

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BILAG
TIL
BETÆNKNING
TIL
FOLKETINGET

AFGIVET AF

DEN AF TINGET UNDER 15. JUNI 1945 NEDSATTE
KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

I

UNDERSØGELSE AF SAMTLIGE POLITISKE OG MILITÆRE
FORHOLD, SOM KAN TJENE TIL BEDØMMELSE AF, HVORVIDT
DER ER GRUNDLAG FOR AT GØRE ANSVAR GÆLDENDE OVER
FOR MINISTRE ELLER ANDRE SÆRLIG ANSVARLIGE
I FORBINDELSE MED DANMARKS BESÆTTELSE
AF TYSKE TROPPER DEN 9. APRIL 1940

AKTSTYKKER
STENOGRAFISKE REFERATER

J. H. SCHULTZ A/S
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1945

BILAG

TIL

BETÆNKNING

TIL

FOLKETINGET

AFGIVET AF

DEN AF TINGET UNDER 15. JUNI 1945 NEDSATTE
KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

I

UNDERSØGELSE AF SAMTLIGE POLITISKE OG MILITÆRE
FORHOLD, SOM KAN TJENE TIL BEDØMMELSE AF, HVORVIDT
DER ER GRUNDLAG FOR AT GØRE ANSVAR GÆLDENDE OVER
FOR MINISTRE ELLER ANDRE SÆRLIG ANSVARLIGE
I FORBINDELSE MED DANMARKS BESÆTTELSE
AF TYSKE TROPPER DEN 9. APRIL 1940

AKTSTYKKER

STENOGRAFISKE REFERATER

J. H. SCHULTZ A/S
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1945

AKTSTYKKER

INDHOLDSFORTEGNELSE

Akt-
stykke
Nr.:

	Side
1. Statsministeriet. Afskrifter af Tilførsler til Protokollen over Ministermøder 8. Marts—10. April 1940	5
2. Fhv. Udenrigsminister P. Munch. Redegørelse for Begivenhederne omkring 9. April 1940	9
3. Fhv. Udenrigsminister P. Munch. Svar angaaende Privatbrev af 1. April 1940 fra Kammerherre Zahle	17
4. Udenrigsministeriet. Aktstykker foreliggende i Udenrigsministeriet vedrørende den tyske Besættelse af Danmark den 9. April 1940 (herunder Kammerherre Zahles Indberetninger)	18
5. Departementschefen i Statsministeriet. Fortegnelse, modtaget fra Kongen, over Indberetninger fra Gesandt Zahle i Tiden 1. April—19. April 1940	34
6. Udenrigsministeriet. Svarskrivelse angaaende Marineattaché Kjølens Indberetning af 5. April 1940	36
7. Marineministeriet. Fremsendelse af Fotokopi af Kommandørkaptajn Kjølens Indberetning af 5. April 1940	37
8. Udenrigsministeriet. Afskrift af Memorandum af Kommandørkaptajn Kjølens, April 1940	40
9. — Besvarelse af Spørgsmaal (om tysk Militærdelegation)	41
10. Fhv. Forsvarsminister Alsing Andersen. Redegørelse for Begivenhederne omkring 9. April 1940	42
11. Krigsministeriet. Aktstykker foreliggende i Krigsministeriet vedrørende den tyske Besættelse af Danmark den 9. April 1940	52
12. Generalkommandoen. Beretning af Maj 1940	55
13. Generallojtnant W. W. Prior. Redegørelse for Begivenhederne omkring 9. April 1940	109
14. Generalmajor J. P. Stemann. Redegørelse for Begivenhederne omkring 9. April 1940	110
15. Krigsministeriet. Besvarelse af Spørgsmaal (om tysk Militærdelegation)	115
16. Finansministeriet. Redegørelse vedrørende Grænsegendarmeriets Forhold 9. April 1940	116
17. Justitsministeriet. Skrivelse af 24. Maj 1940 med Indberetning fra Politidirektøren	120
18. Marineministeriet. 4 Eksemplarer af a) Generalrapport for Sikringsstyrken 1939—40, b) Bilag til do., c) Beretning vedrørende Søværnets Forhold omkring den tyske Besættelse af Danmark den 9. April 1940, d) Betragtninger fremsat af Chefen for Søværnskommandoen i Anledning af den tyske Besættelse af Danmark den 9. April 1940	130
19. Søværnskommandoen. Uddrag af Generalrapport for Sikringsstyrken 1939—40	131
20. Viceadmiral H. Rechnitzer. Redegørelse for Begivenhederne omkring 9. April 1940	172
21. Viceadmiral H. Rechnitzer. Besvarelse af Spørgsmaal vedrørende eventuel Støtte af Vestmagterne	207
22. Marineministeriet. Besvarelse af Spørgsmaal (om tysk Militærdelegation)	210
23. Kommissionens Erklæring udsendt gennem Ritzaus Bureau angaaende Kommandørkaptajn Kjølens Diskretionsbrud	211
24. Fhv. Forsvarsminister Alsing Andersen. Svarskrivelse (om Gesandternes Indberetninger)	212
25. Artikel af Jakob Kronika (Nationaltidende, 8. April 1940)	213
26. Skr. til Udenrigsministeriet. Dokumenter vedrørende Nürnbergprocessen	215
27. Udenrigsministeriet. Svarskrivelse angaaende de af Ministeriet modtagne Kopier af Marineattaché Kjølens Indberetninger af 8. Januar, 13. Februar og 5. April 1940	216
28. Kommissionens Erklæring udsendt gennem Ritzau's Bureau angaaende nogle i »Socialkraten« og »Politiken« fremkomne Meddelelser	219

1.

STATSMINISTERIET

København, den 3. Juli 1945.

Til den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Ved at meddele, at Kommissionen har besluttet hos forskellige Ministerier at indhente Materiale til nærmere Undersøgelse af samtlige politiske og militære Forhold, som kan tjene til Bedømmelse af, hvorvidt der er Grundlag for at gøre Ansvar gældende over for Ministre eller andre særlig ansvarlige i Forbindelse med Danmarks Besættelse af tyske Tropper den 9. April 1940, har den ærede Kommission anmodet Statsministeriet om at fremsende, hvad der i Ministeriet maatte foreligge af Akter i saa Henseende.

Foranlediget herved tillader jeg mig hermed at fremsende Afskrifter af Tilførsler til Protokollen om Ministermøder i Tiden 8. Marts—10. April 1940, som skønnes at kunne være af Interesse for den paagældende Sag.

V. Buhl.

F. Grage.
fg.

Udskrift af Ministerprotokollen.

8. Marts 1940.

Efter en Drøftelse af Tilskud til Skytteforeningerne, hvorom der var rettet Henvendelse, bemyndigedes Indenrigsministeren til at forhandle med Skytteforeningerne og Idrætsforeningerne om Sagen.

8. Marts 1940.

Udenrigsministeren gav Meddelelse om Forsøg paa Fredsforhandlinger mellem Finland og Rusland.

9. Marts 1940.

Udenrigsministeren gav Meddelelse om de direkte Forhandlinger, som var begyndt mellem Rusland og Finland.

Udenrigsministeren refererede et Forslag fra Koht om et Initiativ til Fredsforhandlinger i Almindelighed. — Enighed om at henstille, at man saa Tiden an.

28. Marts 1940.

I Anledning af et Ønske fra Oluf Pedersen om at stille en Forespørgsel til Udenrigsministeren var man enig om at se Tiden an.

1. April 1940.

Udenrigsministeren omtalte den sidste Tids Neutralitetskrænkelser:

Det vedtoges at nedlægge Protest over for England i Anledning af, at den tyske Damp „Stinnes“ var torpederet paa dansk Omraade, samt at kræve den tilfangetagne Kaptajn udleveret og Erstatning udredet.

Angaaende de mange Overflyvninger vedtoges det at protestere mod begge krigsførende Parter.

5. April 1940. (Kl. 11).

Udenrigsministeren refererede Meddelelser fra Gesandten i Berlin angaaende Uroen om de nordiske Lande. Det vedtoges at søge nærmere Oplysninger fremskaffet bl. a. fra Sverrig og Norge, inden Partiformænd og Nævn indkaldes til Drøftelse.

5. April 1940. (Kl. 14.30).

Udenrigsministeren gav yderligere Oplysninger om den udenrigspolitiske Situation. Disse gik i beroligende Retning.

Man vedtog da at afvente et nyt Brev, som var undervejs fra Zahle i Berlin.

6. April 1940.

Udenrigsministeren gav Oplysninger om den udenrigske Situation. England havde tilstillet Norge og Sverrig Noter. Efter en foreløbig Meddelelse om den svenske Notes Indhold betød den nærmest en Afspænding i Situationen, da der aabenbart ikke rejstes øjeblikkelige Krav, men kun rejstes en almindelig Drøftelse.

Dersom Noten til Norge var af anden, alvorligere Karakter, vilde Minister-møde blive indkaldt senere paa Dagen.

8. April 1940. (Kl. 10).

Udenrigsministeren meddelte, at den franske og engelske Gesandt ved 5-Tiden i Morges havde meddelt den norske Udenrigsminister, at der af de to Landes Flaader var udlagt Miner 3 Steder paa norsk Territorium. Man vidste endnu ikke, hvad Norge vilde foretage sig.

Forsvarsministeren meddelte, at der i Morges var konstateret ca. 40 armerede tyske Trawlere og et lignende Antal andre mindre Skibe (Minestrygningsbaade) i Farvandet om Læsø samt 6 tyske Krigsskibe (Gneisenau, 2 andre store Skibe og 3 Jagere) gaaende Nord paa forbi Langeland.

— Man var enig om, at dette Fremstød sikkert stod i Forbindelse med den engelsk-franske Mineudlægning ved Norge. For Danmarks Vedkommende forelaa ingen Henvendelser eller Forespørgsler af nogen Art fra nogen af Parterne.

Mødet udsattes derefter, indtil Statsministeren, Udenrigsministeren og Forsvarsministeren havde konfereret med Kongen.

8. April 1940. (Kl. 14).

Statsministeren gav Meddelelse om Konferencen med Kongen. Umiddelbart før Forsvarsministeren var taget til Kongen, havde Generalstabens Efterretningsvæsen meddelt, at man havde faaet en Meddelelse gaaende ud paa, at tyske Tropper skulde være paa Vej fra Rendsborg Nord paa. Man havde paa denne Baggrund drøftet Betimeligheden af særlige Foranstaltninger, bl. a. Genindkaldelsen af de Aargange, der var hjemsendt med Uniform. Man var dog i Øjeblikket blevet staaende ved følgende: 1) De tjenstgørende Styrker sættes i fuldt Alarmberedskab. 2) Der genindkaldes uddannet Mandskab til Niels Iuel.

Mødet godkendte dette.

8. April 1940. (Kl. 16.30).

Statsministeren gav Meddelelse om den Samtale, som Udenrigsministeren i Eftermiddag havde haft med den tyske Gesandt under den sædvanlige Gesandtmodtagelse. Gesanden havde ingen Meddelelser faaet fra sin Regering, men som Forholdene havde udviklet sig ved Norge, maatte man anse Situationen for meget alvorlig. Da Udenrigsministeren havde bemærket, at den danske Regering i denne Situation maatte overveje Indkaldelser til Styrkelse af Beredskabet, havde Gesanden sagt, at det var hans personlige Opfattelse, at dette vilde være højst ulykkeligt. Ud fra sin Opfattelse maatte han fraraade Skridt, der kunde blive forkert opfattet af den tyske Regering med Hensyn til Danmarks Stilling under Konflikten med Norge.

Til Efterretning.

8. April 1940. (Kl. 21.30).

Der gaves Referat fra Partiformandsmødet Kl. 20. Her havde Udenrigsministeren og Forsvarsministeren gjort udførlig Rede for de i Dagens Løb modtagne Oplysninger og trufne Beslutninger. Under Drøftelserne var ogsaa Spørgsmaalet om yderligere Indkaldelser blevet berørt. Der var dog ikke rejst noget Krav i saa Henseende, og Dr. Krag bemærkede, at det efter Udenrigsministerens Oplysninger om Samtalen med den tyske Gesandt næppe vilde være heldigt at foretage et saadant Skridt i Øjeblikket. — De sidste Efterretninger gik iøvrigt ud paa, at de tyske Skibe, der tidligere var omtalt, samt nogle yderligere rapporterede stadig gik Nord paa. Den Flaadeafdeling, der om Morgenens var rapporteret ved Langeland (med Slagskibet Gneisenau i Spidsen), havde i Aften passeret Skagen og stod Vest over. — Fra Slesvig gik Efterretningerne ud paa, at man skønnede, der var Tale om en Division tyske Tropper. De var nu standset. Der skulde være forlangt Indkvartering i Flensborg og Omegn for 9 000 Mand. Resten af Styrken var standset længere Syd paa omkring Byen Slesvig.

Forsvarsministeren meddelte iøvrigt, at Tropperne i Sønderjylland var i højeste Alarmberedskab, medens Styrkerne i det øvrige Land vilde være paa næsthøjeste Alarmberedskabstrin.

Tirsdag 9. April 1940. (Kl. 6.30 Fm.).

Statsministeren, Udenrigsministeren og Forsvarsministeren refererede Morgens Begivenheder. Den tyske Gesandt havde telefoneret til Udenrigsministeren noget over Kl. 4 og meddelt, at han havde faaet Ordre til at overrække en Note fra den tyske Regering. Overrækkelsen fandt Sted i Udenrigsministerens Hjem henad Kl. 4.30. Gesandten havde meddelt, at tyske Tropper i dette Øjeblik overskred den danske Grænse i Sønderjylland og gjorde Landgang flere Steder i Danmark. Dette var blevet nødvendigt for at komme England i Forkøbet, da man havde faaet Vished for, at England ellers vilde sætte sig fast paa dansk Territorium. Derimod havde den tyske Regering ikke til Hensigt at antaste Danmarks Integritet og politiske Uafhængighed, hverken nu eller i Fremtiden.

Gesandten havde til Opgave at opfordre den danske Regering til ikke at lade Tropperne gøre Modstand mod Indrykningen, da Tyskland i saa Fald vilde bryde Modstanden med alle Midler. Gesandten maatte bede om Svar meget hurtigt, da tyske Kampmaskiner om kort Tid vilde være over København, og da den tyske Værnemagt iøvrigt havde Ordre til at fortsætte den paabegyndte Indrykning. Foreløbig vilde de tyske Flyvemaskiner ikke paabegynde noget Bombardement, men være rede dertil, dersom Svaret ikke blev imødekommende. Udenrigsministeren havde svaret, at han maatte nedlægge Protest mod Neutralitetskrænkelsen, at Militæret som bekendt havde Ordre til Modstand, og at han maatte forelægge Henvendelsen for Kongen og Statsministeren. Dette erkendtes med stærk Fremhævelse af, at det hastede.

Forsvarsministeren meddelte, at der, medens Gesandten opholdt sig hos Udenrigsministeren, til Krigsministeriet og Marineministeriet var indløbet Meddelelser om, at Tyskere var gaaet over Grænsen ved Krusaa og havde gjort Landgang ved Middelfart, Korsør, Nyborg og paa Langelinjemolen i København. Sidstnævnte Tropper var derefter trængt ind i Kastellet.

— Noget efter Kl. 5 indfandt de 3 nævnte Ministre sig sammen med Vice-admiral Rechnitzer og Generaløjtnant Prior paa Amalienborg.

Endnu før den samlede Konference med Kongen var paabegyndt noget før Kl. 5.30, telefonerede den tyske Gesandt til Amalienborg og spurgte efter Svaret, idet han erindrede om, at det var nødvendigt for ham meget snart at give den tyske Regering Meddelelse om det danske Svar.

Efter at Kongen og Kronprinsen havde faaet forelagt Situationen af Statsministeren og Udenrigsministeren, fandt en Raadslagning Sted mellem de tilstedeværende. Alle Deltagerne var klar over, at det i den foreliggende Situation, hvor der var Tale om, at et ganske uvarslet Overfald var under fuld Udvikling, ikke vilde være muligt at forhindre Gennemførelsen af den paabegyndte Aktion eller at yde effektiv Modstand. General Prior mente, at der endnu ikke var ydet Modstand nok, medens de andre Deltagere var af den Opfattelse, at man — som Forholdene laa — burde indstille Kampen nu og søge en Ordning med den tyske Regering, idet en fortsat Modstand kun kunde føre til det samme Resultat, blot under langt haardere Vilkaar for Land og Folk, naar den danske Modstand var nedkæmpet.

Omkring Kl. 6 afsluttedes Raadslagningen med, at Kongen gav Tilslutning til den Opfattelse, at Kampen burde indstilles. Der blev givet den tyske Gesandt Meddelelse om Beslutningen, og der udsendtes derpaa Ordre til de danske Tropper om ikke længere at yde Modstand.

— De tilstedeværende Ministre godkendte den paa Amalienborg truffne Beslutning.

Efter en kort Drøftelse vedtog Ministermødet derpaa at lade Rigsdagen sammenkalde til Møde samme Aften og at opfordre Venstre og Konservative til nu at lade sig repræsentere i Regeringen med hver 3 Medlemmer.

I nogle Møder senere paa Dagen drøftedes en Række af de Enkeltheder, som der skulde tages Stilling til i Anledning af den tyske Besættelse, og i et Møde Kl. 20.30 Aften gaves Meddelelse om, at Venstre og Konservative havde besluttet at træde ind i Ministeriet med hver 3 Medlemmer.

Desuden godkendtes den Tale, som Statsministeren havde udarbejdet til Rigsdagens Fællesmøde samme Aften.

2.

Phv. Udenrigsminister P. Munch:

**Beretning om min Deltagelse i Forhandlinger og Beslutninger i
Forbindelse med Begivenhederne omkring den 9. April 1940.**

Det var i 1940 almindeligt at gaa ud fra, at der i Foraarets Løb vilde ske en stærk Opblussen af Krigen mellem Vestmagterne og Tyskland, efter at Krigen i Vintermaanederne havde haft en forholdsvis stillestaaende Karakter. Der var Uro om et Spørgsmaal af Betydning for Norge og Sverige, ogsaa efter Afslutningen af den finsk-russiske Krig. Det gjaldt de svenske Leverancer af Malm til Tyskland og Transporten af en Del af denne Malm til den norske Havn Narvik og derfra ned langs den norske Kyst. Derimod syntes der Ro over Danmarks Forhold til de krigsførende Parter. I Marts førte de langstrakte Forhandlinger med England om en Handelsaftale til et Resultat, og med Tyskland bestod vedblivende Forstaaelsen fra Efteraaret 1939 om uhindret Udførsel i normalt Omfang af danske Landbrugsvare til England. Af og til fandt mindre Neutralitetskrænkelser Sted, navnlig ved Overflyvninger, og fra dansk Side protesteredes derimod. Men ingen af de krigsførende rettede Bebrejdelser mod Danmark, og intet Krav om anden Holdning fra dansk Side stilledes.

Den 1. April modtog jeg fra den danske Gesandt i Berlin, Kammerherre Zahle, et Privatbrev, hvis Indhold var: der er Udsigt til Opblussen af Krigen i Foraaret, der er megen Interesse om de svenske Malmlejer, der omtales Skibs- og Troppeamlinger ved Stettin og Swinemünde. — Om saadanne Sammendragninger havde der gentagne Gange været Beretninger i Tiden fra Midten af December, altsaa kort efter den russisk-finske Krigs Udbrud; de var da nærmest opfattede som en Demonstration overfor Sverige for at dæmpe dettes Hjælpeforanstaltninger for Finland.

Den 4. April telefoneredes der imidlertid fra Gesandtskabet i Berlin til Udenrigsministeriet, at Legationssekretær Schön vilde komme med Flyvemaskinen om Aftenen med en vigtig Indberetning. Det aftaltes, at han straks efter sin Ankomst skulde bringe mig den i mit Hjem.

Da jeg fik den, viste det sig, at den gik ud paa, at den danske Marineattaché i Berlin, Kommandørkaptajn Kjølse, fra den svenske og den hollandske Marineattaché og Militærattaché havde faaet Meddelelser, der stammede fra Officerer i Værnemagts Overkommando, som var utilfredse med det raadende System. De gik ud paa, at der i næste Uge forestod en „Aggression“ mod Danmark, at der samtidig eller lidt senere kunde ventes Indbrud i Holland, muligvis ogsaa Belgien, og dernæst i Syd-Norge; om Sverige var der intet erfaret. Der var, som tidligere berettet, Skibs- og Troppeamlinger ved Swinemünde; der foregik Uddannelse i Gasangreb. Den hollandske Militærattaché havde sagt, at han vidste ikke, om Planerne vilde blive udført, men han var overbevist om, at det var rigtigt, at de var udarbejdede. Kammerherre Zahle rejste det Spørgsmaal, om han skulde nævne disse Meddelelser for Udenrigsministeren eller Statssekretæren. I en Efterskrift tilføjedes, at det norske Gesandtskab havde lignende Beretning fra en neutral Civilperson; den gik ud paa Angreb paa Holland for at skaffe Basis for Angreb paa den franske Nordfront; hvad Danmark angik, skulde Maalet være Støttepunkter for Undervandsbaade og Luftbaser paa Jyllands Vestkyst.

Meddelelserne syntes mig meget tvivlsomme. Det var ikke let at forstaa, at Officerer i Overkommandoen paa det Tidspunkt skulde have indladt sig paa et saadant oplagt Forræderi. Der havde tidligere været Rygter om det ene eller det andet Angreb, uden at der skete noget; Skibs- og Troppeamlinger ved Østersøen havde jo fra December af og til været nævnt, uden at de førte til noget. Men det var første Gang, Danmark omtaltes i saadanne Meddelelser, og det var min Opfattelse, at i denne Krig kunde intet paa Forhaand anses for at være udelukket. Jeg telefonerede da straks til Direktør Mohr og

til Statsminister Stauning. Stauning var hjemme, og jeg tog med det samme ud til ham. Jeg foreslog, at vi skulde søge en Samtale med Kongen samme Aften, og han var enig deri. Det lykkedes at faa Forbindelse med Amalienborg og at faa Aftale om, at Kongen vilde modtage os lidt senere. I Mellemtiden havde Statsministeren og jeg Lejlighed til at tale sammen om Situationen. Jeg nævnede under denne Samtale den Mulighed, at det kunde være rimeligt at indkalde de Aargange Soldater, der efterhaanden var hjemsendt med Uniform. Hos Kongen gav vi ham Indberetningen, og en Drøftelse af den fandt Sted; vi talte om, hvorvidt Kammerherre Zahle burde have Instruks om at spørge Udenrigsministeren eller Statssekretæren, men opsatte Beslutning derom til næste Dag.

Dagen derefter, Fredag den 5. April, var der Ministermøde Kl. 11. Her forelagde jeg Indberetningen. Jeg foreslog, at vi skulde sammenkalde det udenrigspolitiske Nævn og Partiformændene og forelægge den for dem, uanset at Rigsdagen først havde Møde den 10.; desuden genoptog jeg den Tanke, der havde været fremme i Efteraaret, at der burde optages Repræsentanter for de to Oppositionspartier i Ministeriet. Den almindelige Opfattelse ved Ministermødet var imidlertid, at Meddelelserne ikke var tilstrækkelig underbyggede til at foranledige saadanne Skridt. Man ønskede dem nærmere belyst, før Beslutninger toges. Statsministeren sagde, at jeg Aftenen før havde nævnt Muligheden af Indkaldelse af de med Uniform hjemsendte Soldater; man ønskede imidlertid ogsaa nærmere Oplysning, før man foretog sig noget i saa Henseende; det maatte jo ogsaa erkendes, at Indkaldelser kunde fremkalde Mistro og derved betyde en øget Risiko. Efter Mødet gav Forsvarsministeren Besked i de militære Ministerier om Indberetningen. Statsministeren og jeg havde om Formiddagen ny Samtale med Kongen.

Den nærmere Belysning, Ministermødet ønskede, søgtes derved, at Udenrigsministeriet gennem den norske og den svenske Gesandt spurgte i Oslo og Stockholm, om man der havde tilsvarende Meddelelser, og hvorledes man saa paa dem. Vi fik fra begge det Svar, at man havde lignende Indberetninger, men ikke fæstede Lid til dem og ikke havde til Hensigt at foretage noget i den Anledning; den svenske Gesandt Richert havde dog i Berlin spurgte om Sammenlægningen ved Swinemünde et Par Dage tidligere, men uden at faa noget Svar; i Stockholm havde man fra anden Side Besked, hvorefter Sammenlægningerne skulde være stærkt overdrevne i Rygterne.

Fra Udenrigsministeriet telefoneredes til Zahle om Richerts Forespørgsel; det viste sig, at Richert nu havde fortalt ham derom, og Zahle var derefter bestemt imod selv at spørge. Der vilde komme ny Indberetning om Aftenen.

Dernæst opfordrede jeg den tidligere Udenrigsminister Erik Scavenius til at tage til Berlin for at søge at faa mere Klarhed over Meddelelserne. Han svarede imidlertid, at han ikke kunde paatage sig det.

Kl. 14.30 var der atter Ministermøde. Jeg meddelte her de Svar, vi havde faaet fra norsk og svensk Side. De bestyrkede den Opfattelse, at der ikke i Øjeblikket burde foretages noget særligt. Det vedtoges at afvente den fra Kammerherre Zahle bebudede nye Indberetning. Dog enedes man nu — eller allerede ved Slutningen af første Møde — om, at Partiformændene burde indkaldes til Møde, før Rigsdagen samledes.

Om Aftenen kom da Kammerherre Zahles anden Indberetning, skrevet samme Dag den 5. April. Han meddelte her, at den svenske Gesandt Richert den 2. April havde faaet Paalæg om at spørge Statssekretæren om de Meddelelser om Skibs- og Troppe-samlinger ved Stettin—Swinemünde, der var nævnt i Zahles Privatbrev til mig, modtaget den 1. April. Det havde været vanskeligt for Richert at faa en Tid, hvor han kunde blive modtaget af Statssekretæren, og denne havde kun sagt, at han ikke kendte saadanne Foranstaltninger, og selv om han skulde faa Rygterne bekræftet, kunde han intet sige om militære Bevægelser. Kammerherre Zahle skrev videre, at det ikke var hans Tanke at svække de foruroligende Indicier, men han pegede paa den Mulighed, at den tyske Regering havde ventet en væsentlig aktiveret allieret Krigsførelse uden Hensyn til neutrale danske og norske Rettigheder, og at Foranstaltninger for alle Tilfældes Skyld var forberedt, men mulig stillede i Bero efter den britiske Premierministers Tale, der var mindre skarp end ventet. Der har, sagde han, i de forløbne Krigsmaaneder været en Række tyske Planer mod Vest lagt, men ikke udført. Meddelelser fra „utilfredse Officerer“ maa tages med et vist Forbehold; de kan være beordret til Indiskretioner med Hensigt. Det er muligt, at den tyske Regering tænker sig Muligheden af en engelsk Landgang i Narvik og derfra March ind i Sverige til Kiruna, en Plan, der dog synes ham at høre hjemme i Fantasiens Verden. Men Troen derpaa kan have fremkaldt Forberedelser. Den tyske Regering forstaar formentlig, at Sverige vilde og kunde modsætte sig en saadan Indmarch.

Han kan ikke drage Konklusioner, men Regeringen bør ikke afvise den Tanke, at Situationen kan være eller hurtigt blive yderst alvorlig. Man bør derfor grundigt overveje, hvad der i de forskellige Situationer bør foretages.

Endelig siger han, at danske Presserepræsentanter er foruroligede ved den Tilsluttedhed, der vises overfor dem i Berlin.

Indberetningen bragtes direkte ud til mig, og jeg lod den straks gaa videre til Kongen.

Lørdag den 6. April Kl. 10 var der Ministermøde. Jeg kunde dør meddele, at Vestmagterne den 5. April havde tilstillet Norge og Sverige Noter om Malmspørgsmaalet. Dette var ventet. Fra Stockholm havde vi Meddelelse om, at Noten til Sverige ikke indeholdt bestemte Krav, som man havde tænkt sig, men at den syntes at danne Indledning til en rolig Forhandling om Sagen. Ved Ministermødet aftaltes det, at hvis Noten til Norge oplystes at have en skarpere Karakter, skulde der straks indkaldes nyt Ministermøde. Det viste sig imidlertid, at den ikke havde anden Karakter. Kammerherre Zahles anden Indberetning refereredes.

Samme Dag havde Statsministeren og jeg atter Samtale med Kongen om de Oplysninger, der forelaa. Forsvarsministeren havde en Samtale med Søværnskommandoen og Generalkommandoen.

Da Erik Scavenius vedblivende afviste Tanken om at tage til Berlin for at søge nærmere Oplysning, aftalte jeg med Direktør Mohr, at han skulde tage derved med dette Formaal. Prins Axel skulde af Hensyn til nogle Skibsfartsforhandlinger til Berlin, og det var Tanken, at han skulde tale med Göring, som han tidligere havde truffet.

Om Aftenen kom der med Ruteflyveren fra Berlin en ny Indberetning. Kammerherre Zahle sagde her, at han i *Øjeblikket* ikke ansaa en efter Ordre foretagen Henvendelse til den tyske Regering for opportun. Der var ringe Udsigt til et klart Svar; en Forespørgsel littede et eventuelt ubehageligt Svar; som Underskriver af Ikke-Angrebspagten kunde han ikke uden at udsætte sig for at blive haanet af et almindeligt Publikum se bort fra denne, der paa et bestemt Omraade havde vist nogen Effektivitet; manglende Tillid, der vistest overfor internationale Aftaler, svækkede disses Kraft.

Det var ikke hans Opgave at give Regeringen Raad, og han ønskede ikke at give Udtryk for Optimisme, men han anstillede følgende Betragtninger: han saa ikke, at dansk Sø- og Landterritorium i den foreliggende Situation kunde have anden Betydning end som Støttepunkter for Flyvere og Undervandsvaade, aktivt som nærmere Udfaldsbasis, passivt som Havne og Anlægspladser for maritime Stridskræfter, der skulde sikre Linierne fra Lindenæs til Helgolandsbugten eller spærre Skagerak. Dansk Territorium er ikke videre lovende i saa Henseende, da der mangler egnede Havne og i alt Fald i *Øjeblikket* Flyvepladser.

Den omtalte Sammendragning af Tonnage i tyske Østersøhavne synes ikke paa krævet af Hensyn til en „Aggression“ mod Danmark, hvor Landforbindelserne frembyder en let Adgang til den Del af Landet, der i den givne Situation naturligst synes at kunne komme i Betragtning.

Hvis det er rigtigt, hvad han hører i Berlin, at den tyske Regering mener at have undervurderet den Effektivitet, hvormed de Allierede havde kunnet gribe ind i den russisk-finske Konflikt, eventuelt med Benyttelse af skandinavisk Territorium, maa det formodes, at de trufne Forberedelser snarest gælder et kraftigt Fremstød mod norsk Territorium, hvis de Allierede skulde sætte sig fast dør. Han forstaar, at den tyske Regering i den sidste Tid to Gange i Oslo har henledt Opmærksomheden paa, at en Aktion fra allieret Side straks vilde blive fulgt af en tysk Kontraaktion.

Han sluttede med Beretning om en tysk Film om Polens Erobring. I en Efterskrift tilføjedes nogle Bemærkninger om Antallet af tyske Flyvemaskiner og om den tyske Vurdering af det franske og engelske Flyvevæsen. Endelig nævnede han et usikkert Rygte om 4 tyske Divisioner i Holsten og sagde, at han havde hørt sige, at Generalstaben under Hensyn til Vestfronten ikke særlig gerne saa en Udvidelse af Fronterne.

Jeg fik Indberetningen hjem, ligesom et Eksempplar straks sendtes til Kongen. Ud paa Aftenen telefonerede Kammerherre Zahle til mig i mit Hjem for at udtrykke Ængstelse for, at Prins Axels Rejse skulde synes opsigtvækkende.

Søndag den 7. var Direktør Mohr hos mig for at tale Situationen igennem fra alle Synspunkter før hans Rejse til Berlin, der var planlagt til Mandag.

Om Aftenen kom daværende Afdelingschef Svenningsen ud til mig for at meddele, at der fra Berlin, fra Legationsraad Steensen-Leth, var kommet en Chiffertelefonmeddelelse,

der gik ud paa, at det nu sagdes, at Transportflaaden ved Swinemünde var afgaaet den 4. April med ukendt Bestemmelsessted, som den antoges at skulle naa den 11. April. Det syntes mig mærkeligt, at den kunde være sejlet gennem Farvande i vor Nærhed, uden at dette paa en eller anden Maade var kommet til vort Efterretningsvæsens Kundskab. Var det rigtigt, at Sejladsen skulde være fra den 4. til 11., maatte man nærmest tænke paa Nord-Norge som Maal. Jeg bad Svenningsen fra Udenrigsministeriet telefonere til Kammerherre Zahle eller Legationsraad Steensen-Leth for at høre, om nærmere kunde oplyses. Han gjorde det, men traf ikke nogen af dem.

Desuden telefonerede jeg til Forsvarsministeren og bad ham spørge Hær- og Flaademyndighederne, om der for dem forelaa noget som helst, der kunde bekræfte Meddelelsen. Han telefonerede til Søværnskommando og Generalstab og sagde mig derefter, at de militære Myndigheder havde svaret, at intet usædvanligt var bemærket, hverken paa Søen, ved Grænsen eller i Nordtyskland; alt syntes fuldstændig roligt.

Mandag den 8. Kl. 10 om Morgenen havde vi Ministermøde. Jeg kunde her oplyse, at den franske og den engelske Gesandt i Oslo ved Femtiden om Morgenen havde meddelt den norske Udenrigsminister, at der af de to Landes Flaader var udlagt Miner paa norsk Søterritorium. Der var intet oplyst om, hvad Norge i den Anledning vilde foretage sig.

Forsvarsministeren havde nu Meldinger om, at der var iagttaget et Antal tyske armerede Trawlere og Minestrygere ved Læsø, og at nogle større Skibe gik mod Nord forbi Langeland. Det var paa Forhaand aftalt, at Statsministeren og Udenrigsministeren skulde være hos Kongen Kl. 11¼. Det bestemtes nu, at Forsvarsministeren skulde tage med til Kongen. Mellem Ministermødet og Mødet hos Kongen havde Forsvarsministeren en Samtale med Søværnskommando og Generalkommando. Lige før han tog af Sted til Kongen, meddelte Generalstabens Efterretningsvæsen, at det nu var meldt, at tyske Tropper syntes at være paa Vej fra Rendsborg mod Nord.

Hos Kongen gav Forsvarsministeren Besked herom og om, at han havde haft Møde med de militære Myndigheder og drøftet Stillingen. Han foreslog, at de tjenstgørende Styrker skuldes sættes i højeste Alarmberedskab, og at der skulde genindkaldes uddannet Mandskab til »Niels Iuel«. Dette tiltraadtes, og umiddelbart efter Mødet hos Kongen gav Forsvarsministeren de militære Myndigheder Besked. Jeg gik da ud fra, at der nu bestod højeste Alarmberedskab for alle Dele af Hær og Flaade.

Kl. 14 var der atter Ministermøde. Her gaves der Meddelelse om Troppebevægelsen fra Rendsborg. Medens Flaadebevægelserne efter alle Meddelelser pegede længere mod Nord, saa man tænkte sig, at de var beregnede paa de norske Farvande, hvor Mineudlægningen var foregaaet, havde Troppekolonnen, der ansloges til en Division, jo Retning mod den danske Grænse; det kunde tænkes, at det var en Foranstaltning til Sikring af Flyvepladser og andre Anlæg Syd for Grænsen, men det var ikke udelukket, at den kunde gaa til Angreb mod Grænsen.

Forsvarsministeren meddelte Beslutningen om højeste Alarmberedskab og om Genindkaldelser til »Niels Iuel«. Dette godkendtes.

Om Mandagen var der den sædvanlige Gesandtmodtagelse. Jeg havde tidligere ordnet det saaledes, at de nordiske Gesandter regelmæssig kom sammen til et Møde hos mig før Modtagelsen af de andre Gesandter. Det var Tilfældet ogsaa den Dag. Jeg spurgte, om nogen af dem havde nye Oplysninger hjemmefra. Det var ikke Tilfældet; den norske og den svenske Gesandt havde ikke Besked om nogen Ændring i den Opfattelse i Oslo og Stockholm, hvorom de havde underrettet os Fredag d. 5.; men de var selv bekymrede paa Grund af Mineudlægningen.

Kl. 15.30 kom den tyske Gesandt von Renthe-Fink. Han sagde, at han frygtede Følgerne af Mineudlægningen for Norge, og det kunde jo tænkes, at disse Følger paa en eller anden Maade kunde berøre Danmark; han haabede, at vi i saa Fald vilde vise Forstaaelse. Han understregede stærkt, at hans Bekymringer var rent personlige; han havde hverken Instruks eller anden Meddelelse. Jeg svarede, at jeg umulig kunde sige noget om vor Holdning overfor mulige Begivenheder, hvis Karakter jeg ikke kendte, og om hvilke han heller ikke kunde forklare noget. Jeg kunde ikke tænke mig, at der kunde være Grund til nogen Art af Neutralitetskrænkelse; skulde en saadan paa en eller anden Maade ske, da vidste han jo som alle, at de militære Styrker havde Ordre til at modsætte sig Neutralitetskrænkelser; der havde i nogen Tid været Tale om nogle Øvelsesindkaldelser, Spørgsmaal om at iværksætte dem vilde maaske nu melde sig. Han sagde dertil, at Indkaldelser i denne Situation vilde være det ulykkeligste, der kunde ske; ud fra sin personlige Opfattelse maatte han fraraade det; et saadant Skridt kunde i Berlin blive opfattet forkert med Hen-

syn til Danmarks Stilling til Konfikten om Norge. Jeg lovede at meddele Statsministeren hans Udtalelser og sagde, at hvis han ønskede det, kunde han sikkert den følgende Dag faa Lejlighed til selv at fremføre sin Opfattelse for denne. Det sagde han, at han gerne vilde. Efter Samtalen med mig talte von Renthe-Fink med Direktør Mohr, overfor hvem han fremsatte lignende Betragtninger. Mohrs Rejse til Berlin var paa Grund af Mineudlægningerne udsat.

Jeg gik da ud fra, at der næste Dag vilde blive en Samtale mellem Gesandten og Statsministeren, men jeg ansaa det for rigtigt straks at underrette Statsministeren om de fremkomne Udtalelser. Jeg gik umiddelbart efter Samtalen over til ham i Statsministeriet og gengav Udtalelserne for ham. Han sagde, at han vilde meddele dem ved et Ministermøde, der skulde være Kl. 16½; dør kunde jeg ikke deltage paa Grund af Gesandtmodtagelsen. Statsministeren gengav da dør, hvad Gesandten havde sagt.

Jeg var imidlertid gaaet tilbage til Udenrigsministeriet, hvor et stort Antal Gesandter havde indfundet sig. Den første af disse, jeg talte med, var den franske Gesandt; han havde Ordre til at meddele Mineudlægningerne ved Norge. Jeg svarede, at vi her ansaa disse for en alvorlig Krænkelse af Norges Neutralitet, at denne medførte stor Fare for Norge og Sverige, og at den derfor maatte medføre megen Bekymring ogsaa i Danmark, selv om Faren her ikke syntes saa umiddelbar. Jeg bad ham telegrafisk meddele sin Regering vor Opfattelse. Han sagde med Iver, at han ikke kunde tænke sig, at Begivenhederne kunde medføre nogen Risiko for Danmark.

Derefter fulgte den engelske Gesandt. Han havde ikke Ordre til at afgive nogen Meddelelse. Jeg udtalte mig paa lignende Maade overfor ham som overfor den franske Gesandt, og jeg bad ogsaa ham telegrafisk meddele sin Regering, hvorledes vi saa paa det. Fra Ministeriet telegraferede vi til Bernhoft i Paris og Reventlow i London og bad dem dør fremsætte lignende Betragtninger, som jeg havde anstillet overfor de to Gesandter.

De andre Gesandter, med hvem jeg derpaa efterhaanden talte under den fortsatte Modtagelse, var alle af den Mening, at Begivenhederne ved Norge ikke kunde ventes at berøre Danmark.

Jeg kom hjem fra Ministeriet henad Kl. 19 og skulde til det tidligere aftalte Møde med Partiformændene, der skulde finde Sted i Rigsdagen Kl. 20. Medens jeg var hjemme, telefonerede Direktør Mohr, at Renthe-Fink havde ringet til ham for at bede ham bidrage til, at han fik Svar fra Udenrigsministeren paa de Spørgsmaal, han havde stillet om Eftermiddagen. Mohr svarede forbauset, at Renthe-Fink jo efter Samtalen ved Modtagelsen havde gentaget sin Udtalelse for ham, og at han ikke havde opfattet, at der deri var noget Spørgsmaal, men han skulde gerne give Henvendelsen videre til Ministeren. Han telefonerede da til mig; jeg kunde kun svare, at der ingen Spørgsmaal var fremsat, og at det, der var stillet Gesandten i Udsigt, var en Samtale med Statsministeren næste Dag. Mohr telefonerede dette til Gesandten, der sagde, at han havde udtalt Haab om, at Danmark vilde vise Forstaaelse, hvis Forholdsregler i Anledning af Mineudlægningen ved Norge paa en eller anden Maade skulde berøre Danmark, og desuden havde der været Spørgsmaal om mulige Indkaldelser. Det var vigtigt, om han samme Aften kunde faa en Udtalelse, der kunde virke beroligende i Berlin.

Kl. 20 var der da Møde med Partiformændene. Her var til Stede: Hasle, Halfdan Hendriksen, A. M. Hansen, H. Frisch, Charles Petersen og O. Krag samt Statsministeren, Forsvarsministeren, Finansministeren og jeg.

Statsministeren gav Oplysning om de fra den 4. April fremkomne Meddelelser.

Forsvarsministeren meddelte, hvad der forelaa om Skibsbevægelser op gennem Kattegat mod Nord og om Troppebevægelserne i Sydslesvig. Han nævnede, at han havde drøftet Foranstaltninger med de militære Myndigheder, og at der var besluttet Alarmsberedskab samt indkaldt Mandskab til „Niels Iuel“.

Jeg gav dernæst Besked om de Indberetninger, vi havde modtaget fra den 4. April og siden. Jeg understregede, at Danmark her for første Gang var nævnt som Maal for Angreb, og den Uro, dette maatte vække; jeg nævnede, at vi havde spurgt i Oslo og i Stockholm, og den Besked, vi dør havde faaet om, at man i de to Lande ikke ansaa Efterretningerne for underbyggede og intet vilde foretage sig. Jeg omtalte ogsaa de Allieredes Henvendelse til Norge og Sverige om Malmsspørgsmaalet. Jeg sagde videre, at Renthe-Fink om Eftermiddagen havde advaret mod Skridt, der kunde vække Mistanke mod Danmark. Der spurgtes, hvilke Skridt Renthe-Fink havde tænkt paa, og jeg svarede, at han havde nævnt Indkaldelse af mere Mandskab. Der udtaltes Bekymring for, at vi under Konfikten om Norge kunde blive stillet over for Neutralitetskrænkelser, som vi ikke kunde finde os

i, da vi derved kunde blive listet ind i Krigstilstand med England. Jeg svarede, at der kunde komme yderst betænkelige Situationer, men at vi ikke kunde lade os drage ind i Krig mod de Allierede.

Der førtes nogen Diskussion om de militære Forhold. Herunder rejstes det Spørgsmaal, om Tropperne ved Grænsen havde Ordre til Modstand. Forsvarsministeren svarede, at Direktiverne gik jo ud paa, at man skulde sætte sig til Modværge mod Neutralitetskrænkelser. Jeg sagde, at jeg havde udtalt dette overfor den tyske Gesandt som noget, der var almindelig bekendt.

Der var ved Mødet baade hos Ministrene og hos de deltagende Partiformænd megen Bekymring for de Krænkelser, vi kunde tænkes at blive udsat for under Konflikten om Norge. Der fremkom ikke Krav om særlige Foranstaltninger.

Umiddelbart efter Mødet havde Statsministeren, Forsvarsministeren, Finansministeren og jeg i Rigsdagen en Samtale med Direktør Mohr, der var kommet over til os i Anledning af Renthe-Finks Henvendelse til ham. Mohr fik Bemyndigelse til at sige Gesanden, at vi i Kraft af det bestaaende gode Forhold gjorde Regning paa, at Danmarks Neutralitet ikke paa nogen Maade vilde blive krænket, og at man haabede, at mulig opstaaende Vanskeligheder kunde løses ad Forhandlingens Vej.

Kl. 21½ havde vi derefter Ministermøde. Statsministeren refererede her i Hovedtræk Mødet med Partiformændene. Forsvarsministeren kunde oplyse, at de Flaadestyrker, om hvilke der tidligere paa Dagen var kommet Meddelelser, nu havde passeret Skagen paa Vej mod Vest, og at 8 000—9 000 tyske Soldater var gaaet i Kvarter i Flensborg, medens Resten af Divisionen var standset længere mod Syd omkring Byen Slesvig. Om det nu bestaaende Alarmberedskab ved Hæren sagde han, at der var højeste Trin af Alarmberedskab i det sydlige Jylland og næsthøjeste Trin i Resten af Landet.

Da jeg efter Mødet tog hjem, fik jeg i Udenrigsministeriet Kammerherre Zahles Indberetning af 8. April, der var kommet om Aftenen. Den meddelte, at han Søndag Eftermiddag gennem Marineattaché Kjølens havde faaet Meddelelse om, at Transportflaaden den 4. April havde forladt Stettin, og at han havde ladet dette gaa videre til det norske Gesandtskab. Tidsangivelserne, den 4. og den 11. April, sagde han, kunde tyde paa, at Bestemmelsesstedet var Narvik, men det var ikke en sikker Slutning, da man ikke vidste, hvor længe den blev i tyske Farvande; den kunde ogsaa tænkes at gaa gennem Kielerkanalen. Den hollandske Militærattaché havde villet vide, at Transportflaaden havde faaet endelig Ordre. Der var Forlydender om Samling af Bjergtropper noget fra Berlin og om Uddeling af Søsøgemidler til dem.

Der var bestemt et Besøg ved Vestfronten af Militær-, Marine- og Luftfartsattachéer; det var efter Ønske, af de paagældende. Afrejsen foregik Søndag Aften med Tilbagekomst Tirsdag Morgen; den danske og den svenske Marineattaché var med.

Zahle sagde videre, at han ikke saa Grund til Optimisme. Er Meddelelserne rigtige, kan man nærmest tænke sig, at der følges en Plan, som ikke er en Følge af men et Præventiv mod et allieret Fremstød mod de nordlige Vestkyster. Man beskæftiger sig i Berlin meget med Formodninger om Vestmagternes Noter til Norge og Sverige. Det afgørende er ikke, om vi har svært ved at se den Fordel, Tyskland kan have af en Aktion, men hvad Tyskland selv finder fordelagtigst. De nordlige Vestkyster kan frembyde direkte Udfaldspunkter mod den britiske Østkyst, den norske Vestkyst dog mere end Jyllandskysten med dens Mangel paa Havne og Læ.

Han omtaler, at Forholdet mellem Tyskland og Rusland synes kølnet. Han har hørt Rygter om, at den franske Note til Norge og Sverige er skarpere end den engelske.

Prins Axel er kommet i Gaar Aftes, og han venter Direktør Mohr i Aften. Han har anbefalet Prins Axel først at søge Admiral Raeder.

Han advarer mod at drage Slutninger fra Krigen 1914—18. Han har nu Meddelelse om, at Englænderne vil udlægge Miner i norske Farvande, og at man fra tysk Side er forberedt paa Modforanstaltninger.

Derpaa fulgte 5 Efterskrifter: 1) Han har nu faaet Besked om, at Mohrs Rejse er udsat; 2) der er endnu ikke opnaaet Aftale med Admiralen om Prins Axels Besøg hos denne; 3) den svenske Gesandt meddeler nu, at han fra en god Kilde har hørt, at Planerne skulde gaa ud paa en hel eller delvis Besættelse af Danmark og Norge; 4) de tyske Gesandter fra Oslo og Stockholm siges i Gaar at være kommet til Berlin i Flyvemaskine; 5) der er nu Kl. 3 Besked om, at Ritter Kl. 5.30 vil modtage Prins Axel; derimod ingen Besked fra Admiralen; Prinsen tænker at tage tilbage i Morgen, Tirsdag.

Denne Indberetning blev mig altsaa først bekendt, efter at alle Dagens Forhandlinger var endt.

Natten mellem Mandag og Tirsdag Kl. 4 telefonerede Direktør Mohr til mit Hjem, at der var ringet fra det tyske Gesandtskab med Ønske om, at Gesandten kunde komme til mig hjemme Kl. 4.20. Jeg svarede ja, klar over, at afgørende Begivenheder nu kom. Jeg bad Mohr om ogsaa at komme til mig. Nogle Minutter over 4 telefonerede jeg til Forsvarsministeren, der var blevet i Marineministeriet om Natten. Jeg bad ham underrette Statsministeren og sagde, at vi maatte være forberedte paa at tage til Kongen. Jeg gik ud fra, at han straks underrettede de militære Ministeriers Ledere, hvilket ogsaa skete.

Kl. 4.20 kom Renthe-Fink til mig ledsaget af Luftfartsattaché Petersen. Lidt senere kom Direktør Mohr. Renthe-Fink sagde straks, at Tyskland havde sikre Beviser for, at England vilde tage Støttepunkter i Danmark og Norge. Tyskland maatte sikre Danmark derimod. Derfor var tyske Soldater nu i Færd med at gaa over Grænsen og at gaa i Land forskellige Steder paa Sjælland, deriblandt ved Langelinie, om kort Tid vilde tyske Bombardementsmaskiner være over København; de havde Ordre til foreløbig ikke at bombardere. Det gjaldt nu om at undgaa Modstand, da en saadan vilde have de frygteligste Følger. Tyskland vilde tilsikre Danmark territorial Integritet og politisk Uafhængighed. Det vilde ikke blande sig i Danmarks indre Styre. Det ønskede blot at sikre Landets Neutralitet. Dertil krævedes den tyske Værnemagts Tilstedeværelse i Danmark under Krigen. Han medbragte et langt Memorandum med Begrundelse og et Aktstykke i 13 Punkter om de Regler, der maatte følges til Sikring af Værnemagten.

Jeg kunde kun flygtig gennemløbe Papirerne. Memorandummet begyndte med en Række Klager mod England og Frankrig. Man havde sikre Beviser for, at det var deres Hensigt at besætte Omraader i de nordiske Stater. Disse havde fundet sig i de sværeste Indgreb i deres Højhedsret. Det maatte antages, at Danmark vilde indtage samme Holdning overfor den forestaaende Aktion, som det desuden ikke havde militære Kræfter til at imødegaa. Derfor maatte Tyskland overtage Beskyttelsen af Danmark. De tyske Tropper kom ikke med fjendtlig Hensigt; de vilde ikke benytte de besatte Punkter som Operationsbasis mod England, saa længe de ikke blev tvunget dertil ved engelske og franske Skridt. Besættelsen tjener danske Interesser ved at sikre Landet mod at blive Krigsskueplads. Man ventede, at Regeringen og Folket vilde vise Forstaaelse og ikke gøre Modstand. Modstand vilde blive brudt med alle Midler. I den Aand, der fulgte af det længe bestaaende gode dansk-tyske Forhold, erklærede Rigsregeringen, at Tyskland ikke havde til Hensigt at antaste Kongeriget Danmarks territoriale Integritet og politiske Uafhængighed, nu eller i Fremtiden.

De 13 Punkter angav de Foranstaltninger, man ansaa for nødvendige. De væsentligste var Opfordring til Folk og Værnemagt i Danmark om at undlade Modstand, til Værnemagten om Samvirke med de tyske Befalingsmænd. De danske Tropper vilde beholde deres Vaaben, saa længe deres Holdning tillod det. Kystbefæstninger og lignende skulde overdrages uskadt; der skulde gives Oplysning om Minespærringer, gennemføres Mærklægning; Samfærdselsmidlerne skulde holdes i Gang, Forbindelsen med Udlandet foreløbig afbrydes; Presse og Radio maatte ikke bringe militære Efterretninger, der ikke var billigede af den tyske Værnemagt, Radioen skulde være til Raadighed til Kundgørelser fra denne o. s. v.

Jeg sagde som Svar, at Paastanden om engelske Besættelsesplaner overfor Danmark var helt grundløs; der var ingen Mulighed for noget saadant; jeg protesterede mod den Neutralitetskrænkelse, der efter Gesandten's Meddelelse var i Færd med at foregaa; jeg kunde ikke give Svar paa Kravene; jeg maatte forelægge dem for Kongen og Statsministeren; Gesandten vidste som alle andre, at vore Militærstyrker havde Ordre til at imødegaa Neutralitetskrænkelser, saa Kampe fandt formodentlig allerede Sted.

Renthe-Fink svarede, at han forstod, at Sagen maatte forelægges Kongen og Statsministeren, men det hastede, ikke mindst for at undgaa et Luftbombardement.

Jeg telefonerede til Forsvarsministeren og sagde ham, hvad der forelaa, og gennem ham fik vi Aftale om at komme til Kongen. Renthe-Fink og hans Ledsager tog til Gesandtskabet. Direktør Mohr og jeg tog til Amalienborg. Lidt efter Kl. 5 samledes efterhaanden i Kongens Forværelse Statsministeren, Forsvarsministeren, General Prior, Admiral Rechnitzer, Direktør Mohr, Kabinetsssekretær, Kammerherre Bardenfleth, Kongens Adjudant Kaptajn Schlichtkrull og jeg. Medens vi ventede paa Kongen, gennemgik jeg den tyske Henvendelse for de tilstedeværende. Imedens ringede den tyske Gesandt utaalmodig efter at faa Svar. Direktør Mohr sagde ham, at Kongen endnu ikke var til Stede.

Ca. 5½ kom Kongen. Først kom Statsministeren ind til ham og umiddelbart derefter tillige jeg. Jeg gav Besked om de tyske Krav. Derpaa kom desuden Forsvarsministeren, General Prior og Admiral Rechnitzer ind. En kortvarig Forhandling fulgte. Kongen spurgte, om man ikke burde fortsætte den Kamp, der antagelig var i Gang, noget. Forsvarsministeren og Viceadmiralen anbefalede, at man allerede nu skulde opgive Modstanden. General Prior tilraadede Kongen at tage til Høveltejren og optage Kampen med de derværende Soldater. Kongen afviste dette. Han spurgte, vendt til mig, om en kortvarig Fortsættelse af Kampen ikke kunde have Betydning overfor Udlandet. Jeg svarede, at en saadan næppe vilde gøre nogen Forskel med Hensyn til Udlandets Bedømmelse.

Under Samtalen var Kronprinsen og til sidst ogsaa Dronningen til Stede. Henimod Kl. 6 sluttede Kongen Forhandlingen med Beslutning om, at Kampen skulde standse. Da Telefonforbindelsen nu ikke virkede, tog Direktør Mohr i Bil til det tyske Gesandtskab for at overbringe Svaret.

Ministrene samledes derpaa efterhaanden i Marineministeriet. Her gaves Beretning om Begivenhederne, og Ministermødet tiltraadte den paa Amalienborg trufne Beslutning. En Henvendelse til Befolkningen formedes. Den forelagdes af Statsministeren for Kongen og udsendtes derpaa med en personlig Tilføjelse af Kongen. Jeg sagde ved Ministermødet, at da den Politik, Stauning og jeg havde fulgt med det Maal ved en ligelig Neutralitetspolitik at holde Landet uden for Krigsbegivenhederne, var glippet, vilde det være naturligt, at i hvert Fald jeg gik af. De andre Ministre svarede, at det var helt umuligt, at vi saaledes lod dem i Stikken. Jeg sagde, at det var jo ikke Hensigten at svigte dem, men jeg havde villet nævne Spørgsmaalet til Overvejelse. Flere af dem optog derimod nu det Forslag, jeg havde stillet Fredag den 5., om at søge Venstre og det konservative Parti repræsenteret i Ministeriet. Det blev til, at vi skulde opfordre de to Partier til at lade sig repræsentere ved tre Medlemmer fra hvert af dem. Det aftaltes at indkalde Rigsdagen til Møde om Aftenen.

Ved Mødet med Partiformændene Mandag Aften var det bestemt at mødes igen Tirsdag den 9. Kl. 15. Her var af Ministrene Statsministeren, Forsvarsministeren og jeg til Stede. Der gaves Beretning om Begivenhederne, og der foregik en Drøftelse af Deltagelse i Ministeriet fra Venstres og det konservative Partis Side. Jeg anbefalede meget stærkt denne Deltagelse.

Ministeriet holdt i Dagens Løb Møder med Forhandling om Spørgsmaal, der rejste sig i Anledning af Besættelsen. Ved et Møde om Aftenen, lige før Rigsdagsmødet, meddelte Statsministeren, at der var Tilslutning til de to Partiers Deltagelse i Ministeriet, og hans Tale til Mødet godkendtes.

Den Protest, jeg om Natten havde fremsat mundtlig overfor den tyske Gesandt, formedes samme Dag i en Skrivelse til Gesandten, hvori det sagdes, at den danske Regering havde bemærket sig Erklæringen om, at de tyske Troppers Betrædelse af dansk Jord ikke var sket i fjendtligt Sindelag, og at man ikke agtede at antaste Danmarks territoriale Integritet eller politiske Uafhængighed nu eller i Fremtiden; Regeringen havde besluttet at ordne Forholdene i Landet under Hensyntagen til den skete Besættelse, men fremsatte en alvorlig Protest mod Krænkelsen af Danmarks Neutralitet.

I Dagens Løb modtoges fra det tyske Gesandtskab endnu et Memorandum, der viste, at man ikke betragtede de 13 Punkter som udtømmende. Man fremsatte 4 nye Punkter: Repræsentanter for Lande i Krig med Tyskland maatte afrejse; Presse og Radio maatte ikke virke i tysk fjendtlig Aand; Grænsepoliti og Toldopsyn maatte opretholdes, det var ikke Hensigten at begrænse det danske Politis Virksomhed; den danske Produktion maatte fortsættes.

Den Beretning, jeg her har givet, er skrevet med Benyttelse af de Papirer, jeg i Øjeblikket har til Raadighed. Indberetninger og lignende er kun refereret i Hovedtræk, idet jeg har forudsat, at den højtærede Kommission er i Besiddelse af de i Ministerierne beroende Aktstykker.

P. Munch.

3.

Christiansborg, den 12. Juli 1945.

Til Hr. fhv. Minister H. P. Hansen.

Jeg har ikke det i Deres Brev af 11. ds.*) omtalte Privatbrev fra Kammerherre Zahle. Jeg afleverede det efter Modtagelsen i Udenrigsministeriet, og her blev det, efter hvad der senere er meddelt mig, d. 9. April tidlig om Morgen ved en Fejltagelse tilintetgjort af Ministeriets Arkivar.

Deres ærbødige

P. Munch.

.

.

*) Ved Kommissionens Skr. af 11. Juli anmodede man, under Henvisning til at fhv. Udenrigsminister Dr. Munch i sin Indberetning (foran Bilag 2) anførte at have modtaget et Privatbrev fra den danske Gesandt i Berlin Kammerherre Zahle, om at faa nævnte Brev overleveret.

4.

UDENRIGSMINISTERIET

København, den 6. Juli 1945.

Den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I Skrivelse af 20. Juni d. A. har Kommissionen anmodet Udenrigsministeriet om at erholde saadanne i Ministeriet beroende Aktstykker vedrørende politiske og militære Forhold, som kan tjene til Bedømmelse af, hvorvidt der er Grundlag for at gøre Ansvar gældende overfor Ministre eller andre særlige ansvarlige i Forbindelse med Danmarks Besættelse af tyske Tropper den 9. April 1940. Endvidere har Kommissionen anmodet om at faa overladt Dokumenter o. lign., der eventuelt maatte være forefundet i det herværende tyske Gesandtskab, og som har Forbindelse med nævnte Begivenheder.

I denne Anledning fremsender Udenrigsministeriet hoslagt Fotokopier af følgende 32 Aktstykker:

1. Udenrigsminister Munchs (udaterede) Optegnelser om Begivenhederne fra den 4. til den 9. April 1940,
2. Direktør Mohrs (udaterede) Optegnelser om Begivenhederne den 4. og 5. April 1940,
3. Telefotelegram Nr. 25 fra Gesandtskabet i Berlin vedrørende Legationssekretærens Rejse til København med Meddelelse, modtaget i Udenrigsministeriet den 4. April 1940 Kl. 1.15,
4. Kammerherre Zahles politiske Indberetning Nr. XXII af 4. April 1940 vedrørende den forestaaende "Aggression" mod Danmark (modtaget samme Dag),
5. Kammerherre Zahles politiske Indberetning Nr. XXIII af 5. April 1940 vedrørende den svenske Gesandts Forespørgsel til den tyske Statssekretær (modtaget samme Dag),
6. Kammerherre Zahles politiske Indberetning Nr. XXIV af 6. April 1940 vedrørende den indtrufne Situation (modtaget samme Dag),
7. Chiffertelegram fra Gesandtskabet i Berlin Nr. 26 af 7. April 1940 vedrørende en tysk Transportflaades Afgang fra Stettin (dechiffreret den 7. April 1940 Kl. 18.35),
8. Kammerherre Zahles politiske Indberetning Nr. XXV af 8. April 1940 vedrørende bl. a. Hans kongelige Højhed Prins Axels Ankomst,
- 9.*) Udenrigsminister Munchs Udkast til Svar paa det af Minister von Renthe-Fink den 8. April 1940 stillede Spørgsmaal angaaende Danmarks Stilling i Tilfælde af tysk Neutralitetskrænkelse,
10. Svar afgivet telefonisk til Minister von Renthe-Fink af Direktør Mohr den 8. April 1940 Kl. 21.45,
11. Direktør Mohrs Notat angaaende det til Minister von Renthe-Fink telefonisk afgivne Svar den 8. April 1940 Kl. 21.45,

*) Ikke optrykt.

- 12.*) Den tyske General Kaupisch's Opraab til den danske Befolkning nedkastet om Morgen den 9. April 1940,
- 13.*) Den tyske Rigsregerings Memorandum til den danske Regering af 9. April 1940,
- 14.*) Den tyske (udaterede) „Aufzeichnung“ overgivet Udenrigsministeriet den 9. April 1940,
- 15.*) Kongens Opraab til det danske Folk af 9. April 1940,
- 16.*) Udenrigsministeriets Cirkularnote af 9. April 1940 til de herværende udenlandske Gesandtskaber angaaende den tyske Besættelse af Danmark,
- 17.*) Udenrigsministeriets Cirkulartelegram af 9. April 1940 til de danske Repræsentationer i Udlandet vedrørende den tyske Besættelse af Danmark,
- 18.*) Udenrigsminister Munchs Note af 9. April 1940 (afsendt 10. April 1940),
19. Kammerherre Zahles politiske Indberetning Nr. XXVI af 9. April 1940 vedrørende Meddelelsen om de tyske Troppers Indmarch og Hans kongelige Højhed Prins Axels Samtale med Rigmarskal Göring,
20. Referat (udateret) af Hans kongelige Højhed Prins Axels Samtale med Rigmarskal Göring den 9. April 1940,
- 21.*) Memorandum (udateret) fra det tyske Gesandtskab afleveret til Udenrigsministeriet den 10. April 1940 med 4 Bilag angaaende 1. Behandlingen af fjendtlige Repræsentationer og fjendtlig Ejendom i Danmark, 2. Presse og Radio, 3. Politi og Toldvæsen, 4. Opretholdelse af Erhvervslivet,
22. Kammerherre Zahles politiske Indberetning Nr. XXVII af 11. April 1940 vedrørende Kammerherrens Samtale med Rigsudenrigsminister von Ribbentrop (modtaget i Udenrigsministeriet den 12. April 1940),
- 23.*) Avisartikel i HAMBURGER FREMDENBLATT den 11. April 1940 indeholdende en Beskrivelse af de tyske Troppers Landgang i Korsør,
- 24.*) Memorandum af 12. April 1940 fra det tyske Gesandtskab (den Rigsbefuld-mægtigede) vedrørende tyske Delegerede til de forskellige danske Administrationsgrene,
- 25.*) Verbalnote af 13. April 1940 fra det tyske Gesandtskab vedrørende en Tilforordnet i Erhvervsforhold,
- 26.*) Verbalnote af 15. April 1940 fra det tyske Gesandtskab vedrørende en Tilforordnet for „Innere Verwaltung“,
- 27.*) Referat af Møde i Udenrigsministeriet den 15. April 1940 af Centraladministrationens øverste Embedsmænd til Drøftelse af visse ved den tyske Besættelse opstaaede Spørgsmaal,
- 28.*) Artikel i NÖRDISCHE RUNDSCHAU den 17. April 1940 indeholdende en Beskrivelse af de tyske Troppers Indmarch i Jylland,
- 29.*) Udenrigsministeriets Verbalnote af 30. April 1940 til det tyske Gesandtskab angaaende Retsgrundlaget for Besættelsen,
- 30.*) Kammerherre Zahles Indberetning Nr. XL af 3. Juni 1940 vedrørende de danske Myndigheders Holdning, modtaget i Udenrigsministeriet den 4. s. M.,
- 31.*) Radioudsendelse af 12. Juli 1940 angaaende Danmarks Stilling efter den tyske Besættelse,
- 32.*) Avisartikel i MAGDEBURGISCHE ZEITUNG for den 31. Marts 1942, indeholdende et Interview med General Kaupisch om Besættelsen af Danmark.

Med Hensyn til Dokumenter o. lign., som eventuelt maatte være forefundet i det herværende tyske Gesandtskab, og som har Forbindelse med de den 9. April 1940 stedfundne Begivenheder, bemærkes, at Udenrigsministeriet ikke har modtaget noget Materiale af denne Art, men at man paa den givne Foranledning har anmodet de herværende allierede Militærmyndigheder om Oplysning om, hvorvidt saadanne Aktstykker maatte være kommet i sammes Besiddelse.

Naar Svar foreligger, skal man herfra underrette Kommissionen.

J. Christmas Møller.

*) Ikke optrykt.

1. Udenrigsminister Munchs (udaterede) Optegnelser om Begivenhederne fra den 4. til den 9. April 1940.

Torsdag den 4. April.

Om Aftenen ved 7—8 Tiden kom Legationssekretær Schøn fra Berlin til mig hjemme med Indberetning af samme Dag fra Z. Den gik ud paa, at i Marineattachékredse i Berlin mente man at have Efterretninger om tyske Planer om snarligt Angreb paa Danmark, Norge, Holland og Belgien; for Danmarks Vedkommende angaves det at gælde Luftbaser i Jylland.

Jeg tog straks ud til Stauning, og vi tog derefter til Amalienborg, hvor vi forelagde Indberetningen for Kongen.

Fredag den 5. April.

Om Formiddagen var Stauning og jeg atter hos Kongen. Der var to Ministermøder, om Formiddagen og Kl. 14.30.

Fra Udenrigsministeriet spurgte vi i Oslo og Stockholm om Opfattelsen der. Det viste sig, at de der ikke havde tillagt Meddelelserne afgørende Betydning; man vilde intet foretage; den svenske Gesandt havde dog spurgd i det tyske Udenrigsministerium om formentlige Skibssamlinger ved Swinemünde; han havde ingen Oplysning faaet; i Stockholm havde man paa anden Vis Besked om Skibssamlingerne, og man mente at have konstateret, at Rygterne derom var meget overdrevne. (I Dagens Løb underrettede Forsvarsministeren de militære Myndigheder).*)

Zahle havde i Indberetningen nævnt den Mulighed at spørge i det tyske Udenrigsministerium; fra Udenrigsministeriet telefonerede vi til ham, at den svenske Gesandt havde spurgd. Han oplyste, at Richert nu havde fortalt ham om sin Henvendelse i Udenrigsministeriet. Zahle var derefter bestemt mod selv at spørge der, da han ikke ventede andet Svar end det, Richert havde faaet. Om Aftenen kom med Flyvemaskine nyt Brev fra Zahle. Det kom ud til mig direkte derfra, og jeg lod det straks gaa videre til Kongen. Det virkede beroligende, idet det gik ud paa, at det, der var Tale om, var „Planer“ for det Tilfælde, at Englænderne angreb Norge, eller Rygter, der udspreddes for at vildlede.

Lørdag den 6. April.

Kl. 11.15 var jeg hos Kongen lige efter at Stauning havde været der. Der var Ministermøde Kl. 10. Vi havde nu en første Meddelelse om de fransk-engelske Noter til Sverige, og vi gik ud fra, at Noten til Norge var af samme Indhold, hvilket siden bekræftedes. Disse rejste ikke bestemte Krav, syntes at være Indledning til en længere Forhandling; Situationen syntes derfor væsentligt afspændt.

Det aftaltes om Lørdagen, at Mohr skulde rejse til Berlin for gennem mundtlig Forhandling at faa Klarhed i højere Grad, end det kunde ske gennem Indberetninger. Prins Axel rejste dertil Søndag for at tale med Göring om de forestaaende Skibsfartsforhandlinger.

Lørdag Aften modtog jeg fra Zahle en Indberetning, der virkede i samme Retning som Beretningen fra Dagen før. Om Aftenen telefonerede endelig Zahle direkte til mig om Prins Axels og Mohrs Rejse uden at komme nærmere ind paa de andre Spørgsmaal.

Søndag den 7. April.

Om Eftermiddagen var Mohr hos mig for at gennemdrøfte de Spørgsmaal, han skulde søge klaret under sin Rejse til Berlin, der var bestemt til Mandag.

Om Aftenen kom Svenningsen ud til mig med et Telefonreferat fra Steensen-Leth. Det var et Par Linier, der gik ud paa, at Transportflaaden fra Swinemünde skulde være gaaet derfra den 4. i vestlig Retning med ukendt Bestemmelsessted, hvor den skulde være den 11. Da dette syntes ret uforstaaeligt, søgte jeg telefonisk Forbindelse med Zahle, men det lykkedes ikke at faa denne. Jeg telefonerede til Forsvarsministeren og bad

*) Det i Parentesen anførte er overstreget i Manuskriptet.

ham undersøge, om der her forelaa nogen Art af Oplysninger, som kunde forklare denne Meddelelse. Han lod telefonere rundt til de militære Myndigheder. Disse erklærede alle, telefonerede han videre til mig, at der intet usædvanligt var iagttaget, hverken paa Søen, ved Grænsen eller i Nordtyskland. Alt syntes fuldstændig roligt.

Mandag den 8. April

forelaa Meddelelse om de engelske Mineudlægninger paa norsk Territorium. Desuden havde Forsvarsministeren nu Besked om Trawlere m. m. i Kattegat, Troppebevægelser i Retning af Flensborg. Senere oplystes, at der var bestilt Kvarter der for 8—9 000 Mand. Det opfattedes som sandsynligt, at Skibene var paa Vej til Norge, og at Soldaterne ved Flensborg var beregnede til Sikring for Flyvepladser Syd for Grænsen. Den Mulighed kunde dog foreligge, at et Tog til Norge kunde bringe Fare for, at dansk Søterritorium kunde blive mineret, eventuelt Punkter i Kattegat benyttet.

Om Morgen var der Ministermøde. Det til Tirsdag indkaldte Partiformandsmøde blev fremskyndet til Mandag Aften. Det bestemtes, at Alsing Andersen skulde tage med Stauning og mig til Kongen, hvor vi skulde være Kl. 11.15. Hos Kongen blev truffet Aftale om almindeligt Alarmberedskab og om Indkaldelse af „Niels Iuel“s Mandskab.

Kl. ca. 14.00 havde jeg Møde med de nordiske Gesandter. Ingen af dem havde Meddelelse om Ændring i Opfattelsen af den tidligere tyske Meddelelse i Oslo og Stockholm, men Mineudlægningen vakte stor Bekymring.

Kl. 15.30 kom den tyske Minister til mig. Han klagede bittert over Mineudlægningerne, frygtede Følgerne for Norge, Følger, der tidligere eller senere ogsaa kunde berøre Danmark; han haabede, at vi vilde tage fornuftigt paa det, hvis det skulde blive Tilfældet. Det gjaldt ikke at forurolige. Han understregede stærkt, at det var rent personlige Betragtninger; han havde ingensomhelst Instruks eller Meddelelser. Jeg svarede, at jeg ikke kunde se, de kunde danne Grundlag for nogen Art af Neutralitetskrænkelser; han vidste jo som alle, at vore militære Styrker havde Ordre til at modsætte sig saadanne; der havde længe været Planer om en Prøveindkaldelse af de med Uniform hjemsendte, under den nuværende Situation vilde vel det Spørgsmaal rejse sig nu at foretage denne; han udbrød da rent umiddelbart, at det vilde da være „det værste Vanvid“.

Jeg lovede at meddele Statsministeren hans Udtalelser og sagde, at han sikkert kunde komme til selv at tale med Statsministeren i Morgen Tirsdag, hvad han gerne vilde. Jeg gik over til Stauning og meddelte ham Samtalen, før jeg begyndte den almindelige Gesandtmodtagelse. Han refererede den ved Ministermødet Kl. 16.30, til hvilket jeg ikke kunde komme paa Grund af Gesandtmodtagelsen. Den franske Minister havde Ordre til at meddele Mineudlægningen. Den engelske, der kom efter ham, havde ingen saadan Ordre. Jeg sagde dem begge, at vi betragtede Mineudlægningen som en alvorlig Neutralitetskrænkelser, der kunde bringe stor Fare for de nordiske Lande, ogsaa for Danmark paa Grund af dettes Beliggenhed, omend ikke saa umiddelbart. Jeg bad dem telegrafere dette hjem. Ingen af dem erkendte, at det kunde bringe Fare for Danmark. Heller ikke de andre Gesandter, der kom i stort Tal, syntes at tro paa nogen Fare for Danmark.

Mohrs Rejse opgaves om Mandagen paa Grund af Mineudlægningerne. Om Aftenen telefonerede den tyske Gesandt til ham; han var foruroliget navnlig ved Muligheden af Indkaldelser, vilde gerne have beroligende Udtalelse. Efter Formandsmødet om Aftenen vekslede nogle af os nogle Ord med Mohr. Det aftaltes, at han kunde sige, at vi regnede med, at der ingen Neutralitetskrænkelser vilde ske; skulde der opstaa Vanskeligheder, vilde vi jo som sædvanlig søge at løse dem gennem Forhandling.

Kl. 8 var Partiformandsmøde. Statsministeren og Forsvarsministeren omtalte der de foreliggende Oplysninger. Jeg refererede Samtalerne med Gesandterne. Der viste sig intet Ønske om Foranstaltninger udover de allerede bestemte.

Om Aftenen kom Zahles Mandagsindberetning.

Tirsdag den 9. April.

Kl. 4 om Natten blev jeg vækket med Telefonmeddelelse fra Mohr om, at Renthe-Fink ønskede at komme til mig Kl. 4.20. Jeg bad Mohr ogsaa komme. Jeg telefonerede til Hr. Alsing Andersen og bad ham underrette Statsministeren.

Kl. 4.20 kom Renthe-Fink sammen med tysk Militærattaché Petersen.

Renthe-Fink sagde, at Tyskland havde sikre Beviser for, at Englænderne vilde sætte sig fast ikke blot i Norge, men ogsaa i Danmark. Tyskland maatte sikre Danmark mod dette. Han udviklede en Del af de Betragtninger, der findes i et Memorandum, som han overrakte sammen med en Optegnelse i 13 Punkter. Tyske Soldater havde nu passeret Grænsen og var i Færd med at gaa i Land forskellige Steder paa Sjælland, deriblandt Langelinie. Bombemaskiner vilde snart være over Byen, foreløbig dog med Ordre til ikke at bombardere. Det gjaldt nu, sagde han, at undgaa Modstand, der vilde faa de frygteligste Følger.

Jeg svarede, at jeg maatte protestere mod den Neutralitetskrænkelse, der efter hans Meddelelse var ved at foregaa, at jeg ikke kunde give Svar paa hans Krav, men maatte forelægge disse for Kongen og Statsministeren, at det jo var bekendt, at vore Militærstyrker havde Ordre til at modsætte sig Neutralitetskrænkelser, saa Kamp var formentlig allerede i Gang. Han erkendte, at jeg selvfølgelig maatte forelægge Sagen for Kongen og Statsministeren, men at det hastede meget stærkt, da Flyvemaskinerne meget snart vilde være over Byen. Jeg svarede, at jeg straks vilde søge Forbindelse med Amalienborg.

Dette lykkedes efter nogen Tid. Jeg telefonerede til Forsvarsministeren, der nu havde Meddelelse om Grænseovergang og om Landsætning de forskellige Steder.

Gesandten og Militærattachéen var imidlertid taget til Gesandtskabet. Kl. ca. 5 kørte Mohr og jeg til Amalienborg vi hørte da Eksplosioner eller lignende.

I Forværelset paa Amalienborg samledes da ca. 5.15 Statsministeren, Forsvarsministeren, General Prior, Admiral Rechnitzer, Mohr og jeg. Kammerherre Bardenfleth og Adjudanten var til Stede. Jeg referede Henvendelsen i grove Træk. Vi ventede noget, før Kongen kom. I Mellemtiden telefoneredes der fra det tyske Gesandtskab til Mohr for at spørge, om Afgørelsen var truffet. Han svarede, at man jo maatte afvente Forelæggelsen for Kongen. Da Kongen kom, kom først Statsministeren ind, ganske kort derefter jeg. Jeg refererede Henvendelsen i Hovedtræk. Derefter kom Forsvarsministeren, General Prior, Admiral Rechnitzer ind. Kronprinsen var til Stede. Der førtes en ganske kort Samtale, hvorefter Beslutningen blev truffet. Under Samtalen foregik Skydning paa Amalienborg Plads og i Amaliegade, og Flyvemaskinerne fløj lavt over Slottet.

Kl. var nu ca. 6. Jeg bad Mohr telefonere til Gesandtskabet, men Telefonen virkede ikke. Han tog da derud med en Vogn, men standsedes flere Gange, saa Meddelelsen først kunde gives henved 6.30, godt 2 Timer efter Indmarchens Begyndelse.

2. Direktør Mohrs (udaterede) Optegnelser om Begivenhederne den 4. og 5. April 1940.

Kammerherre Zahles Beretning af 4. April, der modtoges her samme Dags Aften, gav Anledning til, at jeg næste Dags Formiddag havde en Konference med den herværende norske og den herværende svenske Gesandt. Jeg gjorde dem bekendt med Indholdet af Beretningen, og da man maatte gaa ud fra, at Oslo og Stockholm havde modtaget lignende Beretninger, bad jeg Gesandterne ringe hjem, for at vi kunde faa at vide, hvilken Betydning man i de paagældende Landes Udenrigsministerier tillagde de fremkomne Meddelelser.

Et Par Timer efter fik jeg Besked fra Gesandterne.

Den norske Gesandt meddelte kort og godt, at man i Oslo havde modtaget en lignende Beretning fra den norske Gesandt i Berlin, men at man „ikke tillagde den nogen-somhelst Betydning“.

Den svenske Gesandt meddelte, at Rygterne for Stockholm allerede var „en gammel Historie“. Den svenske Gesandt i Berlin havde i den Anledning for 3 Dage siden rettet en Forespørgsel til Statssekretæren i det tyske Udenrigsministerium, der havde svaret, at han ikke havde hørt noget desangaaende, men selvom han havde hørt noget, vilde han næppe have kunnet sige noget, da den Slags Ting hørte til militære Hemmeligheder. Han havde iøvrigt tilføjet noget om, at ingen kunde være forundret, hvis Tyskland forberedte sig paa alle Muligheder.

Fra svensk Side havde man senere gennem en Person, man kunde stole paa, fra selve Stedet modtaget Oplysninger, der gik ud paa, at Rygterne om Skibs- og Troppekoncentrationer var stærkt overdrevne. I Stockholm troede man ikke paa, at Rygterne om et tilsigtet Angreb var rigtige, men man havde, ligesom den svenske Gesandt i Berlin, den Opfattelse, at der forelaa to Muligheder. Den ene var, at det drejede sig om tyske Forberedelser til Modforanstaltninger for det Tilfælde, at de Allierede skulde foretage sig

agressive Handler overfor Skandinavien. Den anden Mulighed var, at det drejede sig om Camouflage for helt andre tyske Planer.

Efter Modtagelsen af disse Oplysninger ringede jeg til Kammerherre Zahle i Berlin og meddelte, at vi, forinden vi svarede paa det Spørgsmaal, han havde rejst i sin Beretning (om han skulde foretage nogen Henvendelse i det tyske Udenrigsministerium), vilde henstille, at han tog en Samtale med sin svenske Kollega og derefter indberettede paany.

Kammerherre Zahle svarede, at han havde taget en Samtale med sin svenske Kollega samme Dags Formiddag. Han havde forsøgt at faa en saadan Samtale Dagen i Forvejen, inden han afsendte sin Beretning, men det havde desværre ikke været muligt at træffe ham. Efter denne Samtale havde han *netop* skrevet en ny Beretning, som vi vilde faa i Løbet af Aftenen. Deri fraraadede han at rette nogen Henvendelse til det tyske Udenrigsministerium.

Jeg spurgte, om dette vilde sige, at han efter Samtalen med sin svenske Kollega ogsaa iøvrigt havde ændret Opfattelse.

Kammerherre Zahle svarede, at jeg vel mente med Hensyn til de Konklusioner, der kan drages, det var vanskeligt at sige noget om; der var mange Muligheder. „Man kunde ikke helt se bort fra den Mulighed, at der var noget om det“, f. Eks. Baser paa Østkysten (muligvis Fejlhøring for Vestkysten).

Jeg sagde dertil, at han vel ogsaa havde skrevet noget desangaaende i den nye Beretning, som vi vilde faa i Løbet af Aftenen, hvad han bekræftede.

O. C. M.

3. *Telefontelegram Nr. 25 fra Gesandtskabet i Berlin vedrørende Legationssekretærens Rejse til København med Meddelelse, modtaget i Udenrigsministeriet den 4. April 1940 Kl. 1.15.*

Telefon-Telegram fra Det kgl. Gesandtskab i Berlin den 4. April 1940 Kl. 1.15.

I Fortsættelse af det af Marineattachéen til Udenrigsministeren overbragte Brev meddeler jeg, at Legationssekretæren Dags Eftermiddag flyver til København med vigtig Beretning.

Zahle 25.

4. *Kammerherre Zahles politiske Indberetning Nr. XXII af 4. April 1940 vedrørende den forestaaende „Aggression“ mod Danmark (modtaget samme Dag).*

Berlin, den 4. April 1940.

Strængt fortroligt.

Med særlig Kurér.

No. XXII

Danmark—Tyskland.

Hr. Udenrigsminister.

I. Herved har jeg den Ære at indberette, at den svenske Marineattaché Kl. 13 Dags Dato indfandt sig hos Gesandtskabets Marineattaché og meddelte i kort sammentrængt Form følgende, som han havde fra absolut paalidelig Kilde indenfor Ober-Kommando-Wehrmacht:

1) Der forestaar en „Aggression“ mod Danmark, som skal finde Sted i næste Uge.
2) samtidig eller muligvis lidt senere forberedes et Indbrud i Holland, muligvis ogsaa Belgien.

3) det er sandsynligt, at Operationerne dernæst fortsættes mod Syd-Norge.

4) der er intet erfaret om eventuelle Hensigter mod Sverige.

5) Troppe- og Tonnagekoncentrationer (ialt ca. 115 000 Tons) om Swinemünde bekræfter sig og skal delvis være indladet, men ikke afgaaet. Der er Meddelelser om, at der i visse Troppeafdelinger drives forceret Uddannelse i Gasangreb, og at dette i flere Tilfælde skal have gjort Tropperne urolige. Man maa forvente en hensynsløs Indsættelse af Krigsmateriel.

Den svenske Marineattaché meddelte, at den svenske Gesandt var underrettet, og at denne havde anmodet ham om at meddele mig ovenstaaende.

II. Umiddelbart efter dette Besøg indfandt den hollandske Militærattaché sig hos Marineattachéen og gav ganske ligelydende Meddelelse.

Han meddelte, at Oplysningerne stammede fra samme meget paalidelige Kilder indenfor tyske Officerskredse, som tidligere havde advaret Holland, og som var utilfreds med det nuværende System.

Paa Forespørgsel tilføjede han, at selv om han ikke kunde udtale sig om, hvorvidt disse Planer virkelig vilde blive udført, var han overbevist om Oplysningernes Paalidelighed, hvad Planernes Udarbejdelse angaar. Han spurgte, om Danmark var mobiliseret, og anmodede om at blive holdt underrettet om, hvad Gesandtskabet maatte erfare.

Jeg telefontelegraferede derefter til Udenrigsministeriet under Nr. 25.

Jeg er i Tvivl om, hvorvidt jeg mundtlig til Udenrigsministeren eller Statssekretæren skal nævne disse Meddelelser, forsaavidt angaar deres faktiske Indhold — naturligvis uden Kildeangivelse. Maaske vil sidstnævnte paa Grund af personligt Forhold til mig have vanskeligere ved undvigende Svar. Eventuel Instruktion udbedes.

Nærværende Beretning ledsaget af 1 Gennemslag overbringes af Legationssekretær Schön som Kurér pr. Flyvemaskine Dags Eftermiddag. Han bedes sendt tilbage i Morgen Fredag Eftermiddag.

Jeg har den Ære at forblive med den mest udmærkede Højagtelse.

Hr. Udenrigsministerens ærbødige

Herluf Zahle.

P. S. Efter at ovenstaaende er skrevet, erfarer jeg, at norsk Gesandtskab har lignende Meddelelser; norsk Kilde angives at være neutral Civilperson; herudover har vi ikke meddelt hinanden noget om Kilder. De norske Meddelelser gaar ud paa snarligt Angreb paa Holland for at skaffe Basis for Angreb paa den franske Nordfront. Hvad Danmark angaar, skulde Maalet være at skaffe Støttepunkter for Undervandsbaade og Luftbaser paa Jyllands Vestkyst.

D. s.

Hr. Udenrigsminister, Dr. phil. P. Munch,
Udenrigsministeriet.

5. Kammerherre Zahles politiske Indberetning Nr. XXIII af 5. April 1940 vedrørende den svenske Gesandts Forespørgsel til den tyske Statssekretær (modtaget samme Dag).

Berlin, den 5. April 1940.

Strængt fortrolig.

Med Kurér.

No. XXIII.

Danmark—Tyskland.

Hr. Udenrigsminister.

I Forbindelse med min ærbødige Indberetning Nr. XXII af Gaars Dato har jeg den Ære at meddele følgende:

Min svenske Kollega fik i Tirsdags Morges — efter at han havde meddelt sin Regering de Oplysninger, som jeg i Privatbrev, overbragt Dem af Marineattachéen, havde givet Hr. Ministeren — Ordre til at rette Forespørgsel til Statssekretæren om 1) Sandheden af Foranstaltningerne i Stettin og Swinemünde og 2) det eventuelle Formaal med disse. Kun det første Spørgsmaal blev rettet til den paagældende, idet han gjorde et meget alvorligt og „préoccupéret“ Indtryk og svarede, at han ikke kendte noget til saadanne Foranstaltninger, men selv om han skulde faa Rygterne bekræftede, ikke vilde være i Stand til at give Oplysninger om Troppebevægelser i et krigsførende Land. Efter dette Svar opgav Minister Richert at udføre Ordrens 2. Del. Det var om Morgen blevet sagt ham, at Statssekretæren ikke kunde modtage ham om Eftermiddagen, men kun ganske kort Tid ved Middagstid. Grunden hertil var antagelig et stort Møde ogsaa af de ledende Militære hos Rigskansleren Tirsdag Eftermiddag.

Det er paa ingen Maade min Tanke at svække de foruroligende foreliggende Indicier, naar jeg peger paa *Muligheden* af, at den tyske Regering har ventet en allieret væsentlig aktiveret Krigsførelse uden Hensyn til neutrale danske og norske Rettigheder, og at Foranstaltninger for alle Tilfælde Skyld er blevet forberedte, men mulig stillede

i Bero efter den britiske Premierministers Tale, der var betydelig mindre skarp end fra flere Sider ventet. Vi har, som Hr. Ministeren vil vide, i de forløbne Krigsmaaned set en Række tyske Planer mod Vest lagt og foreløbig ikke udførte.

Jeg tør ogsaa henlede Opmærksomheden paa, at Meddelelserne fra „utilfredse Officerer“ maaske maa tages med et vist Forbehold. De kunde vel være beordret til visse „Indiskretioner“ for at fremkalde visse Reaktioner, der forventes at kunne være af Interesse.

Det er muligt, at den tyske Regering tror paa Muligheden af en engelsk Landgang i Narvik og derfra videre Indmarche i Sverig mod Kiruna, en Plan der forekommer mig at høre hjemme i Fantasiens Verden. Hvis dette imidlertid er Tilfældet, kunde Foranstaltningerne være Forberedelser til Modstand herimod. At Sverig vilde og kunde modsætte sig en saadan Indmarche, kan vel betragtes som givet. Og derom er den tyske Regering næppe i Tvivl.

Som det af ovenstaaende vil fremgaa, er jeg kun i Stand til at meddele Fakta — saaledes som de synes at være — men ikke i Stand til herfra at drage konkrete Konklusioner af mere eller mindre alvorlig Art. Jeg anser det dog for min Pligt at udtale, at den kongelige Regering paa ingen Maade bør skyde den Tanke fra sig, at Situationen kan være yderst alvorlig eller i Løbet af Dage eller Timer blive det. Øjeblikket turde derfor, efter min ærbødige Formening, være inde til snarest at tage under den grundigste Overvejelse, hvad der — under de forskellige mulige Gradationer i Situationens Udvikling — vil være at foretage.

Jeg tilføjer, at det er mig bekendt, at herværende danske Presserepræsentanter er foruroligede ved den usædvanlige Tillukkethed, der vises dem af deres sædvanlige officielle Forbindelser, der i Modsætning til, hvad der ellers er Tilfældet, ikke engang har reageret overfor visse Meddelelser i den danske Presse, saaledes heller ikke den i „Nationaltidende“s Gaarsnummer fra engelsk Kilde omtalte Meddelelse om militære Forberedelser ved den tyske Østersøkyst.

Nærværende Beretning ledsaget af 1 Gennemslag indsendes med Kurér pr. Flyvemaskine Dags Eftermiddag.

Jeg har den Ære at forblive med den mest udmærkede Højagtelse

Hr. Udenrigsministerens ærbødigste

Herluf Zahle.

Hr. Udenrigsminister, Dr. phil. P. Munch,

Udenrigsministeriet.

*6. Kammerherre Zahles politiske Indberetning Nr. XXIV af 6. April 1940
vedrørende den indtrufne Situation (modtaget samme Dag).*

Berlin, den 6. April 1940.

Strængt fortroligt.

Med Kurér.

No. XXIV.

Danmark—Tyskland.

Hr. Udenrigsminister.

I Forbindelse med mine ærbødige Indberetninger Nr. XXII og XXIII tillader jeg mig at fremkomme med følgende Betragtninger med Hensyn til den øjeblikkelige Situation.

Hr. Ministeren vil af sidstnævnte Indberetning have forstaaet, at jeg i Øjeblikket ikke anser en efter Ordre foretagen Henvendelse af mig til den tyske Regering med Hensyn til de paa Østersøkysten foretagne Foranstaltninger som opportun.

Af følgende Grunde:

- 1) Sandsynligheden for et klart Svar er ringe.
- 2) Fremsættelsen af en Forespørgsel gør et — eventuelt ubehageligt — Svar lettere, og endelig
- 3) kan jeg som Underskriver af Ikke-Angrebspagten — med Fare for at blive haanet af et almindeligt Publikum — ikke bringes til ganske at se bort fra denne og dens Protokol, der dog indtil videre paa et bestemt Omraade har vist nogen Effektivitet. At vise en manglende Tillid til internationale Aftaler svækker disses Kraft.

Det er ikke min Sag — uspurgt — at give Regeringen Raad med Hensyn til, hvad der fra dennes Side bør foretages under de Muligheder, som Situationen frembyder. Det er heller ikke min Mening at give Udtryk for nogen Optimisme, naar jeg tillader mig at fremkomme med følgende Betragtninger.

Jeg ser ikke, at dansk Sø- og Landterritorium — under den i Øjeblikket værende militærpolitiske Situation — kan have anden Betydning end som Støttepunkter for Flyvere og Undervandsbaade, aktivt som nærmere Udfaldsbasis, passivt som Havne og Ankerpladser for maritime Stridskræfter, der er bestemt til at sikre Søfærdselslinierne fra Lindesnes til Helgolandsbugten eller til Spærring af Skagerak. Dansk Territoriums Anvendelse hertil er ikke synderligt lovende under Hensyn til manglende egnede Havne og — i alt Fald i Øjeblikket — Flyvepladser.

Hr. Ministeren vil i mit ærbødige Nr. XXII have lagt Mærke til Meddelelsen om Sammendragning i tyske Østersøhavne af en betydelig Tonnage egnet til Indskibning af Militær o. s. v. Det forekommer mig, at Anvendelse af Tonnage ikke er nødvendig af Hensyn til en eventuel „Aggression“ mod Danmark, hvor Landforbindelsen frembyder en nem og ikke hindret Adgang i alt Fald til den Del af Landet, som under den nu foreliggende Situation synes naturligt at kunne komme i Betragtning.

Hvis det er rigtigt — hvad jeg her hører — at den tyske Regering mener at have undervurderet den Effektivitet, med hvilken de Allierede havde kunnet indgribe i den russisk-finske Konflikt, eventuelt med Benyttelse af skandinavisk Territorium, er der Grund til at formode, at de nu trufne Foranstaltninger paa den tyske Østersøkyst snarere er en Forberedelse til et kraftigt Fremstød mod norsk Territorium, hvis allierede Stridskræfter skulde sætte sig fast paa dette Lands Sø- eller Landterritorium. Jeg forstaar, at den tyske Regering i den sidste Tid 2 Gange i Oslo har hen'edt Opmærksomheden paa, at en saadan Aktion fra de Allieredes Side vilde have en øjeblikkelig Kontraaktion fra tysk Side til Følge.

Igaar fandt der en Førsteopførelse Sted af en Film om det tyske Flyvevæsens Indsats i Krigen med Polen. Den viste, hvorledes dette store Land med en *Fredsstyrke* paa 30 Divisioner i Løbet af 18 Dage forvandlede til Kvadratmile af rygende Ruiner. Hr. Göring, der havde indbudt til denne Forestilling — ogsaa Missionschefer og Militærattacheer med Fruer — vistes til sidst paa den hvide Dug med Udtalelser om Englands sikre Ødelæggelse. Det sidste Billede var et Englandskort, der blev større og større og til sidst knustes af en Bombeeksplosion.

Nærværende Beretning ledsaget af et Gennemslag indsendes med Kurér pr. Flyve-maskine Dags Eftermiddag.

Jeg har den Ære at forblive med den mest udmærkede Højagtelse

Hr. Udenrigsministerens ærbødigste

Herluf Zahle.

P. S. Paa Grund af de ofte fantastiske Tal, der nævnes, kan det have sin Interesse at erfare, at kyndige fremmede Militære anslaa det tyske militære Flyvevæsens første Linje til ca. 9 000 Maskiner, deraf Halvdelen svære Bombemaskiner ca. 2 500 Jagere og Resten Specialmaskiner f. Eks. Spejdermaskiner. Dertil kommer en Reserve paa ca. 6 000, hvortil uddannet Personale ikke findes.

Det tyske Flyvevæsen har stor Respekt for den franske Flyveruddannelse, mindre for Materiellet. Omvendt er Tilfældet for det engelske Flyvevæsens Vedkommende. Det skal være de tyske Maskiner forbudt at indlade sig i Kamp med Maskiner af Spitfire- og Curtis-Typen paa Grund af disses langt mindre Vingebelastning.

Som ret usikkert Rygte har jeg hørt, der i Holsten skulde befinde sig 4 Divisioner af Linjen.

Jeg har ogsaa hørt sige, at den tyske Generalstab ikke særlig gerne ser en Udvidelse af Fronterne under Hensyn til den ønskelige Koncentration paa Vestfronten.

D. s.

Hr. Udenrigsminister, Dr. phil. P. Munch,
Udenrigsministeriet.

7. *Chiffertelegram fra Gesandtskabet i Berlin Nr. 26 af 7. April 1940 vedrørende en tysk Transportflaades Afgang fra Stettin (dechiffreret den 7. April 1940 Kl. 18.35).*

Udenrigsministeriet.

Chiffertelegram fra Gesandtskabet i Berlin (indtelefoneret til den vagthavende Sekretær af Legationsraad Steensen-Leth) den 7. April 1940.

Erfaret Transportflaade forladt Stettin 4. April, Kurs Vest. Bestemmelse ubekendt, men forventes naaet 11. April.

Dänische Gesandtschaft 26.

Læst 7. April 1940 Kl. 18.35.

A. H.

8. *Kammerherre Zahles politiske Indberetning Nr. XXV af 8. April 1940 vedrørende bl. a. Hans kongelige Højhed Prins Axels Ankomst.*

Berlin, den 8. April 1940.

Strængt fortroligt.

Med Kurér.

No. XXV.

Danmark—Tyskland.

1 Gennemslag.

Hr. Udenrigsminister.

I Løbet af Gaarsdagens Eftermiddag erfarer jeg — gennem Kommandørkaptajn Kjølsen, der formidler Gesandtskabets Forbindelse med de andre Specialattachéer — fra U. S. A.'s Marineattaché, at Transportflaaden har forladt Stettin den 4. ds. med vestlig Kurs over Østersøen. Denne mener at vide, at Destinationshavnen skal naas den 11. ds. (Denne Meddelelse har jeg givet videre til det norske Gesandtskab, der ikke har nogen Militær- eller Marineattaché). Dette sidste kunde tyde paa, at Bestemmelsen var Narvik. Denne Slutning er dog usikker, da man ikke kan vide, hvor længe denne Flaade f. Eks. forbliver i tyske Farvande. Det er forstaaeligt, at Flaaden forlader Stettin, hvor den observeres, og at Overraskelsesmomentet saa vidt muligt ønskes bevaret. Denne Kilde tror ikke paa Offensiv mod Vestfronten i dette Øjeblik. Den hollandske Militærattaché vil vide, at „Befehl“ er udgaaet til Transportflaaden: at endelig Bestemmelse er taget med Hensyn til Aktion af denne. Det forlyder, at der ligger eller har ligget Bjergtropper i Nauen (ca. 50 km fra Berlin mod VNV), til hvilke der skal være uddelt Søsygemidler. Danske Udkigsstationer vil muligt have afgivet Meldinger om Transportflaaden, der ogsaa kan tænkes at tage Vejen gennem Kielerkanalen.

De herværende Militærattachéer, samt Marine- og Luftattachéer har i længere Tid anmodet om at faa Lejlighed til at aflægge Besøg paa Vestfronten. Denne Rejse var endelig fastsat til igaar Søndag Aften med Kreuznach (SV for Mainz) som foreløbigt Maal. De paagældende skulde være tilbage allerede i Morgen Tirsdag den 9. ds. Den hollandske Militærattaché meldte sig dog i sidste Øjeblik syg, den amerikanske og italienske sendte Afbud, men delegerede deres adjoints. Da det kun drejede sig om en Dag, fandt vi det rigtigst, at Marineattachéen ikke sendte Afbud. Den samme Stilling tog den svenske Marineattaché. Jeg har i Løbet af Dagen i Dag Forbindelse med den hollandske Militærattaché.

Hvad jeg iøvrigt i Løbet af Gaarsdagen har hørt, staar ikke i Modstrid med ovenstaaende Oplysninger. Landfronten ligger stadig i sidste Beredskab. Til nogen Optimisme ser jeg ingen Grund. Er de foranstaaende Meddelelser rigtige, maa man vel nærmest tænke sig, at de tyske Styrker følger en Plan, der ikke er en Følge af, men et Præventiv mod et allieret Fremstød mod de nordlige Vestkryster. Man beskæftiger sig her stærkt med Formodninger med Hensyn til Indholdet af de af den britiske Udenrigsminister, den svenske og den norske Gesandt i London overleverede Noter. At man kan have vanskeligt ved fra vort Synspunkt at se den Fordel, Tyskland kan have af en saadan Aktion, er vel ret irrelevant. Det kommer an paa, hvad Tyskland selv mener fordelagtigst under Hensyn til de almindelige os ubekendte Planer og Krigsmaal. Selv for en Lægmandsbetragtning

kan det forstaaes, at de nordlige Vestkyster kan frembyde direkte Udfaldspunkter mod den britiske Østkyst. Den norske Vestkyst synes dog hertil at egne sig i højere Grad end Jyllandskysten med dens Mangel paa Havne og Læ.

Fra flere Steder siges det mig, at Forholdet mellem Tyskland og Rusland i de allersidste Uger er noget kølnet. Den tyske Presse har faaet Ordre til at behandle Rusland med Høflighed, men Kulde. Denne tyske Holdning synes paavirket af Italien.

I det Øjeblik, hvor disse Linier skrives, er jeg ubekendt med det nærmere Indhold af de af de Allierede til Sverrig og Norge overgivne Noter, angaaende hvis konkrete Indhold den tyske Dagspresse intet konkret indeholder. Jeg hører til min Forbavselse Rygter om, at Formuleringen ikke er parallel, men fra fransk Side holdt i en skarpere Tone.

Hans Kongelige Højhed Prins Axel ankom hertil igaar Aftes, og jeg venter Direktøren Dags Aften. Jeg forstaaer til fulde den naturlige Begrundelse, der har foranlediget disse Sendelser. Hvis jeg imidlertid forud var blevet afæsket en Udtalelse om disse, vilde jeg have tilladt mig at paapege, at de, hvis Situationen hurtigt udvikler sig efter de nu tilsyneladende Linier, har ringe Chance for at føre til Arrangementer med eller Tilsagn fra den tyske Regerings Side med Hensyn til den danske Skibsfart over Nordsøen. Intet skulde glæde mig mere, end hvis jeg i denne Henseende er for pessimistisk. Jeg er selvfølgelig til Disposition i saa høj Grad, som manglende Instruktioner tillader. Jeg ser her bort fra de Vanskeligheder, som uofficielle Sendelser altid frembyder i dette særdeles formelle Land. En Mistanke om, at Kompetence- endsige Forfængelighedshensyn skulde paavirke denne min Indstilling, tør jeg vel formene mig hævet over.

Da jeg af Prins Axel erfarede, at Hans Kongelige Højhed vilde søge at komme i Forbindelse med Marskal Göring og Storadmiral Raeder, fandt jeg det nødvendigt i Forholighed for Prinsen at klarlægge den førstnævntes noget spændte Stilling til Hr. von Ribbentrop. Det er overhovedet en „ressentiment“ i Wilhelmstrasse, som jeg til en vis Grad frygter. Jeg henstillede til Prins Axel foreløbig eller i alt Fald først at søge at henvende sig til Admiral Raeder og maaske lade Modtagelsen der være bestemmende for eventuelle videre Skridt. Hvis Prinsen bliver modtaget af Raeder inden denne Beretnings nødvendige Afsendelse, skal jeg meddele om Mødets Forløb. Prins Axels Stilling, Erfaring og Charme — dermed regner jeg selvfølgelig. Men under nuværende Forhold frygter jeg for, at disse udmærkede Betingelser ikke her har tilstrækkelig Slagkraft — i alt Fald ikke under den øjeblikkelige Situation, saa vidt jeg — mangelfuldt — er i Stand til at overskue den.

Hr. Ministeren vil ikke misforstaa mig, naar jeg i Ærbødighed tillader mig at advare imod for stærkt at parallelisere mellem den nuværende Krig og „Verdenskrigen“. Forholdene kan let og hastigt udvikle sig paa en ganske anden og farligere Maaade. Vi kan ikke slaa os til Taals med Præcedenser. Vi kan i den nærmeste Fremtid fra begge krigsførende Parters Side blive stillet overfor Problemer, til hvilke ingen „Forakter“ findes uden at gaa ret langt tilbage i Historien.

Efter at ovenstaaende er skrevet, erfarer jeg, at Reuters Bureau skal have meddelt, at den britiske Flaade vil udlægge Miner i norsk Territorialfarvand, og at man fra tysk Side er forberedt paa dette Skridt og vil træffe sine Modforanstaltninger.

Nærværende Beretning, der bedes betragtet som strengt fortrolig, indsendes Dags Eftermiddag med Kurér pr. Flyvemaskine. En Genpart medfølger.

Jeg forbliver med den mest udmærkede Højagtelse

Hr. Udenrigsministerens ærbødigste

Herluf Zahle.

P. S. 1. Efter at ovenstaaende er skrevet, erfarer jeg, at Direktør Mohrs Rejse er udsat.

P. S. 2. Efter Aftale med Prins Axel lod jeg Kl. 10 Legationsraaden telefonere til Admiralens Adjudant for i Prinsens Navn at anmode om Modtagelse. Kort efter telefonerede Auswärtiges Amt's Protokolfdeling og bad om Samtale med mig, under hvilken Hr. v. Dörnberg meddelte mig, at Prinsens Ankomst var indberettet af den tyske Gesandt i København. En Attaché vilde blive sendt til Gesandtskabet. Denne, en Hr. v. Bredow, kom med Vogn og ventede her paa Besked fra Admiralen, en Besked som til dette Øjeblik — Kl. 1.30 — ikke er kommet.

P. S. 3. Den svenske Gesandt har personlig givet Møde hos mig og meddelt, at han fra en god Kilde — som han dog ikke kunde nævne — havde erfaret, at de tyske Planer skulde gaa ud paa en hel eller delvis Besættelse af Danmark og Norge.

P. S. 4. Det er meddelt mig fra ret god Kilde, at de tyske Gesandter i Oslo og Stockholm igaar kom hertil i Flyvemaskine for om Eftermiddagen i Auswärtiges Amt at faa Instruktioner af den tyske Rigsudenrigsminister.

Indtil dette Øjeblik — 2.15 — ingen Besked fra Auswärtiges Amt eller Admiral med Hensyn til Prins Axel.

P. S. 5. I dette Øjeblik (Kl. 3) kom der Meddelelse om, at Ambassadør Ritter Kl. 5.30 vilde modtage Prins Axel i Auswärtiges Amt. Hans Kongelige Højhed tager derhen. Fra anden Side er intet hørt. Hvis Prinsen kan faa Plads i Flyvemaskinen i Morgen tidlig, tager han denne. Om muligt giver jeg telefonisk Meddelelse om Afrejsen. Jeg forlader ikke Gesandtskabet idag.

D. s.

Hr. Udenrigsminister, Dr. phil. P. Munch,
Udenrigsministeriet.

10. Svar afgivet telefonisk til Minister von Renthe-Fink af Direktør Mohr den 8. April 1940 Kl. 21.45.

Wir rechnen damit, dass Sie unsere Politik kennen und Verständnis dafür haben und dass wir weiterhin von den Kriegsereignissen unberührt bleiben können.

Sollte irgend welche Schwierigkeiten entstehen, werden wir uns bestreben, diese zu beseitigen in demselben freundlichen Geiste, in welchem schwierige Fragen zwischen Deutschland und Dänemark bisher gelöst worden sind.

11. Direktør Mohrs Notat angaaende det til Minister von Renthe-Fink telefonisk afgivne Svar den 8. April 1940 Kl. 21.45.

Givet Minister Renthe-Fink 8. April Kl. 21.45 telefonisk efter Bemyndigelse i Møde i Rigsdagen, hvor Statsministeren, Udenrigsministeren, Finansministeren og Forsvarsministeren foruden jeg var til Stede.

O. M.

19. Kammerherre Zahles politiske Indberetning Nr. XXVI af 9. April 1940 vedrørende Meddelelsen om de tyske Troppers Indmarch og Hans kongelige Højhed Prins Axels Samtale med Rigsmarskal Göring.

Berlin, den 9. April 1940.

Strængt fortroligt.

Antagelig med H. K. H. Prins Axel
som Kurér.

No. XXVI.

Danmark—Tyskland.

1 Gennemslag.

Hr. Udenrigsminister.

Angaaende Prins Axels Samtale med Dr. Ritter Gaars Eftermiddag, vil Hans Kongelige Højhed sikkert straks efter Hjemkomst aflægge Beretning til Hr. Ministeren. Prinsen udsatte sin Afrejse, da det blev ham sagt, at han muligt vilde kunne se Göring eller Raeder idag. Kl. 9 meddeler Prinsen mig, at Göring vilde se ham her i Byen Kl. 10.45, hvorefter han begiver sig til Gesandtskabet. Kl. 9.15 meddeler U. S. A.s Chargé d' Affaires mig telefonisk, at den engelske Radio bringer en ubekræftet Meddelelse om tyske Landstridskræfters March mod den danske Grænse, at Udskibning af Tropper i København skulde være begyndt, at den norske Regering skal have forladt Oslo, og at der skulde herske Krigstilstand mellem Norge og Tyskland. Den paagældende kommer her Kl. 10.30. Kl.

9.45 meddeler en herværende dansk Korrespondent, at han og hans danske Kolleger samt norske Presserepræsentanter er kasererede „for deres egen Sikkerhed“ paa Hotel Kaiserhof. De synes ikke foreløbig at være forhindret i indenbys Telefonering. — Angaaende „Transportflaaden“ indeholder den tyske Dagspresse ingen Meddelelse. Dens Maal er mig ubekendt. Jeg kan ikke undlade at paapege, at en langsom gaaende Transportflaade (ca. 10 Knob?) selv med Ministrygere og beskyttende Ledsagelse er et let angribeligt Objekt. Dette ved naturligvis den tyske Marine fuldtud og har sine Planer færdige.

Jeg maa vel forudsætte, at min eventuelle telefoniske Forbindelse med Udenrigsministeriet idag — aaben eller en clair — er truet eller umulig.

Kl. 10.25. Da jeg ikke fra den tyske Regering direkte eller indirekte til dette Øjeblik har modtaget nogen Meddelelse, foretager jeg foreløbig intet Skridt.

Kl. 10.30. Den amerikanske Chargé d' Affaires bekræfter ved personligt Besøg sine fornævnte Meddelelser.

Kl. 10.30 er samtlige fremmede Presserepræsentanter kaldt til Møde i Propagandaministeriet, eventuelt Auswärtiges Amts Pressebureau.

Kl. 10.55 overrækker en Embedsmand fra Auswärtiges Amt mig en Verbalnote af Dags Dato med som Bilag det Memorandum, som den tyske Gesandt i København Dags Dato har overrakt den kgl. Regering.

Samtidig meddeles det mig, at min norske Kollega er kaldt til den tyske Rigsudenrigsminister.

Kl. 11.25 kommer den schweiziske Gesandt, Hr. Frölicher til mig. Jeg gør ham bekendt med ovennævnte Memorandum.

Ca. Kl. 12 kommer Prins Axel tilbage fra Göring, som havde gjort Hans Kongelige Højhed bekendt med Situation og Memorandum. Man vilde ikke berøre Danmarks civile Administration, men den danske Eksport vilde naturligvis gaa til Tyskland, og dette Land vilde forsøge at skaffe Danmark Foderstoffer, Gødningstoffer, Kul o. lign.

Hele den ulykkelige Situation skyldes den svenske Malmeksport, som synes uundværlig for Tyskland.

Prins Axel afrejser med særlig Maskine Kl. 2. Almindelig Maskine indstillet. Jeg forsøger at give Prinsen nærværende Beretning med.

Jeg mener i Øjeblikket intet at foretage uden Instruktion.

Dette er mulig min sidste direkte Forbindelse.

Jeg har den Ære at forblive med den mest udmærkede Højagtelse

Hr. Udenrigsministerens ærbødigste

Herluf Zahle.

P. S. 1. Hvorledes Tyskland kan levere os Foderstoffer og Gødningstoffer, er mig uklart.

P. S. 2. Den beordrede Luftprotest beror her foreløbig.

Hr. Udenrigsminister, Dr. phil. P. Munch,
Udenrigsministeriet.

20. Referat (udateret) af Hans kongelige Højhed Prins Axels Samtale med Rigsmarskal Göring den 9. April 1940.

Kl. 9.45 telefonerede v. Bredow til mig paa Bristol, at Göring vilde se mig Kl. 11. Jeg ringede til Zahle og spurgte ham, om der var sket noget nyt i Løbet af Natten; det var der ikke, men han sendte Legationsraaden hen til mig for at fortælle mig, at de om Morgen havde hørt fra een i den amerikanske Legation, at der var Rygter om, at Tyskerne tidligt om Morgen havde overskredet den danske Grænse.

Kl. 11 kom jeg til Göring, som spurgte mig, om jeg var klar over Situationen, til hvilket jeg svarede Nej. Han sagde saa: Vi har besat Danmark og Norge; jeg sagde blot: ogsaa Danmark.

Derpaa gav han mig en Kopi af den Note, som var overrakt Danmark og Norge, og bad mig læse den.

Derefter begyndte han at forklare mig, hvorfor Tyskland havde været tvunget til at foretage dette Skridt. Han havde positivt Bevis for, at England og Frankrig vilde have krænket Norges Neutralitet og besat en Del af Landet; Mineudlægningen var kun en første Begyndelse.

Det var den svenske Malm, det drejede sig om, og Tyskland vilde være i en meget prekær Situation, saafremt de blev afskaaret fra den. De Allieredes Plan var af afskære Tyskland fra Malmen mod Nord og fra Olien mod Syd (Rumænien). Som et Bevis herfor nævnede han Attentatsforsøget i Donau Floden, der, saafremt det var lykkedes, vilde have spærret Floden i flere Maaneder.

Han sagde, at de Allierede nu lagde meget stærkt Tryk paa Tyrkiet, for at faa Lov til at sende deres Orlogsskibe gennem Dardanellerne og derved true Rumænien.

De Allierede vilde erobre Narvik og gennem en Forcing af Sundet tiltvinge sig Adgang til Østersøen for derved at afskære den Del af Malmtransporterne, der gik fra Luleaa.

I dette Øjeblik havde Tyskerne besat Narvik, Bergen og Trondhjem, hvor alt var „ruhig“, ligesom alt var „ruhig“ i Danmark, hvis Regering havde været meget fornuftig.

Det var ikke Meningen at anvende det danske eller det norske Territorium til Basis for Kamphandlinger mod England, medmindre England foretog Angreb mod dem. Dette havde han ad Omveje ladet England vide.

De var i Øjeblikket i Færd med at besætte Stavanger og Oslo; han mente, at Stavanger vilde være i Orden i Løbet af en Times Tid; i Oslofjorden var der blevet skudt fra Forterne, men han ventede ikke, at det vilde vare længe, inden alt ogsaa vilde være „ruhig“ i Norge.

Denne Besættelse var ikke noget Overgreb paa Danmarks Suverænitet, som vilde forblive uberørt deraf, ligesom den indre Administration i Danmark forblev uberørt af Besættelsen med Undtagelse af alt, hvad der kom ind under Forsvaret.

Med Hensyn til Handelen ønskede de vore Landbrugsprodukter; de vilde undersøge, hvor meget Foderstoffer, Kunstgødning og andre Raastoffer Danmark trængte til. Tyskland kunde give os rigelig, da de nu fik Forsyninger fra Rusland; han ventede, at de kunde faa ca. en Million Tons Foderstoffer derfra foruden Tømmer m. m.

Han bad mig sige til Kongen, at Tyskland handlede ud fra den bitre Nød, og at det aldrig havde været Meningen eller at han aldrig havde tænkt at skulle komme til at handle som de nu gjorde.

Han mente, at Italien meget snart vilde komme med i Krigen, da de vist ikke vilde finde sig i, at Triest og andre Havne blev udsat for de Allieredes Blokade.

Samtalen, under hvilken jeg saa godt som ikke sagde noget, kom nu ind paa Spørgsmaalet om Oprindelsen til Krigen; jeg sagde til ham, at det var sørgeligt, at England og Tyskland aldrig havde fundet hinanden, til hvilket han sagde, at Hitler dog altid havde været Anglofil. Tyskland var kommet saa vidt med Frankrig, at de mente, at det aldrig vilde komme til Krig imellem dem mere; jeg spurgte ham, om man da ikke efter München-Overenskomsten havde troet, at der aldrig vilde komme Krig mellem England og Tyskland; hertil sagde han, at det var Chamberlains Skyld, idet han ved sin Hjemkomst fra München havde sagt i Parlamentet, at Grunden til at England havde maattet give efter for Tyskland var den, at England ikke var stærk nok, og nu skulde de til at opruste. Som Svar havde Hitler saa holdt sin „berømte“ Zaarbrücken Tale.

Han spurgte mig, hvad Interesse England havde af Polen, til hvilket jeg svarede, at jeg ikke var Politiker og derfor ikke kunde svare paa Spørgsmaalet.

I Løbet af Samtalen fortalte han mig, at de lige havde luftbombarderet Scapa Flow, og at der ogsaa laa en Del af den franske Flaade, hvilket var et Bevis paa, at den engelske Flaade alene ikke var stærk nok til at slaa den tyske Flaade.

Til Slut sagde han til mig, at saafremt jeg ønskede at tale med Hitler, var han klar til at tage imod mig; hertil svarede jeg nej og at jeg havde faaet Forklaring nok.

22. *Kammerherre Zahles politiske Indberetning Nr. XXVII af 11. April 1940 vedrørende Kammerherrens Samtale med Rigsudenrigsminister von Ribbentrop (modtaget i Udenrigsministeriet den 12. April 1940).*

Berlin, den 11. April 1940.

Fortrolig.

Med Specialkurér.

No. XXVII.

Danmark—Tyskland.

3 Gennemslag.

Hr. Udenrigsminister.

Klokken lidt over seks igaar Eftermiddags blev jeg telefonisk anmodet om at komme til Rigsudenrigsminister Hr. von Ribbentrop. Angaaende denne Samtale, der varede til Kl. 7.35, og til hvilken han gav det udførligste Bidrag, har jeg den Ære at indberette følgende.

Inden Hr. von Ribbentrop begyndte, udtalte jeg, hvor dybt jeg, der i ca. 16 Aar havde arbejdet paa Udviklingen af det gode Forhold mellem vore Lande, beklagede, at vi idag skulde mødes under saa sørgelige Forhold.

Ministeren udtalte derpaa, at Rigskansleren havde paalagt ham at søge Samtale med mig og først gennem mig overfor Hans Majestæt Kongen og den kgl. Regering udtale den Tilfredsstillelse, han følte ved, at disse uundgaaelige Skridt var blevet foretaget og modtaget paa en saa rolig Maade.

Derefter fremkom Hr. von Ribbentrop med en lang Udvikling med Hensyn til Forholdet mellem Tyskland og England, ganske svarende til den Skildring, han gav Hr. Ministeren under vort Besøg hos ham i Sommer. Han talte om Hr. Hitlers stadige Tilbud og Udtalelser om Forstaaelse og Venskab for England. Han vilde ikke Imperiet til Livs, og Kolonispørgsmaalet kunde sikkert ordnes. Men nu havde England (og Frankrig) erklæret Tyskland Krig paa et Spørgsmaal (Danzig og Korridoren), som var den største mod Tyskland i Versailles begaaede Uret, og i hvilket England ingen politisk Ret til Indblanding havde. Nu var det blevet til en Eksistenskamp, for hvilken Tyskland ikke veg tilbage, og som maatte føres til den sidste bitre Ende. Om den endelige tyske Sejr tvivlede han ikke. Altfor længe vilde Krigen heller ikke vare. Tyskland var fra Begyndelsen af forberedt paa fem Aar. — Han udtalte derefter med Emphasis, at han, støttet paa uomstødelige Beviser, vidste, at England i den nærmeste Tid vilde have gjort Danmark, Norge og Sverige til Genstand for positive Angreb, ikke alene paa Søterritoriet. Fra Narvik vilde England saaledes være trængt ind til de svenske Malmgruber og med sin Flaade i vore Farvande. Dette var nu hindret; de tyske Stridskræfter til Lands og til Vands vilde sikre de to Lande for at blive Krigsskueplads, hvilket ikke kunde være undgaaet. Norge og Danmark var blevet rygende Hobe som Polen. Nu var vi beskyttet for denne Skæbne. Tysklands Stridskræfter skulde vide at sørge herfor. Med Hensyn til Besættelsen og dens Karakter udtalte han sig i nøje Overensstemmelse med det Hr. Ministeren af den tyske Gesandt overrrakte Memorandum, til hvilket han flere Gange henviste. Hungerblokaden frygtede han ikke: med Rusland og dets enorme Ressourcer i Ryggen og med sikret Brændstoftilførsel fra Rumænien kunde man rolig se Fremtiden imøde. Rigskanslerens og Mussolinis Venskab var ubrødeligt. — Stalin var ikke længere paa Vej mod Verdensrevolutionen, og Enigheden mellem Tyskland og Rusland var ikke en midlertidig Nødvendighed, men et stedse gyldigt Fremtidsprogram. En Offensiv paa Vestfronten kom vel engang — men hans Udtalelser herom lod snarest formode, at den foreløbig var udsat. („Die Offensive kommt wohl auch einmal“). Det tyske Flyvevaaben var Frankrigs og Englands fuldkomment overlegent — dette er vist rigtigt — og vilde kunne mere end nok afbalancere den maritime numeriske og tonnagemæssige Underlegenhed. Englands Politik var ham ubegribelig. Han var mest tilbøjelig til at tro, at de ledende i deres Hjertes Dyb i højeste Grad fortrød, hvad de var begyndt paa. Paa U. S. A.s Indgriben mod Tyskland troede Hr. von Ribbentrop ikke, selvom Præsidentens personlige Følelser var tydelige. 95 pCt. af Befolkningen var imod Krigsdeltagelse.

Hele Samtalen blev ført i den korrekteste og høfligste Tone med Understregning af det „personlige Venskab, der i saa mange Aar havde forenet os“.

Til Slut udtalte Ministeren, at Hans Majestæt Kongen overfor Hr. von Renthew-Fink, og, forsaavidt jeg forstod, den kommanderende tyske General havde udtalt visse Ønsker. Han var ikke i Stand til endnu idag at give Svar paa disse. Hvad det her drejer sig om, er mig ukendt.

Jeg afsluttede Samtalen med at anmode Ministeren om overfor Rigskansleren at udtale min Tak for Initiativet til denne Samtale.

For Fuldstændigheds Skyld tillader jeg mig at tilføje, at der i Gesandtskabets og min Stilling ikke har fundet den ringeste Forandring Sted.

Skulde Hr. Ministeren ønske at se mig, vilde Slutningen af denne Maaned passe mig bedst.

Denne Beretning, med 3 Gennemslag, sendes snarest muligt med Legationssekretær Schøn som Kabinetskurér. Den paagældende bedes snarest sendt tilbage, eventuelt som Kurér.

Jeg har den Ære at forblive med den mest udmærkede Højagtelse

Hr. Udenrigsministerens ærbødigste

Hertuf Zahle.

Hr. Udenrigsminister, Dr. phil. P. Munch,
Udenrigsministeriet.

5.

DEPARTEMENTSCHEFEN
I STATS MINISTERIET

København, den 3. Juli 1945.

Til Formanden for den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Statsministeren har af Hans Majestæt Kongen modtaget vedlagte Fortegnelse over Indberetninger fra Gesandt Zahle i Tiden 1. April—19. April 1940.

Da Hans Majestæt har fundet det rigtigt, at Kommissionen blev bekendt med denne Fortegnelse, tillader jeg mig efter Statsministerens Anmodning at sende Listen til Hr. Formanden.

Andr. Møller.

Gesandt Zahles Indberetninger.

Mandag	den	1.	April 1940:	Brev til Dr. Munch (medbragt af Kommandørkaptajn Kjølse).
Onsdag	—	3.	—	: Nr. XXI: Den almindelige Situation (intet særligt).
Torsdag	—	4.	—	: Nr. XXII: strengt fortroligt (sendt med Schön).
Fredag	—	5.	—	: Nr. XXIII: strengt fortroligt (sendt med Luftkurér).
—	—	5.	—	: Marineattachéens Nr. M. L. 33: Tysklands Offensivplaner (indsendt med Ges. Nr. 668 af 5. April 1940) (sendt med Luftkurér).
Lørdag	—	6.	—	: Nr. XXIV: strengt fortroligt (sendt med Luftkurér).
Søndag	—	7.	—	: Chiffer-Telegram Nr. 26 fortroligt. (Telefoneret til Sekretær Bertelsen).
Mandag	—	8.	—	: Nr. XXV: fortroligt (sendt med Luftkurér).
Tirsdag	—	9.	—	: Nr. XXVI: Tyskland-Danmark (medbragt af Prins Axel).
Torsdag	—	11.	—	: Nr. XXVII: Samtale med Ribbentrop (medtaget af Schön).
Onsdag	—	17.	—	: Nr. XXVIII: Danmarks almindelige Stilling (sendt med Kabinetskurér).
Torsdag	—	18.	—	: Nr. XXIX: Italien-Grækenland (sendt med Kabinetskurér).
Fredag	—	19.	—	: Nr. XXX: Norden og Tyskland (sendt med Kabinetskurér).

6.

UDENRIGSMINISTERIET

København, den 20. August 1945.

Den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45, Rigsdagen.

I Skrivelse af 17. August 1945 har den ærede Kommission udbedt sig Oplysning om Sammenhængen med, at en Indberetning fra den daværende Marineattaché i Berlin af 5. April 1940 ikke er medfulgt det Materiale, som herfra fremsendes til Kommissionen med Udenrigsministeriets Skrivelse af 6. Juli 1945 vedrørende Begivenhederne omkring Danmarks Besættelse den 9. April 1940.

Saaledes foranlediget skal Udenrigsministeriet udtale følgende:

Indberetningerne fra Marineattachéen i Berlin stiledes ikke til Udenrigsministeriet, men til Marineministeriet, under hvilket Marineattachéen, skønt knyttet til Gesandtskabet, sorterede. Samtidig med at Marineattachéens originale Indberetninger indsendtes til Marineministeriet, indsendtes af Gesandten i Berlin Kopi deraf til Udenrigsministeriet til dettes Underretning. Saafermt Indberetningerne gav Anledning til Foretagelse af noget Skridt saasom Forelæggelse for Kongen eller paa Ministermøde skete dette ved Marineministeriets Foranstaltning.

Udenrigsministeriets Protokol over indgaaede Skrivelser udviser, at der den 6. April 1940 med en Følgeskrivelse fra Gesandten i Berlin af 5. s. M. er modtaget Kopi af Marineattachéens ovennævnte Beretning af 5. April 1940. Hverken Følgeskrivelsen eller Kopien af Beretningen har dog kunnet findes i Udenrigsministeriets Arkiv. Om disse Papirer bevidst er destrueret eller tilfældigt bortkommet, har ikke kunnet konstateres, saa lidt som det har været muligt at konstatere Tidspunktet for deres Forsvinden fra det paagældende Charteque; men det skal i denne Forbindelse oplyses, at Udenrigsministeriet en Uges Tid inden den 29. August 1943 — nærmere betegnet den 21. August — af egen Drift makulerede en stor Mængde her beroende Kopier af Indberetninger fra Militærattachéen og Marineattachéen i Berlin, idet disse Beretninger indeholdt forskellige Oplysninger bl. a. om navngivne eller i hvert Fald let identifikable Personer, Oplysninger, som ikke burde falde i de tyske Myndigheders Hænder ved en eventuel Besættelse af Udenrigsministeriet. Der blev selvsagt ikke udfærdiget nogen Fortegnelse over de destruerede Kopier. Det er derfor umuligt at sige, om Kopien og Følgeskrivelsen af 5. April 1940 var imellem de saaledes destruerede Aktstykker.

Iøvrigt maa bemærkes, at Udenrigsministeriet ved Forelæggelse for Kommissionen af Materiale angaaende 9. April 1940 ikke har ment at burde medtage Aktstykker, hvorover Dispositionsretten tilkommer et andet Ministerium, og som her kun har foreligget i Kopi.

J. Christmas Møller.

7.

MARINEMINISTERIET

København, den 6. August 1945.

*Til Den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold
til Grundlovens § 45.*

Med Henvisning til Kommissionens Skrivelse af 21. Juli 1945 oversendes
hermed 1 Stk. Fotokopi af Kommandørkaptajn Kjølens strengt fortrolige Indberet-
ning af 5. April 1940 til Marineministeriet.

F. M.

Vedel.

Marineattaché, Kommandørkaptajn Kjelsen.

Strængt fortroligt.

KONGELIG DANSK GESANDTSKAB

*Tysklands Offensivplaner.**Berlin, den 5. April 1940.**Til Marineministeriet.*

Idet det forudsættes, at den Indberetning vedrørende Tysklands formentlige Angrebsplaner mod Danmark og andre neutrale Lande, som afsendtes fra Gesandtskabet med særlig Kurér til København den 4. April, er Marineministeriet bekendt, skal jeg herved indsende nedenstaaende supplerende Oplysninger hertil.

Til de Meddelelser, som henholdsvis den svenske Marineattaché og den hollandske Militærattaché den 4. har afgivet til mig vedrørende de i næste Uge forestaaende Angreb paa dansk og hollandsk Territorium, kan der gøres følgende militære Betragtninger gældende, nemlig at Besiddelsen af dansk og norsk Territorium antagelig skulde have til Formaal at danne en udvidet Basis for herfra at føre en skærpet Luftkrig mod Englands Flaade og dens Baser, mod engelske Havne og Skibsværfter og mod Englands Kommunikationslinier, i anden Række skulde dette understøttes af Ubaadsangreb og Minekrig. En saa udstrakt tysk Operationslinie paa den norske og danske Kyst vil nemlig kunne danne en langt mere effektiv Basis for overraskende Luftangreb end den, som den relativ meget begrænsede tyske Nordsøkyst nu frembyder.

Den i Forbindelse hermed eller umiddelbart derefter følgende Invasion i Holland skulde tjene til det samme Formaal i Forbindelse med, at Besiddelsen af Kanalkysten i næste Fase, efter at England skulde være haardt ramt af ovenstaaende Angreb, kan benyttes til en Invasion i England af den ene eller anden Karakter.

De Oplysninger, som stammer fra det norske Gesandtskab, og som gaar ud paa, at Angrebet i Holland skulde føres videre Syd paa med en Nedkæmpning af de belgiske, franske og engelske Armeer som Formaal, forekommer derimod mindre sandsynlig ud fra en militær Betragtning under Hensyn til de kolossale Tab, som dette — i Lighed med et Gennembrud af Maginotlinien — vil koste. Sandsynligere er og vistnok ogsaa i Overensstemmelse med Rigskanslerens hele Indstilling og Mentalitet, at Hovedangrebet sættes ind mod England, og at Frankrig „fredes“ i saa høj Grad som mulig.

Medens de Kilder, som den hollandske Militærattaché har angivet, næppe kan betvivles, idet disse angives at være 2 højtstaaende tyske Officerer, der paa Grund af Utilfredshed med det nuværende politiske Regime i Tyskland, allerede før har ladet tilflyde Holland militære Meddelelser af stor Betydning, hvis Rigtighed senere har bekræftet sig, maa man dog ogsaa tage den Formodning med i Betragtning, at disse Meddelelser kan være inspireret af den tyske Oberkommando der Wehrmacht, der af en eller anden Grund netop tilsigter Publiceringen af saadan alarmerende Rygter.

Det er oplyst, at der i Tirsdags har fundet et betydningsfuldt Møde Sted hos Føreren, hvor bl. a. Udenrigsministeren, Generalfeltmarskal Göring og de højstkommanderende indenfor de 3 Værn med Stabe har været til Stede.

Hvad Troppekonzentrationen i Stettin-Swinemünde angaar, foreligger, at der ligger 15 à 20 store Dampere, hvoraf en Del er Turistdampere, ialt repræsenterende

ca. 150.000 ts., som er krigsmalede, og som i Løbet af den sidste Uge har indladet Krigsmateriel, hovedsagelig bestaaende af lette Tanks, Artilleri, Ammunition, samt Luftfartøjer. Flere af Dampene er efter endt Ladning afgaaet til Swinemünde, hvor „Lützow“ samt en anden Krydser og en Del Jagere og lettere Enheder er forsamlet.

Indladningen er delvis foregaaet om Natten og foregaaet pr. Lastautomobiler, som er observeret personlig af den Kilde, som disse Oplysninger stammer fra. Desuden skal der befinde sig et stort Antal Tropper i Nærheden af Stettin, som tidligere ikke har ligget her, men hvis Indladning ikke endnu skal være paabegyndt.

Som indberettet foreligger der Meldinger om forøget og forceret Uddannelse af Tropper til Anvendelse af Gas, hvilket i visse Tilfælde skal have vakt nogen Uro blandt disse Afdelinger, som derved skal have vist Tegn til Ulyst til at benytte dette Angrebsmiddel.

Et betydeligt Antal Undervandsbaade er afgaaet fra tyske Nordsøhavne omkring 1. April.

Det forlyder, at der er oprettet Lynkursus i skandinaviske Sprog for Medlemmer af Politikorpset.

Kjølsen.

8.

UDENRIGSMINISTERIET

København, den 27. Juli 1945.

*Til Den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold
til Grundlovens § 45.*

I Forbindelse med sin Skrivelse af 6. Juli 1945, hvormed fulgte forskellige Aktstykker vedrørende Danmarks Besættelse af tyske Tropper den 9. April 1940, fremsender Udenrigsministeriet hoslagt Afskrift af et af den daværende Marineattaché i Berlin, Kommandørkaptajn Kjølse, i April 1940 affattet Memorandum med 1 Bilag*), der i skematisk Form indeholder forskellige fra andre Aktstykker allerede bekendte Oplysninger. Originalen af dette Memorandum, der er attesteret af Legationsraad Steensen-Leth og Legationssekretær Schön, er ikke forefundet i Udenrigsministeriet.

**) — — — — —

F. M.

Nils Svenningsen.

*) Ikke optrykt.

**) Ikke optrykt. Refererer sig til Kommissoriets Punkt 2.

9.

UDENRIGSMINISTERIET

København, den 12. Juli 1945.

*Til Den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold
til Grundlovens § 45.*

I Skrivelse af 4. d. M. har Kommissionen forespurgt Udenrigsministeriet, om det er rigtigt, at der i Efteraaet 1939 var en tysk Militærdelegation paa Besøg i København.

I Besvarelse heraf skal man meddele, at der ikke for Udenrigsministeriet foreligger noget om et saadant Besøg.

Christmas Møller.

Begivenhederne omkring den 9. April 1940.

Beretning af Alsing Andersen,

Dagene 5.—8. April.

5. April:

I Ministermødet den 5. April Kl. 11 Formiddag oplæste Udenrigsminister Munch et Brev, som han den foregaaende Aften havde modtaget fra den danske Gesandt i Berlin, Zahle. Brevet omtalte Rygter, som den svenske og hollandske Marineattaché i Berlin havde meddelt den danske Marineattaché, og som gik ud paa, at Tyskland havde forberedt en Aggression mod Danmark og Norge, eventuelt ogsaa Holland, i den kommende Uge. Formaålet skulde være at sikre sig Støttestrukturer for Flaaden og Luftbaser dels i det nordlige og vestlige Jylland, dels i Sydnorge. Til dette Formaal skulde være samlet en Transportflaade bl. a. ved Stettin.

Det var ikke første Gang, den danske Regering blev stillet over for Meddelelser om Troppe- og Skibssamlinger i nordtyske Havne. Allerede før Krigen foregik der en betydelig Transport af Tropper og Materiel mellem nordtyske Havne, og efter den finsk-russiske Krigs Begyndelse kom Meddelelse om Tilstedeværelsen af et betydeligt Antal tyske Tropper i nordtyske Havne lige fra Lübeck til Stettin. Man regnede dengang med, at disse Troppe-samlinger kunde være beregnet paa Sverige eller Norge, saafremt England og Frankrig skulde have forlangt Gennemmarch gennem disse Lande til Hjælp for Finland. Naar der i de sidste Uger var fremkommet Oplysninger om Indladninger i Transportskibe i Stettin, behøvede det ikke at betyde andet, end at de her samlede Tropper efter den finsk-russiske Krigs Afslutning skulde bringes nærmere til den forventede Kraftprøve i Vesteuropa. Fra Kiel var nogle Gange i den seneste Tid meldt om Skibssamlinger, men der havde ikke været Tale om Troppe-samlinger.

Under Drøftelsen af de nu foreliggende Oplysninger i Ministermødet den 5. April var jeg mest tilbøjelig til at mene, at Tyskland fortsat maatte være mest interesseret i et neutralt Danmark. Nogle Støttestrukturer i Nordjylland i Tilfælde af en Aktion mod Sydnorge kunde dog være af Interesse. Jeg mente imidlertid, at man burde se Tiden an. *Danmarks Navn havde jo overhovedet ikke været nævnt i Diskussionen om Norges Vanskeligheder, og der var ikke fra nogen af Parterne rettet nogen Henvendelse til os.*

Ministermødet besluttede at søge de meddelte Rygter nærmere belyst, bl. a. ved Oplysninger fra Sverige og Norge, før man gik til Indkaldelse af Partiformændene eller Udenrigspolitisk Nævn. Efter Mødets Slutning ved 12-Tiden gav jeg Viceadmiral Rechinzer som Direktør for Marineministeriet og General Stemmann som Direktør for Krigsministeriet Meddelelse om Zahles Brev. Det var Hensigten at vende tilbage til Sagen ved en samlet Forhandling med Søværnskommando og Generalkommando, dersom yderligere Oplysninger syntes at bekræfte Rygterne.

I et nyt Ministermøde samme Dag Kl. 14.30 gav Udenrigsministeren Meddelelse om Opfattelserne i Norge og Sverige i Anledning af Rygterne. Man var her ikke tilbøjelig til at fæste Lid dertil. Da Oplysningerne gik i beroligende Retning, vedtog man at afvente et nyt Brev, som efter telefonisk Meddelelse fra Zahle var under Vejs fra Berlin.

6. April:

Lørdag den 6. April Kl. 10 holdtes atter Ministermøde. Det nye Brev fra Zahle var af mere beroligende Karakter. Desuden forelaa nu Meddelelse om, at England havde tilstillet Sverige og Norge Noter. Danmark havde stadig ingen Henvendelse modtaget fra nogen af Parterne. Efter det foreløbige Kendskab til den svenske Notes Indhold maatte den nærmest betyde en Afspænding af Situationen, da der aabenbart ikke rejstes Krav angaaende Standsning af Malmeksporten til Tyskland eller andre Krav, der kunde skabe Vanskeligheder. Man maatte regne med, at Sverige og Norge nu vilde konferere om Svaret til England og afgive et saadant i Løbet af et Par Dage.

Man aftalte, at der skulde holdes nyt Ministermøde senere paa Dagen, dersom Noten til Norge var af mere alvorlig Karakter. Da dette viste sig ikke at være Tilfældet, blev der intet nyt Ministermøde afholdt før Mandag den 8. April Kl. 10.

Efter Ministermødet Lørdag Formiddag den 6. April holdt jeg ca. Kl. 11.30 Møde med Generalerne Prior, Gørtz og Stemmann samt Viceadmiral Rechnitzer og Kontreadmiral Hammerich. Jeg gav Meddelelse om de Oplysninger, som forelaa fra Kammerherre Zahle og Marineattaché Kjølens samt om de indtil da foreliggende Oplysninger om Englands Note til Sverige. Man drøftede derefter i Almindelighed, hvilken Sandsynlighed der kunde være for Rygternes Rigtighed. I Anledning af nogle Udtalelser fra General Prior om at søge at forudse forskellige tænkelige Situationer gjorde jeg en Bemærkning om, at jeg ansaa det for umuligt at tage noget Standpunkt, før man kendte Situationen. General Prior ønskede i øvrigt, at man — dersom den spændte Situation vedvarede — skulde indkalde nogle ældre Aargange (1930—35) to og to efter hinanden til et Repetitionskursus paa f. Eks. 14 Dage. Mødets Deltagere aftalte at holde hverandre underrettet, dersom man kom i Besiddelse af nye Oplysninger.

7. April:

Søndag Aften den 7. April meddelte Udenrigsministeren mig pr. Telefon et Rygte fra Berlin om, at en Transportflaade var afgaaet fra tysk Østersøhavn den 4. April Vest paa for at naa sit Bestemmelsessted den 11. April. Jeg lod forespørge i Marineministeriet, hvor Viceadmiralen meddelte, at man ingen Observationer havde gjort, der kunde underbygge dette Rygte. Forespørgsel i Generalstaben gav til Resultat, at man ikke dør havde nogen Underretning om Troppekonzentrationer Syd for Grænsen eller nogen særlig Virksomhed i Havnene dør, f. Eks. Kiel. Dette meddelte jeg til Udenrigsministeren.

8. April:

Mandag Morgen den 8. April indløb uventet Meddelelse om, at England og Frankrig havde udlagt Miner 3 Steder ved den norske Kyst, Nord for Bergen til Narvik.

Udenrigsministeren gav Underretning herom i et Ministermøde Mandag Kl. 10. Jeg kunde i det samme Møde meddele, at der tidligt om Morgen var konstateret ca. 40 tyske armerede Trawlere og et lignende Antal mindre tyske Skibe (Minestrygere) i Farvandet om Læsø samt 6 tyske Krigsskibe („Gneisenau“, 2 andre store Skibe og 3 Jagere) gaaende Nord paa forbi Langeland. Man var i Marineministeriet enige om, at dette Fremstød sikkert stod i Forbindelse med den engelsk-franske Mineudlægning ved Norge. For Danmarks Vedkommende forelaa stadig ingen Henvendelser eller Forespørgsler af nogen Art fra nogen af Parterne.

Der var aftalt en Konference paa Amalienborg Kl. 11.15 mellem Kongen, Statsministeren og Udenrigsministeren. Det vedtoges, at jeg burde deltage.

Ca. Kl. 10.30 havde jeg en Konference med Generalerne Prior, Gørtz og Stemmann samt Viceadmiral Rechnitzer og Kontreadmiral Hammerich. General Prior meddelte her, at Generalstabens Efterretningssektion umiddelbart før Mødet havde modtaget Meddelelse om, at en stor tysk Tropestyrke var paa Vej fra Rendsborg Nord paa mod Flensborg. Efter Oplysningerne om Kolonnens Længde og Antal af Motorvogne antog man, at der var Tale om en Division. Paa denne Baggrund drøftede vi, hvilke Foranstaltninger der i givet Fald kunde træffes.

General Prior foreslog paa General Gørtz' og egne Vegne, at man indkaldte fuld Sikringsstyrke (10 Aargange). Man drøftede dog ogsaa at indkalde de med Uniform hjemsendte Aargange — f. Eks. gennem en Meddelelse i Radioen. Samtidig burde de tjenstgørende Styrker sættes i Alarmberedskab. Søværnskommandoen mente, at der da burde indkaldes f. Eks. 4 Aargange til Kystdefensionen, og at man straks burde erstatte „Niels Juel“s Rekruthold med uddannet Mandskab. Efter en kort Drøftelse heraf tog jeg med Statsministeren og Udenrigsministeren til Konferencen paa Amalienborg Kl. 11.15.

Her nævnte jeg de i Mødet med Generalkommando og Søværnskommando omtalte Muligheder. Der var under Konferencen paa Amalienborg Tvivl om det rigtige i at foretage store Indkaldelser i dette Øjeblik, og det bestemtes da at iværksætte Alarmberedskab og at indkalde det uddannede Mandskab til „Niels Juel“.

Personlig var jeg af den Opfattelse, at den tyske Opmarch i Slesvig kunde betyde, dels at Tyskland ønskede at sikre denne Del af sin Flanke, dels at man vilde lægge et Tryk paa Danmark, dersom man agtede at stille Krav til vort Land. I denne Situation vilde det efter min Mening kunne blive farligt, hvis vi ved særlige Militærforanstaltninger, f. Eks. større Indkaldelser, vakte Mistanke om at handle i Forstaaelse med Tysklands Modstandere. Vi vilde derved gennem vore egne Handlinger — selv om de kunde siges at være nok saa berettigede for et neutralt Land — være i Stand til at kalde Ulykken ind over vort Land.

Noget efter Kl. 11.30 kom jeg tilbage til Marineministeriet, hvor Generalkommando og Søværnskommando ventede. Jeg meddelte, at man ikke mente at burde foretage andre Indkaldelser end til „Niels Juel“, men at der iøvrigt skulde etableres højeste Alarmberedskab for det indeværende Mandskab.

Paa et Ministermøde Kl. 14 gjordes Rede for de paa Amalienborg førte Forhandlinger og de trufne Beslutninger, der godkendtes. Kl. 16.30 afholdtes nyt Ministermøde. Da Udenrigsministeren var forhindret i at deltage i Ministermødet paa Grund af den ugentlige Gesandtmodtagelse, gav Statsministeren Meddelelse om Udenrigsministerens Samtale med den tyske Gesandt Hr. v. Renthe-Fink, der havde fundet Sted ved 15.30 Tiden. Gesanden havde til Udenrigsministeren sagt, at han ikke havde nogen Meddelelser fra Berlin, men at det efter de foreliggende Oplysninger om Krænkelsen af Norges Neutralitet var klart, at Situationen kunde blive alvorlig for de nordiske Lande. Da Udenrigsministeren havde bemærket, at der derfor ogsaa kunde blive Tale om at foretage Indkaldelser i Danmark for at styrke Neutralitetsvagten, havde Renthe-Fink udtalt, at *det vilde være Vanvid* i denne Situation. Hans Opfattelse var, at et saadant Skridt kunde give Anledning til Misforstaaelser, og ud fra sin Bedømmelse af Situationen vilde han fraraade Danmark at gøre noget saadant. — Ministermødet vedtog at afvente yderligere Oplysninger, bl. a. angaaende den tyske Troppestyrke i Slesvig.

I Eftermiddagens Løb fik man Underretning om, at Troppekolonnen i Slesvig var standset. Der skulde i Flensborg være bestilt Kvarter til 9 000 Mand. Hovedparten af Divisionen var standset længere Syd paa og gaaet i Kvarter i Byen Slesvig og Omegn.

Ved 17-Tiden havde jeg et Møde med Generalerne Prior og Stemann samt Viceadmiral Rechnitzer. General Prior fremførte atter Forslag om Sikringsstyrkens Indkaldelse og foreslog Bemyndigelse til at etablere Luftmeldetjenesten samt foretage nogle Troppeforskydninger, nemlig fra Sønderborg mod Vest, fra Odense til Fredericia og Syd paa til 1 km. fra Grænsen. Jeg anførte paany Betænelighederne ved at indkalde Sikringsstyrken og henviste til Renthe-Finks Udtalelser til Udenrigsministeren om paatænkte Indkaldelser. Vi aftalte at opretholde højeste Alarmberedskab for de sønderjyske Styrker (Fredericia iberegnet), medens man for det øvrige Land gik ned til næsthøjeste Trin: forhøjet Beredskab. Iøvrigt lovede jeg at give General Prior Besked, efter at der havde været Partiformandsmøde og nyt Ministermøde.

Kl. 20 afholdtes Møde med Partiernes Formænd i Folketingets Ministerværelse. Jeg gav først Meddelelse om de tyske Flaade- og Hærbevægelser, og om hvilke danske Foranstaltninger der var henholdsvis drøftet og iværksat i Dagens Løb. Jeg nævnte i den Forbindelse ogsaa General Priors Forslag om Troppforskydninger i Sønderjylland, og jeg bemærkede herom, at saadanne Skridt netop i Sønderjylland maaske kunde være lige saa betænelige som almindelige Indkaldelser. — Udenrigsministeren redegjorde for de foreliggende udenrigspolitiske Meddelelser og omtalte i denne Forbindelse Renthe-Finks Udtalelse om eventuelle danske Indkaldelser.

Under den paafølgende Drøftelse blev der ikke fra nogen Side fremsat Krav om at foretage yderligere Indkaldelser. Dr. Krag bemærkede tværtimod, at det vilde være meget

betænkeligt efter Renthe-Finks Udtalelser. Ingen udtalte sig for de nævnte Troppeforskydninger.

I Løbet af Aftenen havde Renthe-Fink telefoneret til Direktør Mohr i Udenrigsministeriet og atter udtalt, at han var foruroliget ved Muligheden for Indkaldelser og gerne vilde have en beroligende Udtalelse. Dette blev meddelt os efter Partiformandsmødet. Vi blev enige om, at Direktør Mohr kunde sige til den tyske Gesandt, at vi regnede med, at der ingen Neutralitetskrænkelser vilde finde Sted over for Danmark, og at vi haabede, at eventuelle Vanskeligheder kunde ordnes ad Forhandlingens Vej.

Ved 21.30-Tiden samledes Ministeriet atter til Møde. Der blev givet Referat fra Partiformandsmødet. Under Mødet kaldte Viceadmiral Rechnitzer mig ud og meddelte, at den tyske Eskadre („Gneisenau“ m. fl.) nu var udenfor Skagen og gik Vest paa i stor Fart. De mange Smaaskibe, der om Morgenens havde været ved Læsø, var ogsaa gaaet videre. Der foregik stadig nordgaaende Trafik af mindre Skibe og Transportskibe gennem Store Bælt og videre Nord paa. I Sundet og Lille Bælt var alt normalt.

Efter Ministermødets Afslutning ved 22.30-Tiden mødtes jeg atter med General Prior og Viceadmiral Rechnitzer og gav Besked om, at det var besluttet ikke at foretage yderligere militære Foranstaltninger i dette Øjeblik.

9. April:

Paa Grund af den urolige Situation besluttede jeg at overnatte i mit Kontor i Marineministeriet. Foruden Viceadmiral Rechnitzer, der lige fra Begyndelsen af Krigen havde overnattet i Ministeriet, forblev ogsaa General Stemann og Kontreadmiral Hammerich i Ministeriet denne Nat.

Der forefaldt intet, før jeg mellem Kl. 3.30 og Kl. 4.00 fik Meddelelse om den i Marinens Beretning omtalte Begivenhed med en forlist tysk Trawler i Store Bælt. Denne Meddelelse gav Oplysning om, at Trawlerne benyttedes som Troppetransportskibe, men gav jo ingen Antydning af, at noget var paatænkt overfor Danmark.

En halv Time senere ringede Telefonen, Klokken var ca. 4.15. Det var Udenrigsminister Munch, der meddelte, at han lige havde faaet Besked om, at den tyske Gesandt, Hr. Renthe-Fink, havde anmeldt sin Ankomst i Løbet af en halv Snes Minutter, da han havde faaet Ordre til at overrække en Note fra den tyske Regering. Dr. Munch bad mig underrette Stauning, hvilket jeg straks gjorde. Den hastige Samtale sluttede med, at Stauning bad mig sammenkalde samtlige Ministre i Marineministeriet. Derefter gik jeg ind til Viceadmiralen. Her befandt Kontreadmiral Hammerich sig. Jeg sagde, at Klokken nu var ved at falde i Slag og gav dem Udenrigsministerens Meddelelse. Hammerich havde just givet Viceadmiralen den modtagne Meddelelse om det tyske Skib, der var iagttaget fra Middelgrundsfortet. Jeg fik Forbindelse med General Stemann, der befandt sig i Krigsministeriet. Han havde lige tilkaldt General Prior og General Gørtz.

Ca. Kl. 4.30 var Meddelelserne begyndt at indløbe med korte Mølletrum fra Hærens og Marinens Efterretningskontorer: Landgang i Middelfart, Overskridelse af Grænsen ved Krusaa, Landgang i Korsør, Nyborg, Langelinie og Masnedø.

Medens disse militære Aktionen stod paa, sad den tyske Gesandt hos Udenrigsministeren og motiverede sin Regerings Note. Da denne Samtale var forbi, telefonerede Dr. Munch paany og bad Statsministeren og mig om at komme til Amalienborg saa hurtigt som muligt, da den tyske Gesandt havde erklæret, at det hastede med Svaret.

Under Drøftelsen i Marineministeriet af de indløbne Meldinger blev det — som det er omtalt i Søværnskommandoens Beretning — nævnt for mig, at de af Søværnets Enheder, der maatte være til Stede ved eventuelle Landgangssteder, vilde handle efter de forud givne Forholdsordrer. Jeg var ganske indforstaaet hermed, men tilføjede paa Forespørgsel, at der ikke skulde udstedes Ordre om yderligere Foranstaltninger, førend man havde Kendskab til de af den tyske Gesandt paa den tyske Regerings Vegne fremsatte Krav eller Forslag.

Lige forinden jeg sammen med Viceadmiral Rechnitzer lidt over Kl. 5.00 begav mig til Amalienborg, forespurgte Kontreadmiral Hammerich, om der maatte gives Ordre til Modforanstaltninger. Som Svar herpaa gentog jeg, at der ikke maatte udstedes yderligere Ordre, førend der forelaa en Regeringsbeslutning paa Grundlag af de af den tyske Gesandt bebudede Forslag.

Naar jeg tog dette Standpunkt, var det, fordi det for mig var en Selvfølge, at jeg ikke umiddelbart før Forhandlingerne paa Amalienborg burde give Ordre til Foranstaltninger ud over, hvad de gældende Forholdsordrer hjemlede. Paa det paagældende Tidspunkt hverken havde jeg, eller kunde jeg have det mindste Kendskab til, hvad den tyske Henvendelse gik ud paa, men jeg maatte formode, at Forhandlingerne herom paa Amalienborg vilde blive af afgørende Betydning for vort Lands Stilling. Jeg ansaa det derfor for uforsvarligt paa egen Haand at foregribe, maaske umuliggøre disse Forhandlinger ved at give nye Ordre, før disse Forhandlinger var ført og en Beslutning truffet paa Grundlag heraf.

Omkring Kl. 5,15 ankom vi til Amalienborg. Her meddelte Dr. Munch os i Forværelset til Kongens Arbejdsværelse, hvad den tyske Note gik ud paa. Endnu inden Konferencen med Kongen var begyndt, telefonerede den tyske Gesandt og spurgte efter Svaret, idet han erindrede om, at det var nødvendigt for ham meget snart at give den tyske Regering Meddelelse om det danske Svar. Det var Udenrigsministeriets Direktør, Minister Mohr, der førte den korte Samtale med Gesanden.

Efter at Kongen og Kronprinsen havde faaet forelagt Situationen af Statsministeren og Udenrigsministeren, fandt en Raadslagning Sted mellem de tilstedeværende. Drøftelserne var præget af, at man befandt sig i en Situation, hvor et ganske uvarslet Overfald var under fuld Udvikling, og hvor det derfor ikke kunde anses for muligt at forhindre Gennemførelsen af den paabegyndte Aktion eller at yde effektiv Modstand.

Forhandlingerne drejede sig derfor nærmest om, hvorvidt man af Hensyn til Bedømmelsen i Udlandet burde fortsætte Kampen i endnu nogen Tid.

Paa Forespørgsel af Kongen svarede General Prior, at han ikke syntes, man burde opgive Modstanden nu, og han foreslog, at Kongen og Regeringen skulde tage med ud til Hæren i Høveltejren og søge Modstanden organiseret derfra. Hertil svarede Kongen: Nej, jeg maa da blive her. — Andre udtalte sig ikke om dette Forslag, og den almindelige Drøftelse fortsattes. De øvrige Deltagere var af den Opfattelse, at man — som Forholdene laa — burde indstille Kampen og søge en Ordning med den tyske Regering, idet en fortsat Modstand kun kunde føre til det samme Resultat, blot under langt haardere Vilkaar for Land og Folk, naar den danske Modstand var nedkæmpet.

For mit personlige Vedkommende formulerede jeg mine Udtalelser omtrent saaledes, at den Form for Mod, der efter min Mening var Brug for i den nuværende Situation, var at se de haarde Kendsgerninger lige i Øjnene og handle derefter. Man maatte regne med, at der var kæmpet en fuldstændig ulige Kamp i snart 1½ Time i Sønderjylland. Der kæmpedes her i Byen og maaske andre Steder. Hvis man mente, at Resultatet var givet, burde man efter min Mening spare flere Ofre. I denne Situation var jeg rede til at tage mit fulde Medansvar for en saadan Beslutning.

Medens Forhandlingerne foregik, hørtes en kraftig Skydning fra Slotspladsen og fra Amaliegade, samtidig med at de tyske Flyvemaskiner med Mellemrum fløj lavt ind over Slottet. Den tyske Gesandt havde dog meddelt, at Flyvemaskinerne ikke foreløbig vilde bombardere.

Omkring Kl. 6 afsluttedes Raadslagningen med, at Kongen gav Tilslutning til den Opfattelse, at Kampen burde indstilles. Der blev derpaa givet Ordre til at standse Skydningen fra Slotspladsen. Den tyske Gesandt fik Meddelelse om Beslutningen, og der udsendtes derpaa Ordre til Hær og Søværn om ikke længere at yde Modstand. Paa Grund af de Telefon- og Telegrafvanskeligheder, som Besættelsen allerede havde medført, tog det nogen Tid at faa Ordrene igennem, saaledes at Kampen i Sønderjylland — i Haderslev og Omegn — ikke kunde standses før noget efter Kl. 8.

Kl. 6.30 holdtes Ministermøde. Socialminister Ludvig Christensen var paa Grund af de tyske Troppers Nærværelse i Byen ikke naaet frem til Mødet. Over for de øvrige Ministre redegjorde Statsministeren, Udenrigsministeren og jeg for Morgenens Begivenheder. De tilstedeværende Ministre tiltraadte den paa Amalienborg trufne Beslutning.

Det vedtoges derefter at sammenkalde Rigsdagen til Møde samme Aften og at opfordre Venstre og Konservative til at lade sig repræsentere i Regeringen med hver 3 Medlemmer.

Til ovenstaaende kronologiske Redegørelse vil jeg gerne føje nogle yderligere Bemærkninger og Betragtninger til forskellige Enkeltheder:

Overfaldet nærmere belyst.

Allerede af den foregaaende Beretning vil det fremgaa, at Tysklands Fremfærd over for Danmark helt igennem betegnede et enestaaende Brud paa selv de simpleste Krav til Loyalitet og Ordholdenhed, som civiliserede Nationer maa stille til hinanden, selv om der ikke bestod en formelig Pagt mellem dem.

Men det gjorde der oven i Købet i dette Tilfælde. Tyskland havde selv taget Initiativet dertil i 1939, og saa sent som den 31. Maj 1939 blev Ikke-Angrebspagten mellem Tyskland og Danmark undertegnet. Denne Pagt omfattede 2 Artikler. De første Linier af Artikel 1 lyder kort og klart saaledes:

„Kongeriget Danmark og det tyske Rige vil i *intet Tilfælde* skride til *Krig eller nogen anden Art af Magtanvendelse* mod hinanden.“

Ordene er ikke til at misforstaa, og selv om den danske Regerings Medlemmer lige saa lidt som andre gjorde sig nogen Illusioner, vilde det dog ikke være forsvarligt i Ord eller Gerning at give Udtryk for Mistro til en fremmed Regerings Underskrift, som den havde givet af fri Vilje og paa eget Initiativ. Ved flere Lejligheder havde de højeste tyske Ledere desuden givet Udtryk for deres venskabelige Indstilling over for Danmark, og der var ikke paa noget Tidspunkt fremkommet nogen Antydning af, at Tyskland nærede nogen Mistillid til Danmarks Holdning. Som allerede nævnt var der heller ikke under den forløbne Del af Krigen en eneste Gang givet Udtryk for Misfornejelse med den Maade, hvorpaa Danmark søgte at varetage sine Opgaver som neutral Stat.

Den danske Regering var betænkelig ved at foretage særlige Militærforanstaltninger for ikke at give Anledning til Misforstaaelser i Tyskland, men da Situationen skærpedes den 8. April, optog man Tanken om at indkalde Sikringsstyrken. Da Udenrigsministeren meddelte dette til den tyske Gesandt — netop for at man i Berlin ikke skulde fortolke dette Skridt til Skade for Danmark —, fraraadede den tyske Gesandt, som ovenfor refereret, stærkt noget saadant, og hen paa Aftenen den 8. April tog han Anledning til at gentage Advarslen. Om den tyske Gesandt har været i god Tro, eller om han har haft Ordre til direkte at gøre, hvad han kunde, for at føre den danske Regering bag Lyset, ligger ikke klart i dette Øjeblik. Men det er altsaa en Kendsgerning, at faa Timer efter Gesandts sidste Advarsel mod at foretage Indkaldelser og uden nogen Henvendelse eller Forespørgsel fra den tyske Regering kastede den tyske Krigsmaskine sig over vort Land.

Den danske Regering havde saa meget mindre Grund eller Ret til at vente en saadan Optræden, som det var *første Gang*, at denne Overfaldstaktik blev sat i Værk over for et sagesløst, neutralt Land, der havde bestræbt sig for at holde sig uden for det store Opgør. Den Illoyalitet og Hensynsløshed, hvormed Tyskland her optraadte — en Fremgangsmaade, som jo senere blev anvendt adskillige Gange over for andre Lande —, karakteriseres bedst ved den Kendsgerning, at den danske Regering overhovedet ikke fik nogen Underretning om, hvad der forestod, før det hele var sat i Gang. Det vil fremgaa af følgende Tidstabel:

Ifølge Udenrigsministerens Beretning blev han ringet op Kl. 4.00 Morgen af Udenrigsministeriets Direktør, der meddelte, at den tyske Gesandt straks ønskede Foretræde. Gesandten ankom til Udenrigsministerens Bopæl Kl. 4.20 og begyndte saa at forelægge det udførlige Dokument, som han havde Ordre til at overrække.

Ifølge den danske Hærs og det danske Søværns Indberetninger indlededes Aktionen mod Danmark paa følgende Tidspunkter: Kl. 4.00 rapporteredes de to Landgangsskibe for Indgaaende mod Københavns Havn. Kl. 4.10 løb tyske Krigsskibe ind i Korsør og Nyborg Havne. Kl. 4.10—4.15 begyndte tyske Krigsskibe at praje danske Krigsskibe i Store Bælt. Kl. 4.10 gik tyske Tropper over Grænsen ved Tønder. Kl. 4.15 overskred tyske Tropper Grænsen ved Krusaa. Kl. 4.20 fandt tysk Landgang Sted i Middelfart.

Alt dette var altsaa foregaaet *endnu før den tyske Gesandt var ankommet til den danske Udenrigsminister for at meddele ham den tyske Regerings Krav*. Saa hensynsløst optraadte den tyske Regering. Med Tilsidesættelse af alle internationale Regler og de simpleste Hensyn til fair og anstændig Optræden sattes den tyske Krigsmaskine i Gang for at sætte den danske Regering i en Tvangssituation. Først da danske Soldater allerede havde kæmpet 1 Time i Sønderjylland, kunde Udenrigsministeren naa frem til Amalien-

borg for at underrette Kongen og sine Kolleger om, hvad Tysklands Hensigter i det hele taget var.

I Mellemtiden gik Tyskerne i Land i Gedser ved at snige sig ind i Havnen i en Kreatureksportdamper. Ved Masnedø og ved Aalborg landsattes Faldskærmstropper. Tyske Flyvere angreb de danske Flyvere paa Værløse Flyveplads. Den tyske Gesandt truede med Københavns Ødelæggelse fra Luften, og overalt i Danmark tog tyske Kampflyvere Luftrummet i Besiddelse.

Saaledes var Situationen i den tidlige Morgen den 9. April 1940. Under disse Vilkaar maatte Kongen og Ministrene træffe deres Beslutning.

Folketingsbeslutningen af 19. Januar 1940 og Regeringsbeslutningen af 9. April 1940.

Allerede i Besættelsesaarene, før en offentlig Diskussion kunde finde Sted, kunde man høre Bebrejdelser mod Regeringen, eller vel rettere mod de tre paagældende Ministre, gaaende ud paa, at de havde handlet i Strid med Folketingsbeslutningen af 19. Januar 1940. Denne var saalydende:

„Folketinget beslutter at udtale, at man fra alle Sider i det danske Folk er enig om, at Landets Neutralitet skal opretholdes, og at de Midler, der raades over, om fornødent skal anvendes for at hævde og værne Rigets Fred og Uafhængighed, og tilsiger Ministeriet sin Støtte i Arbejdet herfor.“

De, der har rejst denne Kritik, maa altsaa mene, at denne Beslutning skulde have forpligtet Ministrene til at handle ganske mekanisk uden at foretage nogen personlig Bedømmelse af den Situation, som forelaa. En saadan Fortolkning af Beslutningen er imidlertid ganske urimelig. Man kan dog ikke for Alvor mene, at Ministrene havde Lov til at føle deres Samvittighed beroliget ved blot at henvise til denne Beslutning, saaledes at de saa at sige handlede *paa Folketingets Ansvar* og sagde sig fri fra et personligt Ansvar i dette Øjeblik. Jeg tilstaar, at jeg den Morgen, da jeg var med til at træffe den tungeste Beslutning, som et Menneske nogen Sinde kan blive stillet overfor, ikke et Øjeblik opfattede min Stilling saa bekvemt, at Folketingets Beslutning skulde have fritaget mig for en Ministers Pligt til at handle ud fra en selvstændig Bedømmelse af Forholdene. Hvis Folketinget havde truffet den nævnte Beslutning i den konkrete Situation, som forelaa for os om Morgen den 9. April, havde Sagen været klar. Men Beslutningen blev vedtaget over 2½ Maaned før denne Situation, og jeg tror at turde sige, at ikke ret mange om overhovedet et eneste af Folketingets Medlemmer den 19. Januar, da de stemte for denne Beslutning, tænkte sig, at den ogsaa skulde være bindende for, hvad der skulde foretages, naar der var Tale om den nyere Histories lumskeste Overfald, foretaget af Verdens stærkeste og mest hensynsløse Krigsmaskine.

Det, vi den Morgen skulde tage Stilling til, var, om Danmark vilde opgive den militære Modstand mod til Gengæld at faa den tyske Regerings skriftlige Garanti for, at Tyskland „hverken nu eller i Fremtiden vilde antaste Danmarks territoriale Integritet og politiske Uafhængighed“, samtidig med, at det i den tyske Regerings Erklæring blev forsikret, at dansk Territorium „ikke vilde blive benyttet som Operationsbasis mod England, saa længe Tyskland ikke blev tvunget dertil ved Englands og Frankrigs Foranstaltninger“. Efter at Ikke-Angrebspagten var fejlet til Side, kunde man ganske vist ikke have nogen særlig Tillid til nye Forsikringer fra den tyske Regering, men vi maatte paa den anden Side skønne, at *der maaske her gaves Danmark en Mulighed for at kunne komme gennem Krigen uden katastrofale Ødelæggelser*. Det var i alt Fald sikkert, at et Afslag vilde have ført til, at den tyske Værnemagt vilde have brudt Modstanden „med alle Midler“, som det hed i det tyske Memorandum. Det vil sige, at Danmark da var blevet et *erobret* Land. Besættelsen vilde straks have antaget de voldsomme Former, som den tog i andre Lande, ligesom man maatte regne med den meget væsentlige Omstændighed, at det tyske Mindretals brændende Ønske om at blive genforenet med Tyskland ved Grænsens Tilbageflytning til Kongeaaen øjeblikkelig vilde være blevet opfyldt — bl. a. med det Resultat, at de danske Sønderjyder paa ny var blevet kastet ud paa Europas Slagmarker som tyske Soldater.

Vi traf da vor Beslutning — som Statsminister *Stauning* udtalte over for Tingenes Medlemmer i Rigsdagens Fællessal den 9. April om Aftenen — „ud fra en ærlig Overbevisning om, at vi ved Afgørelsen fritog Land og Folk for en tungere Skæbne“.

Jeg ønsker at understrege, at vor Beslutning ikke var Udtryk for den *principielle* Opfattelse, at Danmark under alle Forhold kun havde dette at gøre. I saa Fald kunde vi ikke have stemt for Beslutningen i Folketinget den 19. Januar, hvilket vi gjorde som Medlemmer af Tinget. Vor Beslutning var alene Udtryk for, at vi, *som Situationen forelaa* om Morgen den 9. April ansaa det for uforsvarligt at handle anderledes. Jeg er ikke og var heller ikke den Morgen i Tvivl om, at adskillige af mine Landsmænd vilde være af den Opfattelse, at man uanset Situationen skulde have nægtet at bøje af for Overmagten. Striden mellem disse to Synspunkter kan kun afgøres af det danske Folk. Jeg for mit Vedkommende handlede imidlertid, som jeg ansaa det for rigtigt ud fra Opfattelsen af mit Ansvar for Land og Folk, og jeg vil for øvrigt mene, at Rigsdagens store Flertal vilde have truffet den samme Beslutning, som vi traf, dersom Rigsdagen den Morgen havde haft Mulighed for at træffe Afgørelsen.

Hvis vi havde mobiliseret i Tide.

Adskillige af dem, der indrømmer, at Beslutningen ikke kunde være anderledes, som Forholdene nu engang var den 9. April, spørger dog, om vort Land ikke havde været i en bedre Situation, dersom vi havde mobiliseret eller indkaldt Sikringsstyrken f. Eks. den 5.—6. April, da de første Uromeldinger indløb. Spørgsmaalet er helt berettiget, og jeg vil derfor gøre nogle Bemærkninger derom.

Jeg vil straks sige, at det efter min Mening maa anses for fuldstændig usandsynligt, at vort Land derved skulde være blevet forskaanet for det tyske Overgreb. Langt snarere maa man tro, at Tyskland ikke vilde have givet os hverken Lov eller Tid til saadanne Foranstaltninger. Jeg er overbevist om, at Tysklands Regering vilde have betragtet den blotte Udsendelse af Indkaldelsesordrer i Danmark som en fjendtligsindet Handling, og at man derfor straks vilde have slaaet til over for os under Paaskud af, at Tysklands Mistanke om, at Danmark var rede til at slutte sig til Tysklands Modstandere, altsaa nu var blevet bestyrket. Vor Mulighed for at klare os var naturligvis ikke blevet forbedret derved.

Hvis vi tænker os det efter min Mening helt utænkelige, at Tyskland i denne Situation i Ro og Mag skulde have ladet os indkalde og opstille vor Sikringsstyrke paa 50 000 Mand — ca. Halvdelen Øst og Halvdelen Vest for Store Bælt —, er der heller ingen Grund til at tro, at det havde faaet Betydning. Man maa nemlig huske paa, *at Tyskland paa det Tidspunkt overhovedet ikke var engageret i Kamphandler* mod nogen Modstander paa Landjorden. Polen var for længst slaaet til Jorden, og derefter havde der været en Pause i Landkrigen hele Vinteren. Tyskland kunde altsaa uforstyrret kaste alle de Stridskræfter mod Danmark, som maatte anses for nødvendige for at gennemføre de ud-tænkte Planer.

Jeg anser det derfor ogsaa for en ren Tankekonstruktion, naar det har været anført, at Danmark — f. Eks. hvis Sikringsstyrken havde været formeret — kunde have opholdt Tyskland saa længe, at det havde maattet opgive Felttoget mod Norge. Det eneste, der kunde have holdt Tysklands dynamiske Regering tilbage, var en Tvivl om, at den ikke disponerede over tilstrækkelige Kræfter til dette Felttog, men der er ingen Grund til at tro, at Danmark kunde have indgydt Tyskland en saadan Tvivl, vel ikke engang selv om Danmark havde gennemført Mobiliseringen fra Krigens Begyndelse. Det forekommer mig, at Hollands og Belgiens Skæbne en Maaned senere — trods deres nære Beliggenhed ved Englands og Frankrigs militære Assistance — taler tydeligt nok i saa Henseende.

Jeg mener derfor ogsaa af denne Grund, at vi handlede rigtigt baade ved vor Beslutning den 9. April og ved vor Optræden de foregaaende Dage.

Derimod tør jeg ikke benægte, at Situationen kunde være blevet en anden, dersom Danmark og Norge begge havde været mobiliserede og i højt Beredskab lige siden Krigens Udbrud — *vel at mærke under den Forudsætning* at Tyskland derved havde følt sig beroliget med Hensyn til Umuligheden for de Allierede af at benytte danske eller norske Farvande og Territorier. Som Tysklands Planer viste sig at være, er der ikke megen Sandsynlighed for, at denne Forudsætning havde været til Stede. Men bortset herfra er det i alt Fald en Kendsgerning, at næppe nogen i Danmark paa den Tid ansaa det for nødvendigt eller rimeligt at holde et saadant Krigsberedskab paa Benene. Det blev i alt Fald ikke foreslaaet fra nogen Side, og det vilde næppe have vundet Tilslutning fra større Kredse, fordi overhovedet ingen i vort Land regnede med den Udvikling af Krigen, som vi kom til at opleve.

Over for dem, der mener, at vi af Hensyn til de andre Lande eller af Hensyn til vort Renommé i andre Lande trods alt burde være gaaet ind i Krigen mod Tyskland den 9. April, vil jeg sige, at jeg ikke mener, at Danmark behøver at gøre sig nogen Bebrejdelser af denne Art. Vi har ingen Anledning til Samvittighedsnag over ikke at have haft Indflydelse paa Krigens Gang ved at fortsætte den haabløse Modstand den 9. April. Forholdet var jo det, at *ingen* andre Lande tænkte sig Muligheden af at komme os til Hjælp i en Krigssituation. Allerede i Februar 1940 meddeltes fra en Pressesammenkomst i London, at Churchill havde udtalt, at Danmark maatte betragtes som afskrevet, idet der ingen Mulighed var for at hjælpe dette Land. For Norges Vedkommende kan man ogsaa sige, at dette Land ikke noget Øjeblik vilde have tænkt paa at styrte sig ud i en Risiko, dersom Danmark alene var blevet Genstand for Tysklands Overgreb. Man kan beklage, at der var for lidt Sammenhold og kollektiv Forstaaelse blandt Nationerne, og jeg deltager i denne Beklagelse. Men saaledes var nu engang Forholdene, og Danmark har ikke Grund til at gøre sig flere Bebrejdelser end andre i saa Henseende.

Placeringen af Flaadens Skibe.

Man har hørt Udtalelser om, at det var mærkeligt, at Flaaden ikke holdtes samlet ved København for at beskytte Landets Hovedstad mod eventuelle Angreb fra Søsiden. Fra anden Side har man undret sig over, at Flaaden ikke var samlet i Store Bælt for at imødegaa Angreb der. De, som har givet Udtryk for en saadan Tankegang, bygger den imidlertid paa en fejlagtig Opfattelse af de Opgaver, der paahvilede Danmark som neutralt Land. Vor Opgave var netop at bevogte vort Territorium i størst muligt Udstrækning. Vi maatte derfor placere Flaadens Skibe de Steder, hvor der var mest Grund til at frygte Neutralitetskrænkelser ved Passage af fremmede Krigsskibe eller ved Sammenstød mellem dem. Indtil den 9. April var der ingen her i Landet, der gjorde sig nogen Tanker om, at København skulde være særlig udsat for Neutralitetskrænkelser. Det vilde derfor ikke have været rimeligt at holde Flaaden samlet om København. I saa Fald vilde vi have forsumt de egentlige Neutralitetsopgaver, hvilket afgjort vilde have medført Protester fra de krigsførende Parter.

I Krigens første Tid var Gennemsejlingsfarvandene Store Bælt, Lille Bælt og Samsø Bælt de mest udsatte Steder, og Hovedparten af Flaadens Skibe befandt sig derfor i disse Omraader samt i Aarhus-Bugten. Senere blev det nødvendigt ogsaa at sende Orlogsskibe til Farvandet omkring Skagen og til Jyllands Vestkyst, for at der de flest mulige Steder kunde være Skibe til hurtig Optræden i Tilfælde af Neutralitetskrænkelser.

Disse Forhold er nærmere omtalt i Søværnskommandoens Beretning, men da jeg var med til at træffe de paagældende Dispositioner, vil jeg i Korthed anføre følgende om den seneste Udvikling paa dette Omraade:

Affæren med den tyske Damper „Altmark“, der den 16. Februar blev angrebet af engelske Torpedobaade inde i den norske Fjord Jøssingfjorden, og Torpederingen af den tyske Damper „Edmund H. Stinnes“ den 24. Marts ud for Thorsminde paa den jyske Vestkyst samt Spørgsmaalet om de tyske Malmtransporter i Almindelighed havde stillet de norske og danske vestlige Territorialfarvande i Forgrunden, og under Hensyn til den efterhaanden forøgede tyske Trafik langs den jyske Vestkyst og omkring Skagen blev det besluttet at forøge den danske Bevogtning i disse Farvande. Den 23. Marts blev Torpedobaaden „Hvalen“ og den 29. Marts Artilleriskibet „Peder Skram“ samt Torpedobaaden „Dragen“ dirigeret til Skagen-Afsnittet. Samme Dag blev Opmaalingskibet „Hejmdal“ sendt til Hirtshals-Omraadet, og den 2. April blev yderligere Torpedobaaden „Laxen“ sendt til Stykken ved Skagen—Frederikshavn. Desuden blev nogle Luftfartøjer sendt til Frederikshavn med Ordre til daglig Afpatruljering af Jyllands Vestkyst.

Som Forholdene tegnede til at udvikle sig paa dette Tidspunkt, ansaa vi disse Dispositioner for absolut nødvendige.

Landgangen i Korsør, Nyborg og Middelfart.

Ved Bedømmelsen af disse Begivenheder er det af Betydning at være klar over de gældende Neutralitetsbestemmelser. Disse var fastsat ved Kongelig Anordning af 31. Maj 1938 efter forudgaaende Forhandlinger med Sverige og Norge, og de var enslydende med de af disse to Lande fastsatte Neutralitetsbestemmelser.

I Henhold til Bestemmelserne var Gennemfart gennem baade Sundet og Bælterne tilladt alle Skibe, ogsaa krigsførende Staters *Krigsskibe*. Det var endvidere ogsaa tilladt

fremmede Magters Krigsskibe at *anløbe danske Havne*, for saa vidt de ikke var Krigshavne eller spærret med undersøiske Miner eller andre Forsvarsmidler. I Henhold hertil havde fremmede Krigsskibe altsaa ikke Adgang til Københavns Havn. Derimod var der intet ulovligt i, at tyske Krigsskibe om Morgen den 9. April løb ind i Korsør, Nyborg og Middelfart Havne. I Henhold til Neutralitetsbestemmelserne havde fremmede Krigsskibe endda Ret til at *opholde sig* i danske Havne, naar Opholdet blot ikke strakte sig udover 24 Timer. I Havaritilfælde kunde Opholdet endog forlænges.

Disse Bestemmelser udelukkede altsaa, at danske Krigsskibe kunde give sig til at standse eller visitere fremmede Krigsskibe, der passerede vore Gennemsejlingsfarvande eller søgte ind i vore Havne. *Ulovligheden og den fjendtlige Hensigt aabenbares først da de tyske Soldater gik i Land.*

Man kan altsaa med fuld Ret fastslaa, at den tyske Regering ganske bevidst misbrugte Neutralitetsreglerne og i Ly af dem foretog et enestaaende Sniglob mod de danske Havne. Enhver vil derfor ogsaa forstaa, at Landgangen under saadanne Omstændigheder ikke kunde forhindres eller standses, medmindre hver dansk Havneby havde været befæstet, og Besejlingen samtidig havde været underkastet Kontrol gennem Spørringer og Visitation. Men man kan med Rette sige, at *absolut ingen* i dette Land nogen Sinde havde tænkt sig saadanne Foranstaltninger.

Landgangen i København.

Det er helt naturligt, at Tyskernes Landgang paa Langelinie i København har vakt en ganske særlig Beklagelse og Forstemthed, og jeg kan sige, at de Følelser, som denne Overrumpling fremkaldte i Regeringen og specielt i Marineministeriet og Søværnet ikke var mindre udprægede i saa Henseende end hos andre. Jeg personlig var den Morgen ganske uforstaaende overfor, hvorledes dette havde ladet sig gøre, men først da Søværnets Rapporter var afgivet, kunde man danne sig et Billede af denne nedslaaende Episode.

Jeg henviser derfor til Søværnskommandoens Beretning herom.

Dagen efter eller maaske to Dage efter den 9. April kom Medlemmer af min Rigsdagsgruppe til mig og fortalte, at man i den konservative Gruppe hævdede, at Søværnet ikke havde været sat i Alarmberedskab den 8. April, saaledes som det havde været Tilfældet med Hæren. Jeg svarede straks, at det var noget Snak, og at der maatte foreligge en eller anden Misforstaaelse, men jeg meddelte naturligvis Viceadmiralen denne Paastand, da jeg senere paa Dagen kom i Ministeriet.

Viceadmiralen erklærede da, at det var rigtigt nok, at han ikke havde beordret forhøjet Beredskab for Søværnets Vedkommende. Da jeg udtrykte min Forbavselse herover, eftersom jeg dog i Fællesmødet med Hærens og Søværnets øverste Myndigheder havde meddelt Beslutningen fra Amalienborg-Konferencen den 8. April, svarede Viceadmiralen, at han ikke havde anset det for nødvendigt paa det Tidspunkt, fordi Flaadens Skibe, naar der som i dette Tilfælde var etableret Sikringstjeneste, praktisk talt var i samme Beredskab, som Hærens Afdelinger nu vilde komme.

Da jeg hertil svarede, at det ikke et Øjeblik var faldet mig ind, at Søværnskommandoen ikke havde foretaget en Forhøjelse af Beredskabet samtidig med Hæren, udviklede Viceadmiralen sit Synspunkt nærmere med Henvisning til Omfanget af de 3 forskellige Grader af Beredskab, som Søværnskommando-Ordreerne indeholdt.

Jeg misbilligede over for Viceadmiralen, dels at der ikke var givet Ordre om forhøjet Beredskab, og dels at Viceadmiralen ikke havde talt med mig om Spørgsmaalet.

Jeg henviser iøvrigt til Søværnskommandoens officielle Beretning, hvor dette Spørgsmaal er forklaret i følgende Ord:

„For Søværnet blev der ikke givet Ordre til yderligere at skærpe den allerede bestaaende Sikringstjeneste eller givet Ordre til Ændringer i normal Tjenestegang, da man — som allerede nævnt — ikke ansaa Situationen som værende akut for Danmarks Vedkommende og mindst af alt forestillede sig en Aktion ført ind under fuld Udnyttelse af de gældende danske Neutralitetsbestemmelser og Landets fuldt ud korrekte neutrale Holdning og paa en i Krigshistorien enestaaende og snigende Maade, saa meget mere som de danske Neutralitetsbestemmelser og disses Praktisering i den forløbne Tid ikke — saa vidt Søværnskommandoen bekendt — havde givet Anledning til blot ringeste Kritik fra de krigsførendes Side.“

11.

KRIGSMINISTERIET

København, den 30. Juni 1945.

Fortroligt.

*Til den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold
til Grundlovens § 45.*

Under Henvisning til Kommissionens Skrivelse af 20. Juni 1945 fremsender Krigsministeriet hosløst de paa vedlagte Fortegnelse opførte Aktstykker, der foreligger i Krigsministeriet vedrørende Danmarks Besættelse af tyske Tropper den 9. April 1940.

Ole Bjørn Kraft.

O. C. Permin,
Fm.

A.

1. Oversigt over Generalkommandoens Indstillinger m. v. vedrørende Hærens Beredskab fra Foraaret 1939 til April 1940 med tilhørende Bilag i Pakke, indeholdende Indstillingerne m. v. (Nr. 173—280).
2. Oversigt over Generalkommandoens Indstillinger angaaende Spæringsanlæg ved Grænsen med tilhørende Bilag. (Nr. 281—304).
3. Generalkommandoens Skrivelse K. k. 1958 af 2. Oktober 1939 med 1 Bilag.
 — — 105 - 9. Januar 1940 med 1 Bilag.
 — — 945 - 5. Marts 1940 med 2 Bilag.
 — — 1230 - 30. Marts 1940 med 1 Bilag
 alle indeholdende Indberetning om Indkvartering af Beredskabsstyrken. (Nr. 305—15).
4. En i Krigsministeriet i Maj 1940 udarbejdet Oversigt over ekstraordinære Foranstaltninger i Tiden April 1939 til 9. April 1940 med Bilag (Skrivelse fra Krigsministeriet til Hærens Afdelinger om Indkaldelser, Hjemsendelser, Forholdsordrer m. v. (Nr. 316—38).
5. En i Krigsministeriet i August 1940 udarbejdet Oversigt over Styrkerne i Tiden April 1939 til 9. April 1940. (Nr. 337—38).
6. En i Krigsministeriet udarbejdet Oversigt over Krigsministeriets Byggearbejder indtil April 1940. (Nr. 339—40).

B.

1. Kortfattet Oversigt over Begivenhederne i Krigsministeriet den 9. April Morgen. (Nr. 340 a—343).
2. Genpart af Telegram og Skrivelse til Hærens Afdelinger fra Krigsministeriet og Marine-ministeriet af 9. April 1940. (Nr. 344—45).
3. Generalkommandoens Skrivelse G. O. 91/590 af 20. April 1940 med 25 Bilag. Indberetninger m. m. om Begivenhederne den 9. April 1940. (Nr. 346—86).
4. Generalkommandoens Skrivelse fortroligt G. O. 91/652 af 16. Maj 1940 med Genpart af Skrivelse til Jydske Division af 8. Januar 1940 1 Bilag. (Nr. 387—89).
5. 2. Regiments Skrivelse fortroligt Nr. 2426 af 22. August 1940 om Begivenhederne i Haderslev den 9. April 1940. 1 Bilag. (Nr. 390—92).
6. Hærens Lægekorps's Skrivelse Nr. 3697 af 25. Maj 1940 med 9 Bilag. Indberetninger fra Læger i Sønderjylland angaaende Deltagelse i Kampene den 9. April. (Nr. 393—403).
7. Chefen for Hærens tekniske Korps's Skrivelse fortroligt G. 72 af 25. Oktober 1940 om Begivenhederne den 8. og 9. April 1940. 1 Bilag. (Nr. 404—06).
8. Justitsministeriets Skrivelse Journ. 3. K. 1940 Nr. 949, Brev 6657 af 24. Maj 1940 med 4 Bilag. Afskrift af Indberetninger fra Politidirektøren i København og Rigspolitichefen. (Nr. 407—12).
9. a. Generalkommandoens Skrivelse fortroligt G. O. 91/670 af 22. Maj 1940 med 1 Bilag: Beretning om Begivenhederne ved Hæren den 6.—9. April 1940. (Nr. 413—25).
 b. Generalkommandoens Skrivelse G. O. 91/324 af 24. Maj 1940 med Rettelser hertil. (Nr. 426).
10. Et i Krigsministeriet fremstillet Optryk af den under 9 nævnte Beretning, tilstillet Ministre m. fl. den 10. Juni 1940. Generalkommandoens Beretning om Begivenhederne ved Hæren den 6.—9. April 1940 (Eksemplar Nr. 29). (Nr. 427—28).*)

*) Jfr. Bilag 12.

11. a. Generalkommandoens Skrivelse fortroligt G. O. 91/821 af 22. Juli 1940 med 3 Bilag: Oversigt over Begivenhederne før og i Løbet af den 9. April 1940, I og II, samt Fortegnelse over, hvilke militære Myndigheder der havde faaet tilsendt Oversigten. Denne er i Hovedsagen som den under 9 nævnte Beretning. (Nr. 438—42).
- b. Generalkommandoens Skrivelse G. O. 91/1087 af 16. November 1940, 1 Bilag. (Nr. 443—44) og
- c. Generalkommandoens Skrivelse G. O. 91/310 af 20. Maj 1940, 2 Bilag, begge indeholdende Rettelser til den under a. nævnte Oversigt. (Nr. 445—47).
12. De i Krigsministeriet beroende Akter vedrørende Modsætningsforholdet efter 9. April 1940 mellem Hærledelsen og Oberst V. O. Harrel. (Nr. 1—172).

12.

GENERALKOMMANDOEN

Fortroligt.

*København, Maj 1940.***Beretning om Begivenhederne ved Hæren den 6.—9. April 1940.**

I.

Begivenhederne 6.—8. April 1940.

Den 6. April Kl. 11.30 afholdtes et Møde hos Forsvarsministeren, hvori deltog Cheferne for Generalkommandoen, Søværnskommandoen, Generalstaben og Marinestaben, samt Direktøren i Krigsministeriet.

Der var fra det danske Gesandtskab i Berlin indløbet en Melding om, at der i tyske Østersøhavne var samlet Troppetransportskibe til ca. 150 000 Tons. Chefen for Generalkommandoen oplyste, at dette svarede omtrent til den under Ekspeditionen mod Øsel i 1917 anvendte Tonnage. Styrken var dengang ca. 24 000 Mand (det vil sige en forstærket Division).

Chefen for Generalstaben oplyste endvidere, at man — som ved flere tidligere Lejligheder meddelt — i hvert Fald siden kort efter den finske Krigs Begyndelse (fra Midten af December 1939) havde Melding om 10—12 tyske Divisioner om tyske Østersøhavne fra Lübeck incl. mod Øst og et betydeligt Transportmateriel, særlig ved Stettin. Som ogsaa tidligere meddelt havde man i øvrigt allerede fra Krisen i Efteraaret 1938 Kendskab til, at et betydeligt Antal store Skibe anvendtes til Transport af Tropper og Materiel mellem Stettin og Østprøjsen. Fra de seneste Uger havde der foreligget Meddelelse om, at der i Stettin var indladet Materiel og vistnok ogsaa Tropper om Bord i Transportskibe. Yderligere var der i de sidste Uger nogle Gange meldt om op til 40 Fragtdampere i Kiel; Tropper var i intet Tilfælde omtalt her. I Egnen om Lockstedter Lager i Holsten laa efter alt at dømme 1 Division under Uddannelse. Helhedsbilledet var efter de for Generalstaben foreliggende Efterretninger ikke anderledes, end det havde været siden Midten af December 1939 — altsaa ikke mere akut, men heller ikke mindre farligt.

Ministeren oplyste, at man ved det danske Gesandtskab i Berlin — vistnok paa Grundlag af Meddelelser fra svensk Side — i de sidste Dage var blevet synlig nervøs for, at Troppe- og Skibssamlinger kunde være rettet mod Danmark.

Den tyske Statssekretær Weiszäcker havde over for den svenske Marineattaché udtalt, at Tyskland var forberedt paa alle Eventualiteter.

Ministeren oplyste, at Regeringen vilde sende fhv. Udenrigsminister Scavenius til Tyskland for at søge Underretning om Situationen. I øvrigt vilde man afvente nærmere Oplysninger om de engelske Noter til Norge og Sverrig, særlig Underretning om, hvorvidt de kom ind paa Spørgsmaalet om Malmtransporterne.

Viceadmiralen mente i Overensstemmelse med sine paa tidligere Møder fremsatte Anskuelser, at et Angreb paa Danmark var formaalsløst og usandsynligt. Tyskerne vilde ikke vinde ret meget i Flyvetid ved at raade over Flyverbaser i Danmark. Muligvis havde de Planer om Besættelse af Læsø. Ved en Blokade paa et Par Dage kunde Tyskland tvinge Danmark til at give efter, saaledes at et Angreb med Tropper vilde være ganske hensigtsløst.

Dette sidste blev ligesom ved tidligere Lejligheder imødegaaet af Chefen for Generalkommandoen, der udtalte, at i Tilfælde af Blokade maatte man spænde Livremmen ind, indstille Bilkørsel, bruge Brænde i Stedet for Koks o. s. v. Man kunde ikke overgive sig af den Grund. I øvrigt vilde en tysk Blokade mod Danmark svare lidet til tysk Mentalitet.

Generalløjtnanten foreslog, at Regeringen søgte at forudse forskellige Eventualiteter, særlig ultimative Krav, og gøre sig klart, hvorledes man vilde stille sig over for dem, saa man kunde være mere forberedt.

Ministeren mente, og heri støttedes han af Viceadmiralen, at det var bedre af vente, til Kravene forelaa.

Chefen for Generalkommandoen foreslog endelig, at man indkaldte Aargangene 1930—1935*) med 2 ad Gangen til en kort Øvelse, f. Eks. paa 14 Dage. Derefter kunde man efter Situationens Udvikling

enten hjemsende dem i Uniform,
eller give dem en længere Orlov uden Lønning,
eller lade dem blive længere inde.

Man opnaaede i al Fald at indarbejde dem i Afdelingerne og faa dem iklædt. Der var en Del nyt at lære, navnlig ved Fodfolkets Specialvaaben.

Generalstabschefen oplyste, at det efter Oplysninger fra Regimentschefer maatte paaregnes at tage 6 Dage at gennemføre en fuldstændig Mobilisering, medens der ikke turde regnes med mindre end et Par Dage til at formere fuld Sikringsstyrke, det vil sige bringe Linieafdelingerne paa Krigsstyrke.

Ministeren mente — ligesom Viceadmiralen —, at en Indkaldelse kunde vække Uro, men lovede at overveje Sagen.

I Løbet af den 6. eller 7. April meddeltes det gennem Direktøren i Krigsministeriet, at den tyske Note til Sverrig ikke havde nogen truende Karakter og ikke indeholdt Krav af nogen Art, men i Hovedsagen beskæftigede sig med Spørgsmaal af formel Karakter. Indholdet af den tyske Note til Norge kendtes endnu ikke.

Den 8. April Kl. 10.30 afholdtes et nyt Møde i Ministeriet med de samme Deltagere.

Ministeren og Viceadmiralen meddelte, at der forelaa Melding om, at en tysk Eskadre, bestaaende af „Gneisenau“, „Deutschland“ og „Emden“ med ca. 70 Trawlere o. lign. langt forud, gik nordpaa gennem Store Bælt og Kl. 9.00 passerede Refsnæs.

En dansk Journalist i Berlin havde meddelt, at der kunde ventes en tysk Aktion i Løbet af 2 Timer.

Ved Minespærringen ud for Falsterbo laa et Par større Skibe.

Desuden meldtes om en Flaadestyrke af samme Størrelse som den i Store Bælt sete paa Vej op gennem Sundet og fra Stevns drejende mod Nordvest (denne sidste Melding viste sig senere at bero paa en Forveksling med den i Store Bælt meldte Eskadre: „Hjelm Fyr“ hørt som „Stevns Fyr“).

Generalstabschefen meddelte, at der umiddelbart forud for Mødet var indløbet Efterretning om, at en 50—60 km lang Motorkolonne var paa Vej fra Rensborg mod Flensborg**). Meddelelsen maatte betegnes som sikker.

Denne truende Meddelelse foranledigede Chefen for Generalkommandoen og Generalstabschefen til at foreslaa Indkaldelse af den fulde Sikringsstyrke, hvorved samtlige Linieafdelinger vilde blive bragt op paa fuld Krigsstyrke, dog med reduceret Train. Ialt vilde Afdelingerne paa denne Maade faa gennemsnitligt 8 à 9 Aargange under Vaaben***), ved nogle Afdelinger lidt flere, ved andre lidt mindre.

Desuden foreslog de to Chefer:

at samtlige Hærens Afdelinger øjeblikkeligt blev sat i *Alarmberedskab* samt at der foretoges en *Flyveropklaring* langs Landgrænsen for at konstatere, hvad der blev af Motorkolonnen, samt henstillede til Søværnskommandoen, at der ogsaa indkaldtes en *Sikringsstyrke til Kystdefensionen*.

Viceadmiralen og Chefen for Marinestaben sluttete sig til dette sidste og erklærede, at man ogsaa maatte have indkaldt Folk til Flaadens Skibe, særlig de 400 nys hjemsendte fra „Niels Juel“.

Ministeren lovede at forelægge de fremsatte Forslag i et Møde, der skulde afholdes hos Kongen umiddelbart efter (Kl. 11.00), og Generalkommandoen udgav, for at være rede til at kunne handle hurtigst muligt, i Tiden Kl. 11.30—11.56 telefonisk Ordre til Sjællandske Division, Generalinspektøren for Fodfolket, Rytteriet, Artilleriet, Ingeniørtropperne, Kommandanten i København, Luftværnsregimentet, Ingeniørregimentet,

*) Af disse Aargange var 1934—35 hjemsendt med Uniform efter 15 Dages Tjeneste i September 1939.

**) Meldingen var som alle lignende straks tilgaaet Jydske Division direkte.

***) Styrken under Fanerne vilde herved vokse til ca. 57 000 Mand, deraf i Jylland—Fyn ca. 26 000 og paa Sjælland ca. 31 000. Af Styrketallene var 6—7 pCt. faste Befalingsmænd.

Trainafdelingen, Generalkommandointendanten, Generalkommandolægen og Generalkommandoyrslægen om, at Cheferne med Stabe skulde være paa de respektive Kontorer snarest og blive der indtil nærmere Ordre.

Ved Drøftelserne angaaende den Hensigt, der maatte formodes at ligge bag de tyske Skibs- og Troppebevægelser, udtalte Viceadmiralen, at Skibene sandsynligst havde Norge som Maal, men det saa ikke saa godt ud med Motorkolonnen.

Chefen for Generalkommandoen udtalte, at medens det havde været ret usikkert, hvad Formaalet med de tyske Forberedelser i Østersøhavnene kunde være, saa længe Meldingerne herom fremtraadte som isolerede Fænomener, maatte man, naar man saa dem i Relation til Motorkolonnen, der kun kunde anvendes til Angreb mod Danmark, frygte, at de kunde have Sjælland til Maal.

Da Motorkolonnen ved Mødets Slutning endnu ikke var kørt over Grænsen, turde man endnu haabe, at det kun drejede sig om en Klarstillen over for Danmark. Hvad der kunde foranledige et Angreb, var foreløbig usikkert.

Kort før Kl. 12.00 vendte Ministeren tilbage fra et Møde hos Kongen og meddelte, at det var besluttet *ikke at indkalde en Sikringsstyrke* og ikke foretage noget, der kunde udlægges som en Udæskning; kun de 400 Mand til „Niels Juel“ maatte kaldes ind, ligesom Alarmberedskabet og Flyveropklaringen kunde iværksættes.

I Tiden 12.45—13.30 udgik derefter følgende *Ordre fra Generalkommandoen*:

„Samtlige Afdelinger snarest i Alarmberedskab indtil ny Ordre. Skarp Ammunition udleveres.“

Tilføjelse til Jydske Division:

„Divisionen stilles frit med Hensyn til at orientere de i Sønderjylland værende Enheder om Situationen. Større Forskydninger af Enheder ikke uden Generalkommandoens Bemyndigelse.

Videre Ordre i Løbet af Eftermiddagen.“

Tilføjelse til Luftværnsregimentet:

„Ingen Del af Københavns Luftforsvar maa etableres. Alarmberedskabet omfatter kun Underafdelinger og Afdelinger paa Kasernen.“

Til Trainafdelingen:

„Alarmberedskab indtil ny Ordre, saaledes at ikke af Kørsler optaget Personel holdes paa Kasernen.“

(Bestemmelserne for Alarmberedskab lyder:

„Saa vidt muligt hver Underafdeling, i hvert Fald hver Deling, forbliver samlet under sin Førers Kommando; kun store Rum, hvorfra man let kan komme ud, benyttes. Hjelme og Tornystre (Brødposer) kan aftages, Lædertøj kan løsnes, men maa ikke aftages; al Udrustning undtagen Geværene, der — hvis intet andet bestemmes — sættes sammen umiddelbart udenfor Udgangen, forbliver hos Manden. Der brænder til Stadighed Lys (afblændet udadtil) i Kvartererne. Bagage kommer ikke til Udlevering. Train og Køretøjer holdes pakket. Hestene anbringes i Rum, hvorfra de let kan bringes ud; kun større Stalde og Skure benyttes; Mandskabet hviler ved Hestene, der — naar intet andet bestemmes — ikke afsadles eller afseles.

Alarmordonnanser og Telefonvagt som ved „Forhøjet Beredskab“. Desuden udstilles Post for Gevær (tillige Alarmpost) ved samtlige Kvarterer.“)

Afdelingerne var herefter klar til øjeblikkelig Udrykning.

Chefen for Jydske Division blev pr. Telefon, Chefen for Sjællandske Division mundtligt orienteret om Situationen.

Chefen for Sjællandske Division blev beordret til ikke at lade Meddelelserne om de tyske Bevægelser gaa videre til underlagte Enheder.

Generalinspektørerne og Korpscheferne blev tilsagt til Møde Kl. 14.00, hvor de af Chefen for Generalkommandoen modtog Orientering om Situationen og Ordre til at indstille sig paa Formering af fuld Sikringsstyrke, idet Chefen for Generalkommandoen udtalte, at han senere paa Dagen paa ny vilde stille Forslag om Sikringsstyrke.

Chefen for Hærens Flyvertropper beordredes til i Dagens Løb at lade Krigsflyvepladserne paa Sjælland efterse og eventuelt klargøre. Med tilsvarende Hensigt for jydske Krigsflyvepladser Vedkommende beordredes Chefen for Jydske Flyverafdeling til Raadighed for Jydske Division fra samme Dag.

I Løbet af Eftermiddagen den 8. indløb der Efterretning om, at Motorkolonnen mellem Kl. 10.00 og Kl. 12.00 var standset med Tøten ca. 1½ km Syd for Grænsen. Der var talt 2 400 Vogne. Enkelte Soldater havde raabt til forbi-passerende, at de skulde over Grænsen Kl. 16.00, at der forberedtes Kvarter til 9 000 Mand i Flensborg, at den først udsendte danske Flyver indtil Kl. 15.00 intet havde observeret Syd for Grænsen. Vejret var diset, at Sjællands Østkyst næsten overalt var blokeret af Is, saaledes at Landsætning maatte anses for yderst vanskelig, at 2 Dampere med mange mørklædte Folk og Skyts om Bord ved 16.55-Tiden passerede Sprogø for nordgaende.

Generalstabschefen blev om Eftermiddagen kaldt til Konference hos Forsvarsministeren, hvor Finansministeren og Direktør Korst var til Stede. Over for Forsvarsministeren forlangte Finansministeren udsendt Ordre til Grænsegendarmeriet om, at Gendarmerne ikke maatte skyde i Tilfælde af Grænseoverskridelse, men kun underrette de militære Myndigheder. Det tilføjedes, at Ordren allerede var givet fra Finansministeriet, men man ønskede den bekræftet fra Krigsministeriet over for saavel Grænsegendarmeriet som de militære Myndigheder. Generalstabschefen hævdede, at dette stred mod Overenskomsten med Krigsministeriet og den Uddannelse, Gendarmerne havde faaet.

Over for Finansministerens Hævdelse af det meningsløse i at lade nogle faa, spredte og ganske isolerede Grænsegendarmere, der var uden Rygstød fra militære Afdelinger, gøre Brug af Vaaben, fremhævede Generalstabschefen bl. a., at der vilde blive gjort fornødt Brug af Grænsegendarmene, hvis man kun gav den fornødne Frihed, — de vilde blive trukket rimeligt sammen og blive forsynet med Transportmidler —; i øvrigt var der al Anledning til at give Jydske Division Frihed til at skyde 4. Bataillon — paa over 500 Mand — tættere frem bag Gendarmene og i det hele til at træffe de Forholdsregler, som Forholdene talte for — i Stedet for at fratage de militære Myndigheder den Hjælp fra Grænsegendarmeriet, som man efter de foreliggende Bestemmelser havde gjort Regning med. Fra Finansministerens Side fastholdtes Kravet om, at Ordren til Grænsegendarmeriet om ikke at yde Modstand udsendtes, saaledes som Forholdene laa, hvor der ikke var Tropper tæt bag Gendarmerikæden til at optage denne; Forsvarsministeren lovede Udsendelsen uden at gaa ind paa Tanken om at give Jydske Division Frihed til at skyde Tropper længere frem. Stillet overfor Kravet om Ordrens Udsendelse ved Generalkommandoens Foranstaltning forlangte Generalstabschefen en skriftlig Ordre fra Krigsministeriet, idet han ikke mente mundtlig at kunne overbringe Chefen for Generalkommandoen en Ordre, som han vidste fundamentalt vilde stride imod, hvad Chefen for Generalkommandoen vilde anse for rigtigt.

Kort efter tilgik følgende Skrivelse fra Ministeriet:

„Efter Aftale mellem Finansministeriet og Krigsministeriet anmodes Generalkommandoen om at meddele Grænsegendarmeriet og Jydske Division, at Grænsegendarmeriets Underlæggelse under Jydske Division *ikke* skal finde Sted paa Grundlag af de for Tiden trufne Beredskabsforanstaltninger, men kun efter udtrykkelig Formering af Sikringsstyrke, Beredskabsstyrke i Sønderjylland eller ved Mobilisering.

Saa længe saadanne Foranstaltninger ikke er truffet, skal Grænsegendarmeriet i Tilfælde af eventuel Grænseoverskridelse fra tysk Side af væbnede Styrker *ikke* gøre Brug af Vaaben, men underrette de militære Myndigheder og efter Forholdene fortsætte Grænsetilsynet eller søge Styrken samlet bag de tilstedeværende Afdelinger af Hæren efter nærmere Anvisning fra Jydske Division.

Det tilføjes, at nærværende Bestemmelser intet ændrer i de for Grænsegendarmeriets Forhold efter Formering af Sikringsstyrke m. v. fastsatte Instrukser.“

Denne Ordre videregaves af Generalkommandoen til Jydske Division pr. Telefon Kl. 19.00.

Kl. 16.05 gav Generalkommandoen Jydske Division følgende Ordre:

„Divisionen skal i Løbet af Eftermiddagen i Dag lade reognoscere nye Stillinger til Luftværnsbatterierne ved Esbjerg, Rødekro og Løgumkloster.

Stillingerne vælges under Hensyn til, at der skabes forøget Sikkerhed for Batterierne ved deres Placering i Forhold til andre Tropper uden Hensyn til Løsning af Neutralitetsopgaver. Flytning af Batterierne finder først Sted efter ny Ordre fra Generalkommandoen, i Nødsfald dog efter Divisionens Bestemmelse.“

Kl. 17.00 udbad Chefen for Generalkommandoen sig en ny Samtale med Forsvarsministeren, forelagde i Viceadmiralens og Direktøren for Krigsministeriets Nærværelse de sidste Efterretninger og stillede følgende Forslag:

Bemyndigelse for Jydske Division til at forskyde Tropperne efter Behov, bl. a.

Luftværnsbatterierne i Sønderjylland hen til det nærmeste Fodfolk for at beskytte dette og selv være dækket (deres nuværende Standpladser var kendt af Tyskerne),

Styrken fra Odense til Fredericiaegnen,

Styrken i Sønderborg (undtagen en lille Vagtstyrke) til Aabenraaegnen,

Styrker frem mod Grænsen (ca. 1 km fra denne) til Støtte for Grænsegendarmene,

Bemyndigelse til en snævrere Indkvartering i Stedet for det spredte Kantonnement (og samtidig Overgang til Militærforplejning),

Etablering af Luftmeldetjenesten.

Sluttelig indstillede Chefen for Generalkommandoen paa ny indtrængende, at man indkaldte Sikringsstyrke, og tilføjede, at senere kunde det blive endnu vanskeligere, hvilket Ministeren indrømmede.

Et Svar blev stillet i Udsigt efter Mødet med Partiformændene (Kl. 20.00) og et derpaa følgende Ministermøde (Kl. 21.00).

Ministeren var dog utilbøjelig til at flytte Luftværnsbatterierne og ønskede derimod et af dem anbragt paa Rømø, for at Tyskerne ikke skulde bebrejde os, at vi ikke gjorde, hvad vi kunde, for at hindre engelske Neutralitetskrænkelser under Flyverangreb paa Sild. Chefen for Generalkommandoen, der var en principiel Modstander af en saadan Detachering, saa længe Kanonantallet ikke var væsentligt forøget, foreslog, at man i det mindste nøjedes med 2 Kanoner paa Rømø og beholdt de to andre ved Ballum. Da Transporten til Rømø var yderst vanskelig, tilbød Viceadmiralen at undersøge, om Flaaden kunde hjælpe hermed.

Da det viste sig, at den fjendtlige Motorkolonne øjensynligt traf Forberedelse til at overnatte Syd for Grænsen uden at overskride denne, besluttede Generalkommandoen ligeledes at give de danske Tropper Hvile for Natten og befalede derfor i Tiden mellem Kl. 19.00—20.00:

„Fra Modtagelsen af denne Ordre og indtil ny Ordre: „Forhøjet Beredskab“, jfr. Feltreglement I. A., Pkt. 285, i den Udstrækning, de i Reglementet givne Bestemmelser kan bringes i Anvendelse uden at ændre i de øjeblikkelige Indkvarteringsordninger og det nuværende Udstyr med Train.

Befalede Udrykninger til særlige Øvelser, Skydninger m. m. bortfalder indtil videre. 9. April daglig Øvelse i Nærheden af Kantonnementsomraadet, saaledes at der til enhver Tid er hurtig og sikker Forbindelse fra Chefskvarterets Telefonvagt til Øvelsesstyrken.“

Tilføjelse til Jydske Division:

„I Sønderjylland dog Beredskab efter Divisionens Bestemmelse. Divisionsstaben efter Divisionens Bestemmelse.“

„Forhøjet Beredskab“ er det højeste Beredskab efter „Alarmberedskab“.

(Bestemmelserne for forhøjet Beredskab lyder:

„Tjenstfri Befalingsmænd og Mandskab skal forblive inden for Afdelingens Omraade og, naar det er mørkt, være i deres Kvarter. Tilladelse til at afvige herfra kan kun gives af Divisionen.

Der anvendes fortrinsvis færre og større Kvarterer (for Delinger m. fl.). Der kan hviles afklædt, men Vaaben, Udrustning og Lygter eller andet Lys holdes saaledes klar, at der selv i Mørke i korteste Tid kan gøres færdig til Udrykning. Er Bagagen (Tornystre m. v.) udleveret, skal den fra Mørkets Frembrud være gjort rede til hurtig Aflevering. Fægtningstrainets Køretøjer holdes pakkede, saa længe det er mørkt. Heste afsadles og afseles, men hurtig Opsadling og Forspænding skal være forberedt; der skal brænde Lys i Staldene (afblændet udadtil) hele Natten.

Alarmordnansner afgives fra samtlige Kvarterer til nærmest foresatte Chefs Kvarter. I alle Chefskvarterer skal der være Telefonvagt Døgnet rundt“).

Godt Halvdelen af Styrken var i øvrigt indkvarteret paa Kaserner og var alene derved i meget højt Beredskab.

Det var under Hensyn til den særlige Trusel mod Landgrænsen, at Jydske Division beordredes til for de sønderjydske Afdelingers Vedkommende at træffe særlige Anordninger

for Beredskabet efter egen Bestemmelse. Divisionen opretholdt herefter „Alarmberedskab“ i Sønderjylland.

Af de om Aftenen indløbende *Meldinger* fremgik det, at Motorkolonnen var echelonneret langs Vejen Flensborg—Slesvig—Rensborg med Tyngden ved Inningstedt (sydvest for Slesvig), at der ridende Syd ud af Flensborg var set ca. 100 Ryttere, samt at der ventedes 28 Troppetog til Flensborg (formentlig marcherende Dele af 1 Division).

Først henad Kl. 22.30 forelaa Regeringens Afgørelse efter et Ministermøde ca. Kl. 21.30, hvorefter Chefen for Generalkommandoen blev kaldt til Ministeren.

Der skulde hverken indkaldes Sikringsstyrke eller foretages Forskydninger eller Sammendragning af Tropper. Af Partiformændene havde kun de Konservative spurgt om de militære sagkyndiges Mening og Forslag. Ministeren havde herved nævnt Indkaldelsen af Sikringsstyrken.

Inden man skiltes, foreslog Chefen for Generalkommandoen Søværnskommandoen at lade opklare med Flyvere fra Dagry Syd om Sjælland og Lolland. Dette lovede Vice-admiralen.

Hærens Flyvertropper var Kl. 20.15 blevet beordret til at have 3 Maskiner klar til Start med $\frac{1}{2}$ Times Varsel fra Dagry den 9., og Kl. 23.25 fik Flyvertropperne Ordre til at gentage Luftobservationen ved Grænsen saa tidligt, som Dagslyset gjorde Observation mulig, idet Grænsen ikke maatte overflyves.

II.

Situationen den 9. April Morgen.

For at kunne forstaa Begivenhederne den 9. April er det nødvendigt at kende de Betingelser for et Forsvar, der forelaa paa denne Dag.

I Henhold til Krigsministeriets Direktiv i Skrivelse Fortroligt M. 1464 af 6. September 1939 havde Generalkommandoen den 6. September 1939 udgivet den paa Bilag 1 angivne Forholdsordre.

Den blev bilagt med den paa Bilag 2 angivne almindelige *Forholdsordre for Detachementer og Vagter under Neutralitetsforhold*, den 9. September med Krigsministeriets paa Bilag 3 anførte almindelige *Forholdsordre over for fremmede militære Luftfartøjer* og den 20. November med Krigsministeriets paa Bilag 4 gengivne *Bestemmelser for Hærens Luftfartøjers Forhold* over for fremmede militære Luftfartøjer.

Det vil heraf ses, at et direkte Angreb paa dansk Omraade, naar fjendtlig Hensigt var utvivlsom, uden nærmere Ordre skulde imødegaas med alle til Raadighed staaende Midler.

Ved Skrivelse M. 1744 af 19. September 1939 bestemte Krigsministeriet, at 1 Bataillon skulde forlægges til Terrainet Nord for Limfjorden med 1 Kompagni til Egnen om Frederikshavn.

Styrken af værnepligtige under Fanerne udgjorde den 9. April:

	Med ca. 11 Mdrs. Uddannelse	Med og und. ca. 6 Mdrs. Uddannelse	Ialt	Nonkom- battanter
Sjælland	ca. 3 300	ca. 4 250	ca. 7 550	ca. 1 200
Jylland-Fyn	- 3 300	- 3 700	- 7 000	- 850
Hele Landet	ca. 6 600	ca. 7 950	ca. 14 550	ca. 2 050

En Del af Styrken havde efter Krigsministeriets Bestemmelse 8 Dages Orlov. Af syge maa regnes ca. 7 pCt.

Hjemsendt med Uniform, men uden Vaaben, var Aargangene 1934—38 eller ca. 30 000 Mand. Det var Tanken at indkalde dem under truende Forhold.

Skitsen Bilag 5 viser *Styrkefordelingen*.

Rekrutterne var underbragt i Garnisonerne, saaledes at deres Uddannelsesvilkaar var de bedst mulige — de egentlige Beredskabsenheder dels i rimelig Nærhed af Mobiliseringsstederne (Hovedmassen af Artilleriet), dels holdt sammen i Grupper Øst for Præsto

(sjællandsk Fodfolk og hestetrukket Artilleri samt Dele af Gardehusarregimentet), om Søgaard (Cyklistbataillon og et motoriseret Afværgekompani), i Vendsyssel (en svag Bataillon af 3. Regiment, jfr. foran) og Syd for Vejle (Resten af de jyske Fodfolksregimenters Beredskabsstyrker og 8. Artilleriafdeling).

Detacheringer til Vagter og lign. var undgaaet, idet Styrken af uddannet Fodfolk egnet til saadan Tjeneste (Rekylgeværkompanier) var overordentlig ringe (paa Sjælland ialt 6 Kompagnier à 65—120 værnepligtige*) foruden Livgardens Vagtkompagni — i Jylland-Fyn: 4 Kompagnier à ca. 110—120 værnepligtige*), foruden 2 Rekylgeværkompanier à ca. 115 værnepligtige*), hørende til Bataillon i Vendsyssel).

Styrkefordelingen var gældende siden Hjemsendelserne i Slutningen af Januar 1940 og var befalet ændret fra Afslutningen af Rekrutternes Uddannelse pr. 15. April 1940. Efter Ministeriets Bestemmelse skete der ingen Ændringer i Løbet af den 8. April (se foran).

De om Fakse kantonnerende Styrker, *Faksegruppen*, var underlagt Chefen for 5. Regiment med Hensyn til samlede Øvelser, ligesom Gruppen i paakommende Tilfælde skulde alarmeres af Obersten.

De Syd for Vejle kantonnerende Dele af 2. og 7. Regiment m. v. underlagdes den 9. April Morgen Chefen for 7. Regiment (se senere).

Der var ikke som af Chefen for Generalkommandoen gentagne Gange foreslaaet (saaledes mundtligt den 1. November 1939 og skriftligt den 4. November 1939 af Generalmajor Prior, skriftligt den 23. December 1939 og 16. Januar 1940 af Generalkommandoen, mundtlig den 2. Februar 1940 i 8-Mands Udvalget og den 6. April og 8. April over for Ministeren af Chefen for Generalkommandoen) foretaget nogen *Forøgelse af den tjenstgørende Styrke* med genindkaldt Mandskab.

Der var ikke, som af Generalkommandoen senest skriftligt den 21. December 1939 samt af Chefen for Generalkommandoen den 2. Februar 1940 mundtligt over for 8-Mands Udvalget foreslaaet, foretaget *Forstærkningsarbejder* til Støtte for Forsvaret, der saaledes overalt blev ført paa aaben Mark uden Dækning for Tropperne.

Der var ikke, som foreslaaet ved samme Lejlighed, truffet Forberedelse til *Spærring af Veje* eller *Sprængning af Broer*.

Til *Luftforsvar af København* raadede man kun over 4 ældre Batterier i Stilling samt en Del Rekylgeværer og ældre Lyskastere paa Tagene, alt dog uden Mandskab og Rammer, der først kunde være til Raadighed ved en Genindkaldelse.

Desuden havde Luftværnsregimentet 16 Stk. 75 mm L/49 Luftværnskanoner og 4 Korrektører samt 26 Stk. 20 mm Maskinkanoner, men til Bemanning af en Del af dette Materiel raadede Regimentet kun over ca. 40 Befalingsmandselever, 10. og 13. Artilleriafdelings Rekrutter, samt over det ved 10. Artilleriafdelings Gruppeførerkursus tjenstgørende Mandskab.

Paa Grund af den ringe Mandskabsstyrke og Mandskabets utilstrækkelige Uddannelse (Rekrutterne — ialt 600 Mand — var indkaldt den 15. Februar d. A. og havde endnu ikke deltaget i Skarpskydning) var et improviseret Forsvar udelukket.

Først ved Formering af en Sikringsstyrke kunde 5 moderne Batterier fra 10. og 13. Artilleriafdeling bringes til Anvendelse**).

Kystdefensionen havde overhovedet ikke moderne Luftværnsskyts.

Til Løsning af Neutralitetsopgaver i Sønderjylland var opstillet 2 Batterier à 3 Stk. 75 mm L/49 Luftværnskanoner og 1 Batteri à 2 Stk. 75 mm L/49 Luftværnskanoner; desuden havde hvert Batteri 3 Stk. 20 mm Maskinkanoner.

Der var ikke, som af Chefen for Generalkommandoen den 8. April foreslaaet, iværksat en *Luftmeldetjeneste*.

Der var ikke, som af Chefen for Generalkommandoen den 8. April foreslaaet, foretaget nogen

Koncentration af Tropper mod Linien Aabenraa—Fredericia,

Fremskydning af Tropper mod Grænsen til Støtte for Grænsegendarmeriet eller Sammen dragging af Tropper til snævrere Kantonementer.

Endelig havde *Grænsegendarmeriet* som anført faaet en Ordre, der stred mod den hidtil paatænkte og planlagte Anvendelse af det.

Kun Beredskabet***) var blevet forøget.

*) Kornetter, Korporaler, Underkorporaler og menige.

**) I Løbet af 1940 paaregnede man yderligere 2 tilvirkede og 3 købte Batterier med 75 mm Luftværnskanoner samt 24 Stk. 20 mm Kanoner.

***) Det indenlandske Efterretningsvæsen har siden ca. 1. September været sat i Beredskab.

Der var beordret skarp Ammunition udleveret.

Magasiner til Rekyl- og Maskingeværer var opladet; Ammunitionskøretøjer pakkede.

En Del af Afdelingerne havde suppleret deres Train med lejede Køretøjer, medens andre havde truffet Forberedelse dertil.

Kl. ca. 23.30 blev Sjællandske Division beordret til at have en Officer i Divisionsstabens Kontor, medens de øvrige skulde kunne tilkaldes. Ved de øvrige sjællandske Myndigheder skulde der være Telefonvagt, der kunde tilkalde Stabens (Korpsets) øvrige Personale med kort Varsel.

For jyske Division gjaldt den Kl. 19.20 af Generalkommandoen udgivne Ordre (se Side 11).

Det var under disse yderst vanskelige Forhold, at de danske Tropper den 9. April Morgen maatte modtage Angrebet.

III.

A. Generalkommandoen.

I de første Morgentimer var Situationen ved Grænsen i det store og hele uforandret.

Da Klokken blev 3.30, meldtes til Generalstabens Efterretningssektion fra Grænsen om stærk Motoralarm langs Strækningen fra Rends til Aventoft. Fra Aventoft kunde man høre Kommandoraab m. m. Indtrykket var, at der var kommet motoriserede Tropper frem i det paagældende Rum.

Om den østlige Hovedvej syntes Situationen uforandret.

Kl. 4.25 meldtes til Efterretningssektionen, at tyske Tropper havde overskredet Grænsen ved Krusaa Kl. 4.15, og straks efter (Kl. 4.30) fik Efterretningssektionen fra Søværnskommandoen Melding om, at tyske Tropper var gaaet i Land i Middelfart, Assens og Nyborg. Noget senere indløb ogsaa Melding om tysk Landgang i Korsør.

Direktøren for Krigsministeriet telefonerede Kl. 4.30 til Chefen for Generalkommandoen og meddelte, at et tysk Skib med Tropper var løbet paa en Mine i Langelandsbæltet; Direktøren bad Generaløjntanten komme til Krigsministeriet. Inden Samtalen sluttede, indløb Melding om tysk Landgang paa Fyn. Til denne Melding bemærkede Chefen for Generalkommandoen: „Saa maa vi mobilisere“. Kl. 4.45 kørte Chefen for Generalkommandoen fra Kastellet til Krigsministeriet og indtraf her Kl. 4.57.

Til Stede var Forsvarsministeren, Viceadmiralen og Direktøren for Krigsministeriet. Generalstabschefen var tilsagt, men ikke kommet.

Chefen for Generalkommandoen modtog her Meldinger, der var indløbet til Generalstabens Efterretningssektion Kl. 4.40 om, at tyske Tropper havde overskredet Grænsen i hele dens Udstrækning, samt om Landgang i Korsør, ligesom det oplystes, at den tyske Minister var hos Udenrigsministeren, og at Ministrene samt de to Værnschefer skulde give Møde paa Amalienborg hos Kongen.

Der indløb nu Melding om tysk Landgang paa Langelinie.

Inden Afgangen bad Chefen for Generalkommandoen Kl. 5.10 Direktøren for Krigsministeriet sørge for, at der blev udtелефoneret Orientering samt følgende Ordre til Livgarden (Kasernen og Amalienborg): „Klar til Modstand“, samt at alle Garnisonerne blev alarmeret. Ordren udgik i Tiden Kl. 5.15—6.00. Selv telefonerede Chefen for Generalkommandoen Kl. 5.20 fra Krigsministeriets Portnerloge til Chefen for Hærens Flyvertropper i Værløse og befalede, at Flyverne skulde afgaa fra Flyvepladsen og beordre alle Afdelinger paa Sjælland til at gøre Modstand.

Obersten meddelte, at Flyverne allerede af ham selv havde faaet Befaling til at afgaa.

Chefen for Generalkommandoen kørte derefter til Amalienborg, og i det paafølgende Møde (jfr. Strengt fortroligt Bilag 6), der foregik under Skydning paa Slotspladsen, stillede han Forslag om, at Kongen og Regeringen skulde afgaa til den nærmeste Fodfolksbataillon i Høveltelejren for herfra at optage Kampen.

Forslaget blev ikke antaget, man gik omkring Kl. 6.00 ind paa de tyske Krav. Kongen lod derefter Kampen paa Slotspladsen standse.

Straks efter kørte Chefen for Generalkommandoen Kl. 6.10 sammen med Viceadmiralen og Forsvarsministeren til Krigsministeriet, hvor Direktøren for Ministeriet tilbød at lade de fornødne Ordre udgaa, og Chefen for Generalkommandoen bragte (Kl. 6.20) følgende Redaktion af Ordren til, at Modstand mod de tyske Tropper skulde op-

høre, i Forslag: „Efter Regeringens Ordre maa der ikke ydes Modstand mod de tyske Tropper.“

Fra Kl. 6.25 udtelefoneredes Ordre; men først Kl. 7.00 lykkedes det at faa Forbindelse med Jydske Division.

Om Forholdene i Jylland var der Kl. 5.40 indløbet Melding om, at Styrken ved Søgaard stadig kæmpede, og at Haderslev Garnison havde besat en Stilling i Haderslev Sydkant.

Paa Sjælland havde Garnisonskommandanten i Vordingborg Kl. ca. 5.30 meldt, at fremmede Faldskærmstropper var gaaet ned paa Masnedø.

Den videre Udvikling af Situationen Landet over den 9. April fremgaar af nedenstaaende Fremstilling af de stedfundne Begivenheder.

B. Kommandanten i København.

Kastellet.

Følgende vagthavende Personale fandtes i Kuppet den 8. om Aftenen:

Hos Kommandanten i København: Kaptajnløjtnant O. Stenkov.

Ved Sjællandske Divisions Stab:

Kaptajn E. Gøtke-Hansen,

Kaptajnløjtnant A. H. Klokholm, Divisionsadjutant, og

Divisionens Ordonnansofficer.

Ved 1. Regiment:

Kaptajnløjtnant J. M. J. Lyng, Regimentsadjutant,

Premierløjtnant F. J. Dehn-Jensen, Adjutant ved 1. Bataillon, og

Premierløjtnant O. Tretow-Loof.

Desuden befandt sig følgende i Kuppet:

Vagtmandskabet, der bestod af 9 menige af 1. Bataillons Garnisonstropskompagni med

Sergent A. V. Bager af Gardehusarregimentet som Vagtkommandør.

Gendarmmeridetachmentet, 15 Mand, under Kommando af Løjtnant af Reserven H. C.

Leisner. Detachmentet var ikke udrustet med Skydevaaben.

1. Bataillons Garnisonstropskompagni med en Styrke paa ca. 70 Mand.

Garnisonstropskompagniets Mandskab tilhørte alle Efteraarsholdet 1939, og dets Soldaterværdi var som Følge af den Uddannelse, der er foreskrevet for Garnisonstropper, af ringe Beskaffenhed.

Kaptajnløjtnant Stenkov udtaler, at han Kl. ca. 4.55 blev vækket af et Brag, der senere viste sig at hidrøre fra Sprængningen af Norgesporten. Umiddelbart efter lød Raaben, Kommandoord og enkelte Skud. Kaptajnløjtnanten saa gennem Vinduet ud mod den kommanderende Generals Have 5—6 Mand i Løb op mod Hovedvagten, hvorfra der nu gentagne Gange lød Skud. Uniformerne og Hjelmene viste, at det drejede sig om tyske Soldater.

Kaptajnløjtnanten telefonerede straks til Stabschefen hos Kommandanten i København, Ritmester C. A. Friis, som han hurtigt fik Forbindelse med, og afgav Melding om, at tyske Tropper var i Færd med at besætte Kuppet. Klokken var paa dette Tidspunkt efter Kaptajnløjtnantens Formening eet eller to Minutter i 5.00.

Derefter telefonerede Kaptajnløjtnanten til Generalkommandoen og fik Forbindelse med den vagthavende Officer, Kaptajnløjtnant D. F. Petersen, til hvem han afgav den samme Melding.

Kaptajnløjtnant Stenkov blev senere ført til den kommanderende Generals Bolig.

Premierløjtnant Dehn-Jensen opholdt sig sammen med Premierløjtnant O. Tretow-Loof og 2 menige i 1. Bataillons Kontorlokaler som Telefonvagt.

Kl. 5.04 blev Premierløjtnant Dehn-Jensen vækket af en af de menige, der havde hørt Larm og Skud nede fra Sjællandsporten. Premierløjtnanten løb straks ud af Kontoret for at se, hvad der var paa Færde, og saa da fremmede Soldater løbe forbi Vagten; samtidig hørtes høje Raab nede fra Norgesporten. Han forsøgte telefonisk at komme i Forbindelse med Regimentet; men Telefonforbindelsen var da allerede afbrudt. Premierløjtnanterne forsøgte da at alarmere de i Kuppet værende Garnisonstropper; men idet

de løb ud af Kontoret, blev Norgesporten sprængt, formentlig ved Hjælp af en Dynamitpatron, og umiddelbart derefter stormede tyske Soldater med automatiske Vaaben ind og besatte Voldene og de nærmest Norgesporten beliggende Gadehjørner.

Under dette blev der løst flere Skud, bl. a. blev Infirmerbygningen beskudt. De to Officerer maatte søge ind i Kontoret, som derefter blev besat af tyske Tropper. Under den videre Besættelse af Kastelet, som foretoges uden Kamp, blev de holdt i Forvaring ved Norgesporten og derefter ført op i Generalkommandobygningens Lokaler, hvor Kastelets øvrige Befalingsmænd ogsaa blev anbragt.

Efter ca. $2\frac{1}{2}$ Times Forløb blev alle frigivet og kunde frit forlade Kastelet.

Saa snart Kastelet blev besat, udlagdes der paa Kirkepladsen Flager med det tyske Hagekors for at tilkendegive for de tyske Bombemaskiner, som under hele Episoden kredse over Kastelet, at dette var i Tyskernes Hænder.

Begivenhederne ved Sjællandsporten synes ifølge Garnisonstropskompagniets Udtalelser at være forløbet saaledes:

Kl. ca. 4.50 kørte Generallojtnant W. W. Prior ud fra Generalkommandobygningen, og Vagten blev, da der var givet sædvanligt Signal dertil, kaldt ud. Bilen havde god Fart paa. Kl. 4.55 blev der ringet til Afløsning, hvorefter Posten gik en halv Snes Skridt hen imod Stjernestok. Da han vendte om og havde gaaet faa Skridt, hørte han Lyd af beslaaede Støvler ved Enden af Porten. Straks var der intet at se, men pludselig hørtes Løben, og 15—20 Mand efterfulgt af flere blev synlige. Posten ringede 3 Gange, men Vagten kom ikke ud. Pludselig blev der skudt en Salve, og samtidig hørtes et stærkt Brag ved Norgesporten. Den første af de fremtrængende Soldater viste en Haandgranat og kastede den hen, hvor Posten stod; denne løb tilbage til Vagten for at søge Dækning, idet han samtidig fik en Patron i Kammeret. Posten raabte til Vagten, men samtidig stod nogle Soldater i Døren og truede med Haandgranater, hvoraf en blev kastet mod Væggen uden at springe, hvad den først omtalte heller ikke gjorde. Vagtkommandøren, Sergent Bager, skød et Skud uden at ramme; i næste Øjeblik var Vagten afvæbnet.

Paa Grundlag af Ritmester Friis' og Kaptajnlojtnant Stenkovs Opgivelser maa det antages, at Overfaldet skete Kl. 4.55 paa den Maade, at Indbruddet foregik samtidig gennem Norgesporten og Sjællandsporten og formentlig ogsaa fra den indre Vold mellem de 2 Porte.

Ritmester Friis alarmerede fra sit Hjem i Tiden Kl. 5.00—ca. 5.30 følgende Personer og Institutioner i følgende Orden:

Kommandanten i København personlig,	
Livgarden (Oberst Knudtzon),	
Gardehusarregimentet (Vagtkommandøren),	
Politiets Udrykningstjeneste,	
Krigsministeriet (Kaptajn Agger),	
Ingeniørkasernen (Kaptajn Matthiesen),	
Baadsmandsstrædes Kaserne (Vagtkommandøren),	
Artillerivejs Kaserne	(—),
Jægersborg Kaserne	(—),
Officersskolen	(—),
Avedørelejren	(—),
Værløselejren	(—),
Høveltelejren	(—),
Sandholmlejren	(—).

Alarmeringen lød: „Tyskerne i Færd med at besætte Kastelet. Alarmer straks alt. Klar til Udrykning.“

Kun ved Livgarden og i Værløselejren var der tidligere alarmeret.

C. Sjællandske Division.

a) Divisionsstaben.

Divisionens Souschef, Kaptajn L. P. H. G. Kirstein, blev Kl. 5.15 ringet op i sit Hjem af Direktøren for Krigsministeriet, der gav ham følgende Ordre:

„Tyske Tropper er gaaet i Land paa Fyn, rykket over Grænsen i Jylland og har besat Kastelet. Alarmer straks de københavnske Afdelinger, ude paa Sjælland alarmeres

af Krigsministeriet. Afdelingerne handler i Overensstemmelse med den almindelige Forholdsordre.“

Souschefen begyndte straks at alarmere som befaleet. Det drejede sig om ca. 15 Myndigheder at underrette, og Telefonen var stærkt optaget. Kl. ca. 6.30 gav Krigsministeriet Ordre om, at Modstand efter Regeringens Bestemmelse ikke maatte ydes. Ogsaa denne Ordre udtelefoneredes straks.

Efter at være alarmeret af Souschefen ankom Divisionens Stabschef, Oberstløjtnant H. H. Jørgensen, Kl. 7.00 til Divisionsgeneralens Bopæl, hvor Divisionens Kommandostation midlertidig oprettedes. Souschefen forblev indtil videre i sit Hjem, og Resten af Divisionsstabens Personale var tilbageholdt i Kastelet af Tyskerne.

Chefen for 1. Regiment meldte sig telefonisk til Divisionsstaben Kl. ca. 8.00 og blev beordret til indtil videre at forblive i sit Hjem.

Souschefen fik Kl. ca. 9.00 telefonisk Forbindelse med den fungerende Garnisonskommandant i Roskilde, der meldte, at Regimentschefen var afmarcheret til Nordsjælland med 11. Bataillon. Det mentes at være Oberstens Hensigt at søge over til Sverige via Helsingør.

Souschefen beordrede derefter telefonisk Garnisonskommandanten i Helsingør til at stoppe de nævnte Dele af 4. Regiment, der under ingen Omstændigheder maatte forlade Landet. Derefter underrettede Souschefen saavel Divisionen som Generalkommandoen om Regimentets Forhold.

Omtrent samtidig fik Souschefen Melding om, at Gardehusarregimentet mellem Kl. 6.00 og 7.00 var afmarcheret til Egnen om Sandholmlejren for at slutte sig til det derværende Fodfolk. Denne Melding videresendtes med det samme til Generalkommandoen.

Divisionen blev Kl. 9.30 af Chefen for Generalstaben beordret til at sikre sig, at Ordren om ikke at gøre Modstand var rigtigt modtaget overalt.

I Tiden Kl. 10.05—11.10 fik Divisionen Forbindelse med samtlige Afdelinger, der alle erklærede at have modtaget den omhandlede Ordre rigtigt.

21. Bataillon, der havde ligget i Flyverskjul i Tokkekøb Hegn, blev paa telefonisk Forespørgsel Kl. 12.25 beordret til at rykke tilbage til Lejrene.

Samtidig meldte Gardehusarregimentet, at det stod med sin Rekrutstyrke samlet om Sandholmlejren. Regimentet fik Ordre til at blive, hvor det var, til ny Ordre.

Divisionen forespurgt Kl. 14.00 Generalkommandoen, om Forholdene tillod, at Gardehusarregimentet rykkede hjem til Husarkasernen. Generalkommandoen beordrede Regimentet udlagt i Kantonement ved Lyngby og enten forplejet af Kvarterværterne eller ved militær Foranstaltning, alt efter Regimentschefens Bestemmelse. Ordren blev af Divisionen videregivet til Gardehusarregimentet Kl. 15.25.

b) *Livgarden.*

Chef: Oberst K. Knudtzon.

Paa Livgardens Kaserne: Livgardens Stab,
1. Livgardebataillon (uden Mandskab),
2. Livgardebataillons 2. Kompagni (Vagtkompagni).
Paa Jægersborg Kaserne: 2. Livgardebataillons Stab,
3. Livgardebataillons 3., 4. og 5. Kompagni, Rekrutstyrke.
I Høveltelejren: Livgardens Kanonkompagni, Rekrut- og Beredskabsstyrke.

Styrken paa Livgardens Kaserne.

Livgardens Kasernevagt hørte Kl. 5.10 Skydning i Retning af Langelinie, og samtidig modtog Chefen for Livgarden følgende telefoniske Ordre fra Krigsministeriet:

„Alarmer Livgarden og klar til Modaktion.“

Umiddelbart herefter telefonerede Stabschefen hos Kommandanten i København og meldte:

„Tyske Tropper gaar i Land paa Langelinie og er i dette Øjeblik ved at besætte Kastelet.“

Vagten paa Amalienborg alarmeredes pr. Telefon af Livgardens Chef og fik Ordre til at udlevere skarp Ammunition, afspærre Slottet og rekvirere Politi; desuden meldtes, at Forstærkning fra Livgardens Kaserne snarest vilde komme til Amalienborg.

Det paa Livgardens Kaserne indkvarterede Personel var Kl. 5.20 alarmeret med Ordren: „Klar til øjeblikkelig Udrykning.“

Forsøg paa at opnaa telefonisk Forbindelse med Livgardens øvrige Afdelinger mislykkedes. Telefonen syntes afbrudt.

Kl. 5.30 afsendtes Løjtnant af Reserven F. Castenskiold-Benzons med Officiant P. V. S. Nielsen, 1 Sergent og ca. 40 Gardere pr. Motorvogne til Amalienborgvagten, hvortil de ankom uden at møde Modstand Kl. 5.40.

Efter Afsendelsen af Styrken til Amalienborg besattes Kaserneomraadet med Poster og enkelte Rekylgeværgrupper.

Kl. 5.40 hørtes Skydning i Retning af Amalienborg. Der tilgik Kl. 6.40 telefonisk Ordre fra Krigsministeriet om, at der ikke maatte ydes Modstand.

Ordren blev givet videre til Vagten paa Amalienborg, der meddelte, at Skydningen var standset paa Ordre fra Hans Majestæt Kongen.

Styrken paa Amalienborg.

Vagtkommandør: Kaptajn P. A. C. Henningsen.

Forstærkningsposter var af Vagtkommandøren Kl. 5.20 udstillet saaledes:

- 2 Dobbeltposter i Amaliegade mellem Kronprinsens Palæ og Residenspalæet,
- 2 — ved Hjørnet af Frederiksgade og Toldbodgade,
- 2 — i Frederiksgade mellem Chr. d. VII's Palæ og Residenspalæet.

Kl. 5.40 ankom 40 Mand som Vagtforstærkning fra Livgardens Kaserne (under Kommando af Løjtnant af Reserven F. Castenskiold-Benzons).

Posterne ved Amaliegade mellem Residenspalæet og Kronprinsens Palæ observerede omkring Kl. 5.35 enkelte Soldater rykkende frem fra Grønningen langs Fortovet i Amaliegade. Det var umuligt paa denne Afstand nøjagtigt at konstatere, hvorvidt det drejede sig om danske eller tyske, hvorfor Ilden ikke blev aabnet. Pludselig faldt de fremrykkende Soldater ned langs Husmurene og aabnede Ilden. Samtidig faldt der et Par Skud ved Hjørnet af Fredericiagade og Amaliegade. Klokken var da ca. 5.40.

Posterne nærmest Kronprinsens Palæ besvarede Ilden.

Da de første Skud faldt, beordrede Vagtkommandøren af Forstærkningsvagten 1 Gruppe hen til Hjørnet af Residenspalæet og Amaliegade.

Situationen var herefter saaledes:

Foruden de normale og forstærkede Poster var ved Amaliegade-Hjørnet 1 Gruppe, ved Bredgade-Hjørnet 1 Gruppe; denne Gruppe blev forstærket med yderligere 2 Grupper. Endvidere blev 3 Geværskytter af Gruppen ved Residenspalæet bragt i Stilling ved Rytterstatuen til Skydning mod Nord ad Amaliegade.

Grupperne ved Bredgade observerede ca. 100 m fra Hjørnet en fjendtlig Gruppe eller Patrouille med let Maskingevær. Her blev ikke udvekslet Skud.

Vagtkommandøren fik fra Hans Majestæt Kongen Kl. ca. 6.00 Ordre til at standse Skydningen og at bringe Budskab til de fjendtlige Grupper, der beskød de udstillede Poster m. m., om, at Hans Majestæt Kongen ønskede, at Skydningen skulde ophøre og fra dansk Side ikke vilde blive genoptaget, medmindre Tyskerne forsøgte at trænge ind paa Slottets Omraade.

Dette Budskab blev af Vagtkommandøren overbragt Føreren for den fjendtlige Gruppe ved Amaliegade og derefter Føreren af Gruppen ved Hjørnet af Bredgade og Fredericiagade.

De tyske Tropper var indforstaaet hermed, og Skydningen standsede fra begge Sider.

Da Skydningen standsede, laa der saaledes 1 fjendtlig Gruppe paa 1 Maskingevær og ca. 10 Mand i Amaliegade ca. 300—400 m Nord for Slotspladsen, 1 fjendtlig Gruppe af samme Styrke paa Hjørnet af Bredgade og Fredericiagade.

Styrken paa Jægersborg Kaserne.

Styrken alarmeredes Kl. 6.00. Kasernen sikredes, og 3. Livgardebataillons Kompagnier gjordes rede til Afmarch.

Kl. 6.50 tilgik Ordren om ikke at gøre Modstand.

Styrken i Høveltelejren.

Kanonkompagniet blev alarmeret Kl. 5.45 og gjordes rede til Afmarch.

Kl. 7.00 tilgik Ordren om ikke at gøre Modstand.

c) 1. Regiment.

Chef: Oberst H. Jessen.

- I Kastellet:* 1. Regiments Stab,
1. Bataillon (1. Bataillons Garnisonstropskompagni).
- I Høvelte- og Sandholmlejren:* 21. Bataillon, Rekrutstyrke.
- I Kantonnement:* 15. Bataillon med 1., 4. og 5. Kompagni, Beredskabsstyrke om Kongsted, Kanonkompagniet, Rekrut- og Beredskabsstyrke, om Frederiksværk (til Fægtningsskydning).

Regimentschefen forblev hele Dagen efter Divisionens Ordre i sit Hjem, da Regimentskontoret i Kastellet var besat af Tyskerne. Obersten var i stadig telefonisk Forbindelse med Krigsministeriet, Divisionen samt Regimentets Afdelinger og ekspederede Ordre, som det fremgaar af nedenstaaende.

Styrken i Kastellet.

Forholdene her er behandlet under „B. Kommandanten i København. Kastellet“.

Styrken i Høvelte- og Sandholmlejren.

Bataillonsstaben i Sandholmlejren modtog Kl. 5.40 telefonisk Meddelelse fra Høveltelejren om, at Krigsministeriet havde meddelt, at Tyskerne havde overskredet Grænsen, var gaaet i Land paa Sjælland og havde besat Kastellet. 21. Bataillon skulde forblive i Lejrene og holde sig i Ro.

Begge Lejre blev straks alarmerede.

Bataillonschefen ringede herefter Krigsministeriet op og fik Ordren bekræftet med den Tilføjelse, at Bataillonen eventuelt vilde blive dirigeret et eller andet Sted hen.

Kort efter blev Lejrene overfløjet af tyske Bombardementsmaskiner, hvorfor Kompagnierne blev dirigerede til Flyverskjul i Tokkekøb Hegn.

Kl. ca. 8.30 meddelte Gardehusarregimentet, at det befandt sig i Hørsholm paa Vej mod Tokkekøb Hegn.

Overbringeren meldte, at der ikke maatte gøres Modstand mod de tyske Tropper. Lidt senere indtraf Chefen for Gardehusarregimentet.

Det lykkedes nu at komme i telefonisk Forbindelse med Divisionen og 1. Regiments Chef. Ministeriets Ordre blev bekræftet.

Noget senere supplerede Divisionen Ordren med en Tilføjelse om, at Afdelingerne, naar tyske Tropper indtraf, skulde træde i Forbindelse med disse og efterkomme disses Ordre.

Kl. 13.15 rykkede Kompagnierne tilbage til Lejren.

Styrkerne i Kantonnement.

15. Bataillon fik Kl. 5.45 følgende telefoniske Ordre fra 5. Regiment:

„Tysk Landgang finder Sted overalt paa Sjælland. Bataillonen skal øjeblikkelig alarmeres og modsætte sig enhver fjendtlig Indtrængen.“

Ordren videresendtes pr. Telefon.

1. Kompagni var samlet og havde faaet udleveret Ammunition, og de andre Kompagnier var under Samling, da der Kl. 6.20 tilgik følgende telefoniske Ordre fra 5. Regiment:

„Ifølge Regeringens Ordre maa der ikke ydes nogen som helst Modstand. Alle gaar tilbage i Kvartererne.“

Kompagnierne beordredes derefter i Kvartererne til nærmere Ordre.

I Tiden indtil Kl. 10.00 overflyves Bataillonens Omraade af tyske Flyvemaskiner. Bataillonen prøver paa at skaffe sig en Forholdsordre. 1. Regiment svarer ikke. 5. Regiment oplyser, at en tysk Oberst har taget Kommandoen i Vordingborg, og at 5. Regiment afleverer Vaaben og Ammunition paa Kasernen.

I Modstrid med Overenskomsten forlangte en tysk Officer Kl. 14.30 Bataillonens Vaaben og Ammunition afleveret. Efter at Sammendragningen under Bataillonschefens Protest var foretaget, blev Kravet atter frafaldet, inden Aflevering havde fundet Sted.

 Kanonkompagniet. Bortset fra, at Frederiksværk Kl. 7.00 blev overfløjet af tyske Flyvemaskiner, havde Kompagniet ingen direkte Berøring med de Begivenheder, der fandt Sted.

d) 4. Regiment.

Chef: Oberst H. Bennike.

- I Roskilde:* 4. Regiments Stab,
11. Bataillon med 1., 4. og 5. Kompagni, Rekrutstyrke.
I Holbæk: 8. Bataillon (uden Mandskab),
11. Bataillons 3. Kompagni, Rekrutstyrke.
I Kantonnement: 11. Bataillons 2. Kompagni, Rekrutstyrke i Nr. Jernløse,
17. Bataillon med 2., 3. og 5. Kompagni, Beredskabsstyrke, om Bøgesø-
Everdrup m. m.,
Stabskompagniet, Beredskabsstyrke, om Tappernøje,
Kanonkompagniet, Rekrut- og Beredskabsstyrke, Butterup.

Styrkerne i Roskilde og 11. Bataillons Kompagnier i Holbæk og Nr. Jernløse.

Krigsministeriet gav Kl. 5.40 Regimentet følgende telefoniske Ordre:

„Tyskerne har overskredet Grænsen i Jylland. Tysk Landgang paa Fyn, Sjælland og i København. Garnisonen alarmeres.“

Herefter udsendte Regimentet Kl. 6.00 Ordren „Alarmering“. Befalingsmænd og Kompagnierne i Roskilde fik Ordre til at stille i Kasernegaarden og Kompagnierne i Holbæk og Nr. Jernløse paa Alarmpladserne.

Regimentschefen besluttede at forlade Roskilde med størst mulig Styrke af Regimentet for at undgaa at blive taget til Fange af Tyskerne, og Obersten valgte at gaa til Nordsjælland for om muligt at komme i Forbindelse med de derværende danske Styrker.

Chefen for 11. Bataillon blev herefter kaldt til Obersten og fik følgende Ordre:

„Tyske Tropper har overskredet Jyllands Grænse og er gaaet i Land paa Fyn, og København er besat. Lastvogne er rekvireret til Møde her paa Kasernen. Bataillonen indlader, saa snart Vognene ankommer, og afmarcherer til Helsingør, her nærmere.“

I Tiden Kl. 7.15—7.30 beordrede Chefen for 11. Bataillon:

- 2. og 3. Kompagni til at skaffe saa mange Lastvogne som muligt og derefter afmarchere echelonvis over Hillerød til Helsingør og Resten af Kompagnierne til at marchere ad Landevejen samme Vej.
- 1. og 4. Kompagni til at afgaa echelonvis over Hillerød til Helsingør, efterhaanden som Lastvognene indtraf. 1. Kompagni skulde afmarchere først.
- 5. Kompagni til at afmarchere ad Landevejen over Slangstrup mod Helsingør, idet Lastvognene, efterhaanden som de blev frigjort for de andre Transporter, vilde blive sendt Kompagniet i Møde, hvorefter Kompagniet skulde fortsætte Marchen pr. Motorvognstransport. Saafremt Kompagniet blev angrebet, skulde det forsvare sig.

Bataillonschefen red og fulgte den marcherende Echelon.

En Del Materiel blev efterladt i Roskilde, hvor ligeledes Garnisons- og Hjælpetropperne blev efterladt under Kommando af en Sergeant.

Regimentsstaben og Bataillonen afmarcherede saaledes:

- Fra Roskilde Kaserne:* Regimentschef med Adjutant og Ordonnansofficer samt 11. Bataillons Skrifer sammen med
1. Kompagni Kl. ca. 7.45,
4. Kompagni Kl. ca. 8.10,
5. Kompagni (fra Lysholmgaard, ca. 500 m Syd for Kasernen)
Kl. ca. 8.00,
Bataillonsstaben Kl. ca. 8.00.
Fra Nr. Jernløse: 2. Kompagnis 1. Echelon Kl. ca. 8.15,
sidste Echelon Kl. ca. 9.30.
Fra Holbæk: 3. Kompagnis 1. Echelon Kl. ca. 9.15,
sidste Echelon Kl. ca. 9.50.

Ved Ankomsten til Helsingør havde Regimentschefen faaet den Opfattelse af Situationen, at Sverige ogsaa var i Krig, og da Obersten troede, at Danmark havde opgivet at gøre Modstand, besluttede han at føre saa meget som muligt af 11. Bataillon over til Sverige for at kæmpe videre dør, hvorfor han afgik med Stab og 1. Kompagni

med Færgen fra Helsingør Kl. 10.05. Senere afgik Opmaalingskibet „Freja“ med yderligere 1 Deling.

Bataillonsskriveren kom Kl. ca. 12.20 i Bil fra Helsingør og underrettede Bataillonschefen om Afsejlingen fra Helsingør.

Undervejs havde Skriveren truffet 3. Kompagni i Hillerød. Kompagniet var vidende om, at der ikke maatte gøres Modstand mod de tyske Tropper, hvorefter det havde besluttet sig til at gaa til Stenholt Vang, Nord for Hillerød.

Gennem 5. Kompagni erfarede Bataillon, at der Kl. 10.45 var indløbet følgende telefoniske Ordre fra Divisionen:

„Der maa under ingen Omstændigheder fra dansk Side gøres væbnet Modstand mod tyske Tropper.

I givet Fald søges Forbindelse og Forhandling med den Højstbefalende paa Stedet.“

Fra Fodfolkets Kornet- og Løjtnantsskole fik Bataillonschefen paa Korshøjgaard (ca. 2 km Nord for Ølstykke Stationsby) Bekræftelse paa, at Regimentschefen med 1. Kompagni var afrejst til Sverige, samt at 2. og 4. Kompagni var ankommet til Kronborg, og at de af Garnisonskommandanten i Helsingør var befalet i Kantonnement saaledes: 4. Kompagni om Fredensborg, 2. Kompagni i Gilleleje og senere 3. Kompagnis 1. Echelon i Hornbæk.

Efter at have modtaget Forholdsordre fra Generalkommandoen indkvarterede Bataillonschefen Kompagnierne i Gjøløse og Ølstykke samt langs Vejen herimellem, Staben paa Slangerup Hotel.

5. Kompagni indtraf Kl. ca. 13.30 ved Korshøjgaard og beordredes i Kvarter i Slangerup.

Indkvarteringen var tilendebragt Kl. 19.00.

Situationen i Roskilde efter Garnisonens Afmarch.

Efter Garnisonskommandantens Afmarch med 11. Bataillon overtog Oberstløjtnant af Reserven C. F. Løkkegaard Kl. ca. 8.30 Kommandoen som Garnisonskommandant i Roskilde og som Regimentskommandør.

Efter Ankomsten til Roskilde satte Oberstløjtnanten sig i Forbindelse med Borgmester og Politimester og ligeledes, efterhaanden som Forholdene tillod det, med Regimentets Afdeling.

Styrkerne i Kantonnement.

11. Bataillons 3. Kompagni. Se under Styrkerne i Roskilde.

17. Bataillon. Tyske Flyvere passerende Kl. 5.45 Bataillonsstabskvarteret i Bækkeskov, og umiddelbart efter indløb telefonisk Ordre fra 5. Regiment:

„Bataillon alarmeres. Tysk Landgang flere Steder paa Sjælland. Der ydes den skarpeste Modstand mod Neutralitetskrænkelser“, og Kl. 5.55 indløb telefonisk Ordre fra 4. Regiment: „Alarmering“.

5. Regiment gav dernæst Kl. 6.15 telefonisk Ordren:

„Regeringen har forbudt enhver Modstand. Al skarp Ammunition inddrages. Tropperne forbliver samlede.“

Herefter forløb Dagen uden særlige Hændelser ved Bataillon.

Stabskompagniet. Kompagnichefen gav Kl. 5.03 — alarmeret ved Overflyvning af tyske Bombardementsmaskiner — Ordre til Alarmering.

5. Regiment gav Kl. 5.15 følgende telefoniske Ordre:

„Tysk Landgang overalt paa Sjællands Kyst. Krigsalarmering. Kompagniet skal med fuld Styrke modsætte sig enhver Neutralitetskrænkelse.“

Kompagniet var samlet Kl. 6.15, og der gjordes klar til Kamp. Personmærker I og II udleveredes. Luftsikring beordredes.

Kl. 6.20 indløb telefonisk Ordre fra Chefen for 5. Regiment om, at Vaabnene efter Regeringens Ordre ikke maatte bruges, samt at en tysk Officer vilde indfinde sig ved Kompagniet, og at hans Anvisninger skulde efterkommes. Kort efter blev Kompagniet overfløjet af tyske Bombardementsmaskiner.

Efter en Forhandling i Vordingborg med tysk Oberst Buck maatte Kompagniet i Tappernøje aflevere Vaaben, Ammunition og Køretøjer til et tysk Kommando, hvilket stred mod Overenskomsten.

Kompagniet fik tilbageleveret Vaabnene næste Formiddag.

Kanonkompagniet. Kompagniet blev Kl. 5.50 alarmeret af 4. Regiment, og 10 Minutter senere tilgik Situationsmelding fra Garnisonskommandanten i Holbæk.

Efterhaanden som Delingerne ankom, gik de i Flyverskjul ved Kompagniets Samlingsplads.

Kl. 8.00 blev Kompagniet telefonisk underrettet om, at der ikke maatte gøres Modstand, og Kl. 15.30 tilgik Ordre til atter at gaa i Kvarter.

e) 5. Regiment.

Chef: Oberst V. O. Harrel.

- I Vordingborg:* 5. Regiments Stab,
7. Bataillon (uden Mandskab),
19. Bataillon med 2., 3. og 5. Kompagni, Rekrutstyrke,
5. Regiments Korporalskole.
- I Slagelse:* 19. Bataillons 1. og 4. Kompagni, Rekrutstyrke,
Kanonkompagniet, Rekrut- og Beredskabsstyrke.
- I Kantonnement:* Stabskompagniet, Beredskabsstyrke, om Lundby,
14. Bataillon med 1., 3. og 5. Kompagni, Beredskabsstyrke, om Præstø.

Styrkerne i Vordingborg og i Kantonnement.

Kl. 5.20 indløb Melding fra Masnedøfort, at fremmede Faldskærmstropper gik ned paa Masnedø.

Regimentschefen blev straks underrettet, og Garnisonens Tropper alarmeret, ligesom Melding indtelefoneredes til Generalstabens Efterretningssektion.

Politiet i Korsør meldte Kl. 5.30, at tyske Tropper var landsat i Korsør, Nyborg og Middelfart, og at Krusaa var besat, og at der var 2 tyske Flaadeenheder og 2 Transport-skibe i Korsør.

Regimentet rekvirerede telefonisk Vogne i Byen til hurtigt Fremsendelse af Tropper, og Alarmeringen af „Faksegruppen“ begyndte straks. Ordren havde følgende Ordlyd: „Tysk Landgang har fundet Sted forskellige Steder i Landet. Der skrides øjeblikkelig ind mod enhver fjendtlig Fremrykning.“

De indkomne Meldinger telefoneredes til Krigsministeriet Kl. 5.45. Meddelelserne var kendt her, og deres Rigtighed bekræftedes.

Samtidig indløb telefonisk Melding (Afsenderen ikke opnoteret):

„Tysk Landgang har fundet Sted i København og paa Gedser.“

Herefter fik 19. Bataillon følgende Ordre:

„Den først samlede Styrke afgaar uopholdelig til Masnedøbroen, der skal holdes. Et Kompagni bringes snarest i Stilling Syd for Vordingborg à cheval Hovedvej 2. Resten klar til nærmere Ordre. Vogne lejes i Byen (af Regimentet).“

Stabskompagniet meldte Kl. 5.50 om fjendtlige Flyvere; Kompagniet beordredes til hurtigst muligt at rykke til Vordingborg.

En tysk Parlamentær ankom Kl. 5.50 med Underretning fra den kommanderende Officer, Oberst Buck, at der førtes diplomatiske Forhandlinger i København, der formentlig allerede var endt med en Overenskomst mellem den danske og tyske Regering, hvorfor han foreslog, at der ingen Fjendtligheder begyndte. Da dette baade kunde være rigtigt og urigtigt, lod Obersten ham vente og telefonerede til Generalstaben og Krigsministeriet.

I Ministeriet bekræftede Kaptajn Agger Meddelelsen og sagde, at der ikke maatte ydes Modstand.

19. Bataillons Styrker, der var under Udrykning til de befalede Stillinger, hentedes Kl. 6.10 tilbage til Kasernen.

Ikke ubetydelige Flyverstyrker var, medens dette stod paa, passeret over Garnisonen.

Faksegruppens Enheder underrettedes i Tiden Kl. 6.10—6.50 om Regeringens Ordre. Ordren naaede alle Enheder, inden det nogetsteds var kommet til Kamp.

Den tyske kommanderende Officer ankom Kl. 6.50 til Vordingborg, som han havde Ordre til at besætte. Endvidere meddelte han, at Garnisonens Vaaben skulde inddrages.

Dette Forlangende blev frafaldet i Løbet af Aftenen, og allerede overdragne Vaaben overtoges med det samme for atter at udleveres næste Formiddag.

Styrken i Slagelse.

Politimesteren i Korsør telefonerede Kl. 5.00 til Vagten, at tyske Tropper var gaaet i Land i Korsør og havde besat Halskov Bro.

Efter Meldingens Modtagelse alarmeredes Garnisonen, og Garnisonskommandanten ankom til Kasernen Kl. 5.30.

Garnisonskommandanten forsøgte Kl. 5.45 at komme i telefonisk Forbindelse med Divisionen, hvilket mislykkedes. Han ringede derefter Krigsministeriet op, og paa Anmodning om en Forholdsordre blev han af Direktøren for Krigsministeriet beordret til at holde sig til sin Instruks.

Garnisonskommandanten gav herefter i Tiden Kl. 5.50—6.00 Ordre til en Besættelse snævert Vest og Sydvest om Byen med Fodfolk og 4 Fodfolkskanoner og til Besættelse af Byens andre Adgangsveje med 4 Maskinkanoner. 19. Bataillons 4. Kompagni holdtes foreløbig i Reserve paa Landmandshotellet, hvor det var indkvarteret. Afmarchen skete Kl. 6.10.

Endvidere beordrede Garnisonskommandanten 4 Trefodsgeværer opstillet til Luftsikring af Kasernen.

Kl. 6.10 (samtidig med Afmarchen) indløb der telefonisk Ordre fra 5. Regiment om, at der ikke maatte ydes Modstand. Afmarchen blev derfor standset. Ca. 25 svære tyske Flyvemaskiner dykkede paa dette Tidspunkt ned over Kasernen.

Garnisonskommandanten begav sig herefter til sit Kontor for at faa Ordren om ikke at gøre Modstand bekræftet, men ved Ankomsten til Administrationsbygningen kørte ret store motoriserede tyske Troppestykker ind paa Kasernen baade fra Øst og Vest.

f) Gardehusarregimentet.

Chef: Oberst A. E. Giersing.

Paa Gardehusarkasernen: Gardehusarregimentets Stab,
1. og 2. Ryttereskadron, Rekrutstyrke,
Skytteskadronen, Rekrut- og Beredskabsstyrke.
I Kantonnement: 1. Cyklisteskadron, Rekrut- og Beredskabsstyrke, om Orup.
Panservogneskadronen, Rekrut- og Beredskabsstyrke, om Vindbyholt.

Styrken paa Gardehusarkasernen.

Regimentschefen blev Kl. 5.20 alarmeret af Divisionens Souschef, der meddelte, at Fyn var besat af tyske Tropper, og at der vistnok ogsaa var tyske Styrker i Kastellet. Gennem Direktøren i Krigsministeriet var der indløbet Ordre til, at Hæren ikke skulde forsvare sig*). Der var dog et vist Forbehold, hvis Ordlyd Regimentschefen ikke erindrer, men som bevirkede, at Obersten bestemte sig til at forsvare Kasernen, hvorfor der blev givet Ordre til Forstærkning af Vagten, der ligeledes forsynedes med yderligere Ammunition.

Regimentschefen erfarede, at Tyskerne havde besat Østbanegaarden, og ventede derfor hvert Øjeblik at se tyske Styrker. For at undgaa, at Regimentet blev taget til Fange paa Kasernen, befalede Regimentschefen, at det skulde afmarchere eskadronsvis til Hørsholm, hvor det skulde samles og gøres kampklart. Hørsholm blev valgt, da der herfra kunde etableres Forbindelse og eventuelt skabes Samvirke med Fodfolket i Lejrene.

Under dette indløb følgende Ordre fra Divisionen:

„Hvis Regimentet bliver angrebet, skal det forsvare sig.“

Denne Ordre medførte ikke videre Dispositioner.

Skytteskadronen afmarcherede Kl. 6.00 medtagende Regimentets Ammunitionsbeholdning.

Samtidig forlod Regimentschefen Kasernen og efterlod Ordre til, at denne nu ikke skulde forsvares.

*) Generalkommandoens Notits: Dette beror paa en Misforstaaelse, hvis Oprindelse ikke har kunnet opklares.

En saadan Ordre var ikke givet paa dette Tidspunkt.

Skytsseskadronen ankom Kl. 6.25 til Hørsholm, der sikredes mod saavel Luftangreb som Angreb af fjendtlige Panservogne.

Efter Ankomsten til Hørsholm satte Regimentschefen sig i telefonisk Forbindelse med Gardehusarkasernen og erfarede, at der Kl. 6.45 var indløbet Ordre til, at der ikke maatte gøres Modstand. Obersten befalede herefter, at Oberstløjtnant L. P. Lange skulde forblive paa Kasernen og tage Kommandoen dør.

Regimentet satte sig derefter i Forbindelse med Høveltejren, der oplyste, at Fodfolket var gaaet i Flyverskjul i Tokkekøb Hegn. Obersten besluttede sig herefter til at lade sit Regiment gaa derhen for at være i direkte Forbindelse med Fodfolket og udgav Kl. 8.45 Ordre til Eskadronerne om at gaa til Østkant af Tokkekøb Hegn.

Regimentets Kommandostation oprettedes Kl. 10.00 i Sandholmlejren.

Ryttereskadronerne, der var alarmeret samtidig med Skytsseskadronen, afmarcherede fra Kasernen Kl. 6.05 (2. Ryttereskadron, Ritmester A. Jansen) og Kl. ca. 7.00 (1. Ryttereskadron, Ritmester B. A. Matthissen) og naaede Tokkekøb Hegn henholdsvis Kl. ca. 9.30 og Kl. 13.15.

Fra Sandholmlejren opnaaede Regimentet Forbindelse med Divisionen.

Regimentet fik Kl. 15.30 Ordre fra Divisionen til at gaa i Kantonnement om Lynge.

Styrken i Kantonnement.

Chef for den samlede Styrke: Ritmester F. B. Alten.

Tidligt om Morgen (Kl. ca. 5.45) hørtes stærk Flyveralarm over Egnen. 6 tyske Jagere fulgte Vejen Præstø—Fakse, Direktion mod København. Senere fulgte andre Eskadriller — ialt ca. 50 Maskiner.

Begge Eskadroner alarmeredes og beordredes i Flyverskjul i Smedevænge (lige Vest for Vindbyholt), Lindersvold Skov og Roholte By.

5. Regiment gav Kl. 6.10 følgende telefoniske Ordre:

„Melding om tysk Landgang overalt paa Sjælland. Alarmering iværksættes. Modstand ydes mod enhver Neutralitetskrænkelse.“

Paa Forespørgsel meddeltes, at der ikke kunde gives videre Ordre.

Overgangen ved Krobæk (Præstøchaussen) blev herefter besat med 1 Kanon- og 1 Trefodgruppe. Resten af Styrken forblev i Flyverskjul.

Der gjordes forgæves Forsøg paa at opnaa telefonisk Forbindelse med Gardehusarregimentet og 5. Regiment.

5. Regiment telefonerede Kl. 6.35:

„Al Modstand forbudt. Ammunitionen inddrages.“

For at faa Ordren bekræftet prøvede Ritmesteren paa at komme i telefonisk Forbindelse med Gardehusarregimentet, Kastellet og Rytteriets Befalingsmandsskoler i Næstved.

Fra Gardehusarkasernen oplystes det, at Regimentet var redet ud af Kasernen mod Hørsholm.

Kastellet svarede ikke.

Rytteriets Befalingsmandsskoler oplyste, at den modtagne Ordre maatte bekræftes.

Eskadronerne forblev i Flyverskjul.

Der opnaaedes Kl. 8.25 telefonisk Forbindelse med Skytsseskadronen, der var gaaet til Hørsholm. Eskadronschefen oplyste, at København var besat efter OVERRUMPLING, og at Modstand ikke maatte ydes, samt at Regimentet fortsatte Marchen op i Nordsjælland.

Ritmester Alten besluttede herefter at gaa mod Nord med sin Styrke — foreløbig til Kantonnement i Slagslunde. Dette blev meddelt Regimentet.

Statsradiofonis Meddelelse Kl. 8.40 om, at Modstand ikke maatte ydes, og at Hærens Afdelinger skulde samarbejde med den tyske Værnemagt, der ikke agtede at forulempe de danske Tropper, blev aflyttet.

Paa Grundlag af den fortsatte tyske Flyvervirksomhed, bl. a. af Maskiner, der afpatrouillerede Vejene i lav Højde, frafaldt Ritmesteren sin Beslutning om at gaa mod Nord og besluttede at gaa i Kvarter paa Stedet.

Dette blev beordret. Møde med tyske Tropper befalet saa vidt muligt undgaaet. Var dette ikke muligt, skulde de tyske Befalingsmænd henvises til Ritmesteren.

2 tyske Cyklistafdelinger ankom Kl. 11.30 til Vindbyholt, hvorfra de uden Ophold fortsatte mod Fakse.

Kort efter kom Ritmesteren i Forbindelse med en tysk Løjtnant, der meddelte, at han havde Ordre til at afvæbne de danske Styrker, han traf under sin Fremrykning.

Under en paafølgende Samtale fremhævede Ritmesteren, at han ikke kunde gaa med til en frivillig Afvæbning. Herefter lovede den tyske Løjtnant, at han vilde skaffe en Forholdsordre fra sin nærmeste Foresatte og meddele Ritmesteren Resultatet telefonisk inden Kl. 16.00. Eskadronen instrueredes i Overensstemmelse med det forefaldne.

Panservognseskadronen i Orup meldte telefonisk Kl. ca. 11.50, at den tyske Løjtnant havde været ved Eskadronen, og at han havde forlangt Panservogne og Vaaben udleveret; dette havde Eskadronskommandøren, Løjtnant Rosenkrantz, afslaaet. Tyskerne var herefter taget bort.

Noget senere indløb telefonisk Melding om, at en tysk Patrouille havde indsamlet nogle Vaaben fra Motorcyklistdelingens Kvarterer ved Lindersvold.

Da det herefter maatte betvivles, at den trufne Overenskomst var holdbar, kørte Ritmester Alten Kl. 16.00 til Vordingborg for at forhandle med højere Myndigheder.

Efter Forhandling med den tyske Oberst Buck blev det bestemt, at Afvæbningen for Gardehusarregimentets Vedkommende skulde udsættes til næste Dags Formiddag. Denne Overenskomst bekræftedes skriftligt.

Ved Ritmesterens Tilbagekomst udstilledes Poster, der skulde sikre mod Overraskelse, saaledes at en Indgriben blev mulig, hvis der fremsattes fornyede Henvendelser.

Henimod Aften overvældedes Ritmesteren af Tanken om den Skam, der vilde overgaa os.

Paa Vejen fra Vordingborg havde han set danske Soldater slæbe Karrer og Vaaben sammen foran tyske Bajonetter.

Ritmesteren kørte da atter til Vordingborg, hvor han ca. Kl. 21.00 blev ført til Oberst Buck.

Resultatet af den følgende Forhandling blev, at Obersten indgik paa, at Gardehusarregimentets Eskadroner maatte beholde Vaaben og Ammunition, samt at de beslaglagte Vaaben atter maatte udleveres.

g) 1. Feltartilleriregiment,

Chef: Oberst H. H. Sonne.

Paa Baadsmandsstrædes

Kaserne:

I Avedørelejren:

I Kantonnement:

Stabene for 1. Feltartilleriregiment, 1. og 2. Artilleriafdeling.

Staben for 6. Artilleriafdeling,

1. og 2. Artilleriafdelings 1. Batteri, Rekrutstyrke,

6. Artilleriafdelings 3. Batteri, Rekrutstyrke.

1. og 2. Artilleriafdelings 3. Batteri, Beredskabsstyrke,

6. Artilleriafdelings 2. Batteri, Beredskabsstyrke,

alle om Tikøb.

Stabschefen hos Kommandanten i København gav Kl. 5.30 telefonisk Regimentet følgende Ordre:

„Tyskerne er i Færd med at besætte Kastellet. Der skal alarmeres straks og stilles paa Alarmpladserne.“

Vagthavende Officer, der modtog Ordren, tilkaldte herefter Regimentsadjutanten, der ligeledes var paa Kasernen, og disse to Officerer alarmerede pr. Telefon og pr. Motorordonnans Regimentets Enheder. 6. Artilleriafdeling i Avedørelejren modtog desuden Kl. 5.45 telefonisk Alarmering direkte fra Stabschefen hos Kommandanten i København.

Voldterrainet og Lejren ved Avedøre blev i Tiden Kl. 6.30—9.30 overfløjet af tyske Bombardementsmaskiner. 6. Artilleriafdelings 3. Batteri aabnede Ilden mod dem med 2 Rekylgeværer, umiddelbart inden Forholdsordren om ikke at yde Modstand tilgik. Da denne var modtaget, blev Ilden standset.

Kommandanten paa Baadsmandsstrædes Kaserne telefonerede Kl. 6.40:

„Efter Regeringens Ordre maa der ikke ydes Modstand mod de tyske Tropper.“

Regeringens Ordre videresendtes pr. Telefon og Motorordonnans; den tilgik Lejrkommandanten i Avedøre Kl. 7.00 og Styrkerne i Kantonnement (gennem 1. Artilleriafdelings 3. Batteri) Kl. ca. 6.45.

Regimentets Ordonnans og 1 Ordonnans fra 1. Artilleriafdeling, begge med Alarmeringsordre til Batterierne i Kantonnement, blev taget til Fange af Tyskerne. De meldte om Tilfangetagelsen til Regimentet.

h) 2. Feltartilleriregiment.

Chef: Oberst C. D. O. Lunn.

- I Holbæk:* Stabene for 2. Feltartilleriregiment, 5. og 12. Artilleriafdeling, 5. og 12. Artilleriafdelings 1. Batteri, Rekrutstyrke.
- I Ringsted:* 4. og 11. Artilleriafdelings 2. Batteri, begge med Trainkonstabler, Rekrutstyrke.
- I Kantonnement: Styrker af Holbæk Garnison:*
Regimentstrop og 5. Artilleriafdelings 3. Batteri, Beredskabsstyrke, om Svinninge,
12. Artilleriafdelings 3. Batteri, Beredskabsstyrke, om Hjemløse.
- Styrker af Ringsted Garnison:*
4. Artilleriafdelings Stab og 3. Batteri, Beredskabsstyrke, om Hammer,
11. Artilleriafdelings Stab og 3. Batteri, Beredskabsstyrke, om Lundby,
4. Artilleriafdelings 1. Batteri, Rekrutstyrke, i Kværkeby,
11. Artilleriafdelings 1. Batteri, Rekrutstyrke, om Bringstrup-Sigersted.

Styrkerne i Holbæk og den Del af Garnisonen, der var udlagt i Kantonnement.

Oberst Lunn, der tillige var Garnisonskommandant, disponerede foruden over 2. Feltartilleriregimentets Styrker ogsaa over 11. Bataillons 3. Kompagni, der havde Garnison i Byen (se 4. Regiment).

Garnisonskommandanten blev Kl. ca. 6.06 ringet op af Krigsministeriet og modtog Ordren:

„Alarmering. Tyske Tropper gaaet over Grænsen i Sønderjylland. Tropper landsat paa Fyn. Stormtropper landsat i København.“

I Tiden Kl. ca. 6.05—6.30 blev Afdelingerne alarmerede, hvorefter Garnisonskommandanten udgav følgende Befaling:

„Holbæk Garnison afspærres ved en Postlinie, i Hovedsagen ved den nye Omkørselsvej og derefter fra Grandløse til Eriksholm. Kanoner i Stilling ved Hovedvejen. Al kørende Færdsel standses og kontrolleres.

Afspærringslinien inddeles i Afsnit saaledes:

- fra Holbæk Fjord til og med Langerød Mejeri Vest Sydvest for Tv. Merløse: 12. Artilleriafdeling,
- herfra og til og med Hovedlandevej Nr. 4 ved St. Grandløse: 5. Artilleriafdeling,
- herfra og til Fjorden ved Eriksholm: 11. Bataillons 3. Kompagni.

Afspærringslinien oprettes snarest muligt. Melding hertil, naar Afdelingerne er klar. Yderligere Ordre tilgaar.“

Kl. 6.45 foretoges en Kontrolopringning til Krigsministeriet for Meldingen, der var modtaget Kl. 6.00. Kaptajn Hammershøj bekræftede Ordren og gav derefter følgende Ordre:

„Det er Regeringens og Generalkommandoens udtrykkelig Ordre, at der ikke maa gøres Modstand mod de tyske Tropper.“

Garnisonskommandanten befalede Kl. 6.45, at alle Underafdelinger skulde samles paa og om Kasernen.

Chefen for 11. Bataillons 3. Kompagni meldte Kl. 7.30, at han havde Ordre til at afgaa til Helsingør. En Kontrol af Ordren var ikke mulig, da hverken Divisionen eller Roskilde Garnison svarede ved Opringning.

Derefter afgik Kompagniet paa Motorvogne.

Styrkerne i Ringsted og den Del af Garnisonen, der var udlagt i Kantonnement.

Garnisonskommandanten modtog Kl. 6.15 følgende telefoniske Melding fra 4. Artilleriafdelings 3. Batteri:

„Tyskerne er i Nat gaaet over Storstrømsbroen og har besat Vordingborg og Korsør. Batterierne har faaet Ordre til at modsætte sig enhver Indtrængen.“
Garnisonen blev straks alarmeret.

2. Feltartilleriregiment telefonerede Kl. 6.25 en Melding tilsvarende den, der var modtaget fra 4. Artilleriafdelings 3. Batteri, samt tilføjede, at Tyskerne var gaaet over Grænsen i Sønderjylland og havde landsat Tropper paa Fyn og i København.

Kort efter meldte Chefen for 11. Artilleriafdelings 3. Batteri telefonisk, at Batteriet gennem Faksegruppen havde faaet Ordre om, at der ikke skulde gøres Modstand. Denne Ordre indløb i den paafølgende Tid fra forskellig Side. Kasernen var paa dette Tidspunkt allerede overfløjet af tyske Flyvere.

i) *Luftværnsregimentets sjællandske Styrker.*

Chef: Oberst C. Raabye.

Paa Artillerivejs Kaserne:

Regimentsstaben,
10. Artilleriafdelings Stab,
10. Artilleriafdelings 2. Batteri, Lyskasterbatteri, Rekrutstyrke,
10. Artilleriafdelings 3. Batteri, Garnisons- og Hjelpe tropper, forberedt til Beredskabsbatteri.

I Avedørelejren: 10. Artilleriafdelings 1. Batteri, Kanonbatteri, Rekrutstyrke.

I Værløselejren: 13. Artilleriafdelings Stab,
13. Artilleriafdelings 2. Batteri, Kanonbatteri, Rekrutstyrke.

Styrkerne paa Artillerivejs Kaserne og i Avedørelejren.

Regimentet blev alarmeret Kl. ca. 5.00 af Stabschefen hos Kommandanten i København, der meldte:

„Tyske Styrker har besat Kastellet.“

Regimentet lod herefter Styrken paa Artillerivejs Kaserne alarmere og lod Kaserne-vagten forstærke.

Krigsministeriet meldte Kl. 6.40 telefonisk:

„Regeringen har givet Ordre til, at der ikke maa gøres Modstand mod tyske Tropper.“

Regimentet lod Ordren bekræfte gennem Ordremodtagere, hvorefter Styrken paa Kasernen blev underrettet. Det var ikke muligt at komme i telefonisk Forbindelse med Styrkerne i Lejrene.

Styrken i Avedørelejren blev underrettet gennem 1. Feltartilleriregiment.

Styrken i Værløselejren.

Chefen for 13. Artilleriafdeling alarmeredes Kl. 5.20 gennem Generalinspektøren for Hærens Flyvertropper. Batteriet blev omgaaende alarmeret.

Batteriet traadte Kl. 5.30 an i Lejrgaden, medens tyske Bombardementsmaskiner angreb Flyvepladsen i lav Højde.

Da Mandskabets Uddannelsesstrin ikke tillod Anvendelse af Skytset, beordredes Mandskabet i Flyverskjul i Lunden paa Laanshøj. De læssede Ammunitionsvogne kørte ud af Lejren.

Da Luftangrebet syntes at ebbe ud, beordredes Batteriet i Flyverskjul i Ganløse Ore under egen Sikring.

Generalinspektøren for Hærens Flyvertropper meddelte mundtligt Kl. 6.10, at København var besat af fjendtlige Tropper, at tysk Landgang var foretaget ved Korsør og Middelfart, og at den dansk-tyske Grænse var overskredet af tyske Tropper.

Et Kommando til Rekvisition af Motorkøretøjer i Maaløv-Ballerup blev opstillet. Afdelingen forberedte Afmarch mod Ringsted.

Generalinspektøren for Hærens Flyvertropper gav Kl. 7.20 følgende mundtlige Ordre:

„Ifølge Ordre fra Regeringen maa der ikke gøres Modstand mod de tyske Tropper.“

Ordren videresendtes pr. Motorordonnans til 2. Batteri.

Udskrivning af Vogne aflystes, og 2. Batteri beordredes tilbage til Lejren.

k) *Ingeniørregimentets sjællandske Styrker.*

Chef: Oberst K. D. Friis.

Paa Ingeniørkasernen: Pionerbataillonernes Rekrutskole,
8. Ingeniørkompagni (Radiokompagni), Rekrutstyrke,
Ingeniørregimentets Depotkompagni.

I Kantonnement: Stab og 1. Kompagni af 1. Pionerbataillon, Beredskabsstyrke,
om Næsbyholm,
Sjællandske Divisions Telegrafkompagni, Rekrutstyrke, i Dalby
(Øst for Bregentved).

Paa Ingeniørkasernen.

Stabschefen hos Kommandanten i København gav Kl. 5.25 følgende Ordre:

„Alarmer Regimentet straks. Tyskerne er i Øjeblikket ved at besætte Kastellet.“

Regimentsadjutanten alarmerede øjeblikkelig alle, Portene beordredes lukkede, og Vagtmandskabet tog Opstilling til Portenes Forsvar. Medens Ordrene udførtes, overfløj tyske Flyvemaskiner Kasernen i lav Højde (50—100 m).

Krigsministeriet gav Kl. 6.34 telefonisk Ordre til, at der ikke maatte gøres Modstand mod de tyske Tropper. Ammunitionen blev herefter inddraget til Kompagnikontorerne, samtidig med at Ordren meddeltes til Pionerbataillonerne, der beordredes til at lade den gaa videre til de Divisionerne underlagte Telegrafkompagnier og Radiodetachementer.

I Kantonnement.

1. Pionerbataillon. 5. Regiment gav Kl. 6.05 Bataillonen følgende telefoniske Ordre:

„Tysk Landgang har fundet Sted forskellige Steder i Landet. Der skrides øjeblikkelig ind mod enhver fjendtlig Fremrykning.“

Bataillonen alarmeredes med Ordre til at stille ved Vognene.

Bataillonschefen ringede 5. Regiment op og fik Ordren bekræftet.

5. Regiment gav Kl. 6.25 telefonisk Ordre til, at der ikke maatte gøres Modstand mod tysk Fremtrængen, og at Ammunitionen skulde inddrages. I Løbet af Dagen førtes Bataillonens Vogne derefter tilbage til Parkpladsen ved Aahuse.

Sjællandske Divisions Telegrafkompagni. 5. Regiment gav Kl. 6.00 Kompagniet følgende telefoniske Ordre:

„Tysk Landgang har fundet Sted forskellige Steder i Landet. Der skrides øjeblikkelig ind mod enhver fjendtlig Fremrykning.“

Herefter udsendtes Alarmordonnanser, og Kl. 6.30 beordrede Kompagnichefen følgende:

1) Kompagniets Hovedstyrke i Flyverskjul i Tollerød Orned. Herfra Telefonforbindelse med Kompagnikontoret.

2) Kommandogruppe og Mekanikergruppe forbliver i Dalby og sætter sig i telefonisk Forbindelse med Divisionen samt forbereder Flytning af Depot, Arkiv m. m.

5. Regiment gav Kl. 7.00 telefonisk Ordre til, at der ikke maatte gøres Modstand mod tysk Fremtrængen, og at Ammunitionen skulde inddrages.

Kompagnichefen forsøgte derefter at faa Ordren bekræftet af Chefen for 5. Regiment, men dette lykkedes ikke. Derimod blev Ordren bekræftet gennem en Opringning til Chefen for Telegrafbataillonen.

Kompagniet var imedens blevet samlet og stod Kl. 8.00 i Tollerød Orned.

En Time senere sendtes en Officiant pr. Motorcykle til København for at opnaa Forbindelse med Sjællandske Division eller Generalinspektøren for Ingeniørtropperne.

Da Kompagniet blev overfløjet af tyske Flyvere, flyttedes det til en ny Beredskabsstilling i Nørdekanten af Grevindeskov.

Den udsendte Officiant meldte sig tilbage Kl. 15.00. Han havde faaet Ordren om, at der ikke maatte gøres Modstand, bekræftet af Generalinspektøren for Ingeniørtropperne og Telegrafbataillonen.

Herefter gik Kompagniet i Kvarter.

l) *Helsingør.*

Garnisonskommandant: Oberst O. H. Permin.

Garnison: Fodfolkets Kornet- og Løjtnantsskole (kun Kornetskolen var oprettet).

Garnisonskommandanten blev Kl. 6.05 ringet op af Krigsministeriet (Kaptajn Hammershøj) og orienteret om Situationen.

Kornetskolen blev alarmeret og stod Kl. 6.40 samlet rede til Afmarch.

Kl. 7.06 blev der fra Krigsministeriet telefoneret, at der ikke maatte gøres Modstand mod Tyskerne. Umiddelbart herefter viste tyske Bombeflyvere sig over Helsingør.

I Løbet af Dagen afleverede Eleverne, der efter endt Eksamen skulde afgaa til deres Afdelinger, Udrustning m. m.

m) *Næstved.*

Garnisonskommandant (fg.): Ritmester J. Buchholtz-Nielsen.

Garnison: Rideskolen og Rytteriets Befalingsmandsskoler.

Kl. 5.30 søgte Krigsministeriet forgæves at alarmere Skolerne telefonisk.

En Civilperson meddelte Kl. 7.30 telefonisk Skolernes Skriver, at store tyske Tropestyrker var gaaet i Land paa Falster og nu var paa Vej mod Vordingborg. Skriveren forsøgte forgæves at komme i telefonisk Forbindelse med Divisionen, samtidig med at den fungerende Garnisonskommandant blev underrettet.

Ved en Opringning til 5. Regiment i Vordingborg blev ovenstaaende Meddelelse bekræftet, ligesom det oplystes, at Vordingborg var besat, og at Regeringen havde givet Ordre til, at der ikke maatte gøres Modstand mod de tyske Tropper. Regeringens Ordre blev herefter bekræftet ved en Opringning til Gardehusarregimentet.

D. *Hærens Flyvertropper.*

Chef: Oberst C. Førslev.

I Værloselejren: 1. *Eskadrille:*

13 Jagerluftfartøjer.

2. *Eskadrille:*

8 Jagerluftfartøjer,

2 Rekognosceringsluftfartøjer.

3. *Eskadrille:*

9 Rekognosceringsluftfartøjer,

2 —

1 Skoleluftfartøj.

5. *Eskadrille:*

12 Rekognosceringsluftfartøjer,

2 —

1 Mølleplan.

Flyveskolen:

18 Skoleluftfartøjer.

Generalkommandoen meldte Kl. 4.50, at tyske Styrker var gaaet over Grænsen ved Krusaa, samt at Middelfart og Nyborg var blevet besat.

Ordren fra Generalkommandoen om Morgenrekognoscering blev samtidig annulleret. (Luftfartøjet var imidlertid startet og vendte hjem, efter at Angrebet havde fundet Sted).

Meldingen om de tyske Tropper blev Kl. 4.55 bekræftet af Generalstabens Efterretningssektion.

Efter et forgæves Forsøg fra Chefen for Hærens Flyvertropper paa at komme i telefonisk Forbindelse med Chefen for Generalkommandoen blev Lejren alarmeret Kl. 5.05, og 5 Minutter senere fik de flyvende Echeloner Ordre til at afgaa til Mobiliseringsflyvepladserne.

Kl. 5.25 tilgik telefonisk Ordre fra Chefen for Generalkommandoen om, at Eskadrillerne skulde forlægges til Mobiliseringsflyvepladserne, og at der skulde ydes Mod-

stand*). Samtidig blev det meddelt, at Kastellet var blevet besat, og at Generalkommandoen vilde søge Forsvar af Sjælland organiseret.

Paa Flyvepladsen stod Eskadrillernes Materiel Kl. 5.45 trukket ud af Hangarerne klar til Start for — i Henhold til Ordren — at begive sig til Mobiliseringsflyvepladserne. Paa Pladsen var Luftværnsgevæerne gjort klar.

Paa dette Tidspunkt blev Flyvepladsen angrebet af 9 tyske Luftfartøjer.

Angrebet, der fortsatte med Ophold og varierende Styrker til Kl. ca. 6.30, udførtes med Luftfartøjer af Typen Messerschmidt 110. Der kastedes ingen Bomber, men der blev skudt med Brandammunitioin.

Til Trods for meget stærk Beskydning af Luftværnsgevæerne lykkedes det ret hurtigt for den angribende Styrke at skyde det paa Pladsen opstillede Materiel i Brand. Et enkelt af vore Fartøjer startede, umiddelbart før Angrebet tog sin Begyndelse, men blev straks nedskudt.

Luftfartøjets Besætning var ikke vidende om det forestaaende Angreb, men fra Jorden mener man at have set, at Observatøren lige inden Nedskydningen pegede i Retning af de angribende Maskiner. Saavidt det har kunnet konstateres, er der ikke blevet skudt fra den danske Maskine.

Ved Nedstyrtningen omkom:

Militærflyver, Løjtnant af Reserven V. Godtfredsen ved Jydske Flyverafdeling og *Flyverobservatør*, Sekondløjtnant G. F. Brodersen ved Jydske Flyverafdeling.

Endvidere medførte Angrebet, at i alt 11 Maskiner ødelagdes, medens 14 blev stærkt beskadiget.

Herefter gav Chefen for Hærens Flyvertropper Ordre til at forsvare Lejren og Flyvepladsen med alt til Raadighed værende Personel.

Kl. 5.40 telefonerede Krigsministeriet, at Tyskerne havde overskredet Grænsen i Jylland, og at tysk Landgang havde fundet Sted paa Fyn, Sjælland og i København.

Krigsministeriet gav Kl. 7.00 Ordre til, at ingen Flyvemaskine maatte starte fra Flyvepladsen i Værløse; ved en Kontroloprindning paa denne Ordre tilføjede Ministeriet yderligere, at der ingen Modstand maatte ydes mod de tyske Tropper. Forinden havde Chefen for Flyvertropperne givet Ordre til Forberedelse af Lejrens Evakuering.

E. Jydske Division.

a) Divisionsstaben.

Den 8. April 1940:

Kort før Middag modtoges Melding fra Kommandanten paa Søgaard gaaende ud paa, at en stor tysk Motorkolonne var paa March fra Rendsborg mod Flensborg. Meldingen videresendtes til Generalkommandoen.

Kl. ca. 13.00 modtoges følgende Ordre fra Generalkommandoen:

„Samtlige Afdelinger snarest i Alarmberedskab indtil ny Ordre.

Skarp Ammunition udleveres.

Divisionen stilles frit med Hensyn til at orientere de i Sønderjylland værende Enheder om Situationen.

Større Forskydninger af Enheder ikke uden Generalkommandoens Bemyndigelse. Videre Ordre i Løbet af Eftermiddagen.“

Ordren videresendtes til alle Afdelinger. Garnisonskommandanterne i Odense og Fredericia og Styrkerne Syd for disse Byer underrettedes om Aarsagen til Alarmberedskabet. Garnisonskommandanten i Sønderborg havde dog kort forinden udsendt Kendeord I til Styrkerne i Tønder, Søgaard, Haderslev og Sønderborg, hvorved disse Styrker blev beordret i Alarmberedskab i Overensstemmelse med de forberedte Planer.

Senere modtoges Meddelelse fra Generalkommandoen om, at danske Flyvere vilde overflyve Terrainet Nord for Grænsen for at rekognoscere. Meddelelsen blev givet videre til Luftværnsgrupperne og de sønderjydske Garnisoner.

Den af Fodfolkspionerkommandoet til 2. Pionerbataillon afgivne Styrke (Oksenvad) blev Kl. 13.40 beordret transporteret til Tønder pr. Motorvogne ved Kommandoets Foranstaltning.

*) Tilsyneladende er Chefen for Generalkommandoens Befaling til at give alle sjællandske Afdelinger Ordre til at gøre Modstand ikke opfattet (jfr. Side 62).

Kl. 16.05 modtoges fra Generalkommandoen følgende Ordre:

„Divisionen skal i Løbet af Eftermiddagen i Dag lade rekognoscere nye Stillinger til Luftværnsbatterierne ved Esbjerg, Rødekro og Løgumkloster. Stillingerne vælges under Hensyn til, at der skabes forøget Sikkerhed for Batterierne ved deres Placering i Forhold til andre Tropper uden Hensyn til Løsning af Neutralitetsopgaver.

Flytning af Batterierne finder først Sted efter nye Ordre fra Generalkommandoen, i Nødsfald dog efter Divisionens Bestemmelse.“

Da Divisionen forudsaa Indkaldelse af Sikringsstyrken eller Mobilisering, beordrede den Kl. 16.45 14. Artilleriafdeling saaledes:

„Afdelingen skal i Løbet af Eftermiddagen rekognoscere Stillinger for alle tre Batterier til Luftbeskyttelse af Mobiliseringssteder saaledes:

1 Batteri tæt Nord for Haderslev.

1 — — — — Kolding.

1 — dækkende Fredericia og Lillebæltsbroen.

Der skal ikke tages Hensyn til Løsning af Neutralitetsopgaver.

Flytning af Batterierne maa først finde Sted efter ny Ordre herfra, eller saafremt Batterierne bliver angrebne.“

Fra Garnisonskommandanten i Sønderborg og fra Generalkommandoen blev Divisionen underrettet om, at Grænsegendarmeriet fra Finansministeriet havde modtaget Ordre til, saafremt Tyskerne overskred Grænsen, da at trække sig bag de militære Styrker uden at skyde eller i øvrigt gøre Modstand.

Melding skulde afgives til de militære Styrker.

Kl. ca. 18.00 landede Oberst af Flyvertropperne T. Andersen med Adjutant og Divisionens Souschef paa Flyvepladsen ved Salten Langsø og ankom pr. Automobil til Viborg Kl. ca. 20.00.

Oberst Andersen meldte sig til Divisionen, men havde ikke Raadighed over Flyvemateriel.

Kl. 19.10 modtoges Generalkommandoens Ordre:

„Fra Modtagelse af nærværende Ordre og indtil ny Ordre forhøjet Beredskab — jfr. Feltreglement I. A. Punkt 285 — i den Udstrækning, de i Reglementet givne Bestemmelser kan bringes til Anvendelse uden at ændre de øjeblikkelige Indkvarteringsordninger og det nuværende Udstyr med Train.

I Sønderjylland dog Beredskab efter Jydske Divisions Bestemmelse.

Divisionsstaben efter Divisionens Bestemmelse.

Befalede Udrykninger til særlige Øvelser, Skydning m. v. bortfalder indtil videre.

Den 9. April: Daglig Øvelse i Nærheden af Kvarteromraadet, saaledes at der til enhver Tid er hurtigt og sikker Forbindelse fra Chefskvarterets Telefonvagt til Øvelsesstyrken.“

Ordren videresendtes til alle Styrker undtagen Tønder, Søgaard, Sønderborg og Haderslev, hvor Alarmberedskab opretholdtes.

Kl. 19.40 meldte 14. Artilleriafdeling, at Rekognosceringen var endt.

Kl. 20.15 meldte Fodfolkspionerkommandoet, at Beredskabskompagniet ankom til Kasernen Kl. ca. 19.00.

Ved Divisionsstaben var Natten igennem fast Officersvagt og alt forberedt til Afhentning af Stabens Personale pr. Motorkøretøj.

Den 9. April 1940:

Efter de Befalinger, der skulde gælde ved Sammendragning i Sønderjylland, skulde Styrkerne i Sønderborg have været samlet om Sdr. Hostrup paa Aabenraa-Krusaa-chausseen, men denne Sammendragning kom ikke til Udførelse den 9. April Morgen, da Begivenhederne udviklede sig saa hurtigt, at Divisionen ansaa det for haabløst at faa Styrkerne samlet som planlagt. Det samme gælder for Haderslevstyrkerne, der ogsaa skulde have samlet til Sdr. Hostrup. Haderslevstyrkerne blev derimod sat i Stilling i Syd-kanten af Haderslev ved Sønderbro.

Da Styrkerne i Sønderjylland (undtagen Sønderborg) den 9. April Morgen var under Tilbagegang mod Nord over for betydeligt overlegne fjendtlige Styrker, og Styrkerne i Fredericia kunde ventes at blive angrebet fra Snoghøj, gav Divisionen den 9. April Kl. 5.30 ud fra den Betragtning at søge at faa Hold paa Styrkerne og Mulighed for at

yde en samlet Modstand med de Styrker, der kunde faas til Raadighed, Ordre til alle Styrkerne Syd for Vejle (undtagen Sønderborg) om en Samling til Vejleaastillingen, hvor de foreløbig skulde stilles under Kommando af Chefen for 7. Regiment.

Begivenhederne udviklede sig i øvrigt saaledes:

Fra Generalstabens Efterretningssektion meldes Kl. 0.05, at Marinen i Morgen tidlig antagelig vil sende en Flyver langs Vestkysten; Maskinen udgaar fra Frederikshavn. Denne Melding blev Kl. 0.20 videresendt til 14. Artilleriafdeling.

Kl. 3.45 meldes fra Fodfolkspionerkommandoet:

„Der er hørt Motorlarm, som tyder paa Oprangering af Køretøjer langs Grænsen fra Rends til Aventoft. Ved Aventoft konstateret motoriserede Tropper. Styrke ukendt. Holder stille.“

Denne Melding er Kl. 3.50 videresendt til Efterretningssektionen.

I Tiden Kl. 4.40—4.50 melder først Fodfolkspionerkommandoet, at Fjenden er gaaet over Grænsen ved Sød, derefter Generalkommandoen, at Fjenden har besat København, Korsør, Nyborg, Middelfart og Snoghøj, og endelig 2. Regiment, at Fjenden er gaaet over Grænsen ved Krusaa.

Kort efter beder Garnisonskommandanten i Sønderborg om Forholdsordre og bliver beordret til med Styrken at forblive i Sønderborg.

Kl. ca. 5.35 sendes følgende Ordre til 7. Regiment:

„Obersten gaar med Styrken i Fredericia bag Vejleaa og medtager 12. og 13. Bataillon, 2. og 7. Regiments Stabskompagnier samt Batteriet Syd for Vejle. Der skal holdes igen i Vejleaalinen.“

Samtidig sendes følgende til Jydske Arsenal:

„I Ammunitionstog er befalet opstillet paa Tolne Station. Det læsses snarest som „Ammunitionstog I“ efter Planen. Civil Arbejdskraft.“

Kl. ca. 5.40 melder Batteriet i Esbjerg marchklar og faar følgende Ordre:

„Gaar over Grindsted til Nord for Vejleaa og underlægges 7. Regiments Chef. Befalingsmodtager til Store Grundet.“

Kort efter beordres 2. Pionerbataillon og Chefen for 2. Regiment med underlagte Styrker ligeledes Nord for Vejleaa, hvor de underlægges 7. Regiments Chef.

Da Ritmester H. M. Lunding fra Generalstabens Efterretningssektion telefonisk melder sig fra Skodborg Mejeri, anmodes han om at give Chefen for 7. Regiment Meddelelse om ovenstaaende Ordre angaaende Kommandoforholdet.

Endelig sendes følgende til Statsbanernes 2. Distrikt:

„Divisionen rekvirerer 2 Troppetog opstillet i Viborg, 2 i Randers, 3 i Aarhus, 1 i Brønderslev og 1 i Frederikshavn samt 1 Ammunitionstog i Tolne. Al Trafik paa Linierne: Viborg—Herning—Brande—Vejle og Randers—Aarhus—Vejle aflyses.“

Kl. ca. 7.00 modtager Divisionen fra Krigsministeriet (Kaptajn H. G. Agger):

„Ifølge Regeringens Ordre skal der ikke gøres Modstand mod de indtrængende tyske Tropper. Tyskerne vil anmode de Tropper, de møder, om Officerer til Forhandling. Anmodningen skal efterkommes.“

Divisionen ringer straks efter til Krigsministeriet for at faa Bekræftelse paa denne Ordre, og Direktøren for Krigsministeriet personlig bekræfter Ordren.

Fra Kl. ca. 7.10 videresendes Krigsministeriets Ordre til Garnisonskommandanterne (Regimenter m. fl.) i Viborg, Aarhus, Randers, Fredericia, Odense, Sønderborg, Tønder og Haderslev, Jydske Divisions Telegrafkompagni, 14. Artilleriafdeling og Jydske Arsenal, idet Divisionen supplerer den med følgende:

„Afdelingerne gaar i Kantonnement og forplejer hos Beboerne eller ved egen Foranstaltning.“

b) Styrkerne ved Søgaard.

Styrke: Oberstløjtnant P. F. L. B. Hintz, Chef for 2. Fodfolkspionerbataillon, Kommandant paa Søgaard med Stab.

Oberstløjtnant S. E. Claussen, Kommandør for 4. Bataillon.

4. Bataillon, Rekrut- og Beredskabsstyrke, bestaaende af:

Stab,

1. Kompagni, Kaptajn af Reserven C. G. Bartholdy (2 Cyklistdelinger à 4 Rekylgeværgrupper og 1 Cyklistdeling à 4 Trefodsgrupper og 1 Rekylgeværgruppe),
 2. Kompagni, Kaptajn L. M. K. Nielsen (2 Cyklistdelinger à 3 Rekylgeværgrupper, 1 Cyklistdeling à 4 Rekylgeværgrupper og 1 Cyklistdeling à 2 Trefodsgrupper),
 3. Kompagni, Kaptajn A. E. G. Klein (3 Cyklistdelinger à 4 Rekylgeværgrupper og 1 Cyklistdeling à 4 Trefodsgrupper),
 4. Kompagni, Kaptajn af Reserven K. N. S. Bahnsen (2 Motorcyklistdelinger à 2 Maskinkanongrupper og 2 Trefodsgrupper).
2. Fodfolkspionerbataillons Afvægekompani, Beredskabsstyrke, Kaptajn S. A. Schack (2 Delinger à 2 Maskinkanongrupper og 2 Trefodsgrupper, 1 Deling à 2 Maskinkanongrupper og 1 Trefodsgruppe).

Underbringelse: Paa Søgaard: Staben, 1. og 4. Kompagni af 4. Bataillon samt

2. Fodfolkspionerbataillons Afvægekompani.

I Kværs: 2. Kompagni af 4. Bataillon.

I Kliplev: 3. Kompagni af 4. Bataillon.

Den 8. April 1940:

Der synes om Formiddagen at foreligge alvorlige Meldinger, og Kl. ca. 11.30 befaler Oberstløjtnant Claussen „Prøvealarmering“ ved 4. Bataillon. Efter senere endnu mere foruroligende Meldinger befales „Prøveudlevering“ af Ammunition, Forbindingspakker og Personmærker.

Kl. ca. 13.30 modtages fra Garnisonskommandanten i Sønderborg Ordre om Alarmeredskab, og de trufne Prøveforanstaltninger bliver opretholdt. Ordren indeholdt tillige Befaling til i Tilfælde af fjendtlig Grænseoverskridelse at optage Kampen i nærmere fastsatte Stillinger (jfr. Bilag 7), hvis Besættelse var øvet og kendt af alle.

Kompagnierne holdtes i Alarmeredskab paa Søgaard, i Kværs og i Kliplev; Oberstløjtnant Claussen paa Søgaard.

Kl. ca. 20.00 fremsendes en Motorcykelpatrouille paa 1 Korporal og 2 menige til Forbindelse med Grænsegendarmeriet og med Ordre til hurtigst muligt at melde om en eventuel Grænseoverskridelse; den tager Standplads i Mejeriet ved Korsvejen Nord for Krusaa.

Alarmeredskabet opretholdtes Natten igennem efter Ordre fra Jydske Division. Man hvilede fuldt paaklædt paa Sengene, alle Døre stod aabne og alle Motorkøretøjer rede i Gaarden.

I Løbet af Natten indløb Melding fra Grænsegendarmeriet om, at Gendarmerne ikke skulde gøre Modstand ved en Grænseoverskridelse, men gaa tilbage bag de militære Styrker. Telefonen til Grænsegendarmeriet blev hyppigt prøvet.

Den 9. April 1940:

Kl. ca. 4.15 havde Adjutanten ved 2. Fodfolkspionerbataillon telefonisk Forbindelse med Gendarmerikaptajn Malling Jacobsen i Krusaa under en Telefonprøve, og netop i det Øjeblik blev Krusaa besat, idet det dog, inden Forbindelsen blev afbrudt, blev konstateret, at tyske Tropper gik over Grænsen.

Kl. 4.17 alarmeredes Lejren, og Oberstløjtnant Claussen gav Ordre til at besætte de befalede Stillinger hurtigst muligt og til at yde Modstand i Henhold til de givne Direktiver. Alle Styrker paa og om Søgaard var nu underlagt Oberstløjtnanten.

Kl. 4.25 rykkede Kompagnierne fra Søgaard; Kompagnierne fra Kværs og Kliplev nogle Minutter senere.

Begivenhederne ved de enkelte Styrker.

Rønshoved: $\frac{1}{2}$ 2. Deling af 4. Bataillons 2. Kompagni og

$\frac{1}{2}$ 2. Deling af Afvægekompaniet.

Hele Styrken var i Stillingen ved Fjordvejen ved Rønshoved Kl. 5.20. Cyklisterne er paa Vejen blevet beskudt af fjendtlige Flyvere; Ilden er blevet besvaret uden synlig Træfning.

Der er ingen Fjender over for Styrken, men der høres hurtig Skydning fra Hokkerup. Kl. ca. 6.00 ophører Skydningen, og man forsøger at faa Forbindelse med Hokkerup, som imidlertid var besat af tyske Motorstyrker. I Fare for at blive afskaaret beslutter Føreren med Styrken at gaa tilbage over Graasten til Sønderborg. Kl. ca. 8.00 tiltraadtes Tilbagegangen, og Kl. 10.15 var alle i Sønderborg, hvor Styrken blev underlagt 3. Bataillon.

Hokkerup: $\frac{1}{2}$ 3. Deling af 4. Bataillons 2. Kompagni og
 $\frac{1}{2}$ 2. Deling af Afværgekompaniet.

Hele Styrken er i Stilling ved Vejgaflen Syd for Hokkerup Kl. 5.10.

Kl. 5.20 angribes Styrken af Motorcyklister og Panservogne. Kanonen beskyder Panservognene, hvoraf 3 beskadiges. Kampflyvere beskyder gentagne Gange Styrken fra lav Højde. En tysk 37 mm Kanon bringes i Stilling, men efter at den har skudt et enkelt Skud, bringes ogsaa den til Tavshed af 20 mm Kanonen. Fjendtligt Fodfolk angriber derefter fra Kelstrupskov og omgaar Styrkens venstre Fløj.

Kl. 6.15 trængte en fjendtlig Styrke paa 100 Mand ind i Stillingen og tvang Besætningen til at opgive Kampen.

Kl. ca. 10.00 blev Styrken frigivet og afmarcherede til Søgaard.

Kværs: 4. Bataillons 2. Kompagni (undtagen 1. og 3. Deling).

Kompagniet er i Stilling Syd om Kværs Kl. 5.05 og paabegynder Gravning. Kort efter høres Skydning fra Lundtofte og fra Hokkerup, medens Kompagniet selv beskydes af fjendtlige Kampflyvere, men i øvrigt ingen Fjender har over for sig.

Kl. ca. 6.30 modtager Kompagniet følgende Ordre fra 4. Bataillon:

„Besættelsen ved Lundtofte kastet mod Nord. Kompagniet trækker sig kæmpende tilbage mod Nord gennem Aabenraa.“

Da Kompagniet ikke var i Kamp, forblev det paa Plads uden Forbindelse med andre Styrker, men dog vidende, at Tyskerne rykkede frem mod Graasten og især mod Nord ad Hovedvej 10.

Kl. ca. 8.00 er Kompagniet klar over, at der er stærke Styrker paa begge Sider, samtidig med at fjendtlige Panservogne viser sig i dets Ryg paa Vejen Søgaard—Kværs—Tørsbøl. Kompagniet forlader Stillingerne og rykker ind i Kværs, hvor det kort efter afvæbnes.

Lundtoftbjerg: 3. Deling af 4. Bataillons 3. Kompagni og
1. Deling af Afværgekompaniet.

Afværgedelingen er i Stilling Kl. ca. 4.40; Kl. 4.50 kommer den i Kamp med fjendtlige Motorcyklister og Panservogne, ca. 15 Køretøjer. 2 fjendtlige Panservogne og nogle Motorcykler beskadiges. Tyskerne rykker frem under Dækning af Røgslør paa begge Sider af Vejen, hvorefter Delingen giver Ordre til Tilbagegang til Sydkanten af Aabenraa. I Bjergskov standses Delingen af Kompagnichefen (se senere).

Cyklistdelingen kører fra Kliplev Nord om Søen mod Søgaard. Efter at have passeret Søgaard møder Delingen tilbagegaaende Motorcyklister fra Afværgekompaniet, som melder, at Afværgedelingen har forladt Lundtoftbjerg. Delingsføreren fortsætter dog mod Syd frem til Viadukten over Jernbanen Kliplev—Lundtoft, hvor Delingen standser og gaar i Stilling; men da Terrainet er mindre egnet til Forsvar, sendes kort efter 2 Grupper tilbage til nogle Bakker ca. 800 m nordligere. Delingen beskydes derefter af de fra Lundtoftbjerg fremrykkende Styrker og af lavtgaaende Flyvere. De fjendtlige Panservogne fortsætter mod Nord, og en større Panserkolonne følger efter. Delingsføreren finder det formaalsløst at beskyde denne med Rekylgeværer og standser Ilden.

Den sydligste Gruppe bliver taget, medens Delingsføreren med de 2 andre Grupper i et Hus undgaar Fangenskab.

Vilbæk: 4. Deling af 4. Bataillons 3. Kompagni,

Oksekær: $\frac{1}{2}$ 3. Deling af Afværgekompaniet,

Perbøl: 1 Gruppe af 2. Deling af 4. Bataillons 3. Kompagni,

Gaardeby: 1. Deling af 4. Bataillons 3. Kompagni og $\frac{1}{2}$ 3. Deling af Afværgekompaniet,

Kliplev: 2. Deling ÷ 1 Gruppe af 4. Bataillons 3. Kompagni,

alt under Kommando af Chefen for 3. Kompagni.

Alle med Undtagelse af Cykliststyrken til Gaardeby naaede Stillingerne.

Kaptajnen havde fra Bataillonens faaet Ordre om, at han skulde kæmpe haardnakket til det sidste, hvis han blev angrebet, men maatte dog ikke sætte sit Kompagnis Kampkraft over Styr. Hvis Kaptajnen gik, skulde han søge til Aabenraa Sydskant, hvor alvorlig Modstand skulde gøres. Efter Modtagelsen af denne Ordre var al Forbindelse med Bataillonens afbrudt indtil Kampens Ophør.

I Tiden indtil Kl. ca. 6.00 høres Skydning ved Hovedvej 10, stadig trækkende nordover. Samtidig bliver Kompagniet efter Rekognoscering ved en Motorcyklist klar over, at en lang motoriseret Kolonne rykker frem ad Hovedvejen, og maa herefter frygte for at blive omgaaet og afskaaret. Kompagnichefen beslutter derfor at gaa tilbage ad Oksevejen mod Rødekro eller Aabenraa, og de fornødne Ordre, foreløbig til Samling til Urnehoved, udgives.

Kun 1. Deling, der var naaet til Terrainet tæt Nord for Gaardeby, samt Halvdelingen af Afværgekompagniet ved Gaardeby har indtil da været i Kamp med en mindre, fjendtlig Panservognsstyrke.

Efterhaanden samles Cyklistkompagniet ved Urnehoved og fortsætter mod Nord ad Oksevejen. De 2 tildelte Halvdelinger af Afværgekompagniet forenes ved Petersborg, hvorfra de fortsætter mod Nord efter et kort Stop ved Hjordkær.

Under Kompagniets videre Kørsel ad Oksevejen nedkastes der Flyveblade, og efter at en af Kompagniets Sergenter, der har været udsendt for at søge Forbindelse med andre danske Tropper, har meldt, at Kampen er indstillet, beslutter Kompagniet at standse ved Nybøl Gaard og søge Bekræftelse ved 6. Regiment og Jydske Division. Saadan Bekræftelse opnaaedes telefonisk omkring Kl. ca. 9.30.

Efter at have forplejet rykkede Kompagniet tilbage ad Oksevejen og gik i de hidtidige Kvarterer i Klipleve.

Bredevad: 1 Deling af 4. Bataillons 1. Kompagni og
1/2 Deling af 4. Bataillons 4. Kompagni,

Korskro: 1 Deling af 4. Bataillons 1. Kompagni og
1/2 Deling af 4. Bataillons 4. Kompagni,

alt under Kommando af Chefen for 1. Kompagni.

Kommandoet naar Bredevad Kl. 6.30 efter adskillige Gange at have maattet søge Flyverskjul paa Vejen. Kommandoet til Korskro fortsætter straks ad Vejen over Rabsted.

Kl. 6.35, endnu inden Styrken havde faaet etableret Vejspærringer eller truffet andre Foranstaltninger, viser der sig 3 fjendtlige Panservogne og nogle Motorcyklister ved Vejsvinget 300 m Sydvest for Bredevad Skole. Halvdelingen af 4. Kompagni er kommet i Stilling og aabner Ilden; den forreste Panservogn beskadiges. Afsiddede fjendtlige Styrker kommer i Skydefægtning med Halvdelingen. 3 nye fjendtlige Panservogne angriber, de to forreste beskadiges, hvorefter Resten søger Dækning, og Ilden standser fra begge Sider.

Kl. er nu ca. 7.00, og Kaptajnen beslutter at afbryde Kampen og gaa tilbage til Rødekro. Ordre herom sendes til Korskrostyrken, som imidlertid kun er naaet til Rabsted.

Kl. ca. 7.15 rykkede en større motoriseret Kolonne fra Tinglev mod Bredevad og afskar Kompagniet fra at gaa tilbage herfra. Kommandoet samledes derefter til Bredevad Kro, hvor det afvæbnes og forbliver under Bevogtning til Kl. 17.00.

Kl. ca. 18.30 naar Kommandoet tilbage til Søgaard.

Kommandoet mod Korskro fanger i Rabsted 2 fjendtlige Motorordnanser, som kom fra Korskro. Disse oplyser, at en tysk Panserafdeling følger efter. Paa Grundlag heraf besættes Rabsted By Kl. ca. 6.45.

Umiddelbart efter modtages Ordre til at søge til Rødekro og kort efter ny Ordre om at gaa til Bredevad. Motorordnansen kommer dog hurtigt tilbage og melder, at Bredevad er besat, hvorefter Styrken beslutter at blive. Saaledes omgaaet fra begge Sider beslutter Styrken ad Bivejene at søge til Hellevad, og ankommet hertil erfares, at Fjendtlighederne er indstillet. Styrken beordres Kl. 16.00 tilbage til Søgaard.

Bjergskov: Bataillonsreserven,

1 Deling af 4. Bataillons 1. Kompagni,
1 Deling af 4. Bataillons 2. Kompagni og
1 Deling af 4. Bataillons 4. Kompagni.

Alt under Kommando af Oberstløjtnant Claussen, der havde Kommandostation i den nordlige Del af Bjergskov. Hertil kom senere Afværgedelingen fra Lundtoftbjerg.

Kl. ca. 4.35 ankom Oberstløjtnanten til sin Kommandostation, hvor de til Bataillonsreserven hørende Styrker efterhaanden indfandt sig og blev anbragt med Delingerne af 1. og 4. Kompagni i Stilling i Sydkanten af Bjergskov, Kanonernes Stilling ændres senere til midt i Bjergskov, og Delingen af 2. Kompagni i Flyverskjul i Skoven, idet Oberstløjtnanten senere vilde søge at skabe større Dybde i Stillingen ved at skyde Dele af Reserven mod Nord.

Man hører Kampen ved Lundtoftbjerg, og noget senere kommer Afværgedelingen tilbage. Denne faar i Bjergskov af Chefen for Afværgekompaniet Ordre til at køre til Sdr. Hostrup og gaa i Stilling. Ankommet hertil faar Delingen Ordre til at gaa til Sydkanten af Aabenraa, hvor den gaar i Stilling.

Kl. 6.30 observeres fjendtlige Panservogne i Vejsvinget 300 m Syd for Bjergskov. Motorcyklisterne, med Undtagelse af de 2 Kanongrupper, var paa dette Tidspunkt ved at pakke op, idet der fra Bataillon var givet Ordre til kæmpende Tilbagegang. Cyklistdelingens Grupper var gaaet tilbage til en Stilling paa Højde med Kanongrupperne. I Løbet af kort Tid er Skydefægtningen i Gang over hele Fronten, og 1 fjendtlig Panservogn beskadiges. Kamp- og Panservogne omgaar Skoven mod Øst og Vest, og i Løbet af kort Tid er Styrken nedkæmpet og spredt i Skoven. De splittede Grupper bliver efterhaanden afvæbnet og bevogtet af tyske Styrker, indtil de Kl. 13.00 frigives og rykker til Søgaard.

Tilbagegangen til Vejle.

Oberstløjtnant Claussen kører til Sdr. Hostrup for at erfare, hvor langt Styrken fra Sønderborg, som efter de givne Direktiver skulde besætte Terrainet om Sdr. Hostrup, er kommet. Oberstløjtnant Claussen møder her Oberstløjtnant Hintz, som har været i telefonisk Forbindelse med Garnisonskommandanten i Sønderborg, Oberst H. E. Christensen, der af Jyske Division har faaet Ordre til at blive i Sønderborg. Oberstløjtnant Claussen var nu selvstændig og skulde gaa kæmpende tilbage mod Nord. Efter at være naaet frem til Bjergskov igen udgiver han Ordre til 2., 3. og 4. Kompagni om Tilbagegangen, 3. Kompagni synes ikke at have modtaget denne Ordre. 1. Kompagni faar ingen Ordre, da Oberstløjtnanten ønsker, at Styrken ved Bredevad og Korskro skal dække Tilbagegangen i højre Flanke.

Klokken er nu ca. 5.40, og Delingen af 2. Kompagni beordres til at følge Bataillonsstaben mod Nord og gaa i Stilling i Sydkanten af Stubbækskov, og Afværgedelingen som tidligere nævnt i Sydkanten af Aabenraa.

Derefter mener Oberstløjtnanten at have saa stor Dybde i Grupperingen, at han kan naa at komme til Aabenraa og sætte sig i Forbindelse med andre Myndigheder for at erfare, om Danmark mobiliserede, i hvilket Tilfælde Oberstløjtnanten vilde holde Aabenraa længst muligt. Oberstløjtnanten beder Oberstløjtnant Hintz midlertidig overtage Kommandoen.

I Aabenraa træffer Oberstløjtnanten Amtmand Refslund Thomsen og Politimester Agersted og erfarer, at der ingen Forbindelse er med København, i øvrigt faar Oberstløjtnanten her forskellige rigtige og urigtige Oplysninger. Oberstløjtnanten faar ogsaa i Aabenraa en senere bortkommen Ordre, vistnok fra Divisionen gennem 2. Regiment, om at gaa tilbage til Vejlestillingen til Chefen for 7. Regiment og Oplysning om, at 3. Bataillon vilde fastholde Sydkanten af Haderslev.

Under dette er Kampen fortsat paa Hovedvej 10. Delingen af 2. Kompagni angribes undervejs af fjendtlige Flyvere og naar Sydkanten af Stubbækskov. Her faar Delingen Ordre til at blive i ca. $\frac{1}{2}$ Time og dirigere egne Styrker til Sydkanten af Aabenraa.

20 Minutter efter kommer Delingen i stærk automatisk Ild fra Terrainet om Hostrupskov og langs Vejen. Ilden besvares, men da Skydningen langs Vejen forstærkes, gaar Delingen tilbage til Aabenraa og faar her Ordre til at køre videre til Knivbjerg.

Ca. 3 km Nord for Aabenraa standses en Lastbil og en af Statsbanernes Rutebiler, som Delingen herefter benytter til den videre Transport for henholdsvis Cykler og Personel.

Imidlertid er Afværgedelingen gaaet i Stilling ved Vejstjernen Syd for Aabenraa. Kort efter kommer en fjendtlig Kolonne paa ca. 15 Køretøjer, denne Gang med Kampvogne i Spidsen. Ilden aabnes straks og besvares kraftigt af den tyske Kolonne; der konstateres Træning i en Kampvogn, en Tempovogn og en Motorcykel. Delingen afbryder derefter Kampen og fortsætter ad forskellige Veje gennem Aabenraa for atter at samles ved Lyngtofte Kro (Nordkant Genner).

Oberstløjtnanten samler Resterne af sin Styrke ved Knivbjerg og sender Ordre

til 1. og 3. Kompagni om fortsat Tilbagegang. Ordren naar dog ikke igennem, og efter for-gæves at have ventet paa, at flere Styrker skal komme tilbage, fortsættes til Haderslev.

Afværgedelingen gik paany i Stilling i Nordkanten af Haderslev, men kunde ikke skyde paa tyske Kampvogne, som kort efter viste sig paa Vejen ud for Kasernepladsen, paa Grund af de mange civile Mennesker og Biler, der befandt sig her. Cyklistdelingen gik i Stilling lidt Nord for Haderslev.

Kamplarmen fra Sydkanten af Haderslev hørte efterhaanden op, saaledes at Oberstløjtnanten maatte tro, at 2. Regiments Styrker, med hvilke han ikke kunde komme i Forbindelse, var nedkæmpet. Da man som anført paa Grund af forannævnte Civile ikke kunde komme til at skyde, fortsætter Oberstløjtnanten Tilbagegangen over Kolding mod Vejle. Tæt Syd for Kolding modtager Oberstløjtnanten gennem Politimesteren i Kolding Meddelelse fra Jydske Division om Fjendtlighedernes Indstilling.

Den 10. April er Bataillon en i det store og hele samlet paa Søgaard.

Tabene ved Bataillon en og Afværgekompaniet udgjorde i alt:

7 faldne og
15 saarede.

c) Styrkerne ved Haderslev.

Chef: Oberst A. C. J. A. Hartz.

Styrke: 3. Bataillon, Oberstløjtnant H. Elmgreen, Rekrutstyrke, bestaaende af:
Stab,

4. Kompagni, Kaptajn O. P. Olsen (1 Rekylgeværdeling à 4 Grupper, 1 Rekyl-
geværdeling à 3 Grupper og 1 Trefodsdeling à 3 Grupper),

5. Kompagni, Kaptajn P. E. C. Bosse (1 Maskingeværdeling à 4 Grupper og
2 Mortérdelinger à 2 Grupper),

2. Regiments Kanonkompagni, Kaptajn E. E. Nielsen, Rekrut- og Beredskabs-
styrke (1 Fodfolkskanondeling à 4 Grupper og 1 Maskinkanondeling à 4
Grupper).

8. Artilleriafdelings 1. Batteri, Kaptajn K. N. Pedersen, Rekrutstyrke (4 Stk.
75 mm Kanoner).

Kl. ca. 4.15 modtog Regimentet Melding fra Lejren ved Søgaard, at Grænsen
var overskredet af motoriserede tyske Styrker.

Kort efter foretog Regimentet Kontroloprøngninger til Søgaard, Garnisonskom-
mandanten i Sønderborg og Jydske Division, hvorefter Regimentets Afdelinger samt 8.
Artilleriafdelings 1. Batteri blev alarmeret.

Kl. 5.15 var Styrkerne klar.

Da de Meldinger, der indtil da var indgaaet, gik ud paa, at 4. Bataillon og 2. Fod-
folkspionerbataillons Afværgekompani var under Tilbagegang under Kamp mod Aabenraa,
beordrede Regimentet 3. Bataillon og 2. Regiments Kanonkompagni, sidstnævnte under-
lagt 3. Bataillon, i Stilling i Haderslev Sydkant med Spærringer paa Broerne over Kanalen
i Haderslev sydlige Del, forsvaret af Fodfolkskanoner og Maskinkanoner m. m. Spærring
og Forsvar (Fodfolkskanon og Rekylgeværgruppe) i Nordvestkant Haderslev paa Ribe
Landevej.

Batteriet i Stilling paa Eksercerpladsen ved Vesterskov, Hovedskudretning Syd.
Kasernevagten forstærkedes til en Deling af 3. Bataillon.

Oberstløjtnant H. C. Hansgaard fik Kommandoen paa Kasernen med Ordre til
at rekvirere Lastvogne (efter Planen) til Anvendelse som Køkken- og Ammunitionsvogne
og til Arkiv og Bagage for de i Haderslev og Sønderborg liggende Styrker af Regimentet.
Vognene mødte hurtigt, blev læssede og kørte derefter i Beredskab i Vesterskov (paa
Plads Kl. ca. 7.30).

Kl. 5.45 var Styrkerne paa Plads som vist paa vedlagte Skitse (Bilag 8).**)

Kl. ca. 6.30 modtog Regimentet Ordre fra Divisionen om at gaa tilbage Nord
for Vejleaa med alle Styrker, ogsaa 4. Bataillon, for at underlægges 7. Regiment. Sam-
tidig modtoges Melding om tyske Styrkers Fremrykning fra Middelfart over Snoghøj
og Melding fra 4. Bataillon om tysk Fremrykning dels mod Aabenraa, dels over Øster
Højst*) mod Nordøst.

*) paa Vejen Tønder-Haderslev ca. 12 km Nordøst for Tønder.

**) jfr. S. 102.

De første og eneste Grænsegendarmer (16 Mand) ankommer paa 2 Lastvogne til Haderslev Kaserne for her at afvente Resten af Korpsen.

Kl. 6.45 kørte Obersten med Adjutant frem til 3. Bataillons Kommandostation ved Slotsvandmøllen ved Kanalen i Haderslev.

Regimentet modtager her Batteriets Forbindelsesunderofficer, der melder, at Batteriet ikke kan faa Observation paa det nærmere Terrain Syd for Kanalen. Da Regimentet ikke vil udsætte den sydlige Bydel for Artilleriskydning, beordres Batteriet til først at aabne Ilden til Dækning af Haderslevstyrkens Tilbagegang mod Nord fra Haderslev.

3. Bataillon, der forinden var blevet orienteret om Maal for Tilbagegang, naar denne til sin Tid blev beordret af Regimentet, havde gennem Statsbanerne (efter Regimentets Plan) faaet formeret en Transportkolonne (Lastvogne) paa Simmerstedvej.

Af de indløbne Meldinger er Regimentet klar over, at Haderslevstyrken kun har ringe Udsigt til at naa tilbage til Vejle. Den tyske Snoghøjstyrke og den tyske Fremrykning over Øster Højst vil antagelig umuliggøre Tilbagegangen. Regimentet har desuden Ordre til at tage Resterne af 4. Bataillon og Afværgekompaniet med tilbage og beslutter sig derfor til at tage Kampen i Haderslev, der giver Mulighed for Forsvar. Bliver en Tilbagegang mulig, maa den gaa over Simmersted—Vejen — eventuelt Grindsted.

Regimentet beordrer nu 3. Bataillons Motorordonnans, Sergeant G. J. Jensen, til at køre mod Aabenraa, indtil han støder paa Dele af 4. Bataillon eller Afværgekompaniet, og melde disse, at Haderslevstyrken har besat Haderslev Sydkant Nord for Kanalen, og samtidig bringe Situationsmelding fra 4. Bataillon og Afværgekompaniet tilbage til Regimentet. Sergenten blev beskudt af tyske Flyvere, men løste sin Opgave.

Derefter kørte Obersten til Politistationen, hvor han ca. Kl. 7.00 fik telefonisk Forbindelse med Politimesteren og anmodede denne om Hjælp til Gennemførelsen af Mobilisering i og nær Haderslev (især Indkaldelse af værnepligtige, hjemsendt i Uniform). Indkaldelserne blev øjeblikkelig iværksat ved Hjælp af Højttalervogne. Der mødte ca. 100 værnepligtige, hvoraf 20 naaede at blive udrustede, de øvrige, der mødte under og efter Kampen, blev afvist. Alle de ikklædte blev atter hjemsendt straks efter Kampens Ophør.

Kl. 7.30 kørte Obersten med Adjutant atter frem til 3. Bataillons Kommandostation, hvor de forblev, til Kampen var endt.

Ca. 5 Minutter efter Oberstens Ankomst kom Trainet fra Søgaard og Resterne af Afværgekompaniet tilbage til Spærringen umiddelbart Syd for Slotsvandmøllen. Kort efter denne Styrkes Passage kom Resterne af 4. Bataillon (1 Cyklistdeling) under Oberstløjtnant S. E. Claussen. Styrkerne dirigeredes videre mod Nord til Vesterskov. De meldte, at de forreste tyske Panserenheder fulgte umiddelbart efter.

Tyske Flyvere havde i Tiden Kl. 6.30—7.30 overfløjet Haderslev. Nu Kl. 7.30 blev Flyvervirkomheden mere intensiv, Flyverne overfløj Stillingerne i lav Højde. Regimentet gav derefter Ordre til at aabne Ilden mod dem. Flyverne nedkastede Propagandaskrifter, der opfordrede til at ophøre med Modstanden.

Kl. ca. 7.50 kom der Kampføling med de forreste tyske Panservogne. Den frem-skudte Fodfolkskanon ødelagde en tysk Panservogn, men blev herefter nedkæmpet af Ilden fra de ledsagende Panservogne samt Fodfolk, der derefter atter blev standset 100 m Syd for Tipvognsspærringen, beskudt af de 2 Stk. 20 mm Kanoner bag Spærringen, af Rekylgævæggrupperne paa Fløjene og af Maskingeværerne i Slotsvandmøllens søndre Luger.

Kl. ca. 8.00 modtog Regimentet ved Slotsvandmøllen Divisionens Ordre til ikke at gøre Modstand. Ordren kom fra Kasernen og blev overbragt af Regimentsskriveren, som sad bag paa en Motorcykel og naaede ind til Kommandostationen mellem to Byger fra tyske Maskinkanoner.

Regimentet viste nu Parlamentærflag, og efter ca. 10 Minutters Forløb hørte Skydningen ved Slotsvandmøllen op.

Obersten blev, da Skydningen ophørte, kørt ned langs den sammenpakkede Panser- og Motorvognskolonne, hvor Artilleriild vilde have haft betydelig Virkning, til Forhandling med den tyske Divisionsgeneral. Her gav Obersten Oplysning om, at Modstanden blev opgivet efter Ordre. Divisionsgeneralen gav Tilladelse til, at Vaabnene kunde beholdes, naar blot Ammunitionen blev afleveret.

Den tyske Kolonnes Tete havde imidlertid ikke afventet Forhandlingernes Tilendebringelse, men havde ryddet Tipvognsspærringen og kørt frem mod Kasernen. Her blev de imidlertid en kort Tid standset af Kasernevagters Grupper, af hvilke Gruppen

ved Gl. Ting gjorde en Panservogn ukampdygtig ved at bortskyde Pladerne paa Hjulenets Larvebaand. Gruppen paa Louisevej hindrede under hele Kampen de tyske Panservognes Forsøg paa at køre denne Vej op. Det lykkedes imidlertid en tysk Panservogn at køre op ad Christiansfeldvej, saa at den kunde skyde ind i Flanken paa Besættelsen. I dette Øjeblik standsede Oberstløjtnant H. C. Hansgaard Fægtningen.

Efter Forhandlingerne med den tyske General kørte Obersten ud til de forskellige Spærringer samt til Stillingen paa Damhalvøen og kontrollerede, at Modstanden ophørte. Kompagnierne afmarcherede efter at have afladet til Kasernen, hvor al Ammunition straks blev afleveret.

Batteriet var efter Alarmeringen gaaet i Flyverskjul Nord for Kasernen i og om Eksercerpladsen, medens Batterichefen kørte til Sønderbro. Det var imidlertid ikke muligt at komme i Stilling Syd for Byen, hvorfor Batteriet gik i Stilling paa Eksercerpladsen med Observation i Sydkanten af Eksercerpladsen, beregnede Skuddata til de vigtigste Punkter og lod grave for Svansen til Skydning paa indtil 5 200 m. Forbindelsesofficer fremsendtes til Sønderbro.

Batteriet kunde paa Grund af Dis intet se, og medens der ventedes paa nærmere Ordre, benyttedes Tiden til Rekognoscering for Tilbagegang, idet Batteriet skulde støtte Fodfolkets Tilbagegang mod Nord.

Batteriet hører imidlertid Skydningen. Forbindelsesofficeren kommer tilbage og melder, at der ikke maa skydes. Denne meddeler desuden, at han har set en Panservogn paa Gl. Ting, hvorfor Batterichefen mener, at Fodfolksstyrken er omgaaet, og at det nu gælder om, inden Vejene spærres, at naa tilbage til Stillingen bag Vejleaa. Batteriet prodser paa og kører til Gl. Højen, hvor det indgaar i Afdelingen og faar at vide, at der ikke maa gøres Modstand.

Egne Tab udgjorde:

4 faldne og
5 saarede.

d) Styrkerne ved Tønder.

Chef: Oberst A. Poulsen.

Styrke: Fodfolkspionerkommandoets Befalingsmandsskoler, bestaaende af:
1 Afværgedeling*), Kaptajnløjtnant V. A. H. K. Laursen (2 Kanongrupper og 1 Trefodsgruppe),
2 Cyklisthold, Premierløjtnant V. K. Sørensen (hvert Hold paa 2 Rekylgeværgrupper),
Egentligt Fodfolkspionerkompagni, Premierløjtnant E. L. Kirkegaard, Beredskabsstyrke (4 Delinger à 4 Rekylgeværgrupper med Maskingeværtrefødder).

Den 8. April 1940:

Kl. ca. 13.00 sættes Garnisonen i Alarmberedskab efter Ordre fra Garnisonskommandanten i Sønderborg.

Fra Grænsegendarmeriet indløb fast Situationsmelding hver Time. En Motorordonnans var fremsendt til Sæd med Ordre om hurtigst muligt at melde om en eventuel Grænseoverskridelse.

Den 9. April 1940:

Fra Grænsegendarmeridistriktet er der indtil Kl. 2.00 intet at melde, paa dette Tidspunkt meldes om svag Motoralarm, og senere, Kl. 3.20, meldes om Motoralarm fra op-rangerende Køretøjer langs Grænsen fra Rends til Aventoft. Ved Aventoft konstateres motoriserede Tropper af ukendt Styrke, holdende stille. Denne Melding videresendtes til Divisionen, Garnisonskommandanten i Sønderborg og Lejrkommandanten paa Søgaard.

Kl. ca. 4.10 meldtes fra Grænsegendarmeridistriktet, at 4 tyske militære Personer „stod og rokkede ved den danske Grænsebom“. Paa denne Melding befaledes Alarm med Opstilling i Kasernegaarden. Cheferne for Skolerne og Beredskabskompagniet modtog af Garnisonskommandanten Ordre til Tilbagegang, for Skolernes Vedkommende ad Ribe-

*) 1 Afværgedeling er udrustet med 20 mm Maskinkanoner og Rekylgeværer i Trefod og er hovedsagelig bestemt til at bekæmpe fjendtlige Panservognsstyrker.

chausseen til Bredebro og for Beredskabskompagniets Vedkommende ad Vejen Vest om Emmerske til Løgumkloster. Maal: Bredeaalinien, hvor nærmere Ordre vil tilgaa. Obersten agtede selv at gaa til Bredebro.

Medens tyske Panservogne og Motorvogne med Fodfolk holdt foran Hovedindgangen til Kasernen, rykkede Skolerne og Kompagniet ud af Kasernen ad østre Port, over lille Eksercerplads, gennem nordre Laage i Hegnet, over en forberedt Nødbro over Galgestrømmen og videre mod Nord, Skolerne ad Markvejen mod Abild og Kompagniet gennem Terrainet. Klokken var da ca. 4.45.

Obersten ser fra sit Kontor paa Kasernen Bevægelsen af Panservogne Syd og Øst for Kasernen og kalder Cheferne til sig til Orientering herom, medens Styrkerne fortsætter mod Nord under de respektive Næstkommanderende.

Tyske Panservogne trænger ind paa Kasernens Grund, og Panservogne og motoriseret Fodfolk ophober sig paa faa Minutter foran og omkring Kasernen, medens et betydeligt Antal Flyvere stadig kredser over denne. Under disse Omstændigheder har Obersten intet Valg, da Kasernen ikke er egnet til Forsvar, og der indledes Forhandlinger med en tysk Oberstløjtnant angaaende Garnisonens Overgivelse. Disse Forhandlinger forsøger man at trække ud for at vinde Tid og skaffe Rum for Skolen og Kompagniet.

Kl. 7.55 modtager Garnisonskommandanten Divisionens Ordre om, at Regeringen har bestemt, at der ikke skal gøres Modstand. Patrouiller udsendes til Standsning af Fægtningen og Samling til Kasernen.

Fægtningen var imidlertid forløbet saaledes:

Befalingsmandsskolerne.

Inden Afmarchen udgiver Kaptajnløjtnant Laursen i Kasernegaarden følgende Ordre:

„Skolen skal under Kampføling gaa tilbage til Bredebro.

2. Panserværnshalvdeling rykker straks til Sølsted og etablerer Spærring i Syd-kanten af Byen.

1. Panserværnshalvdeling sikrer som Bagspids under Tilbagegangen. Standser i Abild. Her nærmere Ordre.

Cyklisterne snarest til Abild. Her nærmere Ordre.

Marchvej for alle: Gennem Kasernens nordre Laage — ad gammel Abildvej til Abild. Herfra over Sølsted til Bredebro.

Fodfolkspionerkompagniet rykker over Vennemose mod Løgumkloster.“

Alle naar efterhaanden Abild, hvor 1. Panserværnshalvdeling beordres i Stilling i Sydkanten af Byen, medens Halvdelen af Cyklisterne anbringes til Flankesikring af Kanonen; Resten af Skolen sendes videre til Sølsted.

Man naaede ikke at etablere en effektiv Vejspærring, før tyske Panservogne og Motorcyklister dukkede op. Maskinkanonen aabner Ilden og tvinger den forreste Panservogn til Standsning, formentlig ramt. Fjendtlige Motorcyklister aabner Ilden, hvorefter Kaptajnløjtnanten beslutter at gaa tilbage til Bredebro for at vinde Tid til at indrette Spærringer. Det lykkes ogsaa omtrent alle Cyklisterne at slippe bort. Ved Stengaard Nord for Abild standser Premierløjtnant Sørensen Panserværnsdelingens Trefodsgruppe, etablerer en Vejspærring ved Hjælp af en forbikørende Lastvogn og slipper bort, beskydt fra Nordkanten af Abild.

I Sølsted beordres alle Cyklisterne til Bredebro, saaledes at der i Sølsted kun er 2. Panserværnshalvdeling, da Fjenden ca. $\frac{3}{4}$ Time efter viser sig. Den forreste Panservogn bliver ramt og kører i Grøften, den næste rammes ligeledes, men trækker sig noget tilbage og aabner Ilden formentlig med 37 mm Skyts. Noget senere kommer 3 fjendtlige Flyvere, der aabner Ilden med Maskingeværer og nedkaster Bomber, hvorefter Kaptajnløjtnanten giver Ordre til Tilbagegang til Bredebro; denne lykkes ugeneret af Fjenden, dog angribes Styrken igen paa Vejen af Flyverne.

I Bredebro har 1. Panserværnshalvdeling imidlertid etableret Spærringer, Cyklisterne beordres til at sikre Flankerne, og 1 Motorordonnans sendes ad Vejen mod Løgumkloster for at rekognoscere Forholdene der. Kort efter, endnu inden Flankesikringen var blevet effektiv, dukkede en fjendtlig Motorkolonne, formentlig flere Panservogns-kompagnier, frem i venstre Flanke paa Vejen fra Løgumkloster; Kolonnen opdages først paa 200—300 m's Afstand.

Kaptajnløjtnanten indser straks, at al Kamp i denne Situation er haabløs og Tilbagegang umulig, og beslutter at opgive Modstanden. Styrken i Sydkanten af Bredebro

aabner i samme Øjeblik Ilden mod de fra Sølsted fremrykkende Fjender, hvilket foruro-
liger den fra Løgumkloster kommende Kolonne, saa at denne begynder Fremrykning
og Beskydning mod Kirkepartiet. Efter ca. 5 Minutters Forløb ophører dog al Skyd-
ning. Klokken var paa dette Tidspunkt ca. 8.00.

Efter et Par Timers Forløb bliver Skolen frigivet og naar Kasernen ved Middagstid.

Fodfolkspionerkompagniet.

Kompagniet havde Ordre til over Tyvse i Kampføling med tyske Tropper at
gaa tilbage til Løgumkloster.

Marchen sker udfoldet gennem Terrainet. Kompagniet ser den fjendtlige Frem-
rykning ad Ribelandevej mod Nord, men der sker ingen Fremrykning ad Vejen mod
Tyvse. Derimod kredser fjendtlige Flyvere stadig over Terrainet uden dog at skyde
eller blive beskudt.

Kompagniet naar Tyvse og gaar i Stilling. Her modtager Premierløjtnanten fra
forskellig Side Melding om, at Fjendtlighederne er indstillet. Dette kunde Premierløjtnanten
dog ikke fæste Lid til og besluttede over Høgslund at rykke i Flyverskjul i Draved
Skov for der at afvente Begivenhederne. Efter Ankomsten til Draved Skov sætter Pre-
mierløjtnanten sig i telefonisk Forbindelse med Kasernen og faar Bekræftelse paa, at
Fjendtlighederne er indstillet.

Kompagniet afmarcherer efter at have forplejet til Kasernen, hvor det indtræffer
Kl. ca. 15.30.

e) S ø n d e r b o r g.

Garnisonskommandant: Oberst H. E. Christensen, Chef for Fodfolkets Sergent- og Over-
sergentskole.

Styrke: 3. Bataillons 1., 2. og 3. Kompagni, Rekrutstyrke samt

En Del af det til 18. Bataillon og Fodfolkets Sergent- og Oversergentskole hørende
faste og midlertidigt tilkommanderede Befalingsmandspersonel.

Kl. 4.00 modtager Obersten Melding fra Fodfolkspionerkommandoet i Tønder
om Motorlarm langs Grænsen fra Rends til Aventoft. Obersten ringer derefter til Søgaard
for at meddele foranstaaende og for at høre, om der var noget foruroligende langs Krusaa-
grænsen. Søgaard var allerede underrettet af Tønder.

Kl. 4.30 modtages Melding fra Søgaard om, at Grænsen er overskredet, og umiddel-
bart efter udsendes Befaling til Styrkerne i Tønder, Søgaard, Haderslev og Sønderborg,
hvorved disse beordres til at gaa i de for Optagelse af Kamp forudsete Stillinger. Samtidig
rekvireres ved Sønderborg Politi Rute- og Lastmotorvogne til Transport af Sønderborg
Garnison til Sdr. Hostrup.

Kl. 5.25 er de første Motorvogne mødt, og $\frac{1}{2}$ Kompagni er klar til Indladning og
Transport, men kort efter modtager Obersten følgende fra Divisionen:

„Sønderborg Styrken skal blive i Sønderborg indtil ny Ordre.“

Samtidig meddeler Divisionen, at Nyborg, Middelfart og Snoghøj er besat.

Derefter iværksættes følgende Forsvarsforanstaltninger:

1 *Trefodsdeling* i Rutebil til Frydendal (Vejgafsen Øst for Bøffelkobbel).

1 *Deling* + 1 *Trefodsgruppe* til Brohovedskansen.

Opgave: Forsvar af Allsundbroen. 2 af de ældste Rutebiler medfølger til Anvendelse
som bevægelig Vejspærring til Spærring af Vejene Sønderborg—Aabenraa og Sønder-
borg—Graasten.

Brovagten beordres til at have Broen nede indtil nærmere Ordre.

1 *Trefodsdeling*: Luftværnsdeling paa Sportspladsen.

2 *Maskingeværer* i Bataillonskasernens Taarn (Luftværnsgeværer).

3. *Bataillons 1. Kompagni* besætter Kaserneetablisementet efter den af Garnisonskom-
mandanten udarbejdede Plan for Kasernens Forsvar.

Resten af Styrken i Reserve i Kasernens Kælder.

Kl. 6.00 meldes fra Mommark Jernbanestation, at 3 tyske Motortorpedobaade
landsætter Tropper (ca. 25 Mand). Som Følge heraf fremsendes $\frac{1}{2}$ Deling paa Lastmotor-
vogne til Spang Øst for Sønderborg.

3 tyske Flyvemaskiner passerer lavt hen over Kasernen; fra bageste Maskine
udkastes Opraab. Maskinerne beskydes af de opstillede Luftværnsrekylgeværer.

Kl. 7.25 modtager Obersten følgende Ordre fra Divisionen:

„Der skal ikke gøres Modstand. Tyskerne vil sende Forhandlere. Disse skal modtages. Alle militære Styrker skal inddrages til Kasernen.“

Kort efter kommer der en ligelydende Ordre fra Krigsministeriet, hvorefter alle de fra Sønderborg Kaserne fremsendte Styrker inddrages.

f) 14. Artilleriafdeling.

Chef: Oberstløjtnant L. T. Kongstorp.

Styrke: 14. Artilleriafdelings Stab, Rødekro.

Esbjerggruppen, Kaptajn N. O. H. Fahle, Beredskabsstyrke (3 Stk. 75 mm L/49, 3 Stk. 20 mm Maskinkanoner og 1 Lyskastergruppe).

Løgumklostergruppen, Kaptajn af Reserven O. Skovsby, Beredskabsstyrke (3 Stk. 75 mm L/49, 3 Stk. 20 mm Maskinkanoner og 1 Lyskastergruppe).

Rødekrogruppen, Kaptajn af Reserven S. H. Johansen, Beredskabsstyrke (2 Stk. 75 mm L/49, 3 Stk. 20 mm Maskinkanoner og 1 Lyskastergruppe).

Den 8. April 1940:

Afdelingen havde gennem Jydske Divisions Skrivelse af 9. Januar 1940 Ordre til, at Batterierne Rødekro og Løgumkloster, saa snart Fjendtligheder var erkendt, under Afdelingschefen for 14. Artilleriafdeling skulde gaa tilbage til henholdsvis Nord for Haderslev og Ribe. Stillingerne var rekognosceret den 10. Januar d. A.

Kl. 12.15 meldes telefonisk fra Divisionen om tyske Troppekoncentrationer Syd for Grænsen, og samtidig spørges, hvor hurtigt Batterierne vil kunne afmarchere fra Stillingerne, efter at Ordre er givet. Forespørgslen besvares med: 1 Time.

Kl. ca. 13.45 fra Jydske Division:

„Højeste Beredskab. Skarp Ammunition udleveres.“

Ordren videregives straks til Grupperne.

Kl. 16.45 fra Jydske Division:

„Afdelingen skal i Løbet af Eftermiddagen rekognoscere nye Stillinger for alle 3 Batterier til Luftbeskyttelse af Mobiliseringssteder saaledes:

1. tæt Nord for Haderslev,

2. — — — Kolding og

3. dækkende Lille Bæltsbroen og Fredericia.

Der skal ikke længere tages Hensyn til Neutralitetsopgaver.)*

Flytning af Batterierne maa først finde Sted efter ny Ordre herfra, eller saafremt Batterierne bliver angrebet.“

Afdelingen rekognoscerer straks og melder Kl. 19.00, at Rekognosceringen er tilendebragt.

Kl. 19.30 fra Jydske Division:

„Afdelingen gaar i Alarmberedskab for Natten, Neutralitetsopgaver er ophørt. Lyskasterne gaar i Stilling, men der maa ikke lyses ved Overflyvning.“

Ordren videregives straks til Grupperne.

Den 9. April 1940:

Natten forløb uden Begivenheder.

Kl. 5.35 fik Afdelingen Melding om, at tyske motoriserede Tropper flere Steder havde overskredet Grænsen. Samtidig indgik fra Rødekrogruppen Melding om Overflyvning af tyske Maskiner.

Umiddelbart efter gav Afdelingen følgende Befaling:

„1. Tyske motoriserede Enheder har flere Steder overskredet den danske Grænse.

2. Danske Bevogtningsstyrker kæmper ved Søgaard.

3. Afdelingens Neutralitetsopgave er ophørt.

*) Dette var ikke Generalkommandoens Tanke, idet den fra Generalkommandoen udgivne Ordre (se Afsnit I, Side 58) kun skulde tage Sigte paa Rekognosceringen af de nye Stillinger.

Batterierne foretager straks Stillingsskifte til de i Gaar rekognoscerede Stillinger saaledes:

- Batteri Fahle (Esbjerggruppen) til Erritsø,
- Batteri Skovsby (Løgumklostergruppen) til Kolding,
- Batteri Johansen (Rødekrogruppen) til Haderslev.

4. Marchvej:

- Batteri Fahle: Esbjerg—Kolding—Snoghøj,
- Batteri Skovsby: Arnild—Gram—Foldingbro—Kolding,
- Batteri Johansen: Oksevejen—Vojens.

5. Opgaver:

Luftbeskyttelse af Mobiliseringsstederne i henholdsvis Fredericia, Kolding og Haderslev.

Batteri Fahle tillige Luftbeskyttelse af Lille Bæltsbroen.

6. Ildaabning uden nærmere Ordre.

7. Rekognosceringskommando fra Batteri Skovsby melder sig til Afdelingen Kl. 7.30 ved Kasernen i Haderslev.“

Da Afdelingen fik Forbindelse med Esbjerggruppen, meldte denne, at den af Jydske Division var beordret til at afmarchere over Grindsted til St. Grundet.

Kl. ca. 6.00 melder Afdelingen Jydske Division om Stillingsskiftet og faar da Befaling til at gaa tilbage til Terrainet Nord for Vejle og søge Forbindelse med Divisionen ved St. Grundet.

Ny Ordre blev udgivet til Rødekrogruppen paa Grundlag af foranstaaende.

Kl. 7.15 afmarcherer denne Gruppe og derefter Afdelingsstaben.

Kl. ca. 10.00 faar Afdelingen i Vejen Divisionens Befaling om, at der ikke maa ydes Modstand.

Kl. ca. 11.00 faar Afdelingen i Bredsten Divisionens Befaling om, at Afdelingen skulde gaa i Kantonnement efter Afdelingens nærmere Bestemmelse. Afdelingen bestemmer derefter at naa frem over Skanderborg—Framlev til Kantonnement i Aarhus Omegn, idet dog Løgumklostergruppen, der ikke var kommet af Sted, forblev i sine gamle Kvarterer.

Om de enkelte Grupper skal følgende anføres:

Rødekrogruppen ser de første Flyvere Kl. 5.15, men efter Afdelingens Ordre maa Batteriet ikke skyde, saa længe det ikke bliver angrebet.

Batteriet gaar i øvrigt tilbage sammen med Afdelingen.

Løgumklostergruppen bliver Kl. ca. 5.15 overfløjet af en fjendtlig Jager, denne blev beskudt i en Afstand af ca. 2 500 m af 75 mm L/49. I alt afgivet 6 Skud, tilsyneladende uden Træfning. Batterichefen hører Skydningen og ringer straks til Batteriet om at standse Skydningen.

5 Minutter senere, medens Batterichefen endnu var undervejs, blev en tysk Bombemaskine beskudt, da Batteriet følte sig truet. Flyveren blev beskudt med 20 mm Maskinkanon i en Afstand af ca. 1 800 m. I alt blev afgivet 128 Skud, tilsyneladende blev denne Maskine truffet; den forsvandt i hvert Tilfælde i Dykning bag Vognshøjpartiet, som om den gik ned.*)

Gruppen faar derefter Afdelingens Ordre om at gaa tilbage til Kolding og senere Ordre om at gaa til Vejle. Men Kl. 6.40 bliver Batteriet omsluttet af fjendtlige Panservogne og opgiver Modstanden.

Batteriet blev ikke afvæbnet og forbliver i Løgumkloster, til det af Chefen for 14. Artilleriafdeling Kl. ca. 16.30 faar Ordre til at gaa i de gamle Kvarterer.

Esbjerggruppen alarmeres Kl. 5.00 paa Melding fra „Rømø Syd“ om 4 tyske Flyvere mod Nord.

Kl. 5.15 indgik paa ny Melding fra „Rømø Syd“ om 7 tyske Flyvere mod Nord. Omtrent samtidig observeredes 4 Maskiner fra Sydvest over Esbjerg. Disse beskydes først med 1 løst Varselsskud, derefter med 3 skarpe Varselsskud, og endelig med 2, rettet mod

*) Rygtevis forlyder, at en Bombemaskine er landet ved Skærbæk, fordi 3 af den 7 Mand store Besætning var dræbt, og der maatte skiftes Fører.

Maskinerne. Fra Batteriet bemærkede man, at en Ildsøjle slog ud fra Maskinen, som derefter under meget uregelmæssig Flyvning forsvandt i Disen. Man har senere fra Esbjerg underhaanden faaet at vide, at en tysk Maskine med knækket Hale er faldet ned i Ho Bugt.

Kl. 5.30 havde Batteriet Forbindelse med Jydske Division, afgav Melding om det passerede og modtog følgende Ordre:

„De tyske Tropper har overskredet den danske Sydgrænse. Batteriet prodser øjeblikkelig paa og afmarcherer snarest over Grindsted til Terrainet om St. Grundet. Her underlægges Batteriet Chefen for 7. Regiment. Opnaas ikke Forbindelse med denne, gaar Batteriet i Stilling ved St. Grundet.“

Under Paaproduktionen blev Batteriet angrebet af 12 Jagere, som skiftevis foretog Styr, hvorunder de affyrede enkelte spredte Maskingeværssalver, dog uden at ramme. Batteriet besvarede Ilden med 20 mm Maskinkanoner, og trods det, at ingen før denne Dag havde prøvet at skyde med Maskinkanonerne, synes det, som om en Jager blev ramt, idet den trak sig ud af Kampen og fjernede sig paa stærkt vaklende Kurs.

Kl. 6.30 afmarcherede Batteriet, og Kl. 10.45 ankom det til Ll. Grundet, hvor det fik at vide, at der ikke maatte gøres Modstand.

Ved Middagstid faar Batteriet Forbindelse med Chefen for 14. Artilleriafdeling og beordres i Kantonnement i Aarslev Vest for Aarhus, hvortil det ankommer Kl. 20.00.

g) Oberst H. O. Hansens Kommando.

(7. Regiment m. m.).

- I Fredericia:* Oberst H. O. Hansen, Chef for 7. Regiment, med Stab.
2. Bataillons Stab, 1., 2. og 5. Kompagni, Rekrutstyrke.
10. Bataillons Stab og Korporalskole.
- I Kantonnement:* 7. Regiments Stabskompagni, Beredskabsstyrke, om Gaarslev.
7. Regiments Kanonkompagni, Rekrut- og Beredskabsstyrke om Gaarslev.
12. Bataillons Stab, 2., 4. og 5. Kompagni, Beredskabsstyrke, om Børkop.
- Fra 9. April Kl. 5.30 tillige*
2. Regiments Stabskompagni, Beredskabsstyrke.
13. Bataillons Stab, 1., 3. og 5. Kompagni, Beredskabsstyrke, om Skjærup.
8. Artilleriafdelings Stab og 3. Batteri, Beredskabsstyrke, om Højen.
- Kl. 9.30 tillige:* 1. Batteri, Rekrutstyrke.

Kl. 4.55 meldte Statstelegrafen til Garnisonsvagten, at Korsør og Nyborg var besat af tyske Tropper, og et Kvarter senere kom der Melding fra Sølvrøvefarmen i Snoghøj om tysk Landgang ved Snoghøj. Derefter blev samtlige 7. Regiments Afdelinger alarmeret.

Kl. 5.25 fløj 36 tyske Maskiner over Kasernen med Kurs mod Nord. 2. Bataillons 1. Kompagni med 2 Maskingeværer blev af Regimentet beordret til Havnen for at sikre denne.

Den vagthavende Officer modtog Kl. 5.30 Ordre fra Divisionen om, at Regimentschefen med Styrkerne i og om Fredericia skulde gaa til Vejle og der desuden tage Kommandoen over de 2 Batailloner (12. og 13. Bataillon) i Kantonnement Syd for Vejle samt over Batteriet Syd for Vejle. Ved Ankomsten til Vejle skulde afgives Melding til Divisionen om Kommandostation. De Regimentschefen underlagte Styrker skulde holde igen i Vejleaalinen.

I Tiden derefter beordres alle Regimentets Afdelinger i March mod Vejle.

Marchorden til Kompagniet ved Havnen udgik først Kl. ca. 6.00, men forinden Ordrens Modtagelse rykkede en tysk Styrke (ca. 20 Mand) frem i sluttet Orden ad Strandvejen fra Snoghøj mod Havnen. Paa 200 m's Afstand afgav 1 Trefodsgevær Ild, hvorefter den tyske Styrke formerede spredt Orden og gik tilbage mod Syd.

Kl. 7.00 kørte Obersten fra Kasernen, og Kl. 7.25 modtog man paa Kasernen Divisionens Ordre om ikke at gøre Modstand.

Denne Ordre udgik straks til Kompagniet ved Havnen, Vejle Politistation og forskellige Steder paa Vejen Snoghøj—Vejle, idet man paa denne Maade haabede snarest at faa fat i Obersten og de marcherende Tropper.

Kl. 8.00 modtager Obersten Ordren, og i den nærmeste Tid derefter melder Afdelingerne sig efterhaanden telefonisk til Kasernen og modtager Divisionens Ordre; sam-

tidig beordres de til at rykke til deres Kantonnementer eller Garnison og afvente nærmere Ordre.

Ved de enkelte Afdelinger m. fl. er der i øvrigt sket følgende:

2. Bataillon.

Kl. 5.50 afmarcherede 1. Kompagni til Havnen. Fuld Ammunitionsforsyning. Ved Afmarchen modtog Kompagniet i Kasernegaarden direkte fra Regimentschefen Ordre til at spærre Havnen.

Under Udrykningen gav civile Personer Oplysning om, at tyske Tropper var under March mod Byen ad Strandvejen. Kompagniet besluttede straks at spærre Strandvejen og holde Havnen under Observation.

Kl. 6.15 var Kompagniet i Stilling som vedlagte Skitse (Bilag 9) viser. 2 Rekylgeværgrupper, 1 Maskingeværgruppe og 1 Trefodsgruppe holdtes i Beredskab Øst for Sundegade.

Kompagnichefen opholdt sig ved Delingen paa Strandvejen for personlig at give Ordre til Ildens Aabning.

Bataillonschefen var paa dette Tidspunkt kommet til Stede.

Kl. ca. 6.30 saas en tysk Styrke paa ca. 20 Mand under Fremrykning i sluttet Orden ad Strandvejen mod Byen, Afstand 200 m.

Paa Bataillonschefens direkte Ordre blev der afgivet Varselskud med Rekylgevær, hvorpaa den tyske Styrke formerede spredt Orden og forsvandt bag Vejsvinget tæt Vest for Havnen.

I Tiden Kl. 6.30—7.00 sker følgende, i den anførte Rækkefølge:

- 1 Rekylgeværgruppe skydes frem til Vejsvinget tæt Vest for Havnen.
- 1 Maskingeværgruppe beordres i Stilling ved Hjørnet af Norgesgade og Sjællandsgade til Bestrygning af Norgesgade, i det Tilfælde, at Delingen paa Strandvejen tvinges tilbage.
- 1 Trefodsgruppe opstilles ved Havnen til Luftmaalsskydning.
- Kompagniet giver Ordre til at fastholde Stillingen ved Havnen. Styrken i Reserve bag Sundegade skal være klar til Kamp i Vendersgade og Gaderne Øst herfor til eventuel Optagelse af Styrken paa Strandvejen — i øvrigt i Reserve i nuværende Stilling.
- Kompagniet beordres til at være klar til at trække sig tilbage med Opgave at dække Garnisonens March mod Nord.
- Bataillon beordrer 1 Deling til Prangervej—Banegaarden.
- Vejspærring etableres ud for nye Havn.

Kl. ca. 7.20 ankom Politimesteren fra Middelfart og meddelte Kompagniet Krigsministeriets Ordre om ikke at gøre Modstand. Denne Ordre blev meddelt Bataillonschefen, som var til Stede.

Politimesteren fra Middelfart meddelte derhos, at en tysk Officer ønskede en Forhandling. Tid og Sted aftaltes, og Kl. 9.45 mødtes Chefen for 2. Bataillon og en tysk Kaptajn paa Strandvejen Syd for den af 1. Kompagni etablerede Vejspærring. Der aftaltes, at begge Parters Tropper forblev, hvor de var, at der ikke maatte skydes, og at nærmere Forhandling skulde genoptages, naar en højere tysk Officer snart kom til Stede.

Dette skete Kl. 10.10. Hauptmann Herhaus (Bataillonskommandør), ledsaget af sin Adjutant og den førnævnte Kaptajn og Politimesteren i Middelfart, forlangte Gennemmarch gennem Fredericia. Chefen for 2. Bataillon forlangte i Henhold til tidligere Aftaler, at de tyske Styrker marcherede uden om Byen, og at tidligere Aftaler blev opretholdt, indtil yderligere Ordre eller Instruktion fra den danske Regering kunde modtages.

Dette danske Forslag blev afvist. Den tyske Styrke var en Fortrop og vilde marchere gennem Byen, og det maatte ventes, at efterfølgende Tropper ogsaa vilde rykke ind gennem Byen. Det forlangtes nu fra tysk Side, at Byens Tropper skulde aflevere Vaaben og Ammunition; Hauptmann Herhaus havde Ordre til ikke at lade sig opholde, men straks bruge Vaaben, hvis han mødte Modstand. Han angav, at paa de Steder, hvor Modstand var ydet, var Tropperne blevet taget til Fange og en Del dræbt. Chefen for 2. Bataillon gav derefter Tilladelse til Gennemmarch; men nu forlangte Hauptmann Herhaus Vaaben og Ammunition afleveret. Chefen for 2. Bataillon tilbød at trække alle danske Tropper ind paa Kasernen, hvor Ammunitionen vilde blive lagt i en Bunke og Vagt sat ved den.

Dette vedtoges, og Kompagniet modtog af Chefen for 2. Bataillon Ordre overensstemmende hermed.

Kl. 6.15 var 2. Bataillon ÷ 1. Kompagni afmarcheret fra Fredericia Kaserne under Kommando af Chefen for 5. Kompagni i Ordenen 5. Kompagni 1 000 m, 2. Kompagni, Flyvermarchdybde, ad Vejen Egeskov—Overhøl—Mettehøj—Syd om Gaarslev.

Kl. 8.30 modtager Kaptajnen ved Gaarslev Præstegaard følgende Ordre:

„Der maa ikke ydes Modstand. Tropperne bliver, hvor de er.“

Kl. 11.20 afmarcherer Styrken til Fredericia, hvortil den ankommer Kl. 13.15.

10. Bataillon (Stab og Korporalskole).

Kl. ca. 6.00 afmarcherer Bataillon til Egeskov, hvorfra der fortsættes pr. Lastmotorvogn til Vejle, hvor Bataillon modtager Ordren om Fjendtlighedernes Indstilling.

Bataillon fortsætter til Ll. Grundet, hvor den Kl. 10.40 faar Ordre til at køre tilbage til Fredericia, som naas Kl. 12.00.

12. Bataillon og 7. Regiments Stabskompagni.

Kl. 5.10 modtog Bataillonens Telefonvagt følgende Ordre fra Regimentet:

„Alarmering, afvent nærmere Ordre.“

Kl. 5.45 var Kompagnierne klar paa Alarmpladsen.

Kl. 5.40 fik Bataillon følgende Befaling fra 7. Regiment (telefonisk):

„Marcher til Vejle og besæt Passet. Forbindelse med Divisionen. Tysk Landgang ved Nyborg, Korsør og Snoghøj. Tyskerne har overskredet Grænsen.“

Kompagnierne sattes straks i March mod Hvilbjerg Gaard, hvor Bataillon samles Kl. 6.15.

Kl. 6.20 modtog Bataillon følgende Ordre fra Chefen for 13. Bataillon:

„Chefen for 7. Regiment overtager Kommandoen over Tropperne mellem Fredericia og Vejle. 12. og 13. Bataillon til Terrainet Nord for Vejle. 2. Regiment gaar tilbage mod Nord. 2. Bataillon gaar tilbage mod Nord. Luftværnsbatteriet i Esbjerg underlægges Chefen for 7. Regiment. Befalingsmodtagere fra Bataillon til St. Grundet, Forplejning, hvor den kan fremskaffes.“

Bataillon fortsatte Marchen over Andkjær—Vinding mod Vejle formeret med Flyvermarchdybde med 1 Forspids og 1 Bagspids, hver især med 1 Maskinkanon.

7. Regiments Stabskompagni meldte sig til Bataillon umiddelbart Øst for Vinding. Luftværnsdelingen fik Ordre til at luftsikre Bataillonens March mod Vejle ved springvis Fremrykning. Pionererne kørte i Kolonnen klar til at foretage Vejspærring.

Kolonnen blev overfløjet i Vinding og længere mod Nord. I Vinding naaede Luftværnsdelingen paa Grund af Bevoksning ikke at komme til Skud. Da Delingen havde etableret Luftsikring ved Mølholm for at sikre Overgangen over Sønderbro, blev Ilden aabnet mod 2 tyske Flyvemaskiner. Der blev skudt 2 Byger.

Cyklisthalvdelingen blev i Vinding af Chefen for 12. Bataillon beordret til at besætte Vejle Sydkant med Front mod Syd.

Kl. 8.45 kom Befalingsmodtageren tilbage fra St. Grundet med Divisionens Ordre om, at der ikke maatte gøres Modstand.

Kl. 9.00 indtraf Oberst H. O. Hansen, der gav Ordre til at gaa tilbage til det gamle Kantonnement.

7. Regiments Kanonkompagni.

Kl. 5.15 modtager Kompagnichefen Ordre til Alarmering. Kompagniet afmarcherer Kl. 7.30 fra Gaarslev mod Andkjær, Vejle.

Kl. ca. 8.15 høres automatisk Skydning i Retning fra Skjærup Kirke.

Kl. 8.32 modtages ved Hvilbjerg Gaard Syd for Andkjær Regimentets Ordre om øjeblikkelig Underbringelse. Kompagniet gaar i Alarmberedskab i og Syd for Hvilbjerg Gaard.

Kl. 10.00 afmarcherer Kompagniet til de gamle Kvarterer.

13. Bataillon og 2. Regiments Stabskompagni.

For disse Enheder er intet at bemærke ud over, at 13. Bataillons 3. Kompagni under Marchen fra Skjærup til Vejle Kl. ca. 8.30 har beskudt 6 tyske Flyvemaskiner.

8. Artilleriafdeling.

Afdelingen modtog Ordre om at være klar til Afmarch Kl. 5.00. Stab og Batteri var klar til at køre Kl. 5.20, Batteriet stod i Flyverskjul i Højen By.

Kl. ca. 7.30 beskyder 3. Batteris Regylgeværer fjendtlige Flyvere, der passerer lavt over Batteriet.

Samtidig faar Afdelingen Ordre til, at der ikke skal gøres Modstand, og Stab og Batteri gaar i tidligere Alarmkvarter i Højen By.

Kl. 9.30 sluttede 1. Batteri fra Haderslev sig til Afdelingen.

h) 3. Regiment.

Chef: Oberst E. C. Wøhlk.

I Viborg: 3. Regiments Stab, Kanonkompagniet, Rekrut- og Beredskabsstyrke, 6. Bataillon, Rekrutstyrke, 20. Bataillon (uden Mandskab).

I Kantonnement: 9. Bataillon, Beredskabsstyrke, Stab, 1. og 5. Kompagni om Brønderslev, 4. Kompagni om Elling.

Kl. 5.15 modtog 3. Regiment følgende Ordre fra Divisionen:

„Regimentet alarmeres, og der gøres klar til Afmarch.“

3. Regiments Stabskompagni og Kanonkompagni samt 6. Bataillon blev straks alarmeret. Ca. $\frac{1}{2}$ Time senere modtog Regimentet Ordre fra Divisionen om at alarmere den Mand, der passer Radiostationen.

Kl. 5.50 modtoges følgende Melding fra Politikommissæren i Horsens:

„Flyvemaskiner set Kl. 5.45 gaa Nord paa i Formationer paa 3 Flyvemaskiner, mindst 15.“

Kl. ca. 6.00 saas Flyvemaskiner i stor Højde passere Viborg mod Nord.

Kl. ca. 6.15 saas tyske Flyvemaskiner, i et Antal af 8—10 Maskiner, komme fra Syd mod Kasernen. Regimentet beordrede alt i Flyverskjul. Luftværnsgeværer var under Opstilling ved 6. Bataillon. Regimentet gav Ordre om, at Ilden ikke maatte aabnes.

Kl. ca. 6.35 modtog Regimentet fra Divisionen Ordre om at gøre klar til Togtransport.

Kl. 7.30 modtog Regimentet fra Divisionen:

„Efter Regeringens Ordre maa der ikke ydes Modstand af danske Tropper mod Tyskerne, og tyske Flyvemaskiner maa ikke beskydes.

Det averterede Train afbestilles.

I Garnisonen forbliver Tropperne til daglig Tjeneste. Magasinerne aflades, Ammunitionen pakkes.

9. Bataillon afmarcherer til Kvarteromraaderne til daglig Øvelse inden for Underafdelingernes Omraade.

9. Bataillons lejede Train afbestilles. For Ammunitionen forholder Bataillon sig som før Alarmeringen.“

Ved 9. Bataillon i Vendsyssel udviklede Begivenhederne sig saaledes:

Kl. 5.25 modtoges fra Jydske Division telefonisk følgende Ordre:

„Alarmer Styrken. Gør klar til Afmarch“,

og Kl. 5.35 fra 3. Regiment telefonisk følgende Ordre:

„Regimentet er alarmeret. 9. Bataillon gør klar til Afmarch. Nærmere Ordre senere.“

I Tiden mellem Kl. 5.25 og Kl. 5.40 var Alarmeringsordren telefonisk udgivet til Kompagnerne.

Fra Kl. 6.30 hørtes stærk Motorlarm fra Flyvemaskiner, og saavel langt Øst og langt Vest for som direkte over Ø. Brønderslev saas Eskadriller af Bombemaskiner, omsværmet af Jagere, alle paa Vej nordover, men i saa betydelig Højde, at de kun af og til kunde skimtes imellem Skyerne.

Der blev fra Bataillon ringet direkte til Jydske Division for at give Melding om Overflyvningen. Medens der ventedes paa Forbindelsen, kom den ene Bølge af Flyvere efter den anden og i lavere og lavere Højde, saaledes at det let kunde erkendes at være tyske Krigsmaskiner. Paa det Tidspunkt, da Forbindelsen med Jydske Division opnaaedes, strøg Eskadrillerne populært sagt helt nede over Trætoppene.

Forbindelse med Divisionen blev opnaaet Kl. ca. 7.00, og Bataillon en orienteredes gennem Souschefen kort om de indtrufne Begivenheder samt om, at Bataillon en foreløbig skulde marchere til henholdsvis Frederikshavn Station (4. Kompagni) og Brønderslev Station (1. og 5. Kompagni samt Staben), klar til Jernbanetransport mod Syd.

Senere indgik fra Regimentet Ordre om at forberede Forplejning.

Kompagnierne var klar til Afmarch fra deres Alarmpladser saaledes:

- 1. Kompagni: Kl. ca. 7.30.
- 5. — : - - 7.30.
- 4. — : - - 7.15.

Kl. ca. 8.00 modtoges fra Regimentet pr. Telefon følgende Ordre:

„Efter Regeringens Ordre maa der af danske Tropper ikke ydes Modstand mod Tyskerne, og tyske Flyvere maa ikke beskydes. Bestilt Train aflyses. I Garnison forbliver Tropperne til daglig Tjeneste i Kasernen. Magasinerne aflades. Patronerne pakkes i Kasser. 9. Bataillon afmarcherer til Kvartererne til daglig Øvelse inden for Underafdelingernes Omraader. 9. Bataillons lejede Train afbestilles. For Ammunitionens Vedkommende forholdes som før Alarmeringen.“

1. og 5. Kompagnis March til Brønderslev blev standset. 4. Kompagni var allerede naaet til Frederikshavn og maatte derfor marchere tilbage til Elling Sogn.

Aalborg Lufthavn var i hvert Fald Kl. 6.30 besat af det tyske Luftvaaben, i første Omgang med — nogle faa — Faldskærmstropper, derefter landede Maskine efter Maskine, ogsaa Transportmaskiner med let Antiluftsskyts. Vejgafien ved Bovet blev besat med en lille Postering og Broerne spærret saavel for Jernbane- som Landevejstrafik.

i) 6. Regiment.

Chef: Oberst R. L. M. Mikkelsen.

- I Odense:* 6. Regiments Stab,
 5. Bataillon (uden Mandskab),
 1. Fodfolkspionerbataillon, Rekrutstyrke,
 1. og 3. Afværgekompani,
 2. Fodfolkspionerbataillons 2. Kompagni,
 2. Bataillon, Rekrutstyrke,
 3. og 4. Kompagni.

Kl. ca. 4.45 modtog Regimentet følgende telefoniske Melding fra Oversergent D. J. G. Gjedde ved 1. Fodfolkspionerbataillon (Oversergenten var ankommet med Færgen til Nyborg Kl. 4.25):

„3 tyske Torpedobaade er lige løbet ind i Nyborg, Landgangstropper har besat Havnen og Jernbanestationen.“

Umiddelbart herefter ankom tyske Flyvere og laa under hele Episoden tæt over Odense. Uden at kunne angive nøjagtige Klokketider skete derefter følgende:

Garnisonen blev straks alarmeret.

2. Bataillons 2 Kompagnier blev underlagt 1. Fodfolkspionerbataillon, der blev beordret til at forsvare Kasernen i Henhold til Garnisonskommandantens foreløbige Beslutning:

- 1) Forsvar af Kasernen med de unge Fodfolkspionerer,
- 2) Kompagnierne af 2 Bataillon — suppleret med Motorcyklister af Fodfolkspionerbataillon en — klar til Anvendelse mod et af Landgangsstederne.

Med denne Beslutning som Grundlag blev Jydske Division telefonisk underrettet om Situationen og forskellige Foranstaltninger vedrørende Ammunition, Forberedelse af Indkaldelse og Evakuering af Kasernen iværksat.

Kl. 6.15 modtog Regimentet pr. Telefon fra Jydske Division følgende Ordre:

„Rekognoscer mod Middelfart og Nyborg, navnlig Middelfart. Tønder og Søgaard besat.“

Kl. 6.40 afgik en Motorcyklistpatrouille paa 7 Maskiner, ført af Kaptajnløjtnant Matzen, mod Middelfart, og en Motorcyklistpatrouille paa 5 Maskiner, ført af Sekondløjtnant Ørum, mod Nyborg for at skaffe Efterretninger om den tyske Besættelse.

Kl. 7.00 melder Overingeniør Koch, Fyens kommunale Telefonselskab:

„Telefoncentralen i Nyborg besat. Alle Gader og Veje fra Nyborg besat. Færdsel til og fra Nyborg afbrudt.“

Kl. 7.10 modtog Regimentet følgende Ordre fra Jydske Division:

„Der maa ikke gøres Modstand.

Tyskerne vil anmode de Tropper, de møder, om Officerer til Forhandling. Anmodningen skal efterkommes.“

k) Jydske Dragonregiment.

Chef: Oberstløjtnant W. Greve Sponneck.

I Randers: Jydske Dragonregiments Stab,

1. og 2. Ryttereskadron, Rekrut- og Beredskabsstyrke.

I Aarhus: 2. Cyklisteskadron og 1 motoriseret Eskadron, Rekrut- og Beredskabsstyrke.

Kl. 5.13 modtager Regimentet følgende telefoniske Ordre:

„Alarmer hele Styrken. Klar til Afmarch.“

Regimentet alarmeres og er hurtigt parat til Afmarch. Aarhusstyrken alarmeres pr. Telefon samtidig og melder klar til Afmarch omgaaende.

Kl. 6.10 modtages fra Jydske Division følgende telefoniske Ordre:

„Klar til Togtransport, Indladning først efter nærmere Ordre“.

Betydelige tyske Luftstyrker kommer paa dette Tidspunkt fra Syd og flyver mod Nord, enkelte Maskiner kredser over Randers By's Kaserner, dykker ned over Bygningerne og nedkaster Løbesedler.

Kl. 7.10 modtages følgende Ordre fra Jydske Division:

„Der maa ikke gøres Modstand mod de tyske Tropper; enkelte tyske Officerer vil søge Forbindelse med civile og militære Myndigheder — disse Officerer skal modtages — Almindelig daglig Øvelse, Mandskabet skal være under Kommando og maa ikke forlade Kasernen.“

Ovenstaaende Ordre udgives straks til Eskadronerne, og enhver Form for Beredskab hæves. Det indskærpes Mandskabet at afholde sig fra enhver Form for Meningsstikendegivelse over for de tyske, indrykkende Tropper.

I Aarhus forløb Begivenhederne paa lignende Maade, dog blev Eskadronerne hen paa Eftermiddagen forlagt til Kantonnement i Lisbjerg Sogn.

l) 3. Feltartilleriregiment.

Chef: Oberst O. N. Schmidt.

I Aarhus: 3. Feltartilleriregiments Stab,

3. Artilleriafdelings Stab, 1. og 2. Batteri, Rekrutstyrke,

7. Artilleriafdelings Stab og 1. Batteri, Rekrutstyrke,

9. Artilleriafdelings Stab, 1. og 2. Batteri, Rekrutstyrke,

14. Artilleriafdelings Rekrutbatteri.

I Kantonnement: 3. Feltartilleriregiments Regimentstrop, Beredskabsstyrke, Hjortshøj,

3. Artilleriafdelings 3. Batteri, Beredskabsstyrke, om Framlev,

7. Artilleriafdelings 3. Batteri, Beredskabsstyrke, om Hjortshøj,

9. Artilleriafdelings 3. Batteri, Beredskabsstyrke, om Borum.

Kl. 5.15 modtages fra Divisionen:

„Alarmer, klar til Afmarch. Grænsen overskredet, Fredericia, Nyborg og Middelfart besat.“

Kl. 5.20—5.40 videresendes Ordren til Afdelingerne.

Kort efter blev Byen overfløjet af tyske Flyvere. Overflyvningen varede det meste af Dagen.

Kl. 7.05 modtoges telefonisk Ordre fra Krigsministeriet:

„Der maa ikke gøres Modstand.“

Ordren videresendtes straks til Afdelinger m. fl. pr. Telefon og bekræftedes skriftligt.

m) Ingeniørregimentets jydsk Styrker.

I Kantonnement: 2. Pionerbataillons Stab, Kolding,
5. Ingeniørkompagni, Beredskabsstyrke, Kolding,
Jydske Divisions Telegrafkompagni, Beredskabsstyrke, om Skals.

Da tyske Flyvere passerede hen over Kolding By ca. Kl. 5.30, alarmerede Bataillon 5. Ingeniørkompagni, samtidig med at den selv gjorde klar til Afmarch.

Kl. ca. 6.00 modtog Bataillon 5 fra Jydske Division telefonisk Ordre til snarest muligt at rykke tilbage til Nord for Vejleaa og at sende Befalingsmodtagere til St. Grundet. Bataillon 5 bestemte sig herefter til at tage Lerbæk Gaard ca. 5 km Nordvest for Vejle til Kommandostation.

Kl. 6.45 rykkede Kompagniets Hovedstyrke under Kommando af Kompagniets Næstkommanderende af Sted fra Kolding.

Denne Styrke blev Kl. 7.45 standset ca. 2 km Syd for Vejle af Politiet, der overbragte Ordren om, at Tropperne ikke skulde gøre Modstand mod den tyske Fremrykning.

Bataillon 5 var Kl. 10.30 efter Ordre atter tilbage i Kolding.

Ved Jydske Divisions Telegrafkompagni i Skals er der ikke forefaldet Begivenheder af særlig Art.

F. Bornholms Værn.

Kommandant paa Bornholm: Oberst J. T. Waagepetersen.

Beredskabet ved Værnet var den 9. Morgen som ved Hærens øvrige Afdelinger. Dagen forløb, uden at de tyske militære Operationer direkte berørte Øen. Kl. 7.40 modtog Kommandanten fra Krigsministeriet Ordre om, at der ikke maatte ydes Modstand ved en eventuel tysk Besættelse.

Den 10. landsattes en tysk Bataillon i Rønne. Besættelsen gav ikke Anledning til Episoder af nogen Art.

IV.

Slutbemærkninger.

Af de af Regimenter m. fl. fremsendte Indberetninger om Begivenhederne den 8. og 9. April fremgaar det, at hver Mand var rede til at yde sit bedste i den Kamp, der tog sin Begyndelse ved Dagry den 9. April.

For at vise den Aand, Stemning og Pligtfølelse, der herskede i Hæren, anføres nedenstaaende Citater fra de fremsendte Indberetninger.

Sjællandske Divisions Stab.

„Det er iøvrigt Divisionens absolutte Indtryk, erhvervet saavel gennem Samtaler med Cheferne baade den 9. April og senere som af de fremsendte Indberetninger, at Divisionens Enheder paa fuldt værdig og loyal Maade har efterkommet de under den kritiske Situation givne Befalinger og af yderste Evne har gjort deres til at bringe den af Landets ansvarlige Regering truffne Beslutning til Udførelse uden unødigt Gnidning med de tyske Besættelsestropper.

At dette er sket med tungt Hjerte og med en nagende Følelse af Skam og dyb Bitterhed over at maatte give op uden Kamp, behøver Divisionen næppe at anføre. Men Divisionen ønsker at slaa fast, at alle ved Divisionen, baade Befalingsmænd og menige, har givet fuldgyltige Udtryk for, at de var rede til at optage den ulige Kamp med Livet som Indsats. Harmen, Bitterheden og Skamfølelsen vil sikkert holde sig længe, uanset at Chefen for Generalkommandoen ved sine anerkendende Ord har fritaget Hæren helt og fuldt for Ansvar for det skete. Statsministerens samtidige Udtalelser har derimod efter Divisionens Mening ikke haft den ønskede Virkning, idet bl. a. Udtrykket „i den Henseende“ har formindsket Erklæringens hele Værdi.“

Og i en senere Skrivelse:

„Divisionen skal..... ikke undlade paany at fremhæve den fortrinlige Moral og Offervilje, samtlige Troppenheder har udvist den 9. April Morgen. Der var overalt kun eet Ønske — uden Hensyn til Resultatet — at faa Lov til at udføre den soldatermæssige Pligt at kæmpe til sidste Mand for Konge og Fædreland, og det var med den største Forbitrelse, Harme og Skamfølelse, at saavel Befalingsmænd som menige adlød Regeringens Ordre om ikke at yde nogen som helst Modstand.

Det er Divisionens Indtryk, at alle havde en Følelse af at være blevet forraadt og svigtet af Landets Regering.“

Livgarden.

„Livgarden har udtalt sin Anerkendelse af saavel Befalingsmænds som Garderes upaaklagelige Forhold, saavel før som efter Ordren om, at Modstand ikke maatte ydes, var givet, idet dog alle Afdelinger samstemmende har givet Udtryk for den Sorg og Skamfølelse, der prægede alle, efter at nævnte Ordre var blevet bekendt.“

11. Bataillon.

„Det er Bataillonens Opfattelse, at dens Mandskab og Befalingsmænd har ydet deres bedste og udført et anerkendelsesværdigt Arbejde under knugende sjæleligt Tryk, for fleres Vedkommende paa utilstrækkelig Forplejning og uden Søvn uafbrudt i godt 40 Timer.

Alle har været besjælet af den rette Aand og Pligtfølelse.“

5. Regiment.

„Jeg anser det for min Pligt at tilføje, at saavel Regimentets egne Afdelinger som de øvrige i „Faksegruppen“, med hvem jeg har været i Forbindelse, var mere end rede til at sætte alt ind for at drive Fjenden tilbage. Jeg har fra den ene Underafdelingschef efter den anden — og fra menige, som jeg har talt med — faaet Udtalelser om den Harme og Bitterhed, hvormed Mandskabet modtog Meddelelsen om Regeringens Bestemmelse om, at der ikke maatte kæmpes, og jeg finder Anledning til at fremhæve den Loyalitet, hvormed Befalingsmændene, hvis Følelse ikke var mindre bitter end Mandskabets, har forklaret Nødvendigheden af for enhver at lyde og i Loyalitet gennemføre den ansvarlige Regerings Bestemmelse.“

Garnisonskommandanten i Slagelse.

„De danske Troppers Holdning var ved Alarmeringen rolig, beslutsom og uden Vaklen, og Regeringens Ordre havde en lammende Virkning paa Garnisonens Befalingsmænd og utvivlsomt paa mangan menig.“

Gardehusarregimentets Faksestyrke.

„Denne Beretning kan ikke afsluttes, uden at jeg maa fremhæve den Hurtighed og Nøjagtighed, hvormed alle Ordre og Instruktioner blev udført af enhver, Befalingsmænd som menige, samt det gode Sammenhold og den Hengivenhed, hvormed alle har fulgt mig.“

Chefen for 2. Feltartilleriregiment.

„Det er undertegnede umuligt at beskrive den Sorg og Harme, som greb alle, da vi fik Ordren til ikke at kæmpe. Enhver vilde have gjort sin Pligt til det yderste, og hver eneste Mand var sikker paa, at han vilde gøre godt Arbejde, men den givne Ordre blev adlydt.“

Chefen for Fodfolkets Kornet- og Løjnantsskole.

„At alle Skolens Befalingsmænd og menige — ogsaa af Hjælpetropperne — var fortvivlede og forbitrede over de indtrufne Begivenheder, fik jeg, baade den 9. April og de følgende Dage, et dybt Indtryk af.

Det virkede dog som en Opmuntring, da Kaptajn Lauesen fra Generalstaben kom op til Skolen i Løbet af Eftermiddagen den 9. og kunde berette, at der var kæmpet med Tapperhed i Sønderjylland.“

Kommandøren for 4. Bataillon.

„Den mig underlagte Styrke har efter min Anskuelse lige fra den ældste til den yngste vist et rosværdigt Forhold ved ivrigt og uden Tøven at kaste sig ud i en Opgave, som alle vidste kunde koste Liv og Førlighed.

Selv om Modstanden mod den knusende Overmagt kun kunde blive kortvarig og i sig selv var haabløs, viser Beretningerne, at alle har søgt at gøre sit bedste, og at mange har optraadt udmærket.“

Chefen for 2. Fodfolkspionerbataillon.

„Bataillonens skal sluttelig fremhæve, at de danske Soldater løste de dem stillede Opgaver med beundringsværdig Iver, Ro og Uforfærdethed samt med den største Pligt-troskab — og dette, skønt hver Mand maatte være vidende om Situationens Haabløshed som Følge af den ringe Styrke, Hæren havde under Vaaben, og den totale Mangel paa Forsvarsanlæg.“

Chefen for 2. Fodfolkspionerbataillons Afværgekompagni.

„Selv om denne Beslutning (d. v. s. Ordren til Modstandens Ophør) i den foreliggende Situation rent fornuftmæssigt var den eneste mulige, virkede den dog — ogsaa for Størsteparten af Mandskabet — som det hidtil kraftigste Slag.“

Chefen for 2. Regiment.

„Regimentet skal sluttelig fremhæve den Pligt-troskab og gode Soldateraand, det Kampmod og den Offervilje, alle, saavel Befalingsmænd som Mandskab, udviste under Kampen ved Haderslev den 9. April 1940.“

Garnisonskommandanten i Sønderborg.

„Samarbejdet mellem Grænsegendarmeriet og de militære Styrker var godt, og Grænsegendarmeriets Efterretnings- og Meldetjeneste var særdeles god.

De værnepligtige Befalingsmænds og Mandskabets Forhold var fortrinligt under de faretruende og vanskelige Forhold, hvis Alvor enhver var klar over. Der var menige af Hjelpe- og Garnisonstropperne, som den 9. April Morgen anmodede om at faa et Gevær og om at rykke ud sammen med de andre.

Da Ordren, at der ikke maatte ydes Modstand, kom, føltes dette af Befalingsmænd og Mandskab nærmest deprimerende og beskæmmende, og der lød fra de værnepligtige adskillige kraftige Udbrud om „politisk Humbug“, „hvad har de saa ment i Rigsdagen med deres Beslutning om Forsvar“ o. lign..“

Chefen for 14. Artilleriafdelings 3. Batteri (Esbjerggruppen).

„Hele Batteriets Personale saavel Befalingsmænd som menige viste under denne Kamp (Beskydningen af de angribende 12 Jagere med 20 mm Maskinkanon) intet Tegn paa Nervøsitet endsige Frygt. Alle syntes besjælede af Kampiver parret med Ønsket om at gøre deres Pligt til det yderste. Enhver Manøvre foregik derfor med en saa enstaaende Ro, Beslutsomhed og Orden, at det maatte vække den største Beundring.“

I denne Forbindelse maa Generalkommandoen atter paapege, at intet Personale ved Batteriet havde prøvet at skyde med Maskinkanon før denne Dag.

Chefen for 12. Bataillon.

„Aanden i Bataillonens var særdeles god. Saavel Befalingsmænd som Mandskab var kun opfyldt af den ene Tanke: at kæmpe og herunder gøre alt for at hindre den fremmede Fremtrængen.

Bataillonens var fra første Færd indstillet og besluttet paa Kamp, og der sporedes ingen Vaklen i Rækkerne.

Regeringens Ordre til ikke at gøre Modstand føltes af alle som en Skuffelse, ja en Sorg.“

Chefen for 6. Bataillon.

„En dyb Misstemning over, at der ikke skal gøres Modstand, breder sig. Baade Befalingsmænd og Mandskab føler sig som lammet af Begivenhederne.

Mandskabet har den Opfattelse, at det er forraadt af Regeringen, der i Januar havde lovet at forsvare Landet med alle til Raadighed staaende Midler. Det er paavirket af enkelte, stærkt nationalt sindede, men noget overspændte Naturer blandt de menige. Bataillonens er sig bevidst, at der foreligger en vanskelig Opgave ved at overbevise Mandskabet om, at det gavner Landet bedst ved ihærdigt at fortsætte Arbejdet, og at dets Uddannelse ikke kan betragtes som formaalsløs.“

Chefen for 9. Bataillon.

„Det var med dyb og ægte, men stille Skuffelse, den (d. v. s. Ordren til Modstandens Ophør) blev modtaget.“

Opfyldt af Fædrelandskærlighed og Pligtfølelse mod Konge og Land var enhver uden Tøven eller Vaklen parat til at gøre sin Indsats paa den Plads, der var tildelt ham, ligesom enhver — trods Bitterhed og Skamfølelse — loyalt har adlydt Regeringens Ordre om ikke at optage eller fortsætte Kampen.

Den Stemning, der raadede i Hæren den 9. April Morgen, giver Forvisning om, at der i vort Folk findes Egenskaber, paa hvilke vi trygt kan bygge Danmarks Fremtid.

W. W. Prior.

BILAGSFORTEGNELSE*)

- Bilag Nr. 1: Generalkommandoens Forholdsordre af 6. September 1939.
- - 2: Forholdsordre for Detachementer og Vagter under Neutralitetsforhold.
 - - 3: Forholdsordre over for fremmede militære Luftfartøjer.
 - - 4: Bestemmelser for Hærens Luftfartøjers Forhold over for fremmede militære Luftfartøjer.
 - - 5: Skitse over Styrkefordelingen den 9. April Morgen.
 - - 6: Beretning om Chefen for Generalkommandoens Deltagelse i Raadslagningen hos Kongen den 9. April 1940.
 - - 7: Skitse over Søgaardstyrkens forudsete Besættelse.
 - - 8: Skitse over Haderslev Garnisons Besættelse.
 - - 9: Skitse over 2. Bataillons 1. Kompagnis Besættelse ved Fredericia Havn.

*) Bilag 1, 2 og 6 optrykkes nedenfor, de øvrige Bilag ikke.

GENERALKOMMANDOEN

Fortroligt.

København, den 6. September 1939.

*Til Sjællandske Division.
 Jydske Division.
 Bornholms Værn.
 Kommandanten i København.
 Ingeniørregimentet.
 Telegrafbataillon.
 Hærens Flyvertropper.
 Trainafdelingen.
 Luftværnsregimentet.
 Hærens tekniske Korps.*

Efter Krigsministeriets Bestemmelse skal følgende *Forholdsordre* indtil videre være gældende for den nuværende *Beredskabsperiode* og være kendt af og tjene som Rettesnor for samtlige højere Chefer samt Chefer for detacherede Afdelinger og Underafdelinger:

„Ved eventuelle *Neutralitetskrænkelser* — saavel naar disse skønnes at være tilsigtede, som hvis de synes tilfældige — skal *saa vidt muligt* Krigsministeriets *Forholdsordre* uopholdeligt indhentes gennem Generalkommandoen, og i intet Tilfælde maa der skrides til Angreb uden Krigsministeriets Ordre, medmindre det sker som Forsvar.

Det er ikke tilladt fremmede Luftfartøjer at overflyve dansk Sø- og Landterritorium, bortset fra Sundet og Bælterne. Angaaende Haandhævelse af dette Forbud vil særlig Ordre tilgaa.

Sker direkte Angreb paa dansk Omraade, skal saadanne Handlinger, naar fjendtlig Hensigt er utvivlsom — uden nærmere Ordre imødegaas med alle til Raadighed staaende Midler — dog under fornøden Hensyntagen til de foreliggende Omstændigheder.

Gør en fremmed Magts Fartøj eller Styrke Brug af Magt paa dansk Territorium overfor tredie Nations Interesser, Person eller Fartøj, skrider ufortøvet ind om fornødent med Vaabenmagt.“

I Tilslutning til disse Bestemmelser skal vedlagte *almindelige Forholdsordre* være gældende for udsendte Detachementer og Vagter.

De heri givne Anvisninger skal i øvrigt tjene som Rettesnor for samtlige Afdelinger og være kendt af enhver fast Officer.

Generalkommandoens skal i Tilslutning til disse Bestemmelser fremhæve Nødvendigheden af, at særlig Bestemmelserne for Posters Beføjelse til at skyde ikke i uforandret Form videregives til disse, men at der gives hver enkelt Post Anvisninger afpasset efter dens Opgaves Art og Betydning.

tgn. E. With.

*Tilføjelser:**Kun til sjællandske Division.*

Sjællandske Divisions *Fordeling og Underbringelse*, der vil være at gennemføre efter sædvanlig Indstilling til Generalkommandoen, skal indtil videre ske saaledes, at der i første Række tages Sigte paa at lette en Mobilisering. I Overensstemmelse hermed maa Generalkommandoen ønske en Fordeling i Hovedsagen i og i Nærheden af Garnisoner og Mobiliseringssteder, dog med 1 Fodfolksregiment med 1 let Afdeling og Gardehusarregimentet i Sydøstsjælland.

Udsendelse af Detachementer, Oprettelse af Bevogtningsstyrker eller Vagter skal, indtil anden Bestemmelse tilgaar, ikke ske ud over det for Garnisonstjeneste o. lign. nødvendige.

Kun til Jydske Division.

Jydske Divisions *Fordeling og Underbringelse*, der vil være at gennemføre efter sædvanlig Indstilling til Generalkommandoen, skal indtil videre ske saaledes, at der i første Række tages Sigte paa at lette en Mobilisering. I Overensstemmelse hermed maa Generalkommandoen ønske en Fordeling i Hovedsagen i og i Nærheden af Garnisoner og Mobiliseringssteder, de lette Artilleriafdelinger dog fordelt til Fodfolksregimenternes Kantonnementsomraader, 4de Bataillon efter Divisionens Ønske under Hensyn til Uddannelse i Samarbejdet med andre Vaaben. Dog maa militære Styrker i Sønderjylland, indtil anden Bestemmelse træffes, ikke underbringes eller færdes nærmere Landgrænsen end 1 km.

Udsendelse af Detachementer, Oprettelse af Bevogtningsstyrker eller Vagter skal, indtil anden Bestemmelse tilgaar, ikke ske ud over det for Garnisonstjeneste o. lign. nødvendige.

Kun til Bornholms Værn.

Værnets *Fordeling og Underbringelse* vil blive gennemført efter dettes Forslag til Generalkommandoen, idet der dog — for at skabe rimelige Vilkaar for hurtig Indgriben over for eventuelle Neutralitetskrænkelser — skal være en Styrke (Rekylgeværkompagni, Eskadron e. lign.) i Egnen om Rønne.

Udsendelse af Detachementer, Oprettelse af Bevogtningsstyrker eller Vagter skal, indtil anden Bestemmelse tilgaar, ikke ske ud over det for Garnisonstjeneste o. lign. nødvendige.

Kun til Kommandanten i København.

For Etablering af Københavns Luftforsvar vil særlig Bestemmelse tilgaa.

Udsendelse af Detachementer, Oprettelse af Bevogtningsstyrker eller Vagter skal, indtil anden Bestemmelse tilgaar, ikke ske ud over det for Garnisonstjeneste o. lign. nødvendige.

GENERALKOMMANDOEN

Til Tjenestebrug.

København, September 1939.

Almindelig Forholdsordre for Detachementer og Vagter under Neutralitetsforhold.**1. Detachmentets (Vagtens) Opgave.**

- a. Saalænge Krigstilstand med fremmed Magt ikke foreligger, begrænses Detachementers og Vagters Opgave, foruden til den dem anviste Bevogtning af visse Objekter, til:
 - at medvirke til at forebygge, at fremmede — i første Linie krigsførende — Magters Krigsskibe, militære Styrker eller Luftfartøjer af hvilken som helst Art paa (over) dansk Grund foretager *Handlinger, der er i Strid med Danmarks Neutralitetsbestemmelser* (jfr. Pkt. 2 og 3) samt
 - at være forberedt til Imødegaaelse af direkte Angreb paa dansk Landomraade.
- b. Ved Udførelsen af deres Opgave maa det staa alle — Detachementer, Vagter, Poster og Enkeltmand — klart, at deres rette Adfærd er af den største Vigtighed. Enhver udæskende Handling maa undgaas. I alle Forhold optrædes med roligt Overlæg.

Magt anvendes kun, hvor dette — efter at alle andre Midler er forsøgt — skønnes uafviselig nødvendigt, men da bestemt, myndigt og uden Vaklen.

Poster og Vagter maa kun — efter forgæves Anvendelse af Tilraab, eventuelt Varselskud — skyde i Selvforsvar og under Forhold, der skønnes at rumme en Fare for Posten (Vagten) selv eller det Objekt, for hvis Bevogtning den har Ansvaret.

I alle andre Tilfælde indskrænker Poster og Vagter sig til at foretage Afvisning, eventuelt Tilbageholdelse (Anholdelse) af Vedkommende.

Tilbageholdte (anholdte) Personer afgives snarest til nærmeste Politimyndighed.

- c. Ethvert *Detachment* af Hæren, udsendt med særlig Bevogtningsopgave, skal straks ved sin Ankomst give de Politimyndigheder, inden for hvis Omraade dets Opgave ligger, samt de sømilitære Myndigheder, der maatte befinde sig i eller ankomme til Omraadet, Meddelelse om sin Tilstedeværelse og Opgave m. v.; det underretter ligeledes ufortøvet de samme Myndigheder, naar Begivenheder, som kræver deres Indgriben, forefalder eller øjensynligt forestaar.

Overfor Handlinger, der er i Strid med Danmarks Neutralitetsbestemmelser, paahviler det Detachmentet, *saalænge Polit- eller sømilitær Myndighed ikke er til Stede*, at træffe de nødvendige foreløbige Forholdsregler, der i hvert Fald bør gaa ud paa at søge vedkommende Fartøjs (Styrkes) Ærinde oplyst og om fornødent gennemføre en Tilbageholdelse indtil de nævnte Myndigheders Ankomst eller Modtagelse af Forholdsordre fra foresat Myndighed (jfr. Pkt. 1. d.).

Naar Polit- eller sømilitær Myndighed er til Stede, er *Detachmentets* (Vagtens) Opgave at være til *Raadighed for de nævnte Myndigheder* og kun at gribe ind paa disses Forlangende og med de Midler, de maatte bestemme.

Gør en fremmed Magts Fartøj eller Styrke Brug af Magt paa dansk Territorium overfor tredie Nations Interesse, Person eller Fartøj, skrides ufortøvet ind, om fornødent med Vaabenmagt.

- d. Detachmentet melder uopholdelig om enhver inden for dets Omraade nødvendiggjort Indgriben og om de herved trufne foreløbige Dispositioner. Meldingen sendes ad normal Meldevej og *tillige ad nærmeste Vej til Generalkommando* (den højstbefalende), der omgaaende vil give Forholdsordre.

2. *Bestemmelser vedrørende fremmede Magters Handelsskibe og Krigsskibe.*

- a. *Handelsfartøjer* af enhver Nationalitet maa anløbe danske Havne samt færdes og ankre i dansk territorialt Farvand.
- b. *Krigsfartøjer tilhørende fremmede* — ogsaa *krigsførende* — *Magter* har, saalænge anden særlig Bestemmelse ikke er udstedt, fri Adgang til danske Havne og andet dansk territorialt Farvand med Undtagelse af Københavns Havn og Rød, Isefjord, Als fjord, Alssund, Smaalandsfarvandet og Farvandet Syd for Fyn med Adgange samt Limfjorden. Ophold maa ikke udstrækkes over 24 Timer, og mere end 3 Krigsskibe tilhørende en af de *krigsførende* Magter maa ikke samtidig opholde sig i samme danske Havn.

Naar Krigsfartøjer tilhørende en krigsførende Magt nærmer sig en Havn for at anløbe denne, skal det paagældende Detachement (Vagt) træde til Gøvær og holdes kampklart, indtil Overrumpningsforsøg kan anses for udelukket.

I øvrigt skal Detachementet ufortøvet underrette vedkommende Politio- og sømilitære Myndighed og holde sig til Raadighed for denne, samt melde til nærmest foresatte Myndighed og direkte til Generalkommandoen (den højstbefulde).

Ved Fartøjets Ankomst til Havnen gaar Detachementskommandøren om Bord for at tage Oplysning om Fartøjets Ærinde, dog kun for saa vidt Politio- eller sømilitær Myndighed ikke er til Stede.

- c. Der meldes altid om Tilstedeværelse (Passage) i Farvandet ud for Detachementets (Vagten) Omraade af ethvert fremmed Krigsfartøj, medens der om andre Fartøjer kun meldes, hvis der findes særlig Anledning dertil.

3. *Bestemmelser vedrørende fremmede Luftfartøjer.*

Det er ikke tilladt fremmede *militære* Luftfartøjer (hverken krigsførende eller neutrale Magters) at overflyve dansk Sø- og Landterritorium, bortset fra Sundet og Bælterne.

Angaaende Haandhævelsen af dette Forbud overfor krigsførende Magters Luftfartøjer vil særlig Ordre udgaa.

Ved Landing eller Nødlanding af *fremmede Luftfartøjer* (civile eller militære) paa dansk *Landterritorium* underrettes vedkommende Politimyndighed, idet Besætning og Passagerer holdes tilbage og Luftfartøjet sættes under Bevogtning, indtil Politimyndighedens Tilstedekomst. Melding indsendes, foruden ad normal Meldevej, af Detachementet direkte til Generalkommandoen (den højstbefulde).

Ved Landing eller Nødlanding i *danske Havne og andet dansk territorialt Farvand* af *fremmede civile Luftfartøjer* gælder tilsvarende Bestemmelser som i Pkt. 2. a. angivet — vedrørende *fremmede militære Luftfartøjer* forholdes paa tilsvarende Maade som i Pkt. 2. b. 2., 3. og 4. Stykke fastsat, idet dog saavel Fartøj som ombordværende Personer tilbageholdes.

4. *Bestemmelser vedrørende fremmede Radiostationer, Signaler m. v.*

Det er forbudt de krigsførende eller Personer, som er i deres Tjeneste, inden for dansk Omraade at indrette eller drive Radiostationer eller opsætte noget andet Apparat, der er beregnet til at tjene som Meddelelsesmiddel med krigsførende Styrker til Lands, til Vands eller i Luften.

De krigsførendes bevægelige Radiostationer, hvad enten de tilhører Stridskræfter eller ej, maa ikke indenfor dansk Omraade benyttes til Udsendelse af Radiomeddelelser, undtagen i Nødtilfælde eller til Korrespondance med danske Myndigheder over danske Kyst- eller Landradiostationer eller Radiostationer paa Far- tøjer, som tilhører det danske Søværn.

Hvor Overtrædelse af disse Forbud formodes at finde Sted, skal de opstillede Apparater straks tages under Bevogtning. Brugerne deraf holdes tilbage og nærmeste Politimyndighed underrettes.

Melding indsendes ad normal Vej.

5. Meldinger til Generalkommandoen telefoneres til Central 16 014.

Strengt fortroligt.

Beretning om Chefen for Generalkommandoens Deltagelse i Raadslagningen hos Kongen den 9. April 1940.

Kl. 5.15 forlod Forsvarsministeren, Viceadmiralen og jeg Ministeriet for efter Ordre at køre til Amalienborg.

Da det var mig magtpaaliggende at faa reddet vore Flyvere, inden de blev luftbombarderet, gik jeg nede i Krigsministeriets Port ind i Portnerboligen og telefonerede til Oberst Førsløv om at lade Maskinerne afgaa fra Værløse. Det tog nogen Tid at faa Forbindelsen. Imidlertid var de andre kørt.

Jeg selv kom ikke afsted før ca. 5.25. Jeg paalagde Chaufføren at køre forsigtigt og se sig godt for, da der var tyske Tropper i Byen. Jeg vilde under ingen Omstændigheder tages til Fange. Der skete imidlertid intet. Ca. Kl. 5.30 indtraf jeg i Kongens Forværelse paa Amalienborg.

Her var samlet: Statsministeren, Udenrigsministeren, Forsvarsministeren, Viceadmiralen og Direktøren i Udenrigsministeriet Mohr foruden Adjutanten, Kaptajn Schlichtkrull. Senere kom Kabinetssekretæren.

Udenrigsministeren var i Færd med at opløse det tyske Ultimatum. Herunder blev der ringet fra den tyske Gesandt. Direktøren i Udenrigsministeriet gik til Telefonen og sagde, at Kongen endnu ikke var til Stede. Oplæsningen blev fortsat. Til Noten var knyttet et Memorandum, der motiverede Overfaldet med, at man vilde beskytte Danmark mod Angreb fra England. Hvis vi ikke faldt til Føje, vilde København blive luftbombarderet. Udenrigsministeren havde protesteret og sagt, at vi havde ingen som helst Grund til at tro paa et engelsk Angreb.

Der blev meldt, at Flyvepladsen ved Værløse var bombarderet, hvortil jeg bemærkede, at Maskinerne var sendt bort. Jeg troede den Gang, at det var lykkedes.

Kongen aabnede Døren paa Klem, og først Statsministeren, senere Udenrigsministeren blev kaldt ind.

Man hørte Flyvemaskinerne over Byen og derpaa 3 Knald kort efter hinanden. Det blev udtydet som et begyndende Luftbombardement (i Virkeligheden var det Skydning paa Amalienborg Plads).

Der blev ringet fra Holmen, at Tyskerne gik i Land, og forespurgt Viceadmiralen, om der skulde gøres Modstand. Admiralen gik til Telefonen og befalede, at der ikke maatte skydes før paa nærmere Ordre. Derpaa henvendte han sig til mig og sagde, at Hæren vel ogsaa maatte have Ordre, hvortil jeg bemærkede, at jeg foretrak at afvente Kongens og Regeringens Afgørelse.

Ca. 5.45 kom Forsvarsministeren, Viceadmiralen og jeg ind til Kongen, der syntes dybt grebet af Situationen. Kronprinsen var til Stede.

Kongen spurgte, om vi kunde (naa at) kæmpe, hvortil jeg svarede, at der allerede blev kæmpet i Sønderjylland. Det følte jeg mig nemlig overbevist om.

Kongen spurgte, om der udadtil kunde siges, at vi havde gjort Modstand nok, hvortil jeg erklærede, at *det var der ikke efter min Mening*. Kongen gjorde da en Haandbevægelse henimod mig og sagde, at der var dog altsaa en anden Mening.

Da det blev gjort gældende, at København saa vilde blive luftbombarderet, svarede jeg, at det vilde vise hele det odieuse i Angrebet.

Med Henblik paa en Fortsættelse af Kampen til det sidste *uden Hensyn til Resultatet* foreslog jeg derpaa, at Kongen sammen med Regeringen skulde køre til den nærmeste Bataillon i Høveltejren.

Kongen vilde ikke forlade Byen, og Forslaget støttedes ikke fra anden Side.

Forsvarsministeren erklærede sig rede til at tage Ansvaret for, at man ikke fortsatte Modstanden.

Kongen spurgte, om Befolkningen vilde kunne forstaa det, hvortil Viceadmiralen svarede, at alle vilde kunne indse, at man under de foreliggende Forhold ikke kæmpede.

Saa bestemte Kongen, der var stærkt bevæget, pludselig, at Minister Mohr skulde køre til den tyske Gesandt. Afgørelsen var faldet.

Under Mødet var Dronningen kommet ind, bleg og betaget af Situationen. Kronprinsen forklarede Hendes Majestæt Sagen.

Vi gik ud. En dyb Følelse af Sorg, Bitterhed og Skam greb mig. Jeg kunde ikke telefonere fra Amalienborg. Man opfordrede mig til at standse Skydningen paa Slotspladsen, men det kunde jeg ikke formaa mig selv til. Jeg gik hen til Hjørnet for at se, hvor Fjenden var, men kunde intet opdage. Imidlertid standsede Kongens Adjutant Kampen.

Ca. Kl. 6.10 kørte Ministeren, Viceadmiralen og jeg bort.

13.

GENERALLØJTNANT W. W. PRIOR

København, den 26. Juni 1945.

Til den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Med Henhold til Kommissionens Skrivelse af 20. Juni d. A. skal jeg meddele, at de af Kommissionen ønskede Oplysninger formentlig vil findes i de af Generalkommandoen i Foraaret 1940 udarbejdede og til Krigsministeriet fremsendte Oversigter over Begivenhederne omkring den 9. April 1940, nemlig:

- Generalkommandoens Beretning om Begivenhederne den 6.—9. April 1940 (af 22. Maj 1940) og
- Oversigt over Begivenhederne før og i Løbet af den 9. April 1940 (af 20. Juni 1940 med senere Rettelser).

Oversigten blev udsendt til Hærens Afdelingschefer.

Jeg gaar ud fra, at saavel disse Oversigter som de i dem nævnte Skrivelser fra Generalkommandoen til Krigsministeriet tilgaar Kommissionen fra dette.

Som *Hovedpunkter* i de ovennævnte Fremstillinger skal jeg fremhæve følgende:

- Regeringen forbeholdt sig Afgørelsen med Hensyn til alle vigtigere Spørgsmaal, saasom
 - Indkaldelse og Hjemsendelse (og herigennem Styrkens Størrelse og Uddannelsestid),
 - Troppernes Placering i store Træk,
 - Forstærkningsarbejder og
 - Beredskabet.
- Efter Hjemsendelsen den 16. September 1939 var Sikkerheden gjort afhængig af rettidig Genindkaldelse af de med Uniform hjemsendte.
- Ved ikke straks at gøre mig bekendt med Indberetningerne fra Gesandten og Marineattachéen i Berlin har man gjort det umuligt for mig rettidigt at vurdere Faren og foreslaa de nødvendige Foranstaltninger (Indkaldelse af Sikringsstyrke, Mobilisering m. m.).
- Generalkommandoen maatte gaa ud fra, at Søværnet havde draget Omsorg for Københavns Sikring mod Overrumpling fra Søsiden.

Da det af Kommissionens Skrivelse fremgaar, at jeg senere kan blive anmodet om at komme til Stede for Kommissionen, skal jeg anmode om inden Tilkaldelsen at blive gjort bekendt med de specielle Spørgsmaal, der ønskes belyst, da dette vil fremme Sagen.

W. W. Prior.

14.

GENERALMAJOR J. D. STEMANN

København, den 29. Juni 1945.

Til den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Under Henviſning til Kommissionens Skrivelse af 20. Juni d. A. ſkal jeg meddele følgende:

Førſt nogen Tid efter Begivenhederne i April 1940 har jeg gjort nogle faa Notater herom. Hoſlagte kortfattede Oveſigt er bygget paa diſſe Notater og paa, hvad der i Krigsminiſteriet er noteret den 9. April.

Jeg er bekendt med den af Generalkommandoen i Maj 1940 udarbejdede Beretning om Begivenhederne ved Hæren den 6.—9. April 1940, til hvis Indhold jeg iøvrigt kan henholde mig.

Stemann.

GENERALMAJOR J. D. STEMANN

Krigsministeriet

Kortfattet Oversigt over Begivenhederne 6.—9. April 1940.

6. April foretoges i Mobiliseringskontoret forskellige Forberedelser til Lettelse af eventuel Indkaldelse af en Sikringsstyrke.

11.30 Møde hos Ministeren med Cheferne for Generalkommandoen, Generalstaben, Søværnskommandoen o. fl.

Man havde faaet Oplysning om Indholdet af Vestmagternes Note til Sverige, og Ministeren redegjorde for denne. Noten til Norge havde man intet Kendskab til.

Ministeren refererede Meddelelser fra Berlin fra Kammerherre Zahle og Kommandørkaptajn Kjølse. Ministeren oplyste, at man vilde spørge Statssekretær Weiszäcker, og at man paatænkte at sende fhv. Udenrigsminister Erik Scavenius til Berlin.

Chefen for Generalkommandoen fremsatte Forslag om at overveje de Krav, der muligvis kunde blive stillet Danmark, og hvad man vilde gøre i Tilfælde af saadanne Kravs Rejsning.

Ministeren vilde vente, til Kravene blev stillet, med at tage Standpunkt til, hvad man i saa Fald skulde gøre.

General Prior foreslog Indkaldelse gennem Radio af Aargang 1930—35, f. Eks. for 14 Dage. Det vilde tage et Par Dage, før de indkaldte Styrker vilde være formerede. Man kunde derefter enten lade de 6 nævnte Aargange blive inde, hjemsende dem eller give dem Orlov uden Lønning.

Man kom ind paa Spørgsmaalet om Tonnage til en Landgangsekspedition, og General Prior nævnede, at Tyskerne i 1917 havde anvendt 150 000 Tons til Øselekspeditionen.

6. April Eftm. føltes Situationen afspændt, efter at man havde faaet Kendskab til Vestmagternes Noter til Sverige og Norge.

7. April Kl. 23—24 Telefonsamtale med General Gørtz angaaende en Meddelelse om Mobilisering i Sverige. Ministeren skaffer oplyst pr. Telefon til Stockholm, at det ikke passer.

8. April ca. 10.30 Møde hos Ministeren med Cheferne for Generalkommandoen, Generalstaben, Søværnskommandoen m. fl. Der blev forelagt forskellige Meddelelser om Skibe gennem Store Bælt og Øresund. Meddelelsen om store Krigsskibe gennem Øresund viser sig senere at være forkert (Forveksling af Stevns og Hjælm).

General Prior gav Oplysning om den 50 km lange Kolonne mellem Rendsborg og Flensborg og gjorde opmærksom paa, at de observerede Skibe kunde være rettet baade mod Danmark og Norge, Kolonnen derimod kun mod Danmark.

Der oplystes om Journalistmeddelelse om „Aktion om 2 Timer“.

Der foresloges Indkaldelse af Sikringsstyrke (10 Aargange) og drøftedes tillige Indkaldelse af de med Uniform hjemsendte og Indkaldelse af 4 Aargange til Kystdefensionen.

I hvert Fald Alarmberedskab og Flyveropklaring.

Direktøren for Krigsministeriet gav forskellige tekniske Oplysninger om Fremgangsmaaden ved en Sikringsstyrkes Formering: Vil man forkorte den Tid, der gaar mellem Ordren til Sikringsstyrkens Formering og Mandskabets Møde, maa man udlægge Indkaldelsesordrerne hos Lægdsforstanderne, saa de ligger parat til øjeblikkelig Udlevering. Varsel om Sikringsstyrke er derimod ikke i sig selv befordrende for Hurtigheden af Mandskabets Møde. Varslet medfører automatisk Iværksættelse af en hel Del andre Foranstaltninger, som ikke vil undgaa Offentlighedens Opmærksomhed, og som først bør iværksættes, naar man virkelig har til Hensigt at formere Sikringsstyrken.

Ca. 11.00—11.30 var Ministeren sammen med Statsministeren og Udenrigsministeren hos Kongen.

Herefter bestemtes det, at Tropperne skulde ligge i Alarmberedskab, men at der i øvrigt ikke skulde iværksættes nye Foranstaltninger, samt at „Niels Iuel“s Besætning skulde indkaldes.

Efter Henvendelse fra Finansministeren og efter at Chefen for Generalstaben havde været kaldt til Forsvarsministeren, bestemte denne, at Grænsegendarmeriet først skulde underlægges Jydske Division efter udtrykkelig Formering af Sikringsstyrke, Bevogtningsstyrke i Sønderjylland eller Mobilisering. Saalænge saadanne Foranstaltninger ikke var truffet, skulde Grænsegendarmeriet ved Grænseoverskridelse ikke gøre Brug af Vaaben, men underrette de militære Chefer.

Kl. 17.00 Møde hos Ministeren, hvori blandt andet deltog Chefen for Generalkommandoen.

Der forelaa Oplysninger om Troppetransportskibe op gennem Store Bælt med mærkkledte Folk om Bord. Endvidere blev det oplyst, at den tidligere meldte Motorkolonne var standset, og at der i Flensborg var 9 000 Mand. Kolonnen var paa 2 000 Vogne. Udsendt Flyver havde intet set.

Ministeren oplyste, at den tyske Gesandt Renthe-Fink havde advaret Udenrigsministeren mod „ulykkelige Følger, hvis Danmark foretog ekstraordinære Skridt“.

General Prior foreslog paa ny Sikringsstyrkens Indkaldelse og gav Ministeren en Seddel med forskellige Forslag, bl. a. om Luftmeldetjenestens Etablering og om Flytning af forskellige Styrker, bl. a. fra Odense og Sønderborg i Retning af tilsigtede Kantonnementer. Generalen og Direktøren forklarede, hvorledes de paagældende Styrker kunde flyttes.

Ministeren fastholdt et Ønske om at placere noget Luftværnsartilleri paa Rømø. Man endte med at fastslaa: 2 Kanoner til Rømø og 2 til Ballum.

Kl. 20.00 gik Ministeren til Møde med Partiformændene, og Kl. 21.30 til Ministermøde.

Der blev derefter afholdt Møde hos Ministeren, hvori bl. a. deltog Cheferne for Generalkommandoen og Søværnskommandoen. Ministeren meddelte, hvad han havde oplyst for Partiformændene.

Hær og Søværn skulde fra Dagry foretage Flyveropklaring, men derudover skulde intet iværksættes.

9. April Natten 8.—9. April befandt Direktøren for Krigsministeriet sig i Ministeriet. Endvidere Kaptajn H. G. Agger og Officiant E. Knudsen (begge Mobiliseringskontoret) samt Krigsministeriets vagthavende Officer, Kaptajn F. B. Larsen (1. Kontor).

Kl. 4.05 modtoges pr. Telefon fra Generalstaben følgende Melding: „4.00 modtaget fra Jydske Division: Fodfolkspionerkommandoet melder: Der er hørt Motoralarm, der tyder paa Oprangering af Motorkøretøjer langs Grænsen fra Rends til S. V. for Aventoft. Ved Aventoft konstateret motoriserede Tropper. Styrke ukendt. Holder stille.“

Kl. ca. 4.25 modtog Direktøren fra Chefen for Marinestaben Meddelelse om Torpedobaaden Glentens Melding vedrørende tyske Troppetransportskibe i Store Bælt og om 6 tyske Skibe, der stod ind mod Korsør Havn.

Direktøren satte sig telefonisk i Forbindelse med Ministeren, der var i Bygningen, samt med Chefen for Generalkommandoen og Chefen for Generalstaben, der begge anmodedes om straks fra deres Hjem at komme til Krigsministeriet.

Under Samtalen med General Prior indløb fra Marineministeriet Meddelelse om, at tyske Tropper var gaaet i Land ved Nyborg og Middelfart, hvilket meddeltes General Prior.

Opringningen til General Gørtz skete nøjagtig samtidig med, at denne ringede til Krigsministeriet for at give Meddelelse om Grænseoverskridelse ved Krusaa.

Direktøren lod derefter Krigsministeriets militære Personale alarmere og beordre til at møde i Ministeriet.

Personalet alarmeredes pr. Telefon i Tiden 4.40—5.00 og mødte mellem 5.10 og 5.45. En Del af Personalet, nemlig Afdelingschefen Oberst H. V. Bodenhoff-Olsen, den fungerende Adjutant Kaptajn T. Fox Maule og Kaptajnløjtnant P. C. Florian-Larsen, blev dog af tyske Tropper standset ved Østbanegaarden efter Kl. 5.10 og ført til Kastelet. Afdelingschefen — i Taxa — forsøgte at forcere de tyske Tropper, der standsede ham, men blev beskudt — bl. a. blev Dokumentmappen gennemhullet —, hvorfor Chaufføren standsede Vognen.

Kl. 4.48 gik Direktøren til Ministeren, hvor Chefen for Generalkommandoen indfandt sig faa Minutter før Kl. 5. (Chefen for Generalstaben naaede ikke frem, men blev standset af tyske Tropper ved Østbanegaarden). Samtidig meldte den vagthavende Officer, at Kastelet var besat (Melding herom modtaget af en af Krigsministeriets Overofficerer, da denne telefonisk blev alarmeret).

Efter at Ministeren kortfattet havde givet Meddelelse om Henvendelsen fra den tyske Gesandt til Dr. Munch, begav Ministeren, Chefen for Generalkommandoen og Chefen for Søværnskommandoen sig til Amalienborg. Forinden bad Generalen Direktøren om at alarmere de sjællandske Garnisonsbyer, og da den vagthavende Officer kom til Stede (Kl. 5.08), om, at denne vilde telefonere følgende Ordre til Livgarden:

„Fjendtlig Landgang paa Fyn. Overskriden af Landegrænsen. Mindre Styrker gaaet i Land ved Langelinie og Kastelet. Livgarden alarmeres og gør — forstærket med Amalienborgvagten — klar til Modaktion.“

Kl. 5.15 havde Livgardens Chef modtaget og gentaget Ordren.

Fra Telefonen i Portnerlogen i Slotsholmsgade 10 alarmerede Generalløjtnanten Værløselejren og beordrede Maskinerne fløjet til Mobiliseringsflyvepladserne. Hermed blev man dog først bekendt i Krigsministeriet ved Generalløjtnantens Tilbagekomst fra Amalienborg.

Generalløjtnanten mente samtidig at have bedt Chefen for Hærens Flyvertropper, Oberst Førslev, om at beordre de sjællandske Afdelinger til at gøre Modstand, men dette er formentlig en Fejlhuskning, er i hvert Fald ikke opfattet af Oberst Førslev, jfr. Generalkommandoens Beretning Afsnit D. Hærens Flyvertropper.

Obersten forstod derimod, at Generalløjtnanten agtede at søge ud paa Sjælland for at søge Forsvaret organiseret. Obersten fik herved den Tanke, at Generalløjtnanten nærmest vilde tage til Ringsted (Mobiliseringsflyvepladserne ligger i Midtsjælland, grupperet om Ringsted indenfor en Linie Slagelse-Holbæk-Roskilde-Haslev-Næstved).

Da Sjællandske Divisions Kontorer laa i det af Tyskerne besatte Kastel, søgtes det at faa Forbindelse med Divisionens Chef og Stabschef i deres Boliger. Da dette ikke lykkedes, satte Direktøren sig derfor — Kl. 5.15 — i Forbindelse med Souschefen ved Divisionen, Kaptajn Kirstein, og beordrede denne at alarmere Afdelingerne i København. Den modtagne Ordre gengives af Kaptajnen saaledes (jfr. Generalkommandoens Beretning):

„Tyske Tropper er gaaet i Land paa Fyn, rykket over Grænsen i Jylland og har besat Kastelet. Alarmer straks de københavnske Afdelinger; ude paa Sjælland alarmeres af Krigsministeriet. Afdelingerne handler i Overensstemmelse med den almindelige Forholdsordre.“

Kl. 5.20 modtog Direktøren fra Generalstaben Melding om Situationen i Jylland, hvor Grænsen meldtes overskredet flere Steder, paa Fyn, hvor der var meldt Landgang i Middelfart og Nyborg, og Sjælland, hvor der var meldt Landgang ved Korsør og København.

Kl. 5.25—6.10 alarmerede Krigsministeriets Officerer de sjællandske Garnisoner m. fl. udenfor København. Herunder er at bemærke følgende:

Høveltejren alarmeredes af vedkommende Officer Kl. 5.28. Meddelelsen indeholdt:

Tyskerne har overskredet Grænsen i Jylland. Tysk Landgang paa Fyn, Sjælland og København. Lejren alarmeres. Sørg for at alarmere SandholMLEJREN.

Chefen for 21. Bataillon, der var indkvarteret i SandholMLEJREN, ringede noget efter op til Kontrol og talte med samme Officer. Paa Forespørgsel, om der ikke var nogen særlig Ordre til 21. Bataillon eller Ordre til, at den skulde dirigeres et eller andet Sted hen, svarede benægtende. Det i Generalkommandoens Beretning, Afsnit C. c. 1. Regiment, omtalte Udtryk, at 21. Bataillon „skulde holde sig i Ro“, beror sandsynligvis paa en Misforstaaelse.

Kl. 5.36 opnaaedes Forbindelse med 5. Regiment, Vordingborg (Oberst Harrel). Obersten meddelte, at der var tyske Tropper ved Masnedsund og anmodede om Ordre. Efter Direktørens Bestemmelse svarede der, at der skulde handles efter den i September modtagne Forholdsordre. En Bemærkning fra Obersten, gaaende ud paa, at han saa eventuelt maatte aabne Ilden, besvarede bekræftende.

Kl. 5.40 opnaaedes Forbindelse med Værløselejren, Oberst Førslev meldte: „Flyvepladsen delvis ødelagt af tyske Bombemaskiner. I Øjeblikket sværmer de over Lejren.“ Melding herom blev afgivet til Direktøren, der videretelefonerede den til Ministeren paa Amalienborg, idet denne endnu var i Kongens Forværelse.

Kl. 5.45 udbad Garnisonskommandanten i Slagelse sig Forholdsordre vedrørende den ved Korsør ilandgaaede fjendtlige Styrke. Han henvistes af Direktøren til at følge den udstedte Forholdsordre.

Kl. 6.15 udbad Chefen for 5. Regiment, Vordingborg, sig Forholdsordre, idet det af en tysk Parlamentær var blevet meddelt ham, at den tyske og danske Regering forhandlede, og af Politimesteren i Vordingborg, at der efter Regeringens Bestemmelse ikke maatte ydes Modstand mod de tyske Tropper.

Fra Amalienborg forelaa endnu ingen Meddelelse til Krigsministeriet, og da Forespørgslen kunde tyde paa, at der var truffet en Afgørelse, ringede Direktøren til Amalienborg.

Kongens Kabinetsekretær, der var i Kongens Forværelse, oplyste, at Forsvarsministeren var taget af Sted, og at Regeringen var gaaet ind paa de tyske Krav, hvilket meddeltes Oberst Harrel, der ventede ved Telefonen.

Kl. 6.17 vendte Ministeren og Cheferne for Generalkommandoen og Søværnskommandoen tilbage fra Amalienborg. Direktøren lod paa Generaløjtnantens Anmodning følgende Ordre udgaa til samtlige militære Myndigheder:

„Efter Regeringens Ordre maa der ikke gøres Modstand mod de tyske Tropper.“

Ordren udgik til sjællandske Enheder i Tiden 6.25—7.15. Med Jydske Division opnaaedes gennem Ministeren for offentlige Arbejder Forbindelse Kl. 7.00.

15.

KRIGSMINISTERIET

København, den 30. Juni 1945.

Fortroligt.

Til den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

*ad 1.)** — — — — —

ad 2.

Der ses ikke at foreligge noget for Krigsministeriet om, at en tysk Militærdelegation var paa Besøg i København i Efteraaret 1939.

Krigsministeriet skal henstille, at Spørgsmaalet som henhørende under Udenrigsministeriet besvares af dette.

F. M.

E. Gørtz.

O. C. Permin,
Fm.

*) Ikke optrykt, refererer sig til Kommissoriets Punkt 2.

16.

FINANSMINISTERIET

København, den 3. Juli 1945.

Til den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Under Henvisning til Kommissionens Skrivelse af 20. f. M. undlader man ikke hermed at fremsende vedlagte, fra Departementet for Told- og Forbrugsafgifter modtagne Redegørelse, bilagt 22 Aktstykker,*) vedrørende Grænsegendarmeriets Forhold den 9. April 1940.

H. C. Hansen.

Navn.

*) Bilagene ikke optrykt, kun Hovedskrivelsen.

DEPARTEMENTET FOR TOLD- OG FORBRUGSAFGIFTER

København, den 3. Juli 1945.

Til den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I Skrivelse af 20. f. M. har Kommissionen anmodet Finansministeriet om at ville fremsende, hvad der i Ministeriet maatte foreligge af Akter vedrørende Grænsegendarmeriets Forhold den 9. April 1940.

I denne Anledning undlader man ikke herved at meddele, at der ikke foreligger egentlige Aktstykker om, hvad der passerede med Hensyn til Grænsegendarmeriets Forhold i Dagene den 8. og 9. April 1940, idet de trufne Afgørelser paa Grund af Sagens presserende Karakter nødvendigvis maatte kommunikeres pr. Telefon.

Det havde i nogen Tid været paa Tale, at Grænsegendarmeriets Forhold til Hæren burde undergaa en Forandring, hvilket jeg navnlig efter den 8. Januar 1940 flere Gange bragte paa Bane overfor Finansministeren. Ministeren var indforstaaet med, at Sagen skulde drøftes med Forsvarsministeren, men da Forholdene den 8. April udviklede sig saaledes, at Spørgsmaalet kunde blive akut, henvendte jeg mig omgaaende til Finansministeren for at søge Forholdet bragt i Orden.

Som Grundlag for Samtalen med Finansministeren anvendte jeg en i Departementet udarbejdet Sagsfremstilling, hvori der angaaende Korpsets Tilknytning til og Samarbejde med Hæren anføres følgende:

„I saa Henseende er Forholdet det, at Grænsegendarmeriet, der ifølge en med Krigsministeriet i 1906 truffen Ordning skulde yde den første Modstand ved Grænseoverskridelse, men derefter anvendes bag Frontlinien som Feltgendarmeri, i Henhold til en af Krigsministeriet udstedt *hemmelig* Instruks af 10. April 1937 i Tilfælde af Grænseoverskridelse nu skal anvendes i selve Kamplinien og yde den første Modstand med Hæren opstillet tæt bag ved som Rygstød.

Denne Ordning er baseret paa en med Finansministeriet i 1935 truffet Aftale om selve det Tidspunkt, da Korpset under en Krigstilstand skulde overgaa til Krigsministeriet („under Mobilisering eller overhængende Krigsfare“), og i Tilslutning hertil bemyndigede Finansministeriet i 1935 Korpsets Chef til ved direkte Forhandling med Krigsministeriet at træffe Bestemmelse om, hvorledes Korpset skulde anvendes i Tilfælde af Krig.

Som det fremgaar af ovenstaaende, er dette resulteret i en for Personalet særdeles uheldig Ordre om, at dette skal kæmpe i første Linie, ganske vist med Hæren opstillet tæt bagved som Rygstød. Men dels er der — efter hvad man har bragt i Erfaring — ikke anbragt saadanne større Hærstyrker ved Grænsen, der kunde virke som „Rygstød“ for Grænsegendarmerne, og dels er hele denne Ordning i det lange Løb utaalelig for Korpsets Personale, der nu er ældre Folk, næsten alle Familieforsørgere med Børn. For Tiden er ca. 85 pCt. af dette Personale over 42 Aar gamle, og de henhører nu til Militærets 25de—30te Aargang, en Aldersgruppe, som man efter Departementets Formening ikke bør bringe frem i første Linie. Grænsegendarmeriet er først og fremmest et Toldkorps, hvis Hovedopgave stedse har været og ogsaa vedblivende maa være selve Toldbevogtningen, og man maa efter det foreliggende anse det for ganske uforvarsligt at opretholde den ved Krigsministeriets hemmelige Instruks af 1937 trufne Ordning. Det eneste rette vil formentlig være kun at anvende Grænsegendarmeriet bag Frontlinien.“

De herhenhørende Aktstykker, mærkede 1—12 vedlægges, nemlig:

1. Skrivelse fra Finansministeriet til Krigsministeriet af 29. Maj 1935,
2. Skrivelse fra Krigsministeriet til Finansministeriet af 7. Juni 1935,
3. Skrivelse fra Finansministeriet til Grænsegendarmeriet af 7. Juni 1935,
4. Uddrag af Instruks fra Krigsministeriet af 10. April 1937,
- 5—6. To Referater fra Departementet til Finansministeren af henholdsvis 11. Januar 1937 (med Bilag) og 20. December 1938,
- 7—8. To Skrivelser fra Krigsministeriet til Departementet af henholdsvis 14. September 1939 (med Bilag) og 10. Januar 1940,
9. Skrivelse fra Grænsegendarmeriet til Departementet af 8. Januar 1940,
10. Skrivelse fra Grænsegendarmeriet til Departementet af 9. Januar 1940,
11. Skrivelse fra Grænsegendarmeriforeningen til Departementet af 27. Marts 1940 samt
12. Redegørelse af 8. December 1940 til Samraad i Finansudvalget vedrørende Grænsegendarmeriets Forhold.

Med Hensyn til Bilagene 7, 8 og 10 bemærkes,

- at* Krigsministeriets Henstillinger ikke toges til Følge, idet Departementet som ovenfor anført var betænkelig ved Korpspersonalets Stilling efter Krigsministeriets Instruks og derfor søgte denne ændret, og
- at* jeg vedrørende Grænsegendarmeriets Skrivelse af 9. Januar 1940 havde en Konference med Korpsets Chef den 22. Januar 1940, hvor jeg gjorde ham bekendt med Departementets Synspunkter med Hensyn til Instruksen, hvilke Chefen tog til Efterretning.

Med Hensyn til Situationens Udvikling den 8. og 9. April 1940 skal man oplyse, at der herom i Departementet foreligger følgende Notater:

Mandag den 8. April 1940.

Kl. ca. 13.00. Oberst Paludan-Müller indberettede telefonisk til Chefen for Personalekontoret:

- at* Situationen var yderst alvorlig,
- at* tyske Tropper stod ca. 1½ km fra Grænsen, og
- at* Grænseoverskridelse kunde ventes i Løbet af faa Timer.

Denne Meddelelse blev omgaaende givet videre til Generaldirektøren, der underrettede Finansministeren.

Kl. 14.15. Efter Generaldirektørens Konference med Ministeren fik Kontorchefen Paalæg om at give Oberst Paludan-Müller følgende telefoniske Ordre:

„Hvad der end sker, maa Korpsset ikke skyde, medmindre der gives det Ordre fra Krigsministeriet i København.“

Obersten meddelte, at han havde den modsatte Ordre staaende fra Krigsministeriet. Han erklærede, at han vilde rette sig efter den fra Finansministeriet nu givne Ordre og øjeblikkelig meddele denne videre til Posterne, hvilket skete Kl. 14.25. Der lovedes Obersten yderligere Besked senere paa Dagen.

Kl. 16.40. Efter at Finansministeren og Generaldirektøren havde været til Møde i Krigsministeriet med Krigsministeren og de kompetente militære Myndigheder, fik Kontorchefen Paalæg om at give Obersten følgende telefoniske Ordre:

Der vil komme en Ordre fra Krigsministeriet overensstemmende med følgende:

„Ved Grænseoverskridelse af Tropper vil Korpsset have at forholde saaledes: Korpsset skal hurtigst muligt og uden at skyde eller paa anden Maade indlade sig i Kamp trække sig tilbage bag de militære Enheder og give disse Underretning.

Denne Ordre gælder, indtil anden Ordre maatte modtages.“

Ordren blev givet Kl. 16.40 og meddeltes af Korpsset videre til Posterne Kl. 16.50.

Kl. ca. 18.30. Overensstemmende med foranstaaende modtog Departementet vedlagte Skrivelse, mærket 13, fra Krigsministeriet til Generalkommandoen, hvilken Skrivelse i Løbet af Aftenen fra Krigsministeriet dikteredes for Obersten.

Tirsdag den 9. April 1940.

Kl. 5.15. Obersten indberettede telefonisk til Kontorchefen, at Grænseoverskridelse havde fundet Sted Kl. ca. 4.30, og at der ikke var blevet skudt. Gennem Afdelingschefen underrettedes Finansministeren herom Kl. ca. 5.25.

Kl. ca. 12.00. Obersten meddelte, at alt stod vel til ved Grænsen, men at der ved Viadukten i Padborg tidlig om Morgenens var blevet skudt 3 Gendarmere af ukendte Civilpersoner.

Endelig vedlægges følgende Aktstykker, mærkede 14—22, vedrørende Begivenhederne ved Grænsen den 9. April 1940:

- 14—15. Skrivelse fra Grænsegendarmeriet til Departementet af 9. April 1940 med supplerende Skrivelse af 16. Januar 1944,
- 16—20. Skrivelse og Korpsbefaling fra Grænsegendarmeriet af 10. April 1940 med dertil hørende Skrivelser fra Rigspolitichefen af 30. April 1940 (med Bilag) og fra Grænsegendarmeriet af 18. Juli og 24. September 1940,
21. Skrivelse med Bilag fra Grænsegendarmeriet til Departementet af 22. Maj 1940, hvorved det, for saa vidt angaar Skrivelserens 2det Stykke, bemærkes, at der efter det for Departementet foreliggende ikke har været Flertal i Korpsen for den af Grænsegendarmeriet tilkendegivne Opfattelse, samt
22. Koncept af 8. Maj 1940 til Besvarelse af en Række af Ministrene Christmas Møller og Brorsen stillede Spørgsmaal.

De fremsendte Bilag bedes tilbagesendt efter Afbenyttelsen.

Knud Korst.

Navn.

17*)

JUSTITSMINISTERIET

København, den 24. Maj 1940.

Til Forsvarsministeren.

I Anledning af, at Krigsministeriet ved Henvendelse til Justitsministeriet har ønsket forskellige Spørgsmaal oplyst vedrørende Begivenhederne den 9. April 1940, forsaavidt angaar de til Politiet indgaaede Meddelelser, skal man hoslagt fremsende Afskrift af en fra Politidirektøren i København modtaget Skrivelse af 14. Maj 1940 samt Afskrifter af 2 fra Rigspolitichefen modtagne Rapporter af 8. og 9. April 1940 og en Notits af 9. Maj 1940.

Unmack Larsen.

Herfelt.

*) Fremsendt gennem Krigsministeriet, jfr. foran Bilag 11.

AFSKRIFT

Notits.

Om Begivenhederne den 8.—9. April 1940 kan nedennævnte Oplysninger gives, for saa vidt angaar Meddelelser, der er indgaaet til Rigsregistraturen:

- Den 8. April 1940 Kl. 11.00: Meddelelse fra Aalborg om, at der ved Læsø var observeret 11 Krigsskibe af ukendt Nationalitet.
- Den 8. April 1940 Kl. 14.45: Meddelelse fra Aalborg om, at de fornævnte Krigsskibe nu var afsejlet mod Nordøst.
- Den 8. April 1940 Kl. 18.35: Meddelelse fra Aabenraa om Forstærkelse af den tyske Grænsevagt.
- Den 8. April 1940 Kl. 21.20: Meddelelse fra Aabenraa om tyske Troppekonzentrationer Syd for den danske Grænse.
- Den 8. April 1940 Kl. 23.58: Meddelelse fra Aabenraa om en ukendt Flyvemaskine over Padborg m. v.
- Den 9. April 1940 Kl. 2.10: Rundkastning til de københavnske Stationer om en uniformeret Person paa Vesterbro (formentlig tysk Marinesoldat).
- Den 9. April 1940 Kl. 2.40: Meddelelse fra Aabenraa om tyske Troppekonzentrationer i og omkring Flensborg. Bl. a. at der var ankommet 22 eller 28 Troppetransporttog til Flensborg, samt at de tyske Tropper nu laa ca. 400 Meter fra den danske Grænse.
- Den 9. April 1940 Kl. 4.45: Meddelelse fra Aabenraa: „Tyskerne har passeret Grænsen ved Krusaa. Krusaa besat.“
- Den 9. April 1940 Kl. 4.50: Ovennævnte Meddelelse videresendes straks til Aalborg og Aarhus samt til de københavnske Stationer.
- Den 9. April 1940 Kl. 4.50: Meddelelse (mundtlig) fra Sikkerhedspolitiet om, at Middelfart og Nyborg var besat.
- Den 9. April 1940 Kl. 5.05: Rundkastning fra 1. Politiinspektør til samtlige Stationer om Postering af en Mand udenfor Stationerne.
- Den 9. April 1940 Kl. 5.20: Rundkastning fra 1. Politiinspektør om, at Natholdene ikke maa dimitteres.
- Den 9. April 1940 Kl. 5.45: Meddelelse fra Esbjerg om Luftkamp over Esbjerg.
- Den 9. April 1940 Kl. 5.45: Rundkastning til samtlige københavnske Stationer vedrørende Alarmering efter Katastrofeplanen — Tyskerne har besat København —.
- Den 9. April 1940 Kl. 5.50: Fjernskrivelserne til Provinsen afbrødes paa Grund af „Cykling“. — Henvendelse til Telegrafstationen var uden Resultat.
- Den 9. April 1940 Kl. 5.50: Rundkastning fra 1. Politiinspektør om at sende alt disponibelt Personale til Amalienborg.
- Den 9. April 1940 Kl. 6.00: Rundkastning fra 1. Politiinspektør: „Mod tysk Besættelse af Stationerne maa Skydevaaben ikke anvendes“.
- Den 9. April 1940 Kl. 6.30: St. 1's Vogn beslaglagt paa Amalienborg. — Forbud mod at sende Politiets Vogne paa Gaden for at undgaa yderligere Beslaglæggelse.
- Den 9. April 1940 Kl. 6.30: Teleronforbindelse udover Politigaardens Lokaltelefoner afbrudt.

Nærværende Oplysninger, der er indgaaet til Registraturen pr. Fjernskriver, er alle efter Ordre afleveret til Sikkerhedspolitiet — ved Kriminalassistent Møntche Petersen. Politiinspektør F. von Magius blev efter Ordre underrettet i sit Hjem pr. Telefon Kl. ca. 4.45. Politiinspektøren var til Stede her Kl. ca. 5.05.

Rigsregistraturen, den 9. Maj 1940.

sign. **Aage Nielsen,**
Opdagelsesbetjent.

AFSKRIFT

RIGSPOLITICHEFEN, KØBENHAVN
SIKKERHEDSPOLITIET*Mandag, den 8. April 1940.***Rapport angaaende Situationsberetning efter Mineudlægningen
i de norske Farvande.**

Kriminalassistent Østerborg gav i Dag Kl. 10.15 Underretning om, at der fra *Ritzaus Bureau* pr. Telefon var indgaaet Meddelelse om engelsk Mineudlægning ved Norges Kyst indenfor Territorialområdet.

Kl. 10.30 modtoges en tosidet Meddelelse fra Bureauet om Forholdet.

I den Antagelse, at Rigspolitichefen endnu var til Stede i et Kommissionsmøde, blev Ritzaus Meddelelse bragt til Justitsministeriet, men da Mødet var afsluttet, blev Meddelelsen Kl. 11.45 i Stedet afleveret til Departementschef Svendsen.

Der skete Forvisning om, at Generalstabens Efterretningssektion ogsaa havde modtaget Meddelelsen fra Ritzau. Sektionen har nemlig lignende Abonnement som Sikkerhedspolitiet.

Fra Sikkerhedspolitiets Afdeling i Aalborg indgik her Kl. 11.15 følgende Meddelelse fra Kriminalbetjent Gunnar:

„Det er ved en paalidelig Person paa Læsø meddelt, at der ca. 6 Sømil N. V. for Østerby Havn paa Læsø befinder sig elleve Krigsskibe, hvoraf de to er Moderskibe for 9 Motortorpedobaade. Nationalitet er ikke konstateret. Skibene er graamalede, og Moderskibene har en sortmalet Ring om det øverste af Skorstenen. De kom for ca. 1 Times Tid siden, og de ligger til Ankers. Politimesteren i Frederikshavn vil blive underrettet.“

Meddelelsen, der er indgaaet pr. Fjernskriver, er afsendt Kl. 11.00.

Justitsministeriet blev skriftlig ved Brev underrettet, medens Udenrigsministeriet, Generalstabens og Marinestabens Efterretningssektioner blev underrettet pr. Telefon.

Ved Meldingens Afgivelse oplyste Marinestabens Efterretningssektion, at der afvigte Nat var gaaet tyske Flaadeenheder Nord paa gennem Storebælt.

Kl. 12.25 forespurgte Kaptajn Gyth fra Generalstabens Efterretningssektion, om Passagen ved den dansk-tyske Grænse i Øjeblikket foregik normalt.

Undertegnede forespurgte pr. Telefon Overbetjent Falkenberg, Grænsekontrollen ved Krusaa, herom, og han oplyste, at der i Gaar var afsendt en Notits til Politimesteren i Graasten om Rygter om Stationeringer Syd for Grænsen, og han kunde yderligere oplyse, at han netop yderligere havde oplyst Politimesteren om, at Chauffører, der kom til Paskontrollen kort forinden havde fortalt, at der paa Strækningen fra Rendsburg og indtil ca. 1½ km Syd for Sofiedal befinder sig tyske Troppeansamlinger af motoriserede Afdelinger, og der nævnes 2 400 Vogne. De første Oplysninger kom frem i Morges Kl. 9, og der lyder nu Rygter om, at de tyske Tropper vil være ved Grænsen i Dag Kl. 16.

Grænsepassagen paa begge Sider saavel i Krusaa som i Padborg var ellers helt normal.

Dette Svar indgik Kl. 12.35 gennem en Ilsamtale, og straks efter Underrettningens Nedskrivning blev Generalstabens Efterretningssektion underrettet.

For at blive orienteret om Stemningen og Situationen ved andre Grænsestationer bestiltes Telefonsamtaler med Tønder, og Kriminalbetjent A. Sørensen svarede, at man ikke havde særlige Oplysninger, medens Kriminalassistent Ernlund, Sønderborg, oplyste, at der gik Rygter om, at Garnisonerne var blevet forstærket, og at man havde forceret Arbejdet paa Flyvebaserne Syd for Grænsen.

Kl. 13.45 førtes paa ny en Samtale med Tønder med Politimester Martensen-Larsen, og Kl. 13.50 med Politimester Hartmann i Haderslev, og de erklærede begge, at de ikke havde noget særligt at berette.

Kl. 14.30 meddeler Politifuldmægtig Fugl, Nykøbing Sj., pr. Telefon, at der fra Sjællands Odde i Dag Kl. 13.00 er set passere mod Nord

3 smaa tyske Krydsere,
3 smaa tyske Torpedojagere og
ca. 10 smaa tyske armerede Trawlere.

Politifuldmægtigen forespurgte, om Sikkerhedspolitiet var bekendt med, at der siden Natten til Søndag i Sejro Bugten har ligget

1 stort tysk Tankskib,

hvilket den danske Marine er bekendt med, idet en Marinebaad har været ved Stedet.

Generalstabens og Marinestabens Efterretningssektioner samt Københavns Opdagelsespoliti blev straks underrettet.

Paa Forespørgsel fra Rigspolitichefen meddelte Overbetjent Falkenberg, Krusaa, Kl. 14.05, at Chauffør Lund, Broder til Kriminalbetjent Lund i Haderslev, undervejs i Morges fra Hamburg gennem Sønderjylland sammen med andre danske Chauffører havde passeret motoriserede tyske Afdelinger paa Strækningen fra Rendsburg til Sofiesminde. Han havde set, at de motoriserede Afdelinger medførte smaa Kanoner og Geværer, derimod ikke store Kanoner. Chaufførerne var blevet stoppet af disse Transporter i Timevis. Tropper, der holdt stille for at skifte Akkumulatorer, meddelte Lund, at der skulde være ca. 2 400 Vogne, og at de skulde samles Kr. 16.00 i Sofiesminde.

Generalstabens Efterretningssektion og Københavns Opdagelsespoliti er underrettet.

Paa telefonisk Forespørgsel meddelte Politiassistent Mikkil Petersen, Padborg, Kl. 15.00, at han i en Timestid har holdt Udkik paa et meget højt beliggende Sted ved den gamle Oksevej, og han har haft et saadant Udsyn, at han ved Hjælp af en god Kikkert har kunnet se 3 km ind i Tyskland. Alt synes roligt. Paa den tyske Parallelvej var der en Gang imellem kommet en Cyklist kørende. Han oplyste at Grænsepassagen var normal, og at den tyske Grænsevagt ikke er blevet forøget. Om Mandagen kommer ved Dagtid kun enkelte Grænsepassanter, og de enkelte Personer, som har været til Paskontrol, har man ikke villet stille Spørgsmaal.

Generalstabens Efterretningssektion er underrettet.

Kl. 15.15 oplyste Overbetjent Ræthinge, Graasten, at han har talt med Kriminalassistent Erlund i Sønderborg. Selv har han ikke noget at fortælle.

Fra Aabenraa meddeltes pr. Fjernskriver Kl. 14.30, at Meddelelser til G. E. bliver afgivet som Meldinger til Rigspolitichefen.

Der indgik en fra Aalborg Kl. 15.00 afgiven Fjernskrivermeddelelse, der lyder:

„De i Fjernskrivermeddelelse Kl. 11.00 omtalte Marinefartøjer er ca. Kl. 13.00 lettet med Kurs mod Øst.“

Rigspolitichefen meddeler Kl. 16.30, at man har talt med Politimester Bjerre, Graasten, og faaet Underretning om, at en Mand, der var kommet fra Flensborg, og som netop havde ladet sig pasbehandle ved Grænsestationen i Krusaa, havde udtalt, at han ikke havde iagttaget noget af Interesse.

Generalstabens Efterretningssektion og Københavns Opdagelsespoliti underrettet.

Ved sidstnævnte Meldings Afgivelse oplyste Politiinspektør Eivind Larsen, at han af Generalstabens Efterretningssektion havde faaet oplyst, at der i Flensborg skal være bestilt Kvarter til 9 000 Mand.

Politiinspektøren meddelte, at København havde engageret sig med Henblik paa Bevogtning af Radiofonibygningen, og at han havde talt med Politimester Reinstrup, Sdr. Birk, om lignende Forholdsregler overfor Radiostationen i Herstedvester. Politiinspektøren paapegede, at der var svage Punkter med Stationerne i Herstedvester og Kalundborg, fordi Udsendelse herfra ikke kunde afbrydes i København.

Kort efter blev Forholdet med Hensyn til Kalundborg Radio drøftet med Politifuldmægtig Juhl Christensen, Kalundborg, med hvem det aftaltes, at Politiet

bevæbnet skulde bevogte Kalundborg Stationen, eventuelt med Bistand fra Politiet i Holbæk. Det blev fremhævet herfra, at der absolut ikke maatte ske Tilkaldelse af Militær til denne Bevogtningstjeneste.

Ved en Samtale Kl. 17.30 med Kriminalassistent Hamæl, Holbæk, blev der givet Løfte om Assistance fra Holbæk til Kalundborg, og ved Telefonsamtale umiddelbart efter med Politimesteren i Kalundborg blev der truffet den Ordning, at Kalundborg Politi afgiver to Mand til Vagttjeneste paa Kalundborg indtil sidste Udsendelse i Nat, hvorefter en Mand forbliver paa Stedet Resten af Natten. Derefter posteres dobbelt Vagt i Morgen med Assistance fra Holbæk. Hvis ingen ny Instruktion fremkommer herfra, vil Vagten blive ophævet i Morgen Aften Kl. 18.00.

Kl. 17.00 meddelte Vicepolitichefen til Politikommissær Jacobsen, at han havde haft en Telefonsamtale med Politimester Hartmann, Haderslev, og derunder faaet at vide, at de tyske Soldater nu skal være gaaet i Kvarter, og der skal være Oplysning fremme om, at der medbringes Propagandamateriale paa Dansk. Politimesteren vil søge at fremskaffe Eksemplarer og sende hertil.

Generalstabens Efterretningssektion og Politikommissær Glud er underrettet.

Rigspolitichefen meddeler pr. Telefon Kl. 17.10, at han har haft en Telefonsamtale med Justitsministeren, overfor hvem han har oplæst det Cirkulære, der i Dag agtes udsendt til Politimestrene vedrørende øjeblikkelig Indberetning af Iagttagelser i Forbindelse med Krisesituationen, og Justitsministeren godkendte Ordlyden.

Kl. 17.30 meddelte Vicepolitichefen til Politikommissær Jacobsen, at Politimester Hartmann, Haderslev, nu telefonisk har underrettet om, at Propagandamaterialet ikke skal sættes i Forbindelse med de nuværende Forhold. Ved en Misforstaaelse er et ældre Forhold blandet sammen med Meddelelsen om Troppekonzentrationerne.

Fortroppen skal have slaaet sig ned ved Sofiesminde Kro.

Generalstabens Efterretningssektion og Københavns Opdagelsespoliti er underrettet.

Der er indgaaet en Fjernskrivermeddelelse fra Aabenraa, afsendt Kl. 18.35, og den lyder:

„Nord for Flensborg ses ingen Tropper. Kl. 16—16.30 saas ca. 200 Ryttere — formentlig 1 Eskadron af en Opklaringsafdeling — ride Syd ud af Flensborg. Hele Kolonnens Tyngde synes at være omkring Inningstedt S. V. for Slesvig, hvor den synes at være ved at gaa over til Ophold paa Stedet, bl. a. i nogle Baraklejre. Der ses dog stadig større Styrker langs Vejen Slesvig—Flensborg. Grænsen er normal. Helhedsindtryk: ca. 1 I. D. paa Motorvogne, vistnok uden tungt Artilleri, men stærkt udstyret med Pak, og med en normal sammensat Opklaringsafdeling, er ved at gaa i Kvarter for Natten mellem Rendsburg og Flensborg med Tyngden ved Inningstedt.“

Meddelelsen stammer som nævnt fra Politimester Agersted, Aabenraa, og den er formentlig bestemt for Generalstabens Efterretningssektion, der derfor straks blev underrettet pr. Telefon, Underretning fandt ogsaa Sted til Kontorchef Herfelt, Justitsministeriet.

Kl. 19.50 meddelte Kriminalassistent Røssel, Faaborg, at der var kommet Meddelelse ind om, at en tysk Flyvemaskine forsynet med Hagekors paa Planet var iagttaget i Horne Vest for Faaborg. Det var blevet indberettet, at det ene Plan var slaaet i Stykker og Maskinen fløj uregelmæssigt og meget lavt. Man vilde forespørge de andre Politikredse paa Fyn og lade foretage nærmere Undersøgelse.

Generalstabens Efterretningssektion, Justitsministeriet og Udenrigsministeriet underrettet pr. Telefon.

Kl. 20.25 meddelte Politimester Serup, Ringkøbing, at en tysk Torpedobaad Kl. 13.00 havde passeret Hvide Sande 2 Kvartmil fra Kysten, og Kl. 14.00 Thorsminde, saaledes at den sejlede mellem Vraget af den tyske Kuldampner „Edmund Hugo Stinnes“ og Land.

Kl. 21.20 blev her modtaget følgende Fjernskrivermeddelelse fra Aabenraa:

„Strengt fortroligt. Meddelelse til G. E. Ubekræftet Meddelelse: 28 Troppe-
tog ventes til Flensborg i Nat. Stor Indkvartering ventes i Flensborg. Mere
ventes. Rygte om Grænseoverskridning ved Daggrø. Mere senere“.

Denne Fjernskrivermeddelelse ses at være sendt over Esbjerg, og den blev straks videregivet til Generalstabens Efterretningssektion og til Kriminalassistent Ottesen, Københavns Opdagelsespoliti.

Kl. 22.35 meddelte Politiinspektør Dahl, at Indenrigsministeren ønsker sig underrettet gennem ham, hvis der i Nattens Løb sker noget af Interesse. De senest indkomne Meddelelser dikteredes Politiinspektøren.

Der meldes fra Rigsregistraturen, at Fjernskriverforbindelsen med Odense, Kolding og Aabenraa.*) Der var opstaaet en periodisk Fejl paa Ledningen mellem Odense og Aabenraa. 1 Kvarters Tid senere fandt Telefonhenvendelse Sted til Aabenraa, det aftaltes, at Underretning skulde finde Sted til C. 6197.

Kl. 21.50 meddelte Kriminalassistent Røssel, Faaborg, at han nu var blevet underrettet om, at den tidligere nævnte Flyvemaskine var iagttaget af en 12-aarig Pige, og hun har forklaret, at den fløj Sydvest mod Nordøst og saa lavt, at dens højre Vinge ramte en Telefonpæl, og senere, at den daarligt kunde flyve over en Bakke. Hun skal have været Maskinen saa nær, at hun har kunnet se Huller i Planerne. Der var ligesom noget itu paa højre Plan. Det var en Landmaskine. Røssel har talt med de andre Politikredse paa Fyn, men der er ikke fremkommet nogen Underretning om Landing eller Observation af nogen Maskine.

Generalstabens Efterretningssektion underrettet.

Rigspolitichefen har telefonisk anmodet Politikommissær Jacobsen om Underretning af vigtige Begivenheder pr. Telefon.

Kl. 23.30 meldes at Fjernskriverforbindelse med Aabenraa nu er i Orden.

sign. **Mønneche-Petersen,**
Kriminalassistent.

*) Slutning paa Sætningen mangler i Manuskriptet.

AFSKRIFT

RIGSPOLITICHEFEN, KØBENHAVN
SIKKERHEDSPOLITIET*Tirsdag den 9. April 1940.***Rapport ang. Kriseberetninger i Forbindelse med tyske
Troppeansamlinger ved Grænsen.**

Kl. 0.05 afleveredes følgende Fjernskrivermeddelelse fra Aabenraa:

„Grænsegendarmeriet meddeler, at Kl. 23.05 passerede en ukendt Flyve-maskine med Lanterner ind over Grænsen ved Bayers Kro i meget stor Højde. Maskinen svingede derefter mod Øst over Rens og Lille Lyndevad og passerede udover Grænsen Kl. 23.15 lidt Vest for Padborg.“

Kl. 0.05 Generalstabens Efterretningssektion underrettet.

Kl. 0.50 udtalte Kaptajn Nordentoft, at Ritmester Lunding havde adviseret en vigtig Besked pr. Fjernskriver fra Aabenraa.

Kl. 1.20 meddelte Politibetjent Sigv. Petersen, St. 5, at han paa Vesterbrogade havde set en tysk Marinesoldat i Uniform. Forespurgte, om der laa en særlig Tilladelse.

Henvistes til Afd. D.

Kl. 1.40 telefonerede Politibetjent Sigv. Petersen paa ny og oplyste, at han havde læst et tysk Navn i Huebaandet. Bad paany om Henvendelse til Afd. D, idet denne Afdeling i Øjeblikket har Nattevagt.

Kl. 1.50 modtoges følgende Fjernskrivermeddelelse fra Aabenraa:

„Division mellem Rendsborg og Grænsen synes for Størstedelen at være gaaet i Kvarter for Natten. I Hovedsagen langs Marchvejen. Tyngden Sydvest for Slesvig. Tøten af Hovedstyrken tæt Syd for Flensborg. Et mindre Sikringsled synes at ligge Nord for Flensborg. En Postering nogle Hundrede Syd for Grænsen. Ved Havnen i Flensborg stod Kl. 21 ca. 90 Lastvogne med Tropper. Der ses stadig en ikke ringe Trafik fra Hamborg mod Nord. Divisionen gør Indtryk af at være en Liniedivision, ca. 70 pCt. af Mandskabet er helt unge. Der er vistnok kun et Artilleriregiment, let. Divisionen er en typisk I. D. paa Motorvogne, idet Vognmateriellet er uensartet og for en stor Del udskrevet. Deutsche Reichspostomnibusser i Flensborg ligger i Aften med Ordre til at holde sig klar til Kørsel med Tropper fra Banegaarden. Der ventes 22 eller 28 Transporttog i Nat. De vestlige Veje synes fri for Tropper. Grænsen fra Pebersmark er blevet forstærket med Mandskab fra Danzig i Eftermiddag.“

Underretning fandt Sted.

- Kl. 1.50 til Generalstabens Efterretningssektion,
 - 2.00 - Rigspolitichefen,
 - 2.10 - Politinspektør Dahl,
 - 2.15 - Departementschef Svendsen,
 - 2.20 - Marinestabens Efterretningssektion, Bundesen,
 - 2.50 - Udenrigsministeriet, Sekr. Christiansen.

Rigspolitichefen ønskede ikke, at Ministrene skulde underrettes, og Politinspektør Dahl er bekendt hermed.

Kl. 4.50 fremkom følgende Fjernskrivermeddelelse fra Aabenraa:

„Tyskerne har overskredet Grænsen ved Krusaa. Krusaa besat.“

Politiinspektør Dahl, der var kommet tilstede i Afdelingen, blev straks orienteret.

Straks efter Modtagelsen blev Generalstabens Efterretningssektion underrettet, og herfra meddeltes, at der er indgaaet Meddelelse om, at Tyskerne er gaaet i Land i Nyborg, i Middelfart og i Korsør.

Kl. 4.52 underrettedes Rigspolitichefen,

- 4.52 Departementschef Svendsen, der vilde underrette Justitsministeren,
- 4.58 Udenrigsministeriet, Frk. Panum,
- 5.00 Vicechefen,
- 5.02 Marinestabens Efterretningssektion og Københavns Opdagelsespoliti, O. B. Holgersen.

Marinestabens Efterretningssektion meddelte ved Meldingens Afgivelse, at der ved Langelinie-Kajen ligger et større Krigsskib, hvorfra tyske uniformerede Mænd var blevet landsat.

Ved telefonisk Forespørgsel til Havnemyndighederne, Toldmyndighederne kunde kun underrettes om, at 10—12 Soldater patrullerede paa Kajen, og at paa-gældende Krigsskib kom ind i Havnen i Dag Kl. ca. 4.30.

Der indgik telefonisk Meddelelse fra Korsør:

Tyske Soldater i et Antal af ca. 25 er gaaet i Land i Korsør. Politimyndighederne holder sig afventende.

Fra Middelfart meddeltes, at Tyskerne havde besat Gasværket, Elektricitetsværket og Lille Bæltsbroen.

Kl. 5.50 Ritzaus Meddelelse fra Middelfart: Tre tyske Krydsere lagde ved 4.30 Tiden ind i Middelfart Havn. Der blev landsat Soldater, og de tilstødende Gader blev besat. Senere blev mindst et Stykke svært Skyts bragt i Land. I Bæltet ligger tre store, tyske Skibe, tilsyneladende Transportskibe.

Kl. 5.50 Fjernskrivermeddelelse fra Esbjerg:

„Der er for et Øjeblik siden fløjet 4 Flyvemaskiner af ukendt Nationalitet over Esbjerg. De kom over Byen og fløj fra Øst mod Vest. Det kunde tyde paa, at de var i Kamp. Der blev affyret adskillige, vistnok Kanonskud. Der har igen fundet en Luftkamp Sted under Afsendelsen; der blev da skudt med Maskingeværer. Det er telefonisk meddelt fra Fanø, at der ud over Vandet er kraftigt og vedholdende Skyderi.“

Kl. 6.15 meddelte Politimesteren i Vordingborg, at Byen i Øjeblikket var under Besættelse. Bevæbnede Motorvogne kørte paa Vejene, og der blev kastet med Propagandasedler.

Paa Forespørgsel meddelte undert. Politimesteren, at der ikke skulde gøres Modstand, og at nærmere Underretning vilde blive givet senere.

Kl. 7.00 meddeltes gennem Fremmedafdelingen fra Politifuldmægtig Brix, Nykøbing F., at der med Skib i Gedser til Morgen var kommet 50 Panser-Motorvogne.

Kl. 7.10 fra Flyvemaskiner over København nedkastedes grønne Flyveblade med følgende Overskrift:

„Oprop til Danmarks Soldater og Danmarks Folk“.

Et Eksempplar vedlægges.

Kl. 8.35 ved en Telefonsamtale med Overkontrolør Behrendt, Omkarteringen, Postkontoret i Tietgensgade, gav undert. Ordre til, et enhver Post- og Telegramkendelse fra dette Øjeblik maatte være at betragte som midlertidig ude af Kraft.

Det skal bemærkes, at et Eksempplar af undertegnede Rapport af i Gaar om samme Forhold som nærværende blev afleveret i Københavns Opdagelsespolis Vagtstue i Gaar Kl. 24.

sign. **Mønneche-Petersen**,
Kriminalassistent.

KØBENHAVNS POLITI
Politidirektøren

København V., den 14. Maj 1940.

Hr. Departementschef A. Svendsen, K. af Dbg., DM. p. p., Justitsministeriet.

I Anledning af Hr. Departementschefens Skrivelse af 8. d. M. angaaende Begebenhederne den 9. April skal jeg meddele følgende:

Kl. ca. 4.50 kørte Pb. 1287 Hansen og Pb. 354 Hansen i Radiovogn K. 4910 ad Vejen, der fører ned til Langelinie kajen, men blev under Viadukten pludselig omringet af tyske Tropper, der forlangte, at de skulde stige ud af Vognen. De paagældende blev ført ombord paa det nærmeste tyske Marinefartøj, hvor de blev tilbageholdt i 2½ Time, men de blev iøvrigt udmærket behandlet, fik Frokost o. s. v. Da de blev dimitteret og var naaet til Gefionspringvandet, blev de standset af en tysk Patrulje, afkrævet Stav og Pistol og ført til Kastelet, hvor de blev tilbageholdt til *Kl. ca. 10.30*. De fik ikke Stave, Pistoler eller Patruljevognen tilbageleveret, men disse er senere blevet udleveret.

Kl. ca. 5.00 blev Militærets Personmotorvogn Nr. 8 standset ved Esplanaden ad Vejen til Kastelet, og Chaufføren blev paa gebrokkent Dansk beordret til at vende og køre tilbage. Han begyndte at bakke, men umiddelbart derefter skød den Militærperson, der havde standset ham, paa Vognen, ligesom der blev aabnet Geværild fra Buskadset paa hans venstre Side. Han forlod Vognen og løb til Station 3 og gjorde Anmeldelse om det passerede.

Kl. 5.00 blev Station 3's Vogn med Personale sendt til Langelinie vejen ved Esplanaden i Anledning af, at en Militærperson var blevet beskudt paa Vejen ud imod Langelinie. Ved Ankomsten til Stedet faldt der pludselig Skud fra Smedelinien, og Pb. 381 Hansen og Pb. 1112 Rasmussen stod ud af Vognen, og da de blev beskudt, trak de deres Revolvere og afgav Skud i den anførte Retning og opfordrede Chaufføren til at hente mere Personale. Under Bakningen blev Vognen udsat for ret kraftig Beskydning, og et Projektil gik igennem Førersædet faa Centimeter fra Chaufførens Hoved. Paa dette Tidspunkt anede ingen endnu, at man var stillet overfor tyske Tropper.

Kl. ca. 4.50 havde Station 3 meddelt Hovedstationens Politivagt, at der var hørt Skud fra Grønningen, men hvorfra disse Skud stammede, vidste man ikke. Overbetjent Nr. 10 Aurdal og 3 Grupper af 12. Deling blev beordret til Grønningen, hvor de traf de to forannævnte Politibetjente i Dækning bag hver sit Træ. De forklarede, at det formentlig var en Soldat, der var gaaet amok. Grupperne formerede Kæde og gik hver sin Vej for at omgaa den paagældende Soldat, men det viste sig pludselig, at Langelinie vejen var spærret af Soldater i grønne Uniformer, som først blev antaget for at være Gardere, der havde været paa Øvelse.

3. og 4. Gruppe fik Ordre til at strække Hænderne op og maatte aflevere deres Pistoler, og 1. Gruppe blev umiddelbart derefter ligeledes omringet, afvæbnet og beordret ind ved Buskadset ved Meteorologisk Institut for at undgaa, at de tyske Flyvemaskiner, der kredsede over Stedet, beskød dem. Senere blev de ført til Kastelet, hvor de blev interneret indtil *Kl. 10.30*. Udrykningsvognen fik de ikke Tilladelse til at tage med, men de traf paa Tilbagevejen en af Politiets Patruljevogne, K. 8902, der paa et tidligere Tidspunkt var blevet beslaglagt af de tyske Tropper. Denne satte de sig i Besiddelse af og kørte tilbage til Politigaarden.

Kl. 5.00 fik jeg fra Opdagerchefen Underretning om, at de tyske Tropper var rykket over Grænsen ved Krusaa og havde besat Middelfart og Nyborg. Efter Aftale med Opdagerchefen underrettede jeg Justitsministeren, Politimestrene i Birkerne og Politiinspektør Møllerup, der fik Ordre til straks at begive sig til sit Kontor. Medens jeg ringede til de forskellige, fik jeg yderligere Underretning om, at de tyske Tropper var gaaet i Land i Korsør, og jeg hørte et Brag som af en voldsom Sprængning og sluttede deraf, at de tyske Tropper nu ogsaa var i København. Braget har sikkert hidrørt fra Norgesporten. Jeg gav Ordre til, at Stationerne skulde sættes i Alarmberedskab, og at der skulde stilles væbnet Vagt udenfor.

Kl. 5.15 blev der givet Ordre til, at Vagten udenfor det tyske Gesandtskab skulde forstærkes til 1 Overbetjent og 4 Politibetjente.

Kl. 5.30 var der blevet tilkaldt ekstra Politi til Amalienborg, hvor der var blevet skudt og 3 Gardere var blevet saaret.

Kl. 5.45 indkaldtes Formiddagsholdet, der ellers først skulde møde *Kl. 7*, ved Hjælp af Katastrofepolitilarmen, der paa Grund af Telefonernes Overbelastning ikke virkede saa hurtigt som paaregnet.

Kl. 5.46 indløb der Underretning om, at tyske Tropper havde besat Østerbrogade udfør Østbanegaarden og spærret Adgangen imod Byen.

Kl. 5.48 fik Politikommissærerne Ordre til at møde paa deres Stationer i Uniform, og der udsendtes Fjernskrivermeddelelse om, at der ikke maatte anvendes Skydevaaben, hvis de tyske Tropper vilde besætte Politistationerne.

Kl. ca. 6.00 blev Sporvejstrafikken spærret ad Bredgade.

I den følgende Times Tid blev dels Adgangsvejene til Kongens Nytorv spærret med tyske Tropper, og tyske Patruljer spærrede hist og her Adgangsvejene til den indre By, uden at det var muligt at se nogen bestemt Plan heri. Spærringer blev sat ved Gadekryds, men forholdsvis hurtigt ophævet, og tyske Patruljer paa Motorcykler kredsede igennem den indre By. Om den af tyske Tropper den 9. April forarsagede Skade er der under 6. Maj d. A. tilstillet Justitsministeriet 4 Politirapporter.

Med Hensyn til det specielt stillede Spørgsmaal om Politivagt paa Langelinie Natten mellem den 8. og 9. April meddeles, at der ikke var anden Politivagt end den omtalte Radiovogn, hverken paa Langelinie eller i Frihavnen. Ved Indsejlingen til Københavns Havn var der ikke Politivagt, men derimod Toldvagt.

Københavns Havnevæsen har meddelt, at det tyske Toppettransportskib sejlede ind i Havnen umiddelbart efter en Isbryder, og da Skibet passerede Middelgrunden, blev det belyst af Projektører, men projektørbelyste selv sit eget Flag, nemlig det tyske Handelsflag, og herefter blev der ikke foretaget videre.

Toldinspektør Groth, under hvem Frihavnen sorterer, har forklaret, at der den paagældende Nat *Kl. 4.30* kom 4 tyske Soldater ind i Toldvagten ved Langelinie, hvor 2 Toldfunktionærer opholdt sig. De 4 tyske Soldater spurgte, om det var en Politivagt, og da de fik at vide, at det var en Toldvagt, spurgte de efter Telefonen, som de straks afbrød. De spurgte dernæst, om der var andre til Stede, og Toldvagtmesteren kom derefter til.

Selve Langeliniekajen, hvor det tyske Skib lagde til, hører ikke ind under Frihavnsområdet, men under Nordre Toldbod, hvis Chef, Toldinspektør Kofoed-Hansen, pr. Telefon har forklaret, at Overtoldinspektoratet har indledet en Undersøgelse om, hvorvidt Toldvagten den paagældende Nat har opdaget noget. Toldinspektør P. A. Pedersen, der for Tiden fungerer for Overtoldinspektøren, har pr. Telefon forklaret, at der den 9. April *Kl. 4.30* var 2 Toldfunktionærer til Stede, da et tysk Transportskib, der havde fulgt i Køl vandet paa 2 Isbrydere, lagde til ved Langeliniekajen. Kort efter at Skibet var fortøjet, gik de tyske Tropper i Land, og de 2 Toldfunktionærer trak sig tilbage, da de intet kunde udrette, og der var ingen af de tyske Soldater, der tiltalte dem. Toldfunktionærerne saa, at en tysk Patrulje gik nordpaa til Toldvagt 5.

I. Stamm.

18.

MARINEMINISTERIET

København, den 26. Juni 1945.

Fortroligt.

Til Den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I Henhold til Kommissionens Skrivelse af 20. Juni d. A. tilstilles hoslagt:

- 4 Eksp. af Generalrapport for Sikringsstyrken 1939—40 Nr. 7, 8, 12 og 14.
- 4 — - Bilag til Generalrapporten Nr. 7, 8, 12 og 14.*)
- 4 — - Beretning vedrørende Søværnets Forhold omkring den tyske Besættelse af Danmark den 9. April 1940 Lb. Nr. 52, 153, 154 og 155.
- 4 — - Betragtninger fremsat af Chefen for Søværnskommandoen i Anledning af den tyske Besættelse af Danmark den 9. April 1940 Lb. Nr. 52, 153, 154 og 155.

(sign.) **Ole Bjørn Kraft.**

*) Optrykt i Uddrag, jfr. Aktstykke 19.

19.*)

SØVÆRNSKOMMANDOEN

København, Juni 1943.

Begivenhederne omkring den 9. April 1940.

Hovedberetning.

Situationen paa Søen med Henblik paa tyske Sø- og Luftstridskræfters Bevægelser og Virksomhed i danske og hertil stødende Farvande fra Slutningen af Marts, hvor Issituationen begyndte at lette, og indtil 9. April, saaledes som den forelaa for Søværnskommandoen i Henhold til Kystudkigsstationernes og det udrustede Materiels Indberetninger, kan i Hovedsagen sammenfattes i følgende:

I S u n d e t :

Luftvirksomhed:

Fra den 24. Marts saa godt som daglig tysk Luftrekognoscering med 1—2 Luftfartøjer.

Tyske Minespærringer:

Fra den 3. April var der tyske Orlogsfartøjer (Hjælpeskibe) ved Spærringen. Fra den 6. April syntes Rydningsarbejdet at blive gennemført med større Kraft, idet Antallet af Skibe og Fartøjer (saavel Nord som Syd for Spærringen) fra dette Tidspunkt forøgedes til at omfatte ialt ca. 10 Enheder.

Den 8. April var der herudover 3 store Transportskibe ved Spærringen.

Nordgaaende Passager:

Indtil den 8. April fandt ingen Passage Sted gennem Drogden. Denne Dag passerede den tyske Isbryder „Preussen“ Drogden efter at have faaet dansk Lods. („Preussen“ førte Handelsflag).

Den 7. April og 8. April passerede henholdsvis 4 og 2 armerede Trawlere gennem Flinterenden.

S t o r e - B æ l t :

Luftvirksomhed:

Fra den 27. Marts daglig tysk Luftrekognoscering med 1—7 Luftfartøjer indtil den 8. April, paa hvilken Dag Luftaktiviteten forøgedes til at omfatte ialt ca. 20 Luftfartøjer.

Ministrygning:

Den 26. og 27. Marts observeredes Ministrygning omkring den tyske Spærring med indtil 11 Fartøjer. Formaalet med Ministrygningen syntes at være Sikring af det tidligere omtalte tyske Regeringsskib „Altmark“s Passage, der fandt Sted den 27. Marts.

Fra den 1. April udførtes Rydningsarbejdet omkring den tyske Spærring med indtil 16 Fartøjer ad Gangen.

Den 4. April etableredes den tyske Lodstjeneste.

*) Uddrag af Generalrapport for Sikringsstyrken 1939—40 afgivet af Søværnskommandoen Juni 1943. Rapportens Side 159—216 inkl.

Nordgaaende Passager gennem den danske Minespærring. (Heri ogsaa medtaget Skibe, der tilsyneladende tilhørte Handelsflaaden; endvidere er kun medtaget saadanne Enheder, som maa paaregnes at være staaet videre N. paa):

- Den 27. Marts: 4 armerede Trawlere (returnerede den 4. April),
 — 5. April: 1 Minestryger,
 2 Trawlere,
 27 Dampere og lign.,
 — 6. — 1 Minestryger.
 1 Vagtskib,
 1 Trawler,
 12 Dampere og lign.,
 — 7. — 9 Minestrygere,
 8 Räumboote,
 16 Dampere,
 11 Galeaser og Skonnerter,
 — 8. — Fm.: 1 Slagkrydser*) af „Gneisenau“-Klassen,
 1 Panserskib*) af „Deutschland“-Klassen,
 1 Krydser*) af „Köln“-Klassen
 3 Torpedobaade af „Albatros“-Klassen,
 8 Minestrygere,
 8 armerede Trawlere,
 2 Hjelpekrydsere,
 1 Fiskeriinspektionsskib,
 2 Räumboote,
 8 Dampere (heraf 2 Slæbedampere og eventuelt 2 Hjelpe-
 krydsere),
 1 Skonnert,
 — 8. — Em.: 4 armerede Trawlere el. lign.,
 — 8. — fra Kl. 1800—2130:
 19 armerede Trawlere,
 3 Slæbedampere,
 2 Depotskibe,
 3 Dampere,
 1 Panserskib af „Schleswig-Holstein“-Klassen,
 1 Torpedobaad,
 2 Minestrygere.

Lille-Bælt:

Luftvirksomhed:

Ingen udover 1 sydgaaende Luftfartøj den 8. April.

Minestrygning:

Ingen, men fra den 3. April 2—3 armerede Trawlere paa Patrouille Syd for den danske Spærring.

Passager:

Ingen, men fra den 29. Marts observeredes nogen Passage ud af og ind i Flensborg Fjord af tyske Orlogsfartøjer (Torpedojagere, Räumboote, Hjelpekibe).

Kattegat:

Luftvirksomhed:

Fra den 29. Marts næsten daglig Luftrekognoscering med Indberetning om Passage af Luftfartøjer fra de fleste Kystudkigsstationer indenfor dette Omraade. Den 8. April var Luftaktiviteten betydelig forøget (jfr. Store-Bælt).

*) I Henhold til Indberetning, der først kom Søværnskommandoen i Hænde efter 9. April, fra Stationskibet ved den danske Spærring i Store-Bælt, har det været henholdsvis „Blücher“, „Lützau“ og „Emden“.

Nordgaaende Passager:

Den 28. Marts: 4 armerede Trawlere (Frederikshavn),
 — 8. April Fm.: 46 Motortorpedobaade*) } — Østre Flak —
 38 armerede Trawlere*) }
 8 U-Baade**) } — Læsø Vesterø —
 2 Tendere }
 6 armerede Trawlere — Anholt Fyr —
 4 Patrouillefartøjer N. for Skagen,
 1 Gneisenau }
 1 Deutschland } — Hjelm —
 1 Köln }
 9 armerede Trawlere — Sejro —

*Jyllands Vestkyst:**Luftvirksomhed:*

Fra den 27. Marts daglig nord- og sydgaaende Luftrekognoscering med 2—8 Luftfartøjer.

Patrouilletjeneste:

Fra den 27. Marts daglig Patrouille omkring Horns Rev med 3—13 armerede Trawlere (gennemsnitlig 5—6), og ingen observeret forøget Aktivitet den 8. April.

Nordgaaende Passager:

Den 8. April: 1 Torpedobaad,
 1 Patrouillebaad,
 1 Marinekranskib.

(Vedrørende Søværnets Overvaagen af tyske Skibes Bevægelser langs Jyllands Vestkyst og i Skagerrak fra Slutningen af Marts til Begyndelsen af April, se endvidere Afsnit V. D.: Skibsmateriellet i Tiden efter Marinestationen Sliphavns Oprettelse).

Vedrørende eventuelle tyske Angrebsplaner mod Danmark forelaa for Søværnskommandoen følgende Oplysninger fra den danske Marineattaché i Berlin:

I Skrivelse af 8. Januar 1940 indberettede Marineattachéen, at han fra paalidelig Kilde kunde oplyse:

„Indtil tidligt Foraar skulde den militære Situation forblive nogenlunde stabil,

Derefter skulde det tidligere planlagte men opgivne Angreb paa Holland finde Sted samtidig med, at man ved et Tryk paa Danmark vilde forsøge paa at faa vort Land til at tillade Oprettelsen af tyske Luftbaser i Nordjylland, nærmere betegnet Thy (Limfjordens vestlige Del); dette skulde medføre, at Nordsøens nordlige Del med Forbindelseslinierne til Norges nordlige Havne i højere Grad kunde komme under tysk Kontrol...

I Skrivelse af 13. Februar 1940 indberettede Marineattachéen:
 „.....

Under de Operationsplaner, der har været under Overvejelse i den tyske Oberkommando der Wehrmacht, og som omfatter de tidligere ogsaa af mig indberettede Okkupationsplaner af Holland og Belgien, er ligeledes indgaaet Overvejelser gaaende ud paa Betimeligheden af, dersom et saadant Fremstød lykkes, da ogsaa at indrette Støttepunkter for den tyske Flaade og Luftmagt i Danmark (Jyllands Vestkyst) samt paa den norske Vestkyst. Derimod skulde lignende Planer i alt Fald ikke i første Række omfatte Sverige, først og fremmest fordi dette Land ikke besidder Nordsøhavne, men ogsaa paa Grund af Sveriges bedre militære Beredskab“.

*) Som Følge af Fejloplag i Kodebogen fra Fyrskibets Side blev Antallet af Enheder opgivet som ovenfor anført, medens de rigtige Tal, der svarede til Observationen, var 10 Motortorpedobaade og 2 armerede Trawlere. Fejlen blev imidlertid først Søværnskommandoen bekendt efter den 9. April.

**) Senere samme Formiddag oplystes det, at de indrapporterede U-Baade skulde være Motor-torpedobaade.

Fra Slutningen af Marts udviklede Begivenhederne sig iøvrigt som følger:

Den 30. Marts indberettede den sømilitære Distriktschef for det nordlige Jylland, at den tyske Luftattaché i København med Ledsagere den nævnte Dag havde været i Skagen og fra de yderste Klitrækker foretaget en omfattende Fotografering af Forstranden fra Grenen og Vest over.

Den 1. April ankom den danske Marineattaché i Berlin til København med et Brev fra Gesandten i Berlin til Udenrigsministeren.

Brevet omhandlede Tysklands Frygt for, at Vestmagterne vilde rette et Angreb mod Malmlejerne i Nord-Skandinavien.

Marineattachéen kommenterede efter Ordre Brevet over for Udenrigsministeren og aflagde derefter Referat over for Chefen for Søværnskommandoen, hvorunder han endvidere oplyste, at der i Sønderjylland, tæt Syd for Grænsen fandt Tropekoncentrationer Sted, samt at der i Østersøhavnene, navnlig i Stettin, var samlet Tropper og paafaldende meget Transportmateriel, herunder en Del store, søgaaende Dampere.

Da Regeringen og Søværnskommandoen længe havde været vidende om, at der i den tyske Del af Sønderjylland var samlet en Del Tropper, og da man formodede, at Formaalet med det ved Stettin og i andre Østersøhavne samlede Transportmateriel var, at Tyskland havde haft til Hensigt at sætte ind mod Norge og Sverige, saafremt et allieret Tropekontingent var blevet landsat i Narvik for at komme Finland til Hjælp inden Fredsslutningen mellem Finland og Rusland (den 12. Marts 1940), og at disse Tropper og dette Transportmateriel af praktiske Grunde og muligvis som Følge af Issituationen var forblevet her, mente man ikke at burde vise noget Tegn paa Overraskelse eller Uro ved disse Meddelelser.

Torsdag den 4. April modtog den danske Marineattaché, som atter var kommet til Berlin den 3. April, fra 2 forskellige Sider enslydende Meddelelser, der gik ud paa følgende:

- 1) Der forestaar en „Aggression“ mod Danmark, som skal finde Sted i næste Uge.
- 2) Samtidig eller muligvis lidt senere forberedes et Indbrud i Holland, muligvis ogsaa Belgien.
- 3) Det er sandsynligt, at Operationerne dernæst fortsættes mod Sydnorge.
- 4) Der er intet erfaret om eventuelle Hensigter mod Sverige.
- 5) Trope- og Tonnagekoncentrationerne (ialt ca. 155 000 Tons) om Swinemünde bekræfter sig og skal delvis være indladet, men ikke afgaaet. Der er Meddelelser om, at der i visse Tropeafdelinger drives forceret Uddannelse i Gasangreb, og at dette i flere Tilfælde skal have gjort Tropperne urolige. Man maa forvente en hensynsløs Indsættelse af Krigsmateriel“.

Paa Grundlag af disse Meddelelser, som Marineattachéen havde Grund til at antage for fuldt ud paalidelige, afsendte den danske Gesandt i Berlin samme Dag med Kurér ad Luftvejen en strengt fortrolig Indberetning til Udenrigsministeren, der modtog Indberetningen i sit Hjem den 4. April Kl. 1900.

Udenrigsministeren lod Meddelelsen gaa videre til Statsministeren, der efter at have gjort sig bekendt med Indholdet anmodede om øjeblikkelig Audiens hos H. M. Kongen for sig og Udenrigsministeren. De blev modtaget samme Aften mellem Kl. 21 og 22.

Først paa et Ministermøde den 5. April Fm. blev Forsvarsministeren underrettet om denne foruroligende II-Indberetning, hvorefter Chefen for Søværnskommandoen Kl. ca. 1200 s. D. af Forsvarsministeren fik refereret Indholdet af Indberetningen.

Samme Dags Formiddag modtog Søværnskommandoen gennem den svenske Legation i København Meddelelse fra den svenske Forsvarsstab om den foran nævnte tyske Koncentration af Tropper og Transportmateriel i Østersøhavnene.

Den svenske Forsvarsstab udtalte samtidig ganske aabenlyst sin sikre Formodning om, at det drejede sig om en mod Danmark rettet Aktion, der var under Forberedelse, hvorfor Forsvarsstaben ikke vilde undlade at lade disse foruroligende Meddelelser gaa videre, selv om man maatte gaa ud fra, at Marineministeriet i København allerede var vidende om dem, bl. a. gennem det Kurerbrev, som den danske Gesandt i Berlin havde sendt til Udenrigsministeren den 4. April.

Den 5. April om Aftenen modtog Søværnskommandoen en samme Dag skrevet Indberetning fra den danske Marineattaché i Berlin, hvori denne nærmere kommenterede Tysklands Offensivplaner ud fra en militær Betragtning samt meddelte supplerende Oplysninger til Gesandstens Indberetning af 4. April, herunder:

- a t der den 2. April havde fundet et betydningsfuldt Møde Sted hos Føreren, hvor bl. a. Udenrigsministeren, Generalfeltmarskal Göring og de højestkommanderende inden for de 3 Værn med Stabe havde været til Stede,
- a t Transportskibene i Stettin—Swinemünde (15—20 store Dampere, ialt repræsenterende ca. 150 000 ts) i Løbet af den sidste Uge havde indladet Krigsmateriel, hovedsagelig bestaaende af lette Tanks, Artilleri, Ammunition samt Luftfartøjer,
- a t der skulde befinde sig et stort Antal Tropper i Nærheden af Stettin, som tidligere ikke havde ligget der, men hvis Indladning endnu ikke skulde være paabegyndt,
- a t et betydeligt Antal U-Baade var afgaaet fra tyske Nordsøhavne omkring den 1. April,
- a t der efter Forlydende var oprettet Lynkursus i skandinaviske Sprog for Medlemmer af Politikorpset.

Til Trods for Indberetningernes foruroligende Karakter bevirkede de dog ikke, at man traf Forberedelse til yderligere Forsvarsforanstaltninger, idet saavel Regeringen som Chefen for Søværnskommandoen afviste Tanken om et tysk Angreb mod Danmark som værende usandsynligt, og man antog, at den eventuelle tyske Aktion i Stedet maatte gælde Norge — eller muligvis Holland.

For Chefen for Søværnskommandoen forelaa i Hovedsagen følgende Grunde imod Antagelsen om en tysk Aktion mod Danmark:

1. Ikke-Angrebstraktaten,
2. At Storadmiral Raeder under Chefen for Søværnskommandoens Besøg i Berlin i 1938 i Anledning af Rigskansler Hitlers 50 Aars Fødselsdag havde givet Chefen for Søværnskommandoen Underretning om, at han var bemyndiget fra Føreren til at udtale, at Tyskland ikke under nogen Omstændigheder havde til Hensigt at krænke Danmarks Neutralitet,
3. At alle Meddelelser fra den tyske Legation i København og fra den tyske Storadmiral — fremsat adskillige Gange efter Krigsudbrudet gennem den tyske Marineattaché i København, sidst den 12. Februar 1940 — var af en saa beroligende og forsikrende Art, at man maatte afvise Tanken om nogen øjeblikkelig direkte Fare for Danmark. Aftalerne om Fordelingen af Arbejdet med Hensyn til Minerydningsforanstaltningerne i Omraaderne omkring de danske og tyske Spærringer i Bælterne syntes ligeledes at vise, at der ikke var planlagt noget tysk Angreb mod Danmark,
4. Saglig set ansaa Chefen for Søværnskommandoen, at et neutralt Danmark maatte være i Tysklands Interesse,
5. Det maatte anses for at være ganske irrationelt specielt at anvende fladbundet Skibsmateriel (Pramme og lign.) til en Aktion mod Danmark, saaledes som det var nævnt i nogle af de modtagne Efterretninger om den tyske Koncentration af Tropper og Transportmateriel i Østersøhavnene.
6. Endelig maatte det opfattes som et slaaende Bevis paa den tyske Marines velvilige Indstilling over for den danske Marine, at Marineministeriet den 5. April (altsaa samme Dag som de foruroligende Indberetninger kom til Søværnskommandoens Kendskab) modtog skriftlig Meddelelse gennem den tyske Marineattaché i København om, at den tyske Overkommando ingen Indsigelse havde at gøre imod, at der fra Tyskland (som ønsket fra Søværnets Side, da de fornødne Materialer ikke kunde fremskaffes fra Sverige) blev leveret Skibsbygningsmaterialer til følgende projekterede danske Nybygninger:

- 2 Minefartøjer,
- 4 Torpedobaade,
- 1 Inspektionsskib,
- 1 Undervandsbaad,
- 3 Motortorpedobaade,
- 1 Fyrinspektionsskib.

Den 6. April Fm. afholdtes hos Forsvarsministeren et Møde med Hærens og Søværnets øverste Ledelse i Anledning af de foran omtalte fra Berlin modtagne Indberetninger.

Hæren var repræsenteret ved Chefen for Generalkommandoen, Chefen for Generalstaben og Direktøren for Krigsministeriet og Søværnet ved Chefen for Søværnskommandoen, Chefen for Marinestaben og Souschefen i Marinestaben.

Mødet havde i det væsentligste følgende Forløb:

Chefen for Generalkommandoen oplyste, at den indberettede Tonnage af Troppe-transportskibe (150 000 ts) omtrent svarede til den under Ekspeditionen mod Øsel i 1917 anvendte Tonnagemængde. Styrken var dengang ca. 24 000 Mand.

Chefen for Generalstaben oplyste endvidere, at man — som ved flere tidligere Lejligheder meddelt — i hvert Fald siden kort efter den finske Krigs Begyndelse (fra Midten af December 1939) havde Melding om 10—12 tyske Divisioner om tyske Østersøhavne fra Lübeck incl. mod Øst og et betydeligt Transportmateriel, særlig ved Stettin.

Som ogsaa tidligere meddelt havde man iøvrigt allerede fra Krisen i Efteraaret 1938 Kendskab til, at et betydeligt Antal store Skibe anvendtes til Transport af Tropper og Materiel mellem Stettin og Østprøjsen. Fra de seneste Uger havde der foreligget Meddelelse om, at der i Stettin var indladet Materiel og vistnok ogsaa Tropper i Transportskibe. Yderligere var der i de sidste Uger nogle Gange meldt op til 40 Fragtdampere i Kiel; Tropper var i intet Tilfælde omtalt her.

I Egnen omkring Lockstedter i Holsten laa efter alt at dømme 1 Division under Uddannelse.

Helhedsbilledet var efter de for Generalstaben foreliggende Efterretninger ikke anderledes, end det havde været siden Midten af December 1939 — altsaa ikke mere akut, men heller ikke mindre farligt.

Ministeren oplyste, at man ved det danske Gesandtskab i Berlin — vistnok paa Grundlag af Meddelelser fra svensk Side — i de sidste Dage var blevet synlig nervøs for, at Troppe- og Skibssamlinger kunde være rettet mod Danmark. Regeringen vilde anmode fhv. Udenrigsminister Scavenius om at rejse til Tyskland for at søge Underretning om Situationen*). Iøvrigt vilde man afvente nærmere Oplysning om de engelske Noter til Norge og Sverige, særlig Underretning om, hvorvidt de kom ind paa Spørgsmaalet om Malmtransporterne.

Chefen for Søværnskommandoen udtalte, at et Angreb paa Danmark maatte anses for formaalsløst og usandsynligt. Tyskerne vilde ikke vinde ret meget i Flyvetid ved at raade over Flyvepladser i Danmark. Muligvis havde de Planer om Besættelse af Læsø. Ved en Blokade paa et Par Dage — eller blot ved Standsning af Indførslerne til Landet — kunde Tyskland tvinge Danmark til at give efter, saaledes at et Angreb med Tropper vilde være ganske hensigtsløst.

Dette sidste blev imødegaaet af Chefen for Generalkommandoen, der endelig bl. a. foreslog, at man indkaldte Aargangene 1930—35 med 2 ad Gangen til en kort Øvelse, f. Eks. paa 14 Dage. Derefter kunde man se Situationens Udvikling an.

Chefen for Generalstaben oplyste, at det maatte paaregnes at tage 6 Dage at gennemføre en fuldstændig Mobilisering, medens der ikke kunde regnes med mindre end et Par Dage til at formere fuld Sikringsstyrke, d. v. s. bringe Linieafdelingerne paa Krigsstyrke.

Ministeren mente — ligesom Chefen for Søværnskommandoen — at en Indkaldelse kunde vække Uro, og at det gjaldt om ikke at iværksætte Foranstaltninger, der fra tysk Side kunde opfattes som provokerende, men Ministeren lovede at overveje Sagen.

Samme Dags Em. (den 6. April) blev Chefen for Søværnskommandoen fra Udenrigsministeriet informeret om, at den danske Gesandt i Berlin i en ny Indberetning oplyste, at den svenske Gesandt i Berlin efter Ordre havde rettet Henvendelse til det tyske Udenrigsministerium for at faa opklaret, hvad der laa til Grund for Foranstaltningerne i Stettin og Swinemünde, og at Henvendelsen havde givet et negativt Resultat.

*) Denne Udsendelse af fhv. Udenrigsminister Scavenius blev ikke iværksat.

Endvidere blev Chefen for Søværnskommandoen ved samme Lejlighed underrettet om, at den danske Gesandt i Berlin i nævnte Indberetning nu saa noget roligere paa Situationen*).

I Anledning af, at der fra den 5. April — som foran anført — var observeret en livlig nordgaaende, tysk Trafik i Store-Bælt (indtil den 7. April tilsyneladende hovedsagelig bestaaende af Handelsskibe), blev Kels Nor Kystudkigsstation den 7. April Fm. beordret til at observere Trafikken omhyggeligt og hver Aften give summarisk Oversigt pr. Telefon samt detailleret Oversigt pr. Post.

Samme Dag (Søndag den 7. April) modtog den danske Marineattaché i Berlin Meddelelse om, at Transportflaaden i Swinemünde var afgaaet med vestlig Kurs, hvilket meddeltes Udenrigsministeriet s. D. ved 14-Tiden pr. Telefon i Kode med Anmodning om at lade Meddelelsen gaa videre til Marineministeriet. Meddelelsen blev s. D. videregivet fra Udenrigsministeren via Forsvarsministeren til Chefen for Søværnskommandoen — ikke Meddelelsens Ordlyd eller, fra hvem den kom, men som et Rygte i Berlin vil vide, at Transportflaaden er afgaaet den 4. April, og det menes, at den skal naa sin Bestemmelseshavn den 11. April.

Natten mellem den 7. og 8. April modtog Søværnskommandoen Meddelelse fra Udenrigsministeriet om, at der i Sverige blev foretaget visse Indkaldelser til Styrkelse af Beredskabet i Anledning af Situationen.

Tildragelser m. v. den 8. og 9. April 1940.

Kl. 0445 den 8. April meldtes fra Kels Nor Kystudkigsstation:

„Gneisenau“, „Emden“ og „Leipzig“ og 3 Torpedobaade eller Jagere i Pejling 45° nordgaaende“.

Denne Flaadedeling, der efterhaanden som Meldingerne indløb, blev gjort ud til:

- 1 Skib af „Gneisenau“-Klassen,
- 1 — - „Deutschland“-Klassen,
- 1 — - „Köln“-Klassen,
- 3 Skibe - „Albatros“-Klassen,

observeredes i Løbet af Dagen at staa videre Nord paa gennem Store-Bælt og Kattegat (Vest om Anholt og Øst om Læsø) og observeredes sidst fra Skagen Kl. ca. 1900 staaende Vest paa i 10—12 Sømil's Afstand. Torpedobaadene observeredes dog ikke fra Skagen.

Situationen paa Søen om Morgen den 8. April med Hensyn til tyske Søstridskræfter var iøvrigt følgende i Henhold til de for Søværnskommandoen paa dette Tidspunkt foreliggende Indberetninger:

I Store-Bælt:

Kl. 0455: 7 Hjælpeminesøgere (armede Trawlere) nordgaaende ved Tranekær.

*) Foruden Indberetningen af 4. April sendte den danske Gesandt i Berlin ialt 3 Indberetninger — vedrørende det eventuelt forestaaende tyske Angreb mod Danmark — til Udenrigsministeren. Alle Indberetningerne blev modtaget samme Eftermiddag eller Aften, som de var skrevet — henholdsvis den 5. April, den 6. April og den 8. April.

Indberetningen af 4. April blev oplæst ved et Møde hos Udenrigsministeren den 5. April Em., hvor Chefen for Søværnskommandoen var til Stede, saaledes at Chefen for Søværnskommandoen herved fik Kendskab til Indholdet af denne Indberetning i sin Helhed.

Indberetningerne af 5. og 6. April blev kun refereret over for Chefen for Søværnskommandoen, der af Referatet fik det ovenfor angivne Indtryk af, hvad Indberetningerne indeholdt. Med Indberetningen af 8. April blev Chefen for Søværnskommandoen eller andre Medlemmer af Søværnskommandoen overhovedet ikke gjort bekendt.

Til Belysning af Indberetningernes Betydning for Bedømmelsen af Situationen — specielt med Henblik paa Sandsynligheden for et forestaaende Angreb mod Danmark — er de i Bilag Nr. 101 angivne Uddrag (vedrørende de militære og militærpolitiske Forhold) af Gesandten's 3 sidste Indberetninger anført.

I Kattegat:

- Kl. 0542: 6 armerede Trawlere nordgaaende ved Anholt Fyr,
 - 0610: 46 Motortorpedobaade } nordgaaende ved Østre Flak Fyrskib,
 38 armerede Trawlere }
 - 0630: 4 Patrouillefartøjer paa Patrouille N. for Skagen,
 - 0730: 8 U-Baade*) } nordgaaende W. om Læsø.
 2 Ledsageskibe }

I Sundet:

- 9 Minestrygere } ved den tyske Spærring.
 3 Dampere }

I Lille-Bælt:

2 armerede Trawlere S. for den danske Spærring.

Chefen for Søværnskommandoens Opfattelse af disse og de foregaaende Dages tyske Flaadebevægelser gik nærmest i Retning af, at man maatte forvente en tysk Besættelse af en eller flere Fjorde eller Havne paa den norske Sydkyst omkring eller Øst for Lindesnæs, hvorfra der ved en omfattende Minering af Skagerrak kunde være i hvert Fald nogen Mulighed for at opretholde Forbindelsen med Hjemlandet.

Kl. 0910 meddelte Post- og Telegrafvæsenet, at man ved Aflytning af en Telefon-samtale havde erfaret, at England — i Henhold til en Reuter-Meddelelse fra London — havde udlagt et Minefelt paa norsk Territorium.

Kl. 1023 rapporterede Kels Nor Kystudkigsstation, at 2 armerede Dampere ca. 3 000 ts (Hjælpekrydsere), 2 Räumboote, 7 Vagtskibe og 2 Slæbebaade alle i Kølvaandsorden var for nordgaaende i Bæltet.

Kl. ca. 1030 afgaves en Oversigt over Situationen i danske Farvande, saaledes som den havde udviklet sig fra den 7. April om Aftenen til den svenske Forsvarsstab (via det svenske Gesandtskab i København) og til den norske Admiralstab. Fra sidstnævnte Sted modtoges samtidig Meddelelse om, at en engelsk Flaade havde udlagt Miner paa 3 Steder langs den norske Vestkyst (udfor Stat, ved Høstervik og i Vesterfjord), at al Trafik paa den norske Kyst var stoppet, og at Minefelterne blev bevogtet af britiske Krigsskibe. (Meddelelsen om Mineudlægningen blev s. D.'s Formiddag bekræftet over for Søværnskommandoen af den britiske Marineattaché i København).

Kl. 1030 afholdtes et nyt Møde hos Forsvarsministeren med de samme Repræsentanter for Hæren og Søværnet som paa Mødet den 6. April (Chefen for Marinestaben var dog ikke til Stede under hele Mødet, da han blev optaget af Møde med den tyske Marineattaché i København — se herom senere).

Mødet havde i Hovedsagen følgende Forløb:

Ministeren og Chefen for Søværnskommandoen gav en Oversigt over de observerede tyske Søstridskræfters Bevægelser samt oplyste, at en dansk Journalist i Berlin havde meddelt, at man ventede en Aktion i Løbet af 2 Timer. (Denne sidste Meddelelse var afgivet til Søværnskommandoen fra Udenrigsministeriet kort før Mødet).

Chefen for Generalstaben oplyste, at der umiddelbart før Mødet var indløbet Efterretning om, at en 50—60 km lang Motorkolonne var paa Vej fra Rendsborg mod Flensborg. Meddelelsen maatte betegnes som sikker.

Denne faretruende Meddelelse foranledigede Chefen for Generalkommandoen og Chefen for Generalstaben til at foreslaa

Indkaldelsen af den fulde Sikringsstyrke samt

at samtlige Hærens Afdelinger øjeblikkeligt blev sat i *Alarmberedskab* og
 at der foretoges en Flyveropklaring langs Landegrænsen.

Endvidere henstilledes til Søværnskommandoen, at der ogsaa indkaldtes en Sikringsstyrke til Kystdefensionen.

*) Senere samme Formiddag oplystes det, at de indrapporterede U-Baade skulde være Motortorpedobaade.

Chefen for Søværnskommandoen og Chefen for Marinestaben var indforstaaet hermed og erklærede, at man ogsaa maatte have genindkaldt det hjemsendte Mandskab til Artilleriskibet „Niels Iuel“.

Ministeren lovede at forelægge de fremsatte Forslag i et Møde, der skulde afholdes hos H. M. Kongen umiddelbart efter (Kl. 1100).

Kl. 1110 blev der givet Ordre til at forberede Genindkaldelsen af „Niels Iuel“s hjemsendte Mandskab og af Aargang 1938 til Kystdefensionen.

Mellem Kl. 1130 og 1200 vendte Forsvarsministeren tilbage fra Mødet hos H. M. Kongen og meddelte, at det var besluttet *ikke at indkalde en Sikringsstyrke* og ikke foretage sig noget, der kunde udlægges som en Udæskning; kun Mandskabet til „Niels Iuel“ maatte indkaldes, ligesom Alarmberedskab og Flyveropklaringen kunde iværksættes.

Kl. 1225 blev de ekstraordinære Indkaldelsesordrer til „Niels Iuel“s hjemsendte Besætning beordret udsendt.

Endvidere blev Isbryderen „Tyr“, der som tidligere nævnt var udrustet med militær Besætning til Mineeftersøgning i Sundet, kaldt til København for Kommandostrykning, idet Besætningen dels hørte til „Niels Iuel“ og dels var taget fra udrustede Enheder.

Kl. 1100 var Søværnskommandoen af Udenrigsministeriet blevet informeret om, at man ved Aflytning af en Telefonsamtale kunde oplyse:

„I Berlin mener man, at Opretholdelsen af Neutraliteten i Norden kun er et Spørgsmaal om Timer. Det hævdes, at Norden ikke har skænket Tysklands Advarsler fornøden Lydhørhed. Politiet og militære Myndigheder planlægger tyske Modforholdsregler. Da det engelske Skridt (Mineudlægningerne) var ventet i Berlin, er de militære Forholdsregler langt fremskredne, og Aktion kan ikke lade vente mange Timer paa sig.“

Kl. godt 1100 var den tyske Marineattaché i København blevet anmodet om at komme op i Marineministeriet, hvor han iudfandt sig mellem Kl. 1130 og 1200. Da Chefen for Søværnskommandoen paa dette Tidspunkt var optaget i 2den Del af det foran omtalte Møde hos Forsvarsministeren, fandt et Møde Sted hos Chefen for Marinestaben, der spurgte den tyske Marineattaché, hvorledes man skulde opfatte den britiske Mineudlægning i norske Farvande og de store Bevægelser af tyske Skibe i danske Farvande.

Marineattachéen erklærede, at han vist ikke kendte mere til Sagen end Marineministeriet og maaske knap nok det — samt udtalte, at der forelaa et utroligt Overgreb og en grov Krænkelser af Norges Neutralitet fra Englands Side.

Paa Forespørgsel om, hvilke Følger dette britiske Neutralitetsbrud kunde have, svarede han, at han intet vidste om den videre Udvikling.

I denne Forbindelse skal endvidere nævnes, at Søværnskommandoen om Eftermiddagen blev bekendt med, at den tyske Gesandt i København s. D. over for Udenrigsministeriet havde givet Udtryk for, at han — som oprigtig Ven af Danmark — haabede, at Danmark ikke vilde lægge sig fast paa en bestemt Linie, og han vilde fraraade, at den danske Regering af de øjeblikkelige Forhold lod sig foranledige til at tage ekstraordinære Skridt, da noget saadant vilde kunne mistydes af den tyske Regering og Værnemagt.

Ved 15-Tiden modtog Søværnskommandoen Henvendelse fra den herværende tyske Marineattaché's Assistent med Anmodning om at standse danske Fyrskibes Radiomeldinger om tyske Styrkers Bevægelser. (Enkelte af Fyrskibene havde i Overensstemmelse med de foreliggende Ordre fra Søværnskommandoen indberettet om større Flaadebevægelser, men ikke om enkelte Enheders Passage).

Da man ikke mente at burde modsætte sig det saaledes fremførte Ønske, blev Fyrskibene ved Telegram Kl. 1600 instrueret i Overensstemmelse hermed.

Kl. 1210 modtoges Oplysning fra Generalstaben om Tilstedeværelsen af tyske motoriserede Tropper fra Rensborg indtil 1½ km Syd for Grænsen.

Generalstaben blev i Løbet af Dagen holdt underrettet af Søværnskommandoen om Observationer paa Søen af væsentlig Interesse og blev paa Forespørgsel orienteret om Isforholdene med Henblik paa Landgang ved Stevns, i Køge Bugt og i Faxe-Bugt. (Alle 3 Steder var Isforholdene saaledes, at Landsætning maatte anses for yderst vanskelig).

For at undgaa eventuelle Episoder som Følge af den stærke tyske Luftvirksomhed i Store-Bælt udstedte Søværnskommandoen om Eftermiddagen den 8. April Forbud til Marinestationen Slipshavn mod at lade det i Slipshavn baserede Luftfartøj foretage Flyvning.

Af vigtigere Meldinger om tyske Skibes Bevægelser m. v. udover den foran omtalte Flaadedelings Passage gennem Store-Bælt og Kattegat skal nævnes:

Kl. 1143 og 1209 rapporterede Onsevig Kystudkigsstation følgende nordgaaende Passage:

- 7 Trawlere,
- 2 store, graamalede Moderskibe,
- 2 sorte Dampere med gul Overbygning,
- 2 Motortorpedobaade.

Kl. 1438 meldtes via Slipshavn fra Torpedobaaden „Ørnen“, som lige var indkommet fra Patrouille i Store-Bælt:

„I Gaar ved Solnedgang kom 2 armerede Handelsdampere ikke lastede efterfulgt af 4 Räumboote. De armerede Skibe begge til Ankers ved „Ingolf“ og tysk Lodsskib Nord. Skibene 5 000—6 000 Tons. En Skorsten omtrent lodret. En Kanon 75—87 mm foruden Antiluftskyts. Bygget ca. midt i 1920. Har Mineskinner agter. En af dem førte Gruppechefstander, ikke paafaldende mange Mennesker paa Dækket. Ikke Linere, men Trampbaade. Ret Stævn, ikke særlig moderne.

De 8*) Räumboote gik videre. 2 haardt lastede Trawlere agten for disse. De nævnte Handelsskibe graamalede med Krigsflag.

Ved 0300-Tiden 7 armerede Trawlere blændede nordgaaende.

Ved 0600-Tiden (Daggry) „Gneisenau“, 1 „Deutschland“ og „Emden“ og 3 større Jagere nordgaaende. De 2 førstnævnte Overtræk, „Emden“ klart Skib. 11 Bombeluftfartøjer nordgaaende, 9—10 Bombeluftfartøjer sydgaaende tilbage.“

Kl. 1655 fra Sprogø:

„2 Ledsageskibe, tidligere Passagerskibe, overbyggede med firkantede Ruder fra For til Agter. I det sidst indberettede er Ruderne aflændede med Jernplader, der er gule; malede Overtræk over Kanontaarne, nu aflaget Overtræk. Mange Mennesker om Bord, ens mørkt paaklædt (ca. 6 000 ts).“

Kl. 1734 fra Tranekær Kystudkigsstation:

„4 smaa tyske Skibe nærmest af „Pelikan“-Typen nordgaaende, saa dybt lastede, at Agterdækket næsten i Vandoverfladen.“

Ved 17-Tiden meddeltes som Resultat af Luftrekognoscering fra Sverige (Øresunds Marinedistrikt), at der befandt sig 3 store Transportskibe og 10 armerede Trawlere til Ankers mellem Falsterbo og Møen.

Endvidere indløb der i Løbet af Eftermiddagen Efterretning om, at den tyske Motorkolonne mellem Kl. 1000 og 1200 var standset med Tøten ca. 1½ km Syd for Grænsen, samt at der forberedtes Kvarter til 9 000 Mand i Flensborg.

Kl. ca. 1535 og Kl. ca. 1825 meddelte Søværnskommandoen den foran omtalte tyske Flaadeafdelings Positioner i Kattegat til den norske Admiralstab, der samtidig underrettedes om, at 2 Hjælpe- eller Mineskibe var passeret Korsør for nordgaaende Kl. 1453, samt at 2 armerede Dampere paa ca. 6 000 ts med mange Folk i ensartet Paaklædning om Bord var passeret Sprogø for nordgaaende Kl. 1655.

Fra Norge oplystes ved samme Lejlighed, at 3 tyske Dampere — „Rio de Janeiro“, „Poseidon“ og „Kreta“ — var blevet torpederet i Oslo Fjord. Det ene Skib syntes at have været et Troppetransportskib, og et betydeligt Tab af Menneskeliv syntes at have fundet Sted.

Endelig afgaves Kl. ca. 2230 Meddelelse saavel til Norge som til Sverige om den tyske Flaadedelings Passage af Skagen Kl. ca. 1900.

*) I Henhold til den skriftlige Rapport for Døgnet 7. April Kl. 1200—8. April Kl. 1200 fra Stations-skibet ved Store-Bælts-Spærringen passerede ialt 8 Räumboote N. paa den 7. April om Aftenen; heraf var de 4 de Baade, der kom sammen med de 2 armerede Handelsdampere, medens de 4 andre kom op noget senere.

Ved Mørkets Frembrud den 8. April var Situationen paa Søen — paa Grundlag af de indkomne Meldinger — i Hovedsagen følgende:

Den omtalte Flaadedeling i Skagerrak ude af Sigte.

Udfor Hirtshals 3 armerede Trawlere i 8—10 Sømils Afstand.

Et større Antal armerede Trawlere var i Løbet af Eftermiddagen rapporteret for nordgaaende fra Hjelm, Fornæs og Anholt. Ved Hjelm patrouillerede formentlig 2 Forpostbaade.

I Store-Bælt:

Udfor Onsevig: 7 Trawlere nordgaaende.

Ved Sprogø: 4 Hjælpeminestrygere nordgaaende.

Ved Sejro: 7 Hjælpeminestrygere nordgaaende.

Mellem Sejro og Røsnæs syntes 3 Depotskibe el. lign. og 3 Räumboote eller Motortorpedobaade at holde gaaende.

Endvidere maatte der i Store-Bælt paaregnes at være nogle af de tidligere rapporterede, armerede Handelsdampere og lign., der ikke var observeret at staa videre Nord paa (bl. a. de 2 Transportskibe paa ca. 6 000 ts med mange ensartet mørkt paaklædte Mennesker). Nord for de danske Spærringer laa 2 armerede, tyske Handelsskibe; iøvrigt var man ikke kendt med Tilstedeværelsen af andre tyske Enheder ved Spærringen.

I Sundet:

Ved den tyske Spærring 3 større Dampere og 10 Minestrygere.

I Lille-Bælt:

2 armerede Trawlere Syd for den danske Spærring.

Paa samme Tidspunkt var de udrustede danske Flaadestyrker fordelt som følger:

Esbjerg:

Inspektionsskibet „Beskytteren“.

Hirtshals:

Opmaalingskibet „Hejmdal“.

Paa Patrouille ved Skagens Rev:

Torpedobaaden „Dragen“.

Paa Frederikshavns Red:

Artilleriskibet „Peder Skram“.

Frederikshavn:

Torpedobaaden „Hvalen“,

— „Laxen“.

Aarhus:

Værkstedsskibet „Henrik Gerner“,

U-Baaden „Havmanden“,

— „Havfruen“,

— „Havkalen“.

I Store-Bælt ved Spærringen:

Inspektionsskibet „Ingolf“,

Torpedobaaden „Glenten“,

— „Høgen“,

Mineskibet „Lossen“,

Minestrygeren „Søløven“,

— „Søridderen“,

— „Støren“,

Patrouillefartøjerne P. 1—4.

Nyborg:

Torpedobaaden „Ørnen“.

Slipshavn:

Bevogtningsfartøjet „Sælen“.

Svendborg:

Minefartøjet „Sixtus“ (Havari).

I Lille-Bælt ved Spærringen:

Inspektionsskibet „Hvidbjørnen“,
Bevogtningsfartøjet „Nordkaperen“.

Søby (Ærø):

Minefartøjet „Kvintus“.

Helsingør:

Opmaalingskibet „Freja“.

Holmen:

Artilleriskibet „Niels Iuel“ (under Udrustning),
Ministrygeren „Havørnen“,
— „Søhunden“,
Bevogtningsfartøjet „Makrelen“,
— „Havkatten“,
U-Baaden „Daphne“,
— „Dryaden“,
— „Rota“,
— „Flora“.

Nordre Toldbod:

Inspektionsskibet „Islands Falk“.

I Grønsund:

2 P-Kuttere ved Spærringen,
2 — i Stubbekøbing.

Samtlige danske Minespærringer var desarmerede, da de som tidligere omtalt maatte paaregnes at være i Uorden efter Iserperioden, herfra dog undtaget Grønsundsspærringen, der var desarmeret, fordi Afmærkningen endnu ikke var bragt i Orden.

Selvom Situationen var alarmerende — navnlig paa Grund af den tyske Troppekolonnes Tilstedeværelse tæt Syd for Grænsen i Sønderjylland —, ansaa Søværnskommandoen af de tidligere anførte Grunde dog ikke Situationen for at være akut for Danmarks Vedkommende, idet man vedrørende de tyske Troppebevægelser Syd for Grænsen havde dannet sig den Opfattelse, at Formaalet med disse var en Demonstration eller en Sikringsforanstaltning over for alle Eventualiteter (f. Eks. et eventuelt britisk Landgangs-forsøg paa Vestkysten — evt. ved Esbjerg).

Der blev derfor ikke givet Ordre om forhøjet Beredskab til Søværnets Myndigheder og udrustede Skibe eller Ordre til Ændringer i normal Tjenestegang (f. Eks. Inddragning af Landlov).

Paa Grund af den ekstraordinære Situation forblev Forsvarsministeren dog i Ministeriet om Natten.

Chefen for Søværnskommandoen, der under hele Sikringsperioden havde overnattet i sit Kontor i Ministeriet, samt Chefen for Marinestaben og Souschefen i Marinestaben, som Sikringsperioden igennem tårnvis havde varetaget Stabsvagten i Søværnskommandoen, forblev ligeledes i Søværnskommandoen Natten over.

Sent om Aftenen blev der truffet Aftale med Generalkommandoen om, at Søværnet ved Dag gry skulde foretage Luftrekonoscering Syd om Lolland og Falster, medens Hæren vilde foretage Luftrekonoscering langs Grænsen i Sønderjylland.

Marinestationen Slipshavn blev i den Anledning kort før Midnat beordret til ved Daggrø at lade det dér baserede Luftfartøj foretage Rekognosceringen Syd om Lolland og Falster.

Samtidig blev Styrken i Frederikshavn beordret til at foretage Luftrekognoscering langs Vestkysten den 9. April med begge Luftfartøjerne.

Fra Mørkets Frembrud indtil den 9. April Kl. ca. 0400 indløb følgende vigtigere Meldinger af militær Interesse:

Kl. 2105 fra Post- og Telegrafvæsenet: En Aflytning fra Krusaa:

„Der ventes 28 Tog med Tropper til Flensborg i Løbet af Natten. Hovedstyrken staar ved Ellingstedt. Der er gjort Kvarter til en Styrke paa 10 000 Mand i Flensborg.“

Kl. 2232 fra „Glenten“:

„Tysk Bugserdamper sunket. Besætning bjerget, 54° 48' N. 10° 50' E. Vraget ligger farligt for Sejladsen x 2225.“

Kl. 2300 fra „Glenten“:

„Bugserdamper Handelsflag. Besætning afleveret i tysk Trawler. Pilk udlagt i Nærheden. Skibet sunket efter Kollision i Renden x 2255.“

Kl. 2302 fra Tranekær:

„Kl. 2248 5 Skibe i ESE. 3 Sømil, Afstand mellem hinanden 300—400 m, passerer for nordgaaende, jævn Fart, førte Lanterner.“

Kl. 0000 fra Ritzaus Bureau:

„Fra Oslo: Den kommanderende Admiral har bestemt, at følgende Radiofyr skal standses straks og indtil videre: Lister, Feisteinen, Sjøløy og Marsteinen. Ligeledes skal alle Kystfyr slukkes paa Strækningen svenske Grænse til og med Marsteinen.“

Kl. 0050 fra Omø:

„Kl. 0045: 8 klare Lanterner antagelig af Marinefartøj i 250° ca. 5 Sømil Afstand, langsomt nordgaaende.“

Kl. 0245 fra Sikkerhedspolitiet:

„Kl. 0150: Division mellem Rensborg og Grænsen synes for Størstedelen at være gaaet i Kvarter for Natten — i Hovedsagen langs Marchvejen. Tyngden SW. for Slesvig. Et mindre Sikringsled synes at ligge N. for Flensborg. Tøten af Hovedstyrken tæt S. for Flensborg. En Postering nogle 100 m S. for Grænsen. Ved Havnen i Flensborg stod Kl. 2100 ca. 90 Lastvogne med Tropper; der ses stadig en ikke ringe Trafik fra Hamborg mod Nord. Divisionen gør Indtryk af at være en Liniedivision. Ca. 70 pCt. af Mandskabet er helt unge. Der er vistnok kun 1 Artilleriregiment. Divisionen er en typisk Infanteridivision paa Motorvogne, idet Vognmateriellet er uensartet og for en stor Del udskrevet. Deutsche Reichspost-Omnibusser i Flensborg ligger i Aften med Ordre til at holde sig klar til Kørsel med Tropper fra Banegaarden. Der ventes 22 eller 28 Transporttog i Nat. De vestlige Veje synes fri for Tropper. Grænsen fra Pebersmark er blevet forstærket med Mandskab fra Danzig i Eftermiddag.“

Kl. 0255 fra Udenrigsministeriet:

„Statstelefonen har bekræftet Telefonforbindelsen med Oslo afbrudt Kl. 0020 — paa Grund af Mørklægning.“

Endelig var der omkring Kl. 0300 konstateret nordgaaende tyske Luftfartøjer gennem Store-Bælt — antagelig ialt 6.

I den af „Glenten“ Kl. 2232 indrapporterede sunkne Bugserdamper havde der befundet sig Marinetropper udstyret med Gevær og Staalhjelme, hvilket imidlertid først kom til Søværnskommandoens Kendskab Kl. 0400 den 9. April, da man modtog følgende Melding fra Marinestationen Slipshavn:

„Fra „Glenten“ den 9. April 0300 indtelefoneret fra Spodsbjerg:

En Serie Skibe kom op Syd fra i Aften. Førerskib „Schleswig-Holstein“-Klassen efterfulgt af 1 T-Baad antagelig af „Wolf“-Klassen og en M-Baad.

I Serien var bl. a. 6 armerede Trawlere. Ved 2120-Tiden hørtes fra „Glenten“, der laa i sydlige Fortøjningsbøje, en Kollision, og et Skib saas at bevæge sig rask vest-efter. „Glenten“ kastede los og stod efter Skibet, der var en stor Bugserbaad og var sunket med Agterenden, da „Glenten“ naaede den. I Stævnen befandt sig en Del Mennesker, af hvilke „Glenten“ reddede 32, hvoraf Halvdelen civile, Halvdelen militære. Sidstnævnte var Marinetropper udstyret med Gevær og Staalhjelme; de af „Glenten“ bjergede blev straks sat om Bord i en Trawler. Pladsen for Vraget nogenlunde afmærket af Pilk ca. 100 m Vest for Pladsen, 22 m Vand.

Har Grund til at tro, at alle Skibe, der er passeret, „contains an expeditional force of naval troops“.

Blandt Skibene i alt 30 Trawlere, der alle var haardt lastede, formentlig med de omtalte „troops“; de manøvreredes ikke med Rutine. 6 af dem var i Eftermiddags i Dagslys ved at løbe en af vore S-Baade, der var i Færd med Minestrygning, ned.

„Glenten“ lod sig afløse paa sydlige Patrouille, gik op til „Ingolf“ for Konference med Chefen, derefter til Spodsbjerg for at telefonere; da Telefonen ikke ugenert, anvendes Engelsk. De af „Glenten“ bjergede anede ikke, hvor i Verden de var, og blev meget for-
bavset over at høre, at de var i Store-Bælt. De duftede af Spiritus, saa alt andet end glade ud og havde været indespærret i 4 Dage forud for dette.“

Denne Melding blev omgaaende forebragt Forsvarsministeren samt Chefen for Søværnskommandoen, Chefen for Marinestaben og Souschefen i Marinestaben. Under Drøftelsen af, hvilken Betydning der kunde tillægges denne Melding, indberettedes Kl. 0417 fra Kystdefensionen (Lynetten):

„Middelgrundsfort meddeler: Kl. 0402 observeret et Fartøj paa Vej til Københavns Havn. Fartøjet havde slukkede Lanterner og belystes med Projektør. Det viste sig at være et tysk Orlogsfartøj.

Kanonens til Varselsskud var i Uorden. Skibet belyste selv sit Orlogsflag og slukkede igen.

Kl. 0402 højste Protest og belyste vort Flag.“

Kystdefensionens Indberetning blev forebragt Forsvarsministeren, da denne netop kom ind til Chefen for Søværnskommandoen for at meddele, at den tyske Gesandt i København havde anmodet Udenrigsministeren om en Samtale for at overrække en Note fra den tyske Regering.

Kl. 0424 meldtes fra Halskov Rev Kystudkigsstation, at 2 store Dampere, heraf 1 uden Lanterner, og 4 mindre Dampere, antagelig Minefartøjer, stod ind til Korsør.

Kl. ca. 0429 indløb Melding fra Lynetten om, at et tysk Orlogsfartøj som „Ingolf“ var i Københavns Havn.

Kl. 0430 indløb Melding fra Slipshavn om, at der var gaaet tyske Skibe ind i Nyborg Havn, som havde besat „Ørnen“, samt at store Dele af den tyske Hær var gaaet i Land ved Middelfart.

Der blev nu givet Ordre til at tilkalde det i Søværnskommandoen tjenstgørende Personel, der ikke havde Vagt. Endvidere blev Direktøren for Krigsministeriet, der var nærværende i Ministeriet, underrettet, og efter at have været i Forbindelse med Forsvarsministeren anmodede Direktøren Chefen for Generalkommandoen og Chefen for Generalstaben om at møde i Krigsministeriet.

Under Drøftelsen af de indløbne Meldinger blev det nævnt for Forsvarsministeren, at de af Søværnets Enheder, der maatte være til Stede ved eventuelle Landgangssteder, vilde handle efter de forud givne Forholdsordrer (jfr. Søværnskommando-Ordre Nr. 2, Bilag Nr. 3). Ministeren var ganske indforstaaet hermed, men tilføjede paa Forespørgsel, at der ikke skulde udstedes Ordre om yderligere Foranstaltninger, førend man havde Kendskab til de af den tyske Gesandt paa den tyske Regerings Vegne fremsatte Krav eller Forslag.

Herefter udviklede Begivenhederne sig i Hovedsagen som følger, idet der med Hensyn til Detailler henvises til efterfølgende detaljerede Beretning om Forhold og Tildragelser under Besættelsen inden for de forskellige Omraader.

Mellem Kl. 0430 og 0450 indløb Meldinger om tyske Troppers Overskridelse af Grænsen ved Krusaa og om Landsætning af tyske Tropper i Middelfart, Nyborg, Korsør og i København ved Langelinie.

Kl. 0458 og Kl. ca. 0500 kom følgende Telegrammer til Søværnskommandoens Kundskab henholdsvis fra „Ingolf“ og fra „Høgen“:

„Anmoder om Forholdsordre x 0455“.

„Tysk Værnemagt opfordrer Anløb af Nakskov, da dansk Grænse forceres. Anmoder om Forholdsordre x 0435“.

Da Chefen for Generalkommandoen og Direktøren for Krigsministeriet — Kl. ca. 0455 — var kommet til Stede hos Forsvarsministeren (Chefen for Generalstabens var blevet holdt tilbage af de tyske Tropper), orienterede man sig om Situationen paa Grundlag af de indkomne Meldinger. Søværnskommandoen blev herunder bekendt med, at tyske Tropper havde overskredet Grænsen i Sønderjylland i hele dens Udstrækning.

Kl. ca. 0510 tog Forsvarsministeren — ledsaget af Cheferne for Generalkommandoen og Søværnskommandoen — til Møde hos H. M. Kongen paa Amalienborg, hvor ogsaa Statsministeren og Udenrigsministeren var til Stede.

Forinden forespurgte Chefen for Marinestaben, om der maatte gives Ordre til Modforanstaltninger, hvorefter Ministeren gentog, at der ikke maatte udstedes yderligere Ordre, førend der forelaa en Regeringsbeslutning paa Grundlag af de af den tyske Gesandt bebudede Forslag. Chefen for Søværnskommandoen gav Ordre til Alarmberedskab, men at der ikke maatte skydes før efter nærmere Ordre.

I Henhold hertil blev der pr. Telefon udstedt følgende Ordre:

Kl. 0515 til Søværnets Kaserne:

„Der skal øjeblikkelig purres ud paa Kasernen og i „Fyen““.

Kl. 0521 til Kystdefensionen:

„Alarmberedskab. Armer Spærringen“.

Fra Chefen for Kystdefensionen, der tillige var Stationschef paa Flaadestationen:

„Jeg besætter Poster paa Holmen“.

Svar: „Ja — ikke skyde før efter nærmere Ordre“.

Kl. ca. 0530 til Styrken i Frederikshavn

- - 0530 - Søværnets Kaserne

- - 0535 - Flyvevæsenet

- - 0620 - Styrken i Aarhus

} Sikringstjeneste 3, ikke skyde før efter nærmere Ordre.

Kl. 0530 til 1. Eskadre:

„Beredskab, men ikke skyde før efter nærmere Ordre, medens Forhandlingerne staar paa“.

Kl. 0530 til Borgsted Batteri:

„Armer Spærringen“.

Fra Borgsted Batteri:

„Ingen Afmærkning“.

Svar:

„Annullerer, men Sikringstjeneste 3; ingen Beskydning før efter nærmere Ordre“.

Kl. 0539 til Slipshavn pr. Radio:

„Armer Spærring x 0538“.

Det skal bemærkes, at Ekspeditionen af ovenstaaende Ordre om Sikringstjeneste 3, der ikke udsendtes pr. Radio til Styrker paa Søen, vanskeliggjordes af de allerede paa dette Tidspunkt begyndende Forstyrrelser i Telefontjenesten, hvilket bl. a. var Aarsagen til, at Ordren til Slipshavn om at armere Spærringerne maatte sendes pr. Radio.

Som Svar paa „Høgen“s Telegram x 0435 beordredes „Høgen“ ved Telegram afsendt Kl. 0540 til at indgaa til Nakskov.

I Tiden fra Kl. ca. 0510 indløb en Del Meldinger, hvoraf det fremgik, at talrige tyske Luftfartøjer stod Nord paa i Sundet, Store-Bælt, Lille-Bælt og i Kattegat.

Fra Kl. 0535 blev København overfløjet af et stort Antal tyske Luftfartøjer, hvorfra der nedkastedes Flyveblade (jfr. Bilag Nr. 102).

Kl. 0525 var der fra Masnedø Fort modtaget Melding om, at tyske Faldskærms-tropper var blevet landsat paa Banelinien.

Kl. 0545 blev jourhavende Adjutant hos H. M. Kongen af Søværnskommandoen underrettet om, at en tysk Styrke var gaaet i Land ved Søværnets Kaserne, og Kl. 0555 om, at den var gaaet om Bord i „Niels Iuel“.

Kl. ca. 0615 vendte Chefen for Søværnskommandoen tilbage, medbringende Regeringens Afgørelse — at Danmark bøjede sig for Overmagten, og at der ikke maatte gøres Modstand — samt de hermed tiltraadte Betingelser, der i Oversættelse er angivet i Bilag Nr. 103: „Meddelelse fra den tyske Rigsregering“.

I Overensstemmelse hermed blev der fra Kl. 0620 udstedt Ordre til de af Søværnets Myndigheder og Enheder, med hvilke der kunde opnaas Telefonforbindelse, til at etablere Sikringstjeneste 1, samt at der efter Kongens og Regeringens Ordre ikke skulde ydes Modstand, og at intet Materiel maatte ødelægges.

Endvidere sendtes følgende Telegram som Blindtelegram med Radioekspresignal til alle Søværnets Radiostationer:

„Efter Regeringens Ordre Sikringstjeneste 1. Ikke skyde. x 0626“*).

Minespæringerne i Bælterne og i Sundet blev beordret desarmeret henholdsvis Kl. 0637 og Kl. 0724.

Ved Telegram x 0630 beordredes de ved Store-Bælts-Spærringen stationerede danske militære Enheder i Havn, og „Dragen“, der holdt Patrouille ved Skagens Rev, blev ved Telegram x 0810 beordret til at afgaa til „Peder Skram“.

Endelig sendtes Forbindelsesofficerer til Møde med de tyske Marinemyndigheder i København, hvorunder indledende Forhandlinger paabegyndtes vedrørende den praktiske Udførelse af de af Regeringen tiltraadte Betingelser saavel angaaende Skibsfartens Forhold som angaaende Søværnets Forhold, herunder:

- a) Foreløbig Oplægning af alle danske Orlogsskibe,
- b) Ophør af dansk Neutralitetsbevogtning paa Søen,
- c) Spørgsmaalet om Bevogtning og Tilsyn med de danske Minespæringer, der fra tysk Side principielt ønskedes opretholdt,
- d) Overlevering af Kystdefensionens Værker,
- e) Opretholdelse af dansk Lodstjeneste,
- f) Indtil videre ingen Mørklægning af Fyrbelysningen.

Paa Grundlag af de af Regeringen tiltraadte Betingelser udstedte Forsvarsministeren endvidere den i Bilag Nr. 104 angivne Forholdsordre til Hærens og Søværnets Afdelinger m. fl.

*) Telegrammets Ordlyd skulde have været:

„Efter Regeringens Ordre Sikringstjeneste 1. Ikke skyde. Materiellet ikke ødelægges“, men ved Omsætning til Kode fik det fejlagtigt følgende Form:

„Efter Rageringens Ordre. Efter Regeringens Ordre Sikringstjeneste 1. Ikke skyde“.

Detailleret Beretning om Forhold og Tildragelser den 8—9. April indenfor forskellige Omraader.

København.

A. Situationen ved København den 8. April 1940 Aften.

1. Kystdefensionen.

Den almindelige Situation ved Kystdefensionen den 8. April Aften var følgende:

Ingen af Kystdefensionens Værker var — som tidligere omtalt — krigsbemandet.

Vagts- og Bevogtningsstyrkerne paa de belagte Værker omkring København var fordelt som følger:

	Befalings- mænd m. fl.	Værne- pligtige	Ialt
Kommandostationen Lynetten.....	54	80	134
Middelgrundsfort.....	97	107	204
Flakfort.....	33	239	272
Dragørfort.....	21	72	93
Ialt...	205	498	703

Landlov var som sædvanlig givet om Eftermiddagen efter almindelig Udskejning.

Paa Grund af den lange forudgaaende Isperiode lod Besætningernes og Skolernes Artilleriuddannelse paa de belagte Forter meget tilbage at ønske.

For Middelgrundsfortets Vedkommende var Bemandingsforholdene i beredskabsmæssig Henseende særlig dårlige i det paagældende Tidsrum som Følge af, at Fortet var under Klargøring til Modtagelse og Uddannelse af de 460 værnepligtige, der skulde møde den 9. April, og til Uddannelse af Kadetlæringer og Overkonstabelelever, der var antaget den 8. April.

Dette havde medført,

- a t ca. 135 Mand, der var uddannet paa Fortet, den 1. og 2. April var blevet overført til Flakfort, saaledes at det resterende Antal værnepligtige for Størstedelen var Frigængere uden egentlig Artilleriuddannelse,
- a t Middelgrundsfort med Henblik paa Befalingsmænd til den nye Eksercerskole den 8. April fik tilkommanderet 35 nyudnævnte Befalingsmænd (Kystkadetter og Overkonstabler), der ikke var uddannet paa Fortet,
- a t Fortet samme Dag (den 8. April) fik tilkommanderet 39 Læringer og Elever, der ingen forudgaaende Uddannelse havde.

Endvidere var 17 Overkonstabelelever, der hørte til Fortet, og som var uddannet paa dette, midlertidigt underbragt paa Lynetten for at skyde Haandvaabenskydninger.

Endelig var Chefen for Middelgrundsfort, der mobiliseringsmæssigt hørte til „Niels Iuel“, den 8. April blevet frakommanderet Fortet og den efter Chefen ældste Søofficer paa Fortet indsat som Interimschef som Følge af de s. D. beordrede Genindkaldelser til „Niels Iuel“.

Efter at Landlov var givet, omfattede Middelgrundsfortets ombordværende Besætning:

- 1 Søofficer (Interimschefen),
- 6 Kystofficerer,
- 35 andre Befalingsmænd, heraf 22 nyudnævnte (s. D. tilkommanderede)
- Overkonstabler,
- 40 værnepligtige og
- 39 Lærlinge og Elever uden Uddannelse.

Følgende Poster var Natten mellem den 8. og 9. April besat paa Dækket:

- 1 Vagtchef,
- 1 vagthavende Befalingsmand ved 75 mm A. L. K. (til Afgivelse af Varsels-skud),
- 1 Udkig paa „Kronen“ (vpl.),
- 1 Ordonnans hos Vagtchefen (vpl.),
- 2 Mand ved 75 mm A. L. K. (vpl.).

Desuden skulde i Henhold til Tjenesteordningen for Fortet Besætninger til 2 Stk. 12 cm P. K. være udstykket og møde ved de respektive Kanoner paa Alarmsignal.

I Løbet af den 8. April var der blevet forhandlet mellem Søværnskommandoen og Kystdefensionen om eventuelt at supplere Besætningerne op med genindkaldte værnepligtige af tidligere Aargange eller at fastholde Mødeordrerne til de 460 værnepligtige, der skulde møde den 9. April. Da man fra Regeringens Side ikke ønskede ekstraordinære Indkaldelser til Kystdefensionen, og Søværnskommandoen paa dette Tidspunkt ikke ansaa Situationen for at være akut for Danmarks Vedkommende, blev man staaende ved at fastholde den planlagte, normale Indkaldelse, idet denne Løsning desuden var at foretrække af organisatoriske Grunde og blev anbefalet af Chefen for Kystdefensionen — dog under Forudsætning af, at der ikke kunde forventes faretruende Begivenheder i den følgende Maaned.

Situationen paa Søen omkring København var — som tidligere omtalt — saaledes, at *ingen af de til Raadighed værende Vagtskibe, Bevogtnings- og Patrouillefartøjer kunde være paa Post inden for Københavns Redomraade* paa Grund af Isforholdene (svær sammenskruet Drivis).

Lodstjenesten Nord for København blev varetaget af Lodsdamperen „Lodsen“, der efter Kl. 2330 opholdt sig Nord for Middelgrundsfortet i en Vaage, der holdtes aaben af den nordgaaende Strøm.

2. Flaademateriellet ved København

Ved Flaadestationen henlaa følgende Skibsmateriel *under Kommando*:

a) Artilleriskibet „Niels Iuel“.

Artilleriskibet laa fortojet udfor Nyholms Kran og havde — som tidligere nævnt — gjort Tjeneste som Kaserneskip for en Del af det pr. 1. April nyindkaldte Mandskab.

Som Følge af den trufne Bestemmelse om hurtig Udrustning af Skibet og Genindkaldelsen af det her tilhørende værnepligtige Mandskab, der var blevet hjemsendt den 30. Marts, var Kommandoen blevet hejst i Skibet, og Eskadrechefens Kommandotegn blevet flyttet hertil fra Stationsskibet „Hekla“ den 8. April Kl. 1600.

Samtidig var det værnepligtige Mandskab fra Eksercerskolen blevet overført til Søværnets Kaserne, og Befalingsmændene til „Niels Iuel“ tiltraadte Tjeneste om Bord.

Under „Niels Iuel“s Oplægning som Kaserneskip var Beredskabstilstanden i Hovedsagen følgende:

Skibet havde kun en mindre Stambesætning, idet Hovedparten af de til Skibet hørende Befalingsmænd gjorde Tjeneste paa Eksercerskolen.

Alle Kanoner var klargjorte i konserveret Stand (herfra undtaget 15 cm Kanon Nr. 5 og 6, hvis Sigter var aftaget for Eftersyn. Endvidere var Piberne til 8 mm R. G. nedstuvet i Magasin).

Ingen Ammunition ved noget Skyts.

Fra Maskinen var en Del Maskindele til Reparation ved Orlogsværftet samt en Del Eftersynsarbejder i Gang.

Efter Kommandohejsningen klargjordes 15 cm Kanon Nr. 5 og 6, saaledes at disse Kanoner var klargjorte i konserveret Stand ved Midnat s. D.

Maskinreparationerne blev udført i Løbet af Natten og tilendebragt om Formiddagen den 9. April.

Kl. 1800 den 8. April var „Niels Iuel“s Personelstatus:

	Mødt	Mangler i Henhold til Krigsbemandings- reglementet
Søofficerer.....	8	4
Andre Befalingsmænd.....	ca. 50	4
Mather og Mathelever.....	- 50	24
Værnepligtige Maskinister.....	6	6
Andre værnepligtige.....	- 48	130

Indtil Kl. 2400 mødte 7 genindkaldte værnepligtige, og mellem Kl. 0000 og 0700 den 9. April mødte yderligere 3 genindkaldte værnepligtige.

Som Følge af Skibets Klargøring og de foretagne Genindkaldelser blev der af 1. Eskadre ikke givet almindelig Landlov til „Niels Iuel“ den 8. April, men der blev givet Tilladelse til, at Befalingsmænd og Personel af Stammandskabet, der ikke havde haft Lejlighed til at forberede sig paa snarlig Afgang paa Togt, kunde faa fri i den Udstrækning, som Tjenesten tillod det.

Om Bord i „Niels Juel“ var der iøvrigt normal Vagt med Søofficer paa Dækket.

b) 1. *Ministrygergruppe:*

„Makrelen“,
„Søhunden“,
„Havkatten“.

Disse Fartøjer laa ved sydligste Torpedobaadsbro og henhørte i kommandomæssig Henseende under Kystdefensionen.

Der var normal Landlov. „Søhunden“ havde som Tjenestebaad fuld Besætning om Bord og laa paa een Times Varsel. De øvrige Baade havde 1 Skifte om Bord.

c) *Ministrygeren „Havørnen“.*

Dette Fartøj, der kommandomæssigt henhørte under Marinestationen Slipshavn, laa ved sydligste Torpedobaadsbro.

Kommandoen var den 8. April skiftet fra „Narhvalen“ til „Havørnen“, og Omskiftningen var ikke tilendebragt, da „Havørnen“ i Realiteten ikke havde været klar til Kommandohejsning den 8. April.

Der var normal Landlov, d. v. s. 1 Skifte om Bord, idet Fartøjet under Isperioden i landlovsmæssig Henseende havde gaaet Vagt sammen med 1. Ministrygergruppe.

d) 2. og 3. *Undervandsbaadsgruppe:*

„Dryaden“,
„Daphne“,
„Flora“,
„Rota“.

Baadene laa ved Undervandsbaadsdivisionen og var direkte underlagt Søværnskommandoen.

Der var normal Landlov, d. v. s. Tjenestebaaden („Daphne“) havde fuld Besætning om Bord, medens de øvrige Baades Besætninger havde Landlov.

Ved de respektive Divisioner henlaa følgende Skibsmateriel *uden Kommando hejst og uden Besætninger:*

Bevogtningsfartøjet „Hvalrossen“,	
Ministrygeren „Søbjørnen“	} (uden Artillerikommandoanlæg m. v.),
— „Søulven“	
— „Springeren“,	
— „Narhvalen“ (periodisk Eftersyn),	
Undervandsbaaden „Bellona“ (Hovedeftersyn),	
— „Ran“,	
— „Triton“,	
— „Galathea“ (oplagt i Materielreserve. Uden Akkumulatorbatteri).	

Ved *Nordre Toldbod* (Nordenden) laa fra Kl. 2000 Inspektionsskibet „Islands Falk“, direkte underlagt Søværnskommandoen.

Der var normal Landlov (kvartersvis).

Inspektionsskibet var klar til Afgang til Færøerne, men var paa Grund af Forholdene i Kattegat og Skagerrak blevet tilbageholdt indtil videre.

3. Flaadestationen.

Søværnets Kaserne.

Efter Udskejning den 8. April blev der som sædvanlig givet Kvarter-Landlov.

4. Luftmarinestationen København.

I Hangaren var 5 Rekognosceringsluftfartøjer flyveklare, medens 3 Rekognosceringsluftfartøjer stod til Eftersyn. De øvrige til Station hørende Luftfartøjer var til Eftersyn ved Orlogsværftet.

Der var normal Landlov.

B. Begivenheder ved Besættelsen af København den 9. April.

1. Kystdefensionen og Københavns Minespærringer.

Natten mellem den 8. og 9. April forefaldt intet usædvanligt inden for Københavns Redomraade, før der Kl. ca. 0400 fra Lodsdamperen, der paa dette Tidspunkt befandt sig ca. ½ Sømil Nord for Middelgrundsfort, observeredes 2 Skibe, der Nord fra styrede mod de nordlige Minespærringer.

Det forreste Skib førte en enkelt Toplanterne og Sidelys, det agterste 2 Toplanter og Sidelys.

Lodsdamperen stod straks henimod Skibene for at stoppe dem og sætte Lods om Bord.

Skibene styrede ind mod Kroneløbsfyrlinien. Da Lodsdamperen befandt sig ca. 1 Sømil fra disse Skibe, satte det agterste Skib Projektøren paa Lodsdamperen og afgav nogle Blink. Derefter rettedes Projektøren et Øjeblik mod Skibets eget Flag under Gaffen. Paa Grund af Afstanden og den korte Belysningsstid kunde Flaget ikke skelnes udover, at det syntes rødt.

Skibene sejlede med god Fart, saaledes at det var udelukket, at Lodsdamperen kunde indhente dem, og da Kursen var nøje mod Fyrlinien, formodedes, at det var danske Orlogsfartøjer, der ikke havde Pligt til at tage Lods.

Samtidig med at Lodsdamperen saa de 2 Skibe, blev disse observeret fra Middelgrundsfortet.

Da Skibene ikke stoppede op for at tage Lods og ikke førte Lodslanterne, tændtes en Projektør mod det ene Fartøj, der opfattedes som værende en stor Bugserbaad.

Stopsignal (internationalt K) hejstes og belystes.

Derefter belystes det andet Fartøj med Projektør, og det saas da at være et tilsyneladende uarmeret Orlogsfartøj af ukendt Nationalitet. Der saas ingen Folk paa Dækket. Da Projektøren rettedes mod Skibet, sendtes derfra en Række Blink, hvorpaa Projektøren blev slukket, og Ordre blev givet til Affyring af Varselsskud.

Paa dette Tidspunkt befandt Skibene sig endnu Nord for Minespærringerne (jfr. Bilag Nr. 105: Skitse af tysk Transportskibs omtrentlige Rute den 9. April 1940).

Da Projektøren blev slukket, belyste Skibet sit Flag, der erkendtes som tysk Orlogsflag. Derefter slukkedes alt Lys om Bord i de 2 Skibe, der fortsatte med god Fart (skønsmæssigt 10 Knob) ind mod Havnen.

Det beordrede Varselsskud med 75 mm A. L. K. faldt ikke, hvorpaa Protestsignal hejstes og belystes (internationalt V. Q. S.).

Kl. 0403 afgaves Melding om det passerede til Kommandostationen Lynetten, der Kl. 0417 afsluttede Videremeldingen til Efterretningsstationen i Søværnskommandoen.

Som Følge af, at Tidspunktet for Observationen af de 2 Skibe nærlig faldt sammen med Tidspunktet for Vagtafløsningen paa Middelgrundsfortet, befandt der sig 2 Officerer paa „Kronen“, saaledes at den ene omgaaende kunde afgive Melding om Observationerne, medens den anden passede Signal- og Projektørtjenesten.

Da Vagtchefen var færdig med Signaleren og Projektørtjenesten, undersøgte han den 75 mm A. L. K. for at finde Aarsagen til, at Varselsskuddet ikke var faldet. Det viste sig da, at Grunden hertil var, at Patronen paa Grund af Fedt i Kammeret ikke kunde indføres helt, saaledes at Kilen ikke kunde lukkes.

Kanonkommandøren havde gentagne Gange forsøgt at lukke Kanonen, uden at det var lykkedes, og han var ikke kommet paa den Tanke i Stedet at anvende den anden 75 mm A. L. K. eller en af Fortets 75 mm P. K., der ogsaa skulde være klar til Afgivelse af Varselsskud. Som yderligere Grund til, at Varselsskud ikke blev afgivet, anføres i Middelgrundsfortets Rapport om Begivenhederne: „.....Kanonkommandørens Ukendskab til Vaabnet og hans manglende Kendskab til Fortets Tjenestegang, hvilket maa tilskrives hans korte Tjenstgøring (4 Dage) paa Fortet,“.

Efter Afslutningen af Vagtchefens Undersøgelse af Kanonen skønnedes det imidlertid for sent at afgive Varselsskud med en anden Kanon.

Kl. ca. 0415 observeredes de 2 tyske Skibe fra Lynetten staaende ind gennem Kroneløbet. Det forreste stoppede op ved Bølgebryderen, medens det andet fortsatte og gik Kl. ca. 0420 til Kaj ved Langeliniemolen, hvor der tilfældigvis netop var fri Kajlængde mellem en dansk Isbryder og nogle oplagte Fragtdampere paa et saadant Sted, at det tyske Skib set fra Middelgrundsfortet maskeredes af Trekroner, saa kun Overkant af Skorsten og Master kunde ses, da det blev lyst. Tillægningsmanøvren blev udført meget hurtigt og præcist. Fra Lynetten kunde skimtes en Del Folk paa Dækket, og det skønnedes, at Skibet var armeret, men det var endnu for mørkt til at se, hvad der foregik.

(De 2 Skibe viste sig senere at være henholdsvis tysk Isbryder „Stettin“, der førte Handelsflag, og S/S „Hansestadt Danzig“ (ca. 1300 N.R.T.), der førte tysk Orlogsflag og var armeret med 2 Stk. 10—12 cm Kanoner).

Paa Kommandostationen Lynetten, hvor Chefen for Kystdefensionen befandt sig, havde man paa dette Tidspunkt dannet sig den Opfattelse, at Skibet medbragte saarede fra krigsforliste Skibe (maaske i Forbindelse med Begivenhederne Nord paa), der ønskedes udskibet i København, og man forestillede sig ikke, at der var ved at foregaa en Besættelse af Hovedstaden, ikke mindst i Betragtning af Skibets Udseende og tilsyneladende svage Armering.

Kl. 0445 var det imidlertid blevet saa lyst, at man fra Lynetten med Sikkerhed kunde fastslaa, at der fandt Udskibning af Tropper Sted, bestaaende af Fodfolk med krigsmæssigt Udstyr og forsynet med Cykler og Motorcykler. Melding herom blev straks afgivet til Søværnskommandoen.

Lynettens Besætning blev purret ud; Stabschefen og Chefen for Lynetten blev telefonisk kaldt om Bord.

Paa Grund af Begivenhedernes hurtige Udvikling blev der ikke sendt en Officer fra Lynetten til Langelinie for nærmere at undersøge Transportskibet straks ved dettes Ankomst.

Efter forskellige telefoniske Samtaler mellem Søværnskommandoen og Kystdefensionen i Tidsrummet fra Kl. ca. 0450—0520 blev der Kl. 0521 fra Søværnskommandoen givet Kystdefensionen Ordre til: Alarmberedskab — Armering af Minespærringerne — ikke skyde før efter nærmere Ordre.

Inden for samme Tidsrum hørtes fra Lynetten først en kraftig Detonation og senere adskillige Geværskud tilsyneladende i Retning fra Langelinie.

Saa vel Nordre som Søndre A-Spærring var armeret Kl. 0540 — dog var man som Følge af forskellige Beskædigelser i Søndre A-Spærring paa Grund af den forudgaaende Isperiode ikke ganske sikker paa, at følgende Grupper i denne Spærring var armerede: 2 — 9 — 13 — 14 og 15.

(1 Mine detonerede i vestlige Del af Nordre A-Spærring, 1 i østlige Del af Nordre A-Spærring og 1 i Søndre A-Spærring henholdsvis Kl. 0545, Kl. ca. 0635 og Kl. ca. 0550, hvilket formentlig skyldtes, at et Stødhorn paa de paagældende Miner har været paa-virket af Is eller af et Kabel, som har ligget hen over Minerne).

Kl. 0555 observeredes for første Gang fra Lynetten tyske Kampmaskiner, der i de efterfølgende 3 Timer med Mellemrum overfløj Byen; det største Antal, der observeredes samtidig, var 30.

Kystdefensionen gav Kl. ca. 0635 Ordre til 1. Minestrygergruppe om Ombordkaldelse af ilandværende Chefer m. fl. samt om at sætte Dampen op og at afgaa til Lynetten.

Kl. 0650 modtog Kystdefensionen følgende Ordre fra Søværnskommandoen:

„Sikringstjeneste 1, ikke skyde, ikke ødelægge Materiel. Regeringens Ordre“.

Ved 7-Tiden telefonerede adskillige Befalingsmænd, at de ikke kunde komme til Lynetten, da Toldboden og Havnen var spærret af tyske Tropper. De beordredes alle til at ringe efter Ordre senere.

Kl. 0724 modtog Kystdefensionen Ordren om Desarmering af Minespærringerne og forberedtes paa, at der vilde komme tysk Besættelse af Forterne, samt at der efter Kongens og Regeringens Ordre ikke maatte ydes Modstand mod denne.

Saa vel Nordre som Søndre A-Spærring var desarmeret Kl. 0800.

Endvidere modtog Kystdefensionen i Løbet af Dagen følgende Ordre fra Søværnskommandoen til efternævnte omtrentlige Klokkeslet:

Kl. 0755: „Dersom tyske Fartøjer anløber et Fort direkte, skal de modtages uden Modstand“.

- 0844: „Saa fremt der fordres Adgang til Søforterne, skal saadan Fordring imødekommes. Direktiv: Vi skal indstille os paa et venligt Samarbejde“.
- 1315: „Etabler Mørklægning fra og med i Aften“.
- 1425: „Al Landlov suspenderes indtil videre“.
- 1455: „Intet Orlogsfartøj maa forlade deres nuværende Plads“
og endelig
- 1900: Ordre om at Kystdefensionens Forter og Værker skulde rømmes og overleveres til den tyske Værnemagt, samt at Overleveringen skulde kunne finde Sted den 11. April fra Middag.

I den Anledning blev der af Kystdefensionen samme Aften udgivet den i Bilag Nr. 106 angivne nærmere Ordre for Afrigningen og Overleveringen af Forter og Værker.

Paa de enkelte Forter inden for Københavns Redomraade forløb Begivenhederne, der ikke tidligere er omtalt, i Hovedsagen som følger:

Middelgrundsfortet:

Efter at de 2 tyske Skibe, som foran omtalt, var indpasseret, og man fra Middelgrundsfort havde konstateret, at ingen andre fremmede Krigsfartøjer nærmede sig, forholdt man sig afventende, indtil der Kl. godt 0521 blev modtaget Ordre fra Kystdefensionen om at sætte Fortet i Alarmberedskab samt om Armering af Nordre A-Spærring.

Følgende Skyts m. v. blev herefter besat:

- 4 Stk. 12 cm P. K. (Grupperne A og B, der havde Skydefrihed fra Vest gennem Nord og Øst paa, og som var de Kanoner, der under Sikringsstyrken normalt var blevet besat).
- 2 — 75 mm P. K. (Nr. 1 og 2),
- 2 — 75 mm A. L. K.,
- 2 — dobbelte A. L. Rek. Geværer,
- 1 Afstandsmaalers.

(Til Orientering kan oplyses, at følgende Skyts paa Middelgrundsfort havde Skydefrihed Syd for Spærringen og kunde bære mod Københavns Havn:

- 30,5 cm K. Nr. 1 og 5,
- 17 — K. Nr. 9, 10, 11 og 12,
- 12 — P. K. Nr. 5 og 6,
- De to 75 mm A. L. K.

Til de 30,5 og 17 cm Kanoner var der ingen Besætninger, og 17 cm K. Nr. 12 var ikke klar).

Fra Kl. 0555 observeredes et varierende Antal tyske Luftfartøjer over København.

Kl. ca. 0600 modtoges fra Kystdefensionen Ordre om, at der ikke maatte skydes uden efter særlig Ordre.

Endvidere modtoges følgende Ordre og lign.:

Kl. 0655 fra Kystdefensionen:

„Sikringstjeneste Nr. 1. Ikke skyde, ikke ødelægge Materiel“.

Kl. 0710 fra Efterretningsstationen:

„Danmark besat af Tyskland. Fyrene slukkes efter Instruks. Enkelte Krigsenheder interesserer ikke i Øjeblikket, større skal indberettes. Skulde Besættelse finde Sted, tilintetgør hemmelige Papirer“.

Kl. 0725 fra Kystdefensionen:

„Desarmer Spærringerne hurtigst muligt“.

Kl. 0755 fra Kystdefensionen:

„Dersom tyske Fartøjer anløber Fortet, skal de modtages uden Modstand“.

Kl. 0950 fra Kystdefensionen:

„Saafremt der kommer tyske Militærpersoner til Fortet, skal de modtages med Høflighed“.

Kl. 1010 fra Kystdefensionen:

„Ordrer, De har faaet af E-Stationen om Tilintetgørelse af fortrolige Papirer, annulleres“.

Kl. 1320 fra Kystdefensionen:

„Fra og med i Aften total Mørklægning“.

Kl. 1515 fra Kystdefensionen:

„Landlov maa ikke gives. Fyret tændes normalt. Alt andet mørklægges“.

Kl. ca. 2200 fra Kystdefensionen pr. Telefon den i Bilag Nr. 106 angivne Ordre vedrørende Afrigning og Overlevering af Fortet til den tyske Værnemagt den 11. April.

Flakfortet:

Paa Grund af Mørket observeredes de tyske Skibes Indpassage til Københavns Havn ikke fra Fortet.

Kl. 0522 modtoges følgende Ordre fra Kystdefensionen:

„Sæt Fortet i Alarmberedskab straks, ikke skyde før efter nærmere Ordre“.

Fortet blev herefter sat i Alarmberedskab.

Fra Kl. 0600 observeredes et varierende Antal tyske Krigsluftfartøjer over København.

Kl. 0612 afgav Fortet 3 løse Varselsskud med 75 mm A. L. K. mod 6 tyske Krigsluftfartøjer over det spærrede Omraade Syd for Flakfortet. Luftfartøjerne drejede af fra sydøstlig til sydvestlig Kurs.

Aarsagen til, at Varselsskuddene blev afgivet, var, at en Officer uden Vagtchefens Ordre paa eget Initiativ affyrede dem.

Kl. ca. 0655 modtoges følgende Ordre fra Kystdefensionen:

„Sikringstjeneste Nr. 1, ikke skyde, ikke ødelægge Materiel. Efter Regeringens Ordre“.

Endvidere modtoges følgende Ordre fra Kystdefensionen:

Kl. 0755: „Dersom tyske Fartøjer anløber Fortet direkte, skal de modtages uden Modstand“.

- 0900: „Saafremt der kommer tyske Militærpersoner til Fortet, skal de modtages med Høflighed, idet der skal etableres et venligt Samarbejde“.
- 0920: „Ovenstaaende Ordre Kl. 0900 skal lyde saaledes: „Efter Kongens og Regeringens Ordre skal tyske Militærpersoner, der ankommer til Fortet, modtages med Høflighed, idet der skal etableres venligt Samarbejde“. Mandskabet skal instrueres derom“.
- 1315: „Etabler Mørklægning fra og med i Aften“.
- 1515: „Al Landlov suspenderes indtil videre“.
- 1820: „Tyskerne skal have Forterne; gør klar til at forlade dem den 11. April Fm. Nærmere vedrørende Rømning følger i Disposition“.
- 2100: Pr. Telefon den i Bilag Nr. 106 angivne Ordre vedrørende Afrigning og Overlevering af Fortet til den tyske Værnemagt den 11. April.

Dragerfortet:

Paa Fortet forefaldt intet usædvanligt, før der fra Kystdefensionen Kl. 0523 blev modtaget Ordre om øjeblikkelig Alarmberedskab samt om Armering af Minespærringerne. Fortet blev herefter sat i Alarmberedskab.

Kl. 0530 indberettedes Observationen af 14 tyske Krigsluftfartøjer over København til Efterretningsstationen, og samtidig blev der forespurgt, om der maatte skydes, hvortil der svarede: Nej.

I de efterfølgende Timer observeredes et varierende Antal tyske Krigsluftfartøjer (indtil 24 paa een Gang) over Amager og København.

Kl. 0540 modtoges følgende Ordre fra Efterretningsstationen:

„Ikke skyde før nærmere Ordre“.

Kl. 0655 fra Kystdefensionen:

„Sikringstjeneste Nr. 1, der maa ikke skydes og ikke ødelægges Materiel. Regeringens Ordre“.

Kl. 0730 underrettedes Fortet af Kystdefensionen om, at tyske Soldater havde besat København.

Kl. 0733 modtoges følgende Oplysninger og Ordre fra Efterretningsstationen:

„Danmark er besat af tyske Soldater. Fyret slukkes efter Instruks, skulde der være Fare for Besættelse, tilintetgøres alle hemmelige Papirer. Enkelte Krigsenheder interesserer ikke i Øjeblikket, større skal indberettes“.

Endvidere modtoges følgende Ordre fra Kystdefensionen:

Kl. 0750: „Minefeltet skal desarmes“.

- 0900: „Efter Kongens og Regeringens Ordre skal tysk Militær modtages med Velvilje, og der skal udvises Forstaaelse samt etableres Samarbejde i fornødent Omfang“.

- 1030: „Intet maa ødelægges, ej heller fortrolige Skrivelser“.

- 1315: „Mørklægning etableres fra og med i Aften“.

- 1530: „Al Landlov suspenderes indtil videre. Fyret skal brænde. Effektiv Mørklægning fra 1900 til 0500“.

- 2145 modtoges pr. Telefon den i Bilag Nr. 106 angivne Ordre om Afrigning og Overlevering af Fortet til den tyske Værnemagt den 11. April.

Vedrørende de tyske Skibes Bevægelser (inden for Københavns Redomraade), der havde Forbindelse med Besættelsen af København, kan følgende oplyses:

Isbryderen „Stettin“, der var stoppet op ved Bølgebryderen i Kroneløbet, havde tilsyneladende til Opgave at stoppe Trafikken paa Havnen, medens Besættelsen stod paa.

Kl. 0700 ankom den tyske Isbryder „Preussen“ Nord fra til Farvandet Nord for Spærringen sammen med nogle Handelsskibe.

Isbryderen, der havde Lodsflag paa Fortoppen, fik Lods sat om Bord fra Lods-damperen.

Isbryderens Fører, der ønskede Lods til Drogden, opgav at have assisteret ved Bjergning af et tysk Skib strandet Nord for Hålsingborg og havde ikke Kendskab til, hvad der var passeret forud ved København, da Skibets Radiostation var forseglet af det svenske Toldvæsen.

Ved Passagen af Kroneløbet observeredes „Stettin“, der havde Signal oppe, om, at Adgangen til Havnen var spærret.

Da „Preussen“ derefter gik langs Siden af „Stettin“ for at forhøre, om Sejladsen Syd paa gennem Drogden var fri, viste det sig, at der om Bord i „Stettin“ var ca. 10 bevæbnede, tyske Orlogsgaster.

„Preussen“ overtog nu „Stettin“s Tjeneste og fik de 10 Orlogsgaster om Bord, efter at sidstnævnte Skib havde anmodet om at blive lodset Nord paa til nogle tyske Trawlere udfor Taarbæk.

Efter at have haft Forbindelse med Trawlerne blev „Stettin“ lodset tilbage til København, hvor Isbryderen Kl. ca. 1100 fortøjede ved Langelinie.

Kl. henimod 1400 afgik det tyske Troppetransportskib „Hansestadt Danzig“ og Isbryderne „Stettin“ og „Preussen“ fra København og stod Syd paa i Sundet gennem Kongedybet. De 2 førstnævnte Skibe havde dansk Lods om Bord fra København til Dragør.

Skibene passerede Drogden Kl. ca. 1500.

Udover foran anførte Besejling af København blev følgende Skibe i Løbet af den 9. April lodset gennem Nordre A-Spærring:

Udlodsninger:

Tysk M/S „Norder Till“, der afgik saa tidligt, at den var udfor Taarbæk Kl. 0530.

Indlodsninger:

Tidlig om Morgen:

Svitzers Bjergningsdamper „Sigyn“,

Tysk Damper „Margrethe Cords“,

Rutebaadene „Aalborghus“, „Frederikshavn“ og „Odin“.

(Alle disse Skibe blev stoppet af „Stettin“, men fik efter en Times Forløb Tilladelse til at sejle ind i Havnen).

Kl. ca. 0900: Lettisk Damper „Arija“,

Tysk Damper „Otto Alfr. Müller“,

Kl. ca. 1330: S/S „Olaf“

M/SK „Hafnia“

— „Anna“

— „Haabet“

— „Astrid“

} danske

Kl. ca. 1430: M/SK „Charlotte“

— „Svanen“

— „Ruth“

} danske

Kl. 1500: Dansk M/SK „Andrea“,

Kl. 1800: Dansk S/S „Svend Pii“,

— „Skodsborg“,

— „Oslo“,

Finsk M/SK „Saturn“.

2. Flaademateriellet ved København.

a) 1. Eskadre („Niels Iuel“).

Om Bord i „Niels Iuel“ havde man intet Kendskab til Besættelsen, før 1. Eskadres Stabschef, der var om Bord i Skibet, Kl. ca. 0530 fra Søværnskommandoen modtog følgende Ordre:

„Beredskab, men ikke skyde før efter nærmere Ordre, medens Forhandlingerne staar paa“.

Samtidig underrettedes Stabschefen om, at tyske Tropper havde overskredet Krusaa og gjort Landgang paa Fyen og ved Langelinie, samt at Regeringen underhandlede i Øjeblikket.

„Niels Iuel“ blev herefter øjeblikkelig armeret og beordret til at etablere skarpest mulige Beredskab.

Almindelig Udpurring fandt derefter Sted, og der blev givet Ordre til Besættelse af A. L. Skytset.

Kl. ca. 0535 ankom til Kasernehavnen et tysk Rofartøj (uden Flag) ført af en Officer med 12 Mands Besætning — alle revolverbevæbnede med Revolveren i Hylster ved Bæltet.

Fra det tyske Fartøj gik 5 à 6 Mand i Land, og efter en kort Forhandling med Kasernens vagthavende Officer, der var ved Kasernehavnen, gik Styrken hen mod „Niels Iuel“.

Folkene stillede sig op i Land ved Landgangen, og en Officer kom om Bord, idet han hilste Flaget.

Officeren — en Oberleutnant zur Zee — henvendte sig til Stabschefen og meddelte efter Ordre, at Tyskerne kom for at hjælpe Danmark med at opretholde Neutraliteten mod England, og at man haabede, vi forstod, det var „freundlich“. Han overrakte en maskinskreven Formular (jfr. Bilag Nr. 107), som han anmodede om Underskrift paa, og som indeholdt Krav om,

a t Skibet ikke maatte forlade sin Liggeplads,

a t alle Kanoner og andre Vaaben øjeblikkelig skulde aflades, og at al Ammunition og Haandvaaben skulde opbevares i aflaaset Rum under Chefens Ansvar,

a t Maskin- og Radioanlæg skulde gøres ubrugbare.

Efter at have gjort sig bekendt med Indholdet anmodede Stabschefen „Niels Iuel“s Næstkommanderende om at telefonere Indholdet til Søværnskommandoen og blev selv paa Dækket sammen med den tyske Officer, der paa Forespørgsel meddelte, at lignende Forholdsregler var truffet over for Norge.

Da Telefoneringen til Søværnskommandoen tog nogen Tid, spurgte den tyske Officer, hvad der ventedes paa, og viste nogen Utaalmodighed. Spørgsmaalet blev besvaret med et andet, nemlig om han havde en Afskrift, som man kunde faa.

Dette benægtede han, men han saa intet at bemærke til, at man foretog en Afskrift; det kunde jo kun tage et Par Minutter, og han skulde videre.

Under den tyske Officers Ophold om Bord kom tyske Krigsluftfartøjer til Syne (Kl. ca. 0540) og overfløj Byen og Holmen i lav Højde.

Da de første Luftfartøjer observeredes, bemærkede han, at der ikke var nogen Grund til at være urolig, det var kun en „freundlich“ Demonstration.

Efter at Formularen var afskrevet, forsynede Stabschefen den med følgende Paategning:

„Über Einhalt erkündigt — Jens L. Nørgaard.“

Officeren gik derefter fra Borde — igen hilsende Flaget — og gik med sine Folk om Bord i Fartøjet, som roede ud af Kasernehavnen og over mod „Islands Falk“.

Under den tyske Officers Ophold om Bord var der af en Civilperson, som ledsagede de i Land staaende Tyskere, blevet taget Billeder (eventuelt Film) af Begivenheden.

I den efterfølgende Tid fløj et varierende Antal tyske Luftfartøjer over København. En enkelt samlet Formation talte 22 Maskiner. Efter 1. Eskadres Observationer har formentlig højst 40—50 Maskiner ialt været til Stede, hovedsagelig 2- og 3-motorede Bombemaskiner og enkelte mindre og hurtigere Luftfartøjer, formentlig Jagere.

Følgende Skyts i „Niels Iuel“ blev klargjort og besat:

3 × 2 Stk. 20 mm Rekykanoner og
de 8 mm Rekylgeværer agter.

Skytset var dog først klar til Skud, efter at den tyske Officer var gaaet fra Borde.

Chefen for 1. Eskadre, der af Stabschefen telefonisk var blevet holdt underrettet om Begivenhedernes Gang, indfandt sig derefter i Marineministeriet, hvor han af Chefen for Søværnskommandoen blev sat ind i Situationen, inden han gik om Bord.

Kl. 0735 modtog 1. Eskadre følgende Ordre fra Søværnskommandoen:

„Efter Kongens og Regeringens Ordre skal der ikke ydes Modstand mod eventuel Besættelse. Sikrings tjeneste 1. Intet Materiel maa ødelægges“.

(Ordren blev straks videregivet til „Niels Iuel“ og Kl. ca. 0840 til Styrken i Aarhus).

Endvidere modtog 1. Eskadre i Løbet af Dagen følgende Ordre:

Kl. 1420: „Samtlige Skibe og Søværnets Etablissementer skal mørklægges fra og med i Aften“.

(Videregivet til „Niels Iuel“, Undervandsbaadsdivisionen og Styrken i Aarhus).

- 1525: „Grundet paa de særlige Forhold ingen Landlov i Dag“.

(Videregivet til „Niels Iuel“, Undervandsbaadsdivisionen, „Havørnen“ og Styrken i Aarhus).

Om Bord i „Niels Iuel“ blev der i Løbet af Dagen fyldt Kul og provianteret og udført andre Klargøringsarbejder.

b) 1. Minestryggergruppe:

Intet usædvanligt forefaldt før Kl. 0550, paa hvilket Tidspunkt 23 tyske Luftfartøjer (heraf 18 Bombemaskiner og 5 Jagere) observeredes.

Agterste 57 mm A. L. K. i Tjenestebaaden blev gjort klar til Afgivelse af Varselsskud, men der blev ikke skudt, da der ikke blev skudt fra „Niels Iuel“.

Det forsøgt forgæves at faa telefonisk Forbindelse med Efterretningsstationen.

Kl. ca. 0630 lykkedes det at faa Forbindelse med Kystdefensionen, der gav Ordre til, at der ikke maatte skydes, samt meddelte, at tyske Tropper var gaaet i Land ved Langelinie.

Ca. 5 Minutter senere modtog Tjenestebaaden Kystdefensionens Ordre om Om-bordkaldelse af ilandværende Chefer m. fl. samt om at sætte Dampen op i alle 3 Fartøjer og at afgaa til Lynetten.

Opfyringen og Ombordkaldelsen blev straks sat i Gang, men det tog lang Tid at faa Telefonforbindelserne igennem.

Ved Gruppechefens Ankomst om Bord Kl. 0710 etableredes Sikringstjeneste Nr. 1 i Gruppens Fartøjer.

Kl. 0810 afgaves Melding til Kystdefensionen: „Klar til Afgang“, hvorpaa følgende Ordre modtoges:

„Forbliv ved Flaadestationen. Sikringstjeneste 1. Modstand mod Besættelse maa ikke ydes“.

Kl. 1500 blev følgende Ordre fra Kystdefensionen modtaget:

„Intet Orlogsfartøj maa forlade nuværende Plads. Landlov maa ikke gives. Fra Kl. 1900 til 0500 etableres total Mørklægning“.

Om Bord i „Havørnen“ observeredes intet udover de tyske Luftfartøjers Overflyvning.

Fartøjet, der som tidligere anført, laa i Nærheden af 1. Ministrygergruppe, blev dels underrettet fra denne og dels fra 1. Eskadre.

c) *Undervandsbaadsdivisionen. 2. og 3. Undervandsbaadsgruppe.*

Den første Underretning om Besættelsen modtog Undervandsbaadsdivisionen Kl. 0530, idet en Math paa dette Tidspunkt pr. Telefon fra Nyboder meldte, at han ikke kunde komme om Bord, da Adgangen til Holmen var spærret af tyske Tropper.

Kort efter observeredes de tyske Luftfartøjers Overflyvning af Holmen og Byen, hvorom Melding blev afgivet til Efterretningsstationen; herfra modtoges Kl. 0615:

„Meddeler, at Landet er besat, og at tysk Infanteri befinder sig i Nyboder. Holmen er afskaaret fra Byen. Skydning forbydes i Henhold til nærmere Ordre“.

Chefen for Undervandsbaadsdivisionen fik om Morgenens paa Vej til Holmen i Marineministeriet nærmere Underretning om Situationen.

Iøvrigt modtoges i Løbet af Dagen fra Kystflaaden (1. Eskadre):

Kl. 1420 Ordren om Mørklægning og

- 1500 Ordren om, at Landlov ikke maatte gives.

d) *„Islands Falk“.*

Det tyske Troppetransportskibs Indpassage i Københavns Havn og Landsætningen af Tropper paa Langelinie blev ikke observeret af Inspektionsskibet, i hvilket der paa dette Tidspunkt befandt sig følgende Poster paa Dækket:

Vagtassistenten,
1 Skildvagt og
1 Udkig.

Kl. 0615 ankom det tidligere omtalte tyske Rofartøj fra Kasernehavnen til „Islands Falk“, hvor en Formular som den, der var givet Stabschefen i 1. Eskadre, blev forelagt til Underskrift.

Vagthavende Søofficer, som modtog den tyske Officer, forsøgte at opnaa Tiladelse til pr. Telefon at underrette Chefen eller at tage en Afskrift af Skrivelsen, hvilket blev nægtet, hvorpaa vagthavende Søofficer forsynede Formularen med følgende Paa-tegning:

„Gennemlæst. W. X. Madsen, Søløjtnant II (R)“.

Fra „Islands Falk“ konstateredes samtidig, at der var lavet en Barrikade med tysk Vagt ved den smalle Passage langs Gitteret ved Færgemandens Pavillon, samt at der omkring Ivar Hvidtfeldt-Statuen var etableret Maskingeværposter, der holdt Skibet under Observation.

Da Begivenhederne kom ganske overraskende, og Skibet paa dette Tidspunkt allerede befandt sig inden for tyske Maskingeværers og Bombeluftfartøjers Virkningsomraade, blev der fra „Islands Falk“s Side ikke foretaget noget militært Skridt over for de tyske Tropper.

Kl. 0620 sendtes en Befalingsmand i Land for at opnaa Telefonforbindelse med Chefen, hvilket imidlertid først lykkedes Kl. ca. 0900, da Befalingsmanden i nogen Tid blev tilbageholdt af de tyske Tropper.

Kl. 0745 kom en tysk Kaptajnløjtnant, ledsaget af 2 tyske Orlogsgaster, om Bord og henstillede, at alle forblev om Bord, indtil den danske og tyske Regering havde ordnet Spørgsmaalene.

Den tyske Officer udleverede paa Opfordring en Genpart af den Formular, som vagthavende Officer tidligere havde paategnet.

Kl. ca. 1030 opnaaede Chefen telefonisk Forbindelse med Søværnskommandoen og modtog her Orientering om Begivenhederne samt Forholdsordrer.

3. Flaadestationen.

Paa Flaadestationen forefaldt intet usædvanligt før Kl. 0515, paa hvilket Tidspunkt der paa Søværnets Kaserne fra Søværnskommandoen blev modtaget Ordre om øjeblikkelig Udpurging.

Ordren blev straks udført, og samtidig blev Kasernens Interimschef telefonisk kaldt om Bord.

Kl. ca. 0525 gav Stationschefen paa Flaadestationen, der ogsaa var Chef for Kystdefensionen, Kasernen Ordre til at besætte Værftsbrovagten og Kongebrovagten med bevæbnede Afdelinger, der i Tilfælde af, at tyske Tropper vilde trænge ind paa Holmens Omraade, uopholdelig og direkte skulde indhente Ordre fra Søværnskommandoen, om der skulde ydes Modstand. Hvis en saadan Ordre ikke blev givet, skulde de tyske Tropper indlades. (Jfr. Søværnskommandoens Ordre Kl. 0521 til Kystdefensionen).

Kl. ca. 0530 modtog Kasernen fra Søværnskommandoen:

„Sikringstjeneste Nr. 3 — men der maa ikke skydes før efter nærmere Ordre“.

Kort Tid efter — ca. 5 Minutter — ankom det før omtalte tyske Rofartøj til Kasernehavnen, hvor det blev modtaget af vagthavende Officer, der fik forelagt en paa Dansk affattet Skrivelse, der oplyste, at den tyske Værnemagt havde besat vigtige militære Støttepunkter i Danmark. Den tyske Officer — efterfulgt af 5 à 6 Mand — gik derefter om Bord i „Niels Luel“.

I Mellemtiden var Kasernebesætningen blevet bevæbnet med Geværer og stillede i Kasernegaarden. 2 Hold — hver paa 20 Mand under Kommando af en Befalingsmand — blev sendt til Værftsbrovagten og Kongebrovagten.

I Kasernegaarden stillede endvidere den Del af Eksercerskolen (ca. 350 Mand), der var blevet indkvarteret paa Kasernen.

Alle tjenstfri Befalingsmænd, der hørte til Kasernen, blev tilkaldt telefonisk i den Udstrækning, Forholdene gjorde det muligt, men kun faa naaede ud før normal Mødetid, dels paa Grund af Blokering af Telefonnettet og dels paa Grund af de tyske Troppers Tilstedeværelse i Kvarteret fra Toldboden over Nyboder til Østerport Station.

Kl. ca. 0545 blev Færgeforbindelsen mellem Toldboden og Hønsbroen stoppet af Besættelsestropperne.

Kl. 0655 modtog Kasernen Søværnskommandoens Ordre:

„Sikringstjeneste 1. Der maa ikke skydes og ikke ødelægges Materiel“.

Kl. 0755 gav Stationschefen følgende Ordre til Kasernen:

„I Kongens og Regeringens Navn: Ordre til at modtage tysk Besættelse af Holmen uden Modstand“.

(Ordren blev videregivet til samtlige Institutioner paa Holmen).

Kl. 1200 modtog Flaadestationen fra Søværnskommandoen Underretning om, at Flaaderadio vilde blive besat af tysk Mandskab, samt at Indpassage af dette Mandskab vilde ske ad Værftsbroen eller Kongebroen.

(Flaaderadio paa Strickers Batteri blev besat Kl. ca. 1800 s. D.).

Om Eftermiddagen den 9. modtog Flaadestationen endvidere Ordrene om Mørklægning samt om, at Landlov ikke maatte gives.

Inden for Flaadestationens Omraade blev i Løbet af Dagen de forberedte passive Luftværnsforanstaltninger etablerede.

4. Flyvevæsenet.

Luftmarinestationen København.

Intet usædvanligt forefaldt, før Stationen Kl. 0535 modtog Søværnskommandoens Ordre:

„Sikringstjeneste Nr. 3, ikke skyde før efter nærmere Ordre“.

Samtidig observeredes et tysk Heinkel-Luftfartøj i Dykning over Stationen.

Ordren videretelefoneredes til Chefen for Flyvevæsenet, Stabschefen og til Luftmarinestationen Avnø, der meddelte, at et Antal tyske Luftfartøjer befandt sig over Avnø, og at det forlød, at Tyskerne foretog Landgang ved Masnedø.

Endvidere blev alt Personel med Telefon — i det Omfang, som Forstyrrelserne i Telefонтjenesten tillod det — beordret til at møde paa Stationen snarest muligt.

Det overvejedes at tage Luftfartøjerne ud og klargøre dem, men da der Kl. 0545 observeredes et stort Antal tyske Krigsluftfartøjer over Stationen og over København, blev dette opgivet.

Fra Kl. 0535 til Kl. ca. 1000 observeredes stadig tyske Luftfartøjsformationer; det største Antal, der blev observeret paa samme Tid, var 30.

(De Luftfartøjstyper, der saas fra Stationen, blev gjort ud til: He. 111, Me. 109, Do. 215, Ju. 52 og He. 126).

Kl. ca. 0625 indfandt Chefen for Flyvevæsenet sig i Marineministeriet, hvor han modtog Oplysning om Regeringens Standpunkt og Holdning over for Besættelsen.

Kl. 0630 modtog Flyvevæsenet Ordre til Sikringstjeneste Nr. 1, samt at der efter Kongens og Regeringens Ordre ikke maatte gøres Modstand, og at intet maatte ødelægges. Endvidere, at dersom der kom tyske Officerer, skulde de modtages, og Melding afgives til Søværnskommandoen.

(Ordren blev videregivet til Avnø).

Om Eftermiddagen modtoges Ordrene om Mærklægning samt om, at Landlov ikke maatte gives til militært Personel.

Kl. ca. 1730 modte en tysk Kaptajnløjtnant — ledsaget af Chefen for Radiosektionen — for at se paa Luftmarinestationens Radiostation. Den tyske Officer fremsatte Ønske om i givet Fald at benytte Radiostationen, og fra dansk Side blev der givet Tilsagn herom.

C. Forskellige supplerende Oplysninger vedrørende Besættelsen af København.

1) Det maa anses for *overvejende* sandsynligt, at det tyske Troppetransportskib og Isbryderen „Stettin“ indpasserede Nord fra i *Sundet* Natten mellem den 8. og 9. April, hvilket ogsaa stemmer med tyske Kilder.

2) Paa Foranledning (den 3. eller 4. April) af Havnedirektøren for Københavns Havn blev der den 7. eller 8. April bragt mere Orden med Hensyn til Fortøjningspladser blandt de Skibe, der paa Grund af Issituationen stadig laa ved Langelinie, saa man herved fik skaffet et Stykke klar Kaj til eventuelle nyankomne Skibe. Dette Stykke fri Kajlængde var netop saadan beliggende, at Middelgrundsfortet set herfra paa Langelinie var dækket af den højeste Del af Trekroner. Nord for det frie Stykke Kaj var helt optaget af Skibe, medens der mellem Isbryderen „Thor“ og Grønlands Styrelses Skib „Godthaab“, der laa Sønden for, var et Stykke fri Kajlængde — dog ikke tilstrækkelig langt til det tyske Troppetransportskib.

Ved Nordre Toldbod var helt optaget dels af Inspektionsskibet „Islands Falk“ og dels af Isbryderen „Vædderen“.

Da der over for Havnevæsenet ikke havde været fremsat Ønske om, at et bestemt Stykke Kaj skulde frigøres for Skibe, og da der i det paagældende Tidsrum heller ikke havde foreligget nogen Bestilling paa Kajplads ved Langelinie, maa det derfor betegnes som en ren *Tilfældighed*, at den af Havnevæsenet frigjorte Kajlængde netop var saaledes beliggende, at Trekroner dækkede Middelgrundsfortet.

3) Ved Ankomsten til København havde ingen af de 2 tyske Skibe dansk Lods om Bord.

4) Paa Grundlag af Samtaler med Havne- og Toldmyndigheder i København og Søværnets egne Observationer maa det anses for sandsynligt, at *alle* de om Morgen den 9. April fra Københavns Havn kommende tyske Tropper ankom med S/S „Hansestadt Danzig“ — og *ikke* delvis fra civile tyske eller andre Lastdampere, der var ankommet de foregaaende Dage.

5) Under Landsætningen anvendte de tyske Tropper til Hjælp til Transport et dansk Kulautomobil, hvis Ejendomsforhold ikke er fastslaaet.

6) Paa Enden af Langelinie kajen havde Havnevæsenet og Toldvæsenet en Vagt.

Indpassagen af de tyske Skibe blev observeret, men før de paagældende vagthavende Havne- og Toldbetjente blev klar over, hvad det drejede sig om, blev de af tyske Soldater forhindrede i at melde om Begivenheden.

Paa Langelinie fandtes iøvrigt hverken nogen Politivagt eller Militærvagt.

7) Besættelsestroppernes Fremtrængen til Østerport, Nyboder, Bredgade og Amaliegade medførte, som tidligere nævnt, at en Del af Søværnets Personel, som var i Land, dels blev forhindret i at komme om Bord over Toldboden og dels blev taget i Forvaring i nogen Tid af de tyske Tropper.

Adgangen til Holmen, Luftmarinestationen og Lynetten via Prinsessegade var paa intet Tidspunkt spærret.

Amalienborg, den 31. Maj 1938.

Kongelig Anordning angaaende visse Neutralitetsbestemmelser.

Vi Christian den Tiende, af Guds Naade Konge til Danmark og Island, de Venders og Goters, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg, *Gøre vitterligt*: Vedrørende Danmarks Neutralitet under Krig mellem fremmede Magter ville Vi allernaadigst have anordnet, at følgende Bestemmelser skal komme til Anvendelse fra det Tidspunkt og i den Udstrækning, der bestemmes af Os:

§ 1.

Krigsførende Magters Krigsfartøjer har Adgang til danske Havne og andet dansk territorielt Farvand med de Undtagelser og Indskrænkninger samt paa de Vilkaar, som fastsættes i det følgende.

§ 2.

1. Krigsførende Magters Krigsfartøjer har ikke Adgang til Københavns Havn og Red og til Havne og Vandomraader, der maatte blive bekendtgjorte som danske Krigshavne eller som hørende til Kystbefæstningers Beskyttelsesomraade.

2. Krigsførende Magters Krigsfartøjer har heller ikke Ret til at indløbe i saadant indre territorielt Farvand, hvortil Adgangen er spærret ved undersøiske Miner eller andre Forsvarsmidler.

Ved dansk indre territorielt Farvand forstaas i denne Anordning danske Havne, Havneindløb, Bugter og Fjorde og de Dele af dansk territorielt Farvand, som er beliggende indenfor og imellem danske Øer, Holme og Rev (Stenrøser), som ikke til Stadighed overskylles af Havet; dog at i den Del af dansk territorielt Farvand i Kattegat, Store Bælt, Lille Bælt og Sundet, der falder ind under de naturlige Trafikveje mellem Nordsøen og Østersøen, kun Havne og Havneindløb samt Københavns Red skal betragtes som dansk indre territorielt Farvand.

3. Krigsførende Magters Undervandsbaade, som er udrustet til Krigsbrug, maa ikke færdes eller opholde sig i dansk territorielt Farvand.

Dette Forbud skal dog ikke være anvendeligt paa Gennemfart uden unødvendigt Ophold gennem dansk ydre territorielt Farvand paa de naturlige Trafikveje mellem Nordsøen og Østersøen i Kattegat, Store Bælt, Lille Bælt og Sundet, med Undtagelse af Københavns Red, som er indre territorielt Farvand, og hvor Gennemfart derfor er forbudt. Forbudet skal heller ikke være anvendeligt paa Undervandsbaad, som under haardt Vejr eller Havari nødes til at gaa ind paa forbudt Omraade og gennem internationalt Signal tilkendegiver Anledningen til sin Tilstedeværelse. Saasnart det kan ske, efter at Aarsagen til Indløbet er ophørt, skal Undervandsbaaden forlade Omraadet. Undervandsbaaden skal inden for dansk territorielt Farvand stedse have Nationalflaget hejst og, medmindre tvungende Omstændigheder foranlediger andet, holdes i uddykket Stand.

4. Kongen forbeholder sig, saafremt særlige Omstændigheder gør det paakrævet til Beskyttelse af Rigets Højhedsrettigheder og til Opretholdelse af dets Neutralitet, under Iagttagelse af Folkerettens almindelige Grundsætninger, at forbyde Adgang til andre danske Havne og andre begrænsede Omraader af dansk territorielt Farvand end dem, hvortil Adgang er forbudt ifølge ovennævnte Bestemmelser.

5. Kongen forbeholder sig ligeledes at forbyde Adgang til danske Havne og Ankerpladser for saadanne af de krigsførende Magters Krigsfartøjer, som ikke retter sig efter de af vedkommende Myndigheder udfærdigede Forskrifter, eller som krænker Rigets Neutralitet.

§ 3.

1. Kaperskibe maa ikke indløbe i dansk Havn eller opholde sig i dansk territorielt Farvand.

2. Ligeledes er det forbudt bevæbnede Handelsskibe, som tilhører de krigsførende Magter, at indløbe i dansk Havn eller opholde sig i dansk territorielt Farvand, saafremt Bevæbningen er beregnet til andet end Selvforsvar.

§ 4.

1. Krigsførende Magters Krigsfartøjer maa ikke opholde sig i danske Havne, paa danske Ankerpladser eller i andet dansk territorielt Farvand længere end 24 Timer, undtagen i Tilfælde af Havari, Grundstødning, haardt Vejr eller i de Tilfælde, som omhandles nedenfor i 3die og 4de Afsnit. Fartøjet skal i disse Tilfælde afsejle straks, efter at Aarsagen til Forsinkelsen er ophørt. Ved Havari eller Grundstødning skal vedkommende danske Myndighed fastsætte en Frist, som kan anses tilstrækkelig til, at Fartøjet kan faa Skaden repareret, og ved Grundstødning komme af Grunden. Dog gives der ingen Forlængelse af Opholdet udover 24 Timer, saafremt det er aabenbart, at Fartøjet ikke inden rimelig Tid kan gøres sødygtigt, eller saafremt Skaden er foraarsaget af Modstanderens Krigsmagt.

Hvad der saaledes er fastsat med Hensyn til Begrænsning af Fristen for tilladt Ophold, finder ikke Anvendelse paa Krigsfartøjer, som udelukkende er bestemt for religiøse, videnskabelige eller humane Formaal, eller paa militære Hospitalsskibe.

2. Flere end tre Krigsskibe tilhørende samme krigsførende Magt eller indbyrdes forbundne krigsførende Magter maa ikke samtidig opholde sig i samme danske Havn eller paa samme danske Ankerplads eller i Havne eller paa Ankerpladser indenfor samme Kystdistrikt, for saa vidt Kysten er inddelt i Distrikter i dette Øjemed.

3. Saafremt Krigsfartøjer fra begge de krigsførende Parter samtidig opholder sig i samme danske Havn eller paa samme danske Ankerplads, maa et Krigsfartøj tilhørende den ene af de krigsførende Parter ikke forlade Havnen eller Ankerpladsen, forinden der er gaaet mindst 24 Timer efter at et Krigsfartøj tilhørende den anden af de krigsførende Parter er afsejlet. Fartøjerne skal afsejle i samme Orden som den, i hvilken de er ankommet, for saa vidt der ikke med Hensyn til det Fartøj, som er ankommet først, foreligger saadanne Omstændigheder, at en Forlængelse af Tiden for dets Ophold bliver tilladt.

4. Naar et Krigsfartøj, som tilhører en krigsførende Magt, og et Handelsfartøj, som fører Modstanderens Flag, samtidig opholder sig i samme danske Havn eller paa samme danske Ankerplads, maa Krigsfartøjet ikke forlade Havnen eller Ankerpladsen, før end der er gaaet mindst 24 Timer, efter at Handelsfartøjet er afsejlet. Vedkommende Myndigheder skal ordne Handelsfartøjets Afrejse saaledes, at Tiden for Krigsfartøjets Ophold ikke unødvendigt forlænges.

§ 5.

1. Paa krigsførende Magters Krigsfartøjer maa i dansk Havn eller paa dansk Ankerplads kun foretages saadanne Reparationer til Afhjælpning af indtrufne Skader, som er uomgængelig nødvendige for Fartøjets Sødygtighed, men ikke udføres saadanne Arbejder, som paa nogen Maade forøger Fartøjets Krigsdygtighed. Skader, som vitterlig er foraarsaget gennem Modstanderens Krigsmagt, maa ikke repareres med Anvendelse af Hjælp, som er tilvejebragt indenfor dansk Omraade. Vedkommende danske Myndigheder bestemmer, hvilke Reparationer der maa udføres, og disse skal udføres med største Hurtighed og under lagttagelse af den i Medfør af § 4, 1ste Afsnit, fastsatte Frist.

2. Krigsførende Magters Krigsfartøjer maa ikke benytte dansk Havn eller andet dansk territorielt Farvand til at forny eller forøge deres militære Forraad eller deres Bestykning eller til at komplettere deres Besætning.

3. Levnedsmidler maa i dansk Havn eller paa dansk Ankerplads ikke indtages af krigsførende Magters Krigsfartøjer i større Mængde, end hvad der udkræves til at komplettere det normale Forraad deraf i Fredstid.

4. Krigsførende Magters Krigsfartøjer er med Hensyn til Brændselsforsyning i dansk Havn eller paa dansk Ankerplads undergivet de samme Bestemmelser, som i denne Henseende gælder for andre fremmede Fartøjer. Dog maa Brændsel af krigsførende Magters Krigsfartøjer kun indtages i saadant Omfang, som udkræves for at naa til den nær-

meste Havn i deres eget Land, og under ingen Omstændigheder i større Omfang, end hvad der udkræves til at fylde de egentlige Kulrum eller Brændselstanke. Samme Fartøj maa ikke paany indtage Brændsel i nogen dansk Havn eller paa nogen dansk Ankerplads, forinden der er gaaet 3 Maaneder efter, at det senest har indtaget Brændsel i dansk Havn eller paa dansk Ankerplads.

§ 6.

Krigsførende Magters Krigsfartøjer skal i dansk territorielt Farvand anvende danske statsautoriserede Lodser i Tilfælde, hvor Brug af Lods er foreskrevet; men det er dem iøvrigt forment at anvende disse Lodser undtagen i Tilfælde af Nød for at undgaa Søfare.

§ 7.

1. Opbragte Fartøjer af fremmed Nationalitet maa ikke bringes ind i dansk Havn eller til dansk Ankerplads, undtagen i Tilfælde af Søudygtighed, haardt Vejr eller Mangel paa Brændsel eller Levnedsmidler. Saadanne Fartøjer, som i denne Anledning bringes ind i dansk Havn eller til dansk Ankerplads, skal afsejle, saasnart Aarsagen til, at de er indløbet, er ophørt.

2. En krigsførende Magt maa ikke oprette en Prisedomstol paa dansk Grund eller paa et Fartøj i dansk territorielt Farvand. Salg af opbragte Fartøjer er ligeledes forbudt i dansk Havn eller paa dansk Ankerplads.

§ 8.

1. Krigsførende Magters militære Luftfartøjer, med Undtagelse af Ambulance-luftfartøjer og Luftfartøjer, som medføres om Bord paa Krigsfartøjer, maa ikke komme ind paa dansk Omraade, for saa vidt der ikke for bestemte Omraaders Vedkommende gælder eller bliver fastsat noget andet i Overensstemmelse med Folkerettens almindelige Grundsætninger.

Saadanne Luftfartøjer skal have Adgang til Gennemfart uden unødvendigt Ophold gennem dansk ydre territorielt Farvand mellem Nordsøen og Østersøen i Kattegat, Store Bælt, Lille Bælt og Sundet og Luftrummet derover. Gennem Københavns Red og Luftrummet derover er al Passage forbudt. Passagen skal i alle Tilfælde finde Sted i størst mulig Afstand fra Kysten.

2. Luftfartøjer, som medføres om Bord paa en krigsførende Magts Krigsfartøj, maa ikke forlade Krigsfartøjet, saa længe dette befinder sig indenfor dansk territorielt Farvand.

§ 9.

1. De krigsførende Magters Krigsfartøjer og militære Luftfartøjer er pligtige at respektere Rigets Højhedsrettigheder og at afholde sig fra enhver Handling, som vilde stride mod dets Neutralitet.

2. Alle fjendtlige Handlinger, derunder indbefattet at anholde, visitere og opbringe Fartøjer eller Luftfartøjer, saavel neutrale som saadanne, der er af Modstanderens Nationalitet, er forbudt indenfor dansk Omraade. Hvis et Fartøj eller Luftfartøj skulde blive opbragt dér, skal det frigives tilligemed dets Befalingsmænd, Besætning og Ladning.

§ 10.

De gældende Sundheds-, Lodsnings-, Told-, Trafik-, Havne- og Politibestemmelser maa nøje efterkommes.

§ 11.

Ingen af de krigsførende maa benytte dansk Omraade som Basis for Krigsoperationer mod sin Modstander.

§ 12.

1. Det er forbudt de krigsførende eller Personer, som er i deres Tjeneste, indenfor dansk Omraade at indrette eller drive Radiostationer eller opsætte noget andet Apparat, der er beregnet til at tjene som Meddelelsesmiddel med krigsførende Styrker til Lands, til Vands eller i Luften.

2. De krigsførendes bevægelige Radiostationer, hvad enten de tilhører Stridskræfter eller ej, maa ikke indenfor dansk Omraade benyttes til Udsendelse af Radiomeddelelser, undtagen i Nødstilfælde eller til Korrespondance med danske Myndigheder over danske Kyst- eller Landradiostationer eller Radiostationer paa Fartøjer, som tilhører det danske Søværn.

§ 13.

Det forbydes fra Luftfartøj eller paa anden Maade indenfor dansk Omraade at gøre Iagttagelser vedrørende krigsførendes Bevægelser, Krigsoperationer eller Forsvarsforanstaltninger i det Øjemed at give Underretning derom til den anden krigsførende Part.

§ 14.

1. En krigsførende Magt maa ikke indrette Brændselsoplæg paa dansk Grund eller paa Fartøj, som er stationeret indenfor dansk territorielt Farvand.

2. Fartøj eller Luftfartøj, som aabenbart færdes i det Øjemed at overføre Brændsel eller andre Fornødenheder direkte til krigsførende Stridskræfter, maa ikke i dansk Havn eller paa dansk Ankerplads indtage saadanne Fornødenheder udover sig eget Behov.

§ 15.

1. Fartøj, som er bestemt til at anvendes til Foranstaltninger imod Søhandelen eller til at medvirke ved fjendtlige Foretagender mod nogen af de krigsførende, maa ikke udrustes eller bevæbnes indenfor dansk Omraade. Ej heller maa Fartøj, som er bestemt til de omtalte Formaal, og som helt eller delvis er udrustet til Krigsbrug indenfor dansk Omraade, udløbe derfra.

2. Luftfartøj, som er i Stand til at gaa angrebsvis til Værks mod krigsførende, eller som medfører saadant Materiel, hvis Anbringelse eller Benyttelse vilde sætte det i Stand til at gaa angrebsvis til Værks, maa ikke forlade dansk Omraade, saafremt der er Anledning til at antage, at Luftfartøjet er bestemt til at benyttes mod en krigsførende Magt. Heller ikke maa der indenfor dansk Omraade udføres Arbejder paa et Luftfartøj for at forberede dets Afgang i saadant Øjemed.

§ 16.

Kgl. Anordning Nr. 293 af 20. December 1912 ophæves.

Hvorefter alle vedkommende sig have at rette.

Givet paa Amalienborg, den 31. Maj 1938.

Under Vor Kongelige Haand og Segl.

Christian R.

(L. S.)

P. Munch.

SØVÆRNSKOMMANDOEN

Fortroligt.

København, den 12. September 1938.

Søværnskommando-Ordre Nr. 4.**Almindelige Bestemmelser for Sikringstjeneste.**

Indtil videre fastsættes følgende *Kampberedskabstilstande*:

Sikringstjeneste Nr. 1 (Normal Sikringstjeneste under Neutralitetsforhold).

Sikringstjeneste Nr. 2. (Skærpet Sikringstjeneste under truende Forhold.)

Sikringstjeneste Nr. 3. (Klart Skib med fuldt Kampberedskab.)

De for disse 3 Sikringskategorier nedenfor nærmere fastsatte Bestemmelser er affattede under Hensyn til, at Overgangen fra Neutralitetsforhold til Kamp som Følge af Angreb fra en fremmed Magts Side *kan* blive brat, saaledes at det under ugunstige Forhold endog kan vise sig vanskeligt rettidigt at underrette detacherede eller fremskudte Styrker om Krigsfaren. Bestemmelserne vil derfor være at betragte som *Direktiver*, afhængige af de foreliggende Forhold, saaledes at det til enhver Tid paahviler vedkommende Kommanderende (Skibschef), saafremt han skønner det paakrævet, af eget Initiativ at *skærpe* den ham underlagte Styrkes (Skibs) Kampberedskab i fornøden Udstrækning.

Ved Sikringsstyrkens Formering eller Mobilisering skal — medmindre anden Ordre gives — ethvert Skib iværksætte *Sikringstjeneste Nr. 3 (Klart Skib med fuldt Kampberedskab)*, saasnart det efter afsluttet Udrustning har forladt Flaadestationen. Skibe, der allerede er udrustede (paa Togt), iværksætter paa tilsvarende Maade Sikringstjeneste Nr. 3, indtil nærmere Ordre modtages.

Saafremt Forholdene udvikler sig saaledes, at der kort efter Sikringsstyrkens Formering eller Mobilisering indtræder en saadan Afspænding i Situationen, at der udstedes Ordre til at overgaa fra Sikringstjeneste Nr. 3 til Sikringstjeneste Nr. 2 eller til Sikringstjeneste Nr. 1, vil — medmindre anden Ordre gives — Forberedelserne til hurtig Iværksættelse af Sikringstjeneste Nr. 3 være at fuldføre og opretholde for *Materiellets Vedkommende*, indtil nærmere Forholdsordre desangaaende udstedes.

Saafremt Forholdene tillader det, vil der derefter blive truffet Foranstaltninger til at overtage Øvelsesmateriel i fornøden Udstrækning med det Formaal at udvikle Flaadens Effektivitet (Artilleri-Øvelsesammunition, Skivemateriel, Torpedo-Øvelsesrum med tilhørende Klapspidser o. s. v.).

Sikringstjeneste Nr. 1.

(*Normal Sikringstjeneste under Neutralitetsforhold*).

Efter nærmere Ordre, afhængigt af de foreliggende Forhold (Farvand, Dag eller Nat, Vejr og Sigbarhed, disponibel Styrke, fremmede Krigsskibes Tilstedeværelse m. v.) udføres *Sikringstjeneste Nr. 1*, saaledes at de til Sikringstjenesten (Bevogtningstjenesten) udstationerede Skibe under Gang eller til Ankens skal være

klar paa fornødent kort Varsel til rettidig at kunne imødegaa Forsøg paa Neutralitetskrænkelser. De øvrige Skibe skal, naar de ligger i Havn eller paa sikker (beskyttet) Ankerplads af Hensyn til Komplettering af Beholdningerne (Kul- og Vandfyldning m. v.), Reparationer, Hvile for Besætningerne el. lign., normalt holdes klar paa 1 Times Varsel. Naar særlige Omstændigheder (Eftersyn, Reparationer m. v.) kræver længere Varsel, indhentes vedkommende Kommanderendes Tilladelse hertil.

Under Sikringstjeneste Nr. 1 bør der, saafremt Forholdene tillader det, efter vedkommende Kommanderendes nærmere Ordre afholdes Øvelser med det Formaal at udvikle Kampberedskabet (Artilleri- og Torpedo-Øvelsesskydninger, Angrebsøvelser med Torpedo- og Undervandsbaade, Minestrygningsøvelser, Øvelser med kunstig Taage, Øvelser med Luftfartøjer m. v.). Før og efter saadanne Øvelsers Afholdelse afgives Melding til Søværnskommandoen. Under Øvelser skal det nøje iagttages, at der ikke opstaar Fare for Misforstaaelser, saaledes at Øvelsesforetagender fejlagtig (enten af egne eller fremmede Skibe) opfattes som truende Foretagender eller fjendtlig Handling. Øvelsessignaler og Øvelsesdepecher (Radiotelegrammer m. v.) maa affattes under særligt Hensyn hertil. Ligeledes skal det iagttages, at enhver Øvelse maa kunne afbrydes paa kort Varsel, og at hurtig Koncentration maa kunne effektueres, saasnart Forholdene (Krigsfare) kræver det. Enhver vidtgaaende Detachering bør derfor undgaas. Større taktiske Øvelser maa kun finde Sted efter indhentet Tilladelse fra Søværnskommandoen.

Under Sikringstjeneste Nr. 1 bør Skibenes Beholdninger af Brændsel, Smøreolie, Vand og Proviant m. v. ikke være mindre end Halvdelen af fuld Beholdning. I Undervandsbaade maa Beholdningen af Elektricitet normalt ikke være mindre end Halvdelen af Kapaciteten, svarende til fuld Elektricitetsbeholdning, og Tryklftsbeholdere bør normalt være fuldt oppumpede. Luftfartøjer skal i Beredskab holdes fuldt kompletterede. Medmindre anden Ordre gives, holdes overalt Armeringen, saavel som ogsaa Ammunition, Torpedoeer, Miner, Dybde- og Luftbomber, Taageudviklingsmidler m. m. i Beredskab paa kort Varsel.

Sikringstjeneste Nr. 2.

(Skærpet Sikringstjeneste under truende Forhold).

Under Sikringstjeneste Nr. 2 holdes indtil nærmere Ordre alt disponibelt Skibsmateriel (under Gang eller til Ankers) beredt (*klar til Forcering paa kort Varsel*).

Klart Skib med alle Kampmidler klargjorte og derefter Overgang til Krigsvagt, afpasset saaledes under Hensyn til den foreliggende Situation, at Kampmidlerne i fornødent Omfang rettidigt og effektivt kan bringes til Anvendelse.

Eftersyn eller Reparationer i Havn, som ikke nødvendigvis maa udføres uopholdelig, udsættes for ikke at svække Styrken eller dens Kampberedskab. Al Landlov (Ørlov) ophører af samme Aarsag.

Alle Øvelser (frasat indenbords Øvelser) indstilles. Beholdningerne kompletteres, saavidt Forholdene tillader det. Om Natten blændes alle Lys. Efter Omstændighederne iværksættes taktisk Sikring og Recognoscering, alt efter nærmere Ordre af vedkommende Kommanderende. Enhver Detachering, som ikke nødvendigøres af Sikringshensyn, ophæves, og der koncentrerer med Kamp for Øje. I Overensstemmelse hermed bør under Neutralitetsforhold Hensynet til Imødegaaelsen af mindre væsentlige Neutralitetsovertrædelser (Detachering hertil) vige for Hensynet til Afværgelsen af væsentlige Neutralitetskrænkelser (Koncentration mod Angreb eller Landgang etc.).

Sikringstjeneste Nr. 3.

(Klart Skib med fuldt Kampberedskab).

Under Sikringstjeneste Nr. 3 holdes Klart Skib med fuldt Kampberedskab.

I Tilfælde af, at de foreliggende Forhold skulde kræve Sikringstjeneste Nr. 3 opretholdt i saa lang Tid, at der maa gives Besætningerne Hvile, skal vedkommende

Kommanderende drage Omsorg for, at de forskellige Flotille-, Gruppe- og Skibshefer hver for sit Omraade, overgaar til Krigsvagt under fornødent Hensyn til de foreliggende Forhold (Farvand, Dag eller Nat, Vejr og Sigtbarhed, fremmede Krigsskibes Tilstedeværelse m. v.), saaledes at det stadig holdes for Øje, at ethvert Skib rettidigt skal kunne optræde effektivt.

For Kystdefensionen, Flyvevæsenet, Flaadestationen m. v. gælder ovenstaaende Bestemmelser i den Udstrækning, de særlige Forhold tillader.

Rechnitzer.

SØVÆRNSKOMMANDOEN

Fortroligt

København, den 28. August 1939.

Søværnskommando-Ordre Nr. 1.

Direktiv for Søværnets Optræden under forskellige Forhold.

1. Søværnets Opgave vil under Forhold, hvor Danmark har udstedt Neutralitets-erklæring, være at medvirke til, at vort Lands Integritet og neutrale Stilling opretholdes i Overensstemmelse med de Forholdsregler, der maatte blive udstedt af Regeringen, samt med indgaaede Konventioner.
2. Som sandsynlige Opgaver, der vil kunne foreligge, anføres følgende:
Observation og Imødegaelse af Neutralitetskrænkelser, herunder Landsætningsforsøg samt Flaade- og Luftangreb paa dansk Omraade.
Udlægning og Bevogtning af Minespærringer.
Beskyttelse af dansk Skibsfart.
Operationer i direkte Forbindelse med Hæren.
3. Ved eventuelle *Neutralitetskrænkelser*, saavel naar disse skønnes at være til-sigtede, som hvis de synes tilfældige, skal *saavidt muligt* Forholdsordre uopholdelig og ad hurtigste Vej søges indhentet fra Søværnskommandoen (jfr. dog Søværnskommando-Ordre Nr. 2).
4. Om *Neutralitetsforholdsregler* over for krigsførende Magters Krigsskibe og Luftfartøjer indenfor dansk Omraade vedrørende Opholdsbestemmelser, Forsyninger og Reparationer, Brug af Radiostationer m. m. indhentes *i alle Tilfælde* fra Søværnskommandoen fornøden Forholdsordre.
5. Søværnskommandoen holdes underrettet om alt af Interesse inden- og udenfor dansk Omraade, herunder specielt om fremmede Krigsskibes, Luftfartøjers og Transportflaaders Bevægelser samt om eventuelle Forberedelser til Landsætning paa dansk Omraade.

Meldinger fra observerende Enheder afgives uopholdelig og ad hurtigste Vej direkte til Søværnskommandoen.

6. Under Udførelsen af de Søværnet paalagte Sikrings- og Forsvarsopgaver skal der i enhver Henseende tilstræbes bedst muligt Samvirke med Hæren, og under Forhold, hvor Søværnets Optræden sker i direkte Forbindelse med Hæren eller til direkte Støtte af dennes Operationer, vil Kommandoforholdene være at ordne i Overensstemmelse med Operationernes Krav og Karakter, eventuelt efter indhentet Forholdsordre fra Søværnskommandoen.
7. *Politimyndighed* indenfor dansk Omraade udøves af stedlig civil Myndighed (vedkommende Politimester), samt naar Sikringsstyrke er formeret og under Mobilisering tillige i dansk territorielt Farvand m. v. af Søværnets Skibe og Luftfartøjer (jfr. Kgl. Anordning af 25. Maj 1939*).

De i denne Anordning nævnte *Underretninger* til stedlig Politimyndighed og Rigspolitichef fremsendes ad Tjenestevej.

Ethvert Tilfælde af Udøvelse af Politimyndighed fra Søværnets Side skal, hvad enten Anholdelse finder Sted eller ej, indberettes af vedkommende Enhed til Søværnskommandoen.

H. Rechnitzer.

*) Kdg. f. Søværnet B. 15-1939.

SØVÆRNSKOMMANDOEN

Fortroligt.

København, den 28. November 1939.

Søværnskommando-Ordre Nr. 2.

Forholdsordre vedrørende Optræden overfor Neutralitetskrænkelser.

1. Enhver Optræden overfor Neutralitetskrænkelser indledes med Protest med Undtagelse af de i Punkt 3 a og b nævnte Tilfælde.
2. Protest overfor Neutralitetskrænkelse kan — afhængigt af Omstændighederne — ske:
 - A. Ved Internationalt Flag-Signal Dag og Nat (VQS: Protest); om Natten tillige ved at afgive Ordet „Protest“ med Morsetegn ved Hjælp af Blinklanterne o. l. I spærret Farvand vises foruden ovennævnte Protestsignaler det i Efterretninger for Søfarende bekendtgjorte Afvisningssignal (Varselssignal): Om Dagen 3 røde Kugler — om Natten 3 røde Lys — vist lodret over hverandre.
 - B. Ved Affyring af løse Skud (i Forbindelse med ovenfor angivne Signaler).
 - C. Mundtligt.
 - D. Skriftligt.
 - E. Pr. Radio, Telegraf eller Telefon (internationalt Radio-Signal: UFWAF (Protest); jvfr. international Signalbog Kap. IX Side 22).
 - F. Skarpe Skud for Bougen af den skyldige (i Forbindelse med ovenfor angivne Signaler m. v.).

Saavidt muligt skal Protest ved Affyring af løse Skud anvendes, inden Protest ved skarpe Skud for Bougen (2 F) afgives.

- Ved Afgivelsen af Protest iagttages det, at Orlogsflaget vajer klart. Om Natten skal Skibslysene være vist og Orlogsflaget belyst, om muligt ved Projektør.
3. Ved Neutralitetskrænkelser maa skelnes mellem „mindre væsentlige“ og „væsentlige“.

Til de „mindre væsentlige“ Krænkelser kan henregnes Overtrædelse af Opholdsbestemmelser (jvfr. Kgl. Anordning af 31. Maj 1938 angaaende visse Neutralitetsbestemmelser*), ufrivillig Overskridelse af Grænsen for spærret eller lukket Farvand o. l. — I Tilfælde af en ufrivillig Overskridelse af Grænsen for spærret eller lukket Farvand m. v. skal den paagældende opfordres til at forlade dette ad samme Vej som den ved Ankomsten benyttede. Passage af Farvandet maa ikke finde Sted (jvfr. nedenfor Pkt. e).

Til de „væsentlige“ Krænkelser, der kan tænkes fra krigsførende Magts Side, maa henregnes:

- a. Direkte Angreb paa dansk Krigsskib og militært Luftfartøj eller paa dansk Landomraade samt Landsætning paa dansk Grund af væbnede Styrker.
- b. Luftfartøjs Brug af Magt indenfor dansk Omraade overfor fremmed Magts Person, Krigsskib eller Luftfartøj.
- c. Angreb paa fremmed Magts Skib eller Luftfartøj, der som Følge af Internering, Grundstødning, Havari eller anden lovlig Opholdsarsag opholder sig indenfor dansk Omraade under det danske Flags Beskyttelse.
- d. Kamp mellem krigsførende Styrker indenfor dansk Omraade.

*) Kdg. f. Søværnet B. 26-1938.

- e. Forsøg paa at passere (forcere) et Farvand, der er spærret eller lukket for de krigsførende Magters Flaader (jvfr. Pkt. 5 og 6).
- f. Neddykket Sejlads i dansk territorielt Farvand af krigsførende Magters Undervandsbaade.
- g. Forsøg paa at udøve Visitation eller Anholdelse af et dansk eller fremmed Handelsskib i dansk territorielt Farvand.
- h. Udlægning af Miner, Netspæringer, Forsænkninger o. l. i dansk territorielt Farvand.
- i. Slukning af Fyrbelysning, Ændring af Farvandsafmærkning samt andre lignende Forsøg paa Hindring for Sejladsen i dansk territorielt Farvand.

Under Hensyntagen til Pkt. 3, Søværnskommando Ordre Nr. 1 („Ved eventuelle Neutralitetskrænkelser, saavel naar disse skønnes at være tilsigtede, som hvis de synes tilfældige, skal saavidt muligt Forholdsordre uopholdelig og ad hurtigste Vej søges indhentet fra Søværnskommandoen“) tjener iøvrigt følgende som Rettesnor for Optræden under ovennævnte særlige Forhold:

- ad a. Saadan Handling skal, naar fjendtlig Hensigt er utvivlsom, uden nærmere Ordre imødegaas med alle til Raadighed staaende Midler — dog under fornøden Hensyntagen til de foreliggende Omstændigheder.
- ad b. Saadan Handling skal uden nærmere Ordre imødegaas med alle til Raadighed staaende Midler — dog under fornøden Hensyntagen til de foreliggende Omstændigheder.
- ad c. Den danske Styrke skal saavidt muligt anbringes saaledes, at den rettidig direkte dækker det paagældende fremmede Skib eller Luftfartøj, og i alle Tilfælde er et dansk Skibs eller Fartøjs Plads under disse Forhold mellem Angriberen og den Angrebne, uanset den Skade, det derved selv kan lide. Formen for Protest maa rette sig efter de foreliggende Forhold.

Fortsættes Angrebet efter at Protest som under Pkt. 2 er afgivet, anvendes Magt.

- ad d. Saavidt Forholdene muliggør at standse Kampen ved at løbe ind mellem de kæmpende Parter, skal Indskriden finde Sted. Formen for Protest maa rette sig efter de foreliggende Forhold.
 - ad e. Formen for Protest maa rette sig efter de foreliggende Forhold (jvfr. til-lige Pkt. 5 og 6).
 - ad f. Over for en Undervandsbaad, der sejler neddykket i dansk territorielt Farvand, vil skarpe Skud for Bougen sandsynligvis enten bevirke yderligere Neddykning eller bringe Baaden til Overfladen; i sidste Tilfælde maa man gaa ud fra, at Baaden vil efterkomme Protesten, og den bør derfor ikke beskydes, medmindre den selv aabner Ilden. Fortsætter Baaden neddykket, maa Periskopet beskydes (jvfr. dog Kgl. Anordning af 31. Maj 1938, § 2, Pkt. 3).
 - ad g. Forsøget skal imødegaas med Protest, idet der gøres opmærksom paa, at vedkommende befinder sig i dansk territorielt Farvand. Saafremt Protesten og derefter given høflig, men bestemt Advarsel uomtvistelig ikke respekteres trods Henvisning til, at man har Ordre til at forhindre eventuelle Forsøg paa Visitation eller Anholdelse, skal denne søges forhindret med Magt.
 - ad h. Udlægningen imødegaas med Protest, idet der gøres opmærksom paa, at Handlingen foregaar i dansk territorielt Farvand.
 - ad i. Formen for Protest maa rette sig efter de foreliggende Forhold.
Saafremt Protesten ikke tages til Følge, anvendes Magt.
4. Forfølgelse udenfor dansk Omraade i Anledning af en indenfor dette stedfunden Neutralitetskrænkelse („uafbrudt Forfølgelse“) maa ikke finde Sted, og *Repressalier* af enhver Art er udelukket.
 5. Med Hensyn til Optræden overfor Neutralitetskrænkelser fra krigsførende Magters militære Luftfartøjer følges i *Almindelighed* de i nærværende Søværnskommando-Ordre angivne Forholdsordrer.

Forsaavidt angaar Optræden overfor *Gennemfart* gennem dansk Omraade af krigsførende Magters militære Luftfartøjer, der ikke befinder sig om Bord paa krigsførende Magts Krigsfartøj, tjener følgende som Rettesnor:

- I. Med Hensyn til dansk ydre territorialt Farvand mellem Nordsøen og Østersøen i Kattegat, Store Bælt, Lille Bælt og Sundet og Luftrummet derover gælder som *almindelig Regel*, at alle Luftfartøjer — herunder krigsførende Magters Luftfartøjer — har Adgang til Gennemfart uden unødvendigt Ophold (jvfr. Kgl. Anordning af 31. Maj 1938, § 8).
- II. Med Hensyn til andet dansk ydre territorialt Farvand og Luftrummet derover og alt dansk indre territorialt Farvand og Luftrummet derover samt dansk Landomraade og Luftrummet derover gælder som *almindelig Regel*, at Adgang for fremmede militære Luftfartøjer er *forbudt*.

Observeres Gennemfart af fremmed militært Luftfartøj indenfor nævnte Omraader, afgives Protest ved Affyring af 3 løse Varselskud.

Saafernt paagældende militære Luftfartøj erkendes som tilhørende *krigsførende* Magt, affyres dog 3 skarpe Varselskud, og tages saadan Protest ikke til Følge, anvendes Magt.

Varselskud og Magtanvendelse bortfalder dog i Tilfælde, hvor Luftfartøjet

- a. er kendetegnet som Ambulanceluftfartøj,
- b. er i Nød*),
- c. i Forbindelse med Gennemfart uden unødvendigt Ophold gennem de i Pkt. I nævnte Farvande eller Luftrummet derover overflyver mindre Øer eller Landtanger eller utilsigtet passerer Kystlinien eller Grænsen for spærret eller lukket Farvand.
- d. utilsigtet passerer Landgrænsen.

Beskydning maa ikke foretages mod Luftfartøj, der øjensynlig tager nævnte Protest til Følge ved at gøre Forberedelse til Landing paa dansk Omraade.

Det bemærkes udtrykkeligt, at Ordre til *Beskydning* med skarpt skal afgives af Skibschef, Fortchef eller Fører af Luftfartøj.

Løse Varselskud afgives kun med Kanoner eller eventuelt ved Afbrænding af røggivende Kanonslag.

Skarpe Varselskud afgives med de til Raadighed staaende egnede Midler.

Det tilstræbes at lægge Skudbanen for Varselskud i rimelig Afstand foran Luftfartøjet.

Ved al Skydning søges Skade paa dansk Liv eller Ejendom undgaaet.

I alle Tilfælde skal Melding om Observation af:

- militære og civile Luftfartøjer, der tilhører krigsførende Magter,
- militære og civile Luftfartøjer, der tilhører andre fremmede Magter,
- Luftfartøjer, hvis Nationalitet og Art ikke kan bestemmes,

uopholdelig og ad hurtigste Vej indsendes til Søværnskommandoen (eventuelt ad særlig beordret Meldevej).

6. Med Hensyn til Optræden af Søværnets Luftfartøjer overfor Neutralitetskrænkelser fra krigsførende Magts Side tjener følgende som Rettesnor:

Luftfartøj, der er udrustet til Imødegaaelse af Neutralitetskrænkelser — d. v. s., at der medføres skarp Ammunition og fornødne Signalmidler — følger de i nærværende Søværnskommando-Ordre angivne Forholdsordrer i den Udstrækning, Forholdene gør det muligt, samt i saadanne Tilfælde, hvor *Gennemfart* af fremmed militært Luftfartøj observeres gennem dansk Omraade, hvor Gennemfart er forbudt (jvfr. Pkt. 5, II), yderligere nedenfor angivne Forholdsordrer:

*) Kdg. f. Søværnet B. 19—1939, jfr. B. 32—1939 (Reglement D til Anordning om Luftfart, § 17).

Eget Luftfartøj klargør Vaaben, og Nærmelse søges om muligt for at fastslaa det fremmede Luftfartøjs Nationalitet og Art. Derefter giver det efter Omstændighederne *enten* ved Afskydning med 10 Sekunders Mellemrum *om Dagen* af en Række Projektiler, der frembringer sort eller hvid Røg, *om Natten* af en Række Projektiler, der frembringer hvide Lys, paagældende Luftfartøj Underretning om, at det er i Nærheden af forbudt Omraade og derfor skal forandre Kurs, *eller* ved Afskydning med 10 Sekunders Mellemrum af en Række Projektiler, der frembringer grønne Lys, som Protest paagældende Luftfartøj Ordre til Landing*).

Med Henblik herpaa søger eget Luftfartøj (ved hensigtsmæssig Manøvre eller Tegn at foranledige paagældende Luftfartøj til henholdsvis at forandre Kurs eller at lande — om muligt paa Landingsplads, der angives ved særlig Manøvre m. v.

Saaframt paagældende militære Luftfartøj erkendes som tilhørende *krigsførende* Magt, og Luftfartøjet ikke tager Anvisning eller Ordre til Følge, anvendes Magt.

Overfor fremmed militært Luftfartøj, der ikke tager Anvisning eller Ordre til Følge, og som erkendes som tilhørende *ikke-krigsførende Magt*, undlades Magt-anvendelse, men Tilfældet indberettes til Søværnskommandoen.

Saadanne af Søværnets Luftfartøjer, der ikke er udrustet til Imødegaaelse af Neutralitetskrænkelser, indskrænker sig i Tilfælde af Observation af Neutralitetskrænkelser fra krigsførende Magts Side til at afgive Melding om Observation efter sædvanlige Regler.

Rechnitzer.

*) Kdg. f. Søværnet B. 19—1939, jfr. B. 32—1939 (Reglement D til Anordning om Luftfart, § 20 og 21).

20*).

VICEADMIRAL H. RECHNITZER

Dr. Tværgade 37

*København, den 21. Juni 1945.**Til den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.*

I Henhold til Kommissionens Skrivelse af G. D. har jeg hermed den Ære at indsende efterstaaende Beretning vedrørende Begivenhederne omkring den 9. April 1940.

Indledende Bemærkninger.

a) Under det Besøg, som jeg sammen med Generaløjtnant *With* aflagde i Berlin i Midten af April 1939 i Anledning af Rigskansler Hitlers 50 Aars Fødselsdag, og hvor saa at sige ledende militære Repræsentanter fra samtlige Lande var nærværende, var jeg den første Dag til en officiel Frokost hos den højstkommanderende for Krigsmarinen Storadmiral *Raeder* tillige med de øvrige maritime Gæster og en Del højtstaaende tyske Søofficerer. Under Frokosten holdt Storadmiralen en Velkomsttale til Gæsterne med en Omtale af den tyske Værnemagt og specielt den tyske Krigsmarine. Han betonede og understregede stærkt Tysklands hele fredelige Sindelag overfor Verden, og at det tyske Folk kun ønskede at leve i Fred og Fordragelighed med alle Nationer, men skulde paa den anden Side andre Nationer nære aggressive Hensigter overfor det tyske Rige, var man i enhver Henseende fuldt ud beredt til at imødegaa saadanne, hvad Gæsterne under Opholdet vilde kunne danne sig en Opfattelse af.

Efter Frokosten kom Storadmiral *Raeder* straks hen til mig og gav meget elskværdigt Udtryk for sin Glæde over at faa Lejlighed til personligt at gøre Bekendtskab med mig; han omtalte herefter de nuværende urolige udenrigspolitiske Forhold med den fra England og Amerika udgaaende Ophidselseskampagne og bemærkede, hvor glædeligt det havde været at se den rolige og sindige Holdning, man havde indtaget i Danmark i Modsætning til andre af Grænselandene, hvor man fuldkomment syntes at have tabt Hovedet.

Han omtalte de mange Ture, som han sammen med Rigskansler *Hitler* havde foretaget med Yachten „Grille“, hvorunder der havde været saa udmærket Lejlighed til i Ro og Fred at diskutere maritime Problemer og dermed i Forbindelse staaende Forhold.

Inden Samtalen sluttede, fik han Anledning til at meddele mig, at Tyskland kun ønskede det bedst mulige nabovenlige Forhold til Danmark, og at han fra Føreren, med hvem han saa mange Gange havde drøftet Danmarks Forhold, var bemyndiget til overfor mig at udtale, at Tyskland kun betragter Danmark med den største Velvilje og ikke under nogen Omstændighed nærer nogen Tanke eller noget som helst Ønske om at krænke Danmarks Neutralitet. Herom beder jeg Dem være fuldt og fast overbevist.

Inden jeg tog Afsked, kom en yngre Søofficer, der forestillede sig som Kapitän zur See *Fricke*, hen til mig og anmodede mig om en Samtale, naar dette vilde være

*) Litrainddelingen i nærværende Redegørelse er foretaget af Kommissionen og refererer sig til den Inddeling, hvori Afhøringen af Viceadmiralen foretoges, jfr. det stenografiske Referat.

mig belejligt. Han var Chef for Operationsafdelingen i den tyske Marines Overkommando og var en af Storadmiralens mest betroede og nærmeste Medarbejdere. Han var utvivlsomt allerede paa det daværende Tidspunkt een af de Søofficerer, der nåredes de største Forventninger til, og de synes ikke at være blevet skuffede, idet han under Krigen avancerede til Generaladmiral og blev Indehaver af en af de mest betydende Stillinger indenfor den tyske Krigsmarine. Selvfølgelig spurgte jeg ham om, hvad den Samtale, han ønskede, skulde dreje sig om, og hertil svarede han, at han gerne vilde have Lejlighed til at knytte nogle Kommentarer til de nordiske Neutralitetsregler. Dette lød jo meget forstaaeligt, og vi enedes da om, at han skulde se op til mig om Formiddagen Dagen efter Rigskanslerens Fødselsdag. Han bemærkede indledningsvis under Samtalen, at den tidligere First Lord of Admiralty, Mr. *Duff Cooper*, som bekendt havde aflagt Besøg om Bord i den engelske Admiralitetsyacht „*Enchantress*“ i forskellige Østersøhavne i afvigte Efteraar og herunder benyttet Lejligheden til at søge oparbejdet en særdeles fjendtlig og uvenlig Stemning mod Tyskland. Hertil kunde jeg svare, at noget af den Art i hvert Tilfælde intet havde paa sig for saa vidt København angik, idet Admiralitetslorden her udtrykkelig havde betonet, at hans Besøg havde en fuldkommen privat Karakter, hvorfor Drøftelse af politisk Art allerede af den Grund var ganske udelukket. Jeg var nøje kendt med alt, hvad der foregik, indskød jeg, da en af mine nærmeste Medarbejdere havde været attacheret Mr. *Duff Cooper* under Besøget. Ja, saa har København været undtaget, for det er ganske utvivlsomt, at hans Besøg i de øvrige Østersøhavne har haft politiske Formaal, gjorde Chefen for Operationsafdelingen gældende. — Han gik herefter over til at fremsætte nogle Udtalelser om „die sogenannten neutralen Staaten“, hvis Neutralitet Tyskland naturligvis ikke havde nogen Interesse i at modsætte sig, naar blot den var oprigtig ment. For Danmarks Vedkommende mente han, at Forholdet mellem vore to Lande naturligvis ikke alene kunde være følelsesmæssigt betonet, men at det fra Tysklands Side selvfølgelig i første Linie maatte vurderes og bedømmes ud fra strategiske, militære og „wirtschaftliche“ Grunde. — Det kunde formentlig ikke forbavse, at saaledes maatte man se paa det med tyske Øjne. Der var imidlertid, fortsatte han, ingen som helst Tvivl om, at alle tre Hensyn saa absolut talte for, at Tyskland udelukkende var interesseret i et neutralt Danmark. — Engelske Landsætningssekspeditioner og større engelske maritime Diversioner til danske Farvande eller til Østersøen regnede man overhovedet ikke med i Tyskland, og selv om man kunde tænke sig, at der i en kommende Situation atter kunde være en „Lord Fisher“ i England med Planer som denne havde haft under Verdenskrigen 1914—18, vilde man i Tyskland se med fuldkommen Sindsro herpaa, allerede fordi man gik ud fra, at Foretagender af den Art, som Admiral *Fisher* havde gaaet svanger med, i Praksis ikke var gennemførlige. — Man hørte vel en Gang imellem nævne fra Hæledelsens Side, at der kunde være Tale om Landsætning i Esbjerg, men dette opfattedes i Krigsmarinens Overkommando som Udtryk for svigtende maritim Indsigt og Forstaaelse, hvorfor man ikke tillagde noget saadant den ringeste Betydning. —

Jeg fik inden længe et absolut Indtryk af, at hele Spørgsmaalet om Danmark saa godt som udelukkende var et maritimt Anliggende, der i første Linie behandledes i Krigsmarinens Operationsafdeling. Denne Antagelse støttedes ved, at det ogsaa under Samtalen kom frem, at Afdelingen havde meget nær og intim Kontakt med den tyske Gesandt i København, der under sine hyppige Besøg i Berlin altid blev informeret fra Overkommandoen om alle Forhold, der angik Danmark. Deres Land kan, fortsatte Kapitan z. S. *Fricke*, til en vis Grad for Tyskland sammenlignes med Rumænien, hvorfra vi i en Krigsperiode kan faa mange og for os værdifulde Raastoffer, paa samme Maade som vi har Mulighed for at faa navnlig Landbrugsprodukter fra Danmark, selv om dette i ikke ringe Grad kan vanskeliggøres, hvis England afskærer Importen til Danmark bl. a. af Foderstoffer og Gødningsstoffer; en Afskæring maa jo i det hele taget kunne berede Danmark mange og store Vanskeligheder, hvad han dog ikke kommenterede nærmere, muligen fordi jeg intet svarede hertil. — Der er et andet Forhold, fortsatte han, som jeg gerne vil benytte Lejligheden til at berøre, og det er Island, hvorom vi ved, at Forbindelsen med Danmark kunde ophøre i 1942. Jeg bemærkede hertil, at Island allerede nu var en fuldkommen selvstændig Statsdannelse, hvis Forbindelse med Danmark nærmest bestod i fælles Konge og deri, at Danmark paa Islands Vegne varetog dets udenrigspolitiske Anliggender, samt at vi delvis udførte Fiskeriinspektionen paa det islandske Kystomraade. Dette syntes han at have

meget svært ved at begribe, da der i Tyskland øjensynligt raadede den Opfattelse, at Island helt og holdent var inde under dansk Interesseomraade og nærmest var en integrerende Del af det danske Monarki. De forstaa, sagde den tyske Søofficer, at Tyskland ingen som helst Interesse har i Besiddelsen af Island, allerede af den Grund, at al Forbindelse med det øjeblikkelig vilde blive afbrudt af England i en Krigssituation, og vi ingen Mulighed havde for at genoprette den. Men Tyskland er stærkt interesseret i, at Island forbliver sammen med Danmark og ikke i 1942 kommer ind under England. Jeg svarede hertil, at jeg naturligvis ikke kunde have nogen Mening om, hvad man ønskede at foretage sig fra Islands Side, men at jeg rent personlig var af den Opfattelse, som jeg ved min gennem Aarene ret nære Tilknytning til Island havde nogen Grund til at tro var rigtig, at Landet med sit lave Befolkningstal ikke kunde være særlig interesseret i at komme ind i det britiske Imperium, hvad ogsaa de specielle Fiskerieresserer talte imod. Alt i alt tror jeg, at der er nogen Mulighed for, at Tilknytningen til Danmark opretholdes, med mindre Island skulde foretrække helt og holdent at staa paa egne Ben, hvad dog sikkert i Praksis vil kunne berede Vanskeligheder.

Diskussionen om Island sluttede med, at Kapitän *Fricke* bemærkede, at for Tyskland vilde Island i Englands Besiddelse være ganske overordentlig ubehagelig af Hensyn til Betingelserne for Gennemførelse af tyske Operationer i det nordlige Ishav, af hvilken Grund man fra tysk Side var stærkt interesseret i, at Forbindelsen med Danmark blev opretholdt.

Efter en Omtale af tyske Flaadebesøg i Udlandet og de fjendtligsindede Presse-kampagner, disse havde været Genstand for, bemærkede han, at det, det for den tyske Nation gjaldt om, var, at Udlandet skulde komme til at forstaa det tyske Folk og ikke forledes til at tro paa de ualmindelig giftige og hadefulde Angreb, som Tyskland med saa stor Uret saa at sige daglig var Genstand for i Udlandets Presse. De neutrale Stater bør kunne forstaa, at „neutral“ ikke alene er et Begreb, der omhandler Krigsforhold, nej, det drejer sig ogsaa om Fredstilstand, og derfor burde Regeringerne i de demokratiske Lande drage Omsorg for, at uberettiget og uanstændig Omtale af Tyskland ophørte. For Danmarks Vedkommende har vi intet at beklage os over, men f. Eks. hvad Schweiz angaar, forekommer det os ganske utilstedeligt og ganske og aldeles uforeneligt med neutral Opfattelse, at der under fransk Ægide finder en gemen tysk fjendtlig Propaganda Sted, der for nærværende konkluderer i, at der mobiliseres mod den tyske Grænse og ikke mod den franske. Noget saadant synes os ganske uforeneligt med selve Neutralitetstanken og Neutralitetsbegrebet. Men trods alt „Hetzerei“ mod Tyskland fra Amerikas og Englands Side, der vel som dybere Maal for sine Angreb har den „wirtschaftliche“ Konkurrence, saa er vi under det hele ganske nøgterne, og Angrebene rører os overhovedet ikke. Paa vor Foranledning bliver der ingen Krig, og personlig tror jeg, at Føderen med hele sin religiøse Opfattelse og stærke Tro med alle Midler, der staa til hans Raadighed, vil søge at undgaa en ny Verdenskrig, der dog kun kan blive til Skade for alle Parter og ikke til Gavn for nogen. England maa nu ikke tro paa, at man udrydder 80 Millioner Mennesker, end ikke gennem en Hungerblokade. Og til at imødegaa en saadan vil man træffe os ganske anderledes forberedt end sidste Gang. — Vi tror fuldt og fast paa, at alle svævende Spørgsmaal lader sig løse ad fredssommelig Vej, ogsaa for saa vidt angaar Polen, selv om Mod-sætningerne kan synes store. — At Danzig som den gamle tyske By maa komme tilbage til os, derom nærer vi absolut ingen Tvivl. Heller ikke om, at Spørgsmaalet om Autostradavejen til Østpreussen vil komme. Men alt ad fredelig Vej, ja, selv det yderst delikate og vanskelige Problem, vi har i Sydtyrol. Med Danmark har vi jo intet Mellemværende ud over det lille Grænsespørgsmaal i Nordslesvig, og det er jo muligt, hvad jeg forøvrigt ingen Mening har om, da det ligger ganske uden for mit Omraade, at ogsaa dette Diktat fra Versailles-Freden en Gang kan blive Genstand for Drøftelse. Men med Danmark og med de nordiske Folk i det hele taget ønsker Tyskland kun at staa i det allerbedste Forhold, og vi vil efter Evne søge at styrke og at udvikle Forbindelsen. — Vi kan beklage, at Norge efter hele sin Beliggenhed og med sin store Skibsfart nødvendigvis maa være stærkt afhængig af England, men derfor søger vi alligevel at gøre, hvad vi kan for at fremme Venskabsbaandet med det norske Folk. — Det undrer mig forøvrigt, bemærkede han en passant, at Danmark ikke er mere opbragt, end Tilfældet synes at være, over det saa ualmindelig gemene Overfald paa København i 1807. Hertil svarede jeg, at det var noget, som Befolkningen i Danmark slet ikke mere

tænkte paa. Dette syntes at forbavse ham i ikke ringe Grad. Paa min Forespørgsel om, hvad man i Tyskland mente om Befæstningsspørgsmaalet paa Aalandsøerne, hvad der netop var særlig aktuelt i de Dage, svarede han, at man i Tyskland intet som helst havde at bemærke til de fremkomne Planer, saa længe man kunde være sikker paa, at Formaålet udelukkende skyldtes Hensynet til Opretholdelse af egen Neutralitet, men ikke havde til Hensigt f. Eks. at være rettet mod Tyskland. Alt hvad der i det hele taget kunde tjene til Neutralitetssikkerhed for eget Land, havde man fra tysk Side saa afgjort intet at bemærke til. —

Under Omtalen af Polen kom vi ogsaa ind paa Spørgsmaalet om, hvorvidt England i paakommende Tilfælde vilde intervenere, hvad Chefen for Operationsafdelingen aldeles ikke troede paa Muligheden af, og han gjorde i denne Forbindelse nærmest de samme Betragtninger gældende, som den tyske Gesandt i København tidligere havde gjort det over for mig. — Paa hvad Maade skulde for øvrigt England kunne hjælpe Polen, erklærede han: Hverken til Søs, til Lands eller i Luften er det i Stand dertil. — Jeg svarede, at England dels kunde assistere økonomisk, dels ved Indsættelse af Troppstyrker paa Vestfronten aflaste Polen. Men det var ganske aabenbart, at man i Tyskland slet ikke regnede med, at England i givet Fald skulde gøre nogen Indsats til Fordel for Polen. Af Samtalen fik jeg i øvrigt en levende Opfattelse af, at hele Personellet i den tyske Krigsmarine omfattede Førerens Person med en ganske utrolig Højagtelse og Beundring, hvad formentlig var forklarligt i Betragtning af det, han havde præsteret for at genopbygge den tyske Marine.

Ved Middagen samme Aften hos Rigsudenrigsminister *v. Ribbentrop*, hvor der var et meget stort Antal Gæster nærværende i den forholdsvis beskedne Modtagelsessal paa Hotel Kaiserhof, opsøgte den mig attachede Søofficer mig for at anmode mig om at komme til Storadmiral *Raeder*, der forgæves havde ledt efter mig. Denne nævnte da for mig, at hans Medarbejder allerede havde aflagt Referat til ham om Samtalen med mig, og han udtalte sin uforbeholdne Glæde over den Maade, den havde været ført paa. Han bemærkede endvidere, at han med særlig Glæde havde erfaret, at jeg havde faaet Lejlighed til Samtale med Føreren, og, sagde han, jeg føler mig overbevist om, at De derved kun har faaet Bekræftelse paa, hvad jeg efter min Frokost fik Anledning til at udtale over for Dem. — Føreren og jeg har for saa ofte diskuteret dette Problem. Samtalen med Storadmiralen var atter præget af megen Hjertelighed, og han foreslog mig at lægge Hjemrejsen over Kiel, hvor alt, hvad jeg ønskede at inspicere, skulde staa til Raadighed for mig. Jeg beklagede imidlertid ikke at kunne efterkomme Indbydelsen, da jeg nødvendigvis skulde være tilbage i København den følgende Aften. —

Den Samtale med Rigskansleren, som Storadmiral *Raeder* hentydede til, havde fundet Sted i Rigskancelliet paa selve Fødselsdagen, hvor Generallojtnant *With* og jeg sammen med de øvrige Gæster var indbudt til Reception.

Henimod Slutningen af Sammenkomsten kom der Meddelelse fra Protokolchefen i „Auswärtiges Amt“, *Grev Dørnberg*, om, at General *With* og jeg vilde blive modtaget af Rigskansleren. Denne saa trods Dagens mange Anstrengelser frisk og rask ud. Han udtalte bl. a. over for os, at Tyskland kun ønskede at leve i Fred og Fordragelighed med sine Naboer og ganske specielt med Danmark, hvis Venskab man i Tyskland vurderede højt. — „Jeg kan forsikre Dem om, mine Herrer“, sagde Rigskansleren, „at Tyskland ikke under nogen Omstændighed tænker paa at krænke Danmarks Neutralitet“, altsaa det samme som Storadmiralen Dagen i Forvejen havde refereret for mig. — „Jeg har“, fortsatte han, „saa ofte paa mine Rejser med „Grille“ glædet mig over Deres Lands Skønhed, personlig har jeg desværre ikke været i Danmark, men jeg har udefra kunnet skønne over det danske Landbrugs høje Stade, og jeg har paa Frastand beundret Deres smukke Hovedstad. Jeg har eet stort Ønske“, sagde han til Slut, „og det var een Gang at faa Lejlighed til at se „Hamlet’s Grav“.

Fra en af mine nærmeste Medarbejdere i Søværnskommandoen fik jeg en Maanedstid senere en Indberetning om en Samtale, som den paagældende havde haft med Kontreadmiral *Steffan*, der var tysk Marineattaché for de nordiske Lande, en Samtale, der fuldt ud bekræftede det Indtryk, jeg havde modtaget i Berlin om Tysklands velvillige Indstilling over for Danmark. Fra Indberetningen gengiver jeg her Marineattachéens Udtalelse:

„Der er i Tyskland en almindelig Sympati for Norden, men ganske særlig for Danmark. Den er vokset i den senere Række af Aar; jeg tror faktisk, at der i

Øjeblikket ikke er noget Land, som Tyskland har saa stor Sympati for. Jeg er tilbøjelig til at tro, at denne Sympati i de ledende Regeringskredse ikke mindst skyldes den Forstaaelse, med hvilken den danske Marine har behandlet alle de Spørgsmaal, som let fremkommer mellem Grænselande. De ved af egen Erfaring, udtalte han, at Storadmiral *Raeder* gennem en Række af Aar har lagt stor Forstaaelse og Velvilje over for Danmark for Dagen; han har fulgt alle de Spørgsmaal, der har været de to Mariner imellem, og i høj Grad værdsat den saglige Maade, hvorpaa de er blevet behandlet. Jeg ved, at ikke alene Storadmiralen, men ogsaa Føreren nærer disse venlige Følelser over for Danmark; Storadmiralen har i mange Samtaler fremført over for Føreren, at Samarbejdet mellem de to Mariner var sagligt og loyalt, og han har hævdet, at et godt Forhold til dette nordlige Nabolands Krigsmarine — og i videre Forstand til Landet selv — var af Betydning for den tyske Marine.

Det vilde utvivlsomt have været en Skuffelse for Tyskland, hvis man fra dansk Side slet ikke havde forstaaet de oprigtige Følelser, der laa bag Tilbudet om en Ikke-Angrebspagt; Tilbudet om en Ikke-Angrebspagt til de nordiske og andre Lande var et Udslag af Tysklands generelle Fredsvilje, men bag Tilbudet til Danmark ligger der virkelig venskabelige Følelser og et Haab om at befæste det nuværende gode Forhold ud i Fremtiden. Han regnede det derfor som overmaade heldigt — og erklærede, at det i Tyskland havde gjort et udmærket godt Indtryk — at Danmark ikke havde forkastet Tilbudet, men meddelt, at man gerne tog det op til Forhandling. Et saadant Tilbud kommer dog ikke ofte, tilføjede han, man kan næsten sige „det sker kun een Gang“. -

Perioden for Krigsudbrudet.

b) Paa Grund af hele den nervøse Stemning, der gjorde sig gældende ogsaa herhjemme, trods Tysklands formentlige Fredsvilje, blev det i Slutningen af April 1939, efter Aftale med Forsvarsministeren, bestemt, at der midlertidigt skulde genindkaldes ca. 400 Mand til Flaaden af Aargangene 1934—35—36 og 38 samt ca. 600 Mand til Kystdefensionen af Aargangene 1937 og 38. Der opnaaedes herved, at der blev tilvejebragt et vist Beredskab af tidligere uddannet Mandskab, medens de i Foraaret 1939 nyindkaldte værnepligtige fik Lejlighed til at modtage en mere rationel indledende Uddannelse end sædvanlig. Denne afsluttedes medio Juli, hvorefter de genindkaldte værnepligtige hjemsendtes. —

Hen paa Sommeren fik Søværnskommandoen endvidere Tilslutning til, at Artilleriskibet „Peder Skram“ og tre større Torpedobaade skulde udrustes i Løbet af Efteraaret, idet det var Hensigten med Tiden at tilstræbe en Ordning, hvorefter der til Stadighed kunde være en Flaadestyrke under Kommando, bestaaende af 1 Artilleriskib, 3 Torpedobaade, 1 Værkstedsskib, 4 Undervandsbaade og 1 Minestrygningsfartøj, samt at denne Styrke 4 Maaneder af Sommerhalvaaret suppleredes med 1 Artilleriskib, 3 Torpedobaade eller Minestrygere, 1 Mineskib, 2 Minefartøjer og 2 Undervandsbaade. Endvidere paatænkte det, at der saavel for Kystdefensionen som for Flyvevæsenet skulde foretages tilsvarende Forøgelse, for førstnævntes Vedkommende drejede det sig om ca. 100 Mand.

Først i sidste Halvdel af August begyndte truende Skyer for Alvor at vise sig over Horisonten. Beretningerne fra Tyskland blev for hver Dag, der gik, mer og mer urovækkende, idet det Sprog, der i den tyske Presse førtes mod Polen, antog en stadig kraftigere Karakter. Under Hensyn til hele Situationen, saaledes som den forelaa, blev som en præventiv Foranstaltning de udrustede Flaadeenheder den 24. August dirigerede til København for at komplettere Beholdninger og for at kunne være klar til at modtage eller omskifte Personel ved en eventuel Mobilisering eller Formering af en Sikkerhedsstyrke. Endvidere blev de vigtigste Kystudkigsstationer etableret i Maanedens Slutning, og Personel til Mineskibe og Minespæringerne ved København blev genindkaldt. Søværnskommandoen blev etableret den 22. August. Den 31. August syntes der ikke længere at kunne være nogen Tvivl om, at Lavinen var i Skred, og at Krigsfaklen atter vilde blive tændt over Europa. —

Flaadens Materiel omfattede ved dette Tidspunkt i Hovedsagen følgende Enheder:

2 Artilleriskibe — 6 Torpedobaade — 10 Undervandsbaade — 1 Mineskib — 3 mindre Minefartøjer — 4 Minebaade — 1 Minedepotbaad — 9 Minestrygere — 5 Bevogtningsfartøjer (ældre Torpedobaade) — 5 Inspektionsskibe — 2 Opmaalings-skibe — 1 Værksted- og Underskib for U.V.B. —

3 Luftmarinestationer med 15 Søluftfartøjer og 9 Luftfartøjer.

Ved Krigens Begyndelse.

c) Da Fjendtlighederne den 1. September var i fuld Gang mellem Tyskland og Polen, blev der samme Dag herhjemme truffet Beslutning om at formere en Sikringsstyrke, bestaaende af følgende Skibsmateriel:

- 1 Artilleriskib,
- 6 Torpedobaade (hver paa ca. 300 Tons),
- 7 Undervandsbaade,
- 4 Værksted-, Inspektions- og Opmaalings-skibe samt
- 3 Mineskibe og Minefartøjer.

Dagen efter var ovennævnte Materiel i Hovedsagen krigsberedt.

Samtidig blev der endvidere truffet Bestemmelse om Belæggelse med en reduceret Mobiliseringsbesætning, i alt ca. 800 Mand, af følgende Forter og Værker:

- Kommandostationen Lynetten,
- Middelgrundsfortet,
- Flakfortet,
- Dragørfortet,
- Kongelundsfortet og
- Mosedø Batteriet.

Besætningen til disse Forter og Værker mødte i Løbet af Aftenen og Dagen efter. Samtlige 72 Kystudkigsstationer blev etablerede.

Sammen med Statsministeren, Udenrigsministeren og Forsvarsministeren blev Chefen for Generalkommandoen, Generaløjtnant *With* og jeg om Eftermiddagen den 1. September tilsagt til Møde hos Kongen, hvor Generaløjtnanten og jeg efter Kongens Anmodning gav en sammentrængt Skildring af de Foranstaltninger, der for Hærens og Søværnets Vedkommende var iværksat i de sidste Dage.

Den 2. September blev 3 af Inspektionsskibene afsendt til henholdsvis Store Bælt, Lille Bælt og det nordlige Kattegat, med Frederikshavn som Hovedstation, alt med Henblik paa at holde de paagældende Farvandsafsnit under Observation. Ved Søværnskommandoen i Marineministeriet blev der etableret Døgnvagt.

Der blev foretaget Genindkaldelse af Personel, hvorefter Søværnets samlede Personelstyrke udgjorde ca. 4 300 Mand.

Da der den 3. September forelaa officiel Meddelelse om Krigstilstand mellem Tyskland og England, blev efter Konference med Udenrigsministeren og Forsvarsministeren de ved København forberedte Minespæringer beordret udlagt.

Udlægningen var tilendebragt 5 Dage senere, hvorefter Spæringerne med dertil knyttet Materiel og Personel til Afvisnings- og Lodstjeneste blev underlagt Kystdefensionen. Matriellet bestod af 3 Minestrygningsfartøjer samt 2 civilt bemandede Vagt- og Lodsdepotskibe samt endvidere en Del civilt bemandede Toldpatrouillebaade.

Hen paa Aftenen den 3. September blev der hos Statsministeren i Villaen i Hellerup afholdt et Møde, hvori Udenrigsministeren, Forsvarsministeren og jeg deltog. Under Drøftelsen af de forskellige Problemer vedrørende bl. a. Mineudlægning indløb der gennem den tyske Radio nærmere Meddelelse om tyske Minespæringer, der var blevet udlagt uden for dansk Søterritorium ved de sydlige Opgange til Langelandsbæltet og Sundet, hvorom der allerede tidligere paa Dagen var tilflydt den danske Regering foreløbig Underretning fra den tyske Gesandt i København. Ved Sammenkomsten hos Statsministeren blev den Form redigeret, hvorunder Henvendelse til Offentligheden burde ske vedrørende danske Mineudlægninger, og det blev godkendt, at en Flaadeafdeling afsendtes til Samsøafsnittet med Hovedstation ved Aarhus. De Minespæringer, der udlagdes ved København, var ifølge hele deres tilbagetrukne Beliggenhed og Karakter uden virkelig militær Betydning og maatte nærmest op-

fattes som en Foranstaltning, der tilsigtede at holde Neutralitetskrænkelser udenfor Hovedstadens umiddelbare Nærhed samt endvidere for at kunne føre Kontrol med Sejladsen indenfor Københavns Red, der var spærret Omraade for de krigsførende Magters Krigs- og Luftfartøjer. Al Sejlads uden Lods var forbudt.

Meddelelsen til Offentligheden, der udsendtes gennem Radioen og „Ritzaus Bureau“, havde følgende Indhold:

„Regeringen har besluttet, at der for at lette Kontrollen med Søomraadet ved Hovedstaden udlægges Miner i Adgangene til Kongedybet, Hollænderdybet og Drogden. — Nærmere Oplysning til Vejledning vil snarest blive udstedt“. NB. ialt blev der udlagt 210 Miner.

d) Fra Situationens Begyndelse blev der stationeret Vagtskibe, mest bestaaende af Inspektionsskibe o. l. i forskellige af de vigtigere Farvandsafsnit, saaledes at der saavidt muligt kunde forefindes eet Orlogsskib, der, uden for lang Sejlads, kunde optræde hurtigt i Tilfælde af mindre Krænkelser af Neutraliteten. — Den Eskadre, der afsendtes til Samsøafsnittet, havde til Formaal at afgive en samlet og operationsduelig Styrke, der i paakommende Tilfælde kunde indsættes mod eventuelle Neutralitetskrænkelser i dansk territorielt Farvand samt saavidt muligt være intakt, saafremt Danmark skulde blive inddraget i Krigen. Da de Mineudlægninger, der var foretaget af de krigsførende Magter, tilsyneladende skete under fuld Respektering af dansk territorielt Farvandsomraade, skønnedes det, at der ikke forelaa nogen øjeblikkelig militær Fare for vort Land, og man tog derfor ikke i Betænkning at stationere den nævnte Flaadeafdeling i Aarhus Bugt som et under Neutralitetsforhold passende centralt Omraade. — 2 Søluftfartøjer blev knyttet til Eskadren, medens 11 af dem fik Station ved København og de resterende 2 ved Slipshavn. — De 9 Luftfartøjer (Landmaskiner) blev stationerede ved Avnø. —

Da det hurtigt blev øjensynligt, at det forhaandenværende Flaademateriel ikke var tilstrækkeligt til en effektiv Neutralitetsbevogtning, og da yderligere militære Udrustninger ikke lod sig gennemføre som Følge af manglende Befalingsmandspersonel, saa man sig nødsaget til at anvende lejet civilt Skibsmateriel med civile Besætninger selv indenfor Omraader, hvor det ud fra en militær Betragtning maatte forekomme utilfredsstillende. — Følgende Skibs- og Fartøjsmateriel blev stillet til Raadighed:

- 3 Statsisbrydere,
- 5 af Toldvæsenets Patrouillefartøjer,
- 1 af Fiskerikontrollens Patrouillefartøjer samt
- 1 af Fyrvæsenets Skibe (midlertidigt).

Umiddelbart efter Krigsudbruddet blev der af Bevillingsmyndighederne stillet Midler til Raadighed til Anskaffelse af forskelligt Krigsmateriel, bl. a. af A/L Skyts, hvormed Søværnet var yderst mangelfuldt udstyret. Da Besættelsen fandt Sted var dog kun et Faatal af dette Skyts (20 m/m) leveret og opstillet. Et Antal af 40 m/m Skyts, der allerede før Krigen var bestilt til Kystdefensionen, var paa det daværende Tidspunkt endnu ikke leveret. De mange Vanskeligheder, der blev forbundet med at fremskaffe Materiel, bevirkede i øvrigt, at man ikke i Sikringsperioden var i Stand til at øge Søværnets Kampkraft i nævneværdig Grad.

Til Rettesnor for Neutralitetsbevogtningen af dansk territorielt Farvand tjente i Almindelighed de gældende Konventioner og specielle danske Anordninger samt særlige af Søværnskommandoen udstedte Direktiver og Forholdsordrer. I Henhold til disse var det Søværnets Opgave under Forhold, hvor Danmark har udstedt Neutralitetserklæring, at medvirke til, at vort Lands Integritet blev opretholdt i Overensstemmelse med indgaaede Konventioner samt med de Forholdsregler, der maatte blive udstedt af Regeringen.

Ved eventuelle Neutralitetskrænkelser, saavel naar disse skønnes at være tilsigtede, som hvis de synes tilfældige, skulde Forholdsordre, saavidt muligt, uopholdelig og ad hurtigste Vej søges indhentet fra Søværnskommandoen.

Enhver Optræden overfor Neutralitetskrænkelser skulde indledes med Protest, herfra dog undtaget Tilfælde, hvor der maatte ske direkte Angreb paa dansk

Krigsskib og militært Luftfartøj eller paa dansk Landomraade samt Landsætning paa dansk Grund af væbnede Styrker; endvidere, saafremt der blev gjort Forsøg paa at passere (forcere) et Farvand, der var spærret eller lukket for de krigsførende Magters Flaader.

For Søværnets Beredskabstilstand var der fastsat 3 Stadier, der benævnedes: Sikringstjeneste Nr. 1 (Normal Sikringstjeneste under Neutralitetsforhold), Sikringstjeneste Nr. 2 (Skærpet Sikringstjeneste under truende Forhold) samt Sikringstjeneste Nr. 3 (Klart Skib med fuldt Kampberedskab).

Bestemmelserne for de her nævnte tre Kategorier skulde betragtes som Direktiver, idet det til enhver Tid paahvilede vedkommende kommanderende af eget Initiativ at skærpe Kampberedskabet, saafremt han skønnede det paakrævet.

Perioden indtil Overfaldet.

Under hele Sikringsperioden har Flaadens Skibe og Fartøjer i *Søen* til Stadhed været holdt i et Beredskab svarende mindst til Sikringstjeneste Nr. 1, medens man for Skibe og Fartøjer i Havn har været nødsaget til i nogen Grad at modificere Kravene for at give Besætningerne en højst paakrævet Lejlighed til Hvile og Landlov efter den ofte meget krævende Patrouille- og Vagtstjeneste. Tilsvarende Forhold blev ogsaa iagttaget under Dokning samt under Eftersyns- og Reparationsarbejder.

I Perioden indtil 8. April 1940 konstateredes ialt 190 Tilfælde af neutralitetsstridig Overflyvning af dansk Omraade, der efter Nationalitet formentlig kan fastsættes til 107 tyske, 23 engelske og 60 ukendte. Af mindre Neutralitetskrænkelser forelaa der 6 à 7 Tilfælde.

e) Medio November fik jeg Besøg af den herværende tyske Marineattaché, Kapitän zur See *Henning*, der nogen Tid i Forvejen havde afløst Kontreadmiral *Steffan*. Han kom direkte fra Berlin og havde herfra et Brev med til mig fra Storadmiral *Raeder*, hvori denne dels takkede for den danske Marines Hjælpsomhed ved en tysk Mineulykke Øst for Møn og paafølgende Begravelseshøjtidelighed i Stege, dels udtrykte sin Taknemmelighed for den Holdning, den danske Marine gennem Aarene havde udvist overfor den tyske Marine. Han forsikrede endelig om sin udmærkede Højagtelse og med kammeratlig Hilsen undertegnede han sig som „Deres meget hengivne“. Brevet bar Paategning som personligt Brev fra „Oberbefehlshaber der Kriegsmarine“. Under de forhaandenværende Forhold var Brevet selvsagt ikke uden Interesse. Om der skulde være nogen Aarsagsforbindelse mellem dette Brev og den Henvendelse, der noget senere blev rettet til Chefen for Marinestaben af Marineattachéen, ved jeg ikke, men jeg er nærmest tilbøjelig til at tro, at det ikke har været Tilfældet.

Den her nævnte Henvendelse til Marinestabschefen havde til Formaal at orientere denne om det ønskelige i, set fra et tysk Standpunkt, at Danmark i Overensstemmelse med vor Neutralitetserklæring, hvorefter Ophold af neddykkede Undervandsbaade i dansk nationalt Farvand var forbudt, traf Foranstaltninger til ved Hjælp af Spærringer og helst Netspærringer at hindre neddykkede Undervandsbaade i at passere Bælterne. Ønsket var fremkommet, efter at man fra tysk Side havde faaet Vished for, at engelske Undervandsbaade havde benyttet dansk Omraade saavel til Opladning af Akkumulatorbatterierne som ogsaa paa anden Maade, inden de trængte videre ind i Østersøen, der for Tyskland maatte være et aldeles sikkert Farvandsomraade dels af Hensyn til Øvelser, dels af Hensyn til Skibsfarten. Marineattachéen pointerede udtrykkeligt, at Besøget hos Chefen for Marinestaben udelukkende var af orienterende Karakter, men henstillede dog, at han den følgende Dag maatte faa Lejlighed til en Samtale med mig, da han omgaaende skulde tilbage til Berlin. Den paafølgende Dags Formiddag mødte saa Marineattachéen hos mig og gentog under Samtalen med mig i alt væsentlig, hvad han allerede i Forvejen havde berettet. Jeg var ikke et Øjeblik i Tvivl om, at det i Realiteten drejede sig om et regulært Krav fra tysk Side, men at man herfra var saa „hensynsfuld“ at lade det fremtræde som et Ønske. Marineattachéen bemærkede til mig, at Henvendelsen meget vel kunde komme ad de sædvanlige diplomatiske Kanaler, men at Storadmiral *Raeder* havde gjort gældende, at direkte Forhandling mellem de to Mariner maatte være mere tiltalende for Danmark, ogsaa af Hensyn til Suverænitetsspørgsmaalet. Men Tyskland var meget interesseret i at faa en snarest belejlig Afgørelse.

Selv om det blev stærkt understreget overfor mig, at Tyskland havde ubetinget Sikkerhed for, at engelske Undervandsbaade havde opholdt sig paa dansk Højhedsomraade, og at det var dette, der havde foranlediget Henvendelsen, syntes den fremsatte Paastand dog at blive i hvert Fald i nogen Grad afsvækket ved en Udtalelse fra mig om, at vi overhovedet ikke havde set eller hørt noget til engelske Undervandsbaade indenfor Skagen.

Efter at have gennemdrøftet den mere tekniske Side af Sagen med Marineattachéen, meddelte jeg ham, at den tyske Henvendelse nu skulde blive forebragt den danske Regering, samtidig med at jeg stillede ham i Udsigt, at jeg skulde gøre, hvad jeg kunde for at Sagen blev fremmet saa meget som gørligt.

Umiddelbart efter Sammenkomsten med Marineattachéen blev Sagen refereret for Forsvarsministeren og Udenrigsministeren, der begge forud var informerede om Sagens Gang.

Henvendelsen blev herefter behandlet saavel hos Kongen som i det udenrigspolitiske Nævn, men der skete dog ikke noget definitivt paa selve Dagen, da Udenrigsministeren gerne vilde have i hvert Fald Aftenen til nærmere at overveje, hvad Standpunkt der fra dansk Side burde indtages. Der blev imidlertid ikke Anledning til megen Opsættelse, for allerede Dagen efter, den 18. November, kom der ved Middagstid Telefonopringning fra den tyske Marineattaché om en Samtale med mig „bald möglichst“. Han kom meget kort Tid efter og underrettede mig om, at han nogle Timer i Forvejen havde faaet Meddelelse fra Berlin om, at 2 tyske Krydsere den 16. og 17. November havde været Genstand for Angreb af Undervandsbaade i Østersøens vestlige Del, og at Situationen herved var indtraadt i en saa alvorlig Fase, at man fra tysk Side maatte ønske en hurtigst mulig Afgørelse paa Spærringsproblemet. Jeg lovede at gøre, hvad jeg kunde for at fremme Sagen, idet jeg samtidig bemærkede, at 2 Grupper af Torpedobaade, hver paa 3 Fartøjer, omgaaende vilde blive beordret til at afgaa til den sydlige Del af Bælterne for sammen med de derværende Vagtskibe at holde de paagældende Farvandsafsnit under saa effektiv Kontrol, som Forholdene i det hele taget tillod. Marineattachéen udtalte meget indtrængende Ønsket om, at den danske Regerings Afgørelse kunde foreligge i Løbet af Eftermiddagen, samt at Mineudlægningen, hvis den accepteredes, kunde sættes i Gang med kortest mulig Varsel. Til Slut bemærkede han, at den tyske Marineledelse utvivlsomt vilde appreciere, at der var blevet afsendt Torpedobaade til Bælterne for at overvaage, at dansk Neutralitet ikke krænkedes ved engelske Undervandsbaades eventuelle Passage.

Sammen med Forsvarsministeren og Udenrigsministeren tog vi ud til Statsministeren i Villaen i Hellerup og herfra alle fire videre til Kongen paa Sorgenfri, hvor jeg refererede Indholdet af Marineattachéens Henvendelse. Efter Konference mellem Kongen og de tre Ministre blev Resultatet, at Regeringen principielt tiltraadte Henstillingen fra tysk Side og uden den tyske Gesandts Mellemskomst, saaledes at den nærmere Ordning direkte skulde aftales mellem de to Mariner. I Ministermøde og i det udenrigspolitiske Nævn blev den tyske Henstilling behandlet umiddelbart efter Mødet hos Kongen, og allerede ved 18-Tiden samme Eftermiddag kunde der gives Marineattachéen Besked om, at Anmodningen fra Tyskland vilde blive efterkommet.

Svaret til Marineattachéen gik ud paa, at Danmark i Anledning af, at der skulde være observeret fremmede Undervandsbaade i dansk territorialt Farvand, vilde træffe hensigtsmæssige Foranstaltninger til Overholdelse af de gældende Neutralitetsregler. Udenrigsministeren gav Dagen efter den engelske, franske og tyske Gesandt fornøden Underretning om den Beslutning, der var taget. Den syntes ikke at have vakt Sensation af nogen Art og kunde jo heller ikke med nogen som helst Føje opfattes som et unetralt Skridt fra dansk Side. Mineudlægningen saavel i Store Bælt som i Lille Bælts sydlige Del blev omgaaende paabegyndt, men trak forholdsvis længe ud paa Grund af vedvarende stormfuldt og uroligt Vejr med meget vanskelige Strømførhold. Den tyske Marineattaché meddelte mig ved en senere Lejlighed, at den tyske Marineledelse havde været meget interesseret i og imponeret af hele vort Kabelminesystem, om hvilket den havde udtalt, at det i sin Art var noget ganske enestaaende.

Spærringerne blev udlagt som Etage-Kabelminespærringer og omfattede i Store Bælt 180 Miner og i Lille Bælt 264 Miner. Endvidere blev der noget senere udlagt en mindre Minespærring i Grønsund.

f) Den 2. Januar 1940 var den tyske Marineattaché paa Nytaarsvisit hos mig for at udtale Storadmiral *Raeders* gode Ønsker for den danske Marine.

Den 8. Januar forelaa der en Indberetning fra den nye danske Marineattaché i Berlin, Kommandørkaptajn *Kjølse*, der nylig havde været i Tiltrædelsesbesøg hos Storadmiral *Raeder*, der ogsaa ved denne Lejlighed havde hyldet Samarbejdet mellem de to Mariner.

Den maritime Chef ved den tyske Overkommando, som Kommandørkaptajnen ligeledes havde besøgt, havde overfor ham udtalt, at man i Danmark vist ikke var klar over, hvor meget det direkte Samarbejde mellem de to Mariner havde betydet for vort Land.

Den 9. Januar fandt der et Møde Sted hos Forsvarsministeren med de ledende militære Personer fra Generalkommandoen, Krigsministeriet, Søværnskommandoen og Marinestaben, og det blev herunder aftalt, at der indtil videre skulde afholdes saadanne Fællesmøder den første Mandag i hver Maaned. Ved dette første Møde var Forholdene i Sønderjylland, de i Bælterne udlagte Minespæringer, Mulighederne for Imødegaaelse af Angreb paa Danmark, Nordens Stilling m. m. Genstand for Drøftelse. Selv om der ikke ved denne Lejlighed blev fremdraget noget af særlig Betydning, var det dog mit Indtryk, at saadanne Sammenkomster havde deres Værdi, da der derved blev Anledning til at udveksle Tanker og Meninger. Under Mødet blev det henstillet, at den militære Ledelse blev gjort bekendt med de Indberetninger, der maatte foreligge fra Gesandterne, hvad Forsvarsministeren lovede at ville konferere med Udenrigsministeren om.

Allerede fra Midten af Januar satte Frosten stærkt ind, og Isvanskelighederne begyndte at melde sig, saaledes at det allerede paa det daværende Tidspunkt viste sig paakrævet at trække Torpedobaadene bort fra Bæltspæringerne, og ikke længe efter maatte Bevogtningstjenesten i sin Helhed indstilles. Ogsaa Tyskerne maatte inddrage Lodstjenesten saavel i den sydlige Opgang til Sundet som i Bælterne. Efterhaanden som Tiden gik, forværredes Forholdene yderligere.

Den 17. Februar indtraf der en af de Begivenheder i Norge, der saa at sige blev Optakten til de senere saa ulykkelige Tildragelser ogsaa for Danmarks Vedkommende.

En engelsk Flaadeafdeling bestaaende af en Krydser og nogle Jagere var trængt dybt ind i en norsk Fjord i Nærheden af Trondhjem og havde fra et tysk Skib, der med 3 à 400 engelske Undersaatter om Bord var paa Vej til tysk Havn efter et oversøisk Korsar-Togt, taget deres Landsmænd om Bord paa de engelske Orlogsskibe uden at vise mindste Hensyn til den Protest, der blev afgivet fra 2 norske Torpedobaade, der befandt sig i Nærheden. Disse havde, efter hvad der meddeltes, ikke gjort noget Forsøg paa at imødegaa Neutralitetskrænkelsen, da de paa Forhaand ansaa det for haabløst overfor den optrædende Overmagt. Tilmed oplyste et Reuter-Telegram fra London, at Aktionen var blevet foretaget efter direkte Ordre fra det engelske Admiralitet. Fra Søværnskommandoens Side saa man med ikke ringe Bekymring paa det forefaldne, idet man jo maatte befrygte, at Tyskland ved given Lejlighed ikke længere vilde respektere neutralt Territorium, da det jo nu havde Englands Optræden som Begrundelse for eventuelle Repressalier. Den engelske Presse gjorde om Aftenen gældende, at der var blevet handlet med fuldt Overlæg og efter udtrykkelig Bemyndigelse fra den engelske Regering, da Norge ikke var i Stand til selv at beskytte sit Territorium. I den tyske Presse rasede man over Norges svigtende Evne til selv at hævde sin Neutralitet. Selvfølgelig var det beklageligt, at de to norske Torpedobaade, hvor underlegne de end havde været, ikke havde prøvet paa at gøre effektiv Modstand, saaledes som de efter vor Opfattelse burde have gjort. Som en Slags Undskyldning for den engelske Optræden blev det i den engelske Presse anført, at det i flere Tilfælde var hændt, at der fra tysk Side var begaaet Overgreb paa norsk Søterritorium, antagelig for herigennem fra engelsk Side at tilvejebringe en vis Baggrund for det engelske Overgreb. Fra tysk Side blev der i Pressen truet med voldsomme Gengældelser, og selve Tildragelsen blev i drastiske Vendinger sammenlignet med det engelske Overfald paa Danmark i 1807. I de nærmest følgende Dage efter Begivenheden blev Kommentarerne ved og det Sprog, der førtes, mer og mer harmdirrende, tillige med en ret skaanselsløs Kritik af Norge, der ikke havde formaaet at opfylde sine neutralitetsmæssige Forpligtelser. „Altmark-Affæren“, som den i Almindelighed betegnedes, efter Navnet paa det vedkommende tyske Skib, holdt Interessen fangen i adskillige Dage, kun her hjemme syntes man ikke at skænke den nogen

videre Opmærksomhed og var vist nærmest tilbøjelig til at karakterisere den som noget i Retning af en Bagatel. Den tyske Marineattaché, der den 20. Februar aflagde Besøg hos mig for at fremstille en Hjelpe-Marineattaché, fik Anledning til under Samtalen at bemærke, at Affæren kunde faa en enorm „Tragweite“ (Rækkevidde).

Den 13. Marts kom som en Bombe Meddelelsen om, at der var sluttet Fred mellem Sovjet og Finland med saa haarde Betingelser, at man paa Forhaand ikke vilde have tænkt sig Muligheden af, at Finland kunde have accepteret dem. At det var Tyskland, der var Hovedaarsagen til, at Finland saa uventet blev tvunget i Knæ, blev der ikke lagt Skjul paa i den svenske Presse, der i denne Sammenhæng oplyste, at Tyskland allerede gennem længere Tid havde haft Materiel og Personel koncentreret i Danzig og Gdynia, klar til øjeblikkelig Indgriben, for det Tilfælde, at Sverige skulde have givet Tilladelse til Gennempassage til Finland af væbnede Styrker fra Vestmagterne.

Den 24. Marts blev den tyske Damper „Hugo Stinnes“ torpederet paa dansk Søterritorium ud for Thorsminde paa Jyllands Vestkyst. Da de tyske Malmtransporter fra Norge ned langs Jyllands Vestkyst tillige var stærkt tiltagende, blev Artilleriskibet „Peder Skram“ og to Torpedobaade i den sidste Uge af Marts dirigeret til Skagen Afsnittet. Endvidere blev Opmaalingskibet „Hejmdal“ stationeret i Farvandet ved Hirtshals, og to Søluftfartøjer blev den 3. April forlagt til Frederikshavn med Ordre til herfra at foretage daglige Afpatrulleringer langs Jyllands Vestkyst. En Henstilling fra Regeringen om Detachering af yderligere Flaademateriel til Jyllands Vestkyst saa Søværnskommandoen sig ikke i Stand til at efterkomme paa Grund af manglende Personel og Materiel. Angaaende Torpederingen af „Hugo Stinnes“ paa Jyllands Vestkyst meddelte Udenrigsministeriet, at den tyske Gesandt havde paapeget den skete Neutralitetskrænkelse samt havde henstillet, at Tyskland fik Erstatning for Skibet, og at Udenrigsministeriet vilde foranledige, at Skibets Fører, der var blevet taget ombord i Undervandsbaaden, der skød Skibet i Sænk, blev frigivet fra engelsk Fangenskab. Der blev herefter protesteret i London paa Grundlag af den Rapport om Begivenheden, som Søværnskommandoen lod udarbejde.

g) Den 1. April var den danske Marineattaché i Berlin, Kommandørkaptajn *Kjølse*, kommet til København for at aflevere og kommentere et Brev fra Kammerherre *Zahle* til Udenrigsministeren. Efter at have besørget dette gav han Møde i Marineministeriet for at aflægge Referat af Situationen. Han forklarede, at *Zahles* Brev var skrevet i Løbet af Natten, og at Indholdet af det gik ud paa, at der skulde være sammendraget Skibs- og Transportmateriel mellem Stettin og Swinemünde, og at Aarsagen hertil skulde være en forestaaende Aktion mod Narvik, eventuelt tillige mod Sverrig. Endvidere skulde der i Sønderjylland, tæt Syd for Grænsen, finde Troppekonzentrationer Sted. Selv om det muligen kun drejede sig om Rygter, kunde det dog ikke forekomme usandsynligt, at der fra tysk Side forestod visse Forarbejder med Henblik paa Foranstaltninger til at sikre Malmeksporten fra Narvik. Det forlød, at der for Tiden skulde være store Oversømmelser i hele Nordtyskland som Følge af den usædvanlig haarde og strenge Isvinter, og Vandstanden paa Elben, for blot at tage et Eksempel, skulde være op til 8½ Meter over Normalen. Men naar dette var ophørt, formentlig om en 3 Ugers Tid, ventede man, at der paa en eller anden Maade vilde blive foretaget Aktion fra tysk Side. — Indstillingen overfor Danmark var fortsat yderst venskabelig, sagde Kommandørkaptajnen.

Da saavel Regeringen som Søværnskommandoen længe havde været vidende om, at der i den tyske Del af Sønderjylland var samlet en Del Tropper, og da man formodede, at Formaalet med det ved Stettin og i andre Østersøhavne samlede Transportmateriel var, at Tyskland havde til Hensigt at sætte ind mod Norge og Sverrig, saafremt et allieret Troppekongtingent var blevet landsat i Narvik for at komme Finland til Hjælp inden Fredsslutningen mellem dette Land og Rusland (den 12. Marts 1940), og at disse Tropper og dette Transportmateriel af praktiske Grunde og muligvis som Følge af Issituationen var forblevet paa de paagældende Steder, mente man ikke her at burde vise noget Tegn paa Overraskelse eller Uro ved disse Meddelelser.

Samme Dags Eftermiddag fik Søværnskommandoen af Forsvarministeren Bemyndigelse til at afslutte Kontrakt med *Tyskland* om Køb af 4 Søluftfartøjer.

h) Ved Isens begyndende Opbrud i de første Dage af April blev Bevogtnings-tjenesten ved Bæltspærringerne genoptaget i det Omfang, Forholdene gjorde det

muligt, og man paabegyndte Genudlægningen af den inddragne, særlige Afmærkning ved Gennemsejlsaaubningerne, ligesom man gik i Gang med Minestrygning af Farvandsomraadet omkring de danske Spærringer. Dette skete paa Grundlag af og i Overensstemmelse med en Aftale, der tidligere var truffet med den tyske Krigsmarine, og hvorefter danske Skibe skulde stryge Miner omkring danske Spærringer og tyske Skibe i Nærheden af de tyske Minefelter ved de sydlige Opgange til Bælterne.

En af „Daily Telegraph“s Korrespondenter i Stockholm gengav i en af de følgende Dage et Forlydende om, at der skulde være samlet fladbundede Fartøjer samt Troppestyrker paa op til 400 000 Mand i forskellige nordtyske Havne formentlig bestemt til Landsætning i det sydlige Norge, saafremt England skulde gøre Alvor af sine Blokadedrusler. Dette var jo i hvert Fald i nogen Grad samstemmende med de Oplysninger, som *Kjølser* havde hjembragt fra Berlin. Situationen kunde for saa vidt se ret alvorlig ud, men paa den anden Side maa det erindres, at det lige fra Krigsudbruddet havde svirret med allehaande Rygter, der senere havde vist sig at være fuldstændig grundløse. Man stillede sig derfor gennemgaaende ikke saa lidt tvivlende over for Rygternes Troværdighed.

Den 5. April gav den tyske Marineattaché skriftligt Marineministeriet Underretning om, at Marineoverkommandoen i Berlin ingen Indvending havde imod, at der fra Tyskland effektueredes Materielleleverancer til Danmark til 2 Minefartøjer, 4 Torpedobaade, 1 Undervandsbaad, 1 Inspektionsskib, 3 Motortorpedobaade og 1 Fyrinspektionsskib. De nærmere Detailler herom vilde tilgaa den danske Marineattaché i Berlin. Den forretningsmæssige Side af Sagen var Overkommandoen uvedkommende, men denne gik ud fra, at den blev ordnet paa sædvanlig Maade. — Denne Meddelelse kunde selvsagt ikke opfattes paa anden Maade end som et fornyet og ret slaaende Bevis paa den tyske Krigsmarines konciliente Indstilling over for Danmark.

Samme Formiddag meddelte Forsvarsministeren mig, at der Aftenen forud med en af den danske Legations Sekretærer i Berlin var kommet Brev fra Kammerherre *Zahle* til Udenrigsministeren, gaaende ud paa, at ifølge Oplysninger fra den svenske Marineattaché i Berlin vilde Tyskland i Løbet af den kommende Uge foretage en Aggression mod Holland, Danmark og Norge, for vort Vedkommende med det Formaal at sikre sig et Støttepunkt paa Jyllands Vestkyst til Basis for sine Luftoperationer. Den svenske Marineattaché skulde have faaet dette at vide ved en Indiskretion fra den tyske Overkommando. Der skulde den 2. April have fundet et betydningsfuldt Møde Sted hos Føreren, hvori bl.a. Udenrigsministeren, Generalfeltmarschal *Göring* og de højstkommanderende indenfor de 3 Værn med Stabe havde været nærværende. — Udenrigsminister *Munch* havde nu til Hensigt at paalægge *Zahle* eller i hvert Fald henstille til ham at sætte sig i Forbindelse med Statssekretær *Weiszäcker* i det tyske Udenrigsministerium (den senere Ambassadør i Rom) og forebringe ham, at han havde hørt dette Rygte, og saa se, hvordan han reagerede overfor det. Efter min Opfattelse, som jeg gjorde gældende over for Forsvarsministeren, var en Aktion af den omhandlede Art mod Danmark ikke meget sandsynlig, allerede af den Grund, at det ikke kunde ses, at den kunde tjene noget forstandigt Formaal. Skulde der være noget i Gære i den antydende Retning, holdt jeg for, at en underhaands Henvendelse til Danmark vilde være mere tænkelig, da Tyskland efter alt at dømme ikke nærede noget Ønske om at komme i Kollision med vor Neutralitetspolitik, saa meget mindre som de Fordele, der kunde opnaas ved Etablering af en Undervandsbaadsbasis eller en Luftfartøjsbasis et eller andet Sted paa Vestkysten af Jylland, ikke kunde skønnes at staa i noget rimeligt Forhold til de Ulemper, der vilde være forbundet med et flagrant Angreb paa Danmark, tilmed naar man tog den Velvilje i Betragtning, der i saa fremstaaende Grad næredes overfor os i ledende tyske Kredse. Hertil kom endvidere, at der fra dansk Side var truffet forholdsvis betydende Foranstaltninger til paa effektiv Maade at kunne imødegaa eventuelle Overgreb inden for vort Højhedsomraade. Som Grundlag for dette mit Synspunkt tilføjede jeg, at jeg ikke kunde se rettere, end at et neutralt Danmark vedvarende maatte være i Tysklands velforstaaede Interesse. Herpaa tydede ogsaa den samme Dag modtagne Meddelelse fra den tyske Marineattaché om Tilsagn af Leverancer til Bygning af Skibs- og Fartøjsmateriel, hvad saa afgjort ikke tydede paa, at der forestod nogen Art af Voldføring overfor vort Land. Af de her nævnte Grunde advarede jeg stærkt imod, at der fra dansk Side foretoges opsigtsvækkende Skridt af militær Art. — Saadanne Foranstaltninger, der i Realiteten vilde være uden Værdi, kunde kun

opfattes som provokerende og egnede til at drage vor neutrale Stilling i Tvivl, og de kunde i givet Fald føre Konsekvenser efter sig af ganske uberegnelig Karakter.

Om Eftermiddagen fik en af Søofficererne i Søværnskommandoen Meddelelse fra en Sekretær i den svenske Legation, der midlertidig fungerede som Marineattaché, om forskellige Rygter, der verserede angaaende Skibs- og Troppekoncentrationer ved Stettin og i Nordtyskland, væsentlig af tilsvarende Indhold, som vi allerede var bekendt med fra Rapport og Referat fra Kommandørkaptajn *Kjølse*. Af nyt fremkom der kun, at der skulde være samlet 12 Divisioner i Nordtyskland, og at det fladbundede Skibsmateriel ved Stettin skulde være paaregnet til at anvendes mod Danmark. — Ogsaa fra den herværende britiske Legation kom der fra Colonel *Craig*, der nærmest gjorde Tjeneste som Militærattaché, lignende Oplysninger.

Den paagældende Dag, altsaa den 5. April, indtraf der ingen bemærkelsesværdige Begivenheder i Storebælts Omraadet, udover at en tysk Minesøger med Kontreadmiralsflag paa Toppen kom op Syd fra og sendte et Fartøj med Officerer om Bord til Inspektionsskibet „Ingolf“, der laa til Ankers Nord for den danske Mine-spærring paa Fyrskibets Plads. — Dette var endnu ikke genudlagt paa Grund af Isforholdene.

Den tyske Officer overbragte Chefen for „Ingolf“ en Hilsen fra Kontreadmiralen og udbad sig forskellige Oplysninger om Afmærkningen ved Gennemsejlingen.

De ønskede Oplysninger blev givet, hvorefter Officeren meddelte, at der forventedes en meget stærk Trafik gennem Storebælt i de kommende Dage, da Sundet og Lillebælt var spærret som Følge af Isforholdene, og at man fra tysk Side vilde lette Sejladsen ved at udlægge et Mærkeskib paa det tyske Fyrskibs Plads, der var i internationalt Farvand. Mærkeskibet vilde blive inddraget, naar det danske Fyrskib var blevet udstationeret.

Det oplystes endvidere, at Farvandet udenom de tyske Spærringer i Storebælt var mineryddet ved tysk Foranstaltning, og at Trafikken nu vilde kunne foregaa uhindret.

Det maatte selvsagt efter Forholdenes Natur være af fremtrædende Betydning for Tyskland snarest at faa genaabnet for Sejladsen gennem Storebælt, navnlig da Situationen gjorde det sandsynligt, at tysk Handelstrafik vilde blive omlagt fra Jyllands Vestkyst til Kattegat og Storebælt, og man saa derfor i og for sig intet foruroligende i den foretagne Henvendelse.

Der var i Løbet af Dagen meget livlig tysk Handelstrafik i begge Retninger gennem Storebælt. De nordgaaende Skibe skønnedes at være lastede og gik tilsyneladende i Grupper eller mindre Konvojer, med enkelte armerede Trawlere som Dækning. Iøvrigt konstateredes der ingen paafaldende militære Bevægelser i Farvandet.

Fra den danske Marineattaché i Berlin kom der om Aftenen en Indberetning, der indeholdt supplerende Oplysninger til den forannævnte Ilberetning fra Kammerherre *Zahle* samt gentagne venskabelige Forsikringer fra tysk Side i Forbindelse med det genoptagne Samarbejde med Hensyn til Farvandenens Minerydning efter Isdriften. Endvidere Formodningen om, at en eventuel tysk Aktion maatte dreje sig om Omraader Nord eller Vest for Danmark. Dette bevirkede, at der ikke blev foretaget yderligere Forsvarsforanstaltninger.

i) Den 6. April (Lørdag) holdt Forsvarsministeren om Formiddagen et Møde med Søværnets og Hærens øverste Ledelse. Søværnet var repræsenteret ved Chefen for Søværnskommandoen, Chefen for og Souschefen i Marinestaben, Kontreadmiral *Hammerich* og Kommandørkaptajn *Vedel*, Hæren ved Chefen for Generalkommandoen, Generallejtant *Prior*, Chefen for Generalstabens, Generalmajor *Gørtz* og Direktøren for Krigsministeriet, Generalmajor *v. Stemann*. Paa Mødet refererede Ministeren de Beretninger, der var modtaget fra Berlin. Spørgsmaalet om Genindkaldelser var derefter Genstand for almindelig Drøftelse, navnlig for saa vidt angik, hvilke Aargange der i paakommende Tilfælde burde indkaldes. Chefen for Generalkommandoen oplyste, at den indberettede Tonnage af Troppetransportskibe (150 000 Tons) omtrent svarede til den under Ekspeditionen mod Øsel i 1917 anvendte Tonnage-Mængde. Styrken var den Gang ca. 24 000 Mand. — Chefen for Generalstabens bemærkede, at man — som ved flere tidligere Lejligheder meddelt — i hvert Fald siden kort efter den finske Krigs Begyndelse (fra Midten af December 1939) havde Melding om 10—12

Divisioner i tyske Østersøhavne fra Lübeck inkl. mod Øst og et betydeligt Transportmateriel, særlig ved Stettin.

Som ogsaa tidligere meddelt havde Generalstaben i øvrigt allerede fra Krisen i Efteraaret 1938 Kendskab til, at et betydeligt Antal store Skibe anvendtes til Transport af Tropper mellem Stettin og Østprejsen. Fra de seneste Uger havde der foreligget Meddelelse om, at der i Stettin var indladet Materiel og vistnok ogsaa Tropper i Transportskibe. Yderligere var der i de sidste Uger nogle Gange meldt op til 40 Fragtdampere i Kiel; Tropper var i intet Tilfælde omtalt her.

I Egnen omkring Lockstedter i Holsten laa efter alt at dømme 1 Division under Uddannelse.

Helhedsbilledet var efter de for Generalstaben foreliggende Efterretninger ikke anderledes, end det havde været siden Midten af December 1939 — altsaa ikke mere akut, men heller ikke mindre farligt.

Fra min Side blev det bemærket, at det ikke forekom mig sandsynligt, at Tyskland efter hele sin Indstilling overfor Danmark skulde finde sig foranlediget til at foretage ekstraordinære Skridt overfor os. Under de forhaandenværende Forhold var jeg vedblivende af den Opfattelse, at et neutralt Danmark maatte være i Tysklands velforstaaede Interesse. Tyskerne vilde ikke vinde ret meget i Tid ved at raade over Flyvepladser i Danmark. Muligen kunde de have Planer om en Besættelse af Læsø. Ved en Blokade paa et Par Dage eller blot ved Standsning af Indførslerne til Landet kunde Tyskland tvinge Danmark til at give efter, saaledes at et Angreb med Tropper vilde være ganske hensigtsløst. Men tilføjede jeg, meget vil selvfølgelig afhænge af Arten af de Skridt, England eventuelt foretager overfor Norge og ligeledes overfor Sverrig.

Mine Udtalelser blev imødegaaet af Chefen for Generalkommandoen, der endelig bl. a. foreslog, at man indkaldte Aargangene 1930—35 med 2 ad Gangen til en kort Øvelse, f. Eks. paa 14 Dage. Derefter kunde man se Situationens Udvikling an. Forsvarsministeren meddelte til Slut, at en Indkaldelse kunde vække Uro, og at Ministeriet nu afventede at faa Kendskab til de Noter, der fra England var blevet tilstillet Norge og Sverrig, og afhængig af Indholdet maatte der saa tages Stilling til, hvad der muligen burde foretages herhjemme. Endvidere oplyste han, at fhv. Udenrigsminister *Erik Scavenius* i Dag pr. Luftfartøj skulde rejse til Berlin for herfra og indtil videre at holde Udenrigsministeriet à jour med Forholdene. Saavidt jeg kunde forstaa, var det Tanken, at *Scavenius* i særlig Grad vilde holde sig til Statssekretær *Weissäcker*, som det mentes, at han fra gammel Tid stod nær. Endvidere blev der gjort Regning paa, at hele *Erik Scavenius's* Holdning under den forrige Verdenskrig skulde give ham visse Betingelser og Forudsætninger for at kunne komme i nærmere Kontakt med ledende Kredse i Berlin. — Rejsen blev imidlertid ikke til noget.

I Løbet af Dagen observeredes der ikke nogen paafaldende Bevægelser af fremmede Orlogsfartøjer og Luftfartøjer, men den livlige Handelstrafik gennem Store Bælt fortsatte, dog nu fortrinsvis nordgaaende og tilsyneladende videre Nord over i Kattegat.

Om Eftermiddagen kom der fra Udenrigsministeriet Underretning om, at der var indløbet et nyt Brev fra Kammerherre *Zahle*, der nu saa mere roligt paa Situationen. Han paataente ikke at aflægge Statssekretær *Weissäcker* noget Besøg, saaledes som det tidligere var planlagt, og Grunden hertil var den, at hans Kollega, den svenske Gesandt *Rickert*, allerede i Forgaars havde været hos Statssekretæren og nævnt de Rygter, der var i Omløb. *Weissäcker* havde hertil svaret, at han naturligvis ikke var vidende om, hvad Militæret havde for Planer, men at det formentlig var lige til, at den tyske Værnemagt traf visse Forberedelser og foretog sine Overvejelser med Henblik paa eventuelle Skridt fra Vestmagternes Side. Andet og mere var der ikke kommet ud af Henvendelsen. — Fra Stockholm fik vi at vide, at man ogsaa der bedømte Situationen som ikke givende Anledning til større Sindsbevægelse. — Fra Oslo kunde vi ingen Efterretninger faa, da det derværende Marindepartement meddelte, at Udenrigsminister *Kohlt* ikke havde været i Udenrigsdepartementet Dagen igennem og derfor endnu ikke havde gennemgaaet de foreliggende Rapporter fra Berlin, der for øvrigt havde indeholdt Oplysninger, svarende til dem, vi allerede sad inde med. — I en Del af den danske Morgenpresse blev der gengivet Forlydender om Transportskibe ved Stettin og Sammendragning af ca. 400 000 Mand i Nordtyskland. Endvidere, at der skulde være foretaget Henvendelse fra England saavel til Norge som til Sverrig angaaende Malmeksporten.

I den Generalrapport for Sikringsstyrken 1939—40, som Søværnskommandoen har udarbejdet, og som blev færdigbehandlet i Juni 1943, altsaa godt 3 Aar efter min Afgang, hedder det om Indberetningerne fra Kammerherre Zahle bl. a.:

„Foruden Indberetningerne af 4. April sendte den danske Gesandt i Berlin i alt 3 Indberetninger — vedrørende det eventuelt forestaaende Angreb paa Danmark — til Udenrigsministeren. Alle Indberetninger blev modtaget samme Eftermiddag eller Aften, som de var skrevet, henholdsvis den 5. April, den 6. April og den 8. April.

Indberetningen af 4. April blev oplæst ved et Møde hos Udenrigsministeren den 5. April Em., hvor Chefen for Søværnskommandoen herved fik Kendskab til Indholdet af denne Indberetning i sin Helhed.

Indberetningerne af 5. og 6. April blev kun refereret over for Chefen for Søværnskommandoen, der af Referatet fik det tidligere angivne Indtryk af, hvad Indberetningerne indeholdt. Med Indberetningen af 8. April blev Chefen for Søværnskommandoen eller andre Medlemmer af Søværnskommandoen ikke gjort bekendt.“

Til Kammerherre *Zahles* Indberetninger, som jeg forudsætter bekendt, skal jeg knytte følgende Kommentar:

Da det var mit bestemte Indtryk, at jeg gennem Forsvarsministeren blev holdt fuldt og helt underrettet om Indholdet af de Indberetninger, der fra Gesandten i Berlin tilgik Udenrigsministeren, staar jeg uforstaaende over for Aarsagen til den manglende Instruks vedrørende den omhandlede Rapport.

Naar dette ikke har været Tilfældet med Hensyn til Indberetningen af 8. April, har Begrundelsen formentlig været, at det burde undgaas at skabe Uro og Nervøsitet inden for militære Kredse. —

Det er selvsagt ikke muligt nu saa længe bagefter at udtale nogen Mening om, hvad Indtryk det fulde Kendskab til de omhandlede Indberetninger vilde have gjort paa saavel Generalkommandoen som Søværnskommandoen. Selv om dette imidlertid vilde have medført Henstilling om øget Beredskab, vilde et saadant efter mit Skøn dog ikke have haft nogen reel Betydning for Overrumplingsangrebets Udførelse og Udfald.

Den 7. April blev det om Formiddagen paalagt Kystudkigsstationen ved Sydenden af Langeland at observere Trafikken omhyggeligt og hver Aften give summarisk Oversigt over Tildragelserne pr. Telefon og mere detailleret pr. Brev. I Løbet af Døgnet passerede et Antal tyske Auxiliærskibe (Hjælpekrydsere eller Mineskibe) samt et bemærkelsesværdigt Antal Minerydningsfartøjer (Räumboote) og armerede Trawlere nordpaa gennem Store Bælt og Sundet. — Ved de tyske Spærringer Syd for Store Bælt og Syd for Sundet blev der konstateret livlig Virksomhed af Vagtskibe og Minestrykningsfartøjer, formentlig i Færd med Minerydning af disse Afsnit. —

I Løbet af Dagen fik Søværnskommandoen Kendskab til de foran omhandlede Noter fra den engelske Regering.

Tildragelser m. v. den 8. og 9. April 1940.

j) Tidligt om Morgenen Mandag den 8. April forelaa der Melding om, at der mellem Anholt og Læsø var samlet op mod 100 armerede Trawlere og Räumboote, og paa samme Tidspunkt blev der fra det sydlige Langeland observeret en tysk Flaadestyrke for nordgaende i Langelandsbæltet, bestaaende af 1 Slagskib af Gneisenau-Klassen, 1 Panserskib af Deutschland-Klassen, 1 Krydser af Emden-Klassen, 3 Torpedobaadsjagere og et betydeligt Antal Luftfartøjer. — Kl. 8 blev det over norsk Radio meddelt, at England havde til Hensigt at udlægge Miner paa tre Steder i norsk Territorialfarvand. Omtrent samtidig fik Udenrigsministeren Meddelelse fra den herværende tyske Gesandt om, at Englænderne allerede havde udlagt Minerne, og at Situationen var meget alvorlig, ogsaa for Danmark.

Senere paa Formiddagen blev det bekendt, at Minerne var udlagt paa tre Steder, alle Nord for Bergen. — Noten herom var blevet overrakt den norske Udenrigsminister Kl. 6, og Udlægningen var blevet gennemført ved Daggrø. —

De tyske Flaadebevægelser i danske Farvande blev af Søværnskommandoen nærmest opfattet som gaående i Retning af, at der kunde forventes en tysk Besættelse af en eller flere Fjorde eller Havne paa den norske Sydkyst omkring eller Øst for Lindesnæs, hvorfra der ved en omfattende Minering af Skagerak kunde være i hvert Fald nogen Mulighed for at opretholde Forbindelsen med Hjemlandet. Søværns-

kommandoen fandt ikke, at et saadant Foretagende kunde begrunde en Besættelse af dansk Omraade, da der ikke saas nogen hverken forstandig, rimelig eller saglig Motivering for en Krænkelse af dansk Neutralitet, endsige for et Overfald paa Danmark.

Det skal her indskydes, at der ikke, saa vidt Søværnskommandoen bekendt, havde foreligget nogen som helst Oplysning om, at der fra allieret Side forberedtes et Fremstød mod Tyskland over Danmark, og en saadan Hensigt har utvivlsomt heller ikke været til Stede.

Mandag Formiddag Kl. 10.30 var der paa ny Møde hos Forsvarsministeren med den øverste militære Ledelse, og der blev her truffet Beslutning om at lade Alarmtjeneste indføre for Hæren.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om Alarmtjeneste skal jeg bemærke følgende:

Saa vidt jeg erindrer, var det i Dagene umiddelbart før min Afgang den 9. Maj, at Forsvarsministeren ved en eller anden Lejlighed udtalte, at han havde troet, at ogsaa Marinen var i Alarmberedskab paa tilsvarende Maade som Hæren, altsaa fra Dagen før Overfaldet foregik. — Jeg svarede hertil, efter hvad jeg husker, at der for Søværnet ikke fandtes Begrebet Alarmberedskab, men 3 forskellige Gradueringer af Sikringstjenesten. Forsvarsministeren bemærkede hertil, hvad jo var saare naturligt, at han ikke kendte nærmere til selve Udtryksformen, men i øvrigt blev Sagen ikke nærmere uddybet os imellem og jeg havde ikke tænkt nærmere herover, før jeg i Dagbladet „Politiken“, der Dagen efter Befrielsen indeholdt en Beretning om Begivenhederne omkring den 9. April, saa nævnt, at jeg ikke skulde have fulgt Forholdsordren om, at Værnene, altsaa ogsaa Søværnet, skulde træde i højeste Alarmberedskab. — Nogen saadan forelaa der ikke, formentlig fordi Forsvarsministeren under Mødet ikke har været opmærksom herpaa, men er gaaet ud fra, at Alarmberedskabet for Hæren ogsaa gjaldt Søværnet. — Hvis jeg imidlertid selv havde anset det for tilraadeligt, at ogsaa Søværnet forstærkede Beredskabet, havde det naturligvis været min Pligt at stille Forslag herom, og naar jeg ikke gjorde det, var det saa afgjort, fordi jeg var af den Opfattelse, at et saadant Skridt i givet Fald vilde være uden reel Betydning og muligen hidføre, at det kunde mistydes fra tysk Side med deraf følgende Eventualiteter.

Jeg skal i øvrigt bemærke, at saafremt Souschefen i Marinestaben, daværende Kommandørkaptajn *Vedel*, der som nævnt deltog i Mødet, skulde have haft det Indtryk af Forhandlingerne, at ogsaa Søværnet skulde overgaa til en Skærpelse af Sikringstjenesten, anser jeg det for givet, at der i saa Fald omgaaende vilde være blevet rettet Henvendelse til mig fra Marinestaben, hvorigennem alle Forholdsordrer til Søværnets Enheder, bl. a. vedrørende Sikringstjenesten, effektueredes, om hvornaar og i hvilket Omfang en saadan Skærpelse skulde foregaa. — Nogen saadan Henvendelse forelaa der imidlertid ikke. —

Det bemærkes, at jeg i denne Sags Anledning ikke har konfereret hverken med Viceadmiral *Vedel* eller med nogen af de andre Deltagere i Mødet.

Hvad Spørgsmaalet om Søværnets Beredskab angaar, kan der være Anledning til at gøre opmærksom paa, at dets Sikringstjeneste Nr. 1, ogsaa ifølge den af Søværnskommandoen afgivne Beretning, i hvis Udarbejdelse jeg ikke har haft nogen Andel, kendetegner den omhandlede Grad af Sikkerhedstjenesten som et højt Beredskab, der tillod med kort Varsel Overgang til kampklar Tilstand. — Det ligger da formentlig ogsaa i Sagers Natur, at det for Flaadens Skibe paa Søen, der til Stadighed maatte være klar til Aktion, var en bydende Nødvendighed, at de Døgnet igennem maatte være forberedt paa at kunne imødegaa mulig opstaaende Neutralitetskrænkelser.

At Beredskabsforholdet for Hæren forstærkedes, skyldtes efter min Formening den Omstændighed, at Mandskaberne for en stor Del boede uden for Kaserne, og at det som Følge heraf i givet Fald kunde tage relativ lang Tid at faa dem tilkaldt. Noget tilsvarende forelaa jo ikke for Søværnets Skibe paa Søen.

Efter min Opfattelse vilde en skærpet Sikringstjeneste for Søværnet ikke paa nogen Maade kunne have bidraget til effektivt at modvirke Overfaldet. For et Land som Danmark med dets Beliggenhed og hele geografiske Struktur maatte det paa Forhaand anses for ganske haabløst med nogen som helst Udsigt til heldigt Resultat at skulle kunne væge sig mod en voldelig Fremfærd fra tysk Side, selv om der var afset væsentlig større Midler til vort Lands Forsvar, end Tilfældet har været.

Kort før Mødet var der fra Udenrigsministeriet blevet telefoneret til Søværnskommandoen, at en dansk Journalist i Berlin havde meddelt, at man ventede Aktion i Løbet af 2 Timer. I Mødet meddelte Chefen for Generalkommandoen, at der var Anledning til at tro, at der fandtes tyske Tropper tæt Syd for den dansk-tyske Grænse. Chefen for Generalstaben oplyste, at der umiddelbart før Mødet var indløbet Efterretning om, at en 50—60 km lang Motorkolonne var paa Vej fra Rendsborg mod Flensborg. Meddelelsen maatte betegnes som sikker. Denne faretruende Meddelelse foranledigede, at Chefen for Generalkommandoen foreslog Indkaldelse af den fulde Sikringsstyrke, Indførelse af Alarmberedskab ved samtlige Afdelinger samt Foretagelse af Flyveropklaring langs Landegrænsen. Endvidere henstilledes det til Søværnskommandoen, at der ogsaa indkaldtes Sikringsstyrke til Kystdefensionen. Efter en Forhandling om forskellige Muligheder for at øge Beredskabet bestemte Forsvarsministeren, at der — ud over Indkaldelse af „Niels Iuel“s hjemsendte Mandskab — ikke skulde skrives til Genindkaldelser. Kl. 11 blev der udstedt Ordre til at forberede Genindkaldelse af Artilleriskibets hjemsendte værnepligtige Besætning og af Aargang 1938 til Kystdefensionen. — Den tyske Marineattaché blev omtrent samtidig anmodet om at komme op i Marineministeriet, hvor han indfandt sig Kl. ca. 11.30; da jeg selv paa dette Tidspunkt var optaget af Mødet hos Forsvarsministeren, blev Marineattachéen modtaget af Chefen for Marinestaben, Kontreadmiral *Hammerich*, der saaledes ikke deltog i den sidste Del af Mødet hos Forsvarsministeren; Souschefen i M. S., nuværende Viceadmiral *Vedel*, var nærværende. Paa Forespørgsel om, hvordan man skulde opfatte den britiske Mineudlægning i norske Farvande og de store tyske Skibsbevægelser i danske Farvande, erklærede Marineattachéen, at han ikke havde større Kendskab hertil end de danske Myndigheder, idet han herefter bemærkede, at der forelaa et utroligt Overgreb og en grov Krænkelser af Norges Neutralitet fra Englands Side. Da der spurgtes ham om, hvilke Følger dette engelske Neutralitetsbrud kunde have, svarede han, at han intet vidste om den sidste Udvikling. — Kl. 12.25 blev de ekstraordinære Indkaldelsesordrer til „Niels Iuel“s Besætning beordret udsendt, hvorimod den forberedte Genindkaldelse af Aargangen til Kystdefensionen blev stillet i Bero.

k) Kl. 11.00 var Søværnskommandoen fra Udenrigsministeriet blevet informeret om, at man ved Aflytning af en Telefonsamtale kunde oplyse: „I Berlin mener man, at Opretholdelsen af Neutraliteten i Norden kun er et Spørgsmaal om Timer. Det hævdes, at Norden ikke har skænket Tysklands Advarsler fornøden Lydhørhed. — Politiet og militære Myndigheder planlægger tyske Modforholdsregler. Da det engelske Skridt (Mineudlægningerne) var ventet i Berlin, er de militære Forholdsregler langt fremskredne, og Aktion kan ikke lade vente mange Timer paa sig.“

Hen paa Eftermiddagen afventede man i spændt Forventning Ordlyden af Communiquéet fra Norge, men var nærmest forberedt paa, at Norge antagelig vilde indskrænke sig til Protest, hvorefter man maatte være forberedt paa tyske Modforanstaltninger. Personlig regnede jeg med, at saadanne muligen kunde gaa ud paa Udlægning fra tysk Side af Miner i de sydnorske Fjorde. Herpaa kunde Skibsbevægelserne i Kattegat til en vis Grad tyde. — Under Mødet hos Forsvarsministeren om Formiddagen indkom der en Melding om, at en tysk Flaadestyrke passerede Stevns, hvad der naturligvis vakte nogen Sensation, da der derved skabtes Formodning om Muligheder for en Flaadedemonstration. Ikke længe efter blev det imidlertid oplyst, at der i Stedet for Stevns skulde staa Hjelm i Meldingen, hvad ogsaa fuldt ud faldt i Traad med Meldingen fra Langeland om Morgenen, om at en tysk Flaadeafdeling var observeret for nordgaaende. —

Inden Middag (mellem Kl. 11.30 og Kl. 12) havde Statsministeren, Udenrigsministeren og Forsvarsministeren været til Møde hos Kongen, der, efter hvad *Alsing Andersen* meddelte mig, var indforstaaet med, at der ikke blev foretaget ekstraordinære Skridt, der kunde virke opsigtsvækkende, og at man derfor foreløbig indskrænkede sig til de mindre Foranstaltninger, der allerede er nævnt.

Kl. 12.10 fik Søværnskommandoen Meddelelse fra Generalstaben om Tilstedeværelsen af tyske motoriserede Tropper fra Rendsborg indtil 1½ km Syd for Grænsen.

Generalstaben blev Dagen igennem holdt underrettet fra Søværnskommandoen om Observationer paa Søen af væsentlig Interesse, og den blev paa Forespørgsel orienteret om Isforholdene med Henblik paa Landgang ved Stevns, i Køge Bugt og

i Fakse-Bugt. (Alle 3 Steder var Isforholdene saaledes, at Landsætning maatte anses for yderst vanskelig). —

Gennem „Ritzaus Bureau“ kom der om Eftermiddagen Meddelelse om den norske Regerings Svar til den engelske og franske Regering. Svaret havde formet sig som en kraftig Protest mod Mineudlægningen tillige med Krav om, at Minerne straks skulde fjernes, og at Vagtholdet med fremmede Orlogsskibe skulde ophøre. Endvidere forbeholdt den norske Regering sig at iværksætte saadanne passende Forholdsregler, som den skete Neutralitetskrænkelse kunde give Anledning til. At Svaret ikke vilde tilfredsstille Tyskland, var man saa nogenlunde klar over. —

1) For at undgaa eventuelle Episoder som Følge af den stærke tyske Luftvirk-somhed i Store Bælt udstedte Søværnskommandoen om Eftermiddagen den 8. April Forbud til Marinestationen Slipshavn mod at lade det der baserede Luftfartøj fore-tage Flyvninger. —

Fra Politimesteren i Haderslev kom der hen paa Eftermiddagen Melding om, at den tyske motoriserede Division i Flensborg, der tidligere var rapporteret, skulde føre Propagandalitteratur affattet paa Dansk med sig. Hen paa Aftenen endvidere Melding fra Krusaa om, at 22 Tog skulde være ankommet til Flensborg med Tropper. Med Generalstaben blev der truffet Aftale om, at der om Morgen den 9. April skulde foretages Luftrekognoscering rundt Lolland og Møen med Luftfartøjer fra Luft-marinestationen paa Slipshavn.

Om Eftermiddagen fik man fra den tyske Marineattaché Henstilling om at standse danske Fyrskibes Radiomeldinger om tyske Styrkers Bevægelser, idet enkelte danske Fyrskibe i Dagens Løb i Henhold til foreliggende Ordre fra Søværnskomman-doen havde indberettet om større Flaadebevægelser. Da man ikke mente at burde modsætte sig det saaledes fremførte Ønske, blev Fyrskibe m. fl. instruerede i Overens-stemmelse hermed.

Ved 16-Tiden, ligeledes samme Eftermiddag, havde en af Søværnskomman-doens Søofficerer en Telefonsamtale med den norske Admiralstab i Oslo, og under denne indkom der Melding til den om, at to tyske Skibe skulde være blevet torpederet paa norsk Søterritorium, hvad Søværnskommandoen jo kun kunde opfatte som en Forværrelse af Situationen. Hertil kom yderligere Efterretning fra Sønderjylland om den tyske motoriserede Division, der skulde være paa Vej fra Rendsborg nordover og skulde være naaet til Flensborg, hvor der var bestilt Kvarter til 9 000 Mand, samt bestilt 2 000 Automobile og Hestevogne. Det blev endvidere meddelt, at den tyske Gesandt, Herr v. *Renthe-Fink*, der ved 15.30-Tiden havde aflagt Besøg i Udenrigs-ministeriet, herunder skulde have sagt til Direktøren for Udenrigsministeriet, at han som Ven af Danmark haabede, at vi ikke vilde lægge os fast paa en bestemt Linie. Senere paa Dagen fik jeg at vide, at den tyske Gesandts Besøg hos Udenrigsministeren ikke havde haft noget særligt Formaal, og at han ikke havde modtaget Instruktion af nogen Art fra Berlin. Men han havde i Samtalens Løb bemærket, at han som Ven af Danmark i høj Grad haabede paa, at eventuelle Henstillinger fra tysk Side maatte blive underkastet samme velvillige Behandling, saaledes som Tilfældet hidtil havde været. Da Udenrigsministeren havde antydnet, at der muligen kunde blive Tale om yderligere Indkaldelser, havde den tyske Gesandt bestemt fraraadet dette, da det kunde fremkalde Uro i Tyskland.

Fra den norske Admiralstab blev der senere telefoneret, at yderligere en tysk Damper, „Rio de Janeiro“, med 300 Mand om Bord og antagelig kommende fra Syd-amerika, var blevet torpederet paa norsk Søterritorium Øst for Kristianssand. 150 Mand af de ombordværende skulde være druknede, medens Resten skulde være blevet bjærget af en norsk Torpedobaad og et norsk Lodsartøj.

Fra tysk Side forelaa der stadig ikke nogen Art af officiel Tilkendegivelse af, hvad Tyskland agtede at foretage sig.

Selv om hele Situationen maatte anses for stærkt tilspidset, var det dog min Opfattelse, at der, naar Ikke-Angrebspagten og de mange tidligere fra høj-officiel tysk Side fremsatte Forsikringer om Loyalitet og Venskab toges i Betragtning, ikke var Anledning for Søværnskommandoen til at fremsætte Forslag om ekstraordinære Sikkerheds- og Forsvarsforanstaltninger, dels for at disse ikke skulde mistydes af den tyske Regering og Værnemagt, dels i Bevidstheden om, at saadanne vilde være uden

reel Værdi. Dog blev Genindkaldelsen til „Niels Iuel“ opretholdt. Der blev saaledes ikke for Søværnet givet Ordre til yderligere at skærpe den allerede bestaaende Sikringstjeneste eller givet Ordre til Ændringer i den normale Tjenestegang, da man, som allerede anført, ikke ansaa Situationen som værende akut for Danmarks Vedkommende og mindst af alt forestillede sig en Aktion, ført ind under fuld Udnyttelse af de gældende danske Neutralitetsbestemmelser og Landets fuldt ud korrekte neutrale Holdning og paa en i Krigshistorien enestaaende og snigende Maade, saa meget mere som de danske Neutralitetsbestemmelser og disses Praktisering i den forløbne Tid ikke — saavidt Søværnskommandoen bekendt — havde givet Foranledning til blot ringeste Kritik fra de krigsførende Magters Side.

De følgende og foregaaende Data og Oplysninger hidrører dels fra mine daglige Optegnelser siden Krigsudbruddet og indtil den 10. Maj 1940, dels fra foreliggende Indberetninger og Rapporter.

Ved Mørkets Frembrud om Mandagen den 8. April var Situationen, saa vidt det kunde skønnes af de indkomne Meldinger, i store Træk følgende:

Den ovenomtalte tyske Flaadestyrke (Slagskibe, Krydsere og Torpedobaadsjagere) var passeret ud i Skagerrak og var ude af Sigte.

Ud for Hirtshals patrullerede 3 tyske, armerede Trawlere i 8—10 Sømils Afstand.

Et stort Antal tyske Trawlere var i Løbet af Eftermiddagen rapporteret for nordgaaende fra Hjelm, Fornæs og Anholt. Ved Hjelm patrullerede formentlig 2 Forpostfartøjer.

I Store Bælt var et ret ubestemmeligt Antal tyske Trawlere, Minestrygere og armerede Handelsskibe (bl. a. 2 Transportskibe, hvert paa ca. 6 000 Tons med mange ensartet mørkt paaklædte Personer) for nordgaaende.

Mellem Sejro og Røsnæs syntes et Antal mindre Fartøjer at være paa Patrouille.

2 Lastdampere og 2 Motortorpedobaade var fra Røsnæs rapporteret for syd-gaaende.

Nord for den danske Spærring i Store Bælt laa 2 armerede tyske Handelsskibe til Ankers, men i øvrigt var man ikke vidende om, at der befandt sig andre tyske Enheder ved Spærringen.

I Lille Bælt blev intet særligt observeret.

Ved den tyske Spærring i den sydlige Opgang til Sundet opholdt der sig 3 større Dampere og 10 Minestrygere.

Søværnets Beredskab var om Aftenen følgende:

Flaadens Skibe og Fartøjer, der var i Søen, havde som tidligere nævnt Sikringstjeneste Nr. 1, der tillod hurtig Overgang til fuldt Kampberedskab.

Af *Kystdefensionens* Forter og Værker var ingen krigsbemandet. Paa Middelgrundsfortet, Flakfortet, Dragørfortet og Borgstedbatteriet forefandtes der en Belægning til Vagt- og Sikringstjeneste, hvormed en Del af Forternes lettere Skyts kunde besættes. — De 5 Værker, Kongelundsfortet, Mosedebatteriet, Masnedøfortet og Lynæs-batteriet var ubemandede og henlaa under Tilsyn af en Fortmester og et Par værnepligtige menige. — Lynetten var bemandet som Kommandostation.

De *udrustede* danske Flaadestyrker var saaledes fordelte:

Esbjerg: Inspektionsskibet „Beskytteren“.

Hirtshals: Opmaalingskibet „Hejmdal“. Torpedobaaden „Dragen“, paa Patrouille ved Skagens Rev.

Paa *Frederikshavns* Red: Artilleriskibet „Peder Skram“.

Frederikshavn: Torpedobaadene „Laxen“ og „Hvalen“.

Aarhus: Værkstedsskibet „Henrik Gerner“, Moderskib for Undervandsbaadene „Havmanden“, „Havfruen“ og „Havkatten“.

Store Bælt ved Spærringen: Inspektionsskibet „Ingolf“, Torpedobaadene „Glenten“ og „Høgen“, Mineskibet „Lossen“, Minestrygningsfartøjerne „Søløven“, „Søridderen“ og „Støren“. 2 Patrouillefartøjer.

Nyborg: Torpedobaaden „Ørnen“.

Skjelhavn: Bevogtningsfartøjet „Sælen“.

Svendborg: Minefartøjet „Sixtus“ (Havari).

Lille Bælt ved Spærringen: Inspektionsskibet „Hvidbjørnen“ og Bevogtningsfartøjet „Nordkaperen“.

Søby: (Ærø): Minefartøjet „Kvintus“.

Helsingør: Opmaalingskibet „Freja“ (Logiskib for Undervandsbaade).

Holmen: Artilleriskibet „Niels Iuel“ (under Udrustning), Minestrykningsfartøjerne „Havørnen“ og „Sømanden“, Bevogtningsfartøjerne „Makrelen“ og „Havkatten“ samt Undervandsbaadene „Daphne“, „Dryaden“, „Rota“ og „Flora“.

Nordre Toldbod: Inspektionsskibet „Islands Falk“, afventende Bedring i Isforholdene i Sundet for at afgaa med Post til Færøerne.

I Grønsund: 2 P-Kuttere ved Spærringen og 2 i Stubbekøbing.

Københavns Minespærringer: Alt Stations- og Bevogtningsmateriel inddraget paa Grund af Isforholdene.

Minespærringerne i Farvandene: Disse endnu desarmerede, da Spærringerne efter Issituationen ikke var i Orden.

m) De Meldinger, der fra Mørkets Frembrud og indtil Tirsdag Morgen den 9. April indløb til Søværnskommandoen, syntes ikke særlig alarmerende, og forskellige Efterretninger om, at betydelige tyske Tropepestyrker Syd for Grænsen skulde være gaaet i Kvarter for Natten, bekræftede det Indtryk, man havde dannet sig, at Formaalet med disse Tropebevægelser var en Demonstration eller Sikringsforanstaltning overfor alle Eventualiteter, eksempelvis engelsk Invasionsforsøg i Farvandet omkring Esbjerg. Der blev derfor ikke givet Ordre om forhøjet Beredskab til Søværnets Myndigheder og udrustede Skibe eller Ordre til Ændringer i normal Tjenestegang (f. Eks. Inddragning af Landlov).

Paa Grund af den ekstraordinære Situation forblev Forsvarsministeren dog i Ministeriet om Natten.

Saa vel jeg selv, der under hele Sikringsperioden havde overnattet i mit Konferenceværelse i Ministeriet, som Chefen for og Souschefen i Marineetaten, som Sikringsperioden igennem tårnvis havde varetaget Stabsvagten i Søværnskommandoen, forblev ligeledes i Søværnskommandoen Natten over.

Kl. 22.32 indkom der fra Torpedobaaden „Glenten“ fra Storebæltsspærringen følgende Melding: „Tysk Bugserbaad sunket. Besætning bjærget. Vraget farlig for Sejladsen“, og Kl. 23.00: „Bugserdamper Handelsflag. Besætning afleveret i tysk Trawler. Pilk udlagt i Nærheden. Skib sunket efter Kollision i Renden.“ — I Virkeligheden havde der i den af „Glenten“ Kl. 22.32 indrapporterede sunkne Bugserdamper været Marinetropper om Bord, udstyrede med Geværer og Staalhjelme, men dette kom først til Søværnskommandoens Kundskab Tirsdag Morgen Kl. 4, da følgende Melding blev modtaget fra Slipshavn: „Fra „Glenten“ Kl. 03.00 indtelefoneret fra Spodsbjerg. 1 Serie Skibe kom op Syd fra i Aften. Førerskib Schleswig-Holstein Klassen efterfulgt af en T-Baad antagelig af Wolf-Klassen og en M-Baad.“

I Serien var bl. a. 6 armerede Trawlere. Ved 21-Tiden hørtes fra „Glenten“, der laa i den sydlige Fortøjningsbøje, en Kollision, og et Skib saas at bevæge sig rask vest efter. „Glenten“ kastede straks los og stod efter Skibet, der var en stor Bugserbaad og var sunket med Agterenden, da „Glenten“ naaede den. I Stævnen befandt sig en Del Mennesker, af hvilke „Glenten“ reddede 32, hvoraf Halvdelen civile, Halvdelen militære. Sidstnævnte var Marinetropper udstyret med Geværer og Staalhjelme; de af „Glenten“ bjærgede blev straks sat om Bord i en Trawler. Pladsen for Vraget nogenlunde afmærket af Pilk ca. 100 m Vest for Pladsen, 22 Meter Vand.

Har Grund til at tro, at alle Skibe, der er passeret „contains an expeditional force of naval troops“, blandt Skibene ialt 30 Trawlere, der alle var haardt lastede, formentlig med de omtalte „troops“; de manøvreredes ikke med Rutine, 6 af dem var i Eftermiddag i Dagslys ved at løbe en af vore S-Baade ned, da den var i Færd med Minestrykning.

„Glenten“ lod sig afløse paa sydlige Patrouille, gik op til „Ingolf“ for Konference med Chefen, derefter til Spodsbjerg for at telefonere. Da Telefonen ikke

ugenert, anvendtes Engelsk. De af „Glenten“ bjærgede anede ikke, hvor i Verden de var, og blev meget forbavsede over at høre, at det var Store Bælt. De duftede af Spiritus, saa alt andet end glade ud og havde været indespærret i 4 Dage forud for dette“.

n) Ovenstaaende Melding blev omgaaende forebragt Forsvarsministeren, der, som nævnt, overnattede i Marineministeriet, samt Chefen for Søværnskommandoen, Chefen for og Souschefen i Marinestaben, og under Drøftelsen af, hvilken Betydning der kunde tillægges denne Melding, indrapporteredes Kl. 04.17 fra Lynetten, at Middelgrundsfortet Kl. 04.02 havde observeret et Fartøj paa Vej til Københavns Havn. Fartøjet, der havde slukkede Lanterner, belystes med Projektør, hvorved det viste sig at være et tilsyneladende uarmeret, tysk Orlogsfartøj. Skibet belyste selv sit Orlogsflag og slukkede derefter igen. — Paa Fortet hejstes Protestsinal, og eget Flag belystes, hvorimod Varselsskud ikke blev affyret paa Grund af Funktioneringsfejl ved Kanonen.

Det bemærkes, at Skibet ikke blev taget under Beskydning, da man fra Fortet ikke kunde fastslaa Hensigten med Besejlingen. Fra Lodsdamperen Kl. 04.00 observeredes 2 Skibe, der Nord fra styrede ned mod de nordlige Minespærringer. Det forreste Skib førte en enkelt Toplanterne og Sidelys, det agterste 2 Toplanter og Side-lys. Lodsdamperen stod straks henimod Skibene for at stoppe dem og sætte Lods om Bord. Skibene styrede ind mod Kroneløbsfyrlinien. Da Lodsdamperen var en Sømil fra Skibene, satte det agterste Skib Projektøren paa Lodsdamperen og afgav nogle Blink. Derefter rettedes Projektøren et Øjeblik mod Skibets eget Flag under Gaffen. Paa Grund af Afstanden og den korte Belysningstid kunde Flaget ikke skelnes ud over, at det syntes rødt. Skibene sejlede med god Fart, saaledes at det var udelukket, at Lodsdamperen kunde indhente dem; da Kursen var nøje efter Fyrlinien, gik man i Lodsdamperen ud fra, at det maatte være danske Orlogsfartøjer, der ikke benytter Lods. Om Grunden til at Varselsskuddet ikke faldt fra Middelgrundsfortet, oplyses det i Fortets Rapport, at Patronen paa Grund af Fedt i Kammeret ikke kunde indføres, hvorved Kilen ikke kunde lukkes. Paa Grund af Kanonkommandørens Ukendskab til Vaabnet og hans manglende Kendskab til Fortets Tjenestegang, hvilket maatte tilskrives hans korte Tjenestgøring (4 Dage) paa Fortet, prøvede han gentagne Gange at lukke Kanonen, uden at det dog lykkedes. Da Skuddet ikke faldt, undersøgte Vagtchefen Kanonen, da han var færdig med Signaleren og Projektørtjenesten. Paa dette Tidspunkt skønnedes det imidlertid for sent at anvende den anden Kanon.

Da Projektøren blev slukket, belyste Skibet sit Flag, der erkendtes som tysk Orlogsflag; derefter slukkedes alt Lys om Bord i Fartøjerne. Klokken 04.03 afgaves Melding om det passerende til Kommandostationen Lynetten, der Kl. 04.17 telefonerede Videremeldingen til Efterretningsstationen i Søværnskommandoen. Som tidligere anført blev Fartøjet ikke taget under Beskydning fra Middelgrundsfortet under Hensyn til, at det observerede Fartøj tilsyneladende var et uarmeret Orlogsfartøj, og at det fra Fortet selvsagt var ganske udelukket at skaffe sig Viden om Hensigten med Fartøjets Besejling.

Projektørbelysning, Afgivelse af Stopsignal og Protestsinal blev effektueret omgaaende, ligesom Lynetten allerede et Minut efter, at Skibet var blevet observeret, modtog en fuldt ud klar Melding, der videresendtes til Efterretningsstationen. Under de forefundne Omstændigheder og de givne Ordre og Direktiver var der for Fortet intet Grundlag for at tage Fartøjet under Beskydning.

Skulde man kunne hindre en saadan uforudset Indpassage af et enkelt Fartøj, maatte der have været udstationeret kraftige Orlogsfartøjer ved alle Adgange til Redomraadet, samt etableret effektive Havnespærringer og Forbud mod Natsejlads, ligesom Orlogsfartøjer og Forter maatte have haft Ordre til straks at aabne Ilden mod ethvert Fartøj, der ikke efterkom Stopsignal.

Det bemærkes, at Situationen paa Søen omkring København var denne, at der i Farvandet indenfor Redomraadet var betydelig Drift af sammenskruet Is — Vagtskibet Nord for de nordlige Minespærringer „S/S Godthaab“ med civil Besætning havde under Isperioden været inddraget, og man havde flere Gange siden den 28. Marts forsøgt at holde Skibet ude, men det var paa Grund af Drivis drevet af, og ved en enkelt Lejlighed maatte det med Isbryderassistance bringes ind til Langeliniekaen.

Endnu den 8. om Morgenens havde „Godthaab“ forsøgt at indtage sin Station, men maatte vende om efter et Par Timers Forløb paa Grund af Isvanskeligheder.

De Patrouillebaade, der normalt var knyttet til det nordlige Patrouille-distrikt, 2 af Toldvæsenets Motorbaade med civil Besætning, kunde heller ikke holdes ude i det isfyldte Farvand, saa lidt som de Skibe og Fartøjer, der var beliggende ved Holmen. Med Hensyn til de militære Bevogtningsfartøjer, 3 Minestrygningsfartøjer (ca. 100 Tons Torpedobaade) havde det, efter at den sammenhængende Isperiode var ophørt i Slutningen af Marts, kun været muligt at lade disse Fartøjer holde Øvelser i Nærheden af selve Havnen, dog kun om Dagen, men det var endnu udelukket, henset til deres tynde Skrog og saarbare Skruer, at holde dem ude om Natten. Der var saaledes paa Grund af Isforholdene ingen Bevogtnings- eller Patrouillefartøjer paa Post inden for Københavns Redomraade.

Lodsdamperen, som man under Hensyn til, at Lodstvang var paabudt, havde bestræbt sig for at holde ude under hele Isperioden, opholdt sig paa Grund af svær Drivis ca. $\frac{1}{2}$ Sømil Nord for Middelgrundsfortet i en Vaage, der holdtes aaben af den nordgaaende Strøm.

Ved Kroneløbet stoppede det ene af de fremmede Fartøjer, medens det andet fortsatte, og Kl. 4.20 forløjede det ved Langeliniemolen, hvor der netop var fri Kaj-længde mellem en Isbryder og nogle oplagte Fragtdampere. Manøvren foregik særdeles hurtigt og præcist; man kunde skimte en Del Folk paa Dækket, men det var endnu umuligt at se, hvad der foregik.

De to Skibe viste sig senere at være tysk Isbryder „Stettin“ og S/S „Hanse-stadt Danzig“ armeret med 2 Stk. 10—12 c/m Kanoner.

Paa Kystdefensionen havde man dannet sig den Opfattelse, at Skibet medførte Saarede fra krigsforliste Skibe (muligen i Forbindelse med Begivenhederne Nord paa), der ønskedes udskibet i København, og man forestillede sig ikke, at der var ved at foregaa en Udskibning, allerede i Betragtning af Skibets Udseende og svage Armering. Kl. 4.45 var det saa lyst, at man med Sikkerhed fra Lynetten kunde fastslaa, at der fandt Landsætning af Tropper Sted, bestaaende af Fodfolk med krigsmæssigt Udstyr og forsynet med Cykler og Motorcykler. Melding herom blev straks afgivet til Søværnskommandoen.

Paa Grund af Begivenhedernes hurtige Udvikling blev der ikke sendt en Officer fra Lynetten til Langelinie for nærmere at undersøge Transportskibet ved dets Ankomst.

Efter forskellige Samtaler mellem Kystdefensionen og Søværnskommandoen Kl. 4.50 til 5.23 blev Forterne sat i forhøjet Beredskab, og Minespærringerne blev armeret, men der maatte ikke skydes før efter nærmere Ordre.

Kl. 4.24 meldtes fra Halskov, at 2 store Dampere, heraf 1 uden Lanterner, og 4 mindre Dampere, antagelig Minefartøjer, stod ind til Korsør.

Kl. 04.30 Melding fra Slipshavn om, at der var gaaet tyske Skibe ind i Nyborg Havn, som havde besat „Ørnen“, samt at store Dele af den tyske Hær var gaaet i Land ved Middelfart.

Under Drøftelsen af disse og øvrige Meldinger blev det nævnt for Forsvarsministeren, at de af Søværnets Enheder, der maatte være til Stede ved eventuelle Landgangssteder, vilde handle efter de forud givne Forholdsordrer, som Søværnskommandoen havde udstedt efter Krigens Udbrud. Ministeren var ganske indforstaaet hermed, men tilføjede paa Forespørgsel, at der ikke skulde udstedes Ordre om yderligere Foranstaltninger, førend man havde Kendskab til de af den tyske Gesandt paa den tyske Regerings Vegne fremsatte Krav eller Forslag.

o) Da Meldingen fra Lynetten om de 2 tyske Skibes Indløben til København blev forebragt Forsvarsministeren, var denne netop paa Vej ind til Chefen for Søværnskommandoen for at meddele denne, at den tyske Gesandt ved 3½ Tiden havde anmodet Udenrigsministeren om en Samtale for at overrække ham en Note fra den tyske Regering. Dr. Munch havde givet Forsvarsministeren telefonisk Underretning herom. Herefter fulgte Begivenhederne saa at sige Slag i Slag. Lidt senere forelaa de anførte Meddelelser om, at tyske Tropper var landsatte ogsaa i Middel-

fart og Korsør, ligesom tyske Tropper var under Passage over Krusaa. Der kunde være al Grund til at mindes de gamle Ord:

„Med glemte Løfter og svegne Ord,
med Traktaters forrevne Ark,
med Brud fra i Aar paa Jer Ed fra i Fjor,
har I gødet Historiens Mark.“

Generalløjtnant *Prior* blev tilkaldt telefonisk, og sammen med ham og Direktøren for Krigsministeriet havde Forsvarsministeren og jeg en kortvarig Forhandling, inden vi tog afsted til Amalienborg, hvor vi skulde træffe Statsministeren og Udenrigsministeren. Forinden havde jeg givet Ordre til forhøjet Beredskab, men at der ikke maatte skydes før efter nærmere Ordre. Klokken var da ca. 5½. Inden jeg forlod Marineministeriet, gav jeg, efter Forsvarsministerens Bestemmelse, Chefen for Marinestaben Besked om, at der fra vor Side ikke maatte udstedes yderligere Ordre, førend der foreslaa en Regeringsbeslutning paa Grundlag af de af den tyske Gesandt bebudede Forslag.

Under Opholdet paa Amalienborg drøede Motorerne fra 27 eller flere tyske Bombe-Luftfartøjer hen over Byen, og med Mellemrum hørtes Smæld af Maskinskyts. Medens vi opholdt os i Forværelset til Kongens Arbejdsværelse, blev der telefoneret til mig fra Chefen for Marinestaben, om der fra Forterne skulde skydes paa de tyske Luftfartøjer. I Overensstemmelse med den Aftale, der var blevet truffet med Forsvarsministeren, svarede jeg tilbage, at der ikke skulde skydes før efter nærmere Ordre.

Efter at Kongen havde konfereret først med Statsministeren og derpaa med Udenrigsministeren, kom Forsvarsministeren, Chefen for Generalkommandoen og jeg til Stede, og paa en Henvendelse til Chefen for Generalkommandoen og mig om, hvad der burde gøres, svarede jeg for mit Vedkommende, at hvis jeg havde nogen Tro paa, at Modstand fra vor Side kunde være af nogensomhelst effektiv Betydning, vilde jeg absolut tilraade en saadan, men at det, der kunde præsteres overfor et saa eklatant Overrumplingsangreb, vilde være uden nogen reel Værdi. Vi vilde, hvis vi indlod os herpaa, staa umiddelbart overfor et Bombardement af Hovedstaden, og forøvrigt var jo allerede Landsætning af tyske Tropper en Kendsgerning.

Efter at Kongen havde afæsket Generalløjtnant *Prior* hans Mening, der nærmest gik ud paa, at man skulde se Tiden lidt an, vendte Kongen sig mod Forsvarsministeren, der erklærede, at han under sit Ansvar som Forsvarsminister ganske sluttede sig til Chefen for Søværnskommandoens Synspunkt. Statsministeren og Udenrigsministeren udtalte sig ikke ved denne Lejlighed, formentlig fordi de allerede havde givet Udtryk for deres Opfattelse af Situationen, inden vi andre blev tilsagt til at komme ind hos Kongen i dennes Arbejdsværelse, hvor ogsaa Dronningen og Kronprinsen var nærværende. Generalløjtnant *Prior* og jeg trak os saa tilbage, medens de 3 Ministre forblev hos Kongen til en ganske kortvarig Raadslagnings, hvorefter Direktøren for Udenrigsministeriet, Minister *Mohr*, der opholdt sig i Forværelset, tog afsted til den tyske Gesandt for at give denne Underretning om, at Kongen og Regeringen saa sig nødsaget til at bøje sig for de fremsatte tyske Krav.

Efter Mødet paa Amalienborg tog Forsvarsministeren og jeg tilbage til Marineministeriet, i hvis Ministerværelse de fleste af de øvrige Ministre efterhaanden kom til Stede. Da vi vendte tilbage til Ministeriet, var Klokken 06.15.

Om Formiddagen paabegyndtes der indledende Forhandlinger i den tyske Legation med de danske Officerer, der var blevet udpeget som Forbindelsesofficerer med den tyske Værnemagt.

Fra Kl. 06.20 blev der udsendt følgende Ordre til Flaadens Skibe fra Søværnskommandoen: „Efter Kongens og Regeringens Ordre skal der ikke ydes Modstand ved eventuel Besættelse. Sikringstjeneste I. Intet Materiel maa ødelægges“.

Forskellige Bemærkninger:

p) Med det Formaal at faa undersøgt forskellige Forhold ved det tyske Transport-skibs Indlægning ved Langelinie kajen havde en Officer fra Søværnskommandoen Lejlighed til at overvære en Samtale mellem Havnedirektør, Kommandørkaptajn

Laub og den Havnebetjent, der havde Vagt paa Langeliniemolen Natten mellem den 8. og 9. April, samt en Samtale mellem en Toldinspektør og 4 Toldbetjente, der samme Nat havde Vagt forskellige Steder indenfor Havneomraadet.

Det fremgaar af de paagældende Samtaler:

At de omhandlede Havne- og Toldbetjente var blevet forhindret af tyske Soldater i at melde om Begivenheden,

at det maa anses for sandsynligt, at alle de i første Omgang til København kommende Tropper har været ombord i Transportskibe, og ikke, som Rygterne gik, med civile tyske eller andre Lastdampere de foregaaende Dage,

at der paa denne Aarstid ikke fandtes nogen Politivagt ved Langeliniemolen, samt

at der til Transporten af de landsatte Tropper anvendtes et Kulautomobil med ukendt Ejendomsforhold.

Ad denne Vej er det blevet fastslaaet, at ingen af de tyske Skibe ved Ankomsten til København havde Lods ombord. Det skal endvidere bemærkes, at det maa betegnes som en ren Tilfældighed, at det eneste ledige Kajstykke ved Langeliniemolen, som det tyske Skib benyttede som Anløbsplads, var saaledes beliggende, at Trekroner dækkede Middelgrundsfortet, saaledes at Beskydning ved Landsætningen ikke kunde foretages herfra.

Med Hensyn til Besejlingen af de i Bæltspærringerne afmærkede Gennemsejlinger skal bemærkes:

At Passage saavel af Krigsskibe (i Overfladen) som af Koffardiskibe var fri, der ikke var Lodstvang, men

Lods kunde erholdes fra de Nord og Syd for Spærringerne udlagte Fyrskibe samt for tyske Skibes Vedkommende fra de Syd for og lejlighedsvis Nord for Spærringerne, i internationalt Farvand værende, tyske Lodsskibe.

Minespærringerne var efter Issituationen endnu ikke bragt i Orden, og de var iøvrigt desarmerede fra Søminestationerne ved Albuen og Raagø Huse paa Langeland samt ved Haven By paa Ærø og ved Mommark By.

Afmærkningen til Vejledning for den fri Passage af Minespærringerne (eventuelt med Lods) var netop i Storebælt i Hovedsagen bragt i Orden efter Isvanskelighederne, derimod ikke i Lillebælt.

r) Naar der ses tilbage paa de Begivenheder og de Tildragelser, der indtraf i Løbet af den tidlige Morgenstund den 9. April, er det fuldt ud forstaaeligt, at det maa være faldet vide Kredse af den danske Befolkning for Brystet, at den tyske Aktion kunde føres igennem, uden at den paa Søen eller ved Landsætningen i de forskellige Havne stødte paa effektiv Modstand fra dansk Side. Til Belysning heraf kan der være Anledning til at paapege følgende:

For Københavns Vedkommende var Situationen, som allerede tidligere anført, af den Art, at de her iværksatte Foranstaltninger nærmest var af kontrollerende Karakter af Hensyn til Skibsfarten, samt at Søværnet langt fra raadete over tilstrækkeligt Personel og Materiel til, at det vilde have været gørligt at etablere et rationelt Tilsyn med det samlede Redomraade. Paa Grund af Isdriften i Sundet var dette forsaavidt uden Betydning, som Skibsmateriellet alligevel vilde have været inddraget, medmindre der havde staaet kraftige og svære Orlogsskibe til Raadighed. Det Skibsmateriel, der i saa Henseende kunde komme i Betragtning, var udstationeret i andre Farvandsafsnit, hvor dets Tilstedeværelse var paakrævet for at løse de Opgaver, der her kunde forventes at komme til at foreligge. — Hvis Isforholdene havde tilladt det, vilde den normale Vagt- og Patrouilletjeneste have været i Gang ved Kroneløbsindsejlingen til Inderhavnen, og der vilde i saa Fald ikke have været Tvivl om, at de to tyske Skibe vilde være blevet standsede af de paagældende danske Fartøjer og der ved hindret i at fortsætte Sejladsen, enten dette nu var sket fra Fartøjerne selv eller eventuelt fra Middelgrundsfortet, der øjeblikkelig vilde være blevet orienteret, enten pr. Signal, Radio, Telefon eller paa anden Maade. Da det kun drejede sig om to

tyske Handelsskibe, hvoraf tilmed kun det ene var armeret og endda kun svagt armeret, maa man paa Forhaand være berettiget til at kunne gaa ud fra, at hvis Vagt- og Patrouilleskibene havde været paa Station, vilde det ikke have været muligt for de to tyske Skibe at fortsætte Sejladsen ind til Langeliniemolen.

Hvad Forholdene paa Søen iøvrigt angaar, er der Anledning til at fremhæve, at der i Gennemsejlingsfarvandene var fri Passage saavel for Handelsskibe som for alle Nationers Orlogsskibe, udelukkende med Undtagelse af Undervandsbaade i neddykket Tilstand. De i Bælterne stationerede danske Søstridskræfter havde saaledes hverken Ret til eller Pligt til at hindre fremmede Skibes Gennemfart og saaledes heller ikke Natten mellem den 8. og 9. April 1940 saa lidt som Perioden, der gik forud herfor. Da Anløben af saavel Korsør som Nyborg og Middelfart kun kræver en ganske ringe Afbøjning af Sejladsen under Passage af Bælterne, kunde tyske Skibes Hensigt om at ville løbe ind til de nævnte Havne i Praksis kun være blevet forhindret, saafremt danske Orlogsskibe havde befundet sig indenfor selve Havneomraaderne eller i deres umiddelbare Nærhed. Som det vil fremgaa heraf, var der i Realiteten kun ganske forsvindende Mulighed for, at der for de paagældende danske Orlogsfartøjer skulde være Betingelse til Stede for at gribe ind. — Saafremt Afdelinger af Hæren skulde have kunnet modsætte sig Landsætning af tyske Styrker i de nævnte Havne, maatte de ligeledes have været stationeret i de paagældende Byer, men da der selvsagt paa Forhaand ikke kunde vides noget om, hvorvidt det netop drejede sig om de omhandlede Havnebyer eller andre Kystbyer eller Kyststrækninger, maatte der nødvendigvis have været Detachementer med relativ smaa Mellemrum langs saavel hele den sjællandske som fynske Kyst. At dette med de Styrker, der var til Raadighed, vilde have været en uoverkommelig Opgave, behøver formentlig ikke nærmere Forklaring.

Men, naar alt kommer til alt, var det saa afgjort ikke de omhandlede tyske Skibes Ankomst til København, Korsør, Nyborg og Middelfart med de relativt set faa Tropper ombord, der var Magtfaktoren i det tyske Overrumplingsangreb. — Det var derimod de tyske Bombe-Luftfartøjer, hvis Antal tilmed indenfor ganske kort Tidsfrist, naar Afstandsforholdene tages i Betragtning, kunde forøges i ret ubegrænset Omfang. Da saavel Mængden af Luftfartøjer som af A/L Skyts var overordentlig beskedent saavel for Hærens som for Søværnets Vedkommende, følger det umiddelbart heraf, at hele det danske Landomraade med Bebyggelse i givet Fald kunde være kommet ud for Luftbombardementer, der i deres Virkninger vilde have været katastrofale. Dette har man fra tysk militær Side antagelig været fuldt ud klar over, og det er formentlig Aarsagen til, at der ikke ved Aktionen mod Danmark blev afsendt egentlige Landsætnings ekspeditioner, saaledes som det var nødvendigt ved Angrebsaktionen mod Norge.

Det var trist og sørgeligt, at der ikke var Betingelser til Stede for, at vort Land effektivt kunde imødegaa det tyske Overrumplingsangreb. Naar der ikke var det, maa det tilskrives hele vor militærgeografiske Beliggenhed, tilmed saa umiddelbart grænsende op til den store tyske Nabostat og Militærmagt af 1ste Rang. — En saglig og nøgtern Undersøgelse og Overvejelse af de her omhandlede Forhold vil efter rime- lig Sandsynlighed komme til samme Resultat, som her er gjort gældende.

Efter Besættelsen.

s) Efter de Forhandlinger, der i Løbet af Eftermiddagen blev ført med den tyske Militærkommando, havde man fra tysk Side intet at erindre imod, at Flaadens Skibe blev oplagt, saafremt vi maatte ønske det. Det kunde vi ordne ganske efter eget Forgødtbefindende. Den foreløbige Aftale blev, at samtlige Enheder undtagen Opmaalingskibet „Hejmdal“ i Hirtshals og Inspektionsskibet „Beskytteren“ i Esbjerg snarest skulde dirigeres til Holmen fra de respektive Stationsomraader. Dog skulde Mineskibet „Lossen“ og Minekranerne foreløbig blive ved Bæltspærringerne, hvad Tyskerne ønskede af Hensyn til Betjening og Tilsyn, indtil Overlevering kunde finde Sted. Kystforternes Overdragelse skulde foregaa den 11. April.

Om Formiddagen den 10. April sammenkaldte Forsvarsministeren de øverste Officerer og Embedsmænd i de to militære Ministerier og gav dem en Redegørelse for Regeringens Standpunkt til den tyske Voldsaktion, samtidig med at han bragte dem en Tak for den Indsats, de hver for sig havde ydet i den forløbne Tid af Krigen.

Samme Dags Eftermiddag fik jeg et ret langvarigt Besøg af den tyske Marine-attaché, Kapitän zur See *Henning*, der forud havde forhørt sig, om jeg vilde modtage ham. Han kom for at meddele, at han saavel paa Storamiralens som paa egne Vegne gerne vilde give Udtryk for en overordentlig Beklagelse af de Skridt, som man fra Tyskland havde anset for uundgaelige for at forhindre Operationer fra Englands Side mod dansk Farvandsomraade. Den nærmere Begrundelse for Foretagendet mod Danmark maatte søges i Englands planlagte Besættelse af Norge, og en engelsk Okkupation af Sydnorge maatte uvægerlig medføre Angrebs- og Spærringsaktioner mod dansk Territorium. Derfor havde Tyskland været tvunget af Omstændighederne til at skride ind ogsaa over for Danmark, hvis Optræden han omtalte som den i enhver Henseende eneste fornuftige. — Herefter fandt jeg Anledning til over for Marine-attachéen at gøre Rede for hele den Indstilling, jeg gennem de mange Aar, hvori jeg havde beklædt ansvarsfulde Stillinger, havde indtaget over for Tyskland, og jeg mente herved og gennem hele den Kontakt, der havde været med den tyske Krigsmarine, at have haft berettiget Grund til at kunne gaa ud fra, at der ikke kunde være Tale om nogen Art af voldelig Fremfærd over for Danmark. Jeg nævnte, hvordan vi efter bedste og yderste Evne havde bestræbt os for fuldt ud at varetage de os paa-hvilende Neutralitetsforpligtelser paa vort Højhedsomraade, og at vi lige til det sidste havde undgaaet at foretage ekstraordinære Foranstaltninger, netop med Henblik paa ikke at fremkalde nogen Mistydning af vore Hensigter i Tyskland. — Alt dette lod han fuldkomment forstaaende overfor, og han forsikrede mig om, i hvor høj Grad man i ledende Kredse i Tyskland havde værdsat hele Danmarks Indstilling. Til Slut bemærkede jeg, at jeg havde en bestemt Følelse af, at alt, hvad jeg havde arbejdet og virket for, havde været ganske forgæves, og at jeg mest af alt følte Trang til at trække mig tilbage fra mit Embede. Dette vilde være ganske overordentlig beklageligt, sagde den tyske Søofficer, idet han netop havde Paalæg fra Storamiral *Raeder* om, at jeg vilde forblive i min Stilling, saa meget mere som Tyskland gik ud fra og regnede med, at den nuværende Tilstand vilde blive ganske kortvarig, og at den danske Flaade herefter kunde fortsætte og forhaabentlig udvides.

Om Eftermiddagen den 11. April fik jeg Besøg af den tyske Viceadmiral *Mewiss*, der var højstkommanderende over de tyske Marinestyrker i Danmark. — Senere var ogsaa Marineattachéen, der ledsagede ham, nærværende under Samtalen. Den tyske Viceadmiral gjorde et stilfærdigt og beskedent Indtryk. — Ogsaa han indledede med at udtrykke sin dybeste Beklagelse af det, der var sket, men han forsikrede mig om, at fra hans Side skulde der blive gjort alt, hvad der stod i hans Magt, for at Besættelsen skulde blive saa lidet følelig for os som i det hele taget muligt. Jeg nævnte for ham mit mangeaarige Arbejde for at tilvejebringe korrekte Relationer til den tyske Rigsmarine og refererede for ham Storamiral *Raeder*s Udtalelser til mig Aaret i Forvejen i Berlin, hvorefter Tyskland under ingen Omstændigheder havde til Hensigt at krænke Danmarks Neutralitet. Endvidere opsummerede jeg Hovedtrækkene af min Konference i Berlin med nuværende General-Admiral *Fricke*. I Tillid til de givne Løfter havde jeg fraraadet at træffe ekstraordinære eller skærpede Forholdsregler til Trods for de truende Rygter, der verserede, og paa Baggrund heraf vilde det kunne forstaaes, hvor dybt de forefaldne Tildragelser havde berørt mig. Mit Indtryk af Samtalen med ham var nærmest, at det ikke havde været med den tyske Krigsmarines gode Vilje, at Overfaldet paa Danmark var foretaget; herpaa kunde ogsaa følgende Bemærkning fra Admiral *Mewiss* tyde: „Jeg er Soldat og De er Soldat, Herr Admiral“ og „jeg har naturlig maattet følge de Ordre, jeg har modtaget fra Føreren“. — Han havde udtrykkelig Ordre fra Storamiralen om, at hvis jeg havde Ønsker af nogen Art, skulde de imødekommes, hvis det overhovedet lod sig gøre. —

I min videre Samtale med den tyske Viceadmiral kom jeg ind paa de Vanskeligheder af forskellig Art, der vilde opstaa for Søværnets Personel, og jeg spurgte, om der var Mulighed for, at vi paa en eller anden Maade kunde faa Lejlighed til at fortsætte med vor Skoleuddannelse paa Søen, i hvilken Forbindelse jeg pegede paa Isefjorden som et af de mere indelukkede Farvande, hvor en saadan Uddannelse formentlig kunde foregaa paa en efter Omstændighederne tilfredsstillende Maade. Admiralen var meget forstaaende over for denne Tanke og mente, at Sagen sikkert lod sig ordne til vor fulde Tilfredshed. — Da han tog Afsked, sagde han, at Ord var

saa fattige, og at der var saa meget, han i Virkeligheden havde paa Hjertet, men som maaske ikke var kommet til Udtryk, men han haabede dog, at jeg af hans Udtalelser maatte have faaet et Indtryk af de Følelser, der besjælede ham.

t) Den 15. April var Søværnets ledende Myndigheder tilsagt til et Møde i Marineministeriet, hvor der blev givet dem en Redegørelse for Forløbet af Begivenhederne og de Bevæggrunde, Søværnskommandoen havde haft for hele sin Indstilling og Handlemaade. — Mellem Deltagerne var der fuld Enighed om, at de hver for sig vilde bidrage efter Evne til at søge at holde Personellet i Virksomhed og fortsætte dets Uddannelse paa mest formaalstjænlig Maade.

Brevveksling med Storadmiral Raeder.

Da jeg skønnede, at der kunde være Anledning til, at ogsaa Storadmiral Raeder blev gjort bekendt med det Indtryk, det tyske Overrumplingsangreb havde fremkaldt, blev nedenstaaende Brev afsendt til Storadmiralen henimod Udgangen af April.

I dansk Oversættelse, foretaget i Marineministeriet paa Foranledning af Forsvarsminister *Alsing Andersen*, efter min Afgang fra Søværnet, lyder Brevet, hvis Indhold inden Afsendelsen var godkendt ogsaa af Statsminister *Stauning* og Udenrigsminister *Munch*, saaledes:

CHEFEN FOR SØVÆRNSKOMMANDOEN

København, den 20. April 1940.

Højttærede Herr Storadmiral.

Gennem den tyske Marineattaché har De været saa venlig den 10. April 1940 at overbringe mig et personligt Budskab.

Det er med sorgfuldt Sind, jeg i Dag, omtrent et Aar efter vort Møde i Berlin i Anledning af Føreren 50 Aars Fødselsdag, skriver til Dem.

Det var mig en ganske særlig Tilfredsstillelse og Beroligelse, da De efter Frokosten for de fremmede maritime Repræsentanter meddelte mig, at Føreren havde bemyndiget Dem til over for mig klart at betone, at Tyskland i intet Tilfælde havde til Hensigt at krænke Danmarks Neutralitet, en Meddelelse, som Føreren personlig bekræftede, da han modtog mig efter Receptionen i Rigskancelliet.

Den følgende Dag ved Konferencen med Chefen for Operationsafdelingen, nuværende Kontreadmiral *Fricke*, blev det ligeledes ganske utvetydigt gjort gældende, at Tyskland i en Krig med England overhovedet ikke regnede med Muligheden af engelske Diversioner i Østersøen, og at et neutralt Danmark var i Tysklands egen velforstaaede Interesse saavel strategisk som handelspolitisk.

Disse Ytringer har, i Forbindelse med den dansk-tyske Ikke-Angrebstraktat, bevirket, at jeg efter Krigens Udbrud ikke har følt mig foranlediget til at vente en fjendtlig Handling af nogen som helst Art fra Tysklands Side over for Danmark — forudsat, at den danske Regering paa loyal og ærlig Maade gennemførte sin Neutralitetspolitik. Jeg mener at kunne hævde og fastslaa, at vor Neutralitet under denne ulykkelige Krig har været absolut og udadledig, og at Danmark altid — ogsaa i de for Tyskland meget tunge Aar — har været en loyal, god og venligsindet Nabo.

Af ubetydelige Neutralitetskrænkelser har vi konstateret mange fra Tysklands Side og et Par fra Englands Side. Den mest alvorlige var Torpederingen af en tysk Damper ved den danske Vestkyst den 24. Marts 1940. Denne Begivenhed foranledigede, at den danske Patrouille blev forstærket, men det maa dog være klart, at ingen Flaade, den være stor eller lille, effektivt, med absolut Garanti kan bevogte saa lang en Kyststrækning.

Selv da tyske Søstridskræfter i stort Antal den 7. og 9. April passerede Bælterne og Kattegat og Efterretning indløb om Troppekonzentrationer ved Flensborg, kunde vi under Hensyn til ovennævnte Ytringer og Forsikringer saavel som ogsaa til Ikke-Angrebstraktaten ikke tænke, at Formaalet var en Aktion mod Danmark.

Jeg lægger stor Vægt paa at fremføre disse Bemærkninger for at gøre Dem det ganske klart, hvor overordentlig smertelig denne Handling imod Danmark har berørt Danskerne og ganske særligt den danske Marines Personel; for mig personligt er det en bitter Skuffelse at se Resultatet af et mangeaarigt Arbejde saa ganske sønderbrudt.

Hvad der er sket, er sket, og det skete staar ikke til at ændre; jeg mener dog, at det lange og fortrinlige Samarbejde med Dem giver mig den fornødne Beføjelse til over for Dem at give Udtryk for, hvor dybt de stedfundne Begivenheder har berørt mig. Mit Sind er fuldt af Sorg og Bekymring, og jeg kan ikke tro, at Tiden vil kunne læge disse Saar.

Med Højagtelse

Deres hengivne

Rechnitzer.

Seine Exzellenz

Herrn Grossadmiral, Dr. h. c. Raeder.

Oberbefehlshaber der Deutschen Kriegsmarine.

Storadmiral *Raeders* Svar, dateret den 7. Maj 1940, har, ligeledes i Marineministeriets Oversættelse, følgende Ordlyd:

DEN HØJSTKOMMANDERENDE FOR KRIGSMARINEN

Berlin W 35, 7. Maj 1940.

Tirpitzufer 72—76.

Højtærede Herr Admiral.

For Deres venlige Brev af 20. April 1940, som jeg modtog i Gaar, og som har gjort et dybt Indtryk paa mig, siger jeg Dem hjertelig Tak. Frem for alt takker jeg Dem for den Tillidsfuldhed, hvormed De fremsætter Deres Tanker og Bekymringer for mig, og jeg vil derfor besvare Deres Brev lige saa tillidsfuldt.

Det er fuldstændig rigtigt, at Føreren havde den faste Hensigt at lade Danmarks Neutralitet fuldstændig uantastet i en Krig, i hvilken England var vor Modstander, en Krig, han med alle Midler søgte at undgaa. Dette blev, efter at Krigen var brudt ud, gjort os lettere ved Danmarks anerkendelsesværdige Holdning, idet Danmark bestræbte sig paa streng Overholdelse af Neutraliteten og beredvilligt imødekom berettigede Ønsker fra den tyske Søkrigsledelses Side; og yderligere ogsaa ved den Kendsgerning, at en farlig Trusel mod Tyskland ved engelske Angreb ikke var at frygte, saa længe Skandinavien i sin Helhed, i Særdeleshed Norge, forblev neutral. Føreren havde til Hensigt ogsaa at indtage denne Holdning over for Danmark, da i de første Maaneder af Aaret 1940 Efterretningerne tiltog om, at der var planlagt en Understøttelse for Finland ved engelsk-franske Tropper, som skulde bringes til Finland over Norge. Først da der hos os forelaa *positiv* Efterretning om, at England paatænkte Besættelse af norske Havne (derunder Stavanger, Kristianssand, Bergen) for derved paa faretruende Maade at forøge Truslen mod Tyskland fra Søen og Luften, mente Føreren, at man til Sikring af Forbindelserne under en Modaktion ikke kunde undlade en Besættelse af Danmark, som paa sin Side vilde være stærkt truet fra England over Norge. Han var, ligesom jeg selv, af den Overbevisning, at denne Besættelse vilde forløbe fredelig, og at Danmark vilde indse den — omend smertelige —

Nødvendighed. Der var givet Ordre til — og der er ogsaa siden da handlet samvittighedsfuldt derefter — at der skulde tillægges Opretholdelsen af et venskabeligt Forhold den største Betydning. Efter at det er lykkedes hidindtil at ordne alle vigtige Spørgsmaal i denne Aand, er jeg af den Overbevisning, at De, Herr Admiral, har indlagt Dem den største Fortjeneste af Deres Fædrelands Fremtid ved at tilraade denne Retningslinie. Thi det er dog ganske klart, at Danmarks Holdning den 9. April og følgende Tid vil vise sig at være af den største Betydning for en senere endelig Ordning af vort Forhold til de skandinaviske Stater. Efter min Ordre vil Küstenbefehlshaber Dänemark Admiral *Mewiss* og Marineattachéen behandle alle kommende Spørgsmaal i Forbindelse med den danske Marine i den hidtidige venskabelige Form; der er givet ham særligt Paalæg om at forelægge Dem Forslag angaaende Anvendelsen af de danske Farvande, hvilket maatte være egnet til fuldt ud at tilfredsstille den danske Marines Selvfølelse.

Alt i alt tror jeg at kunne sige, at De, højtærede Herr Admiral, i stadig stigende Grad vil føle Dem overbevist om, at den tyske Regering ikke kunde handle anderledes som Følge af den Trusel, den engelske Fremfærd medførte, at den bestræber sig paa at bevare den danske Stats Egenliv uantastet, og at De selv, set paa langt Sigt, har ydet Deres Fædreland den største Tjeneste, De overhovedet har kunnet yde det.

Med udmærket Højagtelse

Deres meget hengivne

Ræder.

For Oversættelsens og Afskriftens Rigtighed.

(sign.) **Axel Juel.**

Marineministeriets Sekretariat.

Forhandlingerne efter Besættelsen med de tyske Marinemyndigheder.

Med Hensyn til de Forhandlinger, der blev ført med de herværende tyske Marinemyndigheder indtil min Afgang fra Søværnet den 10. Maj 1940, skal jeg bemærke følgende:

Kommandørkaptajn (senere Viceadmiral) *Vedel*, der var Forbindelsesofficer med Tyskerne, for saa vidt Søværnet angaar, gav mig den 4. Maj Referat af en Forhandling, han samme Dags Formiddag havde haft med Admiral *Mewiss*. Denne var fornylig vendt tilbage til København fra Kiel, hvor han fra den derværende maritime Højstkommanderende, Admiral *Carls*, havde modtaget Instruktioner, der i visse Henseender syntes at kunne berede os Vanskeligheder. Saaledes ønskedes Storebælts-Spærringen genudlagt, eventuelt paa et mere hensigtsmæssigt Sted, endvidere ønskedes der foretaget Minestrygning forskellige Steder, samt under en eller anden Form truffet Foranstaltning til Beskyttelse af de indre trafikale danske Ruter, som f. Eks. Aarhus—Kalundborg Ruten; endvidere ønskedes der etableret dansk Torpedobaadspatrouillering i indre danske Farvandsafsnit for at overvaage eventuel Mineudlægning fra Luftfartøjer, alt i alt Ønsker, der vilde være meget ubehagelige for os at skulle effektuere. At det bunde undgaas, at vi fra vor Side kom ind i et Samarbejde med den tyske Krigsmarine, der let kunde antage Form af en eller anden Art af Alliance, var jeg saa afgjort ikke i Tvivl om.

Til Drøftelse af disse Problemer fandt der den 6. Maj et Møde Sted i Marineministeriet med Viceadmiral *Mewiss* og den tyske Marineattaché efter disses Anmodning derom. Fra vor Side var Chefen for og Souschefen i Marinestaben samt jeg selv nærværende. — Angaaende Spærringen i Storebælt forklarede jeg, at det drejede sig om Kabelminespærringer, der krævede et stadigt Kontrollerings- og Eftersynsarbejde, der gjorde det påkrævet, at der til Stadighed var Minefartøjer stationerede i Mine-spærringernes Nærhed samt Betjening af Søminestationer i Land. — Til de fra tysk Side fremsatte Ønsker, der i alt væsentligt omhandlede Forhold, der allerede var

omtalt for mig af Kommandørkaptajn *Vedel*, bemærkede jeg, at skulde man for vort Vedkommende have med disse Sager at gøre, vilde det ikke kunne undgaas, at det i Realiteten kom til at forme sig som et Samarbejde, og at jeg — alle Forhold tagne i Betragtning — maatte holde for, at der blev iagttaget rene Linier. Endvidere gjorde jeg opmærksom paa, at der ogsaa var Personellets Mentalitet at tage Hensyn til. Vi saa helst, at vi ikke fik noget med Spærringerne at gøre, og ansaa det for det bedste, om de blev taget op, eller i hvert Fald at den tyske Krigsmarine i givet Fald selv etablerede dem og betjente dem. Marineattachéen nedskrev et Resumé af Forhandlingerne, som oplæstes og godkendtes, og som derefter skulde forelægges Marineoverkommandoen i Berlin. — Angaaende Ministrygning blev det fra vor Side gjort gældende, at der indtil videre afholdtes Prøver og Forsøg med en ny Ministrygertype, samt at de smaa Ministrygere med ca. 100 Tons Displacement, som Viceadmiral *Mewis* havde foreslaaet at anvende, kun var daarligt egnede til Formaalet og allerede af den Grund ikke kunde komme i Betragtning. Jeg forespurgte, om man fra tysk Side havde tænkt sig, at de paagældende Ministrygere skulde være armerede, hvad man, saa vidt jeg forstod, ikke havde noget at indvende imod. Samtidig gjorde jeg opmærksom paa, at Søværnskommandoen jo ikke kunde garantere, at Fartøjerne forsvandt fra danske Farvande og f. Eks. gik til Sverrig.

Om Meldetjeneste fra Fyr og Fyrskibe angaaende bl. a. Mineudlægning fra Luftfartøjer, gav jeg Tilsagn om, at saadanne Efterretninger kunde afgives som normalt under Fredsforhold. Ligeledes om at der fra dansk Side stillede Fiskekuttere til Raadighed til Bestridelse af Sikkerhedstjeneste for dansk Skibsfart, herunder paa Aarhus—Kalundborg-Ruten, hvad jeg af Hensyn til Skibsfarten ikke mente, at vi burde modsætte os. — Ved Samtalens Slutning nævnte Kommandørkaptajn *Vedel*, at det var hans Hensigt, saa snart Mødet var færdigt, at tage ud paa Holmen med Repræsentanter for tyske Marinemyndigheder, for at disse ved Selvsyn kunde overbevise sig om, at de smaa Torpedobaade var uegnede til Brug som Ministrygere.

Under Besøget paa Holmen fremkom de tyske Repræsentanter med nogle Bemærkninger om, at de nye danske Ministrygningsfartøjer samt de ca. 300 Tons store Torpedobaade af „*Draken*“-Typen vilde være meget anvendelige for den tyske Krigsmarine, hvad der i høj Grad havde ophidset de tilstedeværende danske Søofficerer, der af Tyskernes Ytringer havde modtaget det Indtryk, at Søværnskommandoen var i fuld Gang med at stille dansk Flaademateriel med tilhørende Personel til Raadighed for den tyske Krigsmagt. Noget saadant havde aldrig været indenfor min Tankevidde.

Formaalet med Besøget havde jo netop været at faa Tyskerne til at frafalde deres Forslag om, at vi skulde etablere Ministrygning med de smaa Fartøjer, og jeg kan i det hele taget ved denne Lejlighed bemærke, at mine Bestræbelser efter Besættelsen havde taget Sigte paa, at man ikke burde stille sig afvisende overfor mindre betydende Ønsker, for til Gengæld at kunne staa saa meget stærkere overfor eventuelle videregaaende Krav, der paa afgørende Maade kunde berøre den danske Orlogsmarines Forhold og Fremtid.

Den Bitterhed, der sporedes hos Personellet, syntes at være blevet i ikke ringe Grad øget ved en Forespørgsel, som jeg efter min Afgang blev bekendt med var udsendt af *Chefen* for Marinestaben til Personellet i Kystflaaden og andetsteds om, hvorvidt det i givet Tilfælde ønskede at gøre Tjeneste i Ministrygningsfartøjer, en Forespørgsel, der vistnok og muligvis med Rette er blevet opfattet, som om Personellet vilde være villigt til effektivt Samarbejde med den tyske Krigsmarine. For min Del havde jeg hverken Lod eller Del i denne Henvendelse, som jeg intet Kendskab havde til. At den fra Marinestabschefens Side har været fremsat i den bedste Hensigt, er der selvsagt ingen som helst Tvivl om, men den har sikkert yderligere skabt en Forstemning hos Personellet, der i Forvejen var stærkt ophidset efter det omtalte Besøg paa Holmen.

Den 7. Maj meddelte Kommandørkaptajn *Vedel* de tyske Myndigheder, at Søværnskommandoen paatænkte at stationere nogle Fiskekuttere i Storebælt mellem Røsnæs og Ballen (paa Samsø) til Støtte for Sejladserne paa Kalundborg—Aarhus-Ruten. Denne Foranstaltning havde Forsvarsministeren forud tiltraadt. Denne Bestemmelse blev truffet, da det maatte anses for paakrævet, at Søværnet paatog sig denne Sikringstjeneste for den danske Passagertrafik paa en Rute, der var stærkt benyttet.

Min Afgang fra Søværnet.

u) Samme Eftermiddag telefonerede Forsvarsministeren til mig fra Rigsdagen, at Folketingsmand *Christmas Møller* havde været stærkt altereret, efter at han fra Folketingsmand, Kommandørkaptajn *Westermann* havde faaet at vide, at tyske Søofficerer Dagen i Forvejen havde været paa Holmen for at besigtige de smaa 100 Tons Torpedobaade med Henblik paa deres Anvendelighed til Minestrygning. De tyske Officerer skulde ved Besøget have ladet falde en Bemærkning om, at Sagen allerede praktisk talt var i Orden. Efter at Ministeren havde faaet en Redegørelse for det faktiske Forhold, var han fuldt ud paa det rene med, at der intetsomhelst Grundlag var for de Rygter, der var i Omløb. Noget senere paa Eftermiddagen fik jeg Besøg af Chefen for Officersgruppens Organisation, der kom for at meddele mig, at Stemningen paa Holmen var paa Kogepunktet, særlig efter at de tyske Søofficerer i Gaar havde været ude ved Torpedobaadstationen og herunder talt om, at de større Torpedobaade og Minestrygere udmærket kunde benyttes af Tyskerne, f. Eks. i Skagerrak. Han mente, at Personellet rent ud vilde etablere Lydighedsnægtelse, i hvert Fald for en Dels Vedkommende, hvis det blev beordret til Samarbejde med Tyskerne. Efter at Kommandøren var blevet sat ind i Sagens virkelige Sammenhæng, mente han, at Stemningen hos Personellet vilde blive beroliget. Dette syntes imidlertid ikke at være Tilfældet, for den paafølgende Eftermiddag, den 8. Maj, udtalte Chefen for Marinestaben under en Henvendelse, der blev foretaget til mig af 3 højerestaaende Søofficerer, at der var en saadan Uro og Gæring i mange Kredse, at det kunde befrygtes, at det vilde medføre drastiske Foranstaltninger fra Personellets Side. For muligen at dæmpe en saa farlig Udvikling, besluttede jeg mig til at følge den af de 3 Søofficerer til mig rettede Henstilling om at træde tilbage, hvad iøvrigt ganske faldti Traad med det Ønske, jeg i saa Henseende havde fremsat overfor Forsvarsministeren, Dagen efter at Besættelsen var foregaaet. Jeg gav saavel Forsvarsminister *Alsing Andersen* som den tilforordnede Forsvarsminister i Samlingsregeringen, *S. Brorsen* Meddelelse om den Henvendelse, der var sket, og den Bestemmelse, jeg i Sagens Anledning havde taget.

Da jeg ifølge min Alder havde Ret til at træde tilbage, kunde jeg fastholde, at min Beslutning herom var uigenkaldelig, og i Overensstemmelse hermed indgav jeg og fik bevilget Afsked fra Søværnets Tjeneste fra og med den 10. Maj.

Slutningsbemærkninger.

v) Den 1. Maj var Søværnskommandoens Beretning om Begivenhederne den 9. April og forudgaaende Dage saavidt færdig, at Trykning af den kunde paabegyndes. Et Par Dage senere blev den afleveret til Forsvarsministeren sammen med en Skrivelse fra mig dateret 9. Maj 1940, hvori jeg nærmere klarlagde min personlige Opfattelse af hele Situationen og de Grunde, jeg mente, der forelaa, for at Tyskland ikke skulde have haft Overfalds- eller Angrebshensigter mod Danmark.

Indledningsvis bemærkede jeg i Indberetningen, at jeg for mere end ti Aar tilbage havde haft Anledning til ved adskillige Lejligheder, saavel skriftligt som mundtligt at fremhæve, at skulde Tyskland paany gaa ind for en Rustningspolitik i stor Stil, maatte man holde sig for Øje, at vi i saa Fald vender tilbage til en Situation, der i mangt og meget vilde blive analog med Perioden fra før Verdenskrigen.

Nogle Aar senere, i 1933, havde jeg i en Indberetning af 17. November til Stats- og Forsvarsministeren, bl. a. fremsat følgende Bemærkning:

„Vilde Tyskland endelig tvinge Danmark efter sin Vilje, forekom en Flaadedemonstration eller et Luftangreb mod København mig langt mere nærliggende og forbundet med langt mindre Hazardmoment, end Overførelse af Hærstyrker i betydeligt Antal, samt sluttelig:

„at der i al Almindelighed maatte regnes med, at Danmark laa saa afgjort under tysk Interessensfære, at det paa Forhaand maatte synes umuligt for et Land med Danmarks Befolkningstal, Hjelpekilder og geografiske Beliggenhed at kunne imødegaa med Udsigt til Held et isoleret Angreb fra vor sydlige Nabo“.

Det ligger i Sagens Natur, anførte jeg videre, at disse Synspunkter kun yderligere fik Bekræftelse gennem den mægtige krigsmæssige Udvikling, der i de følgende Aar foregik i Tyskland, og da ganske særligt paa Luftvaabnets Omraade.

Med Henblik paa den store Betydning, et godt og nabovenligt Forhold til Tyskland under Fredsforhold og naturligvis ganske særligt under Krigsforhold har for Danmark, gjorde jeg opmærksom paa, at jeg gennem Aarene havde arbejdet herfor for de to Mariners Vedkommende, ogsaa under Hensyntagen til den store Værdi, der i givet Fald maatte tillægges den tyske Krigsmarines Indstilling overfor Danmark, og tillige fordi det var min Overbevisning, at et neutralt Danmark var i Tysklands velforstaaede Interesse, naar vi raadede over de fornødne militære Midler og havde Evne og Vilje til loyalt og ærligt at gennemføre vort Lands Neutralitetsforpligtelser. — Med Storadmiral *Raeder* har jeg gennem de senere Aar haft en Del Kontakt, og jeg har modtaget mange Beviser paa, hvor tilfreds og taknemlig man fra tysk Side var over den danske Marines hele Indstilling. Ogsaa den Modtagelse, der er blevet tyske Flaadeenheder til Del under deres ret hyppige Besøg saavel i København som i Provinshavnene, har fra den tyske Marineledelses Chef givet Foranledning til særdeles anerkendende Udtalelser.

Ved Krigens Udbrud stod det mig ganske klart — i Overensstemmelse med de Synspunkter, jeg havde med Hensyn til vort Lands militær-geografiske Beliggenhed og militære Afhængighed af Tyskland samt dettes Interesse i et neutralt Danmark — at man fra dansk Side af yderste Evne maatte bestræbe sig for at gennemføre en saa effektiv Bevogtningstjeneste i dansk territorielt Farvand, som Forholdene tillod, og med de Midler, hvorover Søværnet raadede. Med Henblik derpaa blev Bevogtningsskibe og Fartøjer stationerede i de forskellige Kyst- og Farvands-Afsnit, hvor deres Tilstedeværelse maatte skønnes mest paakrævet, medens en særlig Eskadre fik Hovedstation i Aarhusbugten som det bedst egnede og mest centrale Omraade, beregnet paa i givet Fald og saa vidt muligt rettidigt at kunne sættes ind, saafremt Neutralitetskrænkelser af mere alvorlig Art skulde finde Sted paa vort Søterritorium. En effektiv Imødegaaelse heraf maatte synes ikke alene at være en umiddelbar Konsekvens af vor Neutralitetspolitik, men ogsaa paakrævet gennem de Udtalelser, der Gang paa Gang er fremkommet fra tysk officøs Side om de neutrales Pligt til at kunne værne deres Omraade mod Neutralitetskrænkelser. Naar Aarhusbugten og ikke en sydligere Position blev valgt til Stationering af den omhandlede Flaadestyrke, var det ogsaa for herigennem at akcentuere, at vort Neutralitetsberedskab ikke havde nogen Brod mod Tyskland.

Da Farvandet omkring Hovedstaden under Hensyn til samtlige Forhold, der kom i Betragtning, maatte anses for lidet udsat for tilsigtede Neutralitetskrænkelser, blev Bevogtningen her indskrænket saa meget, som det formentes tilraadeligt, alt med Henblik paa at faa etableret et saa effektivt Tilsyn som gørligt i de mest udsatte Farvandsafsnit. Det bemærkes, at efter de ret omfattende Mineudlægninger fra vor Side i Storebælts og Lillebælts sydlige Del for at hindre neutralitetsstridig Passage af neddykkede Undervandsbaade paa de derværende danske Søterritorier, blev Kravene til Bevogtningsskibe ved Spærringerne i meget betydelig Grad skærpede, hvad der medførte, at ogsaa Bevogtningsstyrken ved København yderligere maatte indskrænkes. I denne Forbindelse skal jeg minde om, at Formaålet med Udlægningen af Kabelminespærringer ved Adgangen til København og det sydlige Indløb til Drogden ikke var og ikke kunde være af krigsmæssig Art, men at Hensigten dermed nærmest var at markere Farvandet i Hovedstadens umiddelbare Nærhed som spærret Omraade, saaledes at Passagen gennem Drogden kunde kontrolleres. I begge Spærringer var der etableret afmærkede Gennemsejlingsaabninger, og Lodstvang var paabudt for at hindre Ulykker, der kunde opstaa ved, at Skibe og Fartøjer f. Eks. i usigtbart og taaget Vejr fejlagtigt kom ind paa de minespærrede Felter. — Paa Hovedforterne ved København var der udlagt Sikkerhedsbesætninger, men ikke Krigsbesætninger.

Det havde ikke været uforeneligt med vor Højhedsret at spærre Passagen for Skibe og Fartøjer i Bælterne og i hvert Fald kun tillade en saadan under fornøden Kontrol fra vor Side, men det maa i saa Fald erindres, at Danmark derved allerede ved Krigens Udbrud vilde have stillet sig i Modsætningsforhold til vor sydlige Nabo med alle deraf flydende Konsekvenser. I de gældende Neutralitetsbestemmelser m. m. var der da heller ikke taget Forbehold mod krigsførende Skibes og Luftfartøjers

almindelige Passage af dansk territorialt Farvand, der maatte henregnes under Kategorien af Gennemsejlingsfarvande.

Efter min Opfattelse maatte det netop være Danmarks Opgave at søge at undgaa, at der kunde opstaa et Modsætningsforhold, der formentlig som en Art Nødværgeforanstaltning omgaaende kunde have medført en Besættelsesaktion fra tysk Side imod os, som det efter min Opfattelse var en uløselig Opgave for os at forhindre. Derfor søgte man efter bedste Evne at gennemføre den almindelige Neutralitetspolitik, der bl. a. forudsatte den frie Passage af vore Trafikveje, og det er min Overbevisning, at naar det lykkedes for os gennem de godt 7 Maaneder af Krigen at undgaa tysk Besættelse, har Søværnets i saa mange Henseender enerverende og farefulde, men dygtige og samvittighedsfulde Udførelse af paalagte Hverv en væsentlig Andel heri.

I Forholdet over for den tyske Marine syntes der ikke at være noget som helst foruroligende; med den herværende tyske Marineattaché og paa dennes Foranledning var der Drøftelser og Aftaler om Minerydningsforanstaltninger i Omraaderne omkring de tyske og danske Spærringer i Bælter og Sunde. — Gennem Marineattachéen kom der den 5. April skriftlig Meddelelse om, at den tyske Overkommando ingen Indsigelse havde at gøre mod den af os ønskede Materielleverance af Skibsbygningsmaterialer til 2 Minefartøjer, 4 Torpedobaade, 1 Inspektionsskib, 1 Undervandsbaad, 3 Motortorpedobaade og 1 Fyrinspektionsskib, et Resultat, der fra min Side opfattedes som et slaaende Bevis paa den tyske Krigsmarines velvillige Indstilling over for den danske Marine, naar Hensyn toges til Tysklands egne Fornødenheder paa det omhandlede Omraade. — Naar dette nævnes her, er det for at vise, at Forholdet mellem de to Mariner lige til det sidste var i enhver Henseende venskabeligt og korrekt, uden Uoverensstemmelser af nogen Art.

Med Hensyn til det betydelige Antal Flaadeenheder, der i Dagene umiddelbart før Besættelsen observeredes i danske Farvande, anlagde jeg det Skøn, at de enten maatte være destineret til Norge eller muligen skulde udgøre en Forpostkæde i Skagerrak og det nordlige Kattegat for at hindre engelske Fremstød i Form af Mineudlægninger m. m. Denne Formodning støttedes af det relativt store Antal Minerydningsfartøjer, der var iagttaget. Den engelske Marineattaché var hos Kommandørkaptajn *Pontoppidan* ved 11-Tiden, vist nærmest for at søge yderligere Information om de tyske Flaadebevægelser i Kattegat, som han havde nøje Kendskab til, men fra hans Side faldt der ingen Bemærkning om, at Danmark muligen kunde være truet.

Om Eftermiddagen meddeltes det mig, at 2 tyske Transportskibe var sænket ved Torpedoer Øst for Christianssand. Ogsaa heraf drog jeg den Slutning, at Tyskland muligen havde til Hensigt at sætte sig fast i een af de sydnorske Fjorde eller Havne, som det muligen kunde have visse Betingelser for at besætte effektivt samtidig med, at Forbindelsen med Hjemlandet kunde opretholdes over Søen. Men selv med denne Eventualitet for Øje, mente jeg ikke, der kunde være nogen saglig Begrundelse for Angreb paa Danmark. Fordelene for Tyskland ved en Besættelse af Danmark maatte paa Forhaand synes yderst tvivlsomme. Et neutralt Danmark maatte naturligt kunne virke som en Stødpude for Tyskland, der herved kunde undgaa hensynsløs Mineudlægning i Passagefarvandene m. m. og andre for Tyskland betydningsfulde Hindringer for den frie Gennemfart i dansk Farvand.

Hertil kom, at hele vor Indstilling og Holdning over for Tyskland var af den Karakter, at man paa Forhaand ikke burde kunne regne med Voldførelse mod et Land, hvis hele Neutralitetspolitik i den forløbne Del af Krigen havde været saa dadelfri som vort Lands.

Selv om man, og sikkert med Rette, vil mene, at de stedfundne Tildragelser i Norge ikke har dannet nogen rimelig Baggrund for de tyske omfattende og pludselige Operationer mod dette Land, foretaget uden noget som helst Varsel, maa man dog indrømme, at der i alt Fald har foreligget et Paaskud til at sætte dem i Værk. Men for Danmarks Vedkommende skulde det synes umuligt at fremskaffe nogen som helst Begrundelse for den skete Aktion. At denne skal kunne motiveres ved Frygten for et engelsk Overfald paa Danmark, maa kendetegnes som ganske absurd. — Fra mine Samtaler med Admiral Sir *Charles Madden* i 1928 og med Admiral Lord *Chatfield*

i 1936, begge 1ste Sealorder i det engelske Admiralitet, samt endvidere med to betydende engelske Admiraler, der har aflagt mig Besøg i afvigte Sommer, havde jeg da ogsaa det aldeles bestemte Indtryk, at engelske Operationer i danske Farvande var udelukket, for saa vidt angaar Styrker af nogen Betydning.

Selv med den uhyre Alvor, der efterhaanden i Løbet af Mandag Eftermiddag og Aften prægede Situationen, maatte jeg mene, at det fremfor alt gjaldt om ikke at foretage uoverlagte Skridt herhjemme, der kunde mistydes i Tyskland og herfra benyttes som Grundlag for Angrebshandling imod os.

I denne Forbindelse kan der være Anledning til at pege paa den Ransagning, der af de tyske Tropper, der den 9. April besatte Kastellet, blev foretaget hos General-løjtnant *Prior* i dennes Bolig i Kommandantboligen, hvor indtil kort forinden Generalstaben havde haft sine Kontorer, formentlig med det Formaal at finde Aktstykker, der skulde kunne begrunde den tyske Besættelsesaktion.

Selv om Ansvar for eventuelle ekstraordinære Foranstaltninger selvfølgelig laa hos Regeringen, maatte ogsaa jeg for Søværnets Vedkommende være mig mit Ansvar bevidst, saaledes at jeg ikke tilraadede Handlinger, der kunde faa de mest skæbnesvangre Følger for Landet. Jeg ansaa det derfor for min Pligt ikke at give efter for en følelsesbetonet Stemning og dermed Ønsket om et forstærket Krigsberedskab.

Som yderligere Begrundelse for mit Standpunkt paa pegede jeg paa ny, at vort Lands militær-geografiske Beliggenhed og ganske isolerede Stilling er af den Karakter, at det under ingen Omstændigheder kunde forventes, at vi med egne Midler skulde kunne modstaa et pludseligt og overraskende Angreb fra Tyskland.

Hen paa Aftenen observeredes „Gneisenau“ med Krydserne og Torpedobaadene fra Skagens Rev Fyrskib med vestgaaende Kurs og høj Fart; en Del af Minerydningsfartøjerne laa om Eftermiddagen Nord for Læsø. — Man kunde ikke heraf drage nogen Slutning om, hvad der vilde ske. Indtil Kl. ca. 3 Tirsdag Morgen indtraf der ikke særlige Tildragelser.

x) Det har berørt Søværnets Personel smerteligt og dybt, at der ikke blev Lejlighed for det til at yde en militær Indsats mod Angrebshandlingen over for Danmark, og der kan ikke være Tvivl om, at en Stationering af det kampkraftige udrustede Materiel i Bælterne, Sundet og tilgrænsende Farvande havde haft alle Betingelser for Ydelse af virkningsfulde Præstationer. Men det siger sig selv, at med de danske Passagefarvandes hele internationale Karakter med Passagefrihed for saavel Krigsskibe som Handelsskibe og Luftfartøjer, var det paa Forhaand ikke gør ligt at give Forholdsordre til egne Enheder om Angrebshandlinger mod den tyske Krigsmagt, saa længe der ikke forelaa Underretning om Krigstilstand eller Ultimatum, der var stillet.

Allerede af denne Grund var Søværnet afskaaret fra at gribe ind og kunde kun have gjort det som Forsvar mod direkte Angreb. Noget saadant fandt imidlertid ikke Sted fra tysk Side.

Men selv om det for Søværnet har været vemodigt, at det i en skæbnesvanger Stund for vort Land ikke kom til at øve en Indsats, maa man holde sig for Øje, at en saadan, hvor initiativrig og kraftig den end havde kunnet forme sig, ikke havde Betingelser for at kunne hindre Besættelsen.

Naar man fra forskellig Side herhjemme synes at staa uforstaaende over for den Kendsgerning, at Overrumplingen paa Øerne lod sig gennemføre uden Modstand fra vor Side, maa dette ses i Relation til den Holdning, man fra dansk Side ansaa det for rettest at indtage, og under Hensyn til de Konsekvenser, ekstraordinære Skridt herfra kunde have foranlediget. Men der er Anledning til at betone og understrege, at de foretagne Landsætninger var uden nogen reel Betydning for Aktionens Udfald, idet den egentlige Trusel over for Danmark var de tilstedeværende tyske Luftstrids-

kræfter, om hvilke det tilmed maatte forventes, at de i stedse stigende Antal og med ganske kort Tidsfrist kunde sættes ind, ikke alene over for Hovedstaden, men over det samtlige danske Landomraade med heraf følgende uoverskuelige Konsekvenser.

y) Endelig skal jeg præcisere:

1. Vort Land laa i den givne Situation helt og holdent under tysk Magtsføre.
2. Neutralitetspolitikken var det fra alle Sider herhjemme anerkendte Maal for Landets Udenrigspolitik.
3. I den forløbne Tid af Krigen er det lykkedes at gennemføre vort Lands Neutralitetspolitik uden berettigede Indvendinger fra de krigsførende Parter. For Søværnets Vedkommende har dette krævet en Fordeling af Enhederne over hele det udstrakte danske Søterritorium og umuliggjort en Koncentration, f. Eks. ved Hovedstaden.
4. Forholdet til den tyske Krigsmarine var i enhver Henseende korrekt og nabovenligt. Efter hele dens Indstilling, de faldne Udtalelser og givne Forsikringer har jeg ikke troet paa tysk Angreb paa Danmark. Heller ikke sagligt set har jeg anset dette for begrundet, bl. a. under Hensyn til, at et neutralt Danmark maatte anses for at være i Tysklands velforstaaede Interesse.
5. De danske Stræders og Farvandes særlige Karakter som frie Passagefarvande hindrer rettidig Imødegaaelse fra Søværnets Side af overraskende tyske Angreb, medmindre der gennem Koncentration af Styrker i de paagældende Gennemsejlingsfarvande og Kontrol med Passagen paa Forhaand var etableret et Modsætningsforhold til Tyskland, der i saa Fald kunde benytte dette som Grundlag for Angreb paa os.
6. Den tyske Trusel var Luftvaabnet. Landsætningen af Tropper paa de forskellige Steder var uden reel Betydning.

Selv om der forud for Overrumplingen var truffet ekstraordinære Foranstaltninger, selv ud over hvad den gældende Ordningslov tillod, havde saadanne efter min bedste Overbevisning ikke været i Stand til at ændre Resultatet af et tysk Angrebsforetagende.

Rechnitzer.

21.

VICEADMIRAL H. RECHNITZER

*København, 37 Dr. Tværgade, den 13. Juli 1945.**Til Den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.*

I Skrivelse af Gaars Dato har den ærede Kommission anmodet mig om en skriftlig Besvarelse i Anledning af en i Søværnskommandoens Beretning af 9. Maj 1940 fremsat Udtalelse, saalydende:

„Ved de gennem en Aarrække foretagne strategiske og militærpolitiske Overvejelser var de ansvarlige sømilitære Myndigheder kommet til den Anskuelse, at Danmark — ikke mindst efter den i 1933 paabegyndte voldsomme tyske Oprustning — afgjort laa indenfor tysk Magtomraade, og at man efter den stedfundne Udvikling ikke kunde forvente *umiddelbar* militær Støtte fra Vestmagterne under en eventuel Konflikt med Tyskland.“

Kommissionen forespørger herefter, om der — foruden Winston Churchills Udtalelse til Pressen i Februar 1940 —; et Arkiv her i Landet findes Aktstykker, som har været Grundlag for den citerede Omtale af, hvad der kunde forventes fra Vestmagternes Side under en Konflikt mellem Danmark og Tyskland.

Idet jeg bemærker, at der saavidt mig bekendt ikke forefindes Aktstykker af den omhandlede Art hverken i herværende Arkiver eller i Udenrigsministeriet eller Marineministeriet, skal jeg til Begrundelse for den ovenciterede Opfattelse af, at vort Land *afgjort* laa indenfor tysk Magtomraade og ikke efter Tysklands Oprustning kunde forvente *umiddelbar* militær Støtte fra Vestmagterne under eventuel Konflikt mellem de to Parter, fremsætte følgende Redegørelse:

Allerede saa langt tilbage som i Begyndelsen af dette Aarhundrede blev Danmarks militærpolitiske Stilling indgaaende belyst i en Pièce med Titlen „Udenrigspolitik og Forsvar“, hvis Forfatter var den daværende Direktør for Marineministeriet, Kommandør (senere Viceadmiral) Kofoed-Hansen, under Medarbejderskab af daværende Kaptajn (senere Kontreadmiral) T. V. Garde og Premierløjtnant (senere Kommandør) V. Lorck, der begge var tjenstgørende i Marineministerens Stab, for hvilken Kofoed-Hansen tillige var Chef. Det blev i dette Værk klart, nøgternt og sagligt hævdet, at vort Land allerede paa Grund af den tyske Flaades stadig mer og mer rivende Udvikling laa helt i Skyggen af vor store sydlige Nabo og efterhaanden fuldt og helt inde under dennes Magtomraade. Hertil bidrog yderligere hele den Udvikling, der efterhaanden var foregaaet paa Torpedomateriellets og Minevæsenets Omraade, der allerede paa det paagældende Tidspunkt omkring 1905 havde naaet en saadan Grad af Effektivitet, at Operationsmuligheder for Vestmagterne, i hvert Fald i større Stil, maatte betragtes som yderst tvivlsomme for ikke at sige ugørlige. — Herom forelaa der da ogsaa for sin Tid opsigtsvækkende Artikler i den engelske maritime Fagpresse, saaledes at det maatte betragtes som overvejende sandsynligt, at engelsk Flaadedelse var klar over, at den under et kommende Opgør med Tyskland maatte afstaa fra større Forehavender mod Østersøen.

Saaledes blev jo ogsaa Resultatet under forrige Verdenskrig, hvor der fraset engelske Undervandsbaades isolerede Togter til Østersøen ikke afsendtes engelske Flaadestyrker hertil.

Tysklands maritime Stilling var saaledes af den Karakter, at det vilde have været forbundet med uforholdsmæssig Risiko for Vestmagterne at udføre større maritime Operationer mod Østersøen, selv om deres samlede Flaademateriel var den tyske Flaade saa langt overlegen.

Grunden hertil maa ogsaa søges i, at de snævre, krogede og vanskeligt navigable Farvande, der fører fra Kattegat til Østersø, frembyder saa store Fordele for Defensiven, at der med forholdsvis beskedne Midler kan skabes alvorlige Vanskeligheder selv for den stærkeste Sømagt.

Der blev da heller ikke foretaget alvorlige Forsøg paa at føre engelske maritime Ekspeditioner af Betydning til Østersøen, ligesom Englands stiltiende Billigelse af vor Optræden ved den daværende Verdenskrigs Udbrud formentlig godtgør, at man ikke fra engelsk Side nærrede Planer med Hensyn til Invasion i Østersøen.

Efter Krigens Afslutning i 1918 blev Forholdene i meget væsentlig Grad ændrede. Begrænsningen af de tyske Flaadeenheder saavel i Antal som i Tonnage samt Forbudet mod Bygning af saavel Undervandsbaade som af militært Luftmateriel gav den engelske Flaade særdeles gunstige Betingelser for Gennemførelse af militære Operationer til Østersøen under Forhold, hvor dette Indhav spiller ind.

At man under de ændrede Omstændigheder var helt og fuldt ud indstillet paa fra det engelske Admiralitets Side i givet Fald at sende Ekspeditioner til Østersøen, fik jeg Bekræftelse paa under et Ophold i London i Sommeren 1927, da jeg efter Indbydelse af den daværende britiske Luftminister, Sir Samuel Hoare, med hvem jeg havde haft nær Kontakt under hans Besøg i København Efteraaret iforvejen, overværede det aarlige engelske Luftstævne. Under Opholdet i London var jeg en Søndag til Middag hos Admiral, Lord Jellicoe, hvor ogsaa dennes Svoger, Admiral of the fleet, Sir Charles Madden, 1ste Sølord i Admiralitetet, var nærværende.

Da det var en Familiemiddag, jeg var med til, blev der rig Lejlighed for mig til en længere Samtale med Admiral Madden, en Samtale, der efterhaanden svingede ind paa en Drøftelse af Englands Muligheder for under de nye Forhold at afsende Ekspeditioner til Østersøen, hvad der efter hans Mening ikke længere bestod Vanskeligheder for. Naar dette nævnes her, er det for at vise, hvorledes den tyske Nedrustning og Afrustning totalt havde forandret Billedet med Hensyn til Englands Forudsætninger for Indtrængen i Østersøen.

I et af mig udarbejdet Militærforslag, som i Februar 1931 blev offentliggjort i Dagbladet „Morgenbladet“, har jeg under en Omtale af Tyskland bl. a. bemærket, at skulde de Betragtninger, som jeg havde fremsat om Mulighederne for en fremtidig tysk Fredspolitik ikke holde Stik, men skulde der indtræde Forhold, der medførte, at Tyskland paany kom ind for en Rustningspolitik i stor Stil, maatte man holde sig for Øje, at Danmark i saa Fald vilde vende tilbage til en Situation, der i mangt og meget vilde blive analog med Perioden fra før Krigen, og under hvilken vort Land laa helt og fuldt under tysk Interessessfære.

I Januar 1936 var jeg paany i London, denne Gang i Anledning af den engelske Konges Død. Dagen efter Begravelsen var jeg tilsagt til Modtagelse hos den daværende 1ste Sølord i Admiralitetet, Admiral Chatfield, den senere Koordinationsminister for Værnene. Samtalen med ham kunde ikke blive af længere Varighed, da der var mange forskellige maritime Repræsentater, der skulde modtages, men jeg fik dog Lejlighed til at bemærke, at jeg for Aar tilbage havde drøftet Østersø-Problemet med hans Forgænger, Sir Charles Madden, idet jeg gav et kort Resumé af dennes Udtalelser desangaaende. Jeg nævnte herefter, at jeg gik ud fra, at Situationen paa Grund af Tysklands ændrede militære Stilling nu saa væsentlig anderledes ud end den Gang, og jeg spurgte i denne Forbindelse, om England stadig var indstillet paa i paakommende Tilfælde at foretage Flaadediversioner til Østersøen. „Probably not“, svarede Admiral Chatfield. — Ja, sagde jeg, saa vil De maaske kunne forstaa, at Danmark

i saa Fald er fuldstændigt under tysk Magtomraade. — Hertil bemærkede han, at det var han ganske klar over, og at han til Fuldkommenhed forstod Danmarks vanskelige Stilling.

Da Besøget var afsluttet, blev jeg fulgt ud af Admiralitetet af engelske Søofficerer og mødte paa Vejen en civilklædt Herre, der vekslede nogle Ord med den ældste af de mig ledsagende Søofficerer, der derefter forestillede den fremmede Herre for mig som Admiral Sinclair. Denne spurgte mig straks, om jeg vilde have noget imod at veksle et Par Ord med ham i Enrum, hvad jeg naturligvis ikke havde, og efter hans Opfordring kørte jeg med ham til hans Tjenestebolig. Her forklarede han mig, at det, som det drejede sig om, var et Forslag til Samarbejde med den engelske Marine med Hensyn til samtidige Radiopejlinger fra Stationer i Storbritannien og i Danmark særlig Kalundborg Radio, alt med Henblik paa at kunne foretage Stedbestemmelse af tyske Radiostationer. Jeg gaar ud fra, sagde Admiral Sinclair, der var Chef for Admiralitetets Intelligence Service, at et saadant Samarbejde maa være i Danmarks velforstaaede Interesse.

Hertil bemærkede jeg, at dansk Udenrigspolitik var en ren og skær Neutralitetspolitik, og at det ganske vilde bryde dens Forudsætninger, hvis vi etablerede et saadant Samarbejde, rent bortset fra den store Sympati, der fra dansk Side næredes overfor England. Da jeg tilføjede, om England i givet Fald var beredt til at komme Danmark til Hjælp, blev han tilsyneladende ret konsterneret og svarede, at Spørgsmaalet laa ganske udenfor hans Omraade, men at han nu fuldstændig forstod, at et saadant Samarbejde ikke var gennemførligt fra dansk Side.

Da hans Udtalelse faldt saaledes, som her gengivet, gik jeg ud fra, at ogsaa hans Opfattelse var, at Danmark ikke under et engelsk-tysk Opgør kunde forvente militær Hjælp fra England.

Til Slutning skal jeg bemærke, at med den stærkt forcerede tyske Oprustning, efter at Nazismen var kommet til Magten, og herunder ogsaa den tyske Luftflaades mægtige Vækst, var det saa afgjort min Anskuelse, at der i en væbnet Konflikt ikke kunde paaregnes engelske Operationer i større Omfang til dansk Farvands- og Landomraade, saalænge der bestod en tysk Flaade og et tysk Luftvaaben af Betydning. Med de danske Farvandes særprægede Karakter og med den intense Mineudlægning, der maatte forventes ogsaa i Nordsøen og i Skagerak, maatte Ekspeditioner til vort Land forekomme uforholdsmæssigt risikable, ogsaa i Betragtning af, at saadanne Foretagenders heldige og gunstige Forløb ikke alene drejer sig om selve de første Operationer, men tillige om en kontinuerlig Transport af Troppestykker, Materiel og Ammunition m. m. i endog meget betydeligt Omfang.

Ved Krigens Udbrud i 1939 var Situationen for Danmark meget nær svarende til Forholdene ved Krigens Begyndelse i 1914, idet vor isolerede Stilling om muligt var blevet endnu mere akcentueret, bl. a. gennem det tyske Luftvaabens saa rivende Udvikling.

Rechnitzer.

22.

MARINEMINISTERIET

København, den 6. Juli 1945.

Hermed diverse Bilag.

Til den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

*) — — — — —
 Vedrørende Pkt. 3 i Kommissionens foran nævnte Skrivelse kan oplyses, at Marineministeriet ikke er bekendt med, at en tysk Militærdelegation skulde have aflagt Besøg i København i Efteraaret 1939.

F. M.

Vedel.

*) Ikke optrykt, refererer sig til Kommissoriets Punkt 2.

23.

Den af Folketinget
under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission
i Henhold til Grundlovens § 45.

Den 18. Juli 1945.

Udsendt gennem Ritzaus Bureau:

Ved Kommissionens Møde i Gaar var Kommandørkaptajn, fhv. Marineattaché ved det danske Gesandtskab i Berlin, Kjølens til Stede for at besvare forskellige Spørgsmaal. Ved Forhandlingernes Begyndelse udtalte Kommissionens Formand bl. a.: „Inden Afhøringens Begyndelse gør jeg opmærksom paa, at der paahviler Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, og jeg tør gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt ogsaa vedrørende Deres egne Udtalelser“. Dette besvarede Kommandørkaptajnen med: „Ja.“

Kommissionen maa derfor udtale sin Forbavselse over og Misbilligelse af, at der i københavnske Morgenblade af Dags Dato findes optaget forskellige Udtalelser af Kommandørkaptajnen, fremsat paa Kommissionens Møde i Gaar. En i denne Forbindelse i „Berlingske Tidende“ optaget Meddelelse og en Vending i Indledningen af hars i Dag udkomne Bog om, at Kommandørkaptajn Kjølens skulde have erhvervet den parlamentariske Undersøgelseskommisssions Tilladelse til at meddele Offentligheden sine Oplysninger, er i Strid med Sandheden, idet Spørgsmaalet om Offentliggørelse slet ikke har været forelagt Kommissionen.

24.

Den af Folketinget
under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission
i Henhold til Grundlovens § 45.

18. September 1945.

Hr. Folketingsmand Alsing Andersen.

Efter hvad der foreligger oplyst for Kommissionen, havde Cheferne for de to Værn i et Møde med Forsvarsministeren den 9. Januar 1940 fremsat Ønske om at se Indberetningerne fra Gesandterne, og Forsvarsministeren havde lovet at lade dette Ønske gaa videre. Det var ikke blevet opfyldt, og Dr. Munch har paa Forespørgsel over for Kommissionen erklæret, at der ikke ham bekendt, hverken over for ham eller over for Udenrigsministeriet, var fremsat et saadant Ønske.

Saaledes foranlediget udbeder Kommissionen sig skriftlig Oplysning fra Dem om, hvorvidt De som Forsvarsminister har ladet de militære Chefers Ønske gaa videre til Udenrigsministeren.

H. P. Hansen.

Egil Olsen.

Underbilag.

København, den 19. September 1945.

Den parlamentariske Kommission,

Hr. Folketingsmand H. P. Hansen.

I Anledning af Kommissionens Forespørgsel af 18. September 1945 om et Ønske, som Værnenes Chefer skulde have fremsat i et Møde den 9. Januar 1940 gaaende ud paa at se Gesandternes Indberetninger, kan jeg kun svare, at det er muligt, at dette Spørgsmaal er blevet berørt under Samtalen, men at jeg ingen Erindring har om denne Sag.

Alsing Andersen.

M. F.

25.

Udskrift af Nationaltidende, 8. April 1940.

Truslen mod Nordens Fred.

Foruroligende Udvikling gennem det sidste Døgn.

Tyskland rejser Tvivl om Sveriges og Norges Neutralitet.

Af Jakob Kronika, Nationaltidendes Berlinredaktør. Berlin, Søndag Aften.

Paany har mørke Skyer trukket sig sammen over Norden. En fuldkommen nøgtern Vurdering af Øjeblikkets storpolitiske Fakta tillige med Iagttagelsen af bestemte Fremtoninger tvinger til den Konstatering, at Freden i Norden atter engang er i yderste Fare. Skæbnens Hjul er øjensynlig allerede sat i Gang. Om et Døgn eller mindre kan der være skabt en helt ny Situation i Skandinavien.

Faren synes nu overhængende.

Disse Ord er ingenlunde Udslag af en Panikstemning eller lignende. Alvoren over Norden er saa tung, Faren synes saa overhængende, at vi Nordboer har Brug for al vor Sindsstyrke, al vor Tankeklarhed, al vor Beslutsomhed.

Der er maaske allerede sket mere, end det er muligt at tale offentligt om. I hvert Fald er det baade godt og nødvendigt at være forberedt paa alle Muligheder og at regne med meget korte Frister.

Vestmagterne klar til militær Aktion, siger Berlin.

I Berlin er siden i Gaar den Overbevisning blevet stærkt uddybet, at Nordens, d. v. s. Norges og Sveriges Neutralitet, takket være Vestmagternes Krigspolitik egentlig slet ikke eksisterer mere. Der tales i Dag i de tyske Kredse om, at Vestmagterne er klare til en militær Aktion i Norden for derfra at indsnævre Indkredsningssvingningen omkring Tyskland.

De i Gaar omtalte Vestmagt-Noter til Norge og Sverige spiller fortsat en uhyre Rolle i de aktuelle tyske Overvejelser. Disse Noter betegnes i Berlin som Optakten til et engelsk-fransk Afpresningsspil i Norden som et vigtigt Led i den fuldkomne Sabotering af den nordiske Neutralitet. For Vestmagterne bestaar denne Neutralitet overhovedet ikke mere, fastslaar man paa tysk Side.

Dernæst understreger man i Berlin, at Norge og Sverige selv ikke udfolder den fornødne Aktivitet til Forsvar for deres Neutralitet. Der tales om en Strudsepolitik i Sverige og Norge, om Tilsløringsforsøg, som skal dække over Vestmagternes Neutralitetskrænkelser, om Linedansertricks, hvormed ansvarlige Mænd i Norden vil skjule for deres Nationer, at Vestmagterne planlægger et uprovokeret Angreb mod Norden.

Saadan og ikke anderledes ser man i Berlin paa Situationen i Norden. Trods al Tilbageholdenhed paa tysk Side sporer man dog under Overfladen en fast og bestemt Vilje til at handle.

Det ser ikke ud til, at Tyskland vil sidde stille, indtil det, som i Berlin kaldes Vestmagternes Vold mod de nordiske Lande, er fuldbyrdet. Efter alt at dømme er Tyskland klar til endog at handle baade hurtigt og paa en overraskende Maade.

Foreløbig er Norge i Forgrunden. Dernæst omtales Sverige. Danmarks Navn er overhovedet ikke fremme.

Der tales i Dag i Berlin med en paafaldende Betoning om en ny Fase i Krigen, der nu begynder. Regeringsbladet Völkischer Beobachter siger, at et nyt Hovedafsnit i Krigen er naaet. Det drejer sig i dette Hovedafsnit om at forhindre Vestmagternes Voldspolitik mod neutrale Lande. Völkischer Beobachters Leder om Krigens nye Fase slutter saaledes: „Tyskland er parat. Vore Hjerner er kolde og klare. Vore Muskler er spændte. Vore Beslutninger er jernfaste. 80 Millioner Øjenpar er rettet mod Føreren.“

26.

**Den af Folketinget
under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission
i Henhold til Grundlovens § 45.**

26. September 1945.

Til Udenrigsministeriet.

I Anledning af de i Pressen fremkomne Oplysninger (navnlig Berlingske Aftenavis 24. September) om det til Nürnbergprocessen samlede Materiale, i hvilket der skulde findes betydningsfulde Dokumenter omhandlende Tysklands Forhold til Danmark under Krigen, anmoder Kommissionen om, at der rettes Henvendelse til Krigsforbrydelses-Kommissionen i London om Udlaan af saadant Materiale. Hvis Materialet maatte fremkomme, udbeder Kommissionen sig det tilsendt.

Kommissionen bringer samtidig sin Skrivelse af 20. Juni d. A. i Erindring, for saa vidt angaar Anmodningen om Tilsendelse af Dokumenter o. lign., der eventuelt maatte være forefundet i det herværende tyske Gesandtskab, og som har Forbindelse med Danmarks Besættelse af tyske Tropper.

H. P. Hansen.

Egil Olsen.

27.

UDENRIGSMINISTERIET

København, den 29. September 1945.

1 Bilag.

Til den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I Skrivelse af 6. September 1945 har den ærede Kommission udbedt sig Oplysning om, hvorvidt Udenrigsministeriet i sin Tid har modtaget Kopier af de af daværende Marineattaché ved Gesandtskabet i Berlin Kjølens til Marineministeriet indsendte Indberetninger af 8. Januar, 13. Februar og 5. April 1940 vedrørende Tysklands Offensivplaner. I bekræftende Fald har Kommissionen ønsket Oplysninger om, hvorledes disse Kopier er ekspederet i Udenrigsministeriet.

I denne Anledning skal Udenrigsministeriet udtale følgende:

Ifølge Udenrigsministeriets Journal over indgaaet Post er Kopier af disse tre Beretninger i sin Tid indgaaet til Udenrigsministeriet og akteret pr. nedenævnte Data:

Kopien af Beretningen af	8. Januar	1940	—	den 11. Januar	1940
— - — -	13. Februar	—	—	16. Februar	—
— - — -	5. April	—	—	6. April	—

Ingen af disse Kopier har imidlertid kunnet findes i Udenrigsministeriets Arkiv. Medens det er givet, at Kopierne af de to førstnævnte Indberetninger med Forsæt er blevet tilintetgjort i Dagene inden 29. August 1943, kan dette ikke med Sikkerhed siges om Kopien af Indberetningen af 5. April 1940. Med Hensyn til denne Indberetning henvises til, hvad herom er bemærket i Udenrigsministeriets Skrivelse til Kommissionen af 20. August 1945.*)

Ingen af de Embedsmænd, der kan tænkes i sin Tid at have haft at gøre med Indberetningerne fra Marineattachéen i Berlin, kan give Oplysning til Besvarelse af de stillede Spørgsmaal.

Den 11. Januar	1940	var	Hr. O. C. Mohr Direktør, Hr. E. Wærum Vicedirektør, Hr. B. Falkenstjerne Chef for den politiske Afdeling.
Den 16. Februar	1940	var	Hr. O. C. Mohr Direktør, Hr. E. Wærum Vicedirektør, Hr. N. Svenningsen Chef for den politiske Afdeling.
Den 6. April	1940	var	Hr. O. C. Mohr Direktør, Hr. E. Wærum Vicedirektør, Hr. N. Svenningsen Chef for den politiske Afdeling.

Fra Nytaar til Slutningen af Februar 1940 opholdt Minister Mohr sig i London i Anledning af Handelsforhandlinger med den britiske Regering. Hr. Wærum,

*) Jfr. foran Aktstykke 6.

der i dette Tidsrum fungerede som Direktør, har ingen Erindring om, at han har set Kopierne af Beretningerne af 8. Januar og 13. Februar. Hr. Falkenstjerne har ingen Erindring om Beretningen af 8. Januar, og det samme gælder Hr. Svenningsen for saa vidt angaar Beretningerne af 13. Februar og 5. April.

Som nævnt i Udenrigsministeriets ovenfor omtalte Skrivelse af 20. August 1945 indsendtes Kopier af Marineattachéens Indberetninger, hvis Originaler gik til Marineministeriet, til Udenrigsministeriet til dettes egen Underretning og blev her i Ministeriet ikke gjort til Genstand for Ekspedition, da det ikke tilkom Udenrigsministeriet at disponere over et andet Ministeriums Aktmateriale. Saafremt en Indberetning fra Marineattachéen i Berlin gav Anledning til Foretagelse af noget Skridt herhjemme, var det, som allerede fremhævet i den oftnævnte Skrivelse af 20. August 1945, Marineministeriets Sag at træffe Foranstaltning hertil.

Med Hensyn til Behandlingen af Kopierne af Marineattachéens Indberetninger inden for Udenrigsministeriet henvises til, hvad herom er bemærket i vedlagte af Minister Mohr udarbejdede Memorandum af 11. ds., der tillige indeholder Hr. Mohrs Refleksioner vedrørende Kopien af Indberetningen af 5. April 1940.

Hvad særlig denne sidstnævnte Indberetning angaar, undlader man ikke at tilføje, at man, uanset at Kopien ifølge Udenrigsministeriets Journal skal være indgaaet den 6. April, ikke helt kan bortse fra den Mulighed, at den først er indgaaet til Udenrigsministeriet i Løbet af Mandagen den 8. April, idet Indstemplingsdatoen ikke kan tages som absolut fuldt Bevis for, at Brevet er indgaaet den paagældende Dag. Skulde det forholde sig saaledes, at Kopien først er kommet i Løbet af den 8. April, kan den meget vel tænkes at være kommet Direktøren i Hænde paa saa sent et Tidspunkt, at den paa Grund af hele Situationen er forblevet uanset, saa meget mere som den ikke indeholdt særlig alarmerende Oplysninger, *udover* hvad Udenrigsministeriet allerede havde erfaret gennem Gesandts Indberetninger.

J. Christmas Møller.

UDENRIGSMINISTERIET

København, den 11. September 1945.

M e m o r a n d u m.

Praksis paa det paagældende Omraade var efter min Erindring følgende:

Af Beretninger fra Marineattachéen i Berlin til Marineministeriet fik Udenrigsministeriet gennem Gesandtskabet Kopi til egen Underretning. Saadanne Kopier gik gennem Udenrigsministeriets Arkiv til Direktøren. Kun hvis Beretninger var ganske betydningsløse (f. Eks. hvor og hvornaar Marineattachéen havde været inviteret til Frokost eller Middag), gik Kopien ikke til Direktøren, men til Chefen for Udenrigsministeriets politiske Afdeling. De Kopier, der gik til Direktøren, blev af denne — medmindre de skønnedes uden Interesse — vist Udenrigsministeren og paategnedes „vist Udenrigsministeren“.

Marineattachéens 2 Beretninger af henholdsvis Januar og Februar 1940 kan jeg ikke udtale mig om, da jeg fra Nytaar til Slutningen af Februar 1940 var i London.

Marineattachéens Beretning af 5. April 1940 synes ifølge Arkivets Protokoller at være kommen til Udenrigsministeriet i Løbet af Lørdagen den 6. April, altsaa inden 9. April.

En Beretning som den paagældende hører selvsagt til dem, som jeg ganske utvivlsomt vilde vise Udenrigsministeren.

Det er naturligvis vanskeligt at udtale sig med absolut Sikkerhed om Begivenheder, der ligger 5 Aar tilbage i Tiden. Men jeg maa sige, at jeg ikke mener nogensinde at have set en Beretning af det Indhold, før jeg nu ser den gengivet i Kommandørkaptajn Kjølssens Pjece. Beretningen er til Dels en Gentagelse af Gesandtsens forudgaaende Beretning (den ligeledes paatænkte Invasion i Holland, Tirsdagsmødet hos Rigskansleren, Flaaden paa 150 000 Tons, Uddannelsen i Gasangreb etc.), men den indeholder dog lidt mere, og jeg vilde være tilbøjelig til at tro, at jeg kunde huske den, hvis jeg har set den før. Gesandtsens Beretninger om samme Emne fra det paagældende Tidspunkt husker jeg saaledes temmelig præcist, skønt det er over 5 Aar siden, jeg har set dem.

Saa vidt erindres tilbragte jeg Søndag den 7. ret lang Tid hos Udenrigsministeren for at gennemdrøfte de Problemer, der stod i Forbindelse med Gesandtsens Beretninger. (Det var dengang Hensigten, at jeg Mandag den 8. skulde være fløjet til Berlin for at anstille Undersøgelser i Sagen). Ved denne Samtale med Udenrigsministeren diskuteredes Gesandtsens Beretninger af 4., 5. og 6., men, mener jeg bestemt, ikke den paagældende Beretning fra Marineattachéen. Og den vilde vi dog formentlig have inddraget i Diskussionen, om den havde foreligget for os.

O. C. Mohr.

28.

**Den af Folketinget
under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission
i Henhold til Grundlovens § 45.**

Den 29. September 1945.

Udsendt gennem Ritzaus Bureau.

I Anledning af nogle i „Social-Demokraten“ og „Politiken“ den 29. September fremkomne Meddelelser vedrørende den parlamentariske Kommissions afsluttede Arbejde bl. a. gaaende ud paa, at der ikke er fundet Grundlag for Rigsretsanklage, skal Kommissionen udtale, at disse Meddelelser er urigtige. Grunden til, at Kommissionen har besluttet ikke at afgive Indstilling til Folketinget er den, at der i den sidste Tid er fremkommet Meddelelser, som kunde tyde paa, at der kan komme til at foreligge yderligere Materiale til Klarlæggelse af visse Spørgsmaal i Tiden omkring den 9. April. Kommissionen har derfor besluttet — saaledes som det vil fremgaa af Betænkningen, naar denne i nær Fremtid forelægges Offentligheden — ikke paa nærværende Tidspunkt at træffe Afgørelse om, hvorvidt der maatte være Grundlag for Indstilling om Rigsretsanklage mod Ministre eller andre særlige ansvarlige.

STENOGRAFISKE REFERATER

STENOGRAFISKE REFERATER

For Kommissionen mødte i den nedenfor angivne Rækkefølge:

Mødet Tirsdag den 17. Juli Kl. 9¹/₂:

Kommandørkaptajn, fhv. Marineattaché ved det danske Gesandtskab i Berlin, <i>F. A. H. Kjølse</i>	Spalte 5
--	-------------

Mødet Tirsdag den 17. Juli Kl. 14:

Oberstløjtnant, Chef for Hærens Efterretningstjeneste, <i>E. M. Nordentoft</i>	55
--	----

Mødet Onsdag den 18. Juli Kl. 9¹/₂ og Kl. 16:

Generalmajor, fhv. Direktør for Krigsministeriet, <i>J. D. Stemmann</i>	77
---	----

Mødet Torsdag den 19. Juli Kl. 9 og Kl. 14:

Viceadmiral, fhv. Chef for Søværnskommandoen og fhv. Direktør for Marineministeriet, <i>H. Rechnitzer</i>	121
---	-----

Mødet Torsdag den 19. Juli Kl. 16:

Viceadmiral, Chef for Søværnskommandoen og Direktør for Marineministeriet, <i>A. H. Vedel</i>	205
---	-----

Mødet Fredag den 20. Juli Kl. 9³/₄:

Fhv. Minister <i>Halfdan Hendriksen</i>	234
Undervisningsminister <i>A. M. Hansen</i>	241
Statsminister, fhv. Finansminister <i>V. Buhl</i>	247
Landstingets Formand <i>Ch. Petersen</i>	257

<i>Tillæg</i> : fhv. Minister <i>Dr. Krags</i> Notater	257
--	-----

Mødet Onsdag den 1. August Kl. 9¹/₂:

Viceadmiral <i>Rechnitzer</i> (fortsat)	261
---	-----

Mødet Onsdag den 1. August Kl. 14:

Fhv. Chef for 5te Regiment, Oberst <i>V. D. Harrel</i>	297
--	-----

Mødet Torsdag den 2. August Kl. 9¹/₂:

Orlogskaptajn, Chef for Marinens Efterretningsvæsen, <i>P. A. Mørch</i>	329
Viceadmiral <i>Rechnitzer</i> (afsluttet)	349
<i>Tillæg</i> : Skrivelser fra Viceadmiralen af 11. August og 16. August	379

Mødet Torsdag den 2. August Kl. 14:

Generalmajor, fhv. Chef for Jydske Division, *F. C. Esseman* 385

Mødet Torsdag den 2. August Kl. 15:

Oberstløjtnant, Stabschef ved Jydske Division, *O. E. Busch* 391

Mødet Fredag den 3. August Kl. 9^{1/2} og Kl. 14:

Generaløjtnant, fhv. Chef for Generalkommandoen, *W. W. Prior* 405

Tillæg: Skrivelse fra General *Prior* og fra Kaptajn *D. F. Petersen* 467

Mødet Onsdag den 8. August Kl. 9^{1/2}:

Generaløjtnant, fhv. Chef for Generalstaben, *E. Gørtz* 473

Mødet Torsdag den 9. August Kl. 9^{1/2}:

Kommandørkaptajn, Chef for Kystudkigsvæsenet, *F. C. Pontoppidan* 501

Mødet Torsdag den 9. August Kl. 10:

Oberst, Generalinspektør og Chef for Hærens Flyvertropper, *C. Førslev*.. 511

Mødet Onsdag den 15. August Kl. 9^{1/2}:

Fhv. Minister, Højesteretssagfører *Henning Hasle* 529

Generalmajor, fhv. Direktør i Krigsministeriet, *Stemann* (afsluttet) 547

Oberst, Chef for 2. Regiment og Garnisonskommandant i Haderslev, fhv.

Militærattaché i Berlin, *A. Hartz* 549

Tillæg: Pro Memoria af Folketingsmand, Professor *Hartvig Frisch* om hans Deltagelse i Partiformandsmødet den 8. April 1940 og 517

Fhv. Minister, Højesteretssagfører *Henning Hasles* Dagbogsoptegnelser vedrørende fornævnte Møde 525

Supplerende Udtalelse af Oberst *Hartz* vedrørende et ham stillet Spørgsmaal 567

Svarskrivelse af 16. August 1945 fra Minister *O. C. Mohr* 569

Svarskrivelse af 16. August 1945 fra Statskonsulent *A. P. Jacobsen* .. 571

Svarskrivelse af 16. August 1945 fra Kommandørkaptajn *Kjølse*n 573

Mødet Onsdag den 5. September Kl. 9^{1/2}:

Fhv. Udenrigsminister, Dr. phil. *P. Munch* 577

Mødet Onsdag den 5. September Kl. 14:

Fhv. Forsvarsminister *Alsing Andersen* 613

Mødet Torsdag den 6. September Kl. 9:

Fhv. Udenrigsminister, Dr. phil. *P. Munch* (afsluttet) 649

Mødet Torsdag den 6. September Kl. 14:

Fhv. Forsvarsminister *Alsing Andersen* (afsluttet) 687

Tirsdag den 17. Juli 1945, Kl. 9¹/₂*).

For Kommissionen mødte Kommandørkaptajn, fhv. Marineattaché ved det danske Gesandtskab i Berlin, Frits Aage Hammer Kjølser.

Formanden (H. P. Hansen): Hr. Kommandørkaptajn Kjølser! Maa jeg udbede mig Deres fulde Navn og Stilling.

Kjølser: *Frits Aage Hammer Kjølser*, Kommandørkaptajn.

Formanden: De var Marineattaché ved det danske Gesandtskab i Berlin, i hvilken Tid?

Kjølser: Jeg kom derned i Begyndelsen af December 1939, til jeg blev udvist af Berlin i September 1941.

Formanden: De er maaske bekendt med den Opgave, der er stillet denne Kommission, blandt andet at undersøge samtlige politiske og militære Forhold, som kan tjene til Bedømmelse af, hvorvidt der er Grundlag for at gøre Ansvar gældende over for Ministre eller andre særlig ansvarlige i Forbindelse med Danmarks Besættelse af tyske Tropper den 9. April 1940.

Det, man saaledes fra Kommissionens Side ønsker, er — som det er meddelt Dem skriftligt — en mundtlig Forklaring i Tilknytning til Deres Virksomhed som Marineattaché i Dagene fra 1. til 9. April 1940 ved det kgl. danske Gesandtskab i Berlin, og der vil da af Kommissionens Medlemmer blive stillet Spørgsmaal til Dem.

Inden Afhøringens Begyndelse gør jeg opmærksom paa, at der paahviler Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, og jeg tør gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa vedrørende Deres egne Udtalelser.

Kjølser: Ja.

Formanden: Jeg gaar ud fra, De er bekendt med de Indberetninger, der er gaaet fra Gesandtskabet i Berlin til Udenrigsministeriet her i København, men hvis De har supplerende Oplysninger, ønsker vi gerne at blive gjort bekendt med disse.

Der er fremsat følgende Spørgsmaal, som Kommissionen ønsker besvaret: Er De bekendt med Generalrapporten for Søværnets Sikringsstyrkes Redegørelse for Deres Besøg i København den 1. April 1940? — eller vil De maaske have den læst op?

Kjølser: Ja, Tak, for jeg er ikke helt klar over, hvad det er for en.

Sekretæren oplæste da følgende:

»Den 1. April ankom den danske Marineattaché i Berlin til København med et Brev fra Gesandten i Berlin til Udenrigsministeren.

Brevet omhandlede Tysklands Frygt for, at Vestmagterne vilde rette et Angreb mod Malmlejerne i Nord-Skandinavien.

Marineattachéen kommenterede efter Ordre Brevet over for Udenrigsministeren og aflagde derefter Referat over for Chefen for Søværnskommandoen, hvorunder han endvidere oplyste, at der i Sønderjylland, tæt Syd for Grænsen, fandt Troppekonzentrationer Sted, samt at der i Østersøhavnene, navnlig i Stettin, var samlet Tropper og paafaldende meget Transportmateriel, herunder en Del store, søgaaende Dampere.

Da Regeringen og Søværnskommandoen længe havde været vidende om, at der i den tyske Del af Sønderjylland var samlet en Del Tropper, og da man formodede, at Formålet med det ved Stettin og i andre Østersøhavne samlede Transportmateriel var, at Tyskland havde haft til Hensigt at sætte ind mod Norge og Sverige, saafremt et allieret Troppekontingent var blevet landsat i Narvik for at komme Finland til Hjælp inden Fredsslutningen mellem Finland og Rusland (den 12. Marts 1940), og at disse Tropper og dette Transportmateriel af praktiske Grunde og muligvis som Følge af Issituationen var forblevet her, mente man ikke at burde vise noget Tegn paa Overraskelse eller Uro ved disse Meddelelser**).

Formanden: Dækker det Deres Opfattelse af, hvad der skete?

Kjølser: Ja, det falder meget godt sammen.

Formanden: Kan De redegøre for Deres mundtlige Samtaler med Udenrigsministeren og Chefen for Søværnskommandoen den 1. April?

*) Forkortelser vedrørende Henvisninger:

St. angiver stenografisk Referat. Tallet angiver Spaltenummeret.

A. angiver Aktstykker. Tallet angiver Sidetallet.

A. Nr. angiver Aktstykke Nr.

**) Jfr. A. 134.

Kjølse: Hvis jeg maa have Lov til at støtte mig til mine Optegnelser.

Mandag den 1. April om Formiddagen var jeg rejst til København efter Ordre fra Gesandten for at aflægge militærpolitiske Referater, hvad jeg gjorde jævnlig, en Gang om Maaneden, personlig for at undgaa Indiskretioner, og da havde jeg et Brev med fra Kammerherre *Zahle* til Dr. *Munch*. Dette Brev gik jeg op og afleverede her paa Christiansborg om Formiddagen. Det omhandlede de tyske Troppekonzentrationer i Nordtyskland, hvad man paa det Tidspunkt talte om i Berlin, Frygten for Angreb paa Malmlejerne i Nordskandinavien. Jeg kan ikke saadan ordret erindre Samtalen, men jeg har noteret fra den Tid, at Dr. *Munch* var interesseret i disse Meddelelser og hørte efter, hvad vi havde at berette, og var interesseret i det, der var givet Udtryk i dette Brev. Gesandtskabet har ikke nogen Kopi af det, jeg har heller ikke selv nogen Kopi af det, idet det blev skrevet meget tidligt om Morgenens, Mandag den 1., inden jeg skulde rejse. Gesandten sad sammen med mig og skrev det, hvad han ellers sjældent gjorde personligt, med egen Haandskrift, i Forbindelse med det, jeg meddelte ham. Jeg har altsaa hverken Kopi af selve Haandskrivelsen fra Kammerherre *Zahle* eller selve Brevet. Jeg ved ikke, hvor det er henne.

Det, jeg erindrer fra denne Samtale, var, at Dr. *Munch* ved Slutningen af Samtalen — hvilket jeg har noteret mig omgaaende i min Dagbog — nævnte, at han paa Basis af de Forhandlinger, der lige var ført, saa vidt jeg husker i December 1939, ved Udenrigsminister-mødet i Stockholm udtalte, at hvis Vestmagterne, som det nu lod til efter disse Rygter om Malmlejerne, vilde angribe Norge, vilde Dr. *Munch* kun udtale, at han vidste, at dette Land vilde forsvare sig, og paa samme Maade vidste han, at skulde der ske et Angreb paa Sverige, vilde Sverige ogsaa forsvare sig, og Dr. *Munch* føjede til sidst til: ligesom vi i Danmark vil forsvare os med Vaabenmagt, hvis vi bliver angrebet; og dette maa De gerne, hvis De faar Lejlighed til det, sige til hvem De træffer i Berlin. Derefter sluttede Samtalen, og jeg gik over i Søværnskommandoen og afleverede et nogenlunde tilsvarende Referat til det, som Sekretæren lige har læst op, til Viceadmiral *Rechnitzer*, der var

til Stede, Viceadmiral *Vedel* og Kommandørkaptajn *Pontoppidan*.

Jeg ved ikke, om Formanden ønsker mere.

Formanden: De erindrer ikke Ordlyden af dette Brev til Dr. *Munch*?

Kjølse: Det Brev af 1. April, der er Tale om, var paa Basis dels af, hvad jeg havde hørt, og dels af, hvad vore Korrespondenter havde meddelt, de Korrespondenter, som Gesandtskabet og jeg opretholdt en ret intim Kontakt med, fordi det viste sig befrugtende, at Gesandtskabets Efterretningsorgan havde direkte Kontakt med de dygtige danske Korrespondenter, som var dernede, og det var nærmest paa Basis af Meddelelser, *Helge Knudsen*, som dengang var Korrespondent til »Berlingske Tiden« dernede, om Aftenen gav Kammerherre *Zahle*, Meddelelser, der havde alarmeret Kammerherre *Zahle*, som mente, at vi maatte sende disse Meddelelser hjem. De gik ud paa, at Tyskerne publicerede eller lod skinne igennem, at man ventede dette Angreb paa Malmlejerne. Jeg vil gerne understrege, at det, vi sagde den 1. April i Berlin, var, inden vi fik, hvad jeg vil kalde de eksakte Oplysninger, som vi først fik fat paa Torsdag den 4. April. Dette var, hvad der laa i Luften i Berlin, og det gav utvivlsomt paa det Tidspunkt Udtryk for, hvad Tyskerne ønskede der skulde sive ud gennem Korrespondenterne til de respektive nordiske Gesandtskaber. Der var altsaa paa dette Tidspunkt ikke Tale om de eksakte Oplysninger, vi fik den 4. April, der var kun Tale om almindelig Frygt for, at der vilde ske noget i Skandinavien af den ene eller den anden Art, man mente, at der vilde ske noget; der var Tale om hele den Situation, som kunde udvikle sig i Nordskandinavien, henholdsvis omkring Malmlejerne og i den dengang saakaldte »Kalot« i Nordskandinavien. Det var ikke noget særlig langt Brev, men det gav altsaa Udtryk for det, vi og Korrespondenterne havde opsnappet paa det Tidspunkt.

Rager: Jeg vil gerne spørge, om den Omstændighed, at Kommandørkaptajnen rejste herop den 1. April, var affødt af den særlige aktuelle Situation med det Brev, som blev bragt med, eller om Rejsen var en af de nogenlunde normale Rejser, Kommandørkaptajnen omtalte i Begyndelsen af sin Redegørelse.

Kjølse: Det var i og for sig en nor-

mal Rejse, men man maa huske, at jeg kun forelagde Kammerherre *Zahle* Spørgsmaal om normale Rejser, naar der skete noget. Det var altsaa egentlig en Kombination af begge Dele, men hvis den Haandskrivelse fra Kammerherre *Zahle* ikke havde foreligget, vilde jeg alligevel have taget af Sted den 1. April.

Chr. Christiansen: I den Indberetning, Viceadmiral *Rechnitzer* har givet til Kommissionen, angaaende Kommandørkaptajnens Besøg i Søværnskommandoen den 1. April, slutter han Redegørelsen for Konferencen med Kommandørkaptajnen med at sige, at Kommandørkaptajnen sagde til Viceadmiralen, at Indstillingen over for Danmark var yderst venskabelig. Jeg vil gerne spørge: Hvordan ser De paa den Udlægning, som Viceadmiralen her har givet Udtryk for?

Kjølser: Udtalelsen erindrer jeg ikke at være kommet med, i hvert Fald er det meget vanskeligt saa mange Aar efter konkret at kunne sige henholdsvis, at det ikke er Tilfældet, eller at det er Tilfældet. Jeg kan ikke sige andet, end at jeg vil ikke tro, den er fremsat saaledes, som den bliver refereret. Noget andet er, om man siger, at Tyskland selvfølgelig ikke ønskede at give Udtryk for en uvenskabelig Holdning. Selv om de agtede at foretage sig, hvad de foretog sig, vilde de maaske alligevel give Udtryk for et yderst venskabeligt Forhold over for os. At Gesandtskabets Medlemmer i Berlin eksakt skulde have udtalt, som der staar, erindrer jeg ikke.

Chr. Christiansen: Det har dog den afgørende Betydning, at efter at Viceadmiralen har omtalt disse Rygter om alle disse Ting, slutter han med dette, som i Virkeligheden i høj Grad afsvækker de Indberetninger. (*Kjølser:* Ja). Derfor lægger jeg megen Vægt paa, om det virkelig er foregaaet saaledes, som det her positivt er refereret, idet der her staar: Tysklands Indstilling over for Danmark var fortsat yderst venskabelig, sagde Kommandørkaptajnen. Det staar ganske klart, som om det er en positiv Udtalelse, Kommandørkaptajnen er kommet med.

Kjølser: Jeg erindrer ikke, at jeg er kommet med den Udtalelse, men det kunde ogsaa kun dække Situationen indtil da, det kunde ikke dække de Indberetninger, man kom med senere.

Chr. Christiansen: Vi taler om den 1. April.

Kjølser: Jeg vil svare: Jeg erindrer ikke, at jeg har sagt det, jeg tør heller ikke benægte det. Men alle vil indrømme, at en Stat vil ikke give Udtryk for uvenskabelig Holdning over for et Gesandtskabs Medlemmer, naar de agter at foretage en Operation, som udelukkende er baseret paa Overraskelsesmomentet, saa jeg tør heller ikke benægte, at jeg har sagt noget lignende, selv om jeg vil tro, det er trukket frem paa en særlig Maade for at understrege det, Viceadmiralen gerne vil have frem.

Kristen Amby: Hr. Kommandørkaptajn! Har De ikke tidligere inden den 1. April dels sendt Indberetninger herind til Søværnskommandoen, dels muligvis ogsaa overbragt Budskaber til Udenrigsministeren? Jeg ved ikke, om De kan erindre det; saa vidt jeg forstod, blev De attacheret Gesandtskabet i December.

Kjølser: Ja.

Kristen Amby: Der er en lang Periode fra December til 1. April. Jeg synes, det kunde være interessant at vide, om De tidligere har givet Indberetninger. Naar jeg spørger om det, er det, fordi der i Viceadmiral *Rechnitzers* Redegørelse af 8. Januar staar*): »en Indberetning fra den nye danske Marineattaché i Berlin, Kommandørkaptajn *Kjølser*« — det var formentlig en skriftlig Indberetning, vi har den ikke, vi kender den ikke paa anden Maade, end at den er nævnt i Admiral *Rechnitzers* Redegørelse. Da det formentlig er en skriftlig Indberetning, vil jeg gerne have oplyst, om der foreligger en saadan.

Kjølser: Ja, det er ganske rigtigt, som Hr. Amby nævner, at der foreligger en saadan Indberetning. Jeg kom ned i December, og den første Indberetning vedrørende, hvad jeg kalder Uroen omkring Danmark, forelaa den 8. Januar. Det, der er vanskeligt for det militære Efterretningsystem, som jeg altsaa var ene om at opretholde dernede, var at skaffe de rette Forbindelser. De rette Forbindelser skaber man sig kun gennem Kontakt med Folk, som giver en Oplysning gennem længere Tid. Det er vanskeligt at faa det paa den relativ korte Tid, der var levnet mig, idet jeg som sagt først tiltraadte i December, og saa kom Julen, men den 8. Januar sendte jeg en Indberetning, Indberetning Nr. 5

*) A. 181.

af 8. Januar, som jeg har Bilag af her.

Dette er en lille Oversigt over samtlige Indberetninger fra min Side, som jeg skrev umiddelbart efter, og som jeg fik Legationsraad *Steensen-Leth* og *Schön* til at attestere, saa at man kan se, at den i hvert Fald er skrevet paa det Tidspunkt, og at den er autentisk.

Jeg ved ikke, om jeg skal læse den.

Formanden: Jeg tror ikke, det er nødvendigt, for vi har Beretningen*).

Kjølens: Det er Mosaikarbejde. Det her er noget, som den græske Marineattaché havde erfaret, og det gik ud paa, at den militære Situation vilde være nogenlunde stabil indtil tidlig Foraar 1940, derefter vilde der finde Angreb Sted mod Holland og Danmark, saaledes at Danmark kunde tvinges til at give Tilladelse til at oprette visse Baser i Jylland, og saaledes, at Nordsøens nordlige Dele i højere Grad kunde komme under tysk Kontrol. Det var Indholdet af den græske Marineattaché Constantinides' Oplysninger paa det Tidspunkt.

Den næste Oplysning vedrørende hele Sagen indberettedes som alle mine Indberetninger efter Ordre, dels til Udenrigsministeren og dels til Chefen for Søværnskommandoen; det var Indberetning Nr. 18 af 13. Februar 1940*), og den kom fra det rumænske Gesandtskab, som lige havde faaet deres Militærattaché, han gjorde Tjeneste baade som Marine- og Luftattaché paa samme Maade, som jeg gjorde, saa der var egentlig i og for sig ikke noget mærkeligt i, at det var ham, der fik disse Oplysninger. Han var kommet til Stockholm, og dér havde han faaet Instruktion af den daværende tyske Marineattaché Admiral Steffan, som senere blev udvist af Sverige paa Grund af for livlig Virksomhed i Stockholm. Han havde over for Rumæneren givet Udtryk for, at man overvejede i den tyske Overkommando at oprette tyske militære Støttepunkter i Danmark samt paa den norske Vestkyst, derimod omfattede disse Planer ikke Angreb paa Sverige, baade fordi dette Land ikke besad de af Tyskland saa eftertragtede Nordsøhavne, som man gerne af strategiske Grunde vilde have fat i, og fordi Sverige havde et bedre militært Beredskab. Indberetningen blev sendt til København i 2 Eksemplarer; det er Nr. 18 af 13. Februar 1940.

Kristen Amby: Var denne Indberetning konfereret med Kammerherre *Zahle*, inden den afgik?

Kjølens: Alle Indberetninger fra mig gik igennem Kammerherre *Zahle*. Noget andet er, at jeg selv konciperede min Indberetning og skrev den under, men jeg forelagde den for Kammerherre *Zahle*, og han sendte en Følgeskrivelse med den Indberetning, jeg sendte til Udenrigsministeriet. Følgeskrivelsen blev sendt fra Gesandtskabet for at blive indregistreret i Gesandtskabets Registratur i Modsætning til min Indberetning til Søværnskommandoen, som gik direkte til Chefen for Søværnskommandoen. Alt sammen gik gennem den Kurérjeneste, som var opretholdt til 9. April.

Kristen Amby: Det vil sige Udenrigsministeriet fik disse Indberetninger?

Kjølens: Ja, disse Indberetninger findes eller skulde findes i Udenrigsministeriets Arkiv. Vort Arkiv i Berlin — det kommer jeg maaske senere tilbage til — blev brændt den 9. April om Morgen efter Kammerherre *Zahles* Ordre, saaledes at der findes intet i Arkivet i Berlin omhandlende alt dette, der findes kun det, jeg har, og som jeg bjærgede udenom paa eget Ansvar, for at det ikke skulde blive brændt, og det har jeg her.

Kristen Amby: Jeg vil gerne spørge Kommandørkaptajnen, om Deres Indberetning af 5. April, paa samme Maade som Hr. Chr. Christiansen før hævdede med Hensyn til den tidligere Indberetning, sluttede med, at Forholdet mellem Tyskland og Danmark var venskabeligt, saaledes sluttede ogsaa Admiral Rechnitzers Redegørelse. Der staar**):

»Der var i Løbet af Dagen meget livlig tysk Handelstrafik i begge Retninger gennem Storebælt. De nordgaaende Skibe skønnedes at være lastede og gik tilsyneladende i Grupper eller mindre Konvojer, med enkelte armerede Trawlere som Dækning. Iøvrigt konstateredes der ingen paafaldende militære Bevægelser i Farvandene.

Fra den danske Marineattaché i Berlin kom der om Aftenen en Indberetning, der indeholdt supplerende Oplysninger til den forannævnte Indberetning fra Kammerherre *Zahle* samt gentagne venskabelige Forsikringer fra tysk Side i Forbindelse med det genoptagne Samarbejde med Hensyn til Farvandenens Minerydning efter Is-

*) A. 133.

**) A. 184.

driften. Endvidere Formodningen om, at en eventuel tysk Aktion maatte dreje sig om Omraader Nord eller Vest for Danmark. Dette bevirkede, at der ikke blev foretaget yderligere Forsvarsforanstaltninger.«

Jeg formoder, De husker Indberetningen af 5. April? (*Kjølsten*: Ja. Den har jeg Kopi af her). Der findes ikke nogen Steder en Kopi af Deres Indberetning. Der findes en Indberetning fra Kammerherre *Zahle*, som vi har.

Kjølsten: Desuden var der en fra mig, som jeg har Kopi af.

Kristen Amby: Undskyld, men jeg kan ikke vide, at der foreligger 2 Indberetninger, Kammerherre *Zahles* Indberetning af 5. April og en Indberetning fra Dem, til hvem?

Kjølsten: Til Marineministeriet, og den gaar ogsaa til Udenrigsministeriet. Alle saakaldte M. L. Indberetninger — det er en Forkortelse af Marine- og Luftattaché — gik som nævnt for Kommissionen baade til Marineministeriet og til Udenrigsministeriet, uanset om de var stilet til Marineministeriet eller til Udenrigsministeriet.

Kristen Amby: Ja, og det maa være den Indberetning, der er gaaet til Søværnskommandoen, og som Admiral *Rechnitzer* her omtaler og siger gav Udtryk for venskabelig Holdning.

Kjølsten: Jeg kan ikke se et eneste Udtryk for venskabelig Holdning i den Skrivelse.

Kristen Amby: Det ved jeg ikke, for vi kender ikke den Indberetning.

Hjermind: Kan man ikke faa den Indberetning fremlagt.

Kjølsten: Jo, jeg vil foreslaa, at Kommissionen fik den af mig forfattede og af Gesandtskabet attesterede korte Fremstilling, der staar samtlige Bilag i.

Kristen Amby: Den Indberetning har vi altsaa ingen Steder. Er den lang?

Kjølsten: Den kan læses op i Løbet af et Øjeblik.

Kristen Amby: Saa vil jeg gerne have den læst op, for den kan give Anledning til Spørgsmaal.

Kjølsten: Det er en Indberetning, jeg har indsendt til Udenrigsministeriet, den er underskrevet af mig.

„Marineattaché, Kommandørkaptajn Kjølsten.
Kongelig dansk Gesandtskab.

Berlin, den 5. April 1940.

Strængt fortrolig.

Tysklands Offensivplaner.

Idet det forudsættes, at den Indberetning vedrørende Tysklands formentlige Angrebsplaner mod Danmark og andre neutrale Lande, som afsendes fra Gesandtskabet med særlig Kurér til København den 4. April, er Marineministeriet bekendt, skal jeg her ved indsende nedenstaaende supplerende Oplysninger hertil.

Til de Meddelelser, som henholdsvis den [saa er der et Antal Prikker, men det klippede jeg ud for ikke at kompromittere den svenske og den hollandske Militærattaché; der stod]: »som henholdsvis den — svenske Marineattaché og den hollandske Militærattaché den 4. April har afgivet til mig vedrørende de i næste Uge forestaaende Angreb paa dansk og hollandsk Territorium, kan der gøres følgende militære Betragtninger gældende, nemlig at Besiddelsen af dansk og norsk Territorium antagelig skulde have til Formaal at danne en udvidet Basis for herfra at føre en skærpet Luftkrig mod Englands Flaade og Baser, mod engelske Havne og Skibsværfter og mod Englands Kommunikationslinier, i anden Række skulde dette understøttes af Ubaadsangreb og Minekrig. En saa udstrakt tysk Operationslinie paa den norske og danske Kyst vil nemlig kunne danne en langt mere effektiv Basis for overraskende Luftangreb end den, som den relativt meget begrænsede tyske Nordsøkyst nu frembyder.

Den i Forbindelse hermed eller umiddelbart derefter følgende Invasion i Holland skulde tjene til det samme Formaal i Forbindelse med, at Besiddelsen af Kanalkysten i næste Fase, efter at England skulde være haardt ramt af ovenstaaende Angreb, kan benyttes til en Invasion i England af den ene eller anden Karakter.

De Oplysninger, som stammer fra det norske Gesandtskab, og som gaar ud paa, at Angrebet i Holland skulde føres videre Syd paa med en Nedkæmpning af de belgiske, franske og engelske Armeer som Formaal, forekommer derimod mindre sandsynlig ud fra en militær Betragtning under

Hensyn til de kolossale Tab, som dette — i Lighed med et Gennembrud af Maginotlinien — vil koste. Sandsynligere er og vistnok ogsaa i Overensstemmelse med Rigskanslerens hele Indstilling og Mentalitet, at Hovedangrebet sættes ind mod England, og at Frankrig »fredes« i saa høj Grad som mulig.

..... *)

Det er oplyst, at der i Tirsdags har fundet et betydningsfuldt Møde Sted hos Føreren, hvor bl. a. Udenrigsministeren, Generalfeltmarskal Göring og de højstkommanderende indenfor de 3 Værn med Stabe har været til Stede.

Hvad Troppekoncentrationen i Stettin—Swinemünde angaar, foreligger, at der ligger 15 à 20 store Dampere, hvoraf en Del er Turistdampere, ialt repræsenterende ca. 150.000 ts., som er krigsmalede og som i Løbet af den sidste Uge har indladet Krigsmateriel, hovedsagelig bestaaende af lette Tanks, Artilleri, Ammunition, samt Luftfartøjer. Flere af Dampene er efter endt Ladning afgaaet til Swinemünde, hvor »Lützow« samt en anden Krydser og en Del Jagere og lettere Enheder er forsamlet.

Indladningen er delvis foregaaet om Natten og foregaaet pr. Lastautomobiler, som er observeret personlig af den Kilde, som disse Oplysninger stammer fra. Desuden skal der befinde sig et stort Antal Tropper i Nærheden af Stettin, som tidligere ikke har ligget her, men hvis Indladning ikke endnu skal være paabegyndt.

Som indberettet, foreligger der Meldinger om forøget og forceret Uddannelse af Tropper til Anvendelse af Gas, hvilket i visse Tilfælde skal have vakt nogen Uro blandt disse Afdelinger, som derved skal have vist Tegn til Ulyst til at benytte dette Angrebsmiddel.

Et betydeligt Antal Undervandsbaade er afgaaet fra tyske Nordsøhavne omkring den 1. April.

Det forlyder, at der er oprettet Lynkursus i skandinaviske Sprog for Medlemmer af Politikorpset.

sign. *Kjølsern.*

Til
Marineministeriet. »

Kristen Amby: Den Indberetning har De ogsaa sendt til Udenrigsministeriet, Hr. Kommandørkaptajn?

Kjølsern: Ja, den er afgaaet saavel til Udenrigsministeriet som til Søværnskommandoen.

Formanden: Det væsentligste findes aftrykt i Søværnskommandoens Generalrapport for Sikringsstyrken.

Rasmus Hansen: I Beretningen fra det danske Gesandtskab af 8. April bringer Kammerherre *Zahle* med Dem, Kommandørkaptajn Kjølsern, som Mellemlid den Meddelelse fra U. S. A.s Marineattaché, at den tyske Transportflaade har forladt Stettin med vestlig Kurs over Østersøen. Kammerherre *Zahle* fremsætter i den Anledning Formodning om, at Bestemmelsen er Narvik. I samme Beretning, altsaa den sidste, som naar Udenrigsministeren før den tyske Besættelse af Danmark, siger Kammerherre *Zahle*, at man vel nærmest, hvis hans Meddelelse er rigtig, maa tænke sig, at de tyske Styrker følger en Plan, som ikke er en Følge af, men et Præventiv mod et allieret Fremstød mod de nordlige Vestkyster, og Kammerherre *Zahle* fortsætter med at sige, at selv for en Lægmands Betragtning kan det forstaaes, at de nordlige Vestkyster kan frembyde direkte Udfaldsporte mod den britiske Østkyst, men, føjer Kammerherre *Zahle* til, den norske Vestkyst synes at egne sig hertil i højere Grad end Jyllands Kyst. Kammerherre *Zahle* bestyrker altsaa i sin sidste Indberetning til Udenrigsministeriet den Opfattelse, at denne Aktion sandsynligvis vil tage Sigte paa den norske Vestkyst. Maa jeg spørge Dem, Hr. Kommandørkaptajn, er denne Opfattelse hos Kammerherre *Zahle* den 8. April overensstemmende med Deres Opfattelse den Dag, da denne Beretning afsendes?

Kjølsern: Den 8. April var jeg ikke i Gesandtskabet. Dagen før var vi sammen med de andre Vaabenattachéer, om jeg saa maa sige, tvangsindlagt af den tyske Overkommando til at besøge Westwall'en. Jeg havde over for Kammerherre *Zahle* forsøgt at forblive i Berlin, han havde overvejet det meget nøje, men insisterede efter Samraad med den svenske Gesandt paa, at jeg tog med for ikke paa det Tidspunkt at give Anledning til Demonstrationer, og i øvrigt mente vi, at Indberetningerne var af en saadan Art, at der ikke var mere for mig at gøre. Jeg har altsaa ikke, om jeg saa maa sige,

*) Indberetningen in extenso, se A. 38.

været nærværende, da Kammerherren skrev det om Søndagen, men Kammerherren har i og for sig Ret i, at det primære Maal er Norge, og Midlet for at naa det primære Maal, Norge, var Danmark, altsaa det strategiske Maal laa i de norske Vestkysthavne, og for at opnaa dette Maal maatte man sætte sig i Besiddelse af Danmark. Danmark som saadan var ikke Maalet, Danmark var Midlet for at naa Maalet, Norge.

Rasmus Hansen: De er klar over, at dette Synspunkt fremgaar ikke af nogen af Indberetningerne til Udenrigsministeriet fra Gesandtskabet i Berlin. Der staar, at de norske Vestkysthavne egner sig bedre til Operationer end de jyske Havne. Var det ikke saaledes? (*Kjølser:* Jo, jo). Altsaa er det kommet frem. Man faar det Indtryk af hele Indberetningen, at Kammerherre *Zahle* er af den Opfattelse, at den Aktion, som maaske er under Forberedelse, udelukkende gælder Norge, og der er det, jeg gerne vil have at vide, hvorvidt den Opfattelse af Kammerherre *Zahle* er fremkaldt af Deres Oplysninger. Nu stillede jeg mit Spørgsmaal saaledes, at jeg spurgte, hvorvidt De den 8. havde fremkaldt den Opfattelse hos Kammerherren — det var forkert af mig, fordi jeg af Aktstykkerne maatte vide, at De ikke var i Berlin den 8., men havde forladt Berlin den 7. Men har De indtil dette Tidspunkt bestyrket den Opfattelse, som Kammerherren saa aabenbart giver Udtryk for i sin Indberetning?

Kjølser: Den primære Indberetning var den 4., og deraf fremgaar det af Punkt 1, at Aggressionen omfatter Norge og Danmark.

Rasmus Hansen: Ja, men af Indberetningen den 8. April faar man nærmest det Indtryk, at Kammerherren er ved at gaa væk fra den Opfattelse, at Aktionen ogsaa kan komme til at omfatte Danmark.

Kjølser: Jeg havde ikke Indtryk af, at Kammerherre *Zahle* var af den Mening. Hvorvidt man kan analysere noget saadant af hans Indberetning, er muligt, men det er i hvert Fald ikke i Overensstemmelse med de Indberetninger, der forelaa fra min Side, og som jeg havde været medvirkende til, og som forelaa forinden, og i vor første Indberetning af 4., som var den primære Meddelelse, staar der, saa vidt jeg erindrer, i Punkt

1: Operationen omfatter Norge og Danmark.

Fr. Dalgaard: Den Indberetning af 5. April, som De, Kommandørkaptajn, oplæste, findes altsaa forskellige Steder, den findes i Udenrigsministeriet og i Marineministeriet?

Kjølser: Ja, den skulde findes der; hvorvidt den gør det, ved jeg ikke.

Fr. Dalgaard: De har ikke gjort nogen opmærksom paa specielt Deres Indberetning — jeg tænker paa Medlemmer af Kommissionen —, De har bare henholdt Dem til, hvad De har indsendt?

Kjølser: Ja, noget andet er, at jeg har sikret mig, at Udenrigsministeriet fik det, vi sendte til Marineministeriet.

Fr. Dalgaard: Men De har ikke gjort særlig opmærksom paa, at der findes en saadan Indberetning?

Kjølser: Over for Kommissionen?

Fr. Dalgaard: Ja.

Kjølser: Nej, ikke udover, hvad der finder Sted her.

Fr. Dalgaard: Dernæst vil jeg gerne spørge vedrørende Admiral *Rechnitzers* Indberetning. Der staar*):

»Den 8. Januar forelaa der en Indberetning fra den nye danske Marineattaché i Berlin, Kommandørkaptajn Kjølser, der nylig havde været i Tiltrædelsesbesøg hos Storadmiral Raeder, der ogsaa ved denne Lejlighed havde hyldet Samarbejdet mellem de to Mariner.

Den maritime Chef ved den tyske Overkommando, som Kommandørkaptajnen ligeledes havde besøgt, havde overfor ham udtalt, at man i Danmark vist ikke var klar over, hvor meget det direkte Samarbejde mellem de to Mariner havde betydet for vort Land.«

Ved De noget nærmere om, hvad der hentydedes til der?

Kjølser: Nej, ikke andet, end at den tyske Marine altid paa enhver Maade forsøgte at give Udtryk for, at den havde de mest venskabelige Følelser over for os, men noget konkret ved jeg ikke.

Fr. Dalgaard: Det er et rent Referat af, hvad den mener, det er ikke Deres Indtryk?

Kjølser: Nej, det er det ikke. Storadmiral *Raeder* havde truffet Viceadmiralen personlig som alle bekendt ved Hitlers 50 Aars Fødselsdag i Maj 1939,

*) A. 181.

og der var en vis personlig Rapport mellem Storadmiralen, Chefen for den tyske Operationsafdeling Admiral *Fricke* og Viceadmiral *Rechnitzer*, de udvekslede gentagne Gange personlige Hilsener gennem mig.

Hjermind: De nævnte, Hr. Kommandørkaptajn, at De opretholdt en intim Kontakt med de dygtige Korrespondenter, De nævnte blandt andet Redaktør *Helge Knudsen*. Jeg vil gerne spørge: Hvordan gav denne Kontakt sig rent praktisk Udtryk i de Dage?

Kjølens: Den gav sig ikke alene i de Dage, men ogsaa inden Udtryk derved, at to til tre af disse Korrespondenter, fortrinsvis *Helge Knudsen* fra »Berlingske Tidende« og *Jacob Kronika* fra »Nationaltidende«, søgte mig 2 Gange om Dagen paa Gesandtskabet for at høre, hvad jeg vidste om Situationen i Forbindelse med, hvad de havde faaet at vide af Propagandaministeriets Pressekonferencer. Denne Kontakt viste sig at være en saadan, at jeg havde Indtryk af, at ogsaa Kammerherre *Zahle* satte Pris paa den, idet vi supplerede hinanden. Mine Meddelelser kom fra daglig Kontakt med mange Militærattachéer, som man anerkendte som værende vel underrettede, og som belyste Sagen ud fra rent militære Synspunkter, hvorimod deres var mere journalistisk betonedede, og ved at kombinere disse to Ting fik man, om jeg saa maa sige, det bedste Resultat. Det er noget, som Kammerherre *Zahle* tidligere har gjort i den Grad, som det var muligt.

Hjermind: Disse Journalister kunde altsaa give Dem Oplysninger, der selv for Dem som Marineattaché havde Betydning?

Kjølens: Alt Efterretningsvæsen er Mosaikarbejde. Spørgsmaalet er at vurdere sine Kilder og sammenligne, hvad man har hørt fra andre vel underrettede Kilder og samle det til en Helhed, og jo flere gode Stykker der findes, jo bedre bliver Arbejdet. Ensidige Kilder fra militære Sider er ikke tilstrækkelige, man maa ogsaa have Kilder, der i højere Grad føler de daglige Begivenheder paa Puls, nemlig Journalisterne, og ikke mindst dem, der var i Berlin. Men gennem de dygtige fremragende Korrespondenter, amerikanske Korrespondenter og andre, som vore Landsmænd i Pressen stadig havde Kontakt med, fik man langt større Basis at virke paa end ved ensidigt at holde sig til sine egne Kilder.

Hjermind: I Gesandtskabet betragte-

de man de to Korrespondenter Knudsen og Kronika som vel underrettede?

Kjølens: Meget vel underrettede Folk.

Hjermind: Der staar i Redegørelsen fra Admiral *Rechnitzer*, at der var blevet telefoneret fra danske Journalister i Berlin til Udenrigsministeriet, at man ventede en Aktion i Løbet af 2 Timer — det er den 8. April. Var De bekendt med den Henvendelse? Jeg formoder, det maa være enten Kronika eller Knudsen, der har foretaget den.

Kjølens: Den eksakte Henvendelse der var jeg ikke bekendt med, men vi havde jo saa nær Kontakt med Korrespondenterne, at der efter vor Mening ikke var nogen Tvivl om, at den Aktion vilde finde Sted.

Hjermind: Det var De ikke i Tvivl om?

Kjølens: Det var vi ikke i Tvivl om. Vi mente saa, det var vor Pligt i saa høj Grad som muligt at faa bragt den Opfattelse, som vi nu havde om Situationens Alvor, til Myndighederne i København, og da vore Indberetninger, som gik hver Dag, tilsyneladende ikke havde noget Resultat, kaldte vi — Legationsraad *Steensen-Leth* og jeg — henholdsvis *Jacob Kronika* og *Helge Knudsen* til for at gøre dem opmærksom paa, at Situationen efter vor Mening var saaledes, at man maatte anvende alle til Raadighed staaende Midler for at faa København underrettet om de eksakte Forhold. Det lovede disse to Korrespondenter at gøre, og det gjorde de ogsaa; paa hvilken Maade de gjorde det, var vi uvidende om, men de gjorde det gennem deres Korrespondancer og Telefoner til deres respektive Forbindelser i København.

Hjermind: Var Kammerherre *Zahle* bekendt med det?

Kjølens: Ja, det var han ganske sikkert.

Hjermind: Betragtede man i Gesandtskabet ogsaa siden da, omkring den 5. til 6. April, Situationen stadig som foruroligende, eller mente man, den var mere afspændt?

Kjølens: Situationen var karakteriseret af vor Indberetning Torsdag den 4., som indeholdt de eneste eksakte Oplysninger, vi havde, og som der blev gjort Rede for i disse 5 Punkter, disse var primære, alt overskyggende andre Indberetninger, som skulde være supplerende. Men i intet Tilfælde forelaa der en Afspænding af Situationen, som steg gradvis til Kulminationen Søndag den 7.,

da vi fik Meddelelse om Transportflaadens Afgang.

Hjermind: Var det Dem, eller var det Legationsraad *Steensen-Leth*, der fik den Meddelelse den 7. og lod den gaa videre?

Kjølse: Jeg fik den fra den amerikanske Marineattaché. Jeg kaldte saa paa Legationsraaden, fordi han sad inde med den Kode, vi skulde lade gaa hjem efter. Jeg formulerede Teksten, *Steensen-Leth* oversatte den til Koden, hvorefter jeg telefonerede til København — det var en Telefonkode. Det var altsaa en Kombination, det var ved forenede Anstregelser.

Hjermind: Det er en af de mere korte Meddelelser om Transportflaaden. Gik Oplysningerne ud paa mere? Har De faaet mere at vide om det?

Kjølse: Meddelelsen kom om Søndagen fra Commander *Schrader*. Han var Marineattaché i U. S. A. og venligssindet. Jeg havde intimt Samarbejde med den amerikanske Ambassade, og som Ambassade havde de helt andre Virkemidler end vi; vi i Gesandtskabet var kun os selv, men de havde et vidt forgretnet Agentsystem, som vi slet ikke havde paa det Tidspunkt. Og han havde af sine Agenter fra Stettin faaet at vide, at Transportflaaden havde forladt Stettin den 4. April Retning vestpaa over Østersøen, og han mente at vide, at Destinationshavnen efter Tiden at dømme var Narvik, men vidste ikke, om Aktionen gjaldt Norge, Holland eller andre Lande. Han udtalte som sin personlige Mening, da jeg spurgte ham, at han ikke paa daværende Tidspunkt troede paa en Vestfrontoffensiv. Han troede altsaa paa en nordlig Offensiv. Den anden Meddelelse om Søndagen var fra den hollandske Attaché, som sagde, at Situationen var truende. X. — det er de tyske Officerer inden for den tyske Overkommando, som var vor primære Kilde — de sagde, at Befehl var udgaaet, d. v. s. Aktionen er sat i Gang. Det passede med U. S. A.s Meddelelse, og desuden kom fra anden Side Meddelelse om Søsygemidler. Og da Hollands og U. S. A.s Meddelelse passede sammen, redigerede jeg Meddelelsen om Transportflaadens Afgang fra Stettin Søndag Formiddag.

Hjermind: De omtalte de Oplysninger, de tyske Officerer havde givet Dem. Jeg kan af Aktstykkerne se, at der gør sig to Teorier gældende om disse Officerer, den ene, at det er Officerer, der en-

ten begaar Indiskretioner eller en eller anden Form for Spionage eller Forræderi, og den anden Teori, at det er Officerer, der er mer eller mindre beordrede til at lade visse Meddelelser sive ud, formodentlig for at fremkalde en vis Stemning eller ligefrem for at vildlede de andre Lande. Hvordan var Deres Opfattelse af disse sidste Meddelelser? Var det for at vildlede, eller var det Folk, der virkelig spionerede til Fordel for Norge eller Danmark?

Kjølse: De spionerede ikke til Fordel for Norge eller Danmark, men i Mod sætning til Hitler. Hele Aktionen kom til Verden efter indgaaende Meningsudvekslinger mellem *Hitler* og den tyske Overkommando, særlig repræsenteret ved Storadmiral *Raeder*, som holdt paa, at Aktionen var for risikabel. Efter disse Diskussioner flyttede *Hitler* den saakaldte Wehrmachtführungsstab ned i Rigskancelliet for under hans personlige Førelse at forberede Aktionen mod Danmark og Norge. Der blev Planen udarbejdet og, det hedder sig, efter Hitlers eget Diktat. Disse Officerer, som var i Wehrmachtführungsstab meddelte deres Opfattelse af Situationen til den hollandske Militærattaché, som vi tidligere havde samarbejdet med, og som havde Erfaring for, at de Meddelelser, som kom fra den Kilde, var rigtige. Det meddelte han mig, hvilket jeg ogsaa meddelte i min Indberetning, og jeg gik ud fra, de var rigtige. Jeg har den absolutte Teori, at disse Mennesker gjorde det for at kompromittere Overraskelsesmomentet for allerede paa det Tidspunkt at støde *Hitler* fra Indgreb i de militære Dispositioner. At denne Teori i hvert Fald har nogen Sandsynlighed bag sig, er naturligt, naar man ser, at det, der fandt Sted den 4. April over for os, gentog sig saa kort efter ved Overfaldet paa Holland over for Major *Sass*, som var Hollands Militærattaché. Det fremgaar af en Bog, som er udgivet, og som jeg har set i Berlin — jeg ved ikke, om den findes herhjemme, den hollandske Gesandt *de With* udgav den i Amerika —, at *Sass* i Tide var underrettet om Aktionen i Holland. Da det senere har vist sig, at det var rigtigt baade over for Holland og Danmark, kan man sige, at denne Hypotese, som disse Mennesker har, har overvejende Sandsynlighed for at være rigtig.

Hjermind: Ja, saaledes opfatter jeg det ogsaa.

Rasmus Hansen: De har i Deres Besvarelse af Hr. Hjerminde Spørgsmaal givet Udtryk for, at der hos Dem personlig — jeg forstaar, det var hos Dem personlig — var en vis Frygt for, at Indberetningerne af 4. og 5. April ikke gjorde tilstrækkeligt Indtryk paa Regeringen herhjemme. De Oplysninger, De var i Besiddelse af, og som prægede Indberetningerne af 4. og 5. April, havde De jo fra den svenske Marineattaché...

Kjølens: Først fra den hollandske Marineattaché, men ogsaa fra den svenske, ja.

Rasmus Hansen: Var De i Gesandtskabet i Berlin bekendt med, at efter at man i Udenrigsministeriet her i København havde modtaget Indberetningerne af 4. og 5. April, lod man gennem den norske og den svenske Gesandt her i København forespørge hos Regeringerne i Oslo og i Stockholm, hvorledes disse saa paa Oplysningerne hertil af 4. og 5. April? Var De endvidere i Gesandtskabet bekendt med, at den norske Gesandt meddelte Udenrigsministeriet, at man i Oslo havde modtaget en lignende Beretning, men at man ikke tillagde den nogen som helst Betydning? Var man i Gesandtskabet, og var De personlig, endvidere bekendt med, at den svenske Gesandt i København i Anledning af den danske Regerings Forespørgsel meddelte, at Rygterne for Stockholm var en gammel Historie, og at man inden for den svenske Regering ikke troede paa, at Rygterne om et tilsigtet Angreb var rigtige?

Kjølens: I det norske Gesandtskab, som paa det daværende Tidspunkt laa lige ved Siden af det danske paa Altenstrasse, raadede man ikke over nogen Militær- eller Marineattaché, og da vi altid — ogsaa efter Kammerherre Zahles Ordre — opretholdt den mest intime Kontakt med saavel det norske som det svenske Gesandtskab, underrettede jeg personlig Minister *Scheel* om Situationen. Minister *Scheel* er jo senere død; han var paa det Tidspunkt en ældre Mand, han var Doyen dernede, men i øvrigt en Mand, som var præget af et langt Livs Arbejde. Desuden var der i det norske Gesandtskab en Legationsraad *Stang*, senere kendt som Quisling-Tilhænger; han havde allerede paa det Tidspunkt lagt sine Meninger for Dagen, sin Sympati over for Nazi-Regimet, og han blev, saavidt jeg ved, senere Medlem af den norske Quisling-Regering. Han kom, efter at

jeg havde været hos Minister *Scheel*, og gav Oplysninger, som til en vis Grad gik imod mine Oplysninger; han sagde, han havde dem fra civil Kilde, og han mente, at Angrebet slet ikke vilde blive rettet nordpaa, men længere ned sydpaa mod Holland og Vestfronten. Han vilde ikke udtale sig om sin Kilde, sagde blot, at den var af civil Art. Jeg kan tænke mig, at hans personlige Synspunkter maaske i nogen Grad har præget Minister *Scheels* Indberetning til Oslo.

Med Hensyn til Sverige kan jeg kun oplyse, at det svenske Gesandtskab og Minister *Richert* gik fuldt ind for Situationens Alvor, efter at der havde været holdt et Møde i det svenske Gesandtskab, hvor Minister *Richert* bad mig være til Stede og give Udtryk for min Opfattelse sammen med Marineattachéen, Kommandørkaptajn *Forshell*, og efter dette Møde var jeg selv Vidne til, at Minister *Richert* til Chiffrering dikterede et ligesaa alarmerende Telegram til Stockholm som vor Indberetning af 4. April. Dette falder ganske sammen med hele den svenske Militærstabs Opfattelse. Oberst *Julin Danfelt*, som havde et langt Livs Erfaring bag sig, var en meget anerkendt Mand blandt Vaabenattachéerne, og hans Opfattelse faldt sammen med vor, hvad jeg har faaet bekræftet, efter at jeg har været i Sverige i ca. 18 Maaneder, ved Samtaler med forhenværende Minister, nu Landshøvding *Sandler*, som netop ogsaa kom ind paa dette Spørgsmaal og gerne vilde have en Samtale med mig i den Anledning. Jeg fik i hvert Fald herunder Indtrykket af, at Grunden til, at den svenske Regering ikke gik til Mobilisering paa det Tidspunkt, lige inden den 9. April, var, at man troede paa Indberetningerne fra Berlin, som gik ud paa, at Operationerne ikke gjaldt Sverige.

Rasmus Hansen: *Sandler* kan i denne Forbindelse ikke have megen Interesse for os, han var jo ikke Udenrigsminister den 9. April. Han var allerede nogen Tid i Forvejen gaaet af som Udenrigsminister, og *Günther* var blevet hans Efterfølger.

Men det lykkedes altsaa ikke den svenske Gesandt i Berlin at overbevise sin Regering, og den lod altsaa svare den danske Regering, at i Stockholm troede man ikke paa, at de Rygter, som Gesandten, *Richert*, havde indrettet, var rigtige. Denne Opfattelse fastholdes, saavidt vi kan se af de Aktstykker, vi har til Raadighed, af den svenske Regering

lige til den 9. April, fastholdes i øvrigt ogsaa af den norske Regering. Og det kan tillige ses af det Materiale, vi har, at den 8. April, da den engelske Mineudlægning ved Norge er foregaaet ...

Kjølens: Ikke: er foregaaet, men: er notificeret.

Rasmus Hansen: Javel — da er baade den engelske og den franske Gesandt i København samt en Række andre Gesandter, som den Dag kommer til Modtagelse hos Udenrigsministeren, af den Opfattelse, at Danmark i og for sig ikke kan betragtes som værende i Fare. Men det, jeg gerne vil have Rede paa, og som jeg ikke blev klar over af Deres Svar før, er dette: Var De personlig, var Gesandten i Berlin klar over, at der af den danske Regering var rettet en Forespørgsel til den norske og den svenske Regering om de Indberetninger, man havde faaet fra Gesandtskabet i Berlin den 4. og 5. April? Var De, var Gesandtskabet i Berlin klar over, at den norske og den svenske Regering stillede sig afvisende over for disse Indberetningers Indhold?

Kjølens: Nej, det var vi ikke klar over. Vi ser det kun ud fra det subjektive Synspunkt i Berlin, og hvad der foregaar imellem København-Oslo-Stockholm, er vi uvidende om. Vi ved, hvilken Opfattelse de paagældende Regeringers Repræsentanter, henholdsvis den norske og den svenske Gesandt i Berlin, havde, hvorledes de saa paa Sagen, men vi kendte ikke noget til en Note eller en Gesandtforespørgsel direkte til Oslo eller Stockholm paa det daværende Tidspunkt. Deraf, at der ikke skete noget i Oslo, og at der ikke skete noget i København, kunde vi indirekte regne ud, at man ikke vilde gøre noget, eller at man ikke tillagde Indberetningerne tilstrækkelig Vægt, og det var derfor, jeg dels sendte vore Indberetninger stadigvæk og dels forsøgte — som tidligere nævnt — gennem disse Korrespondenter at faa sendt saa fyldige Indberetninger hjem som muligt, baserede paa saa reelle Oplysninger som muligt.

Rasmus Hansen: Det vil sige, at den Bekymring, som De i Dag har givet Udtryk for opstod hos Dem, ikke var baseret paa noget som helst Kendskab til de Henvendelser, som var foretaget fra den danske Regerings Side.

Kjølens: Nej.

Harald Petersen: Jeg vil blot vende tilbage til Spørgsmaalet om Kommandørkaptajn Kjølens personlige Indbe-

retning af 5. April 1940, som er omtalt i Admiral *Rechnitzers* Redegørelse. Der fører Admiral *Rechnitzer* Kommandørkaptajnen som en Slags Vidne, idet han i Tilslutning til Indberetningen fra Kommandørkaptajnen igen forsikrer om disse særlig venskabelige Følelser, der hersker o. s. v., og slutter dette Afsnit med at sige, at dette bevirkede, at der ikke blev foretaget yderligere Forsvarsforanstaltninger. Det vil altsaa sige, at efter at Kommandørkaptajnens Redegørelse, sammenholdt med Gesandts Redegørelse, foreligger om Tysklands Offensivplaner og om de ret fremskredne Forberedelser, der er truffet adskillige Steder i Nordtyskland, saa fører Admiral *Rechnitzer* Kommandørkaptajnen som Vidne paa, at der ikke blev foretaget yderligere Forsvarsforanstaltninger. Jeg vil gerne — da nu selve Indberetningen, hele Karakteren af den, ikke er til at tage fejl af — spørge, om der paa noget senere Tidspunkt eller i Tilslutning til Kommandørkaptajnens Indberetning af 5. April er foregaaet noget som helst, der kan berettigge en saadan Opfattelse fra Viceadmiral *Rechnitzers* Side?

Kjølens: Nej, det er der ikke. Der foreligger kun disse Indberetninger og saa dette Telefon-Telegram. Ellers er der ikke foregaaet noget som helst. Kommunikationen mellem København og Berlin foreligger altsammen skriftligt dokumenteret, og hvad Viceadmiral *Rechnitzer* har ment at kunne udlede af Indberetningerne af 4. og 5. April om, at jeg ikke ansaa Situationen for alvorlig, det maa staa for Viceadmiralens egen Regning.

Aksel Møller: Jeg vil gerne gribe tilbage til det Spørgsmaal, som baade Hr. Hjermand og Hr. Rasmus Hansen har været inde paa: Forholdet i Berlin i Dagene lige umiddelbart før det skete, og Forholdet til disse Korrespondenter. Har jeg forstaaet Kommandørkaptajnen rigtigt, naar jeg mener, at de alarmerende Korrespondancer, som blev sendt hjem, blev inspireret af det danske Gesandtskab i Berlin?

Kjølens: Delvis. Der foregaar jo, som jeg gjorde Rede for, et Samarbejde mellem det militære Efterretningsvæsen og Pressens Efterretningstjeneste.

Aksel Møller: Ja, men det var altsaa Deres og Legationsraads *Steensen-Leths* Opfattelse, at der maatte gøres noget ekstraordinært for at forberede København paa, hvad der skulde ske?

Kjølser: Ja, det var vort sidste Forsøg paa at understrege, hvor alvorlig vi ansaa Situationen for at være.

Aksel Møller: Var Kammerherre *Zahle* enig i, at De og *Steensen-Leth* paa den Maade prøvede paa at raabe København op?

Kjølser: Jeg tør ikke sige, at vi paa det Tidspunkt har spurgt Kammerherre *Zahle* om Tilladelse. Det gjorde vi ikke, for jeg var ganske selvstændig i min Virksomhed. Jeg var underlagt Kammerherre *Zahle* rent administrativt, og jeg havde Ansvar over for ham, men ikke paa den Maade, at jeg ikke kunde foretage mig noget uden at spørge ham i Forvejen. Da Korrespondenterne baade før og efter kom baade een og to Gange paa mit Kontor, spurgte jeg ikke Kammerherre *Zahle* i Forvejen, naar jeg var klar over, at det, jeg gav Udtryk for, faldt sammen med hans Opfattelse.

Aksel Møller: Men De mener altsaa ikke, at der forelaa nogen forskellig Bedømmelse af Udviklingen mellem paa den ene Side Dem og *Steensen-Leth* og paa den anden Side Kammerherre *Zahle*?

Kjølser: Absolut ikke, absolut ikke! Jeg skal kun bemærke, at Kammerherre *Zahle* døde som bekendt i Maj 1941, og man kunde mærke, at dette her havde gjort et stærkt Indtryk paa ham. Hovedlinierne blev naturligvis angivet af ham, men der var ikke det fjerneste Modsætningsforhold, tværtimod gik han fuldt og helt ind for vor Opfattelse. Man maa ikke tro, det var noget, vi gjorde bag Kammerherre *Zahles* Ryg. Samtalen fandt Sted med os, fordi Kammerherre *Zahle* helst vilde være fri for at føre alle disse Samtaler, men det var fuldt ud i Overensstemmelse med den Linie, Kammerherre *Zahle* havde taget ved den 4. April at indberette om Situationen, som han gjorde.

Aksel Møller: Naar Kammerherre *Zahles* senere Indberetninger, de, der kommer efter den 4., er blevet opfattet som beroligende, er det altsaa ikke Deres Indtryk, at de skulde opfattes paa den Maade?

Kjølser: Absolut ikke. Kammerherre *Zahle* var jo en gammel Diplomat, og maaske tog han lidt mere Hensyn til, hvad der kunde tænkes; han tog, om jeg saa maa sige, i højere Grad, end vi gjorde, alle Muligheder med i Betragtning. Jeg har været stillet over for, at hans senere Indberetninger skal have virket beroligende paa visse Mennesker her-

hjemme, men jeg kan sige, at det efter min Opfattelse aldeles ikke har været vor eller Kammerherre *Zahles* Mening, at de skulde opfattes som beroligende.

Fr. Dalgaard: De har flere Gange talt om de to Korrespondenter, De havde Forbindelse med, *Helge Knudsen* og *Kronika*. Havde De ikke Forbindelse med de andre danske Korrespondenter dernede?

Kjølser: Jo, det havde jeg, men noget andet er, at man skal ikke have Forbindelse med for mange, og disse to Mennesker var — uanset hvilke Blade de var Korrespondenter til — de Folk, der havde siddet længst dernede; en Mand, som f. Eks. *Kronika* — han er tysk Statsborger, født i Flensborg, jeg kender hans Oprindelse — havde særdeles gode Kilder. Desuden var der *Ringsted*, som var Korrespondent, saavidt jeg husker, til »Politiken«, men han var paa det Tidspunkt meget jævnlige borte fra Berlin, senere i hvert Fald i mange Maanedere. Det er ikke, fordi jeg paa nogen Maade vil sige, at de andre ikke var lige saa gode, men disse to var efter min Opfattelse dem, man kunde faa mest ud af.

Fr. Dalgaard: Men naar det gjaldt om at raabe Danmark op, maatte man vel have flere Udraabere, ikke?

Kjølser: Jeg tør ikke i Øjeblikket sige, for jeg erindrer det ikke, hvorvidt *Ringsted* var i Berlin paa det Tidspunkt, men vi ringede ikke rundt til samtlige danske Journalister; der var jo blandt andet ogsaa Journalister af saakaldt dansk Oprindelse, som vi ikke ønskede at meddele os til.

Rasmus Hansen: Der er et Forhold, som fremdeles forekommer mig dunkelt efter det Svar, Kommandørkaptajnen har givet paa Hr. Aksel Møllers Spørgsmaal. Det er angaaende Gesandstens Holdning. Var Forholdet det, at Kammerherre *Zahle* delte Deres og *Steensen-Leths* Bekymring for, at de Indberetninger, han sendte til Udenrigsministeriet her i København, ikke gjorde tilstrækkeligt Indtryk?

Kjølser: Det er lidt vanskeligt at svare paa, om han nærede den i lige saa høj Grad som vi. Jeg vurderede maaske Situationen lidt mere, ikke alene ud fra et politisk, men ogsaa fra et militært Synspunkt, medens Kammerherre *Zahle* maaske nok i højere Grad lagde et diplomatisk Synspunkt til Grund. Men jeg vil gerne understrege, at der ikke paa noget Tidspunkt har været nogen som

helst Uoverensstemmelse mellem Kammerherre *Zahles* Hovedlinie og vor Opfattelse. Det har der ikke.

Rasmus Hansen: Fandt der paa noget Tidspunkt nogen Samtale Sted mellem Dem og Kammerherre *Zahle* eller mellem *Steensen-Leth* og Kammerherre *Zahle* om Nødvendigheden af at faa Korrespondenterne til at slaa Alarm i København?

Kjølens: Det er lidt vanskeligt at svare paa paa nuværende Tidspunkt. Jeg erindrer ikke, at vi konkret har været oppe hos Kammerherre *Zahle* og spurgt, om vi kunde kalde paa *Kronika* og *Helge Knudsen*, men det har absolut ligget inden for vor Kompetence og paa Linie med, hvad Kammerherre *Zahle* vilde have gjort, hvis han havde været i vort Sted. Men jeg erindrer som sagt ikke, at jeg er gaaet op til Kammerherre *Zahle* og har spurgt: Maa jeg foretage mig det og det. Men Legationsraad *Steensen-Leth* og jeg, som havde Kontorer lige ved Siden af hinanden, var fuldstændig enige om, at det burde gøres.

Rasmus Hansen: Man ved altsaa med Sikkerhed kun, at De og *Steensen-Leth* var paa Linie?

Kjølens: Ja, jeg ved skam ogsaa med Sikkerhed, at jeg var paa Linie med Kammerherre *Zahle* i Almindelighed.

Rasmus Hansen: Javel, men ikke vedrørende dette særlige Forhold.

Kjølens: Jeg vil meget nødig have, at man skal tro, der var et Modsætningsforhold, fordi jeg tilfældigt ikke kan huske, at jeg direkte har faaet Kammerherre *Zahles* Tilladelse til at gøre dette.

Rasmus Hansen: Jeg vil heller ikke have fremkaldt det Indtryk, at der var noget Modsætningsforhold. Jeg har bare faaet det bestemte Indtryk — og det er det, jeg gerne vil have bekræftet —, at Henvendelsen til Korrespondenterne er noget, der foranlediges af Dem og *Steensen-Leth*, men ikke — saaledes som De selv har oplyst her i Dag — noget, hvorom man taler med Gesandten.

Kjølens: Det var noget, der laa inden for min Kompetence.

Rasmus Hansen: Javel, det bestrider jeg heller ikke.

Westermann: Jeg vil gerne vende tilbage til det Spørgsmaal, Hr. Harald Petersen rejste vedrørende Viceadmiral *Rechnitzers* Redegørelse med Hensyn til Kommandørkaptajn *Kjølens* Indberet-

ning den 5. April. Det er for mig afgørende at faa dette Spørgsmaal klarlagt, fordi den 5. April og Dagene deromkring er det Tidspunkt, hvor man skulde have foretaget sig noget her i Danmark, hvis man skulde have været klar til den 9. April.

Den Indberetning, Minister *Zahle* indsendte samme Dag, den 5. April, er fra forskellig Side blevet udlagt som beroligende. Jeg kan ikke se det. Der staar: »Det er paa ingen Maade min Tanke at svække de foruroligende foreliggende Indicier«, og senere skriver han, at Øjeblikket er inde, til at man endelig maa tage alle Muligheder under Overvejelse, da der »i Løbet af Dage eller Timer« kan opstaa yderst alvorlige Forhold. Chefen for det ene af Værnene, Viceadmiral *Rechnitzer*, tager imidlertid det Standpunkt, at han vel har faaet denne II-Indberetning fra Kammerherre *Zahle*, men samtidig har han faaet en Indberetning fra den danske Marineattaché i Berlin, der indeholder visse Ting, som jeg nu skal nævne: »gentagne venskabelige Forsikringer fra tysk Side i Forbindelse med det genoptagne Samarbejde med Hensyn til Farvandenens Minerydning efter Isdriften«. Herom findes der intet i den Indberetning, Kommandørkaptajnen lige har læst op. Videre staar der: »Endvidere Formodningen om, at en eventuelt tysk Aktion maatte dreje sig om Omraader Nord eller Vest for Danmark«.*) Om dette staar der heller intet i Kommandørkaptajnens Indberetning.

Derfor er mit Spørgsmaal: Kan disse Udtalelser af Viceadmiral *Rechnitzer* henføres til en anden Rapport eller Indberetning eller noget andet Forhold, eller er det Ting, der er grebet lige ud af Lufte af Viceadmiralen? For det medfører, at den ene af Værnenes Chefer — og desværre det Værn, der var mindst forbedret — ikke alene over for sit eget Værn, men ogsaa i alle de Møder, som Dagene derefter holdtes hos Forsvarsministeren og hvor han overhovedet blev spurgt, hævdede som sit Standpunkt, at der intet burde foretages. Viceadmiralen skriver her som sin Konklusion af Marineattachéens Indberetning: »Dette bevirkede, at der ikke blev foretaget yderligere Forsvarsforanstaltninger.«

Kjølens: Jeg vil gerne svare, at det maa staa udelukkende for Admiralens Regning. Det er ikke baseret paa nogen

*) A. 184.

som helst anden Indberetning eller Meddelelse fra mig til ham. At Viceadmiralen har skrevet det, erfarer jeg her for første Gang. Det undrer mig, og jeg maa sige det samme som Forespørgeren, at jeg kan ikke se, at den Indberetning, som giver Udtryk for min Opfattelse, paa nogen Maade berettiger ham til at drage den Konklusion.

Rager: For os har der foreligget Indberetningerne fra Berlin, som Kommandørkaptajnen kender. Vi manglede den mundtlige Samtale af 1. April; den har vi nu faaet.

Jeg har forstaaet paa Kommandørkaptajnen, at efter Deres Mening skulde de Indberetninger, som er afgivet fra den 4. til den 8. April, efterhaanden have gjort København mere og mere urolig, fordi Kommandørkaptajnen vil have givet en stedse større Foruroligelse til Kende. Jeg forstaar imidlertid ikke, hvorledes det kan rime med Indberetningen af 6. April. Jeg synes, at der her ligger noget for Danmark særdeles beroligende, idet Kammerherre *Zahle**) begynder med at sige, at det er ikke hans Sag — uspurgt — at give Regeringen Raad, og saa nedenfor koncentrerer sig stærkt om, at det formodentlig drejer sig om et Fremstød mod norsk Territorium.

Man har altsaa paa et vist Tidspunkt i Berlin faaet det Indtryk, at man heroppe ikke tager Meddelelserne dernedefra tilstrækkeligt alvorligt, og saa gør man dette Forsøg med de to paagældende Journalister, der telefonerer herop. En saadan Telefonhistorie burde gaa — og gik vel ogsaa dengang — forholdsvis hurtigt. Faar man saa straks at vide af disse to Journalister, hvad Svar der kom, og drog man nogen Konsekvens deraf i Retning af yderligere at foretage sig noget? Mener Kommandørkaptajnen ikke selv ved nu at se i Indberetningerne, at de har virket og maattet virke i en noget anden Retning end den, jeg forstaar at Kommandørkaptajnen har ønsket?

Kjølse: Hvad angaar Resultatet af Korrespondenternes Telefonering, kan vi kun se det paa den Maade, som det genspejler sig i Pressen, og det faar vi først i Løbet af Lørdagen. Efter min Mening var Korrespondancerne uhyre foruroligende, i alle Tilfælde som de gav sig Udtryk i, saavidt jeg husker, »Nationaltidende«.

Hvad det andet Spørgsmaal angaar,

maa jeg stadig hævde, at Indberetningen Torsdag den 4. er den primære, den konkrete. De andre Meddelelser er i og for sig ikke andet end Udtryk for, at Kammerherre *Zahle* hele Tiden har villet holde Udenrigsministeren herhjemme à jour med, hvad der ellers skete, og selv om man maaske kan tage en Sætning ud, som synes at kunne give et beroligende Indtryk, har jeg i hvert Fald den Opfattelse, at Tendensen i Brevet, rigtigt analyseret, maa fastholdes at være den, at man ønsker at gøre opmærksom paa, at der er i Færd med at ske noget. Dette er selvfølgelig en subjektiv Opfattelse, men jeg er sikker paa, at man har ikke tilstræbt nogen Afsvækkelse. Man ser ogsaa den sidste eksakte Beretning om, at en Transportflaade er gaaet ud; det er dog ogsaa uhyre foruroligende i sig selv.

Rager: Jeg tager ikke en enkelt Sætning ud af Brevet; naar jeg blot nævnte en enkelt Sætning, var det for at give Nøglen til, hvor i Brevet det beroligende efter mit Skøn ligger. Det forekommer mig, at dette Brev helt igennem maa virke beroligende, og det er det, jeg synes staar i saa stærk Modstrid med det, der nu siges. For een Ting er, at vel kan man sige som saa: hvis vi havde vidst det, saa havde vi set anderledes paa det. Men naar nu Spørgsmaalet er, hvilket Indtryk Indberetningerne alt i alt maatte gøre her i København, saa vil jeg gerne pege paa, at man jo vidste i Berlin, at hvis man spurgte i Oslo — og man maatte vel gaa ud fra, at København vilde sætte sig i Kontakt med baade Oslo og Stockholm —, saa vilde man, som Nordmændene var indstillet dernede, med en ældre Mand som Gesandt og en nazistisk præget Mand til at lede Gesandtskabet, faa en beroligende Udtalelse, og i Sverige vidste man maaske ikke noget. Men saa forekommer det mig alligevel, at selv om Indberetningen af 4. April naturligvis er Hovedindberetningen, maa de derefter følgende — i hvert Fald efter mit Skøn — virke som en Art Trækken sig tilbage fra, hvad man har sagt, virke dulgende.

Kjølse: Jeg vil gerne gentage, hvad jeg sagde før, at vi jo ikke kendte Reaktionen. Vi kunde først bagefter se, at Oslo har ikke villet gaa ind paa det; det kunde vi ikke se paa det Tidspunkt. Grunden til, at jeg har meddelt dette med *Stang*, er, at her kan man maaske faa

*) A. 26.

Forklaringen, det var muligvis Grunden til, at man ikke reagerede i Oslo. Men det er ikke noget, vi allerede kan se paa det Tidspunkt, da vi ikke kender noget til Samtalerne mellem København og Oslo. Hvorvidt man vil se paa Resten af Gesandtskabets Indberetninger som foruroligende eller fastholdende Situationen, synes jeg maa bero paa et subjektivt Skøn.

Aksel Møller: Deltog Kommandørkaptajnen og Legationsraad *Steensen-Leth* i Kammerherre *Zahles* politiske Indberetninger i de Dage?

Kjølens: Ja, det gjorde vi; det vil sige, den første Indberetning havde jeg konciperet. Militærpolitiske Indberetninger blev som Regel konciperet af *Steensen-Leth* og af mig. Noget andet er, at det er Kammerherre *Zahle*, der beder os om at skrive paa den og den Maade, og det er ham, der skriver under, men almindelige militærpolitiske Indberetninger gik paa det Tidspunkt i højere Grad over til at blive konciperet af mig, i hvert Fald for en stor Del. Jeg vil gerne indrømme, at der er noget, jeg ikke har set; bl. a. har jeg ikke set Indberetningen fra Mandag den 8. Indberetningen fra Lørdag den 6. blev oprindelig skrevet af Kammerherre *Zahle* og derefter givet ned til os til Gennemsyn, og saa ændrede vi lidt paa den.

Aksel Møller: Det vil sige, at Indberetningen af 4. April har Kommandørkaptajnen konciperet?

Kjølens: Ja.

Aksel Møller: Og har De deltaget i Konciperingen af Indberetningen af 5. April?

Kjølens: Ja. Men i Modsætning til Indberetningen af 4. April, hvor min Koncept blev lagt fuldstændig til Grund for Skrivelsen, tør jeg ikke sige andet, end at Kammerherre *Zahle* muligvis nok har rettet lidt i Koncepten, inden den blev renskrevet; den er fremkommet ved et Samarbejde inden for Gesandtskabet.

Aksel Møller: Men Koncepten til Indberetningen Lørdag den 6. har Kammerherren selv skrevet?

Kjølens: Ja. Lørdagsindberetningen blev først skrevet i Koncept af Gesanden; derpaa bad han os om at læse den igennem, hvorefter vi gav vore Opfattelser Udtryk i Koncepten. Det er meget vanskeligt eksakt at sige, hvem der har skrevet hvad.

Hjermind: Jeg maa vende tilbage til mit Spørgsmaal, som jeg rejste for snart

lang Tid siden, nemlig Spørgsmaalet om Gesandtskabets Forbindelse med de to Journalister *Kronika* og *Helge Knudsen*, et Spørgsmaal, som senere blev uddybet dels af Hr. Aksel Møller, dels af Hr. Rasmus Hansen. Jeg forstod Dem saadan, Hr. Kommandørkaptajn, at Gesanden, Kammerherre *Zahle*, var enig i, at disse Samtaler blev ført med de to nævnte Journalister, og han var enig i de Synspunkter, som De og *Steensen-Leth* gav Udtryk for, nemlig Bekymring?

Kjølens: Ja.

Hjermind: Det er der altsaa ingen Tvivl om?

Kjølens: Absolut ikke!

Hjermind: For jeg forstaar paa det senere Spørgsmaal af Hr. Rasmus Hansen og paa Kommandørkaptajnens Svar derpaa, at man ikke havde haft nogen speciel Tilladelse forud eller Drøftelse med Kammerherre *Zahle* om denne specielle Samtale. Men jeg forstod ogsaa paa Dem, at det var noget, Gesanden var vidende om, og at han var enig i selve de Synspunkter, De gav Udtryk for, og i den Aktion, hvis man kan kalde det saadan, eller de Bemærkninger, som de paagældende Journalister derefter skulde lade gaa videre. Er den Opfattelse rigtig?

Kjølens: Ja, den Opfattelse er rigtig.

Hjermind: Var selve det Skridt, at en Journalist den 8. April ringer direkte til Udenrigsministeriet dog ikke en noget usædvanlig Fremgangsmaade?

Kjølens: Jeg kan dertil sige, at det er mig ubekendt, at nogen Journalist har ringet direkte til Udenrigsministeriet.

Hjermind: Det staar i Viceadmiral *Rechnitzers* Beretning til Kommissionen, at der er telefoneret til Udenrigsministeriet fra en dansk Journalist i Berlin, at man ventede en Aktion i Løbet af to Timer. Jeg har i og for sig tilstrækkelig Klarhed over Punktet, men vil blot spørge Dem som Marineattaché: Var det ikke en usædvanlig Fremgangsmaade? Maatte det ikke være Udtryk for en meget stor Bekymring?

Kjølens: Jo, det vil jeg tro at det maatte, men jeg vil gerne gentage, at hvad en Journalist havde fundet paa at foretage sig, det kunde vi jo ikke paa nogen Maade forhindre.

Hjermind: Nej, bevares, men jeg forstaar, at det bare ikke er nogen sædvanlig Fremgangsmaade.

Kjølens: Jeg vil tro, den er usædvanlig.

Chr. Christiansen: Jeg har forstaaet, at der efter Indberetningerne af 4. og 5. April finder visse Konferencer Sted i det danske Gesandtskab med disse to udvalgte Journalister, og man bliver, saavidt jeg forstaar, enig om, at man skal lade disse to Korrespondenter aktionere. Nu vil jeg gerne spørge Dem, Hr. Kommandørkaptajn, om De ikke paa Baggrund af Deres Virksomhed i øvrigt finder, at dette er et usædvanligt Skridt, som i hvert Fald forudsatte, at Gesandten var personligt indforstaaet med, at man aktionerede paa den Maade. Jeg vil derfor stille det direkte Spørgsmaal: Var De sikker paa, at Gesandten vilde billige en saadan Aktion fra de paagældende to udvalgte Korrespondenter i Forbindelse med Personalet fra Gesandtskabet? Det synes jeg er meget vigtigt at faa klaret.

Kjølse: Ja, det er jeg sikker paa, Gesandten vilde acceptere. Jeg skal gerne tilføje, at selvfølgelig er det usædvanligt, men det var ogsaa usædvanlige Forhold og en usædvanlig Situation, der forelaa.

Chr. Christiansen: Er der sket en direkte Henvendelse til Gesandten, som man dog maatte formene var nødvendig, eller har man blot henholdt sig til det Synspunkt, man mente Gesandten havde? Jeg forstaar nærmest, at en direkte Henvendelse til Gesandten om denne Aktion ikke har fundet Sted.

Kjølse: Nej, Gesandten er ikke spurgt i Forvejen, men jeg gentager, at jeg var overbevist om, jeg var sikker paa at være i Overensstemmelse med Gesandten.

Bomholt: Kommandørkaptajnen har altsaa henvendt sig til to konservative Journalister til Bearbejdelse af den københavnske konservative Presse. Er der sket Henvendelse til ansvarlige politiske Kredse her i Danmark uden om det danske Udenrigsministerium?

Kjølse: Fra Gesandtskabet til politiske Kredse? Nej, mig bekendt ikke. Og naar det bliver fremhævet, at det var konservative Journalister, vil jeg gerne fastholde, at det var for os aldeles ikke afgørende, om de tilhørte den ene eller anden politiske Farve. Det for os afgørende var udelukkende, om de paagældende havde en saadan Stilling inden for Korrespondenternes Kreds, at vi kunde gaa ud fra, at vi kunde stole paa dem, og at deres Meddelelser var af en saadan Art, at vi kunde benytte dem. Det var for os ganske indifferent, om de til-

fældigt tilhørte det ene eller det andet politiske Parti.

Bomholt: Men den Tanke har ikke været fremme at henvende sig til Danmark paa anden Maade end gennem disse Journalister?

Kjølse: Nej.

Westermann: Der staar i Søværnskommandoens Generalrapport*), at »Marineattachéen kommenterede efter Ordre Brevet over for Udenrigsministeren og aflagde derefter Referat over for Chefen for Søværnskommandoen, hvorunder han endvidere oplyste«, og saa kommer Meddelelsen om Troppekonzentrationer Syd for Grænsen samt om Samling af paafaldende meget Transportmateriel i Østersøhavnene o. s. v. Naar der her staar »endvidere«, vil jeg gerne spørge, om saadanne Oplysninger ikke ogsaa er givet til Udenrigsministeren. I Følge Søværnskommandoens Generalrapport forekommer det, som om Marineattachéen kommenterer det for Udenrigsministeren og derefter aflægger Rapport hos Chefen for Søværnskommandoen, hvor han, foruden det, han har sagt til Udenrigsministeren, ogsaa har meddelt disse Oplysninger. Kan det tænkes, at Marineattachéen ikke ogsaa har meddelt disse vigtige Ting over for Udenrigsministeren i de Kommentarer, der blev givet til Brevet?

Kjølse: De Meddelelser, der blev givet Udenrigsministeren og Chefen for Søværnskommandoen, var analoge. Det var de samme.

Westermann: Der var altsaa ikke noget »endvidere«.

Kjølse: Nej, de fik de samme skriftlige Indberetninger saavel som de mundtlige Kommentarer, Situationen krævede.

Westermann: Det er altsaa ogsaa meddelt Udenrigsminister Munch ved den Lejlighed, at der fandt tyske Troppekonzentrationer Sted Syd for Grænsen?

Kjølse: Ja.

Hjermind: Vi har nu et Par Gange faaet slaaet fast, at De og Legationsraad *Steensen-Leth* ikke mente det nødvendigt at træffe nogen speciel Aftale med Kammerherre *Zahle* om disse Samtaler med *Kronika* og *Helge Knudsen*. Nævnte De eller *Steensen-Leth* bagefter dette for Kammerherre *Zahle*? Blev han i det hele taget underrettet om, at man havde talt med de paagældende Journalister om at advare herhjemme i Danmark?

*) A. 134.

Kjølse: Kammerherre *Zahle* er blevet gjort bekendt med det paa et eller andet Tidspunkt i Løbet af Dagen — hvornaar kan jeg ikke eksakt sige. Men vi talte jo sammen hver Gang der skete noget vigtigt, og desuden hver Morgen, og vi havde som Regel Møde hver Eftermiddag, hvor man rekapitulerede, hvad der var foregaaet Dagen igennem. Han har ogsaa faaet dette at vide; det er der ingen Tvivl om.

Hjermind: Og har Gesandten saa været enig i dette, eller har han givet Udtryk for, at han ikke var enig?

Kjølse: Han har været enig.

Frede Nielsen: Kommandørkaptajnen har gentagne Gange slaaet fast, at Gesandten har været paa Linie med ham og Legationsraaden, og det er der vel heller ingen Tvivl om, men det kan ikke nægtes — Hr. Rager har allerede her været inde paa det —, at der i Gesandtens Indberetninger baade af 5. og 6. April forekommer adskillige Vendinger, der, som Hr. Rager sagde, maatte virke dulmende i København. Det begynder allerede i Indberetningen af 5. April, hvor det hedder: »Vi har, som Hr. Ministeren vil vide, i de forløbne Krigsmaaned set en Række tyske Planer mod Vest lagt og foreløbig ikke udførte.« Saa kommer endvidere hans Vending om, at Meddelelserne fra »utilfredse Officerer« maaske maa tages med et vist Forbehold. Han fortsætter i Indberetningen af 6. April, hvor han taler om dansk Sø- og Landterritoriums Betydning som Støttepunkter for Flyvere og Undervandsbaade, og Stykket slutter: »Dansk Territoriums Anvendelse hertil er ikke synderligt loven- de under Hensyn til manglende egnede Havne og — i alt Fald i Øjeblikket — Flyvepladser.« Midt i næste Stykke hedder det: »Det forekommer mig, at Anvendelse af Tonnage ikke er nødvendig af Hensyn til en eventuel »Aggression« mod Danmark, hvor Landforbindelsen frembyder en nem og ikke hindret Adgang« o. s. v. Og navnlig er der Efterskriften i samme Indberetning, hvor det til allersidst hedder: »Jeg har ogsaa hørt sige, at den tyske Generalstab ikke særlig gerne ser en Udvidelse af Fronterne under Hensyn til den ønskelige Koncentration paa Vestfronten.«

Jeg har ingen Grund til at tvivle paa det, Kommandørkaptajnen siger, at De og Gesandten er fuldt paa Linie med hinanden, men det kan ikke nægtes, at begge disse Indberetninger af 5. og 6.

April indeholder Vendinger, der i København kunde opfattes som værende af en vis beroligende Karakter.

Formanden: Har Kommandørkaptajnen noget at bemærke dertil?

Kjølse: Nej, jeg har intet at bemærke.

Bomholt: De gør gældende, at Situationen fra den 4. til den 8. April efter Deres Opfattelse maa ses som stigende mod en Kulmination, og at det gjaldt om for alt i Verden at bringe den danske Regering til at forstaa, hvad det drejede sig om. De har ligeledes nu her udtalt, at De har set Koncepten til Kammerherre *Zahles* Brev af 6. April og har godkendt den. Vil De virkelig finde, at dette Brev markerer et Trin opad mod Kulminationen? Et Brev, som endogsaa indeholder en i denne Sammenhæng ligegyldig Meddelelse om en Filmforevisning i Berlin.

Kjølse: Efter min Mening er Indberetningen om denne Filmforestilling absolut af den allerstørste Betydning. Man maa ikke sige, at den er ligegyldig; saa tror jeg, man læser Indberetningen forkert. Denne Filmforestilling blev givet efter Ordre af Hitler, ikke alene i Berlin, men den blev givet i Oslo og i Stockholm (*Rasmus Hansen:* Og i København!). Ja, og i København, og alle ledende militære, og saavidt jeg husker, ogsaa Politikere blev indbudt til at se denne Film, som skulde give Udtryk for, at den, der ikke rettede sig efter tysk Diktat, blev slaaet til Jorden. Naar man havde set denne Film, var man ikke i Tvivl om, hvilke Metoder Tyskerne vilde anvende. Den var ganske overordentlig realistisk, omhandlede Bombardementet af Warszawa; det var første Gang, man saa noget saadant, den moderne Luftkrig. Den endte med, at et Englands-Kort nærmede sig Publikum og blev større og større og tilsidst knustes af en mægtig Eksplosion, hvorefter man saa et stort Hagekors midt i det hele og læste Ordene: England kaput. Hvis man undervurderer den Slags smaa Meddelelser, er jeg bange for, at vi ikke har haft Held med vore Indberetninger.

Bomholt: Jeg er fuldkommen klar over, hvad denne Film skulde bruges til, og ogsaa vidende om, hvor den blev fremvist. Men naar det som her drejede sig om et formodet Angreb paa Danmark, maatte det dog være andre Linier, der droges frem med fuld Kraft. Vil Kommandørkaptajnen fortsat mene, at dette

Brev danner et Led i en opadstigende Linie?

Kjølser: Nej, det danner, vil jeg hellere sige, et Led i den Kæde, som hele Udviklingen danner. Man maa ogsaa i en politisk Indberetning skrive, at der har fundet denne Filmforestilling Sted. I en af Indberetningerne staar der et Par Linier om, at der har været et stort Møde hos *Hitler*. Det er altsammen for at give et Billede af Situationen i Berlin. Det hele er en militær-politisk Indberetning, som bare tilsigter at meddele de Kendsgerninger, som foreligger. Jeg finder, at netop denne Meddelelse om »Feuertaufe« og mange andre af disse Smaating er af den Slags, som man maa forelægge Regeringen herhjemme og de Myndigheder, der har med det at gøre, for at de kan drage deres Slutninger deraf.

Bomholt: Hvis Kommandørkaptajnen skulde have affattet Skrivelsen, vilde den ikke være blevet væsentlig anderledes. kan jeg forstaa?

Kjølser: Det er meget vanskeligt at svare paa. Det er ikke mig, der er Gesandt; jeg maa til en vis Grad rette mig efter, hvad Gesandten skriver.

Kristen Amby: Jeg forstaa, at Gesandten efter Deres Mening ikke — saa lidt som naturligvis De og Legationsraad *Steensen-Leth*, det fremgaar tydeligt af Samtalen i Dag — følte, at Situationen blev roligere. At der af Indberetningen maaske kan læses noget saadant, naar man nu sidder og læser den, og ogsaa dengang, da den blev læst af Udenrigsministeriet, er en Ting for sig. Men De mener altsaa bestemt, at Kammerherre *Zahle* ikke mente, at Situationen var under Afspænding i Forhold til Indberetningen af 4. April, den primære Indberetning, hvor man jo klart siger, at der efter det Skøn, man kan danne sig, forestaar Aggressioner mod Danmark. Det mener De?

Kjølser: Ja, det mener jeg. Jeg mente, at Gesandtskabet og Gesandten ikke ansaa Situationen for at være afspændt. Situationen er stadig væk spændt.

Kristen Amby: Naar De flere Gange har sagt, at Brevet af 4. April er det primære, saa mener De med andre Ord, at selv om man ikke bliver ved med at gentage det, man har sagt den 4. eller i Forvejen, i følgende Breve, saa maa — naar man ikke i de følgende Breve tager Afstand fra det, positivt giver Udtryk for, at det, vi skrev og mente den 4., ikke gælder mere — Brevet af 4. April stadig

staa ved Magt. De vil formentlig videre mene, at naar Kammerherre *Zahle* i Brevet af 5. April, som De altsaa var med til at koncipere, og som man ogsaa har kaldt »beroligende«, siger: »Det er paa ingen Maade min Tanke at svækkedeforuligende foreliggende Indicier«, og naar han i Brevet af 6. siger: »Det er heller ikke min Mening at give Udtryk for nogen Optimisme,« saa var deri nedfældt — saadan som man gør det i diplomatisk Aktstykker — det Synspunkt: Vi mener stadigvæk det, som vi mente den 4. Det andet er i og for sig i denne Sammenhæng irrelevant; det er Ting, som man bare giver Oplysninger om. De mener stadigvæk, at Brevet af 4. April er ikke tilbagekaldt, heller ikke ved de Udtryk, som vi kender, og som er brugt af Kammerherre *Zahle*, og De anerkender ikke Brevet af 5. April som beroligende, dette Brev, hvori det jo hedder: »Jeg anser det dog for min Pligt at udtale, at den kongelige Regering paa ingen Maade bør skyde den Tanke fra sig, at Situationen kan være yderst alvorlig eller i Løbet af Dage eller Timer blive det. Øjeblikket turde derfor, efter min ærbødige Formening, være inde til snarest at tage under den grundigste Overvejelse, hvad der — under de forskellige mulige Graduationer i Situationens Udvikling — vil være at foretage.«

Jeg vil gerne have dannet mig et Billede af dette, for det er hævdet fra flere Sider her, at man kan godt læse de efterfølgende Breve som paa en vis Maade beroligende, men naar der er brugt de bestemte Vendinger i Brevene, som jeg nu har citeret, og som De var bekendt med, saa vil De dermed have sagt, at De har ikke givet Udtryk for nogen Beroligelse. De kan for saa vidt ikke gøre for, hvordan Udenrigsminister *Munch* eller Søværnskommandoen læser det. De har klart sagt, hvordan Tingen efter Deres Formening laa. De har sagt tydeligt i de efterfølgende Breve, at De ikke vil svække det Indtryk, De allerede har givet, og at De mente, Øjeblikket kunde være der, inden man vidste et Ord af det. De har endelig sagt i Brevet af 6., som jo kaldes det mest beroligende, at De vil ikke give Udtryk for nogen Optimisme. Dermed er efter Deres Mening tydeliggjort, at Brevene er en Kontinuation af hinanden; man skal jo ikke gentage i efterfølgende Breve, hvad man alt har sagt. Det mener De altsaa at have givet Udtryk for?

Kjølser: Jeg mener, at der er givet Udtryk for det eksakte i Brevet af Torsdag den 4. April. Det er det eksakte og det primære, det mest essentielle i det hele. Der er ikke tilsigtet at give nogen Meddelelse, som skal svække Indberetningen af 4.; den staar stadig ved Magt. Endelig kommer saa den sidste Indberetning om, at Transportflaaden er gaaet ud, om Søsygemidler og alt dette, der netop, om jeg saa maa sige, sætter Prikken over I'et: at nu begynder Aktionen — altsammen set paa Baggrund af, at der er Krig i Verden, og paa Baggrund af Indberetningerne henholdsvis fra Generalstaben om, hvad der foregaar ved Grænsen, og fra Søværnskommandoen om, hvad der foregaar i vore Farvande. Det hele stiler mod den Kulmination, som Brevet af 4. April giver Udtryk for.

Formanden: Det er beklageligt, at Kammerherre Zahle ikke lever, for det er jo noget vanskeligt for andre bagefter at sige, at der ligger noget andet i de Breve, end der staar. Jeg tror, vi i høj Grad maa bygge paa den Formulering, Brevene har, og saa derudaf drage vore Slutninger.

Rasmus Hansen: De fastholder altsaa, at der i Gesandtskabet var Frygt for, at Indberetningerne dernedefra til Udenrigsministeriet ikke gjorde tilstrækkeligt Indtryk paa Regeringen, og derfor anmodede De Redaktørerne *Kronika* og *Helge Knudsen* om at slaa Alarm i deres Blade. Men der er en Ting, som i denne Forbindelse er mig aldeles ubegribeligt: at Gesandten ikke, hvis der virkelig i meget høj Grad har raadet en saadan Frygt som den, De har givet Udtryk for i Dag, ikke bad Dem eller *Steen-Leth* om at tage til København og der give Udtryk for den Bekymring, som man nærer. Kan De forklare mig, hvorledes dette gaar til, hvis den ansvarlige Leder af Gesandtskabet virkelig deler Deres Frygt?

Kjølser: Ja, det har selvfølgelig været paa Tale, at jeg skulde tage til København. Det var allerede paa Tale, at jeg skulde tage op med den første Indberetning, den fra Torsdag den 4., men Kammerherre *Zahle* udtalte sin berettigede Frygt for, at Kontakten med de Efterretningsorganer, jeg havde, vilde blive kompromitteret ved, at jeg tog af Sted. Derfor sendte han Legationssekretær *Schøn* af Sted, men det var bare, fordi han ikke mente at kunne undvære mig paa Stedet.

Rasmus Hansen: Kammerherren mener dog, han kan undvære Dem den 7.—8. til denne Udflugt til Vestfronten. Naar det er Tilfældet, skulde det vel ogsaa være muligt i Dagene før. Der var jo Flyveforbindelse mellem København og Berlin, saa der skulde være Mulighed for at afse en Dag eller to til, at De kunde være taget til København, hvor De havde mange Muligheder for at gøre opmærksom paa, at der raadede en saadan Frygt i Gesandtskabet i Berlin, f. Eks. ved at rette Henvendelse til Lederne af de Partier, som ikke var repræsenterede i Regeringen.

Kjølser: Der er den Forskel paa Situationen den 4. og den 7., den Dag, hvor jeg tog af Sted paa den tvangsindlagte Tur til Vestfronten — det var ikke nogen Fornøjelsestur, det var et af Overkommandoen ønsket Besøg, for at faa os væk fra Berlin — den store Forskel, at Situationen i og for sig var fuldkommen klar om Søndagen, da jeg rejste om Aftenen. Den sidste Meddelelse er sendt hjem: at nu var Transportflaaden gaaet ud o. s. v.; Observationen af alt det i Stettin var ganske konkret; det var altsammen konkrete Oplysninger, ikke Formodninger, men noget, som var iagttaget af Øjenvidner, saaledes at der var en meget væsentlig Forskel paa Situationen den 4. og den 7. April.

Rasmus Hansen: Men naar Situationen er klar og Frygten fremdeles var raadende i Gesandtskabet, var der saa ikke saa meget mere Grund til at tage til København? Man kan nok sige, at De var tvangsindlagt paa Turen til Vestfronten, men der var dog en Mulighed for andre Marineattachéer for at melde Forfald, saa der havde vel ogsaa været Mulighed for Dem, hvis De skulde paa en nødvendig Tjenesterejse til Deres Regering i København.

Kjølser: Det tvivler jeg paa, for Hovedpersonerne var den svenske Marineattaché og mig. Vi skulde væk fra Berlin; at andre meldte Afbud, var ganske irrelevant.

Rasmus Hansen: Hvis man skønnede i Gesandtskabet, at De ikke kunde tage af Sted, var der da den Mulighed at sende Legationsraad *Steen-Leth*?

Kjølser: Ja, den Mulighed var der, men Kammerherre *Zahle* vilde meget nødig undvære sin Legationsraad; han var den, der holdt sammen paa det hele. Men vi var altsaa af den Mening, at vore Indberetninger maatte tale for sig selv.

Rasmus Hansen: Det var netop det, de ikke gjorde, og derfor henvender De Dem altsaa til Korrespondenterne, for at de skal slaa Alarm. Det er det, der forekommer mig ubegribeligt, at man valgte at henvende sig til Korrespondenterne — hvis en saadan Frygt som den, De har givet Udtryk for i Dag, var raadende i Gesandtskabet — fremfor at sende en af de mere fremstaaende Personer i Gesandtskabet til København, f. Eks. Dem eller *Steensen-Leth*.

Kjølser: Det var bedre at anvende Metoden med Journalisterne end slet ikke at gøre noget. Naar man nu var afskaaret fra at sende mig, var det bedre end slet ingenting.

Rasmus Hansen: Det var netop det, man ikke var afskaaret fra. De erkender selv Muligheden af, at man kunde have sendt *Steensen-Leth*.

Kjølser: Den Afgørelse maatte ligge hos Gesandten, og Gesandten ansaa det ikke for muligt at sende andre hjem end dem, han havde sendt hjem. Inden for de Grænser, inden for de Virkemidler, vi kunde virke med, dør virkede vi. Man kan ikke blotte Gesandtskabet for Medlemmer ved at sende dem hjem, og i hvert Fald ikke ved at sende det Medlem hjem, som havde Kontakt med de Kredse, hvorfra vore Oplysninger stammede. Hvis jeg havde været i Kammerherre *Zahles* Sted, havde jeg heller ikke sendt den Mand af Sted, som opretholdt Kontakten udadtil, før jeg havde set, om jeg kunde undvære ham. Det kunde Gesandten om Søndagen, for da var Situationen afklaret, men da vilde han ikke over for Tyskerne lave en *casus belli* ved at nægte at lade mig tage af Sted til Vestfronten. Men i øvrigt maa dette staa for Kammerherre *Zahles* Ansvar.

Rasmus Hansen: Han havde stadig den Mulighed tilbage at sende *Steensen-Leth*. Man kan ikke sige, at selv om *Steensen-Leth* i denne saa ekstraordinære Situation blev beordret til København, havde Gesandten derved blotet hele sit Gesandtskab. Gesandten selv var dog tilbage og kunde lede Gesandtskabet.

Kjølser: Ja, der er tre Mennesker, som der kan være Tale om: Gesandten, *Steensen-Leth* og mig. Gesandten har altsaa ikke ment at ville undvære os paa det Tidspunkt. Det maa være Gesandts Ansvar.

Hjermind: Jeg opfatter Forholdet saaledes den 7. April, at naar De tager

paa den Rejse, er det til Dels for at undgaa det, som Kommandørkaptajnen betegner som *casus belli* i Forhold til Tyskerne. Men det har jeg nu ikke lagt saa megen Vægt paa som Hr. Rasmus Hansen, for er Sagen ikke afgjort paa det Tidspunkt? Er Transportflaaden ikke gaaet af Sted? Kan man egentlig gøre mere i Berlin, efter at den er gaaet af Sted? Det mener jeg i og for sig ikke, man kan.

Kjølser: Ja, det er det, jeg har givet Udtryk for: at jeg finder, at Situationen var i og for sig afklaret og afsluttet ved Transportflaadens Afgang og ved vor Sikring af, at Telefonmeddelelse i Chiffer er indgaaet til Udenrigsministeriet i København. Saa mener vi, at nu er der i og for sig mindre Grund til, at vi skal blive.

Hjermind: Nu har vi saa mange Gange talt om de Bekymringer, der var i Gesandtskabet, og den Reaktion, man forventede i København i Anledning af disse Indberetninger. Jeg er derfor fristet til at spørge Dem lige ud: Hvad var det for en Reaktion, man ventede i Gesandtskabet?

Kjølser: Man ventede efter Indberetningen Torsdag den 4. April om Aftenen, at der vilde finde Statsraad Sted og en derpaa følgende Mobilisering. Det var det, vor hele Politik var lagt an paa, og det var det, vi haabede Reaktionen skulde indebære. Men vi fik at vide, at dette ikke havde fundet Sted, idet *Schön* vendte tilbage med Meddelelsen om, at der hverken havde været Statsraad eller tilsyneladende andre Reaktionen.

Arnth Jensen: Jeg vil gerne spørge, om min Opfattelse er rigtig: at naar De hævder, at Indberetningen af 4. April ikke efter Deres Mening afsvækkes af senere Indberetninger, støtter De det paa, at Gesandtskabet i Berlin i Indberetningen af 6. April udtrykkeligt siger, at Hensigten er ikke at give Udtryk for Optimisme, og derfor skal Resten af denne Indberetning opfattes som nok vejledende, men i og for sig ikke afgørende?

Kjølser: Jeg gentager, at jeg stadig lægger den afgørende Vægt paa Indberetningen af 4. April. Det er den afgørende, og den er efter min Mening ikke afkræftet eller definitivt modsagt ved senere Indberetninger.

Aksel Møller: Maa jeg have Lov at minde Kommandørkaptajnen om Deres Oplæsning af Deres egen Indberetning af

5. April. Har Kammerherre *Zahle* set denne Indberetning, før den gik af Sted?

Kjølse: Det har jeg Indtryk af at jeg har besvaret tidligere i min Redegørelse: at alle Indberetninger blev set af Gesandten. Jeg havde Forpligtelse til at lade Korrespondance af Betydning af tjenstlig Art blive forelagt Gesandten.

Aksel Møller: Ønskede Gesandten at foretage nogen Ændring i Deres Koncept til Deres personlige Indberetning af 5. April?

Kjølse: Nej, det gjorde han ikke: det gjorde han i det hele taget aldrig.

Aksel Møller: Vil det sige, at Gesandten var enig i denne meget alarmerende Indberetning, der blev afsendt?

Kjølse: Ja, det maa jeg gaa ud fra.

Harald Petersen: Hr. Rasmus Hansen rettede et Spørgsmaal om de skiftende Opfattelser i Indberetninger o. s. v. Det hører maaske nærmest hjemme under en Procedure, men jeg vil dog gerne fremsætte en Bemærkning derom. Man havde altsaa først Kommandørkaptajnens Besøg i København den 1. April; man havde den ret alarmerende Indberetning fra Gesandten den 4. April; man havde yderligere to Indberetninger af 5. April. Nu rejser man da det Spørgsmaal: hvorfor rejser der saa ikke en Repræsentant for Gesandtskabet til København? Ja, det er jo Spørgsmaalet: er det Gesandtskabet, der i denne Henseende og paa denne Baggrund skal tage Initiativet til supplerende Oplysninger for Regeringen i København? Var det ikke mere naturligt, at Regeringen spurgte sig for paa den Baggrund, der her var givet, og er det ikke noget af det, der har ligget bag ved den Uro, som har besjælet Gesandtskabet?

Kjølse: Jo, det gav sig ogsaa Udtryk i, at Regeringen sendte *Prins Axel* derned og ønskede at sende Direktøren for Udenrigsministeriet, *Mohr*, derned. *Prins Axel* kom jo; det hed sig, at det var for at føre visse Skibsforhandlinger, men det var ogsaa for at føre nærmere Forhandlinger om Situationen.

Fr. Dalgaard: Netop *Prins Axels* Rejse, ser man af Indberetningerne fra Kammerherre *Zahle*, var ikke ønsket i Gesandtskabet for ikke at vække Uro. Men naar De før sagde paa direkte Spørgsmaal: Jo, vi ønskede, at der skulde være sket Mobilisering, og naar De saa, at der hverken blev holdt Statsraad eller skete Mobilisering, saa vender jeg tilbage til Hr. Rasmus Hansens Fore-

spørgsel: naar nu De, som skal tjene Landets Sag dernede, ser, at vi, for at sige det rent ud, er mere eller mindre tykhovedede herhjemme i Danmark, var der saa alligevel ikke Anledning til at rejse det Spørgsmaal i Gesandtskabet: skulde vi nu ikke sende en Mand op for at fortælle, at det er alvorligere, end man synes derhjemme? Var det ikke naturligt at tale om noget saadant i Gesandtskabet?

Kjølse: Jeg gaar ud fra, at Spørgsmaalet er saaledes formuleret, fordi man bebrejder mig, at jeg ikke er rejst herop.

Fr. Dalgaard: Jeg bebrejder Dem ikke noget som helst.

Kjølse: Nej, men naar man taler om, hvem der skulde rejse, er der kun Tale om relativt faa, for der er relativt faa, der virkelig er inde i Tingene. Og den ene af dem, som virkelig er inde i det essentielle, Meddelelsen af 4. April, er mig, og jeg kan ikke give Udtryk for andet, end at jeg synes det er rigtigt, at Gesandten holder mig dernede. Gesandten har givet Udtryk for sin og Gesandtskabets Mening i Brevet af Torsdag den 4. April, og det giver i og for sig Ord til andet, hvad der er foregaaet, hverken mere eller mindre.

Fr. Dalgaard: Naar man vil telefonere til en Mand for at give en vigtig Besked og ikke kan faa Forbindelse med ham, finder man undertiden paa selv at gaa hen til ham, og naar man i Gesandtskabet har den Opfattelse, at man ikke herhjemme rigtig forstaar, hvor foruroligende Stillingen er, havde der saa ikke været Anledning til, at man havde skrevet et nyt personligt Brev som det af 1. April? Det behøvede man da ikke at sende med en Mand, som var inde i alle Ting; man kunde sende det med en almindelig Kurér. Talte man ikke om det? De sagde før, at De ønskede, at man havde holdt Statsraad og foretaget Mobilisering, og det skete ikke, og De mente, at der i Indberetningerne var den Stigen mod en Kulmination, som Hr. Bomholt før omtalte. Saa er det, jeg spørger paa Linie med Hr. Rasmus Hansen: talte De ikke om det i Gesandtskabet: de forstaar det ikke derhjemme, vi maa give dem tydelig Besked?

Kjølse: Vi har ikke anset det for nødvendigt at sende andet hjem end det, vi sendte, og at gøre andet end det, vi gjorde, og det maa jo i og for sig være Gesandts Ansvar; han er jo den ældre Autoritet, og han havde tilstrækkelig di-

plomatisk Rutine til at kunne sige, at efter hans Mening har han givet Udtryk for, hvad han vilde sige, og han ønsker ikke at give Regeringen Raad.

Bomholt: Kommandørkaptajnen siger, at Skrivelsen af 4. April er det essentielle: da er det sket, dør er selve Kendsgerningerne meddelt, og saa er der for saa vidt ikke mere at gøre. Men i Brevet af 5. April, Dagen efter, et Brev, som formentlig er konciperet af Kommandørkaptajnen, staar der med Hensyn til Tydningen af denne Flaades Afrejse, at den muligvis har Adresse Narvik, og saa tilføjes der: »Som det af ovenstaaende vil fremgaa, er jeg kun i Stand til at meddele Fakta — saaledes som de synes at være — men ikke i Stand til herfra at drage konkrete Konklusioner af mere eller mindre alvorlig Art.« (*Arnth Jensen:* Læs videre). »Jeg anser det dog for min Pligt at udtale, at den kongelige Regering paa ingen Maade bør skyde den Tanke fra sig, at Situationen kan være yderst alvorlig« o. s. v. Jeg beder Dem nu fastholde min Tankegang: den Flaade, der er afgaaet, kan have forskellige Bestemmelsessteder, man ved ikke præcis, hvilke historiske Begivenheder der udløses ved den, og dette fastslaas i Brevet af 5. April. Hvorledes kan man saa sige, at det afgørende i Virkeligheden er sket ved selve Meddelelsen om Kendsgerningerne den 4. April?

Kjølens: Man maa jo meddele Kendsgerningerne, som de foreligger, og det om Narvik faar vi først at vide af Amerikanerne paa det Tidspunkt, vi indberetter det; det har vi ikke faaet at vide før.

Bomholt: Det vil altsaa sige, at denne Flaade ikke den 4. April givet havde Danmark som Destinationssted. Den kunde ogsaa have en ganske anden Adresse?

Kjølens: Den kunde, som Kendsgerningerne viste, være delt i flere Dele, hvoraf en gik til Narvik, en anden til Danmark.

Bomholt: Havde det ikke været naturligt at klarlægge dette i Brevet den 5. April?

Kjølens: Det havde vi gjort; vi mente, at Aggressionen var rettet mod Danmark og Norge, hvilket de historiske Begivenheder senere har givet os Ret i.

Westermann: Jeg vil gerne til det, Hr. Bomholt siger, fremføre, at Gesand-

ten skriver, at det er muligt, at den tyske Regering tror paa et engelsk Angreb paa Narvik, og saa siger Gesandten videre: »en Plan, der forekommer mig at høre hjemme i Fantasiens Verden.« Han ser altsaa bort fra den Mulighed.

Bomholt: Og saa tilføjer han, at det kan tænkes, at der trods alt sker en Invasion fra engelsk Side, og at man vil sende en tysk Flaade for at modsætte sig en saadan Aktion.

Westermann: Der staar: »en Plan, der forekommer mig at høre hjemme i Fantasiens Verden.«

Hjermind: I Begyndelsen spurgte Hr. Christiansen om en Sætning, der staar i Admiral *Rechnitzers* Redegørelse*), hvor Kommandørkaptajn Kjølens efter Admiral *Rechnitzers* Referat skal have sagt til Viceadmiralen den 1. April, som Konklusion af et Referat om, hvordan Situationen bedømtes i Berlin, følgende: »Indstillingen over for Danmark var fortsat yderst venskabelig, sagde Kommandørkaptajnen.« Jeg forstod paa det Svar, der blev givet dengang, at Kommandørkaptajnen ikke kunde huske denne Bemærkning og vel i og for sig ikke ansaa det for særlig sandsynligt, at det var blevet sagt paa den Maade, det er stillet op her, og det er der naturligvis ikke noget at gøre ved nu, naar Kommandørkaptajnen ikke kan huske det. Mig forekommer Bemærkningen meget usandsynlig paa Baggrund af den ret alarmerende Meddelelse, der er givet den 1. April. Jeg vil derfor ikke spørge mere, om De kan huske det, men jeg vil spørge Dem: Mener De, at der i Deres Redegørelse af 1. April var noget sagligt Grundlag for Dem for at sige til Viceadmiral Rechnitzer, at det var en yderst venskabelig Indstilling, man havde over for Danmark? Jeg ser ganske bort fra de Høflighedsfraser, som maaske kan være anvendt af tyske Myndigheder over for Dem, men som det ikke har Interesse at give videre til Viceadmiralen som andet end Høflighedsfraser.

Kjølens: Jeg tror ikke, der ligger noget som helst reelt bagved det; jeg tror kun, det er en Høflighedsudveksling mellem Personerne Storadmiral *Raeder* og Viceadmiral *Rechnitzer*; jeg tror ikke, der ligger andet bagved, end at den tyske Marine og det tyske Militær ikke ønskede at give Udtryk for, at de vilde os noget ondt. Naar jeg siger, at jeg kan

*) A. 182.

ikke huske det, mener jeg, at jeg kan ikke eksakt huske den konkrete Sætning.

Hjermind: Men kunde det saglige Indhold af Deres Referat til Viceadmiralen danne Udgangspunkt for en Bemærkning om, som Konklusion af Deres Udtalelser, at der var en yderst venskabelig Indstilling over for Danmark?

Kjølse: Nej, ikke generelt. Den kan kun have været møntet paa det Indtryk, de tyske Søofficerer gerne vilde give mig af det officielle Ansigt, de vilde vise over for den danske Marine.

Aksel Møller: I Anledning af de Spørgsmaal, Hr. Dalgaard stillede Dem, vilde jeg gerne have Lov til et Suppleringspørgsmaal. Mente De, at der var særlig Anledning til at tro, at den daværende socialdemokratisk-radikale Regering bestod af Taaber?

Kjølse: Det tror jeg, jeg vil afstaa fra at svare paa; jeg forstaar ikke rigtig Spørgsmaalet. (*Hjermind:* Er De i Tvivl?). Nej, men jeg synes, det er lidt svært at svare. Jeg kan ikke sige, at jeg havde den Opfattelse, at de var Taaber; jeg havde den Opfattelse, at de ikke forstod Situationen, saaledes som vi ønskede at fremlægge den.

Aksel Møller: De havde den Opfattelse, at de ikke forstod Situationen, men De mente, at der nu var givet dem alle de Oplysninger, der kunde gives om Situationen?

Kjølse: Ja.

Rager: Der er noget, som er mig lidt uklart. Kommandørkaptajnen svarede før, at paa et vist Tidspunkt var der ikke Grund til at sige mere, for Kammerherre *Zahle* mente, at nu havde han i sine Breve sagt alt, hvad der kunde siges; men paa den anden Side mente Kommandørkaptajnen, at det dog var nødvendigt at give yderligere Meddelelse, og De benyttede dertil de to Journalister. Altsaa, man maa have haft et vist Indtryk af, at de Breve, Kammerherre *Zahle* har skrevet, ikke har været fuldt tilfredsstillende, og nu spørger jeg da Kommandørkaptajnen: Var det, fordi De syntes, at Kammerherre *Zahles* Breve paa nogle Punkter kunde virke forkert, eller var der slet ingen Divergens? Det kan jo ikke passe, at Kammerherre *Zahles* Breve dækkede det hele, naar man benyttede de to Journalister.

Kjølse: Jeg tror, at man tillægger det med de to Journalister for stor Betydning, at man har Indtryk af, at Betyttelsen af de to Journalister er det es-

sentielle. Jeg havde jo ogsaa selv skrevet en Indberetning, og den maa da i hvert Fald give Udtryk for, hvad jeg selv mener. Men det afgørende var, som jeg tidligere har sagt, at Reaktionen udeblev, og derfor vilde man gøre, hvad man kunde, for at oplyse Folk.

Rager: Jeg forstaar altsaa, at Kommandørkaptajnen i og for sig ikke lægger saa stor Vægt paa dette med Journalisterne, men siger, at det har jeg taget for haardt paa, det skal jeg ikke regne saa meget med.

Kjølse: Jeg har Indtryk af, at Diskussionen for en stor Del har drejet sig om Anvendelsen af Journalisterne. Den er et Led i det hele, et Led i Indberetningerne. Det er jo ikke udelukkende ved den Lejlighed, vi kalder paa Journalisterne; vi samarbejder stadig, baade før og efter, men ved den Lejlighed har vi givet Udtryk for, hvad vor Opfattelse var, og anvendt dem til at supplere vore Meddelelser over for Offentligheden.

Rager: Men man har dog i dette Tilfælde ganske undtagelsesvis gjort det saaledes, at man har brugt Journalisterne som telefonerende Mellemlid.

Kjølse: Ja, telefonerende, for saa vidt som alle Meddelelser blev telefoneret, men vi maa tage Afstand fra, at vi har opfordret en af dem til at telefonere til Udenrigsministeriet. Det maa vel ogsaa kunne oplyses, hvem det er, der har telefoneret til Udenrigsministeriet.

Rasmus Hansen: De fastholder altsaa fremdeles, at der i Gesandtskabet raadede Frygt for, at Regeringen ikke bedømte Situationen tilstrækkelig alvorligt. De kender jo Gesandts Indberetning af 6. April, hvori han i Anledning af, at der fra Udenrigsministeriet er henstillet til hans Overvejelse at rette en Henvendelse til det tyske Udenrigsministerium om de Oplysninger, som man er i Besiddelse af, svarer tilbage til Udenrigsministeren, at han fraraader en saadan Henvendelse, idet han siger, at han ikke som Underskriver af Ikke-Angrebspagten bringes til »ganske at se bort fra denne og dens Protokol, der dog indtil videre paa et bestemt Omraade har vist nogen Effektivitet«. Naar Gesandten i Berlin tager dette Standpunkt over for Udenrigsministeriet og altsaa meget stærkt understreger, at efter hans Mening bør man endnu den 6. April ikke helt se bort fra Ikke-Angrebspagten, synes De saa, Hr. Kommandørkaptajn, at det er en Fremgangsmaade, der har været egnet til over

for Regeringen herhjemme i særlig Grad at understrege Situationens Alvor?

Kjølens: Man maa huske, at Kammerherre *Zahle* har været Medunderskriver af Ikke-Angrebstraktaten, saa den var ganske vist ikke hans Barn, men i hvert Fald et Barn, som han var meget nær knyttet til, og derfor vilde han meget nødig, at den skulde kunne bringes i Fare. Bemærkningen er jo knyttet til den Instruktion, han har faaet om at spørge, og han gør Rede for, at han ikke spørger, fordi han gennem *Richert* faar Besked om, at *Weizsäcker* ikke ønsker at svare, og saa skal man efter almindelig diplomatisk Brug ikke trænge sig paa. Og jeg har Indtryk af, at det, han fra-raader, er at insistere paa et Svar, idet det Svar, som *Richert* har faaet, og hans Bemærkning om, at *Weizsäcker* gør et »préoccupéret« Indtryk, i og for sig inkluderer, at *Weizsäcker* ikke vilde kunne afkræfte, at Situationen var alvorlig.

Rasmus Hansen: Det fremgaar dog af den Maade, hvorpaa Kammerherre *Zahle* udtrykker sig, at han endnu den 6. April over for Udenrigsministeriet ønsker at give Udtryk for, at han fremdeles tillægger Ikke-Angrebspagten nogen Værdi. Den Omstændighed, at De har afsendt Deres konkrete Oplysninger den 4. April, faar ham altsaa ikke til at forlade den Opfattelse, at denne Pagt virkelig fremdeles har Værdi. Han siger jo udtrykkeligt over for Ministeriet, at den har dog indtil videre paa et bestemt Omraade vist nogen Effektivitet, og den Slutning, der kan drages af denne Udtryksmaade, er dog den, at saa maa den formentlig ogsaa kunne paaregnes at have nogen Værdi over for alt det, der muligvis forestaar.

Kjølens: Kammerherre *Zahle* følte sig personlig meget knyttet til Ikke-Angrebspagten, og det er derfor, han fremsætter denne Bemærkning i sin Indberetning.

Hjermind: I den Beretning, Dr. Munch har givet til Kommissionen, refererer Dr. *Munch* i Begyndelsen, at han den 1. April modtog dette Privatbrev, og giver en kort Meddelelse om Indholdet deraf, der bl. a. gik ud paa en Sammendragning af Skibe ved Stettin og Swinemünde. Udenrigsministeren skriver derefter: »Om saadanne Sammendragninger havde der gentagne Gange været Beretninger i Tiden fra Midten af December, altsaa kort efter den russisk-finske Krigs Udbrud; de var da nærmest

opfattede som en Demonstration over for Sverige«. Jeg vil gerne spørge, om De kan tiltræde dette Referat af de Beretninger, der foreligger fra Dem fra Begyndelsen af December til den 1. April?

Kjølens: Nej, det kan jeg ikke. Jeg kan kun henholde mig til det, jeg allerede har udtalt konkret, at der finder disse Indberetninger Sted i Januar og Februar.

Strøm: I den Indberetning, der kommer fra Kammerherre *Zahle* den 6. April, er der ogsaa omtalt den Film om Polen, der blev vist dernede. Jeg formoder, at De har set den, og formoder ogsaa, at naar den viser, »hvorledes dette store Land med en Fredsstyrke paa 30 Divisioner i Løbet af 18 Dage forvandles til Kvadratmile af rygende Ruiner«, saa har De vel ogsaa tænkt i Deres Indberetning, at Regeringen skulde tage med i sin Overvejelse, hvad der i paakommende Tilfælde kunde komme til at overgaa Befolkningen.

Kjølens: Filmen blev, som jeg har nævnt, forevist i samtlige nordiske Hovedstæder, saa den kan Regeringen ikke have været ubekendt med.

Strøm: Nej, men det, der er Tale om, er for Deres Vedkommende, om ikke De har tænkt Dem, at Regeringen maatte tage dette med i sin Overvejelse, fordi De dernede havde en vis Føling med det tyske Militærapparat.

Kjølens: Mine Overvejelser gik ud paa, at vi skulde mobilisere og gennem en Mobilisering give Udtryk for, at vi var underrettede om Aktionen, idet vi ved, at en Aktion som denne er — hvad ogsaa Kaupisch-Interviewet giver Udtryk for — baseret paa Overraskelsesmomentet og Overbevisningen om, at Danmark ikke kan holde blot 1 à 2 Dage. Overraskelsesmomentet var kompromitteret, naar det viste sig, at vi havde modtaget Underretning. At vi kunde holde i alt Fald 1 à 2 Dage, er en militær Hypotese, men vi maa vel kunne betragte det som sandsynligt, og ved at holde blot disse faa Dage vilde vi have været medvirkende til, at Norge kunde faa mobiliseret i Tide. Norge var *Maalet*, vi var *Midlet* til at naa *Maalet*, og at Norge trods sit elendige Militærapparat, som laa under, hvad vi kunde præstere, paa Grund af sin udmærkede strategiske Stilling havde overvældende Muligheder for at kunne afvise et Angreb, er sandsynligt, naar man ser paa Kendsgerningerne, nemlig at »Blücher« blev sænket

i Oslo Fjord, »Karlsruhe« ud for Kristiansand, »Königsberg« ved Bergen, og vi ved dog, at de norske Kystbatterier ikke skød fra begge Sider. Vi mente gennem vor Mobilisering at kunne være medvirkende til, at Norge fik mobiliseret i Tide, og ved at eliminere Overraskelsesmomentet og holde i to Dage kunde vi muligvis faa Planen til at strande og derigennem ikke alene opnaa dette konkrete, men som jeg nævnte i Begyndelsen, paa et tidligt Tidspunkt faa Hitlers Stjerne til at dale. Nu steg den til olympiske Højder ved, at Aktionen blev gennemført. Var den blevet stoppet i Tide, havde Situationen maaske ikke udviklet sig, som det er sket.

Hjermind: Jeg forstaar, at De vil forelægge Kommissionen alle Indberet-

ninger fra Deres Haand fra Begyndelsen af December indtil De fratraadte, eller i hvert Fald indtil den 9. April, og jeg forstod Deres Svar før saaledes, at De mener, at Dr. Munchs Referat af de tidligere Indberetninger som alene værende Udtryk for en Demonstration over for Sverige ikke er rigtig.

Kjølser: Ja, for saa vidt Kommissionen ønsker det, vil jeg med Glæde overlevere dette Hefte med mine Indberetninger til Kommissionen. Og jeg vil give Utryk for, at jeg ikke finder den Opfattelse rigtig, som Dr. *Munch* har fremført i den nævnte Rapport.

Formanden: Jeg vil gerne sige Kommandørkaptajn Kjølser Tak, fordi De er kommet til Stede i Dag og har givet Beretning.

Afhøringen sluttet Kl. 12.10.

Tirsdag den 17. Juli Kl. 14.

For Kommissionen mødte

**Chefen for Hærens Efterretningstjeneste,
Oberstløjtnant Einar Mygdal Nordentoft.**

Formanden: Oberstløjtnanten var i 1940 Chef for Hærens Efterretnings-tjeneste. I hvilket Tidsrum har De været det?

Nordentoft: Jeg begyndte som Chef i Foraaret 1938 og har egentlig været det siden, bortset fra de ca. 1½ Aar, jeg har været i Sverige.

Formanden: De er maaske bekendt med den Opgave, der er stillet denne Kommission, bl. a. at undersøge samtlige politiske og militære Forhold, som kan tjene til Bedømmelse af, hvorvidt der er Grundlag for at gøre Ansvar gældende over for Ministre eller andre særlig ansvarlige i Forbindelse med Danmarks Besættelse af tyske Tropper den 9. April 1940.

Det, man saaledes fra Kommissionens Side ønsker, er — som det er blevet Dem meddelt skriftligt — visse Oplysninger fra Dem vedrørende Deres Virksomhed som Chef for Efterretningstjenesten i Dagene 1.—9. April 1940, og der vil fra Medlemmers Side blive stillet forskellige Spørgsmaal til Dem, som jeg beder Dem besvare, idet jeg gør opmærksom paa, at der paahviler Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, og jeg tør gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser.

Nordentoft: Ja.

Kristen Amby: Hr. Oberstløjtnant, i de Aktstykker, vi har, staar der, at Marineattaché *Kjølse* den 1. April var kommet til København for at aflevere og kommentere et Brev til Udenrigsministeren, og herunder er det oplyst, at der i Sønderjylland tæt ved Grænsen skulde finde Troppekonzentrationer Sted. Det, jeg gerne vil spørge Dem om, er, om Hærens Efterretningstjeneste har haft noget Kendskab til dette, om man har indmeldt noget saadant.

Nordentoft: Det ligger saadan, at den 9. April om Morgenens vidste vi ikke, hvorvidt Tyskerne kom i Generalstabens eller ikke, og derfor blev alt, hvad vi

havde af Papirer og Meldinger, naturligvis brændt, men senere — jeg kan ikke huske, hvad Dato det var — mødtes de Officerer, der havde gjort Tjeneste i Efterretningssektionen, og rekonstruerede efter Hukommelsen, hvad der var sket, og et Resumé af Meldinger.

Der meldes saaledes: I Løbet af Marts meldtes flere Gange om Koncentration af et vist Antal Divisioner i Havnebyer langs Østersøen fra Königsberg til Lübeck, først Tal paa 9—12 Divisioner, senere forstærkes Divisionerne fra 12 til 14.

I Begyndelsen af Marts meldes, »at der i og om Bremen laa en Division i et vist Alarmberedskab med hurtig Afmarch mod Nord for Øje. Divisionen holdtes i det store og hele under Observation hele Marts Maaned ud.

Saa er der en Melding fra den 1. April, men den er fra Sønderjylland, og den kan være en Dag eller to gammel: Der er ingen Tropper i Rummet om Bredsted, Niebül, Leck og antagelig heller ikke i Husum.

Kristen Amby: De siger, den er et Par Dage gammel. Den kom her den 1. April, men disse Iagttagelser skulde alt-saa være foregaaet omkring den 28. Marts?

Nordentoft: Ja, deromkring; bestemt kan jeg ikke sige det længere. Tjenesten foregik i det store og hele paa den Maade, at af de to Linieofficerer, jeg havde til Tjeneste, laa den ene konstant nede ved Grænsen paa dansk Side og arbejdede derfra, og der kan gaa en Dag eller maaske to med at faa Meldinger fra Bremen eller i det hele taget fra Syd for Grænsen.

Chr. Christiansen: Jeg vil gerne stille et Par Spørgsmaal til Oberstløjtnanten. For det første vil jeg gerne spørge, hvilket Samarbejde der var etableret mellem Hærens og Marinens Efterretningstjeneste fra Krigsudbrudet og frem til den 9. April. Og det andet Spørgsmaal er: Havde Generalstabens Efterretningstjeneste i Dagene den 6. og 7. April ikke an-

dre Oplysninger om Troppebevægelser Syd for Grænsen end dem, der kom gennem Udenrigsministeriet og Forsvarsministeriet, altsaa fra den danske Legation i Tyskland?

Nordentoft: Med Hensyn til det første Spørgsmaal laa det saadan, at der var et nøje Samarbejde mellem Marinens Efterretningsvæsen og vort, idet Orlogskaptajn *Mørch* og jeg havde arbejdet sammen før Krigsudbrudet, ogsaa med Hensyn til Efterretningstjenesten, og udbyttede de Oplysninger, vi hver især fik. En Selvfølge er det naturligvis, at mine Oplysninger var landbetonede, medens Orlogskaptajnens i det store og hele vedrørte Søen.

Hvad det næste Spørgsmaal angaar, er der for det første denne Indberetning fra Gesandten i Berlin, som vi fik fra Udenrigsministeriet gennem Generalstabschefen til Efterretningssektionen. Desuden staar der her den 4. April: Sektionen melder Ministeriet, at Skibene i Swinemünde og Stettin indlader Krigsmateriel om Natten, og at de store Kraftdurch-Freude Skibe indtager Halm, hvilket tyder paa Troppetransport over længere Strækning.

Den 4. April meldes efter hollandsk Kilde, at en tysk Aktion mod Skandinavien syntes umiddelbart forestaaende. En direkte Aktion mod Narvik blev forudset, og i denne Forbindelse nævntes tillige, at man maatte regne med en Besættelse af Dele af Skandinavien.

Den 6. April melder Sektionen, at nogle af Skibene ved Stettin og Swinemünde er afsejlet Natten mellem den 4. April og 5. April med et Bestemmelsessted, der skal naas den 11. April.

Den 6. April Em. melder Sektionen, at der findes 3 store Troppetransportdampere i Warnemünde, at Færgen »Schwerin«, der har været taget ud af Driften og indrettet til Troppetransport, atter er i Warnemünde, at der findes Skibssamlinger ved Lübeck og Kiel.

Den 5. April meldes, at der er Troppetransporter Syd om Hamburg fra Vest mod Øst og Nordøst, antagelig mod Lübeck og Schwerin (Rostock), at Trafikken gennem Hamburg er standset, og at den ledes udenom.

Den 7. April meldes, at Situationen i Hamburg er uklar, men at der er Tegn, der tyder paa Ankomst af Tropper.

Den 8. April Kl. 7.45 Melding om, at Vejene Rendsborg—Grænsen er fyldt med motoriserede Tropper. Kolonnen er

ca. 60 km lang. Meldingen var foreløbig og søgtes bekræftet.

Den 8. April ca. Kl. 8.30 meldes, at en motoriseret Kolonne paa ca. 60 km Længde er under Fremrykning mod Nord paa Vejen Rendsborg—Grænsen.

Den 8. April Kl. 10.45 meldes, at Kolonnen nu er ca. 1½ km Syd for Krusaa og har gjort Holdt. Enkelte Underofficerer i den sidste Del af Kolonnen har udtalt, at de mente, Grænsen var overskredet af Têten, idet de (Køen) skulde overskride Grænsen Kl. 16. Antal Motorvogne i Kolonnen blev anslaaet til ca. 2400.

Kl. 13 meldes, at Kolonnen stadig staar tæt ved Vejen med en mindre motoriseret Styrke Nord for Flensborg; Têten af Hovedstyrken Syd for Flensborg. Ca. 100 Ryttere var set ridende Sønden ud af Flensborg. De vestslesvigske Byer synes tomme. Der meldes, at der i Kolonnen var Heste og Hestetransportkøretøjer. Der saas i Kolonnen Panser- og Kampvogne. Derimod saas meget lidt Artilleri. I Têten af Kolonnen saas Panserafværgeskyts. Meddelelsen skønnede, at det var en almindelig Infanteridivision paa Motorvogne med svagt Artilleri.

Kl. 16.30 meldtes, at Kolonnen stadig staar paa Vejen, at der blev foretaget en Opslutning bagfra mod Têten, at Tyngdepunktet syntes at være om Slesvig, at en Del Fodfolk syntes at være i Færd med at gaa over til Ophold paa Stedet, bl. a. i nogle Barakleje omkring Inningsted Sydvest for Slesvig, at der blev middagsforplejet, at Têten stadig var Nord for Flensborg. Paa de vestlige Veje stadig intet særligt. Om Eftermiddagen og tæt under Aften lader man Hærens Flyvertropper foretage en Rekonoscering langs Grænsen. Vejret var godt, men der var diset mod Syd. Flyverne meldte, at de intet særligt havde kunnet se.

Kl. 21 meldes, at Kolonnens Sikringsled Nord for Flensborg syntes at gaa i Kvarter i de nærmeste Lokalteter. Postering paa Vejen ca. 1 km Syd for Grænsen. Kolonnen syntes i øvrigt at gaa i nødtørftige Kvarterer omkring Marchvejen. Der saas dog stadig Tropper paa Vejen. Selve Flensborg By syntes ret normal. Helhedsindtrykket om, at det var en almindelig Infanteridivision paa Motorvogne, bekræftedes. Det meldes, at det rygtevis forlød, at der i Løbet af Natten skulde ankomme 28 Troppetog til Flensborg. Kvarterer bestilt for 9000 Mand i

Flensborg. Grænsen var stadig aaben. Trafikken normal. Ingen særlig Trafik paa Flensborg Fjord. De vestlige Veje: stadig intet. Omtrent samtidig blev givet Meddelelse om, at et Antal Motorvogne fra Flensborg skulde møde næste Morgen.

Det er de Meldinger, der er kommet til den 8. April inkl.

Chr. Christiansen: I den Indberetning, som *Alsing Andersen*, der var Forsvarsminister, har givet til Kommissionen, staar der for den 8. April, at i Eftermiddagens Løb fik man Underretning om, at Troppekolonnen i Slesvig var standset. Jeg vil gerne spørge, om denne Meddelelse, som Forsvarsministeren her gør Rede for, stammer fra Hærens Efterretningsvæsen.

Nordentoft: Det gør den sikkert; det er der sikkert ingen Tvivl om.

Kristen Amby: Saavidt jeg forstaar, foreligger der altsaa en Indberetning fra 1. April, som vi har inde paa før, hvor Iagttagelserne har fundet Sted i Slutningen af Marts, men det, jeg begyndte med at spørge Oberstløjtnanten om, var, om der var gjort Iagttagelser omkring den 1. April — altsaa selve den 1. April eller maaske den 2. April —, som kunde bekræfte, hvad vi har i vore Aktstykker: Meldinger fra Berlin om, at der skulde findes Tropper Syd for Grænsen; der bruges endda det Udtryk: »Endvidere skulde der i Sønderjylland, tæt Syd for Grænsen, finde Troppekoncentrationer Sted«; det er en Melding fra den 1. April fra Berlin, der siger det.

Nordentoft: I de enkelte Papirer, vi har faaet frem senere, staar der fra den 28. Marts: Syd for Grænsen alt roligt; der er ikke foregaaet Forskydninger Nord for Hamburg—Lübeck de sidste Dage; i Flensborg, Slesvig og Rendsborg ses stadig mange Folk paa Orlov; der er flere, der har Orlov til 31. Marts. Det er, hvad vi har fra den 28. Marts, og den 1. April er der en udtrykkelig Melding — den har jeg for øvrigt nævnt —, der siger, at der er ingen Tropper i Rummet om Bredsted, Niebül tæt Syd for Grænsen og Husum, der ligger ovre imod Vest. Hvis der havde været noget ganske særligt, er der ingen Tvivl om, at det havde staaet i denne Samling af Meldinger, men der staar ingenting.

Rager: Oberstløjtnanten sagde før, at de Efterretninger, der kom fra Syd for Grænsen, maatte normalt være et Par Dage gamle.

Nordentoft: Ja, det kunde de være.

Rager: Men jeg forstaar, at de Meldinger, som kom længere hen mod den kritiske 9. April: Kl. det og det indløb Melding om o. s. v., er forholdsvis friske.

Nordentoft: De er meget friske, fordi der var sat fuld Fart paa. I det daglige Efterretningsvæsen i rolige Perioder lader man af Sikkerhedshensyn ikke Folk vove Livet for at faa en Melding maaske 3 Timer før den er nødvendig.

Rager: Jeg forstaar, at man har sat noget ind paa det her. Jeg vil gerne til Bedømmelse af Paalideligheden af de Efterretninger, der er kommet, spørge — det er muligt, at Spørgsmaalet ikke kan besvares, og saa beder jeg Oberstløjtnanten nægte at besvare det —: kan man sige, hvem man brugte til Indhentning af disse Oplysninger?

Nordentoft: Jeg er i Virkeligheden ikke i Stand til at besvare det personlig, fordi min Tjeneste medførte, at jeg maatte sidde i Centrum i København og holde sammen paa det, saa de Gange, jeg selv kom ned til Grænsen, var nogenlunde faa. Det var Ritmester *Lunding* og Kaptein *Gyth*, som skiftedes til at være der 8—14 Dage ad Gangen. De afløste hinanden og kendte alle Kilderne. Naar der blev indtelefoneret noget, blev der som Regel angivet, enten af hvad Art Kilden var, eller et Skøn om, hvor meget eller hvor lidt der kunde lægges i den paagældende Melding, om den var særlig vigtig eller man kunde tage det som Rygter, eller noget derimellem.

Aksel Møller: Jeg vil bede Dem gentage, hvilke Meldinger De havde Søndag den 7. April. Fhv. Forsvarsminister *Alsing Andersen* skriver i sin Redegørelse til Kommissionen, at efter at man havde faaet Meddelelse om, at en Transportflaade var afgaaet fra tysk Østersøhavn den 4. April med vestlig Kurs, lod han dels forespørge i Marineministeriet, hvor Viceadmiralen meddelte, »at man ingen Observationer havde gjort«, og dels rettede han en Forespørgsel til Generalstaben, der »gav til Resultat, at man ikke der havde nogen Underretning om Troppekoncentrationer Syd for Grænsen eller nogen særlig Virksomhed i Havnene der, f. Eks. Kiel«. Maaske Oberstløjtnanten kan svare paa, om denne Fremstilling er i Overensstemmelse med, hvad i alt Fald Efterretningstjenesten har vidst paa det Tidspunkt.

Nordentoft: Ja, nu skal jeg til at støtte mig paa min Hukommelse, for det,

der staar her fra den 7. April, er meget lidt: den 7. April meldes, at Situationen i Hamburg er meget uklar, men der er Tegn, der tyder paa Ankomst af Tropper. Men det laa i Virkeligheden saaledes, som det ogsaa fremgaar af Meldingerne fra Marts, at der i de forskellige Havne langs Østersøens Kyst i Virkeligheden til Stadighed laa Divisioner. Der kunde komme en til eller gaa en væk, men i det store og hele laa der Divisioner.

Aksel Møller: Men Oberstløjtnanten vilde altsaa mene, at naar Forsvarsministeren paa det Tidspunkt har spurgt i Generalstaben, har Generalstaben ikke kunnet give ham anden Oplysning, end at der i Hamburg er Udsigt til Ankomst af Tropper: Situationen uklar, der kommer muligvis Tropper?

Nordentoft: Hvad Svaret gaar ud paa, er det mig umuligt at huske. Nu mindes jeg ikke Forsvarsministerens Udtalelse, men efter dette skulde, om jeg saa maa sige, Østersøkysten efter Forsvarsministerens Udtalelse nærmest være tom.

Hjermind: Er det ikke muligt at give Kommissionen et kort Referat af, hvad man ved den 7. April i Efterretningsvæsenet om alle disse Forhold. Jeg lægger ikke saa megen Vægt paa, om det netop bliver et Svar paa det, den tidligere Forsvarsminister skriver; det kan jo Kommissionen bedømme; men hvad ved man rent faktisk den 7. April om Aftenen?

Nordentoft: Den 7. April om Aftenen ved man, hvad jeg lige har sagt her ganske kort, og desuden vidste man, at der i de tyske Østersøhavne var Divisioner. Om der skulde være sket nogen speciel Forandring omkring den 7. April, tør jeg ikke udtale mig om.

Fr. Dalgaard: Naar der bliver sagt »man«, er det saa Efterretningsvæsenet?

Nordentoft: Det er Efterretningsvæsenet.

Fr. Dalgaard: Men det, som staar her, var en Forespørgsel til Generalstaben, og hvornaar ved Generalstaben det, som man ved i Efterretningsvæsenet?

Nordentoft: Det ved man samme Dag. Efterretningssektionen som saadan meldte til Generalstabschefen. Foruden de mange store Ting er der en Masse Smaating, som havde militær Interesse til Bedømmelse af de Styrker, som blev indkaldt, og det gik ikke videre, men i øvrigt gik Meldinger videre til Direktøren

i Krigsministeriet. Og naar der er kommet Forespørgsel fra Forsvarsministeren, er det enten sket saaledes, at han henvendte sig til Direktøren i Krigsministeriet og bad ham forespørge Generalstabschefen, eller ogsaa er Generalstabschefen blevet tilkaldt.

Frede Nielsen: Jeg forstaar, at indtil og med den 7. April har man i Efterretningsvæsenet ikke Melding om Troppebevægelser Nord for Hamburg; først den 7. April kommer Meldingerne om disse Bevægelser, men til og med den 7. April har man ikke noget konkret om selve Slesvig-Holsten. Man har Meldingerne om Nord- og Østersøhavnene, men ikke om Slesvig-Holsten.

Nordentoft: Jo, der er her en Melding, der siger: »Den 4. April har der været en Del Uregelmæssigheder i Toggangen Syd for Hamburg. Der skete Troppetransporter i Egnen om Bremen mod Nord eller Nordøst. Omkørsel fandt Sted, dels over Verden—Aller—Ulzen—Lüneburg, dels over Verden—Aller—Salzwedel—Wittenberge—Schwerin. Styrkerne kendes ikke, heller ikke Endemaalet«. — »Det meddeles, at der omkring Paaske er sket »Omflytninger« i Holsten, ligesom der for Tiden skal ligge en Del Tropper i Holsten, bl. a. i Egnen om Neumünster. I det sydlige Holsten skal være ankommet en Del nye Tropper. Langs den østlige Vej til Hamburg er i den senere Tid set en Del Tropper. Der er set en Del Militærtrafik paa Vejene, men man havde Indtrykket af, at det var Øvelser«. — Den 4. April: »Ikke bemærket noget særligt paa denne Vej«. Det er en Melding af 5. April.

Frede Nielsen: Det fremgaar her — jeg forstaar det saaledes —, at Efterretningsvæsenet ikke har lagt noget særligt i disse Bevægelser. Naar Tyskland ligger i Krig, maa der naturligvis finde bestandige Troppebevægelser Sted, og her er Tale om en By som Hamburg, der er et stort Trafikcentrum.

Nordentoft: Ja det er nordligere end Hamburg; der nævnes Neumünster.

Frede Nielsen: Det er ogsaa et stort Knudepunkt, der ikke ligger synderligt langt fra Hamburg. De har ikke opfattet det som noget ganske usædvanligt?

Nordentoft: Nej; det er undertiden lidt vanskeligt at finde ud af, hvad der var Indkaldelser, og hvad der var regu-lære Troppeforskydninger.

Hjermind: Var De bekendt med de

Indberetninger, der var givet af Marineattaché *Kjølens* fra Berlin?

Nordentoft: Ja, som jeg vist nævnte før, fik vi dem paa den Maade, at de kom fra Udenrigsministeriet og formodentlig Krigsministeriet til Generalstabschefen, og dér blev jeg kaldt ind og fik mundtlig Ordre m. H. t., hvad der var nævnt om de Ting. Desuden kunde man nogenlunde se paa Meldingerne den Gang, at de formodentlig stammede fra samme Kilde. Vi fik dem senere fra Holland.

Hjermind: Var det ikke saaledes, at Marineattaché *Kjølens* Indberetninger gik direkte baade til Udenrigsministeriet og Marineministeriet?

Nordentoft: Det formoder jeg, men jeg ved det ikke; jeg havde ikke noget direkte med Marineministeriet at gøre.

Hjermind: Er de Indberetninger af 4. og 5. April, der, saavidt jeg kan skønne, er de vigtigste Indberetninger fra Marineattaché *Kjølens*, ikke kommet til Dem samme Dag?

Nordentoft: Det er de utvivlsomt. Jeg blev kaldt ind til Generalstabschefen om Eftermiddagen og har faaet det og det at vide, men det er efter Hukommelsen.

Hjermind: Det er bare Foretningsgangen, De har antagelig faaet dem samme Dag.

Nordentoft: Ja.

Hjermind: Gav saadanne alarmerende Indberetninger ikke Anledning til, at Efterretningsvæsenet foretog ganske særlige Foranstaltninger for at faa dem bekræftet eller afkræftet?

Nordentoft: Jo, der var sket det, at ved Grænsen fik den paagældende Officer en Advis. Han passede hele den Tjeneste derovre. Umiddelbart forinden var der sket det, at Dampfærgeren »Schwerin« var taget ud af Drift og indrettet til Troppetransportskib. Som Følge deraf havde jeg Officerer i Gedser for at indskærpe over for Folkene dér at være særligaarvaagne — Gedser var et af de Punkter, Opmærksomheden var særlig henvendt paa. Rundt omkring sad vore Folk to og to, men i Gedser var der fire.

Hjermind: Hvad sker saa? Faar De *Kjølens* Indberetninger bekræftet eller afkræftet?

Nordentoft: Vi faar dem indirekte bekræftet.

Hjermind: Hvorledes foregik det?

Nordentoft: Ja, det foregik ved, at der kom en Skrivelse — Datoen husker

jeg ikke, det har formodentlig været den 5., og det har været Dagen efter, vi fik den fra Holland.

Hjermind: Er det muligt at oplyse, om det er fra paalidelig Kilde?

Nordentoft: Ja, det var en hollandsk Generalstabsofficer.

Hjermind: Hvornaar mener De, det var?

Nordentoft: Enten den 4. eller den 5. Her staar opført den 4., men jeg føler mig ikke sikker paa, om det ikke var Dagen efter.

Hjermind: Kan De oplyse Kommissionen om Indholdet af den Meddelelse, man fik fra Holland?

Nordentoft: Ja, i store Træk. Man mente — nu tør jeg ikke hænge mig i de Udtryk, der er brugt —, at der var en Aktion meget nær forestaaende, blandt andet mod Narvik. Hvorvidt der stod »den øvrige Del af Norge«, tør jeg ikke sige. Men desuden var det tilføjet som Kommentar til den lidt kortfattede Melding, at man yderligere maatte være klar over, at der rimeligvis tilsigtedes Besættelse eller Okkupation af visse Dele af Skandinavien.

Hjermind: Opfattede De det som værende ogsaa Danmark?

Nordentoft: Ja, vi tog det i hvert Fald med i Betragtning. Nu er der det, at Narvik var den eneste norske By, der var nævnt, det lød i hvert Fald noget fjernt, men en saadan Aktion er vel ogsaa noget af det dristigste, der har været udført.

Hjermind: Er De klar over, at *Kjølens* havde en Del af sine Oplysninger fra den hollandske Marineattaché?

Nordentoft: Ja, det ved jeg. Jeg formoder, at det er den samme Melding, der er gaaet til Holland og derfra til mig.

Hjermind: Hvad foretog man sig saa i Efterretningsvæsenet?

Nordentoft: Det blev meldt til Generalstabschefen, og jeg tog ud med Meddelelsen til General *Gørtz*. Desuden blev der telegraferet over til Grænsen, og en Del af de Forbindelser, vi dyrkede her i Byen, til en vis Grad udenlandske Forbindelser, blev ogsaa alarmeret om, at der var noget faretruende paa Færde.

Hjermind: Kan De oplyse, hvem de udenlandske Forbindelser var?

Nordentoft: Ja, jeg havde Forbindelser med nogle Franskmand, med Svenskere og med Polakker. Jeg havde ogsaa en meget, meget svag Forbindelse med Englændere.

Aksel Møller: Maa jeg have Lov til at spørge Dem, Hr. Oberstløjtnant: Er det ikke muligt for Dem med Bestemthed at sige, om det var 4. eller 5. April, den hollandske Meddelelse kom til Dem?

Nordentoft: Jeg tør kun med Sikkerhed sige, at der her staar den 4.

Fr. Dalgaard: Efter de Aktstykker, vi har foreliggende for os, ser det ud, som om Marinen ikke har haft et Efterretningsvæsen paa samme Maade som Hæren. Underretter Hærens Efterretningsvæsen Marinen?

Nordentoft: Ja, det gjorde vi, idet *Mørch.* der havde Marinens Efterretningsvæsen, og jeg mødtes saa godt som hver Dag eller ringede sammen, og han fik de Oplysninger, jeg fik, og jeg fik alle de Oplysninger, som Marinen kunde faa ad mange Veje.

Fr. Dalgaard: Fik de særlige Oplysninger i Dagene omkring den 4. og 5. April.

Nordentoft: Ikke det jeg mindes. Baade Marinen og jeg brugte naturligvis at udspørge fremmede og Skibe, der kom.

Rager: Oberstløjtnanten sagde, at han maatte støtte sig til Hukommelsen. De oprindelige Papirer var brændt den 9. April om Morgen. Naar man brændte dem, gaar jeg ud fra, det var fordi de indeholdt Navne, som ikke maatte komme i Tyskernes Hænder. Man har altsaa rekonstrueret det faa Dage efter uden Navne, men denne Rekonstruktion maa vel betragtes som nogenlunde fuldstændig?

Nordentoft: Den er foregaaet paa denne Maade: Vi var fire Officerer i Generalstaben: Ritmester *Lunding*, Kaptajn *Gyth*, en Løjtnant i Reserven og jeg selv. Efter at *Lunding* var kommet hjem igen, satte vi os sammen alle fire. *Lunding* og *Gyth* skrev hver for sig, og selv gik jeg det igennem efter Hukommelsen. Vi holdt saa et Møde, saa at vi var klar over, at det, vi skrev ned, var rigtigt.

Aksel Møller: Maa jeg have Lov til gaa til selve Natten mellem den 8. og 9. April. Der har man fra Rigspolitichefen modtaget fra Krigsministeriet en Rapport, som omhandler de Meldinger, Rigspolitichefen fik i Løbet af den Nat. Der er en Melding Kl. 1.50, en Fjernskrivermeddelelse fra Aabenraa — jeg ved ikke, om jeg maa have Lov til at læse den op, saa den bliver skrevet ned med det samme —

»Division mellem Rendsborg og Grænsen synes for Størstedelen at være gaaet i Kvarter for Natten. I Hovedsagen langs Marchvejen. Tyngden Sydvest for Slesvig. Tøten af Hovedstyrken tæt Syd for Flensborg. Et mindre Sikringsled synes at ligge Nord for Flensborg. En Postering, nogle Hundrede, Syd for Grænsen. Ved Havnen i Flensborg stod Kl. 21 ca. 90 Lastvogne med Tropper. Der ses stadig en ikke ringe Trafik fra Hamborg mod Nord. Divisionen gør Indtryk af at være en Liniedivision, ca. 70 pCt. af Mandskabet er helt unge. Der er vistnok kun et Artilleriregiment, let. Divisionen er en typisk I. D. paa Motorvogne, idet Vognmateriellet er uensartet og for en stor Del udskrevet. Deutsche Reichspostomnibusser i Flensborg ligger i Aften med Ordre til at holde sig klar til Kørsel med Tropper fra Banegaarden. Der ventes 22 eller 28 Transporttog i Nat. De vestlige Veje synes fri for Tropper. Grænsen fra Pebersmark er blevet forstærket med Mandskab fra Danzig i Eftermiddag.«

Rigspolitichefens Rapport siger, at Efterretningssektionen modtog Meddelelsen Kl. 1.50. Modtog De den?

Nordentoft: Ja, jeg modtog den selv. Den Melding stammede fra Ritmester *Lunding* ved Grænsen. Den Gang var vi paa Grund af forskellige økonomiske Forhold og Mangel paa tekniske Hjælpe midler henvist til enten at bruge Telefon eller at skrive, og naar der var noget ganske særligt, hvor det hastede stærkt, kunde vi efter Aftale med Politiet bruge deres Fjernskriver til København. Og det er denne Meddelelse, *Lunding* har sendt via Politiet.

Aksel Møller: Maa jeg spørge: Blev den Melding, De modtog Kl. 1.50, telefoneret videre til Generalstabschefen?

Nordentoft: Ja.

Aksel Møller: Hvor opholdt han sig?

Nordentoft: Hjemme.

Aksel Møller: Hvor var det?

Nordentoft: Et Sted i Hellerup vist.

Aksel Møller: Var De ansvarlig for, at den kom videre?

Nordentoft: Ja. General *Gørtz* holdt paa, at Generalen selv vilde bestemme, hvor meget eller hvor lidt der skulde bringes videre, idet vi fik en Masse, som ikke havde stor Interesse for andre end Generalstaben.

Hjermind: Kan man af det, De sagde før, forstaa, at hvad Marineministeriets

Efterretningsvæsen vidste, det vidste Hærens ogsaa og omvendt?

Nordentoft: Ja, det kan man gaa ud fra.

Hjermind: Helt og holdent?

Nordentoft: Det tror jeg.

Hjermind: Jeg kan derfor stadig ikke forstaa, at man den 7. April om Aftenen kan give den Meddelelse, at der ikke er nogen Underretning om nogle Troppekoncentrationer Syd for Grænsen eller særlig Virksomhed i Havnene i Nordtyskland. Man faar alt det fra *Kjolsen*, og man drøfter det noget alarmeret af det i Efterretningsvæsenet. Jeg kan derfor ikke forstaa, at der ikke foreligger andet eller mere end den Bemærkning om Hamborg.

Nordentoft: Jeg kan kun sige, at det, vi kunde bruge og trække paa i den Situation, som vi tidligere havde faaet noget at vide om vedrørende Forholdene Syd for Grænsen og Østersøhavnene, satte os paa Spor af, at der var noget galt, men Syd for Grænsen var der intet, og naar *Lunding* ikke har kunnet finde noget Syd for Grænsen, har der ikke været noget.

Fr. Dalgaard: De svarede før paa et Spørgsmaal, at de Efterretninger, som Hæren fik, fik Marinen ogsaa. Men saa sagde De, at Generalstabschefen vilde selv skønne over, hvad der skulde videre, og saa kunde det standse dér, saa kom der ikke nogen Meddelelse direkte fra Dem til Marineministeriet før næste Dag.

Nordentoft: Ja, saa blev Meldingerne telefoneret over.

Fr. Dalgaard: De sagde før, at det vilde Generalstabschefen selv afgøre.

Nordentoft: Ja, een Ting var, hvad der gik videre til Marineministeriet, noget andet var, hvad der gik videre til Kolleger i Marineministeriet. Og Meldinger af denne Karakter gik altid videre direkte til ham.

Hjermind: Der kom en telefonisk Meddelelse fra Gesandtskabet i Berlin om, at man havde erfaret, at en Transportflaade havde forladt Stettin den 4. April, Kurs Vest, Bestemmelsessted ubekendt. Jeg forstaa, at man den 7. ikke havde nogen Melding i Marineministeriet eller andre Steder til at kontrollere, om dette var rigtigt. Er min Forstaaelse dér rigtig?

Nordentoft: Hvis en Flaade af den Slags er gaaet til Søs, var Hærens Muligheder dengang for at konstatere Kurs og Bestemmelsessted ringe.

Hjermind: Man havde vel Flyvere, og jeg stillede før det Spørgsmaal, om man vidste det samme som Marineministeriet, og det bekræftede Oberstløjtnanten, og Marineministeriet maa vel have Muligheder for at have konstateret dette.

Nordentoft: Efterretningssektionen som saadan raadede ikke over Flyvere, der var ingen Flyvere sendt ud, det var noget, der blev bestemt hver Gang af Generalstabschefen.

Hjermind: Var der ikke i de Dage Tale om noget i den Retning?

Nordentoft: Det mindes jeg ikke, det er muligt, der har været det, det er muligt, der ikke har været det.

Hjermind: Men har Marineministeriet heller ikke vidst noget om den Transportflaade?

Nordentoft: Den Melding, der kom fra Gesandtskabet . . .

Hjermind: Om den Flaade, der besatte os.

Nordentoft: Det formoder jeg, men med Sikkerhed tør jeg ikke sige det.

Strøm: Jeg forstaa, det saadan, at der har været et vist Samarbejde mellem Marinens og Hærens Efterretningstjeneste, ogsaa naar der har været Tale om de Indberetninger, der er kommet fra Gesandten i Tyskland, og der kom en Indberetning omkring den 1. April fra Marineattaché *Kjolsen*, den blev refereret for Admiral *Rechnitzer*. Kan man gaa ud fra, at den ogsaa er refereret videre til Hærens Efterretningsvæsen?

Nordentoft: Ja, det er enten foregaaet paa den Maade, at Marinestabschefen har sat sig i Forbindelse med Generalstabschefen, og saa fik jeg det normalt at vide mundtligt ad den Vej. Der er for mig ingen Tvivl om, at jeg ellers vilde have faaet det at vide hos *Mørch*, eventuelt baade—og.

Strøm: Det vil altsaa sige, at Hærens Efterretningstjeneste sikkert har faaet refereret denne Udtalelse af 1. April?

Nordentoft: Ja, det er 5 Aar siden, og jeg har kun min Hukommelse at stole paa. Jeg mindes ikke bestemt det Tilfælde, men i al Almindelighed var Udvekslingen mellem de to meget omfangsrig, saa jeg maa formode med nogenlunde Bestemthed, at Marinen har faaet Underretning om det, men jeg tør ikke sige det med fuld Sikkerhed.

Hjermind: Jeg vil gerne spørge, Hr. Oberstløjtnant, om der til Dem eller til andre indgik Advarsler fra andre Lande end Holland?

Nordentoft: Nej, det gjorde der ikke. Jeg ved ikke, om det har nogen Betydning, men Norge og Sverige blev underrettet fra os yderligere i Løbet af den 8. om, hvad der skete.

Hjermind: Har De noget Indtryk af Reaktionen dér?

Nordentoft: Det laa saadan, at vore Forbindelsesmidler derovertil var ikke særlig gode. Telefonen turde de ikke bruge. Vi gik saa den Vej at underrette de to Gesandtskaber om Tingene i Løbet af den 8. og bad dem lade det gaa videre.

Hjermind: Jeg mener at vide, at der den 5. April er kommet en Henvendelse til en af Officererne i Søværnskommandoen fra den svenske Legation, nærmere betegnet fra den svenske Marineattaché, om forskellige af disse Skibs- og Troppekoncentrationer, nogenlunde paa Linie med *Kjølens*. Er De bekendt med det?

Nordentoft: Jeg er ikke bekendt med, om Henvendelsen er sket, det er muligt, men jeg har i hvert Fald ikke været til Stede.

Aksel Møller: Det forekommer mig at have en vis Værdi at faa oplyst, hvorvidt den Meddelelse, Hr. Hjermind omtalte, blev meddelt Hærens Efterretningssektion, det er nemlig i Virkeligheden den svenske Forsvarsstab, der sender Marineattachéen i København til Søværnskommandoen og meddeler dem, at de mener, at den Aggression, der forestaar, er rettet mod Danmark, og det var rart til Belysning af Forretningsgangen mellem de to Værn at vide, om en saa vigtig Meddelelse straks bliver bragt videre til Hærens Efterretningsstjeneste. Det, det drejer sig om at faa at vide, er, om De har vidst det, og ikke noget andet.

Nordentoft: Om jeg personlig har faaet det at vide — ja, jeg kan ikke svare paa det, jeg kan ikke med Sikkerhed huske det.

Hjermind: Hvis De skulde karakterisere Helhedsbilledet den 6. eller 7., saaledes som det maa staa for Dem, som har ganske særlige Muligheder for at bedømme Situationen, sammenlignet med de fleste andre, hvorledes vilde De saa bedømme den den 6. eller 7., sammenlignet f. Eks. med Efteraaret 1939, og sammenlignet med den 1. April? Er det en Spænding af Situationen eller er Situationen, som den har været gennem flere Maaneder?

Nordentoft: Efter Oplysninger af den Art, som kom i Løbet af den 4. og 5. fra Gesandtskabet og fra Holland, var det efter min Mening en Spænding af Situationen.

Hjermind: Man kan ikke karakterisere Situationen som værende den samme som nogle Maaneder forud?

Nordentoft: Nej.

Chr. Christiansen: I Fortsættelse deraf vilde jeg gerne spørge, om jeg har forstaaet det rigtigt, naar Oberstløjtnanten svarede paa mit Spørgsmaal, da jeg begyndte, at Generalstabens Efterretningsvæsen den 6. til 7. April ikke havde andre Oplysninger end dem, som ogsaa kom til Udenrigsministeriet og Forsvarsministeriet gennem den danske Gesandt i Berlin. Jeg har forstaaet, at man ikke havde konkrete Oplysninger angaaende Troppebevægelser Syd for Grænsen ud over dem, man i Forvejen havde faaet fra Berlin. Var der ikke sket noget yderligere, som Efterretningsvæsenet havde faaet at vide den 6. eller 7. April, der, om jeg saa maa sige, forstærkede de Indberetninger, der var kommet fra den danske Legation i Berlin?

Nordentoft: Jeg nævnte det den 5. om visse Troppe ..

Chr. Christiansen: Her tales der om den 6. og 7. April.

Nordentoft: Der har ikke den 6. eller 7. April været noget, der viste Troppekoncentrationer eller Forberedelser til Bevægelser, i hvert Fald ikke det, vi har kunnet konstatere.

Aksel Møller: Hvor stor er Hærens Efterretningssektion? Er den svagt udviklet i den danske Hærs Opbygning, sammenlignet med andre Landes?

Nordentoft: Den er og navnlig var meget svag. Jeg kan ganske kort gøre Rede for, hvorledes Forholdene har udviklet sig. I 1938 var der foruden mig selv 1 Officer, Ritmester *Lunding*, og ikke flere. Vort aarlige Budget bestod af 2800 Kr. til at drive Efterretningsstjeneste for plus det, at vi kunde rejse 63 Dage om Aaret i Landet. Det blev ændret nogenlunde hurtigt efter Østrigkrisen, og efterhaanden fik vi efter vore Forhold nogenlunde rigelige Pengemidler, 2—3000 Kr. maanedlig under Krigen.

Aksel Møller: Mener De, at Efterretningsstjenesten fra Krigens Udbrud den 1. September 1939 til 9. April 1940 var af forsvarlig Størrelse?

Nordentoft: Jeg vil hellere besvare

Spørgsmaalet saadan, at jeg tror ikke, Hæren i og for sig kunde afse flere. Efter de Beregninger, jeg selv har opstillet, skulde vi, hvis Tjenesten skulde drives nogenlunde, blandt andet saaledes, at den kunde sætte ind i en virkelig Krigssituation, have imellem 12—16 Officerer. Vi var 3 Linieofficerer og en meget dygtig Løjtnant af Reserven.

Harald Petersen: I Admiral *Rechnitzers* Redegørelse findes der en Bemærkning under hans Referat af 1. April, hvor han siger*):

»Da saavel Regeringen som Søværnskommandoen længe havde været vidende om, at der i den tyske Del af Sønderjylland var samlet en Del Tropper, og da man formodede, at Formaalet med det ved Stettin og i andre Østersøhavne samlede Transportmateriel var, at Tyskland havde til Hensigt at sætte ind mod Norge og Sverrig, saafremt et allieret Troppekontingent var blevet landsat i Narvik for at komme Finland til Hjælp inden Fredsslutningen mellem dette Land og Rusland (den 12. Marts 1940), og at disse Tropper og dette Transportmateriel af praktiske Grunde og muligvis som Følge af Issituationen var forblevet paa de paagældende Steder, mente man ikke her at burde vise noget Tegn paa Overraskelse eller Uro ved disse Meddelelser.«

»Den tyske Del af Sønderjylland« er et løjerligt Begreb, men for at blive klar over Optakten til Besættelsen vil jeg gerne vide, om der har været Tropper i den tyske Del af Sønderjylland. Det ved selvfølgelig ogsaa Hærens Efterretnings-tjeneste, og det maa vel referere sig til de Indberetninger, som er kommet paa et tidligere Tidspunkt, allerede fra Marts Maaned, og ikke alene i Dagene omkring den 7. April?

Nordentoft: Marineministeriet har sikkert faaet dem om Forholdene paa Land fra os.

Arnth Jensen: Der er talt saa meget om den 7. April. Jeg forstaar det ikke rigtigt. Det forekommer mig, at Hærens Efterretningsvæsen ikke har faaet Meddelelse fra Søværnskommandoen. Men Admiral Rechnitzer siger i sin Redegørelse, at han allerede om Eftermiddagen den 7. April har paalagt Kyststationerne at holde Udkig og give telefonisk Med-

delelse, og det oplystes, at der var passeret Skibe i bemærkelsesværdigt Antal. Den Melding har han altsaa modtaget.

Nordentoft: De Meldinger har han utvivlsomt faaet. Hvad jeg har med her, er det, vi selv har fremskaffet og ikke det, Marinen har fremskaffet. Det, Marinen har fremskaffet, har de selv holdt Rede paa.

Arnth Jensen: Forsvarsministeren har saa om Aftenen ringet til forskellige Steder, og det siges, at der var intet bemærkelsesværdigt. Efter Redegørelsen her er der passeret en hel Del armerede Fartøjer i Løbet af et Døgn.

Nordentoft: Hvordan det er gaaet med Marinemeldingerne i Forhold til Forsvarsministeren, ved jeg ikke. Marinen bragte naturligvis sine egne Meddelelser videre til Forsvarsministeren og kommenterede dem eventuelt. Hvordan den Melding er blevet behandlet, ved jeg ikke.

Arnth Jensen: Oberstløjtnanten mener, at det ogsaa er meddelt til Hærens Efterretningsvæsen fra Marineministeriet? — det var en Søndag.

Nordentoft: Efter den Arbejdsgang, der var mellem Hærens og Marinens Efterretningsvæsen, regner jeg med, at Hærens Efterretningsvæsen utvivlsomt har faaet den. Naar jeg ikke har den her, er det fordi det er Marinens Meldinger, og dem har vi ikke rekonstrueret.

Hjermind: Jeg kan stadig ikke forstaa, hvordan det kan gaa til, at man fra Efterretningsvæsenet kan svare, som jeg forstaa man gør den 7. April om Aftenen. Vil det sige, at hvis man den 7. April om Aftenen havde spurgt: Mener De, der er noget særligt i Gære, vilde De have svaret nej?

Nordentoft: Det kommer an paa, hvad der er spurgt om. Hvis det er Detailspørgsmaal om Forholdene Syd for Grænsen, der har været stillet, kan Svaret i og for sig godt have været, at der er intet nyt, der er ingen Forandringer.

Hjermind: Det er alt sammen sket Syd for Grænsen, længere nede. Vilde man ikke have oplyst det?

Nordentoft: Meldingen den 5. var om visse Forflytninger i Hamburg, og saadant er meddelt videre. Hvis der har været nogle Forskydninger den 6. eller 7. eller der har været Forøgelse, saa er det blevet meddelt. Det, der foreligger her, er som sagt nedskrevet umiddelbart efter

*) A. 182.

den 9. April, og der har altsaa ikke foreligget noget.

Hjermind: Altsaa vidste man ikke noget den 7. April om Aftenen?

Nordentoft: Nej.

Arnth Jensen: I Forsvarsminister Alsing Andersens Redegørelse for den 7. April ser det ud, som om der er spurgt forskelligt. Det ser ud til, at man har

spurgt Viceadmiralen, om der er gjort nogen Observationer til Søs, og saa har man spurgt Generalstabén, om der har været nogen Troppekonzentrationer i Sønderjylland. Det kan maaske i nogen Grad forklare det.

Formanden: Jeg takker Oberstløjtnanten, fordi De kom til Stede.

Afhøringen sluttet Kl. 15.

Onsdag den 18. Juli 1945, Kl. 9 1/2.

For Kommissionen mødte:

Generalmajor, fhv. Direktør for Krigsministeriet Johan Daniel Stemann.

Formanden: Hr. Generalmajor! De var Direktør i Krigsministeriet i 1940.

Stemann: Ja.

Formanden: I Tilknytning til det fra Krigsministeriet til Kommissionen fremsendte Materiale i Forbindelse med Begivenhederne den 9. April 1940, herunder navnlig Generalkommandoens Beretning om Begivenhederne den 6. til 9. April og Hr. Generalmajorens Skrivelse af 29. Juli d. A. til Kommissionen, har man anmodet Dem om at komme til Stede, idet man fra Kommissionens Side, som det skriftligt er meddelt Hr. Generalmajor, ønsker en nærmere mundtlig Udredning af forskellige Punkter i det fremsendte skriftlige Materiale.

Der vil nu fra Medlemmernes Side blive rettet forskellige Forespørgsler til Dem, og jeg beder Dem besvare disse Spørgsmaal, idet jeg gør opmærksom paa, at der paahviler Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, og jeg tør gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser.

Stemann: Ja.

Formanden: Jeg gør opmærksom paa, at denne Diskretionspligt skal tages alvorligt. Naar jeg finder Anledning til at sige det, er det, fordi vi i Gaar havde Kommandørkaptajn *Kjolsen* til Møde her, ved hvilket Møde der blev rettet en Række Spørgsmaal til Kommandørkaptajnen. En Del af det staar refereret i Dag i nogle Blade med Meddelelse om, at Kommandørkaptajn *Kjolsen* har erhvervet den parlamentariske Undersøgelseskommisssions og Marineministeriets Tilladelse til at meddele Offentligheden sine Oplysninger, hvilket er ganske urigtigt. Dette Spørgsmaal vil senere blive behandlet her i Kommissionen, men jeg har følt mig foranlediget til at understrege, at det er alvorligt ment med denne Diskretionspligt.

Kristen Amby: Maa jeg stille Generalmajoren nogle Spørgsmaal. Hr. Generalmajor! De begynder i Deres Referat til Kommissionen med den 6. April (*Stemann:* Ja). Jeg vil gerne spørge Dem: Var De som Direktør i Krigsministeriet

bekendt med Marineattaché *Kjolsens* Indberetning af 8. Januar og 13. Februar 1940? Det er nævnt i de Akter, vi har i Generalrapporten fra Søværnskommandoen, at disse Indberetninger fra Marineattachéen, der kom til Berlin i December 1939, foreligger, og heri omtales allerede Muligheder for Aggressioner mod nordiske Lande. Jeg spørger Dem altsaa: Er De bekendt med disse Indberetninger?

Stemann: Saa vidt jeg husker, har jeg aldrig set dem. Den sidste har jeg først set i Dag i »Berlingske Tidende«. Den var fra April. De forrige har jeg ingen Erindring om at have set. Jeg tror, vi fik noget at vide om, at der var samlet nogle Skibe, og det slutter jeg af, at da vi fik disse Meddelelser — den 6. eller 5., hvornaar det var — om, at der var en Transportflaade, lod jeg dem straks gaa videre til General *Gørtz*, som dengang var Chef for Generalstab. Han spurgte mig, om Meddelelsen kunde referere til Skibene, der laa i Stettin fra før Isperioden, og som havde været brugt ved Evakueringen af Balticum og Østpreussen. Indberetningen har jeg som sagt ikke set, men vi har nok hørt noget, det har dog ikke fæstnet sig stærkt i min Erindring.

Kristen Amby: Jeg spørger præcist: Disse Indberetninger fra Marineattachéen er ikke efter Deres Erindring forelagt Dem?

Stemann: Ikke efter min Erindring, absolut ikke.

Kristen Amby: Dernæst vil jeg gerne spørge: Hr. Generalmajor, blev De bekendt med Marineattaché *Kjolsens* mundtlige Kommentering over for Søværnskommandoen af Kammerherre *Zahles* Brev til Udenrigsminister *Munch* af 1. April? Udenrigsminister *Munch* siger nemlig i de Akter, vi har, at han fik et Brev — det kaldes et privat Brev, men med politisk Indhold. Overbringeren deraf var Marineattaché *Kjolsen*, der fra Kammerherre *Zahle* havde Ordre til at aflevere og kommentere dette Brevs Indhold over for Udenrigsministeren og over for Søværnskommandoen. Nu spørger jeg: Var De bekendt med den Kommentar?

Stemann: Ikke saa vidt jeg paa nogen Maade kan erindre. Jeg har første Gang set den nu til Morgen i »Berlingske Tidende«.

Kristen Amby: I Deres Indberetning*) siger De til at begynde med, at den »6. April foretoges i Mobiliseringskontoret forskellige Forberedelser til Lettelse af eventuel Indkaldelse af en Sikringsstyrke.« Saa spørger jeg: Var det, fordi De sammen med Admiral *Rechnitzer*, Hr. Generalmajor, Dagen før — den 5. April Kl. 12 — af Forsvarsministeren var blevet informeret om Kammerherre *Zahles* Brev af den 4. April — Brevet vedrørende Aggressionen mod Danmark — samt Brevet af 5. April, at der blev foretaget de nævnte Forberedelser til Lettelse af Indkaldelser, var dette foranlediget deraf, eller var det fordi De havde henvendt Dem til Generalkommandoen, da De havde modtaget den Meddelelse fra Forsvarsministeren? Foretog De dem intet i Anledning af, at De fik denne Meddelelse Dagen før, i Retning af at meddele Generalkommandoen Indholdet af Meddelelsen?

Stemann: Jeg ved ikke, om jeg maa give et lidt vidtløftigere Svar, da jeg ikke kan være vis paa, at alle de højtærede Kommissionsmedlemmer er helt inde i Forretningsgangen i Krigsministeriet. Det skal kun tage to Minutter.

Forholdet er det, at inden for Krigsministeriet er Direktøren over for Ministeren ansvarlig for det Arbejde, der bliver gjort. Direktøren har sine Opgaver og sine Pligter, og Generalkommandoen har sine. Det er klart og skarpt defineret, dels ved Bestemmelser for Generalkommandoens Opgaver og dels gennem Tradition. Under Krigsministeriet hører en administrativ Opgave og under Generalkommandoen en operativ. Krigsministeriet administrerer Bevillingerne og sørger for inden for Hærlovens Rammer og inden for Bevillingerne at skaffe Hæren alt, hvad den har Brug for. Chefen for Generalkommandoen anvender det. Krigsministeriet skaffer værnepligtige, Befalingsmænd, Materiel af enhver Art, og derfor hører alle Fabrikkerne under Krigsministeriet: Klædefabrikken, Uniformsskrædderiet og Vaabenfabrikken, Ammunitionsfabrikken, Flyvemaskinefabrikken, Telegraf- og Radiofabrikken o. s. v., Indkøb af Automobiler, Heste o. s. v., alt dette hører under

Krigsministeriet, og Krigsministeriet sørger for at tilvejebringe alt det, Generalkommandoen har Brug for.

Endvidere har Krigsministeriet en anden Opgave: til enhver Tid at være ansvarlig for, at Mobilisering kan finde Sted, ganske som Regeringen ønsker det. Naar jeg har været til Stede i en Række af Møder, har jeg følt det som min selvstændige Opgave til enhver Tid at føle Begivenhedernes Puls, saaledes at jeg kunde sige, hvad kan der være Brug for, og at det er fuldstændigt i Orden, saaledes at det med Effekt kan sættes i Værk, hvis Forsvarsministeren i Forstaaelse med Bevillingsmyndighederne, Udenrigsministeren, Statsministeren, Statsraadet eller hvem det er, ønsker, at det skal effektueres. Der kunde blive Tale om at indkalde Sikringsstyrken; det, vi i Almindelighed kalder Sikringsstyrken, omfatter en halv Snes Aargange, 65 000 Mand, og det bringer alle Linjeafdelinger op paa Krigsstyrke, uden at man tager Reserve og andre Afdelinger med. Det er den, der er tænkt paa. Saa kan man mobilisere, og det har man som Regel tænkt at gøre paa den Maade, at man først indkaldte Sikringsstyrken, som næste Trin den fuldstændige Mobilisering. Eller man kan — hvis man valgte det — indkalde Sikringsstyrken i Sønderjylland eller et vist Antal Aargange ved bestemte Afdelinger, som man mener bør bringes i Vejret. Alle disse Opgaver paahviler Krigsministeriet. Derfor har Krigsministeriet til enhver Tid Ansvar for, at alt dette er fuldstændigt forberedt, saaledes at det paa effektiv Maade kan sættes i Værk med korteste Varsel. Denne Opgave har vi efter min Mening altid løst saaledes, at jeg aldrig har hørt Kritik eller Tvivl om, at disse Sager var i Orden. Naar der staar, at der den 6. April i Mobiliseringskontoret foretoges forskellige Forberedelser til Lettelse af eventuel Indkaldelse af en Sikringsstyrke, vil det sige, at jeg har talt med Kontorchefen og sagt: Hvad har vi nu? se efter det der; er det nu i Orden? Jeg har nogen Tid efter noteret ned, at jeg har givet ham Ordre til det. Det skyldes bestemt ikke nogen som helst Anmodning fra nogen, det er min egen indre Drift; man har arbejdet med det i det stille, men en Gang imellem kommer man ved særlig Anledning i Tanker om: Er der nu det og det? Og saa taler man med

*) A. 111.

ham om det. Andet ligger der ikke i dette her.

Kristen Amby: Maa jeg spørge videre: De mente ikke, det var rigtig allerede den 5., inden De Kl. 12 Middag havde faaet den Meddelelse om Kammerherre *Zahles* alarmerende Brev, at meddele Indholdet af dette til Hærens Chef?

Stemann: Jeg har aldrig hørt dette Brev, ikke før jeg — som nævnt — saa det i Avisen. Der var en skarp Adskillelse. Ministeren sidder med to Dispositionsenheder: Krigsministeriet med mig som Chef og Chefen for Generalkommandoen, som efter Tjenestereglementet har den Opgave over for Ministeren at fremsætte alt, hvad der kan tjene til Fremme af Rigets Forsvar.

Kristen Amby: Maa jeg have Lov til at sige, Hr. Generalmajor, at Forsvarsministeren i sin Indberetning til Kommissionen udtrykkeligt siger, at han ved 12-Tiden den 5., efter at der først havde været Ministermøde, gav Viceadmiral *Rechnitzer* som Direktør for Marineministeriet og Generalmajor *Stemann* som Direktør for Krigsministeriet Meddelelse om Kammerherre *Zahles* Brev. Det var altsaa den 5. Kl. 12.

Stemann: Nej. Jeg har noteret her, at ved 12-Tiden kom Direktøren for Krigsministeriet ind til Ministeren, hvor denne og Viceadmiralen, som var derinde, orienterede Direktøren om Meddelelsen fra Berlin vedrørende Transport-skibe. Det har jeg skrevet ned nogen Tid efter. »Senere paa Dagen refererede Direktøren Orienteringen for Generalstabschefen. General *Gørtz* spurgte, om Meddelerne kunde opgive Navn paa Skibene, og nævnte, at Skibene kunde være dem, der laa i Stettin m. v. fra før Isperioden, og som havde været brugt ved Evakueringen fra Balticum og muligvis til Forbindelse med Østpreussen.« Dette er, hvad jeg har skrevet ned, muligvis 14 Dage senere, muligvis 3 Uger senere, men dette er altsaa for mig Hovedindtrykket af, hvad jeg har faaet at vide, jeg har hverken faaet noget at vide om Kammerherre *Zahles* eller *Kjølens* Brev. Naar man i faa Ord skal karakterisere det, er det nedfældet heri. Spørgsmaalet lød: Lod De det ikke gaa videre? Selvfølgelig! Min Opgave var af administrativ Art, og jeg overlod det operative til andre, som havde med det at gøre. Jeg fik det Svar, som ogsaa tyder paa, at der ikke har været nogen stor strategisk Redegørelse knyttet til det.

Kristen Amby: Det forstaaer jeg. Men der er ingen Tvivl om, hvad Brevet indeholder — nemlig den paatænkte Aggression mod Danmark —, det ser vi af Akterne, saa kan man vurdere det, som man vil. Men der er ingen Tvivl om, at baade Forsvarsministeren og Udenrigsministeren er meget bekymrede i Anledning af det Brev. Men De har altsaa efter Deres Fremstilling kun faaet Meddelelse om, at der er kommet et Brev, men ikke angaaende denne meget vigtige Indberetning, og om at der i Brevet siges, at der paatænkes en Aggression mod Danmark.

Stemann: Det vil jeg ikke sige er udelukket. Naar man meddeler mig det, er det ogsaa, fordi det spiller en Rolle for os, gaar jeg ud fra. Under hvilken Form det blev sagt, kan jeg ikke sige, men jeg kan bestemt sige, at hvert Ord har jeg ladet gaa videre ordret. Og Dagen efter sagde jeg til General *Gørtz*: Hvad du fik at vide af mig i Gaar, er alt, hvad jeg har faaet at vide selv. Af General *Priors* Rapport kan man se nogenlunde, hvad han har faaet at vide, og det svarer til, hvad jeg fik at vide, og de Rapporter har jeg set dengang og godkendt. Jeg har intet haft at tilføje. Det er min Erindringsliste.

Fr. Dalgaard: Hr. General! De siger, at De først nu har faaet Kendskab til *Kjølens* Brev, det har De først set i Avisen, men der staar i Deres egen Indberetning, at det er den 6. April, at Ministeren refererer Meddelelserne fra Berlin, fra Kammerherre *Zahle* og *Kjølens*. Naar man refererer, giver man dog Hovedindholdet.

Stemann: Jeg var endda i Tvivl om, hvorvidt *Alsing Andersen* havde set Brevet.

Fr. Dalgaard: Generalen siger, at De ved ikke, hvad der stod i Brevet. Naar man siger: Vi har fra Berlin, enten fra Kammerherre *Zahle* eller Marineattaché *Kjølens* faaet et Brev af det og det Indhold, saa maa De mistvivle om den Mand, der giver Dem Brevets Indhold, naar De ikke tror, at De har faaet Indholdet af Brevet. De siger: Jeg kan ikke vide, om de paagældende har faaet det Brev.

Stemann: Hvordan skal jeg forklare det. Detaillerne i dette her staar ikke klart i min Erindring. Jeg har nedskrevet det saa godt, jeg kunde efter Erindringen. Jeg vil mene, at der bliver sagt saadan noget som, at vi har Meddelelse om

Samling af Skibe og fra Militærattachéen, eller hvordan det nu formede sig, det husker jeg ikke, men der er ikke sagt til mig: *Kjølser* har skrevet saadan og saadan og saadan og saadan. Der er sagt noget om, at Viceadmiralen og Ministeren havde gennemgaaet Sagen. Ministeren har muligvis ringet efter mig, og jeg er kommet for sent, de to sad derinde og gav et kort Referat om dette med Skibene.

Rager: Der er i denne Forbindelse en Ting, jeg gerne vil have fastslaaet. I Minister *Alsing Andersens* Beretning staar der, at dette fandt Sted den 5. April. (*Stemann:* Det er rigtigt). Men i Generalens Beretning staar der, at det var 6. April. Det er af en vis Vigtighed at faa dette klaret.

Stemann: Jeg begyndte den 6., det er, fordi *Priors* Rapport ogsaa begyndte den 6. April.

Saa vidt jeg kan se af *Alsing Andersens* Notitser, som jeg ogsaa saa den gang, var det Ministerens Mening, hvis der viste sig noget mere, at kalde paa Chefen for Generalkommandoen. Det er altsaa ikke sket den Eftermiddag, og saa har jeg straks orienteret ham, fordi det var hans Sag, og saa har jeg givet ham Besked om det lidet, jeg vidste, og først den 6. April kommer Mødet hos Ministeren med Chefen for Generalkommandoen og Søværnskommandoen.

Rager: Jeg kan alligevel ikke forstaa det, for der maa ligge en Samtale forud for den første, som Generalen refererer her. Der har den 5. været et Møde, hvor Generalen første Gang blev bekendt med, at der er noget, og det er det Møde, hvor Generalen maaske er kommet noget for sent, og saa kommer den 6. bagefter. Vi skulde med andre Ord have et Par Linier yderligere fra Generalen angaaende Begivenhederne den 5. April for at faa det til at stemme med Forsvarsministeren. Jeg forstaa, at Generalen ikke bestrider det rigtige i Forsvarsministerens Udtalelse (*Stemann:* Overhovedet ikke), at der allerede den 5. var Møde Kl. 12, hvorimod det den 6. var Kl. ca. 11.30. De to Ting stemmer nemlig sammen. Jeg forstaa det saadan, at der har været et Møde den 5., som Generalen ikke hidtil har omtalt i sin Indberetning.

Stemann: Ja, for jeg er begyndt den 6.

Arnth Jensen: Det fremgaar af de

Bilag, vi har fra Generalkommandoen, at Generalkommandoen har fremsat Ønske om at se de originale Indberetninger fra Gesandtskabet i Berlin, men det er ikke imødekommet, heller ikke Indberetningen af 4. April. Jeg vil gerne spørge Dem, Hr. General, om De har været vidende om dette Ønske fra Generalkommandoen, om De eventuelt har næret det samme Ønske, om De har fremført det over for Forsvarsministeren, og hvilket Svar Forsvarsministeren eventuelt har givet.

Stemann: Det staar her i en Note.

Arnth Jensen: Det staar i en Fodnote. Mit Spørgsmaal gik ud paa, om Generalen har været indforstaaet med Generalkommandoens Ønske, og om Generalen har haft samme Ønske og har talt med Forsvarsministeren om det, og om Forsvarsministeren har afvist det, og da med hvilken Begrundelse.

Stemann: Jeg har ikke nogen speciel Erindring om det. Jeg husker, hvad der staar i Fodnoten, og jeg tænker, at Generalen maaske selv i min Nærværelse har fremsat det Ønske over for Forsvarsministeren, og denne har sagtens sagt: Det skal jeg overveje.

Kristen Amby: Hr. General! I Admiral *Rechnitzers* Redegørelse til Kommissionen siges der — og det er støttet af Søværnets Generalberetning —, at der er sket en Henvendelse den 5. fra det svenske Gesandtskab; en Marineattaché henvender sig i Søværnskommandoen med Oplysninger analoge med de Oplysninger, der fremgik af Kammerherre *Zahles* Brev. Maa jeg have Lov, Hr. Formand, til at læse et kort Citat. Der staar*):

»Om Eftermiddagen fik en af Søofficererne i Søværnskommandoen Meddelelse fra en Sekretær i den svenske Legation, der midlertidig fungerede som Marineattaché, om forskellige Rygter, der verserede angaaende Skibs- og Troppekonzentrationer ved Stettin og i Nordtyskland, væsentlig af tilsvarende Indhold, som vi allerede var bekendt med fra Rapport og Referat fra Kommandørkaptajn *Kjølser*. Af nyt fremkom der kun, at der skulde være samlet 12 Divisioner i Nordtyskland, og at det fladbundede Skibsmateriel ved Stettin skulde være paaregnet til at anvendes mod Danmark. — Ogsaa

*) A. 184.

fra den herværende britiske Legation kom der fra Colonel *Craig*, der nærmest gjorde Tjeneste som Militærattaché, lignende Oplysninger.«

Her staar altsaa, at det er om Eftermiddagen, i Søværnets Generalrapport staar der, at det er om Formiddagen — det finder vi jo nok ud af, men jeg vil gerne spørge: Blev De gjort bekendt med, at der i Realiteten samtidig med, at De bliver underrettet om Kammerherre *Zahles* og *Kjølens* Brev, fra det svenske Gesandtskab er kommet den, synes jeg, alarmerende Meddelelse, hvis Indhold nys blev gengivet? Blev De gjort bekendt med denne Meddelelse?

Arnth Jensen: Det var det Spørgsmaal, jeg stillede før, og det beder jeg Generalen udtale sig om: Har Generalen næret det samme Ønske om at se de originale Indberetninger fra Gesandtskabet?

Stemann: Jeg har altid næret Ønske om at se saadanne vigtigere og interessantere Indberetninger fra Gesandterne, ikke blot fra Gesanden i Tyskland, men i det hele taget, men det har ikke fundet Sted. Den, der skulde se det, maatte være Chefen for Generalkommandoen, hvis Opgave det er at følge de Ting, og som har et selvstændigt Efterretningsvæsen. Der er ikke i Krigsministeriet noget selvstændigt Efterretningsvæsen eller andre Organer til at sammenstille, om det er rigtigt eller forkert, hvad der bliver indberettet. Det var altsaa ham, der skulde have det.

Jeg er stadig i Tvivl om, hvorvidt det er blevet sagt, at det var et Brev fra Kammerherre *Zahle* og *Kjølens*, det har ikke gjort dybt Indtryk paa mig, hvorfra det kom. Jeg har hørt om disse Skibe og maaske nok, at det var en Meddelelse fra Berlin, men noget saa præcist, som dette Brev indeholder, har jeg ikke faaet at vide.

Det andet har jeg ikke mindste Erintring om.

Arnth Jensen: Generalen siger selv, at De har næret Ønske om at se disse Indberetninger, men Spørgsmaalet er: Har Generalen sammen med Generalkommandoen fremført dette Ønske over for Forsvarsministeren, og har Forsvarsministeren afvist det?

Stemann: Jeg har ikke nogen Erintring om, at jeg har fremført det Ønske sammen med Chefen for Generalkommandoen. Naar vi havde Møder, foretog det sædvanlig paa den Maade, at

Chefen for Generalkommandoen og Ministeren talte sammen og traf Afgørelse, og jeg greb ind, hvis jeg mente, de var paa gale Veje, med tekniske Oplysninger eller lignende. Men det maa man kunne faa at vide af General *Prior*, aldeles præcist, han vil sikkert kunne huske det. Han har antagelig ved et Møde, enten jeg har været til Stede eller ikke, bedt om det, og Ministeren har saa antagelig sagt — det er almindeligt —, at det skulde blive overvejet eller noget lignende. Saadan tænker jeg mig, det er gaaet til, men det er noget, jeg digter, det er fri Fantasi. Jeg husker imidlertid ganske tydeligt, at han har ønsket at faa disse Oplysninger.

Rager: Jeg forstaar paa Generalen, at Generalen mener, at De burde have haft Lejlighed til at se flere Indberetninger fra Gesandterne ude omkring, end De gjorde. Det gælder ikke alene de Dage, vi taler om her, men det synes altsaa at have været Coutume i Ministeriet, at De ikke har faaet dem at se. Nu forstaar jeg, at Generalen har siddet som Direktør i Krigsministeriet i mange Aar og har set en Række Forsvarsministre passere Revue. Hvis man har lagt Vægt paa det, maa det formodes at være blevet forebragt, hver Gang der kom en ny Forsvarsminister, at Direktøren for Krigsministeriet maatte anse det for rigtigt, at han fik alle disse Indberetninger. Er det sket, og har alle Forsvarsministre paa Geled saa sagt: Nej, det kan vi ikke gaa med til, Hr. General?

Hjerminde: Hr. General! De begynder Deres Redegørelse med den 6. April, og paa det Tidspunkt foreligger, efter hvad der er oplyst her for Kommissionen, en Advarsel fra Marineattachéen i Berlin, hvori han anvender Udtrykket, at der forestaar en Aggression mod Danmark. Der foreligger endvidere en Advarsel fra den hollandske Forsvarsstab direkte hertil, — det fik vi at vide af Oberstløjtnant *Nordentoft* i Gaar —, desuden en Advarsel fra den svenske Forsvarsstab, og endelig en Advarsel fra Colonel *Craig*, den engelske Militærattaché. Forstaar jeg det rigtigt, at disse Oplysninger har foreligget, uden at De, Hr. General, var gjort bekendt dermed?

Stemann: Spørgsmaalet om Rapporterne har ikke været ført frem paa den Maade, De taler om, det har aldrig været gjort til noget særligt Spørgsmaal. Generalen har lejlighedsvis sagt: Jeg vil

gerne se dem. Undertiden er der vist kommet nogle Rapporter, undertiden ikke, men jeg er ikke i Tvivl om, at Chefen for Generalkommandoen ikke er mødt alene i denne Anledning. — Jeg er ikke vis paa det, men det vil Oberstløjtnant *Nordentoft* kunne fortælle, om Efterretningsvæsenet havde Samarbejde direkte med Udenrigsministeriet. Efterretningssektionens Virksomhed var knyttet til Generalkommandoen og ikke til Krigsministeriet. Generalkommandoen kunde indhente alle de Oplysninger den vilde derigennem, uden at Krigsministeriet fik det at vide. Vi fik det kun at vide i de Situationer, hvor det passede dem at informere Ministeren, og det gaar jeg ud fra de har gjort ved alle de Lejligheder, hvor det har været nødvendigt at gøre det, jeg har ikke Grund til at tro andet. Men, som sagt, disse Efterretningsdetaller sortede under Generalkommandoen, og naar jeg fik noget at vide, lod jeg det uvægerligt gaa videre.

Hvad det med den hollandske og svenske Forsvarsstab angaar, har jeg aldrig hørt noget herom. Hvad jeg har hørt, staar hovedsagelig i General *Priors* Rapport. Jeg har været optaget Dag og Nat af mit Arbejde i Krigsministeriet, og jeg er kommet til disse Møder, men derudover har jeg ikke deltaget i Deliberationer eller noget som helst.

Rager: Jeg forstaar det altsaa saaledes — for Generalkommandoens Vedkommende maa vi naturligvis søge Spørgsmaalet opklaret dér —, at for Krigsministeriets Vedkommende er der ikke af Forsvarsminister *Alsing Andersen* indført nogen ny Praksis, men der er gaaet frem paa samme Maade som hidtil, at Ministeren undertiden har forelagt Rapporter, men det normale har været, at Ministeren har refereret, saadan som det skete i Møderne den 5. og 6. April.

Hjermind: Vilde det ikke, Hr. General, have spillet en Rolle for Deres Overvejelser, om De havde faaet nøjagtigt oplyst, hvem det var, man havde disse alarmerende Efterretninger fra, om De i Stedet for blot at vide, at det var nogle ubestemte Kilder, som man ikke kendte, havde vidst, at det var Deres eget Lands Militærattaché, Hollands Forsvarsstab, Sveriges Forsvarsstab og den engelske Militærattaché, der advarede? Vilde det have spillet en Rolle for Deres Overvejelser, om De havde vidst, at det var disse Kilder og ikke nogen tilfældig Kilde?

Aksel Møller: Mener De ikke, Hr. General, at det er sandsynligt, at den kommanderende Generals Ønske om at kende disse Indberetninger er fremsat samtidig med Beslutningen om at sende en Marineattaché til Berlin, altsaa i December 1939?

Stemann: Der er ingen ny Coutume indført af *Alsing Andersen*.

Med Hensyn til, hvad der vilde spille en Rolle for mine Overvejelser, kan jeg sige, at jeg har ikke foretaget nogen som helst Overvejelser. Jeg har ladet alt gaa videre til den, der skulde foretage Overvejelserne, nemlig Chefen for Generalkommandoen gennem Generalstaben, og havde jeg faaet alle disse Ting at vide, havde jeg ladet hvert eneste Ord, jeg havde modtaget, gaa videre til ham.

Hjermind: De vilde altsaa ikke have foretaget Dem noget?

Stemann: Jeg vilde i hvert Fald straks have opsøgt ham.

Hjermind: Nej, jeg har ogsaa det Indtryk, at det ikke vilde have gjort nogen Forskel.

Stemann: Hvorvidt Henvendelsen kan være sket samtidig med, at Kommandørkaptajn *Kjølse* ...

Aksel Møller: Nej, jeg spurgte om, hvorvidt Ønsket om at blive gjort bekendt med Indberetningerne stammede fra det Tidspunkt, da man besluttede at sende en Marineattaché til Berlin.

Stemann: Det er muligt, men jeg kan ikke huske det, jeg har slet ingen Erindring om det. Jeg mener, det er et Ønske, der har ligget i Luften, som lejlighedsvis er blevet fremført, men jeg har ingen Erindring om hvornaar.

Chr. Christiansen: Det drejer sig om Spørgsmaalet om Begivenhederne Natten mellem den 8. og 9. April. Vi har her for Kommissionen faaet Oplysning om, at der til Generalstabens Efterretningsvæsen Kl. 1.50 Nat kom en Melding fra Sønderjylland af en vis alarmerende Karakter. Jeg vil gerne have at vide af Generalen, hvornaar denne Melding er kommet til Krigsministeriet. Den er altsaa kommet til Efterretningsvæsenet Kl. 1.50, men hvornaar er den kommet til Krigsministeriet?

Stemann: Der staar her i mine Papirer:

»Kl. 4,05 modtoges pr. Telefon fra Generalstaben følgende Melding:
»4,00 modtaget fra Jydske Division:
Fodfolkspionerkommandoen melder
o. s. v.«

De vil kunne se af Papirerne, et eller andet Sted ligger der vist en Liste over, hvad det er bygget paa; og om der skulde være noget tidligere paa Natten, ved jeg ikke, det er første Gang, jeg har hørt noget i hvert Fald.

Chr. Christiansen: Det vil altsaa sige, at man ikke i Krigsministeriet vidste noget om denne Melding Kl. 1.50.

Maa jeg dernæst spørge Hr. Generalen: Paa hvilket Tidspunkt blev General *Prior* og General *Gørtz* kaldt til Ministeriet?

Stemann: Det staar ogsaa i min Rapport:

»Kl. ca. 4.25 modtog Direktøren fra Chefen for Marinestaben Meddelelse om Torpedobaaden *Glentens* Melding vedrørende tyske Troppetransportskibe i Store Bælt og om 6 tyske Skibe, der stod ind mod Korsør Havn.

Direktøren satte sig telefonisk i Forbindelse med Ministeren, der var i Bygningen, samt med Chefen for Generalkommandoen og Chefen for Generalstaben, der begge anmodedes om straks fra deres Hjem at komme til Krigsministeriet.«

Naar der staar Kl. 4.25, maa det have været nogle Minutter efter. General *Prior* kom lidt over 5, saa jeg maa have ringet til ham om at komme ca. halv 5.

Chr. Christiansen: Maa jeg spørge Generalen, om man ikke fra Krigsministeriets Side havde talt med de to Generaler om at overnatte i Krigsministeriet den paagældende Nat, naar man dog var samlet i Krigsministeriet, saa vidt jeg ved, Kl. 10.30 til en Konference med Forsvarsministeren efter et Møde med Partiformændene, hvor man maa formode, at de derefter tog hjem. Blev der ikke talt noget om, at de to Generaler skulde være i Krigsministeriet den paagældende Nat i Betragtning af de Urovarsler, der var indløbet den 8. April?

Stemann: I dette Møde i Krigsministeriet om Aftenen var kun General *Prior* til Stede, General *Gørtz* var i Sundhedsstyrelsen til et Møde angaaende en Lazaretordning, og jeg husker i hvert Fald, at da jeg gik fra Mødet hos Forsvarsministeren, mødte jeg paa Gangen General *Gørtz*, som kom derfra. Jeg bilder mig ind, men jeg har ikke skrevet noget om det, at jeg spurgte ham, om han tog hjem eller saadan noget, og han sagde, at det gjorde han, og videre har jeg ikke foretaget.

Chr. Christiansen: Altsaa, jeg forstaar det saadan, at der ikke fra Krigsministeriet blev rettet nogen Anmodning til de to Generaler om at blive, og at de heller ikke selv gav Udtryk for, at de fandt det paakrævet.

Stemann: Nej, det har jeg ikke gjort.

Rager: Jeg vil gerne spørge Generalen: Var det Generalen bekendt, at General *Gørtz* boede et Stykke uden for det egentlige København, og at Generalen ikke havde Bil ved sin Bolig?

Stemann: Det er mig bekendt, hvor General *Gørtz* boede. Det sidste har jeg ikke beskæftiget mig med.

Rager: Det er ret afgørende, om en Mand har Bil ved sin Bolig og Chauffør, saa han kan køre, eller om man kommer ud for det, som General *Gørtz* kom ud for, at Bilen, han bestilte, kom et Kvarter eller 20 Minutter efter det Tidspunkt, han havde ventet den. Det er det, der skete, men det har Generalen ikke haft noget nærmere Kendskab til?

Stemann: Jeg har nok vidst, at han ikke havde Garage med Bil derude, og jeg kan heller ikke have haft nogen særlig Grund til at formode, at han skulde have Bil holdende.

Rager: Har Krigsministeriet overhovedet Mulighed for at blande sig i, hvor General *Gørtz* vilde tilbringe Natten?

Stemann: Krigsministeriet eller Forsvarsministeren kan jo, om jeg saa maa sige, blande sig i, hvad de vil, selvfølgelig, men det har vi overladt ganske til de Herrers eget Skøn.

Rager: Jeg maa altsaa forstaa, at efter at General *Stemann* i Løbet af Aftenen den 8. April var blevet klar over, hvorledes Situationen laa, mente Generalen ikke, Situationen var saa alvorlig, eller at det kunde ventes, at der skulde foretages afgørende Ændringer i de Forholdsregler, der allerede var truffet, at Generalen mente, at det var nødvendigt at henstille til Forsvarsministeren, at Forsvarsministeren sagde til Generalstabschefen om at være ved Haanden, til Trods for at Direktøren for Krigsministeriet og Forsvarsministeren selv blev i Ministeriet.

Chr. Christiansen: Jeg vil gerne spørge Generalen: Da man fra Krigsministeriets Side alarmerede General *Prior*, skete det saa paa den Maade, at man samtidig meddelte ham de Oplysninger, der paa det daværende Tidspunkt forelaa vedrørende selve Begivenhedernes

Gang, eller var det blot en almindelig Tilkaldelse uden nærmere Meddelelse om, hvad der foregik.

Stemann: Vi rettede ikke nogen Henvendelse til Generalerne *Prior* og *Gørtz* om at blive i Generalstaben, det var det, De spurgte om?

Rager: Nej, Generalen har ikke Ret i, at jeg spurgte om, hvorvidt man havde sagt det til General *Gørtz*, for det er jeg klar over, at man ikke havde, men det, jeg ønsker at faa Klarhed over, er, om Generalen mener, at det var rigtigt, eller om det var unødvendigt at sige noget til dem under Hensyn til den Situation, der forelaa, om man nu bagefter vil sige: Det burde vi have sagt. Hvis man siger: Nej, det var rigtigt, at vi ikke sagde noget, saa maa der efter min Mening deri ligge en Erkendelse af, at man ikke fra sagkyndig Side ansaa Situationen for at være saa stærkt trukket til, at det var nødvendigt, eller at man sagde: Ja, uanset hvor alvorlig Situationen er, saa er der ikke mere at foretage; vi kan lige saa godt lægge os til at sove, for vor Opgave er forbi; vi maa hellere sove, for at være klar til at tage fat igen. Det er det Spørgsmaal, jeg gerne vil have besvaret.

Stemann: Paa det Tidspunkt har man jo ikke været klar over, hvad der vilde ske i Fremtiden, saadan som man nu er klar over, hvad der er sket. General *Prior* og General *Gørtz* sad inde med alle de Oplysninger, jeg sad inde med. Det er ikke for at fralægge mig noget, at jeg siger det, men Opgaven er Generalkommandoens. Det er jo tænkende Mennesker, der er til Stede. Enhver Statsborger har Ret og Pligt til at gøre sin Indflydelse gældende, og ogsaa jeg, men disse Mennesker vidste lige saa meget om Situationen som jeg, og de havde mere Anledning til at vide det end jeg, fordi de havde deres Efterretningstjeneste.

Chr. Christiansen: Det, der var Spørgsmaalet, var, om General *Priors* Tilkaldelse skete uden Ledsagelse af Oplysninger om, hvad der var sket.

Stemann: Jeg kan kun sige, hvad jeg har skrevet her, at under Samtalen med General *Prior* indløb der fra Marineministeriet Meddelelse om, at tyske Tropper var gaaet i Land ved Nyborg og Middelfart, hvilket meddeltes General *Prior*. Deri ligger, at jeg har orienteret ham, og hvis jeg kan finde det i en Hast, saa staar der i hans egen Indbe-

retning, hvad jeg sagde til ham. Ja, her staar det. Han skriver:

»Direktøren for Krigsministeriet telefonerede Kl. 4,30 til Chefen for Generalkommandoen og meddelte, at et tysk Skib med Tropper var løbet paa en Mine i Langelandsbæltet; Direktøren bad Generalløjtnanten komme til Krigsministeriet. Inden Samtalen sluttede, indløb Melding om tysk Landgang paa Fyn. Til denne Melding bemærkede Chefen for Generalkommandoen: »Saa maa vi mobilisere.« Kl. 4,45 kørte Chefen for Generalkommandoen fra Kastellet til Krigsministeriet og indtraf her Kl. 4,57.«

Kristen Amby: Jeg maa maaske have Lov til at gaa lidt tilbage for at belyse det relevante i, hvad jeg nu vil spørge om. Hr. General, i Deres Indberetning her til Kommissionen refererer De vedrørende den 6. April, at Chefen for Generalkommandoen, efter at man i Mødet den 6. April var gjort bekendt med *Kjølens* og *Zahles* Brev, fremsatte Forslag om at overveje de Krav, der muligvis kunde blive stillet Danmark, og hvad man vilde gøre i Tilfælde af saadanne Kravs Rejsning. Heroverfor hævdede Ministeren efter Deres Referat, at Ministeren vilde vente, til Kravene blev stillet, med at tage Stilling til, hvad der saa skulde gøres. Saa siger De videre*):

»General *Prior* foreslog Indkaldelse gennem Radio af Aargang 1930—35, f. Eks. for 14 Dage.«

Er Det Deres Mening dermed at ville sige, Hr. General, at da Ministeren afviste at overveje de forskellige Muligheder og sige, hvad vi saa skulde gøre, saa siger General *Prior*: Men saa ønsker jeg i alt Fald disse Aargange indkaldt. Dette i Forbindelse med, at De den 8. April — nu kommer jeg snart til det relevante — siger, at der foresloges Indkaldelse af Sikringsstyrke (10 Aargange) og drøftedes eventuel Indkaldelse af 4 Aargange til Kystdefensionen, kunde tyde paa, at General *Prior* fastholder, at han ønsker Sikringsstyrken formeret, subsidiært Indkaldelse af Aargange. Det staar her, at det foresloges. I Forsvarsministerens Redegørelse hertil siger Forsvarsministeren, at det er General *Prior*, der paa General *Gørtz* og egne Vegne foreslaar. De var altsaa ogsaa enig med Generalkommandoen i dette Forslag.

Stemann: Ja.

*) A. 111.

Kristen Amby: Det gør det klarere, naar vi kommer til det senere Møde. Der skete ikke noget. Ministeren var til Møde hos Kongen, og bagefter kommer han tilbage og meddeler, at der kun skal være Alarmltilstand, men i Mødet Kl. 17 om Eftermiddagen den 8. April, hvor alle de militære Chefer var til Stede, blev de gjort bekendt med Renthe-Fink, den tyske Gesandts alvorlige Henstilling om ikke at foretage noget. Derefter skriver De, at General *Prior* foreslog paa ny Sikringsstyrkens Indkaldelse og gav Ministeren forskellige Meddelelser, og om Aftenen, efter at der havde været Møde med Partiformændene, fastsloges det udtrykkeligt af Forsvarsministeren, da han kommer tilbage til de militære Chefer, at der ikke skal foretages yderligere. Saa spørger jeg da: Naar det den 5. April drøftes og den 8. April to Gange foreslaas og fastholdes af General *Prior* for Generalkommandoen, at der skal foretages Indkaldelse af Sikringsstyrke, at der skal foretages Formering af Styrken, og naar man paa Trods af dette fastholder fra de ansvarlige politiske Myndigheders Side, at der ikke skal foretages yderligere ud over Alarmeringen, mener De saa, at der dermed er tilkendegivet, at de politiske Ledere ikke mente, at der var nogen overhængende Fare, for saa er det forstaaeligt, om Generalerne siger: Ja, men vi har sagt dette over for de Breve og de Indberetninger, der foreligger, og naar man desuagtet ikke mener, man skal foretage noget yderligere ud over Alarmeredskabet, saa kan Situationen ikke være saa højaktuel, som vi egentlig mente, at den var, og saa er det forstaaeligt, at Generalerne gaar til deres Hjem. Er det ikke det, der er Deres Indtryk?

Stemann: Ved de Møder, der afholdes hos Forsvarsministeren, hvor Cheferne for Generalkommandoen og Søværnskommandoen er til Stede, og ogsaa jeg er til Stede, er det som jeg har sagt, Chefen for Generalkommandoen, der fører Ordet for Hærens Vedkomme — han har maaske sin Hjælper, Generalstabschefen, eller han har det ikke —, men jeg erindrer ikke, at jeg i de mange Aar, jeg har været Direktør for Krigsministeriet, ikke har staaet bag ved de Ønsker, som Chefen for Generalkommandoen fremsatte, og det var Chefen for Generalkommandoen ganske klar over. Naar han fremsatte sine Ønsker, saa var det maaske min Opgave senere at regne ud, hvad det vilde koste, hvilke Foran-

staltninger det vilde medføre, o. s. v. o. s. v., men jeg tror, jeg har spurgt hver enkelt Minister om det før eller senere under hans Ministertid, og der er ingen, der har været i Tvivl om, at selvfølgelig stod jeg bagved de Krav, som blev fremsat af Chefen for Generalkommandoen. Naar de saa ikke politisk kunde gennemføres, kunde det skyldes politiske Grunde, som jeg maaske ikke altid kunde se var rigtige, eller ogsaa, fordi man fandt, at der var ikke nogen Anledning til det. Men her var man i hvert Fald klar over, at Chefen for Generalkommandoen havde været i 8 Mands Udvalget personlig og der gjort sin Indflydelse gældende, og senere havde han Gang paa Gang i Møder, baade med Udenrigsministeren og Forsvarsministeren, gjort sin Indflydelse gældende, og det samme havde General *With* gjort i 8½ Aar, saa man var nogenlunde vant til, hvorledes Regeringen saa paa Sagerne. Den Politik, der blev ført, var en saadan, at den ikke kom videre overraskende. Jeg mindes saaledes en Dag, hvor jeg paa Gangen mødte General *Gørtz*, og jeg mindes, at jeg spurgte ham, om han med Hensyn til de Forberedelser, som vi traf i Ministeriet — det var et rent privat Spørgsmaal — fandt, at jeg særlig skulde koncentrere mig om den rigtige Sikringsstyrke, den, der er Forløber for Mobiliseringen. Jeg tror nok, at Generalen rystede paa Hovedet og sagde: Jeg tror saamænd aldrig, den bliver indkaldt. Altsaa, det var den almindelige Følelse over for Regeringens Politik.

Hjermind: Hvornaar var det?

Stemann: Det var en af de Dage, jeg kan maaske nok se det. Det var den 6. April.

Fr. Dalgaard: Med Hensyn til det Spørgsmaal, som Hr. Rager er inde paa, om Generalen mente, at det var paakrævet at gøre de *Herrer Prior* og *Gørtz* opmærksom paa, at det maaske var betimeligt, at de blev i Ministeriet, har vi faaet Deres Svar. Jeg vil bare spørge Dem: Ved De noget om, hvorvidt de *Herrer Gørtz* og *Prior* var bekendt med, at Forsvarsministeren og De blev i Ministeriet Natten mellem den 8. og 9. April? Ved De noget om det?

Stemann: Jeg mødte, som jeg sagde, henimod Midnat General *Gørtz*, der kom fra Sundhedsstyrelsen, og jeg mener, at jeg sagde til ham — jeg har ikke noteret noget ned om det — »Jeg bliver her«. Han ringede til Ministeriet, som De kan se af min Rapport. Jeg ringede *Gørtz* op, og

han mig, og han troede, at det var hans Opringning, og jeg troede, det var min Opringning. Ingen af os ved, hvem der ringede den anden op. Hvorfor skulde han ringe til Ministeriet, hvis han ikke vidste, at jeg var der?

Fr. Dalgaard: Hvordan med General Prior?

Stemann: Jeg har ikke Skygge af Erindring om det, men jeg tror, at han har vidst, at vi var der. Men det vil han selv kunne oplyse meget bedre.

Rager: Der er altsaa kaldt samtidig fra begge Sider? Det er aldrig blevet de Herrer Generaler klart, hvem der ringede op?

Stemann: Det har vi begge gjort.

Rager: Men hvem kom først? Hvilken Grund havde General Gørtz paa det Tidspunkt til at ringe til Ministeriet.

Stemann: Jeg har først opdaget det nogen Tid efter, idet der ikke staar noget om, at jeg ringede ham op, i Generalkommandoens Rapport, men pludselig dukker der noget op i min Erindring om, at da jeg tog Røret, var han der.

Hjermind: Jeg vil gerne have klaret, om jeg har forstaaet Dem rigtigt: at De den 6. April og den 8. April er enig i General Priors Forslag om at indkalde 10 Aargange. Det er det ene Spørgsmaal, og med det andet vender jeg tilbage til det specielle Spørgsmaal, som interesserer Hr. Rager, nemlig hvor General Prior sov om Natten. Og her vil jeg spørge Dem: Er Forholdet saaledes mellem Direktøren for Krigsministeriet og General Gørtz og General Prior, at det paa Forhaand var naturligt eller rimeligt, at De som Direktør for Krigsministeriet tog noget Initiativ over for de to andre Generaler med Hensyn til, hvor de skulde opholde sig, eller hvilken Fremgangsmaade de skulde følge, eller vilde det ikke være Ministeren, der maatte tage et saadant Initiativ?

Rager: Det var ogsaa det, jeg spurgte om før.

Stemann: Til det sidste Spørgsmaal vil jeg sige, at de to Herrer maatte selv tage dette Initiativ. Hverken Ministeren eller jeg skulde gøre det over for saa høje Embedsmænd og Militære.

Rager: Kunde De overhovedet gøre det?

Stemann: Ja, jeg kunde gøre hvad som helst; jeg kunde sige til dem lige hvad der passede mig. De er begge to mine gode Venner og Kammerater, og hvis det passede mig, kunde jeg sige til

General Gørtz, som jeg har gaaet paa Officersskolen sammen med og været Dus med i 30 Aar: Du maa sandelig blive her.

Hjermind: Og hvis han saa sagde Nej?

Stemann: Ja, saa vilde jeg maaske ryste paa Hovedet, det ved jeg ikke. Til General Prior kunde jeg sige det under en noget anden Form: Hr. General, jeg synes, De maa blive her i Nat. — Der blev stillet et Spørgsmaal til.

Hjermind: Om jeg forstaaer Dem rigtigt: at De den 6. og 8. April er enig i, at 10 Aargange indkaldes?

Stemann: Ja, jeg var enig i det, men har sikkert ikke givet Udtryk for noget som helst i nogen Retning, for jeg har altid staaet bagved; de andre har ført Ordet, og ingen har spurgt om min Mening, og jeg har ikke givet andet til Kende end stiltiende Sympati.

Hoff: Det har vakt Forbavelse i alt Fald nogle Steder, at Generalstabschefen ikke var til Stede i Krigsministeriet den Nat. Forbavse det Dem? Man ved jo, at Chefen for Admiralstaben, Admiral Hammerich, var der.

Stemann: Det laa i andre Forhold, at Admiral Hammerich var der. Viceadmiralen havde sovet der hver Nat, lige siden Beredskabsstyrken blev formeret, af Hensyn til Neutralitetsvirksomheden paa Søen, hvor der stadigvæk kan ske noget: Skibe, der kommer ind paa Søterritoriet, skal bevogtes, og hvad det nu altsammen er, og jeg har Indtryk af, at Admiral Hammerich tørnede med en anden om at sove der hveranden Nat.

Hoff: Saa er det altsaa tilfældigt, hvem der er der.

Stemann: Ja, naar man er inde i den Rutine, at den ene sover der hver Nat, som Admiral Rechnitzer gjorde, saa er han der, og naar den anden sover der hveranden Nat, skal der naturligvis meget mindre til at beslutte sig til at sove der hver Nat end for de to andres Vedkommende.

Arnth Jensen: Paa Foranledning af Generalens Oplysning om Samtalen med General Gørtz den 6. April vil jeg gerne rette et Spørgsmaal for at faa berigtiget en Uoverensstemmelse, som der er mellem Forsvarsminister Alsing Andersens Indberetning og Generalens Indberetning. I Alsing Andersens Indberetning hedder det den 6. April, at General Prior ønskede, at man, »dersom den spændte Situation vedvarede«, skulde indkalde Aargangene 1930—35 to og to efter hin-

anden til et Repetitionskursus f. Eks. paa 14 Dage. Men i Deres Indberetning. Hr. General, hedder det, at General Prior foreslog Indkaldelse gennem Radio af Aargangene 1930—35, og derefter kunde man enten lade disse 6 Aargange blive inde, hjemsende dem eller give dem Orlov uden Lønning. Her er der altsaa ingen Betingelser; i Forsvarsministerens Indberetning understreges det udtrykkeligt, at Indkaldelsen kun skal finde Sted, dersom den spændte Situation vedvarer, men i Deres Indberetning har General Prior ikke taget noget Forbehold, men bare foreslaaet, at disse Aargange skulde indkaldes. Nu spørger jeg Generalen, om De fastholder Rigtigheden af Deres Indberetning paa det Punkt?

Stemann: Jeg fastholder ikke noget som helst. Det er, hvad jeg har noteret ned lang Tid efter, og jeg vil tro, at den, der fremsætter et Forslag, selv bedst ved, hvad han har sagt. Jeg har i sin Tid set General *Priors* Rapport og har ikke haft noget at bemærke til den. Der vil De kunne finde det helt rigtige: »Chefen for Generalkommandoen«, siger han, »foreslog endelig, at man indkaldte Aargangene 1930—35 med 2 ad Gangen til en kort Øvelse, f. Eks. paa 14 Dage. Derefter kunde man efter Situationens Udvikling« — der staar altsaa klart og tydeligt, hvad han har sagt, og det, han har skrevet her, har Minister *Alsing Andersen* ikke haft noget at indvende imod og jeg heller ikke i Foraaret 1940: »Derefter kunde man efter Situationens Udvikling enten hjemsende dem i Uniform, eller give dem en længere Orlov uden Lønning, eller lade dem blive længere inde. Man opnaaede i alt Fald at indarbejde dem i Afdelingerne og faa dem iklædt. Der var en Del nyt at lære, navnlig ved Fodfolkets Specialvaaben*).« Det er altsaa klart, at General *Prior* har foreslaaet, at de skulde ind, uanset om Situationen var den ene eller den anden.

Arnth Jensen: Efter det, Generalen har læst op, skulde der altsaa ikke være den Betingelse for at kalde dem ind, som Forsvarsministeren har angivet i sin Indberetning, naar han udtrykkeligt siger, at Betingelsen er, at den spændte Situation vedvarer.

Stemann: Jeg holder mig til det, General Prior har sagt; saaledes mener jeg Ordene faldt. Hr. *Alsing Andersen* kan maaske overbevise General *Prior* om det modsatte; saa vil jeg sige, at saa har det

været saadan. Det er ikke noget, der i nogen Henseende har fæstnet sig for mig. For mig er det blot faret i Hovedet: nu skal du være klar til at indkalde dem, eventuelt i Eftermiddag. Om der har været den ene eller den anden Betingelse, har jeg ikke tænkt over; jeg tænker bare: nu maa du have det parat og have de Papirer ud af Skuffen, som vedrører dette.

Chr. Christiansen: Jeg maa stadig vende tilbage til, at General *Prior* og General *Gørtz* ikke var hverken i Generalkommandoen eller i Krigsministeriet den paagældende Nat. Dette Møde i Krigsministeriet har efter *Alsing Andersen*s Indberetning fundet Sted Kl. 22.30, og jeg vil gerne spørge Generalen, om Forsvarsministeren ved Mødets Slutning meddelte de Herrer, der var til Stede, at han blev i Krigsministeriet om Natten.

Stemann: Jeg erindrer det ikke.

Aksel Møller: Maa jeg have Lov at spørge Generalen: Hvor har egentlig Generalkommandoen Kontor?

Stemann: I samme Bygning som Krigsministeriet, blot ud til Biblioteks-gaarden, i Proviantgaarden, men der er Gennemgang, saa man kan gaa lige derover.

Aksel Møller: Men den kommanderende Generals Bolig laa i Kastellet?

Stemann: Ja.

Aksel Møller: Saa et Spørgsmaal til. Den 7. April sker der det, at en Telefonmeddelelse fra Berlin meddeler, at en Flaade den 4. April med Kurs i vestlig Retning har forladt Stettin, tror jeg det var. Denne Meddelelse har Krigsministeriet altsaa ikke faaet den 7. April?

Stemann: Hvad jeg har noteret ned, staar her i dette Papir, og jeg kan ikke erindre andet, men hvad jeg har faaet at vide, har jeg ladet gaa videre til Chefen for Generalstaben. Ministeren har vel faaet det at vide og sagt det i et Møde, men jeg kan ikke svare paa Spørgsmaalet.

Aksel Møller: Og Direktøren for Krigsministeriet mener altsaa, at det var Praksis, at han ikke omgaaende blev informeret om militære Oplysninger af en saadan Vigtighed?

Stemann: Det var Praksis, at vi ikke blev informeret fra Udenrigsministeriet om de almindelige Indberetninger, men jeg mener ikke, at der i den Tid, jeg har været Direktør, er forekommet Tilfælde Mage til dette, saa man kan ikke sige, at der var nogen Coutume med Hensyn

*) A. 56.

til, hvad der skulde ske, naar Fædrelandet var i Fare.

Aksel Møller: Føler De Dem nu bagfter forundret over, at De ikke fik disse Oplysninger, at De f. Eks. ikke fik Lejlighed til at læse Kommandørkaptajn *Kjøl-sens* Indberetning af 5. April om Offensivplanerne mod Danmark, at De ikke stiftede Bekendtskab med Kammerherre *Zahles* Indberetninger i deres fulde Ordlyd, at De ikke fik Telefonmeddelelsen den 7. April?

Stemann: Det spiller ikke saa stor Rolle, om jeg personlig har faaet disse Ting at se eller ikke. Hovedsagen er, om Chefen for Generalkommandoen har faaet dem at se i disse Møder, eller om Forsvarsministeren selv har set dem. Jeg ved ikke, om han har set dem.

Aksel Møller: De omtalte før, at General *Prior* havde Møde med Forsvarsministeren, og De sagde udtrykkeligt: Forsvarsministeren og Udenrigsministeren.

Stemann: Ja, Udenrigsministeren har flere Gange været til Møde i Krigsministeriet.

Aksel Møller: I disse Dage?

Stemann: Ja, i hvert Fald vil jeg tro i Begyndelsen af April; jeg husker ikke, hvornaar det var, men der har været enkelte Møder, hvor Dr. *Munch* var til Stede.

Aksel Møller: Deltog Direktøren som Chef for Krigsministeriet?

Stemann: Dér har jeg været til Stede, og dér blev Diskussionen ført mellem General *Prior* og Dr. *Munch*.

Aksel Møller: Vil Direktøren have noget imod at oplyse Kommissionen om, hvad der efter Deres Hukommelse blev forhandlet paa disse Møder?

Stemann: Jeg har ikke gjort Notater om det, og jeg vil mene, at De staar Dem ved at spørge General *Prior*; jeg skal gerne være til Stede samtidig. Det er tit saaledes, at naar man ser noget skrevet, naar man ser et Notat, som andre har gjort fra et Møde, dukker der noget op i ens Erindring, men der er ikke, det jeg ved af, gjort Notater i Krigsministeriet.

Aksel Møller: Er Direktøren klar over, at det er en helt ny Oplysning i Kommissionen, at Udenrigsministeren har forhandlet med Forsvarsministeren og den kommanderende General direkte?

Stemann: Jeg er ikke klar over det, men det ligger i Sagens Natur, at noget saadant finder Sted med visse Mellemrum, at paa Foranledning af Chefen for

Generalkommandoen, naar han fremsætter et eller andet Forslag, kommer Udenrigsministeren til Stede i et Møde. Saa-dan har det været alle Dage.

Aksel Møller: Men det skete altsaa ogsaa i disse Dage fra den 5. April?

Stemann: Nej, det tror jeg ikke; jeg vil tro, men jeg kan ikke se det, at det har været i Begyndelsen af Maaneden.

Formanden: Mon vi nu ikke kan gaa til det næste Spørgsmaal.

Arnth Jensen: Det drejer sig om det Beredskab, som Hæren var i, baade den 9. April og før. Her ønsker jeg at stille nogle Spørgsmaal til Generalen. Jeg hørte ganske vist før Generalen sige om et bestemt Spørgsmaal, at ingen havde spurgt Generalen om hans Mening, men alligevel ønsker jeg at stille disse Spørgsmaal. — Det fremgaar af Generalkommandoens Indberetning, at denne den 22. August 1939 henstiller, at Fredsstyrken bringes op til 54 000 Mand, og den 1. September 1939 indkaldes der 30 000 Mand, men allerede den 16. September bliver der mod Kommandoens skriftlige Protest hjemsendt 17 000 Mand med Uniformer. Jeg vil gerne spørge Generalen: førte Forsvarsministeren Forhandlinger med Dem om dette Forhold, og var De i saa Fald enig med Forsvarsministeren i det forsvarlige i denne Handling? Det er mit første Spørgsmaal.

Stemann: Jeg har ikke Erindring om nogen Forhandlinger herom med mig. Forhandlingerne er blevet ført med Chefen for Generalkommandoen; jeg har været til Stede, og Generalen har udtalt sig paa Hærens Vegne og Ministeren paahørt det, og dermed færdig. Derefter har saa Ministeren drøftet det med sin Kollega i Udenrigsministeriet og med de politiske Faktorer, som nu er de bestemmende — det har jeg ikke nogen som helst Indsigt i —, og saa kommer der et Svar ud af det. Naar jeg i det hele taget i den Tid, jeg har været Direktør, er blevet spurgt om noget, har det været tekniske Oplysninger: Hvor meget koster det? kan det ordnes? kan man indkvartere disse Folk? hvordan vil De mene at det rent praktisk kan gestalte sig? Men det, som jeg kalder det rent militær-politiske, har Chefen for Generalkommandoen altid direkte fremført over for Ministeren, og han har gjort det saa grundigt, at han paa sine Breve har skrevet: til Forsvarsministeren, for at der ikke skulde være Tvivl om, at det var Forsvarsministeren personligt, han

henvendte sig til. Jeg har aldrig ført Ordet i Møder; med Ministeren har jeg selvfølgelig drøftet de rent praktiske Fremgangsmaader, men aldrig disse politiske Spørgsmaal. Dem har jeg været holdt ganske udenfor.

Arnth Jensen: Jeg takker Generalen for Svaret, men saa ved jeg ogsaa nok, at Svaret paa det næste Spørgsmaal maaske bliver noget i samme Retning. Generalen ved, at der skete det samme i November Maaned, hvor ogsaa Generalkommandoen foreslog en stadig Styrkelse af Beredskabsstyrken, men Ministeriet sendte baade Aargang 1936 og Aargang 1937 hjem. Den 1. December 1939 var der imidlertid skiftet General, og det fremgaar af det, jeg har fremført her, at den ny tilkommende kommanderende General saa paa Sagen paa samme Maade som den afgaaende. Og dér har jeg Lyst til at spørge — saa kan Generalen svare eller lade være —, om Generalen ikke var betænkelig ved, at Ministeriet stadig gik den modsatte Vej, skønt begge Generalløjtnanter var af den samme Anskuelse: at der maatte være større Styrker inde?

Stemann: Jeg kan dertil kun svare, at de to Herrer havde givet deres saglige Indstilling, og det har jeg været vant til at de altid har gjort saa godt og saa solidt, som det nu var dem muligt. Derefter havde saa Regeringen og Politikerne deres Mening, og det var dem, der havde Ansvaret over for de allerhøjeste Faktorer. Saa blev Beslutningen taget, og saa var det for vort Vedkommende i Krigsministeriet Opgaven — det har været min Opgave alle Dage — inden for den Ramme, der blev fastsat af Minister og Politikere, at gøre det allerbedste for Hæren, saaledes at enhver Mulighed inden for disse Rammer blev udnyttet. Det har alle Ministre respekteret: de har været klar over, at det var den Opgave, jeg skulde løse, og den har jeg løst.

Arnth Jensen: Jeg forstod, at Generalen ikke ønskede direkte at svare paa Spørgsmaalet, om Generalen ikke var betænkelig ved den Udvikling, der var. Generalen sagde, at det havde været Opgaven at gøre det bedst mulige for Hæren.

Stemann: Inden for den Ramme.

Arnth Jensen: Ja, inden for Rammen. Den 21. December 1939 indstiller Generalkommandoen, at der bliver foretaget nogle Forstærkningsarbejder til Støtte for Forsvaret, og den 13. Januar

1940 indstiller man ganske bestemte Foranstaltninger til Udførelse, nemlig Spærreanlæg ved Vejene i Sønderjylland og Forberedelse af Brosprængninger Syd for Linien Esbjerg—Kolding, og dette Krav gentages indtrængende fra Generalkommandoen den 16. Januar. Nu spørger jeg: Var de samme eller lignende Foranstaltninger ikke ogsaa tidligere foreslaaet af den afgaaende kommanderende General, og støttede i saa Tilfælde Direktøren Generalernes Anmodning over for Ministeren? Og hvad var Begrundelsen for, at disse Arbejder ikke blev udført?

Stemann: Om jeg støtter over for Ministeren eller ikke? Jeg har forklaret, hvordan Fremgangsmaaden er: Generalerne fremsætter deres Forslag, vigtige og grundige Forslag, og jeg gaar ikke til Ministeren og siger: det maa De gøre, eller: pas paa med det — overhovedet ikke. Deres Forslag er vægtigt fremført, og enhver ved, at Direktøren for Krigsministeriet ønsker truffet saa grundige og solide Foranstaltninger som muligt, og at han derfor altid *eo ipso* staar bag ved saadanne Forslag. — Hvad angaar det specielle Spørgsmaal her, ligger der her i Kommissionen hele Redegørelsen for dette. Den har jeg selv ladet stille op, medens jeg var Direktør for Krigsministeriet, og en lille Fortegnelse over de Indstillinger, der var, og jeg mener ogsaa, at Krigsministeriet har sendt den med. Det begynder nu i hvert Fald en halv Snes Aar tilbage i Tiden, og jeg mener, uden at ville sige det bestemt, at General *With* har været hos *Kongen* om den Sag sammen med, jeg antager Stau-ning, eller hvem det nu var; det kan jeg ikke bestemt huske. Det er en Sag, som Regeringen har været præsenteret for gennem Aarene, og som vist stadig har ligget hos Ministeren — det kan man se af Paategningerne paa Sagen —, eller som der i hvert Fald hvert Øjeblik er blevet erindret om, og jeg ved, at den Vinter har jeg givet Ministeren alle de Papirer tilbage, som vedrører denne Sag, saa han paany kunde fordybe sig i den.

Formanden: Jeg vil henstille, at man ikke fordyber sig for meget i dette. Det kan være interessant at drøfte, hvilket Militær vi skulde have haft i Perioden forud, men det, det drejer sig om, er: Hvad skete der den 9. April? hvorledes benyttede man det Militær, man havde? Det var for sent den 9. April at begynde at drøfte Hærloven og kræve større Styrker. Jeg har ikke villet standse Spørgs-

maalene, men vil henstille, at man ikke fordyber sig for meget i det.

Arnth Jensen: Det forekommer mig, at man ikke kan bedømme Situationen omkring den 9. April, hvis man ikke ser, hvad der er gjort for at skabe en saadan Tilstand, at det virkelig kunde nytte den 9. April at foretage sig noget.

Formanden: Maa jeg sige, at i August 1939 kunde ingen tænke paa den 9. April.

Arnth Jensen: Den spændte udenrigske Situation begyndte jo før August 1939, men Krigen kom først September 1939. Men maa jeg have Lov til at spørge Generalen: Har Forsvarsministeren ikke spurgt om Generalens Mening om disse Forhold?

Stemann: Det har jeg i hvert Fald ingen Erindring om. Men maa jeg knytte en Bemærkning til. Jeg har haft et ganske klart Indtryk af og i og for sig ogsaa godt kunnet forstaa, at man har haft den Tankegang, at *Hiller* var en forrykt Person, som for op, naar der skete noget i Nabolaget ved hans Grænser. Derfor har jeg i og for sig godt kunnet forstaa den Tankegang, som gjorde, at man opponerede mod det, som Militæret egentlig ønskede. Det er egentlig noget af det, man bedst kan forstaa, at man tænker som saa: naar vi laver en Fæstning dernede, laver Tyskerne ogsaa en, og saa staar de dér og kigger og faar maaske Mod paa at gaa videre op i Jylland. Men dette faar De bedst at vide fra General *Prior* og Hr. *Alsing Andersen* selv.

Arnth Jensen: Jeg har saa et Spørgsmaal, som i hvert Fald vedrører den 9. April. I Generalkommandoens Beretning oplyses det, at Krigsministeriet allerede fra 16. September 1939 forbeholder sig alle Afgørelser med Hensyn til Troppeforskydninger. Var denne Bestemmelse ogsaa i Kraft i April 1940? Hvillede Troppeplaceringen den 9. April alene paa Generalkommandoens Ønsker, eller havde Ministeriet eller Ministeren grebet ind her?

Stemann: Det, De siger dér, maa være en mundtlig Tilkendegivelse, som Generalkommandoen har faaet. Jeg har ikke nogen Erindring om den. Staar der noget om, at det er en Skrivelse?

Arnth Jensen: Det staar i Generalkommandoens Beretning.

Stemann: Ja det er jeg klar over,

men der staar ikke, at det er skriftligt. Det maa være noget, som Ministeren har sagt mundtligt til Chefen for Generalkommandoen.

Arnth Jensen: Generalen ved altsaa ikke, om Troppeplaceringen den 9. April alene hviler paa Generalkommandoens Ønske, eller om Ministeriet eller Ministeren har grebet ind?

Stemann: Jeg ved saa meget, at Generalkommandoen har haft Tropperne staaende paa bestemte Steder. Om Ministeren har grebet ind, ved jeg ikke, men De kan se ganske tydeligt af Rapporterne, at General *Prior* fremsætter Ønske om, at nogle Tropper — det har vel været Rekrutter — i Odense eller Sønderborg, som alligevel en 14 Dage eller en Uge senere skulde flyttes over til Jylland, fordi de var uddannede, maatte blive flyttet i den Retning — det forekommer mig: fra Odense til Fredericia og fra Sønderborg til Søgaard. Og det forekommer mig, at Generalen kom igen den 8. April og bad om det, og jeg husker, at baade Generalen og jeg sad og tegnede paa et Stykke Papir for at vise Ministeren, at det kunde der i hvert Fald ikke være større Risiko ved. Men det satte Ministeren sig imod.

Arnth Jensen: Hr. Formand, denne Oplysning sætter jeg en Streg under. Der staar netop dette, at den 8. April havde Generalkommandoen foreslaaet, at der skete en Koncentration af Tropper paa Linien Aabenraa—Fredericia, en Forskydning af Tropper til Støtte for Grænsendarmeriet og Sammendragning af Tropper til snævrere Kantonnementer. Men efter Generalens Udtalelse her maa det være Ministeren, som har modsat sig det.

Formanden: Det er beklageligt, at vi ikke fik General *Prior* først*).

Stemann: Ja, alle de Spørgsmaal, der stilles mig, har jeg en Følelse af skulde være stillet General *Prior*, og jeg tør jo ikke kritisere den højtærede Kommission, men det havde været en stor Fordel, om De havde spurgt ham. Jeg er ikke en Person, der løber fra mit Ansvar, men disse Forhold hører under ham, og derom staar der ogsaa klart og tydeligt i min Rapport**): »General *Prior* foreslog paa ny Sikringsstyrkens Indkaldelse og gav Ministeren en Seddel med forskellige Forslag, bl. a. om Luftmeldtjenestens

*) General *Prior* var af private Grunde paa nærværende Tidspunkt forhindret i at give Møde for Kommissionen. **) A. 112.

Etablering og om Flytning af forskellige Styrker, bl. a. fra Odense og Sønderborg i Retning af tilsigtede Kantonnementer. Generalen og Direktøren forklarede, hvorledes de paagældende Styrker kunde flyttes.«

Arnth Jensen: Saa har dog Direktøren haft med dette at gøre, og det afgørende for mig er: hvem har Ansvar for, at dette ikke er blevet udført?

Stemann: Det har givet Ministeren. Jeg husker, at da Generalen sad og forklarede, syntes jeg ikke, han rigtig kunde forklare det mundtligt, og saa tog jeg en Blyant og tegnede paa et Stykke Papir for at hjælpe ham.

Aksel Møller: Efter den Oplysning, som Generalen nu har givet om Ansvar for dette, har jeg intet Spørgsmaal at stille.

Jensen-Broby: Formanden sagde, at vi maa holde os til den 9. April, men det kan have nogen Betydning for os ogsaa at vide, hvordan man fra Krigsministeriets Side eller fra Ministerens Side har disponeret i Tiden efter at de første Advarsler kom, fra den 8. Januar til April, for det er i den Tid, der kunde gøres noget. Derfor kan det være, at vi kommer tilbage til Spørgsmaal, som kan tangere dette.

Fr. Dalgaard: Naar nu General Prior og De sad og talte med Forsvarsministeren om det og De fremstillede det grafisk o. s. v., saa drøftede De vel med Ministeren hele dette Spørgsmaal, og Ministeren sagde vel ogsaa noget under den Forhandling, ikke?

Stemann: Jeg sagde i hvert Fald ikke noget.

Fr. Dalgaard: Men Ministeren har vel gjort nogle Modforestillinger med Hensyn til Troppeforskydningerne, og gik de ikke nogenlunde ud paa det, som De selv gav Udtryk for for et Øjeblik siden: at De kunde godt forstaa, at man over for den Forrykthed dernede, som De omtalte, kunde være ængstelig heroppe for at gøre noget saadant? Var der ikke saadanne Synspunkter fremme fra Ministerens Side, naar man talte om Troppeforskydninger? Der staar i hvert Fald i Akterne her mange Steder, at man var baade fra Udenrigsministeriets og

anden Side ængstelig for, naar man ikke kunde bygge altfor kraftigt paa de Ting, man havde faaet at vide, at foretage sig noget, som kunde vække beklagelig Uro sydpaa. Var der ikke saadanne Synspunkter fremme?

Stemann: Jeg ved ikke, om Ministeren overhovedet har sagt noget ud over blot at høre efter og sige hm, hm! Jeg erindrer, at han gik til Møde med Parti-formændene eller dette 8 Mands Udvalg, eller hvad det nu hedder; naar man ikke har sin Gang herovre, er det ikke saadan at hitte Rede i, men han var sammen med Repræsentanter for de politiske Partier om Aftenen. Men spørg Ministeren om det. Jeg er ikke i Tvivl om, at det, der har ligget bag ved Ministerens Tankegang, har været den Betragtning, De nævner, men jeg er gaaet ud fra, at det ligger i et andet Plan end der, hvor vi hører hjemme; det er Dr. *Munchs* og Rigsdagspartiernes Sag at tage de Hensyn.

Fr. Dalgaard: Men De gav før Udtryk for, at De godt kunde forstaa saadanne Synspunkter.

Stemann: Jeg sagde ikke, at man var enig i dem, men man maa naturligvis gøre sig et Begreb om, hvad det er, som bestemmer disse Mennesker paa Rigsdagen og i Regeringen. Man maa jo formode, at der er en vis sund Tankegang bagved, naar Folk af alle fire politiske Partier er ganske enige, at der maa være en virkelig Livsvisdom i det, og i den Henseende kan man ikke tænke sig andet end disse Betragtninger.

Arnth Jensen: Hvis jeg ikke hørte fejl før, hævdede Generalen, at Generalen og Chefen for Generalkommandoen netop over for Ministeren havde gjort gældende, at disse Forskydninger dernede i Sønderjylland den 8. April dog ikke kunde være til nogen Fare udadtil.

Stemann: Ja, nærmest saadan; det vil jeg godt tro.

Formanden: Vi har jo mange Spørgsmaal tilbage, saa jeg ser ikke, at vi kan komme til Vejs Ende i dette Møde. Jeg vil spørge, om Generalen kan deltage i et Møde i Eftermiddag Kl. 16. (*Stemann:* Ja!). Saa mødes vi igen Kl. 16.

Fortsat Afhøring af Generalmajor, fhv. Direktør for Krigsministeriet J. D. Stemmann.

Kristen Amby: Jeg har to korte Spørgsmaal. Det første vedrører det Møde, der fandt Sted Mandag Formiddag Kl. 10.30 hos Forsvarsministeren, hvor den øverste militære Ledelse var til Stede, og hvor der blev truffet Bestemmelse om Alarmtilstands Indførelse for Hæren. Saaledes refereres det i Admiral *Rechnitzers* Beretning. Var Generalen til Stede ved det Møde?

Stemmann: Det maa jeg have været, der maa her i General *Priors* Rapport staa det fornødne om det.

Kristen Amby: Det, jeg gerne vilde vide, er ikke, hvad der staar i en Rapport, men hvad De erindrer i Dag.

Stemmann: Det er mit eneste Notat derom, jeg har ikke tænkt paa det siden den Gang; derfor maa jeg støtte mig til Papirerne for at se, om jeg kan huske noget.

Kristen Amby: Der er ingen Tvivl om, at der blev truffet Bestemmelse om Alarmtilstand for Hæren, men det, jeg gerne vil vide, er: Kan De huske noget om, hvad der blev besluttet for Flaadens Vedkommende?

Stemmann: Nej, det kan jeg ikke. Som jeg sagde, ved at læse nogle Notater fra andre kan der maaske dæmre noget i min Hukommelse.

Kristen Amby: Jeg kommer saa til mit andet Spørgsmaal; det skal ogsaa blive ganske kort. Det refererer sig til Deres egen Redegørelse vedrørende Mandag den 8. April, næstsidste Stykke: »Der blev derefter afholdt Møde hos Ministeren, hvori bl. a. deltog Cheferne for Generalkommandoen og Søværnskommandoen. Ministeren meddelte, hvad han havde oplyst for Partiformændene.« — Meddelte Ministeren ikke, hvad hans Indtryk var af Partiformændenes Mening? For jeg synes ikke, det er særlig relevant, at Ministeren meddeler, hvad han havde oplyst over for Partiformændene. Men meddelte Ministeren — det er altsaa mit konkrete Spørgsmaal —, hvad Partiformændene mente om dette Spørgsmaal?

Stemmann: Dette har jeg skrevet ned dengang; jeg har ikke nu nogen Erindring om det. Den, der bedst kunde svare

paa det, er General *Prior*, for han havde ikke andet at tage sig til i de Dage end at lave disse Indstillinger, forberede dem og fremkomme med dem o. s. v., medens vi andre i Krigsministeriet var optaget Dag og Nat af vort administrative Arbejde og kun tænkte paa disse Ting, naar vi blev kaldt ind til disse Møder.

Kristen Amby: Tak! Generalen kan altsaa ikke huske noget om, hvorvidt der af Ministeren er meddelt noget fra dette Møde med Partiformændene?

Stemmann: Jeg tror ikke . . . det staar for mig, som om vi kun har hørt Resultatet.

Kristen Amby: Ja, men det er jo ikke det, der staar noget om her.

Formanden: Det kan ikke nytte at fortsætte med det. Generalen svarer, at han ikke kan huske det. Man kan ikke presse en Mand til at erindre noget.

Kristen Amby: Det ønsker jeg heller ikke at gøre.

Stemmann: Jeg vil gerne svare, hvis jeg kan.

Kristen Amby: Nu siger Generalen, at De kun kan huske Resultatet, men det er ikke det, der er meddelt noget om her. Ministeren meddelte, hvad han havde oplyst over for Partiformændene, ikke noget om Resultatet.

Stemmann: Hvis han siger: jeg har oplyst det og det over for Partiformændene, saa vil jeg tro, at der er sagt: og Resultatet blev, at der ikke skal foretages videre. Dette er, hvad der har Interesse for Generalen. Hvis jeg nu skal sidde her og ræsonnere mig til noget, maa jeg sige, at det, der har Interesse for Generalen, er at vide: er mine Tanker bragt videre. Og Ministeren har altsaa aabenbart gjort Rede for, hvad han i saa Henseende har sagt til Partiformændene, og saa er det tilstrækkeligt, at der blev svaret, at der skal ikke ske noget. Saadan staar det for mig.

Hjermind: Jeg forstod paa det, De oplyste i Formiddags, at de Forslag, der var stillet den 6.—8. April om Indkaldelsen af 10 Aargange, stod De fuldt og helt bagved; det besvarede De bekræftende i Formiddags. Det forekommer mig derfor ganske ufatteligt, at De, naar Mi-

nisteren den 8. April kommer tilbage efter et Møde med Partiformændene, hvor man har drøftet denne Sag, saa ikke som Direktør for Krigsministeriet har fæstnet Dem ved, hvilket Svar der er givet, og at det ikke staar prentet i Deres Hukommelse som noget ganske enestaaende, at Ministeren kan komme tilbage og sige: der skal ikke foretages nogen Indkaldelse. Har De virkelig ikke lagt Mærke til, hvilket Standpunkt Ministeren kom tilbage med efter det Møde med Partiformændene?

Formanden: Jeg har sagt det før, at man bør ikke søge at afpresse Generalen et Svar, og jeg synes ikke, det bliver bedre af, at et af de andre Medlemmer forsøger paa samme Maade. For øvrigt er det mere rimeligt, at man af Partiformændene selv faar at vide, hvad de har sagt. De er jo indstævnet til at møde, og jeg synes egentlig ikke, man kan forlange, at General Stemmann skal komme her og meddele, hvad der skete paa det Møde. Nu maa vi slutte med dette Punkt. Generalen har sagt, at han erindrer ikke noget, og saa kan det ikke nytte, at man bliver ved.

Rager: Efter de Oplysninger, som foreligger, foretog Oberst *Bennike*, der havde Kommandoen over Tropperne i Roskilde, en Særaktion, idet han førte sine Tropper fra Roskilde til Helsingør og derfra førte en Del af dem til Sverige. Jeg har forstaaet af det, der foreligger, at denne Aktion blev foretaget paa eget Initiativ. Jeg vil gerne spørge om følgende — nu ved jeg ikke, om noget af dette snarere skulde rettes til General *Prior*, men saa beder jeg paa Forhaand om, at det maa blive afvist: Forelaa der i Forvejen saadanne Forskrifter, at der maa siges at være handlet imod Forskrifterne? Det er Punkt 1. Punkt 2: Var Oberst *Bennike*, efter hvad Krigsministeriet ved, i Forbindelse med nogen overordnet fra det Øjeblik, han besluttede at foretage denne Aktion, og til det Øjeblik, han udførte den? Og Punkt 3 — og det maa formentlig Generalen kunne besvare: Hvilke Konsekvenser er der fra Krigsministeriets Side taget over for denne egenmægtige Handling?

Stemann: Der findes i Krigsministeriet en stor Pakke om hele denne Sag. Jeg kan paa staaende Fod ikke gøre Rede for Detailler vedrørende dette, men hele denne Sag er blevet undersøgt efter Oberst *Bennikes* Hjemkomst i sin Tid, og deraf fremgaar Sammenhængen fuldstændig klart.

Rager: Den har vi mærkværdigt nok ikke faaet.

Stemann: Jeg har ikke Ansvar for, hvad der er sendt til Kommissionen. Men man vil kunne begære Sagen fra Krigsministeriet, og saa vil man kunne faa Oberst *Bennikes* Redegørelse for, hvad der skete den Dag.

Rager: Generalen oplyste os i Formiddags om, at Krigsministeriet har at gøre med alle Anskaffelser til Hæren, og jeg vil da gerne rette et Spørgsmaal vedrørende Flyvemaskinerne. Jeg erindrer, at jeg engang i det 8 Mands Udvalg, der sad, spurgte General *Prior* om Anbringelsen af Flyvemaskiner, og jeg forstod dengang paa Svaret, at der fandtes camouflerede Hangarer rundt omkring til Flyvemaskinerne. Men den Kendsgerning, vi læser os til, er jo, at alle Flyvemaskiner den 9. April om Morgenens befandt sig ude i Lejren ved Værløse og derfor var et let Bytte for de tyske Flyvere. Jeg vil gerne spørge: Har Krigsministeriet ikke interesseret sig for — eller ligger det ogsaa kun under Generalkommandoen? — hvorledes Flyvemaskinerne var anbragt, specielt efter at man havde set, hvorledes det gik, dengang Tyskerne overfaldt Polen?

Stemann: Som jeg sagde, Krigsministeriet havde at gøre med Anskaffelsen af Flyvemaskinerne; naar Flyvemaskinerne er fabrikeret færdig, afleveres de til Hæren, og fra det Øjeblik har Krigsministeriet ikke mere med dem at gøre.

Rager: Naar Krigsministeriet har med Anskaffelsen af Flyvemaskinerne at gøre, har det vel ogsaa noget med Anbringelsen af dem at gøre, og det har da ogsaa i sin Tid sørget for Værløse-Lejren med Hangarer til Maskinerne. Hvis der har været anbragt camouflerede Hangarer andre Steder, maa Krigsministeriet formentlig ogsaa have haft med det at gøre. Jeg spørger altsaa: Har Krigsministeriet haft med dette at gøre? Og hvis Krigsministeriet ikke har haft med det at gøre, vil jeg gerne spørge, om dog ikke Krigsministeriets Embedsmænd efter det, der er sket i Polen, hvis der ikke kommer noget fra Generalkommandoen, burde henlede Forsvarsministerens Opmærksomhed paa, at Opbevaringsstedet, som man har anvist, ikke er saa godt, og at Generalkommandoen aabenbart ikke har været helt opmærksom paa dette.

Stemann: Jeg siger stadigvæk: Fabrikationen af alt Materiel ligger under Krigsministeriet, og Chefen for General-

kommandoen har derefter ikke alene haft det, men ogsaa paataget sig, at det derefter hørte under ham. Man vil ogsaa se, at han havde nogle Mobiliseringsflyvepladser rundt om paa Sjælland, og da han kommer ned i Porten paa Vej til Kongen, ringer han ud til Værløse-Lejren for at beordre Maskinerne væk fra Værløse ud til disse Mobiliseringsflyvepladser rundt om paa Sjælland.

Rager: Jeg forstaar altsaa, at Spørgsmaalet om Flyvemaskinernes Underbringelse har været Krigsministeriet fuldstændig uvedkommende.

Stemann: Fuldstændig.

Hjermind: De skriver i Deres Beretning vedrørende den 6. April om Eftermiddagen, at Situationen da føltes afspændt. Jeg vil gerne spørge Dem, Hr. General, hvad De egentlig byggede dette paa? Det viste sig jo senere, at det ikke var Tilfældet.

Stemann: Jeg bygger det paa, at jeg har skrevet det ned nogle Uger efter. Jeg har ikke nogen Erindring om Detailer; jeg har ikke overvejet det senere. Som det staar dér, har jeg skrevet det ned i Begyndelsen af Maj, og det var sikkert den almindelige Opfattelse, som ogsaa andre har givet Udtryk for, hvis man ser det efter.

Hjermind: De kan altsaa nu ikke huske noget om, hvad der var Grunden til, at De den 6. April følte en saadan Afspænding?

Stemann: Nej, jeg husker ikke Detaillerne udenad, men jeg kunde maaske genopfriske min Erindring ved at høre andres Udtalelser.

Arnth Jensen: Det oplyses, at der sendtes store Mængder, forstaaer jeg i hvert Fald, af Ammunition ud fra Teknisk Korps den 8. April Kl. 24. Jeg vil gerne spørge: Var det et ekstra Depot af Ammunition, som skulde ud i Anledning af den Situation, vi var inde i? Der maa jo være et Depot i Forvejenovre i Jylland, men nu oplyses det, at nu er det naaet frem. Der staar, at 7. Regiment fik Ammunition, men 2. og 3. Regiment sendte den Retur. Var det en ekstraordinær Foranstaltning i Anledning af Situationen?

Stemann: Det vil man lettest kunne faa at vide ved at henvende sig fra Kommissionen til Krigsministeriet. Det maa være noget, Generalkommandoen har rekvireret. Der har ligget saa og saa mange Patroner derude, som Generalkomman-

doen til enhver Tid kan dirigere, hvorhen den vil.

Arnth Jensen: Den 9. Januar 1940 fandt der en Samtale Sted mellem Forsvarsministeren og General *Prior*, og her erklærede Forsvarsministeren, at det var Ministeriets Hensigt at tage en Kamp op over for en eventuel Neutralitetskrænkelse. Overværede Generalen denne Samtale? Og i bekræftende Fald — jeg ved, hvordan General *Priors* Standpunkt var, det kan jeg se af Generalkommandoens Indberetninger, men fandt De, Hr. General, at den indkaldte Styrke og de trufne Forberedelser var tilstrækkelige og forsvarlige?

Stemann: Jeg husker ikke, at det den Dag er blevet særlig nævnt. Er det noget, som Generalkommandoen eller General *Prior* eller *Alsing Andersen* siger?

Arnth Jensen: Jeg har læst det i de Indberetninger, vi har faaet.

Stemann: Jeg husker det ikke, jeg har det ikke paa rede Haand.

Rasmus Hansen: De kender, gaar jeg ud fra, Sagen vedrørende Oberst *Harrel*, som den 9. April 1940 var Chef for 5. Regiment. De ved formentlig, at han, bl. a. ifølge Skrivelse til Krigsministeriet af 22. Juli 1940 fra General *Prior*, paa et Møde i Næstved den 5. Maj 1940 har fremsat den Paastand om General *Esse-mann*, som den 9. April var Chef for Jydske Division, at det var en Skandale, at Generalen endnu sad i Stillingen, da det var almindeligt bekendt, at det var Stabschefen, der den 9. April havde maattet kommandere Divisionen. De kender formentlig endvidere en Redegørelse af 9. Juli 1940 fra General *Gørtz* til Krigsministeriet, en Redegørelse, hvori den daværende Chef for Generalstaben oplyser, at en Episode med General *Esse-mann* havde virket begrænsende paa den Frihed, som var givet den til Sønderjylland udsendte Efterretningsofficer til direkte at tilsende Jydske Divisions Chef alle gennem Efterretningsofficererne tilvejebragte Efterretninger. General *Gørtz* nævner i denne Forbindelse, at General *Esse-mann* har gjort sig skyldig i uforsigtig Omtale af en tilgaaet Oplysning. I den Anledning vil jeg gerne spørge Dem: Ved De, hvilken Oplysning det var, General *Esse-mann* omtalte paa uforsigtig Maade, en Omtale, der altsaa, saavidt det kan skønnes af det foreliggende Materiale, medførte, at General *Gørtz* ikke mere kunde have fuld Tillid til ham?

Stemann: Hele denne Sag er ind-

sendt hertil fra Krigsministeriet. Den har et meget stort Omfang, og den ligger her, og om det Spørgsmaal, De retter til mig, kan jeg kun sige, at det maa De spørge General *Gørtz* om. Jeg har ikke andet Kendskab til det, end hvad der staar i det Papir, som General *Gørtz* har underskrevet.

Rasmus Hansen: Jeg kender de Aktstykker, man havde i Krigsministeriet, og som er oversendt til Kommissionen, men det fremgaar ikke af disse Aktstykker, hvad det er for en Oplysning. Men det, jeg i øvrigt gerne vilde have at vide hos Dem er dette: Forelaa der for Krigsministeriet eller i Krigsministeriet nogen Indberetning før den 9. April, som gav Anledning til Betæneligheder ved at have General *Essemann* som Chef for Jydske Division?

Stemann: Jeg har ikke nogen Erindring om nogen saadan Indberetning af nogen Art.

Rasmus Hansen: Blev der fra Krigsministeriets Side foretaget noget i Anledning af de meget alvorlige Anklager, som fremkom mod General *Essemann* i Løbet af Sommeren 1940?

Stemann: Hele denne Sag ligger jo her i Kommissionen, men Generalen gik jo af — jeg synes, Generalen søgte sin Afsked meget hurtigt efter.

Rasmus Hansen: Ja, men jeg har ikke kunnet finde noget Aktstykke, hvoraf det fremgaar, at der er foranlediget nogen Undersøgelse af de meget alvorlige Anklager, der var rettet mod ham. Det er maaske min Fejl.

Stemann: Nej, det tror jeg ikke, det er, men det var General *Prior*, der var hans nærmeste foresatte, og hvis General *Prior* har lagt nogen Vægt paa det, har han vel ogsaa undersøgt det. Det har vel været Forhold af en saadan Art, at man maatte sige: jeg maa vare mig en anden Gang. Værre har det vel ikke været. Men i øvrigt er General *Prior* hans nærmeste Jurisdiktionschef og maa skride ind, men det har han altsaa ikke fundet Anledning til.

Rasmus Hansen: Hvem var Jydske Divisions Stabschef den 9. April 1940?

Stemann: Det kan man vist se her; jeg kan ikke huske det i Øjeblikket.

Aksel Møller: Der var i Formiddagsmødet en Drøftelse mellem os af, hvorvidt der var fremsat noget Ønske — og hvornaar det var fremsat — fra Gene-

ralkommandoen om at blive gjort bekendt med de Indberetninger, der kom fra Gesandterne. Jeg gør lige opmærksom paa, at i Admiral *Rechnitzers* Redegørelse hævdes det, at det var paa et Møde den 9. Januar, at de militære Ledere ønskede at blive gjort bekendt med Indberetninger, som maatte foreligge fra Gesandterne, og Forsvarsministeren lovede at ville konferere med Udenrigsministeren herom. Hørte De, General *Stemann*, senere noget til, hvilket Svar Udenrigsministeren har givet? Sagen er nemlig den, at paa dette Møde den 9. Januar vedtog man, at man skulde mødes jævnlig, nemlig den første Mandag i hver Maaned. Kom man da senere tilbage til dette Spørgsmaal paa Møderne?

Stemann: Jeg tror det ikke, men jeg erindrer det ikke.

Rager: Jeg har endnu et Spørgsmaal angaaende Harrel-Sagen, som Hr. Rasmus Hansen omtalte. Jeg har Akterne her; de er lidt vanskelige at finde Rede i. Blev Sagen endeligt afgjort, inden Generalen gik af som Direktør i Ministeriet?

Stemann: Sagen er ikke endeligt afgjort. Der svæver stadigvæk en sidste Resolution, som gaar ud paa, at Spørgsmaalet om General *Priors* og General *Gørtz's* Forhold vil blive taget op, naar Tyskerne er ude af Landet. Det er det sidste, der er i denne Sag.

Rager: Oberst *Harrel* blev, saavidt jeg forstaar, afskediget, da han fyldte 60 Aar, et Tidspunkt, hvor man *kan* afskedige en Oberst, men normalt ikke gør det. Oberst *Harrel* blev afskediget og spurgte hvorfor, og jeg ser ikke, at han har faaet andet Svar, end at han var blevet afskediget, fordi han nu var 60 Aar. Havde denne Afskedigelse ikke Forbindelse med den Sag, der var rejst?

Stemann: Han er sikkert blevet afskediget 60 Aar gammel efter Indstilling fra General *Prior*, men det er ikke noget enestaaende Tilfælde, vil jeg samtidig sige*).

Rager: Nej, det er muligt, det ved man ikke, det kan man ikke se af Sagen.

Hjermind: Maatte jeg have Lov at spørge Dem, om De skulde have nogen Erindring om, hvilken Ordre Forsvarsministeren gav den 9. April om Morgen, inden han forlod Krigsministeriet og gik til Kongen?

Stemann: Jeg har, som jeg stadig siger, i sin Tid gennemlæst denne Rapport

*) jfr. nedenfor S. 455 og S. 498.

her og ikke gjort Indsigelse mod noget i den, men selv kun optaget Ting, som staar i mine egne Papirer, som jeg har noteret ned dengang, derfor mener jeg at kunne henholde mig dertil. Han sagde, saavidt jeg erindrer, intet, som vedrørte Hæren. Jeg tror heller ikke, der staar noget om det. General *Prior* gav nogle Ordre og bad mig effektuere dem, som det fremgaar af hans og min Rapport. Men Forsvarsministeren selv — ja, han har vel været til Stede og hørt, hvad General *Prior* sagde, og derfor har han altsaa staaet bagved det.

Hjermind: Hvad var det for Ordre, der blev givet?

Stemann: Det staar her: »Efter at Ministeren kortfattet havde givet Meddelelse om Henvendelsen fra den tyske Gesandt til Dr. *Munch*, begav Ministeren, Chefen for Generalkommandoen og Chefen for Søværnskommandoen sig til Amalienborg. Forinden bad Generalen Direktøren om at alarmere de sjællandske Garnisonsbyer og, da den vagthavende Officerer kom til Stede (Kl. 5.08) om, at denne vilde telefonere følgende Ordre til Livgarden: Fjendtlig Landgang paa Fyn« o. s. v. Det staar altsammen der. Han beder altsaa mig om at alarmere de sjællandske Garnisonsbyer, og saa har jeg vel sagtens tilkaldt den vagthavende Officer, for at dette kunde blive sat i Scene, og da han kommer ind, dikterer General *Prior* direkte til denne Mand, eller siger mundtligt til ham: vil De give denne Besked til Livgarden. Den blev altsaa givet til Livgarden, og Alarmeringen af de sjællandske Garnisonsbyer blev paa min Foranledning iværksat fra Krigsministeriet.

Hjermind: Det er altsaa en Ordre, som gælder Hæren: at der skal gøres Modstand?

Stemann: Det gælder Hæren. Derfor er det ogsaa tydeligt, at Ministeren har ikke sagt hverken det ene eller det andet; Generalen beder blot mig om at alarmere, og det gør jeg paa den Maade — det staar noget længere fremme —, at jeg har sagt til Sjællandske Division det samme: Afdelingerne handler i Overensstemmelse med den almindelige Forholdsordre. Og ser man efter i den, ser man, at de skal gøre Brug af Vaaben; dog staar der lidt om: efter Omstændighederne, men der staar, at de skal gøre Brug af Vaabnene, og naar der blev spurgt mig, om de skulde kæmpe, som

der blev spurgt fra et enkelt Sted, har jeg sagt Ja.

Hjermind: Har De nogen Erindring om, hvilken Ordre der blev givet for Flaadens Vedkommende?

Stemann: Jeg har ikke nogen Erindring om, hvad der blev givet for Flaadens Vedkommende. Det forekommer mig, at der var et Spørgsmaal om, om der skulde skydes paa dette Skib derude ...

Hjermind: Ja, der er noget om dette Skib; det er rigtigt.

Stemann: Og at det er blevet besvaret benægtende, men jeg har altsaa kun direkte noteret mig og taget op i min Erindring, hvad der berørte Hæren. Jeg mener, at idet de gik ud af Døren, spurgte Admiral *Hammerich* om dette Skib, men da havde dette Skib allerede i lang Tid eksisteret i den almindelige Bevidsthed, saa det gjorde ikke noget videre Indtryk paa mig.

Formanden: Det kan vi faa klaret, naar Admiral *Rechnitzer* kommer; det hører hjemme der.

Stemann: Jeg maa vel ikke have Lov at sige et Ord endnu, hvis ikke den højtærede Formand har noget imod det. Jeg vil nødig, at man skulde tro, at jeg ikke har Lyst til at svare paa de stillede Spørgsmaal. Jeg tror, det er med Rette, at Formanden standsede det før, men maa jeg ikke sige to Ord i Anledning af det Spørgsmaal, der blev stillet mig i Forbindelse med Partiformændene? (*Formanden:* Ja). For det første blev der sagt, at jeg har stillet mig helt og fuldt bag Forslagene. Det har jeg gjort, men jeg har gjort det stiltiende. Jeg er ikke optraadt paa Scenen som Kæmper; jeg har paahørt det med den Sympati, som laa i det hele.

Hjermind: Det var altsaa noget, man var klar over.

Stemann: Jeg syntes, det var et selvfølgeligt Forslag, og da Generalen var gaaet, har jeg hverken talt for eller imod, for det var gjort saa udmærket af ham. Det har været min Fremgangsmåde. Jeg havde mit at passe, og Generalen havde sit, og da de kommer tilbage om Aftenen, gaar jeg ud fra, at hvis Generalen vilde have mere at vide, vilde han spørge. Det forekommer mig derfor, at det fra Ministerens Side er oplyst i det Omfang, der kunde være tilstrækkeligt.

Kristen Amby: I Deres egen Redegørelse for den 8. April siger De: »Efter

Henvendelse fra Finansministeren og efter at Chefen for Generalstaben havde været kaldt til Forsvarsministeren bestemte denne, at Grænsegendarmeriet først skulde underlægges Jydske Division efter udtrykkelig Formering af Sikringsstyrke, Bevogtningsstyrke eller Mobilisering«. I den Anledning vil jeg gerne spørge Dem: Hvad var den almindelige Forholdsordre for Grænsegendarmeriet? Det maa dog være noget ekstraordinært, naar Finansministeren henvender sig til Forsvarsministeren og Chefen for Generalstaben bliver tilkaldt og der derefter træffes særlige Bestemmelser. Havde man ikke noget bestemt at gaa ud fra? Havde man ikke en almindelig Forholdsordre vedrørende Grænsegendarmeriet?

Stemann: Grænsegendarmeriets For-

hold til Hæren er et indviklet Spørgsmaal, som har været drøftet i uendelige Møder, men naar jeg skal sige det ganske kort, vil jeg sige, at til syvende og sidst optræder, naar der kæmpes ved Grænsen, Grænsegendarmeriet sammen med Hæren, og jeg tænker mig, at det, der har foreligget her, er, at Finansministeren har tænkt: nu sker der saa mange mærkelige Ting, og nu staar disse Grænsegendarmer alene dernede ved Grænsen, og jeg ønsker ikke, at de, saa længe de ikke er i nær Forbindelse med Hæren, skal optræde som Kæmpere og blot blive dræbt dernede. Derfor har han rettet denne Henvendelse.

Formanden: Jeg bringer Generalen en Tak fordi De er kommet til Stede og for de Oplysninger, De har givet.

Afhøringen sluttet Kl. 16.15.

Torsdag den 19. Juli Kl. 9.

For Kommissionen mødte:

Viceadmiral, fhv. Chef for Søværnskommandoen og fhv. Direktør for Marineministeriet Hjalmar Rehnitz.

Formanden: Hr. Viceadmiralen var i April 1940 Chef for Søværnskommandoen?

Rehnitz: Ja.

Formanden: I Tilknytning til det fra Marineministeriet til Kommissionen fremsendte Materiale i Forbindelse med Begivenhederne omkring den 9. April 1940, herunder navnlig Beretninger vedrørende Søværnets Forhold omkring Besættelsestidspunktet og Deres skriftlige Betragtninger herover samt den af Dem til Kommissionen afgivne Redegørelse af 21. f. M., har man anmodet Dem om at komme til Stede her, idet man fra Kommissionens Side, som det skriftligt er meddelt Viceadmiralen, ønsker nærmere Udredning af forskellige Punkter i det fremsendte skriftlige Materiale.

Der vil nu fra Medlemmernes Side blive stillet forskellige Spørgsmaal til Dem, som jeg beder Dem besvare, idet jeg gør opmærksom paa, at der paahviler Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, og jeg tør gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet af den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser?

Rehnitz: Ja.

Formanden: De har i Dag faaet overladt de Aktstykker, hvor Deres Beretning er optrykt*), og vi vil ved Forhandlingen her i Dag tage det Afsnit for Afsnit, saaledes som jeg efterhaanden skal meddele det. Vi begynder med Afsnit a, som er Deres indledende Bemærkninger.

Afsnit a. (A 172).

Rasmus Hansen: Da De, Hr. Viceadmiral Rehnitz, i 1939 var til Stede ved Rigskansler *Hillers* 50 Aars Fødselsdag og under Opholdet dernede førte Samtaler vedrørende Danmarks Udenrigspolitik, foretog De da denne Rejse efter Anmodning fra Regeringen, og var det før Deres Afrejse forudset, at det vilde komme til vigtige politiske Samtaler?

Rehnitz: Forholdet var det, at denne Indbydelse var kommet en Maaned eller halvanden i Forvejen, og da jeg fik Indbydelsen, spurgte jeg den Embedsmand i Udenrigsministeriet, der refererede det for mig, om det var mig alene, der skulde derned. Dertil svarede han, at det var ogsaa Chefen for Generalkommandoen, og da jeg refererede dette for Forsvarsminister *Alsing Andersen*, meddelte han mig, at Regeringen allerede var bekendt dermed, og at man i og for sig ikke var glad for, at Generalen og jeg skulde derned, men at man paa den anden Side ikke paa nogen Maade mente at kunne afslaa den Indbydelse, der var kommet. Det blev sagt til Generallojtnant *With* og mig, inden vi tog af Sted, at vi maatte være forsigtige med de Udtalelser, vi fremkom med dernede, og saavidt muligt undgaa at komme ind paa Udtalelser vedrørende politiske Spørgsmaal. Dette var jeg for mit Vedkommende ganske indstillet paa.

Men saa skete det, at samme Dag, vi kom derned, var der Lunch hos Storadmiral *Raeder*. Umiddelbart efter Lunchen, ved Kaffen, kom Storadmiralen hen til mig — jeg kendte ham ikke personlig i Forvejen, men havde gennem Aarene haft en Del Brevveksling med ham om forskellige maritime Forhold —, og han var særdeles venlig og spurgte mig straks om, hvordan det gik i Danmark. Nu er Storadmiralen vist født i Slesvig, saa han havde vistnok mange danske Sympatier paa Forhaand; det er ogsaa blevet sagt mig senere, at han skulde have en Broder, som var Ingeniør i Horsens, saa han havde altsaa en vis Tilknytning til Danmark og havde i hvert Fald stor Sympati for Danmark. Saa spurgte han mig om, hvordan Stemmningen nu var i Danmark. Ja, Hr. Storadmiral, sagde jeg, det kan ikke undgaas, at den har været noget nervøs eller urolig i Anledning af alle de mange Uromønter, der i den senere Tid har været rundt omkring i Europa. Og dertil var det saa, han svarede mig: Jeg har i Dag et personligt Budskab at overbringe Dem

*) A. Nr. 20.

fra Føreren, idet Føreren har bemyndiget mig til over for Dem at udtale, at Tyskland ikke under nogen Omstændighed tænker paa at krænke Danmarks Neutralitet. Vi fortsatte saa Samtalen angaaende Spørgsmaalet Panserskibe, og jeg bemærkede over for ham, at der ikke i Danmark var nogen større Sympati for de saakaldte større Skibe, idet man betragtede dem som værende for kostbare i Forhold til den Betydning, de i givet Tilfælde kunde have. Han svarede: Ja, det er ganske det samme, som det har været hernede; jeg har haft de mest utrolige Vanskeligheder med Rigsdagen tidligere, men nu gaar alting saa umaadelig nemt og glat, for nu har jeg udelukkende med Føreren at gøre, og hvad vi to bestemmer, er det afgørende; jeg har under mine mange Rejser med »Grille« sammen med Føreren haft Lejlighed til at diskutere ogsaa en Del danske Problemer med ham, og vi er ganske enige i vore Synspunkter med Hensyn til Danmark.

Rasmus Hansen: Maa jeg opfatte den sidste Del af Deres Udtalelser saaledes, at De fik det Indtryk dengang af det, Storadmiral *Raeder* sagde til Dem, at man gerne inden for den tyske Flaade saa en Udvidelse af den danske Flaade?

Rechnitzer: Nej, det var der slet ikke Tale om; det blev overhovedet ikke berørt.

Hjermind: Viceadmiralen omtaler S. 175 f. n., at De fra en af Deres nærmeste Medarbejdere har faaet en Bekræftelse paa de Indtryk, De selv har dannet Dem i Berlin. Vil De have noget imod at oplyse, hvem denne Medarbejder er?

Rechnitzer: Denne nærmeste Medarbejder var min Sekretær i Søværnskommandoen, Kommandørkaptajn *Pontoppidan*, som havde megen Kontakt med de fremmede Marineattachéer; han var nærmest Forbindelsesled med disse.

Afsnit b. (A 176).

Westermann: I Begyndelsen af dette Afsnit er der redegjort for visse Indkaldelser, der skulde finde Sted efter Aftale med Forsvarsministeren, og der staar bl. a. at der skulde indkaldes ca. 600 Mand til Kystdefensionen af Aargangene 1937 og 38. Efter Meddelelse, der er sendt mig skriftligt fra Kystdefensionens daværende Chef for Mobiliseringsafdelingen, *Rohbeck*, ønskede Kystdefensionen indkaldt 2000 Mand, men Chefen for Marinestaben, Admiral *Hammerich*, med-

delte, at Udenrigsministeriet bestemt havde forlangt, at der ikke maatte besættes Skyts paa eller over 15 cm. Derfor behøvedes ikke det store Antal, idet det er de store Kanoner, der tager de mange Mand. Jeg vil gerne spørge Viceadmiralen, om De kender noget til, at en saadan Ordre er udgivet af Udenrigsministeren?

Rechnitzer: Jeg mindes ikke noget i saa Henseende, og jeg kan tilføje, at jeg tror heller ikke, der staar noget derom i Søværnskommandoens Generalrapport. Jeg ved ikke, om Kommandørkaptajnen har læst den?

Westermann: Der staar intet derom i Søværnskommandoens Generalrapport, som er forelagt Kommissionen her. Derimod staar det antydningssvis i Viceadmiralens Redegørelse S. 190 nederst, hvor der om Kystdefensionens Krigsberedskab staar, at en Del af Forternes lettere Skyts kunde besættes med de Besætninger, der var indkaldt.

Rechnitzer: Jeg kan ikke huske noget om det andet; det er mig umuligt. Jeg mindes ikke noget om det.

Aksel Møller: Hændte det undertiden, at Udenrigsministeren direkte til Dem gav Ordre eller Henstillinger om Opfyldelsen af bestemte Ønsker, han maatte have med Hensyn til Søværnet?

Rechnitzer: Nej, jeg har kun haft Forbindelse med Udenrigsministeren, naar Forsvarsministeren har været nærværende.

Da ingen ønskede at stille Spørgsmaal vedrørende *Afsnittene c—e (A 177—180)* gik man til

Afsnit f. (A 181).

Westermann: I Begyndelsen af 2. Stk., S. 181, nævner Viceadmiralen den Rapport, denne Indberetning af 8. Januar, som forelaa fra Kommandørkaptajn *Kjølse*, og taler her om, at *Kjølse* var blevet modtaget som ny Marineattaché i Berlin, ved hvilken Lejlighed Storadmiral *Raeder* havde hyldet Samarbejdet mellem de to Mariner. Men Viceadmiralen taler ikke om denne Indberetnings meget alvorlige Karakter, at det bl. a. i denne Indberetning er meddelt, at der vilde ske Angreb paa Danmark i Løbet af Foraaret. Jeg vil gerne spørge: Er denne Indberetning af Viceadmiralen blevet meddelt Forsvarsministeren eller Udenrigsministeren eller Hæ-

ren? Eller er den blevet meddelt i det Møde af Militære, som blev holdt hos Forsvarsministeren den 9. Januar, alt-saa Dagen efter Indberetningen?

Rechnitzer: Jeg har i og for sig ikke noget Indtryk . . . Jeg kan ikke nu huske denne Indberetning. Jeg ved ikke, om den findes her i Kommissionen? (*Westermann:* Jo). Jeg kan ikke huske Indberetningen; det er jo mange Aar tilbage. Jeg kan kun sige, at i al Almindelighed holdt jeg saa nøje, som det overhovedet var mig muligt, Forsvarsministeren underrettet om alt, hvad der kunde være af Interesse, ogsaa med Hensyn til Indberetninger, og jeg gaar ud fra, men jeg mindes det ikke i Øjeblikket, at hvis der skulde have staaet noget alvorligt i denne Indberetning, vilde jeg utvivlsomt dels have vist Indberetningen til Forsvarsministeren, dels have haft Lejlighed til at diskutere Spørgsmaalet med ham.

Westermann: Der forelaa i denne Rapport Meddelelse om, at der i Løbet af Foraaret vilde ske Angreb paa Danmark.

Rechnitzer: Jeg kan ikke mindes Indberetningen. Er det en Indberetning, som Kommandørkaptajn *Kjølse* har skrevet senere, eller forelaa den paa det daværende Tidspunkt for Ministeriet?

Westermann: Den 8. Januar.

Rechnitzer: Ja, saa gaar jeg ud fra, at den har været forevist Forsvarsministeren. Maatte jeg ikke høre, hvad der staaar angaaende dette Angreb paa Danmark?

Westermann: Det er i Søværnskommandoens Generalrapport. Der staaar*):

»I Skrivelse af 8. Januar 1940 indberettede Marineattachéen, at han fra paalidelig Kilde kunde oplyse:

»Indtil tidligt Foraar skulde den militære Situation forblive nogenlunde stabil . . .

Derefter skulde det tidligere planlagte men opgivne Angreb paa Holland finde Sted samtidig med, at man ved et Tryk paa Danmark vilde forsøge paa at faa vort Land til at tillade Oprettelsen af tyske Luftbaser i Nordjylland, nærmere betegnet Thy (Limfjordens vestlige Del); dette skulde medføre, at Nordsøens nordlige Del med Forbindelseslinierne til Norges nordlige Havne i højere Grad kunde komme under tysk Kontrol.«

*) A. 133.

Rechnitzer: Det tror jeg godt jeg efterhaanden kan mindes, men jeg har aldrig nogensinde opfattet det som værende analogt med et Angreb paa Danmark. Der staaar jo ogsaa »et Tryk« paa Danmark. Jeg ved meget godt, at der ofte har været Tale om disse Luftbaser i det nordlige Jylland, og navnlig den tidligere Chef for Generalkommandoen har været stærkt inde derpaa. Jeg har aldrig tillagt det nogen alvorlig Betydning, fordi Ønsket om at faa disse Baser i det nordlige Jylland efter min Mening i Virkeligheden ikke kunde være tilstrækkeligt Grundlag for et Angreb paa Danmark; Afstanden fra det nordlige Jylland over til de engelske Øer er jo ikke væsentlig mindre end f. Eks. nede fra Slesvig, hvor Tyskerne havde store Luftbaser for Angrebene paa de engelske Øer. At den relativt ringe Forskel i Distancen skulde berettigge et saa alvorligt Brud paa Danmarks Neutralitet, ansaa jeg ikke for meget sandsynligt. Men maa jeg dertil føje, at der gik jo paa det daværende Tidspunkt i det daglige utrolig mange Rygter af forskellig Art, saa vedrørende Holland, saa vedrørende Finland eller Sverige og mange andre forskellige Ting. Jeg vil dog gerne præcisere, at jeg har ikke opfattet dette som værende ensbetydende med, at der skulde finde et Angreb Sted paa Danmark. Hvis der overhovedet skulde være Tale om, at man fra tysk Side ønskede en saadan Basis, vilde det være mere sandsynligt, at der kom en Henstilling til den danske Regering om en conciliant Ordning om Oprettelse af den.

Kristen Amby: Det er forstaaeligt, at Admiralen har disse Synspunkter, men naar De selv fra det Møde, der den 9. Januar fandt Sted hos Forsvarsministeren med de militære Chefer, refererer — jeg citerer ordret: »Under Mødet blev det henstillet, at den militære Ledelse blev gjort bekendt med de Indberetninger, der maatte foreligge fra Gesandterne, hvad Forsvarsministeren lovede at ville konferere med Udenrigsministeren om« — naar De altsaa i dette Møde med de militære Chefer Dagen efter, at denne Rapport er kommet, har været inde paa, at det var rart, om man fik disse Indberetninger, saa forekommer det mig mærkeligt, at De ikke kan huske, om De — selv om De nu undervurderede denne Indberetning, der dog ikke kom fra et tilfældigt Menneske, men fra Danmarks Marineattaché i Berlin — har meddelt

denne Indberetning, som er kommet til Deres Stab, til Hærens Chef eller til Forsvarsministeren.

Rechnitzer: Jeg kan dertil kun svare, at naar jeg har henstillet, at vi fik Indberetningerne fra Gesandterne, synes jeg, det er en meget naturlig Foreteelse, at man ønsker at blive orienteret om, hvad der foregaar i Udlandet, ikke alene i Tyskland, men ogsaa i England og andre Steder, for i det hele at være bedre orienteret om disse forskellige Forhold. For øvrigt tror jeg ikke, vi saa meget til disse Indberetninger; det er ikke mit Indtryk i hvert Fald. Jeg kan i øvrigt kun sige, som jeg ogsaa sagde til Kommandørkaptajn Westermann, at jeg formentlig ikke paa det daværende Tidspunkt har tillagt det nogen Betydning. Jeg anser det for øvrigt nærmest for en Tilfældighed, at det ikke er blevet diskuteret paa Mødet. Det har ikke været min Hensigt paa nogen Maade at ville fordølge over for Deltagerne i Mødet, at der har været en saadan Indberetning, og Forsvarsministeren, der utvivlsomt maa have set Indberetningen, maa antagelig have været af samme Opfattelse som jeg med Hensyn til dette Spørgsmaal. Jeg tror ikke, at nogen af os paa det daværende Tidspunkt har tillagt det nogen som helst Betydning.

Westermann: Jeg ved ikke, hvordan Viceadmiralen vil begrunde, at der med dette »Tryk« kun skulde være Tale om et diplomatisk Tryk. Har man ikke tænkt sig Muligheden af et militært Tryk?

Rechnitzer: Paa samme Maade, som der i sin Tid kom en Henstilling med Hensyn til vore Neutralitetsforanstaltninger i Bælterne, med Hensyn til Udlægning af Minespærringer i disse, paa samme Maade var det vel ikke usandsynligt, at der kunde være kommet en Henstilling om Tilladelse til Oprettelse af en Basis paa Læsø, eller hvor der nu kunde være Tale om det. Jeg var nærmest af den Opfattelse efter den Forhandling, vi for vort Vedkommende havde ført direkte med de tyske Marinemyndigheder, at det var overmaade sandsynligt, at man ikke vilde benytte Fremgangsmaaden med et Ultimatum, men foreløbig komme med en Henstilling om Mulighed for Oprettelse af en saadan Basis — hvis noget saadant skulde komme til at foreligge.

Kristen Amby: Alt dette forstaar jeg godt; det er Deres Synspunkt; det har

De ikke lagt Skjul paa. Deres Hensigter er jeg ikke i Tvivl om, men naar man netop ved et Møde Dagen efter taler om, at det var rart at faa disse Indberetninger at se, saa begriber jeg ikke, at De mener at kunne forholde Generalkommandoen Ordlyden af en militærpolitisk Indberetning, der er kommet fra det danske Gesandtskab i Berlin, en Indberetning, hvor der i hvert Fald — enten man saa tillægger den mere eller mindre Vægt; det er slet ikke det, der er det esentielle — tales om et muligt Landangreb paa Danmark, for det maa det være, naar der er Tale om at oprette Baser eventuelt i Thy. Jeg synes, det var ganske naturligt, naar man forhandler i et saadant Møde, at man saa siger: Der foreligger denne Indberetning, som er kommet til mig. Naar man holder disse Møder og endog har besluttet at holde disse Møder for at konferere om Tingene, synes jeg, det er saa ligetil at sige: Ja, der foreligger den og den Indberetning, jeg tillægger den ikke selv nogen Vægt, jeg har de og de Betragtninger — dem, De altsaa nu har fremført her over for Kommissionen —, men denne Indberetning foreligger. Jeg kan ikke forstaa, at De ikke har ment det var Deres Pligt at forelægge den.

Formanden: Maa jeg spørge: Hvad ønsker man at opnaa? Man kan dog ikke presse en Tilstaaelse frem fra Viceadmiralen.

Rechnitzer: Jeg vil tage bestemt Afstand fra, at jeg bevidst skulde have søgt at forholde Generalkommandoen noget som helst, som jeg mente kunde være af Interesse for den. Det har aldrig været min Tanke. Jeg har altid været aaben og ærlig med Hensyn til mine Synspunkter om, hvad der har foreligget. Jeg vilde aldrig nogensinde prøve paa at lægge Skjul paa, hvad der har foreligget, aldrig nogensinde. Jeg kan kun sige, at hvis jeg paa det daværende Tidspunkt havde tillagt det nogen som helst Betydning, havde jeg utvivlsomt, saa sikkert som jeg sidder her, bragt det frem til Diskussion, da det selvfølgelig var et interessant Emne at diskutere ogsaa med de andre militære Myndigheder.

Westermann: Mener Admiralen, at man kan sammenligne den Henstilling, som man fra tysk Side fik den 5. August 1914 om fra dansk Side at udlægge Minespærringer i Farvandene, med en diplomatisk Henstilling fra tysk Side om at faa oprettet en tysk Luftbasis i Thy? Jeg

maatte mene, at det sidste er et saadant Brud paa Suverænitetsrettighederne, at et Land ikke kan gaa med til det.

Rechnitzer: Jeg er i og for sig ganske enig med Kommandørkaptajnen i den Side af Sagen. Jeg mener, at i Realiteten var det den 5. August 1914 jo et decideret »Tryk« paa Danmark, men jeg indrømmer villigt, at i og for sig var det andet Spørgsmaal, om Oprettelsen af en Luftbasis, selvfølgelig af alvorligere Karakter. Men det udelukker ikke, at der forinden kunde være kommet en Henstilling til Danmark om at tillade det, da jeg maatte mene, at det maatte være i tysk Interesse i hvert Fald udadtil, at det saavidt muligt blev ordnet ad diplomatisk eller nogenlunde fredsommelig Vej, hvis dette overhovedet var muligt.

Westermann: Mener Admiralen, at en saadan Henstilling fra tysk Side overhovedet kunde være diskutabel?

Rechnitzer: Det maa blive Regeringens Sag; det kan jeg ikke udtale mig om. Det maa være den ansvarlige Regering, der maa tage Standpunkt til noget saadant.

Aksel Møller: Maa jeg have Lov til i Anledning af den Uklarhed, der foreligger, at spørge Viceadmiralen: Paa hvilket Tidspunkt er den Redegørelse skrevet, som De har sendt os, og støtter den sig, hvis den er skrevet umiddelbart forinden Tilsendelsen, paa Optegnelser, der blev gjort, dengang Begivenhederne udfoldede sig, eller umiddelbart efter?

Rechnitzer: Dertil vil jeg svare, at fra de sidste Dage i August, da Situationen begyndte at trække op og jeg boede i Marineministeriet, og hele Perioden igennem førte jeg Dagbogsoptegnelser saa at sige hver Dag — der var maaske ganske enkelte Dage, hvor der ikke forefaldt noget, at jeg ikke har gjort det —, og Redegørelsen støtter sig i meget væsentlig Grad derpaa. Men endvidere begyndte jeg efter min Afgang i 1940 at skrive mine Erindringer, som jeg kaldte »maritim-politiske Erindringer«, og foruden mine Dagsbogsoptegnelser har jeg ogsaa støttet mig paa mine »Erindringer«.

Aksel Møller: I December 1939 sendes der en Marineattaché til Berlin. Denne Marineattachés første Indberetning, i hvert Fald den første alvorlige Indberetning, synes at være den af 8. Januar 1940. Vil Admiralen oplyse os om, med

hvilken Hensigt man sendte en Marineattaché til Berlin?

Rechnitzer: Spørgsmaalet om Marineattachéer blev rejst, saavidt jeg husker, fra Dansk Dampskibsrederiforening ved en Henvendelse til daværende Minister *Kjærboel*, fordi man var interesseret i at faa en Mand til London for at varetage forskellige Skibsfartsinteresser. Minister *Kjærboel* var paa det daværende Tidspunkt nærmest stemt for, at man skulde sende en Koffardimand, men det tog Dansk Dampskibsrederiforenings Repræsentanter meget bestemt Afstand fra, idet man sagde, at det selvfølgelig maatte være en Søofficer. Derfor foreslog jeg Kommandørkaptajn *Juel-Brockdorff* til Stillingen, idet han i mange Aar har været Skibsinsektor i Ø. K. og tidligere havde ført Skoleskibet »Danmark«. Men saa mente, saavidt jeg husker, Udenrigsministeriet, at det vilde være uheldigt at sende en Marineattaché til London uden samtidig at sende en Marineattaché til Berlin, skønt det i og for sig ikke kunde synes paakrævet maritimt; i hvert Fald synes der ikke at have været særlig Foranledning til at sende en Marineattaché til Berlin. Og naar *Kjølser* i sin Tid blev valgt, var det dels fordi der blev meddelt mig, at han var en noget nervøs Mand paa Grund af Forholdene paa Søen, og dels fordi han under den forrige Krig havde været ansat paa Generalkonsulatet i Hamburg og derfor var fortrolig med det tyske Sprog. Men paa det daværende Tidspunkt blev det ikke betragtet som egentlig paakrævet; det var mere for at opretholde Ligevægten, at der samtidig blev sendt en Marineattaché til Berlin.

Aksel Møller: Fik Marineattachéen ved sin Afrejse mundtlige eller skriftlige Instrukser?

Rechnitzer: Han har i hvert Fald ikke faaet skriftlige. Jeg tror, at hverken han eller Kommandørkaptajnen fik særlige Instrukser; det ligger for saa vidt nogenlunde klart, hvad en Marineattaché har med at gøre, naar han kommer derned. Det tror jeg at kunne svare benægtende paa: at det fik han ikke.

Aksel Møller: Men Hr. Admiral, er det ikke en Marineattaché's, i det hele taget en Militærattaché's Opgave at give Indberetninger til sine Chefer hjemme om de militære Forhold og den militære Udvikling, at være en Slags Efterretningsmand?

Rechnitzer: Jo, det er den almindelige Opfattelse af Marineattachéerne, at de netop har med de Sager at gøre. — Jeg maa maaske lige tilføje, at det er en almindelig Coutume, at de paa en Maade sorterer direkte under vedkommende militære Ministerium og sender deres Indberetninger direkte dertil, men samtidig sender Kopier af Indberetningerne til Gesandten, saa denne kan være fortrolig med, hvad der skrives. Det er i hvert Fald den almindelige Opfattelse, den almindelige Coutume.

Formanden: Hr. Admiralen sagde, at der var egentlig ikke Brug for en Mand dernede, men det var for at opretholde Ligevægten, og saa sendte man *Kjolsen* derned, fordi han var noget nervøs af at være paa Søen. Var det ikke noget farligt at sende en nervøs Mand derned? Det var dog ikke en ligegyldig Stilling. Var han ligevægtig, naar han kom derned, medens han var nervøs, naar han rejste herfra?

Rechnitzer: Man maa huske, at Forudsætningen for Udsendelsen var for saa vidt Skibsfartsinteresserne. Det var for saa vidt ikke de militære Interesser, der her var i Forgrunden, men Skibsfartsinteresserne, og det er derfor, jeg netop har nævnt, at for saa vidt skulde der ikke synes at være nogen særlig Foranledning til at sende en Mand til Berlin; det var i og for sig af Hensyn til at bevare Ligevægten, for at det ikke skulde se ud, som om det var en ensidig Foreteelse, at vi sendte en Mand til London.

Formanden: Men naar man mente, at han skulde sende Beretninger hjem om Marineforhold, militære Forhold dernede, vigtige Beretninger, var det saa rigtigt at have en Mand, der var nervøs? Havde han saa det rolige Overblik, og kunde man lægge tilstrækkelig Vægt paa de Indberetninger, der kom fra en Mand, der var nervøs, da han rejste herfra?

Rechnitzer: Man kan godt paa Søen være blevet noget nervøs paa Grund af Forholdene og derfor udmærket godt paa Landjorden have et nogenlunde roligt og fornuftigt Overlæg. Jeg vil sige, at den første Aftale, jeg traf med ham, da han var hjemme første Gang, var, at han skulde komme op en Gang om Maaneden og aflægge Referat til mig om Forholdene i Berlin, om der var noget af Interesse, og de Beretninger, han kom med — det drejede sig kun om et Par Gange —, var altid, maa jeg sige,

prægede af roligt Overlæg, og der var ikke noget som helst Tegn paa en nervøs Tilstand hos Manden. Han er maaske en noget impulsiv Karakter og kan maaske i nogen Grad komme til at virke lidt nervøs, men i Realiteten tror jeg slet ikke han er det.

Hjermind: I Anledning af det Spørgsmaal, Formanden stillede til Admiralen, vil jeg spørge: Ansaar man ikke til Trods for dette Kommandørkaptajn *Kjolsen* for at være fuldt ud sagligt kvalificeret?

Rechnitzer: Afgjort.

Hjermind: Jeg forstaar det saaledes, at De, dengang De udarbejdede Deres Redegørelse, har alle Oplysninger ved Haanden om denne Situation. Jeg vil derfor gerne spørge Dem, hvad der er Aarsagen til, at De Side 181 ikke omtaler Indholdet, det meget foruroligende Indhold, af Kommandørkaptajn *Kjolsens* Indberetning, medens Redegørelsen paa alle andre Omraader er saa overordentlig udtømmende?

Rechnitzer: Jeg vil næsten antage, at naar det ikke er omtalt nærmere her, er Grunden den, at jeg formentlig ikke paa det daværende Tidspunkt tillagde denne Indberetning en saadan Betydning, at jeg overhovedet har nævnt den i mine Dagbogsoptegnelser. Hvis jeg havde gjort det, vilde jeg ganske sikkert været kommet ind paa den her.

Hjermind: Der staar derimod, som om det var noget, der var et Indhold i Indberetningen, at Kommandørkaptajn *Kjolsen* havde været i Besøg hos Storadmiral *Raeder*, der ogsaa ved den Lejlighed havde hyldet Samarbejdet o. s. v. mellem de to Mariner; denne Hyldelse mellem de to Mariner er jo sket, kan man forstaa paa Admiralens Beretning, til Overflod. Men hvad støtter Viceadmiralen dette paa? Er det paa *Kjolsens* Indberetning, eller er det paa andre Oplysninger?

Rechnitzer: Som jeg nævnte før, kom Kommandørkaptajn *Kjolsen* en Gang om Maaneden, og det er meget muligt, at det har været en mundtlig Beretning til mig — altsaa om hans Visitter hos de paa-gældende tyske Marineautoriteter —, og jeg har antagelig noteret det op i mine Dagbogsoptegnelser, som jeg i øvrigt har med i Dag og godt kan læse op, hvis det skulde være af Interesse, hvad jeg har skrevet om Forholdene. Jeg kan gentage, at jeg antagelig ikke har anset det Spørgsmaal, han har rejst, for at have den Betydning, som man her øjensynligt

tillægger det — i hvert Fald ikke paa det daværende Tidspunkt.

Rager: Med Hensyn til Indberetningen fra Hr. *Kjolsen* synes jeg det vil være af Interesse i hvert Fald at blive klar over, hvorvidt der i samme Indberetning har været fortalt dels det, som Hr. Westermann citerede før, og dels det om, at han har været i Tiltrædelsesbesøg hos Storadmiral Raeder og ved den Lejlighed er blevet omgærdet med disse hyldende Ord. Det synes jeg vilde være af Interesse. Men dernæst vil jeg gerne bede Viceadmiralen være saa venlig at give i hvert Fald mig — men jeg tror hele Kommissionen gerne vil have det — en Orientering om, hvordan det egentlig er med saadan en Militærattaché? Hvor sorterer han, naar han tager ned for at blive Militærattaché? Sorterer han saa under Udenrigsministeriet, eller sorterer han under Marineministeriet? Da Hr. *Kjolsen* var her i Forgaars, udtalte han, at alt, hvad der afgik fra ham af skriftlige Sager af nogen Betydning, var gennemset af Gesandten, *Zahle*, men jeg forstaa, eller mente at forstaa før paa Viceadmiralen, at *Kjolsen* i Virkeligheden dels sendte noget til Udenrigsministeriet, men dels ogsaa sendte noget til Chefen for Søværnskommandoen. Er det rigtigt? Dernæst sagde Viceadmiralen: Jeg havde en Aftale med Hr. *Kjolsen* om, at han kom op til mig en Gang om Maaneden og afgav Beretning. Da *Kjolsen* var heroppe den 1. April, staar der, at han var i Udenrigsministeriet for at afgive Beretning og derefter gik han til Søværnskommandoens Chef, og efter hvad *Kjolsen* sagde, var de Beretninger, han afgav, nogenlunde sammenfaldende, eller praktisk talt sammenfaldende, saa nær sammenfaldende som mundtlige Beretninger kan være. Jeg vilde gerne have, om Viceadmiralen vilde klare for mig: Hvem sorterer han under, og hvem giver ham Instrukser? Hvem bestemmer, hvornaar han skal komme, og hvilke Indberetninger paahviler det ham at sende til Søværnskommandoen?

Rechnitzer: Han sorterer helt og fuldt under Søværnskommandoen eller Marineministeriet og har for saa vidt ikke noget at gøre med Udenrigsministeriet. Det er vist fuldstændig rigtigt, som Hr. Rager siger, at han konfererede med Gesandten om sine Indberetninger i Forvejen, men det er i og for sig et Forhold, som vedrører disse to. Det kan man gøre

paa to Maader, enten direkte sende Rapporten og saa sende en Kopi eller konferere om det i Forvejen. Det blander vi andre os naturligvis ikke i, men hans Forhold over for Udenrigsministeriet er vist kun kommet frem paa den Maade, at han er blevet brugt som Kurér af Gesandten til at overbringe Depecher til Udenrigsministeriet under de særlige Forhold, der opstod, og ved samme Lejlighed er han kommet over til mig bagefter for at afgive Beretning om, hvad der kunde være af Interesse. Saadan tror jeg nærmest Forholdet maa siges at være.

Rager: Jeg takker for denne Redegørelse, men jeg gør straks opmærksom paa, at for mig staar det saadan, at *Kjolsen* ikke har haft den Opfattelse, for *Kjolsen* gav i Forgaars til Kende, at han til Stadighed opholdt sig i Gesandtskabet og sammen med *Steensen-Leth* var *Zahles* direkte undergivne, og at han i Virkeligheden — saadan maatte jeg opfatte ham — stod til Udenrigsministeriets Disposition, og jeg tror, han i høj Grad vilde have taget til Orde, hvis man blot havde betegnet ham som en Kurér, der rejste op med noget. Man faar nærmest det Indtryk, at *Kjolsen* har set sin Opgave i at føre en anden Politik end den, han har haft Indtryk af, at Chefen for Søværnskommandoen, som det ogsaa fremgaar af Redegørelsen her, har ført. Derfor vil jeg gerne spørge den daværende Chef for Søværnskommandoen: Havde De dengang, Hr. Viceadmiral, Indtryk af, at *Kjolsens* Arbejde gik paa andre Linier end Deres?

Rechnitzer: Absolut ikke, ikke paa nogen Maade, men jeg vil atter gentage, at jeg har aldrig haft Indtrykket af, at Kommandørkaptajn *Kjolsen* skulde have følt sig i sin Opgave som staaende umiddelbart under Udenrigsministeriet. At han har arbejdet i Gesandtskabet, er meget naturligt, ikke mindst under de daværende Forhold, hvor man ude omkring paa Grund af Telefonaflytning og andet ikke kunde arbejde andre Steder. Man opfatter jo nærmest Militærattacheens Stilling rangmæssigt set som svarende til Legationssekretærens, og selvfølgelig staar han i mange Henseender til Raadighed for Gesandten, ogsaa med Oplysninger, som kan interessere Gesandten, men samtidig har han denne lidt ejendommelige Særstilling at kunne rapportere direkte, hvad en Legationssekretær ikke kan.

Rager: Jeg forlader dette Emne, men

der var saa det andet Spørgsmaal vedrørende samme Indberetning af 8. Januar: at der staar baade det af Hr. Westermann før citerede og det andet. Jeg ved ikke, om det kan klares nu. Ellers kan vi vel faa Indberetningen in extenso; jeg ved ikke, om den er i Bilagene; jeg har ikke kunnet finde den.

Westermann: Det var det, der blev nævnt før; det staar i 4. Stykke Side 181, at under Mødet mellem de militære Chefer og Forsvarsministeren blev der henstillet, at Militærledelsen blev gjort bekendt med de Indberetninger, der maatte foreligge fra Gesandterne, og Forsvarsministeren lovede at ville konferere med Udenrigsministeren om dette. Jeg vil gerne spørge, om Admiralen erindrer, om der kom Svar paa denne Henvendelse.

Rechnitzer: Nej, jeg hørte ikke noget om den senere.

Chr. Christiansen: Maa jeg have Lov til at spørge Viceadmiralen, om de Indberetninger, der her er Tale om, i Deres Funktionstid har været betragtet som noget, Udenrigsministeriet havde for sig, og som egentlig ikke hverken i Afskrift eller direkte blev forelagt f. Eks. Forsvarsministeren, om det er saadan, som det synes, at alt det, der foreligger, kun er blevet refereret. Jeg spørger, om De har Indtryk af, at det er en gammel Tradition eller gammel Coutume, at Udenrigsministeriet ikke vil udlevere disse Indberetninger, men blot vil tillade, at de refereres paa den Maade, det tilsyneladende her er sket.

Rechnitzer: Jeg tror, Coutumen er, at naar der kommer Indberetninger fra Gesandterne, som kan være af Interesse for de forskellige Ministerier, ogsaa de militære Ministerier, saa har vi i Aarenes Løb faaet enten hele Rapporten tilstillet eller det Uddrag, som kunde interessere Ministeriet. Og jeg tror, at paa samme Maade er det gaaet med Forsvarsministeren: at naar Udenrigsministeriet har ment, at noget var af Interesse for Forsvarsministeren, saa har han faaet det personlig. Om saa Forsvarsministeren leverer det videre eller ikke, kan jeg i og for sig ikke have nogen Mening om. Undertiden kan det være sket, undertiden ikke; undertiden kan Forsvarsministeren maaske have betragtet det saaledes, at det var i og for sig ham selv, der skulde have det, og at det ikke var til videre Bekendtgørelse, for i modsat Fald vilde det være kommet fra

Udenrigsministeriet til de militære Ministerier.

Strøm: Jeg forstaar Viceadmiralen saaledes, at da man sendte *Kjølsten* til Berlin, havde man Opfattelsen af, at han paa visse Omraader var nervøs. Kan det tænkes, at man, naar man nu fik en Beretning fra ham, eventuelt ogsaa bedømte en vis nervøs Opskræmthed i Beretningen ud fra hans personlige nervøse Tilstand?

Rechnitzer: Dertil vil jeg sige baade Ja og Nej. Han var en meget energisk Mand, og mit Indtryk var, at han søgte efter bedste Evne at indsamle alle de Oplysninger, han kunde faa dernede. Men jeg tror at kunne sige med Bestemthed, at det har ikke haft noget som helst at gøre med den Nervøsitet, der havde præget ham under hans Tjenstgøren paa Søn. Der var der helt andre Forhold, og det er heller ikke min Opfattelse, at han paa nogen Maade var nervøs, naar han var hjemme paa Besøg og jeg talte med ham. Men som jeg nævnte, han er en lidt impulsiv Karakter, med lidt meget Gaaen paa, saa derfor skulde man maaske tage med nogen Forsigtighed paa de Meddelelser, der kom fra ham.

Rager: Det er mig alligevel stadig en lille Smule dunkelt, saa jeg maa ulejlige Viceadmiralen en Gang til. Da *Kjølsten* var her, fik vi — i hvert Fald fik jeg den Opfattelse, at han undertiden affattede Indberetninger, om hvilke han sagde, at naturligvis kunde der blive rettet i Stilen, naar han diskuterede med *Steensen-Leth* og *Zahle*, men derefter skrev *Zahle* Indberetningerne under, og saa gik de til Udenrigsministeriet. Det vil altsaa sige, at der kan have siddet en under Søværnskommandoens Chef sorterende Embedsmand i Berlin, der har skrevet Beretninger hjem, som er blevet signeret af Ministeren dernede, men som er gaaet til Udenrigsministeriet, og disse Indberetninger har Chefen for Søværnskommandoen ikke altid set. Jeg vil gerne spørge: Var det ikke forlangt af denne Mand, der sorterede under Søværnskommandoen, at han skulde dog i hvert Fald sende Kopier til den, som han sorterede under, uanset at Indberetningerne ellers gik den anden Vej? Der er noget uklart.

Rechnitzer: Efter min Mening drejede det sig i et saadant Tilfælde i meget høj Grad om et Taktspørgsmaal. Det er meget vanskeligt at dissekere ud, hvorledes han tjenstlige Forhold er, for det er i nogen Grad en Dobbeltstilling. Han er selvfølgelig Gesandten umiddelbart

underlagt, og samtidig har han denne selvstændige Stilling. At Gesandten i Virkeligheden benytter ham til de Indberetninger, han selv foretager, synes jeg bliver et Forhold mellem ham og Gesandten, som det er vanskeligt for os andre at blande os i. I hvert Fald bagefter kan vi ikke gøre det; det er meget muligt, at hvis man paa det daværende Tidspunkt havde haft Kendskab til det, havde man bragt Spørgsmaalet frem og sagt: Var det ikke korrekt samtidig at sende de Indlæg, der kommer fra Gesandten, hertil.

Rager: Da Viceadmiralen brugte Ordet, at det var et Taktspørgsmaal, har jeg tilladt mig at opfatte det saaledes, at Viceadmiralen mener, at den ham undergivne Embedsmand ikke netop har opført sig taktfuldt. Den Opfattelse staar nu for min Regning, men jeg vil gerne spørge Viceadmiralen, om Viceadmiralen ikke i Dag, hvis man havde tænkt, at det andet kunde ske, vilde have forlangt, at en under Dem sorterende Embedsmand holdt Dem fuldt orienteret om alt, hvad han indberetter.

Rechnitzer: Med Hensyn til Taktspørgsmaalet maa jeg sige, at det ikke var rettet imod Kommandørkaptajn *Kjolsen*, det var kun i Almindelighed, men de paagældende Officerers tjenstlige Stillinger i Gesandtskaberne maa i mange Henseender blive noget af et Taktspørgsmaal, hvordan man med Hensyn til Indberetningerne paa den ene eller den anden Maade skal stille sig. Men hvad spurgte Hr. Rager om?

Rager: Hvis Viceadmiralen forud havde kunnet tænke sig, at De ikke fik ...

Rechnitzer: Ja, det er vanskeligt at svare paa nu bagefter. Men for øvrigt maa jeg sige, at det er mit Indtryk, at Kommandørkaptajn *Kjolsen* var fuldt loyal over for mig med Hensyn til at referere — det er i hvert Fald mit Indtryk —, naar han var heroppe, alt, hvad der var foregaaet dernede. Han havde i Reglen noteret ned i Forvejen alt, hvad han skulde referere. Jeg tror at kunne sige, at han har været fuldkommen loyal over for mig i enhver Henseende. Jeg har ingen Grund til at tro det modsatte.

Hjermind: Vi har drøftet Spørgsmaalet om Hr. *Kjolsen*, og Admiralen sagde dengang om Kommandørkaptajn *Kjolsen*, at De ansaa ham for fuldt ud saglig kvalificeret til Trods for det, vi har talt om, foregaaende Nervøsitet. Men senere siger Viceadmiralen paa Foranledning af

Hr. Strøm, at vi maaske nok skulde tage noget forsigtigt paa hans Indberetning paa Grund af hans Impulsivitet. Spillede denne Betragtning nogen konkret Rolle for Dem i de Dage i April Maaned, hvor De faar hans Indberetning?

Rechnitzer: Jeg kan maaske sige baade Ja og Nej. Som jeg nævnte før, gik han meget kraftigt paa og var af impulsiv Karakter, noget tilbøjelig til at slaas Sagerne stort op, maaske ogsaa for at skabe en vis Interesse om de Forhold, han omtalte. Selvfølgelig hører en Marineattaché gennem alle andre Marineattachéer meget i en saadan Periode, og man maa tage med et vist Forbehold over for, hvad der kommer til at foreligge fra Attacheen, navnlig i en Situation som den foreliggende, paa et Tidspunkt, hvor det selvfølgelig svirrer med Rygter af alle mulige Slags.

Jeg gentager, at jeg ansaa ham for fuldstændig saglig kvalificeret, i den Henseende var der ikke noget som helst i Vejen.

Aksel Møller: Naar Kommandørkaptajn *Kjolsen* som Marineattaché konciperede Indberetninger, som fik Kammerherre *Zahles* Underskrift og blev stilet personligt til Udenrigsminister Dr. *Munch*, vilde det saa efter Viceadmiralens Opfattelse være taktfuldt, om disse Indberetninger ogsaa blev meddelt, f. Eks. i Kopi, til Chefen for Søværnskommandoen?

Rechnitzer: Ja.

Aksel Møller: Viceadmiralen mener altsaa, at den Omstændighed, at Kammerherre *Zahles* Indberetninger var stilet til Udenrigsminister *Munch* personlig, ikke burde afholde Kommandørkaptajnen fra at lade Chefen for Søværnskommandoen faa disse Indberetninger fra ham?

Rechnitzer: Hvis Kommandørkaptajn *Kjolsen* har ment, at der i disse Indberetninger var noget, som kunde interessere Søværnskommandoen, vil jeg rent umiddelbart have ment, at det var hans absolutte Pligt at gøre Søværnskommandoen bekendt med, at han under den og den Dato havde indleveret saadanne Indlæg til Gesandten. Det er fuldkommen rigtigt, at Gesandterne korresponderer udelukkende med Udenrigsministeren, tilmed personligt, det er gammel Tradition, og Kammerherre *Zahle* kunde ikke vide, om Udenrigsministeriet lod disse Rapporter gaa videre til Marineministeriet, det er han ikke bekendt med.

Kristen Amby: Jeg vil gerne have det Spørgsmaal belyst helt konkret. Det drejer sig om et Brev i Aktstykkerne her, betegnet af Dr. *Munch* som et privat Brev fra Kammerherre *Zahle*, vi faar oplyst, at det var haandskrevet af Kammerherren, medens baade Marineattaché *Kjolsen* og Legationsraad *Steensen-Leth* var til Stede, og som *Kjolsen* saa faar Besked om at tage op til København og aflevere til Dr. *Munch* personlig, samtidig med, at han faar den Besked over for Udenrigsministeren mundtlig at kommentere Brevet. Vi ved, at han saa bag- efter gaar over i Søværnskommandoen og kommenterer dette Brev for Søværnskommandoen. Mener Admiralen ikke, at dermed er den Pligt, der maatte paahvile Marineattachéen over for Søværnskommandoen, fuldt og helt opfyldt, eller mener Admiralen, at der havde paahvilet ham en Pligt til at lade foretage en Af- skrift af dette Brev og give det til Søværnskommandoen?

Rechnitzer: Naar han aflægger mundtlig Rapport, er hans Pligt over for Søværnskommandoen fuldstændig fyldestgjort.

Hjermind: De sagde, Hr. Viceadmiral, at Kommandørkaptajn *Kjolsen* var en Mand, der gik meget stærkt paa. Jeg forstaar, De har opfattet disse Indberetninger, han har givet, som noget, der laa ham meget paa Sinde. Jeg vil spørge: Tivlede De paa det rent saglige Indhold af Kommandørkaptajn *Kjolsens* Referat, f. Eks. dette, at han havde faaet Meddelelse fra svensk Forbindelse og hollandsk Forbindelse om Tropsesamlinger og Skibssamlinger? Tivlede De paa disse saglige, rent konkrete Oplysninger?

Rechnitzer: Nej.

Hjermind: Det er kun Vurderingen af dem. Om Oplysningernes Rigtighed var De ikke i Tvivl?

Rechnitzer: Absolut ikke.

Arnth Jensen: Af Side 182 af Deres Beretning fremgaar det, at der har været en Henstilling fra Regeringen om Deta- chering af yderligere Flaademateriel til Jyllands Vestkyst, som Søværnskommandoen ikke saa sig i Stand til at efterkomme paa Grund af manglende Personel og Materiel. Jeg vil gerne spørge, om dette med manglende Personel skal ses i Relation til det, der nævnes Side 178, hvor der staar, at man ikke er i Stand til yderligere militære Udrustninger som Følge af manglende Befalingsmandsper-

sonel. Er det ikke ogsaa Mandskabsper- sonel der mangler?

Rechnitzer: Jeg tænker her navnlig paa Befalingsmænd og fast Mandskab.

Arnth Jensen: Altsaa ikke paa vær- nepligtige?

Rechnitzer: Værnepligtige kunde vi faa lige saa mange af, som vi kunde ønske, bare de havde Uddannelse i For- vejen. Til moderne Skibe hører meget baade Maskinpersonel, Artilleripersonel, Signalpersonel og Søværnspersonel og meget andet, som man ikke kan stampe op af Jorden.

Arnth Jensen: Angaaende Materiel fremgaar det, at man den 5. April faar en skriftlig Meddelelse fra den tyske Ma- rineattaché om, at man i Berlin ikke har Indvendinger mod at det, man havde be- stilt dernede, 2 Marinefartøjer og 4 Tor- pedobaade, nu leveres. Jeg vil gerne spør- ge Admiralen, hvornaar var dette bestilt, og mente Admiralen, at naar man fik det, havde man tilstrækkeligt Materiel?

Rechnitzer: Det vil i hvert Fald have drejet sig om mindst et Par Aar, inden det Materiel var blevet færdigt. Henven- delsen til den tyske Marine gennem den herværende Marineattaché foretoges alt- saa for at fremme Muligheden for at faa Materiellet fra tysk Side. Det var ogsaa ønskeligt at have Afløsningsmateriel nede ved Minespærringerne, og da det ikke var muligt at faa Materiel andre Steder paa Jorden, henvendte man sig til Tysk- land for at undersøge Muligheden af at faa Materiel dernede fra. Men jeg vil ikke antage, at saadant Materiel kunde være færdigt før, jeg vil sige, om 2 Aar. Vil Hr. Westermann ikke give mig Ret i det? Og i den Tid kunde man selvfølge- lig have faaet uddannet det fornødne Personel.

Arnth Jensen: Erindrer Admiralen, hvornaar det Materiel var bestilt?

Rechnitzer: Jeg vil antage, det var efter den Forhandling, der havde været med Regeringen, hvor man tiltraadte den Udvidelse af Flaaden, der er kommet; da fik jeg Bemyndigelse — jeg kan godt finde det senere i mine Dagbogsoptegnel- ser — af Ministeren til at indlede Under- handlinger med Henblik paa Anskaffelse af dette Materiel. Saa vidt jeg husker, var det i den Kommission, hvor Hartvig Frisch sad som Formand. (*Westermann:* Det var 8 Mands Udvalget). Jeg vil an- tage, det maa have været ... (*Wester- mann:* I Februar). Det var fremkommet allerede tidligere.

Formanden: Saa kan vi maaske forlade det Afsnit og gaa over til det næste.

Afsnit g, A 182.

Westermann: Midt i det første Afsnit skriver Viceadmiralen: »Endvidere skulde der i Sønderjylland, tæt Syd for Grænsen, finde Troppekonzentrationer Sted. Selv om det muligen kun drejede sig om Rygter, kunde det dog ikke forekomme usandsynligt, at der fra tysk Side forestod visse Forarbejder med Henblik paa Foranstaltninger til at sikre Malmeksporten fra Narvik.« Jeg vil gerne spørge, hvad Admiralen mener med at sætte Troppekonzentrationer Syd for den danske Grænse i Forbindelse med Malmeksporten fra Narvik?

Rechnitzer: Jeg har formentlig ment, at man fra tysk Side kunde være ængstelig for Angreb paa Esbjerg, f. Eks. fra de Allieredes Side. Det var mit Indtryk, at man fra den tyske Wehrmachts Side stadig regnede med Muligheden af Landgangssoperation foretaget mod Esbjerg, men jeg vil for øvrigt give Kommandørkaptajnen Ret i, at denne Udtalelse fra min Side er ikke helt klar. Jeg synes heller ikke, at de to Ting har noget med hinanden at gøre, det vil jeg indrømme.

Chr. Christiansen: Netop i Beretningen 1. April, hvor disse Ting angaaende Sønderjylland og dette med Malmeksporten fra Narvik omtales fra Admirals Side, slutter Admiralen disse Bemærkninger med at sige, at »Indstillingen over for Danmark var fortsat yderst venskabelig, sagde Kommandørkaptajnen« — det er altsaa Kommandørkaptajn *Kjølens* Indberetning. (*Rechnitzer:* Ja). Jeg vil gerne spørge: Hvad støtter Viceadmiralen denne Udtalelse paa?

Rechnitzer: Han var vist oppe den 1. April, saa maa det antagelig have været den Beretning, han har aflagt over for mig, hvor han nævnte, at Stemningen var yderst venskabelig. Jeg maa gaa ud fra, at det stammer derfra.

Chr. Christiansen: Har Viceadmiralen noteret ned, at en saadan positiv Udtalelse, som her direkte er citeret, er faldet fra Kommandørkaptajn *Kjølens* Side?

Rechnitzer: Hvis jeg maa undersøge lige et Øjeblik, saa kan jeg se, om der er noteret noget ned om det, det kan jeg

hurtigt gøre. Jeg har det her. Jeg har skrevet, hvis jeg maa læse det op:

»1. April. Havde Kl. 9^{1/2} Møde med Generalerne hos Forsvarsministeren, hvor der drøftedes Begivenhederne i den sidste Maaned; derefter var vi alle til Møde hos Udenrigsministeren, hvor Drøftelserne særligt drejede sig om Torpederingen af »Hugo Stinnes« paa dansk Søterritorium ud for Thorsminde samt om krigsførendes Overflyvning af dansk Territorium, specielt Sønderjylland. — Fra tysk Side havde Gesandten i Lørdags paapeget Neutralitetskrænkelsen og havde henstillet, at Tyskland fik Erstatning for Skibet, og at Kaptajnen frigaves. Der vil nu blive protesteret i London paa Grundlag af den Beretning om Tildragelsen, der er udarbejdet her og tilstillet U. M. til Fm. — Kommandørkaptajn Kjølens fra Berlin var til Referat hos mig Kl. 12^{3/4} efter at have været hos Udenrigsministeren, til hvem han havde afleveret et Brev fra Kammerherre Zahle, skrevet i Aftes og i Løbet af Natten. Dette gik ud paa, at der var sammendraget Skibs- og Transportmateriel mellem Stettin og Swinemünde, og at Foranledningen hertil skulde være en forventet Aktion mod Narvik, eventuelt tillige mod Sverrig. Sammendragning synes ret usandsynlig, men at der forestaar Forholdsregler mod Malmeksporten, i første Linie fra Narvik, er vist uden for al Tvivl. — Kjølens meddelte, at der f. T. var store Oversvømmelser i hele Nordtyskland, og at Vandstanden i f. Eks. Elben var 8^{1/2} Meter over Normalen. Men om en 3 Ugers Tid, naar dette var overstaaet, var man forberedt paa Aktioner fra tysk Side. — Søkrigsledelsen var i disse Dage meget nervøs, hvad man mente stod i Forbindelse med den formentlig forestaaende Krænkelse af Norges Neutralitet. — Stemningen i Tyskland var i øvrigt væsentlig bedre end i Kulde- og Mørkeperioden. Indstillingen over for Danmark fortsat yderst venskabelig. Fik i Eftermiddag Bemyndigelse hos Ministeren, i Hammerich's Nærværelse til at slutte Kontrakt med Tyskland om Køb af 4 Sølufftartøjer«, uanset at det bliver overskredet paa Clearing-Kontoen.

Chr. Christiansen: Jeg vil erklære mig tilfreds med det. Dermed vil Vicead-

miralen sige, at den Udtalelse, her er refereret i Indberetning, positivt er faldet fra *Kjölsens* Side.

Rechnitzer: Ja, siden jeg har noteret det ned samme Dag, maa jeg gaa ud fra, at *Kjölsen* har sagt det til mig, ellers var der ikke nogen Foranledning for mig til at notere det ned, men der kan eventuelt Paastand staa mod Paastand, det har i hvert Fald været mit Indtryk den paagældende Dag. Jeg ved ikke, om nogen har været nærværende under Beretningens Afgivelse, jeg kan ikke tænke mig, at jeg skulde have skrevet det, uden at det er positivt udtalt.

Kristen Amby: Maa jeg spørge Dem, Hr. Admiral, om De i Anledning af denne Beretning eller Rapport fra Kommandørkaptajn *Kjölsen* over for Søværnskommandoen, over for Admiralen som dens Chef, satte Dem i Forbindelse med Generalkommandoen og omtalte over for Generalkommandoen særlig det, der staar i Deres Redegørelse: »Endvidere skulde der i Sønderjylland, tæt Syd for Grænsen, finde Troppekonzentrationer Sted«?

Rechnitzer: Der var altid et meget nært Samarbejde mellem Marinestaben og Generalstaben, det var nærmest dem, der forhandlede om, hvad der var af Interesse, og mit Indtryk var for øvrigt, at vi sendte til Generalstaben alt, hvad der kunde være af Interesse for dem. Jeg selv konfererede ikke personligt med Chefen for Generalkommandoen undtagen ved de Møder, som afholdtes under Forsvarsministerens Forsæde, men gik ud fra, at alt, hvad der var af Interesse, fik Generalen sagtens fra Stabschefen, den nuværende kommanderende General, og fra Marinestabens Side var man altid nærværende, baade Chefen og Souschefen. Hvad angaar den Indberetning, Kommandørkaptajn *Kjölsen* aflagde, gik jeg ud fra, at det, der var af Interesse, gik videre.

Westermann: I trediesidste Afsnit paa Side 182 staar: »Da saavel Regeringen som Søværnskommandoen længe havde været vidende om, at der i den tyske Del af Sønderjylland var samlet en Del Tropper« o. s. v. Der vil jeg gerne spørge Admiralen for det første: Hvad forstaas der ved den »tyske Del af Sønderjylland«, er dette Slesvig eller Holsten? Og for det andet: Hvorfra stammede disse Oplysninger? Og for det tredje: Hvor længe havde Regeringen og Søværnskommandoen været vidende om det?

Rechnitzer: Saa vidt jeg erindrer, stammede de fra Chefen for Generalstaben, som gennem sit Efterretningsvæsen i Kiel og andre Steder var nogenlunde orienteret om, hvad der foregik. Jeg selv havde foranlediget, at vi gennem Det Forenedes Skibe, som anløb tyske Havne, fik Meddelelse, hver Gang de kom til København, om, hvad der forelaa af Interesse i de paagældende Havne, baade Stettin, Hamburg, Lübeck og andre Steder, og disse Beretninger gik til Orlogskaptajn *Mørch*, som konfererede med de paagældende Kaptajner. Det er fra dem, jeg er mest tilbøjelig til at tro, de stammede. I Øjeblikket er det ikke muligt at sige, om det er derfra eller andetsteds fra.

Westermann: Admiralen erindrer ikke, hvor længe man har haft de Meddelelser?

Rechnitzer: Nej, det gør jeg ikke mere, jeg vil tro, det drejer sig om en Maanedes Tid eller saadan noget. Dette her er fra 1. April, ikke sandt?

Westermann: Ja, det er fra 1. April. Admiralen fortsætter derefter: »man formodede«, »mente man«. Hvad mener De med »man«? Menes der Regeringen og Søværnskommandoen eller Chefen for Søværnskommandoen personligt? Hvem er »man« dér?

Rechnitzer: Jeg er ikke utilbøjelig til at tro, at jeg har Udtrykket fra Søværnskommandoens Generalrapport, at det i og for sig har været den almindelige Opfattelse, vi havde sammen med Søværnskommandoen og maaske sammen med Ministeren, men siden der staar »man« udtrykkeligt, gaar jeg ud fra, at det ikke har været mig selv alene, men at det har været Marinestaben, eventuelt i Forbindelse med Ministeren.

Rager: Det var Opklaringen af dette her. Der staar i Søværnskommandoens Generalrapport (A 134) — jeg sidder netop og ser paa den: »Da Regeringen og Søværnskommandoen længe havde været vidende om, at der i den tyske Del af Sønderjylland var samlet en Del Tropper, og da man formodede« o. s. v. — »man« maa altsaa gaa paa Regeringen og Søværnskommandoen.

Westermann: Det er ordret ført over i Viceadmiralens Rapport.

Rager: Saa maa det gaa paa det.

Rasmus Hansen: Viceadmiral Rechnitzer! Hr. Westermann har henledt Deres Opmærksomhed paa, at i Deres Redegørelse vedrørende Kommandørkaptajn

Kjølens Indberetning den 1. April har De gjort følgende Bemærkninger: »Endvidere skulde der i Sønderjylland tæt Syd for Grænsen finde Troppekoncentrationer Sted. Selv om det muligen kun drejede sig om Rygter, kunde det dog ikke forekomme usandsynligt, at der fra tysk Side forestod visse Forarbejder med Henblik paa Foranstaltninger til at sikre Malmtransporten fra Narvik.« De svarede, efter at Deres Opmærksomhed var blevet henledt paa disse Bemærkninger, at De ikke i Øjeblikket kunde se, der var nogen Forbindelse mellem disse to Ting. Maa jeg i den Anledning henlede Deres Opmærksomhed paa, at i nogle Optegnelser, som Dr. *Munch* har efterladt sig i Udenrigsministeriet vedrørende den 3. April*), anstiller han følgende Betragtning om de Ting, som han paa det Tidspunkt havde Kendskab til: »Det opfattedes som sandsynligt, at Skibene var paa Vej til Norge, og at Soldaterne ved Flensborg var beregnet til Sikring for Flyvepladser Syd for Grænsen.« Jeg vil i den Anledning gerne spørge: Kan det ikke tænkes, at tilsvarende Synspunkt har været inde i Deres Tankegang, da De nedskrev de Bemærkninger, som her har været paa Tale?

Rechnitzer: Jeg er mest tilbøjelig til at tro, at det maa have staaet i Forbindelse med Problemet om Esbjerg, at jeg muligen har været af den Opfattelse, at man vilde kunne imødegaa et muligt Angreb paa Esbjerg for ikke at have det som Udfaldsport, eventuelt mod Malmeksporten ned langs Jyllands Vestkyst. Det er muligt, det har været saadan noget, men jeg kan ikke se helt klart, hvad min Tanke med det har været. Jeg er tilbøjelig til at tro, at det har været noget i den Retning.

Fr. Dalgaard: Det er netop det Spørgsmaal, jeg har siddet med hele Tiden. Viceadmiralen sagde, at i Øjeblikket forekom det uklart. Hr. Westermann begyndte med at læse det Stykke paa Side 182: »Endvidere skulde der i Sønderjylland, tæt Syd for Grænsen, finde Troppekoncentrationer Sted. Selv om det muligen kun drejede sig om Rygter, kunde det dog ikke forekomme usandsynligt, at der fra tysk Side forestod visse Forarbejder med Henblik paa Foranstaltninger til at sikre Malmeksporten fra Narvik.« Dertil svarede Viceadmiralen, at det forekom Dem dunkelt. Mon det havde forekommet Dem lige saa dunkelt, hvis Westermann havde taget det foregaaende

Punktum med: »Han forklarede, at *Zahles* Brev var skrevet i Løbet af Natten, og at Indholdet af det gik ud paa, at der skulde være sammendraget Skibs- og Transportmateriel mellem Stettin og Swinemünde, og at Aarsagen hertil skulde være en forestaaende Aktion mod Narvik, eventuelt tillige mod Sverrig. Endvidere skulde der i Sønderjylland, tæt Syd for Grænsen, finde Troppekoncentrationer Sted. Selv om det muligen kun drejede sig om Rygter« o. s. v. Det gaar naturligvis paa begge Punkter (*Rechnitzer*: Ja, ja). Saa bliver det ikke uklart. Hvis Westermann havde taget det Punktum med, var det ikke uklart.

Westermann: Det, der er vigtigt for os, er ikke alene Troppekoncentrationerne, men ogsaa Sammendragningen af Skibs- og Transportmateriel mellem Stettin og Swinemünde, som ikke kan sættes i Forbindelse med Malmtransporterne fra Narvik.

Rechnitzer: Jeg ved ikke, om det muligt kan føres tilbage til Bemærkningen i Søværnets Generalrapport, det er jeg ikke tilbøjelig til at tro, den kan, siden der staar »man«. Jeg har den ikke med her, jeg har ikke haft Lejlighed til at kigge i den.

Aksel Møller: Naar nu Viceadmiralen modtager Kommandørkaptajn *Kjølens*, og han kom med den mundtlige Besked og fortalte Viceadmiralen, at det var et Brev, man lagde megen Vægt paa, at det var skrevet i Løbet af Natten i Gesandtskabet i Berlin og derefter bragt til København, og Kommandørkaptajnen refererede Indholdet af Brevet, gjorde Viceadmiralen saa paa Stedet en Notits vedrørende Indholdet af Kommandørkaptajn *Kjølens* Meddelelse, og hvis De gjorde en saadan Notits, hvor afleverede Viceadmiralen saa Notitsen?

Rechnitzer: Det har jeg ikke gjort.

Aksel Møller: Paa hvilken Maade sikrede Viceadmiralen sig, at Viceadmiralens nærmeste Medarbejder og Forsvarsministeren fik Besked om, hvad *Kjølens* havde fortalt?

Rechnitzer: Chefen for Marinestaben og Souschefen for Marinestaben var, saa vidt jeg erindrer, begge til Stede. Det var de i Reglen. I hvert Fald var der nogle af Medarbejderne. Jeg tror ikke, jeg husker fejl, naar jeg siger, at Chefen og Souschefen begge to var nærværende, naar han aflagde Beretning, netop for at de paagældende kunde være orienteret om, hvad der var foregaaet.

*) A. 21.

Aksel Møller: Og Ministeren?

Rechnitzer: Det er selvfølgelig lidt vanskeligt at svare paa. Ministeren og jeg talte jo mange Gange sammen daglig, og jeg referede alt for ham af Interesse, saa jeg gaar ud fra som en Selvfølge, at han er blevet informeret. Men jeg tror for øvrigt, naar jeg tænker paa det, at Ministeren havde Kendskab til Brevet allerede fra Udenrigsministeren. Det tror jeg temmelig sikkert.

Formanden: Med Hensyn til, hvad der skete, staar der i Beretningen (A 134):

»Marineattachéen kommenterede efter Ordre Brevet overfor Udenrigsministeren og aflagde derefter Referat overfor Chefen for Søværnskommandoen, hvorunder han endvidere oplyste, at der i Sønderjylland, tæt Syd for Grænsen fandt Troppekonzentrationer Sted, samt at der i Østersøhavnene, navnlig Stettin, var samlet Tropper og paaafaldende meget Transportmateriel, herunder en Del store, søgaaende Dampere.

Da Regeringen og Søværnskommandoen længe havde været vidende om, at der i den tyske Del af Sønderjylland var samlet en Del Tropper, og da man formodede, at Formaalet med det ved Stettin og i andre Østersøhavne samlede Transportmateriel var, at Tyskland havde haft til Hensigt at sætte ind mod Norge og Sverige, saafremt et allieret Troppekontingent var blevet landsat i Narvik for at komme Finland til Hjælp inden Fredsslutningen mellem Finland og Rusland (den 12. Marts 1940), og at disse Tropper og dette Transportmateriel af praktiske Grunde og muligvis som Følge af Issituationen var forblevet her, mente man ikke at burde vise noget Tegn paa Overraskelse eller Uro ved disse Meddelelser.«

Rechnitzer: Maa jeg gøre en lille Bemærkning. Det forekommer mig for Resten nu, at der i og for sig ikke er noget uklart i Stykket, det drejer sig om at sætte ind mod Narvik, ikke om det andet Spørgsmaal om Sønderjylland. Altsaa, man var bange for, at Malmtransporten fra Narvik skulde gaa i Staa. Det var det, det var Formaalet at forhindre med disse Koncentrationer. Jeg synes egentlig ikke, der er noget uklart i det, naar jeg nu ser paa det.

Westermann: Admiralen sagde før,

at Troppekonzentrationerne i Sønderjylland var rettet imod en eventuel engelsk Invasion af Esbjerg. Hvad skulde dette have med Malmtransporten fra Narvik at gøre?

Rechnitzer: Det var det, jeg sagde stod mig uklart. Naar jeg læser det igen, saa synes jeg heller ikke, det er det, det drejer sig om. Det drejer sig i Virkeligheden om disse andre Koncentrationer mellem Stettin og Rügen.

Westermann: Nej, for der staar udtrykkelig: Den tyske Del af Sønderjylland, i Sønderjylland, tæt Syd for Grænsen, staar der.

Rechnitzer: Der staar (A 182):

»da man formodede, at Formaalet med det ved Stettin og i andre Østersøhavne samlede Transportmateriel var, at Tyskland havde til Hensigt at sætte ind mod Norge og Sverrig, saafremt et allieret Troppekontingent var blevet landsat i Norge for at komme Finland til Hjælp inden Fredsslutningen mellem dette Land og Rusland (den 12. Marts 1940), og at disse Tropper og dette Transportmateriel af praktiske Grunde og muligvis som Følge af Issituationen var forblevet paa de paa-gældende Steder o. s. v.«

Jeg synes nu, at det i Virkeligheden har Relation til det.

Westermann: Det er slet ikke det Afsnit, jeg før talte om. Jeg talte om det foregaaende Afsnit, hvor der midt i Stykket staar (A 182):

»Endvidere skulde der i Sønderjylland, tæt Syd for Grænsen, finde Troppekonzentrationer Sted. Selv om det muligen kun drejede sig om Rygter, kunde det dog ikke forekomme usandsynligt, at der fra tysk Side forestod visse Forarbejder med Henblik paa Foranstaltninger til at sikre Malmtransporten fra Narvik.«

Rechnitzer: Jeg kan kun sige, at det maaske er noget uheldigt skrevet, men der er ingen Tvivl om, at det ikke har nogen Relation til disse Troppeansamlinger i Sønderjylland, det har kun Tilknytning til Koncentrationerne mellem Stettin og Swinemünde.

Fr. Dalgaard: Det staar lige foran.

Westermann: Ja, men der er dog to Ting: Transportmateriellet mellem Stettin og Swinemünde og Troppekonzentrationerne tæt Syd for Grænsen, som ikke har noget med Malmeksporten at gøre.

Hjermind: Admiralen skriver som Slutning paa de Bemærkninger, at man mente ikke her at burde vise noget Tegn paa Overraskelse eller Uro ved disse Meddelelser. Jeg vil gerne først spørge: Hvem er »man« i dette Tilfælde, og dernæst vil jeg gerne spørge: *Følte* man nogen Uro? Jeg forstaar, at man ikke burde *vise* det, men *følte* man nogen Uro?

Formanden: Maa jeg sige, at det Spørgsmaal om, hvad man forstod ved »man«, har Admiralen svaret paa to Gange. Jeg tror ikke, man kan faa andet Svar.

Hjermind: Følte man nogen Uro?

Rechnitzer: Da jeg ikke har skrevet noget op, kan jeg i og for sig ikke svare paa det Spørgsmaal saa længe efter. Det er mig ikke muligt nu, godt 5 Aar efter, at sige, om man eller jeg gjorde det. Selvfølgelig var hele Situationen meget spændt, det er en given Ting, men jeg bedømte, som jeg ogsaa har givet Udtryk for her, Situationen som væsentlig anderledes, end man fra anden Side har gjort. Jeg kunde ikke se nogen plausibel Grund for Tyskland til at krænke Danmarks Neutralitet paa den Maade, som det skete, efter alt, hvad der var gaaet i Forvejen. Det var min fulde, faste Overbevisning allerede længe forinden, at hvis der igen fandt en militær Oprustning Sted i Tyskland, og Tyskland blev en Militærmagt af første Rang, saa kunde Danmark i Virkeligheden ikke med nogen som helst Udsigt til et heldigt Resultat imødegaa et Angreb fra tysk Side, som blev ført med overlegen Styrke. Det var min fulde og faste Overbevisning, og jeg synes ogsaa, at den i nogen Grad var konform med de Betænkninger og Udtalelser, der er faldet fra samtlige politiske Partier, i hvert Fald fra den overvejende politiske Del af Danmarks Befolkning. Det er oven i Købet min Overbevisning, at selv om der havde staaet meget væsentligt større Styrker til Raadighed, saa havde det ikke forandret Billedet. Over for en Magt som Tyskland, med hele det enorme Militærmaskineri, det var i Besiddelse af, var det efter min Mening paa Forhaand udelukket, at et lille Land som Danmark med sin forholdsvis ringe Befolkning og hele militærgeografiske Belligenhed med Udsigt til et gunstigt Resultat skulde kunne imødegaa en Angrebsaktion.

Hjermind: Naar man, som Viceadmiralen udtrykker det, den 1. April føler Situationen meget spændt, begynder man

saa ikke at overveje, hvilke Foranstaltninger det vil være passende at træffe for Danmark? Jeg tænker paa, at man da har en Vedtagelse af 19. Januar om, at man i alle Tilfælde vil forsvare sig.

Rechnitzer: Danmark førte som bekendt Neutralitetspolitik, og Konsekvensen deraf maatte naturligvis være, at man skulde imødegaa eventuelle Krænkelser paa Territoriet, hvor de kunde finde Sted, og disse Opgaver paahvilede jo, saaledes som Forholdene laa, i allerførste Linie Flaaden. Med Henblik derpaa blev Flaadens Skibe fordelt paa de Steder, hvor man mente, at Truslen var størst, og efterhaanden som ogsaa Vestkysten blev draget ind med i Omraadet paa Grund af Torpederingen af »Hugo Stinnes« og Muligheden for Torpedering af de mange Malmeskibe, der kom fra Narvik, maatte man ogsaa tage det med i Betragtning. Men selv om man kunde være urolig, vil jeg sige, at det vilde have været et fuldstændigt Brud paa vor Linie, hvis man paa det daværende Tidspunkt havde begyndt at sammendrage Styrker paa bestemte Steder, altsaa i Virkeligheden var gaaet bort fra Neutralitetspolitikken. Forudsætninger og havde koncentreret med den Mulighed for Øje, at der kunde komme et saadant overraskende Angreb. Nu var Situationen af den Karakter, at det var nogenlunde ugørligt at koncentrere ved København, men hvis Betingelserne havde været til Stede for en Koncentration ved København, vilde det efter min Mening have kunnet foranledige, at man fra tysk Side havde gjort gældende, at Danmark ikke var i Stand til paa nogen som helst effektiv Maade at varetage sine Neutralitetsforpligtelser, fordi der intet Materiel fandtes de og de Steder. Det kunde have givet Tyskerne Anledning til Indblanding i vore Forhold. Vi havde set, hvilket enormt Sprog man førte mod Norge, fordi Norge ikke var optraadt i »Altmark«-Affæren, og hvilket Sprog man førte over for andre Lande, som man beskyldte for unneutral Optræden, og i det hele taget hele den meget mimoseagtige Maade, hvorpaa den tyske Regering var indstillet, og jeg mente derfor, og ikke mindst med Henblik paa, hvad jeg tidligere har sagt, at vi laa under det tyske Magtomraade og derfor ikke med Udsigt til Held kunde imødegaa Angreb fra tysk Side, og at det fra dansk Side gjaldt om under de øjeblikkelige Forhold ikke at foretage saa-

danne Foranstaltninger, som kunde vække Uro i Tyskland eller kunde provokere en Stemning gaaende ud paa, at vi ikke havde opfyldt vore Neutralitetsforpligtelser, men havde foretaget Aktioner, som med Rette eller med Urette kunde siges at være vendt mod Tyskland. Det var de Synspunkter, som jeg anlagde, og som jeg har haft Lejlighed til at gøre gældende over for Forsvarsministeren, og som jeg er klar over, at Regeringen var ganske indforstaaet med.

Aksel Møller: Viceadmiralen sagde før, at den Militærpolitik, Viceadmiralen førte, var konform med de politiske Partiers Indstilling. Hvorledes vil Viceadmiralen bringe dette i Overensstemmelse med den Erklæring, der blev vedtaget af Folketinget den 19. Januar?

Rechnitzer: Det vil jeg gøre paa den Maade, at jeg siger, at hvis det var Krænkelser af mindre Karakter, for Eks. hvis der var Tale om en Landgang paa Læsø, et isoleret Foretagende altsaa, saa skulde et saadant Landgangsforetagende imødegaaes, men det var min Opfattelse, og jeg mener i og for sig, at ikke samtlige politiske Partier, men den overvejende Del af de politiske Partier her i Danmark havde den Opfattelse, som ogsaa er gjort gældende i mange Betænkninger og Udtalelser fra forskellig Side, at et virkeligt Angreb med Henblik paa at voldføre Danmark, det kunde Danmark ikke modsætte sig. Jeg kan egentlig ikke se, at der er nogen Modsætning mellem de to Ting, for jeg mener, at derfor kan man godt forsvare sig over for alle mindre Angrebshandlinger, mindre Voldshandlinger, akkurat paa samme Maade, som det selvfølgelig havde været vor Pligt at slaa fra os, i det Øjeblik der var Tale om Neutralitetskrænkelser i vore afspærrede Farvande. Det har jeg aldrig været i Tvivl om.

Aksel Møller: Var De blevet gjort bekendt med Udkastet til Erklæringen af den 19. Januar, før den blev forelagt i Folketinget, f. Eks. gjort bekendt med dens Ordlyd af Forsvarsministeren?

Rechnitzer: Nej, det tror jeg ikke jeg var. Det har jeg ingen Erindring om. Det tror jeg ikke.

Aksel Møller: Fik Viceadmiralen Lejlighed til, efter at denne Erklæring var vedtaget, at fremsætte disse Argumenter over for Forsvarsministeren i Relation til Erklæringen af 19. Januar?

Rechnitzer: Nej, jeg tror aldrig, vi

har debatteret de to Ting i Relation til hinanden.

Aksel Møller: Det vil altsaa sige, at Forsvarsministeren har ikke indhentet Chefen for Søværnskommandoens saglige Udtalelser før Erklæringen den 19. Januar, og heller ikke umiddelbart efter Erklæringen den 19. Januar har givet Søværnskommandoen nogen Instruks i Overensstemmelse med Erklæringen den 19. Januar.

Rechnitzer: Nej, ikke efter min Opfattelse, men Forsvarsministeren var jo nøje kendt med hele min Indstilling. Vi har diskuteret det Problem Masser af Gange og saa indgaaende, at jeg vil gaa ud fra, at Forsvarsministeren var meget nøje kendt med, hvordan jeg saa paa Forholdene, og at der saaledes ikke kunde have været særlig Foranledning til hverken paa det daværende Tidspunkt eller paa et andet Tidspunkt at diskutere Sagen med mig ud over, hvad han gjorde. Jeg tror ikke, at den paa gældende Erklæring har givet Anledning til nogen Diskussion mellem Forsvarsministeren og mig, eller at den har givet Anledning til, at der er udstedt særlige Forholdsregler.

Westermann: Jeg ved ikke, om jeg angaaende det Spørgsmaal, Hr. Aksel Møller har stillet, maa minde Viceadmiralen om, at Viceadmiralen mødte her sammen med Chefen for Marinestaben i 8 Mands Udvalget i de første Dage i Februar Maaned og redegjorde nøjagtigt for det Standpunkt, som Viceadmiralen ogsaa redegjorde for her nu som værende hans Synspunkt dengang, og der var Forsvarsministeren til Stede. Rasmus Hansen, Rager og maaske flere andre af Kommissionens Medlemmer vil erindre, at der blandt andet blev ført en Diskussion mellem Viceadmiralen og mig om, hvorvidt det var rigtigt at lægge Skibene paa de Steder, hvor man kunde forvente mindre Neutralitetskrænkelser, eller om man skulde lægge dem, hvor man kunde forvente det afgørende Forsvar af Danmarks Selvstændighed, og at Viceadmiralen fastholdt sit Standpunkt, at det var vigtigere at sikre, at der overhovedet ikke blev nogen Anledning til, at Danmarks Selvstændighed blev angrebet, ved at imødegaa mindre Neutralitetskrænkelser i Farvandene.

Rechnitzer: Ja, det er rigtigt, det kan jeg slutte mig til.

Westermann: Og at Forsvarsministe-

ren var til Stede ved denne Diskussion og ikke tog Ordet?

Rechnitzer: Ja, det er fuldstændig rigtigt.

Hjermind: Kan jeg forstaa Viceadmiralens Stilling saaledes, at De dengang mente, at man skulde forsvare sig over for mindre Neutralitetskrænkelser, men at det i Virkeligheden var haabløst, og at man derfor skulde lade være, hvis det drejede sig om Angreb, der tilsigtede at voldføre Danmark, for at bruge det Udtryk, Viceadmiralen anvendte?

Rechnitzer: Selvfølgelig vilde det afhænge af Formen, hvorunder det vilde komme. Jeg har altid, som jeg har nævnt flere Gange, været af den Opfattelse, at over for et Angreb fra tysk Side var der fra dansk Side ikke noget at stille op.

Hjermind: Og saa skulde man heller ikke gøre det?

Rechnitzer: Ja, det kom an paa, under hvilken Form Angrebet var kommet. Hvis det var kommet i Form af mindre Landsætninger, som man kunde have imødegaaet, skulde man selvfølgelig have gjort det, men hvis det havde Karakter af virkelig Voldførelse af hele det danske Samfund og det danske Rige, saa er det min Opfattelse, at saa burde man ikke modsætte sig det af Hensyn til de Konsekvenser, det kunde drage efter sig paa anden Maade, og fordi jeg paa Forhaand mente, at det var haabløst for Danmark.

Hjermind: Dette Standpunkt anser jeg for at være i fuldstændig Modstrid med Erklæringen af 19. Januar.

Rechnitzer: Det kan jeg ikke give Dem Ret i.

Formanden: Vi kan saa gaa over til næste Afsnit.

Afsnit h, A 182—184.

Westermann: I 2det Stykke, sidste Punktum, Side 183, skriver Viceadmiralen:

»... men paa den anden Side maa det erindres, at det lige fra Krigsudbruddet havde svirret med allehaande Rygter, der senere havde vist sig at være fuldstændig grundløse. Man stillede sig derfor gennemgaaende ikke saa lidt tvivlende over for Rygternes Troværdighed.«

Jeg vil gerne spørge Viceadmiralen, hvad det var for Rygter, der siden Krigsudbruddet havde svirret, og som var

fuldstændig grundløse, hvilket kunde foranledige, at man ikke fæstede Lid til den danske Marineattachés Indberetninger.

Rechnitzer: At man ikke fæstede Lid til dem, er saa meget sagt. Men baade med Henblik paa Finland og med Henblik paa Landsætninger paa Sjælland — Halmstad blev ogsaa nævnt —, havde der været Rygter fremme om, at der skulde have været samlet fladbundede Fartøjer, og der var Rygter om, at der var Koncentrationer i Hamburg med Henblik paa over de hollandske Oversvømmelser at føre et Angreb paa Holland. Saadan var der i det hele taget Rygter af alle mulige Arter, og jeg mente dengang, at det i og for sig var ganske absurd, at man f. Eks. skulde have fladbundede Fartøjer til at anløbe de svenske Vestkysthavne som Halmstad, Varberg og Göteborg. Det havde været naturligere at have almindelige Skibe. Paa samme Maade var der ikke noget særligt Grundlag for at bruge fladbundede Baa- de til Angreb paa Danmark. Jeg kunde bedre forstaa, at man skulde bruge fladbundede Fartøjer til Angreb paa Holland over Zuidersøen og Oversvømmelserne der. Saaledes var der allehaande Rygter. Det er naturligvis vanskeligt nu at gengive dem allesammen, men jeg kan sige, at der forekom saa at sige dagligt den Slags Rygter. Man maatte selvfølgelig i nogen Grad stille sig tvivlende over for mange af dem. Dermed vil jeg ikke sige, at man ikke fæstede nogen som helst Tillid til, hvad Marineattachéen sagde. Jeg nævnte det kun for at markere, at der var mange Rygter i Omløb og selvfølgelig ogsaa i Berlin.

Westermann: Det første, Viceadmiralen nævner, nemlig Koncentrationer med Henblik paa Finland, kan da ikke siges at have været fuldstændig grundløse, for de forelaa. Med Hensyn til de andre Rygter afhænger det jo af, hvorfra de stammede, om de havde den samme paalidelige Karakter, som man maatte tillægge Indberetninger fra en Marineattaché. Jeg kan ikke se bedre, end at ifølge Admiralens Beretning stillede man sig ikke saa lidt tvivlende over for Rygternes Troværdighed. Naar man siger, at man ikke fæstede Lid til dem, vil det sige, at man var ikke saa lidt tvivlende over for dem. Spørgsmaalet maa være: Hvem stammede de andre Rygter fra? Var det fra lige saa paalidelig Side?

Rechnitzer: Jeg vil dertil sige, at man hører selvfølgelig som Marineattaché et Sted som Berlin, hvor man er sammen med maaske 20 andre Marineattachéer fra alle mulige Lande i Verden, mange forskellige Ting, og der gaar mange forskellige Rygter, men i og for sig er det ikke noget autentisk, Marineattachéen gengiver. Det er, hvad han har hørt af Rygter, det er kun, hvad der er meddelt ham fra den hollandske Marine og fra den svenske Marine og fra andre Landes Mariner. Om man vil fæste Lid til dem eller ej under de givne Forhold, er et Spørgsmaal om, hvilken Værdi man vil tillægge disse Rygter, som kan være baade rigtige og urigtige.

Hjermind: Det, der foreligger den 5. April, er jo en Beretning af 4. April fra Kammerherre *Zahle* om Aggressionen mod Danmark, hvori det hedder, at Kammerherre *Zahle* har det fra Marineattachéen, der igen har det fra absolut paalidelig Kilde inden for Oberkommando der Wehrmacht. Har Viceadmiralen Grundlag for at stille sig tvivlende over for Troværdigheden af denne Indberetning?

Rechnitzer: Selvfølgelig kan det være rigtigt, men det kan ogsaa være urigtigt, der kan godt fra Oberkommando der Wehrmacht foreligge Oplysninger, som dels kan være Indiskretioner, dels kan være nogenlunde bevidst; man gør opmærksom paa, det kan være saadan og saadan, for at være interessant. Det er naturligvis meget vanskeligt at svare paa her bagefter, men jeg vil gerne sige, at selv om de Oplysninger, der forelaa, kunde være paalidelige, mente jeg, at Situationen i Tyskland var af den Karakter, at man ikke her i Danmark burde lade sig aflede fra det normale Liv for Flaadens og til Dels ogsaa for Hærens Vedkommende, netop for ikke at kunne give Anledning til, at man skulde blande sig ind i vore Forhold, og for at man ikke skulde kunne sige, at der var foretaget Foranstaltninger, som var rettet mod Tyskland, og som kunde give dem en vis Baggrund for at optræde mod Danmark, saaledes som de utvivlsomt havde det i deres Angreb mod Norge i Norges hele Optræden. Over for Danmark havde de faktisk ikke noget som helst at kunne klage over, ikke det ringeste, maa jeg sige.

Hjermind: Havde man tidligere fra Marineattaché *Kjølens* faaet Indberet-

ninger, som man havde Grund til at tvivle paa?

Rechnitzer: Nej, ikke i og for sig, man faar jo saa utrolig mange Indberetninger

Hjermind: Fra hvem?

Rechnitzer: Ja, ikke Indberetninger i den Forstand, men der kommer jo stadig Rygter ogsaa fra de herværende Marineattachéer, f. Eks. den engelske og den franske. Man hører jo Masser af Ting, selvfølgelig, det kan ikke undgaas.

Rasmus Hansen: Hr. Viceadmiral, var De underrettet om, at efter at man her havde modtaget Indberetningerne fra det danske Gesandtskab i Berlin den 4. og 5. April, saa blev der rettet Henvendelse fra Regeringen til Regeringerne i Stockholm og Oslo, og at de stillede sig afvisende over for den Tanke, at der kunde være Tale om et tilsigtet Angreb fra tysk Side?

Rechnitzer: Det kan jeg ikke mindes i Øjeblikket. Jeg har heller ikke skrevet noget om det, tror jeg.

Chr. Christiansen: Der staar i Viceadmiralens Beretning til Kommissionen Side 184, at der ogsaa fra den herværende britiske Legation var en Marineattaché, som gav lignende Oplysninger. Vil vi kunne faa lidt nærmere at vide om, hvorvidt man mente, det var fra samme Kilde, eller om det var fra en helt anden Side end dem, vi havde fra Berlin?

Rechnitzer: Den engelske Marineattaché stod vel mest i Forbindelse med den engelske Marineattaché i Stockholm og Oslo, saa jeg er mest tilbøjelig til at tro, at det maa være derfra, han har det. Jeg tror ikke, det kan være fra tysk Side. Det er muligt fra den amerikanske Marineattaché i Berlin, han har det, men det tror jeg ikke. Han er jo nu afskediget fra Tjenesten, saa det er ikke muligt at faa det oplyst.

Chr. Christiansen: Disse Oplysninger gjorde altsaa ikke noget andet Indtryk paa Viceadmiralen end dem, der i øvrigt forelaa fra *Kjølens* Side?

Rechnitzer: Nej.

Søren P. Larsen: Viceadmiralen skri- ved nederst Side 183, efter at man har opstillet de forskellige Muligheder for Aktion eller ikke Aktion:

»Hertil kom endvidere, at der fra dansk Side var truffet forholdsvis betydende Foranstaltninger til paa effektiv Maade at kunne imødegaa eventuelle Overgreb inden for vort Højhedsomraade.«

Det var den 5. April. Nu har vi oplevet den 9. April, og jeg vil gerne spørge: Var der saa større Forberedelser den 5. end den 9. April?

Rechnitzer: Nej.

Søren P. Larsen: Ja, saa kender vi jo Karakteren af den Effektivitet, der er slaaet saa stærkt paa her. Det var der altsaa ikke?

Rechnitzer: Nej. Men det forekommer mig egentlig, at det er ganske berettiget at sige, at der var truffet effektive Foranstaltninger. Det var der i Bælterne, og det var der i den nordlige Del af Kattegat omkring Frederikshavn, hvor hele den tyske Malmtransport foregik, hvor Skibene opankrede. Med de Midler, der var til Raadighed, var der truffet alle Foranstaltninger, men m. H. t., om de var af samme Karakter som den 9. April ved København, vil jeg gerne sige, at det i høj Grad var paa Grund af de forhaandenværende Isforhold, at Situationen ved København var, som den var. Det var paa Grund af Isforholdene, at vi ikke kunde have Patrouillerne herude. Jeg synes tit, vi i Danmark ved Bedømmelsen af Forholdene helt har glemt den forfærdelig vanskelige Isvinter, vi havde staaet over for, og hvor saavel de tyske som de danske Minespærringer var kommet i saa fuldkommen Uorden ved Isdriften, at det vilde tage lang Tid at bringe dem i Orden igen. Det var altsaa Forklaringen paa, at vi ikke kunde holde Patrouillerne ude. Det eneste Patrouillefartøj, hvis man kan kalde det saadan, der var ude, var Lodsdamperen, og det var kun muligt, fordi den paa Grund af nordgaaende Strøm laa i en Vaage. Vi havde prøvet om Morgenens at have Fartøjerne ude, men det var ikke lykkedes; vi havde paa Grund af Isforholdene maattet vente med at afsende »Islands Falk«, som skulde til Færøerne. Jeg synes ikke, det er berettiget at sige, at der ikke var truffet Foranstaltninger. Der var oven i Købet truffet meget omfattende Foranstaltninger til saa vidt muligt at sikre Neutraliteten paa de Steder, hvor der var Mulighed for, at den kunde blive krænk.

Westermann: Side 184 skriver Admiralen: »Om Eftermiddagen fik en af Søofficererne i Søværnskommandoen Meddelelse fra en Sekretær i den svenske Legation, der midlertidig fungerede som Marineattaché« o. s. v.; jeg ved ikke, om Admiralen har det præsent. For det første staa det her: »om Eftermiddagen«,

medens der i Søværnskommandoens Generalrapport staa, at denne Meddelelse blev bragt om Formiddagen. Jeg ved ikke, om Admiralen erindrer, hvilken Søofficer i Søværnskommandoen der modtog denne Meddelelse. Her gives den, som om det er »forskellige Rygter, der verserede angaaende Skibs- og Troppekoncentrationer ved Stettin og i Nordtyskland«, men Søværnskommandoens Generalrapport oplyser om dette Forhold følgende: »Samme Dags Formiddag modtog Søværnskommandoen gennem den svenske Legation i København Meddelelse fra den svenske Forsvarsstab om den foran nævnte tyske Koncentration af Tropper og Transportmateriel i Østersøhavnene. Den svenske Forsvarsstab udtalte samtidig ganske aabenlyst sin sikre Formodning om, at det drejede sig om en mod Danmark rettet Aktion, der var under Forberedelse, hvorfor Forsvarsstaben ikke vilde undlade at lade disse foruroligende Meddelelser gaa videre.« I Admiralens Redegørelse staa kun, at det var nogle Rygter, som man var bekendt med gennem Rapport og Referat fra Kommandørkaptajn *Kjolsen*. Jeg formoder, at der skulde staa: gennem *Zahles* Indberetning, for det var *Zahle*, der havde skrevet Skrivelsen af 4. April, og det er den samme Meddelelse, der kommer fra den svenske Forsvarsstab; der staa: »Af nyt fremkom der kun, at der skulde være samlet 12 Divisioner i Nordtyskland, og at det fladbundede Skibsmateriel ved Stettin skulde være paaregnet til at anvendes mod Danmark«.

Rechnitzer: Jeg er mest tilbøjelig til at sige, at naar jeg nævner *Kjolsen*, er det antagelig, fordi han var ovre hos mig om Eftermiddagen.

Westermann: Nej, det er ikke den Gang; det er den 5. April.

Rechnitzer: Ja, saa er jeg ikke klar over det. Der har altsaa ikke foreligget nogen Indberetning fra *Kjolsen* til Marineministeriet paa det Tidspunkt?

Westermann: Nej.

Rechnitzer: Kommandørkaptajnen spurgte, om det var Formiddag eller Eftermiddag. Efter min Mening var det Kommandørkaptajn *Pontoppidan*, der modtog Meddelelsen fra den svenske Legation, og det kan tænkes, at han først har meddelt mig det paa et senere Tidspunkt. Men jeg ved ikke, om det har større Betydning, om det har været Formiddag eller Eftermiddag.

Westermann: Det har stor Betydning

Betydning derved, at Admiralen derefter den 5. April — saa vidt jeg husker, Kl. 1½ — gik til et Møde med de militære Chefer og Forsvarsministeren, og Spørgsmaalet er, om Admiralen dér har refereret denne meget alvorlige Advarsel fra den svenske Forsvarsstab, som udtrykkeligt siger, at de i denne har aabenlyst udtalt deres sikre Formodning om, at det drejer sig om en mod Danmark rettet Aktion. Jeg kan ikke forstaa, at Kommandørkaptajn *Pontoppidan*, hvis han har modtaget denne Meddelelse, ikke straks skulde lade en saa alvorlig Meddelelse gaa videre til Viceadmiralen, og hvis den er gaaet videre om Formiddagen, forstaar jeg ikke, at den ikke er blevet refereret i et Møde hos Forsvarsministeren med de militære Chefer Kl. ca. 1½ Em.

Rechnitzer: Jeg kan egentlig ikke svare paa det, for jeg kan ikke huske, paa hvad Tidspunkt jeg fik den Meddelelse; men hvis jeg har haft Meddelelsen i Forvejen, er den sikkert blevet refereret, da man talte meget indgaaende om og refererede de Indberetninger, der forelaa af samme Karakter, saa i og for sig vil jeg sige, at hvad der forelaa, blev meget indgaaende drøftet ogsaa med Hærens Ledelse. Saa vidt jeg husker, var det netop om Lørdagen, at Kammerherre *Zahle* bedømte Situationen som værende væsentlig roligere end tidligere og man ogsaa fra Sverige fik mere beroligende Meddelelser.

Westermann: Men det er den 5. April om Formiddagen, dette her er fremdraget.

Rechnitzer: Det er vanskeligt saa længe efter at svare paa, hvad der er drøftet i et saadant Møde, men jeg gaar ud fra, at alle Forhold er drøftet i Mødet, og formentlig ogsaa dette her, hvis man har haft Kendskab til det paa det daværende Tidspunkt. Jeg kan ikke se nogen som helst Anledning til, at det ikke skulde være blevet drøftet, for vi talte fuldstændig aabent og utvungent med hinanden om alle mulige Forhold, og der var ikke nogen som helst Foranledning, hverken fra Ministerens eller navnlig ikke fra min Side, til at skjule noget som helst. Hvad skulde Formaalet være med det? Jeg kan ikke faa Øje paa, at der skulde være nogen som helst Foranledning for mig til at skjule noget.

Westermann: Men synes Admiralen ikke, det bliver noget vildledende, naar Admiralen i sin Beretning skriver, at

det var en Meddelelse, der kom fra en Sekretær i den svenske Legation om nogle Rygter, medens der i Generalrapporten staar, at der gennem den svenske Legation i København blev givet Meddelelse fra den svenske Forsvarsstab. Ifølge Admiralsens Beretning er det blot Sekretæren, der kommer med nogle Rygter til en Officer i Søværnskommandoen, medens det virkelige Forhold er, at det er den svenske Forsvarsstab, der anmoder den svenske Legation i København om at viderebringe den svenske Forsvarsstabs alvorlige Meddelelse.

Rechnitzer: Min Opfattelse er nærmest, at den svenske Marineattaché ikke var hjemme, og i hans Fraværelse varetog Legationssekretæren hans Forretninger, og at denne Legationssekretær enten er kommet over eller pr. Telefon har meddelt Kommandørkaptajn *Pontoppidan* disse Rygter eller Meddelelser, som de havde modtaget pr. Telefon fra Marinestaben i Stockholm. Saaledes tror jeg nærmest Forholdet maa ses.

Arnth Jensen: Paa Foranledning af Admiralsens Svar til Hr. Søren P. Larsen om de effektive Foranstaltninger, hvor Admiralen nævnte, at Issituationen gjorde det vanskeligt at opretholde Minespærringer, vil jeg gerne spørge: Hvordan kunde man da i Løbet af knap 1 Time armere Minespærringen i København den 9. April?

Rechnitzer: Man kunde selvfølgelig godt armere den. Nogle Minegrupper var, saa vidt jeg husker, bragt i Orden, og de kunde selvfølgelig armeres, men som Helhed var Minespærringerne ikke i Orden og kunde fornuftigvis ikke være det, paa Grund af Isdriften. Man maatte regne med, at de var fuldkommen i Uorden. Men det ved vist Kommandørkaptajnen bedre end jeg.

Arnth Jensen: Det er det, der undrer mig, at man siger, at man kan gøre det et Sted, men siger, at man kan det ikke andre Steder, og saa viser det sig, at den 9. April kan man efter Søværnskommandoens Indberetning gøre det; efter at der er sket det og det, faar man Ordre til at armere Minespærringen, og saa gør man det paa mindre end 1 Time.

Westermann: Jeg kan oplyse, da Admiralen henvender sig til mig, at da Minerne ved København blev armeret den 9. April om Morgen, sprang en Del af dem ude i Spærringerne, fordi de var i Uorden.

Hjermind: Kan Viceadmiralen erin-

dre, hvis dette Referat ikke er givet paa Mødet, som Hr. Westermann omtalte ved 1½-Tiden, om der saa paa et andet Tidspunkt i Løbet af Dagen er givet Forsvarsministeren et Referat af denne meget alarmerende Meddelelse fra den svenske Forsvarsstab, som kommer nogenlunde samtidig med, at ogsaa den britiske Militærattaché advarer Danmark? Har denne meget opsigtsvækkende Advarsel ikke givet Anledning til særlige Foranstaltninger eller Drøftelser?

Formanden: Jeg synes, Admiralen har svaret paa det Spørgsmaal een Gang, og naar Admiralen erklærer, at han ikke kan svare mere, kan det jo ikke nytte at blive ved at spørge.

Rechnitzer: Det er mig ikke muligt at svare i Detailler, men jeg talte jo saa at sige med Forsvarsministeren, saa snart han kom over fra Rigsdagen eller andre Steder, saa jeg gaar ud fra, at alt, hvad der overhovedet kan have været af Interesse, blev omtalt for ham ligesom for mine andre Medarbejdere. Jeg var der hele Døgnet igennem; der var intet, der bevidst blev holdt skjult.

Aksel Møller: Maa jeg begynde med at spørge Viceadmiralen: Var det noget sædvanligt, der skete, at et fremmed Lands Forsvarsstab henvendte sig gennem Landets egen Legation til Søværnskommandoen med Meddelelser og Advarsler?

Rechnitzer: Jeg har jo ikke den Opfattelse, at det havde noget at gøre med Advarsler. Jeg vil sige, det var Meddelelser. Men under hele Krigsperioden havde vi aftalt, baade med Admiralstaben i Oslo og ogsaa med Marinestaben i Stockholm, at vi udvekslede de Oplysninger, som vi mente at kunne give hinanden uden i og for sig derved i Virkeligheden at komme i Strid med vore Neutralitetsforpligtelser, og det navnlig med Hensyn til et saadant Forhold, som kunde være af Interesse for begge Landene. Der var en svensk Marineattaché her, som vel sagtens har staaet i Forbindelse med sin Marinestab Døgnet igennem og faaet Efterretninger derfra, og naar Oplysningerne fra Marinestaben denne Gang kom paa den Maade, har det vel været, fordi Marineattachéen har været fraværende, og det var Sekretæren, der varetog Forretningerne.

Aksel Møller: Paa det Tidspunkt denne Meddelelse kom fra den svenske Forsvarsstab, mener Viceadmiralen da

at være gjort bekendt med Kammerherre *Zahles* alvorlige Indberetning af 4. April, den, der handler om forestaaende Aggression mod Danmark?

Rechnitzer: Hvornaar forelaa denne Indberetning fra Kammerherre *Zahle*?

Aksel Møller: Den 4. om Aftenen.

Rechnitzer: Det kan jeg ikke svare paa; jeg kan ikke mindes, om den har foreligget, men jeg er mest tilbøjelig til at tro, at hvis jeg har talt med Forsvarsministeren om Morgen, hvad jeg sikkert har, har han sikkert meddelt mig den, og da vi havde Møde med de militære Myndigheder Kl. 11, gaar jeg ud fra som givet, at Forsvarsministeren der maa have givet Meddelelse om Indholdet af det Brev.

Aksel Møller: Efter Forsvarsministerens Opgivelse har De Kl. 11 faaet Underretning om Kammerherre *Zahles* Indberetning; om Formiddagen efter Generalrapporten, om Eftermiddagen efter Deres egen Redegørelse, faar De saa den svenske Forsvarsstabs Meddelelse. Har De paa noget Tidspunkt under hele Udviklingen op til den 9. April paa een Dag med saa kort Mellemrum faaet to fra saa paalidelige Kilder alarmerende Meddelelser?

Rechnitzer: Nej, det kan saamænd godt være. Jeg synes, at de to Meddelelser supplerede hinanden i nogen Grad, og det, vi fik at vide fra Sverige, var i og for sig konformt med det, vi havde faaet at vide fra Kammerherre *Zahle*.

Hjermind: Grunden til, at det er nødvendigt at faa opklaret Tidspunktet for denne Meddelelse fra Forsvarsstaben, er ikke mindst den Omstændighed, at der afholdtes et Ministermøde Kl. 14½ samme Dag. Admiralen kan altsaa ikke hjælpe os til Oplysning om, hvorvidt Ministeriet paa det Tidspunkt har kunnet kende Forsvarsstabens Meddelelse?

Rechnitzer: Nej, ikke medmindre den har været refereret i det omtalte Møde, hvad jeg ikke kan sige nu, men det er meget muligt, at Ministeren er gjort bekendt med den; jeg kan ikke huske det.

Bomholt: Da jeg gennemlæste Viceadmiralens Redegørelse og sammenholdt den med Generalrapporten, var det dette Punkt, der virkede mest overraskende paa mig, denne tilsyneladende Uoverensstemmelse i Skildringen af Modtagelsen af Meddelelsen fra den svenske Forsvarsstab. Det kunde jo tænkes — den Tanke gik i hvert Fald gennem Hovedet paa

mig —, at der var indløbet Fejl i Rekonstruktionen i Generalrapporten, saaledes at det paagældende Punkt i Generalrapporten havde faaet en mere bastant Form, end det i Virkeligheden havde i Oplevelsesøjeblikket, og jeg for mit Vedkommende vilde sætte Pris paa, om Viceadmiralen nærmere vilde undersøge dette Forhold i Ro og Fred. Vi har faaet Svaret her, og der kan ikke forlanges mere fra vor Side, men jeg vilde for mit Vedkommende sætte Pris paa, om Viceadmiralen ved Lejlighed nærmere vilde undersøge dette Punkt.

Rechnitzer: Jeg kan selvfølgelig spørge Kommandørkapitajn *Pontoppidan*, hvornaar den Meddelelse er kommet, og hvad der efter hans Mening videre skete med den. Nu skete der i disse Dage saa forfærdelig meget; der foregik noget hele Dagen igennem, saa det er ikke muligt at huske alle Detailler i alt, hvad der foregik fra Time til Time. Det er meget vanskeligt bagefter at rekonstruere det, og det kommer ogsaa an paa, hvad Betydning jeg har tillagt den paagældende Meddelelse i det givne Øjeblik, paa hvad Maade den er forebragt mig, om den er gaaet videre til Ministeren eller ikke. Det er vanskeligt at besvare dette saa mange Aar efter, men jeg skal gerne undersøge Spørgsmaalet.

Strøm: Jeg forstaaer Admiralens Redegørelse Side 183 saaledes, at den Indberetning, der var kommet fra Berlin den 4. April, var af Forsvarsministeren blevet meddelt Admiralen om Formiddagen den 5. April, og jeg forstaaer videre, at da nu Meddelelsen kommer fra Sverige, indeholdt den noget nær det samme som det, der var blevet fremhævet i Udenrigsministerens Redegørelse. Det nye, der fremkom, var, at der var samlet 12 Divisioner i Nordtyskland, og at det fladbundede Skibsmateriel ved Stettin skulde være beregnet til Anvendelse mod Danmark. Det var det nye, men ellers havde Forsvarsministeren redegjort over for Admiralen for det, der var kommet den 4. April, allerede om Formiddagen. Nu vil jeg gerne spørge: Er denne Meddelelse om, at der er samlet 12 Divisioner i Nordtyskland, som altsaa er kommet til Admiralen, eventuelt gaaet videre til Generalkommandoen?

Rechnitzer: Jeg gaar ud fra, at denne Meddelelse har vi faaet fra Generalkommandoen; den er temmelig sikkert kommet fra Generalstaben. Men skulde det være saaledes, at vi har faaet

den, er den utvivlsomt fra Marinestaben gaaet videre til Generalstaben. Jeg er mere tilbøjelig til at tro, at det er en Meddelelse, som vi har fra Generalstaben; jeg tror ikke, det er en Meddelelse, som jeg har faaet personlig i hvert Fald.

Westermann: Er Admiralen den 5. April blevet gjort bekendt med, at der forelaa en lignende vigtig Meddelelse til Generalstaben fra Holland, en tilsvarende Meddelelse? Er Admiralen blevet gjort bekendt med fra Generalstaben, at Generalstaben havde modtaget en tilsvarende vigtig Meddelelse fra Holland?

Rechnitzer: Det kan jeg ikke huske.

Westermann: Admiralen har ikke ladet det gaa videre til Søværnskommandoen?

Rechnitzer: Det kan jeg ikke sige noget som helst om.

Frede Nielsen: Om Aftenen den 5. April — det næstsidste Stykke Side 184 — meldes der om denne Indberetning, der indeholdt »supplerende Oplysninger« o. s. v., »gentagne venskabelige Forsikringer«, og saa staar der: »Endvidere Formodningen om, at en eventuel tysk Aktion maatte dreje sig om Omraader Nord eller Vest for Danmark«. Det er altsaa noget, der har virket beroligende, kan man forstaa, saa der ikke blev foretaget yderligere Foranstaltninger. Kan der siges noget nærmere om, hvad det drejer sig om?

Rechnitzer: Nej, ikke udover, at det var min Opfattelse, at der muligvis forestod en Aktion mod Norge. At der skulde foregaa noget, var klart, enten det nu skulde være mod Norge eller mod Holland, Belgien o. s. v. Efter hele det voldsomme Sprog, der efter »Altmark-Affæren« var ført mod Norge, og efter den engelske Mineudlægning — den skete nu først Mandag Morgen, men man var forberedt paa den, og man var i den tyske Presse umaadelig opbragt paa Norge — og ogsaa med Henblik paa den Interesse, som det i og for sig kunde have for Tyskland at være i Besiddelse af norske Havne, maatte man være forberedt paa, navnlig som Situationen havde udviklet sig, at der kunde ske en Aktion mod Norge. Men min Opfattelse var, at den nærmest maatte dreje sig om de sydnorske Havne, f. Eks. Lindesnes og Kristiansand, eller en af de sydlige Fjorde, som vilde egne sig meget godt som Udgangspunkt for Operationer i Nordhavet og det nordlige Atlanterhav. Fra tysk Side var man af Hensyn til disse Opera-

tioner meget fortvivlet over, at man ikke sad inde med Færøerne og Island.

Frede Nielsen: Redegørelsen gaar jo ud paa, at alt det, der forelaa om Aftenen, var af en saadan Karakter, at De skønnede, at Faren for Danmark i hvert Fald ikke var blevet større i Dagens Løb. Det maa jo fremgaa af det sidste: Dette bevirkede, at der ikke blev foretaget videre.

Hoff: Vi har tidligere talt om Bemærkningen Side 183: »Hertil kom endvidere, at der fra dansk Side var truffet forholdsvis betydende Foranstaltninger til paa effektiv Maade at kunne imødegaa eventuelle Overgreb inden for vort Højhedsomraade«. Er det rigtigt, naar jeg opfatter dette saaledes, at Admiralen kun har tænkt paa disse mindre Neutralitetskrænkelser, men ikke paa et Angreb paa Danmark?

Rechnitzer: Ja.

Hoff: Admiralen har ganske tydeligt givet til Kende, at De ansaa det for at være paa Forhaand ganske udelukket, at vi kunde forsvare os mod et direkte Angreb fra Tyskland, altsaa et Angreb med Erobringshensigt, og jeg formoder, at Admiralen ikke vilde tage Ansaret for, at de Dele af det danske Forsvarsberedskab, der sorterede under Dem, blev brugt mod en saadan Angrebsaktion. Vilde Admiralen heller ikke have forsvaret Danmark mod et Angreb fra England, hvis et saadant kunde tænkes?

Rechnitzer: Det er selvfølgelig et vanskeligt Spørgsmaal at svare paa, da jeg hele Tiden har været af den Opfattelse, at det overhovedet var en umulig Opgave for England at komme herover. Jeg vil indrømme, at jeg havde set med adskillig større Sympati paa en engelsk Besættelse end paa en tysk, men hvordan man vilde forholde sig under de Omstændigheder, hvis der var ført et virkelig overlegent Angreb, med overlegne Styrker, er det vanskeligt at svare paa, da jeg har haft den Opfattelse, at det overhovedet ikke kunde komme til at foreligge. Rent følelsesmæssigt vilde jeg sige, at jeg vilde ønske, man ikke havde gjort det. Om man af andre Grunde havde gjort det, ved jeg ikke. Hvordan min Indstilling havde været, kan jeg ikke svare paa i Øjeblikket, da jeg ikke har tænkt paa, at den Mulighed kunde foreligge.

Hjermind: De svarede før paa et Spørgsmaal fra et af Kommissionens Medlemmer angaaende de Betragtninger, De gør gældende i sidste Stykke i Afsnit h, (A. 184), at det var rigtigt, at det var denne Indberetning fra Kommandørkaptajn *Kjølens*, der bevirkede, at der ikke blev foretaget yderligere Forsvarsforanstaltninger. Jeg vil gerne sige: Deres Referat Side 184 indeholder tre Punkter, som De refererer fra denne Indberetning fra Marineattachéen, nemlig at den indeholdt for det første »supplerende Oplysninger til den forannævnte Ilberetning fra Kammerherre Zahle«, for det andet »gentagne venskabelige Forsikringer fra tysk Side i Forbindelse med det genoptagne Samarbejde med Hensyn til Farvandenens Minerydning efter Isdriften«, og for det tredje »Formodningen om, at en eventuel tysk Aktion maatte dreje sig om Omraader Nord eller Vest for Danmark«. Og dette, siger De, Hr. Viceadmiral, »bevirkede, at der ikke blev foretaget yderligere Foranstaltninger«. Jeg vil bede Dem over for Kommissionen paavise, hvor disse tre Punkter staar i Kommandørkaptajn *Kjølens* Indberetning af 5. April.

Rechnitzer: Jeg havde nærmest det Indtryk, at det var de Betragtninger, jeg selv anlagde, efter hele Situationen, som den forelaa.

Hjermind: Nej.

Rechnitzer: Hvor er det da, det staar?

Hjermind: Det staar i Slutningen af Afsnit h, Side 184.

Rechnitzer: Naa ja — ja, men heretter maa jeg gaa ud fra, at der maa have staaet i Beretningen, at det maa have drejet sig om Omraader Nord eller Vest for Danmark.

Hjermind: Jeg beder Dem, Hr. Viceadmiral, om De over for Kommissionen vil paavise, hvor de Punkter faktisk findes, som De refererer som staaende i *Kjølens* Indberetning.

Rechnitzer: Det er jeg ikke i Stand til her paa staaende Fod at svare paa. Jeg er mest tilbøjelig til at tro, at det maa staa i Generalrapporten fra Søværnskommandoen. Ellers maa jeg konferere med mine Dagbogsoptegnelser.

Westermann: Kommandørkaptajn *Kjølens* har i Forgaars oplæst den Skrivelse, som han afsendte den 5. April om Aftenen til Søværnskommandoen*), og

*) jfr. det stenografiske Referat Sp. 14 og A. 7

den findes i den Bog, *Kjølsten* har udgivet i Gaar. Og der findes intet i de Skrivelser, *Kjølsten* sendte hjem, og han har ikke været herhjemme paa det Tidspunkt, saa det kan ikke være fra noget mundtligt Referat. Derfor vil jeg spørge, om disse Udtryk kan tænkes at stamme fra en anden Indberetning, og da hvilken?

Hjermind: Det var maaske rigtigt,

Hr. Formand, at man oplæste denne Indberetning for Viceadmiralen, eller maaske kunde Viceadmiralen faa et Eksempplar at støtte sig til, naar han skal svare.

Rechnitzer: Hvis jeg maa se paa mine Dagbogsoptegnelser, kan jeg maaske dèr finde noget om det.

Formanden: Saa maa vi hellere standse her og vende tilbage til det senere.

Mødet udsattes herefter til Kl. 14.

Fortsat Afhøring af Viceadmiral H. Rechnitzer.

Rechnitzer: Jeg har benyttet Frokostpausen til at læse mine Dagbogsoptegnelser igennem, og der staar der for den 5. April — det er altsaa om Fredagen:

»Blev til Fm. ved 12-Tiden kaldt ind til A. A., der kom lige fra Ministermøde og til General Stemmann og mig fortalte, at der i Aftes med en Legationssekretær fra Berlin med Luftfartøj var kommet Brev fra Zahle til Dr. Munch, gaaende ud paa, at ifølge Meddelelse fra den svenske Marineattaché i Berlin skulde Tyskland i næste Uge foretage en Aggression mod Holland, Danmark og Norge, for vort Vedkommende med det Formaal at sikre sig et Støttepunkt paa Jyllands Vestkyst til Basis for Luftforetagender. Den svenske Marineattaché havde erfaret dette gennem en Indiskretion fra Overkommandoen. Stauning havde straks i Gaar Aftes gjort Kongen bekendt dermed. U. M. vilde nu bede Zahle henvende sig til Statssekretær Weizsäcker i det tyske U. M. og forebringe ham, at han havde hørt dette Rygte, og saa se, hvordan han tog det.«

Og saa kommer mit Synspunkt:

»Mit Syn herpaa, sagde jeg til A. A., var, at en saadan Aktion fra tysk Side maatte anses for ganske usandsynlig, da den ikke kunde tjene noget som helst forstandigt Formaal, og skulde man endelig fra tysk Side have noget i Sinde imod os i den antydede Retning, vilde jeg holde for, at det vilde blive i Form af en underhaands Henvendelse til mig fra den tyske Marineattaché, idet man utvivlsomt vilde søge en Ordning, der saa vidt muligt undgik at kolliderere med vor Neutralitetspolitik.«

Længere nede staar der:

»Pontoppidan« — det er min Sekretær i Søværnskommandoen — »fik i Em. Telefonopringning fra den henværende svenske Legation og var derhenne og talte med Legationssekretær Ekstrand, der i Marineattacheens Fra-

værelse fungerer paa dennes Vegne. Det drejede sig om de Rygter om Skibs- og Troppekonzentrationer ved Stettin og i Nordtyskland, som Kjølsen havde berettet om under sit sidste Besøg her. Af Nyt var der kun, at Legationssekretæren havde faaet opgivet, at der var koncentreret 12 Divisioner i Nordtyskland, og at det fladbundede Skibsmateriel ved Stettin skulde være bestemt til Anvendelse imod Danmark. — I Forsvarsstaben i Stockholm var Stemningen meget nervøs. — Pontoppidan havde sagt, at vi allerede var bekendt med Rygterne, men at vi tog Situationen ganske roligt, hvad jo ogsaa er Tilfældet. — Ogsaa den henværende engelske Legation (Colonel Craig) har meddelt Pontoppidan tilsvarende Oplysninger. Saa det synes at vandre viden om.«

Det er, hvad jeg kan berette om den Meddelelse, der kom fra den svenske Legation.

Hjermind: Viceadmiralen erindrer, at jeg i Formiddags stillede det Spørgsmaal, om De kunde paavise i Kommandørkaptajn *Kjølsens* Indberetning de Punkter, som De anvender i Deres Referat til Kommissionen, eller paa anden Maade kan forklare den Uoverensstemmelse, der efter mit Skøn er mellem Admiralsens Referat her til Kommissionen og det, denne Indberetning faktisk indeholder.

Rechnitzer: Dertil kan jeg kun sige, at jeg synes ogsaa, der foreligger en Uoverensstemmelse. Jeg har ikke kunnet finde noget i mine Dagbogsoptegnelser om det, saa jeg er nærmest tilbøjelig til at gaa ud fra, at jeg maa have det fra Generalrapporten fra Søværnskommandoen, som jeg i øvrigt ikke selv er i Besiddelse af. Ellers maa jeg sige, at saa foreligger der en Uoverensstemmelse, som ikke burde være der.

Rasmus Hansen: Det fremgaar af Deres nu oplæste Dagbogsoptegnelser, at der fra en Legationssekretær i det svenske Gesandtskab til Kommandørkaptajn *Pontoppidan* skal være refereret, at Stemningen i Stockholm var meget nervøs.

Rechnitzer: Ja.

Rasmus Hansen: Det stemmer meget daarligt med de Optegnelser, som den daværende Direktør i Udenrigsministeriet, *Mohr*, har gjort, Optegnelser, som vi har til Raadighed her i Kommissionen*), idet han modtager Besked fra den svenske Gesandt her i København om, at den svenske Regering er afvisende over for de Rygter, som man har faaet indberettet til Stockholm fra Berlin. Jeg vil derfor bede Viceadmiralen, nu da De er i Gang med at efterse Deres Dagbogsoptegnelser, om at gaa videre og se, om De ikke kan finde et Sted i Deres Optegnelser, hvor der er givet Dem et Referat af den svenske Regerings Standpunkt.

Hjermind: Forstaar jeg Viceadmiralens sidste Bemærkninger rigtigt: at De erkender, at de Oplysninger, De har givet i Beretningen her til Kommissionen, ikke er rigtige?

Rechnitzer: Nej, ingenlunde. Det kunde aldrig nogensinde falde mig ind — det vilde jo være forfærdeligt, hvis jeg gjorde det. Jeg har det altsaa ikke her i mine Dagbogsoptegnelser, men Sandsynligheden taler for, at jeg har det fra Søværnskommandoens Generalrapport.

Hjermind: Men dette her er jo ikke noget tilfældigt Punkt, Hr. Admiral. De skriver her Side 184, at fra den danske Marineattaché i Berlin kommer der en Indberetning, der indeholder »supplerende Oplysninger«, for det andet »gentagne venskabelige Forsikringer fra tysk Side«, og for det tredje en »Formodning om, at en eventuel tysk Aktion maatte dreje sig om Omraader Nord eller Vest for Danmark«. Og saa tilføjer De, hvad man lagde megen Vægt paa, da man læste Deres Beretning: »Dette« — altsaa denne Indberetning fra Marineattachéen i Berlin — »bevirkede, at der ikke blev foretaget yderligere Forsvarsforanstaltninger«. Altsaa, det er noget, man har lagt megen Vægt paa, at det er dette, der bevirkede, at der ikke blev foretaget yderligere Forsvarsforanstaltninger. Jeg beklager, at jeg maa sige det saa stærkt, men jeg kan ikke se, at Admirals Beretning her er rigtig, og jeg kan derfor ikke forstaa den Konklusion, De kommer til.

Rechnitzer: Var det ikke muligt, at vi kunde se, hvad der staar i denne Generalrapport?

Westermann: Jeg læste det op i Formiddags. Skal jeg læse det op igen?

Rechnitzer: Ja, Tak!

Westermann: Med Formandens Tilfaldelse — det er Side 135:

»Den 5. April om Aftenen modtog Søværnskommandoen en samme Dag skrevet Indberetning fra den danske Marineattaché i Berlin, hvori denne nærmere kommenterede Tysklands Offensivplaner ud fra en militær Betragtning, samt meddelte supplerende Oplysninger til Gesandts Indberetning af 4. April, herunder:

at der den 2. April havde fundet et betydningsfuldt Møde Sted hos Føreren, hvor bl. a. Udenrigsministeren, Generalfeltmarskal Göring og de højstkommanderende inden for de 3 Værn med Stabe havde været til Stede,

at Transportskibene i Stettin-Swinemünde (15—20 store Dampere ialt repræsenterende ca. 150 000 ts) i Løbet af den sidste Uge havde indladet Krigsmateriel, hovedsagelig bestaaende af lette Tanks, Artilleri, Ammunition, samt Luftfartøjer,

at der skulde befinde sig et stort Antal Tropper i Nærheden af Stettin, som tidligere ikke havde ligget der, men hvis Indladning endnu ikke skulde være paabegyndt,

at et betydeligt Antal U-Baade var afgaaet fra tyske Nordsøhavne omkring den 1. April, og

at der efter Forlydende var oprettet Lynkursus i skandinaviske Sprog for Medlemmer af Politikorpset.«

Og saa skrives der videre:

»Til Trods for Indberetningernes foruroligende Karakter bevirkede de dog ikke, at man traf Forberedelse til yderligere Forsvarsforanstaltninger, idet saavel Regeringen som Chefen for Søværnskommandoen afviste Tanken om et tysk Angreb mod Danmark som værende usandsynligt, og man antog, at den eventuelle tyske Aktion i Stedet maatte gælde Norge — eller muligvis Holland.«

Rechnitzer: Saa maa det antagelig være paa Grundlag deraf, jeg har givet Udtryk for min Opfattelse, at Aktionen maatte gælde det sydlige Norge, hvad jeg i og for sig ogsaa var meget stærkt indstillet paa var naturligt.

Westermann: Men de »gentagne venskabelige Forsikringer«?

*) A. 22.

Rechnitzer: Ja, men det forekommer mig ogsaa, at der *var* gentagne venskabelige Henvendelser fra tysk Side. Alle de Forhandlinger, vi havde haft, var ført under overordentlig venskabelige Former, og Henvendelserne dels fra Storadmiral *Raeder* gennem Kommandørkaptajn *Kjolsen* og dels fra Marineattachéen her var af ganske overordentlig venskabelig Karakter. Jeg synes ikke, der er nogen som helst Anledning til at tro, at de ikke eksisterede.

Rager: Det er jo uomtvisteligt, at der foreligger ret afgørende Forskelligheder mellem Viceadmiralens Optegnelser og det, der staar i Generalrapporten, og dette foranlediger mig til at søge at komme til Klarhed over, hvordan denne Generalrapport er blevet til. Den er udgivet af Søværnskommandoen og er dateret: København, Juli 1943, altsaa, saavidt jeg forstaar, nogenlunde 3 Aar efter, at Viceadmiralen havde forladt Ministeriet; den er affattet af, jeg ved ikke hvem, men det maa vi ogsaa se at faa Klarhed over. Over for den staar de Optegnelser, som Viceadmiralen foretog, forstaar jeg, nogenlunde samtidig med, at Begivenhederne fandt Sted. Derfor forekommer det mig, at man rent umiddelbart i første Række maa fæste Lid til det, som nu oplæses af Viceadmiralen. Men jeg vil gerne spørge Viceadmiralen: Er denne Generalrapport udarbejdet ganske uden at man har indhentet Viceadmiralens Hjælp eller faaet Lov til at benytte Viceadmiralens Optegnelser? Og har Viceadmiralen saa nogen Formodning om, paa hvilket Grundlag og af hvem den kan være udarbejdet?

Rechnitzer: Det er Orlogskaptajn *Paulsen*, der har været tjenstgørende oppe i Marinestaben som min Adjutant, indtil jeg fratraadte, der i væsentlig Grad har været beskæftiget med Udarbejdelsen af denne Generalrapport, og han spurgte mig paa et vist Tidspunkt fra Viceadmiral *Vedel*, om han maatte have Lov at se mine Dagbogsoptegnelser. Dem gav jeg ham saa, og han sagde senere, at de havde været meget betydningsfulde for ham ved Udarbejdelsen af hele denne Generalrapport.

Rager: Jeg takker for disse Oplysninger, men det er jo mærkeligt, at der i Generalrapporten er kommet den Opfattelse frem med Hensyn til denne Meddelelse fra det svenske Gesandtskab, som vi nu har talt saa længe om, at man dér synes, at det er noget meget alvorligt og

ganske nyt, hvorimod saavel Udenrigsministeriets Optegnelser som Viceadmiralens Optegnelser gaar ud paa, at den i og for sig ikke indeholder noget nyt. Det synes jeg vi inden for Kommissionen maa se at komme nærmere til Bunds i, men jeg forstaar altsaa, at Viceadmiralen *ikke* kan hjælpe os yderligere ud over at meddele, at det formentlig er Viceadmiralens tidligere Adjutant, vi skal henvende os til.

Rechnitzer: Ja.

Kristen Amby: Maa jeg igen vende tilbage til Side 184, hvor Admiralen jo har givet dette Referat, som vi kender, af Kommandørkaptajn *Kjolsens* Indberetning. Nu har Kommandørkaptajn Westermann læst op fra Generalrapporten, hvad der dér er refereret vedrørende Indberetningen fra *Kjolsen*. Hr. Rager sagde, at denne Generalrapport var skrevet nogle Aar efter, men vi har jo tillige en Bog, som just er udkommet, en Bog med Akterne, en Bog, hvori selve Indberetningen foreligger. Det er Aktstykket USA 112, Strengt fortroligt, Ml. Nr. 33, Marineattaché *Kjolsen*, Det kgl. danske Gesandtskab, Berlin, den 5. April 1940. Med Formandens Tilladelse vil jeg gerne læse det op ...

Chr. Christiansen: Det er meget uheldigt, naar vi andre sidder og ikke har det Materiale.

Kristen Amby: Ja, men naar det nu bestrides — og det er bestridt af Hr. Rager, eller i hvert Fald har han antydning, at man ikke kan være sikker paa, at Generalrapporten dækker de faktiske Forhold ...

Rager: Nej, det er det fra Sverige. Jeg har slet ikke talt om det andet, det *har* vi jo dokumenteret. Det er det fra Sverige, det om den svenske Forsvarstabs Opfattelse.

Kristen Amby: Ja, det ved jeg nok, men det var i umiddelbar Tilslutning til Kommandørkaptajn Westermanns Op læsning af dette Stykke; det er jo yderligere udbygget i selve Rapporten; det er et Referat, der er taget i Generalrapporten. Men hvis vi ser paa selve Dokumentet — og det er altsaa et Aktstykke, som Admiralen maa have været bekendt med, — saa vil man se, at dette Aktstykkets Indhold i alt Fald er i flagrant Modstrid med det Referat, Admiralen giver her, Side 184, som udelukkende handler om Kommandørkaptajn *Kjolsens*, Marineat-

tacheens Indberetning, og ikke noget om Sverige og om den svenske Henvendelse. I Admiralens Beretning staar dette med de »gentagne venskabelige Forsikringer«, men det staar der ikke et Ord om i selve Rapporten, som er en skriftlig Rapport. Og der kan ikke være sket det, at Kommandørkaptajn *Kjølens* samtidig er kommet og mundtligt har sagt: Saa er der disse venskabelige Forsikringer.

Rechnitzer: Jeg er ganske enig med Hr. Rager i, at jeg ikke har tillagt denne Meddelelse gennem Kommandørkaptajn *Pontoppidan* fra det svenske Gesandtskab nogen større Betydning, og det er maaske nok Forklaringen paa, at jeg ikke er gaaet nærmere ind paa den. Jeg mente kun, at det var de samme Oplysninger, som vi havde faaet tidligere, og naar jeg har nævnt her, at der raadede en vis Nervøsitet, at man var meget nervøs inden for Forsvarsstaben oppe i Stockholm, kan det maaske have skyldtes en Telefonsamtale med en tilfældig Officer, som har været noget nervøs, og det kan være forstærket senere hen gennem en tilfældig Udtalelse. Jeg tror, det er ganske rigtigt, at man fra ansvarlig Side, fra Regeringens og fra Udenrigsministeriets Side, anlægger det Skøn, at Stemningen i Sverige i og for sig ikke gav Anledning til den Opfattelse, at man skulde til at mobilisere eller foretage ekstraordinære Foranstaltninger.

Westermann: Det, som Admiralen sagde før, at det gaar tilbage paa andre venskabelige Forsikringer, kan formentlig ikke være rigtigt, for der staar, at den indeholdt det og det »samt gentagne venskabelige Forsikringer« og »endvidere Formodningen om, at en eventuel tysk Aktion« o. s. v. Jeg lægger saa meget mere Vægt paa dette, fordi Admiralen af disse beroligende Udtryk drager den Konklusion: »Dette bevirkede, at der ikke blev foretaget yderligere Forsvarsforanstaltninger«. I Mødet, der blev holdt hos Forsvarsministeren med de militære Chefer, blev det ogsaa pointeret, at Indkaldelse af Sikringsstyrken vilde tage et Par Dage, Mobilisering 6 Dage. Med andre Ord maatte man allerede paa det Tidspunkt, hvis man overhovedet skulde have optraadt rettidigt den 9. April — og Varslet var jo, at det skulde begynde tidligt i næste Uge — have foretaget visse Forsvarsforanstaltninger, altsaa Indkal-

delse af Sikringsstyrken. Her gives der imidlertid visse beroligende Udtalelser, som der formentlig ikke findes noget Grundlag for — vi leder i hvert Fald efter det i Øjeblikket —, men som efter Admiralens Mening bevirkede, at man fraveg at foretage yderligere Forsvarsforanstaltninger.

Formanden: Det er ikke nødvendigt at fortsætte med dette. Vi henholder os til Kommandørkaptajn *Kjølens* Redegørelse, der staar det hele*), det har de Herrer haft Lejlighed til at gøre sig bekendt med.

Chr. Christiansen: Jeg vil gerne spørge Viceadmiralen: det kunde vel ikke tænkes, at der her er Tale om to forskellige Indberetninger, saadan at det, de Herrer fra konservativ Side taler om, er én Beretning, og det, De her har refereret til, praktisk talt maa være en anden? Der staar her, at det var om Aftenen. Jeg er ikke klar over, om den Indberetning, Hr. Westermann har omtalt, ikke er den af 4. April.

Westermann: Nej, det er *Kjølens* Beretning af 5. April om Aftenen, vi taler om.

Rechnitzer: Naar der staar saadan, som der staar, »samt gentagne venskabelige Forsikringer«, tror jeg det refererer sig til de Udtalelser, som den tyske Marineattaché her har fremsat. Det behøver ikke nødvendigvis at staa i Tilslutning til Kommandørkaptajn *Kjølens* Indberetning. Her staar udtrykkeligt: »Fra den danske Marineattaché i Berlin kom der om Aftenen en Indberetning, der indeholdt supplerende Oplysninger til den foran nævnte Indberetning fra Kammerherre *Zahle* samt gentagne venskabelige Forsikringer fra tysk Side i Forbindelse med det genoptagne Samarbejde med Hensyn til Farvandenens Minerydning efter Isdriften.« Det var Forhandlinger, som Marineattachéen havde ført, saa jeg tror temmelig sikkert, det refererer sig til disse Forhandlinger med Marineattachéen. Det staar ikke i Relation til Indberetningen fra Kommandørkaptajn *Kjølens*. Han taler heller ikke i sin Indberetning om Minerydning efter Isdriften, saa det er temmelig sikkert i Relation til de Forhandlinger, der er ført med den tyske Marineattaché, at disse venskabelige Forsikringer nævnes. Det vil jeg anse for overvejende sandsynligt.

*) jfr. det stenografiske Referat S. 14.

Rager: Nu vender man tilbage til dette Spørgsmaal med *Kjølens*. Men det, vi før ønskede at faa klaret — det vil jeg dog gerne præcisere —, var Spørgsmaalet om, hvornaar Meddelelsen var kommet fra Sverige, og hvilket Indhold den havde. Viceadmiralen skriver, at den var modtaget om Eftermiddagen, og vi tror, at den er kommet om Formiddagen. Nu har vi faaet Viceadmiralens Dagbog, og der kan efter min Mening næppe være nogen Tvivl om, at den maa være det rigtige. Efter et Møde faar Viceadmiralen Meddelelsen; det staar ganske nøje refereret, og det er sikkert rigtigt; det vil jeg i hvert Fald mene, indtil andet er bevist. Saa kommer Spørgsmaalet om, hvordan den virkede, og der siger jeg, at paa Viceadmiralen, paa Udenrigsministeriets Embedsmænd og paa Udenrigsministeren virkede den beroligende, hvorimod den paa Koncipisten af Søværnskommandoens Beretning har virket anderledes, og det kan vi, efter hvad Viceadmiralen siger, kun faa klaret ved at tale med Hr. *Poulsen*, der har været Viceadmiralens Adjudant og affattet denne Generalrapport. Vi maa altsaa foreløbig afvente at høre ham.

Westermann: Det var Kommandørkaptajn *Pontoppidan*, der modtog Beskeden.

Rager: Ja, det er det, der er refereret i Viceadmiralens Dagbog, men der staar noget helt andet her i Søværnskommandoens Beretning, og derfor maa vi have opklaret det Spørgsmaal. Men jeg vil gerne have konstateret over for Hr. Amby, at det var det Spørgsmaal, jeg satte ind paa, ikke det andet.

Hjermind: Efter at jeg havde stillet mit Spørgsmaal før, har Admiralen af Hr. Westermann faaet oplæst Generalrapportens Referat af *Kjølens* Indberetning. Det foranlediger mig til igen at spørge Admiralen: Vil De ogsaa efter at det er blevet læst op fastholde, at Deres Referat af *Kjølens* Indberetning af 5. April er rigtigt?

Rechnitzer: Ja, det er vanskeligt at svare paa — der synes at være en Uoverensstemmelse. Jeg kan godt se, at det staar ikke i Kommandørkaptajn *Kjølens* Indberetning; det var derfor, jeg mente, at mine Optegnelser maatte stamme fra Generalrapporten, hvad de altsaa heller ikke synes at gøre. Jeg kan ikke i Øjeblikket sige andet; det kan maaske være, naar jeg nærmere faar gennem-

tænkt hele Sagen, at jeg kan finde Forklaringen paa det, men jeg kan ikke lige i Øjeblikket. Jeg vil imidlertid gerne fastholde, at man maa ikke paa nogen Maade tro, at der skulde være nogen Urigtighed fra min Side med Hensyn til de Oplysninger, der er givet. Det har absolut ikke været min Tanke. Men det er jo ikke muligt at faa en i alle Detailler ganske nøjagtig og præcis Gengivelse af alt, hvad der er sket. Jeg har prøvet paa at gøre det saa objektivt, som det overhovedet har været mig muligt, hvad jeg ogsaa haaber Kommissionen har faaet Indtryk af. Jeg har ikke prøvet paa at skjule noget eller overhovedet at lægge Skjul paa min Opfattelse.

Bomholt: Da jeg læste Generalrapporten igennem, gjorde jeg det ud fra den umiddelbare Forestilling, at det var et primært Dokument, der indeholdt Afskrift af alle originale Skrivelser, og det har ændret min Opfattelse stærkt, at man nu bagefter faar at vide, at det er en Rekonstruktion, som tre Aar efter Begivenhederne er formet paa Grundlag af Hukommelse, Afskrifter m. v. Vi kan altsaa ikke bygge saa stærkt paa Generalrapporten, som man ellers vilde kunne bygge paa et primært Dokument. Dernæst maa det naturligvis erindres, at Kommandørkaptajn *Kjølens* originale Manuskript i Ministeriet mig bekendt er gaaet tabt. (*Westermann:* Nej, det er Dr. *Munchs* Original fra 1. April). Jeg mener ogsaa at have hørt, at det andet var gaaet tabt, men det har jeg altsaa misforstaaet. Men saa kunde det jo tænkes, at Begrebet »supplerende Oplysninger« henviste til noget andet end det af *Kjølens* Brev, der nu foreligger for os, for ligegyldigt hvorledes man vurderer Personer og Situationer, kan man vanskeligt tænke sig, synes jeg, at et Menneske skulde skrive et Dokument af paa en saa misvisende Maade, som det her synes at være sket. Der maa foreligge en eller anden Mystifikation, og derfor synes jeg, man skal henstille til Viceadmiralen at undersøge disse Forhold, om ikke der skulde kunne findes en fornuftig Løsning paa den tilsyneladende Divergens.

Arnth Jensen: Da dette Spørgsmaal er saa vigtigt, maa jeg støtte den Opfattelse, at det, vi har liggende for os fra *Kjølens*, ikke er fuldstændigt; der er Prikker midt i Brevet. Hvis vi skal kunne bedømme Sagen, maa vi have hele Skrivelsen fra Kommandørkaptajn *Kjølens*, og jeg henstiller derfor til Formanden,

at der paa en eller anden Maade drages Omsorg derfor*).

Westermann: Blot en Bemærkning over for Hr. Bomholts Udtalelse om, at Søværnskommandoens Generalrapport er rekonstrueret 3 Aar efter. Jeg tror, Viceadmiralen vil give mig Ret i, at naar man skriver en saadan Generalrapport i Marineministeriet, er den baseret paa Telefonmeddelelser og nedskrevne Meddelelser i en Protokol. Det er ikke noget, man gaar rundt og spørger om; alle Meddelelser, baade Telefonmeddelelser og mundtlige Meddelelser, føres ind i en Protokol.

Rechnitzer: Jeg vil næsten gaa ud fra, at der i Marinestaben har været ført en saadan Dagbog, hvori man Dag for Dag har nedskrevet samtlige indgaaede Meddelelser. Jeg har ikke set denne Dagbog, men jeg gaar ud fra, at man har en saadan, og det er fuldkommen rigtigt, som Kommandørkaptajnen siger, at man nedskriver alle Telefonsamtaler og andre mundtlige Meddelelser. Generalrapporten er sikkert udarbejdet paa et Grundlag, der er saa reelt, som det overhovedet kan være under de forhaandenværende Forhold.

Rager: Maa jeg direkte spørge Viceadmiralen, om det ikke havde været mere reelt, om man havde udarbejdet Generalrapporten i Samarbejde med den, der var Leder, medens Begivenhederne fandt Sted, fremfor at laane nogle Dagbogsoptegnelser? Det er jo ikke helt det samme, og der viser sig ogsaa at komme Divergenser.

Rechnitzer: Naar der er kommet denne Divergens, vil jeg dertil bemærke, at hverken Søværnskommandoen efter min Tid eller jeg selv har tillagt det nogen Betydning, og navnlig har jeg ikke selv tillagt denne Meddelelse fra Sverige nogen virkelig Betydning. Det synes jeg man maa erindre. Nu er det lagt op i et væsentligt højere Plan, hvorved man er kommet til at tillægge det afgørende Betydning, hvornaar denne Meddelelse er kommet, og hvad den gaar ud paa. Som det fremgaar af mine Dagbogsoptegnelser, har jeg ikke tillagt den nogen Betydning ud over, at det var en Meddelelse, der stod meget godt i Relation til, hvad vi havde hørt tidligere, men den indeholdt ikke noget særlig nyt eller noget særlig alvorligt, ikke noget, som kunde foranledige os til at gøre Indstilling om Ændring i bestaaende Tilstande.

Hjermind: De refererer, Hr. Admi-

ral, fra 3. Afsnit paa S. 184 og fremefter en Episode, der skulde være foregaaet et Sted i Store Bælt, hvor en tysk Kontreadmiral henvender sig til Chefen paa »Ingolf«. Denne Kontreadmiral indleder naturligvis med de sædvanlige internationale Hilsener og Forsikringer, og han siger derefter, at der kunde forventes en meget stærk Trafik gennem Storebælt i de nærmest kommende Dage — og det tror jeg ogsaa, man bagefter kan sig var rigtigt! Gav heller ikke denne Indberetning Anledning til nogen Uro, naar man nu samtidig havde Oplysningerne dels fra Marineattachéen i Berlin og dels fra den svenske Forsvarsstab, den engelske Militærattaché o. s. v.

Rechnitzer: I og for sig kunde det ikke give Anledning til Uro, eftersom Storebælt jo, som man maa huske, er et internationalt Gennemsejlingsfarvand, og der var for saa vidt ikke noget mærkeligt i, at der efter hele den alvorlige Isvinter kunde blive Tale om en meget stor Trafik, enten den saa kom nord- eller sydfra. Der var f. Eks. Malmaskibene, som man var tilbøjelig til at tro vilde blive ført ned gennem Storebælt af Hensyn til eventuelle engelske Undervandsbaade ovre ved Jyllands Vestkyst, og der kunde i og for sig ogsaa ventes stærk Trafik den anden Vej fra. Det synes jeg ikke kan have virket foruroligende, i hvert Fald ikke efter hele den Issituation, der havde været.

Hjermind: Naar jeg spørger om det, er det, fordi man nu bagefter kan danne sig den Formodning, at det var Forløber for den Flaade, der faktisk var afsejlet allerede den 4. April.

Rechnitzer: Med Norge som Destinationshavn — ja, det er muligt.

Afsnit i. (A 184—186).

Westermann: De skriver nederst S. 185: »Fra Stockholm fik vi at vide, at man ogsaa dør bedømte Situationen som ikke givende Anledning til større Sindsbevægelse«. Jeg vil gerne spørge Admiralen, hvem den Meddelelse stammede fra, og hvordan den lød.

Rechnitzer: Saa maa jeg vist igen til at have fat i min Dagbog. Men jeg vil næsten tro, at det har været en Telefon-samtale, eller at det er kommet gennem den svenske Marineattaché her. Jeg tror egentlig ikke, jeg kan give nærmere Oplysninger om det Punkt, men jeg skal gerne se efter i mine Dagbogsoptegnelser.

Rasmus Hansen: Kan det ikke tænkes, at det er paa dette Tidspunkt, Admiralen har faaet Referatet af de Meddelel-

*) jfr. A. Nr. 6.

ser, der er tilgaaet Udenrigsministeriet fra Stockholm, og at det er det, der sigtes til?

Rechnitzer: Jo, det kan det vist godt.

Westermann: 3die Stykke S. 186 hedder det: »Indberetningen af 4. April blev oplæst ved et Møde hos Udenrigsministeren den 5. April Em., hvor Chefen for Søværnskommandoen herved fik Kendskab til Indholdet af denne Indberetning i sin Helhed.« Jeg vil gerne spørge Admiralen, hvad det var for et Møde, og hvorfor Admiralen var alene til dette Møde, idet jeg forstaar, at de andre militære Chefer ikke var til Stede. Jeg ved ikke, om De husker, i hvilken Anledning De alene var kaldt til Udenrigsministeriet.

Rechnitzer: Nej, jeg kan ikke huske det, medmindre jeg kan finde det her, men det er nok muligt, jeg kan faa rekonstrueret, hvad Grunden har været. Jeg er mest tilbøjelig til at tro, at det har været et Møde angaaende denne Torpedering ovre ved Vestkysten.

Westermann: Den Torpedering fandt Sted allerede i Marts Maaned.

Rechnitzer: Det kan i hvert Fald ikke have været et Møde, som havde nogen Relation til de Forhandlinger, der havde fundet Sted; det maa have været noget, som kun vedrørte mig personlig.

Arnth Jensen: Var der ikke andre til Stede, f. Eks. den kommanderende General, eller var det kun Admiralen, der var til Stede ved det Møde hos Udenrigsministeren?

Rechnitzer: Det ser herefter ud, som om det er mig alene, men jeg tror givet ikke, det har været i Anledning af de Forhandlinger, det her drejer sig om. Det maa have været i anden Anledning, men jeg kan ikke huske hvad.

Westermann: Der staar kun, at Viceadmiralen var derovre og dér for første Gang fik Kendskab til Indholdet af Kammerherre *Zahles* Indberetning i sin Helhed.

Arnth Jensen: Naar jeg spørger, er det, fordi det ogsaa forekommer mig underligt. Jeg har set en Gang tidligere, at Admiralen har været til Forhandling med baade Udenrigsministeren, Statsministeren og Forsvarsministeren, medens den kommanderende General ikke har været med.

Rechnitzer: Det har en meget naturlig Aarsag: fordi det paa det daværende Tidspunkt udelukkende drejede sig om maritime Foranstaltninger. Det drejede sig overhovedet ikke om landmilitære Foranstaltninger; det drejede sig udeluk-

kende den første Gang om vor Neutralitetserklæring med Hensyn til Farvane og Mineudlægningen ved København og i anden Omgang udelukkende om Mineudlægningen i Bælterne. Jeg har ikke deltaget i de Forhandlinger, hvor landmilitære Spørgsmaal har været under Debat.

Arnth Jensen: De tænker paa Mødet f. Eks. den 3. September hos Statsministeren ude i Hellerup? (*Rechnitzer:* Ja). Det er altsaa maritime Foranstaltninger altsammen?

Rechnitzer: Ja, ja! — Jeg gaar ud fra, at hvis Forsvarsministeren — han var jo ogsaa nærværende — havde anset det for ønskeligt, at den kommanderende General eller Direktøren for Krigsministeriet havde været med, havde han sikkert tilkaldt dem. Men det drejede sig altsaa udelukkende om maritime Foranstaltninger.

Formanden: Admiralen kunde jo heller ikke afgøre, hvorvidt der skulde flere med eller ej.

Westermann: I det sidste Stykke af dette Afsnit, det, der begynder med »den 7. April«, skriver Admiralen: »I Løbet af Døgnet passerede et Antal tyske Auxiliærskibe (Hjælpekrydsere eller Mineskibe) samt et bemærkelsesværdigt Antal Minerydningsfartøjer og armerede Trawlere nordpaa gennem Storebælt og Sundet. — Ved de tyske Spærringer Syd for Storebælt og Syd for Sundet blev der konstateret livlig Virksomhed af Vagtskibe og Minestrygningsfartøjer, formentlig i Færd med Minerydning af disse Afsnit«. Den samme Aften, den 7. April, kommer der en Chiffer-Telefonmeddelelse til Udenrigsministeriet, indtelefoneret af Legationssekretær *Steen sen-Leth*, som foranlediger Udenrigsministeren til at henvende sig til Forsvarsministeren om, hvorvidt der foreligger noget særligt. Forsvarsministeren henvender sig derefter til Søværnskommandoen og Generalstaben for at faa at vide, om der foreligger noget særligt, og han fik da det Svar fra de militære Myndigheder, at intet usædvanligt var bemærket paa Søen, ved Grænsen eller i Nordtyskland, alt syntes fuldkommen roligt. — Jeg vil gerne spørge Admiralen om, hvorledes De, samtidig med at man har konstateret et »bemærkelsesværdigt Antal« Fartøjer, særlig Minestrygere, kan svare Forsvarsministeren om Aftenen, at der intet usædvanligt var bemærket paa Søen, og at alt syntes fuldstændig roligt?

— Endvidere vil jeg gerne have Lov til at supplere med nok et Spørgsmaal, nemlig om denne Chiffer-Telefonmeddelelse den 7. om Aftenen fra Berlin omhandlende Transportflaadens Afgang fra Stettin den 4. April, er kommet til Søværnskommandoens Kendskab den 7. om Aftenen, idet jeg ved, at det fra Berlin er blevet krævet af Udenrigsministeriet, at man skulde befordre denne Meddelelse videre til Marineministeriet.

Rechnitzer: Hvad angaar det bemærkelsesværdige Antal Fartøjer, forekommer det mig ikke, at der er noget særlig ejendommeligt ved det, eftersom alle de tyske Minespæringer laa i fuldkommen Kaos baade i Storebælt og i Lillebælt, hvorfor der maatte iværksættes Minerydningsforanstaltninger; det er ogsaa muligt, at der skulde foretages Minerydningsforanstaltninger oppe i Kattegat og Skagerak. Det havde i og for sig ikke nogen Relation til Danmark; det var et indre tysk Anliggende, saa jeg synes godt, man kan sige, at Situationen var helt rolig.

Hvad det andet Spørgsmaal angaar, om denne Chiffer-Telefonmeddelelse var kommet til vor Kundskab, maa jeg sige, at det tror jeg ikke. Jeg mindes egentlig kun, at Forsvarsministeren sagde noget til mig om, at han fra Udenrigsministeren havde faaet noget at vide om, at denne Transportflaade var afgaaet fra Stettin eller Swinemünde med vestlig Kurs. Andet erindrer jeg ikke om det. Jeg tror temmelig sikkert ikke, der er kommet en Meddelelse fra Udenrigsministeriet til Marineministeriet.

Westermann: Der er Tale om Pas-sage af et betydeligt Antal Hjælpekrydsere, og Viceadmiralen skriver selv, at det var et bemærkelsesværdigt Antal Minerydningsfartøjer, og dog svarer man Forsvarsministeren, at der intet usædvanligt er bemærket paa Søen, og at alt synes fuldkommen roligt. Jeg vil gerne vide, om Viceadmiralen staar bagved den Udtalelse, der er givet Forsvarsministeren den 7. April om Aftenen?

Rechnitzer: Jeg tror, det er fuldkommen korrekt, hvad der er sagt. Det var Fartøjer, som i og for sig ikke var egentlige militære Fartøjer, Hjælpekrydsere og andre, der kunde have alle mulige andre Formaal. Med Henblik paa Situationen her i Danmark synes jeg Svaret er helt korrekt.

Westermann: De Skibe, der blev lastet i Stettin og Swinemünde, var væsentlig Hjælpekrydsere og større Trans-

portdampere. Det er ikke, hvad man kalder egentlige Krigsskibe.

Rager: I Generalrapporten (A 137) staar udtrykkeligt, hvordan man Søndag den 7. April modtog denne Chiffer-Meddelelse i Marineministeriet, og den blev samme Dag »videregivet fra Udenrigsministeren via Forsvarsministeren til Chefen for Søværnskommandoen — ikke Meddelelsens Ordlyd, eller fra hvem den kom, men som et Rygte i Berlin vil vide, at Transportflaadens er afgaaet den 4. April, og det menes, at den skal naa sin Bestemmelsehavn den 11. April.« Det staar i Generalrapporten.

Westermann: Jeg vil gerne vide, om selve Chiffer-Telefonmeddelelsen er kommet Søværnskommandoen i Hænde.

Rager: Det er den ikke; det staar ikke i Generalrapporten.

Rechnitzer: Jeg kan vist ikke svare ud over, hvad Hr. Rager har sagt. Jeg tror ikke, vi fik den fuldstændige Ordlyd, men jeg kan ikke svare mere. Jeg har kun Erindring om en Udtalelse, der kom fra Forsvarsministeren til mig, at efter hvad Dr. *Munch* havde sagt . . .

Hoff: Admiralen skriver S. 186, at »det var mit bestemte Indtryk, at jeg gennem Forsvarsministeren blev holdt fuldt og helt underrettet om Indholdet af de Indberetninger, der fra Gesandten i Berlin tilgik Udenrigsministeren«. Paa S. 181 stod der, at der engang blev henstillet, at den militære Ledelse blev gjort bekendt med de Indberetninger, der maatte foreligge fra Gesandterne, og Forsvarsministeren lovede at ville konferere med Udenrigsministeren derom. Da vi før var ved dette Punkt, nævnte Admiralen, at der aldrig kom noget virkeligt Svar paa det, og jeg forstod paa Admiralen, at De egentlig havde Indtryk af, at den militære Ledelse ikke fik noget at vide om de Indberetninger, der kom fra Gesandterne. Jeg vil gerne høre, hvilken af de to Meddelelser der er den rigtige, eller hvordan man skal opfatte det, at Admiralen paa den ene Side mener, at man egentlig ikke har faaet ordentlig Besked fra Udenrigsministeriet, og paa den anden Side kan sige, at Admiralen gennem Forsvarsministeren blev holdt fuldt og helt underrettet om det, der kom fra Gesandten i Berlin. Jeg synes, der er en vis Modstrid her.

Rechnitzer: Jeg mener kun, at jeg har været i nogen Grad forbavset over, at jeg ikke fik at se Ordlyden af Indberetningen af 8. April. Men hvad Grunden dertil har været, ved jeg

ikke. Jeg har nærmest tænkt mig bag- efter, at det var for ikke at vække Uro i militære Kredse. Det er imidlertid mit bestemte Indtryk, at jeg af Forsvarsminis- teren i hele Perioden var helt og fuldt orienteret med Hensyn til de Forhold, der var af Interesse, og derfor har jeg staaet uforstaaende over for Aarsagen til den manglende Instruktion vedrørende denne Rapport. Det er bare en Konsta- tering af, at det har været saadan; om der har været nogen Foranledning til det, skal jeg ikke udtale mig om.

Afsnit j. (A 186—188)).*

Westermann: Der staar Side 186, og i øvrigt adskillige andre Steder i Ad- miralens Beretning, at Søværnskomman- doen opfattede saadan og saadan, og Søværnskommandoen mente saadan og saadan. Jeg vil gerne spørge, om dette giver Udtryk for den danske Søværns- kommandos Personels nogenlunde sam- menfaldende Opfattelse, eller om det er Admiralens personlige Opfattelse som Chef for Søværnskommandoen?

Rechnitzer: Selvfølgelig er det min personlige Opfattelse, men jeg havde et meget indgaaende og meget nøje Sam- virke dels med de øverste Personer i Ma- rinestaben, og ogsaa med andre af Ma- rinestabens Personel, Adjudanten og de øvrige, og jeg har ikke Indtryk af paa noget Tidspunkt at have været i Uover- ensstemmelse med nogen af det Personel, der var til Tjeneste i Søværnskomman- doen, ikke paa noget Punkt.

Westermann: Naar der staar, at Sø- værnskommandoen var af den og den Opfattelse, maa man altsaa have Lov til at regne med, at det gjaldt saavel Ad- miralen som de højere Stabspersoner, Chefen for Marinestaben, Souschefen, Adjudanten og andre.

Rechnitzer: Selvfølgelig staar det for min Regning. Jeg kunde lige saa godt have skrevet »jeg«. Det er maaske en Slags Beskedenhed, at man ikke altid skriver »jeg«. Men selvfølgelig dækker jeg det helt og holdent; det er paa mit An- svar. Men jeg gentager, at jeg ikke har haft noget Modsætningsforhold paa noget som helst Omraade til nogen af disse Mennesker.

Rager: I Generalrapporten S. 138, hvor dette Spørgsmaal er omtalt, staar netop udtrykkeligt: »Chefen for Søværns- kommandoens Opfattelse af disse og de foregaaende Dages tyske Flaadebevægel- ser, gik nærmest i Retning af« o. s. v.

Det synes, som om Koncipisten her lige- frem har villet lægge en vis Afstand mellem Søværnskommandoen i sin Hel- hed, der sidder og affatter dette her, og saa den daværende Chef. Ellers vilde han næppe udtrykkeligt have skrevet »Chefen for Søværnskommandoen«.

Rechnitzer: Det er maaske meget na- turligt; hvis ikke jeg skrev »Chefen for Søværnskommandoen«, maatte jeg skrive »jeg«. Derfor har jeg antagelig i mit Ind- læg skrevet »Søværnskommandon«. Jeg kan ikke tænke mig, at det skulde være noget som helst tilsigtet. Det kan være en ren Tilfældighed, at der kommer til at staa: »Chefen for Søværnskomman- doen havde den Opfattelse«. Det er sik- kert ogsaa fuldkommen korrekt. Jeg har naturligvis mit store Ansvar for, at de andre Mennesker i Marinestaben havde den samme Opfattelse, for jeg havde jo en ganske bestemt militærpolitisk Opfat- telse med Hensyn til vor Stilling i Rela- tion til Tyskland o. s. v., og den var efterhaanden ogsaa gaaet over paa de øvrige Mennesker derovre.

Westermann: S. 187 kommer Vicead- miralen ind paa en Redegørelse for hele Spørgsmaalet om Alarmtilstand. De en- der det første længere Stykke med en Udtalelse, der lyder saadan: »Hvis jeg imidlertid selv havde anset det for til- raadeligt, at ogsaa Søværnet forstærkede Beredskabet, havde det naturligvis været min Pligt at stille Forslag herom, og naar jeg ikke gjorde det, var det saa afgjort, fordi jeg var af den Opfattelse, at et saadant Skridt i givet Fald vilde være uden reel Betydning og muligen hidføre, at det kunde mistydes fra tysk Side med deraf følgende Eventualiteter.« Noget tilsvarende staar nederst S. 189, at naar Søværnskommandoen ikke har vil- let fremsætte Forslag om ekstraordinære Sikkerheds- og Forsvarsanstaltninger, var det dels, for at disse ikke skulde mis- tydes af den tyske Regering, og dels i Bevidstheden om, at saadanne vilde være uden reel Værdi. — Jeg vil gerne spørge, hvorledes Viceadmiralen vil forklare, at et Beredskab ikke skulde have nogen reel Betydning eller have reel Værdi, og hvor- ledes Tyskerne overhovedet skulde faa Kendskab til et forhøjet Beredskab og derfor faa Anledning til at mistyde det. Det forhøjede Beredskab skulde jo blot gives i en Kode til de Skiibe, der var paa Søen og vilde kun medføre Foranstalt- ninger indenbords, som ikke under nogen

*) Om »Alarmberedskab« se Viceadmiralens supplerende skriftlige Udtalelser i Till. nedenf. St. 379—84.

Omstændigheder kunde komme til Tyskernes Kundskab.

Rechnitzer: I November Maaned 1939 fik vi fra Tyskerne Henvendelse om engelske Undervandsbaades Krænkelse af Danmarks Neutralitet i Storebælt, med Opladning af Akkumulatorer o. s. v., og sendte i den Anledning øjeblikkelig nogle Torpedobaade fra Aarhus, hvor Hovedstyrken laa, til Bælterne. Dette gav Anledning til en voldsom Opstandelse i Aarhus; alle troede, at Danmark var kommet i Krig, for det første, de gjorde om Bord i Skibene, var at pibe med Sirenerne og ringe med Klokkerne. Aarhus stod helt paa den anden Ende, man var i den Grad overbevist om, at Danmark var lige paa Nippet til at komme i Krig. Jeg vil nu ikke sige, at det var Hovedgrunden, men jeg var paa det rene med, at dels en Koncentration af Styrkerne her i Danmark og dels et forhøjet Beredskab kun kunde bidrage til at vække Uro inden for den tyske Ledelse, samtidig med at jeg i Virkeligheden ikke tillagde et forøget Beredskab, en Forøgelse af Sikringsstyrken nogen reel Betydning over for den eventuelle Situation, der kunde komme til at foreligge, saaledes som jeg tror adskillige Gange at have givet Udtryk for: at over for et Angreb fra tysk Side var Situationen paa Forhaand haabløs for Danmark.

Rasmus Hansen: Var det inden for Deres Beføjelse at ræsonnere over, hvad der skulde gøres? Var det ikke et Regeringsanliggende? Og var det egentlig ikke Deres Pligt, vilde det, naar Forsvarsministeren kom fra en Konference hos Kongen og gav Meddelelse om — og det maa han utvivlsomt have gjort —, at nu skulde der indføres Alarmberedskab, vilde det saa ikke have været rimeligt, at De allerede paa det Tidspunkt i hvert Fald over for Forsvarsministeren havde spurgt om, hvorledes dette skulde forstaas?

Rechnitzer: Jeg er ganske enig i, at der maa paa det omhandlede Punkt være sket en Misforstaaelse fra Forsvarsministerens Side, men efter min bedste Overbevisning — og jeg tror, at Viceadmiral Vedel, som ogsaa var nærværende, vil kunne bekræfte det — er der overhovedet ikke talt derom. Vi havde ikke inden for Søværnet noget, der hed Alarmberedskab. Vi havde Sikringstjeneste i forskellige Gradueringer Nr. 1, 2 og 3*), og hvis Spørgsmaalet var kommet frem, vilde det efter min Mening have givet Anledning

til en Forhandling med Ministeren om, under hvilke Omstændigheder et saadant forhøjet Beredskab skulde være traadt i Virksomhed. Det drejede sig baade om Skibe paa Søen og om Institutioner paa Landjorden, om Skibe, som var til Reparation o. s. v., og Skibe i Havn. Det er meget muligt, at hvis man var gaaet dertil, havde man sagt: Paa Søen Sikringstjeneste 3, andre Steder Sikrings-tjeneste 2, og atter andre Steder Sikringstjeneste 1. Jeg tror, der maa foreligge en Misforstaaelse, at Forsvarsministeren maa have ment at have givet en Besked om, at Alarmberedskab ogsaa skulde omfatte Marinen. Men hverken Viceadmiral Vedel eller jeg kan have haft den Opfattelse, for i saa Fald vilde Marinestaben øjeblikkelig være kommet til mig og have sagt, at der forelaa en Ordre, og hvis jeg paa noget Tidspunkt havde kunnet tænke mig, at der forelaa en Ordre fra Regeringen om forhøjet Beredskab, kunde det aldrig i Livet være faldet mig ind at gaa imod en saadan Ordre. Jeg kunde maaske have sagt: jeg vil tilraade, eller: jeg vil fraraade, men en Ordre fra Regeringen kunde jeg aldrig nogen Sinde tænke mig at gaa imod.

Rasmus Hansen: Forsvarsministeren kommer tilbage fra et Møde hos Kongen, et Møde, hvori bl. a. ogsaa Statsministeren og Udenrigsministeren har deltaget. Synes De saa ikke, det er ret utroligt, naar Forsvarsministeren afgiver Meddelelse til Hæren om, at der skal indføres Alarmberedskab, at han saa ikke skulde have givet Meddelelsen ogsaa til Marinen derom?

Rechnitzer: Efter min Overbevisning var Foranledningen til, at der blev indført Alarmberedskab for Hæren, at Mandskabet ikke boede paa Kaserne, men boede rundt omkring, i hvert Fald paa mange forskellige Steder, var indlogeret hos private, og at det derfor var vanskeligt i en given Situation at faa dem tilkaldt. Saadan noget gjaldt jo ikke for de udrustede Skibe, der havde Besætningerne om Bord. Det var efter min Mening Foranledningen til, at man lod de paagældende Dele af Hæren træde i Alarmberedskab, men der var ikke Tale om det for Flaadens Vedkommende. I hvert Fald har jeg ikke — og sikkert heller ikke Viceadmiral Vedel — været af den Opfattelse, at der har været Tale om det. Hvis der havde været Tale om det, maatte det ganske uvægerligt have foranlediget en Debat om, paa hvilke Om-

*) A. 164.

raader og i hvor høj Grad et saadant Beredskab skulde effektueres rundt omkring.

Rasmus Hansen: I Statsministeriets Protokol over, hvad der er foregaaet den 8. April under Konferencen hos Kongen, hedder det, at man var dog i Øjeblikket blevet staaende ved følgende: 1) De tjenstgørende. Styrker sættes i fuldt Alarmberedskab, 2) Der genindkaldes uddannet Mandskab til »Niels Iuel«. Det fremgaar altsaa af denne i øvrigt meget kortfattede Protokol, at ogsaa Flaadens Forhold har været til Drøftelse hos Kongen, og netop denne Omstændighed gør det, synes jeg, saa meget mere usandsynligt, at Forsvarsministeren, efter at være vendt tilbage til Ministeriet fra Konferencen hos Kongen, ikke over for Dem skulde have rejst Spørgsmaalet om Flaadens Beredskab i den foreliggende Situation.

Rechnitzer: Jeg kan kun dertil svare, at det forholder sig fuldstændigt, som jeg har sagt; det kom slet ikke paa Tale. Det eneste, der kom til at foreligge, var, at man skulde ikke foretage Genindkaldelser til Kystdefensionen, men at man skulde opretholde Genindkaldelserne til »Niels Iuel«. Derudover blev der ikke talt om Flaadens Beredskabsforhold af nogen Art. Det vilde saa ganske givet have foranlediget, at vi havde maattet ind paa en Drøftelse af, under hvilke Former et saadant forøget Beredskab skulde have fundet Sted for Flaadens Vedkommende. Men jeg nærer ikke Spor af Tvivl om, at det maa skyldes en Misforstaaelse fra Forsvarsministerens Side, at han ikke har gjort opmærksom paa det under de givne Forhold, og jeg har ogsaa gjort opmærksom paa, at det havde været uden reel Betydning, om der var sket et forøget Beredskab.

Formanden: De var klar over, at der var Tale om højeste Beredskab for Hærens Vedkommende, men De mener altsaa ikke, at der blev nævnt noget om Marinen. Men De selv havde den Opfattelse, at det vilde være urimeligt at sætte Søværnet i højeste Beredskab?

Rechnitzer: Ja. For Hærens Vedkommende var det meget under Hensyn til, at Mandskabet boede uden for Kasernerne.

Rasmus Hansen: De ved, at den tidligere Forsvarsminister *Alsing Andersen* har en anden Opfattelse af, hvad der er foregaaet, end De?

Rechnitzer: Jeg har først igen talt med Hr. *Alsing Andersen*, og det var et Øjeblik her i Rigsdagsbygningen, da jeg gik ned for at spise Frokost i Snapstinget; ellers har jeg ikke set ham, siden jeg tog Afsked med ham i Ministeriet i 1940. Jeg har saaledes ikke haft Lejlighed til at drøfte dette Spørgsmaal om Alarmberedskabet med ham, og jeg har i og for sig slet ikke tænkt over det, før jeg saa Redegørelsen i »Politiken« Dagen efter Befrielsen, hvor jeg til min Forbavselse saa omtalt, at det skulde være bebrejdet mig i stærke Vendinger, at jeg ikke havde indført dette Beredskab. Det er derfor, jeg her for Kommissionen udtrykkeligt har gjort opmærksom paa, at saadan og saadan laa Forholdene.

Westermann: Det Spørgsmaal, jeg rettede før til Admiralen, har jeg for det ene Punkts Vedkommende faaet besvaret med, at Admiralen mener, at det ikke vilde have haft nogen reel Betydning at skærpe Beredskabet inden for Flaaden. Det andet Spørgsmaal: hvordan Tyskerne overhovedet skulde have faaet Kendskab til et forhøjet Beredskab, saaledes at det — som Admiralen skriver — kunde blive mistydet fra tysk Side med deraf følgende Eventualiteter, har jeg ikke faaet besvaret af Admiralen. Jeg kan ikke se, at det, at der i en enkel Kode var blevet udsendt Meddelelse om Sikrings-tjeneste 3, kunde være blevet opfanget af Tyskerne, og det vilde dog have medført, at alle Enheder af Flaaden vilde have været ganske anderledes forberedt, end de var den 9. April om Morgen. Naar Admiralen videre anfører, at Beredskabsforholdet for Hærens Vedkommende efter Admiralens Mening skyldtes den Omstændighed, at en Del af Mandskabet boede uden for Kasernerne, og at det derfor vilde tage en vis Tid at faa det samlet, hvorledes kan Admiralen saa forklare, at det samme Forhold ikke skulde gøre sig gældende for Søværnet, hvis Personel efter Admiralens Ordre udtrykkeligt fik Landlov den 8. April om Aftenen med Frihed til næste Morgen?

Rechnitzer: Det, som det i væsentlig Grad drejede sig om, var jo Forholdene nede ved Grænsen, hvor man ønskede at have Mandskabet samlet. Men jeg vil hævde, at de Skibe, som var ude paa Søen, havde selvfølgelig deres Besætninger om Bord, og de var altsaa krigsberedte, hvorimod de Skibe, der laa inde, ikke i den Forstand var det. Det Spørgs-

maal, som laa for dengang, angik udelukkende dem, der boede uden for Kaserne, det var naturligt, at de blev konfigureret paa Kaserne. Det var ikke min Opgave hverken at give Tilslutning eller at fraraade. Jeg fandt det under de daværende Forhold naturligt, at man gjorde saadan.

Rasmus Hansen: Jeg vil gerne gaa tilbage til Spørgsmaalet om Forsvarsministerens Ordre vedrørende Alarmberedskabet. I den Redegørelse, Kommissionen har modtaget fra den tidligere Forsvarsminister Alsing Andersen, siger han bl. a. følgende, som jeg med Formandens Tilladelse gerne vil læse op*):

»Dagen efter eller maaske to Dage efter den 9. April kom Medlemmer af min Rigsdagsgruppe til mig og fortalte, at man i den konservative Gruppe hævdede, at Søværnet ikke havde været sat i Alarmberedskab den 8. April, saaledes som det havde været Tilfældet med Hæren. Jeg svarede straks, at det var noget Snak, og at der maatte foreligge en eller anden Misforstaaelse, men jeg meddelte naturligvis Viceadmiralen denne Paa-stand, da jeg senere paa Dagen kom i Ministeriet. Viceadmiralen erklærede da, at det var rigtig nok, at han ikke havde beordret forhøjet Beredskab for Søværnets Vedkommende. Da jeg udtrykte min Forbavelse herover, eftersom jeg dog i Fællesmødet med Hærens og Søværnets øverste Myndigheder havde meddelt Beslutningen fra Amalienborg-Konferencen den 8. April, svarede Viceadmiralen, at han ikke havde anset det for nødvendigt paa det Tidspunkt, fordi Flaadens Skibe, naar der som i dette Tilfælde var etableret Sikringstjeneste, praktisk talt var i samme Beredskab, som Hærens Afdelinger nu vilde komme. Da jeg hertil svarede, at det ikke et Øjeblik var faldet mig ind, at Søværnskommandoen ikke havde foretaget en Forhøjelse af Beredskabet samtidig med Hæren, udviklede Viceadmiralen sit Synspunkt nærmere med Henvisning til Omfanget af de 3 forskellige Grader af Beredskab, som Søværnskommando-Ordre indeholdt. Jeg misbilligede over for Viceadmiralen, dels at der ikke var givet Ordre om forhøjet Beredskab, og dels at Viceadmiralen ikke havde talt med mig om Spørgsmaalet.«

Admiralen vil heraf se, at den forhenværende Forsvarsministers Fremstilling af Forholdet er vidt forskellig fra den, De i Dag har givet os her i Kommissionen.

Rechnitzer: Jeg kan kun henholde mig til det, jeg har givet Udtryk for i mit Indlæg til Kommissionen, at saadan var efter min Opfattelse Situationen, at saadan var de Forholdsordrer, der blev givet eller ikke blev givet, og saadan foretog den Diskussion og de Forhandlinger, der blev ført med Forsvarsministeren. — Jeg maa sige, at jeg har ikke noget som helst Indtryk af, at det nogen Sinde er blevet mig bebrejdet, at jeg ikke skulde have udført en given Ordre. Det maa bero paa en Hukommelsesforskydning hos Forsvarsministeren, at det skulde være sket. Jeg har udtrykkeligt nævnt efter min bedste Overbevisning, hvordan det foregik. Jeg har ogsaa gjort opmærksom paa her i mit Indlæg, hvordan den Forhandling foregik: at Forsvarsministeren meddelte mig, at han troede, vi havde været i Alarmberedskab, og jeg tillagde det paa det daværende Tidspunkt i og for sig ikke nogen Betydning, men sagde: vi har ikke noget »Alarmberedskab«, hvortil Forsvarsministeren sagde: jeg ved ikke hvad man kalder det, og det er i og for sig ogsaa ligegyldigt. Derudover har vi ikke talt om Sagen; kort efter gik jeg min Vej, og senere har jeg ikke talt med Forsvarsministeren eller overhovedet set noget om det, før jeg i Dagbladet »Politiken« Dagen efter Befrielsen saa de Udtalelser, som man i den Anledning fremkom med, og som foranledigede mig til at sende et lille Indlæg til »Politiken«, hvor jeg gjorde opmærksom paa, at de Oplysninger, der var givet med Hensyn til Søværnskommandoens Forberedelser, paa flere Punkter var ganske urigtige. Jeg maa i enhver Henseende fastholde, at hvad jeg har nævnt her, er fuldkommen korrekt og i fuldstændig Overensstemmelse med hvad der er foregaaet. Hvis jeg skulde have misforstaaet Forsvarsministerens Udtalelser, saa maa ogsaa Viceadmiral *Vedel* have misforstaaet dem. Kontreadmiral *Hammerich* var ikke til Stede, fordi han havde tilkaldt den tyske Marineattaché. Nu er han død, men Viceadmiral *Vedel* lever i hvert Fald, og jeg kan ikke tænke mig andet, end at hvis jeg skulde have misforstaaet de Udtalelser, der faldt, saa vilde han ikke have gjort det, og saa vilde der være

*) A. 51.

kommet Henvendelse til mig om forhøjet Beredskab.

Formanden: Havde det ikke været rimeligt, om Viceadmiralen havde spurgt, om det ikke ogsaa gjaldt Søværnet?

Rechnitzer: Ja, hvis jeg havde ment, der var Foranledning til det, det havde jeg ikke alene Ret, men ogsaa Pligt til at gøre — det har jeg udtrykkeligt nævnt i mit Indlæg. Men jeg mente ikke, det var tilraadeligt under de foreliggende Omstændigheder. Jeg tror, den højtærede Formand vil kunne se det af min Beretning.

Formanden: Det har jeg set, men det havde dog under en saadan Situation været rimeligt, om man havde søgt at skaffe Klarhed, saa der ikke bagefter kunde være Tvivl om, hvorvidt Søværnet var inddraget sammen med Hæren under den paagældende Bestemmelse.

Rechnitzer: Jeg var ikke i Tvivl om, at det ikke var med under den, afgjort ikke. I min Sjæl var der ikke nogen som helst Tvivl om det.

Westermann: Jeg fik stadig ikke Svar af Admiralen paa det Spørgsmaal, hvorledes Tyskerne skulde komme til Kendskab om og mistyde en Ordre til forhøjet Beredskab den 8. April om Aftenen.

Rechnitzer: Det var ikke saa unaturligt, om Tyskerne kunde faa Kendskab til det rundt omkring alle Steder i Landet. Det er muligt, at det ikke var sket, men det er ogsaa muligt, at det kunde være sket. Jeg vil anse det for overvejende sandsynligt, at de med det Efterretningssystem, som de vel ogsaa havde her i Danmark, havde faaet Efterretning om det med det samme. Det vil jeg anse for overvejende sandsynligt. Jeg kan naturligvis ikke sige bestemt, om det vilde være sket, men Muligheden var til Stede.

Westermann: Admiralen mener altsaa, at man aldrig vil kunne foretage en Forstærkelse af Beredskabet af Hensyn til den, man frygter for?

Rechnitzer: Det kommer selvfølgelig an paa, hvem man frygter under de givne Forhold, og hvor nær man er op ad Livet af ham. Jeg mente, at under de forhaandenværende Forhold var det ikke hensigtsmæssigt, og at det under den Situation, der kunde komme til at foreligge, var uden Betydning.

Westermann: Og med Hensyn til det andet Spørgsmaal svarede Admiralen, at der er kun tænkt paa de Tropper af

Hæren, som laa i Nærheden af Grænsen. Vil det sige, at Admiralen den 8. April om Aftenen saa fuldstændig bort fra Muligheden af, at der kunde ske noget i Københavns Nærhed, siden Admiralen beordrede Orlov givet for alle Enheder i Københavns Nærhed, ogsaa Kystværnet?

Rechnitzer: Min Opfattelse var i de Dage, da Situationen var meget spændt, at man skulde lade Livet gaa sin normale Gang og ikke foretage Foranstaltninger, som kunde vække Uro i Tyskland og give det Anledning til at blande sig i vore Forhold, eventuelt til en Besættelse af et eller andet Omraade af Danmark, Foranstaltninger, som kunde virke provokerende over for dem, fordi der, som jeg har nævnt gentagne Gange, over for et Angreb fra tysk Side ikke var noget at stille op for Danmark. Derfor gjaldt det om ikke at give dem Anledning til at blande sig i vore Forhold, f. Eks. til at kunne sige: De foretager de og de Aktioner mod Tyskland. Det var mit Synspunkt.

Westermann: Jeg forstaar, at Admiralen har taget det Standpunkt, at man overhovedet ikke maatte foretage sig noget, som paa nogen Maade kunde virke udæskende paa Tyskland.

Rechnitzer: Ja.

Westermann: Men vil Admiralen ogsaa fastholde, at et forhøjet Beredskab — i Stedet for at der blev givet Landlov til den ene Halvdel af Besætningen — vilde have medført, at Besættelsen af København havde fundet Sted paa samme beskæmmende Maade, som den skete?

Rechnitzer: Efter min Mening har den saakaldte »beskæmmende« Maade, som Kommandørkaptajnen nævner, ikke noget at gøre med Beredskabet. Den skyldes udelukkende den Situation, som var fremkaldt af Isen: at vi ikke kunde holde Patrouillefartøjerne ude. Maaske kan man under visse heldige Forhold fra Forterne hindre en Passage, men normalt kan man ikke gøre det, men det maa være Patrouillefartøjernes Opgave at anholde Fartøjer, og det var efter min Mening udelukkende Manglen paa Patrouillefartøjer paa Grund af Issituationen, som bevirkede, at de to Skibe kunde gaa ind og lægge til. Men for øvrigt vil jeg gerne bemærke, at hvis man fra Hærens Side havde tænkt sig den Situation, havde det ikke været unaturligt, om man havde etableret en vis Bevogtning med de Tropper, der var til Raadighed, f. Eks. paa Langelinie eller i de andre Kystbyer,

saa jeg gaar ud fra, at man heller ikke i Hæren har anset en Aggression mod København for saa nær forestaaende. Men i øvrigt vil jeg hævde, at det var ikke de to Koffardiskibes Indtrængen, der var det afgørende. Det afgørende var Truslen fra de tyske Luftfartøjer, der var her, og som naar som helst kunde blive efterfulgt af et langt større Opbud.

Kristen Amby: De har flere Gange forklaret, hvad der var Deres Indstilling til dette Spørgsmaal, men jeg kan vedvarende ikke forstaa, at naar Forsvarsministeren, der kommer fra dette vigtige Møde, siger, at nu skal der være Alarmberedskab for Værnene, saa siger De: naa, Alarmberedskab, det er den tekniske Betegnelse i Hæren, i Flaaden har man en anden teknisk Betegnelse, og at De saa ikke siger til Forsvarsministeren, som jo ikke i den Forstand kan være sagkyndig: hvad betyder det for Flaadens Vedkommende? Jeg kan ikke forstaa det. Forsvarsministeren kommer her fra et Møde, hvor der er taget Beslutning om visse Foranstaltninger, Foranstaltninger, som for Hærens Vedkommende ogsaa kan virke udæskende paa Tyskerne, ligesaa vel som naar man træffer dem for Flaadens Vedkommende, og han bruger det almindelige Udtryk: at der skal være Alarmberedskab, et teknisk Udtryk, som kun gælder for Hæren, medens det for Søværnet hedder Sikringstyrke 1, 2, 3. Jeg kan ikke forstaa, at De ikke spørger Forsvarsministeren, hvad det betyder for Flaadens Vedkommende; for det Synspunkt, De fremfører her som Deres Motiv til ikke at foreslaa det selv: at det kunde virke udæskende, maa De være klar over kunde være gældende med ligesaa stor Vægt, naar det drejer sig om Tropper ved Danmarks Grænse, Grænsen op til Tyskland. Det skulde paa Forhaand synes sandsynligt, at det var mindre udæskende at have et forhøjet Beredskab, hvad enten det var Sikringstyrke 2 eller 3, her i København og i Skibe paa Søen, end at indføre højeste Alarmberedskab for de Tropper, der staar umiddelbart ved Tysklands Grænse, og De maatte være klar over, at naar Ordren var givet til Hæren — og det var der ikke Tvivl om — og blev effektueret, kunde dette Motiv overhovedet ikke spille nogen Rolle mere for Flaadens Vedkommende, for hvis Tyskerne vilde reagere, som De formodede, mod det som noget udæskende, maatte det da i hvert Fald

være mindre udæskende — det vil De sikkert erkende — at forhøje et Beredskab herinde paa Flaadens Skibe end at sætte Hæren i Alarmberedskab ved Grænsen.

Rechnitzer: Hvis Forholdet havde været det, som Hr. Amby nævner, at der var kommet den Besked, at nu skal Værnene sættes i Alarmsberedskab, vilde det selvfølgelig have været lynende forkert, hvis jeg ikke med det samme havde sagt: det maa selvfølgelig gælde ogsaa for Flaaden, og saa er det ligegyldigt, om det teknisk set kaldes Sikringstjeneste det ene eller det andet. Altsaa, hvis der var kommet Besked om, at nu skal Værnene i Alarmberedskab, havde det været min selvfølgelig Pligt at sige: ja, men paa hvad Maade skal det gælde Flaaden? Det er jeg ikke et Sekund i Tvivl om, og med alle de Forhandlinger, jeg havde med Forsvarsministeren, som jeg havde forhandlet daglig med gennem en Aarrække, havde det været fuldkommen naturligt, at jeg havde spurgt ham: skal vi saa gaa over til Sikringstjeneste 2 eller Sikringstjeneste 3 for Flaadens Vedkommende. Men det var ikke paa den Maade, det foregik. Der kom Besked om, at der havde været Møde, og at man dør var blevet enig om ikke at foretage Foranstaltninger, der paa nogen Maade kunde virke udæskende, og at man derfor havde udsat at indkalde forøget Mandskab til Kystbefæstningen, men havde ment, at Genindkaldelserne til »Niels Iuel« burde opretholdes. Derefter blev der saa, med Henblik paa, at General Prior, tror jeg, foreslog at mobilisere, ført en Forhandling om, hvad der var opportunt for Hærens Vedkommende, og der blev dør gjort gældende, at det var nødvendigt for Hærens Mandskab som boende udenfor at være konsigneret paa Kaserneerne, fordi de ellers ikke kunde tilkaldes. Saaledes laa Forholdet. Det er fuldkommen urigtigt at ville sige til mig bagefter, at der var en bestemt Ordre om Alarmberedskab for Værnene, for det var der ikke; i hvert Fald maatte jeg saa have misforstaaet det totalt, og ligeledes mine nærmeste Medarbejdere, og det er positivt umuligt, at vi skulde have gjort det; det er udelukket.

Rasmus Hansen: De siger, at der ikke er givet nogen Ordre om Alarmberedskab for Værnene, men De er jo til Stede i det Møde, hvor Chefen for Generalkommandoen faar Besked om, at der skal være

Alarmberedskab for Hæren, ikke sandt? Men den Omstændighed, at denne Del af Ordren gives og opfattes af Chefen for Generalkommandoen, foranlediger Dem ikke til at spørge Forsvarsministeren, hvorledes man saa skal forholde sig for Flaadens Vedkommende?

Rechnitzer: Nej, fordi, som jeg har nævnt flere Gange, Foranledningen til, at det for Hærens Vedkommende blev saaledes, efter min Mening udelukkende var det omtalte Forhold; der blev, saavidt jeg husker, spurgt General *Prior*, hvorfor det var nødvendigt at faa dette forhøjede Beredskab — jeg gik ud fra, at Mandskabet boede paa Kaserne —, og der blev svaret, at det var, fordi de boede uden for Kaserne, og saa skønnede jeg, at det var meget naturligt at konsignere dem i Kaserne. Men der var efter min Opfattelse ikke Tale om noget forstærket Beredskab for Flaadens Vedkommende — maaske under Hensyn til at man ikke helt kan sammenligne Hærens Beredskab og Flaadens, fordi alle Skibe, der var udrustet, havde for saa vidt Sikringsstyrke 1, der i Virkeligheden var et højt Beredskab; det, der kunde være Tale om, var de Skibe, som laa inde, og Kystbefæstningen, og med Hensyn til det mente jeg ikke der var Anledning til forhøjet Beredskab.

Rasmus Hansen: I Deres Redegørelse til Kommissionen omtaler De, at der umiddelbart før Deres Afgang som Vice-admiral finder en Samtale Sted mellem Dem og Forsvarsministeren om den Misforstaaelse, der er opstaaet vedrørende Flaadens Alarmberedskab. Ifølge Deres egen Redegørelse siger Forsvarsministeren i Løbet af denne Samtale, at han havde troet, at ogsaa Marinen var i Alarmberedskab paa tilsvarende Maade som Hæren, altsaa fra Dagen før Overfaldet foregik. Derefter tilføjer De: »Jeg svarede hertil, efter hvad jeg husker, at der for Søværnet ikke fandtes Begrebet Alarmberedskab, men 3 forskellige Graderinger af Sikringstjenesten. Forsvarsministeren bemærkede hertil, hvad jo var saare naturligt, at han ikke kendte nærmere til selve Udtryksformen«. Kan det ikke tænkes, at Misforstaaelsen mellem Dem og Forsvarsministeren er opstaaet ved, at han har benyttet en Udtryksform, som ikke var teknisk rigtig, men som efter hans Mening dækkede, hvad der var blevet besluttet under Konference hos Kongen?

Rechnitzer: Jeg tror, jeg allerede flere Gange har gjort gældende, at Forsvarsministeren utvivlsomt har ment, at han har givet en saadan Ordre. Jeg mener kun, det maa bero paa en Misforstaaelse hos Forsvarsministeren, da den, som jeg har nævnt flere Gange, vilde have fremkaldt en Drøftelse af, under hvilken Form det skulde foregaa. Det er fuldkommen rigtigt, at Forsvarsministeren en Dag sagde til mig — jeg tænkte i og for sig ikke videre over det —: jeg troede egentlig ogsaa Flaaden havde været i Alarmberedskab, og dertil svarede jeg paa det daværende Tidspunkt: Vi havde ikke noget, der hed Alarmberedskab. Men derudover har vi ikke talt om Sagen.

Westermann: Jeg vil gerne spørge, om Admiralen har været til Stede, baade da Ordren blev givet om højeste Alarmberedskab for Hæren, og derefter, da den blev trukket tilbage for alt Øst for Lillebælt og ændret til forstærket Beredskab, hvad der altsaa skulde gælde for København. Fandt Admiralen ikke noget paa-faldende i, at Hærens Mandskab og Befalingsmænd blev holdt i Kaserne ved København, mens Flaadens Mandskab gik i Land med Landlov?

Rechnitzer: Jeg har øjensynlig ikke ment under de daværende Forhold, at der var noget ejendommeligt i det.

Frede Nielsen: Admiralen taler i sin Beretning Side 187 om Mødet Mandag Formiddag Kl. 10.30, Forsvarsministeren taler i sin Redegørelse Side 43 ogsaa om dette Møde Kl. 10.30, men derefter hedder det midt paa Side 44: »Noget efter Kl. 11.30« — i Mellemtiden har Forsvarsministeren været til en Konference hos Kongen — »kom jeg tilbage til Marineministeriet, hvor Generalkommando og Søværnskommando ventede. Jeg meddelte, at man ikke mente at burde foretage andre Indkaldelser end til »Niels Iuel«, men at der i øvrigt skulde etableres højeste Alarmberedskab« o. s. v. Der er altsaa Tale om to Møder. Der er det Møde, som Admiralen omtaler i sin Beretning, Mødet Kl. 10.30, men Mødet, hvor det bliver omtalt, er Kl. 11.30, efter Mødet paa Amalienborg. Der skal det altsaa være blevet sagt Kl. 11.30.

Rager: Og saa igen Kl. 17.

Hjermind: Jeg vender tilbage til det Spørgsmaal, der stilledes af Hr. Rasmus

Hansen vedrørende den Samtale, der har fundet Sted med Viceadmiralen og Forsvarsministeren nogle Dage efter den 9. April. Der staar i Forsvarsministerens Redegørelse, at Viceadmiralen skal have svaret, at han ikke ansaa det for nødvendigt paa det Tidspunkt. Jeg har egentlig undret mig over, hvorfor Viceadmiralen ikke dør, umiddelbart efter den 9. April, blot svarede: det har jeg ikke faaet Ordre til. Det var i og for sig meget lettere, hvis Viceadmiralen ikke havde faaet nogen Ordre til det forhøjede Beredskab.

Rechnitzer: Det kunde for saa vidt have været meget naturligt, om jeg havde svaret saaledes med det samme. Jeg har ikke paa det daværende Tidspunkt tænkt nærmere over det, tror jeg. Det var egentlig ikke et Problem, der blev rejst; det var noget, der blev sagt i Løbet af en Samtale, hvor vi talte om noget helt andet; jeg husker ikke om det var, da jeg tog min Afsked. Det var rent konversationsmæssigt, det kom frem. Hvis jeg havde ment, at det var et Problem af Betydning, vilde jeg utvivlsomt have uddybet det og gjort Rede for, hvordan det forelaa.

Rasmus Hansen: De kan da ikke have været uvidende om, at det var et Forhold, som blev stærkt diskuteret i Dagene efter den 9. April, baade i politiske Kredse og, saavidt jeg ved, ogsaa blandt Flaadens Officerer.

Rechnitzer: Ja, men det var et andet Spørgsmaal. Det var selve Spørgsmaalet om, hvorvidt Flaaden blev sat i forhøjet Beredskab eller ikke. Dør har man kritiseret fra Marinens Side, hvad jeg finder meget naturligt. Jeg kan ikke se, at de to Ting har noget med hinanden at gøre. At man har kritiseret, at man ikke havde forhøjet Beredskab, er en anden Side af Sagen; jeg synes ikke, at denne Forhandling i Dagene efter den 9. April har nogen Relation til de Forholdsregler, der er kommet fra Forsvarsministeren. Jeg har i hvert Fald ikke set noget om det.

Bomholt: Kl. 11.15 er Forsvarsministeren paa Amalienborg til et kortvarigt Møde, hvor højeste Alarmberedskab besluttet. Kl. 11.30, godt og vel et Kvartter senere, er han i Ministeriet og afgiver efter eget Opgivende Ordren, og Kl. 14 er der Ministermøde, hvor højeste Alarmberedskab bliver godkendt, hvilket formentlig de tilstedeværende Ministre i Dag

vilde kunne bevidne. Der er altsaa her kun en Tidsspændvidde fra Kl. 11.15 til Kl. 14. Er det psykologisk tænkeligt, at Forsvarsministeren ikke skulde have nævnt, at Værnene skal sættes i højeste Alarmberedskab, i denne 2—3 Timers Pause mellem Amalienborg og Ministermødet? Jeg gaar ud fra, at Admiralen giver mig Ret i dette. Og Kl. 17 er der Møde i Ministeriet, efter at der har været afholdt nyt Ministermøde, og dør vedtages det at opretholde højeste Alarmberedskab i Sønderjylland, medens det øvrige Land faar næsthøjeste Trin. Erindrer Admiralen, at denne Beslutning blev truffet?

Rechnitzer: Maa jeg læse op, hvad jeg har skrevet i mine Dagbogsoptegnelser. Der staar her: »Senere paa Formiddagen forelaa Meddelelse om, at Minerne var udlagt paa 3 Steder« — det er altsaa i Norge — »alle godt Nord for Bergen« o. s. v. Saa staar der: »Møde med Generalerne til Formiddag. Alarmeringstjeneste for Hæren. Ingen Genindkaldelser. »Niels Iuel«s Besætning indkaldt paany. Kl. 14.30, man afventer Communiquet fra Norge« o. s. v.

Formanden: Ja, det siger jo ikke noget.

Rechnitzer: Det siger i og for sig ikke noget: »Stats-, Udenrigs- og Forsvarsministeren var Kl. 11 til Møde hos Kongen, der havde taget meget roligt paa Situationen og var indforstaaet med, at der ikke fra vor Side foretoges opsigtsvækkende Skridt, men at man foreløbig indskrænkede sig til de Foranstaltninger, der lige er omtalt«.

Rager: Staar der ikke noget om Mødet Kl. 17, Hr. Viceadmiral?

Rechnitzer: Det skal jeg se — nej, det gør der ikke.

Frede Nielsen: Der har været to Møder; det staar ogsaa i Admirals Beretning. Der er Mødet Mandag Formiddag Kl. 10.30 (Side 187), og Side 188 staar der bl. a.: »Den tyske Marineattaché blev omtrent samtidig anmodet om at komme op i Marineministeriet, hvor han indfandt sig Kl. ca. 11.30; da jeg selv paa dette Tidspunkt var optaget af Mødet hos Forsvarsministeren« o. s. v. Der har altsaa været to Møder.

Bomholt: Maa jeg ikke lige gentage Spørgsmaalet: om Admiralen ikke erindrer noget fra Mødet Kl. 17 med Hensyn til at opretholde højeste Alarmberedskab

for Sønderjylland, medens man har næsthøjeste Trin for det øvrige Land?

Rechnitzer: Nej, jeg er ikke helt sikker paa, om der var Møde igen Kl. 17, om der var et senere Møde.

Westermann: Det staar i Ministerens Beretning Side 44: ved 17-Tiden havde jeg et Møde med Generalerne o. s. v.

Rechnitzer: Mit Indtryk fra den Dag var i Virkeligheden kun, at der ikke skulde foretages ekstraordinære Skridt ud over Genindkaldelserne til »Niels Iuel«, at Indkaldelserne til Kystdefensionen ikke skulde opretholdes, og at der skulde indføres dennes Alarmeringstjeneste for Hæren. Det er mit Indtryk af de Samtaler, der fandt Sted.

Kristen Amby: De har flere Gange forklaret Kommissionen, at Deres Skøn var, at det var bedst, at man intet foretog sig, at man ikke foretog sig noget ekstraordinært, Livet skulde gaa saa roligt som normalt. Men i Søværnets Generalrapport hedder det angaaende det Møde, der blev holdt Kl. 10.30, efter at man har refereret den faretruende Meddelelse, der var indløbet: »Denne faretruende Meddelelse foranledigede Chefen for Generalkommandoen og Chefen for Generalstaben til at foreslaa Indkaldelsen af den fulde Sikringsstyrke, samt at samtlige Hærens Afdelinger øjeblikkeligt blev sat i Alarmberedskab, og at der foretoges en Flyveropklaring langs Landegrænsen«. Og videre hedder det: »Endvidere henstilledes« — jeg maa gaa ud fra, som det er skrevet, at det er Generalkommandoen, der henstiller — »til Søværnskommandoen, at der ogsaa indkaldtes en Sikringsstyrke til Kystdefensionen«. Det hedder videre: »Chefen for Søværnskommandoen« — det er altsaa Dem, Hr. Admiral — »og Chefen for Marinstaben var indforstaaet hermed og erklærede, at man ogsaa« — det er altsaa noget underordnet — »maatte have genindkaldt det hjemsendte Mandskab til Artilleriskibet »Niels Iuel«.« Jeg vil indtil videre gaa ud fra, at denne Generalrapport dækker i Referats Form de Rapporter, der foreligger i Admirals Ministerium, Marineministeriet, og her staar, at da man skal principielt tage Stilling til Sagen, erklærer Admiralen sig indforstaaet med, at Flaaden ogsaa faar en Sikringsstyrke ind. Paa det Tidspunkt, da man debatterer det med Forsvarsministeren, har altsaa Admiralen efter denne Beretning ingen Betænkeligheder ved at formere en Sikringsstyrke

for Flaaden, noget, der i hvert Fald er mere ekstraordinært end et forhøjet Beredskab, for hvis disse Betragtninger, som vi har hørt fremført i Dag over for Kommissionen, dengang havde været klare, i hvert Fald i det Øjeblik, for Admiralen, maatte Admiralen dengang have sagt: jeg fraraader det baade for Hærens Vedkommende, og jeg fraraader det bestemt for Flaadens Vedkommende. Men her staar det modsatte: at da man henstiller dette til Søværnskommandoen, svarer Chefen, altsaa Viceadmiralen, og ogsaa Viceadmiralens Stabschef, at man var indforstaaet hermed. Derfor synes det efter denne Generalrapport at tyde paa, at i hvert Fald paa det Tidspunkt har Admiralen ikke haft Betænkeligheder over for Tyskerne eller med Henblik paa at vække Uro ved at foretage et endda saa ekstraordinært Skridt, som det var at indkalde en Sikringsstyrke til Flaaden.

Rechnitzer: Efter min Mening havde det ikke Karakter af noget særlig ekstraordinært Skridt. Det var ikke Formering af en Sikringsstyrke; det var, som jeg tidligere har talt om, at have nogle flere Mennesker indkaldt til Søforterne og Kystforterne, end vi havde, og det var ganske i Analogi med, hvad der tidligere var foreslaaet fra min Side: at have et større Antal Mennesker liggende ved Kystforterne. Og Genindkaldelserne til »Niels Iuel« var meget naturlige. Det kunde ikke være noget opsigtsvækkende Skridt, paa samme Maade som at alarmere Skibene, altsaa med et forhøjet Beredskab. Det havde ikke samme Karakter. At indkalde nogle flere værnepligtige er en helt anden Ting. Der skete Ombytning af Besætninger saa at sige daglig, saa det synes jeg ikke der var noget foruroligende i. Men i øvrigt kom der senere Besked om, at der ikke skulde ske noget for Kystbefæstningerne, ud fra samme Motiv, som jeg har gjort gældende tidligere: at man ikke skulde foretage opsigtsvækkende Skridt, og det var Kongen indforstaaet med.

Kristen Amby: Ja, det er jeg ganske klar over, men her sammenknyttede de to Ting, og der er i hvert Fald ingen Tvivl om, at for Hærens Vedkommende skønnedes en Formering af en Sikringsstyrke paa det Tidspunkt af de relevante Faktorer at være mere opsigtsvækkende end en Alarmitilstand. Men nu vil De sige, at Sammenknytningen med Hæren

bestaar i, at Flaaden ogsaa skal have en Sikringsstyrke indkaldt. Vil De sige over for Kommissionen i Dag, at Formering af en saadan Sikringsstyrke var mindre	opsigtsvækkende, skønt den skete i Sammenhæng med Indkaldelser til Hæren, end et forhøjet Beredskab for Skibene og Forterne?
--	--

Afhøringen afbrudt Kl. 15.45.

Torsdag den 19. Juli Kl. 16.

For Kommissionen mødte Viceadmiral Aage Helgesen Vedel, Direktør for Marineministeriet.

Formanden: Hr. Viceadmiral Vedel! De var i April 1940 Kommandørkaptajn og Souschef i Marinestaben.

Vedel: Javel.

Formanden: I Tilknytning til den af Kommissionen modtagne Beretning vedrørende Søværnets Forhold omkring den tyske Besættelse af Danmark og til en af den daværende Chef for Søværnskommandoen, Viceadmiral Rechnitzer til Kommissionen afgiven Redegørelse har man anmodet Dem om at komme til Stede her, idet man fra Kommissionens Side — som det skriftligt er meddelt Hr. Viceadmiralen — ønsker nærmere mundtlig Udredning af forskellige Punkter i det fremsendte skriftlige Materiale. Der vil nu fra Medlemmers Side blive rettet forskellige Spørgsmaal til Dem, som jeg beder Dem besvare, idet jeg gør opmærksom paa, at der paahviler Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, og jeg tør gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser.

Vedel: Javel.

Aksel Møller: Hr. Viceadmiral! I Admiral Rechnitzers Redegørelse til Kommissionen hedder det, at den 1. April kom Kommandørkaptajn *Kjolsen* til København for at aflevere og kommentere et Brev fra Kammerherre *Zahle* til Udenrigsministeren. Efter hvad der foreligger oplyst for os, skulde under den Kommentar Souschefen for Marinestaben og Chefen for Marinestaben have været til Stede. Erindrer Viceadmiralen den Lejlighed?

Vedel: Jeg erindrer ikke specielt den Lejlighed, men jeg erindrer, at jeg flere Gange var til Stede, naar Marineattachéen kom hjem og aflagde Beretninger — specielt den 1. April, det er meget sandsynligt, men jeg erindrer ikke nogen direkte Enkeltheder derfra.

Aksel Møller: I Viceadmiral *Rechnitzers* Redegørelse hedder det om den Sammenkomst eller Lejlighed, hvor De og Marinestabens Chef, Søværnskommandoen's Chef, hørte paa den mundt-

lige Kommentar fra Kommandørkaptajn *Kjolsen*, at Kommandørkaptajn *Kjolsen* skulde have sagt, at Indstillingen over for Danmark fortsat var yderst venskabelig. Har De nogen Erindring om, at det er blevet fremhævet?

Vedel: Nej, det har jeg ikke.

Aksel Møller: Har De, Hr. Viceadmiral, som Souschef dengang haft at gøre med at bringe Indholdet af den paa-gældende Kommentar fra Marineattachéen i Berlin videre, f. Eks. til Generalkommandoen?

Vedel: Nej, jeg erindrer ikke specielt det. Meddelelser dernedefra blev givet af forskellige Officerer i Marinestaben, det var ikke altid den samme. Det er baade muligt og sandsynligt, at jeg dengang har gjort det, men ogsaa andre kan have gjort det, det var lige saa ofte andre, der gjorde det, det var den, der var til Stede. I Reglen havde jeg meget Arbejde som Souschef med de daglige Forretninger, med at passe Telefon o. s. v. Jeg kan ikke sige bestemt, at det ikke var mig, for jeg havde en Del at gøre med Generalkommandoen dengang.

Aksel Møller: Men Viceadmiralen er sikker paa, at en eller anden har bragt den Meddelelse med Kommentar videre?

Vedel: Jeg kan ikke sige, jeg er sikker paa det, men det er højst sandsynligt. Vi søger at have saa god Forbindelse med Generalkommandoen som muligt, dels ved at give Oplysninger og derfra modtage saa mange Oplysninger som muligt. Oplysningerne blev udvekslet mellem Generalkommandoen og Søværnskommandoen.

Aksel Møller: Jeg forstaar, at en saadan Udveksling fandt Sted ganske automatisk mellem de to Værns Efterretningstjeneste.

Vedel: Akkurat.

Aksel Møller: Men ved denne Lejlighed foregik noget usædvanligt, idet Marineattachéen personlig kom med et privat Brev til Dr. *Munch* og kommenterede Indholdet over for disse tre Chefer. Kunde det tænkes, at Meddelelsen, netop fordi det var saa usædvanligt, at *det* ind-

traadte, ikke kom videre til Generalkommandoen?

Vedel: Nej, det vilde ikke have været rigtigt, om den ikke var kommet videre. Det naturlige vilde være, den kom videre.

Rasmus Hansen: Viceadmiral Vedel! De er formentlig bekendt med, at der er en Uoverensstemmelse mellem Admiral *Rechnitzer* og Forsvarsministeren med Hensyn til den Ordre, der er givet for Flaadens Vedkommende efter en Konference hos Kongen den 8. April 1940. Forsvarsministeren hævder, at han har givet Besked om Alarmberedskab for Flaaden, hvorimod Viceadmiral *Rechnitzer* gør gældende, at saadan Besked ikke kan være givet, og i den Redegørelse, Viceadmiral *Rechnitzer* har tilstillet Kommissionen, henviser han til, at De har været til Stede i Deres Egenskab af Souschef i Marinestaben. Har De nogen Erindring om, hvad der foregik ved den Lejlighed?

Vedel: Det er mit Indtryk, at paa et af de Møder, jeg var med til, blev der af Forsvarsministeren nævnt Alarmberedskab, vistnok paa en Forespørgsel af eller paa en Bemærkning fra en af de kommanderende i Hæren, enten den kommanderende General eller Chefen for Generalstaben, men der foreligger ikke for mig noget om, at der i og for sig er sagt saadan noget til Flaaden, og fra *Rechnitzers* Side er der ikke kommet noget videre om det, det kan jeg sige, tværtimod.

Rasmus Hansen: Er De opmærksom paa, Hr. Viceadmiral, at der i Generalrapporten paa Side 139 findes følgende: »Kl. 11.10 blev der givet Ordre til at forberede Genindkaldelse af »Niels Iuel«s hjemsendte Mandskab og af Aargang 1938 til Kystdefensionen.

Mellem Kl. 11. 30 og 12 vendte Forsvarsministeren tilbage fra H. M. Kongen og meddelte, at det var besluttet *ikke at indkalde en Sikringsstyrke* og ikke foretage sig noget, der kunde udlægges som en Udæskning; kun Mandskabet til »Niels Iuel« maatte indkaldes, ligesom Alarmberedskab og Flyveropklaringen kunde iværksættes«. Det er altsaa ifølge Marinens egne Papirer, at Forsvarsministeren har givet Besked om Alarmberedskab.

Vedel: Det er det, der forelaa, da vi skrev Rapporten, det er rigtigt nok, men der er ikke fra Viceadmiralens Side givet nogen Ordre til Alarmberedskab for os.

Rasmus Hansen: Det maa altsaa betragtes som givet, at Beskeden er givet af Forsvarsministeren. Det, der kan være Tale om, er, at efter at Beskeden er givet af Forsvarsministeren, er den ikke givet videre til de forskellige Instanser af Viceadmiral *Rechnitzer*.

Vedel: Jeg ved ikke, hvad Forsvarsministeren har sagt til Viceadmiral *Rechnitzer*, men det er ikke kommet videre fra *Rechnitzer*, paa den anden Side er det sikkert baade sandsynligt og rigtigt, at der fra Ministerens Side er sagt saadan, idet jeg erindrer, at der over for Hærens Myndigheder er sagt om Alarmberedskab.

Hjermind: Jeg tror, der foreligger en Misforstaaelse i de sidste Bemærkninger. Jeg forstod Viceadmiralen saaledes, at De var til Stede sammen med Viceadmiral *Rechnitzer*, dengang Forsvarsministeren kommer fra Kongen den 8. April.

Vedel: Der skete saa uhyre meget i det Par Døgn. Jeg kan ikke huske det nøjagtigt. Jeg var til Stede flere Gange. Somme Tider kaldte *Rechnitzer* paa Stabschefen og mig, somme Tider ikke. Somme Tider fik jeg noget at vide af *Rechnitzer*, somme Tider af Chefen for Marinestaben, og somme Tider fik jeg intet at vide. Det er uhyre vanskeligt for mig at rekonstruere det hele rent kronologisk bagefter.

Hjermind: Viceadmiralen skriver Side 187: »daværende Kommandørkaptajn Vedel, der som nævnt deltog i Mødet« Kl. 10.30 ...

Vedel: Hos Ministeren?

Hjermind: Efter Mødet den 8.

Vedel: Ja, der deltog jeg.

Victor Gram: Jeg vil gerne spørge Viceadmiralen, om De var til Stede ved Mødet Kl. 11.30, hvor Forsvarsministeren forelagde de Ting, der var behandlet hos Kongen.

Vedel: Ja, der var Møde hos Ministeren eller i Ministerens Kontor i Marineministeriet, og der var den kommanderende General og Chefen for Generalstaben, Viceadmiralen, Chefen for Marinestaben og jeg til Stede. Jeg har to Gange været med ved de Møder, og var det et af de Møder, er det rigtigt, at jeg har været til Stede.

Aksel Møller: I Viceadmiral *Rechnitzers* Redegørelse til Kommissionen hedder det om Mødet Mandag Formiddag Kl. 10.30, hvor Ordren om Alarmitilstand blev givet af Forsvarsministeren, at Viceadmiralen, altsaa Hr. *Rechnitzer*,

ikke har opfattet Ordren som omfattende Flaaden, og han støtter sin Paastand paa, at hvis der var afgivet saadan Ordre, vilde De eller han, en af Dem i alt Fald, have faaet det Indtryk, at Ordren ogsaa var afgivet for Flaadens Vedkommende, men da De ikke gjorde Viceadmiral *Rechnitzer* bekendt med, at det var Deres Indtryk, at der forelaa en Ordre, og altsaa ikke sagde: Hvad skal der foretages for Flaadens Vedkommende? er det efter *Rechnitzers* Fremstilling et Bevis for, at der ikke er givet en saadan Ordre vedrørende Flaaden. Mener Viceadmiralen, at det er rigtigt?

Vedel: Jeg mener, det ligger saadan, at hvis jeg havde haft Indtryk af, at der var givet en saadan Ordre for Flaaden, vilde jeg straks, om jeg saa maa sige, have maset paa over for Viceadmiralen for at faa Beredskabsordre sendt ud, for vi var alle ivrige efter at faa sendt Avertissement til Skibene, at det ikke skulde komme ganske uforberedt for dem.

Kristen Amby: Hr. Viceadmiral! Der foreligger nogen Konfusion med Hensyn til disse Møder. Det er sikkert, at der var et Møde Kl. 10.30, og efter Generalrapporten maa jeg gaa ud fra, at der har Viceadmiralen været til Stede, og efter Generalrapporten er der ikke dengang Tale om nogen Ordre til Alarmberedskab. Det, der er Tale om, er følgende: efter at man i Generalrapporten har refereret de Udtalelser, der er kommet om den faretruende Situation, staar der: »Denne faretruende Meddelelse foranledigede Chefen for Generalkommandoen til at foreslaa *Indkaldelsen af den fulde Sikringsstyrke* samt at samtlige Hærens Afdelinger øjeblikkeligt blev sat i *Alarmberedskab* og at der foretoges en Flyveropklaring langs Landegrænsen. Endvidere henstilledes til Søværnskommandoen, at der ogsaa indkaldtes en Sikringsstyrke til Kystdefensionen. Chefen for Søværnskommandoen og Chefen for Marinestaben var indforstaaet hermed og erklærede, at man ogsaa maatte have genindkaldt det hjemsendte Mandskab til Artilleriskibet »Niels Iuel«.

Det er altsaa i Mødet Kl. 10.30. Jeg forstaar, at den Rapport dækker, hvad der er foregaaet.

Vedel: Det mener jeg, den gør. Det blev skrevet ikke lige straks efter, men vi havde Akterne over Sagerne, og det hele var nogenlunde præsent endnu, da vi skrev det.

Kristen Amby: Gjorde Admiral *Rechnitzer* ved den Lejlighed gældende, at noget saadant kunde opfattes som urovækkende i Forhold til Tyskerne, saaledes at han mente, at man maaske skulde gøre det, men at det egentlig ikke var heldigt?

Vedel: Admiral *Rechnitzers* Indstilling var hele Tiden den, at der skulde gøres saa lidt som muligt for ikke at provokere nogen. At *Rechnitzer* skulde have udtalt sig i den Retning i det specielle Tilfælde, erindrer jeg ikke.

Kristen Amby: Opfatter De dette, at Søværnet skulde indkalde en Sikringsstyrke samt foretage Indkaldelse til »Niels Iuel« som noget højere Beredskab end dette blot at etablere Sikringstjeneste 1, 2 eller mulig 3 for de Skibe, der laa i Havnen?

Vedel: Jeg betragter det som to forskellige Ting. Det væsentlige var, at der blev udgivet en skarp Sikringstjeneste for Skibene. Et andet Spørgsmaal var, om der skulde indkaldes en Sikringsstyrke, foretages Mobilisering, hvilket alt sammen vilde tage noget længere Tid. Det, der kunde gøres med kort Varsel, var at give Avertissement ud.

Rager: Jeg tror, at et af Viceadmiralens Svar er faldet paa et forkert Grundlag. Jeg vil gerne have det opklaret. Da Viceadmiralen før nævnte dem, der var med ved Møderne, nævnte Viceadmiralen bl. a., at Chefen for Marinestaben var med, men Forholdet er i hvert Fald efter Admiral *Rechnitzers* Beretning dette, at Kontreadmiral *Hammerich* ikke var til Stede, for den tyske Marineattaché var kommet op i Marineministeriet Kl. 11.30, og da er det, at Ministeren kommer tilbage fra Mødet hos Kongen, han kommer tilbage ved 11.30 Tiden. Derfor var *Hammerich* ikke med. Og saa staar der, at Viceadmiralen deltog, og at De deltog. Det er det Møde, som det for os er afgørende at faa opklaret. Forsvarsministeren kommer tilbage efter et Raad paa Amalienborg og hævder ved den Lejlighed at have givet Ordre til højeste Alarmberedskab, hvilket Ministeren vil have opfattet saaledes, at det gælder baade Hær og Flaade. Dertil siger Admiral *Rechnitzer*, at han kunde ikke opfatte det som ogsaa gældende Flaaden, fordi ved Flaaden findes ikke Alarmberedskab, der findes Sikkerhedstjeneste 1, 2 og 3, og han erindrer ikke bestemt og positivt at have hørt det, men siger, at saafremt det overhovedet havde været

inden for hans Tanker, at der skulde ske noget saadant, vilde han øjeblikkelig have spurgt om: hvordan skal vi udføre det, for hos os ligger det saadan og saadan, og saa var han kommet med en teknisk Udredning. Og han hævder, at da Kommandørkaptajn *Vedel* ogsaa var til Stede, vilde Hr. *Vedel* have rejst disse Spørgsmaal, hvis *Rechnitzer* havde undladt at gøre det. Derfor siger han: Viceadmiral *Vedel* vil sikkert sige, at han har opfattet det som jeg: at det kun gjaldt Hæren. Det er det, vi gerne vil have Deres Forklaring paa, om De erindrer det Møde, og i hvor høj Grad De kan tiltræde den Forklaring, Viceadmiral *Rechnitzer* har givet, eller om De maa tage Afstand fra den.

Vedel: Jeg erindrer udmærket det Møde. Jeg tror, *Hammerich* var med, enten ganske kort til at begynde med, eller han blev kaldt ud senere, da den tyske Marineattaché kom. Jeg har ikke forstaaet, at der skulde være Alarmberejdskab eller noget lignende for Søværnets Vedkommende, og hvis Viceadmiral *Rechnitzer* havde opfattet det saadan, tror jeg absolut, han havde Ret i, at han vilde være fremkommet med tekniske Spørgsmaal, men det fandt overhovedet ikke Sted. Og der var ingen Diskussion om Spørgsmaalet mellem Admiral *Rechnitzer* og mig bagefter. Hvis vi havde forstaaet Ministerens Ordre til Alarmberejdskab som gældende Søværnet og det hele, er det ganske utvivlsomt, at vi ikke alene havde talt om det, men at vi, at jeg var gaaet stærkt paa, og saa vilde *Rechnitzer* have gjort det, men netop det, at det ikke blev gjort, maa for mig være Tegn paa, at ingen af os forstod det som gældende Flaaden.

Rager: Begge de Herrer maa jo vide, at de ikke kan stille Krav til en civil Forsvarsminister om Kendskab til hele Nomenklaturen, der findes inden for Hær og Flaade, men er det saa ikke mærkeligt, at naar det under en Situation som den, der foreligger, bliver meddelt, at der skal være allerhøjeste Beredskab for Hæren, at der saa ikke skulde etableres i hvert Fald noget tilsvarende for Flaaden, om ikke i samme Grad, saa i hvert Fald *noget*, og hvordan tænker De Dem, at man kan forstaa, at ingen af de tilstedeværende fra Søværnet spørger? Nu er jeg ganske klar over, at der naturligvis inden for saadanne militære Møder er visse Historier — saadan med Gra-

der —, men under en saa alvorlig Situation var der dog Grund til at spørge.

Vedel: Der vilde ikke have været noget underligt ved, om en af os andre ved de Møder havde spurgt Chefen for Generalstaben eller Chefen for Marinestaben, eller hvem der var med, men paa den anden Side var det ogsaa naturligt at lade den ældste tilstedeværende, eller hvis der var en ældre tilstedeværende, tage Ordet og spørge om det, men det kan ikke have foreligget for mig paa den Maade, at der har været nogen Tvivl vedrørende Flaaden, da jeg saa antager, at jeg sikkert vilde være gaaet ind paa Spørgsmaalet og have talt om det.

Rager: Viceadmiralen siger nu, at der ikke var noget i Vejen for, at andre tog Ordet, men det laa naturligt, at den ældste gjorde det. Nu er der faldet nogle Udtalelser her fra Viceadmiralen, som viser, at mellem den tidligere og den nuværende Viceadmiral var der en Væsenforskel i Opfattelsen af, hvad man skulde gøre inden for Flaaden den Dag, og den ældste, som har den mere passive Indstilling, siger ikke noget. Saa staar det for mig som mærkeligt, at den yngre, der har en anden Indstilling, naar han af rent militære Grunde godt *kan* spørge, ikke har gjort det.

Vedel: Der ligger vel ikke andet i det end hele den Indstilling, der havde været givet os, dels gennem Efteraaret 1939 og Vinteren dør og dels gennem Admiral *Rechnitzers* Régime inden for Marinen. Der var ganske givet en saadan Indstilling, at der i alt skulde ske saa lidt som muligt. Jeg kendte Admiral *Rechnitzers* Mening om, at der intet maatte provokeres af nogen Art — nu ligger Situationen klar, men dengang laa den ikke væsentlig anderledes, end den havde ligget 2 til 3 Maaneder i Forvejen, i Januar, hvor der ogsaa var nogen Uro, og derfor var det ikke saa klart for nogen af os, at det store nu vilde ske.

Rager: Men det forekommer mig, at en Situation, hvor Forsvarsministeren kommer fra Kongen — og Viceadmiralen *vidste*, at han kom fra Kongen —, og hvor der havde været Ønske om mere vidtgaaende Foranstaltninger, er en saa ekstraordinær Situation, at jeg mener, man maatte have kunnet vente, at den daværende Souschef, den nuværende Viceadmiral, havde sat ind, selv med Kendskab til den daværende Viceadmirals Indstilling.

Vedel: Ja, det er maaske rimeligt; der er mange Punkter, hvor vi satte ind, og der er andre, hvor vi ikke har gjort det.

Frede Nielsen: Det, jeg vil sige, er i alt væsentlig sagt af Rager. Det fremgaar af Forsvarsministerens Redegørelse*), at han kom tilbage til Marineministeriet noget efter Kl. 11.30. »Jeg meddelte, at man ikke mente at burde foretage andre Indkaldelser end til »Niels Iuel«, men at der i øvrigt skulde etableres højeste Alarmberedskab for det indeværende Mandskab,« siger Ministeren. Der er ikke skelnet mellem Hær og Flaade. Man maa af denne Fremstilling faa det Indtryk, at det dækker baade Hær og Flaade. Jeg tror, Fejltagelsen kan være kommet paa den Maade, at Forsvarsministeren maaske har brugt Udtrykket Alarmberedskab, hvilket man ikke kender, eller hvilket i hvert Fald ikke gælder inden for Marinen. Det forekommer mig, saaledes som Rager i øvrigt har udviklet, at man netop, fordi Situationen var saa ekstraordinær, og fordi man af Forsvarsministerens Referat af Mødet hos Kongen maatte være klar over, at nu gjaldt det om at sætte de Styrker, man raadede over, i højeste Beredskab, burde have reageret fra de maritime Lederes Side.

Vedel: Ja, det ser man ganske klart nu.

Rasmus Hansen: Det staar altsaa fast, Viceadmiral Vedel, at Forsvarsministeren under Mødet mellem Kl. 11.30 og 12 nævner Begrebet Alarmberedskab. Der er i Marinen, i hvert Fald hos nogle, bl. a. hos Dem, Ønske om videregaaende Foranstaltninger. Kan De saa forklare mig, hvorledes det gaar til, at der ikke reageres, naar Forsvarsministeren kommer tilbage fra Kongen og som ny Foranstaltning nævner, at nu kan der iværksættes Alarmberedskab og Flyveropklaring? Det forekommer mig, og jeg tror ogsaa andre, meget mærkeligt, at der ikke fra nogen af de sagkyndige reageres og siges til Forsvarsministeren: Hvad er det egentlig, De mener, Hr. Minister, med det Begreb: Alarmberedskab?

Vedel: Naar man nu ser det paa Afstand, finder jeg ogsaa, det kan lyde naturligt, at det havde været rimeligt dengang at komme ind paa det, men naar man tænker tilbage paa den Tid og de Møder dér, saa tror jeg nok, det var Admiral *Rechnitzers* stærke Mening,

der gik saa meget igennem det hele, at man maa sige, at det er det, der har gjort det.

Rasmus Hansen: Det vil med andre Ord sige, at De er af den Opfattelse, at det kan skyldes Ærbødighed, vidtgaaende Hensyn over for Hr. Admiral *Rechnitzer*, at man ikke gaar nærmere ind paa, hvad det er, Forsvarsministeren mener med Begrebet Alarmberedskab. Kan det tænkes, at der har været Ængstelse for at rejse Spørgsmaal, som kunde foranledige, at der blev iværksat Foranstaltninger, som man mente, Viceadmiralen ud fra sin bestemte Opfattelse af, hvad der skulde gøres i den foreliggende Situation, vilde være meget stærkt imod?

Vedel: Det tror jeg ikke; jeg tror ikke, man vilde være bange for at komme frem med Meninger, selv om man vidste, de gik imod ham. Jeg tror, Grunden til, at det ikke er fremkommet, er den Uklarhed, der hvilede over saa meget af det; det Syn, som man nu har saa klart paa det, havde man ikke dengang. Deri tror jeg, man maa se Grunden til det.

Harald Petersen: Det er det samme Spørgsmaal: den tidligere Minister Alsing Andersens Redegørelse for Mødet Kl. 11.30. Nu kan man diskutere den Formulering, der er givet den Meddelelse, men der ligger noget uklart i Alsing Andersens Redegørelse, idet man ogsaa kan læse de Bemærkninger, han har fremsat, som om han skelnede mellem Indkaldelse til »Niels Iuel« og i øvrigt højeste Alarmberedskab for det indeværende Mandskab, hvad der meget vel kunde dække udelukkende Hæren. Men Admiral *Rechnitzer* var af den Anskuelse, at der foreligger en Erindringsforskydning fra den tidligere Ministers Side, og jeg forstaar af Viceadmiralens Meddelelser her, at Viceadmiral *Vedel* er i fuldkommen Overensstemmelse med Viceadmiral *Rechnitzer*, naar han har opfattet Stillingen paa det paagældende Møde saaledes, at der ikke fra Ministerens Side er givet Ordre om særlige Foranstaltninger for Flaadens Vedkommende, idet Viceadmiralen hævder, at var det sket, og havde man saavel fra den tidligere som fra den nuværende Viceadmirals Side den Opfattelse, at en saadan Ordre var givet, var det uvægerligt kommet til Diskussion mellem de Herrer om, hvad der praktisk skulde foretages.

*) A. 44.

Vedel: Det vil jeg betragte som ganske givet, det vilde være en naturlig Konsekvens, og mange af os vilde gerne have gjort det.

Kristen Amby: Men det er mærkværdigt, at der i Søværnets Generalrapport staar — og det maa jo være noget, der vedrører Søværnet alene — det, jeg læste op: »Mandskab til »Niels Iuel«, ligesom Alarmberedskab og Flyveropklaring kunde iværksættes.« Der har man i hvert Fald været opmærksom paa, at Ordet Alarmberedskab er brugt for Søværnet, saa kan man strides om, hvad der menes med dette; det er muligt, Admiral *Rechnitzer* vil mene, det er det, man havde i Forvejen, det ved jeg ikke noget om.

Vedel: Det har Admiral *Rechnitzer* vistnok tidligere nævnt noget om, at der var Alarmberedskab.

Kristen Amby: Ja, men der er det mærkværdige, Hr. Viceadmiral, i det hele — nu bygger jeg paa Søværnets Generalrapport —, at da de alarmerende Meddelelser kommer i det første Møde Kl. 10.30, og Værnenes Chefer sammen med Forsvarsministeren diskuterer, hvad der skal foretages, er der i alt Fald ingen Tvivl om, at for Hærens Vedkommende er det, hvad man kan kalde — jeg hænger mig ikke i Nomenklaturen — allerhøjeste Beredskab med Indkaldelse af fuld Sikringsstyrke. Saa er det rigtigt, at der staar: Det henstilles — formodentlig fra Hæren —, at der ogsaa for Søværnets Vedkommende sker Indkaldelse af Sikringsstyrken, men hvis man fra Søværnets Side mente, at Indkaldelse af Sikringsstyrke var meget mindre opsigtsvækkende, havde det været rimeligt, hvis man skal parallelisere de to Værns Optræden i det givne Øjeblik, at Søværnet havde gjort opmærksom paa: Nej, det er ikke det, vi trænger til, at indkalde Mandskab, hvad der tager Tid, men at bruge vor Sikringstjeneste f. Eks. 3. Det vilde have været naturligt. Naar man har en samlet Forhandling mellem Værnenes Chefer, og naar det er utvivlsomt, at Hæren kræver fuld Sikringsstyrke, maa man regne med, at Søværnet havde sagt: Javel, men saa maa vi have det, der svarer til det hos os, eller noget lignende, det vil sige: meget forhøjet Beredskab, Sikringstjeneste 2 eller 3, hvad det nu er. Det har man altsaa ikke gjort, men desuagtet staar der i Generalrapporten vedrørende Mødet Kl. 11.30 med

Forsvarsministeren, at man vil ikke Indkaldelse af Sikringsstyrken for Hærens Vedkommende, heller ikke for Flaadens Vedkommende, men Indkaldelse til »Niels Iuel« og Alarmberedskab. Hvad har man egentlig ment, da man skrev denne Generalrapport? Den er Viceadmiralen ikke ukendt med (*Vedel:* Nej, absolut ikke) — naar netop dette Udtryk er brugt?

Vedel: Det kan jeg ikke sige, naar jeg ikke har hørt noget mere om det fra *Rechnitzer*. Senere efter Mødet er vi slet ikke kommet ind paa det, og jeg har haft den Forstaaelse, dels, at det var hans Sag, og dels havde jeg tidligere talt med ham om, hvad vi skulde gøre, og saa var der sagt: Saa lidt som muligt, saa lidt som muligt. Dette ser jeg som Forklaringen paa det.

Westermann: Det er notorisk, at der foreligger en Misforstaaelse med Hensyn til, hvilken Ordre der er udgivet for Søværnets Beredskab. Jeg kan ikke se det anderledes, end at denne Misforstaaelse er sket paa den Maade, at i Mødet hos Forsvarsministeren Kl. 10.30 stiller General *Prior* paa egne og General *Gørtz*' Vegne en Række Krav, som er anført i Forsvarsministerens Redegørelse*), hvor man foreslog,

»at man indkaldte fuld Sikringsstyrke (10 Aargange). Man drøftede dog ogsaa at indkalde de med Uniform hjemsendte Aargange — f. Eks. gennem en Meddelelse i Radioen. Samtidig burde de tjenstgørende Styrker sættes i Alarmberedskab,«

— det er de Krav, der stilles fra Hærens Side. Fra Flaadens Side stilles Krav om Indkaldelse f. Eks. af 4 Aargange til Kystdefensionen og Erstatning af »Niels Iuel«s Rekruthold med uddannet Mandskab. Disse Krav, henholdsvis fra Hær og Flaade, blev derefter drøftet i Mødet hos Kongen, og Forsvarsministeren kom derefter tilbage til de militære Chefer og meddelte, at *det* kan ikke gøres, men *det* kan gøres, og *det* kan gøres, og det har saa formentlig Viceadmiral *Rechnitzer* og Souschefen forstaaet saaledes, at det Alarmberedskab, der er givet Tilladelse til i Mødet hos Kongen, var det, *Prior* og *Gørtz* stillede Krav om, og som der ikke var stillet Krav om fra Søværnets Side. Men jeg har forstaaet paa Admiral *Vedel* her, at de øvrige tjenstgørende i

*) A. 44.

Søværnskommandoen — det drejede sig om Chefen for Marinestaben og Souschefen for Marinestaben — havde ønsket, at der skulde udgaa Ordre til Flaadens Skibe om forøget Beredskab for at give Varsel om de foruroligende Meddelelser, der var kommet til Forsvarsministeriets Kendskab. Og dér vil jeg gerne gøre Admiral Vedel bekendt med den Udtalelse, Admiral *Rechnitzer* i den Anledning har fremsat i sin Indberetning over for Kommissionen, hvor Viceadmiralen skriver*):

»Hvis jeg imidlertid selv havde anset det for tilraadeligt, at ogsaa Søværnet forstærkede Beredskabet, havde det naturligvis været min Pligt at stille Forslag herom, og naar jeg ikke gjorde det, var det saa afgjort, fordi jeg var af den Opfattelse, at et saadant Skridt i givet Fald vilde være uden reel Betydning og muligen hidføre, at det kunde mistydes fra tysk Side med deraf følgende Eventualiteter.«

Det er ikke det eneste Sted, Viceadmiral *Rechnitzer* i sin Redegørelse kommer ind paa dette, at det ikke har reel Betydning med forøget Beredskab, hverken for Skibene paa Søen eller paa Land eller Styrker, der laa i København, deriblandt Kystdefensionens Værker. Dér vil jeg gerne stille Admiral Vedel det Spørgsmaal, om han og de øvrige Medlemmer af Marinestaben har været af den samme Anskuelse, at et forøget Beredskab ikke skulde have haft nogen reel Betydning for Flaadens Optræden den 9. April. Jeg stiller dette Spørgsmaal specielt, fordi Admiral *Rechnitzer* i Mødet her i Dag over for Kommissionen har oplyst, at der aldrig har været nogen Uoverensstemmelse mellem ham og hans nærmeste Medarbejdere i Marineministeriet.

Vedel: Det havde efter min Mening ubetinget haft Betydning at udgive Varsel om Sikkerhedstjeneste 3, det burde være gjort, og jeg ved, jeg har talt med *Hammerich* om det Spørgsmaal. Naar *Rechnitzer* fremhæver, at der ikke har været Uoverensstemmelse i Meningen, kan det ikke være rigtigt, synes jeg. Paa den anden Side havde man en fornuftig, høflig og pæn Omgangstone, saa det maaske ikke er kommet saa stærkt frem, som man senere kunde ønske, det var

kommet frem; det er meget muligt, men det vilde ubetinget have haft Betydning at forstærke Graden af Beredskab, det er aldeles givet.

Aksel Møller: Jeg har kun et enkelt lille Spørgsmaal. Naar Generalrapporten fra Søværnet nævner Ordet Alarmberedskab, er det altsaa et Ord, der udelukkende vedrører Hæren og kan kun forstaas som dækkende en Optræden for Hæren, i Flaaden vilde De vel have anvendt Udtrykket Sikringstjeneste?

Vedel: Ja, vi kalder det Sikringstjeneste 1, 2 og 3.

Aksel Møller: Generalrapporten holder sig altsaa strengt til Ordene: For Hæren Alarmberedskab, for Søværnet Sikringstjeneste.

Rasmus Hansen: Hr. Harald Petersen har givet Udtryk for den Opfattelse, at der af det Svar, som dels Viceadmiral *Rechnitzer*, dels Viceadmiral Vedel har givet her for Kommissionen, kan drages den Slutning, at der i hvert Fald i Mødet den 8. mellem Kl. 11.30 og 12 af Forsvarsministeren ikke er givet Ordre til særlige Foranstaltninger for Flaadens Vedkommende. Jeg gaar ud fra, Viceadmiral Vedel, at De efter det, der er oplyst her, ikke kan dele en saadan Opfattelse. Det maa jo betragtes som givet, at da Forsvarsministeren kommer tilbage fra Konferencen hos Kongen til Mødet mellem 11.30 og 12 og giver Besked om, at nu kan der iværksættes Alarmberedskab og Flyveropklaring, da er det i hvert Fald fra hans Side ment som særlige Foranstaltninger. Tilbage er saa den Mulighed, at han som Civilist har udtrykt sig paa en saadan Maade, at det ikke klart er gaaet op for alle tilstedeværende i Mødet, hvad han mente, men det maa betragtes som givet efter det, der nu foreligger, og navnlig efter det, der findes her i Generalrapporten, at han har givet Ordre til, at der skulde iværksættes særlige Foranstaltninger.

Vedel: Ja, men det kan ikke være opfattet som gældende Søværnet paa det Tidspunkt.

Rasmus Hansen: Ja, men det fremgaar jo af Søværnets egen Rapport, at han, da han kommer tilbage fra Mødet hos Kongen mellem 11.30 og 12, netop giver Besked om, at nu kan der iværksættes Alarmberedskab og Flyveropklaring. Det er noget nyt, en særlig Foranstaltning, han vil have iværksat i An-

*) A. 187.

ledning af den foreliggende Situation. Der sker altsaa det mærkelige, at der ikke er nogle af de tilstedeværende, der spørger Ministeren, hvad det egentlig er, han mener med det Udtryk, han benytter. Det er givet, at han har givet en Ordre ud om, at noget nyt skal ske, men til Trods for denne Ordre sker der ikke noget.

Vedel: Nej, det ligger vel i, hvad skal jeg sige, den Uklarhed, der var fra det forrige Møde, eller i Forskellen mellem den kommanderende Generals Syn paa det og Viceadmiralens Syn paa det. Jeg tror, det ligger deri.

Strøm: Naar der nu af den tidligere og den nuværende Viceadmiral lægges saa megen Vægt paa, at den forhenværende Forsvarsminister *Alsing Andersen* har brugt Ordet Alarmsberedskab, og det er noget, der ikke dækker for Flaadens Vedkommende, naar det er Flaaden, saa hedder det Sikringstjeneste, saa gad jeg nok vidst — det kan være, Viceadmiralen kan oplyse mig om det —, hvordan Flaaden har modtaget den Ordre, som Direktør, Viceadmiral *Rechnitzer* udsendte om Morgenen den 9. April, forinden han gik til Amalienborg sammen med Forsvarsministeren og Udenrigsministeren, og hvorom han skriver i sin Beretning S. 194:

»Forinden havde jeg givet Ordre til forhøjet Beredskab.«

Der maa efter min Formening have været vild Forvirring ude omkring i Flaaden, naar de øverste Chefer ikke kan oversætte Ordet »Alarmsberedskab« til »Sikringstjeneste«.

Vedel: Naar der siges »højeste Beredskab«, bliver det udsendt som Sikringstjeneste Nr. 3. Hvis Admiral *Rechnitzer* giver Ordre til, at der skal være forhøjet Beredskab, saa bliver det udgivet pr. Telegram og Telefon, det er Sikringstjeneste Nr. 3.

Strøm: Men naar Forsvarsministeren giver Ordre til Alarmsberedskab, forstaar Cheferne ikke, at det kan oversættes ogsaa paa Marinesprog.

Vedel: Jeg tror, det ligger mere i den Diskussion, der havde været ved Møderne om Formiddagen, hvor det var fra Hærens Side, man saa stærkt gik ind for, at der skulde gøres noget, medens Admiral *Rechnitzer* gik ind for det modsatte. Jeg vil tro, at man der efterhaanden har faaet den Tanke, at alt, hvad der skulde gøres, det gjaldt Hæren, fordi Admiral

Rechnitzer selv var gaaet ind for, at der skulde gøres saa lidt som muligt, eller havde foreslaaet Ministeren ikke at gøre noget. Deri ligger det hele. Jeg tror gerne, at Ministeren, *Alsing Andersen*, har ment begge Værnene, det er højst sandsynligt, saadan er det sikkert, men jeg tror, at Usikkerheden har ligget i, at den kommanderende General hele Tiden har udtalt sig positivt, Viceadmiral *Rechnitzer* mere negativt.

Westermann: Jeg vil gerne spørge Viceadmiral *Vedel*, om der i Overensstemmelse med den Indstilling, som jeg forstaar, at Chefen og Souschefen for Marinestaben havde, paa noget Tidspunkt fra den daværende Chef eller Souschef for Marinestaben har været rettet Henstilling til Admiral *Rechnitzer* om højere Beredskab, eller om der har været tilraadet Admiral *Rechnitzer* højere Beredskab for Flaaden i Dagene fra den 4. til den 9. April.

Vedel: Hvad Chefen for Marinestaben har sagt, kan vi ikke faa at vide. Jeg har talt med Admiral *Hammerich* om det dengang; om han er gaaet videre med det, ved jeg ikke. Jeg selv mener, at jeg engang i Dagene mellem den 4. og den 9. April gjorde opmærksom paa, at Skibene var under Sikringstjeneste Nr. 1 paa det Tidspunkt.

Westermann: Har Viceadmiralen henstillet om eller tilraadet Forøgelse af det?

Vedel: Ja, det har jeg ubetinget gjort. Jeg ved, vi talte om det, Viceadmiral *Rechnitzer* og jeg, og jeg sagde: Det er Sikringstjeneste Nr. 1, er det ikke lidt lidt? Stærkere er jeg ikke gaaet ind paa det, fordi, som jeg sagde før, Situationen paa det Tidspunkt i og for sig laa paa samme Maade, som den havde ligget saa længe i Forvejen, i Januar Maaned og senere, saa der var ikke for os pludselig en hel Kovending i Sagen paa det Tidspunkt.

Kristen Amby: De sagde for et Øjeblik siden, at der var Debat i Mødet Kl. 10.30, det første, det primære Møde, mellem Søværnets Chef og Generallojtnant *Prior*. Det er jo ganske evident i alt Fald, at det, Hæren foreslaar, svarer til Sikringstjeneste Nr. 3 for Marinen, det er vist: Klart Skib, men det, som i samme Møde foreslaas af Viceadmiralens daværende Chef, Chefen for Søværnskommandoen, og som Marinestabens Chef ogsaa var indforstaaet med, er noget meget, meget mindre. Egentlig kan

jeg ikke forstaa, at man d r ikke kommer ind paa en Omtale af det, hvis Hærens Chefer ikke dengang vidste, at det, der svarer til Hærens Kampberedskab, var Sikringstjeneste Nr. 3 for Marinen — men, De vil altsaa mene, Hr. Viceadmiral, at det, som blev foreslaaet for Flaadens Vedkommende af den daværende Chef, var noget meget mindre, nemlig Indkaldelse af nogle Aargange plus »Niels Iuel«. I Mødet med Kongen bliver man saa enig om, at man vil ikke lade Hæren faa højeste Alarmberedskab, det, der svarer til Sikringstjeneste Nr. 3, nemlig fuldt Kampberedskab. Man vil heller ikke indkalde disse flere Aargange til Flaaden, men i Mødet hos Kongen har man sagt, det mener jeg nu er evident, det er ogsaa gentaget af Forsvarsministeren, at man vil indføre Alarmberedskab. Vi vil saa gerne have dette Punkt klaret, at da der i det første M de var Tale om noget mindre for Flaaden end Sikringstjeneste Nr. 3, saa kunde De, mener De, naar man kommer og siger, at Hæren maa ikke faa fuldt Kampberedskab og indkalde Sikringsstyrken, heller ikke tænke Dem, at man vilde have forhøjet Beredskab og sige Sikringstjeneste Nr. 3: Kampklar, for Flaaden.

Vedel: Jeg maa ligesom f r sige, at det er to forskellige Ting. Hvad der er mest, er vanskeligt at sige. Sikringstjeneste er noget øjeblikkeligt, et Avertissement, det giver ikke noget forøget Personel og ikke noget forøget Materiel, men det betyder: Nu er der noget i Vejen, nu maa man passe paa. Det er en øjeblikkelig Ting. Det andet er, at man vil indkalde Personel, altsaa indkalde Sikringsstyrke. Det tager Tid, det kræver et Par Dages Varsel, men paa den anden Side, fremhæve det som noget stærkere end det andet, det tror jeg saamænd ikke, man kan gøre.

Kristen Amby: Jeg forstaa altsaa Viceadmiralen derhen, at Situationen her vel var faretruende, men ikke akut, men saa spørger jeg videre: Selv om den ikke var akut, vil De da mene, at det under Hensyn til, at der i alt Fald for Hærens Vedkommende var krævet højeste Beredskab i Sønderjylland og næst-højeste Trin for det  vrige Land, var forsvarligt for Søværnskommandoen at give Tilladelse til Landlov for de Styrker, der laa paa Skibene her i København?

Vedel: Nej, det synes jeg ikke om.

Kristen Amby: Var der ikke nogen Debat om det mellem Marinestabens Chef, Viceadmiral Vedel og den daværende Chef for Søværnskommandoen?

Vedel: Der var ikke Debat om det Spørgsmaal mellem Admiral *Rechnitzer* og mig. Jeg tror, at Søværnskommandovagten fik Ordre til at udsende Landlov som normalt.

Harald Petersen: I Referatet af Mødet hos Kongen er der, ogsaa i det Referat, *Alsing Andersen* har givet, den samme Uklarhed, som der er lidt længere nede paa Siden, idet han d r udtaler sig om, at der var nogen Tvivl under Konferencen paa Amalienborg om det rigtige i at foretage store Indkaldelser i det  jeblik, og saa siges det:

»Det bestemtes da at iværksætte Alarmberedskab og at indkalde det uddannede Mandskab til »Niels Iuel«.

Det er altsaa stadig »Niels Iuel«, der træder i Forgrunden, naar der er Tale om det, der skulde gøres for Flaadens Vedkommende. Jeg mener, at det afgørende d r ikke er nogle civile Misforstaaelser, men det afgørende er stadigvæk dette — det ønsker jeg gerne fastslaaet en Gang endnu fra Viceadmiralens Side —, at man ikke fra ansvarlig Side, hverken fra den tidligere eller den nuværende Viceadmirals Side, har faaet Opfattelsen af, at der er givet en Ordre fra Ministeren til at foretage ekstraordinære Foranstaltninger ogsaa for Flaadens Vedkommende. Viceadmiralen har besvaret Spørgsmaalet gentagne Gange, og det har jeg været tilfreds med, men Svaret blev draget i Tvivl fra det ærede Medlem, Hr. Rasmus Hansens Side, derfor ønsker jeg fastslaaet, at der ingen Misforstaaelser var fra den tidligere og den nuværende Viceadmirals Side, at ingen af dem har forstaaet, at Ministeren havde givet særlig Ordre for Søværnets Vedkommende.

Vedel: Jeg har ikke forstaaet det saadan.

Formanden: Det er altsaa ogsaa fastslaaet, at ingen af de Herrer reagerede i nogen Retning, skønt de vidste, at Situationen var alvorlig. Naar Hr. Amby taler om, at Generalerne uden Tvivl har fremdraget det ved Mødet og er gaaet ud fra, at der har været Samarbejde mellem Hæren og Flaaden, og at der, naar der blev Tale om Alarmberedskab for Hæren, dermed ogsaa maatte være

tænkt paa, at der burde foretages noget for Flaaden, saa kan man støtte sig paa denne Beretning fra General *Prior*, som siger:

»Generalkommandoen maatte gaa ud fra, at Søværnet havde draget Omsorg for Københavns Sikring mod Overrumpling fra Søsiden.«

Dér viser det sig, at Generalerne er af den samme Opfattelse som Forsvarsministeren, at man fra Marinens Side, fra Søværnets Side er opmærksom paa den vanskelige Situation, og at man derfor har draget Omsorg for, at der ikke sker en Overrumpling. Til Trods derfor giver man denne skæbnsvangre Dag Orlov fra Kystforterne, saaledes at der ikke er noget virkeligt Mandskab derude paa det Tidspunkt, men det har altsaa været Generalernes Opfattelse, at man fra Søværnets Side var paa det rene med, at der maatte ske noget, og at man dér ogsaa vilde drage Omsorg for det nødvendige.

Vedel: Der blev ikke foretaget noget i den Anledning fra Kystdefensionens Side. At denne Landlov blev givet, var højst uheldigt. Man maa nok sige, at der har været et Forhold, som har været uheldigt, som ingen kunde gøre for, nemlig at man var ved at skifte Personel paa det Tidspunkt. Det er altid uheldigt, men det skal gøres en Gang imellem, og det blev gjort netop paa det Tidspunkt. Men det kan man næppe sige, at der har været noget galt ved. Det, der har været noget galt ved, er, at der ikke blev udgivet Sikringstjeneste Nr. 3, og at der blev givet Landlov. Jeg ved ikke, maa-ske Landlovsspørgsmaalet ikke har spillet saa stor en Rolle, for var der givet Sikringstjeneste Nr. 3, var der ikke givet Landlov. Hvis der bare saa sent som Mandag Eftermiddag eller Aften var givet Sikringstjeneste Nr. 3 ud til Forterne og Skibene, var Billedet blevet et helt andet.

Frede Nielsen: Med Hensyn til den Uklarhed i Opfattelsen mellem Hær og Flaade, maa jeg sige, at det maa dog forekomme at være en højst besynderlig Ting, at man skal være blevet enig om paa Amalienborg, og Forsvarsministeren kommer med den Besked, at nu skal det være Alvor for Hærens Vedkomme-de, men at der intet som helst skulde foretages for Flaaden. Det kan man vanskeligt tænke sig. Man maa tænke sig det saadan, som Forsvarsministeren har

fremstillet det, at det forhøjede Beredskab gjaldt baade Hær og Flaade.

Vedel: Det tror jeg ogsaa, Ministeren har ment, det andet er utænkeligt.

Westermann: Jeg lægger megen Vægt paa den Udtalelse, at i Tilfælde af, at man havde udgivet Sikringstjeneste Nr. 3 Mandag Aften, vilde hele Billedet af Københavns Besættelse have formet sig anderledes. Det er ogsaa min Opfattelse, men naar Viceadmiralen nævner det, saa vil jeg gerne fremhæve, at Viceadmiral *Rechnitzer* i sin Rapport, den som jeg nævnte før, sagde, at man kunde ikke udstede Ordre om forøget Beredskab, fordi det vilde kunne mistydes fra tysk Side med deraf følgende Eventualiteter. Jeg vil derfor gerne stille det Spørgsmaal til Viceadmiralen: Bedømmer Viceadmiralen det ogsaa saaledes, at man ikke kunde udgive Ordre til Skibene om forøget Beredskab, uden at Tyskerne fik fat paa det og kunde træffe Dispositioner imod det?

Vedel: Nej, man burde ubetinget have gjort det, selv om en Række Telegrammer var blevet opsnappet. Jeg ved ikke, om det er sandsynligt, at det vilde være sket, men det burde være gjort, koste, hvad det vilde. Om Tyskerne vilde have kunnet træffe særlige Foranstaltninger, er ikke let at sige. Tyskerne vilde ikke have kunnet opdage i saa høj Grad, hvad der skete inden for Forterne som paa Skibene. Havde man flyttet rundt med Skibene, vilde de lettere have kunnet lægge Mærke til det. Det vilde have været heldigt at gøre det paa det foreliggende Tidspunkt. Det var af saa væsentlig Betydning at udgive Sikringstjeneste Nr. 3, at det skulde have været gjort, ligegyldigt hvad der kunde være sket fra tysk Side.

Formanden: Naar Admiralen er af den Opfattelse, at det burde være gjort Mandag, hvorfor reagerede man ikke inden for Søværnskommandoen, men gav tværtimod Landlov og lod den egentlige Chef paa Middelgrundsforten drage bort og erstatte af en ung Løjtnant, der kun havde været der i 4 Dage?

Vedel: Saadan noget er planlagt længe i Forvejen, men der skulde have været udgivet Sikringstjeneste Nr. 3. Deri ligger for mig det hele.

Formanden: Ja, men denne Landlov kunde da ændres, naar Situationen var saa spændt, som den var, og naar man nu mener, der burde have været givet Ordre til Sikringstjeneste Nr. 3, er det

mærkeligt, at ikke en eneste inden for Søværnskommandoen bragte det i For-slag og fik det etableret.

Vedel: Ja, det ser man bagefter.

Kristen Amby: Det blev sagt før, Hr. Viceadmiral, at for Hærens Vedkom-mende havde man bestemt paa Amalien-borg, at nu var det højeste Alarmbered-skab, men Hæren fik ikke det, den havde bedt om, idet den havde ogsaa bedt om Ret til Omplacering af Styrkerne. Gjorde dette, at man fik at vide, at Hæren ikke havde faaet det, der svarede til Sikrings-tilstand Nr. 3, at det ikke faldt inden for Deres Tanker, at saa skulde Flaaden have Sikringstilstand Nr. 3?

Vedel: Det tror jeg egentlig ikke.

Rager: Vil Viceadmiralen være ulej-ligt med at slaa op paa Side 134 i Sø-værnets Generalrapport for Sikrings-styrken. Jeg vil gerne først sige, at jeg ser, at Bogen er dateret Juni 1943. Den er altsaa blevet til ikke straks, men lidt efter, og jeg har forstaaet af Viceadmiral Rechnitzers Udtalelser i Dag, at det sær-lig var hans tidligere Adjutant *Paulsen*, der havde udarbejdet den, og at den var udarbejdet paa Grundlag af Optegnelser i Ministeriet, hvorudover man ogsaa i visse Tilfælde havde laant Optegnelser fra Admiral *Rechnitzer*. Nu har der imidlertid ved Samtaler i Formiddags eller i Eftermiddags, jeg husker ikke hvornaar, vist sig et Spørgsmaal, som vi har haft lidt vanskeligt ved at klare. Der staar nederst Side 134, det drejer sig om den 5. April, hvor der er Tale om det Ministermøde:

»Samme Dags Formiddag modtog Søværnskommandoen gennem den svenske Legation i København Med-delelse fra den svenske Forsvarsstab om den foran nævnte tyske Koncen-tration af Tropper og Transportmate-riel i Østersøhavnene.«

Med andre Ord, en særdeles alarme-rende Meddelelse. Herefter er det en For-middagsmeddelelse fra den svenske Lega-tion. Der staar ikke noget dengang om, hvordan man har faaet den. Admiral *Rechnitzer* gjorde det, at han paa vor Anmodning, da hans Beretning ikke helt havde det, saa sine Dagbogsoptegnelser igennem, og paa Grundlag af dem skul-de det være en Meddelelse, som skulde være modtaget af Hr. *Pontoppidan*, der ikke alene havde faaet en Telefonopring-ning, men havde begivet sig over i det

svenske Gesandtskab og faaet de Instruk-tioner, der laa der. Det saa ud til, at det var foregaaet om Eftermiddagen, at *Rechnitzers* Beretning er rigtig paa dette Punkt, at dette ikke er forkert, fordi det refererede til Mødet, der var afholdt Kl. 12, men nu er der det mærkelige, at saa-vel i Udenrigsministeriet som hos andre Myndigheder er Meddelelserne fra Sve-rige blevet opfattet som beroligende, og det kalder *Rechnitzer* dem ogsaa i sin Beretning. Der staar det altsaa i fuld-stændig Modstrid med det, som staar her. Derfor foranlediger det mig til at spørge — jeg gaar ud fra, at denne Bog er udgivet paa Viceadmiralens An-svar . . .

Vedel: Ja.

Rager: . . . men er det ikke mærke-ligt, at man har udgivet den, uden at den tidligere Viceadmiral, der dog var en af dem, der dengang havde Fingrene mest paa Pulsen, var med til det? Hvil-ken Motivering har man haft for ikke at have ham med til det, og i hvor høj Grad tør man nu f. Eks. i et Tilfælde som dette indestaa for, at denne Bog gi-ver det rigtige og Admiral *Rechnitzers* Dagbog det forkerte?

Vedel: Jeg har hele Tiden troet, at Generalrapporten og *Rechnitzers* Dag-bog egentlig var ret sammenfaldende med Hensyn til de rent faktiske Forhold. Der har været ført en Samtale med Ad-miral *Rechnitzer* om Forholdene, inden Bogen blev skrevet, og den Officer, som har skrevet den, har haft Forbindelse med Kommandørkaptajn *Pontoppidan*, som havde alle Forbindelserne med Ma-rineattacheerne dengang.

Rager: Hvornaar er den blevet af-fattet?

Vedel: Ja, det har været et stort Ar-bejde at gøre det. Jeg kan saamænd ikke huske, hvornaar vi begyndte paa det, men det har taget lang Tid med Forar-bejderne dertil, den er vist dateret 1943 engang, Juni 1943. Jeg tror, vi begyndte paa den i Efteraaret 1941 eller saadan noget.

Rager: Jeg forstod det saadan, at Viceadmiralen naturligvis mener, at Bo-gen er rigtig, og det har jeg heller ikke været i Tvivl om noget Øjeblik, men Vi-ceadmiralen tør paa den anden Side hel-ler ikke lægge Hovedet paa Blokken paa, at det, der staar her om Opfattelsen af denne Rapport fra Sverige, skulde være det rigtige. Udenrigsministeriets Direk-tør opfatter den som beroligende, og For-

svarsministeren opfatter den som beroligende, men Marineministeriet tilkendegiver i sin Redegørelse her, at den er i høj Grad foruroligende, uden at man i øvrigt foretager sig noget.

Vedel: Jeg vil tro, man vil kunne faa Klaring paa det ved at tale med *Pontoppidan*, der havde været i det svenske Gesandtskab.

Westermann: Jeg vil blot spørge, om der ikke i Ministeriet skulde ligge en Meddelelsesblanket eller i Dagbogen skulde være indført noget om det, saaledes at Kommissionen kunde faa tilstillet, hvad der findes om dette specielle Spørgsmaal.

Vedel: Med Hensyn til Kommandørkaptajn *Pontoppidans* Forhandling i de forskellige Legationer har der fra ham foreligget nogle Notesbogsoptegninger, men om han har ført Dagbog, ved jeg ikke, men alt det, der kom ad den Vej fra *Pontoppidan*, som var Marineattaché, gik direkte mellem Kommandørkaptajnen og Viceadmiralen, og vi andre fik meget sjældent noget at vide om det.

Westermann: Kunde man ikke faa *Paulsen* til at rekonstruere det?

Vedel: Ja, jeg har talt med ham om det Spørgsmaal, og det viser sig, at det er Kommandørkaptajn *Pontoppidan*, der har været i det svenske Gesandtskab og faaet denne Beretning og er kommet tilbage med den.

Frede Nielsen: Vi har drøftet dette Spørgsmaal, og jeg tror, at Forklaringen ligger deri, at til den Orientering, der kom fra *Pontoppidan*, er Kilden den svenske Forsvarsstab, men ikke den svenske Regering.

Bomholt: Kan det ikke tænkes, at *Pontoppidan* har givet den paagældende Meddelelse en anden Form, da han mundtligt bragte den videre, end den nu har her?

Vedel: Om det er ordret, som han har sagt, ved jeg ikke, men man kan ikke paa nogen Maade tænke, at han har bragt noget videre paa en anden Maade, end han har faaet det at vide.

Rasmus Hansen: De sagde, Viceadmiral Vedel, at De, før De kom herover, netop havde set paa Forholdet vedrørende Beretningen fra den svenske Forsvarsstab, men hvor kunde De paa Forhaand vide, at Kommissionen her havde sin Opmærksomhed henvendt paa dette Forhold? Havde De faaet noget Vink herom, inden De kom her i Kommissionen?

Vedel: Nej, jeg havde læst hele Bogen igennem og talt med *Paulsen* om de forskellige Ting deri, og saa havde Forsvarsministeren i Gaar eller i Forgaars anmodet om at se Telegramlisten paa det Tidspunkt, denne Indberetning var kommet. Forsvarsministeren var nødt til det for at kunne være orienteret om dette Spørgsmaal at se vore Telegramlister igennem, og dem havde han saa bedt om.

Rasmus Hansen: Det vil sige, at Spørgsmaalet har været drøftet med Forsvarsministeren, før De kom her i Kommissionen i Dag.

Vedel: Forsvarsministeren bad om Telegramlisterne for at se, hvornaar denne Meddelelse var kommet til Marineministeriet. Det kunde Forsvarsministeren kun se ved at gaa vore Telegramlister igennem. Det hjalp jeg ham med at gøre.

Bomholt: Meget i Vurderingen af de enkelte Begivenheder afhænger jo af Forstaaelsen af den almindelige Tidsbaggrund. Var det Deres Opfattelse, Hr. Viceadmiral, at Dagene mellem den 4. og den 8. April i Realiteten ikke indeholdt større Spændingsmomenter, end der tidligere havde været til Stede, f. Eks. i Januar Maaned?

Vedel: Nej, jeg kan ikke sige, at de gjorde det, men hele denne Tid var jo, jeg vil ikke bruge Udtrykket nervøs, men præget af, at der kunde ske noget hele Tiden, og det accentueredes mere i de Dage gennem *Kjølens* Indberetning. gennem hvad vi hørte over Forbindelsen der, at nu var der noget, man skulde passe paa. Men saa forfærdelig væsensforskellig fra Tiden efter Jul tror jeg egentlig ikke, at vi fandt den, maa jeg sige.

Chr. Christiansen: Af de Aktstykker, som vi har faaet i Kommissionen, kan vi blandt andet se, at disse to Skibe, der kom ind til Københavns Havn, blev rapporteret til Efterretningsstationen i Søværnskommandoen Kl. 4.17, og Kl. 4.48 blev Kastellet angrebet. Maa jeg spørge: Havde man ikke alarmeret Hærens Efterretningsvæsen eller Generalkommandoen? Der er dog 31 Minutter mellem 4.17 og 4.48, hvor der tilsyneladende ikke engang til den militære Hovedstation i København er sket nogen som helst Indberetning. Kender De noget til det Spørgsmaal?

Vedel: Nej, det kender jeg ikke noget til.

Westermann: Der er et Spørgsmaal, jeg rettede til Viceadmiral Rechnitzer i Formiddag, og som jeg ogsaa gerne vil rette til Viceadmiral Vedel. Det drejer sig om, at Kystdefensionen skulde indkalde 600 Mand, hvor Kystdefensionen havde krævet 2000, men det blev af den daværende Chef, af *Hammerich*, over for Kommandørkaptajn *Rohbeck* som Chef

for Mobiliseringsafdelingen hævdede, at Udenrigsministeren havde krævet, at der ikke maatte besættes Skyts paa eller over 15 cm. Er Viceadmiralen bekendt med, om Udenrigsministeren har udstedt en saadan Ordre?

Vedel: Nej, det kender jeg intet til.

Formanden: Saa takker vi Viceadmiralen for de givne Oplysninger.

Afhøringen sluttet Kl. 17.15.

Fredag den 20. Juli Kl. 9³/₄.

For Kommissionen mødte fhv. Minister Halfdan Hendriksen.

Formanden: Da der bl. a. i de Redegørelser, der over for Kommissionen er afgivet af fhv. Udenrigsminister, Dr. Munch og fhv. Forsvarsminister Alsing Andersen, henvises til Forhandlinger og Beslutninger i et Partiformandsmøde, der afholdtes i Rigsdagen den 8. April 1940 Kl. 20, og hvor foruden de to daværende Ministre Finansministeren var til Stede, har man bedt Dem som Deltager i nævnte Møde — De var jo Formand for Det konservative Folkeparti i Landstinget — komme til Stede for Kommissionen og her — ganske kort — afgive mundtlig Beretning om, hvad der efter Deres Opfattelse blev forhandlet og besluttet i nævnte Møde.

Jeg gør — før De tager Ordet — opmærksom paa, at der paahviler Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, og jeg tør vel gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser?

Hendriksen: Jeg formoder, Hr. Formand, at den sidste Bemærkning har Relation til det, der sker her i Dag, men ikke Relation til det, der skete den 8. April, for hvad dette angaar, saa har jeg meddelt andre min Opfattelse af, hvad der skete paa det Møde, og det maa jeg ogsaa forbeholde mig Ret til for Fremtiden.

Formanden: Vil det sige, at det, De vil meddele os i Dag, vil De forbeholde Dem Ret til at offentliggøre?

Hendriksen: Ikke offentliggøre — men jeg har ikke over for Partifæller og andre lagt Skjul paa, hvad der skete paa det Møde.

Formanden: Hvad De har sagt tidligere, vedkommer ikke Kommissionen, men Spørgsmaalet er, om De vil meddele, hvad der sker her i Dag, til Offentligheden.

Hendriksen: Nej, det vil jeg ikke. —

Den 8. April 1940 blev jeg telefonisk anmodet om at komme til Stede ved et Partiformandsmøde, der skulde afholdes i Folketingets Ministerværelse Kl. 20 samme Dag. Jeg optog paa dette Formandsmøde — saaledes som jeg har gjort ved alle de Møder, jeg i den Tid deltog

i — et Referat af, hvad der skete, og jeg tror, jeg kommer Sagen nærmest og bedst kan gøre Rede for, hvad der skete paa det Møde, hvis Formanden tillader mig at oplæse dette Referat.

Formanden: Ja, Tak!

Hendriksen:

»Referat af Formandsmøde, afholdt i Folketingets Ministerværelse Mandag den 8. April 1940 Kl. 20. Nedsrevet af Halfdan Hendriksen.

Til Stede var Statsministeren, Udenrigsministeren, Forsvarsministeren og Finansministeren samt fra Det konservative Folkeparti Henning Hasle og Halfdan Hendriksen. Fra Venstre O. Krag, fra Det radikale Venstre A. M. Hansen og fra Socialdemokratiet Hartvig Frisch og Charles Petersen.

Statsministeren indledede med at meddele, at han havde tænkt at indkalde Formændene paa et tidligere Tidspunkt, men havde modtaget beroligende Meddelelser, saaledes at han havde opgivet Tanken. Alligevel havde han fundet det rigtigt at indkalde Formændene i Dag i Stedet for som egentlig paatænkt først i Morgen, idet hele Situationen laa saaledes, at det vilde være ønskeligt at tage Mødet i Dag. Dog var der intet særligt Nyt at meddele ud over Avismeddelelserne.

Forsvarsministeren meddelte, at der ved Læsø i Morges laa ca. 70 armerede tyske Skibe, væsentligst Smaaskibe, de saakaldte »Schnellboote«, samt 6 større Krigsskibe, hvorimellem »Gneisenau«, »Deutschland«, og »Emden«. De var staaet nordpaa og havde passeret Hirtsholmene ved 17-Tiden. En Del armerede Trawlere var observeret forskellige Steder, bl. a. Nord for Sprogø. Alle Skibene stod nordpaa. Der var roligt i Sundet, hvor der kun laa de sædvanlige ca. en halv Snes armerede Trawlere ved Minespærringen.

Til Lands har der lige til i Dag været roligt, intet særligt at rapportere, men i Dag har vi faaet oplyst, at 2000 Motorvogne er gaaet nordpaa fra Holsten paa Vej til Flensborg, hvortil ogsaa Jernbanetog med Tropper ven-

tes i Aften eller i Nat. Man regner med, at der i alt er sendt ca. 20 000 Mand = en Division, nordpaa. Grænserne er ikke spærret for Gennemrejse af Rejsende, hverken sydpaa eller nordpaa. Absolut foruroligende er det, der er sket, ikke. Situationen har været drøftet i Ministeriet. Man er enig om ikke at foretage sig noget ud over forhøjet Alarmberedskab i alle Garnisoner, og saadant Alarmberedskab er nu effektueret. Besætningen, der sædvanligt ligger i Garnison i Tønder, er paa Øvelse nordpaa i Sønderjylland. Der er i alt ca. 16.000 Mand under Vaaben, hvoraf Halvdelen Øst og Halvdelen Vest for Storebælt. Fra Vejle og sydpaa til Grænsen er der under Vaaben 2500—2600 Mand. I Vendsyssel ligger i alt 2—300 Mand. Marinen er i fuldt Beredskab og klar i enhver Henseende, med Undtagelse af »Niels Iuel«, hvis Mandskab er hjemsendt for en halv Snes Dage siden, men nu atter er indkaldt telefonisk og telegrafisk.

Udenrigsministeren udtalte, at vi i Slutningen af forrige Uge havde hørt, med den hollandske Marineattaché i Berlin som Hjemmelsmand, at der var samlet en større Styrke i Stettin og mange Transportskibe. Marineattachéen havde udtalt, at han mente, det drejede sig om Ekspedition til Danmark, Norge og Holland. Transportflaaden skulde have forladt Stettin den 4. April og, efter hvad Meddelelsen gik ud paa, være paa sit Bestemmelsessted den 11. April. Dette lød ganske usandsynligt. Man snakkede i denne Forbindelse om at oprette Luftbaser i Danmark, men dette ansaa *Udenrigsministeren* for helt urimeligt. Han omtalte derefter de allerede kendte, delvis offentliggjorte Noter, som han opfattede som en Meddelelse. Han havde flere Gange i Dagens Løb talt med den tyske Gesandt, der hver Gang udtalte, at han ikke havde nogen Meddelelse at fremsætte fra sin Regering. Gesandten var meget bevæget og præciserede, at man ikke maatte foretage Foranstaltninger, der kunde faa Udseende af at være rettet mod Tyskland. Senest for en Times Tid siden havde Gesandten meddelt, at han ikke havde faaet nogen Meddelelse fra sin Regering og intet havde at meddele den danske Regering. *Udenrigsministeren* havde talt med den franske og den engelske Gesandt, der havde faaet Meddelelse om, at vi var af samme Op-

fattelse som Norge med Hensyn til den engelske Mineudlægning ved Norges Kyster. Hvad der nu i Anledning af det, der er foretaget fra engelsk Side, vil ske fra tysk Side, vides ikke, vist heller ikke af den tyske Gesandt. Situationen opfordrer os til at være meget forsigtige.

Statsministeren udtalte nu, at Kongen var enig i, hvad der var foretaget af Dispositioner, og ogsaa enig i, at der ikke burde ske mere.

Hendriksen spurgte, om det ikke vilde være nødvendigt, at man nu indkaldte de 5 Aargange, der var hjemsendt med Uniform. Tidspunktet hertil maatte være inde. Endvidere spurgte han, om det ikke vilde være betimeligt at forsyne Romø med Luftskyts. De mange Neutralitetskrænkelser, Flyverne gjorde sig skyldige i over Romø, gjorde det ønskeligt, at man havde Luftskyts for at kunne forsvare Neutraliteten. Han spurgte sluttelig, hvad Udenrigsministeren mente med, at vi maatte være meget forsigtige.

Udenrigsministeren svarede med at henvise til den tyske Gesandts Udtalelser om, at det vilde være farligt at foretage Foranstaltninger, der kunde faa Udseende af at være rettet mod Tyskland.

Forsvarsministeren udtalte, at det ikke vilde være rimeligt at indkalde de 5 Aargange eller nogle af dem, og at det heller ikke var krævet fra kompetent Side. Det vilde være urigtigt i Øjeblikket at foretage sig noget saadant. Med Hensyn til Luftskyts paa Romø havde man fra Ministeriets Side sin Opmærksomhed henledt paa Sagen, og man var i Færd med at bringe Luftskyts til Ballum, der laa lige over for Romø, og maaske vilde man kunne flytte det til Romø, hvilket dog vist var tvivlsomt.

Hasle udtalte, at det efter hans Opfattelse var foruroligende, at den tyske Gesandt intet vidste og intet havde at meddele den danske Regering, men blot var bevæget.

Krag fremhævede som sin Opfattelse, at det vilde være yderst betænkeligt at skride til Indkaldelser i Øjeblikket.

Hartvig Frisch fremsatte en Forespørgsel, om man maatte frygte, at Tyskland krænkede vor Neutralitet, eventuelt paa et mindre Omraade. Hvad mener Udenrigsministeren?

Udenrigsministeren: Det er naturligvis muligt, at der sker noget, men der kan ikke blive Krigstilstand med de Allierede. Maaske bliver vi nødt til at finde os i et eller andet, der i Virkeligheden kan siges at være i Strid med vor Neutralitet.

Hendriksen spurgte, om den kommanderende General og Viceadmiralen havde sanktioneret, at der intet skete ud over Alarmberedskabet.

Statsministeren og Udenrigsministeren: Ja.

Hasle spurgte derefter om, hvad man vilde gøre, hvis Handelsforbindelsen med England nu ophørte, noget, der sikkert maatte befrygtes.

Statsministeren og Udenrigsministeren udtalte, at det vidste de ikke.

Forsvarsministeren: Vi maa være tilbageholdende med de Foranstaltninger, vi foretager, og dette er drøftet med den kommanderende General og Viceadmiralen endnu i Eftermiddag. Vi er enige om, at der ikke bør gøres mere. Dog har Generalkommandoen i Aften ønsket at foretage visse Forskydninger, men af politiske Grunde er dette ikke sket, fordi det er for farligt. Der har ikke fra Forsvarsmagtens øverste Ledelse været fremsat noget egentligt Forslag om Indkaldelse af Sikringsstyrken eller om andre Foranstaltninger.

Krag: Foreligger der intet om Tysklands Stilling til det norske Spørgsmaal?

Udenrigsministeren: Intet ud over Pressemeddelelserne.

Hasle: Har man ikke været i Forbindelse med Gesandtskabet i Berlin i Dag? Vil man sætte sig til Modværge, hvis Tyskerne angriber i Nat?

Udenrigsministeren: Det er det, den tyske Gesandt advarer imod.

Hendriksen: Altsaa venter den tyske Gesandt et Angreb fra tysk Side.

Udenrigsministeren: Nej, men hvis det alligevel, meget imod Forventning, skulde ske.

Hasle: Har man da givet Ordre til ikke at yde Modstand?

Forsvarsministeren: Nej, ingenlunde. Tropperne skal sætte sig til Modværge, hvis Neutraliteten krænkes. Direktivet gaar ud paa, at vi skal forsvare os, men, hvis Neutralitetskrænkelse foreligger, samtidig med at Forsvaret sættes ind, uopholdeligt underrette Forsvarsministeren og Forsvars-

magtens Øverste, for at der derefter kan træffes Standpunkt. Tropperne har Ordre til at opholde sig 1 Kilometer fra Grænsen for at undgaa Grænseepisoder. Ogsaa Flaaden har Ordre til at forsvare sig.

Udenrigsministeren: Den tyske Gesandt vilde anse det for højst uheldigt, hvis man gjorde Modstand.

Hasle: Ja, det tror jeg.

Hendriksen: Det er da nødvendigt.

Hartvig Frisch: Vor Optræden over for Tyskland vil være afgørende med Hensyn til den øvrige Verdens Syn paa os. Vi kan let komme til at staa som faktiske Deltagere paa tysk Side.

Hendriksen: Komme i Krig paa tysk Side maa dog være ganske udelukket.

Udenrigsministeren: Ja, men det er ogsaa udelukket at komme i Krig paa den anden Side.

Man gik derefter over til at diskutere Spørgsmaalet om Optagelse af Statslaan, der ikke her behøver at refereres. *Statsministeren* sluttede Forhandlingerne, der varede ca. 1½ Time, med at foreslaa at udsende gennem Ritzau en Meddelelse om Mødet. *Statsministeren* foreslog, at der i Meddelelsen skulde staa bl. a. »Der er intet foruroligende«. Herimod protesterede man fra forskellig Side, bl. a. fra *Hasles*, og paa Forslag af *Hendriksen* enedes man om blot at udsende en Meddelelse om, at der var afholdt et Møde, og at et nyt Møde vilde finde Sted den følgende Dag.«

Det er det Referat, jeg optog paa selve Mødet, og som jeg lod renskrive paa mit Kontor to Dage efter — den 9. April var der jo saa meget — den 10. April, og det er en Afskrift, jeg her har læst op. Under Referatet staar: »At ovennævnte Referat er en nøjagtig Afskrift af det Referat, jeg nedskrev den 10. April 1940, attesteres herved.

København, den 19. Juli 1945.

Agnes Jensen.«

Det er min Sekretær, der har skrevet dette sidste. Selve Originalen blev skrevet i 3—4 Eksemplarer og deponeret forskellige Steder, for at være sikker paa, at der dog skulde være et Eksempplar til Stede paa eet af de Hold, hvor jeg havde deponeret dem. Et enkelt af Eksempla-

terne overlod jeg til Folketingsmand *Hasle*, samtidig med at han gav mig et Referat, som han havde taget paa det samme Møde. Disse Referater, tror jeg, jeg tør sige, dækker hinanden meget godt — mit er maaske noget mere udførligt end Hr. Hasles.

Kristen Amby: Jeg vil blot rette det Spørgsmaal til Dem, Hr. Hendriksen: Bortset fra denne Udveksling af Referater med Hr. *Hasle* har De saa umiddelbart efter Formandsmødet den 8. om Aftenen vist disse Optegnelser til nogen, f. Eks. inden for vort Parti?

Hendriksen: Nej, det har jeg ikke, jeg har ikke vist dem til nogen umiddelbart efter Mødet, men jeg har givet et kortfattet Referat, som var i Overensstemmelse med Optegnelserne, bl. a. til Kommandørkaptajn *Westermann*, som jeg traf, da jeg kom ud fra Mødet. Hr. *Hasle* var jo ogsaa med, og vi gik over paa »Nationaltidende« — jeg var Formand for Bladets Bestyrelse paa det Tidspunkt — og talte med Redaktør *Schoch* og *Franz von Jessen* om Sagen. Men jeg gav altsaa et kort Referat af det til Hr. *Westermann* og ogsaa til Hr. *Christmas Møller*. Jeg husker ikke at have givet det til andre den Aften, men jeg ved ikke, om Hr. *Westermann* kan huske, at der var andre til Stede end de her nævnte.

Aksel Møller: Af det Referat, som Hr. Hendriksen har læst op for os, forstaar jeg, at man ikke paa dette Formandsmøde fik Besked om, at de Indberetninger, hvorpaa Regeringen byggede sine Synspunkter, stammede fra Kammerherre *Zahle*, vor Gesandt i Berlin. Er det rigtigt?

Hendriksen: At man ikke fik det at vide. . . . det tror jeg ikke, man kan sige. Jeg maa mene, at Udenrigsministeren har meddelt, at Grundlaget for Meddelelserne var Oplysninger, han havde faaet fra Berlin, og naar han har faaet dem fra Berlin, maa man regne med, at det var fra Kammerherre *Zahle*.

Aksel Møller: Men disse Indberetninger blev ikke læst op ved Mødet?

Hendriksen: Nej, det gjorde de ikke. Men man meddelte paa Mødet, at der i de senere Dage var indløbet forskellige Meddelelser, paa Grundlag af hvilke Mødet var indkaldt.

Hjermind: Maa jeg stille Dem en Række Spørgsmaal, Hr. Hendriksen: Blev Partiformændene udtrykkelig gjort opmærksom paa Kammerherre *Zahles*

Indberetning af 4. April? Blev man gjort bekendt med Indholdet af Kommandørkaptajn *Kjølens* Indberetninger? Fik man Kendskab til den Advarsel, der paa det Tidspunkt var kommet direkte fra den hollandske Forsvarsstab? Blev man gjort bekendt med den Advarsel, der var kommet direkte fra den svenske Forsvarsstab? Og blev man gjort bekendt med den Advarsel, som den herværende engelske Marineattaché havde givet?

Hendriksen: Det sidste har jeg ikke hørt noget om. Hvad det første angaar, ligger det i Udenrigsministerens og Forsvarsministerens Referater.

Hjermind: Jeg forstod, at det altsammen var Referat af Gesandten i Berlin. De andre Advarsler er kommet direkte fra den hollandske og fra den svenske Forsvarsstab.

Hendriksen: Det har jeg ikke hørt noget om. Jeg kan kun henvise til det, jeg har noteret ned; det har for mig været Kvintessensen af, hvad der skete. Det udførlige Referat, som Forsvarsministeren og Udenrigsministeren gav, var naturligvis baseret paa de Oplysninger, man havde faaet fra Berlin, men fra hvem i Berlin, tror jeg ikke, man har sagt noget om paa daværende Tidspunkt.

Kristen Amby: Saa vidt jeg kunde følge Oplæsningen af Referatet, staar der, at De blev gjort bekendt med, at Generalkommandoen havde stillet Krav om, at der skulde ske nogle Troppeforskydninger i Sønderjylland, men at man mente, det var for farligt. Nu spørger jeg Dem: Blev De paa Mødet gjort bekendt med, at der paa et Møde den 5. mellem Forsvarsministeren og Generalkommandoens og Søværnets Chefer af Generalkommandoen var stillet Krav om Sikringsstyrkens Indkaldelse, at dette Krav var gentaget i et Møde den 8. Kl. 10.30, saa vidt jeg husker, og sidst i Mødet den 8. Kl. 17, med Forsvarscheferne og Forsvarsministeren. Bortset fra den Meddelelse om, at Generalkommandoen havde krævet Forlægning af Tropperne, blev man saa — det er altsaa mit Spørgsmaal — gjort bekendt med, at principielt havde Generalkommandoen den 5. og gentaget to Gange den 8., baade i Mødet Kl. 10.30 og i Mødet Kl. 17, krævet større Troppeindkaldelser?

Hendriksen: Nej, det eneste, vi fik at vide, var, at Generalkommandoen umiddelbart før Mødets Afholdelse Kl. 20 havde stillet Krav om visse Troppeforskydninger, men at dette havde man

ikke villet gaa med til, fordi det var for farligt. Tværtimod har vi faaet den stik modsatte Besked, nemlig Meddelelse om, at man ikke fra Forsvarsmagtens Side krævede andet og mere gennemført end det, der var gennemført. Det fremgaar jo ogsaa tydeligt af mit Referat, jeg spørger der netop udtrykkeligt om det. Jeg spørger: Har den kommanderende General og Viceadmiralen sanktioneret, at der intet sker ud over Alarmberedskabet? Og dertil svarer Statsministeren og Udenrigsministeren Ja.

Rager: Hr. Hendriksen sagde, at det var blevet oplyst ved Begyndelsen af Mødet, at der var ikke meget nyt at meddele siden sidst. Det faar mig til at spørge: Hvornaar var det sidste Møde? Og det Møde, der holdes den 8. Kl. 20 om Aftenen, paa hvis Initiativ er det sammenkaldt?

Hendriksen: Det var fra Statsministeriet, jeg fik Meddelelse om, at Mødet skulde afholdes. Vi havde i Begyndelsen af April Maaned flere Gange henstillet til Statsministeren at faa afholdt et Formandsmøde snarest belejligt, fordi vi fandt, at Situationen efterhaanden var blevet noget kritisk. Hvornaar det forrige Formandsmøde har været afholdt, tør jeg ikke sige med Sikkerhed, men det var i hvert Fald engang i Marts Maaned, længe før denne Situation kom til at foreligge.

Westermann: Jeg forstod det saaledes, at Hr. Hendriksen paa et Tidspunkt under sin Oplæsning nævnede, at der var forespurgt, om der ikke var stillet Forslag fra den kommanderende General om yderligere Indkaldelser. Vi har

her i Forsvarsministerens egen Redegørelse til Kommissionen faaet meddelt, at der Kl. 10.30 om Formiddagen af General *Prior* paa hans og General *Gørtz's* Vegne er stillet Forslag om Indkaldelse af 10 Aargange. Dette Forslag er gentaget om Eftermiddagen Kl. 17 i Form af et Forslag om Sikringsstyrkens Indkaldelse. Husker De noget om det? Jeg forstaar paa Oplæsningen, at der var Spørgsmaal, om der var stillet Forslag.

Hendriksen: Det fremgaar af det Referat, jeg har givet her. Jeg spørger, om den kommanderende General og Viceadmiralen havde sanktioneret, at der intet skete ud over Alarmberedskabet, og dertil har man svaret Ja. Men jeg vil gerne i Anledning af Hr. Ragers Spørgsmaal før sige, at jeg talte ikke om noget »siden sidst«. Statsministerens Udtalelse faldt saaledes: »Statsministeren indledede med at meddele, at han havde tænkt at indkalde Formændene paa et tidligere Tidspunkt, men havde modtaget beroligende Meddelelser, saaledes at han havde opgivet Tanken.«

Rager: Ja, og saa et lille Stykke videre!

Hendriksen:

»Alligevel havde han fundet det rigtigt at indkalde Formændene i Dag i Stedet for som egentlig paatænkt i Morgen, idet hele Situationen laa saaledes, at det vilde være ønskeligt at tage Mødet i Dag. Dog var der intet særligt Nyt at meddele ud over Avismeddelelserne.«

Formanden: Ja, saa vil vi takke Dem, fordi De er kommet til Stede, og for Deres udmærkede Oplysninger.

For Kommissionen mødte derefter Undervisningsminister A. M. Hansen.

Formanden: Da der bl. a. i de Redegørelser, der over for Kommissionen er afgivet af fhv. Udenrigsminister, Dr. Munch og fhv. Forsvarsminister Alsing Andersen henvises til Forhandlinger og Beslutninger i et Partiformandsmøde, der afholdtes den 8. April 1940 Kl. 20, og hvor foruden de to daværende Mini-
stre Finansministeren var til Stede, har man bedt Dem som Deltager i det nævnte Møde — De var Formand for Det radikale Venstre i Folketinget — komme til Stede for Kommissionen og her ganske kort afgive en mundtlig Beretning om, hvad der efter Deres Opfattelse blev forhandlet og besluttet i det nævnte Møde.

Jeg gør, før De tager Ordet, opmærksom paa, at der paahviler Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, og jeg tør gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet til den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser.

A. M. Hansen: Ja.

Formanden: Jeg vil derefter bede Dem udtale, hvad De mener, der er forefaldet.

A. M. Hansen: Jeg støtter min Beretning paa nogle personlige Optegnelser, som jeg foretog under selve Mødet.

Statsministeren aabnede Mødet med at give Meddelelse om

»forskellige verserende Rygter, der i forrige Uge lod formode, at der i Anledning af Vestmagternes Mineudlægning paa norsk Søterritorium fra tysk Side foretoges Bevægelser baade til Søs og til Lands af foruroligende Karakter, uden at det kunde siges, at disse tog direkte Sigte paa Danmark, og Regeringen havde af den Grund overvejet at indkalde Formændene til Tirsdag Eftm. Kl. 14. I Morges fremkom mere alarmerende Efterretninger, som havde til Følge, at Sammenkaldelsen af Mødet fremskyndedes til i Aften. Der foreligger dog ikke noget nyt ud over, hvad der er fremkommet offentligt, Meddelelser om Mineudlægning m. m.«

Derefter tog Forsvarsministeren Ordet og meddelte alt det, der var iagttaget med Hensyn til Bevægelser af den tyske Flaade og paa Landjorden. Jeg ved ikke, om jeg skal gaa i Enkeltheder:

»*Forsvarsministeren* meddelte, at det i Morges konstateredes, at 70 armerede Baade sejlede op ud for Læsø, det var mindre Fartøjer (Ministrygningfartøjer). Ogsaa Flaadeenheder ved Langelands Sydspids. Samtidig observeredes 6 større tyske Krydsere, egentlige Krigsskibe, nordpaa ved Hirtsholmene, passerede Frederikshavn ved 17-Tiden. Kl. 16.10 saas ved Hjelm 9 tyske armerede Skibe gaaende i nordøstlig Retning. Ministrygere og andet Materiel i nordgaaende Retning. 2 armerede Ledsageskibe med mange Mennesker i sorte ensartede Uniformer. I Sundet ved Hovedstadens Færvande intet. Hvor de 70 er sejlet hen, vides ikke, ligesom de 6 store Krydsere spredtes. Hvor de er, og hvad de vil, vides ikke. Til Lands: adskillige Tropper fra Rendsborg nordpaa mod Flensborg, 200 Motorvogne. En tysk Division — en Snes Tusind Mand — omkring Flensborg. Grænsen ikke lukket. Baade nordfra eller sydfra er Passage uhindret. Ellers ikke noget foruroligende. Vi har erklæret Alarmberedskab for alle Tropper, der er inde. De er samlet paa Kasernerne og holdt beredt. Vi har Mandskab liggende ved Søgaard. Mandskabet i Tønder er paa Øvelse nordpaa. Vi har 8.000 Mand paa hver Side af Storebælt. Fra Vejle og sydpaa er der 25—2.600 Mand. I Vendsyssel ca. 300 Mand. Skal vi have flere, maa de hentes fra

Garnisonerne i Randers, Viborg og Aalborg. Flaaden i Beredskab. Det uddannede Mandskab fra »Niels Iuel«, som var hjemsendt, er atter indkaldt i Eftermiddag.«

Udenrigsministeren sagde derefter:

»I Slutningen af forrige Uge hørte vi om en betydelig Transportflaade ved Stettin. Om dens Program fik vi intet at vide. Man nævnte Sydnorge, Danmark, Holland; derimod ikke Sverige. I Norge og Sverige tillagde man det ikke synderlig Værdi. Det er naturligvis foruroligende, at Danmark for første Gang bliver nævnt. De allierede Noter til Sverige og Norge havde et Indhold, der ikke var særlig ubehageligt mod disse. Om Handelen og Jernmalmen meget svage Sætninger.«

Jeg siger altsaa kun, hvad jeg har noteret ned. Det er kort og knapt — jeg kan ikke stenograferer — og det er, hvad jeg nu opfattede af Mødet.

Udenrigsministeren sagde videre:

»I Dag — altsaa Mandag — har de forskellige Gesandter været i Udenrigsministeriet, ogsaa den tyske von Renthe-Fink. Han havde ingen Instrukser, men som sit eget Syn fremsatte han Ønsket om, at man ikke fra dansk Side foretog sig noget, der kunde udtydes som fjendtlige Handlinger. Dr. *Munch* havde talt med den engelske og franske Gesandt og over for disse udtalt, at vi var af samme Opfattelse som Norge, at Mineudlægningen var en meget alvorlig Krænkelser af Norges Neutralitet. Hvad der vil ske fra tysk Side, har man ingen Mening om, og dette havde von Renthe-Fink heller ikke, men han havde betonet, at Risikoen for Danmark vilde blive meget stærkt forøget, hvis der fra Danmark foretoges Skridt til Modbevægelser.

Statsministeren oplyste, at han og *Munch* i Dag havde talt med Kongen, som var enig i, at der ikke foretoges Indkaldelser af ekstra Mandskab.

Halfdan Hendriksen: Hvilke Skridt fra dansk Side tænkte den tyske Gesandt paa?

Udenrigsministeren: Paa Indkaldelse af mere Mandskab. — Paa Spørgsmaal, om Romø ikke skulde forsynes med Antiluftskyts, oplyste *Forsvarsministeren*, at Antiluftskyts-Bat-

teriet skulde flyttes til Ballum. Forsvarsministeren oplyste endvidere, at der paa ny gøres Forsøg paa at faa et Dusin 40 mm Skyts fra Bofors. Det voldte vel nok nogen Vanskelighed at faa dem omgaaende nu, men det var ikke udelukket.

Hasle fandt det meget foruroligende, at den tyske Gesandts Holdning havde været »stærkt bevæget«. Det kunde trods hans Udsagn tyde paa, at han vidste noget.

Hartvig Frisch udtalte sig om det uheldige Forhold, der kunde indtræde ved, at vi og Norge kom paa hver sin Side, idet det var Tyskland, der krænkede vor Neutralitet, for saa vidt som de gik herind, og England, der krænkede Norges Neutralitet. Men *Udenrigsministeren* svarede derpaa:

»Nogen Krigstilstand med de Allierede kan det ikke tænkes at medføre. Norges Neutralitet skulde jo forpligte Norge til at angribe den engelske Flaade og stryge de udlagte Miner; men maaske maa de finde sig i det, der er sket.

Hasle spørger: Er Regeringens Holdning i Overensstemmelse med de sagkyndige — Hæren og Flaaden?

Forsvarsministeren: Vi har drøftet Mulighederne med de sagkyndige; de ønsker naturligvis Indkaldelser, men Ministeriet er enigt om, at vi bør være saa tilbageholdende og forholde os saa stille som muligt. Vi har ogsaa drøftet Indkaldelserne af det hjemsendte Beredskabsmandskab. Men Ministeriet er enigt om at undlade dette. Der er ogsaa drøftet visse Forskydninger af Tropper i Sønderjylland, men Ministeren mente, at Bevægelser burde undgaas, før vi ved noget nærmere om de tyske Troppers Bevægelser Syd for Grænsen. Indtil da nøjes vi med at holde Mandskabet i Alarmberedskab.

Krag: Ved man noget om, hvad Tyskland vil foretage sig over for Norge?

Hasle spørger: Har man ikke Forbindelse med Kammerherre Zahle i Berlin? Hvis Tyskerne overskrider Grænsen, vil man da sætte sig til Modværg, eller vil der blive givet Ordre til vore Tropper om ikke at foretage sig noget?

Forsvarsministeren: Direktiverne gaar ud paa, at vi skal sætte os til

Modværg. Danske Tropper maa ikke opholde sig mindre end 1 km fra Grænsen.

Udenrigsministeren havde over for den tyske Gesandt hævdet den Opfattelse, at det maatte betragtes som værende vor Pligt at sætte os til Modværg. Anser det for udelukket, at vi kommer i Krig paa tysk Side.

Det sidste er et Svar til Hartvig Frisch.

Hartvig Frisch: Frygter for, at vi i den øvrige Verdens Øjne vil staa som faktisk Deltager paa Tysklands Side. Kan blive overordentlig skæbnesvangert for os.

Saa skete der ikke mere, Mødet var i Opbrud, men saa kom en af Mødedeltagerne ind og meddelte, at der udenfor stod op imod 25 Journalister, som ønskede Besked om, hvad der var sket paa Mødet. Man enedes hurtigt om, at Statsministeren og kun han skulde svare paa Mødets Vegne. *Stauning* nedskrev da nogle Sætninger og læste dem op. — Det, jeg siger her, har jeg ikke refereret paa selve Mødet, for vi havde rejst os op, og saa kan man som Regel ikke skrive; jeg gjorde det i hvert Fald ikke, men jeg lusker det tydeligt og har ofte omtalt det, naar vi har drøftet det i min Gruppe. Altsaa, *Stauning* nedskrev nogle Sætninger, og den sidste Sætning gik ud paa, at der i øvrigt ikke forelaa noget af særlig foruroligende Karakter over for Danmark. *Hasle* foreslog, at man skulde stryge den sidste Sætning. Hans Motivering var, at den kunde opfattes, som om man nærede Tvivl om, at Tyskland vilde overholde Ikke-Angrebspagten; der laa Tvivl i, at man sagde, at der ikke forelaa noget foruroligende over for Danmark. Dermed sluttede Mødet.

Naar jeg nævner dette om Mødets Slutning, er det, fordi der den 13. Juli var en Leder i »Roskilde Avis«, som gav en fuldkommen misvisende Beretning om dette Møde. Der siges heri, at det var Det konservative Folkepartis Rigsdagsgrupper, der havde ønsket et Samraad med Regeringen, og dette holdtes i Minister-værelset paa Gangen mellem Slottet og Ministerialbygningen. Altsaa, det var det Møde, jeg var til, og jeg mener ikke, det er rigtigt, at det var de Konservative, som havde forlangt dette Møde. Jeg tror, det er gaaet saaledes til, at alle Formæn-

dene er blevet indkaldt af Statsministeren. Paa direkte Forespørgsel, staar der saa i dette Referat, fra de to konservative Rigsdagsgruppers Formænd, *Halldan Hendriksen* og *Hasle*, udtalte *Udenrigsministeren*, at der ikke fra Tyskland forelaa Meddelelser af foruroligende Karakter for Danmark. Dette kan Udenrigsministeren naturligvis ikke have udtalt, da han jo i sine tidligere Udtalelser havde sagt, at det var foruroligende, at man her nævnte Danmark. Jeg har tænkt mig Muligheden af, at der foreligger en Fejlhuskning, idet dette var den sidste Sætning i *Staaungs* Meddelelse til Pressen, men denne Sætning gik som sagt ud paa Hasles Foranledning.

Hjermind: Kan Ministeren erindre, om der paa dette Formandsmøde blev givet Deltagerne Underretning om *Zahles* Indberetning af 4. April, *Kjølens* Indberetninger, om den Advarsel, der var kommet direkte fra den hollandske Forsvarsstab, eller den Advarsel, der var kommet direkte fra den svenske Forsvarsstab?

A. M. Hansen: Nej, ikke de enkelte Datoer. Jeg støtter mig blot til, hvad jeg har skrevet her.

Hjermind: Det var i og for sig heller ikke Datoer, jeg interesserede mig saa meget for, men kan jeg forstaa Ministeren saaledes, at man ikke har nævnt direkte, hvorfra man har faaet disse Advarsler?

A. M. Hansen: Ja, det tror jeg nok, men det tør jeg ikke sige bestemt.

Hjermind: Erindrer Ministeren, om der af Mødets Deltagere blev stillet noget Forslag?

A. M. Hansen: Nej.

Hjermind: Eller bragt noget frem om Indkaldelser?

A. M. Hansen: Det blev der ikke. Der blev spurgt saaledes, som jeg har læst op her, hvad man vilde foretage sig. Der blev spurgt af *Halldan Hendriksen*: Hvilket Skridt fra dansk Side tænkte den tyske Gesandt paa? og der blev spurgt, hvad man vilde gøre, om man vilde sætte sig til Modværge. Men der blev ikke stillet noget Forslag om, at der yderligere skulde indkaldes nyt Mandskab. Det føler jeg mig overbevist om; ellers vilde det være noteret.

Kristen Amby: Blev der oplyst over for Partiformændene, at der i Møderne, der havde fundet Sted mellem Forsvarsministeren og Hærens Chefer Kl. 10.30 og Kl. 17 den 8. April, var stillet Forslag fra Generalkommandoen om Indkaldelse af Styrker? Blev det oplyst, at det var samme Dag, dette var sket?

A. M. Hansen: Det tør jeg ikke svare paa, det har jeg ikke nogen Erindring om. Jeg har kun den Erindring, at der blev sagt, at man fra Militærets Side havde ønsket Indkaldelser, men at Ministeriet var enedes om ikke at foretage Indkaldelser.

Formanden: Vi takker Ministeren for Oplysningerne.

For Kommissionen mødte derefter Statsminister, fhv. Finansminister V. Buhl.

Formanden: Hr. Statsminister Buhl. Da der bl. a. i de Redegørelser, der over for Kommissionen er afgivet af fhv. Udenrigsminister Dr. Munch og fhv. Forsvarsminister Alsing Andersen, henvises til Forhandlinger og Beslutninger i et Partiformandsmøde, der afholdtes i Rigsdagen den 8. April 1940 Kl. 20, og hvor foruden de to daværende Ministre De, Hr. Statsminister, som Finansminister var til Stede, har man bedt Dem komme til Stede for Kommissionen og her ganske kort afgive mundtlig Beretning om, hvad der efter Deres Opfattelse blev forhandlet og besluttet i nævnte Møde.

Jeg gør, før De tager Ordet, op-

mærksom paa, at der paahviler Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, og jeg tør gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser.

V. Buhl: Ja. — Jeg overværede dette Møde, fordi jeg efter at man havde afsluttet Behandlingen af den øjeblikkelige Situation skulde have en Forhandling med Partiformændene om en Bevilling. Jeg har ikke gjort Notater fra Mødet, men min Erindring er den, at efter at Udenrigsministeren og Forsvarsministeren havde redegjort for, hvad der forelaa, var der ikke nogen Divergens til Stede med Hensyn til de Foranstaltning-

ger, som var truffet, eller som der kunde blive Tale om at træffe i Anledning af de foreliggende Oplysninger. Det er efter min Erindring saaledes, at der ikke fremkom Krav om yderligere Foranstaltninger ud over den Alarmitilstand, der var blevet etableret, og som jo i Sønderjylland var allerhøjeste Alarmberedskab, og ud over de Indkaldelser til Flaaden, som jo ogsaa blev foretaget. Det var sikkert saadan, at den Henvendelse, der om Eftermiddagen var kommet til Udenrigsministeren fra *Renthe-Fink*, hvor han erklærede det for at være Vanvid — »Wahnsinn« — hvis man fra dansk Side paa daværende Tidspunkt vilde foretage Indkaldelser i stor Stil, ogsaa gjorde et stærkt Indtryk paa Mødet, og jeg husker i hvert Fald, at Dr. *Krag* under Henvisning til *Rente-Finks* Udtalelse udtalte sig positivt for, at der ikke skulde foretages videre i Retning af Indkaldelser.

Det er, hvad jeg kan sige.

Arnth Jensen: Det er med Hensyn til Statsministerens sidste Udtalelse om Dr. *Krag*, der udtalte sig positivt for, at der ikke skulde foretages noget. Jeg er i Besiddelse af Optegnelser fra Dr. *Krag*, hvori det hedder:

»Paa direkte Spørgsmaal fra Udenrigsministeren om mit Raad i denne Sag svarede jeg, at jeg maatte finde Noterne af 4. og 5. April tilstrækkelig urovækkende til, at Foranstaltninger til Neutralitetens Varetagelse burde været truffet; men at skride til Indkaldelse af Værnepligtige i Løbet af Natten eller Morgendagen maatte jeg fraraade.«

Jeg vil gerne spørge Statsministeren: Erindrer Statsministeren, at Udtalelsen fra Dr. *Krag* er faldet saaledes?

V. Buhl: Nej, det gør jeg ikke. Jeg tør naturligvis ikke paa nogen Maade bestride, at Udtalelsen kan være faldet saaledes, men det, der har bidt sig fast i min Erindring, er det positive, at paa det daværende Tidspunkt var Dr. *Krag* af den Opfattelse, at der ikke burde foretages yderligere.

Kristen Amby: Ja, det forstaar sig, men Statsministeren kan altsaa ikke erindre, om der har været drøftet Indkaldelser fra andre Sider inden for det

Møde, Indkaldelser f. Eks. af hjemsendte Aargange.

V. Buhl: Ja, der blev jo talt om disse Ting, men efter min Erindring blev der ikke fra nogen Side stillet Forslag eller rejst Krav om yderligere Foranstaltninger. Saadan staar det for mig.

Kristen Amby: Kan Statsministeren erindre, om der fra Forsvarsministeren blev givet Meddelelse til Mødets Delta-gere om, at Generalkommandoen samme Dag i Mødet Kl. 10 og i Mødet Kl. 17 med Forsvarsministeren havde stillet Forslag om Indkaldelse af Styrker?

V. Buhl: Ja, det forekommer mig, men det tør jeg ikke svare afgørende paa, men jeg vil tro det, idet jeg i alt Fald ikke har nogen Forestilling om, at der blev tilbageholdt nogen som helst Oplysning af dem, jeg kendte paa det Tidspunkt, saa vilde det sikkert have fæstnet sig i min Erindring. Der er ikke tilbageholdt nogen Oplysning af Betydning.

Hjermind: Hr. Statsminister! Hr. *Halfdan Hendriksen* har nævnt over for Kommissionen, at han paa Mødet havde rejst Spørgsmaal om Indkaldelser. Kan Statsministeren særlig huske noget om Hr. *Hendriksens* Udtalelse derom?

V. Buhl: Det kan jeg ikke; som jeg gjorde opmærksom paa, har jeg ingen Notater, saa man vil forstaa, at det kun er et almindeligt Indtryk, der bundfælder sig og en eller anden Enkelthed, men nærmere redegøre for Enkelthederne kan jeg ikke.

Hjermind: Naar det nu forklares af Hr. *Hendriksen* her for Kommissionen, vil Statsministeren saa mene, at de ikke er faldet?

V. Buhl: Nej, det vil jeg ikke. Jeg vil ikke paa nogen Maade drage den tidligere Handelsministers Erklæringer i Tvivl, selvfølgelig ikke, jeg har blot ikke nogen positiv Erindring derom.

Maa jeg ikke gøre opmærksom paa, at jeg skal gaa nu, jeg skal være paa Sorgenfri Kl. 11 til Statsraad. Hvis man ønsker at stille yderligere Spørgsmaal til mig, maa jeg bede om, at jeg kan give Møde igen, for jeg skal være til Statsraad.

Formanden: Jeg takker da Statsministeren for de givne Oplysninger.

For Kommissionen mødte derefter Landstingets Formand Ch. Petersen.

Formanden: Hr. Landstingsformand Ch. Petersen! Da der bl. a. i de Redegørelser, der over for Kommissionen er afgivet af fhv. Udenrigsminister Dr. Munch og fhv. Forsvarsminister Alsing Andersen, henvises til Forhandlinger og Beslutninger i et Partiformandsmøde, der afholdtes i Rigsdagen den 8. April 1940 Kl. 20, og hvor foruden de to daværende Ministre Finansministeren var til Stede, har man bedt Dem som Deltager i nævnte Møde — De var Formand for Socialdemokratiet i Landstinget — komme til Stede for Kommissionen og her — ganske kort — afgive mundtlig Beretning om, hvad der efter Deres Opfattelse blev forhandlet og besluttet i nævnte Møde.

Jeg gør — før De tager Ordet — opmærksom paa, at der paahviler Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, og jeg tør gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa for saavidt angaar Deres egne Udtalelser.

Ch. Petersen: Ja. — Jeg fik altsaa Meddelelse den 8. pr. Telefon om at komme til Stede til et Formandsmøde Kl. 8 om Aftenen herinde i Rigsdagen. Der var til Stede de Ministre, hvis Navne nu blev læst op, tilligemed Partiformændene, Navnene paa Partiformændene forudsætter jeg, man har.

Formanden: Ja, dem har vi.

Ch. Petersen: Mødet blev aabnet af Statsminister *Stauning*, som redegjorde for visse Oplysninger, der var tilgaaet Udenrigsministeren de seneste Dage om militære Bevægelser, der var foretaget i Tyskland. Saaledes gjorde han opmærksom paa, at man havde erfaret, at der var opsamlet særlig meget Mandskab og Krigsmateriel i Sønderjylland, Slesvig, tæt op til den danske Grænse, og at det i sig selv var meget foruroligende. Han gjorde endvidere opmærksom paa, at der var ophobet en Del Marinefartøjer og Fiskerfartøjer i tyske Østersøhavne — saavidt jeg husker, blev der nævnt Stettin og Swinemünde —, hvilket ogsaa blev betragtet som værende meget foruroligende og staaende i Forbindelse med den Omstændighed, at Englænderne nogle Dage forud havde nedlagt Miner ved Norges Kyst, og man formodede, at disse militære Bevægelser kunde være rettet dels mod Norge, dels mod Danmark, men der blev samtidig gjort opmærksom paa, at den Omstændighed, at der var samlet

meget Krigsmateriel og Mandskab ved Grænsen, i og for sig ikke behøvede at betyde, at der var noget forestaaende med Hensyn til Angreb paa Danmark, noget saadant havde fundet Sted tidligere — og jeg husker meget tydeligt, at det blev der gjort opmærksom paa —, og man havde igen fjernet Mandskabet derfra. Der blev ogsaa af Statsministeren gjort opmærksom paa, at man inden for Regeringen havde drøftet, hvorvidt man skulde indkalde Mandskab, mobilisere nogle Aargange, men at man i Regeringen var af den Opfattelse, at de Oplysninger, man havde, ikke var saa fuldkommen solide, det kunde være Rygter, som der ikke var Grund til at fæste saa stærk Lid til, og saa vilde det efter Regeringens Mening være forkert i sig selv at foretage en Mobilisering i Danmark, det vilde af Tyskerne kunne blive opfattet som en uvenlig Handling og maaske netop bidrage til at fremkalde det, vi nødigst vilde udsætte os for.

Det tror jeg nok var Hovedindholdet af den Beretning, vi fik paa Formandsmødet. Derefter diskuterede man de Ting, der var kommet frem, og jeg er af den Opfattelse, at der i det store og hele var Enighed blandt de tilstedeværende Formænd om, at det kunde være farligt paa det Tidspunkt at foretage en Mobilisering.

Det forekommer mig — men det maa jeg dog sige med noget Forbehold —, at vi ogsaa fik en Oplysning om, at der blandt de militære sagkyndige havde været stærkt delte Meninger om det hensigtsmæssige i at indkalde Mandskab, det forekommer mig; men fra Partiformændenes Side blev der ikke gjort Indvendinger imod, at man ikke foretog noget i den Henseende, og vi fik af Forsvarsminister *Alsing Andersen* Underretning om, at baade Flaaden — eller Marinen — og Hæren var sat i højeste Alarmberedskab. Vi fik ogsaa en Del Forklaringer om, hvad højeste Alarmberedskab betød, og jeg tror, vi alle sammen følte os noget beroligede ved denne Meddelelse.

Det er i det store og hele, hvad jeg efter Hukommelsen kan meddele om de Forhandlinger, der blev ført.

Aksel Møller: Hr. Ch. Petersen! De nævnte for os, at man fik Besked om, hvad højeste Alarmberedskab betød, og De mente, at man paa Mødet følte sig beroliget ved at faa denne Oplysning. Vil

det være muligt for Dem at fortælle Kommissionen, hvad denne Forklaring gik ud paa?

Ch. Petersen: Aah, det er jeg ikke sikker paa, jeg kan, for saa overmaade fæstede jeg ikke min Opmærksomhed ved den. Det forekommer mig, at Forsvarsministeren gjorde opmærksom paa, at der var forskellige Alarmitilstande, Hær og Flaade kunde sættes i, og jeg husker, han gjorde opmærksom paa, at det højeste Alarmberedskab var den højeste Grad af Opmærksomhed, den højeste Grad af, hvad der i det hele taget kunde anvendes. Men jeg husker som sagt ikke Enkelthederne med Hensyn til, hvad det betød, selv fik jeg den Opfattelse, at de militære Myndigheder var ganske særlig opmærksomme og vagtsomme over for alt, hvad der kunde være af Interesse med Hensyn til eventuelle Angreb.

Kristen Amby: De sagde, Hr. Ch. Petersen, at De fik det Indtryk, at der mellem de militære sagkyndige var delte Meninger om den Fremgangsmaade, man skulde vælge, idet De redegjorde for, at Mulighederne for Indkaldelser af større Styrker havde været drøftet. Erindrer De, om Mødet blev orienteret om, hvor Skillelinien mellem de militære sagkyndige gik, om det var saadan, at Generalkommandoen for Hærens Vedkommende havde en Opfattelse, og Marinen, Søværnet, gennem sin Chef havde en anden Opfattelse?

Ch. Petersen: Ja, saavidt jeg husker, blev det meddelt os, at Marinens øverste sagkyndige stillede sig meget tvivlende over for det hensigtsmæssige i at foretage særlige Indkaldelser af Mandskab, hvorimod Hærens sagkyndige var indstillet paa, at man skulde indkalde et Par Aargange, men at Regeringen til syvende og sidst var enedes om, at man ikke burde foretage Indkaldelser ud fra det Synspunkt, at det kunde indeholde en Fare for, at det, hvis Rygterne ikke var holdbare, kunde blive opfattet forkert i Tyskland og netop fremkalde den kritiske Situation, som vi jo nødigt vilde ind i. Det forekommer mig, der var denne Forskel mellem Marinens sagkyndige og Hærens. Jeg har ikke dengang gjort nogen Notater efter Mødet, saa det er i høj Grad efter Hukommelsen.

Chr. Christiansen: Jeg forstod paa Hr. Ch. Petersens Udtalelser, at Forsvarsministeren over for Formændene havde meddelt, at der var truffet højeste Alarmberedskab (*Ch. Petersen:* Ja), og

jeg forstod det ogsaa saadan, at denne Meddelelse fra Forsvarsministeren drejede sig ikke blot om Hæren, men ogsaa om Flaaden. Jeg vil gerne spørge, om det er rigtigt.

Ch. Petersen: Ja, det blev udtrykkeligt erklæret, at saavel Flaaden som Hæren var sat i højeste Alarmberedskab, og at man mente, at man ikke paa daværende Tidspunkt kunde gaa videre. Det var der ikke nogen Uenighed om mellem Partiformændene.

Kristen Amby: Jeg forstod paa Dem, at man havde refereret eller meddelt, at der nu fandt Troppeksamlinger Sted i Sønderjylland?

Ch. Petersen: Ja.

Kristen Amby: Men hvor foruroligende det i og for sig kunde være, saa skulde man maaske ikke tillægge det afgørende Vægt, fordi der ogsaa tidligere (*Ch. Petersen:* Rigtigt) i Sønderjylland havde fundet saadanne Troppeksamlinger Sted. Blev det præciseret, efter Deres Erindring, i Mødet, hvor langt disse Troppebevægelser havde forskudt sig op mod Grænsen?

Ch. Petersen: Jeg fik den Opfattelse, at Tropperne og Krigsmateriellet var samlet meget tæt op til vor Grænse.

Kristen Amby: Jeg spørger videre: Fik De saa samtidig det Indtryk, at noget saadant ogsaa tidligere havde fundet Sted, at man havde været saa tæt oppe ved vor Grænse?

Ch. Petersen: Ja.

Hjermind: Blev der, Hr. Ch. Petersen, paa Mødet, naar man nu var inde paa dette med Alarmberedskab, fra nogen af Deltagernes Side rejste Spørgsmaal om Indkaldelse?

Ch. Petersen: Nej, det blev der ikke, fordi vi havde faaet den Meddelelse, at disse Spørgsmaal var blevet drøftet i Regeringen, og at Regeringen, som jeg før gjorde opmærksom paa, var kommet til den Opfattelse, at det vilde være farligt paa det daværende Tidspunkt at foretage Indkaldelser, og denne Opfattelse, har jeg Indtryk af, sluttede i Virkeligheden Formændene sig til, at der var Risiko forbundet med paa det Tidspunkt at foretage Indkaldelser, fordi man ikke var saa sikker paa, at de Meddelelser, man i Udenrigsministeriet havde faaet fra den danske Gesandt i Tyskland, var aldeles paalidelige. Jeg fik Indtryk af, at den danske Gesandt havde sin Viden fra Forbindelser, han havde i Tyskland, men som ikke var officielle, og derfor var man

altsaa i Tvivl om, hvorvidt det var rigtigt at foretage sig noget. Man frygtede for at fremkalde det, som man jo under ingen Omstændigheder vilde fremkalde, at der skulde ske Misforstaaelser hos den tyske Regering af vor Stilling.

Hjermind: De mener altsaa, at Grunden til den Stilling man tog var, at man ikke var helt sikker paa, at disse Rygter, man havde fra Gesandtskabet, var helt rigtige.

Ch. Petersen: Ja.

Hjermind: Jeg vil sige til Dem, at Hr. *Halfdan Hendriksen* her over for Kommissionen, støttet paa en Optegnelse, han har foretaget paa selve Mødet, har fremhævet, at han i dette Møde stillede Forslag om eller rejste Spørgsmaal om Indkaldelser.

Ch. Petersen: Ja, det tror jeg nok kan være rigtigt, for efter at vi havde faaet Beretningen fra Statsministeren, suppleret nu og da med Bemærkninger fra saavel Forsvarsministeren som Udenrigsministeren, opstod der jo en Diskussion, i hvilken, tror jeg, de allerfleste havde dels Bemærkninger at gøre, dels Forespørgsler at rette, men jeg har ikke det Indtryk, at nogle af Partiformændene var uenige i det u hensigtsmæssige i nogen Mobiliseringsbestræbelser paa det daværende Tidspunkt.

Formanden: For at spare mere Tvivl om det Spørgsmaal vil jeg læse op, hvad *Halfdan Hendriksen* har sagt, vi har jo hans Manuskript: »*Hendriksen* spurgte, om det ikke vilde være nødvendigt, at man nu indkaldte de 5 Aargange, der var hjemsendt med Uniform. Tidspunktet hertil maatte være inde.« Han har saaledes spurgt, om det ikke var nødvendigt, men der er ikke stillet noget Forslag fra *Halfdan Hendriksens* Side.

Ch. Petersen: Ja, det tror jeg nok.

Hjermind: Saaledes tror De nok, det er faldet.

Ch. Petersen: Ja, saaledes tror jeg nok, det er faldet.

Formanden: Naar det er fremdraget fra Hjerminds Side, mener jeg det er min Pligt, naar det ikke er rigtigt fremstillet, at gøre opmærksom paa, hvorledes Ordlyden er, og saaledes var Hr. *Hendriksens* Forespørgsel. Der er sikkert ingen — og det sagde ogsaa Statsministeren —, der rejser Tvivl om Hr. *Hendriksens* Oplysninger.

Kristen Amby: Hr. Ch. Petersen, De har nu udtalt efter Deres Erindring, hvordan dette Møde forløb. Erindrer De,

om det under Redegørelsen — det maa vel være væsentligt fra Stats- og Udenrigsministeren — kronologisk blev fremstillet for Dem, hvornaar man havde faaet disse alarmerende Meddelelser fra Berlin? Erindrer De f. Eks., om det blev meddelt i Partiformandsmødet, at der allerede den 1. April var kommet et Brev — det kaldes af Dr. *Munch* et Privatbrev, det vil sige et haandskrevet Brev fra Kammerherre *Zahle*, et Brev, som blev overleveret af den danske Marineattaché, Kommandørkaptajn *Kjølse*n, personligt med Ordre fra Kammerherre *Zahle* til at kommentere dette Brevs Indhold og de Omstændigheder, der havde fremkaldt det, saavel over for Udenrigsministeren som umiddelbart derefter over for Chefen for Søværnskommandoen. Erindrer De endvidere, om man oplyste detailleret over for Mødets Deltagere, hvilke Indberetninger der fra *Zahle* var kommet den 4. April om Aftenen, den 5. April om Aftenen og senere?

Ch. Petersen: Jeg mener, der blev gjort opmærksom paa, at der de seneste Dage op til den 8. April var indgaaet Meddelelser fra vor Gesandt i Berlin, Kammerherre *Zahle*, af meget foruroligende Karakter, men det var ikke saadan, at disse Breve eller denne Korrespondance blev oplæst for os. Hovedindholdet af den blev refereret, og man maatte faa den Opfattelse, at de Meddelelser, som Kammerherren, Gesandten, havde givet, var i høj Grad foruroligende. Jeg erindrer ikke, hvorvidt der blev nævnt Datoer for Korrespondancen. Der blev sagt, at i de seneste Dage var der indløbet saadanne faretruende Meddelelser.

Hjermind: Hr. Ch. Petersen, erindrer De, om det paa Mødet blev oplyst for Formændene, at man havde faaet en direkte Advarsel fra den hollandske Forsvarsstab og den svenske Forsvarsstab og fra den herværende engelske Militærattaché?

Ch. Petersen: Nej, jeg erindrer ikke noget derom.

Hjermind: De er den eneste, Hr. Ch. Petersen, der har fæstet Dem ved et Spørgsmaal, som har optaget Kommissionen meget, nemlig Spørgsmaalet om højeste Alarmberedskab, som vi har drøftet meget her i Kommissionen, og det er i den Anledning, at jeg gerne vil have Lov til at spørge Dem, om De, inden dette Møde, har hørt, at det har været drøftet her i Kommissionen?

Ch. Petersen: Nej, det har jeg absolut ikke. Jeg har overhovedet ikke, før jeg mødte her, talt med noget som helst Menneske om, hvad denne Kommission beskæftiger sig med.

Formanden: Saa takker vi Landstingets Formand.

Efter at Landstingets Formand havde forladt Mødet udtalte:

Formanden: Vi har anmodet Hr. *Hartvig Frisch*, Formanden for Socialdemokratiet i Folketinget den nævnte Dag, om, uanset hans Medlemsskab af Kommissionen, at komme til Stede og

afgive Forklaring om hans Deltagelse i Partiformandsmødet, men Hr. *Hartvig Frisch* har, som det jo er alle her bekendt, været Delegeret ved Konferencen i San Francisco og er endnu ikke vendt tilbage. Derfor kommer han ikke i Dag. Jeg har kun villet fremsætte denne Meddelelse for at forklare, hvorfor han ikke er kommet til Stede.

Fra Venstres Medlemmer af Kommissionen er stillet til dennes Raadighed Dr. *Krag's* efterladte Optegnelser om nævnte Møde. De vil indgaa som Tillæg til det stenografiske Referat af Mødet i Dag.

Afhøringen sluttede Kl. 11.

Notater af fhv. Minister Dr. Krag vedrørende dennes Deltagelse i Partiformandsmødet den 8. April 1940*).

(Overladt Kommissionen af Venstres Medlemmer af samme og efter Kommissionens Bestemmelse optaget som Tillæg til det stenografiske Referat.)

»I Løbet af Eftermiddagen var der indkaldt til et Møde mellem Ministre og Partiformændene til Kl. 20 samme Dags Aften.

Formændene i Venstres Rigsdagsgrupper var i Jylland og kunde med den korte Frist ikke give Møde, det samme gjaldt Næstformanden i Folketingsgruppen. Efter Anmodning af Folketingsgruppens Formand Hr. Brorsen mødte jeg som den eneste Repræsentant for Venstre.

Paa Mødet gav Udenrigsministeren — suppleret af Stats- og Forsvarsministeren — Meddelelse om de Oplysninger, der var tilgaaet Regeringen i Dagene fra den 4. April, og om de Forhandlinger, der havde fundet Sted indenfor Ministeriet, med Kongen og med de militære Chefer, samt at man i Ministermøde Kl. 16 $\frac{1}{2}$ — under Henvisning til Samtalen med Gesandt Renthe-Fink — havde besluttet at afvente yderligere Oplysninger angaaende de tyske Troppers Fremrykning i Mellem-slesvig; det tilføjedes, at man derefter havde erfaret, at den tyske Troppekolonnes Fremmarch var standset. Hovedparten af Divisionen var gaaet i Kvarter i Byen Slesvig og Omegn; i Flensborg var der for Natten mellem den 8. og 9. April bestilt Kvarter til ca. 9000 Mand. Forsvarsministeren meddelte dernæst, at det var besluttet at opretholde højeste Alarmberedskab for de sønderjydske Styrker incl. Fredericia, men for det øvrige Land Beredskab af næsthøjeste Trin. Han havde overfor General Prior ytret Betænkelighed ved at indkalde Sikringsstyrken og at foretage Troppeforskydninger mod Grænsen under Henvisning til Dr. Munchs Samtale med Renthe-Fink; men han havde lovet General Prior, at han skulde faa endeligt Svar paa sine Ønsker, naar efter Formandsmødets Afslutning nyt Ministermøde var afholdt.

I Tilslutning til Redegørelserne for Noterne fra Z. og for Samtalen med den tyske Gesandt fulgte nu en kortvarig Forhandling. Under denne foreslog den konservative Landstingsmand Halfdan Hendriksen, at Sikringsstyrken blev indkaldt eller i det mindste de med Mundering hjemsendte Værnepligtige. Paa direkte Spørgsmaal fra Udenrigsministeren om mit Raad i denne Sag svarede jeg, at jeg maatte finde Noterne af 4. og 5. April tilstrækkelig urovækkende til, at Foranstaltninger til Neutralitetens Varetagelse burde være truffet; men at skride til Indkaldelse af

*) Dr. Krag afgik ved Døden den 10. Sept. 1942.

Værnepligtige i Løbet af Natten eller Morgendagen maatte jeg fraraade. Thi, hvis Tyskerne med Fremrykningen af Tropper mod den danske Grænse havde aggressiv Hensigt, vilde Grænsen sandsynligvis blive overskredet i de første kommende Morgentimer, og Indkaldelsen vilde komme for sent og føre til en Fiasko. Havde Tyskerne ikke saadan Hensigt, kunde man (jfr. Gesandts Advarsel) kalde Lynet ned over sig ved Indkaldelser eller Troppeforskydninger.

Yderligere Udtalelser om Spørgsmaalet blev derefter ikke fremsat.

Inden Formandsmødet blev hævet, indløb der Meddelelse fra Udenrigsministeriets Direktør, Minister Mohr, at Gesandt Renthe-Fink under Mødet havde ringet ham op for at blive beroliget med Hensyn til eventuelle danske Indkaldelser, som han paany indtrængende havde fraraadet.«

Onsdag den 1. August Kl. 9¹/₂.

For Kommissionen mødte paany Viceadmiral H. Rechnitzer.

Formanden: Vi byder Viceadmiralen velkommen og skal i Dag fortsætte med Drøftelsen af *Viceadmiralens Redegørelse S. 186—88 (foran Sp. 204)*. Ved Slutningen af det paagældende Møde rettede Hr. Amby et Spørgsmaal til Viceadmiralen, som ikke kunde besvares dengang, fordi vi maatte afbryde Mødet. Viceadmiralen erindrer, at dette Spørgsmaal henstaar ubesvaret?

Rechnitzer: Ja, Hr. Amby rettede et Spørgsmaal til mig i Forbindelse med, at der fra Hærens Side var foreslaaet Indkaldelse af en Sikringsstyrke til Kystdefensionen.

Nu vil jeg gerne straks sige, at Udtrykket »Sikringsstyrke« stammer ikke fra os; jeg kunde ikke tænke mig at bruge Udtrykket »Sikringsstyrke« om en enkelt Indkaldelse — saa vidt jeg erindrer, var det kun en enkelt Aargang, 1938, det drejede sig om —, men det er for saa vidt ogsaa irrelevant i denne Sammenhæng, hvad man vil kalde det. Efter min Opfattelse kunde en saadan ekstra Indkaldelse til Kystdefensionens Værker ikke have foranlediget nogen Mistillid fra tysk Side, og jeg selv kunde kun hilse det med Tilfredshed, at man paa den Maade fik Lejlighed til at styrke Værnene. Jeg ser paa det paa samme Maade, som hvis der kunde have været Tale om en ekstra Udrustning af Skibsmateriel — hvad der dog ikke kunde være, fordi der ikke *var* mere hverken af Materiel eller Personel, men hvis der kunde have været iværksat en saadan ekstra Udrustning, vilde det efter min Mening heller ikke paa nogen Maade have kunnet vække Uro.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om forøget Beredskab for Søværnets Vedkommende vil jeg gøre opmærksom paa, at jeg nærede den bestemte Opfattelse, at det var den tyske Krigsmarines Overkommando, som i alt væsentligt havde den største Interesse i de Neutralitetsforanstaltninger, der blev foretaget for Danmarks Vedkommende. Jeg fik en Bekræftelse herpaa under Besøget i Berlin, hvor der — som det vil være Medlemmerne af Kommissionen bekendt — blev rettet en Henvendelse til mig fra den tyske Marines Overkommando, medens

der saa vidt mig bekendt ikke fandt nogen tilsvarende Henvendelse Sted fra den tyske Hærledning til Generalløjtnant With. Dette i Forbindelse med de mange Forhandlinger, der siden Krigsudbrudet havde været ført med den tyske Krigsmarine, for det meste gennem den herværende tyske Marineattaché, bibragte mig det ganske bestemte Indtryk, at den tyske Krigsmarine saa med Tillid paa de Foranstaltninger, der her i Danmark var truffet med Hensyn til Farvandenens Neutralitet, og det var ogsaa min Opfattelse, at man fra tysk maritim Side fuldt ud anerkendte og havde Tillid til de Foranstaltninger, vi havde truffet.

Jeg mente, dengang Krigen brød ud — og det har hele Tiden været min Opfattelse —, at det vilde være en umaadelig brydsom og en umaadelig besværlig Opgave at føre dansk Neutralitetspolitik nogenlunde trygt gennem de mange Skær, som nødvendigvis maatte findes paa dens Vej, og det stod derfor for mig som paakrævet og som i høj Grad ønskeligt, at man var varsom og forsigtig i de Handlinger, man herhjemme foretog sig, navnlig i den Forstand, at de ikke under nogen Form maatte faa Karakter af unneutral Optræden og specielt ikke være af en saadan Karakter, at de kunde siges at være ensidigt rettede imod Tyskland.

Disse forskellige Forhold gjorde, at jeg ikke ansaa det for opportunt i de bevægede Aprildage at foreslaa et øget Beredskab for Søværnets Vedkommende, og jeg kan maaske tilføje, at saadanne Foranstaltninger efter min Overbevisning, og som jeg dengang saa paa det, eventuelt kunde have været til Skade for os, men uden nogen reel Gavn, og at de ikke i Realiteten kunde have paavirket Resultatet af en eventuel Aggression fra tysk Side.

Hvad angaar Spørgsmaalet Forsvarspligt vil jeg gerne nævne, at det staar saadan for mig, at det under visse Omstændigheder paahviler os at kæmpe til sidste Mand, selv om Styrkerne, der er imod os, er aldrig saa overmægtige. Jeg mener saaledes, at det i et Tilfælde som E 13-Affæren under forrige Verdenskrig vilde have været en ubetinget Pligt for

den danske Torpedobaad, der var afsendt til Strandingsstedet for den engelske Undervandsbaad paa Saltholm, at lægge sig imellem denne og de tyske Torpedofartøjer, der kom op sydfra og gik i Gang med at beskyde den grundstødte Undervandsbaad, samt endvidere med alle forhaandenværende Midler at angribe de tyske Fartøjer, selv om Udfaldet af en saa ulige Kamp paa Forhaand maatte synes at være givet. Jeg mener, at vi i et saadant Tilfælde var æresforpligtede til at yde Modstand til det alleryderste.

Paa tilsvarende Maade burde efter min Opfattelse danske Søstridskræfter have forholdt sig, saafremt der paa dansk Højhedsomraade var indtruffet et lignende Tilfælde som det, der fandt Sted i Jøssingfjord i Norge, hvor de to norske Torpedobaade, der var nærværende, ikke gjorde Modstand over for den stedfindende flagrante Neutralitetskrænkelse, da de, efter hvad der dengang blev oplyst, ansaa det for nytteløst over for Overmagten. I mine Dagbogsoptegnelser har jeg om denne Episode bemærket: »Kun sørgeligt, at de to norske Torpedobaade, hvor underlegne de end har været, ikke har forsøgt at gøre Modstand, saaledes som de burde have gjort det.«

Pligt for danske væbnede Styrker til at træde i Aktion foreligger efter min Formening ogsaa under Forhold, hvor de konvojerer, og hvor de Skibsenheder, som er under vor Beskyttelse, angribes af en af de krigsførende Parter. Endvidere efter Omstændighederne ved Landsætningsforsøg fra krigsførende Magter mod dansk Landomraade eller Forsøg paa Indtrængen i spærret Farvand.

Derimod stiller Situationen sig efter min Opfattelse væsentligt anderledes i Tilfælde af Angreb fra tysk Side med det Formaal at besætte vort Land. Ud fra et militært Synspunkt ser jeg ikke rettere, end at man i saa Fald maa erkende sin Magtesløshed og Umuligheden af med nogen som helst Udsigt til et gunstigt Resultat at imødegaa en saadan Aggression. Hvor bedrøveligt og sørgeligt det end kan forekomme, er der under saadanne Omstændigheder intet andet Valg for en dansk Regering end at bøje sig for den overvældende Overmagt, selv om det rent følelsesmæssigt kan være én nok saa meget imod. Paa samme Maade vilde man antagelig være nødt til at stille sig, saafremt der kom til at foreligge et Ultimatum fra tysk Side.

Dette mit Synspunkt er ikke Udtryk

for nogen defaitistisk Tankegang, men for en Erkendelse af vort Lands Stilling i Relation til et stærkt oprustet Tyskland.

Kristen Amby: De har sagt gentagne Gange og gentaget det nu her i Dag, at De mente, det var vor Pligt at være særlig forsigtige i Forhold til Tyskland, og jeg forstaar jo vel Deres Motiv dertil. De har ogsaa sagt, at Grunden til denne Forsigtighed var, at man ikke vilde udæske Tyskerne, og at De derfor ikke mente at burde foreslaa for Flaadens Vedkommende et forøget Beredskab, Sikringstjeneste 2 eller 3. Men De maatte dog være vidende om, at paa et vist Tidspunkt, nemlig efter Mødet hos Kongen den 8. April, blev der — som allerede sagt mange Gange — foreslaaet højeste Alarmberedskab for Hæren, ved Grænsen. Det vil altsaa sige, at det Motiv, der for Dem var afgørende m. H. t. Beredskab for Flaaden, nu ikke mere kunde være relevant i Forhold til Tyskerne. Det er dog klart, at i det Øjeblik man indfører højeste Alarmberedskab ved Grænsen, kan der ikke være Tale om en eller anden mulig Krænkelse af Neutraliteten af en ikke kendt Faktor; det kunde kun være vendt imod en Overskridelse af Grænsen fra tysk Side. Det vil med andre Ord sige, at selve dette forhøjede Alarmberedskab eliminerer Deres Motivering for ikke at sætte Flaaden i et lignende Alarmberedskab, Sikringstjeneste 3 f. Eks., hvorved det var blevet umuliggjort, at paa det fatale Tidspunkt var adskillige Styrker af Kystdefensionen i Land med Landlov. Derfor kan jeg ikke forstaa, at De, naar De er sammen med Forsvarsministeren og Hærcheferne og hører, at nu skal der indføres højeste Beredskab for Hæren i Sønderjylland og andet Trin i det øvrige Land, saa ikke indser, at nu er det Motiv, De hidtil har haft, ikke mere relevant, at nu var det dog rimeligt, at Flaaden blev sat i et lignende, et tilsvarende Beredskab. Naar man ikke kunde faa de Styrker ind, som man altsaa ikke kunde faa ind, saa var dette dog i hvert Fald noget, der kunde gøres.

Rechnitzer: Jeg har allerede et Par Gange, tror jeg, bemærket, at det stod saaledes for mig — og jeg tror saa afgjort, at jeg har Ret i mine Betragtninger —, at Aarsagen til, at man lod Hæren, navnlig ved Grænsen, træde i højeste Beredskab, var den Omstændighed, at en stor Del af de værnepligtige ikke boede paa Kaserne, men boede privat ude i Byen, hvorfor det vilde være vanskeligt

i givet Fald, hvis der skete en Krænkelser ved Grænsen, at faa dem sammenkaldt inden for en rimelig Frist.

Hartvig Frisch: Jeg vil gerne spørge Dem, Hr. Admiral, om ikke de Betragtninger, De her fremfører vedrørende den almindelige Opfattelse af den tyske Marines Overkommando, dens Hensigter og Betragtninger over for Danmark, er Betragtninger af decideret politisk Natur, som falder ganske uden for en militær Chefs Omraade, Betragtninger, der maa være en Regeringsopgave, og som ikke paa nogen Maade kan aflaste en militær Chef for hans Pligt til at følge de Ordre, der gives fra den politiske Side. Det er nemlig min Opfattelse, at de Ting, De fremfører her, er decideret politiske Betragtninger, som maa være selve Chefen for et Værn aldeles uvedkommende i den Situation.

Rechnitzer: Jeg er ikke helt paa det rene med, hvad det drejer sig om.

Hartvig Frisch: De har i Mødet her i Dag som Støtte for, hvad De lod foretage af Foranstaltninger, fremført Betragtninger vedrørende denne Sammenkomst i Berlin, Betragtninger vedrørende, hvorledes De tænkte Dem den tyske Ledelse vilde se paa det og det. Og saa stiller jeg det Spørgsmaal, om dette ikke er Betragtninger af decideret politisk Natur, som det maa være den danske Regerings Opgave at anstille, Betragtninger, som De kunde have fremført over for Regeringen i dette Møde — hvad De mig bekendt ikke har —, men Betragtninger, som maa siges at være af politisk Natur. Naar Landets politiske Ledelse, selve Regeringen, i det Møde, som De ved fandt Sted den 8. April om Aftenen, har truffet Beslutning om Alarmberedskab, falder det ganske uden for en militær Chefs Opgave at anstille de Betragtninger, De gør; han har udelukkende at udføre de Ordre, som er givet, og som er Regeringens Ordre til Værnene.

Rechnitzer: Jeg er i og for sig ganske enig med Professoren i den Betragtning, at det er en militær Chefs Pligt at følge de Ordre, der foreligger fra Regeringen, men jeg ser heller ikke, at jeg paa noget Punkt eller paa nogen Maade ikke har fulgt de Ordre, som er givet — afgjort ikke. De Betragtninger, jeg her har fremført, er efter min Mening militærpolitiske Betragtninger, og jeg har anset det for min Pligt i de mange Samtaler, jeg har haft med fhv. Forsvarsminister *Alsing Andersen* — og for øvrigt ogsaa med af-

døde Statsminister *Stauning* — at gøre gældende, hvordan jeg saa paa Danmarks Stilling i Relation til Tyskland. Jeg finder heller ikke, at disse Betragtninger alene kan betegnes som politiske, for de kommer i høj Grad til at spille med ind i, hvad Interesse man i Virkeligheden fra tysk militær Side har af et neutralt Danmark; det er ikke alene politiske, det er i høj Grad militærpolitiske Betragtninger. Jeg vil gerne gøre opmærksom paa, at jeg har ikke, afgjort ikke, undladt at følge nogen Ordre fra Regeringens Side.

Hartvig Frisch: Der blev under Forhandlingerne mellem Regeringen og Partiformændene i Mødet den 8. April om Aftenen udtalt over for os, at der skulde etableres Alarmtilstand. Man skulde lige til at sende en Meddelelse herom ud til Befolkningen, da Udenrigsministeren advarede imod at bruge Ordet »Alarmtilstand«, fordi dette kunde have uheldige Virkninger, og saa blev denne Meddelelse udeladt. Men at det var vedtaget, var uden for al Tvivl. Det maatte derfor for alle os, der var til Stede, da disse Beslutninger fattedes, være fuldkommen uforstaaeligt, at der for Flaadens Vedkommende ikke skete noget tilsvarende som for Hæren.

Det er første Gang jeg deltager i Kommissionens Møder, og jeg hører nu Deres Argumentering, at Deres Overvejelser var disse og disse, saaledes som De nu lige har fremført dem. Heroverfor er det, jeg siger, at det er Overvejelser af decideret politisk Natur, som slet ikke kunde falde inden for Deres Omraade. Naar Beslutning om Alarmtilstand var truffet, havde De som Leder af et af Værnene kun at udføre denne Beslutning, og det er for daværende Forsvarsminister *Alsing Andersen* som for alle os, der deltog i det paagældende Møde den Aften, aldeles uforstaaeligt, at f. Eks. Kystdefensionens Værker ikke blev sat i et Beredskab, som svarede til den af Regeringen trufne Beslutning.

Rechnitzer: Jeg har allerede gentagne Gange her i Kommissionen gjort opmærksom paa, at der har ikke foreligget en saadan Ordre for mig — afgjort ikke.

Chr. Christiansen: Det er netop i Forbindelse med, hvad der burde og skulde forberedes i en saadan Situation, at jeg gerne vil rejse et Spørgsmaal over for Viceadmiralen. København er jo den eneste Krigshavn, Danmark raader over, og det forekommer i hvert Fald adskillige

underligt, at der ikke — trods de Urovarsler, der var over Danmark, i hvert Fald fra den 5. April — blev truffet nogen som helst Foranstaltning til Forstærkning af Sikringen af og Opsynet med denne vor eneste Krigshavn. Jeg vil gerne spørge Viceadmiralen, om der ikke inden for Søværnskommandoen har været Overvejelser fremme med Hensyn til visse Forstærkninger, et vist forstærket Opsyn med denne vor eneste Krigshavn? Jeg er vel klar over, at der, som tidligere nævnt i Kommissionen, var Isvanskeligheder, men der var dog en Række Foranstaltninger, som kunde være foretaget i Tiden den 5.—9. April, Foranstaltninger, som i hvert Fald vilde have givet et noget andet Billede af Situationen omkring København som Krigshavn end det, vi allesammen oplevede den paagældende Morgen.

Formanden: Jeg vil henstille, at man ikke alt for meget kommer ind paa en Gentagelse af de Forhandlinger, der tidligere er ført med Viceadmiralen, for saa naar vi ikke igennem.

Rechnitzer: Jeg har ikke meget at bemærke hertil andet end, at hvis man fra Hærens Side havde indført en Kystbevogtning, er det vel ikke usandsynligt, at Billedet vilde have set anderledes ud. Men jeg tror ikke, at nogen af alle os, der deltog i disse Møder dengang, overhovedet kunde tænke sig Muligheden af et Overfald paa København. Selvfølgelig kunde man, hvis Isforholdene havde tilladt det, have sammendraget Styrker, f. Eks. fra det nordlige Kattegat og ogsaa fra Aarhusbugten og andre Steder, omkring København, og jeg har ogsaa i mit Indlæg gjort opmærksom paa, at hvis ikke Isforholdene havde hindret det, vilde utvivlsomt de to tyske Skibe, som kom ind, være blevet standset af de Patrouillefartøjer, der vilde have været ude under den Situation. Men Isforholdene umuliggjorde i Virkeligheden at holde Patrouillefartøjer ude under de daværende Forhold, og ligeledes var Minespærringerne desarmerede, idet de paa Grund af Isdriften var bragt i Uorden, ganske som Tilfældet var med de tyske Minespærringer.

Chr. Christiansen: General Prior gør i sit Indlæg en Bemærkning om, at Generalkommandoen maatte gaa ud fra, at Søværnskommandoen havde draget Om-sorg for Københavns Sikring mod Over-

rumpling fra Søsiden*), og det overrasker i hvert Fald, at der ikke mellem Søværnskommandoen og Generalkommandoen har været Drøftelser om visse Vagstyrkers Placering omkring Københavns Havn. Det synes altsaa, som om Generalen forudsætter, at saadanne Foranstaltninger var truffet fra Søværnskommandoens Side. Jeg vil gerne spørge Viceadmiralen: Har der da ikke været et vist Sammenspil om et Forsvar af eller dog et vist Opsyn med Københavns Havn som vor eneste Krigshavn?

Formanden: Jeg vil kun sige, at efter som paa, at Spørgsmaalet hører hjemme under et Afsnit længere fremme end det, vi i Øjeblikket beskæftiger os med.

Rechnitzer: Jeg vil kun sige, at efter min Opfattelse var København ikke paa den Maade truet af Neutralitetskrænkelser. De Foranstaltninger, der var truffet ved København, Udlægning af Minespærringer o. s. v., var i Overensstemmelse med Regeringens Synspunkt nærmest af den Karakter, at de skulde hindre, at eventuelle Krænkelser fandt Sted inden for det københavnske Omraade; men nogen egentlig krigsmæssig Karakter tillagde Regeringen dem ikke. Jeg tror heller ikke, man fra Generalkommandoens eller min Side havde tænkt sig Muligheden af et Overfald paa den Maade fra tysk Side, bl. a. altsaa over for København. Men det forekommer mig, at hvis endelig Generalkommandoen havde ment, at der skulde træffes Sikringsforanstaltninger, havde det ikke været unaturligt, om man som første Foranstaltning i hvert Fald havde etableret Kystbevogtning, bl. a. ude ved Langelinie og Nord og Syd for København. Men man tænkte sig i Virkeligheden overhovedet ikke Muligheden af en saadan Overtumpling, en saadan Aggression, navnlig ikke under Hensyn til hele det Forhold, hvori vi stod til Tyskland, vore Neutralitetsbestræbelser og den Interesse, jeg for mit Vedkommende mente Tyskland maatte have i et neutralt Danmark.

Kristen Amby: De sagde før, at De havde opfattet, at Grunden til højeste Alarmberedskab for Hærens Vedkommende ved Grænsen var den, at da man ikke havde Mandskabet kaserneret, maatte man have det sammendraget paa anden Maade. Var det Deres Opfattelse, eller var det en Opfattelse, som var blevet

*) Jfr. A. 109.

gjort gældende som Motiv for højeste Alarmeredskab for Hæren?

Rechnitzer: Det blev gjort gældende af General *Prior*.

Kristen Amby: At det var egentlig Grunden?

Rechnitzer: Ja, det er ikke saadan at huske det nu, men for mig staar det saaledes, for da jeg spurgte om, hvad Foranledningen var dertil, svarede General *Prior*: det er, fordi vi har en hel Masse Mennesker boende uden for Kaserneerne, og det er vanskeligt at tilkalde dem med kort Varsel. De havde forresten ogsaa tidligere været konsigneret paa Kaserneerne. Og dertil svarede jeg, at det var fuldkommen naturligt.

Kristen Amby: Det var altsaa ikke efter Deres Mening foranlediget ved disse urovækkende Meddelelser om, at nu var Kolonnen kommet op i Nærheden af Flensborg, og derfor maatte Styrkerne sammendrages saa tæt ved Grænsen; man var vist inde paa, at de skulde være en Kilometer fra Grænsen — noget, som i hvert Fald ud fra den Betragtning, som for Dem var afgørende, maatte kunne virke ophidsende paa Tyskerne.

Rechnitzer: Jeg kan ikke se, at det kunde virke ophidsende. Der havde mange Gange tidligere været Kon-signationer paa Kaserneerne og været forhøjet Beredskab, og det var ikke unaturligt, at naar der var saadanne tyske Styrker lige i Nærheden, traf man den Beslutning, som man traf fra Hærens Side. Det synes jeg ikke der kunde være noget som helst mærkeligt i.

Kristen Amby: Det synes jeg sandelig heller ikke der er noget mærkeligt i, men jeg vil gerne til Bunds i det, saa vidt man kan komme det, og De fremhæver selv, at man turde ikke eller mente ikke at burde gøre noget tilsvarende for Flaadens Vedkommende, fordi det efter Deres politiske Mening kunde virke ophidsende paa Tyskerne at have højeste Sikkerhed, eller hvad det nu hedder, for Flaaden, for det er højeste Alarmitilstand, ikke blot højeste Beredskab. Og saa er det mig ubegribeligt, at det ikke falder Dem ind, at noget lignende maa gøres for Flaadens Vedkommende baade det ene og det andet Sted, ogsaa i Bælterne.

Rechnitzer: Jeg saa ikke nogen særlig Foranledning til det, for Flaadens Skibe, som var udrustede, havde allerede Sikringstjeneste 1, som er et højt Beredskab. Det eneste, det kunde dreje sig om, var

Kystdefensionen; for de Skibe, der laa inde til Reparation, kunde det ikke komme til at spille nogen væsentlig Rolle. Naar Hr. Amby siger: af politisk Karakter, synes jeg ikke, det er rigtigt. Det er ikke politiske Overvejelser; det er i Virkeligheden ogsaa militære Overvejelser, som jeg synes det er en militær Chefs Pligt ogsaa at anstille under sine Overvejelser. Jeg kan ikke se, at han burde have undladt paa nogen Maade at gøre Forsvarsministeren bekendt med, hvordan han saa paa disse Forhold, og vi har diskuteret det ikke en, men hundrede Gange.

Harald Petersen: Uden at vende tilbage til det, der er diskuteret før, vil jeg blot til Hr. Hartvig Frisch sige, at Spørgs-maalet om Partiformandsmødet den 8. April er for saa vidt klarlagt gennem de tidligere Diskussioner, som Professoren jo ikke har kunnet følge, men gennem det stenografiske Referat vil Professoren kunne se, at hverken den tidligere eller den nuværende Viceadmiral har haft den Opfattelse, at der er givet en særlig Ordre til Flaaden den 8. April. Det skal jeg nu ikke vende tilbage til, men med Hensyn til de principielle Betragtninger vedrørende vor militære Optræden under vekslende Situationer gjorde Viceadmiralen ogsaa den Opfattelse gældende, at ved en Besættelse af den Karakter, der altsaa fandt Sted, var der ikke noget at stille op for den danske Forsvarsmagt, men man maatte bøje sig for Overmagten. Det er klart, at det er Betragtninger, som her er fremsat for Viceadmiralens egen Regning, men jeg gaar ud fra, at disse Betragtninger ogsaa er kommet til Orde under de Diskussioner, som Viceadmiralen har ført med sin foresatte, Ministeren, naturligvis, og derfor gaar jeg ud fra, at Ministeren har været fuldkommen bekendt med disse Viceadmiralens Synspunkter. Kan der siges noget om, hvordan man før Besættelsen har reageret over for disse Synspunkter, naar de blev diskuteret mellem Viceadmiralen og Deres foresatte?

Rechnitzer: Mit Indtryk er, at der har været den fuldeste Overensstemmelse mellem Statsminister *Stauning* og Forsvarsminister *Alsing Andersen* og mig med Hensyn til de Synspunkter, som jeg har haft Lejlighed til at fremsætte. Jeg har aldrig nogensinde hørt en Modbemærkning mod dem. Tværtimod er det mit Indtryk, at man var fuldstændig enig med mig i mine Synspunkter.

Westermann: Vedrørende de Meddelelser, Admiralen havde faaet lige fra den 5. til den 8. April, navnlig de foruroiligende Meddelelser, der kom den 8. April, vil jeg gerne spørge Admiralen, hvilke Meddelelser Admiralen som Chef for Søværnskommandoen op til den 8. April har ladet gaa videre til de højeste Chefer, Chefen for Flaaden, Chefen for Kystdefensionen og de selvstændige Chefer paa Søen, idet disse Meddelelser maatte give de paagældende Chefer Mulighed for at bedømme Situationen og forstærke Beredskabet i Overensstemmelse dermed. Der staar udtrykkeligt i Søværnskommandoens Ordre, at Sikringstjeneste 1 kan Cheferne paa egen Haand forøge i Tilfælde af, at Situationen bliver mere alvorlig; men hvilke Meddelelser har de paagældende Chefer faaet til at bedømme Situationen?

Rechnitzer: Der er ikke tilgaaet de paagældende Chefer saadanne Meddelelser fra mig. Jeg ved ikke, om de har faaet det gennem Marinestaben, men fra mig selv personlig har de ikke faaet det.

Westermann: Viceadmiralen har altsaa ikke givet Ordre til, at der skulde meddeles noget til de højere Chefer?

Rechnitzer: Nej.

Hartvig Frisch: Jeg kan jo altid komme til at stille Spørgsmaal, som man har behandlet, men hvis man bruger det Udtryk, at dette er udtømmende behandlet, saa der ikke foreligger Tvivl mere, maa jeg sige, at den Fremstilling, jeg her møder fra Admiralen, for mig, der har deltaget i Mødet den 8. April, er ganske stridende mod dette Mødes Karakter og mod de Aktstykker, jeg har gennemlæst her. Hvis vi slaar op paa Side 51 og ser den Meddelelse, *Alsing Andersen* giver i sin Beretning*) om, hvordan han i sin Samtale med Admiralen har udtrykt sin højeste Forundring over, at den Ordre, der var givet fra Regeringen, ikke er fulgt, saa staar der:

»Viceadmiralen erklærede da, at det var rigtigt nok, at han ikke havde beordret forhøjet Beredskab for Søværnets Vedkommende. Da jeg udtrykte min Forbavelse herover, eftersom jeg dog i Fællesmødet med Hærens og Søværnets øverste Myndigheder havde meddelt Beslutningen fra Amalienborg-Konferencen den 8. April, sva-

rede Viceadmiralen, at han ikke havde anset det for nødvendigt paa det Tidspunkt«.

Det er det, der er Kernespørgsmaal. Derfor stillede jeg det Spørgsmaal, om Admiralen ikke mente, at de Overvejelser, han her har anført for os, er decideret politiske Overvejelser, som det maatte være Regeringens Sag at anstille og beslutte om, men naar Regeringen har truffet sin Beslutning, maa Admiralen som dansk Tjenestemand i Værnene have at udføre disse Ordre og ikke andet.

Rechnitzer: Jeg kan angaaende min Samtale med Hr. *Alsing Andersen* i enhver Henseende kun henvise til, hvad jeg har gjort gældende i mit Indlæg; dér har jeg gjort opmærksom paa, hvorledes Samtalen formede sig.

Hartvig Frisch: Det strider jo direkte mod det, der er fremført fra Forsvarsministerens Side, og det, som jeg er bekendt med fra den 8. April.

Harald Petersen: Der er i og for sig ingen Grund til Diskussion mellem Hr. Hartvig Frisch og mig i Øjeblikket. Jeg henviser blot til den Betragtning, som er fremsat fra Hr. *Alsing Andersens* Side, og de Betragtninger, som er fremsat fra Viceadmiral *Rechnitzers* og Viceadmiral *Vedels* Side. Det er rigtigt nok, som Professoren siger, at der er en Uoverensstemmelse dér, men jeg har blot villet gøre opmærksom paa, at selve Problemet har været behandlet, og jeg tror ikke, at man kommer Sagen stort nærmere, for det viser sig jo, at begge de militære Chefer, baade den tidligere og den nuværende, har opfattet Situationen saaledes, at Ministeren ikke har givet nogen som helst Ordre til Flaaden. I saa Henseende er der fuldkommen Overensstemmelse mellem de to Chefer.

Martin Nielsen: Forsvarsministeren har over for Kommissionen redegjort for den Ordre i Almindelighed til forhøjet Beredskab, som han har udgivet. *Halfdan Hendriksen*, som var til Stede i Mødet med Partiformændene, siger ifølge det stenografiske Referat, at Forsvarsministeren udtalte, at »Marinen er i fuldt Beredskab og klar i enhver Henseende, med Undtagelse af »Niels Iuel«, hvis Mandskab er hjemsendt for en halv Snes Dage siden, men nu atter er indkaldt telefonisk

*) A. Nr. 10.

og telegrafisk*)«. *A. M. Hansen*, altsaa Formanden for et andet Parti, refererer Forsvarsministeren saaledes: »Flaaden i Beredskab. Det uddannede Mandskab fra »Niels Iuel«, som var hjemsendt, er atter indkaldt i Eftermiddag**»)«. *Hartvig Frisch*, der ogsaa deltog i Mødet, erklærer det samme. Naar altsaa Forsvarsministeren over for de ansvarlige politiske Myndigheder har redegjort for, hvilke Ordre man har givet, paa en Maade, som er opfattet ens af alle politiske Repræsentanter, der har været til Stede, og naar Hærens Ledere har været i Stand til at opfatte den Ordre, der er givet, saa er det mig stadig fuldkommen ubegribeligt — og jeg staar her som den menige Mand i Sagen —, hvorfor Flaaden ikke var i Beredskab. Jeg forstaar det ikke.

Rager: Viceadmiralen fremførte før nogle Bemærkninger om, i hvilke Tilfælde det danske Forsvarsberedskab, specielt paa Søn, skulde træde i Virksomhed, og hvornaar ikke. Det maa naturligvis blive Eksempler, men her vil jeg gerne have klaret ét Spørgsmaal: Er det ikke Viceadmiralens Mening, at der burde have været skudt paa det Skib, som paa et vist Tidspunkt blev observeret?

Formanden: Det kommer vi til senere.

Rager: Jeg spørger, fordi Viceadmiralen før fremsatte disse Bemærkninger, men naar Formanden ønsker det, skal jeg gerne vente med Spørgsmaalet.

Formanden: Jeg synes ogsaa, Viceadmiralen talte langt og bredte sig over mange Ting, men jeg lod Viceadmiralen tale, fordi der fra Medlemmernes Side under hele denne Sag er rejst saa mange Spørgsmaal til Viceadmiralen, medens han har været til Stede her, og nu har Viceadmiralen haft Lejlighed til at tænke mere over Tingene i de Dage, der er forløbet, og har saa benyttet Lejligheden til at give en almindelig Fremstilling. Derfor vilde jeg ikke standse Viceadmiralen.

Jensen-Brobj: Mit Spørgsmaal staar noget i Forbindelse med det samme, som Hr. Rager spurgte om, men jeg kan stille Spørgsmaalet i Forbindelse med det, der staar midt paa Side 188, at den forberedte Genindkaldelse af Aargangen til Kystdefensionen blev stillet i Bero. Jeg vil gerne spørge: Hvordan stillede

det sig med Bemandingen af Middelgrunden? For efter de Oplysninger, man har, var der jo ikke Mandskab paa Middelgrunden, saa de virkelig kunde skyde.

Rechnitzer: Det kan man ikke paa nogen Maade sige, for skyde kunde de. Det har vel været et Uheld den Dag, at de Skud ikke faldt, som de skulde. Men Forterne har da ved Masser af Lejligheder skudt, f. Eks. paa passerende Luftfartøjer, baade ved Dag og ved Nat, saa det stemmer ikke med de faktiske Forhold, at de ikke kunde skyde. Der var mindre Besætninger, men skyde kunde de.

Jensen-Brobj: Saa vil jeg stille Spørgsmaalet klart og tydeligt: Hvor stor var Besætningen paa Middelgrunden den Nat?

Rechnitzer: Det har jeg ikke præsent.

Hartvig Frisch: Mandskabet havde jo Landlov.

Rechnitzer: Ja, det er jeg klar nok over.

Westermann: Jeg kan oplyse, at Besætningen var ca. 200 Mand, hvoraf Halvdelen havde Landlov. Der var ca. 100 Mand derude, men de var ikke uddannede; det var væsentlig Frigængere, idet der var indkaldt til Uddannelse af en Ekscercerskole for Kystdefensionen paa Middelgrundsfortet den 9. April. Det var væsentlig faste Folk og Frigængere, der ikke var militært uddannede.

Jensen-Brobj: Hvordan kan man give Landlov til Halvdelen af Besætningen paa et Tidspunkt, hvor Situationen er saa alvorlig som den Nat?

Rechnitzer: Jeg har tidligere gjort gældende her, at mit Indtryk af hele Situationen var, at man skulde lade Livet gaa sin normale Gang og ikke foretage sig ekstraordinære Skridt — ogsaa ud fra den Betragtning, at over for en Aggression med det Formaal at erobre vort Land var de Foranstaltninger, vi kunde træffe, paa Forhaand haabløse.

Jensen-Brobj: Kan man sige, at man skal lade Livet gaa sin normale Gang, i det Øjeblik man staar over for en saa alvorlig Situation? Jeg synes, det er utilgiveligt, at man paa et Tidspunkt, da der bliver indført Alarmberedskab for Hæren, giver Landlov til Besætningen paa det Fort, som netop skulde passe paa Indsejlingen til København.

Formanden: Nu har vi jo faaet klaret Admiralens Synspunkt, og saa kom-

*) Jfr. Sp. 235.

**) Jfr. Sp. 244.

mer vi ikke videre. Kan vi ikke nu forlade dette Afsnit?

Strøm: Der er alligevel en Ting, jeg gerne vil spørge om. Viceadmiral *Vedel* siger jo nu, Sp. 220 i det stenografiske Referat: »Jeg tror gerne, at Ministeren, *Alsing Andersen*, har ment begge Værnene, det er højst sandsynligt, saadan er det sikkert, men jeg tror, at Usikkerheden har ligget i, at den kommanderende General hele Tiden har udtalt sig positivt, Viceadmiral *Rechnitzer* mere negativt«. For mig ser det altsaa ud til, at ogsaa for Viceadmiral *Vedel* er det meget tænkeligt, at Minister *Alsing Andersen* paa det daværende Tidspunkt har ment Alarmitilstand ogsaa for Flaaden, men at dette, at Viceadmiral *Rechnitzer*, der var Viceadmiral paa det daværende Tidspunkt, har ment noget andet, har bevirket, at der ikke er kommet den Alarmitilstand, og saa vidt jeg har forstaaet af alt det, vi nu har talt om her, har Viceadmiralen været klar over de forskellige Indberetninger, der er kommet, ikke mindst den primære af 4. April, saaledes at Viceadmiralen i Virkeligheden har været klar over de alarmerende Oplysninger, der er kommet, men alligevel ikke paa det daværende Tidspunkt har ment, at Alarmitilstand for Flaaden var nødvendig. Jeg vil da gerne spørge Dem: Er det ikke Deres Opfattelse, at daværende Forsvarsminister *Alsing Andersen* med den Udtalelse, der er givet her, hvor baade Hærens og Flaadens ledende Chefer var til Stede, har ment, at det burde gælde dem begge to?

Rechnitzer: Jeg har ogsaa gjort gældende i mit Indlæg, at jeg ikke har nogen som helst Grund til at tvivle om, at *Alsing Andersen* ved den daværende Lejlighed har ment at have givet en saadan Ordre. Det har jeg ikke nogen som helst Grund til at tvivle om. Men jeg fastholder, at den har ikke foreligget, og jeg støtter mig i saa Henseende til nuværende Viceadmiral *Vedel* og siger, at dersom jeg har misforstaaet det, maa han ogsaa have misforstaaet det, og det er ikke sandsynligt, at vi begge to skal have misforstaaet det.

Strøm: Det underlige for os, der nu sidder her, er, at De, efter hvad der nu foreligger oplyst her, at Flaaden fuldstændig har været klar over de vanskelige Forhold, der forelaa, saa ikke eventuelt ved denne Lejlighed for at faa Klaring paa det, hvis De ikke har forstaaet, hvad Minister *Alsing Andersen* sagde —

har spurgt: ja, nu er der saadanne Besværligheder for Landet, er det saa ikke rimeligt, at vi sætter Flaaden i højeste Beredskab eller Sikringstjeneste 2 eller 3, hvad det nu hedder? Havde det ikke været saare rimeligt, at De som Chef for Flaaden havde søgt at faa Klaring paa det Spørgsmaal paa det daværende Tidspunkt?

Rechnitzer: Jeg har ogsaa i mit Indlæg gjort opmærksom paa, at hvis jeg havde ment det formaalstjenligt og hensigtsmæssigt for Flaaden at træde i forhøjet Beredskab, havde det været min ubetingede Pligt at stille Forslag i saa Henseende. Men jeg mente altsaa ikke, det var formaalstjenligt.

Formanden: Den nuværende Viceadmiral *Vedel* erkendte jo under sidste Forhandling, at man burde have spurgt fra Søværnets Side, om ikke Marinen var indbefattet. Det er erkendt, og videre kan vi jo ikke komme. Nu har vi drøftet denne Sag saa længe, og jeg synes, at nu maa vi kunne afslutte dette Afsnit. Der er givet Svar paa disse Spørgsmaal flere Gange; vi kommer det ikke nærmere.

Afsnit k. (A. 188).

Under dette Afsnit fremsattes ingen Spørgsmaal. Man gik derefter til:

Afsnit l. (A. 189).

Chr. Christiansen: Jeg vil gerne spørge Viceadmiralen, om det er rigtigt, at Middelgrundens Chef den 8. April blev fjernet for at overtage anden Stilling, og at der ikke straks blev placeret en ny Chef, som var kendt med hele Fortets Indretning og Skyts. Det synes ikke at være Tilfældet. Hvad er Aarsagen hertil?

Rechnitzer: Jeg maa sige, det kan jeg ikke huske. Jeg tror ikke engang, jeg selv har haft noget med det at gøre. Det var noget, som Marinestaben normalt ordnede. Jeg tænker ikke, man har tillagt det Betydning paa det daværende Tidspunkt. Jeg tænker, han er kommet bort, fordi han skulde have en anden Udkommando, men det har ikke noget at gøre med den foreliggende Situation. Han er ikke blevet »fjernet« i den Forstand; det er ikke et korrekt Udtryk. Han er blevet omskiftet. Det har sikkert

været af tjenstlige, militære Grunde; der har ikke været noget som helst andet Formaal med det. Jeg har ikke set det senere, og kan ikke erindre noget som helst om det, men jeg tror ikke, det er en Sag, jeg overhovedet har blandet mig i.

Chr. Christiansen: Maa jeg spørge, om Viceadmiralen er bekendt med, hvorvidt den Chef, der da overtog Middelgrundsfortet, var kvalificeret til den efter min Mening meget vigtige Tjeneste, der dér forestod?

Rechnitzer: Nej, som jeg allerede har sagt, jeg har ikke nogen Erindring om det Personskifte, som fandt Sted, jeg har antagelig paa det Tidspunkt ikke tillagt det nogen Betydning.

Afsnit m. (A. 191).

Westermann: Admiralen udtaler i første Stykke, at de Meldinger, der indløb efter Mørkets Frembrud den 8. April, ikke syntes særlig alarmerende, og at der derfor ikke blev givet Ordre om forhøjet Beredskab til Søværnets Myndigheder og udrustede Skibe eller Ordre til Ændringer i normal, Tjenestegang, f. Eks. Inddragning af Landlov. Jeg vil gerne spørge: Hvorledes kunde Admiralen tænke sig, at man overhovedet efter Mørkets Frembrud kunde inddrage Landlov, naar de paagældende var gaaet i Land uden Opgivelse af Opholdsstet?

Rechnitzer: Blandt andet det Personale, som bor i Nyboder, har vi ved mange Lejligheder indkaldt med ganske kort Varsel, med 1 Times Varsel. Nogle af dem havde vi nok kunnet faa fat paa. Det kan jeg i øvrigt ikke svare paa.

Westermann: Det kunde formodentlig ikke være sket uden Alarmering i København, hvilket maatte være i høj Grad opsigtvækkende.

Rechnitzer: De fleste var kommet om Bord ved Mørkets Frembrud. Normalt er Landlov til Klokken 10 om Aftenen.

Westermann: De fleste havde Natlandlov.

Afsnit n) (A. 192).*

Rager: Jeg vil gerne have Lov til at vende tilbage til det, jeg før vilde have spurgt om. Viceadmiralen fremstillede før de Forhold, hvorunder dansk militært Beredskab, særlig for Flaadens Vedkommende, burde træde i Aktivitet, og

gav Eksempler — det kunde vel heller ikke blive andet. Dér vil jeg gerne spørge: Burde Middelgrunden ikke efter Viceadmiralens Mening have beskudt det Skib, hvis Flag var belyst, saaledes at der ikke kunde være Tvivl om, hvad det var?

Rechnitzer: Det var vel rigtigt, at man forsøgte at give Varselskud, og det var vel rigtigt, hvis man havde beskudt det, men dengang vidste man ikke, at det var Tyskland, der vilde besætte os, men det vilde vel have været et af de Tilfælde, hvor vi burde have sat Forsvaret ind.

Formanden: Det hører til det næste Afsnit, men da Hr. Rager saa gerne vil have dette Skib med, tager vi det med, men saa vil jeg foreslaa, at vi gaar til næste Afsnit.

Afsnit o. (A. 193).

Rager: Om Indpassagen ved den paagældende Lejlighed har man givet den meget naturlige Forklaring, at man tænkte sig Muligheden af, at det var et Skib, der kom med saarede nordfra, at det i og for sig ikke var et egentlig militært Fartøj. Under saadanne Forhold vil det selvfølgelig i ikke ringe Grad være en Konduitesag, hvorvidt man vil skyde paa et saadant Skib eller ej. Jeg vil være tilbøjelig til at tro, at man vil være forsigtig med at skyde paa et uarmeret Fartøj, der maaske af Ukendskab til Forholdene søger ind, det havde maaske ikke været nogen tilsigtet Krænkelse.

Rechnitzer: Det er selvfølgelig i nogen Grad vanskeligt at svare paa. Det er rigtigt, at det er en Konduitesag. Jeg synes ikke, det falder ind under de Tilfælde, hvor man kan sige, at der er en decideret Pligt for os til at bruge Vaaben. Det bliver overladt til den paagældende selv, hvorvidt han synes, han i det paagældende Tilfælde bør gøre det eller ikke.

Rager: Jeg opfatter Viceadmiralens Svar saaledes, at Spørgsmaalet om, hvorvidt der skulde skydes paa det Skib eller ej, kan man ikke for saa vidt afgøre, det var et Konduitespørgsmaal. Saaledes maa jeg opfatte det.

Rechnitzer: Ja, fuldstændig rigtigt.

Rasmus Hansen: Paa Side 192 oplyser De, Viceadmiral Rechnitzer, at det tyske Skib, som landsatte Tropper her i

*) jfr. nedenfor Viceadmiralens supplerende skriftlige Bemærkninger, Tillæget Sp. 379.

København, passerede Middelgrundsfortet Kl. 4.02 (*Rechnitzer*: Ja). Meldingen bliver derefter ifølge Deres Redegørelse afgivet til Lynetten, der modtog Meldingen Kl. 4.03, men først Kl. 4.17 telefoneredes Videre melding til Efterretningsstationen i Søværnskommandoen. Jeg vil gerne spørge, om det ikke under de foreliggende Omstændigheder, hvor man har foretaget Projektorbelysning og forgæves afgivet Stopsignal, er en uforholdsmæssig lang Tid for Indberetningen til Efterretningsstationen i Søværnskommandoen.

I denne Forbindelse vil jeg gerne spørge Dem, om det ikke synes at være en lovlig nonchalant Fremgangsmaade, der er anvendt, naar man endvidere har undladt at lade en Baad gaa fra Lynetten over til Langelinie for at se, hvad Skibet egentlig foretog sig, hvad det var for et Skib. Ifølge Deres Beretning venter man ganske roligt trods det usædvanlige, der er sket, til Kl. 4.45, da man ifølge Deres Redegørelse konstaterer med Sikkerhed fra Lynetten, at der finder Landsætning af Tropper Sted. De siger i denne Forbindelse i Deres Redegørelse (S. 193):

»Paa Grund af Begivenhedernes hurtige Udvikling blev der ikke sendt en Officer fra Lynetten til Langelinie for nærmere at undersøge Transportskibet ved dettes Ankomst.«

Jeg vil gerne spørge Dem: Synes De, at den Fremgangsmaade, her er anvendt, er forsvarlig?

Rechnitzer: Ja, med Hensyn til Spørgsmaalet, om det har taget lang Tid at telefonere, forekommer det mig, at Grundene til, at det har været saa længe, er omtalt i Indberetningen; jeg har ikke mere helt præsent, hvordan det var, men det forekommer mig, at der blev ikke givet Begrundelse for, hvorfor det tog 13 Minutter, eller hvor meget det var, inden Meldingen kom videre, det kan jeg ikke huske mere. Men ellers giver jeg Dem Ret i, at jeg synes ogsaa, det er lang Tid, det har taget, inden Meldingen er kommet videre. Hvad Grunden er, kan jeg ikke svare paa i Øjeblikket.

Med Hensyn til, at der gik saa lang Tid, inden man fik opklaret hele Situationen, kan jeg egentlig ikke svare derpaa, det kan maaske synes mærkeligt i og for sig, men hvad skulde man gøre andet end at sende et Fartøj over?

Rasmus Hansen: Nej, men det, der undrer, er netop ogsaa dette, at man, efter at man forgæves har hejst Stopsig-

nal, ikke sender en Baad over til Fartøjet for at se, hvad det er for et Fartøj.

Rechnitzer: Nu vil jeg gerne sige, at der er en meget betydelig Afstand fra Kroneløbet til Middelgrundsfortet — det ved Hr. Westermann bedre —, det ligger paa et Par Kilometer (*Westermann*: 3 km). Ja, det er ikke saadan at sende et Fartøj ud paa 3 Kilometers Afstand til et andet Fartøj, der er paa Vej ind til København, og navnlig, naar man har den Opfattelse, at det i Virkeligheden ikke drejer sig om et egentlig Krigsskib, men maaske om et Fartøj, der kommer med saarede nordfra. Men det er, synes jeg, i Virkeligheden forfærdelig vanskeligt at dissekere bagefter. Man kan sagtens sige, at man burde have gjort noget mere ved den Lejlighed, men man maa jo tage de forhaandenværende Forhold i Betragtning.

Rasmus Hansen: Der er vel ikke 3 km fra Lynetten — — — (*Rechnitzer*: Nej, det har jeg heller ikke sagt.) — — — til Langelinie?

Rechnitzer: Nej, men Lynetten var Kommandostation, det var ikke Fort i den Forstand.

Westermann: Paa Side 192 nævnes, at Skibene styrede ind mod Kroneløbsfyrlinien. Dér vil jeg gerne spørge Viceadmiralen, om De ikke mener, at det under de særlig foruroligende Forhold havde været rigtigt, om man havde slukket den Fyrlinie. Man havde udlagt Mine-spærring, men saa har man Fyrlinien, som man kan sejle lige ind i. Mener Admiralen, at det var rigtigt at lade den brænde under saa foruroligende Forhold som den Aften?

Rechnitzer: Jeg vil gerne gøre opmærksom paa, at København var en Handelshavn af første Rang, og naar man overhovedet ikke har tænkt sig Muligheden af, at en saadan Overtumpling kunde finde Sted, kan jeg ikke se, at der paa det daværende Tidspunkt var nogen særlig Foranledning til at slukke Kroneløbsfyrlinien, det synes jeg egentlig ikke, ogsaa af Hensyn til den almindelige danske Skibsfart.

Rager: Baade i Viceadmiralens og i Søværnskommandoens Beretning staar der, at Middelgrunden allerede Kl. 4.02 gav Melding om, hvad der var foregaaet, og Klokken 4.03 afgaves Melding om det passerende til Kommandostationen Lynetten. Lynetten har altsaa haft Meddelelsen meget hurtigt. Nu siger Viceadmiralen, at Lynetten var Kommandostation, men

der foreligger dog Oplysning om, at Chefen for Kystdefensionen befandt sig paa Lynetten. (*Rechnitzer*: Nej, Middelgrunden). Der staar, han var paa Lynetten:

»Paa Lynetten, hvor Chefen for Kystdefensionen befandt sig, havde man paa det Tidspunkt dannet sig den Opfattelse, at Skibet medbragte saarede fra krigsforliste Skiibe.«

Altsaa Kl. 4.03 faar man Meldingen paa Lynetten og der er Chefen for Kystdefensionen, og han foretager sig altsaa for saa vidt intet andet end at danne sig et Billede af, hvad der eventuelt kan være om Bord paa det Skib, men han sender ingen Baad eller noget over mod Skibet for at undersøge det og følge, hvor det gaar hen. Er det ikke forkert af Manden?

Rechnitzer: Ja, det kommer jo an paa, hvordan den paagældende har set paa Situationen, det kan jeg for saa vidt ikke have nogen Mening om. Det er forfærdelig vanskeligt at svare paa for mig.

Rasmus Hansen: Jeg gaar videre. Paa Side 193 i Deres Redegørelse siger De:

»Efter forskellige Samtaler mellem Kystdefensionen og Søværnskommandoen Kl. 4.50 til 5.23 blev Forterne sat i forhøjet Beredskab, og Minespæringerne blev armeret, men der maatte ikke skydes før efter nærmere Ordre.«

Maa jeg spørge Dem, Hr. Viceadmiral: Hvem har givet den Ordre? Er det Dem som Chef for Søværnskommandoen, eller er det Forsvarsministeren?

Rechnitzer: Jeg har ikke nogen klar Erindring om det, men jeg gaar ud fra som en Selvfølge, at da jeg var sammen med Forsvarsministeren saa godt som uafbrudt i hans Værelse, kan det ikke være sket uden efter Samraad mellem Forsvarsministeren og mig. Jeg klædte mig paa, men det tog kun et Par Minutter, ellers var jeg hele Tiden sammen med Ministeren i hans Værelse, til vi forlod Ministeriet for at tage til Kongen. Det vil jeg anse for en Selvfølge, men jeg kan ikke erindre det i Øjeblikket.

Westermann: Det er det Spørgsmaal, Hr. Rasmus Hansen rejste. Ifølge Indberetningen fra Forsvarsministeren — og det indrømmer Admiralen ogsaa — har Forsvarsministeren to Gange givet Ordre om, at der ikke maatte udstedes yderligere Ordre, før der forelaa en Regeringsbeslutning. Paa Trods af dette har Admiralen udgivet Ordre for det første om Sikkerhedstjeneste 3 og for det an-

det Ordre til alle Enheder om, at man ikke maa skyde før efter nærmere Ordre. Denne Ordre er udgivet efter det Tidspunkt, hvor Forsvarsministeren for det første siger det og for det andet gentager, at der ikke maa udstedes yderligere Ordre. Det erindrer Admiralen altsaa ikke? (*Rechnitzer*: Nej). Erindrer Admiralen ikke, at Forsvarsministeren hver Gang har sagt til Admiralen: Der maa ikke udstedes yderligere Ordre, før der foreligger en Regeringsbeslutning?

Rechnitzer: Det, jeg erindrer, er, at man først maatte have Kendskab til det Ultimatum, til Karakteren af den Henvendelse, der kom fra den tyske Gesandt, inden man foretog sig videre. Jeg anser det for højst sandsynligt, at en saadan Ordre er givet fra Forsvarsministerens Side. Jeg erindrer det ikke, men man maa huske paa en Ting: Under saa bevægede Forhold som dengang, er det ikke muligt at huske hver Detaille, det tror jeg ikke, man kan forlange af noget Menneske, at man skal kunne, men jeg anser det for sandsynligt, at noget saadant har fundet Sted.

Westermann: Admiralen skriver selv Side 194:

»Klokken var da ca. 5^{1/2}. Inden jeg forlod Marineministeriet, gav jeg, efter Forsvarsministerens Bestemmelse, Chefen for Marinestaben Besked om, at der fra vor Side ikke maatte udstedes yderligere Ordre, førend der forelaa en Regeringsbeslutning paa Grundlag af de af den tyske Gesandt behudede Forslag.«

Rechnitzer: Ja, det er fuldkommen korrekt.

Westermann: Men efter det er der udstedt Ordre til ikke at skyde — en Ordre, der kunde have faaet et ganske overordentlig skæbnsvangert Resultat i Tilfælde af, at et dansk Orlogsskib var blevet direkte angrebet, thi i Henhold til den Ordre maatte intet dansk Orlogsskib endog forsvare sig over for direkte Angreb.

Rechnitzer: Det har der ikke været tænkt paa i og for sig. Det synes jeg er at sætte Sagen i høj Grad paa Spidsen. Skibene maa i Virkeligheden handle i Henhold til den Ordre, de havde, over for direkte Angreb. Det tog ikke Sigte paa dette, men tog nærmest Sigte paa Forholdene i København.

Westermann: Den Ordre er udgaaet til alle Skibene, ogsaa i Søen, at der ikke maatte skydes uden efter nærmere Or-

dre. Naar man faar en saadan Ordre, maa den paagældende Chef gaa ud fra, at den almindelige Ordre, hvorefter man skal forsvare sig over for uprovokerede Angreb, er annulleret, og at han derfor ikke maa skyde selv over for direkte Angreb.

Rechnitzer: Det har afgjort ikke været Tanken ved den Lejlighed, det har det ikke.

Westermann: Kan Admiralen ikke indse, at en saadan Ordre kunde være blevet skæbnesvanger, saafremt et dansk Orlogsskib var blevet angrebet?

Rechnitzer: Jeg nærer ikke Tvivl om, at hvis et Skib var blevet direkte angrebet, vilde det have slaaet igen — jeg vilde ikke have betænkt mig derpaa et Sekund. Det skulde ikke ses i den Belysning, det tror jeg, alle Mennesker vilde have forstaaet, at det ikke skulde.

Westermann: Naar Chefen for Søværnskommandoen udsteder en saadan Ordre, maa man gaa ud fra, at det er Regeringen, som staar bag den.

Rechnitzer: Jeg kan naturligvis ikke sige, hvad Forsvarsministeren har ment ved den paagældende Lejlighed, men det har ikke været inden for min Tankegang, at det skulde forstaaes saadan, det havde jeg slet ikke tænkt mig.

Westermann: Maa jeg i samme Forbindelse spørge: Da Admiralen i sin Indberetning siger, at der ikke maatte udstedes Ordre af nogen Art, før en Regeringsbeslutning forelaa, hvorledes kan der saa fra Søværnskommandoen Kl. 5.30 afgaa en Ordre til Torpedobaaden »Høgen« i Store Bælt om at lystre en tysk Henstilling og gaa til Nakskov. Hvem har afgivet den Ordre?

Rechnitzer: Jeg gaar ud fra, at jeg paa det daværende Tidspunkt sammen med Forsvarsministeren har været paa Vej til Kongen, saa det maa antagelig have været Chefen for Marinestaben, der har afgivet den Besked.

Westermann: Vil det sige, at Admiralen mener, at Chefen for Marinestaben paa det Tidspunkt har handlet mod den givne Ordre?

Rechnitzer: Ikke paa nogen Maade, nu er Manden oven i Købet død, saa jeg vil nødig ind paa en Debat af hans Disposition i det hele taget, det kan han af naturlige Grunde ikke svare paa selv.

Westermann: Det Telegram, der blev besvaret Kl. 5.30 i Søværnskommandoen, havde foreligget allerede i Marineministeriet fra Kl. lidt over 4. Tyskerne havde

forlangt, at Torpedobaaden skulde afgaa til Nakskov og forlade de danske Minespærringer. Denne Ordre er et lige saa alvorligt Indgreb i de suveræne Rettigheder som at trænge ind paa dansk Territorium, og Torpedobaaden faar altsaa Ordre til at lystre den Ordre paa et Tidspunkt, hvor der ikke er truffet nogen Regeringsbeslutning.

Rechnitzer: Jeg kan ikke svare paa det, jeg har ikke Følelsen af, at jeg har haft noget med den Sag at gøre.

Westermann: Mindes Admiralen ikke, at han modtog forskellige Telegrammer paa det Tidspunkt? Forholdsordren foreligger i Søværnskommandoen i hvert Fald en halv Time.

Rechnitzer: Det kan godt være, jeg kan ikke erindre det, det er mig fuldstændig umuligt.

Jensen-Brobj: Jeg gaar tilbage til Side 192. Jeg er saa ukyndig med Hensyn til militære Spørgsmaal, jeg vil gerne spørge: Hvad er en Kanonkommandør? — der staar:

»Paa Grund af Kanonkommandørens Ukendskab til Vaabnet og hans manglende Kendskab til Fortets Tjenestegang.«

Endvidere vil jeg gerne stille et andet Spørgsmaal — det er maaske for tidligt, men jeg maa maaske alligevel stille det nu —, der staar, at Chefen for Kystdefensionen var til Stede paa Lynetten. Hvorfor alarmerede man ikke Generalen paa Kastellet? Hvorfor er der ingen Forbindelse mellem Kystdefensionen og Generalkommandoen? De blev taget sovende, de var ikke alarmeret.

Rechnitzer: »Kanonkommandør« kan baade være en ældre Underofficer, en yngre Underofficer, en fast Menig og en værnepligtig, det afhænger af Kanonens Størrelse og hele Indretning.

Med Hensyn til Kastellet vil jeg sige, at Kastellet har ikke i den Forstand haft Karakter af Arsenal eller Fort, det var nærmest et administrativt Omraade, i og for sig udelukkende. (*Einer-Jensen:* Generalen boede der da). Det er en Sag for sig, at man bor et saadant Sted. Det var nærmest et Indkvarteringssted, det havde ikke som i gamle Dage den Opgave at forsvare noget. Kastellet var heller ikke befæstet.

Jensen-Brobj: Mit Spørgsmaal blev stillet for at faa Klarhed over, om der ikke i en saa vigtig Situation var et Samarbejde mellem Søværnskommandoen og Kystdefensionen og Hærens General. Al-

lerede paa det Tidspunkt, Kl. 4.03, er man paa Lynetten klar over, at det er Tyskerne, der er gaaet i Land. Det havde været ret naturligt, om der under saa alvorlige Forhold havde været et Samarbejde mellem Søværnskommandoen og Hærens General paa Kastellet. Jeg stiller Spørgsmaalet, Hr. Admiral, for at faa et Overblik over, hvilket Samarbejde der har været mellem Cheferne inden for de forskellige Omraader.

Rechnitzer: Der var til Stadighed Samarbejde mellem Generalstaben og Marinestaben. Vi fik alle Meldinger fra Generalstaben, og Generalstaben har ogsaa faaet alle Meldinger om de Forhold der. Nærmere kan jeg ikke udtale mig om det.

Hartvig Frisch: Jeg er meget interesseret i det Spørgsmaal, der er rejst vedrørende Ordren om ikke at skyde. Det fremgaar af Forsvarsminister *Alsing Andersens* Beretning Side 45*), at hans sidste Ord, da han forlader Ministeriet, er, at der ikke maa udstedes Ordre om yderligere Foranstaltninger. Det er ejendommeligt at se, at for Hærens Vedkommende har man opfattet dette Spørgsmaal om Skydning saaledes, at hvor man blev angrebet, skød man, og hvor der skete Brud paa den danske Neutralitet, skød man, men som det fremgaar af Aktstykket her, Side 194, har Viceadmiralen opfattet Situationen saaledes, at man skulde have Ordre for at skyde. For en almindelig Betragtning maa det være saaledes, at naar der ikke udstedes ny Ordre, gælder den gældende Ordre. Det er for mig uforstaaeligt, at Viceadmiralen netop griber ind og telefonerer til Holmen i direkte Modsætning til, hvad Hæren gjorde, som laa og skød nede paa Pladsen.

Rechnitzer: Det var efter Aftale med Forsvarsministeren.

Hartvig Frisch: Det kan det ikke være, naar der udtrykkeligt siges, at der ikke maa udstedes ny Ordre, det er jo netop en ny Ordre.

Rechnitzer: Jeg kan ikke komme nærmere ind paa det Spørgsmaal ud over, hvad jeg allerede har sagt, det er da givet.

Westermann: Jeg vil gerne komme tilbage til det Spørgsmaal, jeg rejste før, det samme, som Hr. Hartvig Frisch nu kom ind paa, Ordren, der var givet om Morgen. Viceadmiralen mente, at den

Ordre, der var udgivet, inden Viceadmiralen gik til Kongen, var tiltraadt af Forsvarsministeren. Der foreligger her noget for mig ganske uforstaaeligt, at Forsvarsministeren skulde have godkendt at have givet Ordre til Sikringstjeneste 3 om Morgen, skønt Forsvarsministeren hævder indtil en Uge efter den 9. April, at han overhovedet ikke vidste, der var noget der hed Sikringstjeneste. Jeg ved ikke, om Admiralen kan forklare den Uoverensstemmelse.

Rechnitzer: Ikke ud over, hvad jeg allerede har sagt, at efter min bedste Overbevisning har der foreligget Forholdsordre til Marinen om allerhøjeste Beredskab.

Westermann: Men hvorledes vil Forsvarsministeren kunne godkende at der udstedes Ordre den 9. April om Morgen om Sikringstjeneste 3, naar Forsvarsministeren hele Tiden er gaaet ud fra, at Sikringstjeneste 3 eksisterede?

Rechnitzer: Det synes jeg, man maa spørge Forsvarsministeren om, det kan jeg daarligt svare paa.

Westermann: Ja, det kan man kun spørge Forsvarsministeren om, under Forudsætning af, at Forsvarsministeren erkender at have været med til at udgive den Ordre om Morgen.

Rechnitzer: Ja, ja, men jeg synes ikke, at man behøver at nære Tvivl om det. Vi stod jo ved Siden af hinanden, da Chefen for Marinestaben kom ind og spurgte om Forholdsordrer. Det er muligt, at Forsvarsministeren ikke har denne Terminologi med Sikringstjeneste Nr. 1, 2 og 3 præsent, men at Forsvarsministeren bedre kendte »Alarmberedskab«.

Westermann: Jeg maa dog tvivle om, at Forsvarsministeren ikke skulde vide, hvad Sikringstjeneste Nr. 2 og 3 var, idet der for Kommissionen af et civil Medlem er redegjort for, at Forsvarsministeren den 8. April om Aftenen i Formandsmødet redegjorde for de forskellige Sikringstjenester inden for henholdsvis Hær og Flaade.

Rager: De Oplysninger, som foreligger for os, stemmer for saa vidt meget godt med hinanden til et vist Punkt. Forsvarsministeren siger, at lige før han sammen med Admiral *Rechnitzer* lidt over Kl. 5 gik til Amalienborg, spurgte Kontreadmiral *Hammerich*, om der maatte gives Ordre til Modforanstaltning

*) A. Nr. 10.

ger. Som Svar herpaa gentog Forsvarsministeren, at der ikke maatte udstedes yderligere Ordre, førend der forelaa en Regeringsbeslutning paa Grundlag af de af den tyske Gesandt bebudede Forslag. Og Søværnsberetningen siger:

»Forinden« — altsaa forinden man tog af Sted — »forespurgte Chefen for Marineetablen, om der maatte gives Ordre til Modforanstaltninger, hvorefter Ministeren gentog, at der ikke maatte udstedes yderligere Ordre, førend der forelaa en Regeringsbeslutning paa Grundlag af de af den tyske Gesandt bebudede Forslag.«*)

Det stemmer altsaa, men saa føjes der til i Søværnsberetningen:

»Chefen for Søværnskommandoen gav Ordre til Alarmberedskab, men at der ikke maatte skydes før efter nærmere Ordre.«

Herefter, Hr. Viceadmiral, skelnes der mellem det, som Forsvarsministeren siger, at der maatte ikke gives yderligere Ordre, og at Chefen for Søværnskommandoen gav Ordre til Alarmberedskab, men at der ikke maatte skydes før efter nærmere Ordre. Om Forsvarsministeren overværede denne Ordreafgivning, staar der ikke noget om, men man maa vel formode, at Forsvarsministeren har været til Stede. Det maa vi naturligvis spørge Forsvarsministeren om, men saadan ligger altsaa Spørgsmaalet. Med Hensyn til »Høgen« er Forholdet det, at Telegrammet først indløber til Søværnskommandoen Kl. 5. Efter hvad der staar øverst Side 145, havde man dér først Kl. 5 Telegrammet, og det blev altsaa besvaret Kl. 5.40, da »Høgen« fik Ordre til at indgaa til Nakskov. (Westermann: Kl. 5.30). Telegrammet blev afsendt Kl. 5.40, der staar 5.40, men saa vidt jeg kan se, maa alle de Ordre, der her er Tale om, den Række Ordre, der staar her, være udgivet af daværende Admiral *Hammerich*. Men der er altsaa en Uoverensstemmelse, og det er det, vi prøver paa nu at faa klaret. Forsvarsministeren siger, at der ikke maatte gives nye Ordre foreløbig, men naar der saa staar, at Chefen for Søværnskommandoen gav Ordre til Alarmberedskab, men at der ikke maatte skydes før efter nærmere Ordre, har det saa været med Forsvarsministerens Sanktion? Det synes jo at være det modsatte af, hvad han har sagt et Øjeblik før.

*) Jfr. A. 145.

**) A. Nr. 19.

Rechnitzer: En Ordre om Sikrings-tilstand maa naturligt komme fra Chefen for Søværnskommandoen. Der er ikke noget unaturligt i, at en saadan Ordre er kommet fra mig ved denne Lejlighed, men jeg kan ikke sige andet, end at jeg var sammen med Forsvarsministeren hele Tiden, saa jeg gaar ud fra, at de Forholdsordrer, som blev udsendt, de Forholdsregler, der blev truffet, blev udsendt og truffet med Ministerens Sanktion i enhver Henseende. Jeg kan ikke tænke mig andet.

Rasmus Hansen: Hr. Viceadmiral Rechnitzer, De har Gang paa Gang her i Kommissionen hævdet, at De den 8. April fra Forsvarsministeren ikke har faaet nogen Ordre til at sætte Flaaden i Alarmberedskab, og De har fastholdt denne Opfattelse i Mødet her i Dag i flere Indlæg, men er De da ikke selv, Hr. Viceadmiral, opmærksom paa, at der i Søværnskommandoens Generalrapport staar, at De har faaet Ordren til Alarmberedskab? (*Rechnitzer:* Nej). Maa jeg saa ikke henlede Deres Opmærksomhed paa Generalrapporten Side 139**). Der staar udtrykkeligt, at De har faaet Ordren fra Forsvarsministeren, da han vendte tilbage fra Mødet hos Kongen mellem Kl. 11.30 og Kl. 12. Jeg har i et tidligere Møde over for Viceadmiral Vedel citeret det paagældende Afsnit, men jeg vil gerne læse det op igen for Viceadmiral Rechnitzer:

»Mellem Kl. 11.30 og 12.00 vendte Forsvarsministeren tilbage fra Mødet hos H. M. Kongen og meddelte, at det var besluttet *ikke at indkalde en Sikringsstyrke* og ikke foretage sig noget, der kunde udlægges som en Udæskning; kun Mandskabet til »Niels Iuel« maatte indkaldes, ligesom Alarmberedskab og Flyveropklaringen kunde iværksættes.«

Rechnitzer: Jeg vil gerne sige, at det Alarmberedskab og Flyveropklaringen maa tage Sigte paa Hæren, det kan ikke tage Sigte paa noget som helst andet. Flyveropklaringen, det var jo decideret noget, der skulde ske nede ved Grænsen. Forholdet var jo netop det, at vi maatte opgive den Flyveropklaring paa Søen, der havde været Tale om, saa jeg kan ikke se andet, end at det ikke har noget som helst med Søværnet at gøre.

Rasmus Hansen: Det kan dog næppe opfattes saaledes, Viceadmiral Rechnitzer, for det staar omtalt under Flaadens Forhold. Jeg skal med Formandens Tilslutning gaa lidt længere tilbage, lige foran staar der saaledes:

»Kl. 11.10 blev der givet Ordre til at forberede Genindkaldelsen af »Niels Iuel«s hjemsendte Mandskab og af Aargang 1938 til Kystdefensionen»,

og derefter kommer det, jeg har citeret. Det staar ikke i nogen Sammenhæng med Hærens Forhold, det staar i Sammenhæng med Flaadens Forhold.

Rechnitzer: Det er jo ikke mig, der har forfattet denne Generalrapport, det er min Efterfølger, der har gjort det, og jeg vil gerne sige, at hvis det havde været hans Opfattelse, at der havde foreligget en saadan Ordre, gaar jeg ud fra — jeg ved ikke, om han har været her i Kommissionen —, at han havde givet Udtryk for det her. Men jeg kan kun henholde mig til, hvad jeg har sagt. Jeg mener afgjort, at fordi der staar saadan her, kan det godt tage Sigte paa Hæren, det er der intet i Vejen for, navnlig da vi ikke havde Spor at gøre med Flyveropklaring.

Rasmus Hansen: Ja, det for os bemærkelsesværdige er, at saaledes som det er fremstillet her af Søværnskommandoen selv, drejer det sig om en Forholdsordre, der er givet for Flaaden, og denne Forholdsordre er i Overensstemmelse med de Oplysninger, der foreligger vedrørende den Meddelelse, som Forsvarsministeren paa et Møde, der finder Sted nogle Timer senere med Partiformændene, giver Partiformændene om, at der er udstedt en saadan Forholdsordre.

Harald Petersen: Det er blot til Klarlægning af det Spørgsmaal, jeg vil sige, at eftersom Flaaden ikke har Udtrykket »Alarmberedskab«, saa er det noget, der direkte peger paa, at det er Hærens Forhold, der er Tale om. Med Hensyn til det andet Spørgsmaal, Flyveropklaringen, staar der udtrykkeligt i Viceadmiral Rechnitzers Redegørelse Side 188, at det, der var Tale om, var Forslag om Flyveropklaring langs Landegrænsen. Jeg synes ikke, der er nogen særlig Misforstaaelse der.

Rasmus Hansen: Der er et eller andet Sted i de Redegørelser, vi har faaet vedrørende Flaadens Forhold, en Oplysning om, at der fra Flaadens Side bliver givet Ordre til Flyveropklaring den 9. April.

Rechnitzer: Ja, vi kaldte det ikke Flyveropklaring, det Udtryk brugte vi ikke i Marinen, vi kaldte det Rekognoscering. Efter min Opfattelse er Flyveropklaring nævnt i foregaaende Møder fra General Prior eller Chefen for Generalstaben. Det blev bestemt, at der skulde være Flyveropklaring langs Grænsen. Vi vilde afgjort have brugt Udtrykket Luftrekognoscering. Vi brugte heller ikke Udtrykket Flyvemaskiner, vi brugte Udtrykket Luftfartøjer. Jeg mener derfor, at det afgjort ikke kan tage Sigte paa Søværnet. Med Hensyn til Forsvarsministeren kan jeg henholde mig til, hvad jeg allerede har sagt. Jeg tror ikke, der er Grund til at komme tilbage til det.

Rasmus Hansen: Den Ordre, der udgaa fra Søværnskommandoen vedrørende, lad os kalde det Flyveropklaringen, har ifølge det Materiale, der er til Raadighed for Kommissionen, til Formaal at skaffe Opklaring over Forholdene i vore sydlige Farvande. Det er altsaa en Opklaring af Forholdene ved Farvandsgrænsen, om man kan udtrykke det saadan.

Rechnitzer: Det var den, der blev opgivet af Hensyn til den kraftige Luftvirksomhed fra tysk Side, for at den ikke skulde komme i Kollision med de tyske Luftfartøjer.

Westermann: Maa jeg til den Afbrydelse, jeg kom med til Hr. Rager før, sige, at Telegrammet fra Søværnskommandoen til »Høgen« er afsendt Kl. 5.30, det staar i Søværnskommandoens Generalrapport Pagina 228; der staar:

»Kl. 0540 modtog »Høgen« fra Søværnskommandoen følgende Svar paa Telegrammet x 0435.

—det er det Tidspunkt, det er udfærdiget paa. Jeg maa indrømme over for det ærede Medlem Hr. Rager, at der er en Fejl i Generalrapporten, idet der Aktstk. 19 Side 145 staar:

»Som Svar paa »Høgens« Telegram x 0435 beordredes »Høgen« ved Telegram afsendt Kl. 0540 til at indgaa til Nakskov.«

Der er en Uoverensstemmelse mellem Pagina 186 i Generalrapporten, hvorfra foranstaaende er aftrykt, og Pagina 228, men Pagina 228 er Afsendelsestidspunktet for Telegrammet ordret gengivet, og dette er det rigtige. Samtidig staar Pagina 227, at Telegrammet var modtaget i Søværnskommandoen Kl. 4.53, saa naar jeg før sagde, at det havde været i en halv Time i Søværnskomman-

doen, inden Svaret blev afgivet, saa er dette i Overensstemmelse med det rigtige. (*Rager*: Side 145 i Aktstykket staar der altsaa opgivet de andre Tidspunkter. Jeg har det derefter). Jeg undskylder ogsaa Ragers Fejltagelse.

Paa Side 192 og 193 nævner Admiralen Isforholdene som Grund til, at der ikke var noget Bevognings- eller Patrouillefartøj paa Tjeneste inden for Københavns Redomraade, og der nævnes der en Række Fartøjer, for hvilke dette er Tilfældet, men jeg vil gerne spørge Admiralen: hvad er Grunden til, at Isbryderen »Isbjørnen«, som baade kunde holde Issituationen derude, og som var kommanderet af en Orlogskaptajn, ligesom den var bevæbnet med en Kanon, blev beordret ind til Holmen for at stryge Kommando Mandag den 8. Kl. 4 om Eftermiddagen? Jeg lægger særlig stor Vægt paa dette Spørgsmaal, for hvis »Isbjørnen« havde været ude den 9. April om Morgen, kunde Besættelsen af København ikke have fundet Sted, som det skete. Den kunde være gaaet paa Siden af Tyskeren og have undersøgt, hvad der forelaa, for den havde en Kanon til at svare, og den var under Kommando af en relativt ældre Søofficer. Viceadmiralen giver i og for sig i sine Bemærkninger, Pagina 195, Udtryk for det samme Syn, som jeg har paa det, at hvis der havde været et Skib derude, som kunde være gaaet paa Siden af Tyskeren, vilde Besættelsen af København ikke have formet sig paa den Maade, som det skete. Mit Spørgsmaal er derfor: Hvorfor blev »Isbjørnen«, der havde været udkommanderet til Redbevogtning i hele Sikringsperioden, under de Forhold beordret til at stryge Kommando den 8. April Kl. 4 om Eftermiddagen?

Rechnitzer: Jeg kan ikke svare paa det, for jeg ved det ikke. Jeg er ganske enig med Kommandørkaptajnen i, at hvis den havde været ude, kunde det tyske Fartøj ikke været kommet ind. Jeg har ikke nogen Erindring om, hvad Grunden var til, at »Isbjørnen« kom ind, men jeg vil gaa ud fra, at der har været en forstandig Anledning til det. Det maa kunne blive oplyst gennem Marineministeriet fra Marinestaben, hvad Grunden har været til, at den blev beordret ind til Holmen.

Westermann: Jeg lægger stor Vægt paa det, for uanset alle andre Fejl, der er begaaet, baade med Hensyn til Beredskabet og med Hensyn til Fejlbetje-

ningen paa Middelgrundsfartøjet og alt andet, saa vilde den Omstændighed, at »Isbjørnen« havde ligget derude, ført af en Søofficer og bevæbnet med en Kanon, have forhindret den beskæmmende Besættelse af København den 9. April. Derfor tillægger jeg det meget stor Vægt.

Rechnitzer: Det er jeg ganske enig med Dem i.

Aksel Møller: Vi har i Forbindelse med dette Stykke været inde paa Spørgsmaalet om den Ordre, som Chefen for Søværnskommandoen gav den 9. April om Morgen, at der ikke maatte skydes før efter nærmere Ordre, og som det har været nævnt, staar der paa Side 145, at det foregik paa den Maade, at først forespørger Chefen for Marinestaben umiddelbart, før de skal gaa til Kongen, om der maatte gives Ordre til Modforanstaltninger, hvorefter Ministeren svarer, at der ikke maatte udstedes yderligere Ordre, førend der forelaa en Regeringsbeslutning, og det tilføjes saa i sidste Linie, at Chefen for Søværnskommandoen gav Ordre til Alarmberedskab, men at der ikke maatte skydes før efter nærmere Ordre. Sammenligner man nu det med Viceadmiral Rechnitzers Fremstilling i hans skriftlige Indlæg til Kommissionen, saa er Rækkefølgen en anden, idet det nemlig hedder Side 194, altsaa inden De tog af Sted til Amalienborg:

»Forinden havde jeg givet Ordre til forhøjet Beredskab, men at der ikke maatte skydes før efter nærmere Ordre. Klokken var da ca. 5½.«

Saa kommer:

»Inden jeg forlod Marineministeriet, gav jeg, efter Forsvarsministerens Bestemmelse, Chefen for Marinestaben Besked om, at der fra vor Side ikke maatte udstedes yderligere Ordre, førend der forelaa en Regeringsbeslutning paa Grundlag af de af den tyske Gesandt bebudede Forslag.«

Det vil sige, at efter Viceadmiralens skriftlige Indberetning til Kommissionen sker der først det, at der gives Ordre til forhøjet Beredskab — minus altsaa, at der maatte skydes —, og derefter, at Forsvarsministeren bestemmer, at der ikke maatte udstedes yderligere Ordre. Er denne Forskel paa Søværnskommandoens Generalrapport og paa Viceadmiralens Fremstilling tilfældig, eller er den et virkeligt Udtryk for, at Viceadmiralen mener, at saaledes var Rækkefølgen af Ordrene?

Rechnitzer: Jeg gaar ud fra, at naar jeg har skrevet, som jeg har gjort, har jeg i hvert Fald været af den Mening, at saaledes var Rækkefølgen, det synes jeg ikke, der kan være nogen Tvivl om, men jeg forstaar ikke, hvad Betydning det har haft.

Aksel Møller: Det har, saa vidt jeg kan se, den Betydning, at hvis Ordregivningen begynder med, at De giver Ordre til forhøjet Beredskab, men at der ikke maa skydes, og Forsvarsministeren derefter bestemmer, paa Chefen for Marinestabens Forespørgsel, at der ikke maa gives yderligere Ordre end dem, der allerede er givet, saa er det noget helt andet end den Fremstilling, der staar i Søværnskommandoens Beretning, en fuldstændig anden Fremstilling med et helt andet Resultat. Efter Deres Fremstilling, Hr. Viceadmiral, er Forsvarsministerens Bestemmelse om, at der ikke maatte gives yderligere Ordre, en Accept af, at der ikke maa skydes, af Deres tidligere Ordre om, at der ikke maa skydes. Efter Søværnskommandoens Fremstilling er der den Forskel, at efter at Forsvarsministeren har sagt, at der ikke maa udstedes yderligere Ordre, udsteder De en yderligere Ordre, nemlig den, at der ikke maatte skydes. Der er i høj Grad en Forskel mellem de to Fremstillinger, og en Forskel, der maa føre til, at en af disse Fremstillinger maa være forkert.

Rechnitzer: Jeg kan ikke faa Øje paa det, det er mig umuligt rigtigt at faa Øje paa Forskellen i det, det kan jeg ikke.

Aksel Møller: Hvis De, Hr. Viceadmiral, giver Ordre til, at der ikke maa skydes, og saa en 2—3 Minutter efter kommer Chefen for Marinestaben og siger til Forsvarsministeren: Maa vi foretage Modforanstaltninger, og han svarer: Nej, der maa ikke gives yderligere Ordre, før vi kommer tilbage fra Kongen, og før vi har modtaget disse Forslag fra Renthe-Fink, saa ligger der i denne Bestemmelse fra Forsvarsministeren om, at der ikke maa gives yderligere Ordre, at han har accepteret, at det skal være saaledes, som Ordregivningen laa i det Øjeblik, han gav denne Ordre til Chefen for Marinestaben, og hvordan laa det da? Da laa det efter Deres Fremstilling saadan, at der var givet Ordre til, at der ikke maatte skydes, men skulde være Alarmberedskab, medens der

derimod i Søværnskommandoens Generalrapport staar, at Ministeren siger, at der maa ikke gives yderligere Ordre, og saa giver De alligevel en yderligere Ordre, nemlig den, at der ikke maatte skydes. Maaske betyder det hele ikke noget, maaske har Forretningsgangen denne Morgenstund været løs og maaske letfærdig i Omgangen med Ordre, det ved jeg ikke, men det maa være den eneste Forklaring paa de to forskellige Fremstillinger.

Rechnitzer: Det er mig umuligt at svare paa dette Spørgsmaal om Uoverensstemmelsen, men jeg vil gerne protestere imod Udtrykket, at der har været letfærdig Omgang med Meldingerne, for det var der paa ingen Maade, men naturligvis er det indlysende, at i en saadan Situation, der kommer ganske overraskende, er Folk noget ophidsede. Jeg kan ikke sige andet, end at jeg var sammen med Forsvarsministeren hele Perioden igennem, men det er mig fuldstændig umuligt at huske nu bagefter, om den ene eller den anden Version med Hensyn til Ordregivningen er den rigtige. Det kan jeg ikke, og jeg synes heller ikke, at man kan forlange, at man skal kunne huske det. Jeg har svaret efter min bedste Overbevisning, men det er aldrig faldet mig ind, at det kunde have nogen som helst Betydning.

Hartvig Frisch: Jeg vil gerne i Tilslutning til det Spørgsmaal, som er rejst fra Aksel Møllers Side, bede Kommissionens Medlemmer se paa Side 45 i Forsvarsministerens Beretning om det samme Spørgsmaal*) — dér har vi altsaa en tredie sideløbende Beretning —, hvor der i det næstsidste Stykke, det, der begynder med: »Under Drøftelsen i Marineministeriet af de indløbne Meldinger blev det nævnt for mig, at de af Søværnets Enheder, der maatte være til Stede ved eventuelle Landgangssteder, vilde handle efter de forud givne Forholdsordrer«, staar:

»Jeg var ganske indforstaaet hermed, men tilføjede paa Forespørgsel, at der ikke skulde udstedes Ordre om yderligere Foranstaltninger, førend man havde Kendskab til de af den tyske Gesandt paa den tyske Regerings Vegne fremsatte Krav eller Forslag.«

Og saa hedder det:

»Lige forinden jeg sammen med Viceadmiral Rechnitzer lidt over Kl.

*) Jfr. Aktstk. 10.

5.00 begav mig til Amalienborg, forespurgte Kontreadmiral Hammerich, om der maatte gives Ordre til Modforanstaltninger. Som Svar herpaa gentog jeg, at der ikke maatte udstedes yderligere Ordre.»

Rækkefølgen i denne Fremstilling er jo den, at det er Spørgsmaalet om ikke yderligere Ordre, som er det primære. (Aksel Møller: Svarende til Generalrapporten). Ja.

Harald Petersen: Viceadmiralen har gentagne Gange understreget, at han var sammen med Ministeren ved den paa-gældende Lejlighed saa at sige uafbrudt. Maa jeg spørge Viceadmiralen: Erindrer De, at De i denne Periode, disse kritiske Timer, har udgivet en selvstændig Ordre uden om Ministeren?

Rechnitzer: Afgjort ikke.

Westermann: Vi har tidligere talt om Spørgsmaalet med Hensyn til Chefen for Middelgrundsfortet, som fratraadte sin Kommando over Middelgrundsfortet den 8. April om Eftermiddagen. Jeg vil gerne spørge, om Viceadmiralen erindrer, at der fra Chefen for Kystdefensionen blev anmodet om at faa en anden Chef i Stedet for, og, i bekræftende Fald, hvorfor det blev afslaaet?

Rechnitzer: Jeg tror slet ikke, jeg har haft noget med denne Sag at gøre. Disse personelle Spørgsmaal blev normalt afgjort af Marinestaben. Jeg har ikke nogen Erindring om, at denne Sag har været forelagt for mig, og det tror jeg heller ikke, den har været.

Strøm: Jeg vender stadigvæk tilbage til Spørgsmaalet om, hvorfor der ikke blev Alarmtilstand ved Søværnet. Jeg forstaar det saadan, at hvis der ved det Møde, hvor Forsvarsministeren havde fremført, at der skulde være Alarmberedskab ogsaa for Flaaden, var blevet brugt et maritimt Udtryk som Sikringstilstand Nr. 1, 2 eller 3, saa vilde det være blevet opfattet af Marinens øverste Chefer. Men nu ser jeg her paa Side 194, hvorledes Admiral Rechnitzer paa daværende Tidspunkt skriver:

»Forinden havde jeg givet Ordre til forhøjet Beredskab.«

Det er efter min Mening heller ikke Marinesprog, saa jeg kunde godt tænke mig, at der har været nogen Forvirring

den Morgen, naar man ikke rigtig har forstaaet, hvad Forsvarsministeren siger. Men ydermere staar der det samme Udtryk i den Beretning, vi har i Aktstykke Nr. 19 fra Søværnskommandoen, at Chefen for Søværnskommandoen gav Ordre til Alarmberedskab. Altsaa, naar Hærens Chefer giver Besked, saa kan man godt bruge Udtryk som »forhøjet Beredskab« eller »Alarmberedskab«, men naar Forsvarsministeren giver Ordre til det, saa skulde han have sagt Sikringstjeneste Nr. 1, 2 eller 3, for at det skulde kunne blive opfattet. Det er for mig helt ubegribeligt.

Rechnitzer: Jeg gaar ogsaa ud fra, at Ordren sikkert har været afgivet som Sikringstjeneste Nr. 3. Det, der staar her, er det almindelige Udtryk, som skulde dække det. Ordren har ganske sikkert lydt paa, at der skulde være Sikringstjeneste Nr. 2 eller 3. Det var de Forholdsordrer vi havde, vi havde ikke noget, der hed »Alarmberedskab«, men derfor kan man godt bruge Udtrykket »Alarmberedskab«, som i Virkeligheden skulde dække Sikringstjeneste Nr. 1, 2 og 3.

Strøm: Ja, men naar De bruger det, saa forventer De, at Deres Folk fatter, hvad det betyder, men naar Forsvarsministeren bruger det, saa fatter De det ikke. Det er det, jeg ikke rigtig kan forstaa.

Rechnitzer: Jeg synes ikke, det er rigtigt at sige, at jeg opfatter det ikke, naar Forsvarsministeren siger det, for hvis Ministeren havde talt om Alarmberedskab for Flaadens Vedkommende, vilde der efter min Overbevisning være kommet en Forhandling om, hvorvidt det skulde være Sikringstjeneste Nr. 2 eller 3, da vi ikke havde »Alarmberedskab«. Jeg kan selvfølgelig ikke have noget at indvende imod, at Ministeren bruger Ordet »Alarmberedskab«, men Ordren til Kystdefensionen maa utvivlsomt have lydt paa Sikringstjeneste Nr. 3. Det kan man faa oplyst.

Formanden: Jeg gaar ud fra, at vi herefter kan betragte dette Afsnit som afsluttet. Vi vil saa afbryde Mødet. Jeg takker Admiralen og forventer, at De kommer i Morgen Kl. 9.30, saa haaber vi at kunne gøre det færdigt.

For Kommissionen mødte Oberst Viggo Oskar Harrel.

Formanden: Tør jeg bede Dem nævne Deres fulde Navn og Stilling.

Harrel: Viggo Oskar Harrel, afskediget Oberst.

Formanden: Obersten var i Dagene omkring den 9. April 1940 Chef for 5. Regiment, stationeret i Vordingborg. Hvor længe havde De været det?

Harrel: Siden 1938.

Formanden: De er maaske bekendt med den Opgave, der er stillet Kommissionen, bl. a. at undersøge samtlige politiske og militære Forhold, som kan tjene til Bedømmelse af, hvorvidt der er Grundlag for at gøre Ansvar gældende over for Ministre eller andre særlig ansvarlige i Forbindelse med Danmarks Besættelse af tyske Tropper den 9. April 1940?

Harrel: Ja, det har jeg læst om i Aviserne.

Formanden: Fra Krigsministeriet er til Kommissionen fremsendt en Del Materiale med Tilknytning til Begivenhederne omkring den 9. April 1940, og forskellige Oplysninger er gennem dette Materiale tilgaaet Kommissionen. Bl. a. foreligger en Del om den Kritik, der fra Deres Side er rettet mod den daværende Chef for Generalkommandoen og mod Chefen for Generalstaben vedrørende disses Forhold om Morgen den 9. April 1940 samt vedrørende Generalkommandoens Forhold samme Dag.

Om dette vil der nu fra Kommissionens Medlemmer blive stillet Spørgsmaal til Dem, som jeg beder Dem besvare, idet jeg gør opmærksom paa, at der paahviler Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, og jeg tør vel gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egen Udtalelser?

Harrel: Med Hensyn til det sidste vil jeg sige, at hvad der foregaar i Kommissionen, hvad jeg bliver spurgt om, og hvad jeg svarer, skal jeg naturligvis bevare Diskretion om, men jeg kan ikke paatage mig at undlade, hvis jeg finder det paakrævet, at give Oplysninger om, hvad der tidligere er foregaaet, bl. a. om de Skrivelser, jeg har sendt. Det afhæn-

ger jo noget af, hvorledes hele Sagen udvikler sig. Jeg vil i den Forbindelse gerne gøre opmærksom paa, at jeg har set i »Nationaltidende« i Dag, og det har Kommissionens Medlemmer formentlig ogsaa set, at den tidligere danske Militærattaché i Berlin, Oberst *Hartz*, har rettet et Angreb mod Chefen for Generalkommandoen og Chefen for Generalstaben ogsaa for deres Forhold omkring den 9. April. Det kunde jo tænkes, at dette gav Anledning til en saadan Debat, at jeg ikke vilde finde Anledning til at tilbageholde de Oplysninger, som jeg hidtil ikke har omtalt offentligt for ikke at skade nogen; jeg er jo ikke interesseret i at skade nogen.

Rasmus Hansen: Paa et Møde i Næstved den 15. Maj 1940 har De, Oberst Harrel, i Følge en Skrivelse af 22. Juli 1940 fra Generallojtnant *Prior* til Krigsministeriet om Generalmajor *Essemann*, der den 9. April 1940 var Chef for Jydske Division, sagt, at det var en Skandale, at Generalen endnu sad i Stillingen, da det var almindeligt bekendt, at det var Stabschefen, der den 9. April havde maattet kommandere Divisionen. I den Anledning vil jeg gerne bede Dem, Oberst Harrel, over for Kommissionen forklare, hvad De ved om dette Forhold ud over det her anførte.

Harrel: Det er meget vanskeligt for mig at udtale mig om det, for de Herrer maa huske paa, nu skriver vi 1945, og det er et Forhold, som jeg overhovedet ikke aner har været berørt senere end den 15. Maj 1940. Jeg har engang over for Krigsministeriet paa et senere Tidspunkt — det var vistnok i 1941 — gjort opmærksom paa, at jeg fandt Sagens Behandling mærkelig, for saa vidt som jeg ikke blev underrettet om, hvad de mig foresatte Personer, som jeg havde rettet Anker imod og kritiseret, indberettede og sagde om Sagen, medens de naturligvis kendte alt, hvad jeg skrev. Det fik jeg intet Svar paa fra Krigsministeriet — naturligvis. Jeg erindrer imidlertid godt at have sagt noget i Retning heraf den 15. Maj 1940, da jeg havde Samtalen med General *Prior*, og jeg vil ogsaa godt tro, at Ordene er faldet saadan, som Folke-

tingsmanden refererer. Men hvad der ligger til Grund for dem, kan jeg nu ikke mere erindre, for i 5 Aar har jeg ikke hørt den Ytring refereret, og jeg vil i øvrigt mene, at hvis man fra Generalkommandoens og fra Krigsministeriets Side havde ønsket at undersøge dette Forhold, burde man have gjort det umiddelbart efter at Indberetningen var fremsendt, og ikke have ventet i 5 Aar med at spørge mig, der jo ikke sad i Jylland dengang.

Rasmus Hansen: Men det er Kommissionens Opgave.

Harrel: Ja ja, men De Herrer maa vel kunne forstaa, at hvis jeg var blevet spurgt i 1940, f. Eks. 8 Dage eller en Maaned efter: hvad baserer De det paa?, saa havde jeg skrevet til de Kammerater i Jylland, som havde meddelt mig, at saadan og saadan var Forholdet, og saa vilde jeg formodentlig dengang have været i Stand til at svare paa Spørgsmaalet. Men 5 Aar efter er det mig ganske umuligt.

Rasmus Hansen: De har slet ikke nogen Erindring om, hvad der dannede Grundlag for den meget skarpe Anklage, De dør har fremført?

Harrel: Jeg vil tro ... jeg tør ikke sige, hvem jeg har det fra, men jeg mener at vide, at nuværende Oberstløjtnant eller maaske Oberst *Frode Hvalkof* kan give Oplysninger om den Sag. Jeg tør ikke sige, at jeg har det fra ham, men hans Broder var Souschef for Divisionen dengang, og jeg mener, at Oberstløjtnant *Frode Hvalkof* er inde i Sagen. Men jeg tør som sagt ikke sige, at jeg har det fra ham.

Rasmus Hansen: De har ogsaa om Generalmajor *Essemann* fremsat den Paastand, at han har gjort sig skyldig i uforsigtig Omtale af en fortrolig Meddelelse (*Harrel:* Ja) og derved foranlediget, at danske Efterretningsofficerers Liv kom i Fare (*Harrel:* Ja). Vil De ikke her for Kommissionen forklare, hvad De ved om det Forhold ud over, hvad jeg her siger?

Harrel: Min Oplysning har jeg enten fra Ritmester *Lunding*, hvis Navn alle de Herrer sikkert kender, og som var Efterretningsofficer i Jylland, eller fra Kaptajn *Gyth*, som var tjenstgørende i Generalstabens Efterretningssektion. Jeg tør ikke sige, fra hvem af dem, men en af de to Herrer har jeg den fra.

Rasmus Hansen: De kan ikke erindre, hvad denne fortrolige Meddelelse,

som altsaa er bleven røbet paa en Maade, som ikke burde have fundet Sted, gik ud paa?

Harrel: Det er stadig 5 Aar siden, og jeg vil ikke sige mere, end jeg kan staa ved, men saavidt jeg erindrer, refererer den sig til, hvad der var foregaaet første Gang — det var vist i Januar eller Februar —, da der var opmarcheret en stor tysk Kolonne Syd for Grænsen og man kunde vente et Angreb paa Danmark. Der blev da foretaget visse Ting i Jylland, og Efterretningerne var aabenbart baseret paa, hvad Ritmester *Lunding* havde faaet at vide; og det er det, det drejer sig om.

Rasmus Hansen: Har De noget Kendskab til, om der i Anledning af, at Generalmajor *Essemann* saaledes havde gjort sig skyldig i uforsigtig Omtale af en fortrolig Meddelelse, blev foretaget noget over for ham fra Generalkommandoens Side?

Harrel: Det ved jeg ikke noget om.

Rasmus Hansen: Saa gaar jeg over til et andet Forhold. De har beklaget Dem over, at de Soldater, som var underlagt Deres Ledelse den 9. April 1940 om Morgen, ikke kom til at kæmpe. Generalløjtnant *Prior* har herom sagt i et af de Aktstykker, som foreligger for Kommissionen, at det var Deres egen Skyld, og han begrunder dette Standpunkt med en Henvisning til, at De havde en klar Forholdsordre. I denne Forholdsordre var det bestemt, at et direkte Angreb paa dansk Omraade, naar fjendtlig Hensigt var utvivlsom, uden nærmere Ordre skulde imødegaas med alle til Raadighed staaende Midler. De stod jo den 9. April over for et saadant direkte Angreb paa dansk Omraade, hvor den fjendtlige Hensigt var utvivlsom. Kl. 5.20 indløb der i Følge det Materiale, vi har til Raadighed her i Kommissionen, en Melding til Garnisonen om, at fremmede Faldskærms-tropper gik ned paa Masnedø. Kl. 5.36, da De havde Forbindelse med Krigsministeriet, bad De om Forholdsordre og fik den Besked, at De skulde handle i Overensstemmelse med Deres Instruks, d. v. s. gøre Brug af Vaabnene. Kort efter, Kl. 6, har De i Følge foreliggende Aktstykker paany telefonisk anmodet Krigsministeriet om Forholdsordre, og De fik derved Meddelelse om Kapitulationen førend alle andre — Generalløjtnant *Prior* mener ca. $\frac{3}{4}$ Time, før De paa normal Maade vilde have modtaget Regeringens Beslutning om, at Modstand skulde ophøre.

I den Anledning vil jeg gerne spørge

Dem, Oberst Harrel, hvorledes De vil bringe denne Fremgangsmaade den 9. April i Overensstemmelse med Deres udtalte Ønske om at faa Lejlighed til at kæmpe. Jeg vil endvidere gerne spørge Dem, om De synes, at de Forholdsordrer, som De havde modtaget før den 9. April, indeholdt Grundlag for Tvivl i den foreliggende Situation?

Harrel: Jeg kan ikke sige andet, end at jeg er noget forbauset over, at General *Prior* mener, det var min egen Skyld, at jeg ikke kom til at kæmpe. Jeg ved ikke, om Kommissionen har de forskellige Skrivelser, jeg har skrevet? (*Rasmus Hansen:* Jo, det har vi). Min Anke over for General *Prior* kan jeg maaske sige begrundes i, at jeg — der jo ikke alene havde Kommandoen over Tropperne i Vordingborg, men over alt, hvad der laa i Sydøstsjælland og Midtsjælland, det vil sige over det meste af, hvad der var af Tropper paa Sjælland — den 8. April ikke trods direkte Forespørgsel kunde faa nogen som helst Meddelelse om, hvad Grunden var til, at der var beordret Alarmberedskab — Alarmberedskab blev jo befalet den 8. April ved 12-Tiden og blev afblæst ved 6-Tiden, saavidt jeg nu erindrer. Jeg ringede personlig to Gange til min nærmeste foresatte, Chefen for Sjællandske Division, og spurgte, hvad Grunden var til Alarmberedskabet. Det maatte ikke meddeles mig.

De Herrer maa nu huske paa, at vi kendte ikke noget til den Troppe-samling, der fandt Sted i Sønderjylland. Vi havde derimod læst i Aviserne og maaske hørt i Radioen, at der foregik en stor tysk Skibstrafik gennem Storebælt, og det er givet — det fremgaar ogsaa af min Indberetning —, at da Alarmberedskabet blev blæst af og man gik over til det, der blev kaldt forhøjet Beredskab, men som ikke var forhøjet Beredskab i dette Ords tekniske Betydning — idet det var os forbudt at samle Tropperne i de Kvarterer, som det ellers var forudsat at samle dem i, og der var givet Regler om, at Befalingsmændene ikke skulde blive hos deres Mandskab; de kunde gaa hjem, men de skulde kunne samles i Løbet af saa og saa lang Tid —, saa maatte vi gaa ud fra, at Alarmberedskabet havde staaet i Forbindelse med disse Transporter gennem Storebælt, og vi maatte ogsaa, naar vi ikke kunde faa nogen Oplysning om det, gaa ud fra, at naar Alarmberedskabet blev afblæst og afløstes af det, der kaldtes forhøjet Beredskab, men ikke var det, saa

maatte det være, fordi man nu havde Sikkerhed for, at den Situation, der havde bevirket Alarmberedskabet, ikke var ægte, og at der ikke var nogen Grund til at holde sig i Alarmberedskab. Vi lod derfor Tropperne gaa til Ro og udstillede de Poster, der nu engang skal udstilles i en saadan Situation, etablerede de Telefonvagter, der skal være, o. s. v. Men vi hørte intet som helst fra Generalkommandoen i Løbet af Natten, heller ikke da Generalkommandoen fik at vide, at den Troppstyrke, som stod Syd for Grænsen i Sønderjylland, og som vi ikke vidste noget om, ikke holdt sig i Ro, men bevægede sig Vest paa, saaledes at man maatte være klar over, at nu vilde der foregaa noget om Morgen. Det blev ikke meddelt os. Det blev heller ikke meddelt os, da Overkommandoen fik Melding om, at nu var Grænsen overskredet; det blev heller ikke meddelt os, da de fik Melding om, at der var sket Landgang paa Kysten, og det blev heller ikke meddelt os, da tyske Tropper var gaaet i Land i København.

De Herrer maa erindre, at naar Tropperne er gaaet til Ro og ligger og sover og deres Befalingsmænd ikke er hos dem, saa tager det nogen Tid at faa dem samlet. Der er ingen Tvivl om, at havde vi vidst, at Situationen var, som den var, og havde vi bare faaet at vide, at nu skete der Troppesforskydninger Syd for Grænsen, at nu gik tyske Tropper i Land i København og andre Steder, saa havde vi naturligvis øjeblikkelig alarmet og været ude og staaet parat de Steder, hvor de tyske Faldskærmstropper gik ned. Men naar vi intet som helst har faaet at vide forinden, og naar vi faar Tingene at vide saaledes, som Folketingsmanden før læste det op, saa er det givet, at det maa tage nogen Tid at faa Tropperne gjort kampklare. Men jeg skal gøre opmærksom paa, at i samme Øjeblik det blev meldt til mit Kontor, at der gik Faldskærmstropper ned paa Masnedø, 2 km fra Kasernen, fløj den Officer, der sad ved Telefonen, op til mig, der boede ovenpaa, paa 2den Sal, og ikke et Minut efter at han var fløjet op ad Trappen, var jeg ved min Telefon og telefonerede til Krigsministeriet, at saadan og saadan var Situationen: der var gaaet tyske Faldskærmstropper ned.

Paa det Tidspunkt troede jeg, det var den første Efterretning, Krigsministeriet fik om dene Sag. Jeg telefonerede umiddelbart derefter til Generalstabens Efterretningssektion, som er Overkomman-

doens Modtagercentral, og meddelte det samme, og man vil kunne forstaa min uhyre Forbavelse ved at faa det Svar, at det vidste man godt begge Steder. Der var altsaa gaaet halvanden Time vel sagtens — jeg kan ikke huske det saa nøje — fra det Øjeblik, da Generalkommandoen havde faaet Efterretning om Landgangen, og til det Øjeblik, da Tropperne kom ned med Faldskærm 2 km fra min Kaserne. Her mener jeg mig berettiget til at rette den stærkeste Bebrejdelse mod Generalkommandoen for ikke at have holdt mig, den Mand, der havde Kommandoen i Sydsjælland, underrettet om dette. Jeg bebrejder dem ogsaa, at man ikke har givet mig Meddelelse om Forholdene Dagen før, idet jeg saa naturligvis vilde have set bort fra, at der var beordret Hviletilstand for Tropperne, og have sat mine Tropper i Beredskab med det samme uden Hensyn til, hvad Generalkommandoen maatte mene eller ikke mene.

Naar General *Prior* altsaa siger, at det er min egen Skyld, passer det aldeles ikke. Det var en forbavsende Meddelelse for mig at faa, og i samme Øjeblik jeg havde faaet den, gav jeg Ordre til, at Tropperne skulde samles paa Kasernen. Min Administrationsbygning og Bopæl laa lige over for Kasernen, saa meget som en Gadebredde borte, og i samme Øjeblik gav jeg den Ordonnansofficer, der havde vækket mig, Ordre til at gaa over og alarmere Kasernen. Det blev gjort dels ved Sirener, saa Mandskabet blev vækket med det samme, og dels ved at Befalingsmændene fra Vagten og den paagældende Ordonnansofficer rendte rundt paa Stuerne og vækkede Folkene.

Min første Ordre lød paa, at de Folk, der kunde samles i Størrelse af et Kompagni, ligegyldigt hvilke Befalingsmænd de hørte til, hurtigst muligt skulde formeres som et Kompagni og øjeblikkelig, uden ringeste Forsinkelse, rykke frem mod Masnedø, og at de under alle Omstændigheder, koste hvad det vilde, skulde tage den lille Bro, der gaar fra Sjælland over til Masnedø — jeg var paa det Tidspunkt klar over, at vi ikke kunde komme ud til Storstrømsbroen. Jeg ved ikke, om nogen mener, at jeg hurtigere og mere effektivt kunde have givet en Ordre til, at der skulde kæmpes. Jeg skal lade være med at karakterisere General *Priors* Udtalelse om det Spørgsmaal. Den burde i hvert Fald dengang være meddelt mig, saaledes at jeg dengang kunde være gaaet ind paa den.

Saa siger man, at jeg har forlangt Forholdsordre. Ja, det har jeg naturligvis. Det er ikke helt urimeligt, at en Officer, der sidder med et Ansvar, saaledes som Forholdene var i Danmark før den 9. April, spørger Krigsministeriet, om der er nogen Forholdsordre. Ingen af de tilstedeværende vil vist kunne benægte, at det var en ganske rimelig Forespørgsel. Jeg spørger, om der er en Forholdsordre, og dertil bliver der svaret, at jeg skal blot handle efter den Ordre, der er givet. Saa spørger jeg — og det mener jeg at have gjort med det samme, absolut med det samme: det vil altsaa sige, at der maa skydes? Hvorpaa vedkommende Mand i Krigsministeriet, der modtog min Melding, sagde: vent et Øjeblik, jeg spørger Direktøren. Jeg ventede saa ved Telefonen, og et Øjeblik efter kom Ordren: ja, der maa skydes. Det var altsaa ikke klarere, end at vedkommende Kaptajn i Krigsministeriet finder det meget rimeligt, at jeg spørger om det. Naar General *Prior* senere har fremstillet det paa anden Maade, skal jeg igen undlade nærmere at karakterisere det.

Min Forespørgsel paa et senere Tidspunkt til Generalkommandoen — nu maa de Herrer erindre, at jeg har ikke her i Dag 5. Regiments Indberetning om Sagen, men er det ikke paa det Tidspunkt, da en Parlamentær fra Tyskerne viste sig paa mit Kontor? (*Rasmus Hansen*: Jo!). Vel, men undskyld jeg siger det, det vilde maaske have været rimeligt, om De havde sagt det til mig før, for det er ikke alt, man kan huske. Jeg har altsaa givet Ordre til, at de hurtigst muligt samlede Tropper i Størrelse som et Kompagni skal rykke frem. De har faaet en kort Instruktion og staar parat til at marchere ned til Masnedø for at kæmpe om Broen dernede. Der er ikke nogen som helst Tvivl om, at de skal kæmpe og tage Broen; det var en ganske bestemt Ordre; den foreligger i 5. Regiments Ordrebog. Jeg har altsaa ikke undladt at give mine Tropper Ordre til at kæmpe, saa hurtigt jeg kunde, og det var et stærkt sammensat Kommando under Befaling af en af mine Kaptajner eller Kaptajnløjtnanter. Saa hænder der det, at der kommer en Motorcyklist med en tysk Hauptmann, der melder, at han er Parlamentær fra den, der havde Kommandoen over de tyske Tropper paa Falster, som han sagde. Han siger: København er taget, Regeringen er gaaet ind paa, at der ikke skal kæmpes, vi gaar ud fra, at De heller

ikke vil kæmpe, men overgiver Dem. Saadan omtrent lød hans Ord; jeg kan ikke huske Ordlyden. Det vil vel ikke forbavse nogen, at jeg giver den Melding ind til den eneste, jeg kan komme i Forbindelse med, nemlig Manden i Generalstabens Efterretningssektion, og det vil vel heller ikke forbavse, at jeg spørger: Er der nogen Forholdsordre? Det var jeg nødt til. Forholdet er jo ikke det, at jeg kan bestemme, om Landet skal kæmpe eller ej. Hvis jeg havde kunnet bestemme det, saa var der blevet kæmpet. Men det er ikke mig, der er ansvarlig for Landets Udenrigspolitik, og de Herrer maa tro, det var ikke nogen let Beslutning for os, der havde Kommando, at tage den Dag, at vi ikke skulde kæmpe, men adlyde Regeringens Ordre. Naar jeg uden Tøven har gjort det og sagt til mine Befalingsmænd: saadan og saadan skal det være, saa er det, fordi jeg som Officer ikke fører nogen Udenrigspolitik; det lader jeg Regeringen om; det lader jeg den tage Ansvaret for. Men naar en tysk Parlamentær kommer og siger, at København er faldet, og at Regeringen er gaaet ind paa, at der ikke skal kæmpes, saa maa det efter min Mening ikke kunne forbavse nogen, at jeg spørger, om der er givet nogen ny Forholdsordre.

Hr. Folketingsmand, er mit Svar tilfredsstillende i denne Henseende?

Rasmus Hansen: Ja Tak! — En Række af de Forhold, De har omtalt her i Dag, er der redegjort for i de Aktstykker, der foreligger for Kommissionen, men det, der for os, eller i hvert Fald for mig, har særlig Interesse, er dette, at det er anført i Aktstykkerne, at De ikke har gjort Brug af en klar Forholdsordre om at kæmpe, naar De kom ud for en Situation som den, der forelaa den 9. April om Morgen, men i Stedet for har henvendt Dem om Forholdsordre.

Harrel: Det er positivt usandt. Jeg har, som jeg lige har forklaret, øjeblikkelig alarmeret mit Mandskab; de stillede dernede og havde faaet Ordre til at rykke frem, saa snart der var samlet saa meget som et Kompagni. At jeg spørger om en Forholdsordre alligevel, betyder ikke, at jeg ikke har gjort hvad jeg kunde for at komme til at kæmpe dernede.

Rasmus Hansen: Da den tyske Parlamentær ankommer til Dem og De retter Henvendelse til Krigsministeriet, giver De da Besked til Deres Tropper om, at de ikke maa gøre Brug af Vaabnene,

før De har faaet Besked fra Krigsministeriet?

Harrel: Nej, nej!

Rasmus Hansen: Saa er der et Forhold til, som jeg gerne vil rette en Forespørgsel om. I Anledning af den Kritik, som De har fremsat, Oberst Harrel, mod Generalløjtnant *Priors* Dispositioner den 9. April 1940, har Hr. *Prior* vedrørende Forhold inden for Deres eget Omraade anført følgende, som jeg med Formandens Tilladelse gerne vil have Lov til at citere:

»Der forløber 50 Minutter (5²⁰—6¹⁰) inden den sidste Del af Faksegruppen (Gardehusarregimentet) modtager Alarmeringsordren. Det varer ca. 30 Minutter (5²⁰—5⁵⁰), inden 19. Bataillon rykker ud. Skønt Obersten opfatter sig som værende i 1. Linie, ses han ikke straks efter Kl. 5²⁰ at have udsendt en lille Cykliststyrke mod Masnedøbroen eller Storstrømsbroen for at opklare og sikre.«

Jeg vil gerne spørge Dem, om De har noget at bemærke til denne Fremstilling fra Generalløjtnant *Priors* Side?

Harrel: Der blev nævnt, at det varede 30 Minutter, inden 19. Bataillons 1. Kompagni var klar til at rykke ud. Var det ikke saaledes? (*Rasmus Hansen:* Jo). Ja jeg ved ikke, om man vil anse det for at være for lang Tid. Det maa da være en Kritik, der falder paa 19. Bataillon, som, saa snart jeg fik Meldingen, har faaet Ordre til øjeblikkelig at samle et Kompagni. Jeg anser det nu ikke for urimeligt, at der gaar 30 Minutter, naar man skal samle Befalingsmændene ude fra Byen og have Mandskabet, der ligger i Sengene, iklædt og formeret. Det tror jeg teknisk set ikke kan gøres hurtigere; jeg er overbevist om, at General *Prior* ikke kunde gøre det hurtigere. Og hvad angaar Tiden, det tager at faa Meldingen ud til — det var vist Garderhusarregimentets 2. Eskadron, kan jeg kun sige, at der var to Telefoner til Raadighed i Vordingborg; den ene benyttede jeg praktisk talt selv hele Tiden til mine Opringninger til forskellige Steder, den anden Telefon og min Telefon, naar den var ledig, blev benyttet af min ganske fortræffelige Adjudant og Skriver til at alarmere, og de har skrevet op — det foreligger dernede —, at det har taget saa og saa mange Minutter, saa og saa lang Tid at komme rundt til hele Sjælland. Og det kan jeg ikke sige noget til; det har det altsaa taget den Morgen igen-

nem Telefonerne. Hvis man vil rette Bebrejdelser nogen Steder, maa det være mod Telefonselskabet, men det tror jeg ikke man kan, for de var forfærdelig flinke og lod vore Telefonsamtaler gaa forud for alt andet. Det er en ganske uberegtiget Kritik, synes jeg. Nogen maa jo blive alarmeret sidst, og det er ogsaa meget muligt, at det har taget Tid at faa Folk til Telefonen ude omkring. Der maa gaa nogle Minutter til hver Opringing, og der var mange Enheder at telefonere til; jeg kan ikke huske, hvor mange, men der var mange.

Rager: Paa Oberstens Forklaringer har jeg forstaaet, at Obersten ikke var tilfreds med de Efterretninger, der var givet, og heller ikke med de Dispositioner, der blev truffet. Obersten nævnte, at man var gaaet fra højeste Alarmberedskab, som jeg forstaa er den højeste Agtpaagivenhed ...

Harrel: Ja, da staar Folkene praktisk talt med Gævær ved Fod.

Rager: ... Kl. 6 om Eftermiddagen til en noget lavere Grad; jeg er ikke klar over, hvad det hedder ...

Harrel: Det hedder forhøjet Beredskab.

Rager: Men da De nævnte dette forhøjede Beredskab før, sagde De: som det ikke engang var; altsaa, De kom med en lille kritisk Bemærkning. Jeg vil gerne vide: Var der nogen særlig Indskrænkning i det forhøjede Beredskab ved den Lejlighed, eller hvordan skal den Bemærkning forstaaes?

Harrel: Der var ganske bestemte Ting, der ikke maatte gøres. Der maatte ikke samles Train, og Mandskabet, hvoraf de fleste maaske var indkvarteret i En- eller Tomandskvarterer, maatte ikke samles i større Grupper, som man ellers gør, naar man skal kunne faa dem hurtigt til Stede. Naar Folkene ligger i et Kantonnement med 3 km paa den ene Led og 4 paa den anden, tager det Tid at samle dem; naar man derimod samler dem i Delingskvarterer, skal der kun sendes Ordonnanser 3 eller 4 Steder hen for at faa dem samlet sammen, saa det kan altsaa ske hurtigere. Det er altsaa en Indskrænkning i det, der teknisk almindeligt forstaaes ved forhøjet Beredskab; det kan jeg naturligvis ikke forlange, at Folketingsmanden skal vide.

Jeg har kritiseret visse Ting meget stærkt, men nu synes det, kan jeg forstaa paa General *Priors* Udtalelser, at det nærmest er mig, der har været sløj den

Dag. Det havde været rart, om jeg havde faaet dette at vide i 1940 og ikke i 1945; man vil maaske give mig Ret i, at det er en lidt underlig Behandling af mig. Men jeg vil gøre opmærksom paa en Ting, som for mig staar som det grelleste af alt det grelle, der skete den Dag, og som meget stærkt illustrerer, hvorledes Generalkommandoen og Generalstaben har disponeret, nemlig at tyske Tropper kan sættes i Land og marchere 40 km gennem dansk Land, uden at der kommer en Melding derom. De gaar i Land ved Gedser og marcherer ganske stille gennem hele Falster, 40 km, med en Kolonne, og der kommer ingen Melding til mig om det, skønt jeg staar dernede. Det var et af de Spørgsmaal, netop et af de Hovedspørgsmaal, jeg rettede til General *Prior* den 15. Maj, dengang General *Prior* havde givet denne »Redegørelse«, som han kaldte det, som ikke alene jeg ikke vilde bringe videre til mine Folk, men som den ene efter den anden af Regimentscheferne ude omkring har nægtet at bringe videre, fordi det ikke var en Redegørelse, men en Slags Undskyldning. Jeg har spurgt, hvorledes det kunde gaa til, og General *Prior* siger, at det var, fordi Telefonen til Falster var afbrudt. Det er fuldstændig forkert. Telefonen var ikke afbrudt til Falster. Der bliver telefoneret fra Statsbanernes Folk om denne Kolonne, som gaar i Land ved Gedser, og om dens Bevægelser, og det bliver hørt i Vordingborg, og Manden der spørger fra Togkontoret i Generaldirektoratet, om han ikke skal meddele mig det, men det skal han ikke: det kommer ikke ham ved, det skal han ikke blande sig i. Og det er ikke alene mig, der er forbavset over det, men Krigsministeriet, som ellers ikke har været videre om sig i denne Historie, skriver ogsaa — ganske vist ikke i en Skrivelse til mig, men til Ministeriet for offentlige Arbejder, som Statsbanerne sorterer under —, at det maa anses som ... ja, jeg kan ikke huske Ordlyden, men den foreligger vist i øvrigt for de Herrer: at det maa anses for højt forbavsende, at Harrel, der har Kommandoen dernede, ikke faar at vide, at der marcherer Tropper gennem Falster.

Jeg kritiserer alt dette. Hvorfor faar jeg overhovedet ingen Melding? Hvorfor bliver det ikke meddelt mig, at nu gaar Fjenden over den danske Grænse? Hvorfor bliver det ikke meddelt mig, at nu gaar han i Land i København? Hvorfor

bliver det ikke meddelt mig, at nu gaar han i Land i Korsør? Jeg faar det altsammen ad Omveje. Det er ganske givet, at hvis man har en Mand, der skal handle et eller andet Sted, og man ikke selv handler — og det vilde General *Prior* jo ikke, og kunde for øvrigt heller ikke —, saa maa man underrette den Mand, der skal handle. Man kan ikke 5 Aar efter sige til ham, at det var mærkeligt, at han var ca. 30 Minutter om at faa de første Tropper af Sted. Det mener jeg er en uanstændig Behandling af mig, og den Behandling, jeg har været Genstand for hele Tiden, forekommer ikke alene mig selv uanstændig, men jeg kan sige, at Chefen for Sjællandske Division, General *Rolsted*, senere Chef for Generalstaben, en Mand, der sidder inde med alt det, man overhovedet kan sidde inde med, og som har Kendskab til disse Forhold, skrev til mig den Dag jeg fik Krigsministeriets Opfordring til at søge min Afsked: »Jeg finder den Behandling, du har faaet, ualmindelig lumpen.«

Jeg staar ikke ene med min Opfattelse. Jeg staar ikke ene med den Opfattelse, at det er Generalkommandoen og General *Gørtz*, der har svigtet. Der skrives om det af forskellige; det var ikke blot min personlige Mening, jeg gav Udtryk for: at vi ikke stolede paa General *Prior*. Chefen for Gardehusarregimentet har skrevet i en Skrivelse omtrent ligesaa skarp som min, men ikke saa udførlig, at han ikke havde Tillid til ham. Chefen for Pionerkommandoet, Oberst *A. Poulsen*, har skrevet meget senere en Skrivelse om, at dernede savnede man Tillid til de højeste Kommandomyndigheder, og han har specificeret, hvem det var. Chefen for Jydske Dragonregiment har skrevet en Skrivelse, som jeg ikke kender, men som vist gaar ud paa det samme, og som overordentlig stærkt underbygger det, jeg har sagt om General *Essemann*. Chefen for 7. Regiment, senere Generalmajor *H. O. Hansen*, har sagt, at han havde ingen Tillid til General *Prior*; derimod mente han, nu da General *Gørtz* havde sat sig i Spidsen for Historien med »Folk og Værn«, at nu vilde han støtte hans Arbejde dér. Om Chefen for 2. Feltartilleriregiment, Oberst *Lunns* Opfattelse af General *Prior* kan de Herrere vist ogsaa godt forhøre sig. Det er ganske min Opfattelse, der deles af disse og mange flere i Hæren. Det er altsaa ikke noget, jeg alene har fundet paa; naar jeg er gaaet i Breche og har skre-

vet om det, er det, fordi jeg var den ældste Officer, der havde Kommandoen over Tropper den Dag, i hvert Fald paa Sjælland. Det var mine Tropper, det gik ud over, at jeg ikke fik Efterretninger og ikke fik Lov at kæmpe.

Det er ikke min Mening, at jeg skal afgøre, om der skal kæmpes, men jeg mener, at det var General *Priors* Pligt at sørge for, at Regeringen havde Tid til at træffe Bestemmelse om, om man skulde kæmpe eller ikke, og det har han forsumt, saa Tropperne ikke stod parat til at kæmpe mod de tyske Tropper. Der er ingen Tvivl om, at der var ikke noget Valg for Regeringen den 9. April; intet fornuftigt Menneske tror det; men der kunde have været Tid til at overveje, hvis man havde haft Tropperne stillet op dér, hvor de skulde bruges. Det er den sørgeligste Idé, at naar hele Øresund er pakket med Is, saa der overhovedet ikke kan komme nogen i Land sydpaa i Køge Bugt og ved Præstø, men der derimod er isfrit i Store Bælt, saa lægger man hele den Styrke, man har, over til Østsjælland. Man flytter end ikke den Bataillon, 19. Bataillon, en af mine Vordingborg-Batailloner, som ved Mobilisering er bestemt til og i Aarevis har været bestemt til at skulle staa i Nærheden af Korsør for at staa parat dér. End ikke det gjorde man, til Trods for at Korsør Havn var aaben. Derimod holdt man dem alle østpaa. Man forhindrede os i at skaffe os Underretning. Hvis Generalstaben f. Eks. ikke kunde undvære et Automobil — vel sagtens, fordi General *Gørtz* skulde frem og tilbage fra det Sted, hvor han sov, til det Sted, hvor han skulde føre Kommandoen —, saa kunde vi selv have sendt et Automobil til Lolland-Falster for at se, hvad der foregik dér. Man kunde blot have tilladt os selv at gøre det.

— Ja, de Herrere maa undskyldte, at jeg bliver ivrig, men for det første har det naturligvis været den bitreste Oplevelse, jeg har haft i mit Liv, og for det andet er det højst forbavsende for mig nu at høre, at det er mig, der har været sløj den Dag, og ikke General *Prior* og General *Gørtz*. Det er noget, som jeg ganske vist skal behandle med Diskretion nu, men til evig Tid vil jeg ikke forpligte mig til at behandle det med Diskretion, for det er uanstændigt, at jeg ikke har faaet den Oplysning for 5 Aar siden, thi saa kunde samtlige mine Folk og mine Befalingsmænd have vidnet om, hvad jeg gjorde. Det er ganske betegnende, at det

er General *Prior*, der retter et saadant Angreb paa mig, han som, da han bliver alarmeret i Kastellet, ikke siger til Vagten, som han kører forbi: Tyskerne er gaaet i Land, nu skal I blive staaende udenfor — han, som ikke saa meget som underretter Vagten ved Sjællandske Division, der bor i Kastellet. Der er Vagt ved Generalinspektøren for Fodfolket, og den bliver ikke underrettet. Der boede paa det Tidspunkt et Par Hundrede Mand i Kastellet, ganske vist slet uddannede menige Garnisonstropper, men der boede i hvert Fald en 30—40 Befalingsmænd, og de kunde have stillet sig op paa Volden og skudt med Rekylgeværer, og saa kunde den tyske Bataillon aldrig være kommet ind i Kastellet; saa var vi sluppet for den Skandale. Det skyldes altsammen General *Prior*, som i sin Forfjamskelse ser at komme af Sted uden at sørge for noget som helst.

Formanden: Jeg vil gerne i Anledning af denne Kritik af, at disse Udtalelser først kommer frem nu 5 Aar efter, sige, at General *Prior* har ikke over for Kommissionen direkte fremsat nogen Klage mod Obersten. (*Harrel:* Det manglede ogsaa bare!). Ja, jeg mener, det er rigtigt at oplyse det. Da Kommissionen blev nedsat, ønskede man at faa Materialet fra Generalkommandoen og Søværnskommandoen og andre Ting vedrørende den 9. April 1940 herover til Bedømmelse. I dette Materiale, som vi har faaet tilsendt, ligger ogsaa Aktstykkerne vedrørende Deres Sag, og de Spørgsmaal, der her er rejst, bygger bl. a. paa den Skrivelse af 22. Juli 1940, hvor General *Prior* udtaler sig om hele Sagen. Det er altsaa paa dette Grundlag, vi fører Forhandlingerne her.

Harrel: Jeg føler mig ikke brøstholden over, at Kommissionen tager det frem; det forstaar de Herrer nok.

Formanden: Nej, men jeg vil kun gøre Dem opmærksom paa, at disse Udtalelser fra General *Prior* stammer fra den 22. Juli 1940.

Harrel: Men de er ikke meddelt mig.

Formanden: Men de stammer fra den Tid.

Harrel: Ja, det har jeg forstaaet, men det er ogsaa derfor, jeg er forbavset over, at jeg ikke fik dem at vide i 1940. Jeg vil ikke afæske de Herrer, hvad De mener om, at man ikke har meddelt mig det dengang, men der er vist nogle af Dem, som ikke finder det rimeligt, at man ikke har meddelt mig det dengang.

Rager: Vi fik altsaa før som Svar paa mit Spørgsmaal at vide af Obersten, at der ikke havde været forhøjet Beredskab ved Hæren, og det er en Oplysning, Hr. Oberst, som rammer os meget overraskende, fordi der foreligger mange Meddelelser om, at det paa Amalienborg, i Ministermøder, i Møder med den kommanderende General, Chefen for Generalstaben, Viceadmiralen, Chefen for Marinestaben og flere andre, og over for Rigsdagsmændenes Repræsentation gennem Partiformændene er blevet meddelt, at der var beordret højeste Beredskab for Hæren. Derfor er, synes jeg, Oberstens Udtalelse af saa stor Værdi, at jeg, selv om den laa ganske klar før, gerne efter forhaabentlig at have gjort Obersten klart, hvor afgørende Svaret er, vil bede om endnu en Gang at faa besvaret dette: der var altsaa ikke uden Afkortning erklæret højeste Beredskab, men der var sket visse Afkortninger i det, og jeg forstaar: Afkortninger, som Obersten i Virkeligheden mener var af største Betydning?

Harrel: Ja.

Rager: De sagde videre før, at General *Prior* vilde ikke, og saa kom det ligesom i en Parentes: eller kunde ikke gøre noget. Dette »vilde ikke« skal jeg lade staa hen, men hvad berettiger, eller hvad underbygger, at De ændrer »vilde« til »kunde«, eller parallelfører »vilde« og »kunde«? Hvad menes der med, at han »ikke kunde« gøre noget?

Harrel: F. Eks. Generalens Forhold i Kastellet, da han blev kaldt derfra og ikke sørger for, at de Tropper og Befalingsmænd, der var derude, blev alarmeret øjeblikkelig. Endvidere en Ting, som jeg godt kan nævne: vi var jo noget forbavsede over, at da der paa Amalienborg var taget Bestemmelse om, at nu skulde der ikke kæmpes, saa fik vi Ordren fra Krigsministeriet og ikke fra Generalkommandoen. Det var vi noget forbavsede over, og jeg spurgte, hvorledes det kunde være, idet Krigsministeriet jo ikke er Kommandomyndighed — jeg maa maaske indskyde, at af den Grund har jeg overhovedet ikke rettet nogen som helst Kritik eller noget Angreb mod Krigsministeriets Forhold dengang; jeg har rettet det mod Kommandomyndighederne. Jeg spurgte, hvor det kunde være, og saa sagde General *Prior*: ja, jeg var ærligt talt saa oprevet, at jeg ikke kunde foretage mig noget. Ja, jeg nærer den dybeste Medlidenhed med General *Prior*, som jeg har kendt fra vi var

Løjtnanter sammen ved 3. Regiment, og jeg vil ikke sige, vi var Venner, men vi har altid staaet i det bedste kammeratlige Forhold, og jeg har den dybeste Medlidenhed med ham. Men det kan ikke nytte, naar man er en af de højeste Chefer, saa maa man kunne handle i en saadan Situation, og i Kastellet kunde han altsaa ikke tage Bestemmelsen og klare dette at faa alarmeret. Det ligger dog ellers ret nær, naar han kører ud, at stikke Hovedet ud af Bilen og sige til Vagten: vil De sørge for at alarmere alle i Kastellet, og vil De staa med Gevær ved Fod og skyde paa Tyskerne, naar de kommer. Jeg kan ikke se andet. Jeg vil meget nødig rette Angreb paa General *Prior* som Menneske; jeg har altid anset ham for et udmærket og bravt Menneske. Han er Videnskabsmand og ikke Soldat, men Videnskabsmænd har man ogsaa god Brug for i Hæren til mange Ting. Øjeblikket er jo ikke til at komme med Morsomheder, men de Herrer ved alle sammen, at der engang blev sagt om en fransk Politiker: han vidste alt, men kunde intet. Jeg vil ikke gaa saa vidt at sige, at General *Prior* intet kunde, men han ved alt.

Rager: Jeg vil gerne spørge, om dette »ikke kunde« sigter til Mangel paa Evne og Beslutningsdygtighed o. s. v.?

Harrel: Ja, naar Situationen var der.

Rager: Men jeg vil gerne spørge, om denne Opfattelse og Bedømmelse af General *Prior* er født hos Obersten som Følge af den 9. April, eller om den bunder længere tilbage. Det er jo altid lettere, naar en Mand maaske har svigtet i en vis Situation, at sige: ja, det kunde vi nok have ventet, men det er altid bedre, hvis man kan se det paa et Tidspunkt, hvor Manden er anbragt i Stillingen.

Harrel: Ja, Hr. Folketingsmand, nu kommer vi ind paa, hvad man har ment tidligere . . .

Formanden: Jeg tror, vi skal holde os til Tiden den 9. April og ikke fordybe os i det, der ligger forud.

Harrel: Men det er jo ikke ubekendt, at General *Prior*s Forgænger i Embedet absolut ikke anbefalede ham til at blive kommanderende General.

Arnth Jensen: De udtalte før, at hvis man havde stillet Tropperne op, hvor de skulde bruges, kunde der være gjort en Indsats den 9. April. De husker, at 14. Bataillon, som jo var under Deres Kommando, laa i 4—5 Maaneder garnisoneret omkring Slagelse og Korsør.

Harrel: Ja, Korsør? Det var vist lige omkring Slagelse.

Arnth Jensen: Og saavidt jeg husker, blev den flyttet i Januar eller Februar Maaned 1940.

Harrel: Ja, det tør jeg ikke sige.

Arnth Jensen: Jeg vil gerne spørge Dem: Hvem havde Ansvaret for, at Vestsjælland saaledes blev lagt blot og Korsør blev en Slags aaben By? For efter Generalkommandoens Indberetning laa der kun Rekrutter i Slagelse og maaske et lille Kanonkompagni.

Harrel: Der laa i hvert Fald et Kanonkompagni, og der laa vist ogsaa et omtrent færdigt uddannet Rekrutkompagni. — Ja, det maa der have gjort, for hvis der har ligget Rekrutter, har de været omtrent færdiguddannede. Det ved jeg med Bestemthed. Jeg kan nemlig huske det fra en ganske bestemt Ting: at jeg havde Inspektion ved 19. Bataillon ved Rekrutskolens Afslutning den 8. April om Formiddagen. Derfor ved jeg, at hvis der har ligget et Rekrutkompagni i Slagelse, har de været uddannede. Hvem der har Ansvaret for denne Flytning? Ja, alle Flytninger er befalede fra Generalstaben; det har ingen andre nogen som helst Myndighed til. Men jeg vil gerne paa denne Foranledning sige, at det er faldet mig for Brystet hele Tiden, at der ikke hele Tiden laa Tropper nede ved Storstrømsbroen, og jeg har to Gange over for foresatte foreslaaet, at da nu Masnedøfortet laa dernede — det er ganske vist Marinens Fort, men det laa der nu —, skulde man anbringe de Styrker, der var under Uddannelse, to Kompagnier, dér, saa der altid laa Tropper ved Storstrømsbroen; men det blev ikke gjort.

Arnth Jensen: Naar jeg spurgte om det, er Obersten jo ikke ukendt med, at der vistnok i 1938 eller 1939 blev holdt en meget stor Landgangsmanøvre . . .

Harrel: Ja, jeg førte selv de Tropper, der gik i Land.

Arnth Jensen: . . . fordi man dengang egentlig var overbevist om, at hvis der kom et Angreb fra Syd, vilde der ske en Landgang ved Korsør. Derfor blev denne Manøvre holdt.

Harrel: Ja, det kan jeg sige Ja til, for jeg førte selv de jyske Tropper, der gik i Land, og det var efter nøje Rekognoscering, vi gik i Land dér. Men som jeg nævnte før, var der ogsaa i noget, der hedder Sikringsstyrkebestemmelserne, en Bestemmelse om, at naar Sikringsstyr-

ken formeres, skal 19. Bataillon, tror jeg nok, i hvert Fald en af vore Vordingborg-Batailloner, rykke i Kantonnement omkring Boslunde, tror jeg, i alt Fald i Nærheden af Korsør, for at staa parat med en Styrke lige ved Korsør. Det er altsaa noget, som er forudsat, men som ikke er sket, og en af de Ting, som jeg anker over at man ikke har gjort den 8. April, er at flytte den Bataillon derved.

Arnth Jensen: Saa forstaar jeg, vi er enige, for Obersten mener ogsaa, at der burde have været Tropper netop ved Korsør.

Harrel: Jeg siger netop, at det er ganske haabløst, at man lægger alle Tropperne paa Østkysten, hvor der er blokeret af Isen, og ingen har der, hvor der er isfrit Vand, saa man kan sejle lige ind.

Aksel Møller: Naar man følger Generalkommandoens Beretning om Begivenhederne i disse Dage, forstaar jeg, at i Tiden fra Kl. 12.45 til Kl. 13.30 den 8. April faar samtlige Afdelinger Ordre til snarest at gaa i Alarmberedskab med Udlevering af skarp Ammunition, og saa kommer mellem Kl. 19 og 20, da Generalkommandoen mener at vide, at Styrkerne, der staar Syd for Grænsen, vil gaa i Kvarter for Natten, Ordre til, at de danske Tropper kan gaa i Hvil for Natten; og saa hedder det, at der derfor befales følgende: »Fra Modtagelsen af denne Ordre og indtil ny Ordre: »Forhøjet Beredskab«, jfr. Feltreglement I. A., Pkt. 285, i den Udstrækning, de i Reglementet givne Bestemmelser kan bringes i Anvendelse uden at ændre i de øjeblikkelige Indkvarteringsordninger og det nuværende Udstyr med Train.«*)

Harrel: Ja, det var det, jeg lige svarede Folketingsmand Rager: at der kommer Indskrænkningen.

Aksel Møller: Men jeg vil gerne bede Obersten oplyse for os, for det er ret vigtigt at forstaa disse Ordre paa den rigtige Maade: Var dette ensbetydende med, at f. Eks. Befalingsmændene kunde forlade Kaserne og begive sig til deres faste Kvarterer?

Harrel: Jeg tror, jeg har skrevet det op her, hvis De vil vente, til jeg finder det. — — Naar jeg ikke svarer straks, er det, fordi jeg meget nødig vil give et Svar, der ikke er helt korrekt, og jeg er ganske sikker paa, at det er skrevet op et eller andet Sted. — —

Aksel Møller: Maa jeg have Lov at stille et Spørgsmaal, som maaske kan hjælpe Obersten. I Generalkommandoens Beretning hedder det, at Bestemmelserne for Alarmberedskab lyder: »Saavidt muligt hver Underafdeling, i hvert Fald hver Deling, forbliver samlet under sin Førers Kommando*).« Det er altsaa Alarmberedskab, der gives Ordre om i Tiden Kl. 12.45—13.30, men saa kommer den ændrede Bestemmelse Kl. 19—20: forhøjet Beredskab i den Udstrækning, de i Reglementet givne Bestemmelser kan bringes til Anvendelse uden at ændre i de øjeblikkelige Indkvarteringsordninger. Det vil sige: i de Indkvarteringsordninger, som var besluttet ved Alarmberedskabet Kl. 12.45, og det maa jo igen sige, at Befalingsmændene skulde forblive ved deres Afdelinger?

Harrel: Nu har jeg netop fundet det:

»Kl. 18.35 blev der modtaget Telefonordre fra Sjællandske Division:

Fra Modtagelsen af denne Ordre og indtil ny Ordre: »forhøjet Beredskab«, jfr. Feltreglement I. A., Pkt. 285, i den Udstrækning, de i Reglementet givne Bestemmelser kan bringes i Anvendelse uden at ændre i de øjeblikkelige Indkvarteringsordninger og det nuværende Udstyr med Train.

Befalede Udrykninger til særlige Øvelser, Skydninger m. m. bortfalder indtil videre.

9. April daglig Øvelse i Nærheden af Kvarteromraadet, saaledes at der til enhver Tid er hurtig og sikker Forbindelse fra Chefkontorets Telefonvagt til Øvelsesstyrken.

Notits: Der skal ikke samles i større Kvarterer. Stabene i Garnisonerne, Telefonvagt plus vagthavende Officer, og i øvrigt skal Personellet kunne tilkaldes med 1 Times Varsel.«

Der er altsaa udtrykkelig sagt, at Befalingsmændene ikke skal være ved Mandskabet, men de skal kunne tilkaldes i Løbet af en Time. Dermed har jeg vist besvaret Spørgsmaalet saa fyldestgørende, som det kan besvares.

Harald Petersen: Obersten nævnte før med Hensyn til Spørgsmaalet om Troppeskydningerne, at det var et Spørgsmaal, som Generalstaben udelukkende bestemte over. Der foreligger Indberetninger fra Generaløjtnant Prior paa Grundlag af Generalkommandoens

*) Jfr. A. 59.

**) Jfr. A. 57.

Skrivelse om, at Spørgsmaalet om Troppeplaceringer i de afgørende Dage i hvert Fald i store Træk var et Spørgsmaal, som Regeringen havde forbeholdt sig Afgørelsen af. Det maa vel forstaaes saaledes, at det er Generalstaben, der giver Ordre til Afdelingerne, men efter Regeringens Ordre.

Harrel: Jeg tror, vi taler om to forskellige Ting. Saavidt jeg forstod, forespurgte Hr. Arnth Jensen om den Forlægning, der var sket, skal vi sige i Februar eller Marts, bort fra Omraadet mellem Slagelse og Korsør tilbage til Slagelse. Paa det Tidspunkt — og det var det, jeg svarede paa dengang — var det udelukkende Generalstaben, der bestemte med Hensyn til Troppeforskydningerne og Forlægningerne. Det, der nu rettes Spørgsmaal om, forstaar jeg, er det, der skete i Dagene den 6. til 8. April, og det ved jeg nu — jeg vidste det ikke dengang — blev bestemt af Regeringen, og saa er det givet, at Regeringen har taget Ansvaret ogsaa for det tekniske, men Udførelsen af Ordren i den Retning, det kommer naturligvis fra Generalkommandoen. Jeg skal ikke føre nogen større Polemik, men det er netop en af de Ting, der har forbavset os, at Generalkommandoen kan sidde med Ansvaret for, at Tropperne kan bruges, og saa overlade til Regeringen at bestemme, hvor de skal staa. Som flere højere og lavere Officerer har skrevet, forstaar man ikke det, man forstaar nok, at de skal bøje sig for Regeringen, men man kan ikke sidde i en Topstilling eller en Chefstilling og overlade Bestemmelsen til en anden Embedsmand — Chefen for Generalkommandoen er ikke Embedsmand i den Forstand, at han kan blive siddende, naar man tvivler om, at det, han synes paa et saadant Punkt, er rigtigt. Vi, der bebrejder General *Prior* hans Forhold, mener, at han skulde være gaaet sin Vej, naar han ikke kunde opfylde sin Pligt, som var at sørge for, at Hæren kunde kæmpe, naar Fjenden traadte ind i Landet.

Harald Petersen: Det andet Spørgsmaal refererer sig til en Skrivelse fra Obersten af 29. Januar 1941 til Krigsministeriet i Anledning af Polemikken med General *løjtnant Prior*. Der er optaget det, Obersten nu har kritiseret meget stærkt: den manglende Efterretningstjeneste og navnlig Spørgsmaalet om, at Fjenden kunde køre 40 til 50 km ind i Landet, uden at der var nogen, som anede det, i hvert Fald uden at Obersten i

Vordingborg anede det. I den Forbindelse nævner Obersten i sin Skrivelse, at der i den Henseende er afgørende Forskel paa Situationen nu og paa Situationen i 1914—18. Obersten skriver — det vil jeg gerne have Formandens Tilføjelse til at læse op —:

»Vel vides det, at der fra udenrigsministeriel Side var lagt Hindringer i Vejen for Efterretningstjenesten i Udlandet, men i vort eget Land kunde den vel uden Vanskelighed have været i Orden, saa den kunde virke med Sikkerhed.«

Jeg vil gerne spørge, om dette Af-snit om de Hindringer, Udenrigsministeriet har lagt i Vejen for en Efterretningstjeneste i Udlandet, refererer sig til Forholdene i 1914—18, idet det staar i Parentes, eller om det refererer til de Forhold, vi nys har talt om.

Harrel: Det refererer sig til Forholdene i 1940. Det kan godt være, at Udenrigsministeriet ogsaa i 1914 havde sagt, det ikke skulde gøres, men det blev gjort i allerhøjeste Grad. Det er enhver bekendt, at den danske Generalstab i 1914 var den bedst underrettede af samtlige Hæres Generalstabe med Hensyn til, hvad der skete i Tyskland, og enhver ved — ja, maaske ikke enhver, men det er givet, det kan formentlig oplyses —, at der i 1939—40 var udstedt absolut Forbud imod, at der blev arbejdet af Efterretningstjenesten i Sønderjylland paa den tyske Side af den sønderjyske Grænse. (*Harald Petersen:* Det er notorisk). (*Rasmus Hansen:* Det maa bero paa en Misforstaaelse).

Aksel Møller: Jeg bliver ved at kredse om disse Beredskabsordrer. Det, der nu har Interesse for mig efter at have hørt Oberstens Svar, er at faa fastslaaet, hvor Ansvaret maa ligge for Udførelsen af den Beredskabsordre, Obersten har faaet. Det hedder jo i den Ordre, der er omtalt i Generalkommandoen Beretning fra Kl. 19—20: »Forhøjet Beredskab« med den Tilføjelse:

»i den Udstrækning, de i Reglementet givne Bestemmelser kan bringes i Anvendelse uden at ændre de øjeblikkelige Indkvarteringsordninger«, og saa meddeler Obersten os, at der er en Tilføjelse i den Ordre, De har modtaget, der gaar ud paa, at det skal være muligt at tilkalde Befalingsmænd i Løbet af 1 Time. Men i Generalkommandoen Beretning staar der ikke noget om en saadan Tilføjelse over for 5. Regiment, som

Obersten var Chef for, derimod staar der en Forklaring paa, hvad »forhøjet Beredskab« betyder, det betyder, siger Generalkommandoens Beretning:

»Tjenstfri Befalingsmænd og Mandskab skal forblive inden for Afdelingens Omraade og, naar det er mørkt, være i deres Kvarter. Tilladelse til at afvige herfra kan kun gives af Divisionen*»).

Jeg spørger Dem, Hr. Oberst: Er den Tilføjelse, som er føjet til Ordren om forhøjet Beredskab til Dem og Deres Tropper, givet af Divisionen eller af Generalkommandoen?

Harrel: Det kan jeg ikke vide, det er umuligt, det kan jeg ikke se. Alle Ordre kom gennem Divisionen.

Aksel Møller: Det vil altsaa sige, at De ikke med Sikkerhed kan sige, om dette er General *Priors* Ansvar eller Divisionschefens Ansvar?

Harrel: Nej, det kan jeg ikke sige.

Aksel Møller: Saa takker jeg.

Rager: Obersten har jo rejst en Sag gennem en Skrivelse i sin Tid til Krigsministeriet . . .

Harrel: Nej. Forholdet ligger saaledes, at jeg den 15. Maj blev tilkaldt til et Møde og fik en Redegørelse for, hvad der skete i Sønderjylland, og fik Opfordring til at sige forskellige Ting. Jeg stillede den Dag forskellige Spørgsmaal til General *Prior* — jeg havde stillet dem før til General *Prior*, ogsaa skriftligt, men enten ikke faaet dem besvaret eller faaet dem galt besvaret. Derefter sagde jeg til General *Prior*, at jeg havde over tænkt det meget nøje, inden jeg gik derhen: jeg vil opfordre Dem, Hr. General, til at tage Deres Afsked, da vi Befalingsmænd ikke længere har Tillid til Dem. Jeg sagde med det samme, at vi havde heller ikke Tillid til General *Gørtz*. Da jeg kom hjem til Vordingborg et Par Timer efter, bestemte jeg mig til at skrive det, jeg havde sagt til General *Prior*, til General *Gørtz*, idet jeg ikke mente, det var rigtigt at sige noget om Generalstabschefen uden at underrette ham selv om det. Jeg hørte intet fra General *Prior* ud over, at jeg næste Dag fik et meget venligt Brev fra ham, underskrevet »Deres hengivne«. Han meddelte, at det var rigtigt nok, hvad jeg sagde, at det var forkert, det, han havde fortalt mig med Forbindelsen med Falster. Næste Dag fik jeg Meddelelse

om, at det ogsaa var forkert, hvad han havde sagt, at der ikke var givet Ordre til, at vi ikke maatte faa Underretning om Troppeopstillingerne i Sønderjylland. Det var meget venligt, det var underskrevet: Med venlig Hilsen, Deres hengivne.

Fra General *Gørtz* fik jeg et kort og formelt Brev, hvori han meddelte: I Anledning af den Skrivelse, Obersten har sendt mig, har jeg henvendt mig til Generalkommandoen og anmodet om retslig Undersøgelse i Anledning af de af Obersten rejste Beskyldninger, eller hvad vi nu kan kalde det. Derudover har jeg intet foretaget, men jeg har selvfølgelig overvejet, om jeg skulde klage over General *Priors* og General *Gørtz's* Forhold, men jeg bestemte mig til ikke at gøre det. Fra talrige Kammerater af højere og lavere Grad, som efterhaanden vidste noget om, at der var sket noget i den Retning og kendte mit Standpunkt over for det, fik jeg Henvendelse om at sætte mig i Spidsen for en Aktion, saaledes at f. Eks. samtlige Stabsofficerer skrev til General *Prior* eller Krigsministeriet og forlangte ham afskediget eller noget i Retning af, hvad man gjorde over for Viceadmiral *Rechnitzer*. Jeg sagde imidlertid nej til alle dem, der henvendte sig til mig, og jeg har ogsaa givet det Udtryk over for General *Prior*: Jeg optræder ikke som Fører for nogen Gruppe. Paa eget Ansvar og paa Kammeraternes Vegne har jeg sagt det, jeg har sagt til Generalen og til General *Gørtz*. Men vil Generalen ikke gaa, maa han i Guds Navn blive. Det var min fulde Overbevisning dengang, at General *Prior* vilde gaa, naar han fik at vide, at man ingen Tillid havde til ham — at han ikke troede paa det, er en anden Side af Sagen.

Der blev før spurgt om vor Opfattelse af General *Prior* i Slutningen af April. Omkring den 1. Maj var jeg til Begravelse i København. Jeg kom der til at følges med en Generalstabsofficer, og jeg ytrede Tvivl om, hvorvidt General *Prior* kunde bygge en ny dansk Hær op, hvis der blev nogen. Vedkommende sagde: Det kan De være sikker paa, han ikke kan, han har aldrig kunnet bygge noget op og vil heller ikke kunne bygge noget op. Jeg stod ikke synderlig ene i min Opfattelse af det Spørgsmaal.

Det er ikke mig, der har skrevet til Krigsministeriet. Jeg har henvendt mig til de to Mænd ærligt og aabent og sagt,

*) Jfr. A. 59.

at de skulde gaa deres Vej, det har de ikke villet. General *Gørtz* har paa et givet Tidspunkt, nogle Maaneder senere, indsendt sin Afskedsansøgning til Ministeriet, men den blev ikke bevilget, derfor vakte det maaske heller ikke helt den samme Jubel i Hæren, som hvis den var blevet bevilget.

Rager: Jeg vil gerne spørge efter de Udtalelser, der nu er faldet her, om man i Hæren føler sig lige saa urolig over for General *Gørtz* som over for General *Prior*. Nogle af Udtalelserne kunde tyde paa det.

Harrel: Jeg staar ikke her, Hr. Folketingsmand, . . .

Formanden: Jeg synes ikke, man skal afæske Obersten en Erklæring om de forskellige Personer. Det, vi diskuterer, vedrører den 9. April og ikke andet.

Rager: Obersten er fyldt 60 og blev afskediget ved den Lejlighed.

Harrel: Ja.

Rager: Jeg har tidligere spurgt en, som var heroppe i Kommissionen, om Grunden dertil, og paagældende svarede, at efter Hærloven kunde en Oberst afskediges, naar han fyldte 60, og det var sket i flere Tilfælde. Jeg har imidlertid forstaaet af de Papirer, her ligger, at Obersten følte sig brøsthølden over Afskeden og udbad sig en Forklaring. Er det ikke almindeligt eller ofte, at Oberster afskediges ved 60 Aar, eller føler Obersten sig personlig forfulgt ved Afskedigelsen?

Harrel: Naa-aa, det er et stærkt Udtryk, men Forholdet er det, at gennem en Aarrække var Aldersgrænsen 65, og gennem en Aarrække blev alle Oberster, naar de ikke var fuldstændig umulige — og der skulde meget til for at være saa umulig —, siddende til de var 65. For nogle Aar siden, en halv Snes Aar eller 15 Aar siden, gik man over til administrativt at indføre en Aldersgrænse paa 62, og alle Oberster af Fodfolket, Artilleriet og Ingeniørerne blev afskediget, naar de blev 62 og ikke før, medens derimod Oberster i Rytteriet, hvor man vilde have dem noget mere lebedige, blev afskediget, naar de blev 60. Det er, saa vidt jeg erindrer, ikke sket i de sidste 10 Aar, at en Oberst er blevet afskediget ved 60, før jeg blev det. Jeg føler mig ikke brøsthølden over at være blevet afskediget. Jeg forstaar udmærket godt, at naar jeg sagde til Generalerne *Prior* og *Gørtz*, at de maatte gaa, for vi havde ikke Tillid til dem, og de saa ikke gaar, maa de smide mig ud; jeg er

naturligvis klar over, at i det Øjeblik jeg siger det, sætter jeg min Stilling paa Spil, men jeg har ment, at det havde været rimeligt, om man, naar man siger, at Obersten duer ikke til at føre Kommando nu, fordi han har sagt saadan og saadan og ikke har den rette Tillid til de to Koryfæer, saa havde rejst en Tjenestemandssag mod mig og afskediget mig paa Grundlag af, hvad der var kommet frem under den, eller ogsaa ladet mig sidde som andre Oberster, til jeg blev 62. Nu er jeg afskediget ved 60, og jeg beklager mig ikke over det, men jeg bad Krigsministeriet om at faa Grunden at vide. Jeg er gammel Organisationsmand, jeg har i 8 Aar været Næstformand i Fællesorganisationen, altsaa vor Fagforening, og har siddet i Danske Statsmedsmænds Samraad i 8 Aar, og jeg kender derfor noget til Lovene. Jeg læste naturligvis Bemærkningerne til Betænkningen om, hvornaar Folk skal kunne afskediges, og der staar en Udtalelse om, at naar Embedsmænd afskediges paa et tidligere Tidspunkt, skal man give Oplysning om, hvorfor man afskediger dem — altsaa fordi det ikke maa gøres vanskeligere for dem bagefter at faa et andet Job. Ministeriet svarede mig, at det ikke var Coutume, og henskød sig under en særlig Ventil for Hærens Vedkommende. Altsaa, det er ikke mod Loven, naar Ministeriet har afskediget mig, men det er saare usædvanligt. Jeg føler mig heller ikke særlig trøstet ved, at det samme senere er sket med en Mand i Hæren, en Oberst i Fodfolket, som har haft for meget Maskepi med Tyskerne, og som ikke gjorde noget som helst den 29. August, medens jeg har gjort mit bedste hele Tiden og ikke haft noget Maskepi med Tyskerne, men tværtimod har været forfulgt af Tyskerne, som gentagne Gange har forsøgt Snigløb paa mig for min stejle Holdning over for dem. Jeg skulde afskediges, og Krigsministeriet har vel antagelig paa General *Priors* Forlangende afskediget mig dengang, ganske i Modstrid med, hvad der ellers gøres over for Fodfolksoberster.

Hjerminde: Hr. Oberst, naar De nu retter disse Behrejdelse mod General *Prior* og ikke ved, hvem der har givet den Tilføjelse til den Ordre, der blev givet om forhøjet Beredskab mellem Kl. 19 og 20, har De saa ikke søgt senere i Deres Samtaler enten med General *Prior* eller med Divisionschefen at faa oplyst, hvem der har givet denne Tilføjelse til den almindelige Ordre?

Harrel: Nej, det har jeg ikke, Hr. Folketingsmand, bl. a. af den Grund, at dette jo kun er en af de mange Ting, som jeg mener, der var i Vejen med Ordningerne dengang.

Hjermind: Ja, men det var en ret væsentlig Ting.

Harrel: Ikke saa meget væsentligere end saa mange andre Ting.

Hjermind: Men kunde det ikke rent teknisk have betydet noget for Mandskabets Placering, hvis man ikke havde faaet denne Tilføjelse.

Harrel: Jo, maaske. Nu vil altsaa Folketingsmanden dernæst spørge mig, om jeg havde samlet Mandskabet, hvis jeg ikke havde faaet denne Ordre.

Hjermind: Efter Ordren skulde det ske uden at ændre i de øjeblikkelige Indkvarteringsordninger.

Harrel: Det vil sige, de kunde altsaa ikke samles, de laa stadig væk i Tomandskvarter.

Hjermind: Naar der er højeste Beredskab, skulde de være samlet, og saa giver De Besked om, at de ikke havde været samlet paa Grund af den Tilføjelse, som De ikke er klar over, hvem der har givet.

Harrel: Nu maa jeg meget bede undskyld, jeg har faaet den direkte fra min Foresatte, fra hvem jeg faar alle Ordre.

Hjermind: Det er jeg klar over, jeg er blot ikke klar over, hvem der har Ansvar for denne Tilføjelse.

Harrel: Der var en Ting, som jeg synes, Folketingsmanden spurgte om, som jeg ikke er helt ...

Hjermind: Jeg spurgte, om det ikke havde betydet noget rent faktisk for Mandskabets Placering, om man ikke havde faaet denne Tilføjelse.

Harrel: Jeg bliver nødt til at tage mine Papirer frem, inden jeg svarer. Da man lægger saa overvældende Vægt paa det, vil jeg ikke sige noget, der ikke er helt korrekt.

Aksel Møller: Oberst Harrel fremførte før ved at oplæse en Ordre, han havde modtaget, at den havde en Tilføjelse, som ikke findes i Generalkommandoen's Beretning, og som der rimeligvis kun kan findes Hjæmmel til ved at søge 7—8 Linier længere ned, hvor det er forklaret, hvad »forhøjet Beredskab« er. Der staar:

»Tilladelse til at afvige herfra kan kun gives af Divisionen*».)«

I Anledning af Oberstens Angreb paa General *Prior* vil vi gerne have at vide: Kan det være andre end General *Prior*, der har Ansvar for denne Tilføjelse? Det kan altsaa være Divisionen.

Formanden: Obersten har sagt, at han ikke kan svare paa, om det er Divisionschefen eller General *Prior*. Naar vi har faaet dette bestemte Svar fra Obersten, nytter det ikke, at man bliver ved at stille det Spørgsmaal, hvem der har Ansvar.

Hjermind: Derfor spurgte jeg om noget andet: Har det haft faktisk Betydning?

Harrel: Jeg beklager, at det er saa svært for mig at finde, jeg har saa mange Papirer.

Westermann: Jeg vil gerne spørge Obersten, om det i Henhold til Hærens reglementariske Bestemmelser vedrørende de forskellige Grader af Beredskab i Lighed med, hvad der er gældende for Søværnet, overlades til den enkelte kommanderende at skærpe Beredskabet i det Øjeblik, han faar Meddelelse om en særlig foruroligende Situation. Dette spørger jeg om, fordi det i Tilfælde af, at Obersten havde faaet disse Meddelelser, maaske kunde have givet Anledning til, at Obersten paa egen Haand havde skærpet Beredskabet.

Harrel: Jeg kan ikke paa staaende Fod sige, om det udtrykkeligt staar i Hærens reglementariske Bestemmelser, men jeg kan sige, at ingen, der har Kommando, i Tilfælde af, at man faar at vide, at Situationen er blevet forværret, vilde undlade paa egen Haand at træffe de fornødne Foranstaltninger.

Westermann: Altsaa ogsaa gaa til Alarmberedskab?

Harrel: Ja, ja.

Kristen Amby: Det er blot til Klaring, Oberst Harrel, af Deres Forstaaelse af Ordren om forhøjet Beredskab, som vi nu har hørt om. I Ordren bruges den Vending: »uden at ændre i de øjeblikkelige Indkvarteringsordninger.« Jeg har forstaaet det saadan, at De mener, at »de øjeblikkelige Indkvarteringsordninger« gaar paa, at de paagældende skulde to og to i privat Kvarter, medens jeg umiddelbart opfatter det som gaaende paa den Indkvarteringsanordning, der fulgte med højeste Alarmberedskab, som man havde Befaling til at iværksætte ved 12-Tiden.

*) Jfr. A. 59.

Harrel: Ja, men det er teknisk set forkert, at De opfatter det saaledes. Naar der er Alarmtilstand, staar Mandskabet paa Marken, om jeg saa maa sige, med Gevær ved Fod Dagen igennem, de er ikke i deres Kvarter. De var maaske inde i en Lade i Nærheden, det var jo i April Maaned, men naar der er Tale om Indkvartering, ligger de ude omkring i deres Kvarter.

Kristen Amby: Saa er det ganske ejendommeligt, at man bruger Ordet »øjeblikkelig«, saa vilde det have været naturligere at bruge Ordet »de normale« eller »de sædvanlige« Indkvarteringsforhold. Naar man her har brugt Ordet »øjeblikkelige«, saa skulde man tro, at det gik paa den øjeblikkelige Indkvarteringsanordning, netop paa den Lade eller hvor det nu var. Saadan har jeg forstaaet det.

Harrel: Jeg beklager meget, men saaledes kan det ikke forstaas, og saaledes er det heller ikke blevet forstaaet noget Steds.

Strøm: Jeg forstaar, at det, Obersten bebrejder General *Prior* og General *Gørtz*, er, at Hæren ikke har faaet tilstrækkelige Oplysninger og derfor har været forhindret i at benytte det forhaandenværende Mandskab og Materiel den 9. April. Generalkommandoen mener, General *Prior* mener, at det hele kunde være undgaaet, hvis der havde været flere Soldater indkaldt. Nu vil jeg gerne spørge: Vilde det have hjulpet noget med flere Soldater, hvis de samme utilstrækkelige Oplysninger var blevet givet, som Obersten altsaa mener, der er givet til Befalingsmændene i Dagene omkring den 9. April?

Harrel: Nej, selvfølgelig, hvor mange Soldater man end har, nytter det ikke, hvis man ikke stiller dem op, saa de kan bruges.

Formanden: Jeg vil gerne takke Obersten, fordi De er kommet til Stede her og har udtalt Dem og besvaret de Spørgsmaal, der er blevet stillet til Dem.

Harrel: Jeg kunde maaske sende Folketingsmand Hjerminde Svaret paa det, han spurgte om, skriftligt, naar jeg har fundet det.

Oberst V. O. Harrel,
Classensgade 11, Ø.

København, den 2. August 1945.

Afskrift.

Herr Folketingsmand, Landsretssagfører Hjerminde,
Rigsdagen.

Efter Aftale meddeler jeg Herr Folketingsmanden, at Ordren om Ændringen af Beredskabsgraden den 8. April 1940 (modtaget ved 5te Regiment Kl. 18.35 telefonisk fra Sjællandske Division) lyder:

»Fra Modtagelsen af nærværende Ordre og indtil ny Ordre »forhøjet Beredskab«, jfr. Feltreglement IA, Punkt 285, i den Udstrækning de i Reglementet givne Bestemmelser kan bringes i Anvendelse uden at ændre i de øjeblikkelige Indkvarteringsordninger og de nuværende Udstyr ved Train.

Befalede Udtrykninger til særlige Øvelser, Skydning m. v. bortfalder indtil videre.

$\frac{1}{4}$ daglig Øvelse i Nærheden af Kvarteromraadet, saaledes at der til enhver Tid er hurtig og sikker Forbindelse fra Chefkontorets Telefonvagt til Øvelsesstyrken.

Notits: Der skal ikke samles i større Kvarterer. Stabene i Garnisonerne, Telefonvagt + vagthavende Officer, og i øvrigt skal Personellet kunne tilkaldes med en Times Varsel.

Jeg skal tilføje, at Afskrift af denne Ordre har passeret Chefen for Generalkommandoen og Chefen for Generalstaben saavel i min Skrivelse af 10. Juni 1940 som i forskellige andre Indberetninger, uden at det — mig bekendt — nogensinde er blevet hævdet, at Generalkommandoen (Generalstabschefen) ikke har Ansvar for den og dens Indhold.

Med megen Agtelse

(sign.): *Harrel.*

Afskrift af ovenstaaende er samtidig sendt til Kommissionens Formand.

Afhøringen sluttet Kl. 15.30.

Torsdag den 2. August Kl. 9.

**For Kommissionen mødte Orlogskaptajn, Chef for Marinens Efterretningstjeneste
Poul Adam Mørch.**

Formanden: Maa jeg bede om Deres fulde Navn og Stilling.

Mørch: Orlogskaptajn *Poul Adam Mørch*.

Formanden: Orlogskaptajnen var i 1940 Chef for Marinens Efterretningstjeneste — i hvilket Tidsrum?

Mørch: Jeg har været Chef for Marinens Efterretningstjeneste siden 1933.

Formanden: Og indtil 1940 eller fremdeles?

Mørch: Ja, lige indtil den 29. August 1943.

Formanden: De er maaske bekendt med den Opgave, der er stillet denne Kommission, bl. a. at undersøge samtlige politiske og militære Forhold, som kan tjene til Bedømmelse af, hvorvidt der er Grundlag for at gøre Ansvar gældende over for Ministre eller andre særlig ansvarlige i Forbindelse med Danmarks Besættelse af tyske Tropper den 9. April 1940?

Mørch: Ja.

Formanden: Det, man saaledes fra Kommissionens Side ønsker, er — som det er blevet Dem meddelt skriftligt — visse Oplysninger fra Dem vedrørende Deres Virksomhed som Chef for Efterretningstjenesten i Dagene den 1.—9. April 1940, og der vil fra Medlemmers Side blive stillet forskellige Spørgsmaal til Dem, som jeg beder Dem besvare. Jeg gør opmærksom paa, at Referatet af Forhandlingerne i Kommissionen antagelig vil blive offentliggjort, naar Kommissionen til sin Tid afgiver Betænkning, og indtil dette Tidspunkt paahviler der Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt. Jeg tør vel gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser?

Mørch: Ja.

Westermann: Jeg tror, det vilde være formaalstjenligt, om Orlogskaptajnen vilde give en ganske kort Redegørelse for Marinens Efterretningssektions Opgave, Virkefelt, Hjælpemidler og Organisation.

Mørch: Det skal jeg gerne. Der er ikke saa meget at sige, for der har ikke efter mit Skøn været tilstrækkelig Forstaaelse af Efterretningstjenestens Muligheder, og derfor heller ikke tilstrækkelig Interesse for dens Omfang, saaledes at de Midler, der omkring den 9. April 1940 fandtes til dens Raadighed, var meget faa og beskedne. Det væsentligste var at sørge for at holde god Forbindelse med de Led, der i Danmark i øvrigt kunde medvirke til at skaffe Oplysninger til Søværnskommandoen.

Hvis jeg maa begynde med Begyndelsen — det er ikke for at være langtrukken, men det er næsten nødvendigt at sige det —, saa er det paa en vis Maade mig selv, der har bevirket, at der findes en Efterretningstjeneste, idet de første svage Spor til Opbygning af en saadan begynde, da jeg kom ind i Marine-staben ca. 1932. Men de økonomiske Midler var lig Nul, og Personellet bestod, som Følge af den almindelige Personelmangel i Marinen, af kun een Mand, nemlig mig selv. Derfor er hele den, skal vi sige Efterretningstænkning, som er nødvendig for overhovedet at have et Efterretningsvæsen, bygget ganske langsomt op.

Min væsentligste Virksomhed bestod i at holde den allernøjeste Føling med Hærens Efterretningsvæsen. De to Værn er jo adskilt i hver deres Organisation, og de historiske Forudsætninger i de sidste 20 Aar for deres Samarbejde har ikke været særlig gunstige — jeg skal ikke komme ind paa hvorfor. Der er imidlertid eet Punkt, hvor der har været et virkeligt Samarbejde, hvor det ogsaa er logisk, at der er et overordentligt nøje Samarbejde, nemlig imellem de to Former for Efterretningstjeneste, Hærens og Marinens, og kan jeg medvirke dertil, skal Forbindelsen i Fremtiden blive saa snæver, at de i Virkeligheden bliver et og det samme. Min Hovedopgave var alt-saa at formidle de Oplysninger, Marinen havde om Situationen, bl. a. til Hærens Efterretningstjeneste og til Gengæld at faa de Oplysninger fra denne, som var tilgængelige eller mulige at faa, og som

spillede en Rolle for Søværnskommandoen, og saavidt jeg husker, er dette lykkedes fuldstændigt. Det er heller ikke nogen vanskelig Opgave; den bestaar jo bare i at have Tillid til hinanden. Jeg tror ogsaa, at alle de Ting, der fra maritim Side forelaa til Belysning af Situationen baade i de første Dage omkring den 1. April og ogsaa, og navnlig, den 8. April, dem har Hæren faaet, og til Gengæld har vi inden for Marinen, saavidt jeg kan se, faaet alle de Oplysninger af efterretningsmæssig Art, som med Rimelighed kunde tilgaa os fra Hærens Efterretningsvæsen. Det foregik naturligvis først og fremmest gennem Telefonsamtaler o. s. v., men ogsaa ved personlig Kontakt mellem Oberstløjtnant *Nordentoft*, der var Chef for Hærens Efterretningsvæsen, og mig.

Maa jeg lige indskyde, at jeg havde været syg det meste af Vinteren og kun paa Afstand havde fulgt Udviklingen; jeg laa paa Militærhospitalet, men alligevel i store Træk vel orienteret om Situationen den 1. April, idet jeg dog maa bemærke, at en meget væsentlig Opgave inden for Efterretningstjenesten efter min Mening ikke var løst rigtigt. Naar man nemlig siger »Efterretningstjeneste«, kan man bruge en hel Time til at forklare, hvori den bestaar; den bestaar i, at man lægger alle mulige smaa Brikker sammen, men en hel Del af Brikkerne vender udad, mod fremmede Lande, og i saa Henseende maa jeg sige, at Pengemangel og Personalemangel gjorde, at vi saa lidt som Hæren havde noget egentligt paa udenlandsk Grund baseret Efterretningsvæsen. Ikke fordi jeg her vil tillægge det en alt overskyggende Betydning, at man har det, men det hører med til at faa det samlede Billede frem.

Men vi havde en anden Kilde til Meddelelser fra Udlandet, bl. a. Marineattachéen i Berlin, Kommandørkaptajn *Kjølse*, som skrev overordentlig grundige og flittige Meddelelser hjem, og som i øvrigt selv var hjemme i Begyndelsen af April. Men de Ting, han kom med og for øvrigt var kommet med lige siden Nytaar, gik imidlertid ikke paa helt tilfredsstillende Maade ind i det Arbejde, som jeg havde med at gøre.

Det er ikke min Mening at anklage nogen enkelt, for det laa lidt i hele Forholdet, som det var inden for Marineministeriet og Søværnskommandoen, ogsaa delvis i den historiske Udvikling, men de Efterretninger, der kom skriftligt fra

Kommandørkaptajn *Kjølse*; blev jeg faktisk ikke rigtig bekendt med; jeg var ikke fin nok, kan man sige; min Stilling var ikke central nok, og derfor er der mange af disse Oplysninger, som jeg ikke har set skriftligt. En anden Ting er, at jeg maaske fik dem refereret. Det er lidt vanskeligt for mig nu 5 Aar efter — og jeg har været 2 Aar i Udlandet — nøjagtigt at rekonstruere, hvad jeg har faaet, men som Helhed maa jeg sige, at det var utvivlsomt en Mangel, at man ikke samlede hele dette Materiale paa eet Sted, bl. a. ogsaa af den Grund, at der skulde jo reageres. Hvad enten Efterretningerne er skriftlige eller mundtlige, skal der jo handles efter dem; man skal eventuelt skære nogle af dem væk, sammenholde dem med andre, men i alle Tilfælde skal de til de ansvarlige Myndigheders Kundskab og maaske ogsaa til andre Myndigheders eller andre Landes Kundskab. Og her tror jeg nok, at naar det er denne Kommissions Opgave at udrede de nærmere Omstændigheder ved den 9. April, er det et beskedent Bidrag hertil, uden at kritisere nogen enkelt Person, at sige, at det var en Fejl ved vor Organisation, at ikke alle Oplysninger kom til et centralt Sted. Naar jeg siger dette, er det baade for at oplyse om Sandheden, hvordan det foregik dengang, men ogsaa lidt med Tanken paa Fremtiden — det kan jeg nok faa denne Chance til —, for det gaar ikke an en anden Gang, at alle Oplysninger om den militære Situation, som jo tillige er indfildret i den politiske Situation, gaar uden om et Organ som Efterretningstjenesten. Denne var ganske vist ikke paa nogen Maade fuldkommen dengang, tværtimod, den var et lille Barn; men jeg kan maaske sige her, at de senere Begivenheder i Danmark har vist, at det var muligt at faa et Efterretningsorgan, der kom til at virke saadan, at det i hvert Fald har indbragt de højeste implicerede Parters Ros.

Men for at vende tilbage til Begivenhederne dengang, saa var jeg forsaavidt orienteret om *Kjølse*s — jeg lægger her Titlen bort — Indberetninger fra Berlin siden Nytaar, saa der var for mig ikke Skygge af Tvivl om, at Situationen var ganske overordentlig prekær, altsaa ogsaa set med disse Briller fra fremmede Lande. Jeg er imidlertid ikke i Tvivl om, at hvis man i deres Helhed havde set — hvad ikke engang Viceadmiral *Rechnitzer* fik Lejlighed til — Ind-

beretningerne fra Danmarks Gesandt i Berlin, saavidt jeg husker Nr. XXII, XXIII, XXIV og XXV, saa havde det samlede Billede af Situationen været saa skarpt og klart, at jeg er lige ved at sige, at der maaske nok var handlet anderledes.

Altsaa, Konsekvensen af min første Bemærkning om, at min Ringhed ikke var helt inde i Billedet, er i Virkeligheden den, at uden at tillægge mig selv nogen større Værdi vil jeg dog tro, at hvis det havde været saaledes organiseret, at alle disse Indberetninger var kommet til samme Sted og som Følge deraf derefter var kommet til de rigtige Steder, saa vilde der ogsaa i nogen Grad være handlet anderledes den 9. April. Der er en Ting, jeg er helt overbevist om selv, men det er ikke *facts*, det er kun mit eget Skøn: at hvis disse Indberetninger var gaaet den helt rigtige Vej og det hele var blevet sammensvejet, var der utvivlsomt blevet indført højeste Grad af Sikringstjeneste allerede om Eftermiddagen.

Det var altsaa den udenlandske Side af Spørgsmaalet, og jeg mener selv at have sagt det tilstrækkelig klart, at der var utvivlsomt en Fejl i den indre Organisation. Jeg maa maaske lige sige, at det var Kommandørkaptajn *Pontoppidan*, der nærmest tog sig af de Sager med Indberetningerne fra Berlin, idet Viceadmiral *Rechnitzer* paa en vis Maade brugte ham som den ene Fløj af Efterretningstjenesten, i hvert Fald rent kontormæssigt, og Kommandørkaptajnen havde utvivlsomt en stor Andel i, at disse Oplysninger i alle Tilfælde delvis gik til Norge og Sverige, hvilket efter mit Skøn er uhyre fortjenstfuldt.

Til Gengæld bliver jeg ogsaa lige nødt til at sige, at det forekommer mig — idet jeg ganske nylig har læst Kommandørkaptajn *Kjølens* Indberetninger igennem; jeg fandt i Gaar nogle af Originalerne ude i Byen, som jeg selv havde lagt til Side, for at de ikke skulde komme noget til den 29. August —, at disse Indberetninger har været af en meget høj Standard, rigtige, vel skrevne og fremsendt i rette Tid. Jeg mindes — uden at jeg selv tog imod Telefonsamtalen —, at Kommandørkaptajnen ved en Telefonopringning forsikrede sig om, at en af hans Indberetninger — nu kan jeg ikke huske hvilken, men det maa vist have været Nr. XXII — var blevet modtaget af Marineministeriet, paa Trods af

den Risiko, der laa i at telefonere om disse »gehejme« Sager. Det er et Tilfælde, der viser, at man undertiden skal nøligere Hemmeligheden og sørge for, at Sagen kommer til at gaa sin bedst mulige Gang.

Med Hensyn til de Oplysninger, der i øvrigt forelaa i Danmark ved Hjælp af, hvad skal jeg sige: vort eget »hemmelige« Værktøj, saa er dette Materiale, saavidt jeg kan se, fuldstændig lagt til Rette i Søværnskommandoens Generalrapport. Der er formodentlig ingen, der forlanger, at jeg efter 5 Aars Forløb skal kunne huske enkelte Tal og Oplysninger i saa Henseende, medmindre det netop er noget, jeg *kan* huske, men jeg tror, det dér er saa godt belyst, som noget kan være. Man maa jo ikke glemme, at en stor Del af Materialet blev brændt, Ting skaffedes til Side den 9. April, fordi man vidste, hvad der kunde ske. Men dette indre Materiale er væsentligst tilvejebragt ved Hjælp af de lovlige Organer, der findes i et saa velorganiseret Land som Danmark, og med de Midler vidste vi stort set fuldstændig — hvad der jo ogsaa er en Efterretningstjenestes Hovedopgave —, hvordan den militære taktiske Situation stillede sig den 8. April om Aftenen; vi vidste, at disse Styrker stod nede sønden for Grænsen, at en Transportflaade, som havde ligget i Swinemünde, var gaaet ud, vi vidste om Passagen af store Skibe gennem Storebælt og om Tilstedeværelsen af en Masse Skibe oppe i Kattegat. Der var planlagt Rekognosceringer næste Dag tidligt om Morgen; det var jo ret mørkt paa det Tidspunkt af Aaret. Vi kendte ogsaa Issituationen, saa der var ikke nogen Huller dér. De Skibe, der gik ind til København, har antagelig, saavidt jeg kan se bagefter, ligget oppe i Kattegat efter først at være passeret gennem Storebælt i den store Strøm af Skibe, der passerede gennem Bæltet i Dagene fra den 2.—3. April, da Isen begyndte at løsne sig. Derimod i Flinterenden og i Drogden har der, saavidt vi kan se, praktisk talt ikke været nogen Passage af Skibe, bortset fra en enkelt Isbryder og en enkelt Trawler. Hovedpassagen foregik i Storebælt, og med de Skibe, der var sluppet gennem Storebælt om Natten, var vi med de tekniske Hjælpermidler, vi havde, til en vis Grad ude at »svømme«; at de dukkede op næste Morgen ved København, kunde vi med de Midler, vi havde til Raadighed til Bevogtning, ikke have nogen Viden om.

Det er i og for sig noget, der ligger uden for mit Omraade, men med de Midler, der var for Haanden til Bevogtning, spredt som de var over hele Danmark, endogsaa paa Vestkysten, var det næppe muligt at følge bedre med, saa naar disse Skibe, forklædt som Handelsskibe, om Morgen dukkede op paa Københavns Rhed, hører det til de Ting, man utvivlsomt risikerer at opleve, naar man ikke har flere Midler at arbejde med.

Min egen Indstilling den Dag var, at der utvivlsomt vilde ske »noget«. Passagen af de store Skibe rundt Skagen gjorde, at man naturligvis maaske nok i første Omgang tænkte, at det gjaldt Norge — hvad det jo ogsaa gjorde. Paa den anden Side var Opstillingen af de store Styrker nede sønden for Grænsen alligevel et meget kraftigt Tegn paa, at der kunde ske noget ogsaa med os, og personlig var jeg ganske overbevist om, at der vilde ske noget. Jeg forlod Marineministeriet meget sent om Aftenen for at tage hjem, med det Hovedformaal at sige Farvel til min Kone og i øvrigt tage forskellige Papirer ud af mit Hus, som jeg ikke ønskede skulde ligge derhjemme. En Efterretningsmand er jo ogsaa et Menneske, og derfor gjorde jeg i Virkeligheden op med mig selv, da jeg forlod Marineministeriet sent ud paa Aftenen: »det sker i Nat«. Jeg var meget utilfreds med, at de Reaktioner, der havde fundet Sted, ikke var kraftigere, for jeg regnede med, at et højt Beredskab er Udtryk for, at Folk — uden maaske at være bedre skikkede til at slaas — alligevel er mere »paa Alerten«. Situationen var jo i og for sig vanskelig, fordi de danske Farvande er Gennemsejlingsfarvande, hvor det, at der passerer tyske Skibe, ikke er nogen Krigshandling; det var en »naturlig« Foreteelse, som selvfølgelig ogsaa de Allierede var bekendt med, og som Love og Bestemmelser, ikke blot de hjemlige, men ogsaa de internationale, tillod.

Men som sagt, for mig var der ingen Tvivl om, at det efterretningsmæssige Billede var af en saadan Karakter, at der burde være foretaget kraftigere Reaktioner fra dansk Side, baade regeringsmæssigt og militært.

Formanden: Jeg forstod Orlogskaptajnen saaledes, at Efterretningstjenestens Opgave er at indhente Oplysninger om, hvorledes Forholdene er her i Landet og andre Steder, baade til daglig, men ogsaa og ikke mindst under en Si-

tuation som den, der var Optræk til den 9. April. Men saa siger Orlogskaptajnen, at hvis man havde været bekendt med de Indberetninger, der var kommet fra Gesandten i Berlin, vilde man have kunnet foretage sig mere, end man gjorde. Tænk De dér paa Efterretningstjenesten: at den kunde have foretaget sig mere, og paa hvilken Maade mener De at den kunde have foretaget sig mere, end der skete?

Mørch: Naar jeg siger »man«, mener jeg først og fremmest Søværnskommandoen. Jeg tænker ikke saa meget paa Efterretningstjenesten. Den havde slugt alle disse Ting med stor Interesse, men hvis Efterretningstjenesten havde været rigtigt udbygget, vilde den ogsaa have haft den Plads i hele Systemet, som netop en Efterretningstjeneste, uanset Personerne, bør have, og i en saadan Situation vilde Chefen for Efterretningstjenesten selv have reageret. Den Maade man fremsender Oplysningerne paa, navnlig naar de er passeret gennem een og man har vurderet dem og sammenholdt dem med andre, kan skifte fra, at man bare sender en Meddelelse ind med selve Grundteksten, og til, at man kommer ind med Papiret i Haanden og siger: nu er der sket det og det, og endelig kan det tænkes, at man personlig gaar ind for, selv om det ligger uden for ens virkelige Kompetence, at sige: nu maa vi foretage det og det.

Derfor mener jeg, det er et tydeligt Vidnesbyrd om, hvor godt Samarbejdet maa være i en saadan Situation, politisk og militært, mellem Hæren og Søværnet og inden for Søværnet igen mellem alle de Led, som maa være med ved den endelige Afgørelse: den kommanderende, hans Stab og Styrkerne ude omkring i Landet. Og dette er ikke muligt, uden at der er en Efterretningstjeneste, som virkelig er udbygget og føler, at den har de Midler, som med Rimelighed kan skaffes tilveje, og uden at Chefen for Efterretningstjenesten optræder med Styrke og ikke føler sig, som jeg gjorde dengang — dels var jeg betydelig yngre, og dels følte jeg mig ikke som en, der spillede ind i Situationen, først og fremmest fordi det faktisk var delt saaledes, at disse udenlandske Oplysninger kun i nogen Grad var mit Omraade; og saa ogsaa, fordi det hele var saa smaalt.

Formanden: Deres Redegørelse her var meget interessant, men den var foruden en Redegørelse for Efterretnings-tjenestens Virksomhed en ret stærk Kri-

tik af de Afgørelser, som andre Myndigheder har truffet. Det kan man jo have hver sin Mening om, og det mener jeg ikke vi behøver at drøfte mere her i Dag. Men jeg fik ikke noget Svar paa, om man kunde have foretaget sig mere til Gavn for Sikringen herhjemme, hvis Efterretningstjenesten havde været bekendt med de Indberetninger, der kom fra Gesandten i Berlin.

Mørch: Jeg synes, jeg paa en vis Maade svarede paa det derigennem, at Efterretningstjenestens Kompetence slutter saadan set ved Handlingen; naar det gaar over til det operative, er det ikke længere Efterretningstjeneste. Efterretningstjenesten lægger Materialet til Rette, og hvis de paagældende Efterretninger er af epokegørende Karakter, er det muligt, at den individuelt kommer til at gribe ind i Oplægningen til det operative. Jeg tror altsaa personlig, at hvis jeg havde kendt disse Indberetninger i deres fulde Udstrækning — hvad altsaa ikke engang Viceadmiral *Rechnitzer* gjorde, for saavidt jeg erindrer, fik han dem kun læst op, og enkelte af dem fik han overhovedet ikke læst op —, vilde jeg have presset paa og sagt: vi maa gøre mere, end der er gjort.

Formanden: Det er muligt, men Orlogskaptajnen meddelte før, at De var fuldstændig klar over, hvad der vilde ske, og var paa det rene med, at der den Nat vilde ske noget, og saa gik De til Deres Hjem. Men vi fik ikke at vide, om De blev i Deres Hjem den Nat eller gik tilbage til Ministeriet.

Mørch: Jeg gik derind igen. Men ens Tro paa, at noget vil ske, er jo ogsaa baseret paa, hvor meget man i øvrigt ved, og jeg saa altsaa mest det taktiske Billede.

Aksel Møller: Søndag den 7. April ringer Gesandtskabet i Berlin til Udenrigsministeriet i København og meddeler i en Chiffertelefonmeddelelse, at en Transportflaade har forladt disse Østersøhavne den 4. April med vestlig Kurs og vil rimeligvis naa sit Bestemmelsessted den 11. April. Fik De i Efterretningstjenesten nogensinde den Meddelelse?

Mørch: Jeg tror det ikke.

Aksel Møller: Hvis De havde faaet den, vilde det saa have været muligt med den Efterretningstjeneste, De havde til Raadighed, at skaffe yderligere Oplysninger, som kunde have været af Værdi for Søværnskommandoen og Regerin-

gen til Bedømmelse af denne Flaades Omfang og Sigte?

Mørch: Jeg tror ikke, det kunde have gjort saa forfærdelig meget ud over, at jo mere man faar, desto mere aktiv bliver man. Da der ikke var noget udenlandsk Efterretningsnet, var den væsentligste Kilde jo Kommandørkaptajn *Kjølse*n. Det var ham, der sørgede for, at denne Meddelelse blev telefoneret til København, og det hele var i øvrigt meget forsinket, for Meddelelsen kom vist først til *Kjølse*s Kilde oven i Købet nogle Dage efter Afsejlingen. Det foregik jo meget hemmelighedsfuldt, og de Dage, der skulde gaa fra den Dag, Flaaden forlod Stettin, til den kom til sit Bestemmelsessted, er jo et meget, meget langt Tidsrum. Antagelig har den ligget skjult et eller andet Sted i Østersøen, er delvis passeret op gennem Bælterne; vi havde den mærkelige Begivenhed med et Skibssammenstød om Natten i Storebælt, hvor »Glenten« reddede nogle Folk, som duftede af Spiritus o. s. v. Den har altsaa været gemt væk et Stykke Tid, og jeg kan ikke sige, at vi, hvis vi havde faaet denne Meddelelse, havde fundet denne Transportflaade, for det var jo kun Grundstammen, der var kommet Meddelelse om, og Skibene er saa spredt ud til forskellige Steder. Men det, jeg hele Tiden gerne vil have frem, er, at jo mere man ved, jo mere man er inde i det samlede Billede, desto mere aktivt og maalbevidst gaar man til Værks.

Aksel Møller: Naar De fik *Kjølse*s Indberetninger, gav De saa Hærens Efterretningstjeneste Kendskab om dem?

Mørch: Ja, det gjorde jeg.

Aksel Møller: Men De savnede altsaa fuldstændig Oplysning om de Indberetninger, Gesandten sendte?

Mørch: Ja Gesandts Indberetninger — jeg har aldrig nogensinde, tror jeg, set en Gesandts Indberetninger.

Aksel Møller: Stod De i direkte Referat til Viceadmiral *Rechnitzer*?

Mørch: Det gjorde jeg naturligvis, men min Forbindelse med ham var ikke særlig effektiv i den Tid.

Aksel Møller: Da Viceadmiralen den 5. April lærer Zahles Indberetning af 4. April at kende, sker der altsaa ikke det, at De samtidig faar Oplysning af Viceadmiralen eller af en anden om dens Indhold?

Mørch: Hvilken Indberetning var det?

Aksel Møller: Det var den første Indberetning, den alvorlige Indberetning af 4. April, som vi kender i sin Helhed, Nr. XXII.

Mørch: Den har jeg, saavidt jeg husker, overhovedet ikke set før engang i Maj Maaned.

Kristen Amby: De fortalte os før, at De havde den nøjeste Forbindelse med Oberstløjtnant *Nordentoft* i Hærens Efterretningstjeneste, og at *Kjølens* Indberetninger, selvom De ikke saa deres Ordlyd, alligevel kom til Deres Kendskab. Kendte De saaledes *Kjølens* Indberetninger af 8. Januar og 13. Februar

Mørch: Ja.

Kristen Amby:, som i sig selv naturligvis ikke var konkrete, men pegede paa de senere Begivenheder. Blev Hærens Efterretningstjeneste gjort bekendt med dem?

Mørch: Ja. Kun i Referatsform.

Kristen Amby: Den har altsaa ikke set selve Indberetningerne?

Mørch: Hæren har vist ikke set dem. Jeg var syg paa det Tidspunkt, i Januar Maaned laa jeg paa Hospital, saa vor Forbindelse var udelukkende samtalemæssig; de kom ud og besøgte mig paa Hospitalet. Jeg er ikke kommet med Indberetningen i Haanden og har sagt: denne har Marineministeriet faaet; men de har kendt Hovedindholdet af den.

Kristen Amby: Blev De gjort bekendt med Brevet af 1. April fra Kammerherre *Zahle* til Udenrigsminister *Munch*, Brevet, som blev bragt pr. Bud eller pr. Kurér — idet *Kjøl* var Kurér — med Besked fra Kammerherre *Zahle* til *Kjøl* om at give en mundtlig Rapport eller en mundtlig Kommentar til dette Brev baade over for Udenrigsministeren og over for Søværnskommandoens Chef? Blev De gjort bekendt med dette?

Mørch: Nej.

Kristen Amby: Slet ikke?

Mørch: Nej.

Kristen Amby: Saaledes at det var umuligt for Søværnets Efterretningstjeneste at kommunikere denne Meddelelse til Hærens Efterretningstjeneste?

Mørch: Ja.

Harald Petersen: Orlogskaptajnen nævnte, at en af Aarsagerne til, at Efterretningstjenesten i Udlandet var saa uhyre daarligt udbygget, var Pengemangel, hvad man i og for sig nok kan fatte efter de Erfaringer, vi har gjort gennem Aarene. Men jeg vil gerne spørge: Har der været noget andet Indicium for, at

Myndighederne har været utilbøjelige til at udbygge denne Efterretningstjeneste paa tilstrækkelig effektiv Maade? Der foreligger nemlig en Udtalelse fra en Militærchef om, at der fra Myndighedernes Side, nærmere betegnet fra Udenrigsministeriets Side, ligefrem skal være lagt Hindringer i Vejen for en Udbygning af den udenlandske Efterretningstjeneste. Kender Orlogskaptajnen noget til det?

Mørch: Jeg kender ikke nogen konkret Situation, hvor der er nedlagt Forbud; det gør jeg ikke; men hele Indstillingen paa det Tidspunkt var vel nok saadan, at man helst ikke vilde have noget at gøre med saadanne »mærkelige« Ting som at forsøge ved andre Midler end Gesandtskabsindberetninger at faa Meddelelse fra fremmede Lande. Det laa i Luften, at det ikke var populært.

Westermann: Orlogskaptajnen erindrer en Meddelelse, der den 5. April kom fra det svenske Gesandtskab, en Meddelelse, som nogenlunde svarede til Gesandtskabs Indberetning af 4. April. Jeg vil gerne spørge Orlogskaptajnen, om Efterretningssektionen fik Underretning om, at denne Meddelelse var indgaaet? Det er meddelt over for Kommissionen, at det var Kommandørkaptajn *Pontoppidan*, der modtog denne Oplysning, men kan Orlogskaptajnen huske, om det var Formiddag eller Eftermiddag, denne Meddelelse blev givet? Gik den videre til Efterretningssektionen, og gik den i bekræftende Fald fra Efterretningssektionen videre til Oberstløjtnant *Nordentoft*? Og i samme Forbindelse vil jeg gerne spørge, om Orlogskaptajnen blev gjort bekendt med en tilsvarende Meddelelse, som Hærens Efterretningssektion, altsaa Oberstløjtnant *Nordentoft*, fik fra det hollandske Gesandtskab?

Mørch: Jeg kan ikke huske, om det var Formiddag eller Eftermiddag; det er mig umuligt; der var saa mange Ting i Luften.

Westermann: Jeg spørger, fordi der er Divergenser i Rapporterne.

Mørch: Jeg kan ikke huske det, men derimod kan jeg huske, at jeg blev gjort bekendt med, at der var kommet en advarende Røst fra Sverige, og man kunde tydeligt se Cirklen: at det var den samme Meddelelse, der kom fra Berlin fra *Kjøl* og fra den svenske Forsvarsstab; det var til Sikkerhed for, at den virkelig kom til Myndighedernes Kundskab. Men i Detailler kan jeg ikke huske, under

hvilken Form og hvornaar den blev udbyttet med Oberstløjtnant *Nordentoft*. Men det gjorde den.

Westermann: Jeg fik ikke Svar paa det andet Spørgsmaal, om Meddelelsen fra det hollandske Gesandtskab.

Mørch: Jo, vi fik ogsaa den.

Bomholt: Har Orlogskaptajnen stillet Forslag om eller taget Initiativ til Flyverrekognoscering?

Mørch: Jeg tror ikke, det er mig personlig. Der er en Ting, som jeg maaske bliver nødt til at sige her. Man maa ikke overvurdere vor Efterretningstjeneste. Forholdene var saa smaa; vi boede bogstavelig talt Dør om Dør; mit Lokale i Marineministeriet var lige ved Siden af Søværnskommandovagten, og de Beslutninger, der blev taget om Luftrekognoscering, blev saa at sige taget i samme Stue, som jeg sad i, saa jeg var fuldt bekendt med, at der skulde foretages Luftrekognoscering, og har maaske oven i Købet sagt: saa maa vi have et Luftfartøj ud.

Bomholt: Der blev af Regeringen forespurgt Søndag den 7. April, om der forelaa nye foruroligende Meddelelser, og man modtog da fra Efterretningstjenesten et relativt beroligende Svar. Er det Orlogskaptajnen bekendt?

Mørch: Hvilken Efterretningstjeneste var det?

Kristen Amby: Det var Søværnskommandoens.

Aksel Møller: Det er man i Tvivl om.

Bomholt: Derfor spørger jeg.

Mørch: Jeg er ikke helt klar over, hvem der spurgte, og hvem der svarede.

Bomholt: Forespørgslen er formodentlig udgaaet fra Forsvarsministeren til Viceadmiralen, der saa har indhentet Oplysningerne.

Mørch: Det er i alle Tilfælde ikke den maritime Efterretningstjeneste, som jo væsentligst opererede med de taktiske Brikker, altsaa Skibe og Divisioner, og det beroligende kom i alle Tilfælde ikke fra Efterretningstjenesten. Nu bagefter har jeg set Gesandtens sidste Indberetning om *Prins Axel*, og dér slutter han jo med en ganske overordentlig kraftig Sentens, som gaar ud paa, at denne Krig er ikke som den tidligere: det uventede kan ske. Jeg vilde aldrig indfortolke noget beroligende i Situationen i nogen af Gesandtens Meddelelser.

Bomholt: Spørgsmaalet drejer sig om Skibsbevægelser og lignende konkrete Ting. Spørgsmaalet er da, om der fra

Efterretningstjenesten er tilgaaet Regeringen Meddelelser den paagældende Dag?

Mørch: Efterretningstjenestens Meddelelser gik gennem Søværnskommandoens, som sørgede for, at Regeringen blev underrettet. Det eneste beroligende, der kan tænkes i den Forbindelse, skulde maaske være — men det var først den 8. April —, at de 3—4 store tyske Skibe, »Lützau« og de andre, var staaet Skagen ud, saa de havde i alle Tilfælde ikke noget med Danmark at gøre.

Westermann: Jeg vil gerne stille Orlogskaptajnen det Spørgsmaal, om det var Orlogskaptajnens Virksomhed før eller efter den 9. April, der foranledigede, at Orlogskaptajnen blev sendt til Sverige, saavidt jeg husker i Efteraaret 1943?

Mørch: Det var for saa vidt efter den 9. April. Formaalet var i Almindelighed at snakke med Svenskerne. Det havde ikke noget med den 9. April at gøre, mener jeg.

Westermann: Det havde altsaa ikke noget at gøre med, at Orlogskaptajnens Person var i Fare i Anledning af Papirer, der var fundet.

Mørch: Naa, »Rejsen« i Efteraaret 1943; jeg var to Gange i Sverige i 1943; sidste Gang for at blive der.

Westermann: Men da Orlogskaptajnen blev sendt væk for at blive væk?

Mørch: Det var decideret, fordi jeg overhovedet ikke kunde virke i Danmark længere, fordi jeg mente, at der var Opgaver, som jeg kunde løse uden for Danmarks Grænser med større Effektivitet end inden for Danmark.

Westermann: Det var ikke, fordi man mente, at Orlogskaptajnens Person var i Fare?

Mørch: Ja, det var den maaske nok, men det tror jeg ikke man regnede med i og for sig. Man regnede med, at jeg kunde virke mere effektivt dér end herhjemme.

Rasmus Hansen: Jeg gaar tilbage til et Spørgsmaal, som Hr. Bomholt rejste, om, hvorledes Efterretningsvæsenet fungerede den 7. April. Der staar i den Redegørelse, som Kommissionen har modtaget fra forhenværende Forsvarsminister *Alsing Andersen*, følgende, som jeg med Formandens Tilladelse gerne vil citere:

»Søndag den 7. April meddelte Udenrigsministeren mig pr. Telefon et Rygte fra Berlin om, at en Transportflaade var afgaaet fra tysk Østersø-

havn den 4. April Vest paa for at naa sit Bestemmelsessted den 11. April. Jeg lod forespørge i Marineministeriet, hvor Viceadmiralen meddelte, at man ingen Observationer havde gjort, der kunde underbygge dette Rygte*).

I den Anledning vil jeg gerne spørge Orlogskaptajnen: Kan det tænkes, at Viceadmiral *Rechnitzer* har svaret Forsvarsministeren paa den her skildrede Maade uden at have konfereret med Efterretningssektionen?

Mørch: Det har han ikke gjort; han har ikke direkte til Besvarelse af dette Spørgsmaal konfereret med Efterretningssektionen. Men Admiralen var jo løbende underrettet om de Oplysninger, der forelaa, og skulde derfor kunne svare nogenlunde paa staaende Fod.

Rasmus Hansen: Det vil altsaa sige, at De har ikke haft nogen Efterretninger paa det Tidspunkt i Marinens Efterretningssektion vedrørende dette Forhold?

Mørch: Ikke ud over den af Kommandørkaptajn *Kjolsen* afgivne Oplysning, at Flaaden var afgaaet. Vi har ikke konstateret med andre Midler, at den var væk fra den Havn dernede, og heller ikke, hvor den gik hen. Den forsvandt altsaa ud i Østersøen.

Rasmus Hansen: Der er heller ikke paa den givne Foranledning gjort Skridt til at foretage særlige Undersøgelser?

Mørch: Nej, det er der ikke, for vi havde i og for sig saa nogenlunde kontrolleret, hvad der skete i Østersøen, med de dagligt virkende Midler og kunde ikke komme i Forbindelse med Tyskland uden gennem Kurér paa det Tidspunkt.

Westermann: Der forelaa dog for Efterretningssektionen allerede Søndag den 7. April store Bevægelser af tyske Skibe nordpaa gennem Storebælt ... (*Mørch:* Ja) ..., og dette bliver altsaa ikke indberettet om Aftenen, da man spurgte, om der var noget usædvanligt?

Mørch: Indberettet?

Westermann: Da Forsvarsministeren paa Udenrigsministerens Anmodning Søndag den 7. April om Aftenen forespurgte Viceadmiralen, om der var noget unormalt, vidste man, at der havde været store Flaadebevægelser igennem Storebælt, men svarede, at alt var fuldstændig roligt.

Mørch: Ja, det Svar har jeg ikke afgivet; det staar for Admiralens Regning.

Aksel Møller: De sagde før til Hr. Rasmus Hansen, at den 7. April vidste man ikke andet end det, som *Kjolsen* havde indberettet om Transportflaadens Afgang ... (*Mørch:* Ja) ..., men jeg forstod paa et Svar, De gav mig før, at denne Meddelelse, som var kommet i en Chiffertelefonmeddelelse til Udenrigsministeriet, havde De ikke og fik De ikke.

Mørch: Nej, men det er altsaa gaaet ind i den almindelige Samtale: nu er de væk derfra, hvor er de henne? Jeg har ikke set det Telegram; det er ikke lagt paa mit Bord.

Aksel Møller: De har hørt om det?

Mørch: Jeg har hørt, at nu er Flaaden væk, nu gaar de nordpaa, og hele Billedet var ogsaa, naar man ser paa Farvandets Udstrækning, overordentlig flydende, for det var Masser af Skibe, den ene Nat saa mange, den næste Nat saa mange. Dertil kom, at forskellige Fejl i Dechifreringen gjorde, at vi mente der var mange flere Skibe, end der egentlig var, idet en-cifrede Tal blev til to-cifrede.

Bomholt: Orlogskaptajnens Redegørelse for Forholdet til Viceadmiral *Rechnitzer* var mig lidt uklar. Var der ikke et metodisk Samarbejde? Hvem var de faktiske overordnede, og hvorledes var Samarbejdet med vedkommende?

Mørch: Den faktiske overordnede var Chefen for Marinestaben, Kontreadmiral *Hammerich*, idet Efterretningssektionen indgik som en af Sektionerne i Marinestaben, og Admiral *Rechnitzers* Forhold til os var tjenstligt korrekt, men han tilkaldte overordentlig sjældent mig direkte.

Arnth Jensen: Med Hensyn til Indberetningen af 7. April staar der udtrykkeligt i Admiralens Beretning, at han har faaet at vide, at der er og har været Hjelpekrydsere og Mineskibe, som har passeret Storebælt. Det stammer vel fra Efterretningstjenesten?

Mørch: Ja, det er klart; hvad Admiralen vidste af den Art, vidste han enten som Følge af Indberetninger, skriftlige Indberetninger, altsaa om Starten i Tyskland, eller gennem de Midler, vi havde til Raadighed her, Fyrskibe, Fyr og vore Skibe i Bælterne, Koffardiskibe, Fiskere.

Formanden: Der er et Spørgsmaal, vi savner lidt Klarhed over. Den 9. April gaar dette Skib ned gennem Øresund, og Kl. 4.02 eller 4.03 meddeler Middelgrun-

*) Jfr. A. 43.

den Lynetten, at dette Skib er gaaet ind, men Lynetten meddeler ikke noget før Kl. 4.17. Hvorledes kan det være, at Efterretningstjenesten ikke virkede hurtigere?

Mørch: Det er ikke Efterretningstjeneste i den Forstand at telefonmeddele en Observation fra Lynetten. Det er ikke at forstaa som direkte Efterretningstjeneste. Det er i alt Fald ikke noget, som Chefen for Efterretningstjenesten har Ansvaret for, om en Telefonmeddelelse kommer hurtigere eller langsommere igennem. Det er et almindeligt Forhold mellem den indberettende og den, der modtager Indberetningen. Det var ikke mig, der modtog Meddelelserne i Marineministeriet; det var der et særligt Organ, der gjorde, Søværnskommandovagten. Det er ikke det, man kalder Efterretningstjeneste.

Formanden: Saa har jeg misforstaaet Efterretningstjenestens Opgave. Man rapporterer her fra Middelgrundsfortet til Lynetten, at der er et Skib, som man ikke kan bestemme, og i en Situation af den Beskaffenhed, som Orlogskaptajnen har gjort Rede for, idet det var Deres Mening, at der vilde ske noget den Nat, maa det være af Betydning, naar man overhovedet giver denne Meddelelse, at den kommer hurtigt, og man kan ikke kalde det hurtigt, naar man paa Lynetten har været 14—15 Minutter om at sende den videre. Saa forstaaer jeg, at naar den er kommet til Efterretningstjenesten — hvis den er kommet der —, er den ikke gaaet videre; man har ikke meddelt Hærens Efterretningstjeneste, at der skete noget saadant.

Mørch: Saavidt jeg ved, er disse Forhold forklaret i Detailler i Søværnskommandoens Generalrapport, og et af de Udtryk, der anvendes, er saavidt jeg husker, at Situationen allerede paa det Tidspunkt var i den Grad i Opløsning, at Folk skulde, havde jeg nær sagt, først finde ud af, hvad det egentlig var, der skete. Og de Led, der skulde telefonere ind, bliver maaske afbrudt i Telefoneringen for at faa yderligere Oplysning om, at nu kan man se, at der gaar Folk i Land fra Skibet o. s. v. Jeg tror, det er nødvendigt eller ikke uforklarligt, at en saadan Meddelelse forsinkes, naar Begivenhederne faktisk er ved at ske. Der sidder jo ikke altid en Officer ved Enden af en saadan Telefon; der sidder maaske en Mand, der faar dikteret fra en Officer, som staar og kigger efter,

hvad det egentlig er, der foregaar. Jeg tror ikke man kan sige, at denne Forsinkelse i og for sig er mærkværdig. Personlig synes jeg, det er lidt længe, men det viser sig erfaringsmæssigt, at hvis man ikke har et direkte Meddelelsesmiddel, en speciel Telefon, som virker samtidig med at man ser, saa tager det et Stykke Tid. Jeg tror ikke man kan sige, at der er noget mærkværdigt i, at det har været et Stykke Tid.

Formanden: Jeg forstaaer, at Marinens Efterretningstjeneste den 8. April om Aftenen ikke har instrueret nogen som helst om, at de skulde være særlig paa Vagt, fordi der rimeligvis vilde ske noget om Natten mellem den 8. og 9. April?

Mørch: Det var ikke Efterretningstjenestens Opgave at instruere. Varsel om, at Folk skal være paa Vagt, gives paa den Maade, at Søværnskommandoen f. Eks. giver Sikringstjeneste 3 i Stedet for Sikringstjeneste 1. Saa bliver alting skærpet, og saa maa den enkelte Chef, som har Ansvaret, yderligere instruere sine Skildvagter. Og jeg er ganske overbevist om, at det havde de faaet at vide derude ved Kystdefensionen.

Formanden: Efterretningstjenestens Opgave er altsaa ikke at bringe Meddelelse under en saadan Situation? Efterretningstjenestens Opgave er kun at undersøge ude omkring i Verden og her i Landet, om der er noget foruroligende, men naar der indtræffer noget i den givne Situation, har Efterretningstjenesten ingen Pligter, ingen Opgaver?

Mørch: Nej, Hr. Formand, det er ikke rigtigt. Der er en Forskel paa det, man forstaaer ved en organiseret Efterretningstjeneste, og det, der hedder Meldetjeneste. Efterretningstjenesten har ikke efter mit Skøn noget Ansvar for og kan ikke have Ansvar for, at f. Eks. Ordonnanserne fra Tjenestestedet gaar hurtigt ned til deres Chef. Det er et lokalt Forhold, som »Centralen« umuligt kan gribe ind i. Og der var ingen Tvivl om, at de, der indberettede derude, gjorde det saa hurtigt, de kunde. Hvis der havde været Sikringstjeneste 3, havde alle Brikkerne imidlertid været meget mere beredt. Men jeg tror jeg maa sige, at selvom Situationen er spændt, kan man ikke bebrejde dem, der sidder inde i Centrum, at der ikke enten telefoneres hurtigt nok eller at det ikke gaar hurtigt nok. Det er et lokalt Forhold.

Formanden: Jeg har fremdraget det, fordi Orlogskaptajnen i Begyndelsen sag-

de, at hvis Marinens Efterretningstjeneste havde været bekendt med Gesandt *Zahles* Indberetninger, kunde man have foretaget sig mere. Man tillægger det alt-saa større Betydning at faa en Indberetning fra en Gesandt end i den givne Situation at faa en Indberetning fra Lynetten om, hvad der er passeret.

Mørch: Nej.

Formanden: Saa er det mig, der misforstaar Opgaven for Efterretningstjenesten og saa er der ikke mere at tale om.

Mørch: En Indberetning fra Gesandten bevirker, at det militære Billede bliver strammere, og derefter skærpes alting.

Chr. Christiansen: Jeg vil gerne spørge Orlogskaptajnen, om De var i Marineministeriet den paagældende Morgen fra Kl. 4 eller noget freмefter.

Mørch: Lidt før fire var jeg der igen.

Chr. Christiansen: Hvornaar faar De Telefonmeddelelsen fra Lynetten Kl. 4.17?

Mørch: Den har jeg ikke faaet personlig. Jeg sad ikke og tog imod Telefonen. Den gik ind til Vagten i Marineministeriet, han tog imod den Meddelelse, og Vagten skulde ikke sende Meddelelsen gennem mig til dem, der i øvrigt havde Ansvar for Begivenhederne. En saadan Detailmeddelelse, der kommer ind, gaar ikke gennem Efterretningstjenesten. Jeg tror, der maa være en Misforstaaelse. Efterretningstjenesten ligger over den daglige Telefonering eller Udbringning; saa den er gaaet direkte ind til Vagten og derfra til Admiralen; i grove Træk fra Observationsstedet til Vagten og derefter til Admiralen.

Chr. Christiansen: Jeg forstaar, der kan være nogen Misforstaaelse der, men det, der interesserer mig, er at vide alt, hvad der foregaar med den Melding, hvor den, om jeg saa maa sige, standser eller om der i Organisationen er eller var saadanne Muligheder med Hensyn til, hvad der gaar til Marinen af den Slags, som kunde have et videre Perspektiv. Gik det til Generalkommandoen og omvendt? Jeg spørger derfor, hvordan denne Meddelelse er kommet, hvordan der er gaaet frem med den, om den muligvis var standset og hvorfor den var standset; det er muligvis ikke Efterretningsvæsenet, men Meldingstjenesten, der er nogen Usikkerhed med.

Mørch: Nej, den er ikke standset; den har været længer undervejs fra Observationsstedet til Søværnskomman-

doen. Hvad der derefter skal ske, Viderebefordring til Generalkommandoen m. fl., kommer ikke til at foreligge fuldt ud i dette Tilfælde, for saa er København besat.

Strøm: Jeg forstaar det saadan — saaledes forstod jeg ogsaa Oberstløjtnant Nordentoft, Chefen for Efterretningstjenesten, at der var et nøje Samarbejde mellem Hærens og Marinens Efterretningstjeneste, saaledes at de havde Forbindelse med hinanden praktisk talt hver Dag (*Mørch:* Ja). Den 4. April meddeler Hærens Efterretningssektion Ministeriet, at Skibene i Swinemünde og Stettin indlader Krigsmateriel om Natten og de store Kraft durch Freude-Skibe indtager Halm, hvilket tyder paa Troppetransport over længere Strækning. Endvidere oplyses der, at det den 4. April meldes efter hollandsk Kilde, at en tysk Aktion mod Skandinavien syntes umiddelbart forestaaende. En direkte Aktion mod Narvik blev forudset, og i denne Forbindelse nævntes tillige, at man maatte regne med en Besættelse af Dele af Skandinavien. Har De faaet denne højst alarmerende Indberetning fra Hærens Efterretningstjeneste?

Mørch: Jeg har ikke læst den, men jeg er kendt med den.

Strøm: De er bekendt med den?

Mørch: Ja, med Indholdet.

Chr. Christiansen: Orlogskaptajnen sagde lige før, at saa vilde København være besat. I den Anledning vil jeg gerne lige gøre Rede for nogle Tidspunkter, som viser, at der er et Mellemspil, som kunde have været udnyttet, hvis Organisationen havde fungeret. Kl. 4.17 var Admiralen i Marineministeriet, det staar i vore Indberetninger. Besættelsen af Kastellet foregaar, saa vidt man kan se af Beretningen, i Tiden mellem 4.48 og 4.55, for da bliver Norgesporten sprængt. Med andre Ord der er et Tidsrum i hvert Fald fra 4.17 til 4.48; er der overhovedet ikke i det Tidsrum sket en Meddelelse, der gør, at et af de ydre militære Omraader, som ligger nærmest Havnen, bliver alarmeret. Kan De sige noget om det?

Mørch: Nej, det er ikke Efterretningstjenestens Omraade at alarmere, den modtager Meddelelser, og har disse en saa intim Karakter, at det foregaar inden for selve Byen, gaar det uden om mig som Chef; hvis de yderligere skulde gaa igennem mig, vilde de blive ekstra forsinket, de gaar direkte ind til dem, som derefter skal handle.

Formanden: Orlogskaptajnen fik slet ingen Meddelelse om Telefonmeldingen paa det Tidspunkt?

Mørch: Ikke andre end dem, der kom ind i Søværnskommandoen. Jeg var deroppe og hørte, at nu kommer Skibet ind; saadan set fik jeg Meddelelse, men ikke personlig.

Formanden: Men Orlogskaptajnen foretog sig intet, de De hørte det?

Mørch: Jeg havde ikke andet at foretage mig end yderligere at finde ud af, hvad der foregik i hele Landet.

Chr. Christiansen: Der foreligger ogsaa i Dokumenter, vi har, en Meddelelse om, at der paa Politiets Fjernskriver, saa vidt jeg husker, fra Haderslev skulde være kommet en Indberetning om visse foruroligende Ting i Sønderjylland. Jeg vil gerne spørge: Hvornaar fik Orlogskaptajnen denne Meddelelse, som altsaa er kommet paa Politiets Fjernskriver Natten mellem den 8. og 9. April?

Mørch: Jeg fik den umiddelbart efter. Saa vidt jeg husker, blev den telefoneret hjem, og i alle Tilfælde var det saaledes, at Søværnskommandoen blev bekendt med den. Den er kommet gennem Vagten, hvad der er endnu vigtigere, end at jeg fik den. Den gik ind i det samlede Billede af Situationen i Løbet af Natten. Den gik til Generalstabens Efterretningssektion, og de telefonerede den over til Vagten derovre, og jeg tror den

som Sikkerhed ogsaa gik direkte fra Politiet til Marineministeriet eller Søværnskommandoen.

Harald Petersen: Hr. Chr. Christiansen talte om forskellige Tidspunkter, der kunde være benyttet, og Orlogskaptajnen blev spurgt, hvad Orlogskaptajnen foretog sig. Men er Forholdet ikke det, at ganske uanset, hvad man maatte have faaet at vide, kunde de militære Myndigheder ikke foretage sig noget, før de fik Ordre fra de politiske Myndigheder?

Mørch: Det er et meget svært Spørgsmaal for mig at besvare, det ligger uden for mit Omraade.

Harald Petersen: Orlogskaptajnen blev spurgt om, hvad han foretog sig paa egen Haand, saa er det jeg siger: Har De overhovedet nogen Myndighed til at foretage noget?

Mørch: Nej, det havde jeg ikke, det laa uden for min Kompetence at alarmer.

Bomholt: Til yderligere Oplysning om det Spørgsmaal: Blev der foretaget maritim Flyverrekognoscering?

Mørch: I Almindelighed?

Bomholt: I de sidste Dage.

Mørch: Ja, det gjorde der. Der staar i Beretningen, at der var en Rekognoscering i Kattegat og langs Vestkysten og en i Østersøen Syd for Lolland—Falster og i Store Bælt.

Formanden: Jeg tror saa, vi kan sige Orlogskaptajnen Tak.

Afhøringen sluttet Kl. 10.10.

For Kommissionen mødte derefter paany Viceadmiral H. Rechnitzer.

Formanden: Viceadmiralen maa undskylde, vi er blevet lidt forsinket, det varedede længere med Orlogskaptajn *Mørch*, end vi havde beregnet, vi havde troet, vi kunde fuldføre Afhøringen paa en halv Time. Vi er kommet til følgende

Afsnit p. (A. 194).

Bomholt: Der staar paa Side 194,

»at det maa betegnes som en ren *Tilfældighed*, at det eneste ledige Kajstykke ved Langeliniemolen, som det tyske Skib benyttede som Anløbsplads, var saaledes beliggende, at Trekroner dækkede Middelgrundsfortet, saaledes

at Beskydning ved Landsætningen ikke kunde foretages herfra.«

Er der foretaget Undersøgelser af, hvorvidt det er en Tilfældighed.

Rechnitzer: Nej, det tror jeg ikke.

Bomholt: Er det blot Filosofi i Almindelighed?

Rechnitzer: Nej, det nævnes i den Indberetning, der er kommet fra Kystdefensionen. Det er derfra, jeg har det.

Westermann: Jeg kan oplyse, at jeg selv var ude paa Langelinie den 8. April om Aftenen; der laa nogle tomme tyske Kuldampere; de afgik Kl. 10 om Aftenen, saa blev den Plads ledig.

Bomholt: Det tyder ikke paa, at det var rent tilfældigt.

Westermann: Nej.

Rechnitzer: Det er som sagt den Indberetning, der foreligger fra Kystdefensionen, mere kan jeg ikke sige.

Formanden: Vi gaar derefter over til næste Afsnit:

Afsnit r. (A. 195).

Westermann: Nederst paa Side 195 skriver Viceadmiralen, at hvis Isforholdene havde tilladt normal Vagt- og Patrouilletjeneste, vilde man have kunnet imødegaa disse Fartøjer paa betryggende Maade enten ved de udstationerede Fartøjer selv eller eventuelt fra Middelgrundsfortet. Dér vil jeg gerne spørge, om Viceadmiralen virkelig mener, at Middelgrundsfortet den 9. April om Morgen var saaledes bemannet og forberedt, at Beskydning kunde have været aabnet med kort Varsel.

Rechnitzer: Paa samme Maade som Forterne altid var med, naar der var Luftpassage; det har været nogenlunde tilsvarende, vil jeg gaa ud fra.

Westermann: Forholdet er netop det, at der ikke var Besætning paa Middelgrunden, idet der kun var den Stambesætning, der skulde paa Eksercerskole den 9. April om Morgen.

Rechnitzer: Selv om det kun var Stambesætning, skulde der ikke meget til for at skyde et Skud mod forbipasserende Skibe.

Westermann: Naar der kun er Tale om enkelte Skud, men naar der er Tale om Skydning, saa man kan sænke Skibene, kræver det alligevel en Besætning, som er uddannet, og disse Mennesker havde højest været der fire Dage.

Rechnitzer: Der er altid nogle faste Mennesker, som kunde skyde paa et Par Skibe, der kommer ind; jeg kan ikke tænke mig andet.

Arnth Jensen: Side 196 i Admiralens Beretning staar der, at man kunde ikke hindre de tyske Skibes Hensigt om at løbe ind til de nævnte Havne, det vil sige Kysthavnene Korsør og Middelfart, men det kunde godt have været hindret,

»saafremt danske Orlogsskibe havde befundet sig indenfor selve Havneomraaderne eller i deres umiddelbare Nærhed.«

Havde man aldrig tænkt paa at lægge Orlogsskibe i disse Havne?

Rechnitzer: Nej, det vilde efter min Mening have været en fuldstændig umulig Opgave, naar man samtidig havde hele Neutralitetsbevogtningen. Det vilde faktisk have været ugørligt.

Arnth Jensen: Er Admiralen ikke bekendt f. Eks. med den Landgangsmanøvre, der holdtes i 1938, vist ved Korsør; det var netop en Manøvre, som tog Sigte paa et saadant Overfald. Har man slet ikke overvejet, at et saadant Overfald kunde finde Sted?

Rechnitzer: Jo, fra Tid til anden har man haft mange Øvelser. Hvis der var Tale om mindre Landsætningsforsøg, kunde det godt være, man kunde have haft Skibe o. s. v. til Raadighed, men hvis man havde tænkt sig det fra Hærledelsens Side, maatte man ogsaa fra Hærens Side have stationeret Tropper i samtlige Havne, men det forekommer mig, at hele vor Neutralitetstjeneste forbød en saadan Ordning, det vilde fuldstændig forhindre, at vi havde Skibe paa Søen, hvor der kunde finde Krænkelser Sted, men deres Opgave var ikke under de forhaandenværende Forhold med Tanken henvendt paa, at der kunde være kommet et saadant Aggressionsforetagende fra Tyskland.

Arnth Jensen: Det drejer sig ogsaa om Placeringen af Landstyrkerne. Spørgsmaalet er, om man overhovedet ikke i den spændte Situation har overvejet Muligheden af, at der kunde foregaa netop det, som der skete.

Rechnitzer: Det har ikke været Genstand for Drøftelse, heller ikke i Møderne hos Forsvarsministeren.

Formanden: Vi gaar saa til næste Afsnit:

Afsnit s. (A. 196).

Westermann: Admiralen har her under Redegørelsen over for Kommissionen hævdet, at naar der ikke blev foretaget noget, skyldtes det dels, at Admiralen skønnede, at disse tyske Flaadebevægelser var rettet udelukkende mod Norge, og dels det Synspunkt, at Admiralen ikke tillagde det reel Betydning, om vi havde forøget Sikringsstyrke. I den Samtale, Viceadmiralen har med den tyske Viceadmiral *Mewiss*, udtaler han over for denne:

»I Tillid til de givne Løfter havde jeg fraraadet at træffe ekstraordinære

eller skærpede Forholdsregler til Trods for de truende Rygter.«

Dér vil jeg gerne spørge: Hvilke af Argumenterne mener Admiralen har været afgørende i Deres Dispositioner i de Dage? Var det de Løfter, der var givet i Berlin over for Admiralen eller over for de andre af Admiralen anførte?

Rechnitzer: Det var i alt væsentligt ikke alene Løfterne, for Løfterne ved man bliver mange Gange brudt, men det var min Opfattelse, at selv et forstærket Beredskab i Tilfælde af Storangreb eller Angreb fra tysk Side ikke i Virkeligheden kunde forhindre eller imødegaa med Udsigt til Resultat et saadant Angreb. Det var mit Hovedsynspunkt.

Westermann: Den Samtale med Admiral *Mewiss* skal nærmest betragtes som en Bebrejdelse, Admiralen retter over for den tyske Myndighed, at der var afgivet saadanne Løfter i den givne Situation?

Rechnitzer: Ja, afgjort.

Bomholt: Paa Side 197 staar der, at Storadmiral *Raeder* anmodede Viceadmiralen om at forblive i sin Stilling. Opfattede Viceadmiralen det som en fornærmelig Udtalelse over for en dansk Embedsmand?

Rechnitzer: Nej, det gjorde jeg ikke.

Formanden: Vi gaar saa til næste Afsnit:

Afsnit t. (A. 198).

Da ingen ønskede at stille Spørgsmaal til dette Afsnit, gik man til:

Afsnit u. (A. 202).

Westermann: I Anledning af Admirals Afgang fra Søværnet udtaler Admiralen her:

»De tyske Officerer skulde ved Besøget have ladet falde en Bemærkning om, at Sagen allerede praktisk talt var i Orden.«

Den tyske Søofficer, der kom ud paa Holmen sammen med den daværende Kommandørkaptajn *Vedel* — det var en Kapitän zur See —, udtalte i flere Søofficerers Paahør, henvendt til daværende Kommandørkaptajn *Vedel* følgende: Om de nye Torpedobaade, som ikke var Minestrygere, sagde Viceadmiral *Rechnitzer*, at dem kunde vi ogsaa faa.

Denne Bemærkning blev ikke besvaret af Kommandørkaptajn *Vedel*, men jeg vil gerne i Anledning af det, Viceadmiralen fremfører, give Dem Lejlighed til at fralægge Dem den Udtalelse.

Rechnitzer: Absolut, jeg har aldrig nogen Sinde brugt en saadan Udtalelse. Hele min Indstilling var, som jeg ogsaa tror det fremgaar tydeligt og klart, mod ethvert Samarbejde med Tyskerne.

Westermann: Disse tyske Officerer, der kom derud sammen med Kommandørkaptajn *Vedel*, skulde undersøge de gamle Minestrygeres Evne til at foretage Minestrygning af danske Farvande, og de omtalte udtrykkeligt denne Udtalelse af den tyske kommanderende Officer, Kapitän zur See, hvorefter Viceadmiralen havde udtalt, at disse store Baade, »Glentebaadene«, kunde de ogsaa faa. Det forargede Søofficererne derude, at en saadan Udtalelse kunde falde fra Viceadmiralens Side, og derfor vil jeg gerne give Viceadmiralen Lejlighed til at fralægge sig den.

Rechnitzer: Jeg har allerede fralagt mig den saa kraftigt, som jeg overhovedet kunde, det er positivt urigtigt. Jeg sagde til Admiral *Mewiss*, at de egnede sig overhovedet ikke til Minestrygning, og saa sagde Admiral *Mewiss*: Jeg har tænkt at tage ud til Holmen for at se, hvor uegnede de er til Minestrygning. Jeg tror, at det af Referatet af Samtalen med *Mewiss* fremgaar, at jeg paa det bestemteste har fraraadet ethvert Samarbejde med Tyskerne, og at vi skulde holde rene Linier.

Afsnit v. (A. 202).

Westermann: I det næstsidste Stykke før Stregen Side 205 skriver Admiralen:

»Jeg ansaa det derfor for min Pligt ikke at give efter for en følelsesbetonet Stemning og dermed Ønsket om et forstærket Krigsberedskab.«

Dér vil jeg gerne spørge, hvad Viceadmiralen forstaar ved »en følelsesbetonet Stemning«, idet de Krav, der er stillet om forøget Beredskab, blev fremsat af den kommanderende General *Prior* og Chefen for Generalstaben *Gørtz*. Mener Admiralen ikke, at der i de Oplysninger, som forelaa i Løbet af den 8. April, virkelig forelaa Realiteter, som krævede et forstærket Beredskab og ikke kunde be-

tegnes som følelsesbetonede, men i høj Grad som realitetsbetonede?

Rechnitzer: Jeg mener nærmest hermed, at rent umiddelbart havde det selvfølgelig været det nemmeste for mig at foreslaa, at man gik over til forstærket Beredskab, men under saa alvorlige Omstændigheder er det nødvendigt for en ledende Militær at anlægge udelukkende saglige Synspunkter, han maa se paa det, som er det væsentlige, det afgørende for vort Lands Fremtid. Det er givet, at det selvfølgelig efter hvad jeg kalder en mere følelsesbetonet Indstilling havde været langt lettere for mig i det givne Øjeblik at gaa over til Sikringstjeneste 3, det havde været saa let som ingenting. Naar jeg ikke gjorde det, var det ud fra en saglig Vurdering, ud fra mit Skøn over Forholdene og ikke ud fra, hvad ens Følelse kunde tilsige under de givne Omstændigheder.

Westermann: Vil Viceadmiralen dermed mene, at General *Priors* og General *Gørtz*' Indstilling ikke var saglig?

Rechnitzer: Absolut ikke, det kunde ikke falde mig ind.

Westermann: Viceadmiralen siger, at han ansaa det for sin Pligt ikke at give efter for de Krav, der var stillet, og da de var stillet af de to Generaler, maa det altsaa være de to Generaler, der har handlet ud fra en følelsesbetonet Stemning, og der mangler jeg stadig Viceadmiralens Forklaring paa, hvad det er for en følelsesbetonet Stemning, der er Tale om.

Rechnitzer: Det har i Virkeligheden ikke Hensik at Hærens Forhold.

Westermann: Viceadmiralen siger, at det gælder kun for vore egne Forhold, dermed forstaar jeg Marinens Forhold. Saa vil jeg spørge: Hvem i Marinen har stillet disse Krav, som Viceadmiralen betegner som værende stillet ud fra en følelsesbetonet Stemning?

Rechnitzer: Jeg tror, jeg har prøvet, saavidt jeg har kunnet, at give Udtryk for, hvad jeg har ment med det. Jeg har ment, at jeg i Øjeblikket ansaa det for det lykkeligste for vort Land ikke at give efter for ens øjeblikkelige Følelser ved saadanne Lejligheder, men kun lade det saglige Moment være afgørende for ens Indstilling og for de Forslag, man eventuelt kunde komme med.

Westermann: Jeg vil gerne spørge Viceadmiralen om, hvem der inden for Marinen har fremsat det af Viceadmiralen omtalte Ønske om et forstærket Krigsberedskab.

Rechnitzer: Det er der ingen, der har gjort.

Westermann: Det er der ingen inden for Marinen, der har gjort?

Rechnitzer: Nej, »Ønsket« skal ikke sættes i Relation til andre Mennesker, det skal nærmest sættes i Relation til mig selv, at man paa det givne Tidspunkt kunde ønske et forstærket Krigsberedskab. Det har ikke været min Tanke, at denne Bemærkning skulde have Hensik paa, at der fra anden Side er fremsat Ønsker. Maaske har jeg ikke brugt et tilstrækkelig rigtigt Udtryk, men saaledes har min Mening i alt Fald været.

Westermann: Maa jeg have Lov til at spørge Viceadmiralen: Viceadmiralen mener ikke, at der paa noget Tidspunkt af Chefen for Marinestaben er fremsat et saadant Ønske over for Viceadmiralen?

Rechnitzer: Nej, hverken fra hans Side eller fra mine Medarbejderes Side.

Bomholt: Erkender Viceadmiralen, at samtlige de opstillede Argumenter, der skulde vise, at Tyskland ikke agtede at angribe Danmark, har været urigtige?

Rechnitzer: Det er stadig væk min Opfattelse, at man ikke fra den tyske Krigsmarines Side i Virkeligheden har næret noget Ønske om et Angreb paa Danmark, jeg kan heller ikke tænke mig det ud fra de Forhandlinger, der var. Og det var højst ejendommeligt, at man om Lørdagen fra den herværende tyske Marineattaché kunde faa Meddelelse om, at den tyske Krigsmarines Overkommando havde givet Tilslutning til Leverance af Materiel, og at man samtidig med, at man paabegyndte Forhandlinger med Hensyn til at faa Spærringerne, saavel de tyske som de danske, i Orden, kunde gaa med saadanne skumle Planer. Derfor vægrede jeg mig ved at tro, at den tyske Krigsmarine i Virkeligheden skulde have haft de Hensigter. Og mit Indtryk af Storadmiral *Raeder* var, at han var en i enhver Henseende særdeles retsindig og reel Mand, jeg har ikke andet Indtryk fra de Samtaler, jeg har haft med ham. Det er ogsaa senere sagt til mig — jeg ved ikke, om det passer, det er maaske oplyst for Kommissionen —, at da Udenrigsminister *Erik Scavenius* var i Berlin i Anledning af Antikominternpagten, sagde Storadmiralen ved den selskabelige Sammenkomst i den Anledning: Ja, det var ikke med vor Billigelse, at dette Angreb paa Danmark fandt Sted, men jeg blev overstemt i Krigsraadet. Jeg giver ikke denne Meddelelse ud for

andet, jeg har hørt den, det er muligt, den er rigtig, det er muligt, at den ikke er rigtig, men saaledes har jeg hørt den refereret, og det stemmer ganske godt med de Indtryk, jeg fik dernedefra, ellers var der ikke megen Grund til de mange Forsikringer af venskabelig Natur og til det Samarbejde, der var med Hensyn til Bæltspærringerne.

Bomholt: Viceadmiralen vil altsaa mene, at disse Argumenter stadig væk er gyldige, selv om Historien har vist noget andet?

Rechnitzer: Nej, man maa vel vente, indtil der vel sagtens engang kommer Indberetning fra den tyske Generalstab. (*Afbrydelse*). Den kommer maaske ikke, men der foreligger vel Materiale i Tyskland, de er meget grundige som Regel; det var de ogsaa under den forrige Krig, da kom der meget fyldige og indgaaende Referater af alt, hvad de havde foretaget, og af alle de Drøftelser, der var foregaaet.

Bomholt: Viceadmiralen svinger sig op til poetiske Udtryk Side 194.

»Med glemte Løfter og svegne Ord,
med Traktaters forrevne Ark,
med Brud fra i Aar paa Jer Ed
fra i Fjor,
har I gødet Historiens Mark.«

Var der ikke Grund til at tage denne Betragtning med ved Vurderingen af Forholdet til Tyskland?

Rechnitzer: Jo, nu bagefter.

Chr. Christiansen: Jeg vil gerne spørge Viceadmiralen, om det slet ikke har været i Deres Tanker, at hele det venskabelige Forhold, som tilsyneladende gjorde sig gældende fra den tyske Marine, var et Spil fra tysk Side lige fra Samtalerne med Storadmiralen og de øvrige venskabelige Indtryk, Viceadmiralen fik — jeg tænker her paa Spørgsmaalet om Minespærringernes hensigtsmæssige Ordning, jeg tænker paa denne Bevilling til de Krigsfartøjer, som ogsaa indløb i disse kritiske Tider. Det har aldrig været inden for Deres Tanker, at det hele var et Spil? — i hvert Fald havde vi i politiske Kredse ikke nogen større Forhaabninger til den Ikke-Angrebspagt, som blev gennemført i et tidligt Afsnit af Krigen. Det var meget interessant at høre, om De slet ikke har haft den Tanke, at det kun havde været et Spil for at dulme ethvert Forsøg her i Danmark paa overhovedet at gøre noget.

Rechnitzer: Nej, jeg har ikke.

Harald Petersen: Ja, det er det samme Spørgsmaal jeg er inde paa. Havde Viceadmiralen den Opfattelse, at man inden for de foresatte politiske Myndigheder havde den Tro, at det var det Spil, som Hr. Chr. Christiansen taler om. (*Rechnitzer:* Hvilke foresatte politiske Myndigheder?). Ja, det er i Tilslutning til det Spørgsmaal, som blev stillet af Hr. Christiansen, at jeg spørger Viceadmiralen. Der blev spurgt, om De havde nogen Forestilling om, at disse venskabelige Forsikringer var et Spil fra tysk Side. Har Deres Opfattelse der været en anden end de foresatte politiske Myndigheders, som De har haft at gøre med?

Rechnitzer: Nej. Maa jeg lige gøre en lille Bemærkning. Da jeg kom hjem, skrev jeg Dagen efter en Beretning, som samtlige Ministre fik at læse, og jeg har kun fra dengang Indtryk af, at man var særdeles veltilfreds med de Samtaler, som jeg havde haft Lejlighed til at føre nede i Berlin.

Afsnit x. (A. 205).

Arnth Jensen: Admiralen skriver Side 205,

»at en Stationering af det kampkraftige, udrustede Materiel i Bælterne, Sundet og tilgrænsende Farvande havde haft alle Betingelser for Ydelse af virkningsfulde Præstationer.«

Men naar det ikke skete, begrundet Admiralen det med, at det ikke paa Forhaand var gør ligt at give Forholdsordre til egne Enheder. Det forstaar jeg ikke rigtig. Kunde man ikke give den Forholdsordre til de stationerede Skibe, at naar der finder Angreb paa Havne Sted, eller naar Skibe gaar ind i Havne, maa man forlange at faa at vide, hvad Ærinde de gaar i, og fik man ikke tilstrækkeligt Svar, maatte der kunne skydes.

Rechnitzer: Ikke efter min Mening. Hvis man var begyndt uden Varsel, før der havde fundet Landsætning Sted, saa havde vi faktisk været i Krig med Tyskland med det samme. Jeg har nærmest ment, at som Forholdene laa, og hvis Farvandene ikke havde haft deres internationale Karakter, saa vilde f. Eks. en Stationering af Undervandsbaade paa Ruten op mod Norge gennem Bæltet op gennem Kattegat under de givne Forhold, hvis man altsaa havde kunnet an-

gribe, have haft alle Betingelser for i meget stor Stil at ødelægge Transportmateriel og meget andet. Men man kunde ikke paa Forhaand give saadan Ordre. Der var jo Passagefrihed i Bælterne, og jeg ved ikke, paa hvilken Maade man skulde have sagt paa Forhaand: Ja, under de og de Forhold skal I angribe. Jeg vil kun hævde, at hvis der f. Eks. var kommet et Ultimatum, som man ikke skulde besvare maaske før end efter 24 Timer, og hvis man kunde have stationeret Skibe paa den hensigtsmæssige Rute op gennem Kattegat, saa havde der været alle Betingelser for, at man kunde have øvet oven i Købet store Afbræk paa hele Transportmateriellet.

Arnth Jensen: Saa skriver De videre paa Side 205.

»Naar Overrumplingen lod sig gennemføre uden Modstand fra vor Side, maa dette ses i Relation til den Holdning, man fra dansk Side anser det for rettest at indtage.«

Tænker Admiralen dør kun paa egne Indtryk, eller tænker Admiralen ogsaa paa, at man fra politisk Side ønskede, at det skulde være saadan?

Rechnitzer: Jeg har nærmest tænkt paa begge Dele. Den almindelige Politik, vi førte, var jo en Neutralitetspolitik, som i og for sig ikke tog Sigte paa et Angrebsforetagende fra tysk Side.

Arnth Jensen: Ja, men Admiralen skriver videre:

»under Hensyn til de Konsekvenser, ekstraordinære Skridt herfra kunde have foranlediget«.

Saa maa det altsaa være Meningen med »man«.

Rechnitzer: Jeg mener dermed, at man ikke, som foreslaaet fra Hærledelsens Side, gik til en Mobilisering f. Eks., for det er vel ikke usandsynligt, at hvis der havde været Mobilisering, hvis der havde været stationeret Styrker f. Eks. rundt omkring ved Kysten, saa vilde disse mindre Landgangsforsøg, som fandt Sted, kunne være standset.

Afsnit y. (A. 206).

Strøm: Ved Møder her i Kommissionen udtalte Marineattaché *Kjølse* paa Forespørgsel fra mig om visse Overvejelser, som de nu havde gjort sig nede i Berlin, *Kjølse* og *Zahle*, og dør siger *Kjølse*:

»Mine Overvejelser gik ud paa, at vi skulde mobilisere og gennem en Mobilisering give Udtryk for, at vi var underrettede om Aktionen.«*)

Nu forstaar jeg det saadan, at Hr. *Kjølse* var oppe hos Viceadmiralen omkring den 1. April. Kan De erindre — jeg forstaar vel, at det maaske ikke saadan var netop Marineattachéens Opgave at tale om saadant noget —, men kan De erindre, om Marineattachéen paa daværende Tidspunkt talte om eventuel Mobilisering eller noget i den Retning?

Rechnitzer: Nej, absolut ikke efter min Erindring. Hele hans Opgave var jo udelukkende at referere, hvad der var foregaaet i Tyskland, det var ikke hans Opgave at komme med Forslag, og jeg har aldrig nogen Sinde hørt Forslag i den Henseende komme fra ham. Naar han nu har svunget sig op til disse Højder i sin Pjece, maa jeg sige, at det maa være hans Fantasi, der løber af med ham, for mig bekendt har der ikke været noget som helst i den Retning. Hvis jeg maa gøre en yderligere Bemærkning samtidig, vil jeg sige, at naar man nu taler saa meget om disse Advarsler og alle de andre Forhold, saa forekommer det mig i høj Grad besynderligt, at man, naar man havde den Indstilling, som Kommandørkaptajn *Kjølse* skal have haft, saa kunde forlade Berlin Søndag Aften og først komme tilbage Tirsdag Morgen. Hvis man virkelig fra den danske Marineattachés Side saa saa alvorligt paa Begivenhederne og havde det Indtryk, at Forholdene var saaledes, som det er kommet til Udtryk i hans Pjece, saa staar jeg ganske uforstaaende over for, at han giver efter for en Indbydelse fra den tyske Regering til Marine- og Militærattachéerne til at bese nogle Fæstningsværker. Det er ogsaa blevet mig meddelt bagefter, at adskillige af de daværende Marine- og Militærattachéer sagde Nej til Indbydelsen og blev i Berlin. Det forekommer mig bare underligt, at en Mand, der tænker, som Kommandørkaptajnen har gjort, kunde foretage en saadan Rejse paa det daværende Tidspunkt.

Bomholt: Jeg har ved tidligere Lejligheder bedt Viceadmiralen nærmere undersøge Forholdene vedrørende den besynderlige Uoverensstemmelse, der er mellem Hr. *Kjølse*'s Indberetninger og Viceadmiralens Referat af disse Indbe-

*) St. 52.

retninger. For mig er det et afgørende, i hvert Fald et meget væsentligt Spørgsmaal for Bedømmelsen af Viceadmiralens Redegørelse, og derfor vil jeg spørge Viceadmiralen, om Viceadmiralen har haft Lejlighed til at foretage en saadan Undersøgelse?

Rechnitzer: Jeg ved ikke, om det refererer sig til de Udtalelser, som kom fra Sverige?

Westermann: *Kjølens* Indberetning af 5. April.

Rechnitzer: Naa, skulde det være, fordi jeg gør opmærksom paa. Maa jeg lige

Westermann: Det var de venskabelige Forsikringer og Formodninger.

Rechnitzer: Efter min Mening har det ikke nogen som helst Relation til *Kjølens* Indberetning. Var det ikke Side 184? Jeg har sat Mærke ved det. Ja, her har jeg det. Hvis jeg maa

Westermann: Side 184, næstsidsste Afsnit.

Rechnitzer: Ja, der staar altsaa, jeg har sat Mærke ud for det:

»samt gentagne venskabelige Forsikringer fra tysk Side i Forbindelse med det genoptagne Samarbejde med Hensyn til Farvandenens Minerydning efter Isdriften.«

Naar man ser nærmere paa det, forekommer det mig, at det udelukkende kan tage Sigte paa de Forhandlinger, der har været med Marineattachéen, men ikke har noget at gøre med Kommandørkaptajn *Kjølens* Indberetning.

»Endvidere Formodningen om

o. s. v.«

har heller ikke nogen som helst Relation til *Kjølens* Indberetning. Det er muligt, at det ikke er helt klart udtrykt, men det har i hvert Fald været min Tanke med det, og hvis man ser nærmere paa det, synes jeg ikke godt, at man kan være i Tvivl om, at saaledes er Situationen i Virkeligheden. Men var det ikke det, Hr. Bomholt tænkte paa?

Bomholt: Jo. Hvis man gennemlæser *Kjølens* Rapport og derefter Viceadmiralens Referat, er det umuligt at se, at de to Ting kan have organisk indbyrdes Forbindelse, og man forstaar slet ikke Konklusionen, den, der bevirkede, at der ikke blev foretaget yderligere Forsvarsforanstaltninger. Denne Konklusion synes slet ikke at kunne bæres af det Referat af *Kjølens* Indberetning.

Rechnitzer: Jeg har allerede gjort opmærksom paa, at denne Eftersætning har ikke nogen Relation til *Kjølens* Indberetning:

»Dette bevirkede o. s. v.«

Det gaar altsaa dels paa Indberetningen fra Kammerherre *Zahle* og dels paa de Forsikringer, der var givet, altsaa om Samarbejdet vedrørende Farvandene, og endelig altsaa Formodningen fra min Side om, at Aktionen gjaldt en Diversion mod Norge, hvad man i og for sig maatte være forberedt paa paa det daværende Tidspunkt under Hensyn til de meget grove Neutralitetskrænkelser, der var sket paa norsk Territorium.

Der er en Ting, jeg blev forespurgt om forleden Dag m. H. t. en Uoverensstemmelse. Det var vist fra Hr. *Aksel Møllers* Side, jeg blev gjort opmærksom paa det. Jeg vil gerne gøre Rede for, hvorledes Forholdene ligger. Jeg havde skrevet i min Beretning, at det var om Eftermiddagen, men i Søværnskommandoens Beretning stod der »om Formiddagen.«*) I den Anledning vil jeg gerne oplyse, at jeg har i Sagens Anledning henvendt mig til Kommandørkaptajn *Pontoppidan*, der forklarer, at han sad i et Møde om Formiddagen i Marineministeriet sammen med den engelske og den franske Marineattaché. Der blev der telefoneret til ham fra den svenske Legation, at de havde faaet et Kodetelegram fra Stockholm, som de gerne vilde gøre ham bekendt med. Derefter tog han ned til Legationen. Det drejede sig, som det tidligere har været nævnt, om en Indberetning fra Chefen for Efterretningssektionen i Forsvarsstaben i Stockholm, hvori han skrev: Ihvorvel jeg gaar ud fra, at den Meddelelse, der nu kommer, maa være Dem bekendt gennem den Indberetning, der ved Kurérpost er afgaaet fra Berlin til København — det havde han altsaa vidst, de havde faaet den fra Berlin —, vilde han dog ikke undlade at gøre opmærksom paa, hvorledes de saa paa Forholdene. Da saa Kommandørkaptajn *Pontoppidan* kommer fra Legationen og kommer op i Marineministeriet, var jeg ikke til Stede der, fordi jeg fra halv to skulde til Møde hos Udenrigsministeren, hvorom Kommandørkaptajn *Pontoppidan* oplyser, at General *Stemann* og jeg var kaldt over for at faa Oplysninger om denne Indberetning fra Kammerherre *Zahle*, men Pon-

*) Jfr. A. 184 og A. 134.

toppidan var med det samme gaaet til Forsvarsministeren, som han havde truffet i Ministeriet, og havde gjort ham bekendt med den Meddelelse, der var kommet fra Stockholm. Da jeg var kommet tilbage til Ministeret, antagelig ved 3-Tiden, havde Kommandørkaptajnen den Meddelelse, og det er derfor ikke uforklarligt, at jeg i min Dagbog har kunnet skrive »om Eftermiddagen«, medens det faktisk var om Formiddagen.

Aksel Møller: Nu har vi faaet Viceadmiralens Forklaring paa Spørgsmaalet Formiddag eller Eftermiddag, men samtidig nævner Viceadmiralen, at De den Dag sad i et Møde hos Udenrigsministeren sammen med Direktøren for Krigsministeriet. Er det det Møde, De omtaler Side 186 i Deres Rapport, hvor De skriver:

»Indberetningen af 4. April blev oplæst ved et Møde hos Udenrigsministeren den 5. April Em., hvor Chefen for Søværnskommandoen herved fik Kendskab til Indholdet af denne Indberetning i sin Helhed.«

Rechnitzer: Ja, det er det samme Møde. Jeg har ikke nogen Erindring om det, men *Pontoppidan* hævder i hvert Fald, at Direktøren for Krigsministeriet var til Stede. Jeg kan i Virkeligheden ikke huske det Møde, og jeg har ikke skrevet om det i min Dagbog heller, hvorfor ved jeg ikke, men *Pontoppidan*, som ogsaa har ført Dagbog, har skrevet, at Chefen for Generalstaben og jeg var til Stede ved Mødet, saa jeg gaar ud fra, at det er rigtigt, men jeg kan ikke selv huske det.

Aktstykke 21, Side 207.

Rasmus Hansen: I det Svar, De har givet paa det Spørgsmaal, der er stillet til Dem fra Kommissionens Side vedrørende Vestmagternes Holdning over for Danmark, staar, at De i Januar Maaned 1936 har været i London og dér haft en Samtale med den daværende Første Sølord i Admiralitetet, Admiral *Chatfield*, som senere blev Koordinationminister for Værnene. Maa jeg have Lov til at spørge, om De har afgivet skriftlig Indberetning om den Samtale, De dér har haft, til Udenrigsministeriet, eller mundtligt Referat af Samtalen til den danske Gesandt i London?

Rechnitzer: Nej, jeg har refereret den til Forsvarsministeren — jeg tror, det var Statsministeren, der paa davæ-

rende Tidspunkt var Forsvarsminister. Jeg har meget nøje refereret Samtalen, og jeg tror for Resten, at jeg senere, da Statsministeren var i London, fik en Hilsen fra Lord *Chatfield*.

Formanden: Det var *Alsing Andersen*.

Rechnitzer: Saa har det antagelig været baade over for Forsvarsministeren og efter hans Henstilling over for Statsministeren, men jeg gik ikke af mig selv til Udenrigsministeren, det maa have været Forsvarsministerens Opgave, det var ikke min Opgave at gøre det. Medens jeg i 1926 har skrevet en skriftlig Indberetning om min Samtale med den daværende Første Sølord, Admiral *Madden*, saa tror jeg ikke, at der foreligger nogen skriftlig Indberetning om denne Samtale med Lord *Chatfield*.

Man behandlede derefter Viceadmiralens Redegørelse i dens Helhed.

Westermann: Det er ikke i Admiralens Beretning omtalt, om Admiralen faar overbragt en Meddelelse, som kom fra Politiets Fjernskriver Natten mellem den 8. og 9. April Kl. 1.50.

Rechnitzer: Og som gik ud paa?

Westermann: Ja, det var en længere Redegørelse om, hvad der foregik Syd for Grænsen. Fik Admiralen den ind om Natten? Den er ikke omtalt i Admiralens Beretning.

Rechnitzer: Ja, det vil jeg næsten antage. Jeg kan ikke huske det, men det er højst sandsynligt, at jeg har faaet den.

Westermann: Den gav altsaa ikke Anledning til noget?

Rechnitzer: Nej, det har den ikke gjort.

Aksel Møller: Naar vi nu har læst Viceadmiralens skriftlige Indberetninger og haft Lejlighed til at føre denne Samtale med Viceadmiralen om Tingene, saa har jeg dannet mig det Indtryk, at Viceadmiralen med Hensyn til samtlige de Indberetninger og samtlige de Efterretninger, der forelaa i Dagene fra den 1. April frem til den 9. April om Morgen, bedømte dem som værende maaske urovækkende, men ikke alarmerende. Er dette Indtryk rigtigt?

Rechnitzer: Ja.

Aksel Møller: Og fordi de ikke var alarmerende, stillede Viceadmiralen ingen Krav til Forsvarsministeren ud over Genindkaldelse af Mandskab til „Niels Iuel“.

Rechnitzer: Ja, det er for saa vidt rigtigt.

Aksel Møller: Mener Viceadmiralen nu ikke bagefter, at det i og for sig var besynderligt og maa se besynderligt ud, at Viceadmiralen er den eneste af de ledende ansvarlige Militære, som ikke finder disse Indberetninger og Efterretninger alarmerende?

Rechnitzer: Man kan ikke sige, at jeg var den eneste, for Marinestaben og dens Personale kan jo heller ikke have fundet dem alarmerende, naar der ikke fra deres Side paa nogen Maade er fremsat Forslag over for mig om Forstærkninger. Inden for min Kreds, altsaa dem, jeg havde med at gøre, mine Medarbejdere, er der ikke sket nogen Henvendelse til mig.

Aksel Møller: Var Forholdet ikke det, Hr. Viceadmiral, at Deres Medarbejdere ganske nøje kendte Deres militærpolitiske Indstilling?

Rechnitzer: Jo, absolut.

Aksel Møller: Kunde Viceadmiralen ikke tænke sig, at baade Chefen for Marinestaben, og hvem der ellers kan være Tale om, med dette Kendskab til Viceadmiralens Indstilling har fundet det nytteløst at gøre Forestillinger?

Rechnitzer: Nej, det tror jeg bestemt ikke. Vi havde en ganske overordentlig fri Forhandling om alle mulige Forhold, og der var ikke Sordine i nogen Henseende. Vi udtalte os meget frit og aabent over for hinanden, men det er meget muligt — det vil jeg ikke lægge Skjul paa —, at min militærpolitiske Indstilling efterhaanden kan have paavirket de andre. De har i hvert Fald været af samme Opfattelse, som jeg var, og er heller ikke paa det daværende Tidspunkt kommet med Forslag om forhøjet Beredskab eller yderligere Foranstaltninger for Søværnets Vedkommende.

Aksel Møller: Hr. Viceadmiral, mit personlige Indtryk er altsaa dette, at De har staaet, i alt Fald i Forhold til Generalkommandoen, alene med det Synspunkt, at disse Efterretninger og Indberetninger ikke var alarmerende, og der vil jeg da gerne spørge Dem, om De er klar over, at man maa faa den Opfattelse, at De, med de mange Aars Erfaring, bevidst, paa Grund af Deres militærpolitiske Opfattelse af, hvad der var det rigtigste, har sat Kikkerten for det blinde Øje i Dagene omkring den 9. April.

Rechnitzer: Jeg vil afgjort sige, at jeg har ikke sat Kikkerten for det blinde Øje, det synes jeg er et fuldkommen forkert Udtryk i denne Forbindelse. Det har jeg ikke gjort. Det har været en virkelig saglig og nøgtern Vurdering af Forholdene, der har

præget mit Standpunkt. (*Bomholt:* Men forkert). Ja, man kan diskutere, hvorvidt det er forkert eller ej, det er let nok at være bagklog. Paa det daværende Tidspunkt var det efter min Mening sagligt set det rigtigste Standpunkt, saadan har det i hvert Fald forekommet mig.

Aksel Møller: Men er De klar over, Hr. Viceadmiral, at det Indtryk, jeg har, yderligere forstærkes ved den Omstændighed, at det her gennem Afhøringerne og det skriftlige Materiale er dokumenteret, at man f. Eks. havde kommanderet „Isbjørnen“ ind fra Patrouilletjeneste, at man kaldte Chefen for Middelgrundsfortet tilbage, at det Indtryk, man faar, i det hele taget er, at man fra Viceadmiralens og fra Søværnskommandoens Side gjorde alt, hvad man kunde, for at være saa lidt forberedt som overhovedet muligt til Begivenhederne den 9. April om Morgen.

Rechnitzer: Det er ikke nogen korrekt Vurdering af Forholdene. Min Indstilling var, at man saa vidt muligt ikke skulde foretage noget ekstraordinært, men lade Livet gaa sin normale Gang for ikke at vække unødvendig Opsigt. Jeg gaar ud fra, at naar „Isbjørnen“ blev kommanderet ind, var det, fordi den skulde bruges til Isbrydning paa Grund af Isforholdene. Det vil jeg næsten antage maa have været Grunden, men det maa kunne oplyses fra Handelsministeriet eller fra Marineministeriet, hvad Aarsagen har været til, at den blev kaldt tilbage.

Aksel Møller: Men er De klar over, Hr. Viceadmiral, at den eneste Maade, hvorpaa det bliver logisk, at Forsvarsministeren og De misforstaar hinanden med Hensyn til Ordren, at den eneste Maade, hvorpaa det bliver logisk, at De giver Ordre til, at der ikke maa skydes, er at man gaar ud fra, at De ikke vil have nogen Episode denne Morgenstund mellem Danske og Tyske. At De, Hr. Viceadmiral, ikke vil have det, er den eneste logiske Forklaring, man kan lægge i det.

Rechnitzer: Nej, saaledes ligger Forholdene ikke. Grunden til, at man ikke paa daværende Tidspunkt vilde give Ordre til Skydning, var, at man vilde afvente og se, hvad Henvendelsen fra den tyske Gesandt gik ud paa. Man vilde ikke risikere, at der f. Eks. paa Søen, hvor der let kan opstaa Episoder, der kan give Anledning til, at man f. Eks. kommer til at skyde med de deraf følgende Konsekvenser, skulde ske noget, forinden man havde nærmere Kendskab til, hvad der var Tale om i Henvendelsen. Med Hensyn til Skydningen over for Luftfartøjer her over København anser jeg det for et Held, at der blev givet saadan

Ordre. Skydning kunde nemlig efter min Mening ikke have bragt noget positivt Resultat med Hensyn til Nedskydning af Luftfartøjer, men den vilde efter al Sandsynlighed have fremkaldt Bombenedkastning i København med de Konsekvenser, der vilde følge deraf.

Bomholt: Vi har modtaget fra Viceadmiralen et Skrift kaldet „Betragtninger fremsat af Chefen for Søværnskommandoen i Anledning af den tyske Besættelse af Danmark den 9. April 1940“. En Del af disse Betragtninger er optaget i Viceadmiralens Redegørelse til Kommissionen, men visse Afsnit er ikke medtaget, og i det ikke medtagne Afsnit har jeg hæftet mig ved Viceadmiralens Resumé om Opholdet i Berlin. Dette Resumé indledes med følgende Udtalelse:

„Den nuværende danske Gesandt er meget højt vurderet og apprcieret fra tysk Side og har en endog usædvanlig og fremragende Position.

Under de forhaandenværende Forhold anser jeg hans Forbliven paa denne Post for at være af ganske særlig Betydning for Danmark.

Det blev gentagne Gange fremhævet over for mig fra de ledende tyske Personligheders Side, at han i ganske særlig Grad havde bidraget til at styrke og udvikle den nabovenlige Forbindelse med Danmark.“

Jeg spørger: Er Viceadmiralen af Regeringen blevet anmodet om at undersøge Kammerherre *Zahles* Forhold? Var der Tale om at fjerne Kammerherre *Zahle* fra Berlin? Var der Diskussion om hans Person? Var der i den Anledning givet Viceadmiralen en særlig Mission.

Rechnitzer: Nej, jeg har overhovedet ikke faaet nogen Instruktioner med Hensyn til Opholdet. Jeg har kun skrevet, hvad jeg under de forhaandenværende Omstændigheder maatte anse for at være af Betydning, og har derunder ogsaa omtalt Kammerherre *Zahles* Position i Berlin.

Bomholt: Det virker blot forbavsende i en maritim Indberetning at faa en Meddelelse om, at Viceadmiralen anser det for at være af Betydning, at Kammerherre *Zahle* forbliver paa sin Post.

Rechnitzer: Ja jeg kan i og for sig ikke svare paa det; jeg har vel paa det daværende Tidspunkt anset det for at være af Betydning, at man netop bevarede en Mand som Kammerherre *Zahle* i Berlin, med hans Position og med hans nøje Kendskab ogsaa til de maritime Myndigheder, at det har

været af Betydning for Forholdet mellem Tyskland og Danmark.

Westermann: Af de Udtalelser, Admiralen er fremkommet med over for Kommissionen, fremgaar det, at Admiralen ikke tillagde det nogen reel Betydning, at vi skærpede Beredskabet, og heller ikke mente, at det betød noget, og ikke ønskede, at man skulde gaa til Modforanstaltninger. Kan man ikke konkludere dette i, at Admiralen allerede paa et tidligere Tidspunkt har været besjælet af den Tanke, at det vilde være bedst for Danmark, om man under alle Forhold undgik væbnet Sammenstød med Tyskerne?

Rechnitzer: Det er lidt vanskeligt at svare paa. Jeg vil hellere sige — jeg tror ogsaa, det fremgaar tydeligt af, hvad jeg ved saa mange Lejligheder har fremdraget —, at jeg mente, at Danmark laa saa fuldt og helt inde under tysk Interessessfære, at man i sin Politik maatte tage Konsekvenserne deraf. Militært set var man i Virkeligheden afmægtig over for Tyskland, og derfor — og jeg har gjort det gældende over for den afdøde Statsminister mange Gange — ansaa jeg det for at være af meget stor Betydning, at vi søgte at opretholde et godt Forhold til Tyskland, for at de altsaa ikke under en given Situation, hvor der var en Kamp med Vestmagterne, skulde fremsætte Krav over for Danmark, men kunde stole paa et dansk Neutralitetsværn og have den Forvisning i og for sig, at dansk Neutralitet var i Tysklands velforstaaede Interesse.

Westermann: Mener Viceadmiralen i sine Dispositioner omkring den 9. April helt at have stillet sig paa den ved Folketingets Beslutning af 19. Januar 1940 officielt fastlagte Linie?

Rechnitzer: Efter min Mening gik denne Beslutning ud paa — jeg har i hvert Fald forstaaet den saaledes —, at man under Neutralitetsforhold skulde kunne optræde aktivt, at man ikke alene skulde nøjes med, som det fra mange Sider har været hævdet, at konstatere Neutraliteten, men at man virkelig under visse Forhold skulde yde en effektiv Modstand med de Midler, hvorover man raadede.

Westermann: Har Admiralen ikke forstaaet det saaledes, at man over for et uprovokeret Angreb paa Danmark skulde sætte alle til Raadighed staaende Midler til?

Rechnitzer: Nej, det har jeg ikke, absolut ikke, for jeg har ment, at da var Situationen paa Forhaand oplagt, og jeg synes, det har faaet Udtryk saa mange Gange i de forskellige Betænkninger, der

har foreligget, saaledes den fra 1922, at over for et Angreb fra en Stormagts Side vil Danmark med de Styrker, hvorover vi kan raade, aldrig kunne gøre sig gældende. Det er fremhævet Gang paa Gang, og jeg har haft det Indtryk, at det i de overvejende politiske Kredse var den almindelige Opfattelse, at saaledes var Danmark stillet. Og det stemte overens med de militære Betragtninger, jeg gennem Aarene har haft Lejlighed til at anstille med Hensyn til vor Stilling over for den tyske Krigsmagt.

Westermann: Kan der tænkes den Mulighed, at Viceadmiralen i sine Forhandlinger med fremmede Militærattachéer eller eventuelt fremmede Gesandter har fremsat denne sin Mening?

Rechnitzer: Nej, ikke mig bekendt. Jeg kan maaske bare nævne, at jeg engang i en Samtale med den tyske Minister *Renthe-Fink*, hvor den tyske Marineattaché var til Stede, kom til at tale om Danmarks Forhold, og da nævnte jeg over for *Renthe-Fink*, at det forekom mig, at et dansk militært Forsvar ogsaa maatte være i Tysklands velforstaaede Interesse, naar man derigennem havde Evne til at opretholde et neutralt Danmark. Og dertil svarede *Renthe-Fink*, saa vidt jeg erindrer: efter min Mening kommer det mere an paa Sindelaget end paa de væbnede Styrker, Danmark kan stille til Raadighed. Marineattachéen derimod, Admiral *Steffan*, gav mig ganske Ret i mine Betragtninger. Det er den eneste Gang, tror jeg, jeg har haft Lejlighed til at diskutere Spørgsmaalet om Danmarks ja, ikke militære Forhold; det var mere saadan en Bemærkning, der kom, men ellers tror jeg ikke, jeg har drøftet dette Spørgsmaal med fremmede Gesandter eller Militærattachéer.

Harald Petersen: Nogle af de Spørgsmaal, der er stillet Viceadmiralen, er ganske simpelt Spørgsmaal om, hvorvidt Viceadmiralen har ført eller prøvet paa at føre sin egen private Militærpolitik og sin egen private Udenrigspolitik. Jeg vil derfor gerne spørge Viceadmiralen, om det er Viceadmiralens Opfattelse, at saavel Deres militærpolitiske som Deres udenrigspolitiske Indstilling, saaledes som den har fundet Udtryk i de foretagne Dispositioner, laa fuldstændig paa Linie med Regeringens Indstilling.

Rechnitzer: Ja.

Hartvig Frisch: Ja, dette giver mig en Overgang til det Spørgsmaal, jeg har tænkt at stille. Vi har jo tidligere her i Kommissionen diskuteret, hvordan den Ordre, som blev givet af Forsvarsministeren, efter at han kom fra Mødet med Partiformændene,

skulde forstaaes, og vi har faaet at vide, at man fra Marinens Side ikke var i Stand til at opfatte Forsvarsministerens Ord, idet man mente, at det umuligt kunde dreje sig om Marinen, det kunde kun gælde Hæren. Jeg kan nu ikke begribe, hvordan man kan gøre sig den Forestilling, at man i et Land vil sætte den ene Del af sit Værn i Alarmtilstand og ikke den anden Del, men her har altsaa Marinens Aandsevner været for svage til at forstaa „Alarmtilstand“ som gældende andet end Hæren. Men jeg vil spørge, om det er muligt, at Viceadmiralen har forstaaet *Alsing Andersen* den Aften den 8. April saaledes, at hans Mening skulde være — og nu citerer jeg Deres egne Ord: at Livet skulde gaa sin normale Gang for ikke at vække Opsigt.

Rechnitzer: Ja.

Hartvig Frisch: Ja, saa maa jeg virkelig sige, saa er der overhovedet ingen Sammenhæng hverken med det Møde, der har været med Partiformændene, med de Beslutninger, der er taget i Ministeriet, med de Ordre, der er udstedt af Forsvarsministeren. Der er overhovedet ingen Sammenhæng mellem dette og de Ord, at Livet skulde gaa sin normale Gang. For jeg tør garantere, at i Mødet mellem Partiformændene og i Ministeriet og i de Forhandlinger, som jeg har forstaaet der har været med Værnene, har der ikke været Tvivl om, at man saa den meget betydelige Fare, der forelaa for Danmark, at man var klar over, at Mobilisering var udelukket, fordi den netop vilde provokere Angreb fra Tyskland, men at man var fuldt indforstaaet med, at man maatte være rede i enhver Henseende over for, hvad der kunde ske den Nat. At dette skulde kunne fortolkes som at Livet skulde gaa sin normale Gang, er efter min Mening en fuldkommen uforsvarlig Fortolkning af, hvad der har været Forsvarsministerens Opfattelse.

Rechnitzer: Jeg kan ikke sige andet, end at jeg har givet Udtryk for min Erindring om de Samtaler og Forhandlinger, der har været ført med Forsvarsministeren, og jeg maa maaske atter en Gang gentage, at der efter min Mening ikke har været Tale om Marinen, og at der ikke under nogen Form har været Tale om nogen Misbilligelse af min Optræden ved den paagældende Lejlighed.

Bomholt: Senere.

Rechnitzer: Ja, senere.

Hartvig Frisch: Jeg vil gerne henvise til, hvad Forsvarsministeren selv siger.

Rechnitzer: Ja, det ved jeg; det har jeg set.

Hartvig Frisch: Vil De ikke kalde det en Misbilligelse?

Rechnitzer: Men jeg siger, den har ikke fundet Sted.

Hartvig Frisch: Hvad vil det sige? Den har ikke fundet Sted? Siger De Forsvarsministeren for at lyve?

Rechnitzer: Maa jeg gøre opmærksom paa, at jeg har gjort opmærksom paa efter mit bedste Skøn, hvordan den Samtale fandt Sted, og den foregik under de mest venskabelige Forhold. Der maa hos Forsvarsministeren her have foreligget en Fejlhuskning. Der var ikke Tale om nogen Art af Misbilligelse, overhovedet ikke, eller om Bebrejdelse af nogen som helst Art. Samtalen førtes under meget venskabelige Former, og jeg har overhovedet slet ikke tænkt over den Samtale, hvad jeg vilde have gjort, hvis der havde været Tale om Bebrejdelse eller Misbilligelse. I saa Fald vilde jeg uvægerligt med det samme have søgt Samarbejde med mine Medarbejdere om, hvad Foranledningen kunde være, for at faa nærmere opklaret, hvad det var. Jeg blev nærmest bestyrtet, da jeg i „Politiken“'s Redegørelse for Begivenhedernes Forløb, der blev offentliggjort Dagen efter Kapitulationen, saa, at Forsvarsministeren i meget skarpe Vendinger, tror jeg Udtrykket var, skulde have bebrejdet mig det og det, og jeg telefonerede øjeblikkeligt til Redaktør Hasager og sagde: disse Oplysninger er ganske i Modstrid med de faktiske Forhold; og jeg fik Dagen efter optaget en lille kort Artikel, hvori jeg gjorde opmærksom paa, at de ikke var i Overensstemmelse med de faktiske Forhold. Jeg gaar ud fra, at Forsvarsministeren ikke har haft dette i sin Erindring. Det kunde aldrig falde mig ind, maa jeg sige til Professoren, paa nogen Maade at beskyldte Forsvarsministeren for at lyve; der er ikke noget, der er fjernere fra mig; men jeg maa ogsaa have Lov til at gøre min Opfattelse gældende af, hvordan disse Forhandlinger er forløbet, og jeg vil hævde, og hævder paa det mest bestemte, jeg overhovedet kan, at der ikke har fundet nogen Art af Bebrejdelse eller Misbilligelse Sted over for mig.

Hartvig Frisch: Maa jeg gøre en Bemærkning hertil. Jeg tror, De er tilbøjelig til at forveksle almindelige høflige Udtryksformer med det, De kalder Anerkendelse og lignende. Hvis De tager Deres egen Brevveksling med Storadmiralen, vil De se, at De begynder med: „Højtærede Hr. Storadmiral“, og ender med: „med Højagtelse, Deres hengivne“. Jeg gaar ud fra, efter hvad der er sket, at De benytter disse Vendinger simpelthen for at udtrykke Dem høfligt, og jeg vil tænke mig, at Forhandlingen fra Forsvarsministerens Side ogsaa

har været en høflig Forhandling. Men jeg tror ikke, De kommer langt med at beskyldte Forsvarsministeren for at have løjet, naar han over for os har gjort Rede for, at han har stillet Dem Spørgsmaalet, hvordan i Alverden det kunde ske, at Marinen overhovedet ikke var sat i Alarmtilstand. At De saa over for os prøver at paaberaabe Dem, at Tonen i den Ordveksling, der har fundet Sted, har været høflig — ja, den har sandsynligvis været høflig, men det er Realiteten, det kommer an paa: hvorledes De har forstaaet Forsvarsministerens Udtalelse, og at De slet ikke har udført den Ordre, som Regeringen i Overensstemmelse med Rigsdagens Repræsentation har vedtaget.

Formanden: Jeg maa sige, at Admiralen har hævdet her, at han ikke vil beskyldte Forsvarsminister *Alsing Andersen* for at lyve.

Rechnitzer: Afgjort ikke. Jeg vil gerne sige, at selvfølgelig var Brevet til Storadmiralen holdt i høflige Vendinger. Jeg var lidt i Tvivl om, hvordan jeg skulde underskrive, og skrev saa: *Ihr ergebener*. Jeg tænkte paa at skrive: *Ihr ehrerbetiger*, men det syntes jeg lød for ydmygt. Men jeg var ikke glad for det.

Hartvig Frisch: De var høflig med andre Ord.

Rechnitzer: Ja, men naar der kommer en saadan Udtalelse, som er lige stik modsat min Opfattelse af denne Samtale, er det vel ikke unaturligt — det tror jeg ogsaa Professoren vil give mig Ret til —, at jeg gør opmærksom paa, hvordan den Samtale efter *min* Mening er forløbet, og hvad den efter *min* Mening giver Udtryk for. Det maa jeg have Lov til. Derfor har jeg ikke paa nogen Maade — det være saa langt fra mig som noget — beskyldt den daværende Forsvarsminister for noget urigtigt; det har jeg aldrig tænkt mig at ville gøre. Men jeg kan ikke tænke mig, at der kan komme til at foreligge en Misbilligelse eller Bebrejdelse, uden at det dog paa en eller anden Maade maatte være kommet til Udtryk, og jeg vil igen hævde, at hvis det havde været Tilfældet, vilde det, jeg kan sige omgaaende, have været paakrævet for mig at faa denne Sag nærmere oplyst.

Hartvig Frisch: Det afgørende for mig er Realiteten: at denne Sag har været diskuteret. Jeg har forstaaet adskillige Gange, hvorledes De, Hr. Admiral, kan have vanskeligt ved at opfatte, hvad andre Mennesker mener med de Ord, de siger. Nu har vi forstaaet, at Ordet „Alarmtilstand“ har det overhovedet ikke været muligt for Deres Hjerne at opfatte som noget, der vedrørte

Flaaden i dette Land. De har sandsynligvis — det gaar jeg altsaa ikke nærmere ind paa — slet ikke kunnet opfatte, at der i disse Ord fra Forsvarsministeren laa det for en Leder af et Ministerium højst mærkværdige, at han skal stilles over for i sin egen Gruppe at have gjort Rede for, hvad der var hans ærlige Overbevisning, og derefter stilles over for, at hans Rigsdagskolleger kommer og siger til ham: det er slet ikke sandt; det, du har fortalt, er ikke rigtigt, der er overhovedet ikke foretaget de Foranstaltninger, der er givet Landlovovre paa Middelgrunden, der er foregaaet Ting, som du slet ikke aner. — Det er det, han har foreholdt Dem, idet han gør opmærksom paa, hvordan det faktisk var helt bestyrrende for ham, at det, han havde tænkt sig udført, slet ikke var udført. Men jeg vil gerne tro, at han har gjort det under en høflig Form, men det er altsaa ikke trængt ind i Deres Bevidsthed, at De slet ikke har udført den Ordre, Regeringen har givet.

Rechnitzer: Jeg har gentaget det saa mange Gange, men jeg vil paa det aller alvorligste protestere imod, hvad Professorens her siger om, at jeg ikke skulde have opfattet, hvad Forsvarsministeren skal have sagt ved den paagældende Lejlighed, og at han, selv om det har været under høflige Former, skal have givet Udtryk for Misbilligelse eller Bebrejdelse. Jeg maa ogsaa have Lov til at sige, hvordan Sagen stiller sig efter *min* Opfattelse, og at der ikke efter *min* Opfattelse har været Tale om noget saadant ved den paagældende Lejlighed. Jeg kan oven i Købet tilføje, at det var kun en ganske kort Samtale, og den endte med, at Ministeren siger til mig: jeg skal saamænd være den sidste paa Jorden til at bebrejde Dem noget i saa Henseende. Deri skal maaske Bebrejdelsen ligge? Men andet har der ikke fundet Sted. Efter min bedste Overbevisning har der ikke været Tale om Misbilligelse eller Bebrejdelse. Det maa jeg dog have Lov til at gøre opmærksom paa, naar det er min Opfattelse. Det kan Professorens dog ikke nægte mig.

Med Hensyn til „Alarmitilstanden“ maa jeg sige, at jeg forstaar meget vel, hvad Alarmitilstand er for noget, men jeg har kun hævdet, hvordan Forhandlingerne er forløbet: at Alarmspørgsmaalet kun blev fremført for Hærens Vedkommende, i hvert Fald saadan som ikke alene jeg, men ogsaa min nærmeste Medarbejder i Marinestaben har opfattet det. Saa det kan ikke være mig alene, der skal have opfattet det forkert.

Rasmus Hansen: Foranlediget af et Spørgsmaal, som Hr. Harald Petersen stillede Admiralen, svarede De, at De følte Dem sikker paa, at Deres Opfattelse af, hvorledes der skulde handles i Forholdet til Tyskland, var i Overensstemmelse med, hvad man mente inden for Regeringen. (*Rechnitzer:* Ja). For at faa fuldstændig Klarhed vil jeg gerne stille Admiralen et Spørgsmaal i den Anledning. Jeg har forstaaet af, hvad De paa et tidligere Tidspunkt har udtalt her i Kommissionen, at De har været af den Mening, at Deres Opfattelse af, hvorledes der skulde handles i Forholdet til Tyskland, ikke alene havde Tilslutning inden for Regeringen, men ogsaa inden for Partiet Venstre og inden for Det konservative Folkeparti. Maa jeg spørge Dem, Hr. Admiral: Har jeg opfattet Dem rigtigt for dette Forholds Vedkommende?

Rechnitzer: Jeg vil nærmest kun sige: inden for Regeringen, for jeg har ikke haft Lejlighed til at drøfte disse Forhold med Medlemmer af Det konservative Folkeparti, derimod, saavidt jeg husker, maaske med afdøde Dr. *Krag*, det er vist ikke usandsynligt, og med afdøde Redaktør *I. A. Hansen* inden for Partiet Venstre, det vil jeg tro. Og jeg tror, at baade Dr. *Krag* og Hr. *I. A. Hansen* var ganske af min Opfattelse med Hensyn til vort Forhold over for Tyskland. Men baade med Statsminister *Stauning* og med Forsvarsminister *Alsing Andersen* har jeg ved mange Lejligheder haft Anledning til at drøfte disse Forhold, og der har det i hvert Fald været mit bestemte Indtryk, at de var ganske paa Linie med mig i mit Syn paa Sagen, ligesom jeg var paa Linie med dem i deres Syn paa Sagen.

Arnth Jensen: Det fremgaar af de Oplysninger, vi har faaet, at saavel Forsvarsministeren som De opholdt Dem i Marineministeriet Natten mellem den 8. og 9. April. Nu har der været talt saa meget om den Ordre, der skulde være udgivet, og som De ikke har opfattet saaledes, som Forsvarsministeren synes at have opfattet den. For at faa hel Klarhed vil jeg nu spørge Dem, Hr. Admiral: Har der mellem Forsvarsministeren og Dem i Løbet af Aftenen eller Natten været vekslet Ord om, hvilket Beredskab vi var i, og har Forsvarsministeren erkendt sig om, at Beredskabsordren ogsaa var udgivet til Flaaden?

Rechnitzer: Det har ikke været forhandlet mellem os. Der har ikke været forhandlet i den Anledning mellem Forsvarsministeren og mig.

Harald Petersen: I Anledning af Hr. *Hartvig Frisch's* Strejftog ind paa de psyko-

logiske Gebeter vil jeg gerne gøre en enkelt Bemærkning, nemlig om den Fejlhuskning, som tidligere har været omtalt refererende sig til den Opfattelse, Hr. *Alsing Andersen* har givet Udtryk for, og den Opfattelse, Viceadmiralen har givet Udtryk for. Forklaringen ligger vel deri, at baade Viceadmiral *Rechnitzer* og Viceadmiral *Vedel* begge to samstemmende over for Kommissionen har understreget, at der foreligger en Erindringsforskydning fra Forsvarsministerens Side... (*Rasmus Hansen*: Det er ikke rigtigt). Det siger i hvert Fald ogsaa Viceadmiral *Vedel*... (*Rasmus Hansen*: Det stenografiske Referat siger noget andet). Denne samstemmende Opfattelse fra de to Marinechefer Side er vel Grunden til, at der heller ikke paa noget senere Tidspunkt har kunnet være Tale om nogen Reprimande, formoder jeg.

Formanden: Jeg maa fraraade, at vi kommer ind paa en Diskussion mellem Medlemmerne om, hvorledes de forskellige Ting skal opfattes. Det maa vi vente med til senere.

Westermann: Jeg kommer tilbage til det Spørgsmaal, jeg rettede til Viceadmiralen før: om der ikke fra nogen af Viceadmiralens Hjælpere i Marinestaben var stillet Forslag om et forøget Beredskab? Med Formandens Tilladelse vil jeg gerne lige læse op et kort Referat af, hvad Viceadmiral *Vedel* svarede her i Kommissionen over for et Spørgsmaal dette vedrørende. Han siger:

„Det havde efter min Mening ubetinget haft Betydning at udgive Varsel om Sikkerhedstjeneste 3, det burde være gjort, og jeg ved, jeg har talt med Hammerich om det Spørgsmaal. Naar Rechnitzer fremhæver, at der ikke har været Uoverensstemmelse i Meningen, kan det ikke være rigtigt, synes jeg. Paa den anden Side havde man en fornuftig, høflig og pæn Omgangstone, saa det maaske ikke er kommet saa stærkt frem, som man senere kunde ønske, det var kommet frem; det er meget muligt, men det vilde ubetinget have haft Betydning at forstærke Graden af Beredskab, det er aldeles givet.“*)

Om paa et direkte Spørgsmaal fra mig, om Viceadmiralen havde henstillet eller tilraadet Forøgelse af Beredskabet, svarer Viceadmiral *Vedel*: „Ja, det har jeg ubetinget gjort.“

Jeg vil gerne spørge, hvorledes Viceadmiralen stiller sig over for disse Udtalel-

ser af Viceadmiral *Vedel*, som er i direkte Modstrid med det, Viceadmiralen her har oplyst over for os?

Rechnitzer: Det har jeg ikke nogen Erindring om. Naturligvis maa Viceadmiral *Vedel* selv om, hvad han mener om Sagen. Efter min Opfattelse har der ikke over for mig, heller ikke fra Kontreadmiral *Hammerichs* Side, været stillet Forslag om en Forøgelse af Beredskabet. Det har der ikke været.

Westermann: Viceadmiralen kan heller ikke tænke sig Muligheden af, at det er kommet i en saa svag eller høflig Form, at det ikke kan betegnes som et Krav eller en Henstilling, men altsaa dog virkelig som et Forslag enten fra Kontreadmiral *Hammerich* eller fra daværende Kommandørkaptajn *Vedel*?

Rechnitzer: Jeg vil antage at hvis en saadan Henvendelse havde foreligget, vilde der have været Anledning til nærmere at diskutere den og til at komme ind paa, om det skulde være for Skibene eller for Institutioner, Forter o. s. v. En saadan Henvendelse har efter min bedste Overbevisning ikke foreligget.

Westermann: Viceadmiral *Vedel* siger et Sted, at han over for Viceadmiralen har sagt: „Det er Sikringstjeneste 1, er det ikke lidt lidt?“ Man kan sige, at det er en svag Henstilling, men naar man kender Viceadmiral *Vedels* hele Form, vil man ogsaa forstaa, at der ligger en Realitet bag ved, naar han siger det paa den Maade. Erindrer Viceadmiralen ikke en saadan Udtalelse?

Rechnitzer: Naar han siger det, er det højst sandsynligt, at han er kommet med en saadan Udtalelse. Men det stemmer i og for sig meget godt overens med hele min Tankegang; at man ikke skulde foretage noget ekstraordinært. Jeg kan ikke huske, at en saadan Udtalelse er faldet, men naar han gør opmærksom paa, at den er faldet, gaar jeg ud fra, at han ogsaa har foretaget en saadan Henvendelse, at en saadan Udtalelse ogsaa er faldet fra ham.

Formanden: Ja, hermed er vi kommet til Ende med Forhandlingen. Jeg ved ikke, om Admiralen har noget at tilføje?

Rechnitzer: Blot en lille Slutningsbemærkning. I de Aar, der er gaaet, har der rundt omkring verseret mange forskellige Rygter, ogsaa om min Person. Disse Rygter har i mange Henseender for mig været meget ærekrænkende. De har ikke alene drejet sig om, at jeg skulde være nazistisk, men at jeg ligefrem skulde have lodset Tyskerne

*) St. 217.

ind til København den paagældende Morgen. Endvidere, at saavel Udenrigsminister *Munch* som Forsvarsminister *Alsing Andersen* og jeg selv og Statsministeren skulde have været vidende om, at der fra tysk Side skulde komme dette Overfald paa os, lige saa vel som om, at der skulde være kommet et Ultimatum fra tysk Side, som Dr. *Munch* skulde have gjort mig bekendt med. Jeg vil gerne tillade mig at henstille til Kommissionen, om der ikke maatte være Foranledning til ved en eller anden Lejlighed at gøre den danske Offentlighed bekendt med, at saadanne Rygter, der har været i

Omløb, savner ethvert Grundlag og er blottede for enhver Sandhed. Det synes jeg jeg skylder mig selv at sige, og det skylder jeg min Familie.

Formanden: Naar Kommissionen er færdig med sit Arbejde og har afgivet Betænkning, vil denne Betænkning med Aktstykkerne antagelig blive offentliggjort, og dér vil de nu fremsatte Ord ogsaa fremkomme.

Vi takker saa Admiralen, fordi De er kommet til Stede ved disse Møder og har udtalt Dem.

Afhøringen sluttet Kl. 11.30.

Fra Viceadmiralen er efter Afhøringen modtaget følgende:

Tillæg.

1)

VICEADMIRAL H. RECHNITZER

København, Dr. Tværgade 37, den 11. August 1945.

*Til den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i
Henhold til Grundlovens § 45.*

I Tilslutning til Udtalelser og Forespørgsler, der hidrører fra de 4 Kommissionsmøder, hvortil jeg har været tilkaldt, tillader jeg mig at fremsætte efterfølgende supplerende Bemærkninger, dels vedrørende Indpassagen af de 2 tyske Skibe til Københavns Havn den 9. April 1940, dels vedrørende Spørgsmaalet om Alarmberedskab den 8. s. M.

De 2 tyske Skibes Indpassage.

Naar Indsejlingen kunde foregaa saa uhindret, som Tilfældet blev, skyldtes det efter alt at dømme i første Linie Isforholdene. Med Hensyn til den svigtende Beskydning fra Middelgrundsfortet har jeg siden mit sidste Møde i Kommissionen hørt nævne, at Aarsagen til, at Kanonen ikke fungerede paa rette Maade, skulde hidrøre fra en forkert Samling af Bundstykkemekanismen og ikke som hidtil antaget fra manglende Kendskab hos det Personel, der betjente Kanonen. — Noget positivt herom kan jeg dog ikke udtale, men hvis Spørgsmaalet herom formenes at være af Interesse, maa nærmere Opklaring desangaaende formentlig kunne erholdes gennem Marineministeriet.

Om Grunden til Orlogskaptajn Topsøe-Jensens Fratræden den 8. April som Chef for Fortet er det meddelt mig, at han blev frakommanderet, fordi han var udset til at skulle forrette Tjeneste i „Niels Iuel“, til hvis gamle Besætning der samme Dag var udsendt ekstraordinære Indkaldelsesordrer. —

Alarmberedskabet.

I Henhold til Forsvarsminister Alsing Andersens Beretning gik de Oplysninger, som Udenrigsministeren den 5. April havde modtaget fra Norge og Sverige, i beroligende Retning, ligesom det ved Omtalen af Situationen den 6. April nævnes, at det nye Brev fra Zahle var af mere beroligende Karakter.

Formentlig har disse beroligende Meddelelser i Forbindelse med den tilsyneladende Stilstand, der prægede Søndagen den 7. April, bevirket, at der ikke herhjemme blev foretaget ekstraordinære Skridt.

For Mandag den 8. April forelaa der for Generalkommando og Søværnskommando Efterretningen om den tyske Divisions Bevægelse fra Rendsborg mod Flensborg, medens de ikke blev gjort bekendt med den Indberetning, der i Dagens Løb indgik fra Gesandten i Berlin. — I Forsvarsministerens Beretning omtales denne Indberetning ikke direkte, udover at det anføres, at i Mødet med Partiformændene Mandag Kl. 20 redegjorde Udenrigsministeren for de foreliggende udenrigspolitiske Meddelelser.

At Chefen for Generalkommandoen i Formiddagsmødet hos Forsvarsministeren foreslog Indkaldelse bl. a. af Sikringsstyrken, maa forekomme naturligt i Betragtning af den tyske Troppekonzentration i Landegrænsens Nærhed. — Havde der foreligget Efterretninger, der f. Eks. kunde tyde paa Tilstedeværelse i Sundets nordlige eller sydlige Del af tyske Flaadestyrker eller Transportskibe, vilde noget saadant efter rimelig Sandsynlighed have foranlediget, at det indgaaende blev drøftet, hvad der i saa Fald burde foretages, ganske særligt for saa vidt angaar Søværnet, da der ved en saadan unormal Samling af Flaadeenheder maatte skabes Formodning om, at en Flaadedemonstration eller anden Aktion mod Hovedstaden kunde komme til at foreligge. — Dette var imidlertid ikke Tilfældet, og der var næppe nogen, hverken inden for Regeringen eller inden for de ledende militære Kredse, der havde regnet med et Overfald paa København.

I sin Beretning nævner Forsvarsministeren, at han personlig var af den Opfattelse, at den tyske Opmarch i Slesvig kunde betyde, dels at Tyskland ønskede at sikre denne Del af sin Flanke, dels at man vilde lægge et Tryk paa Danmark, dersom man agtede at stille Krav til vort Land. Da ogsaa jeg nærede tilsvarende Synspunkter, for saa vidt angaar Flankesikringen, kan det formentlig anses for forklarligt, at jeg paa Formiddagsmødet hos Forsvarsministeren den 8. April ikke fremkom med Bemærkninger, der kunde have bevirket, at Søværnets Beredskabsforhold blev Genstand for Overvejelser. —

Paa det sidste af de Møder, hvortil jeg har været tilsagt, blev det nævnt, at det faa Dage efter Besættelsen forlød paa Rigsdagen, at Søværnet ikke havde været i det forhøjede Beredskab, som Forsvarsministeren havde givet Forholdsordre om. — Denne Oplysning kom mig ligesaa uventet som Meddelelsen i Dagbladet „Politiken“s Artikel Lørdag den 5. Maj d. A., hvori bl. a. anføres, at Forsvarsministeren i stærke Ord havde bebrejdet mig min Handlemaade.

Saaframt jeg i Besættelsesperioden, saavel før som efter min Afgang, havde været vidende om, at der paa Rigdagen verserede et Rygte af den omhandlede Art, der formentlig kun kunde opfattes, som om jeg i min Egenskab af Chef for Søværnskommandoen forsætlig havde undladt at efterkomme den af Forsvarsministeren givne Ordre, havde det været muligt for mig ved Henvendelse til Rigsdagens politiske Partier at redegøre for Sagens rette Sammenhæng og faa karakteriseret Rygtet som helt og holdent i Modstrid med de faktiske Forhold. — Herfra har jeg imidlertid været afskaaret, da jeg som anført har været uden noget som helst Kendskab til, at det omhandlede Rygte var i Omløb.

H. Rechnitzer.

2)

VICEADMIRAL H. RECHNITZER

København, Dr. Tværgade 37,
den 16. August 1945.

*Til Den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i
Henhold til Grundlovens § 45.*

I Anledning af de Udtalelser, der i de fire Kommissionsmøder, hvortil jeg har været tilsagt, er fremsat vedrørende Søværnets Beredskab den 8. April 1940, har jeg, for om muligt at faa Spørgsmaalet herom yderligere oplyst, i Dag gennemgaaet Generalkommandoens Beretning af Maj 1940, mærket fortroligt, om „Begivenhederne ved Hæren den 6.—9. April 1940“, hvoraf det vil fremgaa (jfr. Pag. 4—6), at Cheferne for Generalkommandoen og Generalstaben paa Mødet hos Forsvarsministeren den 8. April Kl. 10³⁰ bl. a. foreslog:

„at samtlige Hærens Afdelinger øjeblikkeligt blev sat i *Alarmberedskab* samt at der foretoges en *Flyveropklaring* langs Landgrænsen for at konstatere, hvad der blev af Motorkolonnen,
samt henstillede til Søværnskommandoen, at der ogsaa indkaldtes en *Sikringsstyrke* til *Kystdefensionen*.“

Af Beretningen fremgaar videre, at Forsvarsministeren kort før Kl. 12⁰⁰ vendte tilbage fra et Møde hos Kongen og meddelte, „at det var besluttet *ikke at indkalde Sikringsstyrke* og ikke foretage noget, der kunde udlægges som en Udæskning; kun de 400 Mand til Niels Iuel maatte kaldes ind, ligesom Alarmberedskabet og Flyveropklaringen kunde iværksættes.“

Naar man sammenholder de to Chefers Forslag om *Alarmberedskab* for Hærens Afdelinger samt *Flyveropklaring* langs Landgrænsen og Forsvarsministerens Meddelelse efter Mødet hos Kongen om at *Alarmberedskabet* og *Flyveropklaringen* kunde iværksættes, kan Udtalelserne i Beretningen efter mit Skøn kun opfattes som udelukkende at have Relation til Hæren.

Rechnitzer.

Torsdag den 2. August Kl. 14.

For Kommissionen mødte Generalmajor Frederik Christian Essemann.

Formanden: Hr. Generalmajor Essemann! Tør jeg bede Dem nævne Deres fulde Navn og Stilling.

Essemann: *Frederik Christian Essemann*, Generalmajor.

Formanden: Generalmajoren var i Dagene omkring den 9. April 1940 Chef for Jydske Division — hvor længe har De været det?

Essemann: Jeg har været Chef for Divisionen siden April 1937.

Formanden: De er maaske bekendt med den Opgave, der er stillet denne Kommission, bl. a. at undersøge samtlige politiske og militære Forhold, som kan tjene til Bedømmelse af, hvorvidt der er Grundlag for at gøre Ansvar gældende over for Ministre eller andre særlig ansvarlige i Forbindelse med Danmarks Besættelse af tyske Tropper den 9. April 1940?

Essemann: Ja.

Formanden: Fra Krigsministeriet er til Kommissionen fremsendt en Del Materiale med Tilknytning til Begivenhederne omkring den 9. April 1940, og forskellige Oplysninger er gennem dette Materiale tilgaaet Kommissionen, der ønsker Deres nærmere Forklaring om flere Punkter, hvorom der nu vil blive stillet Dem Spørgsmaal fra Medlemmers Side. Jeg gør opmærksom paa, at Referatet af Forhandlingerne i Kommissionen antagelig vil blive offentliggjort, naar Betænkningen afgives, og indtil dette Tidspunkt paahviler der Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, og jeg tør gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser.

Essemann: Ja!

Rasmus Hansen: Paa et Møde i Næstved den 15. Maj 1940 har Oberst *Harrel*, der var Chef for 5. Regiment den 9. April 1940, fremsat en meget skarp Kritik af Hærens Ledelse den 9. April. Senere har han gentaget væsentlige Punkter af denne Kritik i „Militært Tidsskrift“. Om Dem, Generalmajor Essemann, har Oberst *Harrel* fremsat den Paastand, at det ikke var Dem, men Stabschefen, der den 9. April kommanderede Jydske Division. Desuden er der i disse Dage udsendt en Bog, skrevet af Oberst *Hartz*, som den 9. April var Regimentschef i Haders-

lev. I denne Bog siger han i en Omtale af Forholdene i Sønderjylland, efter at han havde modtaget Meddelelsen Kl. 4.15 om, at de tyske Tropper var gaaet over Grænsen ved Padborg, følgende:

„Jeg ringede straks Divisionen op, samtidig med, at jeg lod Adjutanten alarmere. Forbindelsen kom hurtigt, Kl. 4.20 havde jeg Divisionen, fik fat i den vagthavende Officer, bad om at tale med Generalen; Svar: Han er i Seng. Er Stabschefen til Stede? Svar: Han er i Seng. Er Souschefen til Stede? Svar: Han er gaaet hjem. Den vagthavende Officer var den eneste tilstedeværende paa dette Tidspunkt, jeg orienterede ham derfor om Situationen og bad ham melde Generalen det. Derefter spurgte jeg, om der var nogen Forholdsordre. — Nej, svarede han, det var der ikke. Jeg lagde derefter Røret paa og sagde til min Adjutant, at efter dette fandt jeg ikke Anledning til atter at ringe Divisionen op.“

I den Anledning beder jeg Dem, Generalmajor Essemann, om en Udtalelse, dels om Oberst *Harrels* Paastand vedrørende Deres Forhold den 9. April om Morgen, dels i Anledning af det her gengivne Citat fra Oberst *Hartz'* lige udkomne Bog.

Essemann: Med Hensyn til det sidste, Oberst *Hartz*, der ringer op Kl. 4.12, da de første Meldinger kommer: Fjenden overskrider Grænsen, vil jeg sige, at jeg havde Divisionskontor i Stueetagen, og jeg havde Bopæl oppe paa 1ste Sal. Jeg var gaaet til Ro ved Midnatstid. Der var Officersvagt. Vi vidste for øvrigt ikke, at der forestod en fjendtlig Overskridelse af Grænsen. Mellem 4 og halv 5, altsaa vel umiddelbart efter den første Melding fra Grænsen om, at Fjenden havde overskredet Grænsen, kom Ordonnansen op til min Lejlighed, ringede paa og meddelte, om Generalen hurtigst muligt vilde komme ned paa Kontoret. Jeg var saa nede i Løbet af et Par Minutter, Adjutanten meldte mig saa: Fjenden er gaaet over Grænsen, og de slaas dernede, og saa begyndte Meldingerne efterhaanden at strømme ind til Divisionen om, hvordan Forholdene udviklede sig dernede. Hvis Oberst *Hartz* har ringet op i samme Øjeblik, Fjenden er gaaet over Grænsen, ja,

saa har jeg altsaa ikke været til Stede, men er kommet nogle faa Minutter senere.

Med Hensyn til Oberst *Harrels* Udtalelser forstaar jeg det ikke rigtigt, for han var jo Regimentschef ovre i Vordingborg, saa han kan jo ikke have Kendskab til Divisionens Forhold, hvad der var sket netop i Angrebsøjeblikket. Stabschefen var sygemeldt, og jeg havde lige faaet ny Stabschef i Slutningen af Januar, saaledes at der var saa meget desto mere Anledning for Divisionschefen til at gribe ind. I det hele taget er det jo Divisionschefen, der befaler. Jeg forstaar det slet ikke, jeg ved ikke, hvad Oberst *Harrel* sigter til.

Rasmus Hansen: Ja, det er jo rigtigt, at Oberst *Harrel* var ikke i Jylland den 9. April om Morgen, men var Regimentschef paa Sjælland. Han har over for Kommissionen oplyst, at Grundlaget for hans Paastand er Meddelelser, som han har faaet fra en eller flere jyske Officerer. Det, der for os er afgørende, er, hvorvidt De bestrider hans Paastand, eller De ikke gør det. Jeg har opfattet Deres Svar her i Dag saaledes, at De hævder, at Paastanden er ikke rigtig.

Essemann: Den er fuldstændig forkert. Jeg ved ikke, hvad Udtryk jeg skal bruge, jeg afviser den fuldstændig. Selvfølgelig gaar der ikke Ordre ud fra Divisionen, uden at Generalen er kendt med dem og har sanktioneret dem, saa meget desto mere som kun Adjutanten var til Stede paa Kontoret i den første halve Time.

Det varede jo noget, inden den fungerende Stabschef, der boede ude i Byen paa et Hotel, kom til Stede. I det hele taget, inden Divisionens Officerer kom til Stede ved Alarmeringen, var Adjutanten og jeg de eneste, der var til Stede.

Rasmus Hansen: De hævder altsaa, Generalmajor *Essemann*, at De har været til Stede faa Minutter efter... (*Essemann:* Ja). ... at Meldingen fra Krusaa var indløbet. Saa vil jeg gerne have Lov til at gaa over til et andet Forhold. Oberst *Harrel* har ogsaa fremsat en Paastand om Dem, General *Essemann*, at De har gjort Dem skyldig i uforsigtig Omtale af en fortrolig Meddelelse, og i en Redegørelse af 9. Juli 1940 fra General *Gørtz* til Krigsministeriet oplyses det, at en Episode med Dem havde virket begrænsende paa den Frihed, der var for den til Sønderjylland udsendte Efterretningsofficer til direkte at tilsende Jydske Division alle gennem ham tilvebragte Efterretninger. Den davæ-

rende Chef for Generalstaben har altsaa anset det for paakrævet, at der blev vist særlig Forsigtighed med, hvad Chefen for Jydske Division fik at vide. I den Anledning vil jeg gerne spørge Dem, General *Essemann*: Skønner De, at de særlige Foranstaltninger over for Dem med Hensyn til Efterretningerne i Anledning af Deres paastaaede Uforsigtighed har beredt Dem Vanskeligheder i Dagene før den 9. April og maaske ogsaa den 9. April om Morgen?

Essemann: Jeg ved ikke, hvad sigtes der til. Hvad er det for en Udtalelse?

Rasmus Hansen: Der sigtes til en Udtalelse, der er fremsat af Oberst *Harrel* paa et Møde i Næstved den 15. Maj 1940, og Sigtelsen er af Generaløjtnant *Prior* givet i en Skrivelse til Krigsministeriet. Denne Skrivelse er tilstillet Kommissionen. Desuden bygges der, som jeg allerede har nævnt, paa en Redegørelse af 9. Juli 1940 fra General *Gørtz* til Krigsministeriet, et Aktstykke, som ligeledes er tilstillet Kommissionen.

Essemann: Det oplyser mig jo ikke om noget, jeg ved jo ikke, hvad der sigtes til.

Rasmus Hansen: Ja, det ved Kommissionen heller ikke, for det fremgaar nemlig ikke af de Aktstykker, som vi har faaet til Raadighed, hvad det er for en Efterretning, som De skal have gjort Dem skyldig i uforsigtig Omtale af. Derfor er det, at der har været Ønske om at faa Dem for Kommissionen her i Dag, saaledes at vi kunde faa skabt Klarhed over dette Forhold.

Essemann: Jeg kan kun sige, at jeg kender ikke til de Sigtelser, jeg har aldrig hørt dem omtale, og General *Prior* og General *Gørtz* har aldrig med et Ord nævnt det for mig, saa jeg ser mig ikke i Stand til at give nærmere Oplysninger, dels altsaa da jeg ikke engang ved, hvad det drejer sig om, dels fordi jeg aldrig før nu i dette Øjeblik har hørt Tale om det.

Rasmus Hansen: Det er unægtelig mærkeligt.

Essemann: Jeg har da truffet General *Prior* adskillige Gange, ogsaa et Par Dage efter Begivenhederne, og ogsaa General *Gørtz* har jeg truffet.

Rasmus Hansen: Det har ikke fra Generalstaben eller fra Generalkommandoen paa noget Tidspunkt før den 9. April været foreholdt Dem, at De havde gjort Dem skyldig i noget, som man skønnede var uheldigt?

Essemann: Nej, jeg har aldrig hørt et Ord om det.

Rasmus Hansen: Ja Tak, saa er der ikke mere.

Formanden: Er der andre, der ønsker Ordet? (Ophold). Da det ikke er Tilfældet, vil jeg sige Generalmajoren Tak, fordi De kom herind.

Afhøringen sluttet Kl. 14.20.

Torsdag den 2. August Kl. 15.

For Kommissionen mødte Oberstløjtnant Otto Erasmi Busch (Stabschef ved Jydske Division 9. April 1940).

Formanden: Hr. Oberstløjtnant! Tør jeg bede Dem nævne Deres fulde Navn og Stilling.

Busch: *Otto Erasmi Busch*, Oberstløjtnant.

Formanden: Oberstløjtnanten fungerer i Dagene omkring den 9. April 1940 som Stabschef ved Jydske Division?

Busch: Ja.

Formanden: Hvor længe havde De fungeret som saadan?

Busch: Jeg kom derop den 22. Januar.

Formanden: De er maaske bekendt med den Opgave, der er stillet denne Kommission, bl. a. at undersøge samtlige politiske og militære Forhold, som kan tjene til Bedømmelse af, hvorvidt der er Grundlag for at gøre Ansvar gældende over for Ministre eller andre særlig ansvarlige i Forbindelse med Danmarks Besættelse af tyske Tropper den 9. April 1940?

Fra Krigsministeriet er til Kommissionen fremsendt en Del Materiale med Tilknytning til Begivenhederne omkring den 9. April 1940, og forskellige Oplysninger er gennem dette Materiale tilgaaet Kommissionen, der ønsker Deres nærmere Forklaring om flere Punkter, hvorom der nu vil blive stillet Dem Spørgsmaal fra Medlemmets Side. Jeg gør opmærksom paa, at Referatet af Forhandlingerne i Kommissionen formentlig vil blive offentliggjort, naar Betænkningen afgives, og indtil dette Tidspunkt paahviler der Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, og jeg tør gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser.

Busch: Ja, ja.

Rasmus Hansen: Oberstløjtnant Busch! Vil De ikke være venlig at fortælle, hvad man inden for Jydske Divisions Ledelse den 8. April vidste med Hensyn til de Troppeforskydninger, som Tyskland foretog mod den danske Grænse; endvidere hvad de vidste om den Flaadetransport, som afgik fra tyske Havne før den 4. April.

Busch: Vore Oplysninger fik vi som Regel fra Generalkommandoen. I Dagene før den 9. April var bl. a. Ritmester *Lunding* i Sønderjylland. Han var ofte i Forbindelse

med os pr. Telefon og fortalte os, hvad han havde faaet at vide, enten ved Selvsyn eller gennem sine Efterretningsfolk, og derudover havde vi ingen Forbindelse med Efterretningstjenesten. Vi havde faaet at vide, at der var gjort Kvarter til tyske Tropper oppe tæt Syd for Grænsen, der blev nævnt en Del Lokalteter, som jeg ikke husker Navnene paa, vi saa efter paa et Kort, og de laa lige ved Grænsen. Det var i og for sig ikke noget paafaldende, det var sket før under Krigen, at Tyskerne havde lagt Tropper oppe ved Grænsen, om det var for at sikre sig eller for at hvile ud, ved vi ikke, vi var mest tilbøjelige til at tro det sidste, idet Oplægningen i og for sig ikke var krigsmæssig, men mere af hvile- eller fredsmæssig Karakter. Da vi hørte om de nye Kvarterer, som var lavet, var vi mest tilbøjelige til at regne med, at det var en Omflytning til Hvilekvarterer eller noget, der i og for sig ikke kom os ved.

Om Flaadetransporterne havde vi dengang — jeg kan ikke nævne Datoen — gennem Ritmester *Lunding* faaet at vide, at der var samlet større Samlinger af Skibe i nordtyske Havne, noget præcisere om Steder og Antallet af Skibe mindes jeg ikke at have hørt. Vi har ikke hørt noget om, at Skibene skulde være sejlet dernedefra.

Angaaende Tropperne paa Land fik vi gennem Ritmester *Lundings* Telefonmelding den 8. at vide, at motoriserede Tropper var paa Vej nordpaa. Nu tør jeg ikke sige, om det er gennem Ritmester *Lunding*, eller om det er ad anden Vej, men danske Automobilister sydfra havde den 8. passeret tyske Kolonner, antagelig paa Højde med Flensborg, og de havde vinket og sagt: Vi skal op til Danmark. Antagelig den 8. fik vi det at vide. Alt, hvad vi hørte af den Slags, som ikke kom fra Ritmester *Lunding*, blev videresendt til Generalkommandoen i København.

Rasmus Hansen: De vidste altsaa, at der var tyske Troppebevægelser lige Syd for den danske Grænse den 8. April (*Busch:* Ja). Og saa faar De, jeg tror Klokken ca. 1, fra Generalkommandoen Ordre til Alarmberedskab. Drager De nogen Slutning af den Ordre, der kommer fra Generalkommandoen?

Busch: Ikke andet end det sædvanlige, at være parat, være sikker paa ikke at sove nogen Steder og ikke at have Folk ude paa Orlov eller lignende, men have dem samlet.

Rasmus Hansen: De drager ikke af Ordren til Alarmberedskab den Slutning, at nu kan der være Tale om overhængende Angreb paa Danmark?

Busch: Det er vanskeligt at sige i Dag. Der har været snakket saa meget om det Spørgsmaal, jeg tør ikke sige, hvad jeg tænkte den 8.

Rasmus Hansen: Nej, men har der ikke været Drøftelser? Har De ikke drøftet Spørgsmaalet med Chefen for Jydske Division, Generalmajor *Essemann*? Kan De ikke erindre noget om det?

Busch: Jo, vi talte om Tropperne, og som jeg sagde før, regnede vi med, at det var en Oplægning i Hvilekvarter, det stod os egentlig ikke den Gang særlig klart, at der kunde være Tale om Overfald paa Danmark.

Rasmus Hansen: Er det derfor, at De tager hjem Natten mellem den 8. og 9. April?

Busch: Det er for at dele Arbejdet i Staben. Generalen boede i Bygningen. Jeg var den næstældste, saa jeg tog paa det Hotel, jeg boede paa. Efter Generalkommandoen's Ordre skulde der om Natten være en Officer ved Telefonen, derfor blev der en Kaptajn til at varetage Telefonvagt, Ordre-modtagelse og -udgivelse. Paa den Maade var Arbejdet fordelt. Viborg er ikke større, end at jeg boede 5—6 Minutters Gang fra Kommandobygningen.

Bomholt: Modtog Jydske Division Meddelelser vedrørende de militære Bevægelser, Situationen i det hele taget, fra Hovedcentralen? Var man holdt underrettet?

Busch: Til en vis Grad. Vi var ikke altid lige tilfredse med det, vi fik at vide herovrefra, vi syntes, vi blev lukket lidt ude, jeg ved ikke, om de bevarede deres Hemmeligheder selv, det kunde man godt have Følelsen af den Gang.

Bomholt: Kunde det skyldes Mistillid til Deres overordnede, Hr. General *Essemann*?

Busch: Fra Generalkommandoen's Side?

Bomholt: Ja.

Busch: Det tror jeg ikke. Generalkommandoen havde — jeg taler lidt ærligt om det — lidt med at være selvraadig, Generalkommandoen kunde ikke tænke sig at give Jydske Division sine Direktiver og overlade den at handle selv. Vi var hele Tiden bundet og modtog bl. a., som det vist ogsaa fremgaar af de forelagte Akter, den 8. Besked paa, at vi ikke maatte flytte

Tropper uden Generalkommandoens særlige Billigelse, d. v. s., vi havde at blive staaende der, hvor vi stod, saa skulde Generalkommandoen nok selv befale Resten.

Kristen Amby: De havde Kl. ca. 1 faaet Ordre om Alarmberedskab, og det fandt De naturligvis nok var til en vis Grad foruroligende, men det betød ogsaa efter Deres Mening, at man skulde være parat, man skulde have skarpt i Gevæerne; gør det ikke det, naar der beordres Alarm?

Busch: Nej, i Almindelighed betød det blot, at man skulde have Tropperne samlet, saa vidt jeg husker, inden for Kompagnierne, det vil sige, man skulde have Befalingsmændene og Mandskabet samlet i større Lokalteter; nogle Steder laa de paa Kaserne, men nede sydpaa laa de i Kantonnement, det vil sige, man skulde inden for Kompagnierne ikke blive ude i Bøndergaardene, men samle dem i Forsamlingshuse eller større Gaarde, hvor Kompagnichefen samtidig havde sine Befalingsmænd hos sig. Ammunitionen blev næppe udleveret ved den Lejlighed, idet den laa i samme Bygning, hvor Mandskabet er. En vis Portion af Ammunitionen til Maskin- og Rekylgeværer var opladt, saa den meget hurtigt kunde udleveres.

Kristen Amby: Har man under Krigstilstand fra Efteraaret og indtil den 8. April haft lignende Ordre om Alarm?

Busch: Jeg mindes ikke at have været ude for det. Efter at jeg kom til Divisionen, har der ikke været nogen. Medens jeg var Bataillonschef paa Fyn, mindes jeg ikke at have været i Alarmberedskab.

Rasmus Hansen: Den 8. April om Aftenen faar De fra Generalkommandoen Besked om at forandre Alarmberedskab til forhøjet Beredskab, men faar samtidig Besked om, at der af Divisionen selv kan træffes Bestemmelse for Sønderjyllands Vedkommende. Da De faar den Besked, staar det Dem saa klart i Divisionsstaben, at der skal være Alarmberedskab for Tropperne i Sønderjylland til Fredericia?

Busch: Der skal være Alarmberedskab for Tropperne. De har særlig Ordre i Sønderjylland, og de var samlet under Oberst *H. E. Christensen*, han havde Kommandoen i Sønderjylland, det gik saa højt nordpaa som Haderslev, 2. Regiments Styrker.

Rasmus Hansen: Fra hvem udgik den særlige Ordre til Tropperne i Sønderjylland?

Busch: Det var en bestaaende Ordning. Der var en særlig Kommando, der samarbejdede med Grænsegendarmerne og havde visse Besættelsesopgaver i Sønderjylland.

Rasmus Hansen: Var det siden Krigsudbrudet i September 1939 paa noget Tids-

punkt sket, at Divisionen havde faaet Ordre til at gennemføre Alarmberedskab?

Busch: Ja, det ligger forud for min Tid, jeg ved kun fra Omtale i Staben, at der har været visse Alarmeringer i Sønderjylland. De blev meget ilde optaget dernede, og derfor blev de standset. Jeg ved bl. a., at Amtmand *Refslund-Thomsen* gjorde Forestillinger i Ministeriet og ogsaa over for Divisionen, at det gav et slemt Afbræk i det daglige Liv dernede, i Handelen, i Bankvæsenet o. lign., at vi alarmerede Tropperne, det skabte for megen Uro, og det blev henstillet, at vi lod være. Det er før min Tid som Stabschef.

Rasmus Hansen: De ved maaske, at der baade paa Dem og General *Essemann* er rettet et skarpt Angreb af Oberst *Hartz*, der var Regimentschef i Haderslev den 9. April. Angrebet er ført frem i en Bog, som han har udsendt i disse Dage. Jeg maa maaske med Formandens Tilladelse have Lov til at citere nogle Linier over for Oberstløjtnanten. Der staar i en Omtale af Forholdene i Haderslev, efter at Oberst *Hartz* Kl. 4.15 havde modtaget Meddelelse om, at nu gaar Tyskerne over Grænsen ved Padborg, følgende:

„Jeg ringede straks Divisionen op, samtidig med at jeg lod Adjutanten alarmere. Forbindelsen kom hurtigt, Kl. 4.20 havde jeg Divisionen, fik fat i den vagthavende Officer, bad om at tale med Generalen; Svar: Han er i Seng. Er Stabschefen til Stede? Svar: Han er i Seng. Er Souschefen til Stede? Svar: Han er gaaet hjem. Den vagthavende Officer var den eneste tilstedeværende paa dette Tidspunkt, jeg orienterede ham derfor om Situationen og bad ham melde Generalen det. Derefter spurgte jeg, om der var nogen Forholdsordre. — Nej, svarede han, det var der ikke. Jeg lagde derefter Røret paa og sagde til min Adjutant, at efter dette fandt jeg ikke Anledning til atter at ringe Divisionen op.“

Ønsker De her over for Kommissionen at gøre Bemærkninger i Anledning af det Angreb, der saaledes er rettet paa Dem.

Busch: Jeg ved ikke, om det er et officielt Angreb, men jeg vil gerne fortælle, hvordan vi i det hele taget var dislocerede. Vi stod i absolut fredsmæssig Opstilling, Tropperne laa væsentligt i eller omkring deres Garnisoner, og Forbindelsen mellem Regimenterne og Divisionen var baseret paa det civile Telefonnet, man skulde sørge for at kalde Betjeningen op paa de forskellige Centraler. Hovedcentralen var aaben. Det afhang ganske af det civile Telefonnet, om der overhovedet kunde komme Forbindelse.

Der blev ringet fra mange Steder paa det Tidspunkt af Natten baade fra Grænsendarmeriet, Tønder og Sønderborg. Det hele var baseret paa fredsmæssig Opstilling, og saa kan man ikke vente pludselig ved at trykke paa en Knap at have en anden Mynighed parat. Naar der i den Bygning, Oberst *Hartz* ringer til, findes Chefen for det hele — og han kan selvfølgelig tilkaldes med det samme —, har vi ment, det var tilstrækkeligt. Vi fordelte Arbejdet, saa vi ikke alle skulde staa ret op og ned og vente paa Telefonen. Saadan gør man ogsaa andre Steder, idet man lader Halvdelen være parat til Arbejdet og lader Resten hvile.

Westermann: Ifølge de Beretninger, der foreligger for Kommissionen, blev det Kl. 17.00 ved Mødet hos Forsvarsministeren besluttet, at der skulde være højeste Alarmberedskab for de sønderjyske Styrker, Fredericia iberegnet. I den Indberetning, der findes vedrørende Jydske Division, staar der, at Generalkommandoens Ordre lød paa:

„I Sønderjylland dog Beredskab efter Jydske Divisions Bestemmelse.“

Jeg vil gerne spørge Dem, om der var nogen Telefonsamtale mellem Generalkommandoen og Jydske Division mellem 17.00 og 19.10.

Busch: Det er umuligt at huske. Hvis det ikke fremgaar af Indberetningen fra Generalkommandoen, vil jeg tro, at der ingen har været. At Adjutanten og andre har ringet med hinanden og snakket om Tingene, er højst sandsynligt, men nogen officiel Op-ringning tror jeg ikke, der har været, hvis det ikke staar i Indberetningen til Kommissionen.

Westermann: Oberstløjtnanten erindrer den Ordre fra Generalkommandoen:

„I Sønderjylland dog Beredskab efter Jydske Divisions Bestemmelse.“

(*Busch:* Ja, ja). Saa er det altsaa Divisionen selv, der bestemmer, at der skal være Alarmberedskab i Sønderjylland.

Busch: Ja, det var det.

Westermann: Det var ikke en Ordre fra Generalkommandoen?

Busch: Det kan jeg ikke svare paa, men jeg vil tro, det er Divisionen selv, der har bestemt det. Jeg vil tro det.

Rasmus Hansen: Et og andet kunde tyde paa, Oberstløjtnant *Busch*, at der efter den 9. April blandt Officerer har været nogen Misfornøjelse med Generalmajor *Essemann*. Har De nogen Mening om, hvad der kan have dannet Grundlag for en saadan Misfornøjelse, hvis den har eksisteret i videre Kredse.

Busch: Jeg har ikke været ude ved Regimenterne i Dagene efter den 9. April,

saa jeg kender ikke noget nærmere til Stemningen blandt Officererne derude.

Rasmus Hansen: Der er af Oberst *Harrel*, som var Chef for 5. Regiment den 9. April, fremsat den Paastand, at det var Dem og ikke General *Essemann*, der kommanderede Divisionen den 9. April om Morgen.

Busch: Det kender Oberst *Harrel* ingenting til.

Rasmus Hansen: Nej, men det er Kommissionen her, der gerne vil vide, om det er rigtigt.

Busch: Generalen havde Kommandoen over Jydske Division, og det var ham, der har udgivet de Ordre, der er givet.

Kristen Amby: Hr. Oberstløjtnant! Det er blot det, vi før var inde paa, at De, efter at De Kl. 13 har modtaget Ordre fra Generalkommandoen om Alarmitilstand, Kl. 19.10 modtager Ordre om forhøjet Beredskab. Saa staar der noget om forhøjet Beredskab i al Almindelighed og derefter:

„I Sønderjylland dog Beredskab efter Jydske Divisions Bestemmelse.“
Hvordan opfattede De den Tilføjelse? De opfattede den — det kan man se — derhen, at De fastholder Alarm, Alarm vedbliver at vare.

Busch: Ja, Alarm vedbliver at vare.

Kristen Amby: Var det ikke en naturlig Ting at opfatte det saadan?

Busch: Jo, men vi gjorde en Ting til, vi klargjorde de tre Luftværnsbatterier, der stod meget udsat i Sønderjylland, vi orienterede dem om, at nu var Neutralitetsopgaven færdig, nu skulde der ikke skydes Varselskud, nu var det Alvor, hvis der kom Flyvere og de skulde være forberedt paa at rekognoscere og paa Tilbagetrækning op i Jylland.

Westermann: Det var efter Ordre fra Generalkommandoen.

Busch: Saa husker jeg det ikke.

Kristen Amby: De husker altsaa, at det skete.

Busch: Ja, det skete, og yderligere ved jeg ikke.

Kristen Amby: Det, jeg gerne vil have Klarhed over, er dette. Naar De faar denne Ordre, at nu skal De ned paa næsthøjeste Trin, „forhøjet Beredskab“, men der staar denne Tilføjelse: „I Sønderjylland dog Beredskab efter Jydske Divisions Bestemmelse“, hvordan maatte det saa naturligt opfattes?

Busch: Der gik vi ikke ned til lavere Beredskab.

Kristen Amby: Det opfattes, som De skulde blive i Alarm. Var det naturligt for Dem at opfatte det netop saadan?

Busch: Ja, det var det, for det var der, Faren truede.

Kristen Amby: Ja, men det har sin Betydning, for der staar i vore Aktstykker, at de militære Chefer sammen med Forsvarsministeren netop bestemte i Mødet Kl. 17 — hvorefter saa Kommandoen Kl. 19.10 er en Følge —, at der i Sønderjylland skulde være Alarmitilstand og saa i det øvrige Land næsthøjeste Trin. Men De har altsaa opfattet det som en Selvfølge.

Busch: Ja, ja.

Kristen Amby: Tak.

Westermann: Vilde Oberstløjtnanten ikke ifølge den Ordre, som kom fra Generalkommandoen om, at det overlades til Jydske Division at bestemme, mene sig berettiget til at gaa ned til „forhøjet Beredskab“? Er der ikke en Bemyndigelse i dette: „I Sønderjylland dog Beredskab efter Jydske Divisions Bestemmelse“?

Busch: Ja, hvis den anden Tilføjelse ikke havde været for Sønderjylland.

Westermann: Der staar: „I Sønderjylland dog Beredskab efter Jydske Divisions Bestemmelse“. Dette maa formentlig give en Ret til at gaa ned til „forhøjet Beredskab“.

Busch: Ikke, naar man véd, at der er tyske Tropper lige Syd for Grænsen. Saa vil man beholde det højeste Beredskab dernede.

Westermann: Mener Oberstløjtnanten at der ligger en Bemyndigelse deri til samme Beredskab her?

Busch: Nej, ikke for en ansvarsbevidst Chef. Noget andet er det, hvis man rent slavisk læser Ordene, og man er ligeglad med det hele. Saa sender man dem hjem allesammen.

Westermann: Ja, men der kan ikke deri ligge en bestemt Ordre til højeste Alarmberedskab for Sønderjylland, vel?

Busch: Nej, Ordre ligger der ikke.

Kristen Amby: Ja, det er meget rigtigt, at Ordren ikke ligger dér, men hvis der var Bemyndigelse for dette, hvorfor skulde det saa tilføjes. De har altsaa ogsaa opfattet denne Tilføjelse saaledes.

Busch: Ja, ja, men Generalkommandoen giver ikke Ordre til det. Den siger: Jydske Division bestemmer selv for Sønderjyllands Vedkommende, og saa kommer det an paa, hvilke Efterretninger vi har om en eventuel Modstander, om vi mener, vi kan gaa ned til lavere Beredskab eller stadig bør beholde det højere, og det er ganske givet, at vi har beholdt det højere Beredskab.

Westermann: Ja, det forstaar jeg.

Aksel Møller: Vi er klar over, at De har handlet saadan, at De har beholdt det højere Beredskab, men det er mere Forstaaelsen af Kompetencespørgsmaalet, som vi rejser ved denne Sætning, denne Tilføjelse til Ordren fra Generalkommandoen: „I Sønderjylland dog Beredskab efter Jydske Divisions Bestemmelse“. Det betyder vel altsaa, saa vidt jeg kan læse det, at De dog paa enkelte Omraader f. Eks. med Hensyn til Underbringning eller med Hensyn til, om Lædertøjet kunde tages af, eller om Mandskabet skulde være ved Hestene, kunde fravige Alarmberedskabet. Er det ikke det, det betyder, at De, hvor det var hensigtsmæssigt, kunde foretage nogle Ændringer?

Busch: Ja, vi kunde f. Eks., hvis vi syntes, for Haderslev Garnison have givet Lettelser, de laa længere tilbage. Vi kunde have gjort det, men saa vidt jeg husker, har vi ikke gjort det.

Westermann: Maa jeg gøre Oberstløjtnanten bekendt med, at der i en Indberetning her til Kommissionen staar, at det i Mødet hos Forsvarsministeren blev aftalt at opretholde højeste Alarmberedskab for de sønderjyske Styrker, Fredericia iberegnet. Naar det er vedtaget af Forsvarsministeren og General *Prior* og General *Gørtz* og General *Stemann*, er det saa den rigtige Maade at udsende Ordren paa dér?

Busch: Nej, saa skal det ikke lægges hen til General *Essemanns* Afgørelse, saa skal vi have Ordren om det.

Hartvig Frisch: Jeg vil gerne stille et Spørgsmaal med Hensyn til Morgen den 9. April. Jeg har læst i Beretningerne, som Tyskerne har afgivet, at Meddelelsen til Divisionen i Jylland om Kapitulationen var meget vanskelig at faa frem paa Grund af, at Tyskerne havde beslaglagt hele Telefonnettet, og de skriver, at De var behjælpelig med at faa Meddelelsen frem. Har De nogen Erindring om, hvordan det forholder sig?

Busch: Tidspunktet husker jeg ikke. Jeg blev ringet op fra Aabenraa af Forbindelsesofficeren ved den tyske Division, der meddelte, at der fra København var kommet Ordre til at standse Kampen. Saa sagde jeg til ham: Den kender vi ikke, saa vi stopper ikke, før vi har anden Besked. Saa bad han mig samtidig, da han ikke kunde faa Forbindelse med Aalborg Flyveplads, om vi ikke kunde faa Forbindelse med Aalborg Flyveplads for at meddele dem deroppe, at de ikke skulde slaas mere. Jeg sagde til ham: Hvis den første Ordre om at standse Kampen kan bekræftes fra København, saa skal jeg nok se at faa Ordren videre til Aalborg,

ellers kan jeg ikke have noget med den at gøre.

Hartvig Frisch: Tror De, det er det, der hentydes til i denne Beretning om, hvordan Kapitulationsmeddelelsen blev formidlet?

Busch: Ja, det var altsaa den tyske Division, der gennem sin Forbindelsesofficer lod tilgaa Divisionen i Viborg Meddelelse om, at man fra København havde afbrudt Kampen. Jeg fik denne Ordre senere her fra København.

Hartvig Frisch: Hvornaar fik De det fra København?

Busch: Tiden staar i Divisionens Indberetning. Jeg fik den fra Krigsministeriet, vistnok Premierløjtnant *Agger*, og derefter kontrolringede jeg og bad om at tale med General *Stemann* for at faa at vide, om det var rigtigt.

Westermann: Klokken var 7.

Rager: Der foreligger for Kommissionen her fremsat en Paastand om, at man i nogen Grad tilbageholdt Meddelelser til Divisionen i Viborg, fordi man var ængstelig for, at de kunde blive givet videre, og der er fremsat Udtalelser, der gør, at vi ikke kan anse det for helt ubegrundet. Jeg vil i den Anledning spørge Oberstløjtnanten, for det første, om De kender noget til dette, og dernæst: Har man nogensinde fra Efterretningsvæsenet eller Generalkommandoen afgivet Oplysninger til Dem paa en saadan Maade, at man direkte eller indirekte antydede, at de ikke maatte komme Deres Overordnede, General *Essemann*, for Øje, og kunde De tænke Dem i Deres Stilling, at De havde afgivet dem paa denne Maade?

Busch: Jeg har nok hørt noget om, at der blev snakket lidt om Meddelelser, der kom. Jeg har aldrig modtaget nogen Meddelelse, som jeg ikke maatte fortælle Generalen, jeg havde heller ikke agtet at lade være at fortælle Generalen den. Jeg ved, at Generalen har været lidt aabnmundet med Nyheder, der sker jo saa lidt i saadan en lille By som Viborg, saa han har haft Interesse i at kunne meddele sig, men om der er sket Skade ved det eller ej, aner jeg ikke. Maaske er det sket før min Tid.

Rager: Oberstløjtnanten har aldrig haft Indtryk af, at De var daarligere underrettet end andre Led, som De kunde gøre Krav paa at være underrettet paa Linie med.

Busch: Vi har intet Sammenligningsgrundlag, i og for sig, for den anden Enhed, der kunde blive underrettet, var Sjællandske Division, og den talte vi meget sjældent med, men vi havde Indtryk af, at Generalkommandoen var lidt karrig med at fortælle, de vilde gerne ruge over Nyhederne,

Efterretningerne. Det var meget smaat, hvad vi fik.

Rager: Nu sagde Oberstløjtnanten, at De havde godt haft Indtryk af, at de maaske var lidt karrige mod Viborg. De har aldrig i den Anledning fundet Anledning til at foretage Dem noget, men De har akkviesceret ved, at De var daarlig underrettet, selv om De mente, at det maaske i nogen Grad kunde stamme fra denne Utæthed?

Busch: Vi har flere Gange, naar vi har haft Besøg, navnlig af Ritmester *Lunding*, som var den Efterretningsmand, der kom op til os, skældt ham ud og sagt, at vi skulde have lidt mere at vide, de maatte ikke saadan holde igen paa Sagerne. Det har ikke hjulpet.

Rager: Hvad svarede Ritmester *Lunding*?

Busch: Trak paa Skuldrene, der blev ikke sagt noget bestemt. Men Forholdet blev ikke bedre.

Rasmus Hansen: Sagde Ritmester *Lunding* ikke paa noget Tidspunkt, at hans tidligere Ret til direkte at rapportere til Jydske Division efter Ordre var blevet begrænset af Chefen for Generalstaben?

Busch: Ja, det kender jeg ikke noget til. Jeg kom ind deroppe i en kedelig Periode. Stabschefen var syg og ret uenig med Generalen, saa det var i og for sig ret pinligt at komme derop og afløse. Hvad der var foregaaet før den Tid, lod jeg gaa ind ad det ene Øre og ud ad det andet.

Rasmus Hansen: Maa jeg have Lov til at spørge: Var den Uenighed, der var opstaaet mellem Deres Forgænger og Generalmajor *Esseman*, en Uenighed om personlige Forhold, eller var det om tjenstlige Anliggender?

Busch: Jeg kender ingenting til det, jeg ved ikke noget.

Formanden: Saa vil jeg sige Hr. Oberstløjtnanten Tak, fordi De kom til Stede og udtalte Dem her.

Afhøringen sluttet Kl. 15.35.

Fredag den 3. August Kl. 9¹/₂.

For Kommissionen mødte Generalløjtnant Will. Wain Prior.

Formanden: Generalløjtnanten var i April 1940 Chef for Generalkommandoen?

Prior: Ja.

Formanden: I Tilknytning til det fra Krigsministeriet til Kommissionen fremsendte Materiale i Forbindelse med Begivenhederne omkring den 9. April 1940, herunder navnlig Generalkommandoens Beretning om Begivenhederne den 6.—9. April, og Hr. Generalløjtnantens Skrivelse af 28. Juni d. A. til Kommissionen, har man anmodet Dem om at komme til Stede her, idet man fra Kommissionens Side — som det skriftligt er meddelt Hr. Generalløjtnanten — ønsker nærmere mundtlig Udredning af forskellige Punkter i det fremsendte skriftlige Materiale. Der vil da nu fra Medlemmers Side blive rettet forskellige Spørgsmaal til Dem, som jeg beder Dem besvare. Jeg gør opmærksom paa, at Referatet af Forhandlingerne antagelig vil blive offentliggjort, naar Kommissionen har afgivet Beretning, og indtil dette sker, paahviler der Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, og jeg tør gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser.

Prior: Ja.

Formanden: Den Beretning, der er tilsendt os fra Generalkommandoen*), begynder med Begivenhederne 6.—8. April 1940. Vi vil nu behandle denne Beretning afsnittsvis, som det fremgaar af den omdelte Oversigt; men som man vil se af Oversigten, har man ogsaa ønsket at rette visse Spørgsmaal vedrørende Tiden før den 6. April. Dem vil vi begynde med, inden vi tager selve Beretningen.

Tiden før den 6. April 1940.

Kristen Amby: Hr. General! Det, jeg gerne først vil spørge Generalen om, er, om De kendte Marineattaché *Kjølens*

Indberetning af 8. Januar 1940**). Jeg ved ikke, om Generalen ved, at Marineattaché *Kjølens* blev attacheret Gesandtskabet i Berlin i December 1939, og vi har i vore Dokumenter en Indberetning fra ham af 8. Januar 1940, hvor han allerede i store Træk dengang viser, hvad man taler om dernede og formoder skal ske med Hensyn til Overfaldet paa Norden.

Prior: Nej, den har jeg ikke set.

Kristen Amby: Maa jeg spørge videre: Konfererede Forsvarsminister *Alsing Andersen* med Generalen om 19. Januar-Erklæringen 1940 — jeg ved ikke, om Generalen husker den, den blev vedtaget i Folketinget — før dens Vedtagelse eller efter?

Prior: Nej.

Kristen Amby: Maa jeg spørge videre, Hr. General: Kendte Generalen Marineattaché *Kjølens* Indberetning af 13. Februar 1940?***)

Prior: Nej.

Kristen Amby: Maa jeg spørge videre: Kendte Generalen *Kjølens* Kommentar over for Søværnskommandoen af et saakaldt privat Brev, som Kammerherre *Zahle* sendte til Udenrigsminister *Munch* den 1. April 1940†), et Brev, der blev skrevet i Haanden, medens Kammerherrens Medarbejdere, deriblandt *Kjølens* — det er blevet oplyst over for os — var til Stede i Berlin? Marineattaché *Kjølens* blev sendt hjem med Brevet med Ordre om at kommentere dettes Indhold, dels over for Udenrigsministeren og dels, da han var Marineattaché, over for Søværnskommandoen. Blev Generalen gennem Søværnskommandoens Kilder, rimeligvis Efterretningssektionen, eller hvordan det nu er sket, bekendt med den Kommentar?

Prior: Nej.

Kristen Amby: Maa jeg spørge videre: Kendte Generalen Kammerherre *Zahles* Indberetning af 4. April 1940††)

*) A. Nr. 12.

**) A. 133.

***) A. 133.

†) A. 9 og A. 17.

††) A. 23.

i dens fulde Ordlyd, altsaa det første rigtige Dokument, hvor Kammerherre *Zahle* officielt indberetter til Udenrigsministeriet og paapeger de Farer, der foreligger?

Prior: Nej.

Kristen Amby: Hvornaar blev Generalen bekendt i Referatsform med den Indberetning?

Prior: I Efteraaret 1943. Jeg læste den i den illegale Hvidbog

Kristen Amby: Blev Generalen ikke Dagen efter, den 5. April, bekendt med, at der var kommet en saadan Indberetning?

Prior: Nej. Jeg har den 29. Maj 1940 hørt, at der er kommet Indberetninger fra Kommandørkaptajn *Kjølse*n, men ikke, hvad de indeholdt, kun at de var alarmerende.

Kristen Amby: Der blev altsaa ikke i Anledning af den Indberetning, som kommer fra Kammerherre *Zahle* til Udenrigsministeren, konfereret med Generalen om dens Indhold umiddelbart efter eller Dagen efter?

Prior: Nej.

Kristen Amby: Blev Kammerherre *Zahles* Brev af 4. April ikke kommenteret i det Møde, der fandt Sted den 6. — saa vidt jeg husker om Formiddagen — med Værnenes Chefer?

Prior: Vi fik Ministerens, og det er formodentlig Regeringens, subjektive Fortolkning af Meddelelser, der var kommet fra Berlin, om at man der, som der staar i Beretningen, var blevet nervøs for, at de Foranstaltninger, der blev truffet, kunde tage Sigte paa Danmark, men man gav Indtryk af, at det var uberettiget. Det var en subjektiv Fortolkning, vi fik.

Kristen Amby: Der blev ikke givet Dem Lejlighed til at se den Indberetning?

Prior: Nej.

Strøm: Fra Hærens Efterretnings-tjeneste blev der den 4. April — efter hvad Chefen for Hærens Efterretningstjeneste, Oberstløjtnant *Nordentoft*, har oplyst over for Kommissionen*) — givet en Indberetning, hvor Sektionen melder Ministeriet, at Skibene i Swinemünde og Stettin indlader Krigsmateriel om Natten, og at de store Kraft-durch-Freude Skibe indtager Halm, hvilket tyder paa Troppe-transport over længere Strækning. Videre hedder det:

»Den 4. April meldes efter hol-

landsk Kilde, at en tysk Aktion mod Skandinavien syntes umiddelbart forestaaende. En direkte Aktion mod Narvik blev forudset, og i denne Forbindelse nævntes tillige, at man maatte regne med en Besættelse af Dele af Skandinavien.«

Jeg vil gerne spørge, om Generalen blev bekendt med denne Meddelelse fra Hærens Efterretningstjeneste?

Prior: Nej.

Hjermind: Maa jeg spørge, Hr. General, blev det oplyst for Generalen den 6. April, fra hvem disse foruroligende Meddelelser stammede, eller var det kun det ubestemte, at det var fra Berlin?

Prior: Nej, det var fra Gesandtskabet.

Hjermind: Maa jeg i samme Forbindelse spørge: Er Generalen gjort bekendt med den Henvendelse, man fik fra den svenske Legation, jeg tror jeg 5. April om Eftermiddagen?

Prior: Nej.

Arnth Jensen: Ifølge de Indberetninger, vi har faaet, blev der paa et vist Tidspunkt — jeg husker ikke, om det var før April — fra Generalkommandoens Side fremsat Ønske om, at man fik de originale Indberetninger fra Berlin at se. Er det ikke rigtigt, Hr. General?

Prior: Ved et Møde den 9. Januar 1940 med Forsvarsministeren fremsatte Viceadmiralen og jeg et Ønske om at se Indberetningerne fra Gesandtskaberne, men det Ønske blev ikke imødekommet.

Arnth Jensen: Gav Ministeren nogen Motivering, hvorfor Cheferne ikke maatte se disse Indberetninger?

Prior: Nej, jeg tænker, det er blevet forelagt Udenrigsministeren.

Arnth Jensen: De hørte ikke senere noget om en Motivering?

Prior: Nej, jeg hørte ikke nogen nærmere Motivering.

Kristen Amby: Naar jeg før spurgte Dem, Hr. General, om De allerede den 5. April blev gjort bekendt med Kammerherre *Zahles* Brev, som vi nu alle sammen kender Indholdet af fra offentliggjorte Pjecer, var det, fordi vi her i Kommissionen har et Aktstykke**), hvorefter — og det er evident — Forsvarsministeren ved 12-Tiden den 5., Dagen efter Kammerherre *Zahles* Brev, har meddelt Indholdet af dette Brev til Viceadmiral *Rechnitzer* og Direktøren for

*) St. 57.

**) A. 42.

Krigsministeriet, *Stemann*. Man har meddelt Indholdet, men har ikke vist Brevet. Det, jeg gerne vilde vide, var, om man ikke fra Krigsministeriets Side har fundet sig foranlediget til øjeblikkeligt at sætte sig i Forbindelse med Generalen vedrørende dette Brevs Indhold.

Prior: Nej.

Rager: Jeg forstod paa Generalens Svar før til Hr. Strøm, at der til Hærens Efterretningstjeneste var kommet Efterretninger, som Generalen ikke var blevet gjort bekendt med. Det var vel ikke almindeligt, at Hærens Efterretningstjeneste ikke gjorde Generalen bekendt med alt, hvad der kom?

Prior: Nej, det var det ikke.

Rager: Kan Generalen give en Forklaring paa, hvorfor Hærens Efterretningstjeneste ikke i dette Tilfælde har ladet det gaa videre?

Prior: Nej.

Rasmus Hansen: Af det Materiale, som er stillet til Raadighed for Kommissionen, fremgaar det, General Prior, at saavel Regeringen som Søværnskommandoen i længere Tid før den 9. April havde været vidende om, at der i den tyske Del af Sønderjylland var samlet en Del Tropper. Jydske Divisions Stabschef, Oberstløjtnant *Busch*, var her i Kommissionen i Gaar og oplyste, at man ogsaa i Jydske Divisionsstab var vidende om dette Forhold. Maa jeg have Lov til at spørge Dem: Kendte De ikke det samme Forhold?

Prior: Hvad jeg vidste, fremgaar af den Beretning, jeg har sendt ind, at der havde været Troppekonzentrationer Syd for Grænsen i Jylland, at de var formindsket i Marts, og at der hele Tiden havde været Skibssamlinger i Østersøhavnene. Det skal fremgaa af en af disse Beretninger — jeg kan ikke finde det i Øjeblikket, men i store Træk var det, som jeg her siger.

Bomholt: Vil General Prior mene, at Hærens Efterretningstjeneste har svigtet sin Opgave i denne Situation?

Prior: Nej, ikke med Hensyn til, hvad der skete Syd for Grænsen eller ved Østersøkysten; der tror jeg endda, vi var særdeles vel underrettede, det viste sig ogsaa den 8. April om Morgen. Vi fik hurtigt og god Efterretning om Kolonnen.

Bomholt: Saaledes at man faktisk havde Efterretninger, der svarede til de af Marineattaché *Kjolsen* indberettede?

Prior: Ja, Efterretningstjenesten fungerede godt.

Rager: Det, der ikke kunde findes før, staar i Generalkommandoens Beretning Side 55. Der staar refereret:

»Fra de seneste Uger havde der foreligget Meddelelse om«
— saa det er vist klart.

Kristen Amby: Hr. General! De blev nu spurgt om, hvorvidt De vedrørende Bevægelserne i Sønderjylland fra Hærens Efterretningstjeneste havde Meddelelser, der svarede til Marineattaché *Kjolsens* Indberetninger. Det er rigtigt, det ved vi, at Hærens Efterretningstjeneste har meddelt, hvad der foregik angaaende den motoriserede Troppekolonne og dens Bevægelser den 8. April, men det, jeg er interesseret i at faa at vide, er, om Generalen blev kendt med — det er der spurgt om før — Ordlyden og Meningen med Marineattaché *Kjolsens* Indberetning af 1. April og Kammerherre *Zahles* Indberetning af 4. April; da ligger den motoriserede Kolonne ikke ved den gamle slesvigske Grænse, og det er det, som er det afgørende i *Kjolsens* Brev og den mundtlige Kommentar, de dækker ikke det, man faar at vide den 8. med Hensyn til Troppekolonnen. Derfor spørger jeg igen: Gav Hærens Efterretningsvæsen Hærens Overkommando Efterretninger, der — nu kan man se det bagefter — svarede til de Indberetninger, som *Kjolsen* gav dels mundtligt i Kommentaren til Brevet den 1. og dels i sine Indberetninger af 4. og 5. April?

Prior: Jeg kender ikke den Indberetning eller det Brev af 1. April, det har jeg aldrig set, saa jeg kan ikke sige, om det, vi fik at vide, stemte med Brevet, men vi fik at vide, at der skete Indledning paa Skibe i Østersøhavnene, og at der stadig var stærke Troppstyrker nede i Havnene, og at der i Locksteder Lager i Holsten laa 1 à 2 Divisioner.

Formanden: Saa kan vi gaa over til det første Afsnit i *Generalkommandoens Beretning*.

Beretningens Afsnit I. (»Begivenhederne 6.—8. April 1940«) til Side 56 (Afsnittet, der omhandler d. 8. April).

Westermann: Der er to Spørgsmaal, jeg gerne vil stille Generalen. Generalen begynder sin Beretning med, hvem der var til Stede ved Mødet den 6. April, det staar i første Afsnit, og senere staar der, at i Mødet den 8. April var de samme til Stede. Generalen nævner ikke dér, at

Kommandørkaptajn *Vedel*, Sousedefen for Marinestaben, var til Stede. Det spiller en vis Rolle, idet det ved Vidneafhøringerne her er hævdet af Viceadmiral *Rechnitzer* og nuværende Viceadmiral *Vedel*, at Kommandørkaptajn *Vedel* var til Stede ved Mødet den 8., medens der i Forsvarsministerens og Generalens Redegørelse ikke staar, at han var til Stede. Kan Generalen huske, om daværende Kommandørkaptajn *Vedel* var til Stede?

Prior: Jeg kan ikke huske det, men selvfølgelig maa han have været til Stede, naar han selv siger det.

Westermann: Han siger, at han har været til Stede ved to Møder, men han kan ikke sige bestemt hvilke. Viceadmiral *Rechnitzer* opgiver, at *Vedel* var til Stede den 6. og den 8.; der var to Møder den 8.

Prior: Jeg kan ikke mindes, at jeg har set Kommandørkaptajnen, men selvfølgelig har han været til Stede, naar han siger det.

Westermann: Der er saa et andet Spørgsmaal. Øverst paa Side 56 skriver Generalen.

»Chefen for Generalkommandoen foreslog endelig, at man indkaldte Aargangene 1930—35 med 2 ad Gangen til kort Øvelse, f. Eks. paa 14 Dage. Derefter kunde man efter Situationens Udvikling«

— foretage forskellige Ting. I Ministerens Beretning til Kommissionen staar der:

»General Prior ønskede i øvrigt, at man — dersom den spændte Situation vedvarede — skulde indkalde nogle ældre Aargange (1930—35) (*).

Der er her en mulig Uoverensstemmelse mellem de Tidspunkter, hvor man ønskede disse Aargange indkaldt. Jeg vil gerne spørge, om Generalen mener, at Generalen kun har foreslaaet Indkaldelse for det Tilfælde, at den spændte Situation vedvarede — jeg forstaar Generalens Indberetning saaledes, at De forlangte Indkaldelse med det samme.

Prior: Ja, det var min Mening. Mit Forslag gik ud paa en Indkaldelse med det samme.

Arnth Jensen: Der staar, at Generalstabschefen i Mødet den 6. gav Oplysning, dels om Mobilisering og dels om Formering af Sikringsstyrken. Jeg vil gerne spørge Generalen: Naar De ikke

allerede den 6. foreslaar Indkaldelse af Sikringsstyrken, saaledes som De foreslog den 8., var det saa, fordi man ikke fandt Situationen saa faretruende, eller fordi man mente, at det paa Forhaand var umuligt at faa Regeringen til at acceptere det?

Prior: Det var, fordi Regeringen gav Indtryk af, at Situationen ikke var saa truende.

Arnth Jensen: Mente Generalen ikke, at der var Grundlag for at indkalde Sikringsstyrke eller gennemføre Mobilisering?

Prior: Ikke paa det Grundlag, jeg fik af Regeringen.

Kristen Amby: Erindrer Generalen, at paa dette Møde den 6. April havde Generalen primært stillet Forslag om, at man nu gennemdrøftede de mulige Situationer, der kunde komme til at foreligge, og derfor ogsaa skulde gennemdrøfte de mulige Modforanstaltninger, man skulde iværksætte? — baade i Forsvarsministerens og i General *Stemans* Indberetninger til Kommissionen er det hævdet, at det var Generalens primære Holdning. Nu har vi disse Meddelelser, eller rettere: vi har faaet et Referat af, at der har foreligget noget foruroligende, og saa vil jeg spørge Generalen, om Generalen mente det rigtigt at drøfte, hvad dette foruroligende eventuelt kunde betyde, og at overveje, hvilke Foranstaltninger man skulde foretage sig under de forskellige Eventualiteter.

Prior: Jeg vilde meget gerne have et tillidsfuldt Samarbejde med Regeringen i Gang, det har jeg tilstræbt hele Tiden, siden jeg tiltraadte min Stilling, men det var uhyre vanskeligt at faa et saadant Samarbejde i Gang. Jeg vilde gerne have, at man kunde sidde sammen ved et Bord og drøfte Fremtidens Problemer, og hvad man skulde gøre i de forskellige Tilfælde, for at man kunde være fuldt orienteret og handle i Regeringens Aand. Men det lykkedes ikke. Man fremsatte Forslag af og til, men de fandt ikke gunstig Jordbund. Man havde Indtryk af en Uimodtagelighed for alle Forslag efterhaanden. Ogsaa efter den 9. April har jeg tilstræbt at faa et langt bedre Samarbejde i Gang mellem Regeringen og Værnscheferne, og det har jeg kæmpet for lige til min Afgang.

Kristen Amby: Jeg spørger om det, Hr. General, fordi det af Beretningen

(*) A. 43.

fra Generalmajor *Stemann* og ogsaa af Forsvarsminister *Alsing Andersens* Beretning synes at fremgaa, at det var Generalens primære Synspunkt, at da man ikke mente, man kunde indlade sig paa en saadan Drøftelse, foreslaar Generalen som noget konkret at indkalde i det mindste de og de Styrker. Er det Generalens Erindring, at saaledes gik det til?

Prior: De to Ting var ikke saadan knyttet sammen, at det ene udelukkede det andet, jeg vilde i alle Tilfælde gerne have en fordomsfri Drøftelse om alt det, som nu kunde forestaa. Jeg vilde gerne, at Ministerraadet, helst Statsraadet, tilkaldte mig og sagde: Saadan og saadan er Situationen, hvad mener De nu, Hr. General, vi skal gøre? Det var Hensigten med mit Forslag.

Aksel Møller: Generalen omtalte før det Samarbejde, som De havde forsøgt at faa i Gang med Regeringen, især vel med Forsvarsministeren. Derfor vil jeg gerne spørge: Hvordan forholder det sig nu, naar Generalen i denne Periode, ogsaa i Tiden umiddelbart før den 6. April, stillede Forslag af militær Karakter til Forsvarsministeren? Grunden til mit Spørgsmaal er den, at i Kaptajn *Norups* Bog »Hæren, der ikke maatte kæmpe« fremhæves det flere Gange, at Generalen ikke fik noget Svar paa de Indstillinger, Generalen afgav til Forsvarsministeren. Er det i Overensstemmelse med Sandheden?

Prior: Ja.

Aksel Møller: Vil det sige, at Gangen i Ministeriet var saaledes, at den kommanderende General til Forsvarsministeren kunde aflevere en Indstilling om, at det og det foretages, og saa aldrig kom til at høre mere om dette, heller ikke mundtligt, fra Forsvarsministeren?

Prior: Ja. Der er dog een Sag, som er blevet drøftet med mig, det var om Ændring af Hærens Organisation, saa man kunde faa en større Styrke paa Sjælland.

Aksel Møller: Hvornaar skete det?

Prior: Lige før Jul 39 indstillede jeg, og Sagen blev drøftet med mig i Januar, men ganske kort.

Bomholt: Formuleringen i Generalkommandoens Beretning vedrørende det af Folketingsmand *Ambj* rejste Spørgsmaal lyder saaledes:

»Generaløjtnanten foreslog, at Regeringen søgte at forudse forskellige Eventualiteter, særlig ultimative

Krav, og gøre sig klart, hvorledes man vilde stille sig over for dem, saa man kunde være mere forberedt.«*)

Vil det sige, at Generalen havde regnet med et Ultimatum forud for Krigshandlinger?

Prior: Ja.

Afsnittet Side 56, vedrørende 8. April, til Side 57 indtil Stykket, der begynder med Ordene: »I Tiden 12.45—13.30 udgik« o. s. v.

Aksel Møller: Maa jeg have Lov at spørge Generalen i Forbindelse med dette Afsnit, om Generalen fik Lejlighed til at læse Kammerherre *Zahles* Indberetning af 5. April?

Prior: Nej.

Aksel Møller: Heller ikke af 6. April?

Prior: Nej.

Aksel Møller: Heller ikke Kommandørkaptajn *Kjølens* Indberetning til Søværnskommandoen om Tysklands Offensivplaner af 5. April?

Prior: Nej.

Aksel Møller: Heller ikke den Meddelelse, der kom til Udenrigsministeriet den 7. April om den Flaade, der havde forladt Østersøhavnene den 4. April med vestlig Kurs?

Prior: Det har jeg vistnok faaet Meddelelse om.

Westermann: I Fodnoten til Generalkommandoens Indberetning staar der — det er i Anledning af disse Meldinger, der ankommer:

»Meldingen var som alle lignende straks tilgaaet Jydske Division direkte.«

Jeg vil gerne spørge Generalen, om det er Generalen bekendt, at man fra Generalstaben har vist en vis Tilbageholdenhed eller Frygt for at lade alle Meldinger fra Efterretningstjenesten tilflyde Chefen for Jydske Division?

Prior: Mig bekendt gik alt ogsaa til Jydske Division, alt, hvad der kom fra Sønderjylland i hvert Fald, men den nærmere Organisation af denne Tjeneste kan jeg ikke gøre Rede for.

Westermann: Det, vi ønsker at vide, er, om Generalen er bekendt med, at der fra Generalstabschefen har været en vis Frygt for at lade alle Meddelelser tilflyde Chefen for Jydske Division personlig?

Prior: Jeg har først efter den 9. April faaet at vide, at der var saadan en Tvivl. Jeg selv har aldrig mærket noget som helst i den Retning.

*) A. 55.

Formanden: Vi kommer jo til Jyske Division senere.

Westermann: Det staar udtrykkeligt i Fodnoten. Da Ministeren kommer tilbage Klokken ca. 12 og giver denne Ordre om, at der ikke maa indkaldes Sikringsstyrke, erindrer Generalen da, hvorledes Ordren lød for Søværnets Vedkommende?

Prior: Nu er vi ved den 8. April, ikke sandt? Der maatte indkaldes en Styrke, jeg tror, det var til »Niels Iuel«.

Westermann: Men erindrer Generalen noget med Hensyn til Beredskab for Søværnet?

Prior: Nej, det gør jeg ikke.

Harald Petersen: Det er i Tilslutning til det, som Hr. Westermann her berørte, at jeg gerne vil anføre de Ting, der staar paa Side 56 og 57. Der staar, at under Mødet den 8. April har Generallojtnanten og Chefen for Generalstabens foreslaaet visse Foranstaltninger og derunder ogsaa henstillet til Søværnskommandoen, at der blev indkaldt en Sikringsstyrke til Kystdefensionen, og der staar yderligere, at dette Forslag straks blev tiltraadt af Viceadmiralen og af Chefen for Marinestaben, og at man som Supplement hertil krævede Indkaldelse af Folk til Flaadens Skibe og navnlig til »Niels Iuel«. Det siges senere, som Hr. Westermann berørte, at paa Mødet Kl. 12, hvor altsaa baade Repræsentanter for Hær og Flaade var til Stede, fik man en Meddelelse fra Ministeren, og det, det saa drejer sig om i Forbindelse med de Afhøringer, der tidligere er foretaget, er at faa klaret, hvordan det forholdt sig med selve Flaaden, og der har Generallojtnanten meddelt som sin Opfattelse, at det for Flaadens Vedkommende udelukkende drejede sig om den Foranstaltning at indkalde forøget Mandskab til »Niels Iuel« og ikke andet. Jeg vil gerne have det bekræftet, hvis dette er Generallojtnantens Opfattelse.

Prior: Ja.

Harald Petersen: Med andre Ord, Talen om det højeste Beredskab gjaldt alene Hæren?

Prior: Jeg opfattede det som gældende Hæren, men det kan naturligvis ogsaa være møntet paa Søværnet, naar det er sagt i al Almindelighed.

Harald Petersen: Ja, men altsaa, det, der er det afgørende i Deres saavel som de andre militære Chefers Opfattelse med Hensyn til Foranstaltningerne vedrørende Flaaden, er, at det var »Niels Iuel«,

der blev givet Meddelelse om fra Ministeren og intet andet.

Prior: Ja, om Alarmberedskabet og saa skulde gælde Flaaden, kan jeg ikke sige, men for saa vidt som Ministeren siger, at der skal gennemføres Alarmberedskab, og saa ikke nævner specielt Hæren eller Flaaden, kan det opfattes som gældende begge Værn.

Harald Petersen: Nej, men det drejer sig altsaa om, at man i Mødet før Kl. 12 fra Flaadens Side har stillet yderligere Krav om at ville have Sikringsstyrke indkaldt til Kystdefensionen. Det er et Ønske, der er fremsat fra Marineledelsens Side, og ud over dette har man altsaa krævet en særlig Indkaldelse til »Niels Iuel«. Da Ministeren derefter er kommet fra sit Møde og igen mødes med de militære Chefer, saa meddeles det fra hans Side, at der ikke maa foretages noget i Retning af Indkaldelse af Sikringsstyrke, fordi det kan udæske Tyskerne, kun maatte man, staar der i den Beretning, der er kommet fra Generalkommandoen, indkalde de 400 Mand til »Niels Iuel«, det vil sige... (*Rager:* »ligesom«, De maa læse videre)... Kravet fra Flaaden om Indkaldelse af Sikringsstyrke til Kystdefensionen er altsaa strøget, men til »Niels Iuel« maatte man altsaa indkalde de 400 Mand, og saa staar der videre:

»ligesom Alarmberedskabet og Flyveropklaringen kunde iværksættes«,

men dér er det, jeg forstaar Generallojtnantens Svar paa det Spørgsmaal, der blev stillet fra Hr. Westermanns Side, saaledes, at det er Generallojtnantens Opfattelse, at for Flaadens Vedkommende gjaldt af ekstraordinære Foranstaltninger kun Indkaldelse af de 400 Mand til »Niels Iuel«. Det var det, som Generallojtnanten svarede paa?

Prior: Ja.

Hartvig Frisch: Jeg vil gerne stille et Spørgsmaal til General Prior i Anledning af de Spørgsmaal, som nu her har været rejst om de Meddelelser, der er tilgaaet Generalkommandoen, for jeg vil gerne have Klarhed over, hvordan Forholdet har været mellem Generalkommandoen og Direktøren i Krigsministeriet. Jeg hørte nu, at der blev stillet Spørgsmaal til Generalen, hvoraf det fremgik, at selve Hærens Efterretnings-tjenestes Meddelelser ikke er tilgaaet Generalen, men saa maa man i hvert Fald gaa ud fra, at de er tilgaaet Krigsmini-

steriet — et Sted maa de jo gaa hen —, og i Forbindelse med Oplysningen om, at Forsvarsministeren ikke skulde have holdt Dem personlig à jour med Tingene, er det vigtigt for mig at faa oplyst, hvordan Forretningsgangen er. Jeg har forstaaet, at der var den ejendommelige Forskel, at Viceadmiralen var Direktør for Marineministeriet og samtidig kommanderende Admiral, medens man for Hærens Vedkommende havde en Direktør for Krigsministeriet, som var General, men ikke kommanderende General, og saa desuden Generalkommandoen. Nu er det, jeg efter disse Oplysninger, som er lidt overraskende i første Omgang: at visse Meddelelser slet ikke tilgaar Dem, gerne vil vide, hvordan Forretningsgangen egentlig er. Hvordan er Forholdet mellem Generalkommandoen og Krigsministeriet i Henseende til saadanne Meddelelser?

Prior: Vi har jo, eller havde, et hemmeligt Efterretningsvæsen, som fungerede ogsaa nede i Sønderjylland; der kom ikke saa faa gode Efterretninger dernedefra. De gik til Ministeriet, og de blev forelagt mig af Generalstabschefen. Saa-dan var Forretningsgangen. Ikke hver enkelt lille Meddelelse, men med Mellemrum.

Hartvig Frisch: Jeg vil gerne lige hertil føje det Spørgsmaal: Hvordan var Praksis med Hensyn til Krigsministeriets Direktør for Meddelelser af vigtig Natur, der tilgaar ham fra Forsvarsministeren? Hvilke Pligter har han til at lade disse Meddelelser gaa videre, hvordan har Forretningsgangen dér været? Det er klart, at naar Forsvarsministeren med Hensyn til vigtige Ting har forhandlet med Krigsministeriets Direktør, kan han være i den Tro — det kan have været Praksis —, at saa er dermed i Virkeligheden det Led berørt, der svarer til Departementschefen i et Departement, og saa bliver de vigtige Meddelelser kommuniceret til de Led, hvor det er nødvendigt. Det er den Forretningsgang, som jeg gerne vilde vide lidt om, fordi vi her har det særlige Led oven over selve Generalkommandoen, før vi naar til Ministeren.

Prior: Taler vi nu om Meddelelser fra Udlandet?

Hartvig Frisch: Jeg taler om de Spørgsmaal, der er blevet stillet til Dem, om De har hørt det og det, og dér vil jeg gerne vide, hvad der har været det normale m. H. t. Forretningsgangen for

Meddelelser, hvor megen Forbindelse der har været med Krigsministeriets Direktør. De har savnet Forhandlinger med Ministeriet, men hvilke Forhandlinger har De haft med Krigsministeriets Direktør, hvad har været Regelen dér?

Prior: Vi forhandlede af og til, mest om personelle Forhold, Uddannelsesforhold, men Spørgsmaal af denne Art, Efterretninger fra Udlandet, kom ikke til mig gennem Direktøren.

Hartvig Frisch: Har aldrig været forhandlet med Direktøren?

Bomholt: Der findes en lille pudsig Bemærkning i Generalrapporten. Der staar følgende:

»Ved Drøftelserne angaaende den Hensigt, der maatte formodes at ligge bag de tyske Skibs- og Troppebevægelser, udtalte Viceadmiralen, at Skibene sandsynligst havde Norge som Maal, men det saa ikke saa godt ud med Motorkolonnen.«

Denne Tilføjelse kommer jo paa en lidt pudsig Maade. Har Viceadmiral *Rechnitzer* givet Udtryk for Usikkerhed med Hensyn til Tydningen af denne Motorkolonnes Nærmelse? Har han haft den Tanke, at den kunde true Danmark?

Prior: Ja, det er jo vanskeligt for mig at udtale mig om, hvad Tanker Viceadmiralen har haft i det Øjeblik, men det synes jo at fremgaa deraf, at han mente det samme som jeg, at den kunde have et Maal i Danmark.

Bomholt: At den virkelig havde Angrebsretning mod Danmark?

Prior: Ja, det var kun Tidspunktet, der kunde være tvivlsomt. Mit Indtryk var, at den stillede sig klar til en Aktion mod Danmark.

Bomholt: Og Viceadmiralen var faktisk af samme Mening?

Prior: Det maa jeg gaa ud fra.

Rasmus Hansen: Jeg vil gerne vende tilbage til de Spørgsmaal, som Hr. Harald Petersen har stillet, og som Generaløjtnant Prior har besvaret, vedrørende den Besked, som fhv. Forsvarsminister *Alsing Andersen* gav, da han den 8. April kort før Kl. 12 kom tilbage fra et Møde hos Kongen og derefter havde et Møde med Chefen for Generalkommandoen og Chefen for Søværnskommandoen. Generaløjtnant Prior har paa den ene Side over for Kommissionen udtalt, at han ikke med Sikkerhed kan sige, hvorvidt Ordren, der blev givet til Alarmberedskabet, omfattede baade Hær og Flaade. Paa den anden Side svarer

Generalløjtnanten lidt senere, at De følte Dem sikker paa, at der kun er givet Hæren, men ikke Flaaden, Ordre til Alarmberedskab. De to Forklaringer strider lidt mod hinanden. Jeg vil derfor gerne spørge Generalløjtnanten, for at faa fuldstændig Klarhed: Tør De i Dag med Sikkerhed sige, at den Ordre, der var givet til Alarmberedskab, ikke ogsaa tillige har omfattet Flaaden?

Prior: Jeg har personlig ikke opfattet den som gældende andet end Hæren, men det, jeg sagde før, var, at den muligvis alligevel gjaldt Flaaden, uden at jeg har været klar over det.

Rasmus Hansen: Tak.

Formanden: Maa jeg lige rette det Spørgsmaal til Generalen: Hvorledes forklarer Generalen Skrivelsen af 26. Juni 1945 her til Kommissionen, hvor der staar, at Generalkommandoen maatte gaa ud fra, at Søværnet havde draget Omsorg for Københavns Sikring mod Overrumpling fra Søsiden?*)

Prior: Jeg vidste, at Marinens Kystudkigstjeneste var i Virksomhed, og jeg vidste, at Søbefæstningen var besat, og at der var bemandede Skibe, bl. a. »Niels Iuel«, ved København, samt at der var udlagt Miner.

Formanden: Ja, det sidste betød jo ikke noget. Minerne var jo ikke i Orden dengang.

Prior: Ja, det har jeg bagefter faaet at vide.

Rasmus Hansen: »Niels Iuel« var ikke bemanded?

Prior: Nu har jeg bagefter ogsaa faaet at vide, hvad der var om Bord paa »Niels Iuel«, men Enkeltheder med Hensyn til Skibenes Bemanning kendte jeg ikke dengang.

Martin Nielsen: I Anledning af den Uklarhed, der stadig hersker om, hvor vidt Alarmberedskabet ogsaa omfattede Flaaden, vil jeg gerne spørge, om Generalen, hvis Forsvarsministeren i det omtalte Møde nu tilfældigvis faktisk havde anvendt den tekniske Betegnelse, Sikringstjeneste Nr. 3, altsaa havde beordret Sikringstjeneste Nr. 3 i Stedet for Alarmberedskab, saa vilde have opfattet denne Ordre som gældende Hæren alene, og om Generalen, saafremt Generalen ikke havde opfattet det saadan, da ikke vilde have anset det for sin Pligt at spørge, om det samtidig betød Alarmberedskab for Hæren?

Prior: Jeg var klar over, at Ordet »Alarmberedskab« var et specielt Hærudtryk. Ordet »Sikringstjeneste« blev jo ikke nævnt ved den Lejlighed.

Westermann: Ifølge Forsvarsministerens Indberetning har han givet Referat til Direktør *Stemann* og til Viceadmiral *Rechnitzer* af Gesandt *Zahles* Indberetning den 5. om Formiddagen. Efter Viceadmiral *Rechnitzers* Redegørelse saa har det omtrent dækket det virkelige Indhold af dette Brev. Med andre Ord, General *Stemann* maa ogsaa der have faaet et nogenlunde Indtryk af, hvad der har staaet i Gesandts Brev. Det er sandsynligt, men vi er i Kommissionen endnu ikke naaet til Bunds i det, at General *Stemann* var til Stede ved et Møde i Udenrigsministeriet den 5. April om Eftermiddagen sammen med Viceadmiral *Rechnitzer*, hvor de fik Lejlighed til at se Rapporten i dens Helhed. Har Generalen ikke under de Møder, der har været i den Tid, haft Lejlighed til at diskutere Gesandts Indberetning med General *Stemann*, og har General *Stemann* ikke paa noget Tidspunkt meddelt Generalen, hvad den indeholdt?

Prior: Nej.

Rasmus Hansen: Jeg vender igen tilbage til Spørgsmaalet om den Ordre, der blev givet den 8. April vedrørende Alarmberedskabet, da Forsvarsminister *Alsing Andersen* kommer tilbage fra Mødet hos Kongen. De siger, Generalløjtnant Prior, at De faar Orden om Alarmberedskab for Hæren. De er klar over, at Orden udstedes paa Grundlag af det, der er konstateret Syd for Grænsen. Gaar De saa ikke som Chef for Generalkommandoen ud fra, at naar Forholdene kræver Hæren sat i Alarmberedskab, saa blev der for Flaadens Vedkommende truffet tilsvarende Foranstaltninger under Hensyn til den Situation, der har udviklet sig.

Prior: Ja, selvfølgelig.

Kristen Amby: Altsaa, med andre Ord, Hr. General, de forskellige tekniske Udtryk kan Forsvarsministeren jo ikke antages at kende. Han har sagt, at der skal være Alarmberedskab eller højeste Alarmberedskab — Forsvarsministeren har altsaa ogsaa brugt Udtryk, som ikke er teknisk rigtige, idet han har sagt »højeste Alarmberedskab« —, men det er altsaa Udtryk for, at de Styrker, vi har, skal være i højeste Alarmberedskab, men selv om der er brugt et saadant Udtryk,

*) A. 109.

der teknisk kun gælder Hæren, maa saa ikke enhver Chef for Værneenhederne, der er til Stede i et saadant Møde, naturligt opfatte det som dækkende hvert af Værnenes specielle Omraader?

Prior: Jo.

Harald Petersen: Jeg vil gerne have fuld Klarhed over det Spørgsmaal. Den 8. April bliver der stillet to Forslag fra de militære Chefer. Fra Generalløjtnanten og Generalstabschefen stilles Forslag om Indkaldelse af Sikringsstyrken, den fulde Sikringsstyrke, og forskellige supplerende Foranstaltninger, Alarmberedskab og Flyveropklaring langs Landegrænsen, og desforuden bliver der af de landmilitære Chefer rettet Henstilling til Søværnet om, at man ogsaa der faar en Sikringsstyrke indkaldt til Kystdefensionen. Dette Forslag bliver med det samme optaget af de sømilitære Chefer, og man ønsker altsaa en Sikringsstyrke kaldt ind til Kystdefensionen og ekstraordinært Mandskab til »Niels Iuel«. Saa er det, at Ministeren kommer tilbage fra sit Møde hos Kongen og siger, at der maa ikke kaldes nogen Sikringsstyrke ind, det vil sige, der maa ikke kaldes ind til Hæren, der maa ej heller kaldes Sikringsstyrke ind til Kystdefensionen. Tilbage bliver kun, at man til Søværnet maa indkalde de 400 Mand til »Niels Iuel«, og saa maa man iværksætte Alarmberedskab og foretage Flyveropklaring, som de landmilitære Chefer har stillet Forslag om om Formiddagen. (*Bomholt:* Er det et Foredrag, vi skal høre paa?). Nej, det er det ikke, men det kan være ubehageligt maaske for Hr. Bomholt. Der er ikke noget at gøre ved det, det er et Spørgsmaal, vi skal have klaret her i Kommissionen. Det er netop paa Grund af disse rent faktiske Ting og de Forslag, der er stillet fra de militære Chefer, og den Besked, der er givet af Ministeren, at det er saa afgørende vigtigt at faa Generalløjtnantens personlige Opfattelser frem og netop dette, om det var Generalens Indtryk ved Mødet med Ministeren efter Mødet hos Kongen, at Ordren om det højeste Alarmberedskab alene omfattede Hæren. Det er det springende Punkt, det er det Spørgsmaal, jeg gerne vil have stillet en Gang endnu.

Formanden: Det er vist syvende Gang, vi har det Spørgsmaal fremme, saa tror jeg, Generalløjtnanten maa være klar over det.

Prior: Mit sidste Svar til Hr. Rasmus Hansen tror jeg klarlagde Sagen, at

jeg dengang opfattede det som gældende Hæren, men at jeg ikke kan sige, om Ministeren har ment, at den ogsaa skulde omfatte Flaaden.

Oluf Pedersen: Jeg forstaar Generalens Udtalelser saadan, at Hærens og Flaadens Ledere ikke giver hinanden Besked om, hvilke Foranstaltninger der træffes. Er det rigtigt?

Prior: Ja, det er nu saa absolut sagt. Det er dog givet, at der kommer visse Meddelelser fra det ene Værn til det andet om, hvad der sker.

Oluf Pedersen: Jeg kan ikke forstaa, at Hæren ikke ogsaa for sit Vedkommende i højeste Grad er interesseret i, hvilke Foranstaltninger Flaaden træffer, og at man staar tvivlende over for, om der ogsaa er Alarm for Flaaden. Jeg synes, at det i og for sig var naturligt, at Hæren var helt klar over, at det ogsaa gælder Flaaden.

Prior: Ja.

Strøm: Maa jeg spørge, om den Melding, der er indgaaet fra Hærens Efterretningstjeneste den 8. April Kl. 8.30 om, at en 50—60 km lang Motorkolonne var paa Vej fra Rendsborg mod Flensborg, er blevet Generalen bekendt?

Prior: Den fik jeg at vide, da vi mødte til Konference hos Forsvarsministeren. Da kom Generalstabschefen og meddelte mig den i Forværelset.

Strøm: Jeg forstaar det saadan, at den første Melding af alarmerende Karakter fra Hærens Efterretningstjeneste kom Kl. 7.45 den 8. om Morgenen og den næste Kl. 8.30, og først ved Mødet Kl. 10.30 bliver altsaa Hærens øverste Chef orienteret om de meget alarmerende Beretninger nede fra Sønderjylland.

Prior: Jeg vil antage, at Klokken var 10.15, da jeg mødte Generalstabschefen i Forværelset og fik denne Meddelelse fra ham. Han sagde: Jeg har lige faaet denne Meddelelse — altsaa om denne Motorkolonne.

Strøm: Jeg gør opmærksom paa, at i Efterretningstjenestens Beretning staar der, at det skete Kl. 7.45 om Morgenen, og Kl. 8.30 kom den næste Melding. Jeg synes, det er lidt lang Tid der gaar, naar Hærens Øverste ikke kan faa disse Indberetninger, som selve Hærens Efterretningstjeneste kommer med, før et Kvarters Tid efter 10.

Prior: Ja.

Afsnittet S. 57 fra Ordene: »I Tiden 12.45—13.30 udgik« o. s. v. til Afsnit II S. 60 (undtagen Afsnittet vedrørende Grænsegendarmeriet S. 58).

Kristen Amby: Øverst S. 59 i Generalkommandoens Generalrapport staar:

»Kl. 17.00 udbad Chefen for Generalkommandoen sig en ny Samtale med Forsvarsministeren, forelagde i Vice-admiralens og Direktøren for Krigsministeriets Nærværelse de sidste Efterretninger og stillede følgende Forslag:«

o. s. v.

Fra Generalmajor *Stemann* har vi ogsaa en Indberetning — den er lidt fyldigere — om, hvad der i øvrigt skete paa dette Møde den 8. Kl. 17. Generalmajoren meddeler her bl. a., at Ministeren refererede den Samtale, Udenrigsministeren havde haft med den tyske Gesandt *Renthe-Fink*, og herunder ogsaa refererede, at *Renthe-Fink* var meget urolig for, hvad der kunde ske, hvis man gjorde saadan og saadan i Danmark, hvis man altsaa foretog yderligere Indkaldelser. Kan Generalen erindre det?

Prior: Ja, tydeligt.

Kristen Amby: Skønt Generalen altsaa fik dette forelagt, fastholdt Generalen alligevel i Mødet Kl. 17 sin Overbevisning om det rigtige i, trods dette, at lade Sikringsstyrken indkalde?

Prior: Ja, ubetinget — jeg stolede ikke paa den tyske Gesandt.

Kristen Amby: Nej, det er der vist heller ikke ret mange andre, der har gjort, men jeg gaar ud fra, at det, man har ment, var dette, at den tyske Gesandt vilde hermed ikke have givet nogen Forsikring om, at intet vilde ske, men at hvis vi foretog os noget yderligere, vilde det skærpe Situationen. Det er vel ogsaa det, der har været Motivet for Regeringen, det er klart. Men trods dette mente Generalen, det var rigtigt for alle Eventualiteters Skyld at lade indkalde større Styrker?

Prior: Ja, absolut!

Formanden: Der ønskes dette Afsnit vedrørende stillet to Spørgsmaal; det første lyder saaledes:

»Af alle Beretninger synes det at fremgaa, at der — trods Alarmberedskabet — ikke var stationeret noget Vagtmandskab ved Danmarks livsvigtige Overfartssteder: Korsør, Nyborg, Middelfart, Gedser og Vordingborg. Hvad var Grunden hertil?«

Prior: Da jeg den 1. December 1939 tiltraadte min Stilling, meddelte Generalstabschefen, General *Gørtz*, mig, at Generalkommandoen i September 1939 havde taget det Standpunkt ikke at udsende Kystdetachementer eller Vagter, da man ansaa det for paakrævet at holde den yderst svage Styrke samlet i Grupper af Hensyn til Kamp og Uddannelse. Ved at sprede Styrkerne vilde man blive svækket overalt; den, der vil sikre alt, sikrer som bekendt intet. Jeg tiltraadte dette Standpunkt, som var blevet saa meget desto nødvendigere, som Ministeriet den 18. November havde befalet en yderligere Reduktion af Styrken. Neutralitetsbevogtningen af Havnene maatte derfor i det store og hele paahvile Flaaden. Først naar Hærens Styrke blev kendeligt forøget, kunde Detacheringer eller Fremskydning af større Styrker til Kysten iværksættes.

Arnth Jensen: Det vil altsaa sige, Hr. General, at saafremt man havde efterkommet de Ønsker, Generalkommandoen havde fremsat om at faa yderligere Mandskab ind, burde der efter Generalens Mening ogsaa have været en Kystvagt?

Prior: Ja.

Westermann: Generalen sagde, at Bevogtningen af Havnene maatte paahvile Søværnet. Har der været truffet nogen Aftale mellem Generalkommandoen og Søværnskommandoen om dette Forhold?

Prior: Det maa være sket før min Tid, hvis der er truffet nogen Aftale om det. I September 1939 maa det saa være sket.

Westermann: Generalen er ikke bekendt med nogen saadan Aftale?

Prior: Jeg er ikke bekendt med nogen bestemt Aftale i den Retning, men der har formodentlig været en saadan Aftale.

Rasmus Hansen: Paa et Spørgsmaal fra Hr. *Arnth Jensen* svarede De, Hr. Generallojtnant *Prior*, at saafremt De havde haft en større Styrke til Raadighed den 9. April 1940, vilde der være blevet etableret Sikringsvagt ved Kysterne. Det forekommer mig, at der i et af de Aktstykker, som er stillet til Raadighed for Kommissionen, findes en af Dem fremsat principiel Betragtning gaaende ud paa, at man paa Grundlag af de Erfaringer, der blev gjort under den første Verdenskrig, ikke vilde etablere en saadan Sikringstjeneste, fordi den let førte til en

Demoralisering af Mandskabet. Maa jeg spørge: Gør jeg mig skyldig i en Fejlhuskning i saa Henseende?

Prior: Nej, ingenlunde.

Rasmus Hansen: Saa vil jeg gerne fortsætte med et Spørgsmaal: Hvorledes kan saa dette principielle Standpunkt bringes i Overensstemmelse med det Svar, De for et Øjeblik siden gav Hr. Arnth Jensen paa det Spørgsmaal, han stillede?

Prior: Principielt var det uheldigt at udstykke Styrken. Mandskabet led under for megen Vagttjeneste; den virker sløvende i Længden. Men det er givet, at Situationen kunde forme sig saa foruroligende, at man maatte sige: her er det nødvendigt alligevel trods alle Ulemper at udsende nogle Vagter.

Rasmus Hansen: Men naar det var Deres Standpunkt, Generalløjtnant Prior, vilde det saa i og for sig ikke have været naturligt, naar Alarmberedskab var beordret paa Grund af de Forhold, der var konstateret Syd for Grænsen, at udsende nogle Vagtposter ved de vigtigste Overfartssteder?

Prior: Ja, nu bagefter kan man sige, at det vilde have været ønskeligt. Men Styrken var jo ikke forøget — altsaa Forudsætningen derfor manglede.

Kristen Amby: Hvis Generalen i hvert Fald den 5., maaske allerede den 4. om Aftenen, var blevet gjort bekendt med Kammerherre Zahles foruroligende Brev og havde haft Styrkerne inde, vil Generalen da mene, at man saa paa det Tidspunkt paa Grundlag af dette Brev vilde have detacheret nogle Vagtstyrker ud til Havnene og Kysterne?

Prior: Jeg vilde ganske sikkert have gjort Indstilling om en Forøgelse af Styrken, om Formering af Sikringsstyrken eller maaske endda om Mobilisering, og dermed fulgte naturligt Iværksættelse af alle de Foranstaltninger, der var knyttet til en saadan Styrkes Indkaldelse, at man bl. a. vilde gaa ud til Kysten og tage Forsvaret dør.

Arnth Jensen: Jeg forstod Generalens Svar til mig før saadan, at hvis Generalkommandoens Ønske om Indkaldelse af de Aargange, som der var blevet fremsat Ønske om flere Gange lige siden September 1939, var blevet efterkommet, saa vilde ogsaa Kystbevogtningen være blevet effektueret, eller i hvert Fald vilde Styrkerne være blevet ført frem i Nærheden af Kysterne. Er det ikke rigtigt?

Prior: Det vilde afhænge af Styrken og af Situationen, men jeg vil antage, at

i en Situation som den, der kom til at foreligge i Begyndelsen af April, vilde der have været Vagter ude, hvis Styrken havde været forøget.

Rasmus Hansen: Men selv om Styrken, der var til Raadighed den 8. April, var meget beskeden, laa det vel alligevel saaledes, at der, hvis man havde anset det for absolut paakrævet, vilde have været Mulighed for at afse nogle faa Vagtposter til de vigtigste Overfartssteder? Er det ikke saadan, at De undlod at give Ordre til Placering af saadanne Vagtposter Natten mellem den 8. og 9. April, fordi De var af den bestemte Opfattelse, at kom der et tysk Angreb paa Danmark, vilde det i hvert Fald ikke blive sat ind Natten mellem den 8. og 9. April?

Prior: Jeg havde ikke ventet et Angreb Natten mellem den 8. og 9. April.

Arnth Jensen: Jeg vender igen tilbage til Spørgsmaalet angaaende Sikringen af Havnene og de Steder, hvor Tyskerne gik i Land. Generalen ved f. Eks., at i Omraadet i Vestsjælland havde man haft en Bataillon, 14. Bataillon, liggende netop for at bevogte ud mod Korsør, men denne Bataillon blev flyttet, saa vidt jeg ved i Januar eller Februar. Var det paa Grund af, at man havde mindre Mandskab til Raadighed, end man havde i Forvejen?

Prior: Ja, der skete en Hjemsendelse den 31. Januar, hvorved Styrken blev meget stærkt reduceret.

Harald Petersen: I Forbindelse med dette Spørgsmaal om Vagtposterne, som jeg ikke skal blande mig i, vil jeg gerne stille et andet Spørgsmaal vedrørende et Punkt, som jeg ikke er rigtig klar over ...

Formanden: Vedrører det dette Afsnit?

Harald Petersen: Ja, det gør det, idet det refererer til en Redegørelse fra Generalløjtnanten, en Meddelelse om, at Regeringen havde forbeholdt sig Afgørelsen af alle vigtigere Spørgsmaal, deriblandt ogsaa Troppernes Placering i store Træk. Jeg vil gerne spørge, for det første: Hvor-naar er den Afgørelse truffet, at Regeringen ønskede at have den afgørende Indflydelse paa Troppernes Placering i store Træk?, og dernæst: Hvor detailleret skal man opfatte dette om Troppernes Placering?

Prior: Bestemmelsen var truffet i September 1939, straks ved Indkaldelserne, og der blev forhandlet med Udenrigs-

ministeren, naar vi skulde foretage Ændringer i Kantonnementerne. I Begyndelsen af April drøftede vi saaledes med Udenrigsministeren Anbringelsen af en større Styrke i Sønderjylland; han vilde ikke have den for sydligt, vi andre vilde gerne have den saa sydligt som muligt.

Arnth Jensen: Der bliver givet Ordre ud til Divisionerne, hvor de skal være. Jeg vil gerne stille det Spørgsmaal til Generalen: Blev Divisionscheferne og Regimentscheferne i de første Dage af April, og for Resten ogsaa før, af Generalkommandoen informeret om de urovækkende Meddelelser, som var modtaget?

Prior: Divisionscheferne fik de vigtigste Meddelelser, Chefen for Jydske Division fik omtrent alt, Chefen for Sjællandske Division noget mindre. I hvilken Grad det er gaaet videre til Regimentscheferne paa Sjælland, kan jeg ikke oplyse.

Arnth Jensen: Der var altsaa ikke fra Generalkommandoen noget Ønske om, at Divisionscheferne skulde videresende det til Regimentscheferne?

Rasmus Hansen: Der findes derom i de Aktstykker, der foreligger for Kommissionen, en fuldstændig Redegørelse fra Chefen for Generalstabens.

Westermann: I denne Forbindelse staar der, at Chefen for Sjællandske Division fik Ordre til ikke at lade Meddelelserne om tyske Bevægelser gaa videre til underlagte Enheder.

Prior: Det var specielt d. 8., men det var ingen almindelig Ordre.

Westermann: Hvorfor maatte Regimentscheferne ikke blive gjort bekendt med, hvad der forelaa?

Prior: Det var Generalstabschefen, der mente, det ikke var nødvendigt at give dem denne Meddelelse. Det var noget, Generalstabschefen ordnede, og han meddelte mig det bagefter.

Arnth Jensen: Forelaa der noget som helst Forbud eller nogen Henstilling fra Ministeren om, at Regimentscheferne ikke blev gjort bekendt med det?

Prior: Nej.

Westermann: Der siges ogsaa i samme Ordre, at ingen Del af Københavns Luftforsvar maa etableres. Man maa dog med de Erfaringer, man havde fra Polen, gaa ud fra, at hvis man kunde frygte et Angreb paa Grænsen, maatte man ogsaa vente et Luftangreb paa København og andre Steder. Derfor synes jeg ikke, det er rigtigt, naar Generalen siger, at det

vedkom ikke de sjællandske Regimentschefer Omraade.

Prior: Ja, men Luftforsvaret i denne Forbindelse er Kanonerne ved København, det er ikke det at stille Maskingeværer op.

Westermann: Der staar, at ingen Del af Københavns Luftforsvar maa etableres.

Prior: Ja, København, men Regimentscheferne havde ikke noget med Luftforsvaret her at gøre; det var underlagt Kommandanten i København.

Westermann: Ja, men i det Øjeblik der overhovedet er Mulighed for Luftangreb paa København og fjendtlig Overflyvning paa Sjælland, er det dog naturligt, at ogsaa Regimentscheferne maa være vidende om, at noget saadant kan forventes.

Prior: Ja, men det var ikke forbudt. Naar Landet var i Krig, skulde de jo skyde; det var ikke forbudt at etablere noget Luftforsvar.

Westermann: Men Regimentscheferne paa Sjælland maatte ikke faa at vide, at der stod tyske Tropper sønden for den danske Grænse, og at man derovre regnede med et Angreb, et Angreb, som jeg mener man med Erfaringerne fra Polen maatte gaa ud fra ogsaa vilde udstrække sig til Sjælland. I det Tilfælde Tyskerne overskred Grænsen, maatte man dog gaa ud fra, at de ogsaa vilde rette Luftangreb mod Sjælland.

Formanden: Nu maa vi vist slutte med Drøftelsen af Spørgsmaalet vedrørende Overfartsstederne, eftersom vi nu er kommet helt ned til Polen, og gaa til det næste Spørgsmaal:

»I nogle Bemærkninger til Oberst Harrel-Sagen siger Krigsministeriets 1. Kontor den 20. December 1940: 1. Kontor kan ikke tilbageholde en Bemærkning nu, at det synes lidet indlysende at være rigtigt, at man 8. April 1940 nedsætter Beredskabet, naar Fjenden staar umiddelbart ved Grænsen. Var det ikke sket, vilde vore Styrker have haft bedre Muligheder for at gribe rettidigt ind — ogsaa ved Faxegruppen.

Generalens Udtalelse herom udbedes.»

Prior: Bestemmelsen om Overgang til »forhøjet Beredskab« Øst for Storebælt Natten mellem den 8. og 9. var dikteret af Ønsket om at give Tropperne mest mulig Hvile, for at de kunde være paa Højdepunktet af Ydeevne, hvis der den føl-

gende Dag skulde udkræves overordentlige Anstrengelser af dem. Ved 11. Bataillon var faktisk en Del af Styrken under Vejs den 9.—10. April med utilstrækkelig Forplejning og uden Søvn i 40 Timer. Enhver, der som Soldat har prøvet at sove med Uniform paa, ved, hvad det vil sige. Under vor sidste Krig, i 1864, havde et for tidligt Alarmberedskab ved Dannevirke undergravet Hærens Kampkraft. Og endnu var der jo ikke Krig i Landet, end ikke en Meningsforskel med Tyskland. Men selv i Krigstid anvendes Alarmberedskab kun ved Forposterne, ikke ved Hovedstyrkerne. I 1940 repræsenterede Styrken i Sønderjylland nærmest vore Forposter over for den tyske Styrke i Slesvig. En stor Del af Styrkerne laa i øvrigt paa Kaserner og var altsaa paa Forhaand samlet; Soldaterne skulde kunne stille paaklædt paa faa Minutter. Alle Styrker synes da ogsaa at have været klar til Kamp inden Fjendens Ankomst. Kun i Kastelet skete en Overrumpning, der ikke kunde være forhindret ved Bibeholdelse af Alarmberedskabet.

Rasmus Hansen: Maa jeg have Lov at spørge Dem, Generaløjtnant Prior: Hvem tager den 8. om Aftenen Beslutningen om at gaa ned fra Alarmberedskab til forhøjet Beredskab? Er det Generalkommandoen alene, eller sker denne Nedsættelse af Alarmberedskabet efter Forhandling med Forsvarsministeren eller med Regeringen som Helhed?

Prior: Den skete efter Forhandling med Forsvarsministeren i Mødet Kl. 17.

Rasmus Hansen: Blev det under den Forhandling aftalt, at der skulde være Alarmberedskab for de sønderjyske Troppers Vedkommende Natten mellem den 8. og 9.?

Prior: Der blev ikke aftalt noget specielt for Sønderjyllands Vedkommende. Det blev overladt til Jydske Division at ordne Beredskabet for Jyllands Vedkommende, indbefattet Sønderjylland, og ogsaa for Fyn. Men Tanken var selvfølgelig, at man ikke kunde ophæve Alarmberedskabet i Sønderjylland.

Rasmus Hansen: Ja, men kom det ikke under den Forhandling, De havde med Forsvarsministeren om Spørgsmaal, klart til Udtryk, at Alarmberedskabet ikke kunde ophæves i Sønderjylland?

Prior: Jeg har antagelig sagt til Ministeren, at det var min Mening.

Rasmus Hansen: De har sagt til Ministeren, at efter Deres Opfattelse burde

Alarmberedskabet opretholdes i Sønderjylland? Det mener De?

Prior: Jeg mener det.

Hartvig Frisch: Jeg vil meget gerne knytte et Spørgsmaal til dette. Generalen svarede nu, at Nedsættelsen af Alarmberedskabet til forhøjet Beredskab sker i et Møde Kl. 17 med Forsvarsministeren. Det Punkt er af meget afgørende Betydning, for jeg skal sige Dem, jeg var selv i min Egenskab af Partiformand til Stede ved det Møde, som der hentydes til i Beretningen her, og som blev afholdt Kl. 20 mellem Regeringen og Rigsdagens Repræsentanter. Ved dette Møde blev det af Forsvarsministeren forelagt os, at De, Hr. Generaløjtnant, havde ønsket Sikringsstyrken indkaldt. Vi Repræsentanter for de forskellige Rigsdagspartier var enige med Regeringen i, at dette kunde virke provokerende og kunde benyttes af Tyskerne som provokerende, og vi fra raadede det derfor. Til Gengæld enedes vi med Regeringen om, at der skulde være Alarmberedskab, og fra vor Side var der ikke nogen Tvivl om, at dette maatte forstaas som gældende baade for Hær og Flaade; jeg skal dog tilføje, at vi kender jo slet ikke de specielle Udtryk, som man bruger inden for de to Værn, og naar vi sagde »Alarmberedskab«, har vi ment »Alarmberedskab« i almindelig populær Forstand.

Jeg bliver her nødt til at spørge Dem om en Ting, Hr. Generaløjtnant. Jeg har forstaaet, at man fra Hærens Side ønskede, at vi skulde gøre langt mere, end Regeringen var villig til, og jeg kan derfor ikke forstaa — det er en Ting, der har forbavset mig —, at man saa efter det Møde, hvor Forsvarsministeren er til Stede og man har besluttet Nedsættelse af Beredskabet, nedsætter Effektiviteten af den Vagtsomhed, vi kunde etablere over for Angreb, netop paa det Punkt, hvor Regeringen og Rigsdagen var helt enige om, at det den kommende Nat var nødvendigt at gøre noget.

Prior: Et langt militært Liv har lært mig, at det gælder om at spare paa Kræfterne for til Gengæld at kunne bruge dem hensynsløst i de afgørende Øjeblikke. Endnu var der ikke Krig i Landet; nu gjaldt det for mig om at spare sammen paa Kræfterne, for at vi netop kunde bruge dem kraftigt, naar det kom til Stykket. Det var en rent militær Betragtning, som førte til, at jeg foreslog denne Nedsættelse i Beredskabet, som jeg skønnede var forsvarlig, og som hel-

ler ikke har vist sig at have haft nogen større Indflydelse paa Resultatet.

Hartvig Frisch: Jeg vil gerne fortsætte paa dette Punkt. Jeg hørte før, at De udtalte ganske klart, at De ikke havde ventet noget Overfald paa Danmark Natten mellem den 8. og 9. April, og da De har sagt dette, kan jeg udmærket forstaa Deres Dispositioner, for saa er vel Tanken den, at man netop maa holde Kræfterne i Behold til det, man maaske kunde vente senere; derfor ønskede De Sikringsstyrke. Jeg vil gerne sige, at vi, der stod i Situationen og skulde raade Regeringen, havde nu ikke denne sikre Fortrøstning; vi havde snarere den uhyggelige Fornemmelse, i Betragtning af det, der forestod mod Norge, at Danmark vilde blive inddraget, men vi maatte fraraade Sikringsstyrkens Indkaldelse, fordi vi erkendte over for Gesandstens Udtalelser, at det vilde blive benyttet af Tyskland over for Verden som en direkte Begrundelse for, at de havde angrebet os. Til Gengæld ønskede man fra vor Side i saa høj Grad som muligt, at det ikke skulde komme som et Overfald, hvor vi laa helt blot, det vil sige, at vi ikke skulde tages paa Sengen. Derfor forstaar De, at det er meget afgørende for os, hvorledes det gaar til, at man netop med Hensyn til det Alarmberedskab, vi tilraadete Regeringen, fra Flaadens Side helt negligerer det og siger, at man slet ikke har faaet Ordre dertil, og for Hærens Vedkommende nedsatte det til forhøjet Beredskab, hvad der paa en Række Steder, saaledes som man ser paa Sjælland, virkede til, at man blev taget paa Sengen.

Prior: Det skete jo faktisk kun i Kastellet.

Hartvig Frisch: Jeg havde dog Indtryk af, at man i Vordingborg ikke naaede at gøre effektiv Modstand mod Faldskærmstropperne.

Prior: Mandskabet laa paa Kaserne. Det spillede ingen Rolle; Faldskærmstropperne var gaaet ned alligevel; de kunde gaa ned overalt i Landet.

Hartvig Frisch: Men Modstanden mod dem kunde ikke sættes ind.

Prior: Ikke til at forhindre deres Landgang, men det er næsten umuligt — det viser ogsaa Krigserfaringerne — at forhindre Nedsætning eller Nedkastning af Faldskærmstropper. Det er praktisk talt umuligt.

Hartvig Frisch: Men at udrydde dem kan da lade sig gøre.

Rasmus Hansen: De sagde for et Øjeblik siden, Generalløjtnant Prior, at De i Mødet den 8. April Kl. 17 havde givet Forsvarsministeren den Meddelelse, at efter Deres Mening var det nødvendigt at opretholde Alarmberedskabet for de sønderjyske Troppers Vedkommen- de, og Forsvarsministeren har heller ikke modsat sig Deres Ønske om at opretholde dette Alarmberedskab. Men naar De nu over for Forsvarsministeren har givet Udtryk for, at det efter Deres Mening var paakrævet at opretholde Alarmberedskabet i Sønderjylland, hvorledes gaar det saa til, at der, da Ordren for Natten udfærdiges til Jydske Division af Generalkommandoen, i denne Ordre ikke findes noget om, at Alarmberedskabet skal etableres for Natten ogsaa i Sønderjylland?

Prior: Mellem Soldater kunde der ikke være Tvivl om, hvad man mente med den Undtagelse for Jyllands Vedkommende. Det er heller ikke blevet misforstaaet.

Rasmus Hansen: Nej, det er det ikke. Vi havde i Gaar i Kommissionen Jydske Divisions Stabschef den 9. April 1940, Oberstløjtnant *Busch*, som over for Kommissionen erklærede, at saaledes som Ordren var formet, afhang det i Virkeligheden af Divisionen, om Alarmberedskabet vilde blive opretholdt eller ikke. Det har derfor overrasket os her i Kommissionen, at der, naar De er enig med Forsvarsministeren om Opretholdelse af Alarmberedskabet i Sønderjylland, da ikke til Jydske Division afgives Besked i en saadan Form, at enhver Misforstaaelse er udelukket.

Prior: Den Form, der er brugt over for Jydske Division, er den almindelige i Befalinger til en *selvstændig* Myndighed. Der kunde være Tale om at opretholde Alarmberedskabet ikke blot for Sønderjylland, men ogsaa for andre Dele af Jylland. Det maatte indberettes til Generalkommandoen, hvad der skete, og saa kunde vi skride ind, hvis de traf uforsvarlige Foranstaltninger. Muligvis har Chefen for Generalstaben selv talt med Divisionen i Telefon, det ved jeg ikke, men der var ingen af os, der var i Tvivl om, at Alarmberedskabet i Sønderjylland vilde blive opretholdt. Det laa, om jeg saa maa sige, mellem Linierne i Befalingen.

Westermann: Side 59 findes den Ordre, der er udgaaet om Alarmberedskabets Nedsættelse til forhøjet Bered-

skab »i den Udstrækning, de i Reglementet givne Bestemmelser kan bringes i Anvendelse uden at ændre i de øjeblikkelige Indkvarteringsordninger og det nuværende Udstyr med Train.« Jeg har forstaaet paa de Afhøringer, vi har haft her, og vi har alle forstaaet, at det var de almindelige Fredsindkvarteringsordninger, man blev ved. Men Oberst *Harrel* kunde over for Kommissionen uddybe denne Ordre med yderligere afsvækkende Momenter, bl. a. at der stod om Befalingsmændenes Indkvartering, at de skulde kunne møde med en Times Varsel. Jeg vil gerne spørge, om denne Tilføjelse er givet af Generalkommandoen, eller om den er givet af Chefen for Sjællandske Division.

Prior: Jeg vil gerne høre det en Gang til.

Westermann: Der er i Generalkommandoens Beretning kun nævnt dette Punkt her, men Oberst *Harrel* kunde oplyse om denne Ordre yderligere afsvækkende Tilføjelser, altsaa Ting, som nedsatte Beredskabet, bl. a. at Befalingsmændene blot skulde kunne møde med en Times Varsel. Vi har endnu ikke faaet det stenografiske Referat af, hvad Oberst *Harrel* sagde, men han oplæste fra Ordren visse afsvækkende Ting. Jeg vil spørge, om det kommer fra Generalkommandoen eller er tilføjet af Divisionen?

Prior: Jeg kender ikke den Ordre. Hvad der er gaaet ud fra Generalkommandoen, staar i Beretningen.

Westermann: Man maa altsaa paa-regne, at det er en Tilføjelse fra Sjællandske Division til Ordren?

Prior: Ja, det vil jeg gaa ud fra.

Rager: Jeg vil gerne have klaret en Ting; jeg ulejliger maaske Generalen med at skulle svare en Gang til paa det samme, men det er for ogsaa i denne Forbindelse at faa det slaaet fast. Jeg forstaar det saaledes, at Generalen i sine Overvejelser den 8. April med Hensyn til alt, hvad der skulde foretages, regnede med, at Krigshandlinger ikke kunde ventes indledet, uden at et Ultimatum først var stillet. Det har været Generalens Forudsætning?

Prior: Ja, jeg ventede et Ultimatum.

Rager: Et Ultimatum, der gav en vis Frist til Besvarelse?

Prior: Ja, en 4—5 Timer f. Eks.

Westermann: Side 60 staar der, at efter Ministermødet Kl. 21.30 meddeler Ministeren til Generalen og til Viceadmiralen, at »af Partiformændene havde

kun de Konservative spurgt om de militære sagkyndiges Mening og Forslag«. Blev der ikke over for Generalen nævnt, at paa de Konservatives Vegne havde *Halfdan Hendriksen* stillet Forslag om at indkalde de 5 Aargange, der var hjemsendt med Uniform, eller at *Halfdan Hendriksen* paa de Konservatives Vegne udtrykkeligt spurgte, om den kommanderende General havde sanktioneret, at der ikke skete noget ud over Alarmberedskabet?

Prior: Nej.

Westermann: Det blev ikke meddelt?

Prior: Nej.

Strøm: Der blev brugt Ordet: Forslag fra *Halfdan Hendriksen*. Det er ikke rigtigt. Der er ikke i det stenografiske Referat noget, der hedder »Forslag« fra *Halfdan Hendriksen* om Indkaldelse.

Westermann: Spalte 236 i det stenografiske Referat staar der: »Hendriksen spurgte, om det ikke vilde være nødvendigt, at man nu indkaldte de 5 Aargange der var hjemsendt med Uniform. Tidspunktet hertil maatte være inde.«

Strøm: »Om det ikke var nødvendigt«. Det er ikke et Forslag.

Westermann: »Tidspunktet maatte være inde«.

Næstformanden (Kristen Amby): Vi kan ikke nu have Diskussion mellem Medlemmerne.

Hartvig Frisch: Jeg er ganske klar over, at der naturligvis ikke maa være Diskussion, men naar der stilles Spørgsmaal til Generalen, er det rimeligt, at vi præciserer vor Opfattelse. Jeg maa sige til Hr. Westermann, at det kan for os, der har deltaget i dette Møde, ikke siges, at der har været Tale om »Forslag« fra *Halfdan Hendriksen*. Det maatte for os alle have været et Hovedpunkt i hele Forhandlingen, som vi maatte have diskuteret, og det var det slet ikke. Jeg maa bestride, at man kan tale om et »Forslag«. At det har været nævnt, vil jeg ikke benægte; jeg kan ganske vist ikke huske det, men man kan ikke kalde det et »Forslag«; det har slet ikke været diskuteret mellem os.

Westermann: Jeg har kun spurgt Generalen, om Generalen var gjort bekendt med det, idet *Halfdan Hendriksen* over for Kommissionen har redegjort for det paa den Maade, jeg oplæste. Og der til svarer Generalen Nej.

Aksel Møller: Jeg henviser til det stenografiske Referat Sp. 257, et Notat efterladt af Dr. *Krag*, hvori det hedder

om Partiformandsmødet: »Under dette foreslog den konservative Folketingsmand Halfdan Hendriksen, at Sikringsstyrken blev indkaldt eller i det mindste de med Mundering hjemsendte værnepligtige«. Dr. Krag's Opfattelse er altsaa den samme som vor.

Strøm: Jeg holder mig blot til *Halfdan Hendriksens* egen Formulering

Afsnittet Side 58: »Vedrørende Grænsegendarmeriet« til nederst paa Siden, Ordene: »Kl. 16.05 gav« o. s. v.»)

Westermann: Jeg vil gerne bede Generalen give en kort Redegørelse, for Krigsministeriets Overenskomst angaaende Gendarmerne og deres Anvendelse og ogsaa Generalens Bedømmelse af den Ændring, der skete den 8. April.

Prior: Der var en Overenskomst om, at Grænsegendarmeriet ved Mobilisering skulde stilles til Hærens Raadighed, og det var Tanken, at det skulde anvendes som Feltgendarmeri ved Jydske Division, men de vilde selvfølgelig ogsaa have en Opgave med Indsendelse af Efterretninger, saa længe de blev ved at fungere ved Grænsen. Hvis man nu pludselig kom ud for et Angreb, maatte Situationen jo sidestilles med Mobilisering, og det var derfor højest beklageligt, at man i et saadant Tilfælde maatte savne Grænsegendarmeriets Medvirken. Det var derfor med den største Beklagelse, jeg den 8. April om Eftermiddagen erfarede, at man ikke kunde regne med dem, og jeg finder, at Generalstabschefen har gjort fuldstændig rigtigt i at faa Meddelelsen formet skriftligt, som det ogsaa er omtalt her i Beretningen; altsaa, de maatte ikke, selv i Tilfælde af Kamp, medvirke, saaledes som det var forudsat ved Mobilisering, hvorunder man ogsaa maa regne Formering af en Sikringsstyrke. Naar den alvorlige Situation indtraf, at Landet faktisk var i Krig, idet Fjenden overskred Grænsen, maatte de altsaa ikke udfylde deres Opgave. Det var et af de Skridt, der deprimerede en før den 9. April.

Westermann: Generalen kan ikke erindre og kort skitsere den Overenskomst, der var mellem Krigsministeriet og Finansministeriet?

Prior: Nej, det kan jeg ikke.

Hartvig Frisch: Mon ikke Divergensen her hænger noget sammen med den

førnævnte Divergens i Opfattelsen af, hvad der forestod. Hvis man regner med et Ultimatum fra Tyskland og de deraf følgende Muligheder for dansk Mobilisering og hvad dertil hører, saaledes som det jo ligger inden for Generalens Argumentation, vilde det sikkert være ganske rigtigt, at man under dette Overgangsstadium havde Brug for Grænsegendarmeriet. Men ud fra Betragtningen om et Overfald af lignende Art som det, man kendte fra Polen, maatte det vel siges, at disse Folk var meget lidet egnede til at tage det første Stød af et saadant Angreb fra en Militærmagt som Tyskland. Mon ikke Modsætningen har lidt Forbindelse med de forskellige Opfattelser af, hvad der kunde forestaa?

Prior: Derfor foreslog jeg ogsaa den 8. April om Eftermiddagen, at der skulde fremskydes Styrker mod Grænsen, saa Grænsegendarmeriet ikke stod isoleret.

Hartvig Frisch: Mange af dem var jo ældre, fastboende Folk, som havde været Grænsegendarmer i lang Tid, og vil De ikke sige, at rent sagligt set kunde dette Korps aldeles ikke siges at være egentlige Tropper, som man i den Forstand kunde regne med, saaledes at der over for Muligheden af et uprovokeret og fuldkommen snigende Anfald som det, der kom, var god Grund til at sikre, at disse Mænd ikke blev udsat for den Situation?

Prior: De blev jo skudt alligevel.

Hartvig Frisch: Ja, nogle af dem.

Prior: Men det var nu ikke deres Modstandskraft, der var det afgørende; selvfølgelig kunde man ikke regne med nogen videre Modstand fra deres Side. Det var mere Efterretningstjenesten, det drejede sig om, og saa var der jo Styrker i Beredskab længere tilbage, og de kunde indgaa i Hæren og overtage Feltgendarmeriet og derved aflaste Styrker i Hæren.

Hartvig Frisch: Deres Medvirken i Efterretningstjenesten hindrer man for saa vidt ikke, saavidt jeg har forstaaet, men man vilde ikke i denne Situation sætte dem ind i en egentlig militær Kamp ved at give dem Ordre til at skyde. Saaledes har jeg forstaaet det; man mente i Finansministeriet, at det kunde man ikke byde dette Korps.

Prior: Ja, selvfølgelig vilde der være gaaet nogle tabt.

*) Jfr. endvidere A. Nr. 16.

Hartvig Frisch: Og uden at det havde haft nogen virkelig militær Aktions-karakter.

Prior: Men det maatte man tage med. Naar Landet blev overfaldet, maatte vi alle være parate.

Hartvig Frisch: Det skulde dog være saadan, at Aktionen kunde have en militær Karakter, og Korpset havde slet ikke Mulighed for at yde en saadan Modstand.

Prior: Saa maatte de trække sig tilbage og slutte sig til Hærens Styrker.

Hartvig Frisch: Jeg synes alligevel, det er ret afgørende, hvordan man ventede at Begivenhederne vilde forme sig, og jeg tror nok, at Divergensen er begrundet i forskellig Opfattelse deraf.

Bomholt: Jeg gør kun opmærksom paa, at Finansministeriets hele Argumentation findes i Aktstykke Nr. 16.

Strøm: Jeg synes, at den Skrivelse, der fra Ministeriet er sendt til Grænsegendarmeriet, ikke hindrer Grænsegendarmerne i at give de militære Myndigheder Oplysninger, idet der i selve Skrivelsen staar: »Saa længe saadanne Foranstaltninger ikke er truffet, skal Grænsegendarmeriet i Tilfælde af eventuel Grænseoverskridelse fra tysk Side af væbnede Styrker ikke gøre Brug af Vaabnene, men underrette de militære Myndigheder og efter Forholdene fortsætte Grænsetilsynet eller søge Styrken samlet bag de tilstedeværende Afdelinger af Hæren efter nærmere Anvisning fra Jydsk Division.« Jeg forstod paa General-løjtnanten, at det, De var mest betænkelig ved, var, at Grænsegendarmerne eventuelt ikke skulde virke i Efterretningstjenesten. Jeg synes netop Skrivelsen her siger, at de skal give de militære Myndigheder Underretning.

Prior: Saavidt jeg erindrer, havde de ogsaa nogle Opgaver med Hensyn til Ødelæggelser, Sprængninger, men jeg kan ikke bestemt sige, hvad de gik ud paa.

Arnth Jensen: Er det ikke saadan, at det, man knytter det sammen med, er dette, at Generalkommandoen ønsker den fornødne Frihed til at foretage de Troppeskydninger, som kan dække Gendarmerne?

Prior: Mit Forslag gik ud paa at lade Tropper rykke frem, saa de stod lige ved Grænsen sammen med Grænsegendarmeriet.

Arnth Jensen: Det vil altsaa sige, at Generalkommandoen vil sikre Grænse-

gendarmerne, men trods dette forlanger Finansministeriet, at Gendarmerne ikke maa skyde, og det er det, Generalstabschefen gør Indsigelse imod?

Prior: Jeg kom jo med mit Forslag kort efter om en Fremskydelse af Tropper mod Grænsen.

Rasmus Hansen: Finansministeriets Begrundelse for at faa Grænsegendarmerne rykket tilbage gaar jo ud paa, at en væsentlig Part af dem var Folk paa over 40 Aar, som ikke kunde siges at være særlig egnede til at være fremme i første Linie, i Særdeleshed naar de var uden Rygdækning. Mener De ikke selv, at Folk over 40 Aar var mindre vel-egnede til at tage det første Stød i Tilfælde af et tysk Angreb?

Prior: Deres Kampkraft var meget ringe. Det kan man roligt sige.

Rasmus Hansen: Det vil altsaa sige, at paa det Punkt er De fuldstændig af samme Opfattelse, som man var i Finansministeriet. Jeg ved ikke, om De kender den Begrundelse, der er givet fra Finansministeriets Side, men det var jo netop den, at Grænsegendarmerne var meget lidt værd, naar der blev Tale om at kæmpe, og endvidere det Forhold, at man paa Grund af den Beslutning, som man havde taget under Hensyn til den tyske Gesandts Udtalelser, ikke vilde være i Stand til at give dem Rygdækning.

Prior: Det var jo gennemgaaende gamle Underofficerer, og selv om de var ældre Folk, kunde de godt optræde handlekraftigt og isoleret; det er der ingen Tvivl om. Men nogen større Modstand har man aldrig tænkt sig de skulde yde.

Strøm: Generalen nævnte, at Grænsegendarmerne eventuelt havde visse Opgaver med Sprængning o. s. v. Er det ikke saadan, at saadanne Ting i Virkeligheden skulde træde i Kraft i Tilfælde af, at en Sikringsstyrke etableredes?

Prior: Ikke Sprængninger. De skulde først iværksættes, naar Fjenden gik over Grænsen, altsaa i Krigstid.

Arnth Jensen: Af Dokumenterne vedrørende Grænsegendarmeriet fremgaar det Gang paa Gang, at baade Generalkommandoen og Grænsegendarmeriets Chef Oberst *Paludan-Müller* har ønsket, at hele Styrken skulde vide, hvilken Overenskomst der var mellem Krigsministeriet og Finansministeriet, men saa-vidt jeg erindrer, blev det nægtet Gang paa Gang. Men det, jeg har faaet Indtryk af ogsaa her gennem Generalens Udredning, er dette, at man i General-

kommandoen mener, at ved at give denne Ordre til Grænsegendarmeriet har man svækket visse Dele af Hærens Hænderkraft i Sønderjylland den Dag. Er det ikke en rigtig Opfattelse?

Prior: Jo.

Kristen Amby: Mener Generalen, at naar man ikke vilde indvilge i at forskyde Tropperne fra Odense til Fredericia og fra Midtjylland sydpaa indtil 1 km fra Grænsen, var det des nødvendige, at den Styrke af Grænsegendarmer, der stod ved Grænsen, i hvert Fald var et saadant Forbindelsesled med Hæ-

ren, at den baade kunde varetage Mel-detjeneste og optage de første Kampe?

Prior: Jeg foreslog jo Kl. 17 disse Forskydninger til Grænsen, men Afslaget kom først om Aftenen, og indtil da var det mit Haab, at man vilde imødekomme Forslaget, og at Tropperne alt-saa kunde komme frem og staa lige ved Grænsen sammen med Grænsegendarmeriet.

Rasmus Hansen: Kan De huske, hvor mange Mand det drejede sig om?

Prior: Nej.

Afhøringen afbrudt Kl. 11.20.

Fredag den 3. August Kl. 14.

Fortsat Afhøring af Generaløjtnant W. W. Prior.

Formanden: Vi gaar saa over til næste Afsnit:

Afsnit II. Situationen den 9. April Morgen (Side 60—62).

Rasmus Hansen: Den 6. September 1939 blev der af Generalkommandoen efter Direktiv fra Krigsministeriet udsendt en Forholdsordre. Desuden udsendte Krigsministeriet to Forholdsordrer: en den 9. September 1939 og en den 20. November 1939. Disse Forholdsordrer bestemte, at et direkte Angreb paa dansk Omraade, naar fjendtlig Hensigt var utvivlsom, uden nærmere Ordre skulde imødegaaes med alle til Raadighed staaende Midler. Alligevel er der flere Troppeførere, som den 9. April tøver med at handle i Overensstemmelse med den Besked, da det tyske Angreb paa Danmark er begyndt. F. Eks. Garnisonskommandanten i Slagelse indberetter den 9. April 1940 til Sjællandske Division, at han om Morgenens Kl. 5 pr. Telefon modtog Melding fra Politimesteren i Korsør om, at tyske Tropper var gaaet i Land i Korsør og havde besat Halskov Bro. Kl. 5.15 ankommer han til Kasernen. Derefter synes han i de næste tyve Minutter ifølge sin egen Indberetning at have overvejet, hvad han skulde gøre, og da han, efter at der saaledes var gaaet 35 Minutter, aabenbart er i Tvivl, telefonerer han — det er stadig ifølge Garnisonskommandantens egen Indberetning — først til Divisionen, men uden Resultat og derefter til Krigsministeriet. Han fik Forbindelse med Ministeriets Direktør, Generalmajor *Stemann*, og bad om Forholdsordre, hvorefter han fik Besked paa, at han skulde holde sig til sin Instruks, d. v. s. gøre Brug af Vaabnene. I den Anledning vil jeg gerne spørge Dem, Generaløjtnant Prior: Synes De, at der i Forholdsordren var noget, som i den foreliggende Situation kunde give Troppeførerne Grundlag for Tvivl om, hvorledes de skulde handle, med andre Ord: gøre Brug af deres Vaaben?

Prior: Nej, efter min Mening var Situationen ganske klar, og enhver Forespørgsel var overflødig. Det var netop en stor Fordel, at alle vidste, at de skulde imødegaa et saadant Angreb. De, der spurgte, fik uvægerlig Svaret: Hold jer til jeres Forholdsordre. Heri ligger ogsaa, at det er overflødigt at spørge.

Formanden: Saa gaar vi til det næste Afsnit:

Afsnit III A. Generalkommandoen (Side 62—63).

Formanden: Herunder omhandles ogsaa »Beretning om Chefen for Generalkommandoens Deltagelse i Raadslagningen hos Kongen*)«.

Der ønskes her stillet følgende Spørgsmaal til Generalen:

1. Hvorfor var Generalerne Prior og Gørtz ikke i Ministeriet Natten mellem 8. og 9. April?

2. Var Generalen indforstaaet med, at Generalstabschefen om Aftenen den 8. tog til sit noget fra Byen liggende Hjem, og vidste Generalen, at der ikke var Bil til øjeblikkelig Disposition?

Prior: Naar der staar: »i Ministeriet«, gaar jeg ud fra, man mener: i Generalkommandoen. Generalkommandoen var i Proviantgaarden, det var det naturlige Opholdssted og ikke ovre i selve Ministeriet, men det er nu uvæsentligt.

Jeg selv kørte efter den anspændende Dag den 8. April om Aftenen til Kastellet for at faa et Par Timers Søvn med det Formaal at være paa fuld Ydeevne den 9. Jeg havde Telefon nær Sengen, og min store hurtige Vogn var klar til i et Minimum af Tid at bringe mig gennem de øde Gader til Ministeriet. Jeg overlod som sædvanlig Ordningen af Vagten i Generalstaben til General *Gørtz*, som jeg nærede ubegrænset Tillid til, han var en fremragende dygtig Stabschef med Omtanke og Initiativ. Først den 9. April erfarede jeg de Dispositioner, Generalen havde truffet.

*) A. 107.

Victor Gram: I Henhold til tidligere Udtalelser, der er kommet, maa jeg forstaa det paa den Maade, at naar Generalerne ikke befandt sig i Generalkommandoen, skyldtes det blandt andet, at man ikke regnede med et Angreb den paagældende Morgen (*Prior:* Ja, et Ultimatum, som jeg sagde) — som den væsentligste Aarsag.

Rager: Jeg forstaa af General Priors første Svar, at General Prior i og for sig ikke synes, at man kan bebrejde General *Gørtz* noget i Anledning af, at General *Gørtz* tog til sit Hjem, uanset at det laa noget fra Byen. Jeg gaar ud fra, det er, fordi Generalen paa det Tidspunkt var klar over, at hvad der overhovedet kunde foretages, var foretaget, alt var for saa vidt i Orden, og naar de Herrer var til Disposition om Morgenens igen, skulde alt være tilfredsstillende.

Prior: Jeg har ikke tænkt mig, at der i mine Udtalelser skulde ligge nogen Godkendelse af General *Gørtz'* Forhold.

Westermann: Efter Indberetningen her ankommer Generalen til Krigsministeriet Kl. 4.57. De fleste af de tilstedeværende, som Generalen her var sammen med, gik derfra til Kongen. Klokken var da 5.10. Generalen skriver, efter at der var kommet forskellige Meddelelser:

»Der indløb nu en Melding om tysk Landgang paa Langelinie.«

Det vil sige, at Generalen faar først Kendskab til Landgangen paa Langelinie mellem Kl. 4.57 og 5.10 (*Prior:* Ja), skønt Generalen dér var sammen med Viceadmiralen, og Meldingen om Landgang paa Langelinie — og der var ogsaa Tale om Tropper — ved vi er tilgaaet Søværnskommandoen Kl. 4.45. Var der i den Tid, hvor Generalen var til Stede sammen med Viceadmiralen, ikke Tale om et Skib, der var løbet ind i Københavns Havn og meldt til Søværnskommandoen allerede Kl. 4.17? Denne Meddelelse i Forbindelse med Meddelelsen om Grænseoverskridelsen vilde dog give noget at tænke paa, om der ikke skulde være noget fordægtigt ved det. Blev det ikke diskuteret?

Prior: Skibet fik jeg ikke nogen Meddelelse om, derimod var Grænseoverskridelsen den første Meddelelse, jeg fik, da jeg kom i Ministeriet; kort efter kom Meddelelsen om Landgangen paa Langelinie, men Indsejlingen af Skibet har jeg ikke faaet nogen som helst Meddelelse om.

Westermann: Det fik Generalen ikke nogen Meddelelse om?

Prior: Nej.

Westermann: Og kunde ikke drage den Slutning, at der var noget fordægtigt ved det, naar det skete samtidig med Grænseoverskridelsen? Det vilde være naturligt, naar De ved, at der er sket en Grænseoverskridelse Kl. 4, og at et tysk Skib løber ind i Københavns Havn Kl. 4.15, at sætte disse to Ting i Forbindelse med hinanden.

Prior: Ja, det kunde man slutte.

Westermann: Men Generalen er ikke blevet bekendt med, at der løb et tysk Skib ind til Langelinie?

Prior: Nej.

Westermann: Kan Generalen give nogen Forklaring paa den Misforstaaelse mellem Generalen og Oberst *Førslev* vedrørende den Ordre, Generalen giver Oberst *Førslev* om at alarmere alle Afdelingerne paa Sjælland til at gøre Modstand.

Prior: Ikke alarmere, men give dem Ordre. Obersten maa have misforstaaet mig i Telefonen og maa have troet, det blot var en Meddelelse, jeg havde givet, ikke en Ordre, der skulde videregives. Nogen praktisk Betydning fik den Misforstaaelse for øvrigt ikke.

Westermann: I Mødet hos Hans Majestæt Kongen foreslaar De, Hr. General, at Kongen og Regeringen skal trække sig tilbage til Høveltejren og optage Kampen dér. Jeg vil gerne spørge: Hvad forestillede Generalen sig som Resultat af en saadan Handling?

Prior: Jeg tænkte mig Muligheden af, at ogsaa Sverige kunde være angrebet, og at man saa kunde dække Kongens og Regeringens Afrejse til Sverige, hvis det blev nødvendigt, ved Tilbagegang mod Helsingør.

Westermann: Altsaa kun som henholdende Foranstaltning.

Prior: Ja. Det viste sig, at Angrebet havde et saadant Omfang, at man ikke kunde imødegaa det med Held.

Formanden: Vi gaar saa over til næste Afsnit:

Afsnit III. B. Kommandanten i København. (Kastellet) (Side 63—64).

Der er herunder ønsket stillet forskellige Spørgsmaal:

1. Hvilke Foranstaltninger gennemførtes paa Kastellet i Anledning af Ministeriets Ordre om Nedgang fra »Alarmtilstand« til »Forhøjet Beredskab«?

Prior: Det kan jeg ikke svare paa, det maa 1. Regiment kunne gøre Rede for. Det havde Kommandoen.

Steen: De sagde paa et tidligere Tidspunkt af Dagen, at Overrumplingen af Kastellet ikke kunde være forhindret selv ved Alarmberedskab. Det studsede jeg ved, men jeg vilde vente med Spørgsmaalet til nu for ogsaa at erfare, hvad der var foregaaet, om det kunde være forløbet anderledes under Alarmberedskab.

Prior: Nej, man vilde i begge Tilfælde først have faaet Underretning om Fjendens Ankomst, da Norgesporten blev sprængt, og saa var det for sent.

Steen: Forudsætter Alarmberedskab ikke, at der er Vagter og Udkig?

Prior: Nej, ikke specielle Sikringsforanstaltninger.

Formanden: Det næste Spørgsmaal lyder: Hvorfor gav General Prior ikke, da han telefonisk blev tilkaldt til Ministeriet, Ordre til, at Kasteslets Besætning blev alarmeret? (Kl. 4.45).

Prior: Paa det Tidspunkt jeg forlod Kastellet, det var 4.47, vidste jeg kun, at tyske Soldater var landsat ved Nyborg, og om det minesprængte tyske Skib i Storebælt. Mod Sjælland tegnede der sig i Øjeblikket ingen Trusler for mig, og jeg havde ingen Grund til at betragte Kastellet som mere truet end det øvrige Sjælland. Jeg ønskede hurtigst muligt at komme i Forbindelse med Ministeren, før jeg gav en almindelig Forholdsordre.

Formanden: Det tredje Spørgsmaal er for saa vidt tidligere besvaret: Hvorledes begrunder General Prior sin Antagelse af, »at Generalkommandoen maatte gaa ud fra, at Søværnet havde draget Omsorg for Københavns Sikring mod Overrumpling fra Søsiden.«

Prior: Jeg tror, Formanden har spurgt om det.

Formanden: Det var det, der blev nævnt i Formiddag. Generalen har ikke noget at tilføje?

Prior: Jeg har ikke noget at tilføje.

Strøm: Jeg er ikke rigtig klar over Udstillingen af Vagtposter under Alarmberedskab. Nederst Side 57 staar:

»Bestemmelserne for Alarmberedskab lyder:

»... Alarmordonnanser og Telefonvagt som ved »Forhøjet Beredskab«. Desuden udstilles Post for Gevær (til lige Alarmpost) ved samtlige Kvartierer.«

Jeg forstaar det, som var der en

Uoverensstemmelse mellem det, General-løjtnanten for lidt siden svarede i den Retning, og det, som selve Alarmberedskabet gaar ud paa, men det kan være, jeg har misforstaaet det.

Aksel Møller: Der var ikke Alarmtilstand, der var »Forhøjet Beredskab«.

Strøm: Det var det, Steen spurgte om.

Prior: En Post for Gevær er ikke noget egentlig Sikringsled; han staar ved Alarmberedskab lige uden for Kvarteret. Det er i Reglen en enkelt Mand, og det er for sent, naar Fjenden kommer som her, for ham at tage Affære. Han bruges ofte ved Feltvagt og Forpostkompagni til Forbindelse med Sikringsdele, som er udstillet — de Herrer, som har været Soldater, ved, hvad det vil sige at være Post for Gevær. Han holder Øje med Sikringsdele, der staar fremme, og gentager Tegn, der bliver givet af dem, men Udstilling af Sikringsdelene kræver særlig Ordre. Det, der sker automatisk ved Alarmberedskab er, at der stilles en Mand uden for Kvarteret.

Strøm: Men er det det samme under Alarmberedskab og under forhøjet Beredskab?

Prior: Jeg har Bestemmelserne her. Post for Gevær anvendes kun ved Alarmberedskab. Alarmordonnanser og Telefonvagt er det samme ved Alarmberedskab og Forhøjet Beredskab.

Steen: Forholdet er det, at der var Kvarter paa Kastellet, Generalen opholdt sig dér. Var der ingen Vagt?

Prior: Jo, Hovedvagten.

Steen: Ja, men udenfor maa der være posteret nogle Mennesker. I en Situation, hvor der er den ene eller den anden Grad af Beredskab, er det saa ikke bevogtet paa den Maade, at der staar nogle Mennesker og ser efter, om der foregaar noget?

Prior: Der staar en Skildvagt ved Norgesporten, en ved Sjællandsporten og en uden for mit Kvarter, og saa var der Vagtens øvrige Mandskab lige inden for Sjællandsporten.

Formanden: Vi gaar saa over til det næste Afsnit:

*Afsnit III. C. Sjællandske Division.
a) Divisionsstaben. b) Livgarden. c) 1. Regiment (Side 64—68).*

Westermann: Kan Generalen give Oplysning om, hvorfor Divisionen først blev alarmeret Kl. 5.15, naar man alle-

rede Kl. 4.25 vidste, at Tyskerne var gaaet over Grænsen?

Men Hensyn til Sjællandske Division vil jeg gerne spørge, om Generalen ikke finder det paafaldende, at Stabschefen ved Sjællandske Division, der fungerede som Divisionschef, først møder 7 Kvarter efter, at han er blevet alarmeret, og at Souschefen helt forbliver i sit Hjem under de Omstændigheder.

Prior: Ja, det er vanskeligt for mig at udtale mig om Sjællandske Divisions Dispositioner, men at de har faaet Alarmeringsordren Kl. 5.15, tyder paa, at de er nogen af de første, der er alarmeret, efter at jeg har givet Ordren 5.10, de har altsaa faaet den forholdsvis hurtigt.

Westermann: Mener Generalen ikke, at Sjællandske Division burde være alarmeret i samme Øjeblik, man fik at vide, at Grænsen var overskredet?

Prior: Det kommer jeg til om lidt, men jeg kan godt tage det med det samme.

Westermann: Som Chef for Hæren maa Generalen formentlig kunne give sit personlige Skøn, om det ikke er ejendommeligt, at Divisionschefen, som er Stabschef for Sjællandske Division, først møder paa Kommandostedet 7 Kvarter efter, at han er blevet alarmeret, og at Souschefen helt bliver hjemme.

Prior: Ja, det forekommer mærkeligt.

Westermann: Saaledes staar der i Generalkommandoens Beretning.

Rager: Jeg vil gerne spørge Generalen, om han ikke i sin Tid har fundet Anledning til at lade det Spørgsmaal nærmere undersøge. Var det ikke noget, der maatte sortere under Generalen, hvis et saadant Spørgsmaal skulde nærmere undersøges, og der skulde træffes Bestemmelse om eventuelt at gøre Ansvar gældende?

Prior: Dette med Stabschefen?

Rager: Ja.

Prior: Der var mange Forhold, som trængte til nærmere Undersøgelse. Det, jeg først og fremmest satte ind paa, var en retslig Undersøgelse af mit eget og General *Gørtz'* Forhold, af vort eget Ansvar. Vi vilde ikke kaste os over vore underordnede og se, hvad Fejl de havde begaaet, før vi havde gjort rent Bord med os selv. Derfor bad vi Krigsministeriet om en retslig Undersøgelse af vore egne Forhold som Grundlag for en videre Undersøgelse.

Rager: Blev en saadan foretaget?

Prior: Nej.

Westermann: Vedrørende Souschefen staar der Side 65:

»Souschefen beordrede derefter telefonisk Garnisonskommandanten i Helsingør til at stoppe de nævnte Dele af 4. Regiment,«

men der staar ikke senere noget om, at Garnisonskommandanten i Helsingør overhovedet er skredet ind og har adlydt Ordren; der staar ikke, at der er sket Indskriden af Garnisonskommandanten i Helsingør. Vil det sige, at Garnisonskommandanten i Helsingør har været den Ordre overhørig?

Prior: Nej, Oberst Bennike har faaet at vide, at der var kapituleret, men han troede ikke paa det eller mente i hvert Fald, det var sket under Tvang fra tysk Side, og at han derfor ikke behøvede at adlyde.

Westermann: Garnisonskommandanten i Helsingør har altsaa faaet Ordren.

Formanden: Dette vedrører det næste Afsnit, og vi gaar da over til det:

Afsnit III. C. Sjællandske Division. d) 4. Regiment (Chef: Oberst H. Bennike) (Side 68—70).

Formanden: Der ønskes her stillet dette Spørgsmaal: Hvorledes begrunder Generalen, at man har kunnet undlade at rejse Tiltale mod Oberst *Bennike* i Anledning af hans Overflytning af Tropper til Sverige? Og at man har kunnet undlade at rejse Tiltale mod de andre i Episoden implicerede?

Prior: Oberst *Bennike*, der var en ualmindelig energisk og handlekraftig Officer, ansaa efter Overfaldet Danmark som værende i Krigstilstand med Tyskland og handlede derfor efter Konduite for at bringe sin Styrke i Sikkerhed. Han troede, at Sverige ogsaa var blevet overfaldet, og vilde fortsætte Kampen sammen med den svenske Hær. Hvis Sverige havde været i Krig, vilde mange bagefter have rost ham. Derfor gik jeg i Brechen for ham og fik Ministeriet til at undlade at straffe ham.

Rager: Havde det ikke været rigtigt, Hr. General, at stille ham for en Krigsret alligevel, saaledes at alt var blevet bragt i Orden? Krigsretten kunde jo have anlagt de samme Synspunkter, som Generalen her anlægger, og som jeg fuldt ud anerkender.

Prior: Der havde været en Undersøgelse i Sagen, jeg tænker ogsaa, Gene-

ralauditøren har haft den til Behandling.

Rager: Ja, vi har Akterne her.

Prior: Men jeg fraraadede at fælde Obersten. Naar en Mand virkelig handler saa kraftigt og energisk som han i en saa farlig Situation, skal man ikke kvæle Initiativet ved at straffe ham.

Rager: Nej, jeg er heller ikke blodtørstig efter, at han skulde straffes, jeg synes blot, at han selv kunde have haft næsten Krav paa at komme for en Krigsret, men Generalen mener maaske, at han saa ikke kunde undgaa at blive straffet.

Prior: Jeg ved ikke, om han kunde være blevet straffet eller ej. Det var Ministeriet selv, der stoppede Sagen.

*Afsnit III. C. Sjællandske Division.
e) 5. Regiment (Chef Oberst V. O. Harrel). (S. 70—71).*

Formanden: Der er ønsket Besvarelse af følgende Spørgsmaal:

Delte Generalen General *Gørtz*' manglende Tillid til General *Essemanns* Evne til at bevare fortrolige Meddelelser? I bekræftende Fald, hvorledes kunde Generalen beholdes paa sin Post?

Prior: Nej, jeg delte absolut ikke General *Gørtz*' Mistillid til General *Essemann*. Jeg havde ingen som helst Grund til at nære Mistro til hans Diskretions-evne.

Rasmus Hansen: Vilde det ikke, General Prior, naar det skete, og det skete jo, at Chefen for Generalstaben i en Redegørelse til Krigsministeriet gav Udtryk for manglende Tillid til Generalmajor *Essemann* m. H. t. fornøden Diskretion vedrørende fortrolige Meddelelser, have været rigtigt at foretage en Undersøgelse af Sagen?

Prior: Jeg har ikke selv troet paa dem. Saavidt jeg husker, talte General *Gørtz* noget om Meddelelser fra Udlandet, som var røbet, men det tillagde jeg ikke Betydning. Af den Slags Meddelelser kan der meget nemt sive noget ud. Der er alligevel for mange, der faar det at vide rent tjenstligt.

Rasmus Hansen: De erindrer maaske, General Prior, at Sagen opstod derved, at Oberst *Harrel*, der var Chef for 5. Regiment den 9. April 1940, paa et Møde i Næstved den 15. Maj 1940, hvor De var til Stede, fremsatte den Paastand, at Generalmajor *Essemann* havde gjort sig skyldig i uforsigtig Omtale af

fortrolig Efterretning og derved havde udsat Efterretningsofficerers Liv for Fare. De indberetter eller omtaler selv denne Paastand i en Redegørelse, som De tilstiller Krigsministeriet, og i et Svar i Anledning af den Sag, der derved opstaar, gør General *Gørtz* opmærksom paa, at han har maattet begrænse Efterretningsofficerernes Frihed til direkte at rapportere til Chefen for Jydske Division, Generalmajor *Essemann*. Da denne Redegørelse fra General *Gørtz* kommer til at foreligge for Krigsministeriet, saa faar Akterne i Krigsministeriet en Tilføjelse om, at Sagen bør undersøges. Jeg gaar ud fra, at naar man i Krigsministeriet har været af den Opfattelse, saa har man gjort Dem som Chef for Generalkommandoen bekendt dermed. Er det saa sædvanlig Fremgangsmaade, at Chefen for Generalkommandoen undlader at iværksætte en Undersøgelse, uanset om De nu selv mener, at Anklagen er berettiget eller ikke?

Prior: Ministeriet har meddelt mig noget om, at man mente, der burde foretages noget. Jeg var selv Rettergangschef og kunde bestemme, hvad der skulde gøres.

Rasmus Hansen: I de Aktstykker, som fra Krigsministeriet er tilstillet Kommissionen, findes en Antegning om, at Krigsministeriets 1. Kontor er af den Opfattelse, at en Undersøgelse bør iværksættes, men denne Antegning er altsaa gjort, uden at man har gjort Dem bekendt dermed?

Prior: Det er en intern Antegning inden for Ministeriet ligesom de andre Bemærkninger her i Kommissionens Skrivelse fra 1. Kontor. De er altsaa ikke tilgaaet mig, det er en Sag inden for Ministeriet.

Westermann: Generalen siger, at han var Rettergangschef for General *Essemann*. Dertil vil jeg sige, at en Undersøgelse kan godt foretages, idet General *Essemann* ogsaa er underlagt Forsvarsministeren som Jurisdiktionschef.

Prior: Ja, Ministeren kan beordre.

Westermann: Det vil godt kunne gøres uden Generalen, selv om Generalen ogsaa er Jurisdiktionschef?

Prior: Ja, Ministeren kan ogsaa gøre det, men han har altsaa heller ikke ment, at det burde gøres.

Formanden: De næste Spørgsmaal er:

I de forømtalte Bemærkninger til Akterne i Oberst *Harrel*-Sagen siger Krigsministeriets 1. Kontor den 20. De-

cember 1940: 1. Kontor kan ikke tilbageholde en Bemærkning nu, at det synes uforstaaeligt,

at Sjællandske Divisions Tropper var anbragt i Sydsjælland — uden Havnevagter m. m. —, naar det var Generalkommandoens Tanke at optage en Kamp i Nordsjælland,

at Generalstaben Kl. 4.25 faar Melding om Grænsens Overskridelse uden straks at underrette Sjællandske Tropper, der først underrettes Kl. 5.10, ved at General Prior beder Direktøren for Krigsministeriet foranledige dette gjort.

Prior: Sjællandske Divisions Tropper var nu ikke udelukkende anbragt i Sydsjælland. Der var bl. a. to Batailloner oppe i Høvelte- og Sandholmløjrene. Der var ogsaa svært Artilleri oppe i Nærheden af Helsingør, hvor der ogsaa var Skoler, og der var Tropper i Holbæk, Roskilde, København, Jægersborg. Men selv om jeg under visse Forudsætninger havde tænkt mig, at Hæren gik tilbage mod Helsingør for eventuelt at søge Forbindelse med Sverige, var det ikke derfor nødvendigt paa Forhaand at placere Tropperne der. Man kunde under en Kamp søge derop. Ellers maatte man ogsaa i Jylland have trukket alle Tropper op til Vendsyssel som det sidste Sted, man vilde forsvare. Der kunde i øvrigt ogsaa paa Sjælland tænkes en Situation, hvor det sidste Forsvar maatte optages et andet Sted end ved Helsingør. Og saa var der Hensynet til ikke at genere Beboerne ved en langvarig Indkvartering paa samme Sted, det har ogsaa spillet en Rolle. Men hvis Situationen blev saa alvorlig, at man maatte indkalde Sikringsstyrken, saa maatte man se bort fra alle den Slags Hensyn til Beboerne, lægge Forsvarets Styrker ud ved Kysterne og ogsaa en Styrke op i Nærheden af Helsingør. Saa skulde Tropperne afgaa til deres Mobiliseringssteder og sendes ud igen til andre Steder.

Saa er der den anden Del af Spørgsmaalet. Efter hvad jeg ved, telefonerede den vagthavende Officer i Generalstaben, Oberstløjtnant *Nordentoft*, til General *Gørtz* om Grænseoverskridelsen. Selv fik jeg den først at vide af Ministeriet Kl. 4.57. Det vilde selvfølgelig have været udmærket, hvis Oberstløjtnanten paa eget Initiativ havde orienteret Sjællandske Division og Flyvertropperne straks, da han fik Meddelelsen.

Bomholt: Kunde Generalløjtnanten ikke, da De blev vækket om Morgen

paa Kastellet, straks have afgivet en Alarmeddelelse, Kampmeddelelse, i Stedet for Udtrykket: Saa maa vi mobilisere. Man kunde jo have anvendt Udtrykket: Klar til Modstand.

Prior: Hvis vi mobiliserer, bliver der straks udsendt Mobiliseringsvarsel, og det er en Alarmeringsordre, kan man godt sige. Den, der faar Mobiliseringsvarsel, ved, at nu er det galt fat.

Bomholt: Jeg har maaske udtrykt mig uklart. Kunde Generalen ikke straks om Morgen i Kastellet i Telefonen, da der skete Tilkaldelse, have afgivet Ordre: Alt maa gøres klart til Modstand?

Prior: Ja, klart til Modstand skulde det jo være efter Forholdsordren. Efter Forholdsordren skulde man være klar til at gøre Modstand mod ethvert Angreb. Det var netop den store Fordel ved det.

Bomholt: Men den Besked blev dog udtелефoneret efter Ordre Kl. 5.10.

Prior: Ja, til Livgarden, men det andet var en Alarmering, og en Meddelelse om Situationen gik ud Kl. 5.10. Det var ikke: Klar til Modstand. Det vidste de allesammen.

Bomholt: Samt alle Garnisoner blev alarmeret?

Prior: Det var en Alarmering og en Meddelelse om, hvad der var sket.

Bomholt: Jeg vil gerne præcisere mit Spørgsmaal. Havde der ikke været Mulighed for hurtigere Alarmering om Morgen den 9. April? Flere Garnisoner alarmeres først efter Kl. 6 Morgen, det vil sige efter at Kongen har standset Kampen foran Slottet. Generalrapportens Meddelelser om de gennemgaaende sene Meldinger synes det, der gør det ikke mindst deprimerende Indtryk. Befalingsmandsskolerne i Næstved vækkes først Kl. 7¹/₂, hvilket vist er det seneste Tidspunkt. Kunde Generalen ikke have givet Ordre til hurtigere Alarmering, f. Eks. inden Bortkørslen fra Kastellet, eller kunde der ikke have været truffet Forholdsordre, saa at Besked hurtigere var udgaaet fra Ministeriet?

Prior: Ja, det tog lang Tid at faa alle disse Ordre ud. Der skulde telefoneres til en Mængde Mennesker, og det var ikke muligt at fremskynde det paa anden Maade end ved at begynde tidligere. Det kunde naturligvis være sket, enten ved at man i Generalkommandoen paa egen Haand havde alarmeret, eller ved at jeg havde gjort det i Kastellet. Men saa vilde jeg være kommet senere i Ministeriet og havde faaet senere Underretning om

Landgangen ved Langelinie og Grænseoverskridelsen. Det var det, der afholdt mig fra det.

Aksel Møller: I det Spørgsmaal, vi har stillet til Generalen her, fremhæves det altsaa i 1. Kontors Udlægning — det stemmer jo ogsaa med, hvad vi ellers ved —, at Sjællandske Tropper underrettes Kl. 5.10 ved, at Generalen beder Direktøren for Krigsministeriet foranledige dette gjort. Var det den militære Embedsmand, Generalen havde at anvende i den Situation?

Prior: Nej, det var en ganske ekstraordinær Foranstaltning. Nu stod han ved Siden af mig, og saa sagde han: Jeg har alle Telefonnumrene ved Haanden, og saa bad jeg ham om at gøre det. Nu havde de lige ringet ud med en Del Meddelelser og vidste, hvor de skulde faa fat i de forskellige Led. Det var ubetinget den hurtigste Maade, jeg kunde gøre det paa.

Aksel Møller: Vilde det egentlig ikke have været Generalstabschefens Opgave?

Prior: Jo.

Aksel Møller: Jeg forstaar, at Generalstabschefen ikke var til Stede, fordi han ikke kom igennem, men sig mig engang, Hr. General: Da De tog fra Generalkommandoen den 8. April om Aftenen, ventede De saa, at Generalstabschefen blev i Generalkommandoen?

Prior: Naar De spørger mig direkte om det, saa kan jeg ikke sige andet, end at jeg nærrede en vis Tillid til, at det vilde ske.

Aksel Møller: Vi har tidligere, Hr. General, talt om det i og for sig besynderlige, at Generalen savnede nogle Efterretninger fra Hærens Efterretningsvæsen. Vi har i de tidligere Afhøringer faaet fastslaaet, at Meddelelserne fra Hærens Efterretningstjeneste gik til Generalstabschefen, der havde forbeholdt sig Afgørelsen af, hvilke Meldinger der skulde gaa videre. Mener De, Hr. General, at Generalstabschefen har forholdt Dem nogen Melding, som De nu bagefter synes, det var nødvendigt for Dem at have?

Prior: General Gørtz var en ualmindelig loyal Hjælper og har sikkert ikke med Vilje undladt at meddele mig noget, som han mente var af Betydning, men der kunde gaa visse Perioder mellem, at det blev forelagt mig, altsaa en Meddelelse kan være kommet senere til mig, end jeg i og for sig personlig gerne vilde have, fordi Generalstabschefen maaske

vilde have et Overblik og sammenholde de forskellige Meddelelser for at kunne danne sig et Helhedsbillede, som han altsaa forelagde mig.

Aksel Møller: Jeg ved ikke, om Generalen husker den Række Meddelelser, som tidligere paa Dagen blev læst op her fra Efterretningstjenesten. Hvis De gør det, Hr. General, mener De saa, at en Viden om disse Meddelelser fra Oberstløjtnant *Nordentoft* vilde have ført til nogen Forandring i den Linie, De fulgte i Dagene 4.—9. April?

Prior: Jeg forstod paa de Meddelelser, der blev givet her, at de ligesom for første Gang rejste Spørgsmaalet om et Angreb paa Danmark, gav Udtryk for en Frygt for, at det skulde være rettet mod selve Danmark. Det er det, der var nyt for mig, og som jeg mener ikke er blevet forelagt mig før den 6. April om Formiddagen. Andre Meddelelser om Skibssamlinger, Troppe-samlinger, Indladning og den Slags Ting mener jeg ikke, at jeg savnede nogen Oplysning om.

Rasmus Hansen: I Anledning af Aktstykker, som er tilstillet Kommissionen fra Krigsministeriet, har Oberst *Harrel* været indkaldt for Kommissionen og afgivet Forklaring. Desværre foreligger indtil nu ikke det stenografiske Referat af, hvad Oberst *Harrel* har sagt her i Kommissionen. Naar jeg nu gengiver, hvad jeg mener han har sagt, saa støtter jeg mig derfor udelukkende til min Hukommelse, men jeg mener, at Oberst *Harrel* her i Kommissionen har sagt, at han har haft en Samtale med Dem, og under den hævder han, at De, General Prior, over for ham har meddelt, at De blev saa overvældet af Begivenhederne den 9. April, at De simpelthen rent psykisk ikke magtede at faa afgivet Efterretningen til Sjællandske Division om de tyske Troppers Fremrykning ved Padborg, før De Kl. 5.10 faar fremsat Anmodningen til Krigsministeriets Direktør om at underrette Sjællandske Division. Har Oberst *Harrel* efter Deres Mening haft noget Grundlag for over for Kommissionen at fremsætte en saadan Forklaring?

Prior: Det er absolut urigtigt udtrykt, at jeg var overvældet af Begivenhederne. Selvfølgelig gjorde de et stærkt Indtryk paa mig, men jeg har dog været i Stand til at handle øjeblikkeligt, og det var ikke mange Minutter efter, at jeg havde faaet Oplysning om Angrebet paa Danmark, før Alarmeringsordren gik ud, og det gjorde jeg selv personlig uden

Hjælpere. Ligeledes tog jeg Initiativet til Ordren til Flyvertropperne. Jeg var i fuld Vigør den 9. April om Morgen. Selvfølgelig var jeg betaget af dette gemene Angreb fra tysk Side, men overvældet, saa at min Præstationsevne var nedsat — det er en absolut urigtig Fremstilling fra Oberstens Side*).

Formanden: Det næste Spørgsmaal under dette Afsnit lyder saaledes: Hvorfor afskedigedes Oberst *Harrel*, da han fyldte 60 Aar?

Prior: Ja, det kan egentlig kun General *Stemann* give Oplysning om. Jeg har ikke indstillet Obersten til Afsked, men blev af General *Stemann* underrettet om, at han var sagt op, da jeg den 30. September 1941 efter 3 Maaneders Orlov meldte mig fra Tjeneste i Ministeriet. Obersten havde i 1940 angrebet General *Gørtz* og mig meget kraftigt baade skriftligt og mundtligt, hvad der foranledigede os til at anmode Ministeriet om en retslig Undersøgelse af vore Forhold. En saadan blev dog ikke iværksat. Saa den 1. Januar 1941 skrev Obersten i »Militært Tidsskrift« følgende:

»Det var, som bekendt, »de menige, Sergenterne og Løjtnanterne«, og ikke, som ligeledes bekendt, Generalstab, der den 9. April frelste den danske Soldats Ære.«

Det var offentlig Forhaanelse af en foresat Myndighed, inden Forholdet vedrørende den 9. April var blevet tilstrækkeligt undersøgt og klarlagt. Jeg indstillede derfor, at Ministeriet skred ind, hvad der foranledigede en Misbilligelse til Obersten, men dermed var Sagen efter min Opfattelse sluttet. Oberstens to sidste Divisionschefer i Jylland betegnede ham som uegnet til Avancement paa Grund af Taktløshed, og i Traad dermed staar ogsaa en Udtalelse, som Obersten kom med den 9. April, at Stabschefen og ikke Chefen for Jydske Division havde ført Kommandoen, efter min Opfattelse en ganske grundløs Paastand. Selv hævdede jeg Oberstens Betegnelse, da jeg blev hans Divisionschef.

Rager: Jeg forstod ikke det sidste, Hr. General.

Prior: Jeg hævdede Oberstens Betegnelse paa Forfremmelsesbedømmelsen, da jeg blev hans Divisionschef, og det kom overraskende for mig, at han blev afskediget.

Rager: Ja, det er jo storartet, at Generalen henviser os til General *Stemann*, det er jeg ogsaa glad ved, men det er desværre saadan, at General *Stemann*, da han var til Afhøring, adresserede den modsatte Vej — hvis jeg lige med Formandens Tilladelse maa have Lov at læse to Ord. Da Spørgsmaalet om Oberst *Harrels* Afskedigelse blev stillet General *Stemann*, siger han**):

»Han er sikkert blevet afskediget 60 Aar gammel efter Indstilling fra General *Prior*, men det er ikke noget enestaaende Tilfælde, vil jeg samtidig sige.«

Der synes altsaa at være . . .

Prior: Det passer ikke, jeg har ikke indstillet Obersten.

Rager: Generalen har ikke indstillet Obersten til?

Prior: Jeg har ikke indstillet Obersten til Afsked, men medens jeg havde Orlov, kunde det være en anden, der har fungeret i mit Sted i Ministeriet.

Rager: Hvem var det, der fungerede?

Prior: Det var dels General *Jacobsen* og General *Leschly*, og saa kom General *Gørtz* fra 29. August.

Rasmus Hansen: Tror De ikke, General *Prior*, at De husker forkert, naar De nu her over for Kommissionen hævder, at De ikke har indstillet Oberst *Harrel* til Afsked?

Prior: Jeg har ikke ment, at det Angreb, Obersten har ført mod mig, burde, om jeg saa maa sige, hævnes ved, at han skulde sættes ud af Hæren. Det kom overraskende for mig, at Obersten blev afskediget, da han var 60.

Rasmus Hansen: Saa bliver jeg nødsaget til med et Par Ord at henlede Deres Opmærksomhed paa, at i Indberetning til Krigsministeriet af 22. Juli 1940 fremsætter Oberst *Harrel* sin meget skarpe Kritik af Hærlødsen, derunder af Dem personlig (*Prior:* Ja). Indberetningen sendes Dem, General *Prior*, til Erklæring, og derefter indstiller De — jeg vil gerne have Lov til med Formandens Tilladelse at citere Ordlyden af General *Prior*'s Indstilling; den fremgaar, som sagt, af de Aktstykker, der er til Raadighed for Kommissionen:

»Da Oberst *Harrel* øjensynlig agter at fortsætte sine Angreb paa og Mistillidserklæringer til Hærens Ledelse, indstiller jeg, at det tjenstlige Forhold mellem Obersten og underteg-

*) jfr. Tillæget St. 467. **) St. 114.

nede bringes til Ophør, saaledes at Kommandoforholdet mellem 5. Regiment og Generalkommandoen ikke fortsat lider Skade.»

Det fremgaar altsaa heraf, at De har indstillet Generalen til ... (Afbrydelse: Forflyttelse). Nej, der kan ikke være Tale om Forflyttelse, for der er Tale om at bringe Forholdet mellem Oberst *Harrel* og Generalkommandoen til Ophør. Det maa betyde Afskedigelse.

Prior: Nej, det behøver det ikke at betyde. Obersten kan stilles til Raadighed.

Rasmus Hansen: Desværre har jeg ikke i Øjeblikket kunnet finde et andet Aktstykke. Det forekommer mig nemlig, at der i et senere Aktstykke findes en ny Indstilling fra Generalen om, at Oberst *Harrel* afskediges.

Prior: Tanken var ikke, at Obersten skulde straffes med Afsked, men man kunde jo ikke have en undergiven, der angreb én saa voldsomt, og som erklærede, at han havde ingen Tillid til én, saa kunde vi jo ikke samarbejde. Men bagved det ligger Tanken om at stille ham til Raadighed.

Aksel Møller: Jeg gaar ud fra, Hr. Generaløjntant, at De ofte har været i den Situation, at De har maattet afgive Indstillinger om Deres undergivne Personel, og jeg kan vel ogsaa gaa ud fra, at der har været brugt ganske bestemte Udtryksformer. Kan Generaløjntanten sige os, hvad Udtryksformen var. Skrev man f. Eks.: N. N. ønskes afskediget?

Prior: I Almindelighed kom det frem paa Forfremmelsesbedømmelsen, hvor man sagde, at en Mand ikke gjorde Fyldest i sin Stilling. Det var det samme som at han burde afskediges.

Aksel Møller: Men naar man ønsker det tjenstlige Forhold mellem to Militærpersoner ophævet, saa er det altsaa et Udtryk, der netop ikke er Afskedigelse?

Prior: Det er sket i mange Tilfælde i Hæren, at Folk ikke kunde arbejde sammen, og at man derfor har skiftet Personale, naar man saa, det gik ikke paa den Maade. En Chef kunde blive af med sin Stabschef. Saadanne to Mennesker skulde jo arbejde meget intimt og snævert sammen. Saa kunde det ske ved en mundtlig Forhandling, det skete ogsaa ved en skriftlig Indstilling, og i Almindelighed blev der taget Hensyn til det.

Aksel Møller: Men naar De, Hr. General, ønskede, at en af Deres undergivne skulde afskediges, vilde De saa bruge Ud-

trykket, at det tjenstlige Forhold skulde ophæves?

Prior: Nej. Jeg maa maaske gøre en lille Tilføjelse. Dengang Obersten blev sagt op, havde jeg et Par Maanedere i Forvejen indgivet min Afskedsansøgning, saaledes at Obersten ikke behøvede at tage Hensyn til et eventuelt Samarbejde med mig.

Rasmus Hansen: Jeg sagde for lidt siden, at jeg mente, der forelaa en Skrivelse ud over den, jeg citerede et Afsnit af. Nu har jeg fundet denne Skrivelse. Den er af 8. Januar 1941, og i denne Skrivelse, stilet til Krigsministeriet, siger De følgende:

»I Militært Tidsskrift Nr. 1/1941 har Oberst V. O. *Harrel*, Chef for 5. Regiment, i et Indlæg om frivillige Korps fremsat følgende Udtalelse:

»I øvrigt maa man undres over, at en saadan Insinuation i 1940 udgaaar fra et Skrivebord i Generalstaben — det var, som bekendt, »de menige, Sergenterne og Løjtnanterne« og ikke, som ligeledes bekendt, Generalstaben, der den 9. April frelste den danske Soldats Ære, og det var — som det ogsaa forudsættes Kaptajnøjntanten bekendt — som »menige, Sergenter og Løjtnanter«, at de frivillige Korps' Medlemmer ønskede at fylde en Plads, naar Danmark blev overfaldet, og derfor selv søgte den Uddannelse, Hæren ikke gav dem.«

Idet jeg henviser til tidligere Korrespondance vedrørende Oberst *Harrel's* Angreb paa Generalstaben, skal jeg udtale, at Disciplinen i Hæren ikke taaler, at en Regimentschef offentligt fremsætter en Udtalelse som foranstaaende, der af hele Befalingskorpset nødvendigvis maa opfattes som en ærekrænkende Insinuation mod Chefen for Generalstaben og dennes Personel og dermed ogsaa mod Chefen for Generalkommandoen.

Jeg skal derfor i Tilslutning til min Skrivelse Fortroligt K. p. 121 af 8. August 1940 indstille, at det tjenstlige Forhold mellem Obersten og undertegnede snarest bringes til Ophør.»

Det viser sig altsaa, at De i denne Skrivelse af 8. Januar 1941 har brugt samme Vending som i Skrivelsen af 22. Juli 1940, men Deres Standpunkt er dog forstærket derved, at De meget stærkt understreger, at Disciplinen i Hæren ikke taaler, at en Regimentschef offentligt

fremsætter en Udtalelse som foranstaaende. De har altsaa med at kræve det tjenstlige Forhold bragt til Ophør kun ment, at der skulde ske en Forflyttelse?

Prior: Ja, der var ikke Tanke om Afsked. Jeg vilde ikke straffe Manden med Nedgang i Indtægter — han handlede efter sin Overbevisning —, men jeg mente, at jeg ikke kunde have en underordnet, som offentligt angreb mig eller angreb Generalstabens. Det vil enhver Militær forstaa.

Rasmus Hansen: Men er De ikke af den Opfattelse, at det til syvende og sidst var Deres Indstilling, som førte til, at Oberst Harrel blev afskediget?

Prior: Nej, jeg tror, det var noget andet. Jeg tog jo min Afsked i Foraaret 1941 — af en Grund, som jeg senere kan komme tilbage til her i Kommissionen, men det stod ikke i Forbindelse med Oberst Harrel —, og saa har Ministeriet maaske ment, at det ikke skulde se ud, som om Oberst Harrel havde tvunget mig ud af Hæren; man har maaske villet sige: Ja, saa maa du ogsaa forlade den, for at han ikke skulde kunne sidde og sige: Der kan I se, det var mig, der smed Generalen ud; jeg har erklæret, at jeg havde Mistillid til ham; det er bare det, man skal gøre; saa kan man smide sine foresatte ud. Maaske har man — jeg ved det ikke — anstillet den Betragtning i Ministeriet: Generalen er maaske alligevel gaaet paa Grund af de Angreb, der har været rettet mod ham, men det kan vi ikke have i Hæren, at en underordnet paa den Maade kan smide sin overordnede ud, naar det passer ham; saa maa den underordnede ogsaa forlade Hæren. Men jeg har altsaa ikke indstillet det; jeg har ikke villet straffe ham paa den Maade for hans Overbevisning; jeg bærer heller intet Nag til ham. Det er Ministeriet, der har truffet den endelige Afgørelse, og man kunde komme uden om det ved at stille ham til Raadighed for Ministeriet og beholde ham, til han var 62.

Rager: Jeg erkender ganske, at Generalens Standpunkt er korrekt, men jeg vil gerne spørge: Tror Generalen med det Kendskab, Generalen raader over til Oberst Harrel, at der overhovedet kunde tænkes den Mulighed, at Ministeriet vilde have ham til Raadighed? Er Tanken ikke utopisk?

Prior: Det er sket i adskillige Tilfælde tidligere, at Folk er stillet til Raadighed den sidste Tid før Afskeden, men jeg ved ikke, om Ministeriet har haft

særlige Principper, som stred imod det her. De har jo bestemte Principper for, hvad de vil gøre oppe i Ministeriet, hvor længe en Officer maa staa til Raadighed, maaske ogsaa hvor høj en Grad han skal have, og de Principper kender jeg ikke.

Rager: Jeg tænkte paa det rent individuelle, personelle Forhold: at Oberst Harrel — jeg skal ikke udtale mig om hans Kvalifikationer eller noget andet, men at han maaske vilde være en noget besværlig Mand at have til Raadighed.

Prior: Det er ikke sikkert. Man kunde maaske have fundet en eller anden Op-gave til ham, hvor han ikke var saa besværlig. Udelukket synes jeg ikke det kan være.

Afsnit III. C. Sjællandske Division.
f) Gardehusarregimentet. g) 1. Feltartilleriregiment. h) 2. Feltartilleriregiment. i) Luftværnsregimentets sjællandske Styrker. k) Ingeniørregimentets sjællandske Styrker. l) Helsingør. m) Næstved. (S. 71—77).

Bomholt: Jeg har et Spørgsmaal vedrørende dette Afsnit — vedrørende f) Gardehusarregimentet. Der staar S. 71:

»Gennem Direktøren i Krigsministeriet var der indløbet Ordre« — det er til Gardehusarkasernen — »til, at Hæren ikke skulde forsvare sig.«

Og dertil føjes i en Fodnote som Generalkommandoens Notits:

»Dette beror paa en Misforstaaelse, hvis Oprindelse ikke har kunnet opklares.«

Det er dog noget ret besynderligt.

Prior: Ja, det er en Misforstaaelse.

Bomholt: Det er dog en besynderlig Misforstaaelse.

Prior: Det er absolut en Misforstaaelse. Paa det Tidspunkt forelaa der intet om Kapitulation. Der er ingen Tvivl om, at det er en Misforstaaelse i Telefonen.

Bomholt: Man har ikke senere hen faaet en naturlig Forklaring paa det, efter Affattelsen af Generalrapporten?

Prior: Nej.

Bomholt: Tak!

Afsnit III. D. Hærens Flyvertropper (Chef: Oberst C. Førslev). (S. 77—78).

Formanden: Der ønskes hertil stillet forskellige Spørgsmaal; det første lyder saaledes:

»Hvilke Foranstaltninger var der truffet til Beskyttelse af Hærens Fly-

vemaskiner i Tilfælde af tysk Overfald?»

Prior: Det maa Oberst *Førslev*, Generalinspektøren for Flyvertropperne, kunne give nærmere Oplysning om, hvis man ved dette Spørgsmaal tænker paa de Foranstaltninger, der har været truffet paa Værløse Flyveplads.

Rager: Jeg vil ikke sige, at man bør begrænse dette Spørgsmaal til at handle om, hvad der skete ude paa Værløse Flyveplads, for dér vilde det vel i og for sig være vanskeligt at lave en effektiv Beskyttelse. Men det forekommer mig dog, at det maa ligge under Generalkommandoen — og hvis det ikke er Tilfældet, beder jeg Generalen meddele det i sit Svar — at sørge for, at Flyvevaabnet er anbragt saaledes, at det er saa beskyttet, som man nu engang kan have det under de Forhold.

Jeg erindrer fra et Møde i det 8 Mands Udvalg, der fungerede fra Krigens Udbrud til den 9. April, hvor Generalen var til Stede, at vi dér spurgte, om der fandtes camouflerede Hangarer eller andet til Beskyttelse af Flyvemaskinerne, og jeg mener at erindre, at Generalen sagde, at der *var* saadanne camouflerede Hangarer. Derfor forekommer det mig mærkeligt, at den Dag, da Overfaldet skete, stod Maskinerne opmarcheret lige uden for Hangarerne paa det Sted, hvor Tyskerne vidste at de maatte være at finde, og selv om Generalen — og det mener jeg i og for sig er med Rette — stadig er gaaet ud fra, at der kom nok et kortfristet Ultimatum, maatte man paa den anden Side erindre, hvordan det var gaaet i Polen. Det er dette Spørgsmaal, jeg gerne vil høre Generalens Udtalelse om.

Prior: Der var rekognosceret nogle Krigsflyvepladser ude omkring paa Sjælland. Deres Værdi bestod først og fremmest i, at en Fjende ikke kendte dem, og at man dér bedre kunde fordele Maskinerne end paa Flyvepladsen ved Værløse; til Gengæld var Betingelserne for Reparation naturligvis yderst ringe. Selve Flytningen af Maskinerne til disse Krigsflyvepladser kunde foregaa meget hurtigt, det var egentlig blot at starte dem, og det var Tanken, at de skulde af Sted i Tide, inden der skete et Fredsbrud. Det kom de altsaa ikke. Det var det sidste, jeg tænkte paa, før jeg tog op til Amalienborg, og Generalinspektøren havde ogsaa selv tænkt paa det og givet Ordre dertil paa egen Haand, da jeg telefone-

rede til ham. Det drejede sig kun om Minutter; saa var de kommet af Sted. At lade dem blive paa Værløse Flyveplads, var ikke tilraadeligt; den var kendt ud og ind af Tyskerne, og Hangarerne var ikke bombesikre. Det gjaldt derfor om at søge at slippe bort. Jeg tog Chancen og troede, det var lykkedes, da jeg paa Amalienborg hørte, at de tyske Flyvere var over Værløse. Saa lidt drejede det sig om; men de kom altsaa for sent op.

Rager: Altsaa, Sikringen bestod mere i at faa dem væk end i at beskytte dem med Troppestyrker?

Prior: Det var fra Luften, Faren truede, mere end fra Jorden.

Rager: Ja, det er jeg ganske enig med Generalen i, men her er det, jeg vil stille det Spørgsmaal: Selv om man gik ud fra, at der vilde blive givet et vist Varsel, inden Fjendtlighederne blev indledet, var Situationen saa alligevel ikke saadan, saaledes som den rullede sig op i Løbet af den 8. April, at man burde have udstationeret Maskinerne allerede den 8. om Aftenen? Der kunde jo ikke ske noget væsentligt galt ved, at Maskinerne blev udstationeret.

Prior: Det vilde have været udmærket, hvis det var sket, og jeg havde en Konference med Generalinspektøren for Flyvertropperne den 8. om Eftermiddagen, men han bragte nu ikke en Flytning i Forslag, skønt han fik at vide om Motorkolonnen i Sønderjylland og altsaa blev orienteret om Situationen.

Rager: Hvem var Generalinspektør?

Prior: Oberst *Førslev*.

Bomholt: Hvis der altsaa havde været en beslutningsdygtig Mand i Krigsministeriet den paagældende Morgen, kunde bl. a. Ulykken paa Værløse Flyveplads var undgaaet?

Prior: Ja-e, var det ikke bedre at sige: i Generalkommandoen? Hvis der straks efter at man havde faaet at vide om Grænseoverskridelsen, var gaaet en Meddelelse ud, er jeg ikke i Tvivl om, at Ulykken kunde være forebygget.

Westermann: Ordren om at afgaa til Mobiliseringsflyvepladserne forelaa allerede Kl. 5.10, og først Kl. 5.45 var Maskinerne klar til Start. Finder Generalen ikke, at man har været temmelig længe om at blive startklar derude? Der hængaar 35 Minutter fra det Øjeblik, man faar Ordre til snarest muligt at afgaa til Mobiliseringsflyvepladserne, og til man er startklar, Kl. 5.45, samtidig med at Angrebet sætter ind.

Prior: Det er jeg ikke i Stand til at bedømme; jeg er ikke tilstrækkeligt sagkyndig med Hensyn til, hvor lang Tid det tager at klargøre en Maskine. Men nu da Kommandørkaptajnen nævner det, lyder det maaske nok lidt længe.

Afsnit III. E. Jydske Division. a) Divisionsstaben (S. 78—80). b) Styrkerne ved Søgaard (S. 80—85). c) Styrkerne ved Haderslev (S. 85—87).

Ingen ønskede at rette Forespørgsler vedrørende noget af disse Afsnit.

Afsnit III. E. Jydske Division. d) Styrkerne ved Tønder (S. 87—89).

Formanden: Der skete jo det mærkelige nede ved Tønder, at Chefen og Staben hurtigt blev taget af Tyskerne, medens Mandskabet var paa Vej nordpaa.

Prior: Ja, de søgte, om jeg saa maa sige, at opholde Fjenden, for at de andre kunde slippe væk — efter hvad de forklarer.

Formanden: Det ser lidt mærkeligt ud, at de ikke kom i Kamp dernede, medens de kom i Kamp ved Sønderborg.

Prior: De gik ud ad Bagporten i Kasernen, medens Fjenden kom ind ad Hovedporten.

Afsnit III. E. Jydske Division. e) Sønderborg (S. 89). f) 14. Artilleri-afdeling (S. 90). g) Oberst H. O. Hansens Kommando (S. 92). h) 3. Regiment (S. 95). i) 6. Regiment (S. 96). k) Jyske Dragonregiment (S. 97). l) 3. Feltartilleriregiment (S. 97). m) Ingeniørregimentets jyske Styrker (S. 98).

Ingen ønskede at stille Forespørgsel under disse Afsnit.

Afsnit III. F. Bornholms Værn. (S. 98).

Ingen ønskede at stille Forespørgsel under dette Afsnit.

Afsnit IV. Slutbemærkninger (S. 98—101).

Arnth Jensen: De udtrykker til aller-
sidst i Deres Slutbemærkninger, Hr. General-
løjtnant, Deres Glæde over, at enhver
i Hæren, »opfyldt af Fædrelandskærlig-
hed og Pligtfølelse mod Konge og Land«,
var »parat til at gøre en Indsats paa den

Plads, der var tildelt ham.« Maa jeg rette
et Spørgsmaal til Dem: Følte De og Hæ-
rens Ledelse Dem ikke en Gang imellem
nedslaaet og deprimeret over, at de For-
slag, som Generalkommandoen indsendte
helt fra Efteraaret 1939, saa at sige blev
lagt hen, uden at der blev taget Hensyn
til dem?

Prior: Jo. Og jeg skal særlig nævne
Skrivelserne af 21. December 1939 om
Forstærkningsarbejder til Støtte for For-
svaret, af 23. December 1939 om en For-
øgelse af den tjenstgørende Styrke, af 13.
Januar 1940 om Udførelse af forsvarede
Spærreanlæg ved de fra Syd ind i Landet
førende Veje og Fordeling af Sprænglad-
ninger til de forberedte Brospærringer
Syd for Linien Esbjerg—Kolding, samt
endelig af 16. Januar 1940 om Forøgelse
af Styrken.

Harald Petersen: I Oberst Harrel-Sa-
gen er der ogsaa en Bemærkning fra
Generalløjtnanten om, at Regeringen
konsekvent har fulgt den Linie ikke at
udæske Tyskland med militære Foran-
staltninger, og saa følger Generalløjtnan-
ten til: Det var en Mur, man løb imod.
Jeg vil gerne spørge, om denne Udtalelse,
der er fremsat i disse Aktstykker, refe-
rerer sig alene til de Anmodninger om
en Forstærkning af Beredskabet, som er
kommet gentagne Gange fra Generalkom-
mandoens Side, men som altsaa er af-
slaaet af den politiske Ledelse.

Prior: Ja, nu nævnte jeg 4 Skrivel-
ser, som ikke er imødekommet. Saa er
der Foranstaltninger omkring den 6.—8.
April, som heller ikke blev gennemført.
Det er det, der danner Grundlaget for
min Udtalelse.

(Nogle Spørgsmaal og Svar er her
udgaaet, idet de som vedrørende Kom-
missoriets Punkt 2 er overført hertil).

Formanden: Jeg vil gerne takke Ge-
neralen, fordi De vilde komme til Stede
og udtale Dem om de forskellige Spørgs-
maal. De var jo den højeste Chef inden
for Hæren paa det Tidspunkt, da vi blev
besat, og det er Kommissionens Opgave
at søge klaret, om der er noget, der kan
give Anledning til Kritik. Jeg tør vel nok
antyde, at der baade inden for Hæren og
inden for Søværnet er sket Ting, som jeg
og rimeligvis andre af Kommissionens
Medlemmer mener burde have været an-
derledes, men det betyder ikke, at man

ikke anerkender det Arbejde, der er gjort, og man anerkender naturligvis i høj Grad de Folk, der kæmpede ved Søgaard, ved Haderslev, ved Amalienborg, og som, selv om det var over for en stor

Overmagt, alligevel satte deres Liv ind paa at standse Tyskerne. Det anerkender vi i højeste Grad. Jeg siger Dem Tak. (Medlemmerne paahørte Formandens Udtalelser staaende).

Afhøringen sluttede Kl. 15.50.

Efter Afhøringen fremsendtes nedenstaaende fra Generaløjtnant W. W. Prior:

Tillæg.

Til den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I Anledning af den af Oberst Harrel over for Kommissionen fremsatte Erklæring om, at jeg den 15. Maj i Næstved har udtalt, at jeg den 9. April var saa overvældet af Begivenhederne, at jeg ikke kunde handle, anmoder jeg Kommissionen om at afêske min Adjutant nuværende Kaptajn D. F. Petersen ved 5. Artilleriafdeling en Udtalelse herom.

Kaptajnen affattede et ret detailleret Referat efter Mødet.

W. W. Prior.

Paa Forespørgsel fremsendte Kaptajn D. F. Petersen nedenstaaende:

KAPTAJN D. F. PETERSEN

Holbæk, den 11. August 1945.

Til den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I Henhold til Kommissionens Skrivelse af 9. ds. skal jeg udtale mig om, hvorvidt Generalløjtnant W. W. Prior under et Møde i Næstved den 15. Maj 1940 har udtalt, at han var saa overvældet af Begivenhederne den 9. April, at han ikke kunde handle.

I den Anledning skal jeg herved udtale følgende:

Jeg overværede opmærksomt hele det omhandlede Møde og nedskrev kort efter Hjemkomsten til København et ret detaljeret Referat af Mødets Forløb. I Referatet findes der intet om, at Generalen skulde have udtalt sig, som foran nævnt.

Hvis Generalen havde fremsat en saa opsigtsvækkende Udtalelse, vilde jeg utvivlsomt have medtaget den i Referatet.

Alene af forannævnte Grunde føler jeg mig overbevist om, at Generalen ikke er fremkommet med den omhandlede Udtalelse.

D. F. Petersen.

Onsdag den 8. August Kl. 9¹/₂.

For Kommissionen mødte Generalløjtnant Ebbe Gørtz.

Formanden: Hr. Generalløjtnanten var i 1940 Chef for Generalstabten. Hvor længe havde De været det?

Gørtz: Fra den 1. November 1937.

Formanden: De er nu Chef for Generalkommandoen. Hvornaar blev De det?

Gørtz: Den 29. August 1941.

Formanden: Generalløjtnanten er maaske bekendt med den Opgave, der er stillet denne Kommission, bl. a. at undersøge samtlige politiske og militære Forhold, som kan tjene til Bedømmelse af, hvorvidt der er Grundlag for at gøre Ansvar gældende over for Ministre eller andre særlig ansvarlige i Forbindelse med Danmarks Besættelse af tyske Tropper den 9. April 1940.

Fra Krigsministeriet er til Kommissionen oversendt forskellige Dokumenter omhandlende Forholdene omkring den 9. April 1940, bl. a. Generalkommandoens Beretning af Maj 1940. Der vil nu, som det er blevet Dem meddelt skriftligt, blive rettet en Række Spørgsmaal til Dem om Deres Virksomhed som Chef for Generalstabten paa det nævnte Tidspunkt. Jeg gør, før vi begynder, opmærksom paa, at det stenografiske Referat af Forhandlingerne her antagelig vil blive offentliggjort. Indtil det finder Sted, paahviler der Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt, og jeg tør gaa ud fra, at Generalløjtnanten vil føle sig bundet af samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser?

Gørtz: Ja!

Formanden: Der er tilsendt Generalløjtnanten en Række Spørgsmaal, og det første lyder:

Hvilke Opgaver sorterer under Generalstabten?

Generalløjtnanten har skriftligt meddelt, at der er tilstillet Kommissionen et Eksemlar af Tjenestereglement for Hæren af 1939 og et Eksemlar af Feltreglement Nr. 4, og Generalløjtnanten mener, man heraf vil kunne faa en fyldestgørende Besvarelse af de stillede Spørgsmaal. Jeg vilde dog anse det for formaalstjenligt, om Generalløjtnanten her ganske kort vilde redegøre for Forretningsgangen inden for Generalstabten.

Gørtz: Som Generalstabschef er jeg den kommanderende Generals Stabschef og første Hjælper. Alle Spørgsmaal, som rejses udefra over for Generalstabten, ved Indstillinger og Skrivelser af forskellig Art, gaar gennem Generalstabens Journaler og Generalstabschefen og fordeles til Afdelingerne, som faar visse Direktiver for de større Sager og for de almindelige Rutinesager gaar direkte i Gang med Behandlingen af dem. Resultatet af Behandlingen forelægges Generalstabschefen, og Generalstabschefen forelægger det for den kommanderende General. Hvis der ved Generalstabschefens Gennemgang af de indkomne Sager findes Sager, som han mener, straks naar de kommer ind, at burde forelægges den kommanderende General, saa gør han det straks ved Indgangen; ellers forelægger han dem i Almindelighed først, naar han er klar til at komme med sit Forslag til Afgørelse i Sagen. Det er Behandlingen af, hvad jeg vil kalde alle de administrative Spørgsmaal.

Saa er der Behandlingen af de efterretningsmæssige Spørgsmaal. De efterretningsmæssige Sager indgaar ad de Veje, ad hvilke man nu kan skaffe sig dem, eller de Veje, de selv kan finde frem ad til Generalstabens Efterretningssektion; der vurderes de, forelægges Generalstabschefen, vurderes af ham og forelægges i det Omfang, han skønner hensigtsmæssigt, igen for Chefen for Generalkommandoen. Generalstabschefen sørger for, at de Oplysninger, der har Interesse for de underordnede Led, gaar ud til disse, for større principielle Spørgsmaals Vedkommende dog først, efter at han har konfereret med Chefen for Generalkommandoen.

Saa er der naturligvis en Del Sager, som ikke rejses udefra, men rejses indefra, idet Chefen for Generalstabten over for Chefen for Generalkommandoen har Ansvaret for selv at rejse Spørgsmaal vedrørende Landets Forsvar, vedrørende Hærens Organisation, vedrørende alt, som overhovedet vedkommer Hæren, hvis han mener det nødvendigt at de bliver rejst, og de ikke rejses udefra. Et saadant Spørgsmaal forelægger han for

Chefen for Generalkommandoen, faar Afgørelsen, lader det præparere f. Eks. i Indstilling til Krigsministeriet eller Forhandling med civile Myndigheder, behandler det, forelægger det til Slut igen for Chefen for Generalkommandoen til Afgørelse og forelægger den endelige Indstilling eller Afgørelse til Chefen for Generalkommandoens Underskrift.

Det er, hvad jeg kan sige om den Ting.

Rager: Generaløjntanten udtalte, at der løb forskellige Efterretninger ind; man fik dem ad forskellige Veje. Jeg vil gerne spørge i den Anledning: Det kan ikke være ubekendt, at der er indkommet Indberetninger fra Marineattachéen til Udenrigsministeriet; har man i Efterretningssektionen haft sin Opmærksomhed henvendt paa at indsamle ogsaa disse Efterretninger? Har man ønsket dem, og har man faaet dem?

Gørtz: Militærattachéerne er i alt, hvad der angaar militære Spørgsmaal, direkte underlagt Krigsministeriet, og alt, hvad der indgaar af militære Efterretninger fra Militærattachéerne, indgaar naturligvis til Krigsministeriet, gaar fra dette til Generalkommandoen — normalt over Generalstabschefen, eller ogsaa til Chefen for Generalkommandoen selv — og gaar derfra til Efterretningssektionen, hvor det bliver taget ind i det almindelige Efterretningsmateriale.

Man har ønsket at faa disse Oplysninger. Man har ønsket at have mange Militærattachéer ude; det er ønsket ikke alene af Efterretningssektionen, men naturligvis ogsaa af Chefen for Generalkommandoen og af Chefen for Generalstaben. Man har adskillige Gange indstillet at faa Militærattachéer sendt ud, man har bedt om en hyppigere Frekvens imellem Militærattachéerne og Chefen for Generalkommandoen, og der har enkelte Gange været ført Forhandlinger med Udenrigsministeriet — jeg husker, at jeg personlig engang selv har taget Del i saadanne Forhandlinger; det sigtede paa at supplere det Oplysningsgrundlag, man kunde faa ind gennem Militærattachéerne, med et Oplysningsgrundlag, saavidt jeg husker, gennem udsendte Konsuler og Generalkonsuler, med andre Ord i det hele taget at faa skabt forøgede Muligheder for at faa et mere omfattende Stof ind gennem Udenrigsministeriets Kilder. Udenrigsministeriet nærede imidlertid dengang Betænklig-

heder derved, idet det ikke mente, det var foreneligt med Udenrigsministeriets udsendte Embedsmænds almindelige Opgaver og Pligter; med andre Ord, Udenrigsministeriet nærede, for at udtrykke det saadan, en vis Betænklighed i Retning at, at man fra Udlandets Side skulde kunne paadutte de paagældende, at de drev Spionage.

Bomholt: Det vilde have sin Interesse for Kommissionen i dens Bedømmelse af Situationen, om man kunde faa forelagt Efterretningsmateriale fra Dagene den 1.—9. April 1940. Findes dette Materiale, alle de indgaaede Meddelelser, saaledes at vi kunde faa dem at se?

Gørtz: Det er jeg ikke i Stand til at svare paa paa staaende Fod, men saavidt jeg ved, har Efterretningssektionen ved Hjælp af Materiale, der var videre sendt til Sverige, kunnet rekonstruere noget. Men jeg tror bestemt ikke, at hele Materialet findes. Det kan jeg imidlertid undersøge.

Formanden: Det næste Spørgsmaal lyder:

Kendte Generalen Kommandørkaptajn *Kjølens* Indberetning af 8. Januar 1940?

Gørtz: Jeg vil i al Almindelighed sige, at jeg har ikke set nogen Indberetning hverken fra Kommandørkaptajn *Kjølens* eller fra Kammerherre *Zahle* i Original. Jeg mener heller ikke, jeg har set nogen af dem i Genpart *in extenso*. Men jeg er ikke helt sikker paa det med Hensyn til Kommandørkaptajn *Kjølens* Indberetninger, idet jeg efter den 9. April, efter Besættelsen, har set dem alle *in extenso* og nogle af dem vist ogsaa i Original, og derfor er jeg ikke i Stand til at svare ganske nøje; jeg har Fornemmelsen af, at der er en eller anden Indberetning, jeg senere har set *in extenso*, men Hovedparten har jeg ikke set. Jeg kan ikke svare paa det for denne enes Vedkommende, om det er den, det drejer sig om. Hvis jeg faar at vide, hvad den indeholder, kan jeg maaske svare paa det.

Westermann: Det er den, der handler om et forestaaende Angreb paa Danmark.

Gørtz: Jeg maa maaske sige, at jeg har Indtrykket af, at Ministeren refererede Hovedindholdet af de Indberetninger, der var indkommet sydfra, fra Kommandørkaptajn *Kjølens*, men ikke i Original og ikke *in extenso*.

Formanden oplæste Gengivelsen i Søværnskommandoens Beretning af Indberetningen af 8. Januar 1940*).

Gørtz: Den kender jeg ikke, har aldrig hørt den.

Rager: Generalen sagde, at Ministeren efter Generalens Indtryk refererede Kjølens Indberetninger. Til Bedømmelse af, hvor fyldestgørende dette Referat har været, vilde det være af Interesse at vide: Naar Generalen senere saa dem *in extenso*, som jeg forstaar De har gjort efter den 9. April, forekom det Dem saa, at der var epokegørende Ting i dem, som ikke var blevet refereret?

Gørtz: Dér maa jeg have udtrykt mig forkert. Det, jeg saa efter den 9. April, var de Indberetninger, som kom i Besættelsesperioden fra Kommandørkaptajn *Kjølens*. Jeg har ikke set dem, der er kommet før Besættelsen, *in extenso*. Det, der nu blev læst op, har jeg aldrig hørt; det er jeg ganske sikker paa.

Rager: Generalen har sikkert haft Lejlighed til at se Kommandørkaptajn *Kjølens* Bog. (**Gørtz:** Jeg har ikke læst den). Det vilde have været interessant at vide, om der, naar Generalen nu saa dem *in extenso*, saa forekom noget af Vigtighed, som ikke havde været med i Referatet af Beretningen.

Gørtz: Jeg har ikke læst Bogen, men det, der blev læst op, har jeg aldrig hørt før.

Formanden: Det næste Spørgsmaal lyder:

Kendte Generalen Kommandørkaptajn *Kjølens* Indberetning af 13. Februar 1940?

Gørtz: Maatte jeg ikke faa den læst op?

Formanden oplæste Gengivelsen i Søværnskommandoens Beretning af Indberetningen af 13. Februar 1940*).

Gørtz: Kender den ikke.

Aksel Møller: Generaløjtnanten besvarede før et Spørgsmaal fra Hr. Rager, og jeg forstod deraf, at Militærattacheerne, og derunder naturligvis ogsaa Marineattacheerne, til Krigsministeriet indsendte deres militære Oplysninger og deres militære Indberetninger, og at Krigsministeriet saa lod disse gaa videre. Nu har vi altsaa her to efter vor Opfattelse betydningsfulde Indberetninger fra Kommandørkaptajn *Kjølens*, som Generaløjtnanten hævder aldrig at have hørt

tidligere. Hvorpaa kan det bero, at Krigsministeriet, der jo har faaet dem, ikke har ladet dem gaa videre til Generaløjtnanten?

Gørtz: Det var en Marineattaché og ingen Militærattaché. Vi havde paa det Tidspunkt overhovedet ingen Militærattaché i Berlin; det har vi først faaet efter Besættelsen, nemlig Oberst *Hartz*.

Aksel Møller: Vilde Generaløjtnanten ikke have anset det for rimeligt, at de Efterretninger, som Marineministeriet fik, automatisk var gaaet videre til Generalstaben?

Gørtz: Absolut.

Formanden: Saa gaar vi over til Spørgsmaal 4:

Konfererede Forsvarsminister *Alsing Andersen* med Generalen om 19. Januar-Erklæringen forud for dens Fremsættelse eller efter dens Vedtagelse?

Gørtz: Konfereret om 19. Januar-Erklæringen er der i hvert Fald ikke med mig. Hvis jeg har den rette Opfattelse af 19. Januar-Erklæringen, i den Henseende at den skulde — jeg ved ikke, om det er et parlamentarisk Udtryk, jeg bruger: bøde paa Statsministerens Tale omkring Nytaar, saa har jeg Indtryk af, at Forsvarsminister *Alsing Andersen* har sagt til mig, at man agtede at finde en Vej til at bøde paa Statsministerens Tale, og at 19. Januar-Erklæringen var den Vej, man fandt. Altsaa, nogen Konference paa anden Maade har i hvert Fald ikke fundet Sted, men jeg har Fornemmelsen af, at denne Samtale har fundet Sted — om det er før eller efter, ved jeg ikke.

Aksel Møller: Jeg kan altsaa opfatte Generaløjtnantens Svar saaledes, at Forsvarsminister *Alsing Andersen* ikke har konfereret med Generaløjtnanten om, hvilke militære Synspunkter der kunde anlægges ved 19. Januar-Erklæringen, og hvilke militære Krav 19. Januar-Erklæringen maatte stille til de sagkyn-dige?

Gørtz: Nej, det er der ikke konfereret om.

Formanden: Spørgsmaal 5:

Kendte Generalen Kommandørkaptajn *Kjølens* mundtlige Kommentar til Privathæv til Udenrigsminister *Munch* fra Kammerherre Zahle af 1. April 1940?

Gørtz: Ikke mig bekendt. Som jeg sagde før, har jeg Indtryk af, at For-

*) A. 133.

svarsministeren refererede Hovedindholdet af, hvad der tilgik sydfra, men det er kun et Indtryk, og om dette specielle Forhold kan jeg ikke sige noget bestemt.

Formanden: Det næste Spørgsmaal:

Kendte Generalen Kommandørkaptajn *Kjølens* Indberetning af 5. April 1940 om Tysklands Offensivplaner?

Gørtz: Mit Svar maa blive det samme som paa det foregaaende Spørgsmaal. Men hvis jeg maa faa det læst op, kan jeg bedre sige, om jeg har hørt Hovedindholdet af den.

Sekretæren oplæste Indberetningen af 5. April 1940, indtil »alarmerende Rygter«^{*)}.

Gørtz: Jeg kan godt allerede nu sige, at jeg kender den ikke. Jeg har ikke hørt den før.

Rager: Det har vist sig nu ved forskellige Stikprøver angaaende disse vigtige Meddelelser, som altsaa er kommet fra Marineattachéen, at de er kommet til Marineministeriet — det ved vi —, men de er altsaa ikke gaaet videre til Hærens Efterretningssektion og til Generalstabschefen. Jeg vil gerne spørge: Hvordan tænker Generalen sig, at det kan være sket, at de er udeblevet? Kan det være en Ekspeditionsfejl, eller maa man forudsætte, at der har været et systematisk Ønske om, at de ikke skulde gaa dertil?

Gørtz: Det kan bestemt ikke skyldes nogen Ekspeditionsfejl, men jeg vil tro, det ligger i en Vurdering af de paagældende Efterretninger, og jeg vil mene, at Forsvarsminister *Alsing Andersen* har refereret, hvad han mente var værd at referere. Jeg har aldrig haft Indtryk af, at Forsvarsministeren har villet skjule noget for os.

Bomholt: Det fremgaar af Søværnskommandoens Beretning, at Forsvarsministeren har refereret de forskellige Skrivelser. Kunde Forsvarsministeren da ikke forvente, at Chefen for Søværnskommandoen lod disse Meddelelser gaa videre til Generalstabens Efterretnings-tjeneste, saaledes at der var et fast Samspil?

Gørtz: Det burde efter min Mening have været saadan, at det var ganske naturligt, at hvad Søværnet fik, fik Hæren, og hvad Hæren fik, fik Søværnet. Der var kommet en Udveksling i Gang mellem de to Efterretningsvirkomheder, og efterhaanden er den blevet bygget videre ud, men paa dette Tidspunkt i hvert

Fald har den ikke været bygget saadan ud, at disse Ting er kommet til os. Om Søværnets Efterretningsvæsen selv hovedet har faaet de Ting fra Admiralen eller fra Ministeren, ved jeg slet ikke noget om.

Aksel Møller: Hvorledes var Forholdet mellem Viceadmiral *Rechnitzer* og Generalkommandoen og Generalstabschefen?

Gørtz: Det var saaledes, at der fandt tjenstlige Forhandlinger Sted, naar det skønnedes rimeligt at foretage tjenstlige Forhandlinger, og saaledes, at man efter mit Indtryk aabent drøftede alt, hvad der forelaa, men altid under principiel Meningsforskel fra de to Sider med Hensyn til, hvad der burde foretages, hvad der kunde foretages, og hvad der skulde lægges i de Ting, der drøftedes.

Bomholt: Der findes i Kommissionen en Skrivelse fra General *Gørtz* i Anledning af Oberst *Harrel-Sagen*. I denne Skrivelse, der er dateret den 9. Juli 1940, meddeler Generalen, at en Officer er sendt til Gedser i Dagene den 2.—3. April 1940, og saa staar der ordret: »De indgaaede Rygter om forestaaende Aggressionshensigter fra tysk Side over for Skandinavien gjorde en skærpet Opmærksomhed over for Warnemünde ønskelig«. Det vil altsaa sige, at der paa det daværende Tidspunkt, den 2. April, for Generalstabens forelaa Meddelelser, der vidnede om, tydede paa tyske Aggressionshensigter over for Skandinavien?

Gørtz: Ja. Det, jeg skal svare paa, er formodentlig, hvor disse Rygter havde deres Kilde. Jeg vil gaa ud fra, at det har været baade de Meddelelser, som vi har faaet fra Forsvarsministeren, og som efter mit Indtryk i Dag næsten altid havde Karakteren af Indberetning om Rygter inden for militære Kredse i Berlin, navnlig Militærattachéerne, eller inden for Journalistkredse i Berlin, eller inden for almindelige Kredse i Berlin, men ikke om positive Oplysninger fra kompetente Myndigheder. Og jeg vil tro, ja, det er ganske givet, at det ogsaa stammer fra de Oplysninger, der ad anden Vej indgik til vor Efterretningssektion, dels via Holland og dels fra almindelige Oplysningskilder rundt omkring, men som var af en saadan Karakter, at vi paa det Tidspunkt ikke kunde betegne dem som sikre Oplysninger.

^{*)} A. 38.

Westermann: Var Generalen ikke paa det Tidspunkt bekendt med, at der var Troppekoncentrationer og Samlinger af Transportmateriel i Stettin-Swinemünde-Afsnittet?

Gørtz: Det mener jeg vi har været bekendt med fra Januar Maaned.

Westermann: Men at Tropperne var koncentreret dér i Slutningen af Marts?

Gørtz: Jeg mener, at vi har haft Oplysning om, at der har ligget Tropper langs hele Kyststrækningen fra Januar Maaned, og at der ikke var nogen væsentlig Ændring ud over, at vi vistnok omkring den 6. April fik nogle Meldinger — som vi naturligvis ikke var i Stand til at kontrollere — om, at der ogsaa var indskibet Tropper.

Bomholt: Dette med den 6. April kan rimeligvis passe, thi den 6. April indeholdt »Berlingske Tidende« en Artikel, der aabenlyst meddelte, at der fandt Troppeindskibninger Sted i nordtyske Havne.

Aksel Møller: I en Afhøring for Kommissionen af Chefen for Hærens Efterretningstjeneste, Oberstløjtnant *Nordentoft*, nævner han, at den 4. April meddeler Efterretningssektionen Ministeriet, at Skibene i Swinemünde og Stettin indlader Krigsmateriel om Natten, og at de store Kraft-durch-Freude-Skibe indtager Halm, hvilket tyder paa Troppetransport over længere Strækning, og den 4. April meldes efter hollandsk Kilde, hvad Generalløjtnanten allerede har anført. Disse Meldinger havde Generalløjtnanten altsaa som Generalstabschef paa det Tidspunkt.

Formanden: Det næste Spørgsmaal lyder:

Kendte Generalen Kammerherre *Zahles* Indberetning af 4. April 1940 i dens fulde Ordlyd?

Gørtz: Nej.

Formanden: Det følgende Spørgsmaal er:

Kendte Generalen Kammerherre *Zahles* Indberetning af 5. April 1940 i dens fulde Ordlyd?

Gørtz: Nej.

Westermann: De to Indberetninger bliver Generalen altsaa først gjort bekendt med i Mødet med Forsvarsministeren den 6. om Formiddagen, og kun i Referat?

Gørtz: Den 6.? Hvornaar har de foreligget her? Har den ene foreligget den 5.?

Westermann: Den 4. om Aftenen.

Gørtz: Jeg tør ikke hævde, at jeg først er blevet gjort bekendt med den den 6. om Formiddagen. Det er muligt, at Forsvarsministeren har refereret Hovedindholdet allerede samme Eftermiddag som han er blevet gjort bekendt med den.

Bomholt: Skrivelsen af 4. April bliver af Forsvarsministeren i Henhold til Søværnsrapporten refereret for Chefen for Søværnskommandoen den 5. April Kl. 12 Middag.

Formanden: Det næste Spørgsmaal lyder:

Var Generalen bekendt med Indberetninger af 4. og 5. April 1940 fra Hærens Efterretningstjeneste? (4. April-Indberetningen fra hollandsk Kilde og 5. April-Indberetningen om Skibene i Swinemünde og Stettin).

Gørtz: Ganske afgjort Ja.

Aksel Møller: Da De nu modtog saadanne Efterretninger fra Hærens Efterretningstjeneste, hvad foretog De Dem saa med dem?

Gørtz: Jeg sammenholdt dem med, hvad jeg ellers havde af Efterretninger, og søgte at vurdere, om det var mere end Rygter, om det var noget, som man skulde lægge Vægt paa. Hvis jeg kom til det Resultat, at det var noget, man skulde lægge Vægt paa, undersøgte jeg, om det var noget nyt eller noget, vi havde tidligere. Hvis det var noget, vi havde tidligere, om saa den nye foreliggende Melding kom ad andre Veje og navnlig fra andre Kilder end de oprindelige, idet den saa vilde være en Bekræftelse fra ny Side af det oprindelige og dermed bestyrke Sandsynligheden for, at Efterretningen var rigtig. Hvis det var en Efterretning, som man ved at følge den tilbage maatte sige kom fra samme Urkilde, betød den mindre, fordi det altsaa ikke var nogen Bekræftelse fra ny Side af en gammel Melding; saa blev den betragtet som værende den samme Melding indkommet ad en anden Vej. Med de Ting, der kom ind, gik jeg til Chefen for Generalkommandoen, for saa vidt det var for ham noget nyt og jeg vel at mærke ikke maatte betegne det, jeg havde faaet, for mig selv, efter min egen Vurdering, som en løs, rygtevis Efterretning, som jeg først maatte søge ad anden Vej at skaffe Bekræftelse eller Afkræftelse paa, idet jeg som Stabschef var en Slags efterretningsmæssig Stødpude mellem hele Efterretningsvirksom-

heden og Chefen for Generalkommandoen.

Aksel Møller: Erindrer Generaløjtnanten, hvilket Resultat De kom til med Hensyn til disse Meddelelser fra Hærens Efterretningstjeneste?

Gørtz: Nej, jeg kan ikke erindre f. Eks., om disse Ting, der er omtalt, af mig er bragt videre til Chefen for Generalkommandoen eller ikke.

Formanden: Det næste Spørgsmaal lyder:

Efter hvilke Retningslinier afgjorde Generalen, hvad der skulde meddeles videre til Chefen for Generalkommandoen af de fra Hærens Efterretningstjeneste kommende Meddelelser?

Det synes jeg er besvaret i det foregaaende.

Det følgende Spørgsmaal er:

Blev Generalen gjort bekendt med Indberetningen fra *Zähle* af 6. April 1940 og med Chiffertelefonmeddelelse til Udenrigsministeriet af 7. April 1940?

Gørtz: I hvert Fald kun paa samme Maade, som jeg har omtalt: gennem et Referat, ikke *in extenso*, fra Forsvarsministerens Side.

Fr. Dalgaard: Maa jeg spørge her — det er saadan noget, man selv skal bedømme: naar De nu hørte enten Forsvarsministeren eller andre redegøre i Hovedtræk for, hvad der stod i en Skrivelse, havde De saa Indtryk af, at De fik den virkelige Essens af Skrivelsen?

Gørtz: Ja; men Forsvarsministeren havde aldrig Skrivelsen for sig, hverken i Original eller Genpart. Han refererede, havde vi Indtryk af, mundtligt efter Hukommelsen fra noget, han havde faaet læst op, men som han som oftest, havde jeg Indtryk af, ikke havde set, ikke selv havde haft personlig til Gennemlæsning.

Fr. Dalgaard: Naar nu en saadan Forelæggelse mundtligt skete for Dem, stillede De vel Spørgsmaal?

Gørtz: Ja, vi diskuterede det Problem, der var rejst.

Fr. Dalgaard: Saaledes at De i Virkeligheden selv havde Opfattelsen af, at De havde faaet det, der kunde presses ud af en saadan Meddelelse?

Gørtz: Ja, det havde vi Indtryk af.

Formanden: Det næste Spørgsmaal er:

Mener Generalen, at Forsvarsminister *Alsing Andersens* Ordre den 8. April i Mødet Kl. 12 om Alarmberedskab maatte forstaas som alene omfattende Hæren og ikke ogsaa omfattende Flaaden?

Gørtz: Forsvarsministerens Ordre om Alarmberedskab var i og for sig ikke nogen *Ordre* fra Ministeren om Alarmberedskab, men en Godkendelse fra Ministerens Side af, at man ved Hæren befalede Alarmberedskab. »Alarmberedskab« er et Udtryk, som er specielt gældende for Hæren; inden for Søværnet har man, saavidt jeg ved, andre Betegnelser for Beredskabsgraden, og det var ikke paa Tale. Men da jeg gik derfra, ved jeg, at Viceadmiralen var fuldstændig paa det rene med, at der blev befalede Alarmberedskab, d. v. s. det højeste Beredskab overhovedet, for Hæren, og jeg gik derfra med den Overbevisning, at det samme vilde ske for Flaaden.

Aksel Møller: Vil Generaløjtnanten nu kunne uddybe, hvorpaa De støtter den Opfattelse, at Viceadmiralen var klar over, at Flaaden maatte gøre det samme?

Gørtz: At Flaaden maatte gøre det samme?

Aksel Møller: Ja, eller at Flaaden vilde gøre det samme?

Gørtz: Det støtter jeg ikke paa andet, end at hvis jeg havde været Viceadmiral, vilde jeg ubetinget have gjort det. Der var ikke Samtale om det mellem Viceadmiralen og den kommanderende General eller mellem Søværnets Personel og Hærens Personel. — Jeg maa maaske føje til, at Viceadmiralen var fuldstændig paa det rene med, hvad der blev befalede fra Hærens Side. Det støtter jeg paa, at det blev gennemdrøftet, ikke alene om Morgen, men igen i Mødet, efter at Forsvarsministeren kom fra Kongen.

Formanden: Det næste Spørgsmaal: Ud fra hvilke Betragtninger ansaa Generalen det for forsvarligt den 8. April 1940 at tage til sit nogle km uden for København liggende Hjem, ved hvilket Bil ikke var til Raadighed?

Gørtz: Det gjorde jeg ud fra den Betragtning, at efter min Mening maatte der for Regeringen foreligge et eller andet, som gjorde, at Situationen var mindre akut, end den saa ud til for en rent militær Betragtning, siden Regeringen ikke vilde tillade gennemført en eneste af de Foranstaltninger, som man fra militær Side mente det nødvendigt at gennemføre. Og jeg støtter det paa, at den kommanderende General sidst havde været til Møde hos Forsvarsministeren, efter at Udenrigsministeren havde haft sin Samtale med den tyske Gesandt *Renthe-Fink*.

Westermann: Hvad var det for en Samtale, Udenrigsministeren havde haft med den tyske Gesandt?

Gørtz: Kl. 4 om Eftermiddagen havde han, saavidt jeg ved, en Samtale med den tyske Gesandt.

Bomholt: Var det Generalen bekendt, at Forsvarsministeren forblev i Ministeriet Natten over?

Gørtz: Det tror jeg ikke, men jeg tør ikke sige det i Dag.

Formanden: Det næste Spørgsmaal er: Havde Generalstabschefen givet særlige fra det normale afvigende Instruktioner angaaende de Efterretninger, der maatte tilgaa General *Essemann*, og i bekræftende Fald hvorfor?

Gørtz: Paa et eller andet Tidspunkt, som maaske ligger i December 1939, maaske i Januar 1940, kom det til os udefra, at der af General *Essemann* i Selskab var omtalt visse Oplysninger, som vi havde givet ham som indgaaet til vor Efterretningstjeneste, og som var af en almindelig orienterende Karakter for Generalen, ikke Efterretninger af speciel, øjeblikkelig Betydning, men af almindelig orienterende Karakter, d. v. s. Efterretninger, som vi i og for sig kunde have ladet være at sende Generalen, fordi han ikke kunde og ikke skulde udnytte dem paa nogen Maade. Men da disse Efterretninger allesammen skyldtes Kilder, som, hvis Efterretningerne kom til tysk Kundskab, kunde bringes i Fare, bl. a. fordi nogle af Kilderne sad i Tyskland, bl. a. i Hamburg, vilde jeg ikke udsætte mig for, at man ved letsindig Omgang med Efterretningerne bragte disse Kilder i Fare, og derfor gav jeg Ordre til, at der ikke maatte meddeles almindelige orienterede, løbende Efterretninger til Jydske Division, uden at det var forelagt mig i hvert enkelt Tilfælde, eller hvis disse Efterretninger kunde faa Betydning for Jydske Divisions Dispositioner, bl. a. Beredskabet.

Steen: Naar Generalløjtnanten havde den Opfattelse, at der sad en Mand paa en Post, som man ikke turde betroe de almindelige Efterretninger, som man ellers lod tilgaa Folk i tilsvarende Stillinger, var det saa ikke rimeligere at ombytte denne Mand end at tilbageholde Efterretninger, som man i Almindelighed udsender til Folk paa tilsvarende Poster?

Gørtz: En Ombytning laa uden for mit Afgørelsesomraade, men naturligvis kan Spørgsmaalet ændres til, om det saa

ikke var rimeligt at bringe i Forslag, at han blev ombyttet. Maaske.

Martin Nielsen: Blev General *Essemann* underrettet om den Beslutning, der var truffet?

Gørtz: Nej.

Bomholt: Oberst *Hartz* udtrykker sig i sin nylig udkomne Bog saaledes om Lederen af Jydske Division, at det maa synes ret respektløst. Hvorledes er Generalens Opfattelse af General *Essemann*?

Gørtz: Er jeg nødt til at svare paa det her?

Formanden: Det er Generalløjtnanten ikke.

Gørtz: Saa vil jeg helst ikke svare.

Rager: Generalløjtnanten er klar over, at det er ogsaa et Svar.

Gørtz: Saa vil jeg helst ikke svare, fordi jeg gerne vil holde alt, hvad der hedder Personalspørgsmaal, ude af Debatten, hvis jeg ikke tvinges til at gaa ind paa det.

Westermann: Der staar i Generalkommandoens Beretning Side 56, at General *Prior* støttet af Chefen for Generalstaben ønskede Aargangene 1930—35 indkaldt. I Forsvarsministerens Redegørelse Side 43 staar derimod, at General *Prior* ønskede i øvrigt, at man, »dersom den spændte Situation vedvarede«, indkaldte disse Aargange. Jeg vil gerne spørge, om Generalen erindrer, at General *Prior* fremsatte Ønske om, at disse Aargange øjeblikkelig skulde indkaldes, eller det forholder sig som af Forsvarsministeren refereret: at de kun skulde indkaldes, saafremt den spændte Situation vedvarede?

Gørtz: Jeg husker afgjort ikke, hvorledes Ordene faldt, men min Viden er, at General *Prior* ønskede dem indkaldt.

Westermann: Men indkaldt med det samme?

Gørtz: Ja, med det samme.

Bomholt: Jeg vender tilbage til dette, at Generalen ikke ansaa det for fornødent at være i Generalkommandoen Natten mellem den 8. og den 9. April. Generalen henviser til, at Regeringen betragtede Situationen som roligere. Var det dog ikke saadan, at Generalens Beslutning var selvstændig og maatte afhænge af det Materiale, der forelaa? Allerede Kl. 1 om Morgenen den 9. April kunde man jo købe Dagens Aviser, der indeholdt Meddelelser om Kampe i Oslo Fjord mellem Nordmændene og tyske Krigsskibe. Man kunde se paa de Avi-

ser, der udkom den paagældende Morgen, og som var trykt i Løbet af Aftenen, at der var et Kæmpeuvejr under Optrækning. Vilde det saa ikke efter de Oplysninger, der forelaa for Generalen, have været naturligt at forblive paa Posten i Kontoret?

Gørtz: Det er et Skøn. Jeg kan kun sige, jeg skønnede saadan dengang.

Hartvig Frisch: Jeg vil gerne stille et Spørgsmaal til General Gørtz om det Indtryk Generalen modtog, da Forsvarsministeren kom fra Mødet med Partiformændene og fra det sidste Ministermøde om Aftenen, hvorefter jeg ved, at han igen har haft en Forhandling med de militære Chefer.

Gørtz: Jeg var ikke til Stede.

Hartvig Frisch: Men hvor fik De Meddelelse om, hvad der endeligt var besluttet?

Gørtz: Fra General *Prior*.

Hartvig Frisch: Var der ikke i General *Priors* Referat af det, han havde hørt om de Beslutninger, der var truffet, en Redegørelse for, at de paagældende politisk ansvarlige havde fundet Situationen saa betænkelig, at det, man enedes om, da man skiltes, var Alarmtilstand, men at man havde fundet det yderst betænkeligt at foretage Indkaldelse, af den politiske Grund at man derved kunde tænkes at give Tyskerne et Paaskud til at foretage Handlinger mod os? Var denne Situation ikke gjort bekendt? Stod den ikke General *Prior* saa klar, at han i sit Referat til Dem har redegjort for denne Betragtning baade hos Partiformændene og Regeringen?

Gørtz: Det er fremhævet, gennem General *Prior* altsaa, over for mig, at Betænkeligheden ved Indkaldelserne var for Regeringen et afgørende Moment for, at man afstod fra Indkaldelser, og i det hele taget at man fra Regeringens Side ønskede at undgaa enhver Ting, enhver militær Foranstaltning, som kunde vække Uro i Tyskland. Altsaa, det var mig ganske klart, at man i Regeringen saa alvorligt paa Situationen, men ikke saaledes, at man ventede en Aggression.

Hartvig Frisch: Jeg erindrer, at General Gørtz engang i en Samtale med mig, hvor vi vekslede nogle Ord om netop denne Situation i Natten mellem den 8. og 9. April, sagde til mig, at det gjorde et ejendommeligt Indtryk paa Dem, at det eneste, der kom fra dette Partiformandsmøde, var en Flytning af Antiluftskytset til Rømø. Jeg erindrer, at De

gjorde den Bemærkning, og jeg kan godt se, at denne ejendommelige Enkelthed i Forhold til alt det andet kom til at se meget disparat ud, meget forskellig fra den øvrige Beslutning. Men jeg havde dog ikke tænkt mig, at det ikke stod klart, at baade Regeringen og de ansvarlige i Partierne var ganske klar over det alarmerende i Tilstanden.

Gørtz: Ja, det alarmerende i Tilstanden — men for mig ikke i en saadan Grad, at det hindrede mig i at tage hjem, da jeg saa, at General *Prior* efter det Møde ogsaa tog hjem.

Bomholt: Var det paa Grund af denne Vurdering af Situationen, at man overgik til ændret Beredskab for Hærens Vedkommende?

Gørtz: Nej, det var det ikke. Grunden dertil var, at man ikke vilde opretholde Alarmberedskab, som slider meget mere paa Soldaterne og paa Hestene end det forh. Alarmberedskab, og man skønnede det paa det Tidspunkt forsvarligt at gaa over til ændret Beredskab. Alarmberedskabet kræver f. Eks., at Mandskabet har Lædertøj paa hele Tiden, og at Hestene ikke afsadles eller afseles, og det mente man ikke forsvarligt; man vilde ikke slide paa Folk og Heste, fordi man ikke vidste, hvor længe det kunde komme til at vare.

Westermann: Om Mødet hos Forsvarsministeren den 8. April Kl. 5 Eftermiddag skriver Forsvarsministeren i sin Beretning til Kommissionen:

»Vi aftalte at opretholde højeste Alarmberedskab for de sønderjyske Styrker (Fredericia iberegnet), medens man for det øvrige Land gik ned til næsthøjeste Trin: forhøjet Beredskab.« Derefter udsteder Generalkommandoen en Ordre om at gaa ned til forhøjet Beredskab, men til Jydske Division:

»I Sønderjylland dog Beredskab efter Divisionens Bestemmelse.«

Jeg vil gerne spørge Generalen om, hvorledes denne Ordre til Sønderjylland kan udgaa, naar der foreligger en fast Aftale hos Forsvarsministeren om, at hele Sønderjylland, Fredericia iberegnet, fortsat skulde være i højeste Alarmberedskab. Kan det opklares paa samme Maade, som Generalen før forklarede det, der var sket Kl. 12 i Mødet hos Ministeren, hvor Generalen sagde, at det ikke var en Ordre fra Ministeren om Alarmberedskab, men en Tiltræden af Hærens Ønske om Alarmberedskab?

Gørtz: Jeg er ikke i Stand til at svare derpaa, da jeg ikke var til Stede ved det Møde; General *Prior* var til Stede, og jeg har som Chef for Generalstaben bagefter modtaget min Ordre fra General *Prior*.

Bomholt: I *Hartz'* Redegørelse, som jeg tidligere har henvist til, staar der nogle, synes jeg, mærkelige Oplysninger — der staar paa Side 16 —:

»Kl. 20 blev jeg ringet op fra 13. Bataillon ved Vejle; Oberstløjtnant *From* meddelte mig, at han af Divisionen havde modtaget Ordre om, at »det forhøjede Beredskab« var hævet for alle Styrker Nord for Kongeaaen, og at han atter skulde gaa i sine gamle Kvarterer med sin Styrke (spredt Kantonnememt over et stort Omraade).

Mit Humør havde ikke været det bedste i Løbet af Dagen, jeg følte mig svigtet af mine foresatte. Division, Generalkommando og Krigsministerium, alt havde kun reageret negativt; naturligtvis skyldtes dette til syvende og sidst vor Regering, der derved handlede direkte i Strid med Rigsdagens Udtalelse om, at vi skulde forsvare os med alle Midler, der stod til Raadighed. Nu kom denne nye Divisions Ordre, og den bragte Bægeret til at flyde over, saaledes at jeg begik noget lovstridigt, idet jeg sagde: Jeg annullerer Divisionens Ordre. Bataillon forbliver i forhøjet Beredskab, klar til øjeblikkelig Afmarch.«

Kan det være en rigtig Gengivelse af Tingene?

Gørtz: Det er jeg ikke i Stand til at svare paa.

Bomholt: Lyder det ikke mærkeligt?

Gørtz: At Divisionen skulde have givet Ordren om Ophævelse af forhøjet Beredskab Nord for Kongeaaen? Det er muligt, men jeg ved det ikke. Med Hensyn til at Oberst *Hartz* ophæver Ordren ud af egen Magtfuldkommenhed, vil jeg sige, at det har han altid Ret til under eget Ansvar.

Rager: Efter de Oplysninger, der foreligger for os, forstaar jeg dette Spørgsmaal om det forhøjede Beredskab saaledes, at der skulde være forhøjet Beredskab, men der blev yderligere tilføjet en Notits, hvori der stod: Der skal ikke samles i større Kvarterer. Stabene i Garnisonerne: Telefonvagt plus vagthavende Officer, og i øvrigt skal Personenlet kunne tilkaldes med 1 Times Varsel. Jeg for-

staar den Notits saaledes, at det mildner det, som efter den tidligere foreliggende Ordre skulde ske under det »forhøjede Beredskab«, som betegner næsthøjeste Grad. Derfor vil jeg gerne spørge: Denne Notitstilføjelse har Generalen altsaa faaet Ordre fra General *Prior* til at lade gaa med?

Gørtz: Ja, det er General *Priors* Ordre det hele, og det er rigtigt, at det mildner det forhøjede Beredskab, og det er sket, fordi vore Afdelinger ude i Kantonnementerne var indkvarteret med Besisning, de havde ingen Middagsmad faaet, og vi var nødt til at sende dem i Kvartererne, for at de kunde faa Middagsmad. Derfor lod man dem gaa i de oprindelige Kvarterer og afstod fra at trække dem sammen i snævrere Kvarterer.

Aksel Møller: Maa jeg have Lov til at spørge Generalløjtnanten: Ventede De, at Tyskland vilde have stillet et omend kortfristet Ultimatum til Danmark, før det overskred Grænsen?

Gørtz: Det kan jeg ikke sige, at vi med Sikkerhed ventede, nej, vi tænkte os Muligheden deraf, men var ikke sikre derpaa.

Aksel Møller: Da Generalen tog hjem den 8. April om Aftenen, var det altsaa ikke ud fra den Betragtning, at man i alt Fald vilde faa et kortfristet Ultimatum.

Gørtz: Nej.

Aksel Møller: Maa jeg spørge Generalløjtnanten, der dengang var Generalstabschef: Hvordan ordnede De den 8. April Vagten i Generalkommandoen, inden De forlod den?

Gørtz: Jeg havde en Vagt i Efterretningssektionen, Efterretningssektionspersonenlet og en vagthavende Officer ved Siden af, som vi normalt altid havde.

Aksel Møller: Det vil altsaa sige en Vagtordning svarende til, hvad Alarmberedskab eller forhøjet Beredskab egentlig indeholdt?

Gørtz: Den svarede til den Ordning, der var givet Ordre til paa højere Sted paa Sjælland.

Rager: Inden vi skilles, vil jeg gerne, efter at vi nu har spurgt om det, vi gerne vilde vide, have Lov til at spørge, om Generalløjtnanten paa noget Omraade mener at burde fremsætte nogen Udtalelse til Oplysning for Kommissionen, naar vi skal løse vor Opgave rigtigt, om der skulde være Momenter, Generalløjtnanten vilde henlede vor Opmærksomhed paa

eller fremhæve over for os til Bedømmelse af hele Situationen.

Gørtz: Nej.

Westermann: Det drejer sig om det Møde, som Generalen havde i Forsvarsministeriet den 8. om Eftermiddagen sammen med Finansministeren, Direktør *Korst* og Forsvarsministeren vedrørende Gendarmerne. Der staar i Generalkommandoens Indberetning:

»Generalstabschefen hævdede, at dette stred mod Overenskomsten med Krigsministeriet og den Uddannelse, Gendarmerne havde faaet.«

Jeg vil gerne spørge, om Generalen ikke kort kunde redegøre for denne Overenskomst og paapege, paa hvilket Punkt det stred imod den.

Gørtz: Der eksisterer en Overenskomst mellem Krigsministeriet og Finansministeriet om, at Grænsegendarmeriet ved Mobilisering — og jeg tror, men det er jeg ikke sikker paa, ogsaa ved Sikringsstyrkeformering, men i hvert Fald ved Mobilisering — underlagdes Krigsministeriet og gik ind i den jyske Styrke. Det var givet som Opgave for Grænsegendarmeriet, at det skulde samle sig i visse Grupper bag sin Grænseobservation og i disse Grupper være klar til at optage sin Observation og selv blive optaget af Hærens Tropper, naar de var stillet klar, og saa endelig med Grænsegendarmeriets Hovedmasse, naar der ikke var Brug for den til de første Kampopgaver, til at afvise Fjendens første Overskridelsesforsøg, gaa bag ved Hæren og gaa ind som Feltgendarmeri. Men for at Grænsegendarmeriet kunde være i Stand til at løse den første Opgave, som var af kampmæssig Karakter, var Grænsegendarmeriet forsynet med Rekylgeværer og uddannet i Rekylgeværbetjening, og der var truffet ganske bestemte Aftaler om, hvilke Punkter Grænsegendarmeriet skulde besætte, og hvilke Punkter de Styrker, der laa i Sønderjylland, skulde besætte, saaledes at i det Øjeblik, man tog Grænsegendarmeriet ud af Helheden, blev det hele hullet.

Westermann: Det vil sige, Generalen mener, at det, der foregik i den Aftale, der fandt Sted i Forsvarsministeriet den 8. om Eftermiddagen, fremkaldte en reel Ændring af Forholdene ved Grænsen.

Gørtz: Det fremkaldte en reel Ændring, idet det formidskede vore Styrker dernede med de 400 Grænsegendarmer.

Bomholt: Jeg forstaar slet ikke Generalens Opfattelse af Gendarmernes Værdi til kampmæssige Opgaver. 85 pCt. af Grænsegendarmerne var over 42 Aar, og den Ordning, der blev truffet vedrørende Grænsegendarmerne, var oprindeligt fra 1906, da Vaabnenes Karakter var en ganske anden, da man kunde tænke sig at staa Gevær over for Gevær. Nu stod de paagældende her med Gevær over for en fremrykkende Tankarmé. Er det dog ikke urimeligt, at disse Mennesker, hvoraf mange er oppe i 50'erne og 60'erne, skal staa i første Skudlinie over for en fremrykkende Tankkolonne. Der gives et yderst dystert Billede af Grænsegendarmeriets Situation i *Hartz'* Bog Side 19. Han skriver:

»Da jeg kom tilbage til Kaserne,« —
det var i Haderslev —

»var der lige ankommet to Lastbiler med Grænsegendarmer; men disse gamle Folk var stærkt rystede af Begivenhederne og skulde i øvrigt ikklædes og udrustes feltmæssigt, inden de kunde bruges. Jeg gav dem Ordre til at afvente Resten af Korpsets Ankomst, og de søgte Skjul mod Flyverne under de store Træer i Kasernehaven.«

Det er Billedet. Er det ikke urimeligt at anbringe disse ældre Mennesker i første Linie paa den Maade?

Gørtz: Jeg mener nej under Hensyn til de Opgaver, som var tiltænkt dem, det var ikke den Opgave at kæmpe og lade sig slaa ihjel paa Stedet, det var den Opgave at kæmpe som Rygstød for deres Grænseobservation, optage den og saa pr. Automobil glide om bag Hærens Afdelinger.

Westermann: General *Prior* oplyste over for Kommissionen, at han først fik Meddelelse om Landgangen paa Langelinie noget efter, at han kom i Krigsministeriet, hvor han kom Kl. 4.57; vi ved fra Generalkommandoens Beretning, at Chefen for Generalstaben paa det Tidspunkt ikke var deroppe. Jeg vil gerne spørge Generalen, om Generalen ikke kan opgive, hvornaar Generalstaben fik Meddelelse om Landgangen paa Langelinie.

Gørtz: De nøjagtige Tidspunkter kan jeg ikke sige nu, men hjemme fik jeg fra Efterretningssektionen ved godt 1-Tiden en Meddelelse, som var tilgaaet den, om Troppetog, Ankomst til Flensborg den 9., og ved 4-Tiden Melding om, at der var konstateret Opmarch af motoriserede tyske Tropper eller Ankomst af motorise-

rede tyske Tropper Syd for den vestlige Del af den danske Grænse. Den første Meddelelse lod jeg ikke gaa videre til General *Prior*, idet den efter mit Skøn ikke havde øjeblikkelig Interesse. Den anden Meddelelse lod jeg gaa videre til General *Prior*, og jeg fik Generalens Afgørelse: at der ikke i den Anledning skulde træffes særlige Foranstaltninger. Derimod foranledigede det mig til at ringe til Trainafdelingen efter et Automobil til mig, og medens jeg var ved at klæde mig paa, fik jeg — jeg vil tro Kl. 4.25 eller saadan noget — Meddelelse om, at Grænsen var overskredet, hvorefter jeg øjeblikkelig ringede til General *Stemann* i Krigsministeriet, for at Meddelelsen kunde gaa videre til Regeringen, og da fik jeg Meddelelse fra General *Stemann* om, at han havde været i Forbindelse med General *Prior* og havde beordret Generalen ind til Ministeriet, hvor jeg ogsaa skulde komme med det samme, og at General *Stemann* vilde lade denne Meddelelse gaa videre til General *Prior*, saa saare General *Prior* ankom. Paa det Tidspunkt havde General *Stemann* og Generalstaben som saadan Meddelelse om Grænseoverskridelsen. Derefter fik jeg ikke flere Meddelelser. Meddelelsen om Landgangen paa Langelinie fik jeg overhovedet ikke; den har General *Stemann* faaet faa Minutter over 5, altsaa ved Besættelsen af Kastellet.

Bomholt: Havde det ikke været muligt at arrangere en tidligere Alarmering om Morgen den 9. April til de forskellige Garnisoner? General *Prior* fremsatte over for Kommissionen her den Opfattelse, at Flyverne kunde have været sparet for det frygtelige, der overgik Flyvertropperne, saafremt Meddelelsen var kommet blot faa Minutter tidligere. Kunde der ikke den 9. om Morgen have været udsendt tidligere Alarmering?

Gørtz: Det kunde der godt, hvis man altsaa havde haft et Grundlag, som man skønnede, der var Anledning til at alarmere paa. Det første Grundlag, hvor Problemet meldte sig, var ved Meldingen om Ankomsten af motoriserede Tropper Syd for den vestlige Del af Landegrænsen; det var Kl. 4 omtrent.

Bomholt: Skulde Meddelelsen om Grænseoverskridelsen ikke mekanisk have udløst Opringninger til de forskellige Garnisoner?

Gørtz: Det kunde den godt, men man maa tage en Ting i Betragtning, og det er, at enhver Meddelelse ud til Afdelin-

gerne vilde skabe Uro ude omkring. Det vilde uvægerligt medføre, at der fra Afdelingernes Side blev truffet videregaaende Foranstaltninger, end man netop gav Ordre om, og det vilde i givet Fald føre til, at man fra Generalkommandoens Side fremkaldte netop det, som Regeringen fremfor alt vilde undgaa, Foranstaltninger, som kunde vække Uro paa tysk Side af Grænsen. Vi havde den 8. Januar 1940 en Situation i Sønderjylland, hvor General *Prior* fandt sig foranlediget til at alarmere alle de danske Afdelinger, der laa i Sønderjylland, og denne Alarmering fandt Sted uden forudgaaende Henvendelse til Forsvarsministeren paa Basis af en pludselig indgaaet foruroligende Oplysning om tyske Tropper Syd for Grænsen. Denne Alarmering skabte i den følgende Tid megen Uro i de sønderjyske Landsdele, og mange Henvendelser til Krigsministeriet og vistnok ogsaa til Regeringen som Helhed i Anledning af denne unødvendige Alarmering, som den blev betegnet, medførte, at man fra Forsvarsministerens Side til Generalkommandoen udtalte, at man lagde Vægt paa, at der ikke blev foretaget noget, uden at han var med i det, hvis det overhovedet var gør ligt. Hele dette Forhold lagde selvfølgelig, skal vi sige en dæmpende Haand paa Generalkommandoens Trang til at forøge Beredskabet og, kan man sige, forsinkede dermed en naturlig militær Trang til at forhøje Beredskabet. Det var en medvirkende Aarsag til, at det ikke skete.

Bomholt: Ja, er det nu rigtigt at lægge den hele eller halve Skyld over paa Regeringen? Jeg taler her om Alarmeringen den 9. April om Morgen. Den skete jo for mange Afdelingers Vedkommende meget sent, endogsaa efter at Kongen havde standset Kampen paa Amalienborg Plads. Var det da ikke saadan, at man fra Militærets Side her maatte handle pr. omgaaende i Tilfælde af Grænseoverskridelse, saaledes at alle Garnisoner maatte være parat; de maatte være vidende om, hvad der skete, og gøre sig parat? Hvis en saadan Meddelelse, siger General *Prior*, i Tide havde naaet Flyvertropperne, kunde en stor Ulykke have været undgaaet.

Gørtz: Ja, det er givet, at i det Øjeblik, Grænseoverskridelsen fandt Sted, kunde General *Prior* handle uden Baand af nogen Art og skulde handle uden Baand af nogen Art, men præparere det i Forvejen og sige til Afdelingerne: I

Morgen maa I regne med, at der sker Grænseoverskridelse, og samtidig sige til dem: Efter Regeringens Ordre maa I intet foretage — det kunde man ikke gøre!

Bomholt: Kunde man dog ikke — men det er et andet Spørgsmaal — Da-gen i Forvejen, den 8. April, i et Par Liniers Meddelelse ganske kort have gjort opmærksom paa, at Baggrunden for Alarmberedskabet var Meddelelserne om Troppers Tilstedeværelse ved den danske Grænse?

Gørtz: Det kunde man have gjort. Det gjorde man for Sønderjyllands Vedkommende, ikke for Sjællands Vedkommende.

Bomholt: Hvorfor ikke?

Gørtz: For ikke at vække Uro dér.

Westermann: Det er et nyt Spørgsmaal. General *Prior* oplyste over for Kommissionen, at Generalen mente, at der forelaa en Aftale mellem Hæren og Søværnet vedrørende Bevogtningen af Havnene, men General *Prior* erindrede ikke noget om, hvad den gik ud paa. Jeg vil gerne spørge, om Generalen kender noget til en saadan Aftale.

Gørtz: Der foreligger ingen Aftale mellem Hæren og Søværnet om nogen Bevogtning af Havne ud over, at det i de almindelige Planer for Landets Forsvar, som var udarbejdet ved Generalkommandoen, og som var kendt og tiltraadt af Søværnet, var understreget, at Ansvaret for Forsvaret af København maatte paahvile Søværnet. Om andre Havnes Bevogtning var der ingen Aftale truffet.

Bomholt: General *Prior* har meddelt os, at en tidligere Alarmering vilde have medført et andet Resultat vedrørende Flyvertropperne. Er General *Gørtz* af samme Opfattelse?

Gørtz: Ja.

Bomholt: Kunde der da ikke have været foretaget noget i saa Henseende.

Gørtz: Jo, der kunde have været foretaget alt muligt, hvis man havde alarmeret om Aftenen, hvis man havde beholdt Alarmberedskabet, hvis man havde faaet frie Hænder fra Regeringens Side, hvis man havde alarmeret paa Meddelelsen om Toganmeldelsen til Flensborg den 9. April, en Meddelelse, som indgik Kl. 1 om Natten. Men mere konkret kan jeg ikke svare paa det Spørgsmaal.

Bomholt: Var det saa alligevel ikke skæbnesvangert, at Generalen ikke per-

sonlig var til Stede den paagældende Morgen?

Gørtz: Det vilde have været en Fordel, om jeg havde været til Stede.

Bomholt: Vilde det ikke have været mere end en Fordel? Vilde det ikke have været af virkelig gennemgribende Betydning for hele dene Morgens Forløb?

Gørtz: Det havde sandsynligvis givet en Alarmering en halv Time tidligere.

Bomholt: Og den vilde have reddet Flyvertropperne?

Gørtz: Maaske, det ved jeg ikke.

Hartvig Frisch: Generalen sagde nu: Hvis man havde bevaret Alarmeringen om Aftenen. De kan godt forstaa, Hr General, at det er i mine Øren en Ting, jeg ikke kan andet end studse ved, for det var jo netop det, vi i Partiformandsmødet var enige med Regeringen om. Vi ansaa Situationen for ganske overordentlig alarmerende. Vi gik ind paa Regeringens Synspunkt, at vi ikke kunde foretage Indkaldelser i større Stil eller i det hele taget gaa til Indkaldelser, fordi det vilde kunne bruges af Tyskerne som Provokation mod dem, men der var fra alle Sider, baade, saa vidt jeg forstod, i Partiformændenes Kreds og Ministeriet, fuld Enighed om det alvorlige i Situationen og derfor Enighed om Alarmtilstand. Naar De derfor nu siger, at man kunde have beholdt Alarmtilstanden, da vil jeg gerne sige, at det var jo Hæren selv, der tog Beslutning om at nedsætte til »forhøjet Beredskab«, endda med visse yderligere Tilføjelser om Lettelser af »forhøjet Beredskab«.

Gørtz: Jeg sagde: Hvis man havde beholdt Beredskabet, havde man haft Alarmeringen tidligere, men Beslutningen, som blev truffet i Partiformandsmødet, kender jeg ikke, fordi jeg ikke var til Stede og heller ikke har faaet den refereret. Jeg har kun min Ordre i saa Henseende fra General *Prior*.

Hartvig Frisch: Jeg vil gerne rette et Spørgsmaal til Generallojtnanten. For os, der forlod Forhandlingerne om Aftenen, var Stillingen den, at vi i meget høj Grad befrygtede et af de tyske Angreb, som vi jo kendte fra Polen og andre Steder, og som hang sammen med hele den nazistiske Krigsmaskines Virkemaade. Jeg vil gerne sige for mit eget Vedkommende, at efter at have hørt Radioudsendelsen Kl. 10 om Aftenen, hvorefter der allerede var paabegyndt Kamp i Oslofjorden — vi fik Meddelelse om et Skib, som var taget, som havde Kavalleri om Bord

—, stod det i og for sig mig klart, at alt tydede paa, at Fremstødet mod Norge vilde inkludere et Fremstød mod Danmark, men jeg maa erkende, at min Tanke var en Besættelse af Jylland op til Hirtshals, og det var altsaa en hel Overraskelse for mig, at det var København, der blev sat ind paa. Jeg synes, der er meget, der tyder paa, at denne Overraskelse har været delt af andre, ogsaa militære, som aabenbart ikke havde regnet med noget i Retning af det, vi kom til at opleve for Københavns Vedkommende. Jeg vil derfor gerne stille Spørgsmaalet: Da Generalen tog hjem den Nat, hvad indstillede De Dem da paa?

Gørtz: Jeg indstillede mig paa, at jeg skulde have Tid til at komme paa mit Kontor, før der skete noget alvorligt.

Bomholt: Lederen af Hærens Efterretningstjeneste — eller var det Marinens? — har over for os udtalt, at han bestemt ventede, at der vilde ske noget i Nattens Løb, gik hjem og ordnede sine Papirer og vendte tilbage til Kontoret.

Formanden: Det var Marinens.

Bomholt: Det var Lederen af Marinens Efterretningssektion. Han var overbevist om, at der den paagældende Nat vilde ske noget. Han gik hjem og bragte visse Papirer ud af sit Hus, for at ingen skulde overraske ham dér, og vendte tilbage til sit Kontor. Han ventede bestemt noget i Løbet af Natten. Naar Efterretningssektionen har denne Opfattelse, er det saa ikke ejendommeligt, at Generalen er af en anden Opfattelse?

Gørtz: Vi frygtede, der skulde ske noget.

(Nogle Spørgsmaal og Svar er her udgaaet, idet de som vedrørende Kommissariets Punkt 2 er overført hertil).

Bomholt: Har Generalen anbefalet Oberst *Harrels* Afskedigelse over for Krigsministeriet?

Gørtz: Oberst *Harrels* Afskedigelse*) var der truffet Afgørelse om paa et Tidspunkt, hvor jeg var Chef for Jydske Division og intet havde med Generalkommandoen at gøre.

Formanden: Saa kan vi maaske slutte, men Generalen vilde fremsætte en Udtalelse?

Gørtz: Det er i Anledning af Spørgsmaalet om min Tagen hjem den 8. April om Aftenen. Jeg vil gerne sige, for at sige det ganske tydeligt: Der blev før sagt — maaske i den Anledning, maaske i anden Forbindelse —, om det nu var rigtigt at vælte hele Ansaret over paa Regeringen. Jeg har ikke i Sinde at vælte noget som helst Ansvar fra mig personlig, og jeg vil sige, at hvis jeg igen kom i samme Situation, som jeg var den 8. April om Aftenen, vilde jeg med mine Erfaringer bestemt ikke tage hjem som den 8. April om Aftenen.

Formanden: Saa vil jeg gerne takke Generalen, fordi De kom til Stede her og har fremsat Deres Bemærkninger.

Afhøringen sluttede Kl. 11.05.

*) jfr. foran St. 114 og 456.

For Kommissionen mødte Kommandørkaptajn Frederik Carl Pontoppidan.

Formanden: Tør jeg bede Dem nævne Deres fulde Navn og Stilling.

Pontoppidan: *Frederik Carl Pontoppidan*, Kommandørkaptajn i Reserven, Chef for Kystudkigsvæsenet.

Formanden: Kommandørkaptajnen gjorde bl. a. i Dagene i Begyndelsen af April 1940 Tjeneste i Marineministeriet, hvilken Stilling indtog De da?

Pontoppidan: Jeg havde det Hverv at vedligeholde Forbindelsen mellem Marineministeriet og samtlige udenlandske Marineministerier, fremmede Legationer og Militær — og Marineattachéer, Militærattachéer dog kun, for saa vidt der ikke var Marineattachéer.

Formanden: Hvor længe havde De indtaget denne Stilling?

Pontoppidan: Jeg kom i Marineministeriet den 1. Oktober 1923, og meget kort efter overgik Tjeneste med Udlandet til mig efter afdøde Kommandør *Wolfhagen*.

Formanden: De er maaske bekendt med den Opgave, der er stillet denne Kommission, bl. a. at undersøge samtlige politiske og militære Forhold, som kan tjene til Bedømmelse af, hvorvidt der er Grundlag for at gøre Ansvar gældende over for Ministre eller andre særlig ansvarlige i Forbindelse med Danmarks Besættelse af tyske Tropper den 9. April 1940.

Det, man saaledes fra Kommissionens Side ønsker, er — som det er blevet Dem meddelt skriftligt — en mundtlig Forklaring fra Dem vedrørende bestemte Forhold i Forbindelse med Deres Virksomhed i Marineministeriet den 5. April 1940.

Før De udtaler Dem, gør jeg opmærksom paa, at de stenografiske Referater af Forhandlingerne her antagelig vil blive offentliggjort, og indtil det finder Sted, paahviler der Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt. Jeg tør gaa ud fra, at De for deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser.

Pontoppidan: Ja. Jeg vil gerne have Lov til samtidig at sige, at jeg har ført en Dagbog, og den har jeg haardnakket nægtet at offentliggøre noget som helst

af, hverken helt eller delvis. Jeg har taget et Udsnit af den med herop, men det siger næsten sig selv, at mine nærmeste har læst denne Dagbog, og den kan altsaa ikke helt gaa ind under Diskretionspligten. Den er ogsaa skrevet for mere end 5 Aar siden.

Formanden: Det første Spørgsmaal, man ønsker at rette til Kommandørkaptajnen, er: Hvornaar havde Kommandørkaptajnen Samtalen d. 5. April 1940 med den svenske Marineattaché i København, hvad gik Meddelelsen ud paa, og hvem refererede Kommandørkaptajnen den over for?

Pontoppidan: Inden jeg overgaar til at besvare det Spørgsmaal, som den højtærede Formand har stillet til mig, vil jeg sige — det er en ganske ubetydelig redaktionel Ændring —, at der ikke var nogen svensk Marineattaché i København paa det Tidspunkt, han ankom først den 11. April; derimod fik jeg den Meddelelse, som der hentydes til, gennem den svenske Legation. Naar Udtrykket Marineattaché er brugt, skyldes det maaske, at Legationssekretæren paa det Tidspunkt, da Marineattachéen meget ofte var fraværende og længe fraværende, formidlede de Forretninger, som ellers paahvilede Marineattachéen, saaledes at f. Eks. jeg ofte havde med ham at gøre, naar der var Kurérpost, man vilde have af Sted, og lignende Ting. Det er altsaa ganske redaktionelt, men jeg vilde blot sige, at det var ikke fra Marineattachéen, jeg fik Meddelelsen.

Jeg ved ikke, om Formanden har noget imod, at jeg læser et Stykke op af Dagbogen, omhandlende fra Morgenstunden den Dag.

Formanden: Nej, vær saa god.

Pontoppidan: Tak.

»Fredag den 5. April. Om Formiddagen, medens jeg sad i et Møde med Captain *Denham* og Commander *Furse*, meddelte den svenske Legation, at der var indgaaet en Meddelelse af strengt fortrolig Art til mig, og spurgte, om Legationssekretæren kunde komme op til mig med det samme. Jeg svarede, at jeg i Øjeblikket havde et Møde, men at jeg umiddelbart efter dette vilde komme hen i Legationen. Det viste sig

at være en Meddelelse fra den svenske Forsvarsstab, der vedrørende den tidligere omtalte Opmarch og Tilstedeværelsen af den store Mængde Transportmateriel i Østersøhavnene ganske aabenlyst udtalte sin sikre Formodning om, at det drejede sig om en mod Danmark rettet Aktion, der var under Forberedelse. Man vilde fra Forsvarsstabens Side ikke undlade at lade disse foruroligende Meddelelser gaa videre, selv om man maatte gaa ud fra, at Marineministeriet i København allerede var vidende om dem, blandt andet gennem det Kurérbrev, som den danske Gesandt i Berlin havde sendt til Udenrigsministeren den 4. April.»

Saa har jeg sat en Parentes. »(Herom var Marineministeriet paa dette Tidspunkt ganske uvidende. Straks troede jeg, at der forelaa en Forveksling med det Brev, som Marineattachéen havde medbragt den 1. April; først senere blev jeg klar over, at man i Stockholm var bedre orienteret om den danske Gesandts Uro og hans Dispositioner end Marineministeriet i København.)

Meddelelsen blev givet videre til Forsvarsministeren henad Kl. 14, da han lige kom fra et Møde i Udenrigsministeriet, hvor han sammen med andre ledende Mænd havde faaet refereret Minister *Zahles* førnævnte Indberetning af $\frac{4}{4}$. Forsvarsministeren oplyste i øvrigt, at han personlig var bleven underrettet om Indberetningen i et Ministermøde samme Dag, lige inden Mødet i Udenrigsministeriet. Umiddelbart efter Samtalen med Ministeren refereredes Meddelelsen til Chefen for Søværnskommandoen, der sammen med Ministeren havde faaet Kendskab til Indberetningen fra Berlin under Mødet i Udenrigsministeriet.

Jeg bemærkede til Cheferne for Søværnskommandoen og Marinestaben, at det forekom mig ubegribeligt og ganske uforsvarligt, at Udenrigsministeren ikke omgaaende lod saadanne betydningsfulde Indberetninger gaa videre til de militære Ministerier. I det foreliggende Tilfælde havde Marineministeriet faktisk faaet den meget foruroligende Meddelelse og endog Oplysning om Afsendelsen af den danske Gesandts Indberetning af 4. April tidligere via Stockholm end gennem Udenrigsministeriet og mange Timer forsinket.«

Saa kommer der atter en Parentes. »(Minister *Zahles* Indberetning kunde — og burde efter min Opfattelse — have været forelagt de militære Ministerier den 4. April, umiddelbart efter de to Ministres Audiens hos Kongen, altsaa Kl. 22—23, eller endnu hellere umiddelbart efter Modtagelsen, d. v. s. 19—20).

Paa Vejen til Marineministeriet mødte jeg den 5. April Chefen for Udenrigsministeriets politiske Afdeling, Hr. *Svenningsen*, og det faldt mig naturligt at meddele ham de foruroligende Efterretninger, jeg lige havde faaet fra Sverige, medens han ikke med et Ord antydede, at Udenrigsministeriet allerede Aftenen i Forvejen havde faaet lignende Meddelelser fra Gesandten i Berlin, og at han netop var paa Vej til et Møde vedrørende denne Sag.«

Ønsker Formanden, jeg læser videre?

Formanden: Tak, jeg tror, det er tilstrækkeligt.

Westermann: Vi har ikke faaet besvaret Spørgsmaalet fuldt ud. Hvem refererede Kommandørkaptajnen yderligere over for?

Pontoppidan: Meddelelsen er gaaet først til Forsvarsministeren, for det var den første, jeg traf i Ministeriet, idet Admiral *Rechnitzer* ikke var til Stede. Da jeg var henne i den svenske Legation og havde faaet den, ringede jeg Ministeriet op, jeg bor lige ved Legationen, og spurgte, om han var der. Det var han ikke, han var ellers altid i Ministeriet efter Krigens Udbrud, men han var gaaet hjem for at spise Frokost og havde derefter begivet sig til Udenrigsministeriet. I Marineministeriet var den første, jeg traf, Forsvarsministeren, og saa syntes jeg, det var naturligt straks at meddele ham det. Umiddelbart efter kom Admiral *Rechnitzer*, og saa meddelte jeg det til ham og derefter til Chefen for Marinestaben, afdøde Admiral *Hammerich*. Dermed mente jeg, min Mission var endt, idet Chefen for Marinestaben ogsaa var Chef for Efterretningssektionen.

Bomholt: Hvornaar er den paagældende Dagbog skrevet?

Pontoppidan: Den er skrevet fra Time til Time i en Lommebog, og derefter er den fyldt ud, hvis der var Ting, som ikke kunde staa i Lommebogen, paa gule Blade af denne Art, og den er renskrivet — det er efter den 9., for jeg var stærkt optaget, jeg kunde ikke renskrive det før

i Slutningen af April — mellem den 15. og 30. April, jeg kan ikke sige det paa Dato, men deromkring.

Formanden: Det næste Spørgsmaal lyder saaledes: Viceadmiral *Rechnitzer* har for Kommissionen oplyst, at Kommandørkaptajnen i sin Dagbog havde en Optegnelse om, at saavel Viceadmiralen som Generalmajor *Stemann* var til Stede ved et Møde i Udenrigsministeriet den 5. April Em. Er dette rigtigt?

Pontoppidan: Ja, jeg er vidende om, at Admiral *Rechnitzer* den 5. April blev anmodet om at komme til Stede ved Mødet i Udenrigsministeriet Kl. 13.30, og jeg er ogsaa vidende om, at han deltog i dette Møde, fordi jeg talte med ham lige efter, han kom derfra, og refererede, hvad jeg havde faaet at vide fra den svenske Legation. Derimod er jeg ikke vidende om, hvorvidt Krigsministeriets Direktør var til Stede ved det samme Møde. I den Samtale, jeg havde med Admiral *Rechnitzer* efter dette Møde, talte vi slet ikke om, hvem der havde været med, men jeg kan godt sige, at jeg har en grundet Formodning om, at Generalmajor *Stemann* var med, thi han plejede at blive tilsagt til de samme Møder som Admiral *Rechnitzer*, fordi de begge indtog Stillinger som Direktører for et militært Ministerium, men jeg kan ikke sige det bestemt.

Hartvig Frisch: I Anledning af det Spørgsmaal, som har optaget os meget, hvordan den forholdsvis gunstigere Bedømmelse fremkom, der indtræder om Lørdagen, vil jeg gerne spørge, om vi ikke kunde høre noget mere af Dagbogen, som der allerede er oplæst noget af.

Formanden: Efter den 6.?

Hartvig Frisch: Jeg ved ikke, om Formanden har noget imod det?

Formanden: Nej, hvis vi er færdige med dette her.

Pontoppidan: Professoren mener det, der indtræder Lørdag den 6. Jeg blader lidt frem.

Hartvig Frisch: Nej, jeg vil gerne høre Fortsættelsen.

Formanden: Det kommer an paa, hvor langt det bliver.

Rager: Kunde vi ikke faa overladt den Dagbog?

Pontoppidan: Jeg vil gerne dertil bemærke, at det er en nogenlunde privat Dagbog. Der staar ogsaa, at min Kone var syg og blev tilset af en Læge og lignende, men et Uddrag af den ...

Rager: Det var naturligvis rarest at faa den komplet, saa snart der skal stryges noget, er det altid vanskeligere.

Formanden: Kan vi ikke nøjes med at faa det oplæst, der har særlig Interesse.

Pontoppidan: For at besvare Professorens Spørgsmaal fuldstændigt maa jeg ogsaa tage en Bemærkning med fra den 5., da jeg ser, jeg netop dér har skrevet noget om »det beroligende«.

Formanden: Ja, ja.

Pontoppidan:

»Ved Mødet i Udenrigsministeriet Kl. 13.30« —
altsaa den 5. —,

»hvor Minister *Zahles* Indberetning blev meddelt Mødets Deltagere, blev det besluttet, at man skulde søge Oplysning i Norge og Sverige om, hvorledes man dér saa paa de i Skrivelsen fra Berlin omhandlede Rygter om forestaaende Angreb paa Norge og Danmark. Senere paa Dagen meddeltes det, at de *indhentede Oplysninger var beroligende*, hvorfor man vilde afvente en ny Indberetning fra Berlin, inden der blev foretaget noget ekstraordinært.«

Det forekommer mig ubegribeligt, at man kunde fastslaa Oplysningerne fra Sverige som beroligende, naar der samme Formiddag fra den svenske Forsvarsstab var indgaaet en saa alarmerende Meddelelse som den, der var videregivet til Forsvarsministeren, Udenrigsministeriet samt Cheferne for Søværnskommandoen og Marinestaben. Meddelelsen kom direkte fra den Mand, der ikke alene i Sverige, men i hele Norden maatte anses for at være den bedst underrettede og den kyndigste til at bedømme Mulighederne for den politiske og militære Situations Udvikling, nemlig Chefen for Forsvarstabens Efterretningsafdeling. Naar han fandt sig foranlediget til at meddele, at et Angreb paa Danmark skønnedes nært forestaaende, saa maatte der være al mulig Grund til at lægge Vægt paa Oplysninger og ikke slaa sig til Ro med, at *de i Sverige indhentede Oplysninger var beroligende*.«

Det var altsaa om det »beroligende« den 5.

Hartvig Frisch: Ja Tak.

Pontoppidan: Saa skal jeg gaa videre til Dagbogen.

»Lørdag den 6. April. Kjølens har ved en Telefonopringning nu til Mor-

gen sikret sig, at hans Indberetning af 5. d. M. er kommet Marineministeriet i Hænde.

Det oplyses, at den engelske Regering i Gaar har tilstillet den norske og den svenske Regering Noter af alvorlig Art — utvivlsomt i Anledning af Malmleverancerne fra Sverige til Tyskland og Udslibningen af samme fra Narvik. — Situationen synes at udvikle sig mere og mere kritisk for Norden.«

Det er den 6. fortsat:

»Sent paa Eftermiddagen modtog Udenrigsministeriet en af Gesandten i Berlin samme Dag afsendt ny Indberetning, som uddybede de tidligere indsendte Rapporter af 4. og 5. og af Udenrigsministeriet opfattedes og videregaves til Marineministeriet som beroligende. Jeg hørte, at den var indløbet, men ingen i Marineministeriet fik selve Skrivelsen at se; den bevirkede ingen Ændring i de militære Dispositioner.«

For den 7. er noteret, at et Rygte blev bragt videre fra Udenrigsministeren til Forsvarsministeren og fra denne til Admiral *Rechnitzer*, at Transportflaaden var afsejlet fra tysk Havn den 4. April, men hertil er at bemærke, at Marineattachéens, altsaa *Kjolsens*, Kodetelefonmeddelelse, der skulde gaa gennem Udenrigsministeriet, aldrig er blevet videregivet ordret. Den blev videregivet som et Rygte — det vil sige, det er blevet fortalt mig, for det var ikke til mig den blev givet — fra Dr. *Munch* til Forsvarsministeren og fra Forsvarsministeren til Admiralen, og derfra har jeg min Viden samme Aften, men det er jo højst bemærkelsesværdigt, at en saadan Meddelelse ikke kommer videre, for det var selvfølgelig Marineattachéens Mening, at den skulde videregives nøjagtigt oversat efter Kodens Ord. Det er den aldrig blevet. Endelig er der den 8. Da fik Marineministeriet ikke nogen som helst Meddelelse fra Udenrigsministeriet. Jeg spurgte vistnok tre Gange i Løbet af Dagen den daværende Chef for Søværnskommandoen, om ikke der var indløbet Meddelelse, idet jeg, der havde med Udlandet at gøre, var særlig interesseret i det Spørgsmaal, men hver Gang meddelte Chefen for Søværnskommandoen, at der ikke var kommet noget. Jeg følte mig temmelig overbevist om, at der havde været en Kurérforbindelse, men jeg fik ikke Klaring paa det den Dag. Først et Par Dage efter fik jeg ved at tale med

nogen i Udenrigsministeriet, da der var kommet bare en lille Smule Ro over Gemytterne, at vide, at der havde været Luftkurér fra Berlin til København den 8., men Brevet saa hverken jeg eller nogen anden i Ministeriet noget som helst til. Det maa altsaa, man skulde tro med Vilje, være blevet holdt tilbage, for Situationen var jo saadan, at en hvilken som helst Meddelelse fra Berlin og fra Legationen kunde være af Interesse. Senere hen kom Minister *Zahle* til København, og jeg blev anmodet om at tage en Samtale med ham og havde et Møde med ham ovre i Udenrigsministeriet, og der bekræftede Minister *Zahle* over for mig, at han havde sendt et Brev den 8. med Luftkurér til Udenrigsministeren i København. Jeg sagde, at det var mærkeligt, for vi havde aldrig hørt noget herom i Ministeriet. Det kan jeg ikke forstaa, sagde *Zahle*, det er afgaaet, det er saa sikkert som noget, og det har senere vist sig, da man gik dybere ind i Korrespondancen, der var ført mellem Gesandtskabet og Udenrigsministeriet eller Udenrigsministeren — jeg tør ikke sige hvem —, at Brevet af den 8. er sendt og er modtaget, men Marineministeriet fik intet som helst at vide om det.

Hartvig Frisch: Jeg vil blot for mit Vedkommende sige Tak, fordi De har givet mig disse Oplysninger.

Pontoppidan: Som Professoren ønskede?

Hartvig Frisch: Ja.

Pontoppidan: Javel.

Rager: Er ellers Afhøringen forbi?

Formanden: Ja, der er ikke flere Spørgsmaal.

Rager: Saa vil jeg gerne spørge: Er De, Hr. Kommandørkaptajn, bekendt med Indholdet af Søværnskommandoens Beretning om Begivenhederne i de paa-gældende Dage?

Pontoppidan: Ja, jeg kan sige, at det tror jeg, jeg er.

Rager: Det, der interesserer mig, er, om der paa nogle Punkter i den efter Kommandørkaptajns Mening er noget, der strider mod de Optegnelser, De har foretaget, eller om den paa nogle Punkter er ukomplet i Relation til, hvad De har noteret op i Deres Notater, om der i Deres Notater indeholdes yderligere Oplysninger end dem, der findes i Søværnskommandoens Beretning.

Pontoppidan: Nej, det mener jeg ikke, der er. De Oplysninger, som Profes-

soren bad om, og som jeg har givet, er jo Notater, som ikke staar i den officielle Beretning. Det var, fordi jeg var ganske særlig knyttet til Udenrigstjenesten i Marineministeriet, at jeg særlig tog fat paa de Spørgsmaal. Jeg tror ikke, der i Beretningen staar saadan noget som Tidspunktet for, hvornaar jeg fik denne Meddelelse fra den svenske Legation og saadan noget, men det er jo Smaating i en stor Beretning.

Rager: Hvis Formanden tillader det, vil jeg gerne vende tilbage til det Spørgsmaal, jeg før var inde paa. Det maa naturligvis bestemmes af Kommissionen bagefter, om man vil udbede sig Dagbogen eller ej, men jeg vil gerne som Grundlag for en eventuel Forhandling om det spørge, om Kommandørkaptajnen i givet Tilfælde er villig til at overlade os Dagbogen.

Pontoppidan: De tænker paa det Udsnit, som omhandler Tiden fra den 1. til den 9. April?

Rager: 1. til 9. April, ja.

Pontoppidan: Ja, det skulde der ikke være noget i Vejen for. Jeg gaar ud fra, at lige saa vel som jeg er den højtærede Kommissions Medlemmer bundet til Diskretion.

Formanden: Ja, jeg har gjort opmærksom paa, at det er de, indtil Kommissionen er færdig med sit Arbejde, hvorefter det kan ventes, at det bliver offentliggjort, og hvis Deres Dagbog saa er optrykt, saa vil den ogsaa gaa med.

Rager: Jeg fik ikke noget endeligt Svar paa Spørgsmaalet, om Kommandørkaptajnen er villig til, hvis vi ønsker det, at overlade os Dagbogen for den 1. til den 9. April.

Formanden: Jeg forstod, at Kommandørkaptajnen havde svaret ja til det.

Rager: Det forstod jeg ikke helt.

Pontoppidan: Nej, jeg har nærmest svaret, at jeg var villig til at læse op af den, for der er ogsaa nogle private Ting i den, det er ikke udelukkende en militær

Dagbog. Der ligger Forskellen paa mine Notater og den Rapport, som det ærede Kommissionsmedlem taler om.

Rager: Ja, men det vil være tilfredsstillende, hvis Kommandørkaptajnen gav os Dagbogen med Erklæring om, at de rent private, personlige Ting var udeladt, men ellers var den komplet. Naar vi samtidig faar Erklæring fra Kommandørkaptajnen om det, saa vil jeg i hvert Fald for mit Vedkommende akkviescere ved det.

Pontoppidan: Ja vel, saa synes der ikke at være noget i Vejen.

Arnth Jensen: Kommandørkaptajnen oplyste efter sin Dagbog for den 5. April, at de Oplysninger, der var kommet, var betegnet som beroligende. Jeg vil gerne spørge Kommandørkaptajnen: Var det fra Udenrigsministeriet, det oplystes?

Pontoppidan: Ja, det var fra Udenrigsministeriet. Jeg har jo kun min Viden fra Chefen for Søværnskommandoen og fra Chefen for Marinestaben, og paa min Forespørgsel, om der var kommet noget, blev det sagt, at den Indberetning, der var kommet fra Gesandten i Berlin, maatte siges at være beroligende.

Arnth Jensen: Jeg vil gerne spørge Kommandørkaptajnen: Fik De ikke refereret, hvad de Oplysninger gik ud paa?

Pontoppidan: Nej, det skulde være en Skrivelse, der omhandlede nogenlunde de samme Forhold, altsaa Verdenssituationen eller hele den Situation, der udviklede sig her i Norden, men det skulde altsaa være af mere beroligende Art end Indberetningen, der var sendt den 4. og modtaget den 4. af Udenrigsminister *Munch* — den, som vi altsaa ikke fik i Marineministeriet før Dagen efter Kl. 1.30.

Formanden: Da ikke flere ønsker Ordet, vil jeg gerne takke Hr. Kommandørkaptajnen, fordi De kunde komme til Stede her og give os disse Oplysninger. Med Hensyn til en eventuel Overlevering af Dagbogen vil der tilgaa Dem nærmere Meddelelse*).

*) I et senere Møde vedtog Kommissionen, at Dagbogen ikke ønskes tilstillet denne.

For Kommissionen mødte derefter Oberst Carl Christian Jacob Førslev.

Formanden: Hr. Oberst *Førslev*, tør jeg bede Dem nævne Deres fulde Navn og Stilling.

Førslev: *Carl Christian Jacob Førslev*, Oberst og Chef for Hærens Flyvertropper.

Formanden: Obersten var den 9. April 1940 Chef for Hærens Flyvertropper — hvor længe havde De været det?

Førslev: Jeg blev udnævnt som Følge af Hærloven af 1932, det var vistnok i November.

Formanden: De er maaske bekendt med den Opgave, der er stillet denne Kommission, bl. a. at undersøge samtlige politiske og militære Forhold, som kan tjene til Bedømmelse af, hvorvidt der er Grundlag for at gøre Ansvar gældende over for Ministre eller andre særlig ansvarlige i Forbindelse med Danmarks Besættelse af tyske Tropper den 9. April 1940.

Der vil nu blive stillet forskellige Spørgsmaal til Dem fra Medlemmers Side vedrørende de Foranstaltninger, der var truffet bl. a. til Beskyttelsen af Hærens Flyvemaskiner i Værløse den 9. April 1940.

Før vi begynder, gør jeg opmærksom paa, at de stenografiske Referater af Forhandlingerne her antagelig vil blive offentliggjort, og indtil det finder Sted, paahviler der Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt. Jeg tør gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser.

Førslev: Ja.

Rager: Hr. Oberst, Forholdet ligger saadan, at vi er interesseret i at blive klar over den Situation, som medførte, at Hærens Flyvemaskiner om Morgen den 9. April blev et let Maal for de tyske Angribere. Vi er bekendt med, at der ud over de almindelige Hangarer med tilhørende Værksteder i Værløse rundt omkring paa Sjælland fandtes Beredskabsstillinger, hvor Maskinerne i givet Tilfælde kunde være, og som formodedes ikke i den Grad at være bekendt for en eventuel Angriber. Vi har i den Anledning spurgt General *Prior*, der jo var klar over Situationens Udvikling den 8. og den 9. April i den Udstrækning, som den var Hærens Ledelse bekendt, om han ikke mente det rigtigt om Aftenen den 8.

April at beordre Flyvemaskinerne flyttet fra Værløselejren og ud til de mere skjulte Steder. Generalen mente, at det havde der ikke været nogen Grund til, og han refererede over for os — det stenografiske Referat foreligger ikke endnu, men jeg gengiver det efter Hukommelsen —, at han den 8. havde haft en Forhandling med Obersten, men derunder var der ikke fremsat nogen Tanke om at flytte Maskinerne til disse Pladser. Det er det første Spørgsmaal, vi gerne vilde stille, om Obersten ikke mener, det havde været rigtigt, hvis Maskinerne var flyttet bort — ja, det er der maaske ingen Tvivl om, men om man ikke burde have flyttet dem bort. Det andet Spørgsmaal, der interesserer, er Spørgsmaalet: Hvor lang Tid havde det været nødvendigt at blive tidligere alarmeret den 9. om Morgen, for at Maskinerne kunde have været væk, inden de tyske Maskiner ankom — hvis det kan besvares.

Førslev: Ja, jeg kan ikke tænke andet, end at General *Prior* efter at have faaet Tingene paa Afstand har glemt visse Enkeltheder fra Mødet den 8. April, for da vi havde faaet vor almindelige Orientering om Situationen — Mødet foregik, saavidt jeg husker, ved 1-Tiden, men det kan nu fastslaas ad anden Vej — og Mødet i og for sig var opløst, blev der fra forskellige foretaget Henvendelser til General *Prior* om visse Foranstaltninger, som de paagældende skønnede ønskelige, og en af de Henvendelser, der blev foretaget, var fra mig til Generalen med et Forslag om, at vi straks flyttede alt Flyvemateriel fra Værløse Flyveplads. Det kunde Generalen ikke gaa med til, idet der fra Regeringens Side var givet udtrykkeligt Paabud om ikke at foretage Troppeskydninger, og dermed faldt Spørgsmaalet. Vi skulde blive der. Vi var i Alarmberedskab Resten af Dagen den 8. Henimod Aften den 8. kom der en Ordre om, at der kun skulde være, hvad man kalder »forhøjet Beredskab«, og der skulde være almindelige Øvelser den 9. Denne Ordre — den kender Kommissionen selvfølgelig fra andre Kilder — maatte virke, hvad skal jeg kalde det, beroligende paa os, som en vis Afspænding af Situationen, hvis Kilde vi dog ikke havde nærmere Kendskab til. »Forhøjet Beredskab« betyder bl. a., at man kan hvile afklædt, som det hedder i Reg-

lementet, med andre Ord gaa i Seng, og det gjorde vi ogsaa. Vi lod Mandskabet og Befalingsmændene gaa i Seng i Lejren, men havde selvfølgelig truffet de Foranstaltninger, som kræves af Betegnelsen »forhøjet Beredskab«. Vi havde Telefonvagt; jeg var personlig Telefonvagt ved min Kontortelefon, sov ved Siden af Telefonen, saaledes at jeg straks kunde gribe den, og jeg var den, der fik den første Meddelelse om Morgen.

Spørgsmaal 2 var: hvor meget tidligere vi skulde have været alarmeret den 9. om Morgen. Det kan jeg saa nogenlunde svare paa, for vi var paa det Tidspunkt, da Luftangrebet satte ind, praktisk talt startklare. Den første Maskine startede netop; uden at hverken Besætningen eller andre havde erfaret noget om, at Tyskerne nærmede sig, startede den netop hen over Flyvepladsen, da Angrebet blev sat ind. Den blev skudt ned, og Besætningen omkom, og Angrebet fortsatte paa det Materiel af startklare Maskiner, der stod paa Jorden. Jeg vil antage, at yderligere $\frac{1}{2}$ Time, eller lad mig for at tage eventuelle smaa tekniske Vanskeligheder i Betragtning sige $\frac{3}{4}$ Time, havde været tilstrækkelig til at afvikle Trafikken fra Pladsen, saa den havde været tom $\frac{3}{4}$ Time efter.

Westermann: Ifølge Generalkommandoens Rapport har Obersten Kl. 5.10 udgivet Ordre til at afgaa til Mobiliseringsflyvepladserne. Angrebet finder Sted Kl. 5.45, altsaa 35 Minutter efter. Anser Obersten det ikke for en ret lang Tid, 35 Minutter, om at blive startklar, naar man ligger i forhøjet Beredskab? Det var det ene Spørgsmaal. Det andet er: Vilde det, hvis man havde gennemført og opretholdt Alarmberedskabet i Værløse, have medført, at Maskinerne var kommet rettidigt fra Værløse? Med andre Ord, kunde man saa have startet paa mindre end de 35 Minutter?

Førslev: Jeg tror ikke, det havde gjort væsentlig Forskel. Der var jo ikke mobiliseret, og den lange Tid, det tager at komme af Sted, skyldes, at man efterhaanden maa starte Maskinerne og varme Motorerne op med det forholdsvis ringe forhaandenværende Mandskab, der ikke samtidig kan tage fat paa hele Materiellet.

Westermann: Var der ikke Personelnok i Værløselejren til at gaa i Gang med

at starte alle Maskinerne samtidig, varme dem op samtidig?

Førslev: Nej, det var der ikke. Det var en fredsmæssig Besætning, Mekanikerbesætning. Der var ikke foretaget særlige Indkaldelser.

Bomholt: Der har været talt om Misforstaaelser med Hensyn til den tilgaaede Telefonbesked om Morgen(?).

Førslev: Ja.

Bomholt: Hvorledes forholdt det sig med det?

Førslev: Jeg mener, det forholder sig paa den Maade, at General *Prior* mener at have givet mig en Ordre til at alarmere de sjællandske Garnisoner og sørge for, at de satte sig i Modstandsberedskab, medens jeg mener at have faaet en Meddelelse til *Orientering* for mig med mit eventuelle fremtidige Samvirke med Garnisonerne for Øje, en Meddelelse om, at Generalen paatænkte at faa alarmeret de sjællandske Garnisoner og optaget et Forsvar af Sjælland, af det centrale Parti; der var jo gaaet visse Yderpartier tabt allerede paa det Tidspunkt. Altsaa, Generalen paatænkte at organisere et Forsvar af Sjælland, og til min Orientering gav han mig denne Meddelelse. Jeg har ikke opfattet det som en Ordre til at foretage mig noget i den Anledning.

Bomholt: Det var Generalens Opringning fra Portnertelefonen?

Førslev: Jeg ved ikke rigtig, hvor Generalen ringede fra, men jeg talte med Generalen.

Hartvig Frisch: Hvis man nu tænker sig, at De havde haft de $\frac{3}{4}$ Time mere, og at Maskinerne kunde være startet, hvad vilde saa have været Planen med de Maskiner, da Angrebet paa Danmark jo var sat ind? Hvad vilde man have gjort? Der var jo en enkelt Maskine over Ringsted, som jeg har læst om; dens Skæbne var ikke for blid, saa vidt jeg husker.

Førslev: Der skete ikke den noget.

Hartvig Frisch: Naa, det gjorde der ikke?

Førslev: Vi havde en Maskine ude, som havde rekognosceret i Sønderjylland ved Grænsen ved Daggrø. Den var startet i Mørke eller henimod Daggrø fra Værløse, havde været ved Grænsen ved Daggrø og vendte nu tilbage, jeg havde nær sagt: tværs igennem alle de tyske Flyverformationer, der fandtes over Dan-

*) A. 78. (Noten).

mark paa det Tidspunkt, uden at blive forulempet og landede i Værløse, efter at Modstanden var opgivet. Tanken var i første Linie den at unddrage Maskinerne fra et eventuelt Angreb paa kendte Flyvepladser, og dernæst fra de nye Flyvepladser i det Omfang, det lod sig gøre, at virke med ved et eventuelt fortsat Forsvar af Sjælland. De feltmæssige Flyvepladser var beliggende i Hovedsagen i

det centrale Sjælland, saaledes at de ikke straks kunde tages ved en Landgang paa Kysten. Der skulde en vis Bevægelse til, inden man naaede dem, og endelig laa der ogsaa en vis Sikkerhed i, at de ikke var kendt, saaledes at de først skulde findes, inden de kunde angribes.

Formanden: Jeg vil gerne takke Obersten, fordi De kom til Stede, og for Deres Udtalelser her.

Afhøringen sluttede Kl. 10.40.

Onsdag den 15. August Kl. 9^{1/2}.

Tillæg.

1) Pro Memoria af Hartvig Frisch vedrørende Partiformandsmødet den 8. April 1940.

Pro Memoria.

Hørsholm, den 13. April 1940.

Da det forekommer mig uvist, om det senere vil blive mig muligt at redegøre for min Deltagelse i Begivenhederne omkring Tysklands Besættelse af Danmark i Natten mellem den 8. og 9. April 1940, har jeg med denne Pro Memoria villet fæstne mine Indtryk af selve Begivenhederne og dertil føje en kort Vurdering.

Allerede om Formiddagen Mandag den 8. April spredtes i København Nyheden om de engelsk-franske Mineudlægninger paa norsk Territorium. Dette aabenbare Brud paa Norges Neutralitet, som havde fundet Sted om Natten mellem den 7. og 8. April, var en uventet hurtig Udløsning af de mere forblommede Trusler, der var indeholdt i de Allieredes Noter til Sverige og Norge, som Fredag den 5. af den engelske Udenrigsminister Halifax var overrakt de to Landes Gesandter i London.

Efter det Sprog, der ellers i tysk Presse og Radio havde været ført mod Vestmagternes Politik over for Skandinavien, maatte det virke paafaldende, at Vestmagternes Noter denne Gang kun fik en isnende kort Kommentar med en Advarsel til de nordiske Lande. Sagen var aabenbart nu fra Propagandaafdelingen gaaet over direkte til den øverste Hærledelse, og Udlægningen af de tre Minefelter blev Signalet til øjeblikkelig Aktion.

Der var næppe nogen i Danmark med politisk Dømmekraft, som ikke allerede Mandag Formiddag var indstillet paa en eller anden Modaktion fra tysk Side. Spørgsmaalet var blot, hvad Retning den vilde tage, og hvor omfattende den vilde blive. Herom gaves ikke andet end Gisninger.

Jeg havde om Formiddagen været paa min Skole og var om Eftermiddagen endnu i Byen, da jeg fik Besked om, at Regeringen vilde forhandle med Partiformændene Kl. 20 om Aftenen. I den mellemliggende Tid traf jeg min Ven fra Ungdommen Povl Holck, Amtmand i Randers, der netop af vigtige Forretninger var kaldt til København, og det Spørgsmaal, der rejste sig for os begge, var, hvad Danmark vilde gøre over for en tysk Demarche. Hvad jeg for mit Vedkommende særlig frygtede, var en Okkupation af Havnene i Vendsyssel i Forbindelse med Troppetransporter gennem hele Jylland. Heri gav Holck mig Ret, og han udtalte sin store Bekymring for, at Regeringen uden ringeste Modstand skulde gaa ind paa dette eller andre Krav. Hertil kunde jeg kun svare, at Regeringens Stilling naturligvis til en vis Grad maatte afhænge af Omstændighederne, men at jeg var overbevist om, at en direkte Neutralitetskrænkelser i hvert Fald vilde blive mødt med Modstand. Vi hørte sammen Radioavisen paa „Buriis“ Kl. 7, men den indeholdt intet væsentligt nyt, og som Holck bemærkede, da jeg tog af Sted ind til Christiansborg, afgang alt nu af, „hvad Munch havde i Posen“.

Folketingssalen laa mørk og øde, da jeg passerede igennem til Ministerværelserne, men jeg saa Hedtoft-Hansen staa i Samtale med Hasle og Ole Bjørn Kraft. Straks kom Hedtoft hen til mig og sagde: „Du maa passe paa i Mødet nu. Det bliver 5. August 1914 om igen. Jeg ved gennem Alsing, at den tyske Gesandt har været hos Munch, og at han over for en Antydning fra Munchs Side af Nødvendigheden af at indkalde Tropper har sagt: „das wäre wahnsinnig“. Men i Forsvarsministeriet ved man, at der er samlet 2 000 tyske Lastvogne Syd for Grænsen.“

Klokken var nu 8, og der blev ikke Tid til yderligere Samtale med Hedtoft. Inde i det inderste Ministerværelse samledes Partiformændene med Statsministeren, Udenrigsministeren, Forsvarsministeren og Finansministeren. Fra socialdemokratisk Side mødte foruden mig Charles Petersen fra Landstingsgruppen. Den radikale Landstingsmand Veistrup var syg, saa at A. M. Hansen var ene om at repræsentere de Radikale; hverken Hauch eller Brorsen havde kunnet komme til Stede, saa at Dr. Krag var mødt alene for Venstre. Fra konservativ Side var baade Henning Hasle og Halfdan Hendriksen til Stede.

Stauning, hvis Ansigt var ubevægeligt, men hvis Stemme var træt, oplyste til Indledning Grunden til, at Partiformændenes Møde, der egentlig havde været sammenkaldt til Tirsdag Kl. 14, nu var blevet fremrykket. Aarsagen var naturligvis de truende Begivenheder omkring Mineudlægningerne i Norge, hvortil kom særdeles foruroligende Meddelelser om tyske Troppeansamlinger ved Grænsen. Herom vilde han straks give Ordet til Udenrigsministeren. Hertil bemærkede Dr. Munch, at han syntes, at Forsvarsministeren helst maatte begynde med sine Meddelelser, hvorefter Alsing Andersen tog Ordet:

„Allerede i Fredags“, sagde han, „fik Danmark og Sverige gennem vore Militærattacheer i Berlin Meddelelse om, at der i Stettin samledes et stort Antal Transportskibe med Adresse vestpaa og med Hensigter mod flere Lande, hvorunder ogsaa Danmark nævntes. Disse Meddelelser var dog af en ubestemt Karakter og støttedes ikke af andre Kendsgerninger, saa at hverken vi i Ministeriet eller Militærmyndighederne har kunnet tillægge dem særlig Betydning for os.

Efter Mineudlægningerne i Norge Natten til i Dag har vi derimod konstateret meget betydelig Aktivitet saavel i vore Farvande som Syd for Grænsen. Der er rapporteret ikke mindre end 170 Fartøjer, Størstedelen mindre Skibe og Trawlere, men ind imellem ogsaa 6 store Krigsskibe paa Vej gennem Storebælt Nord paa. Derimod er der Ro i den sydlige Del af Sundet, hvor der blot ligger et Par enkelte Skibe for sydgaaende gennem det tyske Minefelt. Vore Efterretninger Syd fra Grænsen gaar ud paa meget stor Aktivitet. Der berettes om Lastbiler, der samles i store Mængder, og om Sammentrækning af Styrker omkring Flensborg til op imod 1 Division.

Dette har naturligvis givet Anledning til Forhandlinger saavel inden for de to Værn som mellem Forsvarsmagtens Chefer og Ministeriet, men herom vil det være rigtigst, at Udenrigsministeren giver de supplerende Meddelelser.“

Dr. Munch var rolig som altid, men man sporede dog i hans Stemmeklang og bag hans Ord, at Situationens Alvor havde lagt et haardt Pres paa ham. Hovedsagen i hans Meddelelser var Referater af Samtaler, han havde ført med de fremmede Gesandter fra de krigsførende Lande. Baade den engelske og den franske Gesandt havde været hos ham, og han havde over for dem fremført, at han betragtede Mineudlægningerne i Norge som en grov Neutralitetskrænkelse, hvis Følger ikke mindst for Danmark var uoverskuelige. Den eneste Udvej for Skandinavien, han kunde se, var, at de Allierede bestemte sig til atter at opfiske disse Miner. I den Retning havde det danske Udenrigsministerium ogsaa paalagt vore Gesandter i London og Paris at ytre sig.

Samme Eftermiddag havde ogsaa den tyske Gesandt v. Renthe-Fink aflagt Besøg, og Dr. Munch bad os om, at dennes Udtalelser maatte behandles med største Fortrolighed, da de var fremsat under stærk Følelsesbevægelse som en ganske personlig Henvendelse. Fra sin Regering havde Hr. Renthe-Fink ingen Art af Meddelelse, og der var ham intet bekendt om, at Tyskland havde nogen Art af fjendtlige Hensigter mod Danmark. Men paa Grund af de Allieredes Mineudlægninger i Norge var Situationen overordentlig alvorlig, og han maatte paa det indstændigste tilraade Danmark ikke at foretage noget som helst Skridt, der kunde have Karakter af Mistanke mod Tyskland. Hvis noget saadant skete, kunde han overhovedet ikke svare for Følgerne.

Da Dr. Munch heroverfor havde slaaet paa, at Situationen vel nødvendiggjorde visse Indkaldelser, havde Renthe-Fink med en for ham usædvanlig Heftighed udtalt: „Das betrachte ich als wahnsinnig“. Det var Udenrigsministerens Opfattelse efter denne Samtale, at Danmark ved at gøre Skridt til Mobilisering eller Ekstra-indkaldelser vilde provokere Tyskland til Modforanstaltninger.

Alsing Andersen knyttede hertil et Referat af Forhandlingen mellem de tre Minister og de militære Chefer, og det fremgik heraf, at General Prior havde ønsket Mobilisering, men efter de givne Oplysninger havde afstaaet derfra. I Stedet derfor havde man beordret Alarmitilstand i Garnisonerne ved Grænsen (men ikke kaldt Styrker sammen højere oppe fra Jylland) samt taget Skridt til at indkalde ældre Mandskab til „Niels Iuel“,

da dette Krigsskib i Øjeblikket blev brugt som Øvelsesskib. Til disse Oplysninger føjede Stauning, at Kongen var gjort bekendt med de førte Forhandlinger og havde billiget den nævnte Fremgangsmaade.

Ved den Diskussion, der herefter udspandt sig, blev der fra Halfdan Hendriksens Side peget paa Nødvendigheden af at sikre Rømø mod Overflyvninger og Bombenedkastninger. Fra Krag og Hasles Side blev det bemærket, at den tyske Gesandt jo sagtens kunde besvære os at afholde os fra enhver Sikkerhedsforanstaltning, da det jo i givet Tilfælde udelukkende kunde være til Fordel for Tyskland. Hertil svarede Dr. Munch, at han havde det Indtryk, at Renthe-Finks meget personlige Udtalelse var baaret af en stærk Interesse for Danmark. Over for selve Spørgsmaalet, hvorvidt vi skulde skride til virkelige Sikkerhedsforanstaltninger, blev der ikke fra de Konservative eller Venstre gjort noget andet Synspunkt gældende end Regeringens. I en kort Bemærkning vendte Dr. Krag sig med Styrke mod Tanken at gaa til Mobilisering.

Paa dette Tidspunkt af Forhandlingerne, som jeg indtil da havde fulgt med den pinligste Følelse af Uro, bad jeg om Ordet for at stille Spørgsmaal til Dr. Munch: „Det vanskeligste ved den nuværende Situation, som vi er bragt i ved de Allieredes Mineudlægninger i Norge, synes at være det, at Tyskland med Paaberaabelse af Retten vil komme til os i den allerverdensligste Form og under Bedyrelse af den bedste Vilje til at respektere vor Frihed og Uafhængighed og stille os Forslag om Indgreb, som de vil erklære kun sker af Hensyn til de andres Overgreb som nødvendige Modforanstaltninger, de er tvunget til. Jeg erkender ganske vor militære Afmagt, naar det kommer til en virkelig Styrkeprøve, men hvordan vil det blive bedømt ude i Verden, naar vi ingen Modforanstaltninger træffer, og hvorledes vil dette stille vort Land i Fremtiden?“

Hertil svarede Dr. Munch ved at pege paa den Neutralitetspolitik, som baade Norge og Danmark stadig havde fulgt ligeligt over for begge Parter i Erkendelse af, at man ingen Magtmidler besad, medens Sverige havde grundet sin Politik paa Erklæringen om ligeligt at ville bekæmpe enhver Angriber.

Paa dette Punkt spurgte Hasle, om disse Udtalelser skulde forstaas saaledes, at Regeringen ikke vilde bruge Militærmagten mod et Angreb (altsaa nøjes med Protest), men hertil svarede Forsvarsministeren paa sin rolige og saglige Maade, at vore danske Befalingsmænd havde Forholdsordre om at gøre Modstand mod enhver aabenbar Neutralitetskrænkelse; vore Tropper i Sønderjylland var som bekendt trukket noget tilbage fra Grænsen for at undgaa tilfældige Episoder, men ved Søgaard laa vore første Afdelinger, og disse var ligesom de andre sønderjyske Afdelinger beordret i Alarmtilstand.

Da jeg ikke følte mig tilfredsstillet ved Dr. Munchs Ord, bad jeg igen Stauning om Ordet og præciserede for det første, at jeg ikke troede, man ude i Verden vilde lige stille det svenske og det danske Standpunkt til den ligelige Neutralitet. Dernæst tilføjede jeg, at det, der laa mig paa Sinde, var *Maaden*, hvorpaa et eventuelt Overgreb blev taget fra dansk Side. At der næppe vilde blive Forskel paa Resultatet, var klart, men Udlandets Bedømmelse vilde sikkert afhænge uhyre meget af Maaden, hvorpaa det skete. Medens jeg gjorde disse Bemærkninger, saa jeg, at Buhl, der sad ved Siden af mig, og Stauning, der sad for Bordenden, rystede meget kraftigt paa Hovedet og vekslede Blik indbyrdes. Hermed var det mig klart, at jeg med denne Betragtning ikke blot stod isoleret blandt Partiformændene, af hvilke ingen søgte at støtte eller uddybe mine Spørgsmaal til Dr. Munch, men at de ledende Kræfter i Regeringen havde taget den afgørende Beslutning i Sagen, naturligvis for at undgaa ethvert Skin af Provokation over for Tyskland.

Man forlod derefter Emnet, for at Finansministeren kunde faa Lejlighed til at forelægge et Lovforslag om amerikansk Varekredit til Danmark. Først efter at dette ogsaa var diskuteret til Ende, vendte vi tilbage til de alvorlige Begivenheder, idet det nu gjaldt at koncipere en Udtalelse til Pressen, der talrigt var forsamlet udenfor paa Gangene. I Mellemtiden var Udenrigsministeriets Direktør Mohr kommet til Stede, men han havde ikke yderligere nye Meddelelser at give.

Stauning havde først lavet et Udkast om Mødets Forløb, hvori forekom en Udtalelse om, at der var forordnet Alarmtilstand, men herimod indvendte Dr. Munch, at Ordet vilde kunne have uheldige Følger. Over for en Formulering om, at Situationen ikke var foruroligende, gjorde Hasle den fornuftige Bemærkning, at hvis der skete noget i Nattens Løb, vilde en saadan Udtalelse gøre det hele latterligt. Til Slut enedes man om ganske kort at sige:

„Formændene for de fire store politiske Partier var samlet til Møde Mandag Aften med Statsministeren, Udenrigsministeren, Forsvarsministeren og Finansministeren.

I Mødet gav Regeringens Medlemmer Oplysninger om de foreliggende Forhold, og Mødet vil blive fortsat Tirsdag Eftermiddag.

Dette gik derefter straks til Ritzau. Efter Mødet spurgte jeg Buhl, hvorfor han havde rystet saa kraftigt paa Hovedet ad mine Bemærkninger, hvortil han aabenhjertigt svarede: „Vi kan nu ikke foretage Modforanstaltninger mod Tyskland, som udsætter hele Landet for Ødelæggelse.“

Ude i den mørke Folketingssal traf jeg Hedtoft, H. C. Hansen, Carlsen og Lars M. Olsen, og vi gik sammen op paa mit Værelse i Mellemetagen. Her redegjorde jeg for de Forhandlinger, der havde fundet Sted. Jeg var fortvivlet over den Virkning, den tyske Gesandts Henvendelse faktisk havde faaet. Min Tro paa Alsing var ikke rokket, men jeg syntes at kunne forudse, at Natten vilde bringe en Indrykning i Sønderjylland og op gennem Jylland, imod hvilken vor Modstand vilde blive saa svag, at Landet vilde lide derved ikke blot i Vestmagternes Bedømmelse, men ogsaa i det neutrale Udland.

Hedtoft vilde igen tage op til Alsing i Krigsministeriet, og vi andre skiltes ved 10½ Tiden, efter at jeg paa H. C. Hansens Tilskyndelse havde indkaldt Rigsdagsgruppen til Kl. 19 næste Dag.

Hartvig Frisch.

**2) Fhv. Minister Henning Hasles Dagbogsoptegnelser vedrørende dennes
Deltagelse i Partiformandsmødet den 8. April 1940.**

4. August 1945.

*Hr. fhv. Minister H. P. Hansen, Formanden for den parlamentariske Kommission,
Rigsdagen.*

I Henhold til Skrivelse af 1. d. M. fremsender jeg vedlagt mine Dagbogsoptegnelser fra den 8. April 1940, saaledes som de blev nedskrevne under Mødet.

Med Højagtelse

Henning Hasle.

Formandsmøde i Folketingets Ministerværelse den 8. April 1940 Kl. 20.

Til Stede af Ministre: *Stauning, Munch, Buhl og Alsing Andersen.* For Venstre: *Krag.*

Stauning: I nogle Dage har der været forskellige Rygter om krigsmæssige Bevægelser, der kunde rejse Mistanke om Forholdsregler mod Danmark. Det var oprindeligt Hensigten at indkalde Formændene til Møde i Fredags, men snart indløb der beroligende Meddelelser. Forholdene nu i Morges bevirkede imidlertid, at man mente det rigtigt straks at indkalde Mødet.

Alsing Andersen: I Morges konstateredes det, at der ved Læsø var 40 armerede tyske Trawlere og ca. 30 smaa Skibe. Samtidig observeredes ved Kjeldsnor, at „Gneisenau“, „Deutschland“, „Emden“ og 3 Torpedojagere gik nordpaa. De har nu ved 17-Tiden passeret Frederikshavn. Kl. 16.10 observeredes 7 tyske armerede Trawlere ved Hjelm. Mange andre Skibe, herunder 3 Transportskibe, er observeret, muligvis med Tropper ombord, men ingen i Nærheden af København. De 70 førstnævnte Skibe ved man intet om. Der synes i hvert Fald ikke at være noget, der kan være truende for København.

Til Lands har der indtil i Dag været roligt, men i Dag er der transporteret Tropper fra Rendsborg mod Nord. Der er forlangt Kvarter til 9 000 Mand i Flensborg. Nogle Hundrede Ryttere er paa Vej nordpaa ved den sydslesvigske Vestkyst. Der er ligeledes Tog med Tropper paa Vej nordpaa. Det drejer sig ialt om en Division. Grænsen er ikke lukket. Troppernes Tilstedeværelse behøver ikke at betyde andet end tysk Sikkerhed.

Sagen er drøftet med Generalstaben og Admiralstaben. Man er enig om kun at foranstalte Alarmberedskab i Garnisonerne fra Kl. 13 i Dag. Alle de indkaldte er uddannede, nemlig 18 000 Mand. 8 000 Mand har ligget inde 6 Maaneder og Resten et Aar. Fra Vejle og sydpaa ligger 2500—2600 Mand; i Vendsyssel en Bataillon, det vil sige 200—300 Mand.

Marinen er i Beredskab bortset fra, at „Niels Iuel“ har Rekrutter, men det hjemsendte Mandskab til denne er indkaldt og vil møde i Morgen.

Munch: I Slutningen af forrige Uge hørte vi gennem de svenske, norske og hollandske Marineattachéer i Berlin en Meddelelse om, at en Transportflaade samledes i Stettin. Man mente, at enten Syd Norge, Danmark eller Holland kunde være Maalet. I Sverige og Norge mente man ikke at kunne tillægge Meddelelserne nogen Betydning. Her vakte de Opsigt, ogsaa fordi Danmark første Gang nævntes her.

De Allieredes Noter til Sverige og Norge er meget ubehagelige i Formen. De indeholder noget om, hvad der skulde foretages, hvis Finland igen blev angrebet.

I Aftes fik Udenrigsministeriet Meddelelse om, at Flaaden i Stettin var lettet den 4. Den danske Flaade og andre lagttagere har imidlertid ikke observeret den.

Den tyske Gesandt var i Dag i Udenrigsministeriet til den sædvanlige Gesandtmodtagelse, der foregaar om Mandagen Kl. 4—6. Han meddelte, at han ingen Instrukser havde. Som sin egen Opfattelse sagde han, at det, der kunde føre til en Katastrofe, var Sammenstød mellem tyske og danske Stridskræfter. Han var meget bevæget og vedblev i senere Telefonsamtaler med Mohr at gentage disse Synspunkter.

Munch har over for den engelske og franske Gesandt udtalt, at vi betragter det, der var sket i Norge, som en grov Neutralitetskrænkelse, og at Danmark ogsaa følte sig truet.

Munch ved ikke, hvad Tyskland vil foretage sig, og Renthe-Fink næppe heller.

Stauning: Vi har ogsaa talt med Kongen, der var indforstaaet med det, Regeringen har gjort.

Hendriksen anmodede om, at de 5 Aargange, der er hjemsendt med Uniform, indkaldes.

Munch: Det var netop dette, Renthe-Fink advarede imod.

Alsing Andersen, paa Forespørgsel af *Hendriksen*: Vi har Planer om at beskytte Romø med Antiluftslykts fra Ballum. Vi har forhandlet med Bofors om at laane Antiluftslykts. Nu er det muligt, at vi ikke faar det.

Hasle: Det er meget foruroligende, at Renthe-Fink ingen Instruktioner har. Hans Bevægelse huer mig heller ikke. Hans Henstilling om at undlade Indkaldelser kunde jo ogsaa tydes paa en bestemt Maade.

Stauning og *Munch* i og for sig enige heri.

Munch: Vor Handel med England vil i hvert Fald nu sikkert ophøre.

Hendriksen: Er det den kommanderende General og Viceadmiralen, der har sanktioneret, at der ikke foretages yderligere militære Foranstaltninger?

Alsing Andersen: Ja, men det har naturligvis været drøftet at indkalde Sikringsstyrken. Vi er imidlertid enige om, at der i Dag ikke bør foretages videre. Generalkommandoen har i Eftermiddag udtalt Ønske om Troppeforskydninger i Jylland, men dette er den politiske Ledelse betænkelig ved. Der blev ikke fremsat noget egentligt Forslag om at indkalde Sikringsstyrken.

Krag: Ved man noget om Norges Stilling til England?

Munch: Nej.

Hasle: Har man Underretninger fra Gesandtskabet i Berlin? Hvis tyske Tropper overskrider Grænsen, hvad vil man saa gøre? Sætter vi os da til Modværg?

Munch: Det var netop dette, Renthe-Fink advarede os imod.

Hasle: Der vil da vel ikke blive givet Ordre til de danske Tropper om ikke at gøre Modstand?

Munch: Jeg refererer kun, hvad Renthe-Fink havde sagt.

Alsing Andersen: Direktiverne er saadan, at Tropperne skal sætte sig til Modværg. Vi faar jo saa Indberetning, og Regeringen maa da tage Stilling. Tropperne har Ordre til at holde sig i 1 Kilometers Afstand fra Grænsen for at undgaa Skærmydsler.

Munch: Det tyske Militærs Mening vil efter min Opfattelse være den, at man ikke vil betragte det som Krig, hvis man de paagældende Steder traadte op mod Neutralitetskrænkelserne, som E 13 i Verdenskrigen. Denne Opfattelse er dog ikke den tyske Gesandts.

Hendriksen: Det er vel en utænkelig Tanke at komme i Krig paa tysk Side?

Munch og *Stauning*: Ja, og det er det ogsaa paa de andres Side.

Hartvig Frisch udtrykte sin Frygt for, at vi kommer ind i det hele uden at tage Standpunkt, saaledes at vi i Verdens Øjne kommer til at staa som Deltagere paa tysk Side.

Stauning og *Munch* foreslaar at udsende en Erklæring fra Mødet om, at „der er intet foruroligende for Danmark“.

Hasle: Bestemt imod. Tænk, hvis det f. Eks. skulde ske, at Jylland var besat i Morgen!

Det vedtoges efter nogen Diskussion at udsende en Erklæring, der blot siger, at Mødet har været afholdt og fortsættes i Morgen.

For Kommissionen mødte fhv. Minister Henning Hasle.

Formanden: I de Redegørelser, der over for Kommissionen er afgivet af fhv. Udenrigsminister, Dr. *Munch* og fhv. Forsvarsminister *Alsing Andersen*, henvises til Forhandlinger og Beslutninger i et Partiformandsmøde, der afholdtes i Rigsdagen den 8. April 1940 Kl. 20, og hvor foruden de to daværende Ministre Finansministeren var til Stede. Man har bedt Dem som Deltager i nævnte Møde — De var jo Formand for Det konservative Folkeparti i Folketinget — komme til Stede for Kommissionen.

Kommissionen har i Skrivelse af 1. ds. anmodet Dem om hertil at fremsende Deres Dagbogsoptegnelser fra den nævnte Dag, og dem har vi modtaget*), men der er fra en enkelt Side fremsat Ønske om at faa Lejlighed til at stille Spørgsmaal til Dem.

Før De udtaler Dem, gør jeg opmærksom paa, at det stenografiske Referat af Forhandlingerne her antagelig vil blive offentliggjort, og indtil det finder Sted, paahviler der Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt. Jeg tør vel gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, for saa vidt angaar den Afhøring, der nu vil finde Sted, og saaledes at Diskretionspligten ogsaa omfatter Deres egne Udtalelser?

Hasle: Ja.

Hjermind: Maa jeg have Lov at spørge, om De erindrer, paa hvis Foranledning Mødet den 8. April 1940 blev indkaldt?

Hasle: Jeg maa maaske give en lille Redegørelse for de Møder, som dengang fandt Sted. Jeg maa da først gaa tilbage til Dagene før Krigens Udbrud, i August 1939. Da havde daværende Statsminister *Stauning* foretaget en Henvendelse til Konservative og Venstre om at indtræde i Regeringen. Det blev dengang ikke til noget, dels paa Grund af at de Konservative for deres Indtræden stillede visse Betingelser af militær Art, dels fordi Venstre ønskede en egentlig Samlingsregering. Da Krigen mellem Polen og Tyskland brød ud, meddelte jeg paa mit Partis Vegne Statsministeren, at nu frafaldt vi Betingelserne, nu gik vi betingelses-

løst ind i Regeringen, men det strandede igen paa Modstand fra Venstres Side, der ønskede en egentlig Samlingsregering, medens *Stauning* tilbød Ministre uden Portefeuille.

Der blev altsaa ingen Samlingsregering, men i Stedet for blev der paa mit Initiativ oprettet en Slags Institution, der hed Partiformandsmøder, som meget jævnlig blev indkaldt af Statsministeren for at blive holdt orienteret om de Ting, der foregik; ogsaa enkelte vigtige Lovforslag drøftedes paa disse Møder, forinden de forelagdes i Rigsdagen. Det var et saadant Møde, der afholdtes den Dag. Det var altsaa Møder, som var Udtryk under Krigen for et vist Samarbejde mellem Regeringen og Oppositionen, og Indkaldelsen til det nævnte Møde skete paa den Maade, at jeg om Formiddagen den 8. April — Rigsdagen havde haft Ferie nogle Dage — hjemme i Aarhus paa mit Kontor fik telefonisk Meddelelse fra Statsministeriet om at indfinde mig samme Dags Aften Kl. 8 til et Møde med Ministeriet i Folketingets Ministerværelse.

Hjermind: Kan man sige noget om, hvor hyppigt disse Møder blev afholdt i Foraaret 1940?

Hasle: De blev afholdt hyppigt — jeg antager en Gang om Ugen eller saa.

Hjermind: Kan De huske, hvornaar det sidste Møde er før den 8. April?

Hasle: Saavidt jeg husker, var det lige efter Paaske; jeg tror endda, det var Anden Paaskedag om Aftenen, der var et Møde om nogle vigtige finansielle Love, som *Buhl* vilde drøfte med os — jeg tror det var om Tøjskatten.

Rager: Hvornaar var Paasken?

Hasle: Det var i Slutningen af Marts Maaned, vil jeg tro.

Hjermind: Blev Partiformændene paa dette Møde den 8. April gjort opmærksom paa Kammerherre *Zahles* Indberetning af 4. April, og blev man gjort bekendt med Indholdet af Kommandørkaptajn *Kjølens* Indberetning? Fik man Kendskab til den Advarsel, der paa det Tidspunkt var kommet direkte fra den hollandske Forsvarsstab? Blev man gjort bekendt med den Advarsel, der var kommet direkte fra den svenske Forsvars-

*) jfr. foran.

stab? Og blev man endelig gjort bekendt med den Advarsel, som den herværende engelske Marineattaché havde givet?

Hasle: Jeg maa herom henvise til mine Notater, som jo blev optaget paa Stedet samme Aften. Der blev givet Meddelelse om, at Kommandørkaptajn *Kjøl-sen*, der var vor Marineattaché i Berlin, fra den hollandske Marineattaché i Berlin havde faaet Melding om, at en Flaade saaledes i Stettin, og at der efter hans Skøn var Fare for Danmark. Nogen Meddelelse om, at den engelske Marineattaché skulde have udtalt noget, tror jeg ikke der er givet. Og jeg vil gerne tilføje, at de paagældende Indberetninger blev ikke læst op *in extenso*; det var et Referat, Udenrigsministeren gav af disse Indberetninger, og han tilføjede, at der havde jo tidligere været alarmerende Meddelelser, saaledes i November 1939; da havde Hollænderne ogsaa ment, der var stor Fare paa Færde, men da havde de altsaa taget fejl, og man kunde heller ikke udelukke, at de ogsaa gjorde det denne Gang.

Aksel Møller: I det Aktstykke, De har overladt Kommissionen, Deres skriftlige Referat af Mødet den 8. April, forekommer der følgende Bemærkning: »Hasle: Har man Underretninger fra Gesandtskabet i Berlin?« Hvorledes skal dette Spørgsmaal forstaas?

Hasle: Det skal forstaas saaledes: Er der indgaaet Meddelelser i Dag.

Hjermind: De er altsaa klar over — for det er henimod Slutningen, i den sidste Halvdel af Mødet, De stiller det Spørgsmaal —, at der har været nogle Indberetninger fra de tidligere Dage?

Hasle: Ja ja, det var dem, Udenrigsministeren havde refereret. Og saa spørger jeg til sidst: Foreligger der nogen senere Indberetninger?

Hjermind: Blev man paa Mødet gjort bekendt med, at der paa et Møde den 5. April mellem Forsvarsministeren og Generalkommandoens og Søværnets Chefer af Generalkommandoen var stillet Krav om Sikringsstyrkens Indkaldelse, og at dette Krav var gentaget i et Møde den 8. April Kl. 10.30 og sidste Gang samme Dag Kl. 17 i et Møde mellem Forsvarsministeren og Forsvarscheferne?

Hasle: Nej, det gjorde man ikke, Forsvarsministeren meddelte os — og det var jo en Meddelelse, jeg lagde meget stor Vægt paa —, at der ingen Uenighed bestod mellem Regeringen og de øverste militære Chefer om, at man ikke vilde

foretage sig noget i Retning af Mobilisering. Da jeg skulde gaa ind til Mødet, befandt vor militære Ordfører, *Ole Bjørn Kraft*, sig uden for Værelset, jeg tror, i Folketingssalen eller i Vandrehallen, det kan jeg ikke huske, og *Christmas Møller* var ogsaa til Stede. *Kraft* sagde da til mig: Husk nu at forlange de 5 Aargange, der er hjemsendt med Uniform, indkaldt. Denne Samtale meddelte jeg *Halldan Hendriksen*, og da han først fik Ordet i en Sammenhæng, hvor det passende kunde anbringes, blev det altsaa ham, der paa vore Vegne anmodede om eller gav det Raad — jeg ved ikke, hvad man skal kalde det: fremsatte en Anmodning om Indkaldelse af disse 5 Aargange. Jeg kan godt tilføje, at naar man ikke borede yderligere i dette Spørgsmaal, var det paa Grund af Meddelelsen om, at den militære Sagkundskab var enig med Regeringen om, at der ikke skulde foretages noget yderligere i Retning af Mobilisering.

Hjermind: De er altsaa helt sikker paa, at man havde det Indtryk, at Regeringen og den militære Sagkundskab var helt enige?

Hasle: Ja.

Hjermind: Jeg betragter nemlig dette som et forholdsvis vigtigt Punkt, thi saa er der, saavidt jeg kan skønne, givet urigtige Oplysninger til Partiformændene.

Hasle: Ja, jeg ved ikke — jeg har ikke undersøgt det Spørgsmaal siden; i saa Henseende afventer jeg de Dokumenter, denne Kommission fremkommer med.

Oluf Pedersen: Jeg vil gerne spørge, om ikke det er rigtigt, at Partiformændene var fuldt klar over den truende Situation. Efter de Forhandlinger, der har været ført, og de Betragtninger, der er gjort gældende af Partiformændene, ser det efter min Mening ud, som om man har været fuldt klar over, at Faren var overhængende, men at man netop indtog den Stilling, man gjorde, fordi man frygtede den Reaktion, der vilde komme, hvis man gik til Indkaldelser. Altsaa, man udlod ikke, saavidt jeg kan se, at gaa til Indkaldelser, fordi man troede, der ikke var Fare, men fordi man frygtede, at man netop derved øgede Risikoen. Derfor, naar man netop har ført Forhandlingerne ud fra det Synspunkt, synes jeg, det er underligt, om det virkelig kan være rigtigt, at der blev givet Oplysninger, som var Grundlag for, at man saa roligere paa det.

Christiansen: Gjorde de Meddelelser, der, efter hvad jeg maa formode, blev givet af Udenrigsministeren om de gentagne Henvendelser fra *Renthe-Fink* om Forsigtighed med Provokationer o. s. v., ikke et vist Indtryk paa Partiformandsmødet, og var de ikke væsentlig medvirkende til, at man ikke f. Eks. fra konservativ Side fastholdt Anmodningen om Indkaldelse af de 5 Aargange? Det synes jeg det er meget væsentligt at faa at vide. Gjorde disse Henvendelser fra den tyske Gesandt ikke et meget stærkt Indtryk?

Hasle: De to Herrers Spørgsmaal drejer sig vist i og for sig om det samme. Jeg vil dertil sige, at naturligvis gjorde det paa mig et stærkt Indtryk, at den Mulighed forelaa, at vi kunde provokere et tysk Overfald ved at mobilisere; det er ganske klart. Og jeg skal tilføje, at Regeringens Stilling efter min Opfattelse var den, at den vilde berolige os. Den vilde i og for sig have os til at forstaa, at der vistnok ikke var nogen overhængende Fare: naturligvis var Situationen farlig, men selve Mødet endte jo med, at Statsministeren og Udenrigsministeren ønskede udsendt en Erklæring om, at der ingen Fare var for Danmark. Det modsatte jeg mig, fordi jeg havde et stærkt Indtryk af, at der *var* Fare for Danmark. Jeg var naturligvis fuldt ud klar over de Betænkeligheder, der var ved at mobilisere, og Regeringens Standpunkt i saa Henseende forstod jeg naturligvis godt. Det, jeg i den Henseende vil bebrejde Regeringen, er, at den ikke havde mobiliseret tidligere, paa et Tidspunkt, hvor det ikke kunde virke provokerende. Men det var naturligvis en Skønssag, om man skulde foretage Indkaldelser; i saadanne Situationer gør modstaaende Strømninger sig altid gældende, et Synspunkt tilsiger at handle paa een Maade, et andet Synspunkt at handle paa en anden Maade. Men efter hele min Indstilling Livet igennem ønskede jeg naturligvis i en saadan Situation, at Danmark vilde *go down fighting*, saaledes som Churchill havde anbefalet os.

Hjermind: Kan man forstaa Deres sidste Udtalelser saadan, at De havde den Opfattelse, at det var Regeringens, Udenrigsministerens og Forsvarsministerens Ønske at berolige Partiformændene ved dette Møde?

Hasle: Ja, det mener jeg egentlig.

Rager: Vi har fra *Hartvig Frisch* modtaget et Memorandum*), hvori han redegør for, hvad der efter hans Opfattelse skete paa dette Formandsmøde, og der staar i dette Memorandum bl. a. følgende — efter at der mundtligt er gjort Rede for Situationen vedrørende Spørgsmaalet om Mobilisering eller Ekstraindkaldelser: »Alsing Andersen knyttede hertil et Referat af Forhandlingen mellem de tre Ministre og de militære Chefer, og det fremgik heraf, at General Prior havde ønsket Mobilisering, men efter de givne Oplysninger havde afstaaet derfra.« Jeg synes, at dette ikke helt staar i Samklang med de Erindringer, De har angaaende det, der skete, og jeg vil gerne høre — efter at jeg nu har læst dette op —, om De stadig mener at kunne fastholde, at der ikke har været meddelt noget i den Retning, eller om De mulig mener, at det kan være undgaaet Dem, i hvert Fald som saa vigtigt, at De har nedskrevet det.

Hasle: Med Hensyn til Nedskrivning maa man jo indskrænke sig — det vigtigste er at have deltaget i Mødet. Jeg kan naturligvis ikke garantere, at jeg har nedskrevet det hele, eller rettere, det har jeg ikke, og jeg tør ikke benægte over for dette Udsagn, at der kan have været givet nogle Meddelelser om de forudgaaende Forhandlinger. Men jeg har lagt afgørende Vægt paa Situationen, som den forelaa *nu, i dette Øjeblik*, da vi skulde diskutere Sagen, og i saa Henseende stemmer *Hartvig Frisch's* Optegnelser — efter hvad der lige er læst op — overens med mine, nemlig, at *nu, i dette Øjeblik*, var den militære Sagkundskab og Ministeriet enig om, at der ikke skulde foretages noget.

Rager: Det er vi klar over, og det staar der ogsaa her i dette Referat. Men der blev før spurgt, hvorvidt der overhovedet var meddelt noget om, at de militære Chefer havde krævet Mobilisering. Der forstod jeg, at De sagde: Saadanne Oplysninger har vi ikke faaet, vi har kun faaet at vide, at der var Enighed. Saadan forstod jeg det før.

Hasle: Det er muligt, at jeg har sagt det lidt for skarpt. Jeg tør ikke benægte, at der kan have været givet nogle, om jeg saa maa sige, historiske Oplysninger om de forudgaaende Forhandlinger.

*) jfr. foran.

Rager: Ja, det er jo historiske Oplysninger fra samme Dag.

Hasle: Men det afgørende for mig er selvfølgelig, hvilken Stilling de har nu, ikke, hvilken Stilling de har haft.

Rager: Ja, men maa jeg bringe i Erindring, at Spørgsmaalet — det var vist Hr. Hjermind, der stillede det — blev spidset hen til: Blev der givet Dem Oplysning om, at de militære Chefer ved Møder samme Dag Kl. 10 eller 11 og senere Kl. 17 havde ønsket eller havde foreslaaet Mobilisering? Dertil var det, forstod jeg, at De før svarede nej. Men *Hartvig Frisch* siger i sit Memorandum: Det fremgik heraf, at General *Prior* havde ønsket Mobilisering, men efter de givne Oplysninger havde afstaaet derfra. Det interessante er altsaa dette: Er der i Løbet af Dagen sagt noget om, at General *Prior* ønskede Mobilisering?

Hasle: Jeg tror ikke, der er sagt, at han samme Dag har ønsket Mobilisering; det er jeg ret overbevist om. (*Rasmus Hansen:* Men en Indkaldelse af Sikringsstyrken?). Men at der er sagt, at han paa et vist Tidspunkt har ønsket det, tør jeg ikke benægte. Men at det skulde være saa skarpt, at han lige forinden har krævet det og saa bagefter har frafaldet det. ...

Rager: Det fremgaar, at det maa være samme Dag, for de givne Oplysninger, der faar ham til at afstaa derfra, er *Renthe-Finks* Henvendelse og alt det, der blev fremført for Partiformændene. Saadan som det staar i *Hartvig Frisch's* Referat, er det ganske tydeligt, at det er General *Priors* Stilling samme Dag.

Rasmus Hansen: Af Dr. *Krags* efterladte Notater, som vi har modtaget*), kan det ses, at i Mødet med Partiformændene den 8. April om Aftenen har i hvert Fald Spørgsmaalet om Sikringsstyrkens Indkaldelse været berørt af Forsvarsministeren. Med Formandens Tilladelse vil jeg gerne citere, hvad der staar herom i Dr. *Krags* efterladte Notater:

»Forsvarsministeren meddelte dernæst, at det var besluttet at opretholde højeste Alarmberedskab for de sønderjydske Styrker incl. Fredericia, men for det øvrige Land Beredskab af næsthøjeste Trin. Han havde over for General *Prior* ytret Betænkelighed ved at indkalde Sikringsstyrken og at foretage Troppeforskydninger mod Grænsen under Henvi-
ning til Dr. *Munchs* Samtale med *Renthe-Fink*; men han havde lovet General

Prior, at han skulde faa endeligt Svar paa sine Ønsker, naar efter Formandsmødets Afslutning nyt Ministermøde var afholdt.«

Det fremgaar altsaa heraf klart, at Forsvarsministeren over for Partiformændene har understreget, at der var Uoverensstemmelse imellem hans Syn paa, hvad der kunde foretages i den foreliggende Situation, og hvad General *Prior* ønskede. Det viser sig altsaa af disse Notater, at Dr. *Krag* i hvert Fald har opfattet Forsvarsministerens Standpunkt paa en anden Maade, end De har gjort.

Hasle: Jeg kan ikke sige, hvordan Dr. *Krag* har opfattet det, men paa det Punkt er jeg ganske sikker: som endeligt Resultat af Ministerens Forhandlinger med Generalen og Admiralen meddelte han i dette Møde, at der bestod Enighed om, at der intet skulde foretages i Retning af Mobilisering — derom er der overhovedet ingen Tvivl.

Rasmus Hansen: Ja, men Forsvarsministeren har i hvert Fald oplyst, at der ikke bestod Enighed mellem ham og General *Prior* om, hvorvidt Sikringsstyrken skulde indkaldes.

Hasle: Nej, det har han ikke.

Rasmus Hansen: Vil De da paastaa, at det er en helt igennem urigtig Fremstilling, Dr. *Krag* har givet? Vil De forlange af Kommissionen, at vi skal tage større Hensyn til Deres mundtlige Meddelelse nu end til de Notater, Dr. *Krag* nedskrev under Mødet, og som vi gennem Venstres Medlemmer af Kommissionen har faaet tilstillet?

Hasle: Jeg vil overhovedet intet forlange af Kommissionen.

Arnth Jensen: I Generalkommandoens Beretning staar udtrykkeligt, at General *Prior* og Generalstabschefen paa Mødet den 8. April foreslog Indkaldelse af den fulde Sikringsstyrke. (*Westermann:* Kl. 10.30). Ja, Kl. 10.30, men senere er det blevet ændret; der blev ikke indkaldt nogen. Derfor maa der have været en Uoverensstemmelse mellem Forsvarsministeren og Generalkommandoen den Dag. Spørgsmaalet er altsaa, om De, Hr. Hasle, husker noget om, at denne Uoverensstemmelse blev meddelt i Formandsmødet?

Hasle: Dertil kan jeg kun svare, at det er meget muligt, at der har været refereret, at der har været en Uoverensstemmelse, men i dette Øjeblik, den 8.

*) jfr. St. 257.

April om Aftenen Kl. 20, var der ingen Uoverensstemmelse, efter hvad Ministeren sagde.

Aksel Møller: Tror De ikke, denne Forskel i Opfattelsen kan bero paa et upræcist og springende Ordvalg hos Forsvarsministeren? Der foreligger for os, efter hvad vi har hørt her i Kommissionen, to forskellige Forklaringer paa, hvad Forsvarsministeren har sagt. I *Halfdan Hendriksens* Referat lader denne Forsvarsministeren sige: »Vi maa være tilbageholdende med de Foranstaltninger, vi foretager, og dette er drøftet med den kommanderende General og Viceadmiralen endnu i Eftermiddag. Vi er enige om, at der ikke bør gøres mere. Dog har Generalkommandoen i Aften ønsket at foretage visse Forskydninger, men af politiske Grunde er dette ikke sket, fordi det er for farligt.«*) Her siger altsaa Forsvarsministeren udtrykkeligt, lige efter at han har nævnt den kommanderende General og Viceadmiralen: »Vi er enige om, at der ikke bør gøres mere.« I *A. M. Hansens* Optegnelser refereres det samme saaledes: »Forsvarsministeren: Vi har drøftet Mulighederne med de sagkyndige; de ønsker naturligvis Indkaldelser, men Ministeriet er enigt om, at vi bør være saa tilbageholdende og forholde os saa stille som muligt**).« Er det muligt, at Misforstaaelsen kan bero paa, at der er blevet sagt »Ministeriet« eller at Ordet »vi« er blevet benyttet i umiddelbar Forbindelse med Nævnelser af Søværnskommandoens Chef og den kommanderende General?

Hasle: Nej, det er det ikke.

Aksel Møller: De mener altsaa bestemt, at det forholder sig saaledes, at der ikke er blevet givet Oplysninger?

Hasle: Jeg gentager, at det er muligt, Ministeren har sagt, at der tidligere har været Uoverensstemmelse, at de militære Chefer naturligvis ønskede Indkaldelser, saaledes som de vel altid gør i en saadan Situation, eller noget lignende i den Retning, men at i dette Øjeblik bestod der ingen Uoverensstemmelse, og det skyldtes muligvis, at man havde forklaret de politiske Chefer, at det politisk kunde være farligt.

Westermann: I sine Dagbogsoptegnelser vedrørende Formandsmødet skriver Hr. Hasle, at *Hendriksen* anmodede om, at de 5 Aargange, der var hjemsendt med Uniform, indkaldes, og faar et Svar

af Forsvarsministeren. Derefter spørger *Hendriksen*: »Er det den kommanderende General og Viceadmiralen, der har sanktioneret, at der ikke foretages yderligere militære Foranstaltninger?« Og dertil svarer Forsvarsministeren: »Ja, men det har naturligvis været drøftet at indkalde Sikringsstyrken. Vi er imidlertid enige om, at der i Dag ikke bør foretages videre.«

Jeg maa maaske gøre Hr. Hasle opmærksom paa — hvad han formentlig ikke er bekendt med —, at i Generalkommandoens Beretning her til Kommissionen skrives der om Mødet samme Dag, den 8. April Kl. 17: »Sluttelig indstillede Chefen for Generalkommandoen paany indtrængende, at man indkaldte Sikringsstyrken***).«

Den Beretning, Hr. Hasle her har afgivet, er jo, i hvert Fald paa dette Punkt, fuldkommen sammenfaldende med den Beretning, som *Halfdan Hendriksen* har afgivet over for Kommissionen. Da det er meget vigtigt at faa at vide, om den Erklæring, som Forsvarsministeren har afgivet paa Partiformandsmødet den 8. om Aftenen, altsaa er i Uoverensstemmelse med Generalkommandoens Indberetning, vil jeg gerne paany spørge Hr. Hasle, om han vil fastholde sin Redegørelse her?

Hasle: Ja, som det staar der, passer det jo nøjagtigt med den Forklaring, jeg paa Hr. *Ragers* Foranledning gav. Jeg kunde ikke huske, hvad jeg havde skrevet, men det stemmer altsaa nøjagtigt med min egen Erindring.

Westermann: Det spiller en særlig Rolle derved, at der som Svar paa den indtrængende Anmodning fra Chefen for Generalkommandoen blev stillet et Svar i Udsigt efter Mødet med Partiformændene Kl. 20 og et derpaa følgende Ministtermøde Kl. 21. Med andre Ord, paa det Tidspunkt, da Forsvarsministeren gaar til Formandsmødet, staar Spørgsmaalet om Indkaldelse af Sikringsstyrken aabent og skulde altsaa afgøres paa Formandsmødet. Jeg forstaar, at naar man der fra konservativ Side frafaldt Kravet om at faa de 5 Aargange, der var hjemsendt med Uniform, indkaldt, har dette været afgørende for, at der ikke blev givet nogen saadan Bemyndigelse til Chefen for Generalkommandoen.

Hasle: Det skulde vel ikke afgøres

*) jfr. foran St. 237. **) jfr. foran St. 245.

***) A. 59.

paa Formandsmødet, for Formændene havde jo ikke nogen statsretlig Stilling, der kunde give dem Bemyndigelse dertil. Det skulde afgøres paa Ministermødet, og saa vilde man forinden Ministermødet spørge Formændene. Det var derfor, jeg begyndte med Forklaringen om, hvad der laa i disse Formandsmøder. Det var Møder, hvor man blev underrettet og kunde fremføre sine Synspunkter, men de var uden statsretlig Betydning. Men naar vi, *Halldan Hendriksen* og jeg, ikke gik videre med dette Krav om Indkaldelse af de 5 Aargange, naar vi ikke fremførte denne Mening yderligere skærpet, er det ganske rigtigt, at det skyldtes hovedsagelig Oplysningen om, at de militære Chefer var enige med Regeringen om, at der paa det nuværende Tidspunkt ikke yderligere skulde foretages Indkaldelser.

Westermann: Det er det springende Punkt, at der foreligger et Krav fra Chefen for Generalkommandoen, og der er stillet Chefen for Generalkommandoen i Udsigt, at han skal faa et Svar om Aftenen . . .

Hasle: Det vidste jeg heller ikke.

Westermann: Nej, men man forventede, at der paa Mødet med Partiformændene vilde falde saadanne Udtalelser, at det paafølgende Ministermøde vilde tage bestemt Standpunkt, og jeg kan da forstaa, at Forsvarsministeren med de Oplysninger, han har givet, har vildledt Partiformændene, saaledes at de Udtalelser, der kunde være fremkommet fra deres Side, og som formentlig ogsaa vilde være fremkommet fra konservativ Side, ikke er fremkommet.

Hasle: Hvis vi havde vidst, at de militære Chefer stod bagved et Krav om Indkaldelser, havde vi fastholdt det til det alleryderste.

Rager: I Forsvarsminister *Alsing Andersens* Redegørelse siger han, at han »gav først Meddelelse om de tyske Flaade- og Hærbevægelser og om, hvilke danske Foranstaltninger der var henholdsvis drøftet og iværksat i Dagens Løb«, — »nævnte i den Forbindelse ogsaa General Priors Forslag om Troppeforskydninger i Sønderjylland« og »bemærkede herom, at saadanne Skridt netop i Sønderjylland maaske kunde være lige saa betænkelige som almindelige Indkaldelser«, og efter nogle flere Bemærkninger staar der tilsidst: »Ingen udtalte sig for

de nævnte Troppeforskydninger«*). Det synes altsaa ogsaa efter *Alsing Andersens* eget Referat, at der har været givet Oplysning om de Meningsforskelligheder, der har været mellem General *Prior* og Regeringen. Hvordan det har staaet paa det paagældende Tidspunkt, fremgaar ikke bestemt af den Udtalelse her, men jeg mener, vi maa konstatere, at der har været givet Oplysninger om, at der har bestaaet forskellige Opfattelser af, hvad der skulde ske.

Hasle: Hvad Troppeforskydninger angaar, husker jeg godt, at det blev nævnt . . .

Westermann: Det staar ogsaa i Hasles Referat.

Hasle: Jeg husker godt, at der blev nævnt Troppeforskydninger, men det var efter min Mening en lille militær Detaille, som jeg ikke mente at kunne blande mig i.

Fr. Dalgaard: De sagde i Begyndelsen af Afhøringen, at De bebrejdede ikke Regeringen, at der ikke den 8. April blev foretaget Mobilisering, men De vilde bebrejde den, at der ikke tidligere var sket Mobilisering. Nu sagde De, at hvis De havde vidst, at Generalkommandoen endnu Kl. 17 samme Dag havde ønsket enten Mobilisering eller Indkaldelse af Sikringsstyrken, saa vilde De have forlangt det. Staar det ikke lidt i Modstrid med det, De sagde for et Øjeblik siden?

Hasle: Jeg sagde, at jeg forstod godt, at Regeringen kunde nære denne politiske Betænkelighed.

Fr. Dalgaard: Havde De ikke den samme politiske Betænkelighed?

Hasle: Betænkelighed? jo; men det er jo ikke det samme som at tage Beslutning. Jeg sagde ogsaa før, at selvfølgelig er der modstridende Hensyn at afveje i en saadan Situation, men naar det kom til Stykket, vilde jeg foretrække, at Danmark gik ned kæmpende.

Fr. Dalgaard: *Hartvig Frisch* siger i sin *Pro Memoria* noget om, at han udmærket forstod Regeringens Standpunkt, nøjagtigt som jeg egentlig forstaar at De ogsaa mener, men han spørger, om ikke man ude i Verden vil se hen til, om vi foretager Modforanstaltninger. Det er det Spørgsmaal, han stiller til Regeringen. Han siger længere nede: ingen af Partiformændene ønskede at uddybe det Spørgsmaal, jeg stod i saa Henseende ganske alene. Erindrer De, at *Hartvig Frisch* udtalte sig i den Retning?

*) A. 45.

Hasle: Jeg erindrer, at *Hartvig Frisch* kom med en meget klog Bemærkning, nemlig at vi nu skulde passe paa, at vi ikke i Verdens Øjne kom til at staa som Deltagere i Krigen paa Tysklands Side, hvilken Mulighed jo var ret nærliggende, hvis man ikke vilde gøre Modstand. Den kunde jo ikke komme til at foreligge, hvis vi havde indkaldt Sikringsstyrken, men for saa vidt advarede han netop mod den Situation, som var ved at udvikle sig, som han altsaa saa meget klart.

Fr. Dalgaard: I Forbindelse dermed oplyses det i *Hartvig Frisch's Pro Memoria*, at Forsvarsministeren »roligt og sagligt«, staar der, gjorde opmærksom paa, at Hæren, altsaa Militærapparatet, havde sine Forholdsordrer, og man forstod altsaa paa Forsvarsministerens Udtalelser, at der vilde blive ydet Modstand.

Hasle: Ja, det spurgte jeg om der vilde.

Fr. Dalgaard: Var De ikke tilfreds med selve det Svar, at der vilde blive ydet Modstand?

Hasle: Jo, det var jeg naturligvis.

Steen: Jeg har forstaaet, at ved Afslutningen af Formandsmødet kom Udenrigsministeriets Direktør *Mohr* til Stede. Har De nogen Erindring om, om han deltog i Forhandlingerne, og i bekræftende Fald, hvad hans Indlæg bestod i?

Hasle: Nej. Saa vidt jeg husker, traf vi ham efter Mødets Afslutning ude i Forhallen, og jeg saa ham gaa med *Munch* og *Stauning*. Han deltog ikke i Mødet.

Oluf Pedersen: Det er i Anledning af en Udtalelse af Hr. Westermann. Er det rigtigt, at de Konservative frafaldt Indkaldelsen af de 5 Aargange? Saadan blev der sagt. Er det rigtigt? Dernæst forstod jeg det saadan, at naar de Konservative frafaldt det, skulde det være paa Grund af, at der ikke fra de militære sagkyndige var krævet yderligere Foranstaltninger. Men var det ikke af Hensyn til Faren for en Provokation? Det maa da være det brændende Punkt, Faren for Provokationen. Det er dog et vigtigt politisk Spørgsmaal.

Hasle: Det er klart. Derom har jeg sagt, at jeg forstaar udmærket godt, at Regeringen havde den Opfattelse, at det kunde virke provokerende. Jeg forstaar fuldt ud dette politiske Standpunkt. Over for det vil jeg saa sige, at saa burde man have mobiliseret noget før, og hvis det var mig, der skulde træffe Afgørel-

sen — og nu altsaa i det Raad, jeg skulde give — vilde jeg, naar det kom til Stykket, altsaa have taget Risikoen, hvis de militære Chefer havde staaet bagved.

Fr. Dalgaard: Risikoen ved en Mobilisering?

Hasle: Ved en Indkaldelse. Mere kunde der ikke naas.

Rager: De siger: hvis de militære Chefer stod bagved. Derved forstaas altsaa, at saavel Hærens som Søværnets Chef skulde staa bagved?

Hasle: Ja, det skelnede jeg ikke saa stærkt imellem. Jeg vil regne med, at det først og fremmest var Hæren, det drejede sig om.

Hjermind: Gennem det, Hr. Dalgaard spurgte om, synes jeg der maaske kunde komme en Uklarhed, idet Hr. Dalgaard pointerede over for Dem, om De var tilfreds med Forsvarsministerens Svar, at der vilde blive ydet Modstand, og deri har De naturligvis erklæret Dem enig, men ligger der ...

Hasle: Det var det Svar, jeg ønskede at fremkalde.

Hjermind: Men ligger der deri, at det var et Udtryk for, at man var enig om, at det var nok, at man med de forhaandenværende Styrker gjorde Modstand, men at man saa ikke gjorde mere, saaledes at man sluttede sig direkte til Forsvarsministerens Standpunkt?

Hasle: Nej, det er det jo ikke.

Jensen-Broby: En kort Bemærkning i Anledning af, at der blev spurg, om Direktør *Mohr* var til Stede. Der staar i Dr. *Krags* Redegørelse:

»Inden Formandsmødet blev hævet, indløb der Meddelelse fra Udenrigsministeriets Direktør, Minister *Mohr*, at Gesandt *Renthe-Fink* under Mødet havde ringet ham op for at blive beroliget med Hensyn til eventuelle danske Indkaldelser, som han paany indtrængende havde fraraadet.«

Og saa kommer der en Meddelelse om, at i det paafølgende Ministermøde deltog Minister *Mohr*. Men han har altsaa ikke været til Stede i Formandsmødet.

Hasle: Han har maaske sendt en Depeche ind til Dr. *Munch*, det ved jeg ikke. — Jeg maa maaske for egen Regning tilføje, at mine Notater om dette kan suppleres med Notater fra et Ministermøde, der fandt Sted den 20. Maj 1940, hvor Forsvarsminister *Alsing Andersen* oplæste en Redegørelse for den 8. og 9. Aprils Forløb, og hvor jeg sagde,

at jeg ikke kunde godkende den paa dette Punkt, med Hensyn til Indkaldelser, idet vi jo havde krævet 5 Aargange indkaldt. Dertil svarede *Alsing Andersen*: Det kan jeg ikke huske. Dr. *Krag* griber saa ind og siger: Ja, men det husker jeg udmærket godt, *Hasles* Referat paa dette Punkt er rigtigt. Det er altsaa nedskrevet paa Stedet i Ministermødet den 20. Maj 1940.

Formanden: Jeg maa dertil sige, at der var jo ikke stillet *Forslag* fra *Halldan Hendriksens* Side om at indkalde de 5 Aargange.

Hasle: Der var en Anmodning om det.

Formanden: Hans Udtalelse lød saaledes: »Hendriksen spurgte, om det ikke vilde være nødvendigt, at man nu indkaldte de 5 Aargange, der var hjemsendt med Uniform. Tidspunktet hertil maatte være inde(*)». Dette Spørgsmaal blev rejst denne ene Gang og ikke fastholdt. Og naar Hr. Hasle siger, at hvis han havde vidst, at de øverste Militære havde ønsket Indkaldelser, vilde man have fastholdt det, saa maa det erindres, at over for dette Spørgsmaal siger Dr. *Krag*, at han mener, at der burde være foretaget Indkaldelser tidligere,

»men at skride til Indkaldelse af Værnepligtige i Løbet af Natten eller Morgendagen maatte jeg fraraade. Thi hvis Tyskerne med Fremrykningen af Tropper mod den danske Grænse havde aggressiv Hensigt, vilde Grænsen sandsynligvis blive overskredet i de første kommende Morgentimer, og Indkaldelsen vilde komme for sent og føre til en Fiasko. Havde Tyskerne ikke saadan Hensigt, kunde man (jfr. Gesandstens Advarsel) kalde Lynet ned over sig ved Indkaldelser eller Troppeforskydninger(**).

Det var den Stilling, Dr. *Krag* tog til det.

Hasle: Det husker jeg godt.

Formanden: Men desuagtet vilde Hr. Hasle alligevel have fastholdt sit Standpunkt?

Hasle: Det vilde jeg, hvis de militære Chefer havde ønsket det. Men jeg er klar over, at jeg ikke havde kunnet gennemføre det.

Fr. Dalgaard: Prøvede De paa det?

Hasle: Det gjorde jeg ikke, fordi de militære Chefer ...

Hjermind: I Anledning af det, Formanden nævnte om, hvorvidt man skul-

de forstaa *Halldan Hendriksens* Udtalelse som et Forslag, vilde jeg gerne have Lov at spørge: Var der nogen Tvivl om efter Deres Erindring, at det var et Forslag?

Hasle: Der er ingen Tvivl om, at det var et Ønske fra vor Side.

Hjermind: Blev der særlig tilkendegivet, at De stod bag Spørgsmaalet om Indkaldelse?

Hasle: Naar enten *Halldan Hendriksen* eller jeg talte, talte vi jo paa begges Vegne.

Hjermind: Jeg spørger kun om det, fordi *Charles Petersen* forklarer, at det var Dem, der rejste dette Krav.

Hasle: Det er ogsaa muligt, at jeg har sagt noget om det.

Formanden: Men Forholdet var det, at det ikke blev betragtet som et Forslag og ikke blev fastholdt som et Forslag.

Hjermind: Hvoraf ved Formanden det?

Formanden: Det fremgaar af Referaterne her ...

Hjermind: Jeg fortolker det paa en anden Maade.

Formanden: Det er mig, der har Ordet. Det fremgaar af Hr. Hasles Udtalelse, at Forslaget ikke blev fastholdt ...

Hjermind: Men det var altsaa et Forslag ...

Formanden: Det er mig, der har Ordet, Hr. Hjermind. Hvis Hr. Hasle er af den Formening, at der blev fastholdt et Forslag, kan vi jo faa en Forklaring paa det her.

Hasle: Nej, fastholdt blev det jo ikke.

Rasmus Hansen: Af de Notater, Dr. *Krag* har efterladt sig, fremgaar det som allerede fremhævet i Dag, at Forsvarsministeren i Mødet med Partiformændene har gjort opmærksom paa, at der var en Uoverensstemmelse mellem General *Prior* og ham med Hensyn til Spørgsmaalet om Indkaldelse af Sikringsstyrken. Det fremgaar endvidere af Dr. *Krags* efterladte Notater, at Forsvarsministeren paa Mødet med Partiformændene har givet Meddelelse om, at der var lovet General *Prior* Svar paa hans Ønske, naar der efter Formandsmødets Afslutning havde været afholdt nyt Ministermøde. Gjort bekendt hermed har De, Hr. Hasle, fastholdt den Opfattelse, at Forsvarsministeren ikke kan have givet disse Oplysninger i Partifor-

(*) jfr. foran St. 236. (**) jfr. foran St. 257.

mandsmødet. Af Deres egne Notater fremgaar det, at De slet ikke har opfattet, hvad Dr. *Krag* har sagt.

Hasle: Nej, det gør det virkelig ikke. Fordi jeg ikke skriver det ned, skulde jeg saa ikke have opfattet det? Jeg har udmærket opfattet, hvad Dr. *Krag* sagde.

Rasmus Hansen: Men lad mig saa sige det paa den Maade, at i det, De har nedskrevet fra Formandsmødet, og som De har overladt Kommissionen, findes, saavidt jeg kan se, intet om det Standpunkt, som Dr. *Krag* indtog under Formandsmødet.

Hasle: Nej, men jeg husker det godt; det har jeg sagt til Formanden.

Rasmus Hansen: Men naar der kan være en saa væsentlig Mangel i Deres eget Notat fra dette meget vigtige Formandsmøde, kan det saa ikke give Dem Grund til Betænkelighed ved saa stærkt at fastholde Deres egen Forklaring, naar den saa kraftigt modsiges af de Notater, som Dr. *Krag* har siddet og gjort under Mødet? Det er dog fuldkommen utænkeligt, at Dr. *Krag*, siddende i Mødet, skulde have givet sig til at nedskrive noget, som ikke er foregaaet.

Hasle: Jeg maa anmode Formanden om en anden Form for Afhøring. Da jeg ikke kender Dr. *Krags* Referat, hvordan skulde jeg saa kunne paastaa her, at han skriver noget ned, som ikke er foregaaet?

Formanden: Det er muligt, at Spørgsmaalene er noget nærgaaende. Det var de ogsaa før fra Hr. *Hjermind*, der vilde have Hr. *Hasle* til at moderere de Svar, han har givet til Hr. *Dalgaard*.

Hasle: Jeg kender ikke det Referat.

Formanden: De kan jo nægte at svare.

Hasle: Det er ikke, fordi jeg vil nægte at svare, men jeg kan jo ikke svare paa Spørgsmaal af den Art.

Rasmus Hansen: Jeg vil gerne henvende Hr. *Hasles* Opmærksomhed paa, at for et Øjeblik siden citerede jeg af Dr. *Krags* Notater hele det Afsnit, som drejede sig om Indkaldelse af Sikringsstyrken, og jeg er villig til, hvis Formanden tillader det, at citere det en Gang til.

Hasle: Dr. *Krags* eget Referat af, hvad han har sagt, er efter min Hukommelse rigtig. Jeg har ikke taget det med, simpelthen formentlig fordi jeg paa det Tidspunkt har været optaget af at tænke paa, hvad jeg selv vilde sige, eller saa-

dan noget. Men mit eget Referat af det, jeg har taget med, er naturligvis gjort saa objektivt, som det overhovedet var mig muligt. Jeg har ikke forfulgt noget som helst andet Formaål med mine Notater end at give et rigtigt Referat. Jeg gjorde det paa Stedet, men jeg kan virkelig ikke være pligtig til at referere alt, hvad der blev sagt paa det Møde.

Rager: Der er en enkelt Ting, jeg gerne vil vende tilbage til. Det er Spørgsmaalet om de militære Chefer. Hr. *Hasle* siger stadig: hvis de militære Chefer stod bagved — og før, da jeg spurgte, sagde Hr. *Hasle*: det var særlig Hæren, det kom an paa. Men jeg vil alligevel gerne igen have det klaret. Hvis det var blevet Hr. *Hasle* klart, at Hærens Krav havde været et, men at dette ikke var blevet mødt med Tilslutning fra Flaadens Side, vilde det saa dog ikke ogsaa have haft nogen Indflydelse?

Hasle: Det er muligt, men Sagen laa jo saadan — her skal man jo tale rent ud —, at nogen særlig Tillid til Flaadens Ledelse var der ikke hos mig. Derimod havde jeg ingen Grund til andet end at nære Tillid til Hæren.

Hjermind: I Anledning af de Spørgsmaal, der blev stillet af Hr. *Westermann* vedrørende det, som General *Prior* havde forstaaet: at der paa Mødet med Partiformændene og Ministermødet skulde afgøres, om der skulde foretages Indkaldelser, vil jeg gerne spørge, om Mødet paa noget Tidspunkt havde den Karakter, at man direkte stillede Partiformændene over for Spørgsmaalet om, hvilket Raad de vilde give Regeringen med Hensyn til at foretage Indkaldelser.

Hasle: Nej. Saadan foregik de Møder heller ikke. Det var Møder af orienterende Art, hvor man fik at vide, hvad Regeringen havde besluttet, hvad den tænkte paa at beslutte, og saa diskuterede man Sagerne; og herunder kunde naturligvis Oppositionen give sine Raad og fremsætte sine Betragtninger.

Hjermind: Dernæst vilde jeg gerne nævne, at Hr. *Charles Petersen* mere udførligt end nogen anden har givet Udtryk over for Kommissionen for, at man paa Mødet faar at vide, at Hæren og Flaaden var sat i højeste Alarmberedskab, og han tilføjer: vi fik ogsaa en Del Forklaring om, hvad højeste Alarmberedskab betød. Jeg vil gerne spørge Dem, om De erindrer, at Forsvarsministeren

har givet nærmere Detailler om, hvad dette højeste Alarmberedskab betød.

Hasle: Jeg tror nok, han har forklaret, hvad det betød. Jeg tror ogsaa, vi havde faaet det tidligere, i Det udenrigspolitiske Nævn.

Hjermind: Hvad gik den Forklaring ud paa?

Hasle: Militære Enkeltheder husker jeg ærligt talt ikke, men jeg forstod jo, at det var noget i Retning af, at man kunde stille øjeblikkelig bevæbnet.

Hjermind: Jeg vilde dernæst gerne nævne, at der i *Halfdan Hendriksens*

Referat staar omtalt dette Spørgsmaal, der er fremkaldt af Hr. *Hartvig Frisch*, om Betænkelighederne ved at komme til at staa som faktisk Deltager paa tysk Side, og *Halfdan Hendriksen* siger, at »paa tysk Side maa dog være ganske udelukket«. Dertil svarer Udenrigsministeren efter *Halfdan Hendriksens* Referat: Ja, men det er ogsaa udelukket at komme i Krig paa den anden Side.

Hasle: Ja, den Udtalelse husker jeg tydeligt.

Formanden: Saa tror jeg, vi kan takke Hr. Hasle, fordi De kom til Stede.

For Kommissionen mødte paany Generalmajor, fhv. Direktør for Krigsministeriet J. D. Stemann.

Formanden: Hr. General Stemann. Der er enkelte af Kommissionens Medlemmer, som har ønsket at rette Spørgsmaal til Dem. Det første Spørgsmaal lyder:

Deltog Generalen i Mødet i Udenrigsministeriet den 5. April 1940 Kl. 13.30, hvor Kammerherre *Zahles* Indberetning af 4. April 1940 blev oplæst i sin Helhed?

Stemann: Det er blevet meddelt mig, at dette Spørgsmaal vilde blive stillet til mig, og jeg har derfor undersøgt, dels i min Hukommelse, dels i de Papirer, der var til min Raadighed, om jeg har været til Stede ved et saadant Møde. Og jeg har intet kunnet finde noget Sted om det.

Aksel Møller: Jeg ved jo, at naar Generalen mener ikke at kunne finde nogle Papirer, er det svært at prøve paa at genkalde noget i Generalens Hukommelse. Men De brugte første Gang, De var heroppe, den Bemærkning, at hvis De kunde faa de nærmere Omstændigheder at vide om et eller andet, kunde det være, det kunde genkalde noget i Deres Erindring. Derfor vil jeg lige gøre Dem opmærksom paa, at Viceadmiral *Rechnitzer* i sin mundtlige Forklaring over for Kommissionen har oplyst, at De har været til Stede i Mødet den 5. April om Eftermiddagen sammen med ham hos Udenrigsministeren, og der blev Indberetningen af 4. April fra Kammerherre *Zahle* oplæst i sin Helhed.

Stemann: Jeg har ikke nogen Erindring om det, absolut ikke.

Aksel Møller: Saa frafalder jeg yderligere Spørgsmaal.

Westermann: Plejede Generalen ikke at være med sammen med Direktøren for Marineministeriet i de Møder, der blev afholdt i Udenrigsministeriet? Var det ikke Normen?

Stemann: Jeg vil sige det modsatte. Jeg har jo ingen Begreb om, hvor tit Admiral *Rechnitzer* har været i Udenrigsministeriet, men jeg vilde tro, at han var der meget jævnlige, og jeg har maaske været der — ja, jeg ved ikke: en Gang hveranden Maaned eller saadan noget. Det var uendelig sjældent, jeg var til Møde derovre.

Jeg har nogen Tid efter den 9. April i Krigsministeriet ladet lave en Liste over de Møder, der var afholdt, den er, tror jeg, lavet paa Grundlag af *Alsing Andersens* og de andres Beretninger, en Kontorchef har stillet den op: Møde den og den Dag med de og de Deltagere. Den maa jeg have set dengang og ikke gjort nogen Bemærkning om, at der manglede et saadant Møde, hvor jeg havde været til Stede.

Bomholt: Oberst *Hartz* meddeler i sin Bog, at hans fortrolige Indberetninger fra Berlin, der var deponeret i Krigsministeriet, faldt i Tyskernes Hænder. Er Direktøren vidende om dette Forhold?

Stemann: Ja.

Bomholt: Er det muligt at oplyse noget nærmere derom?

Stemann: Der findes i Krigsministeriet en Hovedrapport om hele den Sag, og det vil sikkert lette Kommissionen, hvis De faar den. Som Direktør for Krigsministeriet lod jeg saa snart det blev mig bekendt — den er paabegyndt den 20. November, kan jeg se, jeg har her en Afskrift af den...

Rager: Hvad Aar?

Stemann: 1943 — lod jeg ved Auditor afhøre alle de Personer, som havde noget Kendskab til Sagen.

Bomholt: Vi vil meget gerne se de paagældende Dokumenter.

Stemann: Ja, hvis Kommissionen vil begære dem hos Krigsministeriet, der ligger de.

Formanden: Det falder lidt uden for selve Spørgsmaalet, vi har, men det kan maaske være af Interesse for Kommissionens Medlemmer at faa dem.

Stemann: Naar man har gjort sig bekendt med den Rapport, kunde der maaske være Anledning til at knytte yderligere Bemærkninger dertil, men jeg tror, det vilde være for vidtløftigt, om jeg sagde noget nu, uden at man i Forvejen kender den Rapport. Det er ikke saaledes, at jeg vil sige, at jeg ikke kan føje noget til den.

Formanden: Vi vil saa anmode Krigsministeriet om at faa Rapporten.

Westermann: Kan Generalen i det væsentligste godkende den Redegørelse,

Oberst *Hartz* har fremsat i sin Bog: »— og saaledes maatte det gaa«?

Stemann: Jeg kan paa det bestemteste ikke godkende noget som helst af det.

Rasmus Hansen: Naar vi nu har Hr. Generalmajor *Stemann* til Stede her, vil jeg gerne benytte Lejligheden til at spørge Dem: Kan De ikke erindre Grunden til, at Oberst *Harrel* i sin Tid blev afskediget? Vi har stillet Spørgsmaalet til Generalløjtnant *Prior*, og vi har stillet Spørgsmaalet til den nuværende Chef for Generalkommandoen, men har ikke derved faaet Klarhed.

Stemann: Hvad har de svaret?

Rasmus Hansen: Vi har ikke faaet Klarhed, de har ikke kunnet give os Forklaring paa, hvorfor han blev afskediget.

Stemann: Jeg mener, der maa foreligge en Indstilling fra Generalløjtnant *Prior* om det; den Sag maa De ogsaa kunne begære oplyst i Krigsministeriet, hvis det ikke ligger ved Sagen her.

Rager: General *Prior* henviste til Dem, og De henviser til ham.

Stemann: Krigsministeriet har alle Akterne. Jeg har ikke nogen private Akter liggende i denne Sag; de maa kunne faas derovre.

Formanden: Saa takker vi Generalen, fordi De er kommet til Stede og har fremsat Deres Udtalelser.

For Kommissionen mødte derefter Oberst Aage Carl Jacob Alexander Hartz.

Formanden: Oberst Hartz! Tør jeg bede Dem nævne Deres fulde Navn og Stilling.

Hartz: Jeg er Oberst, til Raadighed for Krigsministeriet, og mit fulde Navn er *Aage Carl Jacob Alexander Hartz*.

Formanden: Obersten var den 9. April 1940 Chef for 2. Regiment og Garnisonskommandant i Haderslev — hvor længe havde De været det?

Hartz: Jeg kom derned den 1. April 1939 fra min Stilling som Stabschef for Jyske Division.

Formanden: De er maaske bekendt med den Opgave, der er stillet denne Kommission, blandt andet at undersøge samtlige politiske og militære Forhold, som kan tjene til Bedømmelse af, hvorvidt der er Grundlag for at gøre Ansvar gældende over for Ministre eller

andre særlig ansvarlige i Forbindelse med Danmarks Besættelse af tyske Tropper den 9. April.

Der er i Anledning af den af Dem udgivne Bog: »— og saaledes maatte det gaa« fra Kommissionens Side ønsket rettet nogle Spørgsmaal til Dem. Spørgsmaalene er i Forvejen tilsendt Obersten, men før vi begynder, gør jeg opmærksom paa, at de stenografiske Referater af Forhandlingerne her antagelig vil blive offentliggjort, og indtil det finder Sted, paahviler der Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt. Jeg tør gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser.

Hartz: Ja.

Formanden: Det første Spørgsmaal,

der ønskes stillet til Dem, lyder saaledes: Hvorledes virkede det forhøjede Beredskab under Januar-Krisen 1940?

Hartz: Det virkede saadan paa Befolkningen — jeg gaar ud fra det er Civildbefolkningen, man ønsker Oplysning om —, at den blev opskræmt, en Del begyndte at tage Penge ud af Bankerne, og man henvendte sig til Pressen for at faa Oplysninger, og Pressen, bl. a. »Jyd-ske Tidende«, henvendte sig til mig. Jeg havde imidlertid fra min Division, alt-saa fra Generalkommandoen eller Krigsministeriet, Ordre til, naar der kom Henvendelser fra Pressen, at henvise til Krigsministeriet. Det sagde jeg til Redaktøren, og han henvendte sig saa til Krigsministeriet, og 2 Dage efter kom der Ordre til, at det forhøjede Beredskab skulde ophøre. Der kom saa i Pressen Artikler, der sagde, at det hele drejede sig om militære Øvelser.

Formanden: Det næste Spørgsmaal lyder: Den 8. April om Aftenen blev der givet Ordre om Overgang fra Alarmberedskab til forhøjet Beredskab for Styrkerne Nord for Kongeaaen. Hvorledes bedømte Obersen denne Ordre? Og hvorledes virkede den?*)

Hartz: Jeg selv modtog ikke Ordren, da jeg var i Sønderjylland, men jeg fik Kendskab til den ved, at min Chef for 13. Bataillon, Oberstløjtnant *From*, ringede til mig og sagde, at Divisionen havde givet Ordre til at gaa i almindeligt Kantonnement, altsaa i spredt Kantonnement Syd for Vejle Aa, som var tildelt ham, og at Ordren til forhøjet Beredskab altsaa var hævet for hans Vedkommende. Nu vidste jeg, at Situationen nede ved Grænsen var uforandret, Faren bestod stadig væk, jeg stod til Stadsighed i Forbindelse med Grænsegendarmeriet. Jeg gav derfor min Oberstløjtnant følgende Ordre: Jeg annullerer Divisionens Ordre, og De forbliver i Alarmberedskab i de 4 Gaarde, jeg har faaet Melding og Skitse over, saaledes at De staar klar til øjeblikkelig Afmarch. Saa sagde han: Javel, og han blev i Gaardene, men det Tog, som jeg havde haabet, Divisionen havde stillet til Raadighed, kom ikke.

Bomholt: Obersten siger, at Ordren til forhøjet Beredskab Nord for Kongeaaen blev hævet.

Hartz: Ja, den blev ophævet.

Bomholt: Er det den rigtige militære Sprogbrug?

Hartz: Ja, naar det forhøjede Beredskab er ophævet, og der samtidig er givet Ordre til at gaa i spredt Kantonnement, er der ikke Kampberedskab mere for de Tropper, saa tager det en uendelig Tid, inden de mange smaa Enheder atter bliver samlet. Oberstløjtnant *From* raadede dengang over ca. 460 Mand krigsbrugbare Soldater, de var stykket ud i smaa Kvarterer over et mægtigt Areal, saa det krævede mange Timer at faa dem samlet til en bekvem Standplads igen, derfor brød jeg Divisionens Ordre og sagde til ham, at han skulde blive i Alarmberedskab i de fire Gaarde, han havde faaet Ordre til.

Bomholt: Efter Generalkommandoen Meddelelse maa man faa det Indtryk, at der er indført »forhøjet Beredskab«, idet man gaar over fra »Alarmberedskab«, som er højeste Beredskab, til »forhøjet Beredskab«.

Hartz: Nu er det saa længe siden, at jeg maaske løber vild i disse Udtryk: Alarmberedskab og forhøjet Beredskab, men vi var i højeste Beredskab, i Kampberedskab, og jeg fik Melding fra Oberstløjtnanten om, at han har faaet Ordre til, at den Tilstand er ophørt, og at han skal gaa i spredt Kantonnement, og saa hæver jeg den Ordre.

Bomholt: Saa vidt jeg kan skønne, har Obersten i Bogen skrevet: »Forhøjet Beredskab«, hvor der skulde staa »Alarmberedskab«.

Hartz: Det er muligt, det er saa længe siden, jeg har haft med disse Begreber at gøre, saa jeg har maaske sammenblandet dem, det er det samme Kampberedskab, som vi havde i Sønderjylland.

Westermann: Jeg vil gerne spørge Obersten — idet jeg ikke kan godkende, at Obersten ikke skulde kunne kende Forskel paa forhøjet Beredskab og Alarmberedskab —: Har der slet ikke været Alarmberedskab for hele Mandskabet dernede fra om Formiddagen den 8.?

Hartz: Jo, om Morgenens, efter at jeg havde afgivet Melding til Divisionen, fik vi kort efter Ordre til at gaa i Alarmberedskab.

Westermann: I Oberstens egen Bog staar der, at om Morgenens, da Obersten er hos *Paludan-Müller*, kom der Ordre til forhøjet Beredskab.

Hartz: Det er altsaa en Fejlhuskning af mig, det skal være Alarmberedskab.

*) Der henvises til nedenstaaende Tillæg.

Westermann: Og senere om Eftermiddagen blev De ringet op fra Vejle, og Oberstløjtnant *From* meldte Dem, at han af Divisionen havde modtaget Ordre om, at »det forhøjede Beredskab« var hævet for alle Styrker, og at han atter skulde gaa i sine gamle Kvarterer. Ogsaa her er der altsaa en Fejl.

Hartz: Nej, Alarmberedskabet var hævet for hans Vedkommende, han skulde gaa i spredt Kantonnement. Naar jeg skriver »forhøjet Beredskab«, er det, fordi i min Erindring staar »forhøjet Beredskab« som »Kampberedskab«.

Westermann: Jeg forstaar ikke, at en Regimentschef kan tage fejl af Alarmberedskab og forhøjet Beredskab. Obersten skriver selv i Forordet her, at det er en helt rigtig Redegørelse for, hvad der har fundet Sted. Men dette er i afgjort Modstrid med Generalkommandøens Indberetning her til Kommissionen, ifølge hvilken — og det stemmer med alle de andre Indberetninger — der var givet Ordre til forhøjet Beredskab om Eftermiddagen. Jeg forstaar ikke, at Obersten kan hævde, at Oplysningerne i denne Bog er i fuldstændig Overensstemmelse med Sandheden, naar Fremstillingen paa to saa afgørende Punkter er helt vildledende.

Hartz: Det er en Strid om Ord. Det er nu 4—5 Aar siden, jeg beskæftigede mig med disse militærtekniske Udtryk. Naar jeg ikke har brugt Udtrykket »Alarmberedskab«, er det, fordi jeg ikke har haft det i min Tanke, men »forhøjet Beredskab« er det, jeg ogsaa definerer som Kampberedskab. Det er kun en Strid om Ord.

Westermann: Nej, det er ikke en Strid om Ord. Obersten skriver i sin Indledning: »Indholdet af denne Bog er bygget paa mine Notater« (*Hartz:* »med Undtagelse af ...«), med andre Ord paa daglige Notater, og der kan formentlig ikke have staaet »forhøjet Beredskab« i Stedet for »Alarmberedskab«. Det er meget afgørende, om der har været Alarmberedskab eller forhøjet Beredskab, og man maa formode, at en Regimentschef kender Forskellen derpaa.

Hartz: I 1940 vidste jeg fuld Besked, men da jeg skrev Bogen i 1944, har jeg altsaa husket fejl, jeg har altsaa skrevet i Bogen »forhøjet Beredskab«, hvor der skulde have staaet »Alarmberedskab«, men naar jeg nu ved min mundtlige Forklaring her siger, at der ved »forhøjet Beredskab« skal forstaas

»Alarmberedskab«, mener jeg, det maa være tilstrækkeligt.

Westermann: Naar det er skrevet paa Grundlag af Dagbogsoptegnelser, der nedskrives samme Dag, forstaar jeg ikke, at man i Bogen, selv om den skrives i 1944, kan begaa en saa alvorlig Fejl og give Befolkningen, som denne Bog kommer ud til, en saa vildledende Redegørelse som den, her er givet, idet De ikke meddeler noget som helst om, at der var Alarmberedskab, og paa Side 16 siges, at »det forhøjede Beredskab« er hævet paa et Tidspunkt, hvor man gaar fra Alarmberedskab netop til forhøjet Beredskab.

Hartz: Ja, jeg kan ikke se andet, end at det er Ordkløveri. Jeg siger her, at jeg definerer »forhøjet Beredskab« — det gør jeg et Sted i Bogen — som Kampberedskab, altsaa det, som De siger skal være Alarmberedskab, og jeg skriver det saa ned efter Erindringen. Der er ingen Dagbogsoptegnelser fra den 9. April, Dagbogsoptegnelserne er dem, jeg har ført med fra Tyskland, den 9. April er altsaa nedskrevet efter Erindringen. Jeg faar fra Oberstløjtnant *From* en Melding om — naar jeg skal bruge det rigtige Udtryk —, at Alarmberedskabet er hævet for hans Vedkommende, og at han atter skal gaa i spredt Kantonnement. Det væsentlige er, at han skal gaa væk fra Kampberedskab og gaa i spredt Kantonnement — om man saa kalder det det ene eller det andet, er efter min Mening fuldstændig revnende ligegyldigt.

Formanden: Jeg kan ikke godkende Oberstens Udtalelser over for Hr. Westermann, at det er Ordkløveri. I alle de Beretninger, vi har, er der skelnet stærkt mellem »Alarmberedskab« og »forhøjet Beredskab«; derfor er det af stor Betydning, at man er klar over det. I alt Fald kan vi ikke godkende den Opfattelse, Obersten nu gør gældende, at det er ligegyldigt, hvilken Betegnelse man bruger.

Naar Obersten i sin Indledning skriver, at han sidder inde med førstehaands Viden, og at denne Viden bør komme de flest mulige til Kendskab og derefter i næste Afsnit skriver:

»Indholdet af denne Bog er bygget paa mine Notater,«
maa man gaa ud fra, at det gælder hele Indholdet af Bogen og ikke alene den Tid, hvor Obersten har været Militærattaché, og saa begaas der en saa skæbnesvanger Fejl som den, der her er Tale om, en Fejl, der er vildledende over for

Befolkningen (*Hartz*: »Skæbnesvanger« vil jeg ikke tage Stilling til) — jo, det er den; hvis det var rigtigt, at Divisionen og Generalkommandoen den paagældende Dag havde disponeret, som her staar, havde det været overordentlig fordømmende, som de er optraadt.

Hartz: Jeg finder ikke, det er nogen stor Fejl, jeg har begaaet dér; naar min Bataillon fra Kampberedskab gaar over til spredt Kantonnement, altsaa Fredsforhold, er det efter min Mening en grov Fejl; den bevirker, at Bataillonen staar fuldstændig uforberedt og ikke er i min Haand, hvis den atter skal samles.

Westermann: Det er meget afgørende, hvorvidt den staar i Alarmberedskab eller i forhøjet Beredskab. Naar Obersten vil angribe Generalkommandoen og Divisionen saa stærkt, som Obersten gør, maa det gøres paa et rigtigt og sandfærdigt Grundlag, og det, der er gjort Rede for i denne Bog, er positivt urigtigt.

Hartz: Hvis jeg under Besættelsen havde kunnet faa fat i mine Fægtningsberetninger i Krigsministeriet, kunde jeg have skrevet det fuldstændig korrekt, men det var umuligt; jeg skrev Bogen fra Maj til August 1944 under Besættelsen, og da var jeg afskaaret fra alt.

Westermann: Obersten siger, at der ikke var Adgang til Beretningerne. Jeg forstaar stadig ikke, at Obersten i sin Bog her kan skrive, at der var givet Ordre til Oberstløjtnant *From*, at det forhøjede Beredskab var hævet, og derefter skriver Obersten, at Obersten selv gav Ordre til, at man skulde forblive i forhøjet Beredskab.

Hartz: Ja, men Styrkerne er altsaa sat i Alarmberedskab, altsaa Kampberedskab, i Stedet for. Der skulde have staaet »Kampberedskab«, at man skulde forblive i »Kampberedskab«.

Oluf Pedersen: Jeg synes, der maa være to Fejl, ikke alene, at Obersten har forvekslet »Alarmberedskab« og »forhøjet Beredskab«, men ogsaa »forhøjet Beredskab« med »spredt Kantonnement«, for der var ikke givet Ordre til, at de skulde gaa ud i Kantonnement, som om der ingen Fare var.

Hartz: Den Melding fik jeg fra Oberstløjtnant *From*.

Oluf Pedersen: Der er altsaa to Fejl. Ja — »saaledes maatte det gaa«, naar der er saa store Fejl.

Hartz: Jeg kan ikke se den sidste Fejl. Jeg har skrevet i Bogen, at Oberst-

løjtnant *From* meldte mig, at han skulde gaa i spredt Kantonnement.

Oluf Pedersen: Ja, men det er altsaa ikke rigtigt. Den Ordre er ikke givet fra Ministeriet.

Hartz: Saa maa man afhøre Oberstløjtnant *From*, det er det eneste Raad, jeg kan give.

Rasmus Hansen: Fastholder De, Oberst Hartz, den Opfattelse, at der er givet Ordre til at gaa ned fra Kampberedskab til den Tilstand, der var den sædvanlige under fredelige Forhold?

Hartz: Hvorledes jeg bedømte det?

Rasmus Hansen: Nej. Har De opfattet den Besked, der er givet fra Divisionen til 13. Bataillon, saaledes, at man den 8. April om Aftenen skulde gaa ned fra Alarmberedskab — vi kan ogsaa kalde det »Kampberedskab«, for at benytte Deres Udtryk — til den Tilstand, der var den sædvanlige under fredelige Forhold? De har ikke opfattet Beskeden fra Divisionen saaledes, at der er givet Besked om at gaa ned fra Alarmberedskab til forhøjet Beredskab?

Hartz: Jeg har faaet Besked eller Melding fra Oberstløjtnant *From* om, at Kampberedskab var ophævet for hans Vedkomende, han skulde gaa tilbage til spredt fredelig Kantonnement.

Rasmus Hansen: Ja, men dertil føjer De saa i en af Deres Bemærkninger over for Kommissionen dette, at det vil sige, man skulde gaa helt ned til den Tilstand, der var sædvanlig under fredelige Forhold — det er muligt, De har benyttet andre Udtryk, men det var Meningen.

Hartz: Ja, tilbage til den Tilstand, der var, før Kampberedskab blev befaleet.

Formanden: Vi gaar saa videre til det næste Spørgsmaal: Hvorledes kom Obersten den 9. April Morgen i Forbindelse med Jydske Divisionsstab?

Hartz: Pr. Telefon, og den blev gennemført i Løbet af 5 Minutter, altsaa meget hurtigt, idet jeg forlangte den gennemført ekspres paa Grund af Situationen.

Bomholt: Fik Obersten saa Forbindelse med Lederen af Jydske Division?

Hartz: Nej, jeg fik fat i den vagthavende Officer, og jeg bad om at tale med Generalen, men fik den Besked, at han sov.

Bomholt: Hvad skete derefter med Hensyn til Forbindelsen med Generalen, med Staben, Jydske Division?

Hartz: Efter at jeg havde faaet at vide, at Generalen sov, spurgte jeg efter

Stabschefen — han kunde ogsaa give mig Oplysninger —, men han sov ogsaa. Saa spurgte jeg efter Souschefen, men han var gaaet hjem. Saa spurgte jeg, om der var nogen Forholdsordre og fik derpaa Svaret Nej. Saa sagde jeg til den vagthavende Officer, at han skulde melde Generalen, at nu kæmpedes der nede ved Grænsen, og saa lagde jeg Røret paa.

Westermann: Bad Obersten ikke om at maatte tale med Generalen? — Det var jo en vigtig Melding, der var Tale om, at Tyskerne overskred Grænsen, og Obersten havde kort forinden selv været Stabschef ved Jydske Division og vidste derfor, at Generalen var i umiddelbar Nærhed af den vagthavende Officers Telefon.

Hartz: Nej, det gjorde jeg ikke, for Generalen bor ovenpaa, og saa skulde jeg vente, og det havde jeg ikke Tid til i et saadant Øjeblik, nu gjaldt det om hurtigst muligt at faa Alarmstyrkerne sendt paa Plads, og der var mange andre Ting, der skulde gøres, jeg skulde ogsaa sørge for, at de Motorvogne, vi havde ført paa Lister, blev indkaldt. Der var altsaa saa meget at gøre, at jeg ikke havde Tid til at vente.

Rasmus Hansen: Generalmajor *Essemann* har her i Kommissionen oplyst, at faa Minutter efter, at De havde været i Telefonen, var han nede paa sit Kontor. Ringede han Dem saa op efter faa Minutters Forløb for at tale med Dem, da De nu forgæves havde spurgt efter Generalmajoren?

Hartz: Jeg har ikke faaet Forbindelse med ham.

Bomholt: Paa et eller andet givet Tidspunkt maa der vel være fremkommet en Ordre fra Divisionsstaben. Erindrer Obersten, om der fremkom en saadan Ordre, og hvornaar den fremkom?

Hartz: Det bestemte Klokkeslæt kan jeg ikke sige, da jeg ikke har min Fægtningsberetning, men jeg regner med, at det var omkring 6-Tiden. Da kom der altsaa den Ordre, at Regimentet skulde gaa tilbage bag Vejle Aa, hvor jeg skulde melde mig til 7. Regiment, men der var en Tilføjelse, der sagde, at jeg kunde tage Styrkerne af Cyklistbataillon og Panserværnskompagniet med, men paa det Tidspunkt havde jeg faaet Melding fra Fredericia om, at tyske Styrker var gaaet i Landovre fra Fyn, og dengang havde jeg Meldingen om, at Cyklisterne var kastet tilbage mod Aabenraa, og ude i min venstre Flanke stod Tyskerne. Or-

dren om at gaa tilbage kunde i alt Fald kun udføres ved Hjælp af de Motorvogne, der efterhaanden mødte, og dertil kom saa, at jeg ikke vilde opgive Haderslev uden at faa Kampføling, og kun ved at faa Kampføling kunde jeg maaske redde de Cykliststyrker og de Rester af Panserværnskompagniet fra Søgaard, som endnu var fri, og derfor bestemte jeg mig til at blive og optage Kampen.

Westermann: Skønnede Obersten ikke, at det var saa vigtig en Meddelelse at give Divisionsgeneralen, at Obersten burde have ventet det Par Minutter, indtil Generalen kom til Stede, idet jeg gaar ud fra, at Obersten samtidig med at vente i Telefonen godt kunde have udgivet Ordre til de Officerer, der var til Stede i Oberstens Kvarter?

Hartz: Jeg fandt det ikke nødvendigt at vente, til Generalen var kommet op og var kommet til Telefonen, han skulde jo ned paa Kontoret ogsaa, og han fik jo Orientering af den vagthavende Officer om, hvad der skete. Derfor ansaa jeg Begivenhederne nede i Sønderjylland og Forholdene for mit eget Vedkommende for saa vigtige, at det krævede min hele Interesse.

Westermann: Det vil altsaa sige, at Obersten skønnede, at General *Essemann*, Divisionsgeneralen, havde faaet en fuldgyldig Melding om, hvad der skete, at der med andre Ord ikke forliste noget ved, at Obersten ikke fik direkte Forbindelse med Generalen?

Hartz: Ja.

Bomholt: Jeg forstaar det saadan, at Obersten bedømte den fra Divisionen givne Ordre i den øjeblikkelige Situation som værende forkert.

Hartz: Ja, det afhænger fuldstændig af Meldingsgrundlaget. Hvis Divisionen havde faaet Kendskab til de Styrker, der nu stod i min Ryg ved Fredericia, vilde den antagelig ikke have givet mig den Ordre om at gaa tilbage, for hvordan skulde jeg komme tilbage? Altsaa, vurdere Divisionens Ordre kan jeg ikke, uden at jeg ved, hvad der forelaa for Divisionen.

Bomholt: Men Obersten mente efter bedste Overbevisning at maatte handle imod?

Hartz: Ja, fordi Styrkerne, der havde kæmpet Syd for Haderslev, altsaa fra Grænsen og opefter, havde et vist Krav paa at blive støttet under deres Tilbagegang og maaske reddet.

Formanden: Hvad var Aarsagen til,

at Kampen i Haderslev først blev standset Kl. 9? Var der Uklarhed med Hensyn til de telefoniske Ordre om at standse Kampen?

Hartz: Nej, de telefoniske Ordre var klare nok. Først kom min egen Adjutant. Han blev kaldt over til Telefonen, det var tværs over den ildbestrøgne Gade, og han kom saa tilbage og meldte mig, at der var Telefonordre om, at Kampen skulde ophøre. Saa spurgte jeg: Hvem har givet denne Ordre? Det havde han i hele den Spænding, han havde været i, glemt at spørge om. Nu er der i Haderslev mange danske Nazister, og der er mange Tyskere, der taler udmærket Dansk, saa man kunde ikke vide, om det ikke var en af dem, og paa en anonym Telefonordre kunde jeg derfor ikke standse Kampen. Saa skete det ganske kort efter, at Bataillonsadjudanten blev kaldt til Telefonen, og efter paa samme Maade at være gaaet over Gaden, kom han tilbage med den samme Ordre. Kampen skulde ophøre. Det var klart nok. Jeg spurgte ham: Hvem har givet Ordren? Han sagde, at det havde han ikke spurgt om. Det var det samme som før. Man kan forstaa, at Folk, der er i Livsfare, som gør den Bedrift under Ild at løbe over Gaden, er i saa stor Spænding, at de udmærket godt — det er menneskeligt — kan glemme det. Men altsaa, paa disse to Telefonordrer reagerede jeg ikke.

Rager: Hvad var Klokken omtrent, da den kom?

Hartz: Det kan jeg ikke huske; det vil jeg ikke udtale mig om. — Saa var der Spørgsmaalet om, hvorfor Kampen først standsede Kl. 9. Den standsede ved Halvntiden ca. — jeg kan ikke sige det bestemt, uden at jeg har min Fægtningsberetning — nede ved Broen, hvor jeg stod, men dér havde jeg faaet den skriftlige Ordre af min Skriver, og saa satte jeg et Haandklæde paa en Bajonet og gik frem, og saa blev jeg kørt op til den tyske General, men jeg stoppede kun Kampen dér ved Møllen, idet jeg ventede, at Tyskerne, som det ellers er Skik og Brug, ogsaa vilde vente ved Spærringen, indtil jeg kom tilbage, indtil den Forhandling, som skulde finde Sted, var afsluttet. Men da jeg var oppe ved Generalen og sagde, at efter min Regerings Ordre skulde jeg standse Kampen, saa begyndte de igen at skyde, og jeg troede, at det var ved de to andre Broer, og da saa Generalen spørger mig, hvorfor

Kampen blusser op, siger jeg: Vi ligger paa en bred Front; saa bad han mig om at stoppe Kampen og laante mig et Automobil, og saa kørte vi ud. Jeg opdagede da, at det ikke var nede ved Kanalen, men oppe ved Kasernen, at Tyskerne, medens jeg havde været borte, havde ryddet Spærringen og fortsat deres March gennem Haderslev og derfor blev beskudt ved Kasernen. Det var altsaa paa Trods af almindelig Skik og Brug. Derfor stoppede Kampen først Kl. 9.

Bomholt: Har det ved senere Undersøgelser vist sig, om de to første Telefonopringninger var autentiske nok?

Hartz: Saa vidt jeg har faaet oplyst, var disse Telefonopringninger fra Ritmester *Lunding*, som var i Sønderjylland, men det fik jeg først at vide længe efter.

Westermann: Det forekommer mig meget ejendommeligt, at to Officerer, som overbringer en Ordre, ikke ved, hvem de har faaet Ordren fra. Jeg vil gerne spørge Obersten: Falder der ikke ogsaa nogen Skyld paa den højere Ledelse for, at de ikke er tilstrækkeligt instrueret om Ordreafgivning?

Hartz: De mener, jeg skulde have instrueret mine Kaptajnløjtnanter om, at de skulde spørge. Det er en almindelig Pligt, at man, naar man faar en Ordre eller Melding, saa altid sikrer sig, hvem der udsender den, men jeg sagde før, at det var menneskeligt at fejle, og hvis De havde været under Beskydning af 20 mm's Granater og Maskingeværid, hvordan vilde De saa selv have reageret? Altsaa, rent menneskeligt tilgiver man saadanne Officerer, naar de begaar en Fejl.

Rager: Jeg vil gerne spørge: Havde det egentlig ikke været den i større Sikkerhed staaende Hr. *Lundings* Pligt at sige til dem: Det er den og den, der afgiver denne Ordre? Maa Skylden ikke hovedsagelig falde paa den ordreafgivende Officer, som formentlig staar i Dækning i Viborg eller et andet Sted?

Hartz: Nej, han var i Sønderjylland.

Rager: Ja, men han var nok i Dækning.

Hartz: Ja, det var han, han var uden for Kampen. Men det er et Spørgsmaal, som *Lunding* maa besvare; om han har sagt det, og de andre i Ophidselsen har glemt Navnet, det kan jeg ikke svare paa. Men det er ogsaa en almindelig Regel, at naar man giver en Ordre eller giver en Melding, saa siger man, hvem man er.

Rager: Tak, saa behøver jeg ikke mere.

Westermann: Jeg er stadig forbavset. Naar de to Officerer her begaar den Fejl, at de ikke ved, hvem de har faaet Ordren fra, saa mener jeg stadigvæk, der ligger en Fejl hos den Ledelse, som ikke har instrueret de Mennesker tilstrækkeligt. Obersten spørger mig, hvorledes jeg vilde reagere i Tilfælde af, at jeg blev beskudt med 20 mm's Kanoner. Jeg vil dertil sige, at det har jeg ogsaa været ude for, og jeg har ikke følt nogen som helst Uro i den Anledning, kan jeg sige, og jeg vil forvente, at en Officer i Hæren selv i en saadan Situation bringer ren og klar Besked.

Hartz: Det er ypperligt, hvis en Officer er saadan, hvis Mennesker er saadan, men alle kan fejle, og disse to har altsaa fejlet i den Henseende, og jeg finder ikke Anledning til at bebrejde dem noget. De to Officerer har udmærket sig ved fremragende Mod, ved at sætte Livet ind paa at modtage en Melding. Jeg mener snarere, man burde dekorere dem.

Westermann: Ja, men de har altsaa tabt Hovedet i den givne Situation?

Hartz: Ja — Spændingen.

Formanden: Vi gaar saa til næste Spørgsmaal: Obersten meddeler i sin Bog: »— og saaledes maatte det gaa«, Side 27—28, at han i April 1941 som Militær-Attaché i Berlin havde Lejlighed til at se de Beretninger, der af Gesandtskabet var sendt til det danske Udenrigsministerium i Dage 1.—8. April, herunder en Genpart af den tyske Armébefaling, der beordrede Invasionen i Danmark, afleveret til Udenrigsminister Munch den 4. April. Kan Obersten udtale sig nærmere om dette sidste Punkt?

Hartz: Ja, da jeg kom som Militærattaché til Berlin, var Kommandørkaptajn *Kjolsen* endnu dernede, og han var meget optaget af, hvad han havde gjort i disse Dage fra den 4. til den 8. April. Han viste mig i sine Arkiver — han havde nemlig ikke brændt Arkiverne, saadan som Gesandtskabet havde, han havde altsaa endnu en Genpart — bl. a. denne Armébefaling, og den omhandlede Invasionen. I Detailler kan jeg ikke huske noget, nu ligger det 4 Aar tilbage, men jeg ved altsaa, at der var denne Armébefaling, og engang under min Periode som Militærattaché, da vi var samlet til en Middag hos Landbrugsattaché *Jacobsen*, kom Talen paa den 9. April, og saa talte jeg om dette, at Regeringen var

vel underrettet, og Udenrigsministeren havde bl. a. faaet denne Genpart af Armébefalingen. Saa siger Minister *Mohr* til mig: Ja, det husker jeg godt, for jeg var Direktør i Udenrigsministeriet dengang, men i denne Armébefaling stod der den 11. som Invasionsdagen. Saa sagde jeg, at om der havde staaet den 9. eller den 11. var i og for sig revnende ligegyldigt, for i en Kriesituation maa man handle i god Tid, og at der stod den 11., var ikke noget Forsvar.

Bomholt: Jeg kan ikke i Hr. *Kjøl-sens* Indberetninger finde noget som helst om denne Genpart af den tyske Armébefaling. Der findes ej heller noget i Generalkommandoens Beretning om det. Det tager sig ejendommeligt ud, at der skulde være afleveret en saadan Armébefaling den 4. April.

Hartz: Jeg gaar ud fra, at Kommissionen har spurgt Kommandørkaptajn *Kjolsen*. Har han ikke talt om den?

Formanden: Nej, det har overhovedet aldrig været nævnt fra nogen, at der var noget saadant.

Hartz: I min Erindring staar det som en Armébefaling, og Minister *Mohr* kunde altsaa ogsaa huske den. Han sagde, at Datoen var den 11.

Westermann: Efter den Afhøring, vi har haft af Kommandørkaptajn *Kjolsen*, og efter det, vi kender til alle Papirerne, har han aldrig haft en saadan Armébefaling i sin Haand, saa det kan ikke have været Kommandørkaptajn *Kjolsen*, man har den fra. De Meddelelser, som den danske Gesandt i Berlin, Minister *Zahle*, sendte hjem, var Meddelelser, man havde faaet fra andre Gesandtskaber, og der var ikke nævnt nogen Dato, hvornaar det skulde finde Sted. Obersten skriver i sin Bog oven i Købet, at *Kjolsen* som Kurér havde afleveret den til den danske Udenrigsminister den 4. April. Dette er urigtigt, idet *Kjolsen* overhovedet ikke har været i København den 4. April. Han har været i København den 1. April, men i hele denne Skrivelse den 1. April var der overhovedet ikke Tale om noget Angreb paa Danmark, saa hele denne Fremstilling her er fuldstændig ukorrekt.

Hartz: Det kan jeg ikke gøre ved, det er *Kjøl-sens* Ord til mig, jeg har refereret.

Rager: Der har oprindeligt i Oberstens Bog i den fjerde Linie staaet: 1. April, men paa en Trykfejlsliste er det rettet til den 4. Jeg vil gerne spørge:

Hvad er Motiveringen, hvilke Oplysninger har ført til denne Rettelse, for det var den 1., *Kjølser* var her.

Hartz: Jeg kan ikke huske Datoen.

Rager: Nej, men det er da en Trykfejlsliste, det staar i. Der var kun to Trykfejl. Derfor mener jeg, at Obersten formentlig maa kunne huske, hvem der har gjort opmærksom paa, at der var den Trykfejl.

Hartz: Jeg vidste altsaa, at *Kjølser* havde været heroppe, men om det var den 1. eller den 4., vidste jeg ikke, og da jeg saa var i Tvivl, mente jeg, at den 4. maaske var den rigtige.

Bomholt: Men Obersten mener altsaa at have hørt denne Fremstilling af Kommandørkaptajn *Kjølser*?

Hartz: Ja.

Bomholt: Og mener at have set Dokumentet?

Hartz: Ja.

Hjermind: Ja, det er denne Armébefaling, som naturligvis optager os særligt, fordi Obersten tilsyneladende er det eneste Menneske, der endnu erindrer denne Armébefaling. Ved denne Lejlighed, hvor De drøftede det med Kommandørkaptajn *Kjølser*, hvis Afløser De skulde være ...

Hartz: Nej, ikke Afløser.

Hjermind: ... hvis Afløser som Marineattaché De naturligvis ikke skulde være, men hvis Stilling De vel alligevel i et vist Omfang kom til at overtage i Berlin. Men jeg vil spørge Dem, om De var inde paa over for Hr. *Kjølser*, hvorfra han havde sine Oplysninger, særlig vedrørende denne Armébefaling, der jo var et ganske usædvanligt Dokument.

Hartz: Hvor *Kjølser* har haft sine Oplysninger fra, ved jeg ikke. Hans Forbindelser var jo andre end dem, jeg senere søgte. Jeg søgte jo mine Forbindelser mellem Militærattachéer og Luftfartsattachéer, hvorimod han søgte sine Forbindelser mellem Marineattachéer og ogsaa mellem Militærattachéerne, indtil jeg kom derved.

Hjermind: Ja, men hvis *Kjølser* har haft saa fortrinlige Forbindelser, der ligefrem overgiver ham Armébefalingerne, saa kunde det maaske have været naturligt, om man havde spurgt, hvor han havde dem fra, at ikke den Kilde skulde gaa tabt ved, at *Kjølser* rejste derfra.

Hartz: Jeg fandt det ikke nødvendigt, for jeg fik hurtigt mine egne Forbindelser, som var lige saa gode, og i mine Rapporter havde jeg lige saa gode Oplysninger fra den tyske Hær og den tyske Rustningsindustri og mange andre. Jeg behøvede ikke at tage hans Forbindelser.

Hjermind: Kan De huske noget som helst nærmere om Indholdet af denne Armébefaling?

Hartz: Nej, det kan jeg ikke, jeg kan kun huske, at Invasionen var beordret.

Formanden: Men Obersten skriver, at De har set denne Armébefaling.

Hartz: Ja.

Formanden: Det lyder jo ganske uforstaaeligt, da der hverken fra Ministeriet eller fra Hr. *Kjølser* — der ellers ikke har tilbageholdt noget — er nævnt noget om dette, og hvis der virkelig forelaa en Armébefaling, vilde det have været et ganske andet Grundlag end de Forlydender, som Marineattachéen og Gesandtskabet kom med.

Rasmus Hansen: Er De sikker paa, Oberst Hartz, at Direktør *Mohr* over for Dem bekræftede, at han havde set en Genpart af denne Armébefaling?

Hartz: Han sagde til mig, at han kendte den, men at Datoen var den 11.

Hjermind: Jeg vil blot spørge Dem: Hvilke Personer har efter Oberstens Opfattelse set denne Armébefaling eller haft Kendskab til denne Armébefaling?

Hartz: Efter min Mening har *Kjølser* personlig afleveret den til Ministeren.

Hjermind: Til hvem andre?

Hartz: Efter hans Oplysninger til mig?

Hjermind: Hvem andre har været til Stede ved den Lejlighed, hvor De drøftede (*Hartz:* Hvor?). De siger, det var ved et Middagsselskab, man kom ind paa det. Hvem andre?

Hartz: Hos Landbrugsattaché *Jacobsen*.

Hjermind: Var der andre til Stede?

Hartz: Ja, men jeg kan ikke huske, hvor mange af Legationen, der var. Det var en Middag, som Landbrugsattachéen afholdt, hvor Minister *Mohr* var med*). Maaske har ogsaa Handelsattaché *Kruse* været til Stede.

Chr. Christiansen: *Steensen-Leth*, var han ogsaa med?

*) Om Minister Mohrs, Landbrugsattaché Jacobsens og Marineattaché Kjølserns Erklæringer, se Tilæggene nedenfor.

Hartz: *Steensen-Leth*, ja, det husker jeg ikke, om Legationsraaden var med.

Westermann: Obersten siger, at Obersten mener, at *Kjolsen* personlig har afleveret til Udenrigsministeren herhjemme denne Armébefaling. Da *Kjolsen* kun har været her den 1. April, maa det altsaa være den Dag, den skulde være afleveret til den danske Udenrigsminister i København. Jeg vil gerne spørge, om Obersten mener, at *Kjolsen* skulde have modtaget en saadan Armébefaling uden at gøre den danske Gesandt i Berlin, *Zahle*, bekendt med den?

Hartz: Det tror jeg ikke, han har sikkert orienteret Minister *Zahle*. Minister *Zahle* var meget interesseret i alt, hvad der foregik hos Vaabenattachéerne, saa jeg gaar ud fra, at Kommandørkapitajn *Kjolsen* har orienteret ham.

Westermann: Hvorledes skulde Minister *Zahle* da undgaa at sende den hjem til Udenrigsministeren?

Hartz: Jeg mener, det var Minister *Zahle*, der sendte *Kjolsen* hjem med den og sin egen Rapport.

Westermann: Den 1. April?

Hartz: Den 1. April, hvis det er den Dato, *Kjolsen* var her.

Rasmus Hansen: Kan De huske, Oberst Hartz, om Landbrugsattaché *Jacobsen* overværede Samtalen med Direktør *Mohr* (*Hartz:* Ja), hvor han bekræftede, at han, medens han var Direktør i Udenrigsministeriet, havde set denne Armébefaling?

Hartz: Ja, Landbrugsattachéen sad paa den anden Side af Bordet.

Aksel Møller: Er De fuldkommen sikker paa, Hr. Oberst, at denne Armébefaling har været Hr. *Kjolsen* i Hænde før den 9. April, og at det altsaa ikke er et Aktstykke, han paa en eller anden Maade har faaet efter den 9. April?

Hartz: Nej, det kan jeg ikke sige, men den hørte med til de Dokumenter, som *Kjolsen* havde opbevaret. Hvornaar *Kjolsen* har faaet den, kan jeg ikke udtale mig om, men han vilde da ikke begaa et Falsum over for mig.

Aksel Møller: Nej, Hr. Oberst, men De siger, at *Kjolsen*, som talte med ham den 1. April, havde denne Armébefaling med til Udenrigsministeren i København?

Hartz: Ja, han sagde, at Udenrigsministeren læste den, puttede den i Lommen, han sagde ikke noget.

Aksel Møller: Er De fuldstændig sikker paa, at det var en Armébefaling?

Hartz: Ja, saa sikker paa det, som man kan erindre en Samtale, der har fundet Sted.

Aksel Møller: Hr. Oberst, De har haft Aktstykket i Haanden?

Hartz: Jeg har set Genparten, og som sagt, det blev bekræftet af Minister *Mohr*, han rettede bare Datoen fra den 9. til den 11.

Westermann: Det er med Hensyn til Datoen. Er Obersten ogsaa sikker paa, at Minister *Mohr* virkelig har hævdet, at der stod Dato i den Indberetning, der var Tale om?

Hartz: Ja, han sagde, at der stod i denne Befaling, at Invasionen skulde finde Sted den 11.

Westermann: Maa jeg spørge, om Obersten erindrer, om der var Vidner paa denne Samtale med Minister *Mohr*?

Hartz: Ja, det var jo efter en Midtag hos Landbrugsattachéen.

Rager: Der er en Divergens, siger Obersten, mellem Datoen den 9. og den 11., og Minister *Mohr* hævder, at der skal staa den 11. Men da denne Samtale fandt Sted, maatte man jo umiddelbart efter — det var da ret vigtigt — have kunnet se det efter i Genparten. Det gjorde man ikke?

Hartz: Nej, for *Kjolsen* var udvist dengang.

Rager: Men Genparten var der ikke længere?

Hartz: Nej, det var hans private Arkiv.

Rager: Udmærket, Tak.

Formanden: Saa takker vi Obersten, fordi De kom til Stede og udtalte Dem.

Afhøringen sluttet Kl. 11.25.

Tillæg.

1) Endvidere er fra Oberst *Hartz* modtaget nedenstaaende supplerende Udtalelse vedrørende Spørgsmaal 2, som Obersten ikke mente var blevet besvaret under Afhøringen.

Spørgsmaal 2: Den 8. April om Aftenen blev der givet Ordre om Overgang fra „Alarmberedskabet“ til „forhøjet Beredskab“ for Styrkerne Nord for Kongeaaen. Hvorledes bedømte Obersten denne Ordre? Og hvorledes virkede den?

Paa Grund af vor Lovgivningsmagts Stilling til Forsvarssagen før vort Lands Besættelse har jeg ikke tidligere interesseret mig særligt for Politik og dennes Udøvere herhjemme, derfor kender jeg desværre ingen af Kommissionens Medlemmer. Men under den interessante Diskussion om „Alarmberedskab“ og „forhøjet Beredskab“ var der et af de ærede Medlemmer, der meget energisk bed sig fast i den — som det synes ham — alvorlige Fejlhuskning, at jeg i *Bogen* havde skrevet „Forhøjet Beredskab“ i Stedet for „Alarmberedskab“. Efter min Mening var det ligegyldigt, idet Kærnen var, at Divisionen ved at hæve Alarmberedskabet vilde sprede Bataillon ud i hele dens udstrakte Kantonnement og derved udelukke Muligheden for en Anvendelse af den til Forstærkning af mine Styrker i Haderslev. Derfor annullerede jeg *Divisionens Ordre* og meldte det ikke til denne, for at den ikke skulde give Kontraordre.

Jeg er dog taknemmelig over at blive gjort opmærksom paa den formelle Fejl, jeg har begaaet i *Bogen*, og skal selvfølgelig i et eventuelt nyt Oplag sørge for at faa den rettet paa Side 15 og 16. Men Diskussionen gav Anledning til, at Spørgsmaal 2 slet ikke blev besvaret, og da jeg mener, at det kan have sin Interesse, skal jeg gøre det nedenfor:

a. Hvorledes bedømte Obersten denne Ordre?

Jeg vidste af Situationsmeldingerne fra Grænsen, at de tyske Hærstyrkers Placering var uforandret. Der var altsaa ingen Afspænding, Faren var stadig akut. — Naar Divisionen ophævede Alarmberedskabet for alle Styrker Nord for Kongeaaen, maatte det ske efter Ordre fra Generalkommandoen (Krigsministeriet, Regeringen) og altsaa gælde for hele Landet. Jeg tænkte derfor, at man i Regeringen kun ventede et Angreb over Landegrænsen og saa kun ønskede at kæmpe med de Smaastyrker, der stod i Sønderjylland, for at kunne sige *dels* til Sønderjyderne: „Vi svigtede Jer ikke, vi gjorde, hvad vi kunde med de Styrker, vi havde“, *dels* til Vestmagterne: „Vi har forsvaret os efter ringe Evne“.

Det var de Tanker, jeg gjorde mig, da jeg af 13. Bataillon blev underrettet om *Divisionens Ordre*.

b. Og hvorledes virkede den?

Jeg annullerede Ordren.

2)

O. C. MOHR

p. t. Hotel d'Angleterre.

*København, den 16. August 1945.**Den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45, Rigsdagen.*

I Besvarelse af Kommissionens Skrivelse af 15. ds. tillader jeg mig at meddele, at jeg aldrig nogensinde har hørt om — endsige set — den ommeldte Genpart af en tysk Armébefaling, der beordrede Invasionen i Danmark.

Paastanden om min Tilstedeværelse ved et Selskab i April 1941, hvor det paagældende Dokument skulde have været forevist, maa bero paa en Erindringsforskydning hos Oberst Hartz. Jeg ankom iøvrigt ikke til Berlin før Slutningen af Juni 1941.

Jeg har kun een Gang med Oberst Hartz drøftet Begivenhederne omkring 9. April 1940. Det var i September 1943, da vi boede sammen i et Kvarter udenfor Berlin.

Obersten nævnede da ved en Lejlighed, at den danske Hærledelse i Henhold til Gesandtskabets Beretninger burde have forudset det tyske Angreb netop den 9. April og have været i højeste Alarmberedskab, (Obersten nævnede kun Gesandtskabets Beretninger i al Almindelighed og ikke nogetsomhelst om en Genpart af en tysk Armébefaling). Jeg svarede, at jeg kendte Gesandtskabets Beretninger, men *hvis* den danske Hærledelse i Henhold til disse havde ventet et tysk Angreb, vilde den vel snarere have ventet det den 11. og ikke den 9. April. Jeg tænkte i saa Henseende paa Gesandtskabets Beretning om, at Flaaden, der henlaa ved den tyske Østersøkyst, var afgaaet med ukendt Bestemmelsessted og med formodet Ankomst den 11. April.

Maaske kan denne Bemærkning fra min Side være det spinkle Grundlag, paa hvilket Oberst Hartz' Paastand er baseret.

Kommissionens ærbødige

O. C. Mohr.

3)

STATSKONSULENT A. P. JACOBSEN

*Lergaard pr. Skibby, den 16. August 1945.**Til Den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.*

I Besvarelse af Kommissionens Skrivelse af 15. ds. maa jeg tillade mig at anføre, at jeg ikke erindrer at have set den omhandlede tyske Armébefaling. Jeg er ikke klar over, hvilket Selskab i April 1941 Oberst Hartz sigter til, og kan i Øjeblikket overhovedet ikke erindre bestemte Selskaber eller Drøftelser fra April 1941.

Første Gang jeg hørte om de tyske Overfaldsplaner, var Torsdag d. 4. April 1940. Denne Dags Formiddag ringede Kommandørkaptajn Kjølsten til mig og spurgte efter Legationsraad Steensen-Leth, der netop sad hos mig paa mit Kontor i Gesandtskabet. Kjølsten bad St.-Leth komme straks, da der forelaa noget meget vigtigt. Lidt senere gik jeg over til Kammerherre Zahle, som fortalte mig, at der forelaa Underretning om, at Tyskland vilde besætte Danmark i den kommende Uge. Kammerherren nævnte ingen bestemte Dage. Samme Dags Eftermiddag blev Legationssekretær Schön sendt til København med Kurérpost.

Det er mig derfor uforstaaeligt, at Kjølsten skulde have afleveret en tysk Armébefaling ang. Invasionen til den danske Udenrigsminister d. 1. (eller d. 4.) April 1940. Den 1. April kan Kjølsten formentlig ikke have haft Underretning om Besættelsesplanen, og den 4. April var han i Berlin.

A. P. Jacobsen.

4)

KOMMANDØRKAPTJEN KJØLSEN,
Krokodillegade 22.

—
København, den 16. August 1945.

Til Den af Folketinget under 15. Juni 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Under Henvisning til Kommissionens Skrivelse af 15. ds. vedrørende visse af fhv. Militærattaché ved det danske Gesandtskab i Berlin Oberst Aage Hartz fremsatte Udtalelser dels i hans Bog „— og saaledes maatte det ske“, dels i Kommissionens Møde den 15. ds., skal jeg herved erklære, at man ikke i det danske Gesandtskab i Berlin har været i Besiddelse af en Genpart af en saadan tysk Armébefaling, og at Oberst Hartz' Udtalelser antagelig maa bero paa en Erindringsforskydning, idet Obersten i Tidens Løb antagelig maa have forvekslet mine Optegnelser og Papirer vedr. 9. April med en saadan Armébefaling, samt at samtlige mundtlige og skriftlige Rapporter fra mig Sagen vedrørende dels fremgaar af mine Udtalelser i Forhøret for Kommissionen den 17. Juli d. A., dels af det Hæfte mærket „9. April 1940“, som jeg ved den Anledning efter Opfordring oversendte til Kommissionen.

Dette Hæfte skal jeg til Slut tillade mig at anmode om at faa tilbage, naar Kommissionen ikke mere har Brug herfor, eller om muligt faa en Afskrift af samme, da det er det eneste Eksempplar, der var i min Besiddelse.

F. Kjølsten.

Onsdag den 5. September Kl. 9 1/2.

For Kommissionen mødte fhv. Udenrigsminister, Dr. phil. P. Munch.

Formanden: Hr. fhv. Udenrigsminister Munch! Paa Grundlag af den af Dem efter Kommissionens Ønske hertil fremsendte Beretning om Deres Deltagelse i Forhandlinger og Beslutninger i Forbindelse med Begivenhederne omkring den 9. April 1940, og ud fra det øvrige Materiale, der foreligger for Kommissionen, navnlig en Række fra Udenrigsministeriet modtagne Akter, har man til Hensigt at stille Dem en Række Spørgsmaal, som man ønsker mundtligt besvaret.

Spørgsmaalene er i Forvejen tilstillet Dem skriftligt, men jeg gør, før De tager Ordet, opmærksom paa, at de stenoграфiske Referater af Forhandlingerne her antagelig vil blive offentliggjort, og indtil det finder Sted, paahviler der Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt. Jeg tør gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser.

P. Munch: Ja.

Formanden: Det første Spørgsmaal lyder: Var Udenrigsministeren gjort bekendt med de af Generalkommandoen fra Foraaret 1939 til 9. April 1940 foreslaaede Beredskabsforanstaltninger? I bekræftende Fald: Støttede Udenrigsministeren disse Bestræbelser for større Beredskab eller anbefalede han at lade Forslagene ligge? En Begrundelse for Udenrigsministerens Stilling ønskes.

Dr. Munch har ønsket, at de to nævnte Spørgsmaal blev behandlet under eet.

P. Munch: Paa disse to første Spørgsmaal kan jeg svare: Jeg blev bekendt med de Beredskabsforanstaltninger, som Forsvarsministeren stillede Forslag om i Ministeriet. Jeg sluttede mig til de Forslag, han stillede. I Henhold til dem gennemførtes der inden for den nævnte Periode en lang Række Foranstaltninger, Indkaldelser, Beredskabskøb o. s. v. De trufne Foranstaltninger ansaa jeg for vel egnede til Løsning af Neutralitetsopgaverne. I December 1939 nedsattes jo et 8 Mands Udvalg inden for det i Forvejen bestaaende 21 Mands Udvalg med den Opgave at forhandle med Forsvarsmini-

steren om de militære Spørgsmaal og Ønsker, der opstod. Forsvarsministeren var saaledes i regelmæssig Forbindelse med Repræsentanter for de fire Partier ved Overvejelsen af disse. Jeg deltog *ikke* i disse Forhandlinger, men jeg forstod, at disse foregik i god Forstaaelse mellem Ministeren og Udvalgets Medlemmer, og at der ikke fremkom Tvivlsspørgsmaal om Beredskabets Omfang, som der var Grund til at forelægge Ministeriet.

Arnth Jensen: Dr. Munch oplyste, at han var gjort bekendt med de Forslag, som blev forelagt Ministeriet, og at han dèr sluttede sig til de Forslag, Forsvarsministeren forelagde. Men Spørgsmaalet er ikke dermed afgjort. Spørgsmaalet er, om Dr. Munch erindrer, at han er gjort bekendt med forskellige Forslag, som lige fra 1939 og til April 1940 blev forelagt Forsvarsministeren af Generalkommandoen, jeg tænker her bl. a. paa Forslag allerede i April 1939, jeg tænker paa Forslag fra 1. September 1939, jeg tænker paa Forslag fra General Prior af 4. November og for øvrigt paa en hel lang Række Forslag, der, saa vidt jeg kan se, er stillet lige til Slutningen af Februar Maaned. Disse Forslag bærer nemlig i de Akter, vi har, Paategning om, at de ikke er ekspederet videre, men Spørgsmaalet er, om Forsvarsministeren har holdt disse Forslag for sig selv, eller om han har gjort Udenrigsministeren bekendt med, at saadanne Forslag er stillet fra Værnscheferne.

P. Munch: Jeg har hørt, at en Række saadanne Forslag blev drøftet i 8 Mands Udvalget og jeg gik ud fra, at hvis Forhandlingerne mellem Forsvarsministeren og 8 Mands Udvalget førte til noget, vilde de komme til Ministeriet. Iblandt de Forslag, som førte til noget, var det store Forslag om Indkøb i Foraaret 1940, jeg tror for 60—65 Millioner, som der dengang blev Tilslutning til. De andre enkelte Forslag har jeg ikke fulgt, jeg har hørt om dem, at de forhandlede i 8 Mands Udvalget, men de er ikke ellers kommet til Forhandling inden for Ministeriet, før de var behandlet dèr, og man var kommet til et Resultat.

Arnth Jensen: Jeg spørger Dr. Munch

direkte: Var Dr. Munch bekendt med Overkommandoens Ønske eller egentlige Krav om større Beredskabsstyrke?

P. Munch: Jeg har vidst, at der var Tanker fremme derom i 8 Mands Udvalget, men at de ikke førte til noget Resultat, og derfor har vi ikke ført nogen Forhandling imellem Ministrene om det.

Arnth Jensen: Mener De, Dr. Munch, ikke som Udenrigsminister paa Grundlag af de Beretninger, De har faaet, og paa Grundlag af hele den udenrigspolitiske Situation, at den Sikringsstyrke, det Beredskab, vi havde, var for ringe til at imødegaa et eventuelt Angreb?

P. Munch: Min Opfattelse deraf var, som jeg tror, jeg nævnte før, at til Løsning af de Neutralitetsopgaver, der forelaa for Danmark, var det Beredskab, der fandtes, tilfredsstillende, og at over for et virkeligt Stormagtsangreb vilde en Forøgelse af Beredskabsstyrken ikke kunne bringe Resultater af Betydning.

Rager: Arnth Jensen kom ind paa at spørge Dr. Munch, om de udenrigsministerielle Meddelelser, der kom — og det er ogsaa det, der særlig maa interessere her —, de foreliggende Afskrifter af Udtalelser, som Churchill er kommet med, dem kender Dr. Munch sikkert, men jeg vil spørge Dr. Munch, om der er kommet andre Meddelelser om Stillingen i England eller Norge eller Sverige med Hensyn til vort Beredskab, om vort Beredskab er blevet kritiseret paa en saadan Maade, at der derfor var Grund til at gribe ind fra Udenrigsministerens Side?

P. Munch: Der er ikke til mig kommet nogen som helst Kritik fra fremmede Magter med Hensyn til vort Beredskabs Styrke og Omfang, det har jeg aldrig staaet over for. Min Opfattelse er, at alle gik ud fra, at det var umuligt for de vestlige Stormagter at gribe ind over for Begivenheder i Danmark, og det stod klart for Bevidstheden baade i Aarene nærmest forud for Krigen og under selve Krigen. Forholdet var jo dette, at man hyppig fik det Indtryk, navnlig af de engelske toneangivende Ministres Stilling i saa Henseende. Et af de Udtryk, som maaske er kommet stærkest frem, kom i Foraaret 1937, da Statsminister *Stauning* var paa Besøg i England, og da han der talte dels med Premierminister *Baldwin* og dels — og mere indgaaende — med Udenrigsminister *Eden*. Da kom han ind paa det Spørgsmaal, om Danmark kunde vente nogen Sikkerhed over

for den Risiko fra Tyskland, som mange Stater paa det Tidspunkt følte sig truet af, og da sagde *Eden* til *Stauning*, at han var glad ved, at Danmark ikke bad om Løfter, idet England vilde være ude af Stand til at give Løfter om Bistand over for de Farer, der eventuelt kunde true fra tysk Side. Det er vel det tydeligste Udtryk, der er fremkommet. Men man gik jo — som det ogsaa kom til Orde i de Udtalelser af *Churchill*, som Hr. *Rager* henviste til — ud fra, at ingen tænkte sig, at Danmark efter sin geografiske Beliggenhed havde nogen virkelig Mulighed for Hjælp fra Vestmagternes Side, hvis det blev angrebet.

Rager: Der var ikke nogen Udtalelse fra nordisk Side, der var ingen Orientering med Hensyn til Sverige og Norge?

P. Munch: Med Hensyn til Sikring for Danmark?

Rager: Ja, eller deres Syn paa Foranstaltninger.

P. Munch: Nej, det var der ikke. Alle vil vide, at der af og til i den svenske Presse var Kritik over for Danmarks Holdning, som jo en Gang imellem førte til Diskussioner her i Danmark, bl. a. efter *Staunings* Tale i Lund i sin Tid, men fra den svenske Regering og Rigsdag er der aldrig fremkommet noget; et nærmere Samarbejde om nogle militære Spørgsmaal rejste *Sandler* i sin Tid — i 1938 — Tanken om samtidig med et Udenrigsministermøde i Oslo, og der sluttede jeg mig samme Dag dertil, og fra den danske Regerings Side var der i det hele taget afgjort Tilslutning til de Tanker, der der var fremme fra *Sandlers* Side. Jeg spurgte ham, hvad han tænkte paa, og han angav saa nogle enkelte Ting, en Luftmeldetjeneste, en Tilpasning af Ammunition og Vaaben, saaledes at man eventuelt kunde hjælpe hinanden med Forsyninger i visse Tilfælde, og derom blev der siden ført en Række Forhandlinger. Fra svensk Side gik Tankerne aldrig ud derover, ikke saaledes i hvert Fald, at noget som helst blev fremført for os og ført ud derover. Fra norsk Side stillede man sig forbeholden over for hele Tanken, men den førte til Forhandlinger mellem Norge og Sverige om Vej anlæg oppe i Finmarken og i det hele taget ved den norsk-svenske Grænse, for at de skulde kunne sikre hinandens Forbindelse i givne Situationer.

Hoff: Dr. Munch begyndte med at sige, at de Forslag, Forsvarsministeren forelagde om Beredskabet i Regeringen,

støttede Dr. Munch, og de blev ogsaa gennemført. Jeg vil gerne spørge, om man i Regeringen var vidende om, at der bestod en ret stor Divergens mellem det, Forsvarsministeren foreslog, og det, man fra Generalkommandoens Side ønskede? Blev det ikke drøftet i Regeringen?

P. Munch: Det har sikkert staaet klart, navnlig efter at 8 Mands Udvalget havde begyndt sine Forhandlinger, at man fra militær Side fremsatte forskellige Ønsker, som under Udvalgsforhandlingerne vel vakte Interesse, men ikke førte til, at der kom noget Forslag fra Udvalgets og Forsvarsministerens Side.

Rasmus Hansen: Erindrer De, Dr. Munch, om der foreligger eller er deporeret i Udenrigsministeriet eller i Statsministeriet noget skriftligt Referat af de Samtaler, som Statsminister *Stauning* førte i 1937 med *Eden* og med den daværende Premierminister *Baldwin*?

P. Munch: Jeg tror, der foreligger en Indberetning fra Grev *Ahlefeldt* om det i Udenrigsministeriet; om der findes noget i Statsministeriet, ved jeg ikke. Samtalen med *Baldwin* var af mere formel Karakter, men Samtalen med *Eden* var mere indgaaende.

Hoff: Man har altsaa ikke i Regeringen drøftet andet end det, som Forsvarsministeren fremsatte af Forslag, altsaa ikke talt om dette med Divergensen mellem den kommanderende General og Ministeren?

P. Munch: Vi har ikke haft det Indtryk, at der var en afgørende Divergens der, og det har Forsvarsministeren sikkert heller ikke haft, men naturligvis er vi altid gaaet ud fra, at man fra militær Side til enhver Tid havde Ønsker om at faa mere Militær. Der forelaa jo gamle Forslag om en helt ny Militærordning af betydelig større Omfang i 1938. Dem har jeg i sin Tid været med til at drøfte med de militære Repræsentanter. Der var den Gang en meget dyb Modsætning mellem Flaadens og Hærens Syn, og det har jeg altsaa i sin Tid været vidende om — den almindelige Modsætning med Hensyn til vort Militærvæsen, som i lang, lang Tid har gjort sig gældende Gang efter Gang.

Kristen Amby: Dr. Munch! De sagde før, at man forstod, mener De, fra alle Sider vor særlige Stilling her i Landet og ogsaa, saa vidt jeg forstod, i England gav Udtryk for, at man i Danmark ikke kunde vente nogen synderlig Hjælp i givet Fald, og Udenrigsminister *Eden*, for-

stod jeg, brugte det Udtryk, at han var glad over, at vi ikke bad om Løfter. Var dette Foranledningen til den Udtalelse, Statsminister *Stauning* omkring Nytaar 1939—40 fremsatte — jeg kan ikke huske selve Ordene, men vi ved vist alle sammen, hvad det drejede sig om —, at Danmark var jo et lille Land med en lang Kyststrækning, og at man ikke kunde regne med, at man kunde faa nogen synderlig Hjælp, hvis nogen vilde angribe os. Vi husker denne Nytaarstale, som senere foranledigede Rigsdagen til 19. Januar Erklæringen. Hvis det var Regeringens almindelige Mening, har jeg svært ved at forstaa, at der blev den Opstandelse over Statsminister *Staunings* Tale, som der gjorde. Jeg vil ogsaa gerne spørge: Var De, Dr. Munch, bekendt med den Tales Indhold, inden den kom frem? — det var jo en Tale, hvis væsentligste Indhold gik ud paa, at vor Stilling var saadan, at vi ikke kunde tage Kampen op mod nogen Stormagt.

P. Munch: Jeg husker nok *Staunings* Udtalelse, jeg tror, det var en Radiotale ved Nytaaret 1940. Den hvilede naturligvis paa hans almindelige Opfattelse af, hvor ringe Forsvarsmuligheder Danmark havde over for et Stormagtsangreb. Jeg er ikke af den Opfattelse, at dette var en Særmening for den daværende Statsminister. Under Debatten om vort Militærvæsen 1937 forstod jeg, at der i Virkeligheden i selve dette Grundsynspunkt var Enighed derom mellem alle Partier, fordi alle Partier anerkendte, at hvis en Stormagt angreb Danmark, vilde Danmark kun kunne gøre en beskeden Modstand; jeg er overbevist om, at Rigsdagsforhandlingerne den Gang i høj Grad giver Udtryk derfor fra de forskellige Sider. Det har sikkert været den almindelige Baggrund for *Staunings* Udtalelser. Jeg blev dengang, noget forbavset over den Opmærksomhed, de vakte, og Spørgsmaalet blev rejst over for mig i Det udenrigspolitiske Nævn dengang, og jeg svarede der, at jeg troede, man i den Iver, der nu var opstaaet om det, lagde mere ind i Statsministerens Udtalelser end det, der var Tanken med dem, og at der ikke deri laa nogen Afvigelse fra den Opfattelse, at de Midler, vi havde, i den givne Situation, inden for det muliges og rimeliges Grænser, skulde benyttes til at opretholde Danmarks Neutralitet. Det svarer til de Udtalelser, som Forsvarsministeren fremsatte dengang, han forelagde Loven af 1937. *Stauning* sagde

siden offentligt, at han var enig i disse Udtalelser. Et Udslag af det Røre, der opstod herom, blev jo denne Januar-vedtagelse i Rigsdagen, jeg tror den 19. Januar 1940, om vor Neutralitets Oprettholdelse ved Hjælp af de Midler, Danmark raadede over.

Kristen Amby: Jeg mener, dette er meget, meget væsentligt. Jeg forstaar godt, at man kan have den Mening, for den havde vel overhovedet alle, at Danmark ikke havde nogen Udsigt til at staa sig i en Stormagtskrig, men det er ikke det, der er Spørgsmaalet. Spørgsmaalet var dette, om vi, hvis vi blev angrebet af en Stormagtsstat, vilde sætte os til Modværge med de Styrker, vi havde — jeg for mit Vedkommende i hvert Fald forstod det paa den Maade, og jeg tror ogsaa, Rigsdagen gjorde det; jeg husker, at den, der udtalte det skarpest, var *Hartvig Frisch*: Hvis vi blev angrebet, ligegyldigt hvorfra, vilde vi bruge de Magtmidler, der stod til vor Raadighed — der kunde strides, om de var store nok, eller de skulde være større, men vi vilde bruge dem. Jeg gaar ud fra, at det betød, at selv om det var en Stormagt, der angreb os, vilde man ikke melde Pas, men bruge de Magtmidler, man havde. Jeg gaar ud fra, at 19. Januar Erklæringen kom som et Svar paa *Staunings* Udtalelser for at sige baade til Verden og til det danske Folk: Ja, men det Værn, vi har, skal bruges. Jeg tror ikke, at man dér havde den Klarhed, jeg forstaar, der var hos Dr. Munch, at i det Øjeblik, der forelaa en villet Krænkelse fra en Stormagt, skulde vi intet gøre, vi skulde kun gøre noget, hvis det var en mer eller mindre tilfældig Neutralitetskrænkelse.

P. Munch: Maa jeg dertil svare, at den Opfattelse, Regeringen og de, der gennemførte Loven af 1937, havde, kommer jo til Udtryk i Forsvarsministerens Forelæggelsestale, og dér siger han, at man vil benytte og tænker sig anvendt de militære Kræfter, man har, imod Krænkelser af Danmarks Neutralitet og-saa i alvorligere Tilfælde, saa vidt der foreligger nogen virkelig Mulighed eller rimelig Mulighed — jeg kan ikke huske Ordene udenad, men det er omtrent saadanne Ord, der blev anvendt. Og det var afgjort under Forudsætning deraf, at Loven i 1937 blev gennemført.

Naar man, som det blev besluttet den Morgen paa Amalienborg, opgav en Kamp den 9. April 1940, var det under

Indtryk af, at der overhovedet ingen Mulighed forelaa for at gennemføre en Modstand i den givne Situation over for en overrumplende Stormagt, der havde ubegrænsede Midler, kan man næsten sige, til sin Raadighed og havde fast Vilje til at gennemføre sit Angreb paa Danmark.

Martin Nielsen: Rigsdagens enstemmige Erklæring af 19. Januar maatte baade Udlandet og det danske Folk opfatte paa den Maade, at man her i Danmark sagde, at Danmark mod et uprovo-keret Angreb vilde forsvare sig med alle til Raadighed staaende Midler — paa anden Maade kunde 19. Januar Erklæringen ikke opfattes, hverken ude eller hjemme. Nu vil jeg gerne spørge: Hvilken praktisk Konsekvens drog Regeringen af det faktiske Direktiv, der her fra Rigsdagens Side blev givet Regeringen? Hvilke praktiske Forholdsregler blev der truffet i Perioden fra 19. Januar til 9. April for at opfylde det Direktiv, Rigsdagen med sin Erklæring havde givet den ansvarlige Regering?

P. Munch: Der blev ikke i den Periode foretaget nye Indkaldelser eller andet tilsvarende; der blev bevilget de Penge, jeg har nævnt før, til Indkøb, og hvad dermed stod i Forbindelse, men man gik ud fra — og det synes altsaa ikke at have fundet Modstand i 8 Mands Udvalget —, at det Beredskab, vi havde, svarede til den Holdning, man havde indtaget ved Erklæringen af 19. Januar 1940. Der er jo flere af de tilstedeværende, som var Medlemmer af 8 Mands Udvalget, og som altsaa bedre end jeg ved, hvorledes man dér har stillet sig over for de Tanker, der kom fra militær Side.

Aksel Møller: Forstod jeg Dr. Munch ret, naar jeg opfattede Deres Svar til *Kristen Amby* derhen, at De var bekendt med Manuskriptet til *Staunings* Nyt-aarstale 1940?

P. Munch: Nej, det svarede jeg ikke, jeg havde ikke set den Tale i Forvejen.

Harald Petersen: Dr. Munch har flere Gange nævnt 8 Mands Udvalget, det var en ret uformel Institution, og jeg gaar da ud fra, at Nedsættelsen af det Udvalg ikke betød, at man tog noget Initiativ fra Regeringens Side, og at Regeringen ikke ved det Udvalgs Nedsættelse delegerede hverken sit Ansvar eller sin Pligt til at skønne over Forholdene til et tilfældigt Udvalg, det var ikke en Lynafleder for Regeringen, det var et Udvalg, man forhandlede med, men Regeringen havde stadig sit Ansvar til selv-

stændigt at øve et Skøn over, hvad der skulde gøres. Jeg forstaar, det er Forholdet.

P. Munch: Ja, det er klart, at Regeringen bevarede sit Ansvar uanset, at det Udvalg var nedsat. Udvalget blev nedsat efter konservativt Ønske den Gang, og Hovedformaalet med det var at holde Kontakt mellem Partierne, Forstaaelse mellem Partierne, paa det militære Omraade.

Martin Nielsen: Jeg opfattede Dr. Munchs Svar paa Spørgsmaalet saaledes, at der i Perioden 19. Januar til 9. April praktisk ikke blev foretaget noget af Regeringen, at Regeringen praktisk ikke foretog sig Foranstaltninger for i hvert Fald at forsøge at opfylde det Direktiv, Erklæringen indeholdt.

P. Munch: Ja, jeg mener, de Foranstaltninger, man havde truffet, var egnede til at opfylde det Direktiv, og at den ene eller anden Indkaldelse eller andet tilsvarende ikke vilde have skabt Danmark virkelig forøgede Muligheder for et Forsvar mod en overrumplende Stormagts Angreb.

Formanden: Der er endnu flere Spørgsmaal. Vi maa nu slutte med dette, vi kan ikke have en Diskussion hele Dagen om, hvad der burde have været foretaget af militære Foranstaltninger i Tiden forud. Jeg synes, vi har faaet Svar paa de stillede Spørgsmaal.

Oluf Pedersen: Det er de Betragtninger, man gør gældende med Hensyn til 19. Januar Erklæringen, der foranlediger mig til først at sige, at jeg har stemt for Erklæringen af 19. Januar; selv om jeg altid er imod Krig med en Stormagt, fandt jeg, at naar man spørger: Vil Danmark forsvare sig? svarer man selvfølgelig: Ja. Det er helt ligetil, det vilde være helt taabeligt, hvis man vilde sige det modsatte. Men desuden foranlediger det mig til at spørge Dr. Munch, om Udenrigsministeren fandt, at Erklæringen af 19. Januar indledede en ny dansk Forsvarspolitik?

P. Munch: Jeg mente, at Erklæringen af 19. Januar nøjagtigt svarede til den Holdning, som var indtaget fra Regeringens Side fra den foregaaende Periode, og som, saa vidt mig bekendt, har faaet sit klareste Udtryk i Forsvarsministerens Forelæggelsestale i 1937, da den nye Militærlov blev gennemført.

Kristen Amby: Saa kan man spørge sig selv om, hvorfor skulde denne Erklæring vedtages, jeg kan ikke forstaa, at

Udenrigsminister Munch ikke modsatte sig denne 19. Januar Erklæring, hvis denne Erklæring ikke sagde andet end det, som Dr. Munch mener, Forsvarsministeren sagde i 1937 ved Fremsættelsen af Forsvarsloven, og i Realiteten ikke sagde andet end det, Statsminister *Stauning* sagde ved Aarsskiftet 1939—40 — den Tale, hvorved Folk blev opskræmt baade her i Danmark og formentlig andetsteds — at vi melder Pas over for Stormagtsangreb —, nu bruger jeg mine egne Ord, jeg kan ikke huske Erklæringens Ordlyd eller de enkelte Talers Ordlyd, men jeg mener at kunne huske, at det største Partis Ordfører den Gang, *Hartwig Frisch*, brugte et meget præcist Udtryk om, hvordan Danmark vilde stille sig i Tilfælde af Angreb: man vilde bruge de Magtmidler, vi raadede over, og der blev ikke skelnet imellem, om det var over for mer eller mindre tilfældige Neutralitetskrænkelser, eller om det var et Angreb fra en Stormagt, man vilde bruge de Magtmidler, der var til Raadighed, og jeg mener, at Rigsdagen opfattede denne Erklæring som et Brud med det, der havde været den tidligere Politik eller Regeringens Politik, der gik ud paa, at naar det drejede sig om et Stormagtsangreb, skulde vi intet gøre. Ellers var der ingen Mening i denne Erklæring.

P. Munch: Anledningen til Erklæringen og Forhandlingerne om denne Erklæring var jo den, at Statsministerens Udtalelser havde vakt Uro og havde givet det Indtryk, at man ikke vilde følge den Linie, som Regeringen og Rigsdagens Flertal tidligere havde stillet sig paa. Dette Indtryk var urigtigt, men Indtrykket fremkom, og for at afbøde dette Indtryk, ønskede man — vel væsentligst fra konservativ Side — en Udtalelse af Rigsdagen. Dette enedes man derefter om gennem en Række Forhandlinger, og jeg mindes ganske tydeligt, at under Forhandlingerne kom det til Orde, at man ikke skulde give Erklæringen en saadan Form, at man derved bandt sig til Ting, som i en given Situation vilde vise sig ganske umulige, saa efter min Mening er Erklæringen Udtryk for den Politik, der hele Tiden var ført, og jeg nærer ingen Tvivl om, at saaledes er den opfattet af Regeringen og Folketingsflertallet.

Formanden: Vi gaar saa til det næste Spørgsmaal, som lyder saaledes: Blev Udenrigsministeren gjort bekendt med, at Værnscheferne i et Møde med Forsvarsministeren den 9. Januar 1940 fremsatte

Ønske om at se Indberetningerne fra Gesandtskaberne? I bekræftende Fald: Hvorledes begrundes det, at dette Ønske ikke blev opfyldt?

P. Munch: Ja, dertil kan jeg svare, at saa vidt mig bekendt er der ikke hverken over for mig personlig eller over for Udenrigsministeriet fremsat nogen Henvendelse om, at Gesandtskabsindberetningerne skulde tilstilles Værnscheferne, og ikke ført nogen Forhandling derom.

Aksel Møller: Det forholder sig saaledes, at ved en Sammenkomst den 9. Januar i Marineministeriet opfordrede Værnscheferne Forsvarsministeren til at skaffe sig Adgang til Indberetningerne fra Gesandterne. Det er blevet os meddelt, at Forsvarsministeren lovede at rette en Henvendelse derom til Udenrigsministeren. Erindrer Dr. Munch stadig væk ikke, om en saadan Henvendelse er kommet til Dem fra Forsvarsministeren?

P. Munch: Nej, jeg har ikke nogen Erindring om en saadan Henvendelse, og det Møde har jeg ikke kendt, eller i hvert Fald ikke faaet Indtryk af, saaledes at det har fæstnet sig i min Bevidsthed. Man kan jo aldrig med absolut Sikkerhed sige, at det ikke har været nævnt i Forbigaaende, at der var Ønske fremme, men jeg har ikke den fjerneste Erindring om, at noget saadant er sket.

Hoff: Vilde Dr. Munch have anset det for rimeligt at efterkomme et saadant Ønske fra Værnscheferne i denne Situation?

P. Munch: Ja, dertil kan jeg svare, at der vilde jo have været, naturligvis, af Hensyn til Gesandterne en Grund til at lægge overordentlig Vægt paa en absolut Diskretion med Hensyn til deres Indberetninger. Jeg vilde jo antage, at hvis der virkelig var kommet en Forhandling om det, saa vilde man have kunnet finde en eller anden Form, under hvilken det kunde ske, men naar der ikke er kommet nogen virkelig Forhandling om det, saa maa det jo betyde, at man ikke fra de militære Myndigheders Side har forfulgt Tanken og lagt en saadan Vægt paa den, at den er kommet frem til Forhandling.

Kristen Amby: Jeg tillader mig, Dr. Munch, at vende tilbage til det Svar, De før gav. De sagde, saa vidt jeg forstod det, at da man forhandlede om Formen for 19. Januar Erklæringen

Formanden: Den er vi færdig med, den kan vi ikke vende tilbage til.

Kristen Amby: Jeg vil gerne have

ført til Protokollen, at man nægter, at Spørgsmaal vedrørende denne

Formanden: Vi har sluttet med det Spørgsmaal.

Kristen Amby: Nej, vi kan ikke slutte med det Spørgsmaal, Hr. Formand, før

Formanden: Er der flere, der ønsker Ordet angaaende det Spørgsmaal, vi drøfter nu. Det er ikke Tilfældet

Kristen Amby: Jeg vil gerne bede om, at Mødet bliver afbrudt.

Arnth Jensen: Dr. Munch nævnte, at hvis der havde været fremsat Ønske fra Værnscheferne, var disse Ønsker muligvis blevet opfyldt. Saa vidt jeg ved, staar der i Aktstykkerne, at de gentagne Gange har spurgt, om de kunde faa disse Indberetninger at se.

P. Munch: Jeg kender ikke noget Eksempel paa det.

Formanden: Der er stillet Forslag om, at Mødet afbrydes. Er det Ønsket, at Mødet skal afbrydes? De, der stemmer derfor, bedes række Haanden i Vejret.

Forslaget *forkastedes* med 12 Stemmer mod 4, 6 stemte ikke.

Formanden: Forslaget er saaledes forkastet. Saa gaar vi til det næste Spørgsmaal: Forelaa der fra Efteraaret 1939 til April 1940 saa beroligende udenrigske Efterretninger, at det maatte anses for unødvendigt at have ekstra Beredskabsmandskab liggende inde, og var det af den Grund, de forskellige Hjemsendelser fandt Sted? I bekræftende Fald, blev da disse Efterretninger forelagt eller refereret for Værnscheferne?

P. Munch: Ja, dertil kan jeg svare, at der fremkom ikke i det nævnte Tidsrum udenrigske Efterretninger, som gav Anledning til Forandringer i Beredskabet. De Hjemsendelser, der fandt Sted, foranledigedes ikke ved Ændringer i de udenrigspolitiske Forhold. Da der ved Krigens Udbrud indkaldtes 5 uddannede Aargange, var det fra første Færd Planen, at de 3 af disse skulde hjemsendes efter kort Tids Øvelse. Da Øvelsen var gennemført, hjemsendtes midt i September disse tre Aargange. Heller ikke de Hjemsendelser, der fandt Sted i December og i Slutningen af Januar, skyldtes Efterretninger af udenrigspolitisk Karakter.

Arnth Jensen: Jeg vil gerne spørge Dr. Munch: Billigede De som Udenrigsminister disse Hjemsendelser?

P. Munch: Ja, jeg har sluttet mig til dem ligesom til Indkaldelserne. Jeg har

forstaaet, at Beredskabet i og for sig ikke tænkte forandret derved, idet det foregik samtidig med, at der var foregaaet en vis Uddannelse af de nye Folk, der var kommet ind.

Arnth Jensen: De var altsaa ikke bekendt med Generalkommandoens Modstand mod, at disse Hjemsendelser fandt Sted?

P. Munch: Jeg mindes ikke, jeg har hørt noget derom. Hvornaar skulde det være?

Arnth Jensen: Saa vidt jeg ved, er det i December Maaned 1939, muligvis ogsaa i Januar 1940.

P. Munch: Jeg er selvfølgelig gaaet ud fra, at man fra de militære Myndigheder ikke var glad ved Hjemsendelserne, men saa vidt mig bekendt har der ikke været nogen Forhandling om det af nærmere Karakter. Hjemsendelsen i Januar har der formodentlig været forhandlet om i 8 Mands Udvalget.

Arnth Jensen: Jeg kan oplyse Dr. Munch om, at den 16. Januar 1940 ligger der en ny Indstilling fra Generalkommandoen om, at Aargangene 1930—33 skulde indkaldes. I Stedet for skete der Hjemsendelser, og Aktstykkerne, der foreligger, havde Paategningen »ingen Ekspedition« og er først kommet tilbage fra Ministeren til Ministeriet den 18. April. Altsaa, den 16. Januar har der ligget en ny Indstilling om Indkaldelse af Aargangene 1930—33. Det kender Dr. Munch ikke noget til?

P. Munch: Jeg kender ikke disse Indstillinger. Jeg ved, at de militære Repræsentanter i 8 Mands Udvalget lige i Begyndelsen af Februar har fremført deres Ønsker dengang, og at dette ikke gav Anledning til Forslag over for Ministeriet og ikke gav det Indtryk i Ministeriet, at der havde været nogen Uoverensstemmelse mellem de politiske Partier i 8 Mands Udvalget.

Formanden: Saa kan vi maaske gaa til det næste Spørgsmaal: Var det efter fremsat Ønske fra Udenrigsministeren, at Regeringen den 16. September 1939 træffer Bestemmelse om, at Troppeplaceringer kun foretages efter direkte Ordre fra Regeringen? I saa Fald: Hvad var Begrundelsen for dette Ønske?

P. Munch: Jeg har ingen Erindring om den omtalte Bestemmelse om, hvorledes Troppeplaceringer skulde afgøres, og kan ikke tænke mig, at jeg har taget Initiativet dertil. Jeg gik paa Forhaand ud fra, at den almindelige bestaaende Ordning

medførte, at Forskydninger af større Omfang eller af principiel Karakter drøftedes af de militære Myndigheder med Forsvarsministeren, og at denne vilde nævne det for mig, hvis han mente, at der forelaa Spørgsmaal af udenrigspolitisk Betydning.

Formanden: Vi gaar saa til næste Spørgsmaal: Er Munch gjort bekendt med Kommandørkaptajn *Kjølens* Indberetninger af 8. Januar og 13. Februar 1940?

P. Munch: Jeg har ingen som helst Erindring om de i Kommandørkaptajn *Kjølens* Pjece omtalte Indberetninger af 8. Januar og 13. Februar 1940, saa de kan ikke være blevet forelagt for mig.

Kristen Amby: De blev indberettet til Viceadmiral *Rechnitzer*, fordi *Kjølens* var Marineattaché. De blev altsaa ikke videreekspereret til Udenrigsministeriet?

P. Munch: Saa vidt jeg forstaar, er Forholdet dette, at det var Indberetninger til Marineministeriet, og at der fra Marineministeriet er sendt Kopier til Udenrigsministeriet af disse Indberetninger, men at disse Kopier ikke er blevet forelagt for mig, og saa vidt jeg ved og har kunnet faa oplyst heller ikke for nogen af de ledende Embedsmænd i Ministeriet — saa vidt det har været muligt for mig at faa det oplyst ved at spørge om det.

Kristen Amby: Det er meget interessant. Det vil altsaa sige, at de er sendt til underordnede Embedsmænd i Udenrigsministeriet, der saa bare har lagt dem til Side uden engang at forelægge disse Kopier for deres overordnede og disse senere for Ministeren?

P. Munch: Ja, de synes at være gaaet ind i Arkivet, og i hvert Fald nu er der ingen af dem, jeg kunde tænke mig at spørge, og som jeg har spurgt, der mindes at have set dem.

Westermann: Det drejer sig her om Marineattachéens Indberetninger, hvis Afsendelse er godkendt af Gesandten i Berlin. En Indberetning som bl. a. den af 8. Januar, hvor Marineattachéen indberetter, at der forestaar en Aggression paa Danmark i Løbet af Foraaret, er det af saa stor Vigtighed, at Udenrigsministeren faar Kendskab til, at jeg gerne vil spørge, om man ikke kan finde ud af, hvem af Udenrigsministeriets Embedsmænd der har begaaet en Forseelse ved at skjule denne Indberetning?

P. Munch: Jeg tør ikke sige noget sikkert om, hvordan det er gaaet, jeg har ikke kunnet faa det oplyst. Det gaar til

Arkivet, og dér har man formodentlig opfattet det som en Ting, der hørte under Behandling i Marineministeriet, og har ikke ført det frem til en Drøftelse i selve Ministeriet. Naar jeg føler mig meget overbevist om, at jeg ikke har set det, saa beror det bl. a. paa, at der i disse efter Hr. *Kjølens* nu fremsatte Meddelelser har staaet noget om en Pression med Hensyn til Baser i Danmark, i Jylland, og jeg mindes med Sikkerhed, at da jeg første Gang omtalte baade over for Ministeriet og over for Partiformændene Gesandtens Indberetning af 4. April, da brugte jeg den Vending, at man maatte lægge Vægt paa den og blive bekymret derved, at det var første Gang, at Danmarks Navn overhovedet blev nævnt i nogen af de Indberetninger.

Hjermind: I Kommandørkaptajn *Kjølens* Bog hedder det paa den første Side om de Informationer, Kommandørkaptajnen fik, at han i Lighed med alle vigtige politiske Indberetninger sendte dem til Marineministeriet i København, medens Kopi af Indberetningen samtidig gik til Udenrigsministeriet i København. Jeg forstaar det saadan, at der ikke kan være Tale om — hvis denne Fremstilling er rigtig —, at det er en Kopi fra Marineministeriet, men at det er en Indberetning direkte paa Gesandtskabets Papir sendt fra Gesandtskabet i Berlin, der kan være blevet behandlet paa den Maade i Udenrigsministeriet, som Tilfældet maa være.

P. Munch: Det maa være en Kopi af hans Indberetning til Marineministeriet, saadan har jeg ogsaa forstaaet hans Pjece.

Hjermind: Ja, men altsaa sendt fra Berlin.

P. Munch: Om den er sendt gennem Marineministeriet eller direkte, det tør jeg ikke have nogen Mening om.

Kristen Amby: Var det da ikke en almindelig Ordre til Udenrigsministeriets Embedsmænd, at Dokumenter af denne Karakter skulde forelægges Udenrigsministeren? Naar man nu hører, at den muligvis kunde gaa ned i Arkivet, uden at der skete videre, faar man det Indtryk, at der har manglet noget med Hensyn til Instruks for disse Embedsmænd.

P. Munch: Ja, vi er jo gaaet ud fra de almindelige Regler, der altid blev fulgt, og de almindelige Regler vilde jo gaa ud paa, at hvis der fremkom noget, som man skønnede var af Interesse, saa gik det til de højere Embedsmænd, som saa bedømte, om det skulde gaa videre til

Udenrigsministeren, men her synes det altsaa ikke at være gaaet til dem.

Aksel Møller: Der er, Hr. Dr. Munch, to Ministre, der har haft en Mulighed for at se disse Indberetninger. Der er Dem, og der er fhv. Forsvarsminister Alsing Andersen. Hvis blot en af de Herrer havde set disse Indberetninger, vilde det saa ikke have givet Anledning til en Drøftelse i Ministermøde?

P. Munch: Ja, det er naturligvis vanskeligt at sige. Saadan som det er fremstillet i Hr. *Kjølens* Bog, var det jo meget vage Meddelelser, han havde her, og derfor er det jo ikke givet, at man vilde have anset det for nødvendigt at føre en Forhandling om det i Ministermøde, men jeg er dog noget tilbøjelig til at tro, netop fordi Danmark var nævnt, som jeg sagde før, at det vilde have medført dette.

Westermann: Jeg fik ikke klart Svar af Dr. Munch paa Spørgsmaalet, om De med Deres Kendskab til Forretningsgangen i Udenrigsministeriet mener, at man vil kunne finde ud af, hvilken Embedsmand der har forset sig ved at skjule dette Dokument, hvor der udtrykkeligt er Tale om en Aggression mod Danmark i Løbet af Foraaret.

P. Munch: Ja, det var der ikke i disse Indberetninger. Der var kun Tale om Pression for at opnaa Baser i Jylland, har jeg forstaaet.

Westermann: Jeg skulde huske meget fejl, om der ikke staaer »Aggression«.

P. Munch: Nej, det staaer der ikke efter min Erindring om det, vi har jo kun Hr. *Kjølens* Pjece.

Westermann: Selv en Pression er dog ...

P. Munch: Ja, ja. Jeg maa antage, at den Embedsmand, der snarest har kunnet se dem, er Arkivaren.

Westermann: Maa jeg have Lov at spørge Dr. Munch, om en Ting kan tænkes at gaa i Arkivet, før den er blevet bearbejdet i Ministeriet, inden den er sorteret? Eller er det Arkivet, der fordeler Posten?

P. Munch: Det er Arkivaren, der skønner over, hvilke Ting der skal gaa til andre, eller hvor de skal gaa hen, naar de kommer ind, før de gaar ind i selve Arkivet.

Westermann: Dr. Munch mener altsaa, at det er Arkivaren, der har bestemt, at denne Skrivelse ikke skulde videre.

P. Munch: Ja, det tør jeg ikke sige, for jeg ved ikke noget bestemt derom. Jeg har engang spurgt ham om disse Indbe-

retninger, og da havde han ikke nogen Erindring om dem.

Bomholt: Kan den Tanke ikke tænkes, at Brevet paa en eller anden Maade er gaaet tabt, saa det overhovedet ikke er kommet til Udenrigsministeriet?

P. Munch: Det er sikkert kommet til Udenrigsministeriet.

Søren P. Larsen: Det lyder da helt fantastisk, at saa vigtige Depecher behandles af en underordnet Embedsmand, som Arkivaren maa siges at være i Forhold til den Rollebesætning, der forefindes i et saa stort Ministerium som Udenrigsministeriet, og at en saadan underordnet Embedsmand kan skønne over, hvad der skal gøres ved Papirerne, og saa faa dem til at forsvinde. Man kommer næsten til at tvivle paa Værdien af at have en saadan Ordning.

Rasmus Hansen: Dr. Munch, har der ikke været en bestemt Regel for, hvorledes Indberetninger fra Gesandtskaberne, i Særdeleshed Indberetninger fra Gesandtskaberne i Berlin, London og Paris, blev behandlet, naar de indgik til Udenrigsministeriet? Det kan ikke have været saaledes, at det var Reglen, at disse Gesandters Indberetninger gik til Arkivaren, for at han skulde skønne over, hvorledes de skulde behandles i Ministeriet.

P. Munch: Gesandtindberetningerne gik efter den almindelige Regel til Kongen, til Statsministeren og til Udenrigsministeren; ikke blot fra de Gesandtskaber, som her er nævnt, men i det hele taget gik de til disse forskellige Personer, og hvis det havde været Gesandtindberetninger, saa er der ikke Tvivl om, at det vilde have været Tilfældet. Det, der her har været Tale om, er jo Kopier, hvor selve Indholdet først og fremmest var gaaet til Marineministeriet. Man kan ikke sige, at Arkivaren er en underordnet Embedsmand i den Forstand, at han er langt nede i Rækken, men han er naturligvis underordnet Direktøren og Afdelingscheferne.

Hartvig Frisch: Jeg vil gerne lige vedrørende dette Punkt gøre en Bemærkning. Jeg har lige selv været Kurér. Da jeg kom hjem fra Amerika, havde jeg en meget stor Kurérsæk med. Til Oplysning for Kommissionen her vil jeg gerne sige, at jeg kan godt forstaa, at Forretningsgangen maa være den nævnte, for denne Kurérsæk indeholdt umaadelig meget Materiale. Da jeg kom med den her til Udenrigsministeriet, blev den baaret op til Arkivet. Naturligvis var meget af Ma-

terialet afsendt fra det paagældende Sted i Washington decideret for at indgaa i Arkivet, men adskilligt Materiale var aktuelt. Efter at jeg har set dette, kan jeg godt forstaa, at med de store Sække, der kommer ind, maa det være Fremgangsmaaden, og at man ikke bare kan vælte den ud paa en Departementschefs Bord. Den maa sorteres.

Formanden: Til Oplysning tjener, at der Side 35 i Aktstykkerne staar en Liste over Gesandtskabsindberetninger til Kongen. Bl. a. er her nævnt Brevet af 1. April 1940, medbragt af Kommandørkaptajn *Kjølser*. Det bekræfter det, som Dr. Munch har sagt om alle disse Indberetninger til Kongen.

Westermann: Ja, det er rigtigt, som Dr. Munch sagde før, at der i Indberetningen af den 8. Januar staar, at man ved et Tryk paa Danmark vilde forsøge paa at faa vort Land til at tillade Opretelsen af tyske Luftbaser i Nordjylland. Det kunde tænkes, at det var en diplomatisk Pression, men i den næste Skrivelse af den 13. Februar staar der, at fra paa-lidelig Side har han erfaret, at efter disse Okkupationsplaner mod Holland og Belgien er der ligeledes indgaaet Overvejelser gaaende ud paa Betimeligheden af, dersom et saadant Fremstød lykkes, da ogsaa at indrette Støttepunkter for den tyske Flaade og Luftmagt i Danmark. Det maa jo betragtes som en militær Operationsplan. Netop en saadan Indberetning kan jeg ikke forstaa, at ingen højere Embedsmand og heller ikke Udenrigsministeren blev gjort bekendt med. Jeg maa synes, at det er ukvalificerede Folk, der har behandlet disse Indberetninger. En saadan Indberetning, der kommer fra Marineministeriet til Udenrigsministeriet, kan ikke sammenlignes med den Sæk med Kurérpost, som Professor Frisch her talte om. Det er jo en enkelt Skrivelse fra Marineministeriet. Derfor staar jeg stadig uforstaaende over for, at Udenrigsministeren er ube-kendt med en saa vigtig Skrivelse.

P. Munch: Ja, jeg maa stadigvæk sige, at det kan ikke være blevet bekendt for mig og ikke være blevet forelagt for mig, i saa Fald vilde det have givet Anledning til Drøftelser, og jeg støtter, som jeg nævnte før, endvidere dette paa, at jeg ved en anden Lejlighed har brugt Vendingen, at det er første Gang, Danmark overhovedet omtales i nogen af disse Indberetninger om de andres Planer. Det er den 4. April.

Søren P. Larsen: Har man den For-

retningsgang, at Kopierne af *Kjølens* Indberetninger til Marineministeriet skal sendes til Udenrigsministeriet, opretholder man jo ikke denne Foranstaltning for, at Arkivaren skal have et Dokument at lægge til Side, men saa opretholder man denne Foranstaltning for det Tilfælde, at der kommer Indberetninger, som er af Værdi, og saa er det jo en meget daarlig Forretningsgang i Udenrigsministeriet, at der foreligger saadanne Indberetninger, som ikke kommer længere, men gaar lige over i Arkivet med det samme.

P. Munch: Ja, der er jo ikke Tvivl, om, at der maa være sket, hvad man kalder en Fejltagelse derved.

Formanden: Hvis det var en Indberetning af Betydning, havde det saa ikke været rimeligt, om Kommandørkaptajn *Kjølens* havde sendt en Afskrift til Udenrigsministeriet ligesom den, der er sendt til Viceadmiral *Rechnitzer*?

Søren P. Larsen: Hr. Formand, har *Kjølens* Ret til det? Er det ikke hans Pligt at sende sine Meddelelser til Marineministeriet? Der ligger maaske Ordre til, at der skal handles paa den Maade.

Formanden: Efter den Forhandling, der fandt Sted med Hr. *Kjølens*, hvor han meddelte, at han hele Tiden handlede i Kontakt med Gesandtskabet, kunde det dog ikke genere Viceadmiral *Rechnitzer*, at man fra Gesandtskabet i Berlin sendte Indberetningerne direkte til Udenrigsminister Munch.

Hjermind: Maa jeg lige i Tilknytning til det, Formanden siger om Kommandørkaptajn *Kjølens* Pligt eller Ret til at sende disse Indberetninger til Udenrigsministeriet, nævne igen, at Kommandørkaptajn *Kjølens* skriver udtrykkeligt, at disse Informationer blev sendt direkte i Skrivelse til Marineministeriet i København, medens en Kopi af Indberetningen samtidig gik til Udenrigsministeriet i København, og senere at alle disse Meddelelser blev indberettet til København pr. Kurér. Jeg kan i hvert Fald ikke læse Hr. *Kjølens* Fremstilling anderledes, end at han fra Gesandtskabet i Berlin har sendt dem direkte til Udenrigsministeriet. Om det er rigtigt, ved jeg ikke.

Formanden: En Del af Forhandlingerne her gaar ud paa, at det er en Kopi, der er kommet fra Marineministeriet til Udenrigsministeriet.

Søren P. Larsen: Jeg synes ikke, man skal gøre Forsøg paa at fritage Udenrigsministeriet for et Ansvar, som de ganske givet har. Naar Indberetningen er fremkommet til Udenrigsministeriet, maa An-

svaret jo falde paa dette for, at man ikke læser de Dokumenter. Det kan man aldrig bortforklare.

Formanden: Det næste Spørgsmaal lyder:

Meddelte Dr. Munch Statsministeren og Forsvarsministeren Indholdet af Gesandt *Zahles* Privathæv af 1. April 1940 og de af *Kjølens* dertil knyttede Kommentarer?

P. Munch: De Emner, der berøres i Kammerherre *Zahles* Privathæv af 1. April 1940, var: Krigens Opblussen i Foraaet, den tyske Interesse for de svenske Malmlejer, og Troppe- og Skibssamlinger ved Stettin og Swinemünde. Det var Problemer, som var velkendte for os, og som Statsministeren, Forsvarsministeren og jeg ofte havde talt om, ligesom de var omtalt i Ministeriet. Vi havde der overvejet Tanken om et Fredsinitiativ før Krigens forventede Opblussen, og denne Tanke var drøftet i Det udenrigspolitiske Nævn og forhandlet med Norge og Sverige. Jeg husker ikke, om vi har talt om det igen efter Modtagelsen af *Zahles* Brev. Dette indeholdt jo intet om Danmark og kunde ikke give Anledning til nye Forhandlinger eller Beslutninger her, men jeg har nok nævnt det for de andre. Hr. *Kjølens* Udtalelser, da han overbragte Brevet, samlede sig mest om den tyske Interesse for Vestmagternes formodede Plan mod de svenske Malmlejer. Han gik videre til Marineministeriet med sine Betragtninger.

Westermann: Dr. Munch meddelte her, at Udenrigsministeren, Statsministeren og Forsvarsministeren flere Gange tidligere havde diskuteret disse Emner. Men diskuterede Dr. Munch dem ogsaa med Forsvarsministeren og Statsministeren, efter at denne Meddelelse var modtaget? Det er det, Spørgsmaalet gaar ud paa.

P. Munch: Jeg har dertil svaret, at jeg husker ikke bestemt, om jeg bagefter har diskuteret alt dette, da der ikke var noget i det, der gav Anledning til nogen egentlig Forhandling, men jeg antager, at jeg har nævnt det for de andre.

Hjermind: Følte Udenrigsministeren sig ikke meget foruroliget efter denne Samtale den 1. April med Kommandørkaptajn *Kjølens*?

P. Munch: Nej, jeg havde ikke Indtryk af, at der derved var ført et nyt foruroligende Moment ind iblandt dem, der fandtes i Forvejen. Stillingen havde jo været meget urolig under hele den finske Krig. Vi regnede et Øjeblik med, at dennes Afslutning midt i Marts skulde gøre For-

holdene roligere, men vi var umiddelbart derefter klar over, at i Stedet for det finske Spørgsmaal var nu traadt Spørgsmaalet om Malmlejerne, saaledes at Uroen om Sverige og Norge fortsatte, som den havde været tidligere. Og jeg kan ikke sige, at Hr. *Kjølens* Udtalelser til mig den Dag førte noget nyt ind i mine Overvejelser.

Hjermind: Var det en sædvanlig Fremgangsmaade, som tidligere havde været anvendt, at Marineattachéen fra Berlin tog op direkte for at konferere med Udenrigsministeren?

P. Munch: Jeg kan ikke sige, at Kommandørkaptajn *Kjølens* kom for at konferere med mig. Han havde faaet dette Privatbrev med fra Kammerherre *Zahle*, og det kom han op og overbragte mig den Dag i Udenrigsministeriet, hvorefter han gik videre til Marineministeriet. Og det var jo naturligt, at vi, da han kom, førte en Samtale indbyrdes; vi kom ind paa Situationen og paa de Bekymringer, som han havde, men som faldt sammen med Bekymringer, som vi havde her i Forvejen, og som vi ofte havde drøftet.

Kristen Amby: Vi har jo desværre ikke dette Brev; det er aabenbart blevet brændt i Udenrigsministeriet, saavidt jeg forstaa af andre Aktstykker — dette, der kaldes et Privatbrev, men som naturligvis ikke er et Privatbrev; det er fra Landets Gesandt i Berlin, sendt til Landets Udenrigsminister, derfor er det et offentligt Aktstykke, selv om det er skrevet i Haanden samme Morgen som Kommandørkaptajn *Kjølens* tager herop. Men vi har en Indberetning i Aktstykkerne fra *Kjølens*, hvor han siger, at han ikke har Kopi af Brevet, men tilføjer, at efter at han har kommenteret dette Brev over for Udenrigsministeren, har Udenrigsministeren givet Udtryk for, at *Kjølens* godt kunde sige i Berlin til hvem, han maatte træffe, at ligesom Norge og Sverige vilde forsvare sig mod Angreb — det var Malmlejerne, der var Tale om —, saaledes vilde Danmark ogsaa forsvare sig. Altsaa, saa megen Alvor har der efter denne Erindring været i dette Brev og denne Samtale, at Udenrigsminister Munch fandt sig foranlediget til at sige til Kommandørkaptajnen, at man kunde meddele i Berlin, at Danmark vilde forsvare sig. Under Forudsætning af, at dette er stemmende med Virkeligheden, hvis altsaa Udenrigsministeren, som jo ellers ikke talte saa forfærdelig meget om, at man skulde forsvare sig mod Angreb, har brugt dette

Udtryk dengang, har jeg svært ved at forstaa, at det ikke gav Anledning til en Konference umiddelbart efter med de øvrige Statsmyndigheder, ogsaa med de militære Chefer.

P. Munch: I denne Udtalelse til Kommandørkaptajnen ligger der for mig intet som helst nyt. Det er en Udtalelse, der svarer til det, som vi havde sagt mange Gange og maatte sige bestandig: at Neutralitetskrænkelser vilde vi modsætte os. Dette indeholder naturligvis ikke noget Løfte om at gennemføre en fuldkommen haabløs Kamp i en given Situation, men det fastslaar det principielle, som stadig har ligget bag alle danske Neutralitetserklæringer, at man vilde modsætte sig Neutralitetskrænkelser. Det havde vore militære Myndigheder jo Direktiver om, og det er disse Direktiver, som har været Grundlaget for min Udtalelse til Kommandørkaptajn *Kjølens*. Det, han var bekymret over paa det Tidspunkt, var den tyske Forestilling om, at Vestmagterne vilde benytte Sverige og Norge, og Tyskernes Idé om, at der da ikke vilde blive gjort Modstand, og dér havde han vel Brug for det, som jeg havde nævnt for ham, at i Sverige og Norge gik man ligesom her ud fra, at man vilde modsætte sig Neutralitetskrænkelser.

Fr. Dalgaard: Hentydede Kommandørkaptajn *Kjølens* direkte eller indirekte til, at han tidligere skulde have advaret Danmark gennem sine Indberetninger?

P. Munch: Til de tidligere Indberetninger? I saa Fald vilde jeg jo have lagt Mærke til det og spurgt efter dem.

Formanden: Det næste Spørgsmaal er: Hvem modsatte sig i Ministermødet den 5. April Kl. 11.00, at Det udenrigspolitiske Nævn blev indkaldt, og at Partiformændene blev underrettet?

P. Munch: Dertil kan jeg svare, at der foregik ikke i Ministermødet den 5. April 1940 Kl. 11 en Afstemning, hvor de enkelte Ministre afgav et Votum. Det var en almindelig Drøftelse. Der var ikke Modstand mod overhovedet at underrette Det udenrigspolitiske Nævn og Partiformændene; det, man var imod, var — som jeg havde foreslaaet — at sammenkalde dem straks. Man ønskede, at Meddelelserne forinden var nærmere belyst. Statsministeren gjorde som Leder Mødets Resultat op saaledes, at dette var den fremherskende Mening. Ved det følgende Møde samme Dag Kl. 14.30 virkede Svarene fra Norge og Sverige til at svække Indtrykket af Meddelelserne. Ved Ministermødet den 6. April Kl. 10 virkede Op-

lysningen om Karakteren af Vestmagternes Note til Sverige i samme Retning. Man forudsatte, at Noten til Norge var af tilsvarende Indhold. Ogsaa Kammerherre *Zahles* Indberetning af 5. April, der forelaa i dette Møde, virkede beroligende paa Ministrene. Man blev da staaende ved først at samle Partiformændene nærmere op mod Rigsdagens Sammentræden, idet man ventede, at yderligere Belysning af Forholdene da kunde foreligge.

Jeg maa maaske tilføje nogle Ord om Kammerherre *Zahles* Indberetning af 6. April. Kommandørkaptajn *Kjølser* siger om den, at Kammerherre *Zahles* Tekst til denne Indberetning syntes Hr. *Kjølser* og Hr. *Steensen-Leth* at afsvække Indtrykket af Farerne, og at de fik en Ændring indført, saa denne afsvækkende Karakter forsvandt. Jeg maa dertil sige, at *her* virkede Indberetningen, ogsaa i den Skikkelse, den saaledes fik, afgjort afsvækkende. Den sagde vel, at det ikke var Meningen at give Udtryk for Optimisme, men derpaa anførtes adskillige Grunde, der talte mod Sandsynligheden af, at Tyskland kunde have Interesse i en Aktion mod Danmark.

Kristen Amby: Tænkte man sig ikke, i hvert Fald før man fik det, som nu Dr. Munch betegner som den afsvækkende Erklæring af 6. April, allerede paa Grundlag af Indberetningen af 4. April, som i hvert Fald var meget foruroligende, med det samme at sætte sig i Forbindelse med de militære Chefer?

P. Munch: Forsvarsministeren var jo i Ministermødet og har efter dette talt med militære Myndigheder derom.

Formanden: Vil det ikke være rimeligt at tage det næste Spørgsmaal med det samme: Hvad bevirkede, at Udenrigsministeren den 5. April frafaldt sit Forslag om Indkaldelse af de Soldater, der var hjemsendt med Uniform? Havde Udenrigsministeren paa det Tidspunkt modtaget beroligende Efterretninger? Blev dette Forslag nævnt for Kongen?

P. Munch: Jeg havde den 4. April om Aftenen nævnt for Statsministeren, at man naturligt kunde overveje Indkaldelser, og Statsministeren sagde dette i sin Redegørelse i Ministermødet den 5. April om Morgen. Her viste der sig imidlertid den Opfattelse, at Meddelelserne i det hele var for usikre til at foranledige saadanne Skridt. Jeg maatte jo ogsaa erkende, at militære Foranstaltninger netop kunde vække den tyske Mistro mod Danmark og fremkalde Skridt fra tysk

Side, medens de ikke kunde antages at holde Tyskland tilbage fra Aktion, hvis det havde paatænkt en saadan. Tyskland havde jo paa det Tidspunkt overordentlig store Styrker fri til Anvendelse efter Ønske.

Jeg har ikke talt med Kongen om, at jeg over for Statsministeren havde nævnt Spørgsmaalet om Indkaldelser.

Kristen Amby: Jeg vil gerne prøve at se Tingene i Sammenhæng. Jeg gaar ud fra, at Samtalen den 1. April — hvor dette efter min Mening ganske exceptionelle siges, at man kan give den Besked i Berlin, at Danmark vil forsvare sig, som andre nordiske Lande, mod Neutralitetskrænkelser — har en Mening. Naar saa der nogle faa Dage efter, nemlig den 4. April, kommer en Indberetning fra Gesandten, der er saa foruroligende, som den er, og man har dette i sin Hjerne: ja men vi skal og vil jo gøre Modstand mod Angreb, saa kan jeg ikke begribe, at man ikke allerede den 4. om Aftenen ganske naturligt sætter sig i Forbindelse med de militære Chefer og siger: nu foreligger der saa foruroligende Meddelelser — paa det Tidspunkt kunde man jo ikke vide, at der 2 Dage efter vilde komme det, man nu kalder en mere beroligende Erklæring — nu foreligger der saa foruroligende Indberetninger fra Berlin, at man maa i hvert Fald sætte i Værk det, der skal sættes i Værk med det Beredskab, man har. Det er det, jeg ikke forstaar. Man kunde jo let samme Aften faa fat i de to eller tre Mænd, det drejer sig om. Hvis man skulde gøre Alvor af det — som Dr. Munch selv havde sagt den 1., at man skulde give Besked om det i Berlin —, hvis man skulde gøre Alvor af at forsvare Landet, maatte de militære Chefer have Besked paa det tidligst mulige Tidspunkt, d. v. s. øjeblikkelig, naar man fik en saa foruroligende Indberetning fra Berlin som den, man fik den 4. April.

P. Munch: Statsministeren og jeg talte den Aften med Kongen, som det først var muligt at træffe ret sent, og Statsministeren betragtede det som givet — og jeg gik ud fra, at han havde Ret deri —, at vi maatte forelægge Sagen for det samlede Ministerium, hvilket saa skete næste Morgen. Og hvorledes Opfattelsen der var, har jeg jo lige gjort Rede for baade her i Dag og i min Beretning.

Aksel Møller: Det er en ganske interessant Side af Sagen at faa Klarhed over, hvordan Forholdet var til de militære Chefer. Derfor henleder jeg Dr. Munchs Opmærksomhed paa, at Viceadmiral

Rechnitzer i sin Indberetning til Kommissionen nævner, at Indberetningen af 4. April blev oplæst ved et Møde hos Udenrigsministeren den 5. April om Formiddagen, hvor Chefen for Søværnskommandoen fik Kendskab til Indholdet af denne Indberetning i dens Helhed. Erindrer Dr. Munch noget om den Sammenkomst i Udenrigsministeriet?

P. Munch: Jeg husker ikke, at der har været et saadant Møde. Jeg har jo efter den Tid læst baade Søværnskommandoens Beretning og Generalkommandoens Beretning, og saavidt jeg mindes, staar der ikke noget om et Møde den 5. April i Udenrigsministeriet. Den Meddelelse, der gik til de militære Myndigheder under eet, var jo for det første til Direktørerne i de to Ministerier den 5., og saa skildres der et Møde den 6. April hos Forsvarsministeren med de militære Chefer. Det andet har jeg ikke set omtalt, og jeg har ingen Erindring om det.

Arnth Jensen: Jeg forstod Deres Svar, Dr. Munch, paa Spørgsmaalet om, hvorfor De frafaldt Forslaget om Indkaldelse af Soldater den 5. April, saaledes, at man i Ministermødet fandt paa Grundlag af de Indberetninger, der forelaa, at Situationen ikke var saa skærpet. Jeg vil gerne spørge: Havde man da i Ministermødet Kl. 11 anden Indberetning end den af 4. April?

P. Munch: Ved Ministermødet Kl. 11? Nej, da havde man ikke anden Indberetning, og man mente altsaa ikke, at Grundlaget var stærkt nok til at foretage noget her — det samme, som blev Opfattelsen i Sverige og Norge —, og derfor ønskede man at faa nærmere Belysning. Den forelaa først i Ministermødet Kl. 14.30.

Kristen Amby: Jeg spurgte før Dr. Munch, hvorfor man ikke mente det rimeligt allerede den 4. April om Aftenen at sætte sig i Forbindelse med de militære Chefer. Saavidt jeg har forstaaet efter det, der foreligger, kom Beretningen fra Berlin Kl. 7 om Aftenen til Udenrigsministeren, og saa vilde jeg gerne spørge: var det da ikke rimeligt, naar den havde den Karakter, den havde, at man — rent bortset fra, at man først senere kunde faa Forbindelse med Kongen — i alt Fald satte sig i Forbindelse med Landets Forsvarsminister? Det gjorde man ikke. Det var Statsministeren og Udenrigsministeren, der ventede, jeg forstaa: til sent paa Aftenen, og det kunde være mange kostbare Timer, der gik spildt. Var det ikke rimeligt, naar der

forelaa en Erklæring med det præcise Indhold, som Indberetningen af 4. April havde, at man satte sig i Forbindelse med Landets Forsvarsminister, saa han i alt Fald kunde sætte sig i Forbindelse med de militære Chefer?

P. Munch: Det, jeg kunde gøre, var jo at sætte mig i Forbindelse med Statsministeren og foreslaa ham, at vi skulde tage til Kongen, og under den Samtale, vi havde, kom Tanken ikke frem om, at vi kunde sætte os i Forbindelse med de militære Myndigheder eller med Forsvarsministeren den Aften. Jeg vil om dette sige, at alt, hvad der stod i disse Beretninger, ses jo, naar man ved, hvad der skete bagefter, i et andet Lys end det, hvori det blev set af de Mennesker, som læste dem i de Dage. Jeg tror, der her er en fuldstændig afgørende Forskel, som træder frem i alle de nordiske Lande, som var indviklede i disse Spørgsmaal, og der kom ikke under vore Forhandlinger den Aften andet frem end dette, at Statsministeren og jeg selvfølgelig var enige om, at vi maatte samle Ministeriet næste Morgen for at forelægge det for det samlede Ministerium.

Arnth Jensen: Var De i Løbet af Natten mellem den 4. og 5. April selv kommet til den Anskuelse, at det maaske ikke var nødvendigt at foretage de Indkaldelser, siden De frafaldt Deres Forslag den 5. April? Og det næste Spørgsmaal: Naar De havde dette om Indkaldelserne i Tankerne, hvorfor blev det saa ikke nævnt for Kongen den 4. April om Aftenen?

P. Munch: Jeg havde nævnt det for Statsministeren, og en Tanke af den Karakter vilde det jo, naar vi ikke havde drøftet den i Ministeriet, ikke være rimeligt at forelægge for Kongen, medmindre Statsministeren fandt særlig Grund til det. Jeg har ikke tænkt mig at kunne bryde ind i den Forhandling. Mit eget Indtryk i Løbet af Aftenen var, at det kunde være naturligt at rejse Spørgsmaalet om Indkaldelse af de med Uniform hjemsendte Aargange i Overensstemmelse med den Militærordning, vi havde, men det var ikke saaledes, at jeg mente, man derved skabte en Mulighed for en virkelig Kamp over for et eventuelt Stormagtsangreb. — Naar vi var meget tvivlende over for selve denne Indberetning, som var kommet til os den 4., beroede det jo paa, at vi vanskeligt kunde tænke os, at højtstaaende Generalstabsofficerer i Tyskland, inden for selve Overkommandoen, kunde optræde som Forrædere ved at give Meddelelser til fremmede Militær-

attacheer, hvad der jo vilde have været Tilfældet. I den Henseende har man jo gjort andre Erfaringer siden, men jeg tror vanskeligt det kunde falde nogen ind paa det Tidspunkt.

Hoff: Dr. Munch nævnte, at De ikke regnede med, at det at foretage Indkaldelser paa nogen Maade kunde ændre vor Stilling over for et virkeligt Stormagtsangreb. Hvorfor ønskede Dr. Munch saa at foretage Indkaldelser?

P. Munch: Min Tanke om Indkaldelser beroede paa dette, at det forekom mig, at det efter det bestaaende System kunde være naturligt at have noget flere Folk inde, end vi havde, og at dette vilde kunne svare til Ønsker, som kunde findes hos andre Partier i Danmark, der havde en større Tro paa et Militærvæsens Mulighed for at afværge Vanskeligheder, end vi havde.

Arnth Jensen: Dr. Munch nævnte, at ved Mødet med Kongen havde De nævnt Deres Tanke for Statsministeren, men syntes ikke, De kunde bryde ind og fremføre den for Kongen. Nu vil jeg gerne spørge: Var det da ikke nærmest en Slags privat Samtale, man førte hos Kongen, eller var det Statsministeren, som førte Ordet hele Tiden? Fremførte man ikke sine Meninger hver for sig og talte om Situationen? Og dernæst: Dr. Munch siger, at selv om der var sket Indkaldelser, troede De ikke paa, at man kunde optage en virkelig Kamp. Nej, men De maa da have troet paa, at man gennem Indkaldelser kunde have i hvert Fald markeret, at Danmark vilde værne sin Neutralitet. Det maa dog have været Grunden til det.

P. Munch: De mener, at man kunde markere det som en Art Demonstration? Altsaa, selve Indkaldelsen skulde betyde noget som Vidnesbyrd om, at vi vilde gennemføre vor Neutralitet? Det kan man naturligvis sige, og paa det Tidspunkt vilde jeg ikke have været betænkelig ved Indkaldelserne i samme Grad som paa et senere Tidspunkt, da Mineudlægningen havde fundet Sted og det derfor kunde fremkalde den Tanke, at dette var et Modtræk i Anledning af Begivenhederne i Norge og eventuelt Sverige. Samtalen med Kongen var naturligvis ikke, hvad man kunde kalde en privat Samtale. Paa den anden Side var den ikke saa formel, at det var umuligt for mig at sige noget, uden at Statsministeren havde aftalt det med mig i Forvejen. Det var

den ikke, men jeg fandt ikke nogen naturlig Grund til for mit Vedkommende at fremføre det over for Kongen den Aften. — Maa jeg lige sige: der blev før gjort den Bemærkning, at Kammerherre *Zahles* Privath brev naturligvis i Virkeligheden var et officielt Dokument. Det var det for saa vidt ogsaa. Der skelnes mellem Indberetninger i den sædvanlige Form, der behandles efter visse Regler, og saa Breve fra Gesandterne, der undertiden gaar til Udenrigsministeren mere personligt, og det sidste var Tilfældet her.

Aksel Møller: Jeg vil tillade mig at vende tilbage til Spørgsmaalet om Meddelelserne til de militære Chefer. Vi ved, at den 5. April underretter Forsvarsministeren Direktørerne for de to militære Ministerier om Kammerherre *Zahles* Indberetning af 4. April, og vi har *Rechnitzers* Paastand om, at han den 5. April hos Udenrigsministeren, hvor han formentlig er alene eller sammen med Forsvarsminister *Alsing Andersen*, faar oplæst Indberetningen af 4. April i dens Helhed. Men det giver mig, paa Baggrund af det Svar, Dr. Munch gav før, da jeg var inde paa Spørgsmaalet, Anledning til at pege paa, at i nogle Oplysninger, vi har i Kommissionen, og som kaldes »Udenrigsminister Munchs (udaterede) Optegnelser om Begivenhederne fra den 4. til den 9. April 1940«, staar der under 5. April*): »I Dagens Løb underrettede Forsvarsministeren de militære Myndigheder«; men denne Sætning er overstreget i Manuskriptet. Erindrer Dr. Munch intet om, hvorfor det sættes ind i Manuskriptet og senere overstreges?

P. Munch: Nej, det husker jeg ikke. Jeg gik efter Ministermødet ud fra, at Forsvarsministeren gav de militære Myndigheder Besked, og det har han jo ogsaa gjort. Hvem han talte med dér, og paa hvilket Tidspunkt, har jeg for min Del naturligvis ikke fulgt.

Westermann: Jeg vender tilbage til det Spørgsmaal, vi oprindeligt startede med: hvem der i Ministermødet den 5. April Kl. 11 modsatte sig, at Det udenrigspolitiske Nævn blev indkaldt, og at Partiformændene blev underrettet. Dr. Munch skriver i sin Indberetning: »Jeg foreslog, at vi skulde sammenkalde Det udenrigspolitiske Nævn og Partiformændene og forelægge den for dem.« Det Svar, Dr. Munch gav her, gik kun ud paa, at Statsministeren havde resumeret

*) jfr. A. 20.

efter Ministermødet, at der ikke var Stemning for det. Jeg vil da gerne stille det Spørgsmaal: Erindrer Dr. Munch saa, hvem der talte mod, at Det udenrigspolitiske Nævn blev indkaldt, og at Partiformændene blev underrettet, siden der kunde resumeres, at det var den almindelige Stilling, at man ikke ønskede det?

P. Munch: De, der i det hele taget udtalte sig, udtalte den Opfattelse, at man maatte have noget nærmere Klarhed, før man satte disse forskellige Ting i Scene, og Statsministeren slog altsaa dette fast. Derimod, at gennemgaa, hvad de enkelte Ministre har sagt, og sige, at det og det har den og den sagt, det kan jeg ikke; det har jeg ingen Erindring om. Der var overhovedet ingen, der sluttede sig til Tanken om en øjeblikkelig Indkaldelse, men de har jo ikke allesammen taget Ordet.

Harald Petersen: Der sker den 4. og 5. April det, at De, Dr. Munch, for saa vidt blev foruroliget, som De altsaa stiller Forslaget om Indkaldelser, og at De politisk yderligere genoptager det gamle Forslag fra Efteraaret 1939 om Etablering af en Samlingsregering. Det sker henholdsvis den 4. og 5. April. Jeg har ligesom Hr. *Westermann* ikke kunnet læse Beretningen paa anden Maade, end at Dr. Munch i dette Ministermøde den 5. April Kl. 11 er den, der har argumenteret for, at disse ekstraordinære Foranstaltninger, dels af militær og dels af politisk Art, skulde gennemføres, men at det ikke har været muligt for Dr. Munch at trænge igennem med disse Anskuelser over for den øvrige Del af Ministeriet. Nu siger imidlertid Dr. Munch, at det med Indkaldelserne skulde man for saa vidt ikke tage saa højtideligt: det var nærmest en Indrømmelse over for de Kredse i Befolkningen og Partierne, som havde lidt større Tiltro end de andre til de militære Foranstaltningers Effektivitet. Indkaldelserne var altsaa nærmest af en, om jeg saa maa sige, symbolsk Karakter. Jeg vil da gerne spørge Dr. Munch: Vil de da ogsaa hævde, at Spørgsmaalet om Dannelsen af en Samlingsregering — det Spørgsmaal, som De tager op paa det Tidspunkt — var af en lignende Karakter, at det altsaa ikke dækkede over nogen Realitet i den øjeblikkelige Situation med Udgangspunkt i det, vi har drøftet tidligere, nemlig Rigsdagens Stilling og Udtalelsen af 19. Januar?

P. Munch: Der er ikke Tvivl om, at

jeg følte mig meget foruroliget, dengang jeg modtog Kammerherre *Zahles* Indberetning. Det fremgaar af alle de Erklæringer, jeg har afgivet: at jeg øjeblikkelig tog ud til Statsministeren, og at vi straks søgte Kongen. Den Opfattelse, jeg mødte i Ministermødet fra de forskellige Sider, var imidlertid den, at denne Indberetning ikke var af en saa sikker Karakter, at man kunde handle ud fra den, og at man derfor maatte søge den belyst ved andre Udtalelser og paa hvilke Maader man nu i det hele taget kunde faa Oplysninger derom, før Ministeriet vilde tage nogen Beslutning.

Ønsket om at faa de andre Partier med i Regeringen havde jeg næret siden Efteraaret, da jeg rejste Spørgsmaalet. Jeg ansaa hele Situationen for at være en saadan, at en Repræsentation i Regeringen af alle de 4 Partier var ønskelig, og det var da naturligt, at jeg førte det frem ved denne Lejlighed ogsaa. Men paa det Punkt mødte jeg altsaa den Opfattelse, at man maatte vide noget mere, før der var Grundlag nok for at genoptage den Tanke, som i Efteraaret ikke havde fundet Tilslutning fra alle Partier.

Aksel Møller: Blot et enkelt Spørgsmaal: Hvornaar omtrent kan disse udaterede Optegnelser fra Dr. Munchs Haand om Begivenhederne fra den 4. til den 9. April 1940 være skrevet?

P. Munch: De er utvivlsomt skrevet i Slutningen af April eller maaske lidt senere, men det vil nok kunne fastslaaes. Sagen var, at der var dengang Ønske fremme inden for Ministeriet om Redegørelser med Hensyn til, hvad der var foregaaet den 9. April, og jeg gav altsaa en ganske kort Oversigt som Grundlag for Forhandlinger, som man paatænkte skulde komme i Ministeriet om det bagefter. Det blev ogsaa drøftet engang i det samlede Ministerium ved et Ministermøde, men det blev kun til en meget kort Drøftelse, idet man mente, at man først skulde have Flaadens og Hærens Indberetninger, og de fremkom betydelig senere.

Arnth Jensen: Der staar i den Beretning, De har tilstillet Kommissionen, for den 5. April, at Statsministeren og De igen om Formiddagen havde en Samtale med Kongen. (*P. Munch:* Ja.). Blev der heller ikke i den Samtale over for Kongen nævnt, at De havde haft denne Tanke om nye Indkaldelser?

P. Munch: Vi har vel da haft Ministermødet om det — ja, jeg tør ikke sige, om

den Samtale med Kongen var forud for Ministermødet, men i hvert Fald har jeg ikke taget Spørgsmaalet om Indkaldelser op over for Kongen.

Hoff: De nævnede før, Dr. Munch, at De var meget foruroliget de første Dage af April, men at det altsaa ikke lykkedes Dem, om jeg saa maa sige, at forurolige Resten af Ministeriet. Kan man sige, at det lykkedes det øvrige Ministerium at berolige Dem, Dr. Munch, eller bestod der en Slags Spænding mellem Dem paa den ene Side, som stadig var ængstelig, og paa den anden Side det øvrige Ministerium, der egentlig ikke ansaa Situationen for saa alvorlig?

P. Munch: Dertil kan jeg svare, at det øvrige Ministerium var utvivlsomt ogsaa foruroliget ved Situationen; det var de, men de mente ikke, at selve denne Indberetning var et tilstrækkeligt Grundlag for nu at foretage videre Skridt. Der opstod ikke noget Modsætningsforhold inden for Ministeriet, saaledes at en Mand sagde: jeg er urolig, og de andre var rolige. Vi sad og talte om Sagerne, saadan som Folk taler om saadan noget, og drøftede det, ikke paa Basis af et Modsætningsforhold, men for ad Overvejelsernes Vej at komme til et rimeligt Resultat. Og det gjaldt Ministeriet som Helhed.

Arnth Jensen: Erindrer De, om Statsministeren heller ikke i denne Samtale over for Kongen nævnede, at Spørgsmaalet om Indkaldelser havde været nævnt i Ministermødet?

P. Munch: Jeg tror ikke, at Statsministeren har nævnt det, men jeg er ikke helt sikker paa, om denne Samtale var før eller efter Ministermødet. Jeg kunde i hvert Fald ikke føre et saadant Spørgsmaal frem, uden at vi havde taget en Beslutning om det, og hverken Statsministeren eller jeg har over for Kongen fremført Tanken om, at vi vilde foreslaa Indkaldelser.

Kristen Amby: Jeg forstaar altsaa, at selv om Indberetningen af 4. April i Ministermødet den 5. forekom baade Udenrigsministeren og de øvrige Ministre foruroligende, mente man alligevel ikke at kunne stole tilstrækkeligt paa den, og derfor vilde man afvente yderligere. Saa kommer der altsaa samme Dag hen paa Aftenen en ny Indberetning, der, saavidt jeg kan læse den, snarere forstærker Indberetningen af 4. April. Kammerherre *Zahle*, der jo var bekendt for at være en meget forsigtig

Mand, skriver her: »Jeg anser det dog for min Pligt at udtale, at den kongelige Regering paa ingen Maade bør skyde den Tanke fra sig, at Situationen kan være yderst alvorlig eller i Løbet af Dage eller Timer blive det. Øjeblikket turde derfor, efter min ærbødige Formening, være inde til snarest at tage under grundig Overvejelse, hvad der — under de forskellige mulige Graduationer i Situationen's Udvikling — vil være at foretage.«

Altsaa, man stirrer paa denne Indberetning af 4. April; den mener man ikke helt at kunne stole paa. Saa kommer samme Dag, hvor man har haft Ministermødet, denne yderligere Indberetning. Hvad der undrer mig, er, at denne yderligere Indberetning ikke giver Anledning til øjeblikkelig Sammenkaldelse af et Møde samme Dag. Jeg ser vel, at Dr. Munch skriver i sin Redegørelse her til Kommissionen, at Indberetningen gaar videre til Kongen, men det, der er relevant i denne Sammenhæng, maa dog være øjeblikkelig at gøre det Ministerium, der ogsaa er foruroliget, men afventer yderligere Oplysninger, bekendt med denne nye Indberetning og saa faa diskutere igennem med det samme, hvad der burde gøres eller eventuelt ikke burde gøres.

P. Munch: Ja, den Indberetning kom jo ogsaa ud paa Aftenen til mig, og vi skulde have Ministermøde den næste Morgen. Jeg har imidlertid ikke læst Indberetningen paa samme Maade som Hr. Amby. At man skulde tage Sagen under grundig Overvejelse, det betragter jeg som givet; der var ingen Tvivl om, at Kammerherre *Zahle* mente, at det burde man gøre, og det havde vi jo for vort Vedkommende gjort. Men selve de Betragtninger, der anføres i Indberetningen af 5. April, gik jo ud paa at gøre det mindre sandsynligt, at disse Planer kunde foreligge eller i hvert Fald være bestemt til Gennemførelse. Og det er en absolut Kendsgerning, at denne anden Indberetning, da den næste Morgen blev forelagt Ministeriet, virkede i høj Grad i modsat Retning af den Uro, der var opstaaet ved den første. Saadan læste Mennesker det dengang; saadan forstod de og saa de paa Indberetningen paa det Tidspunkt.

Kristen Amby: For det første staar der nu i Kammerherre *Zahles* Indberetning af 5. April: »Det er paa ingen Maade min Tanke at svække de foruroligende

foreliggende Indicier, naar jeg peger paa Muligheden af« o. s. v. Saadan siger han, og saa hedder det senere, saaledes som jeg før citerede.

Men dernæst vil jeg gerne spørge Dr. Munch: Blev disse Indberetninger blot refereret i Ministermødet, eller blev de læst op efter deres Ordlyd, baade denne og den af 4. April, altsaa i Ministermødet den 6. Kl. 11 om Formiddagen? Eller fik man Kopi af dem, saa man kunde se dem? Eller blev de bare refereret?

P. Munch: Dertil kan jeg svare, at disse Meddelelser blev læst op i Ministermødet i deres fulde Omfang. Hvad Indholdet angaar, er det rigtigt, at Kammerherre *Zahle* siger, at det er ikke hans Mening at afsvække o. s. v., men de Betragtninger, han anfører, de afsvækker. Saadan læstes det dengang; at andre vil læse det anderledes nu, er en helt anden Ting, men det er en Kendsgerning, at de Medlemmer af Ministeriet, der var til Stede, og andre, som i de Dage læste Indberetningerne, opfattede dem saaledes.

Rager: Jeg har samme Mening som Dr. Munch med Hensyn til den Virkning, det maatte have. Jeg vil gerne spørge, om Dr. Munch ikke særlig støtter sin Mening om det beroligende paa det Stykke, hvor der staar: »Jeg tør ogsaa henlede Opmærksomheden paa, at Meddelelserne fra »utilfredse Officerer« maaske maa tages med et vist Forbehold. De kunde vel være beordret til visse »Indiskretioner« for at fremkalde visse Reaktioner, der formentes at kunne være af Interesse.« Jeg ser denne Passus som en Pegepind fra Kammerherre *Zahle*: at man skal passe paa, hvorledes man reagerer. Jeg gaar ud fra, at det er ogsaa saadan, man har opfattet det i Ministeriet.

P. Munch: Ja, det var et af Punkterne. Der er ogsaa andre Punkter i det, og dette Punkt her faldt jo sammen med den Tvivl, vi alle i Ministeriet havde om, hvorvidt det skulde være muligt, at Medlemmer af den snævre tyske Overkommando, højtstaaende Officerer, skulde kunne begaa et saa oplagt Forræderi, som dette her vilde være.

Kristen Amby: De sagde, Dr. Munch, at disse Indberetninger blev læst af Ministeriets Medlemmer, og ogsaa af andre. Saavidt jeg forstaar, har de militære Chefer paa det paagældende Tidspunkt ikke faaet andet end et Referat af disse Indberetninger; de har ikke faaet Indbe-

retningerne i deres fulde Ordlyd. Jeg spørger derfor: Hvilke er disse »andre«?

P. Munch: Dem, jeg tænker paa, er Udenrigsministeriets Embedsmænd, og først og fremmest naturligvis Udenrigsministeriets Direktør, med hvem jeg diskuterede disse Ting.

Formanden: Det næste Spørgsmaal lyder: Hvilken Motivering gav fhv. Udenrigsminister *Erik Scavenius* for sit Afslag paa Opfordringen til at tage til Berlin den 5. April 1940 for at søge nærmere Klarhed over Situationen?

P. Munch: Hr. *Scavenius* begrundede sit Afslag med, at han ansaa Meddelelserne for urimelige, og at han ikke vilde egne sig til en saadan Opgave.

Formanden: Det næste Spørgsmaal er: Hvad gik de den 5. April 1940 indhentede Meddelelser fra Norge og Sverige ud paa, siden de bestyrkede, at der ikke skulde foretages noget?

P. Munch: Svarene fra Sverige og Norge, som Direktør *Mohr* modtog gennem de to Landes Gesandter, gik ud paa, at man intet af Stederne mente, at Meddelelserne var holdbare, og at man følgelig ingen Foranstaltninger vilde træffe i den Anledning. Fra norsk Side sagde man om Beretningen, at man ikke tillagde den nogen som helst Betydning; fra svensk Side sagde man, at Rygterne for Stockholm var en gammel Historie; den svenske Gesandt havde spurgt, men uden Resultat; man havde fra selve Stedet Oplysninger, der gik ud paa, at Rygterne om Skibs- og Troppesamlinger var stærkt overdrevne.

Westermann: Blev der i Ministermødet den 5. April Kl. 14.30 ikke givet Meddelelse om den Underretning, som var givet Marineministeriet fra det svenske Gesandtskab her i Byen, og som havde en ganske anden Karakter, idet der udtrykkeligt med den svenske Forsvarsstab som Kilde blev givet Meddelelse om, at man regnede med, at der forestod et Angreb paa Danmark?

P. Munch: Det har jeg aldrig nogen Sinde hørt noget om.

Westermann: De har aldrig hørt den Meddelelse?

P. Munch: Nej. Vi henvendte os til den svenske Gesandt, og han gav Direktør *Mohr* det Svar, jeg nævnede før. Det andet har jeg aldrig hørt noget om.

Westermann: Har De heller ikke hørt, at den 5. April blev Kommandørkaptajn *Pontoppidan*, Viceadmiralens Sekretær, kaldt til det svenske Gesandt-

skab for dèr at faa en Meddelelse fra den svenske Forsvarsstab, som gik ud paa, at der forestod et Angreb paa Danmark?

P. Munch: Jeg har aldrig hørt det, før nu De nævner det.

Westermann: Har De ikke hørt, Dr. Munch, at samme Dag sker der en Henvendelse fra det hollandske Gesandtskab om, at et saadant Angreb paa Danmark forestod?

P. Munch: Nej.

Aksel Møller: Maa jeg blot for Fuldstændigheds Skyld nævne, at fra den britiske Legation kom der i Følge Viceadmiral *Rechnitzers* Udsagn den 5. April Oplysninger svarende til dem, der var kommet fra Sverige og Norge, gennem Colonel *Craig*.

P. Munch: Jeg har ikke hørt noget om det, og den britiske Gesandt har ikke sagt det til mig i hvert Fald.

Kristen Amby: Vil det da sige, Dr. Munch, at Udtalelser af den Art, naar de havde den mere militære Karakter og kom fra militære Kilder, fra Militærattacheer eller Folk, der fungerede som Militærattacheer, ikke blev communiceret Udenrigsministeriet? Det var noget, der kun gik til det paagældende militære Departement, altsaa her Flaadens Departement? Der var altsaa ikke noget Samspil, eller hvad man vil kalde det: en naturlig Forbindelse mellem de Indberetninger, man ad mange forskellige Kilder kunde faa, mere eller mindre troværdige maa-ske, fra Militærattacheer, vore egne og fremmede, og saa Udenrigsministeriet?

P. Munch: Vi har ikke faaet dette her, og jeg ved ikke, at der er kommet noget af nogen Interesse i Løbet af hele denne Periode fra de fremmede Militærattacheer til os.

Kristen Amby: En Ting er: naar man mere officielt som Udenrigsminister spørger et andet Lands Udenrigsministerium eller dets herværende Gesandt, at

man saa maa faa et meget vel overvejet Svar og et Svar, som ikke kan kompromittere. Noget andet er, at der samme Dag, som der gives et saadant beroligende Svar fra de paagældende Gesandtskaber, fra de samme Gesandtskabers Militærattacheer, der dog maa formodes at være i stadig Kontakt med deres Ministre, kommer Meddelelser af helt modsat Karakter. Det er mig ganske ubegribeligt, at man ikke faar noget saadant at vide. Men det har man altsaa ikke faaet.

P. Munch: De Svar og Meddelelser, vi faar, er de Svar, som den svenske og den norske Regering har ønsket at give; dem har vi selvfølgelig bygget paa; de er forelagt et Ministermøde, og dem er vi gaaet ud fra. De andre Meddelelser, det, som er nævnt nu her i Dag, har jeg for mit Vedkommende aldrig hørt noget om.

Westermann: De meddelte før, at De havde læst Søværnskommandoens Generalrapport for Sikringsstyrken. Der staar: »Samme Dags Formiddag modtog Søværnskommandoen gennem den svenske Legation i København Meddelelse fra den svenske Forsvarsstab om den forannævnte tyske Koncentration af Tropper og Transportmateriel i Østersøhavnene. Den svenske Forsvarsstab udtalte samtidig ganske aabenlyst sin sikre Formodning om, at det drejede sig om en mod Danmark rettet Aktion, der var under Forberedelse, hvorfor Forsvarsstaben ikke vilde undlade at lade disse foruroligende Meddelelser gaa videre.« Har De ikke studset over en saadan Bemærkning i Generalrapporten fra Søværnskommandoen, da De læste den igennem, naar De har været uvidende om det som Udenrigsminister?

P. Munch: Jeg mindes ikke, at jeg overhovedet har set en saadan Bemærkning deri. Men det kan jeg naturligvis se efter.

Westermann: Ja, det staar i Søværnskommandoens Generalrapport.

Afhøringen afbrudt Kl. 11.25.

Onsdag den 5. September Kl. 14.

For Kommissionen mødte fhv. Forsvarsminister Alsing Andersen.

Formanden: Hr. fhv. Forsvarsminister Alsing Andersen! Paa Grundlag af den af Dem efter Kommissionens Ønske hertil fremsendte Beretning vedrørende Deres Deltagelse i Begivenhederne omkring den 9. April 1940, og af hvad der i øvrigt foreligger for Kommissionen, navnlig Generalkommandoens Beretning, har man til Hensigt at stille Dem en Række Spørgsmaal, som man ønsker mundtligt besvaret. Spørgsmaalene er i Forvejen tilstillet Dem skriftligt. Jeg gør, før De tager Ordet, opmærksom paa, at det stenografiske Referat af Forhandlingerne her antagelig vil blive offentliggjort, og indtil det finder Sted, paahviler der Kommissionens Medlemmer Diskretionspligt. Jeg tør vel gaa ud fra, at De for Deres Vedkommende vil føle Dem bundet ved den samme Diskretionspligt, ogsaa for saa vidt angaar Deres egne Udtalelser.

Alsing Andersen: Ja ja!

Formanden: Det første Spørgsmaal lyder: I Efteraaret 1938 fremsendte den kommanderende General et nyt Hærløvsforslag med Ønske om at faa det behandlet i Forsvarsudvalget. Blev dette Forslag fremsendt som ønsket, og blev det behandlet i Udvalget?

Alsing Andersen: Dertil vil jeg svare, at det af General With pr. 31. Oktober 1938 fremsendte Forslag ikke alene var et nyt Hærløvsforslag, men et Forslag til en hel Nyordning af Forsvaret — jeg citerer ordret, hvad der stod i Indledningen: en Nyordning af Forsvaret udarbejdet under Forudsætning af »Opretelsen af et Enhedsværn«. Det var altsaa en meget vidtgaaende Omlægning af hele det danske Forsvar, der var Tale om. Forslaget betegnedes dog i Generalens Skrivelse som et skitsemæssigt Udkast. Med det fulgte 9 Bilag med Underbilag. Det var altsaa den 31. Oktober. Den 9. November udnævnte Statsministeren det tidligere bebudede 21 Mands Udvalg til Drøftelse af udenrigspolitiske og forsvarspolitiske Problemer. Efter at man først i en lang Række Møder havde drøftet de udenrigspolitiske Spørgsmaal, begyndte man omkring den 1. Februar

1939 Forhandlingen om Forsvarsproblemerne. Den 7. Februar omtalte jeg General Withs Forslag af 31. Oktober, ligesom jeg refererede en Række aktuelle Ønsker, som var fremsendt den 22. December 1938. Derefter fik Udvalgets Medlemmer Forslaget med Bilagene tilstillet sammen med nogle Bemærkninger, som var udarbejdet i Tilknytning dertil af Søværnskommandoen, idet det jo var klart, at et Forslag af den Karakter havde en særlig Interesse ogsaa for Søværnskommandoen. Dette Materiale fik altsaa Udvalgets enkelte Medlemmer tilstillet. Saavidt jeg husker, har Udvalget ikke underkastet dette Forslag nogen Behandling i dets Enkeltheder, men det har været strejft, i alt Fald har dets Principper været berørt under Drøftelserne i de Maaneder, der fulgte efter. Saaledes har altsaa Behandlingen af dette Forslag været.

Formanden: Blev Forslaget behandlet i det samlede Ministerium?

Alsing Andersen: Det vil jeg ikke tro det blev, for Ministeriet havde jo nedsat dette Udvalg i Samraad med Partierne til Drøftelse af saadanne Problemer.

Formanden: Det næste Spørgsmaal lyder: Fra Generalkommandoen blev der helt fra Foraaret 1939 til Foraaret 1940 fremsendt Forslag til forstærket Beredskab for Hæren. Blev disse Forslag af Forsvarsministeren forelagt den samlede Regering? Blev der taget Beslutning om dem? Der ønskes Redegørelse for hvert enkelt Forslag.

Alsing Andersen: Hvad angaar de fra Generalkommandoen fra Foraaret 1939 til Foraaret 1940 fremsendte Forslag til forstærket Beredskab, drejer det sig, saavidt jeg har kunnet konstatere, i det væsentlige om følgende:

Den 31. Marts 1939 fremsattes Forslag om Indkommandering af en Beredskabsstyrke. Den 20. April foranledigede jeg en Drøftelse af dette Problem i et Ministermøde; man besluttede at bemyndige mig til at forberede Indkaldelsen af en uddannet Styrke og give Partiformændene Meddelelse herom; Indkaldel-

sen af denne Aargang fandt Sted den 8. Maj.

Derefter kom der en Skrivelse dateret den 5. Juni om Tilvejebringelse af det fornødne Beredskab yderligere i den kommende Tid. Den 7. Juli fik jeg i et Ministermøde Bemyndigelse til at forberede Tilvejebringelsen af en rimelig Vagtstyrke i Efteraarsmaanederne.

Saa naaede vi frem til den 22. August, hvor der fremkom Indstilling om Etablering af en Sikringsstyrke; det var lige paa det Tidspunkt, da den udenrigspolitiske Situation var ved at blive noget prekær — det var vist den 23. August, at Pagten mellem Rusland og Tyskland blev undertegnet. To Dage senere, i Ministermøder den 24. og den 26., fik jeg forskellige Bemyndigelser til Tilvejebringelse af forøgede Vagtstyrker baade til Lands og til Vands, ligesom jeg gav Oplysning om, hvilke ekstraordinære Love der var forberedt i de militære Ministerier i Tilfælde af, at der skulde blive Tale om Mobilisering.

Den 29. August redegjorde jeg for forskellige Overvejelser, vi havde haft i Krigsministeriet om kommende Forhandlinger i 21 Mands Udvalget.

Den 30. August, altsaa Dagen derefter, vedtog et Ministermøde at lade Hærens Flyvertropper forberede særlige Landingspladser forskellige Steder i Landet; endvidere vedtog man, at der ikke skulde foretages Hjemsendelse af indeværende Styrker til den normale Tid, og yderligere, at der skulde klargøres et Antal Skibe til Bevogtningstjeneste.

Den 1. September vedtoges det at indkalde Aargangene 1936 og 1937 samt Mandskab til Flaaden og endvidere at lade Aargangene 1934, 1935 og 1938 møde til et Par Ugers Mønstring, hvorefter de eventuelt kunde hjemsendes med Uniform, hvad de altsaa ogsaa blev.

Den 11. November indstiller Generalkommandoen om Forberedelser til en Forøgelse af Beredskabet fra Foraaret 1940. I Henhold til den Plan, man havde forberedt, besluttede Ministermødet den 18. November, at Aargang 1936 skulde hjemsendes den 15. December og Aargang 1937 den 31. Januar 1940.

Omkring den 15. December — jeg husker ikke nøje Datoen, har ikke faaet den konstateret, men det er vel ogsaa underordnet — oprettedes 8 Mands Udvalget som et Underudvalg af 21 Mands Udvalget til at drøfte militære Problemer.

I den følgende Tid arbejdede jeg

særlig paa det, jeg fandt mest paatrængende, og som jeg kunde mærke der var Mulighed for at faa gennemført, nemlig paa at skaffe forøgede Bevillinger til Hær, Flaade og Luftværn. Dette lykkedes, saaledes at jeg i et Ministermøde den 27. Januar fik Bemyndigelse til at forelægge Rigsdagsgrupperne Forslag om Materielanskaffelser til 60 à 65 Mill. Kr. Den 1. Februar kunde Pressen meddele, at dette Forslag var tiltraadt. Den 2. Februar, altsaa Dagen derpaa, havde Værnenes Chefer Lejlighed til i 8 Mands Udvalget at fremføre deres Synspunkter og Forslag, og en Drøftelse fandt naturligvis Sted i Tilknytning til det, der her var fremført.

Det er, hvad jeg mener der kan svares paa de stillede Spørgsmaal. Jeg tror, de i alt væsentligt maa være besvaret hermed.

Arnth Jensen: Jeg takker for denne Redegørelse. Jeg vil imidlertid gerne have Lov til at stille yderligere et Par Spørgsmaal.

Den 16. Januar stiller General Prior Forslag om Indkaldelse af Aargangene 1930—33. Men denne Oversigt her vedrørende ekstraordinære Foranstaltninger, som er tilstillet os, viser, at der ikke er sket nogen Ekspedition i Sagen. Betyder det, at Forsvarsministeren overhovedet ikke har sendt den videre og heller ikke ladet den behandle? Der staar: Ingen Ekspedition i Sagen, og det staar der forresten paa flere af de Ting, Forsvarsministeren her har nævnt; bl. a. er ogsaa det, som blev nævnt under den 5. Juni 1939, forsynet med Paategningen: Ingen Ekspedition i Sagen. For disse to Sagers Vedkommende gælder det i hvert Fald, at der ingen Ekspedition har fundet Sted, og det fremgaar af denne Oversigt, at det samme gælder adskillige andre af de Ting, Generalkommandoen har foreslaaet. Betyder det, at disse Forslag fra den kommanderende General kun er kommet til Forsvarsministeren?

Alsing Andersen: Nej, det tror jeg roligt jeg kan sige at det ikke betyder, for som jeg har refereret, har vi i Ministermøder drøftet alle disse Problemer, og der har jeg naturligvis omtalt de Ønsker, der er fremsat. Hvis der staar: Ingen Ekspedition i Sagen, kan det kun betyde, at der ikke skriftligt er sendt noget direkte Svar paa de enkelte Ting. Men Ministermødernes Beslutninger er jo meddelt Generalkommandoen: hvilke Forberedelser der skulde iværksættes,

hvilke Indkaldelser der skulde ske, og dermed er der jo givet Svar.

Hvad angaar Forslaget af 16. Januar, kan jeg tænke mig, at der ikke er givet noget formelt Svar, af den Grund at vi straks efter den 19. Januar vilde have en Drøftelse i 8 Mands Udvalget om alle disse militære Problemer, som var rejst baade fra sømilitær og landmilitær Side, og det var, saavidt jeg husker, ikke mere end et Par Dage efter den 19. Januar, efter at vi havde vedtaget den kendte Beslutning i Folketinget, at jeg meddelte Værnenes Chefer, at de nu vilde faa Lejlighed til i dette Folketingsudvalg at komme frem med alle deres Ønsker, Forslag og Betragtninger. Dermed er det besvaret, gaar jeg ud fra.

Arnth Jensen: Der er fremdeles under 4. November fra General *Prior* indsendt et Forslag om Udvidelse af Fredsstyrken, saa der mindst var 16—18 000 Mand inde. Det er ogsaa paategnet: Ingen Ekspedition, og General *Prior* har her i Kommissionen udtalt, at hvis hans Ønske om en større Beredskabsstyrke var blevet opfyldt, vilde der selvfølgelig ogsaa have ligget en Slags Kystvagten den 9. April.

Jeg vil derfor gerne vide, om alle disse Forslag, der er indsendt, er behandlet, eller om nogle af dem er blevet liggende hos Ministeren?

Alsing Andersen: Den 4. November? — det husker jeg ikke. Jeg kan ikke huske alle disse forskellige Datoer. Jeg har set det igennem og mener at have faaet det vigtigste med her, men at der var noget den 4. November, har jeg ikke noteret mig. Derimod den 11. November foreligger der noget.

Arnth Jensen: »Den 4. November: General *Priors* Udtalelse om Beredskabsstyrkens Minimumsstørrelse. — Sagen er nærmest en Redegørelse for Generalens Syn paa Spørgsmaalet om den fornødne Størrelse af Beredskabsstyrken. — Sagen bærer Direktørens Paategning: Modt. tilbage fra Ministeren 25./11. 1939«.

Alsing Andersen: Det er altsaa forskellige Betragtninger, ikke Forslag, Generalen har ønsket at gøre mig bekendt med: hvordan Fredsstyrken burde være. Hvis det er saadan noget, har jeg antagelig ikke opfattet det som noget, der skulde behandles. Men i øvrigt kan jeg roligt forsikre, at hvad der kom af den Art, alle vigtigere Ting, er, som jeg har sagt her, blevet behandlet i et Minister-

møde, og der er truffet Beslutning derom. At disse Beslutninger ikke opfyldte Generalens Ønsker, er vel bekendt, men det betyder jo ikke, at der ikke er svaret. Det er højst sandsynligt, at der ikke foreligger skriftligt, formelt Svar, men saa har Generalkommandoen faaet en Besked af mig personlig eller af Krigsministeriet: Vi kan ikke komme videre med den Sag i Øjeblikket. Saadan talte vi jo om Tingene, hver Gang der var en Situation.

Arnth Jensen: Det er kun det, jeg ønsker at fastslaa, at Hr. Alsing Andersen fastholder, at de Forslag, der er fremsendt, er gaaet videre til Behandling.

Alsing Andersen: Ja, enten er det gaaet til samlet Ministermøde, eller ogsaa har jeg talt med Statsministeren om det. Hvis det var noget, der kom lige efter, at vi havde afgjort en Sag, f. Eks. besluttet, hvad der skulde ske i den allernærmeste Fremtid, saa er det meget muligt — det tør jeg ikke benægte —, at Statsministeren og jeg har været enige om, at dette her var det ganske haabløst at drøfte videre i Øjeblikket, det maatte vente til senere. Saadan kan det godt være gaaet til i enkelte Tilfælde, men som jeg nævnede før, har alle disse Ting i det store og hele været for i Ministermøder.

Formanden: Dermed mener jeg, at det næste Spørgsmaal: Hvis Forslagene ikke er forelagt for den samlede Regering, blev de da forelagt for Statsministeren og Udenrigsministeren? bortfalder.

Herefter spørges: Er det rigtigt, at ved Krigens Udbrud September 1939 vedtog Ministermødet uden først at have indhentet Erklæring fra Generalkommandoen, at der kun skulde indkaldes 2 Aargange?

Alsing Andersen: Derom maa jeg sige, at det kan afgjort ikke være rigtigt. Det kunde aldrig falde Ministeriet ind at foretage Indkaldelser uden at tale med de militære Myndigheder. Nu var jeg ikke helt klar over, hvilke Forhandlinger der havde været om disse Ting, fordi det er saa længe siden, saa det kunde jeg ikke huske; det maa jeg indrømme. Men jeg var ovre i Krigsministeriet for at faa konstateret de andre Ting, som der er spurgt om angaaende de forskellige Forslag, der er fremsendt, for det kunde jeg heller ikke svare paa, uden at jeg først havde undersøgt Materialet

derovre, og jeg spurgte da General *Gørtz*, hvad han kunde huske om det, om det kunde være rigtigt. Og dertil sagde General *Gørtz*: Nej, det er absolut ikke rigtigt, det var tværtimod saaledes, at der fandt en Forhandling Sted paa Amalienborg, hvor Statsministeren, Udenrigsministeren og Forsvarsministeren var til Stede, og hvor — sagde General *Gørtz* — de to Chefer for Værnene ligeledes var til Stede og fik Lejlighed til at udtale sig. Denne General *Gørtz*' Forklaring har saa at sige frisket min Erindring op. Saadan er det ganske afgjort gaaet til. Det er i hvert Fald General *Gørtz* ganske overbevist om.

Arnth Jensen: Der er altsaa ikke afholdt Ministermøde og truffet Bestemmelse om Indkaldelsen af disse to Aargange, uden at Generalerne er blevet spurgt?

Alsing Andersen: Ganske afgjort ikke — det tror jeg absolut ikke.

Arnth Jensen: Alsing Andersen støttede Udtalelsen om, at det kunde ikke være sket i Ministeriet, paa en Udtalelse af General *Gørtz*, at der havde været en Konference hos Kongen, hvor Udenrigsministeren, Forsvarsministeren og begge Værnscheferne havde været til Stede. Det maa være en Erindringsforkskydning, for dette Møde blev afholdt senere, i September Maaned efter General *Withs* Udsagn. General *With* har over for mig erklæret, at han under Samtalen med Forsvarsministeren fik klar Besked om, at Ministermødet, uden at Ministeren havde orienteret sig med den kommanderende General, allerede havde truffet Bestemmelse om, at der skulde indkaldes 2 Aargange, medens han havde foreslaaet, at der skulde indkaldes 5. Da de 5 Aargange ikke kunde blive indkaldt, foreslog Generalen at indkalde 5 Aargange med den Mulighed for Øje, at man mønstrede de 3 af dem i ca. 10 Dage og saa hjemsendte dem med Uniform. Af Indberetningerne, der foreligger for os, vil man se, at den 30. August 1939 bestemmer Ministeriet at indkalde 2 Aargange; først Dagen efter er det, man kommer til, at der skal 5 Aargange, saa det maa være en Erindringsforkskydning.

Alsing Andersen: Jeg begyndte med at sige, at jeg var ikke helt klar over, hvilke Møder der var holdt, men at General *Gørtz* havde udtalt, at vi var oppe hos Kongen — jeg vil naturligvis ikke hænge General *Gørtz* op paa

noget, han kan ogsaa huske forkert — han udtalte sig ganske sikkert, derfor nævnte jeg det og tænkte, det maatte være dengang, vi var hos Kongen, men det er muligt, det ikke er saadan. Men det synes jeg nu, der kan ligge mindre Vægt paa, det afgørende er, at der har været talt om Tingene, det viser Arnth Jensens Udtalelse tydeligt nok. Hvis man ikke kunde faa 5 Aargange indkaldt, indkaldte man i alt Fald et Par Aargange, eller man indkaldte 5 Aargange, og saa mønstrede man nogle af dem og hjemsendte dem med Uniform — det er ganske afgjort sket efter Forhandling med Generalkommandoen, jeg som Civilist vilde ikke have fundet paa dette Arrangement med at indkalde 5 Aargange og hjemsende dem med Uniform. Det er ganske afgjort en militær Tanke.

Arnth Jensen: Det afgørende er, om man fra Ministeriets Side har foretaget eller forberedt militære Indkaldelser uden at spørge Generalkommandoen til Raads.

Dernæst vil jeg gerne spørge Hr. Alsing Andersen, om De ikke erindrer noget om, at netop i Mødet hos Kongen blev der ikke foreslaaet 5, men 10 Aargange indkaldt.

Alsing Andersen: Det husker jeg ikke, det er meget muligt, at det blev baade foreslaaet og afvist.

Formanden: Den 16. September 1939 overtager Regeringen direkte Ansvaret for Troppeplaceringerne. Der spørges nu:

I. Hvad var Begrundelsen for dette Skridt?

II. Skete dette efter Forhandling og i Forstaaelse med Generalkommandoen?

III. Blev der ved Forandring i Placeringerne først forhandlet med Generalkommandoen, og skete Forandringerne i fuld Forstaaelse med Generalkommandoen?

IV. Har der fra Generalkommandoen været fremsat Ønske om andre Placeringer end de foretagne — eventuelt i Forbindelse med Ønske om større Beredskabsstyrke?

Alsing Andersen: Jeg er ikke klar over, hvad der specielt knytter sig til Datoen den 16. September, og i Krigsministeriet har jeg heller ikke kunnet faa nogen Opklaring deraf. Men det er selvfølgelig heller ikke afgørende. Det afgørende maa være Spørgsmaalet, om Regeringen har overtaget Ansvaret for Troppeplaceringerne, og det tør jeg nok

sige er i alt Fald en helt forkert Maade at stille Problemet op paa.

Forholdet var det efter min Mening ganske naturlige, at Ministeriet ønskede at være underrettet om Troppeplaceringerne, dels af udenrigspolitiske Hensyn og dels ogsaa af indre Hensyn. Allerede i September, vistnok midt i September 1939, var man nemlig af udenrigspolitiske Hensyn f. Eks. interesseret i at faa opstillet Luftværnsbatterier i Sønderjylland, omkring Eshjerg og Syd paa. Jeg tror endda, det blev drøftet i Det udenrigspolitiske Nævn; om det var før eller efter, husker jeg ikke, men i alt Fald har selve denne Sag været drøftet i Det udenrigspolitiske Nævn. Der var altsaa saadanne udenrigspolitiske Grunde. Jeg husker ogsaa, at der omtrent paa samme Tid blev sendt en Bataillon til Vendsyssel, vistnok baade af udenrigspolitiske Hensyn og, om jeg saa maa sige, af indre Hensyn, fordi Befolkningen i Nordjylland ønskede at have Soldater deroppe. Hvad jeg i øvrigt i denne Forbindelse tænker paa med indre Hensyn, var Hensynet til at skabe en rimelig Fordeling af Indkvarteringsbyrden over de forskellige Landomraader, men naturligvis under Hensyntagen til de militære Interesser. Derfor er det i alt Fald et Par Gange forekommet, det husker jeg tydeligt, at General *Stemann* eller General *Gørtz* er kommet med et Landkort over de paagældende Egne og har vist, til hvilke Sogne man nu paatænkte at flytte Indkvarteringen hen, eller i hvilke Sogne man eventuelt ønskede at bibeholde Indkvarteringen. Det var altsaa et indre Hensyn, Hensynet til en rimelig Fordeling af Indkvarteringsbyrden, der gjorde sig gældende, bortset fra de særlige Forhold i Sønderjylland og andre Steder, hvor Spørgsmaalet kunde have en vis udenrigspolitisk Karakter. Jeg vil antage, at der paa Ministeriets Foranledning er forekommet Ændringer i det, som Generalkommandoen har foreslaaet; det vil jeg tro, men jeg mindes ikke nogen som helst Konflikt i den Anledning. Vi har talt om Tingene og er blevet enige om, hvordan det kunde arrangeres.

Dermed tror jeg at have givet den Forklaring, som kan gives paa det.

Arnth Jensen: Der har altsaa ikke været Divergens mellem Generalkommandoen og Forsvarsministeren?

Alsing Andersen: Divergens? Det kommer an paa, hvad man forstaar ved

Divergens. Det kan godt være — det mener jeg bestemt at kunne huske —, at vi har diskuteret visse Placeringer. Men Divergensen af en saadan Art, at det er kommet til nogen egentlig Konflikt mellem os, tør jeg roligt sige at der ikke har været.

Arnth Jensen: Det har ikke været saadan, at Forsvarsministeren har givet en Ordre?

Alsing Andersen: Det tør jeg ikke benægte; det er muligt.

Harald Petersen: De nævnede i Forbindelse med Spørgsmaalet om disse Troppeplaceringer og Regeringens Indflydelse derpaa de udenrigspolitiske Hensyn. Maa jeg spørge: Har det i særlig Grad været dem, der har været influerende paa de Skridt, Regeringen har taget, eller har det været militære Hensyn?

Alsing Andersen: Nej, de udenrigspolitiske Hensyn tror jeg ærlig talt kun gjorde sig gældende paa de Punkter, jeg har nævnt her, i Sønderjylland og i Vendsyssel, hvad Landstyrkerne angaar.

Harald Petersen: Det er altsaa Alsing Andersen og ikke Dr. *Munch*, der har været *primus motor* i Spørgsmaalet om disse Troppeplaceringer?

Alsing Andersen: Jeg har maaske nok været *primus motor* i disse Forhold; det var vel netop min Opgave som Minister. Men hvad f. Eks. Luftværnsbatterierne angaar, tror jeg ikke, jeg tager fejl, naar jeg siger, at Spørgsmaalet har været indgaaende drøftet i Det udenrigspolitiske Nævn i sin Tid; det var et temmelig vigtigt Problem, om vi gjorde Forsøg paa at varetage vore Neutralitetsforpligtelser i Anledning af de Overflyvninger, som allerede dengang meget hyppigt fandt Sted over Sønderjylland.

Formanden: Spørgsmaalet under V lyder: Var det Forsvarsministeren alene, eller i benægtende Fald i Forbindelse med hvem, der den 8. April 1940 tog Bestemmelse om at afslaa Generalkommandoens Ønske om Troppeplaceringer nærmere Grænsen?

Alsing Andersen: Dertil kan jeg svare, at denne Bestemmelse blev truffet af Ministermødet efter Formandsmødet den 8. April om Aftenen.

Kristen Amby: Det har jeg ogsaa forstaaet. Men jeg vil gerne spørge Dem, Hr. Alsing Andersen: Blev det gjort klart for Formandsmødet, at ogsaa i det sidste Møde, man havde, vistnok Kl. 17, med de militære Chefer, blev det fast-

holdt, at man burde have haft større Styrker inde, men at man i alt Fald burde placere disse Tropper om? Blev det præciseret over for Formændene, at det havde de militære Chefer, altsaa Hr. Prior, ønsket?

Alsing Andersen: Ja, dette Forslag blev fremført i et Møde, jeg havde med Cheferne Kl. 17, og jeg ved ganske bestemt, at jeg nævnte disse Troppeforskydninger — fra Fyn til Jylland og fra Sønderborg ind mod Padborg og Søgaard, hvor det nu var de skulde hen, og nordfra sydpaa mod Grænsen — som et Ønske, General Prior havde, fremsat Kl. 17. Det er jeg fuldkommen sikker paa at jeg nævnte i Forbindelse med de andre Ting, vi talte om dér, og jeg kan ogsaa sige, at efter min bedste Overbevisning var der ingen, der udtalte sig for, at vi skulde gennemføre saadanne Troppeforskydninger; for jeg advarede mod det, idet jeg sagde, hvad jeg ganske tydeligt erindrer, i Forbindelse med Indkaldelserne: at forskyde Tropperne paa den Maade, det er foreslaaet her, vil maaske være lige saa betænkeligt som at foretage almindelige Indkaldelser for hele Landet, navnlig da det drejer sig om Troppeforskydninger i Sønderjylland. Saaledes forelagde jeg Tingene, og der var ingen, der udtalte sig for, at man burde gøre det.

Kristen Amby: Jeg forstaar ogsaa, at Motivet var det — det er vist sagt saaledes af en eller anden —, at man vidste aldrig, hvad det gale Menneske dernede vilde gøre i saa Tilfælde; saa skete der maaske netop det, man vilde afværge. Det forstaar jeg meget vel, men hvis man nu paa det paagældende Tidspunkt havde været næsten — næsten 100 pCt. sikker paa, at Overfaldet vilde komme — og dette Spørgsmaal har en bestemt Relevans —, hvad mener saa Hr. Alsing Andersen man skulde have gjort? Skulde man saa ikke have foretaget disse Troppeforskydninger?

Alsing Andersen: Det er vanskeligt at svare paa, naar man ikke *har* staaet i den Situation.

Kristen Amby: Jeg forstaar godt Motivet: at vi ikke vil gøre det, fordi vi er bange for at fremkalde det, vi vilde forhindre. Men hvis man er nogenlunde sikker paa, at det sker alligevel, hvad vilde man saa gøre?

Alsing Andersen: Det var vi jo ikke. Jeg tør virkelig ikke afgøre, hvad jeg

vilde have gjort i en helt anden Situation.

Formanden: Man maa jo stille Spørgsmaalene ud fra det foreliggende Grundlag.

Alsing Andersen: Det er der vist ikke mange der vilde svare paa med Sikkerhed.

Kristen Amby: Nej, med Sikkerhed kan man ikke svare. Men senere kommer jo en Indberetning sent om Aftenen den 8. April.

Formanden: Jeg synes vi skulde udsætte dette; vi kommer jo alligevel ind paa det senere.

Det næste Spørgsmaal lyder:

Den 3. September 1939 blev der hos Statsministeren afholdt et Møde, hvor Forsvarsministeren, Udenrigsministeren og Admiral *Rechnitzer* deltog. Var den kommanderende General ikke indbudt til Mødet? Hvorfor?

Alsing Andersen: Dertil maa jeg sige, at Grunden til, at den kommanderende General ikke var indkaldt til Mødet hos Statsministeren den 3. September 1939, maa alene være den, at Drøftelsen kun angik Spørgsmaal vedrørende Neutralitetsforanstaltninger til Søs: hvilke Erklæringer der skulde udstedes, hvilke Omraader der skulde spærres, maaske ogsaa hvilke Mineudlægninger man skulde begynde paa. Det kan jeg huske vi drøftede hjemme hos Statsministeren. Det var altsaa absolut ikke noget Forsøg paa at sætte den kommanderende General til Side, men det var disse rent sømilitære Problemer, der blev drøftet.

Arnth Jensen: Var det dog ikke naturligt, at den kommanderende General ogsaa blev bekendt med de Foranstaltninger, der blev taget fra sømilitær Side, saaledes at det havde været naturligt, at han havde været med til Mødet i en saadan Situation?

Alsing Andersen: Jo, det skal jeg ikke nægte, men det er antagelig gaaet til paa den Maade, at man i Marineministeriet har drøftet, hvad der nu skulde foretages, hvad man gjorde i August 1914 af sømilitære Foranstaltninger, hvad der skulde udstedes af Meddelelser til søfarende o. s. v., o. s. v., og da vi er kommet til et vist Stadium, har jeg sagt: det maa vi hellere tale med Statsministeren og Udenrigsministeren om, og saa blev Aftalen den, at vi tog ud til Statsministeren og drøftede disse Ting. som vi havde behandlet i Marineministeriet.

Formanden: Det næste Spørgsmaal lyder:

Hvorfor blev General *Priors* mange skriftlige Forslag, tilsendt til Krigsministeriet, ikke besvaret (jfr. *Norups Bog*)?

Alsing Andersen: Jeg er ikke klar over, hvad det er for mange Forslag, som ifølge *Norup's Bog* ikke er blevet besvaret. For hvad Forslagene om de forøgede Indkaldelser angaar, har jeg nu gjort Rede for det, og jeg mener, at denne Besvarelse i det store og hele er fyldestgørende. Hvad den anden Del af Forslagene angaar, som jeg kan tænke mig man sigter til, maa det vel være Forslagene om Forstærkningsarbejder, Spærreanlæg, særlig ved Grænsen, samt Anbringelse af Sprængladninger forskellige Steder i Sønderjylland. Hvad disse Ting angaar, har jeg i alt Fald mundtligt — jeg tror jeg tør sige: mere end een Gang; ja, det tør jeg roligt sige — forklaret, at Ministeriet af udenrigspolitiske Hensyn ikke ansaa disse Foranstaltninger for tilraadelige. Jeg kan roligt sige: mere end een Gang, for jeg blev nu og da spurgt gennem Krigsministeriet, gennem Direktøren tænker jeg, om, hvordan det gik, om man ikke kunde gøre noget i Retning af at anskaffe Landminer og faa dem anbragt passende Steder o. s. v., og jeg maatte hver Gang sige: af udenrigspolitiske Grunde er der ingen Mulighed for at gøre dette.

Westermann: Var der ikke Grund til at give General *Prior* det Svar, som Hr. Alsing Andersen her siger Forsvarsministeren har givet Direktøren i Krigsministeriet?

Alsing Andersen: Jo, men jeg regner ogsaa med, at jeg gennem Direktøren blev spurgt fra Generalkommandoen, og at mit Svar gik videre. Saaledes var den daglige Forretningsgang, naar vi talte om Tingene. Det var ikke altid, at Generalen kom over selv, men Direktøren fik en Opringning eller en mundtlig Henvendelse, og saa spurgte han mig, og jeg svarede, og saa gaar jeg ud fra, at den Besked er bragt videre.

Westermann: Forholdet er det, at General *Prior* baade her og gennem *Norup's Bog* har beklaget sig over, at han ikke har faaet Svar paa disse Skrivelser. Men Hr. Alsing Andersen mener altsaa, at det er en Fejl fra Direktøren i Krigsministeriet, at disse Svar ikke er givet til Generalen?

Alsing Andersen: Nej, det mener jeg

ikke. Jeg mener, at der ikke er givet skriftligt Svar paa de skriftlige Forslag.

Westermann: Der er overhovedet ikke givet Svar.

Alsing Andersen: Det maa der være givet. Jeg er blevet spurgt et Par Gange i alt Fald og har svaret saaledes, som jeg siger her, og Svaret maa være givet videre, enten af Direktøren eller af den Kontorchef, hvorunder disse Ting hørte; det tør jeg ikke sige bestemt, for det var ofte en af Kontorcheferne, der kom ind med en eller anden Besked eller Forespørgsel.

Aksel Møller: Mener De ikke, at det korrekte er, at naar en Mand i saa høj en Embedsstilling som den kommanderende General skriftligt fremsætter Forslag til Forsvarsministeren, saa faar han et skriftligt Svar, underskrevet af Forsvarsministeren?

Alsing Andersen: Det er jeg enig med Dem i, for saa vidt Sagen er endeligt afgjort. Men det kunde man ikke sige her. Hvis jeg uden videre vilde have sagt: det er afslaaet, altsaa, hvis Sagen var endeligt afgjort som afslaaet, saa havde det været naturligt at svare skriftligt, men naar jeg ikke svarede skriftligt, var det, fordi jeg lod Sagen ligge for at se, hvordan den vilde udvikle sig. Det drejede sig forresten ikke alene om dette Spørgsmaal, men der var andre Ting, som blev nævnt over for mig, og som jeg vidste det ikke kunde nytte at fremføre i den givne Situation, og de blev liggende hos mig, de blev samlet op, og efterhaanden kom dog nogle af dem igennem — det ved jeg —, saaledes at der paa den Maa-de, gennem en Beslutning, blev givet Svar paa dem. Det er den ganske naturlige Forklaring, synes jeg.

Kristen Amby: De har sagt, at af udenrigspolitiske Grunde — den Meddelelse har De givet videre til Direktøren — kunde man ikke gøre dette eller hint, særlig med Hensyn til disse Mineudlægninger dernede. Var det en formel Beslutning, der var truffet i et Ministermøde, foranlediget af Udenrigsministerens Henstilling?

Alsing Andersen: Det tør jeg ikke svare bestemt paa, men det vil jeg tro.

Kristen Amby: De vil altsaa tro, at De maa have faaet disse Henstillinger og Forslag fra Generalen, og saa er det gaaet videre, som naturligt var, til et Ministermøde, hvor man har forhandlet det og saa har truffet den Beslutning,

at af udenrigspolitiske Grunde kunde man ikke gøre det.

Alsing Andersen: Jeg har nævnt den Slags Ting i alt Fald for Statsministeren og Udenrigsministeren. Det er helt oplagt, og jeg vil ogsaa tro, at et Spørgsmaal som dette har været nævnt i et Ministermøde, og at man har været enig om, at det ikke gik an. Det vil jeg tro.

Formanden: Det følgende Spørgsmaal lyder:

Hvad er Motiveringen for, at der paa Trods af Generalkommandoens Protest stadig hjemsendes Styrker baade i Efteraaret 1939 og i Vinteren 1939—40, og hvorledes vil man forklare dette paa Baggrund af Folketingets Erklæring af 19. Januar 1940?

Alsing Andersen: Forklaringen kan siges at være den, at der baade i Befolkningen og i Rigsdagen var et udbredt Ønske om ikke at holde for store Styrker af ældre Mandskab inde. I Stedet for valgte man altsaa at hjemsende uddannet Mandskab med Uniform. Jeg mindes ikke, at der i Rigsdagen er fremkommet nogen virkelig Kritik i den Anledning. Hvad Folketingets Beslutning af 19. Januar angaar, betød den ingen principiel Ændring i Situationen, og da Aargangen 1937 et Par Uger senere blev hjemsendt med Uniform, vakte dette, saavidt jeg husker, intet Røre i Offentligheden eller i Rigsdagen.

Arnth Jensen: Hr. Alsing Andersen udtalte, at han ikke mindedes, at der i Rigsdagen var fremsat Kritik af Hjemsendelsen af Mandskab. Men Spørgsmaalet er her, om det ikke er rigtigt, at det er mod Protest fra Generalkommandoens Side, at disse Styrker sendes hjem.

Alsing Andersen: Jo, det har det sikkert været, for Generalkommandoen ønskede jo stadig at have større Styrker inde, end Ministeriet fandt rimeligt, saa der er ingen Tvivl om, at Generalkommandoen ogsaa i dette Tilfælde har gjort Indsigelse. Det er Regeringens Ansvar.

Søren P. Larsen: Hr. Alsing Andersen sagde det, saavidt jeg hørte, paa den Maade, at Erklæringen af 19. Januar betød ingen principiel Ændring. Var det dog ikke saaledes, at man gerne vilde have, at 19. Januar-Erklæringen skulde betyde en principiel Ændring? Var det ikke den Opfattelse, det Ønske, der laa bagved, da Erklæringen i sin Tid blev udstedt?

Alsing Andersen: Vi kender jo alle

Baggrunden for 19. Januar-Erklæringen, en Tale af Statsministeren, men selve Vedtagelsen var i Virkeligheden kun en Bekræftelse paa den Linie, vi havde været enige om hele Tiden. At det saa gik anderledes, som Begivenhederne udviklede sig, er en anden Sag.

Søren P. Larsen: Jeg synes blot, at det lyder saa besynderligt, at den Mand, der var Forsvarsminister paa det Tidspunkt, frimodigt erklærer, at med Erklæringens Udstedelse skete der ingen principiel Ændring, at den altsaa ingen faktisk Betydning havde. Er det ikke at se for stort paa det?

Alsing Andersen: Jeg mener ikke, det er at se stort paa det. Jeg mener, at Erklæringen var en Bekræftelse af den Linie, som vi havde erklæret os for tidligere, og det havde Betydning dengang, at Rigsdagen som Helhed vedtog dette. Det havde sin ganske særlige Forklaring.

Arnth Jensen: Følte De det ikke saadan i Deres Samtaler senere med Værnenes Chefer, særlig Generalkommandoen, at de opfattede 19. Januar-Erklæringen netop som en Ændring i forsvarspolitisk Henseende?

Alsing Andersen: Nej, det mindes jeg ikke Spor om.

Arnth Jensen: Det fremgaar jo af General *Priors* Udtalelser, at det var, som om det Tryk, der havde hvilet over dem, blev lettet.

Alsing Andersen: Ja, det kan jeg huske i alt Fald.

Arnth Jensen: Saa maa Generalkommandoen have opfattet den saaledes.

Alsing Andersen: Ja, den Udtalelse husker jeg.

Kristen Amby: Jeg vil gerne spørge for Klarheds Skyld, for at jeg i hvert Fald selv kan blive klar over det: Naar De nu siger, at 19. Januar-Erklæringen ændrede ikke noget i, hvad man tidligere havde villet, saa tænker De paa, hvad man inden Staunings Tale havde villet? (*Alsing Andersen:* Ja). Altsaa, De mener, at man var klar over i Danmark, at man vilde bruge Værnet til Forsvar mod Neutralitetskrænkelser, hvor de end kom fra, men saa kom Statsministerens Tale, hvis Ord var saadan, at baade Verden og det danske Folk let fik det Indtryk, at vi ikke kunde eller vilde noget, og saa kom 19. Januar-Erklæringen, hvor vi restituerede Stillingen. Det er det, De mener med, at der ikke var nogen Ændring?

Alsing Andersen: Ja.

Kristen Amby: Saa kan man vel ogsaa sige, at der, da Bevillingen kom senere, laa det bagved, at man virkelig vilde have et større Beredskab?

Alsing Andersen: Bevillingerne var jo forberedt et Stykke Tid, og de kom umiddelbart efter.

Hoff: De siger, at De erindrer en Udtalelse fra den kommanderende General om, at 19. Januar-Erklæringen ligesom littede et Tryk fra Befalingsmændene i Hæren. Gjorde De den kommanderende General opmærksom paa, at det var en Misforstaaelse, at saaledes maatte den ikke opfattes?

Alsing Andersen: Nej, det havde jeg ingen Grund til.

Hoff: Men De har lige givet Udtryk for, at De var klar over, at han saa anderledes paa det.

Alsing Andersen: Erklæringen skal ses i Forbindelse med det, Hr. Amby lige har anført, det Intermezzo, der havde været, og som havde foranlediget en særlig Stemning, og nu følte man sig lettet igen.

Formanden: Vi kommer til næste Spørgsmaal:

Er Alsing Andersen gjort bekendt med *Kjølens* Indberetninger af 8. Januar 1940, 13. Februar 1940 samt den af Kommandørkaptajn *Kjølens* den 1. April 1940 til Udenrigsminister *P. Munch* overleverede, haandskrevne Skrivelse fra Gesandt *Zahle* og med de dertil knyttede Kommentarer?

Alsing Andersen: Dertil maa jeg sige, at jeg husker ikke, om jeg har set *Kjølens* Indberetninger personlig, altsaa selve Indberetningerne af 8. Januar og 13. Februar 1940, men jeg kan godt huske noget om dem. Jeg mener, at Viceadmiralen har omtalt dem for mig efter at have modtaget dem fra Hr. *Kjølens*. Den haandskrevne Skrivelse fra Gesandt *Zahle* af 1. April 1940 har jeg ikke set, men Viceadmiralen har i alt Fald omtalt sin Samtale med *Kjølens*, som fandt Sted derefter, og sandsynligvis har ogsaa Udenrigsministeren omtalt Hr. *Kjølens* Besøg.

Kristen Amby: *Kjølens* var jo sendt ned som Marineattaché, Militærattaché, hvad man vil; han var sendt ned i December 1939, saavidt jeg husker, vel fordi man ønskede saa megen Oplysning, som man kunde faa. Derfor var det dog naturligt, at naar hans Chef herhjemme

— det var jo Viceadmiral *Rechnitzer* — fik disse Indberetninger, blev de i deres Helhed meddelt den, der havde Ansvaret for Værnene, altsaa Forsvarsministeren. Det er jo tit Ordlyden i en saadan Skrivelse, det kommer an paa, saa det er ikke nok med et Referat af, at der er modtaget en eller anden Skrivelse fra *Kjølens*. Disse Indberetninger maa dog siges at være ret alarmerende, men De har altsaa ikke faaet Besked om det umiddelbart efter at *Kjølens* den 1. April var heroppe med et Brev fra *Zahle*, som han har Besked om at kommentere over for Udenrigsministeren og kommenterer over for sin Chef *Rechnitzer*.

Alsing Andersen: Jeg har sikkert umiddelbart efter faaet Besked om det, men selve den omtalte Haandskrivelse har jeg ikke set personlig.

Westermann: Erindrer Hr. Alsing Andersen, hvad den Redegørelse, Hr. Alsing Andersen mener at have faaet af Viceadmiral *Rechnitzer* vedrørende Rapporterne af 8. Januar og 13. Februar, gik ud paa, eller har det forbavset Dem senere, da De erfarede, hvad der stod i disse Skrivelser?

Alsing Andersen: Nej, jeg kan ikke sige, at det har forbavset mig, for jeg havde en dunkel Erindring om, at jeg havde hørt det før. Deraf ved jeg, at jeg har faaet Referat af det.

Westermann: Men vil en saa alvorlig Meddelelse som at Tyskerne vil besætte dansk Territorium for at oprette Flaadebaser og Luftbaser, ikke normalt foranledige Forsvarsministeren til at henvende sig til Udenrigsministeren og diskutere det Spørgsmaal med ham og til at diskutere det med de militære Værns Chefer?

Alsing Andersen: Det var jo Meddelelser, der var fremkommet flere Gange, og som vi drøftede, hver Gang de kom, men som vi ikke mente man behøvede at lægge afgørende Vægt paa, og det viste sig ogsaa Gang paa Gang, at der ikke var Realiteter bag dem. Saa kom det tilsidst den 9. April; det er rigtigt, men der havde været mange Tilfælde tidligere. Jeg husker saaledes, at en af de første Gange vi blev stillet over for noget saadant, der kunde se ud som en Trusel, var, da Hærens Efterretningstjeneste meddelte mig lige før Jul 1939, at der var sket Troppeamlinger. Det meddelte jeg videre i et Ministermøde den 23. December, og vi drøftede, hvad der kunde være Tale om; det var Meddelelse om

Troppesamlinger ved Østersøkysten samt Skibs- og Prammateriel, der var egnet til Troppetransporter. Det var disse almindelige Samlinger af Tropper og Transportskibe, der var Tale om dengang, og det drøftede vi i Ministermødet; men der kom jo ikke noget ud af det; og det samme gjaldt de andre Meddelelser, der kom; der fulgte ikke noget efter. Vi havde ogsaa et Tilfælde den 8. Januar, hvor der var Troppesamlinger i Slesvig-Holsten, og hvor Jydske Division eller Generalkommandoen indførte Alarmtilstand eller Alarmberedskab i Sønderjylland. Det viste sig, at der heller ikke var noget bag det, der foregik dengang Syd for Grænsen, og jeg maa sige, at jeg fik mange Bebrejdelser for den Alarmtilstand, der var blevet arrangeret Natten mellem den 8. og 9. Januar i Sønderjylland, idet man fra mange Sider hævdede, at det var ganske urimeligt at skabe Uro i den Anledning, for der havde jo altid været Tropper i Slesvig-Holsten, og det kunde være skadeligt og farligt at gøre det, vi havde gjort. Saaledes havde vi Gang paa Gang været over for en saadan Situation, som vi naturligvis havde drøftet, hver Gang der forelaa noget, men det med det Resultat, at det var ikke saa afgørende, at vi mente, der skulde foretages noget i den Anledning.

Harald Petersen: Viceadmiral *Rechnitzer* har i sin Erklæring over for Kommissionen udtalt, at denne Indberetning af 8. Januar 1940 utvivlsomt er forevist Hr. Alsing Andersen, altsaa at De har set den, læst den med andre Ord.

Alsing Andersen: Det er ikke den, vi taler om i Øjeblikket.

Harald Petersen: Jo, den Meddelelse, der første Gang nævner, at der forestaar et Angreb paa Danmark. Men jeg forstaar det saaledes, at det ikke har gjort større Indtryk paa Hr. Alsing Andersen, end at han har bevaret det som en privat og sød Hemmelighed for sig selv og hverken meddelt det til Statsministeren eller Udenrigsministeren.

Alsing Andersen: Det tror jeg absolut er forkert. Det er meget muligt, at jeg har set den, men det kan jeg ikke huske bestemt i Øjeblikket; jeg tør ikke benægte det.

Harald Petersen: Saa kan De altsaa heller ikke huske, om De har drøftet den videre med Statsministeren og Udenrigsministeren?

Alsing Andersen: Nej, men det an-

tager jeg jeg har gjort, for vi talte altid om den Slags Ting.

Westermann: De Eksempler, Hr. Alsing Andersen her fremførte, idet han sagde, at det var sket mange Gange tidligere, var kun visse Troppekoncentrationer, som kunde være rettet mod et hvilket som helst andet Land; maaske ikke saa meget dem Syd for Grænsen, men de Skibssamlinger, der var Tale om i Nordsøen og Østersøen, kunde være rettet mod et hvilket som helst andet Land, saa det kan ikke sammenlignes med den Meddelelse fra *Kjølsern*, hvor der er Tale om et direkte Angreb paa Danmark. Og dér har Dr. *Munch* ogsaa sagt, at første Gang han hørte om et direkte Angreb paa Danmark, var i den Indberetning, han fik fra *Zahle* den 1. April om Aftenen, og Dr. *Munch* erklærer i Dag, at han var ganske ukendt med Indberetningerne af 8. Januar og 13. Februar, hvilket ogsaa lader formode, at den sidste Udtalelse af Hr. Alsing Andersen om, at han utvivlsomt har konfereret med Udenrigsministeren, ikke kan passe, idet Udenrigsminister *Munch* erklærer sig fuldstændig uden Kendskab til disse Rapporter.

Fr. Dalgaard: I den af 13. Februar staar der nu, at de vil besætte Danmark og oprette Baser.

Alsing Andersen: Ja, der var ikke saa direkte Tale om Angreb, som Hr. Westermann her taler om det. Det var løse Formodninger om, hvad man kunde tænke sig at foretage i en given Situation.

Westermann: Men Forholdet er det, at den 13. Februar i hvert Fald staar der ganske tydeligt, at det fra paalidelig Side er erfaret, at den tyske Plan gaar ud paa at besætte Danmark, saaledes at der dér kan oprettes Flaadebaser og Luftbaser. Og dér staar jeg uforstaaende over for, at Forsvarsministeren kan lægge en saadan Indberetning fra en Militærattaché, en Indberetning, som er godkendt af Gesandten i Berlin, hen som en ligegyldig Sag og end ikke diskutere den hverken med Statsministeren eller Udenrigsministeren.

Alsing Andersen: Jeg kan ikke sige andet dertil, end at det regner jeg med jeg har gjort, det var Praksis i alle Tilfælde, men jeg har ikke nogen helt klar Erindring om, hvad der er foregaaet.

Hjermind: Hr. Alsing Andersen! Der var fremkommet lignende Advarsler som dem fra Hr. *Kjølsern* den 8. Januar og den 13. Februar. Kan det oplyses, fra

hvilke Kilder lignende Advarsler var kommet, og hvornaar de var kommet?

Alsing Andersen: Det var det Eksempel, jeg nævnte den 23. December, Hærens Efterretningstjeneste havde meldt om Troppe-samlinger . . .

Kristen Amby: Om Skibssamlinger.

Alsing Andersen: Baade om Troppe-samlinger og Skibssamlinger langs Østersøkosten.

Hjermind: Hvad var Kilden?

Alsing Andersen: Det ved jeg ikke, men Hærens Efterretningstjeneste meddelte mig det, hvorefter jeg meddelte det i Ministermødet den 23. December.

Kristen Amby: Kan det virkelig tænkes, hvis vi holder os til Erklæringen af 13. Februar, som De kender nu, at De har faaet den forelagt i Ordlyd og ikke skulde have talt med Statsministeren og Udenrigsministeren om det? Var det ikke almindelig Coutume, at naar en saadan Indberetning kom fra Gesandtskabet i Berlin, selv om den var stilet til Admiralen som Militærattachéens Chef, gik den videre i Kopi i alt Fald til Udenrigsministeriet?

Alsing Andersen: Det vil jeg tro.

Kristen Amby: Vilde det ikke være naturligt, hvis man regnede med, at Udenrigsministeriet havde faaet den, og Udenrigsministeren var gjort bekendt med den, at han havde talt om en saadan Indberetning?

Alsing Andersen: Jo, vi talte sammen om alle saadanne Tilfælde, saa jeg kan ikke forklare det paa anden Maade.

Kristen Amby: Hvis der var kommet saadanne Indberetninger hveranden Dag, kan jeg godt forstaa, at man ikke kan holde ude fra hinanden, hvornaar man har talt om det, men saa vidt jeg ved, foreligger der indtil April kun disse to skriftlige Indberetninger af 8. Januar og 13. Februar fra militære Attacheer, og det havde været ganske naturligt, naar de Indberetninger kom — det maa jo have været Meningen med at sende Militærattachéer derved —, at saa snakker man om dem.

Alsing Andersen: Det har vi ganske utvivlsomt ogsaa gjort, men jeg kan desværre ikke sige noget nærmere om Behandlingsmaaden, for jeg har ikke kunnet fremkalde det i min Erindring.

Hartvig Frisch: Jeg vil gerne spørge Alsing Andersen, om han ikke erindrer, at der i 8 Mands Udvalget, som jeg var Formand for, i det Foraar gentagne Gange ved de Overvejelser, vi dér havde

med Hensyn til den truende Fare, som vi alle erkendte bestod for Danmark, har været omtalt de forskellige Muligheder, der kunde være for Trusler mod Danmark. Jeg erindrer, at Spørgsmaalet om Baser Gang paa Gang blev nævnt, saa jeg kan ikke over for det Materiale, her fremlægges, finde, at Meddelelsen har haft noget saa overordentlig overraskende ved sig. Jeg vil derfor gerne spørge den tidligere Forsvarsminister, om han ikke ogsaa erindrer, at der ved disse Overvejelser Gang paa Gang i de Drøftelser var Ting fremme om, hvad der kunde true Danmark.

Alsing Andersen: Jo, det erindrer jeg godt, for Drøftelsen blev indledet af General *Prior* med en almindelig udenrigspolitisk eller strategisk Oversigt over, hvilke Muligheder Danmark kunde have i forskellige Situationer, hvilke Farer der kunde true, hvilke Muligheder man havde for at holde Sjælland eller en Del af Jylland eller kun Fyn. Alle disse Ting blev drøftet igennem, og Mulighederne for at afværge Landgangsforsøg og skaffe sig Baser blev gennemdrøftet dér. Det er rigtigt nok, det var et Led i Diskussionen.

Westermann: Med Hensyn til det af Hartvig Frisch rejste Spørgsmaal mindes jeg ikke, at der fra General *Priors* Side blev rejst nogle Spørgsmaal om Baser i Danmark. Saa vidt jeg erindrer, var den eneste Forbindelse, hvori eventuelle tyske Baser i Danmark blev nævnt, Viceadmiral *Rechnitzers* Omtale af, at Marinen ansaa det for muligt, at Tyskerne vilde oprette en Flyvebase paa Læsø, men det er et Synspunkt, som Viceadmiral *Rechnitzer* har rejst for Aar tilbage og noget, som ikke kan være paavirket af de Indberetninger, der indgik i Januar.

Hartvig Frisch: Naturligvis er der gaaet 5 Aar, og ens Erindring kan narre en, men jeg for mit Vedkommende har den tydelige Erindring, at i disse Drøftelser, som var af en noget teoretisk Art, men dog var stærkt præget af Krigsfaren i Europa, var blandt andet den Trusel, der kunde være med Hensyn til at besætte Baser, meget fremherskende. Det er min Erindring.

Aksel Møller: General *Prior* kan i hvert Fald ikke have indledet den paa-gældende Drøftelse i 8 Mands Udvalget paa Grundlag af Indberetningen fra Kommandørkaptajn *Kjølser*, for han har udtrykkeligt erklæret, at han først har set den efter Besættelsen. Dr. P. Munch

har ikke set den paagældende Indberetning. Forsvarsministeren erindrer maaske, at der har været noget om det, men længere kan vi vist ikke komme.

Oluf Pedersen: Jeg vil gerne spørge, om det ikke var saadan, at man inden for Ministeriet i det hele taget paa ethvert Tidspunkt siden Krigens Begyndelse i og for sig var indstillet paa, at der kunde ske et Overfald paa Danmark, det var man alle andre Steder. Vi havde hele Tiden den Frygt, den havde man maaske ogsaa i Regeringen.

Formanden: Det synes jeg fremgaar af de Udtalelser, der allerede er kommet i Dag.

Oluf Pedersen: Man tillægger de Meddelelser alt for stor Betydning. Man frygtede hele Tiden dette Overfald.

Westermann: Baade den fhv. Udenrigsminister i Formiddag og nu Alsing Andersen har henvist til, at man ventede paa Overvejelser fra 8 Mands Udvalget. Naar man virkelig ventede paa det og mente, at 8 Mands Udvalget skulde give positiv Indstilling, vilde det saa ikke have været rigtigt at overlade disse Indberetninger til 8 Mands Udvalget, saaledes at dette havde et vigtigt Grundlag at dømme paa?

Alsing Andersen: Jeg ved ikke, om jeg har sagt, at man ventede paa 8 Mands Udvalget. Jeg har sagt, at man drøftede disse forskellige Problemer, og jeg ved positivt, at jeg bestræbte mig for at finde, hvad man kunde samles om, for at udbygge Værnene i den Udstrækning, man kunde enes om. Det viser mine Notater.

Westermann: Ja, men jeg spørger, om det ikke havde været rimeligt, om 8 Mands Udvalget som Grundlag for sine Overvejelser havde haft en saadan Indberetning liggende.

Alsing Andersen: Ja, det har jeg i alt Fald ikke tænkt paa.

Formanden: Saa gaar vi over til næste Spørgsmaal: Erindrer Alsing Andersen, at Udenrigsministeren *P. Munch* i Ministermødet den 5. April Kl. 11.00 foreslog at sammenkalde Det udenrigspolitiske Nævn og Partiformændene? I bekræftende Fald ønskes oplyst, hvem der i Regeringen modsatte sig dette Forslag?

Alsing Andersen: Ja, det er rigtigt, at Udenrigsministeren i Ministermødet den 5. April foreslog at sammenkalde Det udenrigspolitiske Nævn og Partiformæn-

dene eller maaske kun Det udenrigspolitiske Nævn, det husker jeg ikke saa nøje, men man drøftede i alt Fald begge Dele, og efter at man havde drøftet Sagen, var det den almindelige Opfattelse, at det var bedre at vente, indtil man havde faaet mere Klarhed over Situationen, havde indhentet nærmere Oplysning.

Kristen Amby: Blev De først i Ministermødet den 5. April Kl. 11.00 gjort bekendt med den Indberetning, der var kommet den 4. om Aftenen til Udenrigsministeren?

Alsing Andersen: Ja.

Kristen Amby: Det var, saa vidt jeg ved, kommet den 4. Kl. 7 om Aftenen, den blev meddelt Statsministeren og Udenrigsministeren, de havde været hos Kongen, men De som Forsvarsminister faar først Besked om den i Ministermødet den 5. Kl. 11.00.

Alsing Andersen: Ja.

Formanden: Vi kommer saa til næste Spørgsmaal:

Havde Alsing Andersen ikke inden Ministermødet den 5. April Kl. 14.30 faaet Meddelelse om Henvendelserne fra den svenske Flaadestab og fra det hollandske Gesandtskab?

Alsing Andersen: Hertil maa jeg i Øjeblikket svare nej, for jeg er ikke klar over, hvilke Henvendelser der sigtes til. Jeg mener ikke at have hørt noget om den svenske Flaadestab og det hollandske Gesandtskab.

Hjermind: Det er omtalt af Viceadmiral *Rechnitzer* i hans Beretning til Kommissionen, at man om Eftermiddagen den 5. April fik en Meddelelse, dels fra den svenske Forsvarsstab og dels fra den hollandske Forsvarsstab, og det er ligeledes oplyst, at man samtidig faar en Meddelelse fra Colonel *Craig*, der gør Tjeneste som Militærattaché ved den britiske Legation. Er disse 3 Henvendelser overhovedet ikke refereret for Forsvarsministeren?

Alsing Andersen: Jeg mindes dem ikke.

Formanden: Næste Spørgsmaal lyder:

Hvad foranlediger Alsing Andersen til at betegne *Zahles* Indberetning af 5. April som værende af »mere beroligende Karakter«?

Alsing Andersen: Naar jeg har omtalt *Zahles* Brev af 5. April som værende

af mere beroligende Karakter, har jeg særlig tænkt paa følgende Sætninger:

»at Foranstaltninger for alle Tilfældes Skyld er blevet forberedt, men muligt stillet i Bero efter den britiske Premierministers Tale, der var betydelig mindre skarp end fra flere Sider ventet. Vi har, som Hr. Ministeren vil vide, i de forløbne Krigsmaaned set en Række tyske Planer mod Vest lagt og foreløbig ikke udførte.«

Og videre hedder det:

»Jeg tør ogsaa henlede Opmærksomheden paa, at Meddelelserne fra »utilfredse Officerer« maaske maa tages med et vist Forbehold. De kunde vel være beordret til visse »Indiskretioner« for at fremkalde visse Reaktionen, der forventes at kunne være af Interesse.«

Hvad den sidste Sætning angaar, maa det gøre et vist Indtryk, synes jeg, med Hensyn til at vise Varsomhed med militære Foranstaltninger for ikke at fremkalde Reaktionen, som maaske var ønskede. Det er de Sætninger, jeg har tænkt paa først og fremmest.

Westermann: Jeg kan forstaa, at det sidste Argument kan foranledige en vis Frygt for at foretage noget, men jeg kan ikke se det beroligende, idet det maa være Gesandts Opgave at belyse Spørgsmaalet fra alle Sider saa vidt gør sigt og stille alle Muligheder op for Udenrigsministeren, men i samme Skrivelse skriver *Zahle*:

»Det er paa ingen Maade min Tanke at svække de foruroligende foreliggende Indicier.«

og yderligere:

»Jeg anser det dog for min Pligt at udtale, at den kongelige Regering paa ingen Maade bør skyde den Tanke fra sig, at Situationen kan være yderst alvorlig eller i Løbet af Dage eller Timer blive det. Øjeblikket turde derfor efter min ærbødige Formening være inde til snarest at tage under den grundigste Overvejelse, hvad der — under de forskellige mulige Gradationer i Situationen's Udvikling — vil være at foretage.«

Disse Udtalelser synes jeg slet ikke kan siges at være beroligende. Det andet er visse Muligheder, han nævner saadan noget som en engelsk Landgang i Narvik, men om den siger han selv, at den efter hans Mening hører hjemme i Fantasiens Verden. Jeg kan ikke se, at der er noget beroligende i det.

Aksel Møller: Den 5. April kom der 2 Beretninger fra Gesandtskabet i Berlin, der kom *Zahles* Beretning, som vi allerede har talt noget om, og Indberetningen fra Kommandørkaptajn *Kjølens*, stilet til Marineministeriet. Kender Hr. Alsing Andersen den sidste Indberetning?

Alsing Andersen: Ja, nu husker jeg ikke i Øjeblikket, men det gaar jeg ud fra, jeg gør.

Aksel Møller: Hvis De erindrer den Indberetning fra Kommandørkaptajn *Kjølens*, maa den ved Siden af *Zahles* Indberetning have virket ret alarmerende. I *Zahles* Indberetning findes en Sætning om »utilfredse Officerer«, der i Dag er nævnt som Udtryk for det beroligende, men i Kommandørkaptajn *Kjølens* Indberetning hedder det, at

»disse angives at være 2 højtstående tyske Officerer, der paa Grund af Utilfredshed med det nuværende politiske Regime i Tyskland allerede før har ladet tilflyde Holland militære Meddelelser af stor Betydning, hvis Rigtighed senere har bekræftet sig.«

Det, der er det afgørende for mig er, om dette genkalder noget i Alsing Andersens Erindring.

Alsing Andersen: Ja, det er ganske sikkert, at jeg har set den Indberetning; Dagen efter, eller samme Dag var det vel, den 6. April, i Mødet med de militære Chefer omtalte jeg saavel *Zahles* som *Kjølens* Indberetninger, det er der ingen Tvivl om.

Aksel Møller: Men De mener alligevel, at Indtrykket var beroligende, selv om disse to Indberetninger laa i samme Post.

Alsing Andersen: Ja, det mente vi i al Almindelighed, ogsaa sammenholdt med Meddelelserne fra Sverige og Norge.

Hoff: Med Hensyn til disse Indiskretioner, hvor *Zahle* antyder, at de kan være beordret for at fremkalde visse Reaktionen, har man i Regeringen kun tænkt sig den Mulighed, at Tyskerne vilde ønske, at vi skulde forstærke vort Beredskab for, at det skulde være provokerende for at sætte ind; har man ikke tænkt sig den modsatte Mulighed: at Tyskerne ønskede at intimidere os til at lade være at gøre noget?

Alsing Andersen: Vi tænkte mange Ting i de Dage, hvad Mulighederne kunde være, saa jeg kan ikke svare paa, om vi ogsaa har tænkt det.

Hoff: Det kunde nærmest se ud, som om Tyskerne netop opnaaede det, de vilde, at vi ikke traf nogle Forberedelser af nogen Art. Har det Spørgsmaal været drøftet?

Alsing Andersen: Nej, det tror jeg ikke, men hvilke Hensigter Tyskerne har haft, kan man ikke vide, det blev netop i de Dage drøftet, hvad Meningen kunde være med hele den Situation, der var indberettet, om der var noget alvorligt bag den, eller ikke var noget alvorligt bag den. Det var hele Spørgsmaalet i de Dage: Er det alvorligere denne Gang end tidligere, hvor der ogsaa har været visse Meddelelser, saaledes som vi har omtalt i Dag, men hvor der alligevel ingenting foregik. Det var det Problem, som det virkelig var meget svært at skønne rigtigt over, og det er naturligvis meget lettere nu efter alt, hvad der er foregaaet, at skønne over, at saadan maatte man dog have tænkt sig efter det, der forelaa. Jeg ved godt, at det er svært for dem, der ikke havde det lige paa Livet dengang, at sætte sig ind i Situationen og prøve paa at sætte sig ind i den Tankegang, vi havde dengang, det er sikkert ikke let. Men naturligvis drøftede vi alle de Muligheder, der kunde være, og vi skønnede, vi var i en farlig Situation, saaledes som der havde været Opræk til flere Gange før; vi haabede, det kunde drive over ogsaa denne Gang ligesom tidligere Gange, da der ikke skete noget, at der ikke var noget virkeligt Grundlag for de Rygter.

Hoff: Naar Alsing Andersen siger, at det, det drjede sig om, var at finde ud af, om det dengang var alvorligere end tidligere, vil jeg gøre opmærksom paa, at daværende Udenrigsminister *Munch* netop i Dag har sagt, at det var første Gang, han overhovedet havde hørt nævne et tysk Angreb paa Danmark. Naar Udenrigsministeren første Gang hører det, maa det give Situationen et ganske specielt alvorligt Præg, saaledes at man ikke kan sammenligne den med tidligere Situationer.

Kristen Amby: Jeg forstaar godt, at man kan sige og ogsaa mene, at det maaske er svært for dem, der ikke var i denne Situation, at kunne vurdere det, saadan som man dengang vurderede det, det er altid lettere at være klog bagefter, det forstaar jeg godt, men jeg vil gerne have Klarhed, for saa vidt man kan faa det, over en Ting: Var det ikke Forsvars-

ministerens Hensigt paa Baggrund af 19. Januar-Erklæringen at ville bruge det Beredskab, vi havde, hvis vi blev udsat for et Angreb? I Dag har vi nemlig hørt den Betragtning fremført igen, som vi kender til Trivialitet, at hvis det var Angreb fra en Stormagt, saa skulde man ikke forsvare sig, men derimod hvis det var Neutralitetskrænkelse, saa skulde man. Jeg har forstaaet 19. Januar-Erklæringen derhen, at man vilde sige til Verden og til det danske Folk: Vi vil bruge vore Værn. Uden at vi kunde have megen Tro paa, at vi kunde staa os — det er der ingen, der har —, vilde man bruge dem, og hvis det var Forsvarsministerens Mening, og det tror jeg, det var, saa er det, jeg har saa svært ved at forstaa, at man, naar der kommer foruroligende Efterretninger af denne Karakter, saa ikke med det samme konfererer med de militære Chefer. Jeg vender ikke dette først og fremmest mod Forsvarsministeren — nu tænker jeg paa Brevet af 1. April.

Formanden: Her er Tale om, hvad der virkede beroligende, og det synes jeg, vi har faaet tilstrækkeligt Svar paa. Hvorledes man vilde have optraadt i givne Situationer, ligger ikke i Spørgsmaalet; det har vi drøftet. Jeg synes, vi maa slutte nu hermed. Jeg ved ikke, om Hr. Alsing Andersen vil føje yderligere til?

Alsing Andersen: Det har jeg i og for sig ikke noget imod. Med Hensyn til min personlige Opfattelse maa jeg sige, at jeg tror ikke, jeg vilde have tilraadet, at vi skulde have kæmpet i enhver Situation, og saaledes som Situationen kom til at foreligge her, hvor det var en Stormagt, der med hele sit Maskineri overfaldt os uden for alle Regler, tror jeg ikke, at jeg, selv om vi havde haft Styrkerne inde, vilde have tilraadet, at vi skulde have kæmpet til det sidste. Det tror jeg ikke, men det er naturligvis svært at afgøre. Men det, som der var Tale om, var jo i Virkeligheden den Retningslinje, som var trukket op i sin Tid, og hvor jeg jo paa Regeringens Vegne havde erklæret, at Neutralitetskrænkelser skulde imødegaaes med de Midler, vi raadede over, i den Udstrækning, som vi mente at have Evne til, jeg husker ikke saa nøje Ordlyden, men den kan jo fremskaffes. Den Erklæring var naturligvis Rettesnor for vore Tanker i de Dage, men saa kom det hele paa en anden Maade.

Formanden: Vi gaar saa over til næste Spørgsmaal:

Havde Alsing Andersen paalagt Direktøren i Krigsministeriet at lade Meddelelsen den 5. April gaa videre til den kommanderende General?

Alsing Andersen: Det vil jeg gerne besvare sammen med det følgende Spørgsmaal.

Formanden: Dette lyder: Hvorfor faar Chefen for Generalkommandoen ikke allerede den 5. April de samme Oplysninger som Chefen for Søværnskommandoen og Direktøren i Krigsministeriet?

Alsing Andersen: Nej, jeg har ikke givet General *Stemann* noget Paalæg om at give Meddelelserne videre. Jeg gav dem jo ganske kortfattet, da jeg kom tilbage fra Ministermødet, til de to Direktører, hvoraf den ene ogsaa var Chef for Søværnskommandoen, og det var saa Meningen at tage en virkelig Forhandling med saavel Søværnskommando som Generalkommando, naar vi havde faaet bedre Oplysninger om Situationen, men der blev Forholdet altsaa dette, at i det næste Ministermøde Kl. 14.30 om Eftermiddagen, gik de Oplysninger, vi fik, i beroligende Retning. Det var Meddelelserne om Sverige og Norge, men navnlig Sverige, og saa fik vi en Meddelelse om, at nu var et nyt Brev undervejs fra *Zahle* i Berlin, og saa vedtog man dér ikke at foretage yderligere, men at afvente dette nye Brev og yderligere Oplysninger eventuelt fra de skandinaviske Lande, og saa ansaa jeg det for mest praktisk at vente med at holde det egentlige Forhandlingsmøde med Søværnskommandoen og Generalkommandoen indtil næste Formiddag, naar vi havde haft Ministermøde og faaet yderligere Oplysninger.

Arnth Jensen: Igen en Erindringsforskydning fra Hr. Alsing Andersens Side. De nævner, at der var Ministermøde Kl. 14.30, men der holdtes jo Ministermøde Lørdag Formiddag, og Kl. 11.30 er det, at Generalerne *Prior*, *Gørtz* og *Stemann* samt Viceadmiral *Rechnitzer* og Kontreadmiral *Hammerich* faar denne Meddelelse fra Dagen før, De har faaet allerede om Formiddagen, men Spørgsmaalet er jo: Hvorfor faar Chefen for Generalkommandoen ikke allerede den 5. April om Aftenen de samme Oplysninger, og dér kan man ikke lade være at stille det Spørgsmaal: Støttede Forsvarsministeren sig i sine Dispositio-

ner mere til Direktøren for Krigsministeriet end til den kommanderende General?

Alsing Andersen: Nej, det kan man ikke sige, jeg gjorde. Grunden var alene den, jeg her har angivet, og der er ingen Erindringsforskydning med Hensyn til Møderne, for det Møde, jeg omtalte nu, det fandt Sted den 5. April Kl. 14.30, og det var den 6. April, efter det nye Ministermøde, hvor vi havde faaet de Oplysninger, jeg afventede, at vi holdt Mødet med Søværnskommandoen og Generalkommandoen.

Westermann: Var Alsing Andersen bekendt med, at Chefen for Generalkommandoen ikke fik denne Meddelelse den 5. April?

Alsing Andersen: Nej, men jeg paa lagde jo ikke Direktøren for Krigsministeriet at gaa derover.

Westermann: Men Alsing Andersen var altsaa vidende om, at Chefen for Generalkommandoen ikke fik det at vide?

Alsing Andersen: Det tænkte jeg ikke nærmere over, men vi indkaldte til Mødet næste Formiddag.

Westermann: Maa jeg i Fortsættelse heraf spørge, om Alsing Andersen erindrer, hvad det var for beroligende Meddelelser der kom fra Sverige og Norge den 5. April, og som kunde foranledige til at udskyde Meddelelsen til Chefen for Generalkommandoen indtil den 6.?

Alsing Andersen: Det har jeg ikke udførligt refereret i min egen Beretning, men kun noteret, men jeg gaar ud fra, at Udenrigsministeren har gjort Rede for det, det findes ganske sikkert i Udenrigsministerens Indberetning, saaledes som jeg fik det refereret. Det var i høj Grad beroligende efter min Erindring.

Westermann: Jeg har forstaaet, at Alsing Andersen ikke har modtaget den Indberetning, som den svenske Forsvarstab ansaa for ganske overordentlig foruroligende, idet den udtrykkeligt udtalte til Kommandørkaptajn *Pontoppidan*, som var kaldt over til det svenske Gesandtskab her i Byen, at man maatte forvente et direkte Angreb paa Danmark i den kommende Uge. Det har Alsing Andersen altsaa ikke været gjort bekendt med, men der er heller ikke her for Kommissionen givet nogen fyldestgørende Oplysning om, hvilke Meddelelser der kom fra Sverige og var af saa beroligende Karakter, at de i dette Tilfælde kunde foranledige Al-

sing Andersen til at udsætte Meddelelsen om denne Indberetning fra Kammerherre *Zahle* indtil den 6. April.

Alsing Andersen: Ja, jeg har ikke noget udførligt Referat af Udenrigsministerens Meddelelse i Ministermødet, men det var afgjort i det Ministermøde, der blev forelagt beroligende Meddelelser om, at man ikke i Sverige og Norge fæstede Lid til de Meddelelser, som de ogsaa var bekendt med der, og det var da virkelig beroligende at faa at vide, at de saa saadan paa Sagen.

Westermann: Hr. Alsing Andersen nævnte for et Øjeblik siden, at det var særlig fra Sverige. Erindrer Alsing Andersen noget, som berettiger til det Udtryk: særlig fra Sverige?

Alsing Andersen: Naar jeg sagde »særlig fra Sverige«, saa var det vist, fordi vi fra Sverige fik direkte Oplysninger om, hvad den engelske Note til Sverige indeholdt, medens der vist paa det Tidspunkt ikke forelaa noget om Noten til Norge.

Aksel Møller: Den 5. April om Eftermiddagen er Chefen for Søværnskommandoen i Udenrigsministeriet og faar der Oplysning om Kammerherre *Zahles* Indberetning fra den 4. i sin Helhed. Var Forsvarsministeren til Stede ved den Lejlighed?

Alsing Andersen: Den 5.?

Aksel Møller: Ja, den 5. om Eftermiddagen.

Westermann: Kl. 17.

Alsing Andersen: Det tror jeg ikke.

Rasmus Hansen: Der er af Hr. Westermann rejst Spørgsmaalet om, hvilke beroligende Efterretninger det kan være, Forsvarsministeren har modtaget Meddelelse om fra Norge og fra Sverige. Hr. Westermann gjorde i den Forbindelse en Bemærkning om, at det ikke er Kommissionen bekendt, hvad disse Meddelelser gik ud paa, men jeg gaar ud fra, at det maa bero paa en Erindringsforskydning hos Hr. Westermann. Vi har et Aktstykke her i Kommissionen, Direktør *Mohrs* udaterede Optegnelser om Begivenhederne den 4. og 5. April*). Det fremgaar heraf, at den norske og den svenske Gesandt har givet Meddelelser til Direktør *Mohr*. Den norske Gesandt har meddelt Direktør *Mohr*, at man i Oslo havde modtaget en lignende Beretning fra den norske Gesandt i Berlin som den, der var indgaaet hertil den 4. April, og

at man »ikke tillagde den *nogensomhelst* Betydning«. Ifølge Direktør *Mohrs* Optegnelser har den svenske Gesandt meddelt — og her vil jeg gerne citere:

»I Stockholm troede man ikke paa, at Rygterne om et tilsigtet Angreb var rigtige, men man havde, ligesom den svenske Gesandt i Berlin, den Opfattelse, at der forelaa to Muligheder. Den ene var, at det drejede sig om tyske Forberedelser til Modforanstaltninger for det Tilfælde, at de Allierede skulde foretage sig aggressive Handlinger over for Skandinavien. Den anden Mulighed var, at det drejede sig om Camouflage for helt andre tyske Planer.«

Jeg vil gerne spørge Hr. Alsing Andersen, om det ikke er disse Meddelelser, der findes i Direktør *Mohrs* udaterede Optegnelser, der er givet Underretning om i Ministermødet, og som har foranlediget Alsing Andersen til at gaa ud fra, at der i Situationen var beroligende Momenter?

Alsing Andersen: Ja, jeg er glad for, at det er blevet oplæst, for jeg kender jo ikke Kommissionens Dokumenter, saa det er da godt jeg bliver gjort bekendt med dem, for det er netop det, jeg tænker paa.

Hartvig Frisch: Jeg vil gerne spørge Alsing Andersen, om han ikke erindrere, at det i Dagene omkring den 4. og 5. og 6. April ejendommeligt nok var Vestmagternes Initiativ, man frygtede mest. Det mener jeg at erindre fra de Dage, da Spændingen om Altmærk-Affæren havde antaget et Omfang, der var saa stort, at det var det, man i særlig Grad havde sine Øjne rettet paa, men at man ogsaa fortolkede det, man hørte dernede fra, som Modforanstaltninger. Det mener jeg selv at huske fra de Dage. Jeg vil gerne spørge den fhv. Forsvarsminister, om det ikke, medens man ventede paa Noterne, der var afsendt fra Vestmagterne, var derfra man paa det Tidspunkt ventede den største Fare?

Alsing Andersen: Jo, det er utvivlsomt saadan, at det kunde medføre Vanskeligheder for Danmark ogsaa, naturligvis. Det kunde vi ikke se bort fra, det saa vi heller ikke bort fra.

Rasmus Hansen: Det er Spørgsmaalet om den Meddelelse, som den kommanderende General skulde have fra Forsvarsministeren vedrørende Indberetningen

*) A. 20.

den 4. April. I Anledning af, at dette Spørgsmaal er blevet rejst, vil jeg gerne spørge den tidligere Forsvarsminister, om Forretningsgangen i Krigsministeriet ikke var af en saadan Art, at i de Tilfælde, hvor Direktør *Stemann* fra Ministeren fik Oplysninger, som maatte være af Interesse for den kommanderende General, havde Ministeren Grund til at gaa ud fra, at Direktør *Stemann* uden direkte at være opfordret dertil lod saadanne Meddelelser gaa videre til den kommanderende General?

Alsing Andersen: Jo-o, det kan man vel nok sige.

Aksel Møller: Mener Hr. Alsing Andersen med den Besvarelse, at Direktør *Stemann* har et Ansvar for, at det Referat ikke kom til den kommanderende General?

Alsing Andersen: Nej, det mener jeg ikke.

Westermann: I de Overvejelser, der fandt Sted i Dagene fra den 5. og 6. April, synes jeg alligevel, man kommer til et forkert Resultat, naar man overhovedet ikke foretager sig noget og endog forholder den kommanderende General Meddelelse om Kammerherre *Zahles* Indberetninger. Det motiveres altsaa med, at der kom beroligende Udtalelser henholdsvis fra Sverige og fra Norge. Udenrigsministeriet her var bekendt med, at den Mand, der repræsenterede Norge i Berlin, var en nazistisk indstillet Udsending. Den svenske har selv været Kilden til Meddelelserne til den danske Marineattaché. Med andre Ord, man har fra dansk Side, baade fra den danske Marineattaché dernede og fra den danske Gesandt faaet en meget kraftig Udtalelse. Dem tilsidesætter man tilsyneladende fuldstændig for de Indberetninger, man faar fra Oslo og Stockholm. Jeg synes ikke, det er nogen rigtig Vægtfordeling til de Indberetninger, der kom fra dansk Side, fra dansk militær og dansk diplomatisk Side, og til det, man henter fra Oslo og Stockholm. Synes Alsing Andersen ikke, det havde været rimeligt ogsaa at tage Hensyn til de danske militære Myndigheder, til den danske Militærattachés og den danske Gesandts Indberetninger i højere Grad, end De gjorde i dette Tilfælde?

Alsing Andersen: Vi handlede den gang, som vi gjorde, ud fra et Skøn over, hvad der var forsvarligt og rigtigt.

Westermann: Det vil sige, man sto-

lede mere paa Oslo og Stockholm end paa vor egen Gesandt.

Alsing Andersen: Det har De ikke Lov til at sige.

Westermann: Men man gjorde ikke noget.

Alsing Andersen: Jeg henholder mig til den Redegørelse, som er givet her, og i øvrigt overlader jeg til dem, der paa Baggrund heraf mener, at der skulde være foretaget noget andet, at mene det.

Rasmus Hansen: Jeg vil gerne spørge, om man i Ministeriet og i Særdeleshed om den daværende Forsvarsminister var bekendt med, at der i det norske Gesandtskabs Stab i Berlin befandt sig en Person med nazistisk Indstilling?

Alsing Andersen: Nej, det hører jeg første Gang her i Dag af Hr. Westermann.

Westermann: Jeg forstaar, at Hr. Alsing Andersen altsaa tillagde de svenske og norske Beretningers beroligende Udtalelser en større Vægt end de foruroligende, vi fik fra dansk Side.

Alsing Andersen: Nej, saadan har man ikke Lov til at udlægge mine Udtalelser, Hr. Westermann. Jeg har ment, at der var beroligende Momenter ogsaa i de danske Udtalelser. Jeg har ikke sagt, at de udelukkende var beroligende, men jeg har sagt, at der i den næste Indberetning fra Gesandt *Zahle*, som jeg har talt om her, var beroligende Momenter, og saa, at der er et Afsnit, som man maaske ikke kan kalde beroligende, men som man i hvert Fald kan sige maaske kunde virke til, at man skulde holde sig fra at foretage Foranstaltninger, saaledes som vi har talt om det. Dertil slutter sig saa, at Meddelelserne fra Sverige og Norge, de, som er refereret her af Hr. Rasmus Hansen, maatte virke beroligende paa os, idet man fra disse Lande sagde: Vi tillægger det ikke nogen særlig Vægt, og vi agter ikke at foretage nogen Foranstaltning. — Ja, det er Billedet, som det var den Dag. Man kan bebrejde os, at vi har været for optimistiske, eller har frygtet for meget, ligesom man vil, men saaledes var Situationen.

Formanden: Vi kan ikke presse mere ud af denne Sag. Der er, synes jeg, svaret saa udførligt, at vi ikke kan komme det nærmere.

Kristen Amby: Blot en kort Bemærkning. Jeg var maaske lidt fraværende. (*Rager:* Naa). Ja, det kan man jo være. Samme Dag, hvor denne beroligende Erklæring kommer fra Sverige og Norge,

kommer der over i Marineministeriet, altsaa Deres Ministerium, en Indberetning fra den svenske fungerende Marineattaché om, hvad de tror oppe i Sverige, i den svenske Forsvarsstab. Den kommer samme Dag hvor det beroligende foreligger fra Gesandtskabet, og den siger, at der forestaar et Angreb mod Danmark. Dette blev De ikke gjort bekendt med af Deres Chef den Dag?

Alsing Andersen: Nej, det mindes jeg ikke.

Rager: Jeg vil gerne spørge Hr. Alsing Andersen, om den Omstændighed, at man fra Norge og Sverige, som i det Øjeblik i og for sig, som Situationen laa, maatte anses for at være mere i Skudlinien end Danmark, meddelte: Vi foretager intet, ikke maatte faa en stor Indflydelse paa Afgørelsen her, fordi det vilde jo se mærkeligt ud maaske, hvis vi havde foretaget noget paa det Tidspunkt, naar de andre ikke gjorde det. Det maa vel bl. a. være det Moment, der har medvirket til den Afgørelse, man traf.

Alsing Andersen: Ja, det er ganske rigtigt, saadan er Forholdet.

Formanden: Saa gaar vi over til det næste Spørgsmaal:

General *Prior* hævder, at han i Mødet den 6. April Kl. 11.30 har fremsat ubetinget Krav om Indkaldelse af Aargangene 1930—35 — to ad Gangen i 14 Dage —. Vil Alsing Andersen fastholde sin Fortolkning*), at Kravet kun er fremsat under den Forudsætning, at den spændte Situation vedvarede?

Alsing Andersen: Dertil vil jeg gerne sige, at jeg har ikke ønsket at fortolke General *Priors* Forslag eller Ønsker, men jeg har givet Udtryk for, hvordan jeg opfattede de fremsatte Udtalelser, og jeg maa bestemt hævde, at der ikke over for mig er brugt Udtryk som »Krav« eller »ubetinget Krav« i den Forbindelse. Det giver, vil jeg ogsaa gerne have Lov til at sige, et helt forkert Billede af den Maade, hvorpaa Forhandlingerne foregik mellem os. Det minder om Slag i Bordet, og det var der ikke Tale om. Vi talte baade dengang og de andre Gange, vi talte sammen i de Dage, ganske stilfærdigt om Problemerne, og det, jeg har skrevet dér, er altsaa Udtryk for, hvordan jeg opfattede Situationen.

Westermann: Naar der i Spørgsmaalet tales om »ubetinget Krav«, saa

skal det ikke forstaas som et Slag i Bordet, men kun ses i Relation til det, det følger bagefter, idet Alsing Andersen ifølge sin Beretning har sagt, at det var et betinget Krav, medens General *Prior* har sagt, at der var ikke nogen Betingelse. Det er ikke noget Kraftudtryk, der bruges her, men Alsing Andersen siger, det var et betinget Krav, og General *Prior* siger, at der ikke var Betingelser paa det.

Alsing Andersen: Jeg har altsaa opfattet det paa den Maade, jeg har givet Udtryk for.

Westermann: At det kun var i Tilfælde af, at den spændte Situation vedvarede? General *Prior* har nemlig her hævdet, at han forlangte Indkaldelser med det samme uden Hensyn til Situationen. Men der er altsaa en Uoverensstemmelse her.

Alsing Andersen: Ja, der er en Uoverensstemmelse her i Opfattelsen af, hvad der foregik.

Formanden: Spørgsmaalet herefter lyder: Blev Meddelelsen fra Berlin den 7. April om Aftenen af Udenrigsministeren angivet at være »et Rygte«? Indberetningen siger udtrykkeligt, at det er erfaret.

Alsing Andersen: Ja, det er et Problem, jeg ikke har lagt stor Vægt paa, maa jeg sige. Hvilket Udtryk Udenrigsministeren har brugt, erindrer jeg skam ikke i Dag, men med det Udtryk jeg har brugt, har jeg ikke villet citere Udenrigsministeren, det vil jeg gerne have Lov at sige. Det er en tilfældig Vending. Jeg kunde lige saa godt have skrevet »en Meddelelse.« Der ligger ikke Spor bag ved det.

Westermann: Jeg forstaar, at Alsing Andersen selv har forstaaet, at det var et Rygte, og ikke lagt mere Betydning i det, end om det havde været et Rygte, og ikke opfattet det som en Erfaring, man havde gjort.

Alsing Andersen: Ja, hvor sikre var de Meddelelser, der kom i de Dage? Meget var Rygter, andre var Meddelelser, der var mere om. Hovedsagen var, at vi undersøgte det og fik konstateret, at ingen vidste noget om det, hverken i Hærens eller Marinens Efterretningsvæsen.

Formanden: Vi er saa naaet til den 8. April. Jeg vil mene, det var rimeligst, om vi nu afbryder Mødet og fortsætter i Morgen Eftermiddag Kl. 14 med fhv. Forsvarsminister Alsing Andersen.

*) A. 43.

For Kommissionen mødte paany fhv. Udenrigsminister, Dr. phil. P. Munch.

Formanden: Det første af de Spørgsmaal, der er tilbage, er:

Var der nogen Grund til at tvivle om Gesandt *Zahles* Habilitet eller Troværdighed?

P. Munch: Dertil maa jeg svare Nej.

Westermann: Naar dette Spørgsmaal er stillet, er det, fordi der Gang paa Gang over for Gesandt *Zahles* Indberetninger hævdes i de Beretninger, der er kommet her til Kommissionen, at man ikke fæstede Lid til dem af den og den Grund, hvorfor man fuldstændig tilside-satte *Zahles* Indberetninger, som dog var af en alvorlig Karakter. Der er først Indberetningen af 4. April, hvor der siges, at der forestaar en Aggression, og i hver af de følgende staar der, at denne Rapport skal ikke afsvække de givne Advarsler. Hvorfor ser man fuldstændig bort fra Gesandt *Zahles* Indberetninger, naar der ikke er Tvivl om hans Habilitet eller Troværdighed?

P. Munch: Der har ikke været Tvivl om Kammerherre *Zahles* Indberetninger om de Ting, han har erfaret. Spørgsmaalet var, hvorledes man vurderede det, der stod i disse Beretninger, og der var det, at der hos adskillige gjorde sig Tvivl gældende; vi havde jo ogsaa det Indtryk, at Kammerherre *Zahle* gav Oplysninger i den ene Retning og Grunde i den anden Retning. Men det er ikke noget, der paa nogen Maade anfægter hans Troværdighed. De samme Betragtninger, som enhver af os kunde anstille, anstillede han for sit Vedkommende, og faktisk gjorde det dette bestemte Indtryk paa de paagældende Ministre og andre, der hørte Indberetningerne dengang.

Westermann: Naar Dr. Munch siger, at det har gjort det Indtryk paa adskillige, vil jeg gerne stille det direkte Spørgsmaal: Gjorde det ogsaa det Indtryk paa Dr. Munch, altsaa den daværende Udenrigsminister? Og naar der blev sagt, at Gesandt *Zahles* Meddelelser giver Oplysninger, der gaar dels i den ene Retning og dels i den anden, kan jeg ikke give Dr. Munch Ret. Der staar: »Det er paa ingen Maade min Tanke at svække de foruroligende foreliggende Indicier«, og naar der derefter ta-

les om de Muligheder, der kunde tænkes at foreligge, er det for at give en saa alsidig Belysning af Forholdene som muligt; men stadig fremgaar det, at Gesandt *Zahle* selv anser Situationen for foruroligende.

P. Munch: At Situationen var uro-vækkende, var ingen af os i Tvivl om, og for mit eget Vedkommende har jeg i hvert Fald i Gaar stærkt understreget den Opfattelse. Men der var Betragtninger, som kunde føre i modsat Retning, og ikke mindst Betragtninger, som Kammerherre *Zahle* anførte. En af de Ting, vi allermost tvivlede om og fandt mærkelig, var dette, at tyske Generalstabs-officerer eller Overkommandoofficerer paa det Tidspunkt skulde have optraadt som Forrædere. Det fremhævede Kammerherre *Zahle* i en af sine Beretninger. Desuden er der i Beretningerne en stadig Fremhævelse af, hvor vanskeligt det er at forstaa, at der kunde foreligge afgørende Grunde for en tysk Aktion mod Danmark. For mit Vedkommende maa jeg sige — jeg tror jeg har sagt det allerede i min skriftlige Beretning til den højtærede Kommission —, at der var meget, der gjorde det højest mærkeligt, hvad der stod i disse Beretninger, men at jeg paa den anden Side maatte erkende og hele Tiden erkendte, at saadan som denne Krig førtes, var overhovedet intet umuligt. Der er ikke paa nogen Maade Tale om, at hverken jeg eller Ministeriets Medlemmer tilsidesatte Indberetningerne fra Kammerherre *Zahle*. Vi vurderede dem og fik et Indtryk af de bestemte Grunde, som han anførte, og man kan jo læse dem nu bagefter og lægge Hovedvægten paa hans Understregning af dette, at han ikke vil optræde som Optimist, men naar man tænker paa, hvorledes de læstes dengang, saa fæstede de, der læste dem og hørte dem, sig væsentlig ved de Betragtninger, han anstillede. Og enten man nu bagefter synes det ene eller det andet om det, der staar i Beretningerne, er det en fuldkommen Kendsgerning, at de læstes paa den Maade og forstodes paa den Maade af de daværende Ministre. Forholdet er jo ogsaa dette, at ganske tilsvarende Beretninger forstodes paa samme Maade af den

svenske og den norske Regering, og dette fik vi jo Meddelelse om.

Rager: Dr. Munch siger, at de forstodes paa samme Maade af den svenske Regering, men der foreligger jo det ganske mærkelige, at Søværnskommandoen, efter hvad der staar i Søværnskommandoens Indberetning, havde den 5. April om Formiddagen gennem den svenske Legation i København faaet en telefonisk Henvendelse, der efterfulgtes af et Besøg af Hr. *Pontoppidan* fra Søværnskommandoen i den svenske Legation i København, og dér fik han nogle Oplysninger, der refereres saaledes, at det drejede sig om en Aktion rettet mod Danmark; og det var samme Dag som selve Legationen giver en anden Oplysning. Det har Dr. Munch ikke nogen Viden om, hvorvidt denne Meddelelse, der kom til Marineministeriet, ogsaa gik videre til Udenrigsministeriet og de andre Minister?

P. Munch: Jeg sagde allerede i Gaar, at denne Meddelelse fra den svenske Legation var mig helt ny og ukendt, og at saavidt mig bekendt fandtes den ikke i Søværnskommandoens Beretning. Jeg har taget denne Beretning frem, den, som vi fik inden for Ministeriet, som blev omdelt til Ministrene — den 9. Maj 1940 tror jeg den er dateret —, og jeg har gennemgaaet den saa omhyggeligt, som jeg kunde. Og jeg finder deri ikke et Ord om denne Henvendelse, som Hr. Westermann refererede i Gaar.

Westermann: Jeg sagde, at det stod i Generalrapporten, ikke i Beretningen.

P. Munch: Ja, det er saa en Generalrapport, som ikke er mig bekendt. Det, jeg kender, er en Beretning fra Søværnskommandoen, som blev afgivet til Ministeriet i Maj 1940, og dér findes hverken under 5. eller 6. April, saavidt jeg kan se, noget som helst om dette. Den anden Rapport, som Hr. Westermann nu nævner, har ikke været til min Raadighed; jeg ved ikke, hvornaar den er afgivet, men det er formodentlig en Rapport, som er tilgaaet Kommissionen her, men som jeg for min Del aldrig har set.

Westermann: I Anledning af det, der stadig fremføres om de beroligende Udtalelser, der kom fra Sverige og Norge, og som vi altsaa kun har faaet i den meget løse Form, hvori de over for os er gengivet i Aktstykkerne i Direktør *Mohrs* udaterede Optegnelser for den 4. og 5. April, vil jeg gerne spørge, om der foreligger noget Materiale i Udenrigsmini-

steriet, som man kan undersøge vedrørende disse Meddelelsers Karakter, idet det synes ejendommeligt, at den svenske Gesandt her i København kan afgive en saadan Forklaring, som der staar her, samtidig med at en Marineattaché, en fungerende Marineattaché, som oven i Købet er Legationssekretær hos Gesanden, afgiver en i saa stik modsat Retning gaaende Oplysning som den, Hr. Rager lige refererede.

P. Munch: Jeg kan ikke tænke mig, at der i Udenrigsministeriet findes andet end netop daværende Direktør *Mohrs* Optegnelser om hans Samtale med de to Gesandter. Disse Optegnelser er jo meget klare, og det samme har han gengivet for mig. Jeg havde Lejlighed til — men det var om Mandagen, altsaa efter at Begivenhederne var rullet langt frem — at tale med den svenske og den norske Gesandt i København om hele Forholdet, og paa det Tidspunkt var de jo meget bekymrede i Anledning af Mineudlægningen, men med Hensyn til de tidligere Meddelelser forelaa der intet som helst nyt for Gesandterne, efter hvad de den Dag sagde til mig. Der er altsaa ikke Tvivl om, at Gesandterne, der direkte havde spurgt baade i Oslo og Stockholm, fra de to Regeringer har faaet den Besked, som er udtrykt i Direktør *Mohrs* Optegnelser. Hvorledes man samtidig fra militære Myndigheder kan have givet en anden, noget afvigende Besked, saavidt jeg forstaar — jeg har jo ikke set den og ikke hørt om den før nu —, det kan jeg for min Del ikke sige noget om. Jeg kan jo kun bygge paa og maatte bygge paa det, som den svenske Udenrigsminister og den norske Udenrigsminister svarer paa de Spørgsmaal, som vi herfra stillede dem.

Søren P. Larsen: Dr. Munch sagde med Hensyn til, hvilket Indtryk Gesandstens Indberetninger havde gjort, at de øvrige Ministre havde samme Vurdering. Det maa jo naturligvis være saaledes, at det fortrinsvis er Udenrigsministeren, der redegør for Situationen over for de Ministre, der tages med paa Raad, og det er vel heller ikke saaledes, at de øvrige Ministre har Adgang til Dokumenter, saa jeg mener, at Hovedansvaret, og ogsaa Hovedansvaret for Vurderingen, maa ifølge Sagens Natur ligge hos Udenrigsministeren. Derfor synes jeg, at dette, at de øvrige Ministre havde samme Vurdering, ikke betyder saa meget, for det er

dog den Minister, der har dette Embeds-omraade, som har Hovedansvaret.

P. Munch: Ja, det er klart, at Ans-
varet altid vil hvile paa mig. Hvad an-
gaar Kendskabet til de paagældende Akt-
stykker, er de jo oplæst i Ministermøder,
og hvis nogen havde ønsket at læse dem
igennem, kunde der selvfølgelig ikke
have været noget i Vejen for det. Det
fremkom der ikke noget Ønske om. Og
dertil kan jeg føje, at jeg har allerede
sagt i Gaar, at Indtrykket, som de andre
fik, var mere usikkert end det Indtryk,
som jeg fik af alle Meddelelserne, og det
var det, der bevirkede eller i hvert Fald
bidrog til det Ønske, der var hos de an-
dre Ministre om, at hele Sagen skulde
belyses nærmere, før man fra Ministe-
riets Side tog nogen Art af Beslutning i
Forbindelse dermed.

Hjermind: Disse to Meddelelser fra
Svenskerne den 5. April, hvor Gesandten
lader sige, at det er »en gammel Historie«, medens en Militærattaché eller en
Sekretær i den svenske Legation giver en
meget foruroligende Meddelelse, maa jo
blive — saaledes staar det for mig — et
af de dunkle Punkter i Kommissionens
Beretning. Jeg vil derfor gerne spørge,
om man kan faa oplyst Tidspunktet for
Henvendelsen fra Direktør *Mohr* til den
svenske Gesandt og denne Samtale, saa
man kan se, om der maaske er sket en
Udvikling i Løbet af Dagen. For det er
dog ganske utroligt, at den svenske Ge-
sandt skulde sige, at det var en gammel
Historie, medens paa samme Tid en af
hans Embedsmænd henvendte sig til en
Embedsmand i Marineministeriet og gav
en anden Meddelelse.

P. Munch: Direktør *Mohrs* Henven-
delse kan jeg nogenlunde tidsfæste. Den
er, saavidt jeg kan tænke mig — og det
tror jeg maa være rigtigt —, sket, efter at
vi havde haft Ministermøde. Vi havde jo
Ministermøde Kl. 11, og da jeg kom til-
bage derfra, har jeg sikkert bedt ham
om at spørge de to Gesandter. De spurgte
saa i deres Hovedstæder, og Svaret fore-
laa før Ministermødet Kl. 14.30, saa jeg
maa antage, at Hr. *Mohr* har talt med
dem — det kan man ogsaa regne ud af
disse Ting her — mellem Kl. 12 og Kl.
14.30, deromkring. Med Hensyn til Med-
delelsen til de militære Myndigheder, der
altsaa ikke er kommet fra dem til mig,
har jeg jo ikke nogen Viden om, paa
hvilket Tidspunkt den er kommet.

Hjermind: Henvendelsen til Marine-
ministeriet er, saavidt jeg forstaar, kom-

met om Eftermiddagen. — De brugte før
det Udtryk, at man tilsidesatte ikke de
Beretninger, der var givet af Kammer-
herre *Zahle*, men man vurderede dem.
Jeg kan nu ikke se andet, end at man til-
sidesatte dem i enhver Henseende, for
jeg kan ikke læse det anderledes, end at
det var Kammerherre *Zahles* Hensigt at
søge at bibringe Dem som Udenrigsmini-
ster en virkelig Forstaaelse af den meget
alvorlige Situation, og det har vel ogsaa
været Kammerherre *Zahles* Mening, at
det maatte medføre Foranstaltninger. Vi
har forstaaet paa det, vi har hørt fra
Kommandørkaptajn *Kjølse*n i hans For-
klaring for Kommissionen, at man i Ge-
sandskabet i Berlin var optaget af at se,
hvilke Reaktioner Indberetningerne med-
førte i Danmark, og jeg kan ikke se Ud-
viklingen anderledes, end at man helt har
sat Kammerherre *Zahles* Beretninger til
Side. Jeg vil derfor gerne spørge, om der
alligevel ikke skulde være nogen Grund
til, at man vurderede Kammerherre
Zahles Oplysninger saa ringe, som man
gjorde.

P. Munch: Der forelaa ikke nogen
saadan Grund, og hverken jeg eller
nogen af de andre Ministre vurderede
hans Oplysninger ringe. Det gjorde vi
ganske afgjort ikke. At man dernede var
optaget af, hvilke Reaktioner det med-
førte i Danmark, har jeg forstaaet gjaldt
Kommandørkaptajn *Kjølse*n; jeg har in-
gen Vidnesbyrd om, at Kammerherre
Zahle havde Tanker i den Retning, men
han har fremhævet, at Situationen var
alvorlig, hvad vi alle gik ud fra allerede
af den Grund, at Faren var blevet saa
stor for Sverige og Norge. Dengang reg-
nede jo alle med, at det hele samlede
sig om Sverige og Norge, der gentagne
Gange havde Henvendelser fra Vestmag-
terne, som ogsaa Tyskerne beskæftigede
sig meget stærkt med, hvorimod der
hverken fra Vestmagterne eller fra tysk
Side var kommet den mindste Antydning
af Henvendelse til Danmark, hverken
dengang eller tidligere under Krigen,
vedrørende vort Beredskab eller vedrø-
rende vor Politik. De andre Landes Poli-
tik over for Neutralitetskrænkelser hav-
de været Genstand for Klager. Det gjaldt
ikke Danmarks Politik, hverken paa det
ene eller paa det andet Tidspunkt. Men
at Situationen i det hele taget var alvor-
lig, og at Begivenheder, som muligvis
kunde indtræde i de to andre Lande,
kunde være farlige for os, var vi jo alle
paa det rene med. At det ikke førte til

hurtigere Beslutninger, men til Ønsket fra Ministeriets Medlemmer om at faa Spørgsmaalene nærmere belyst, før man besluttede sig til noget, er jo en given Ting og fulgte baade af Indholdet af de Meddelelser, der forelaa, og af de Oplysninger, der i øvrigt var kommet til vor Kundskab. — Spørgsmaalet om Tidspunktet for denne Henvendelse kan for det første ikke spille nogen Rolle for vore Beslutninger dengang, da vi intet har vidst om den i Udenrigsministeriet, og for det andet bekræfter den svenske og den norske Gesandt over for mig endnu om Mandagen den Opfattelse, som de havde fremført paa deres Regeringers Vegne allerede om Fredagen. Jeg havde jo faaet det ordnet saaledes, at de nordiske Gesandter kom til mig sammen hver Mandag en Tid før de andre Gesandter kom, og vi holdt en fælles Drøftelse, og en saadan fælles Drøftelse havde vi ogsaa Mandag den 8. April.

Formanden: Nu har vi drøftet dette i en halv Time, og efter Dr. Munchs Udtalelser synes jeg Sagen ligger helt klar. Jeg maa nu henstille, at man fatter sig ganske kort.

Rager: Med Hensyn til Tidspunktet for Henvendelsen eller Oplysningen fra det svenske Gesandtskab sagde Hr. Hjeremind, at det var om Eftermiddagen, den kom til Marineministeriet. Det er forkert. Der staar udtrykkeligt: »Samme Dags Formiddag modtog Søværnskommandoen gennem den svenske Legation i København Meddelelse fra den svenske Forsvarsstab« o. s. v. Det var altsaa om Formiddagen; det maa vi sørge for at faa indført paa dette Sted i Referatet.

Kristen Amby: Saadan staar det ene Sted; det andet Sted, i Admiral *Rechnitzers* Indberetning, staar der: om Eftermiddagen. Saavidt jeg forstod Dr. Munch før, sagde De: ja, man var maaske nok klar over, at man nede i Gesandtskabet, altsaa Kommandørkaptajn *Kjølsten* og maaske ogsaa andre, var interesseret i, hvilke Reaktioner Meddelelserne fremkaldte i Danmark, men man havde ikke Indtrykket af, at Kammerherre *Zahle* selv var det. Saaledes forstod jeg Dr. Munch. Men i selve Aktstykket, altsaa i det efter Dr. Munchs Mening mere beroligende Dokument af 5. April, siger Kammerherre *Zahle* — og jeg mener det er meget stærkt, naar en Diplomat siger det saaledes: »Øjeblikket turde derfor, efter min ærbødige Formening, være inde til snarest at tage under den

grundigste Overvejelse, hvad der — under de forskellige mulige Gradationer i Situationens Udvikling — vil være at foretage«. Det er altsaa Gesandten selv, der her i Realiteten, saaledes som man nu gør det som Diplomat, henstiller til Regeringen paa Grundlag af de Indberetninger, han er kommet med, at foretage under de forskellige Situationer et eller andet. Altsaa har i Virkeligheden Kammerherre *Zahle* haft den samme Mening, som aabenbart Dr. Munch er klar over at andre, i hvert Fald Kommandørkaptajn *Kjølsten*, har haft: at man var meget bekymret for at se, hvilke Reaktioner det vilde fremkalde i Danmark. Ellers vilde han ikke sige dette, ligefrem henstille til Regeringen, at der foretoges et eller andet.

Hjeremind: Dette Citat viser klart, at ogsaa Kammerherre *Zahle* interesserede sig for Reaktionerne. For det andet vil jeg sige til Hr. Rager, at jeg er helt klar over den Diskussion, vi havde i lang Tid i Kommissionen om, hvorvidt denne Henvendelse kom om Formiddagen eller Eftermiddagen. Jeg citerer fra Viceadmiral *Rechnitzers* Beretning, hvor der Side 00 staar, at om Eftermiddagen fik en af Søofficererne denne Meddelelse.

P. Munch: Naar Hr. Amby mente, at vi dengang var klar over, hvilke Reaktioner Kommandørkaptajn *Kjølsten* ønskede — jeg forstod, at dette var Hr. Ambys Opfattelse —, saa er det ikke Tilfældet. Kommandørkaptajnens Ønsker om Mobilisering, som jeg forstaa han har haft, har jeg ikke kendt før langt senere. De findes i hans nu offentliggjorte Pjece, og den har jeg ikke kendt noget til dengang. Men det berører for saa vidt ikke Hovedspørgsmaalet om Kammerherre *Zahle*. Vi er fuldkommen enige om, at Kammerherre *Zahle* opfattede Situationen som meget alvorlig og lagde os det paa Sinde, og de grundige Overvejelser, som han anbefalede os at foretage, dem foretog vi i de Dage lige fra det første Øjeblik, da vi havde faaet hans Indberetning den 4. April om Aftenen. Det har jeg gjort indgaaende Rede for baade i min skriftlige Beretning til Kommissionen og i vore Samtaler her i Gaar.

Formanden: Saa gaar vi over til det næste Spørgsmaal: Blev Dr. Munch ikke gjort bekendt med *Kjølstens* Indberetning af 5. April 1940?

P. Munch: Jeg har, saa vidt jeg kan tænke mig, ikke den Gang faaet Hr. *Kjølstens* Indberetning til Marinemini-

steriet af 5. April, og har ikke siden set den andetsteds end i den af Hr. *Kjølser* nu udgivne Pjece. Havde jeg faaet den, havde jeg maattet kunne huske det, men her gælder altsaa noget lignende som ved Indberetningerne af 8. Januar og 13. Februar 1940. Jeg har igen søgt at finde ud af, hvorledes det kan være gaaet til, men forgæves.

Der fremkom i Gaar, da vi vekslede Ord om det, nogle Bemærkninger, som maaske, tænkte jeg paa bagefter, kunde give det Indtryk, at Arkivarens Opgave i et saadant Tilfælde var større, end den virkelig er. Det, Arkivaren skønner over, er, til hvilket Kontor de forskellige Indberetninger skal gaa, og saa skønner det paagældende Kontor over, hvorledes de skal behandles. Det dukkede op i min Bevidsthed bagefter, at der maaske kunde være fremkommet en Misforstaaelse, saa jeg griber Lejligheden til at understrege dette.

Det staar ogsaa for mig som meget vanskeligt at forstaa, at vi ikke har set disse Indberetninger, at jeg ikke har set dem, og at de højere Embedsmænd heller ikke mindes at have set noget saadant. Jeg har derfor til mit yderste presset min Hukommelse med Hensyn til den Mulighed, at der skulde kunne dukke et eller andet op, som kunde give mig det Indtryk, at jeg havde set dem, men det er ikke lykkedes mig at faa blot den svageste Forestilling frem i min Bevidsthed derom.

Oluf Pedersen: Maa det ikke være saadan, at hvis det er Sager, der vedrører det udenrigsministerielle, havde det været naturligt, at Gesandten havde indberettet til Udenrigsministeriet? Er det ikke først og fremmest en Marineattachés Opgave at undersøge det militære, at undersøge Vaabenarter og hvad dertil hører? Der maa være en Misforstaaelse, ogsaa fra Gesandtskabets Side, Beretningen gik kun til Udenrigsministeriet som Kopi.

P. Munch: Med Hensyn til Indberetningen af 5. April fra Kommandørkaptajn *Kjølser* var Indholdet i alt væsentligt det samme som Kammerherre *Zahles* Indberetning fra den foregaaende Dag. Kammerherre *Zahle* havde altsaa indberettet derom, dertil havde Kommandørkaptajn *Kjølser* knyttet nogle personlige Bemærkninger. Andet var der ikke i Indberetningen af 5. April. I de andre Tilfælde er det saaledes, at Kammerherre *Zahle* ikke har omtalt dem i

sine Beretninger, og derfor maa han vel antages at have haft den Opfattelse, at det var tilstrækkeligt, om dette gik til de militære Myndigheder, og han har ikke givet det en saadan udenrigspolitisk Rækkevidde, at han har indberettet om det.

Arnth Jensen: I Dr. Munchs Beretning staar der, at om Lørdagen den 6. April havde Statsministeren og Dr. Munch en Samtale med Kongen om de Oplysninger, der forelaa. Jeg vil gerne spørge Dr. Munch: Erindrer De, paa hvilket Tidspunkt af Dagen denne Samtale foregik?

P. Munch: Jeg maa antage, det har været efter Ministermødet. Ministermødet var Kl. 10 om Lørdagen, og Kongen plejede at tale med os et Kvarter over elleve eller halv tolv, saa jeg maa antage, det har været ved den Tid.

Arnth Jensen: Naar jeg spørger om det, er det fordi jeg ønsker oplyst, om De og Statsministeren paa det Tidspunkt var bekendt med General *Priors* Ønske om Indkaldelser, og om det blev forelagt Kongen.

P. Munch: Det staar under det næste Spørgsmaal, ikke sandt?

Arnth Jensen: Naa, ja, det er, fordi det staar under Afsnittet vedrørende Lørdagen.

Formanden: Dette Spørgsmaal lyder saaledes: Fik Udenrigsministeren den 6. April 1940 Meddelelse om, at ogsaa Chefen for Generalkommandoen havde fremsat Forslag om Indkaldelse?

P. Munch: Jeg kan svare paa Hr. Arnth Jensens Forespørgsel i den Henseende. Efter Ministermødet havde Forsvarsministeren sin Samtale med de militære Myndigheder, jeg tror, det er oplyst i en af de militære Beretninger, at det var ved halv tolv Tiden eller saadan noget lignende, det vil med andre Ord sige, at den Samtale foregik paa det Tidspunkt, da Statsministeren og jeg var hos Kongen, saa paa det Spørgsmaal kan jeg svare: Vi kan ikke have kendt noget dertil.

Om selve Spørgsmaalet, som det er formuleret, kan jeg svare, at saa vidt jeg ved, talte jeg ikke den 6. April med Forsvarsministeren efter den Samtale, han den Dag havde med Chefen for Generalkommandoen, og hvor der var nævnt Tanker om Indkaldelse til Øvelse i 14 Dage, hver Gang af to Aargange og i alt tre Gange.

Arnth Jensen: Dr. Munch mener alt-

saa, at Kongen heller ikke den Dag har faaet Besked om det.

P. Munch: Vi har ganske sikkert ikke kunnet tale med Kongen om det den Dag.

Formanden: De to næste Spørgsmaal kan tages under eet. De lyder saaledes: Hvorledes kan det forklares, at Udenrigsministeren den 8. April, hvor han saa godt som hele Dagen og Aftenen deltager i Møder om Situationen, først modtager Gesandts Indberetning, efter at alle Møder er sluttet, skønt Indberetningen allerede er i Udenrigsministeriet om Aftenen? Hvorfor blev Indberetningen ikke fra Udenrigsministeriet bragt over til Ministermødet? og: Hvorfor lod Dr. Munch ikke *Zahles* Indberetning af 8. April gaa videre til Statsministeren og Forsvarsministeren?

P. Munch: Jeg kan svare paa dette Dobbeltspørgsmaal, at Kammerherre *Zahles* Indberetning er naaet Udenrigsministeriet, efter at jeg var taget til Partiformandsmødet, som afholdtes Kl. 20. Direktør *Mohr* havde, efter hvad han har meddelt mig, ikke set den, da han efter Mødet med Partiformændene var ovre i Rigsdagen til Samtale med de 4 Ministre. Jeg saa Indberetningen, da jeg vel ved 23-Tiden kom fra Ministermødet til Udenrigsministeriet for at tage hjem. Det er min Opfattelse, at Indberetningens Indhold ganske svarede til Indholdet af de tidligere Indberetninger. Det Punkt deri, der vel nu bagefter vækker Interesse, er den Efterskrift, der omtaler, at den svenske Gesandt havde sagt, at Planerne skulde gaa ud paa en hel eller delvis Besættelse af Danmark og Norge. Dette var imidlertid det samme, der var meddelt allerede den 4. April. I Mellemtiden var kommet de foruroligende Oplysninger om Mineudlægningen ved Norge, de tyske Skibsbevægelser mod Nord gennem Kattegattet og Troppebevægelserne i Sydslesvig, der alle ligesom Indberetning fra 4. April var meddelt baade ved Ministermødet og ved Partiformandsmødet. Jeg kunde da ikke tænke mig, at den nævnte Efterskrift kunde være tilstrækkeligt Grundlag for den Nat at søge ny Forhandling optaget med alle eller nogle af Deltagerne i de foregaaende Forhandlinger. Direktør *Mohr* har sagt mig, at han først saa Indberetningen kort før, jeg kom tilbage fra Ministermødet, saa at han ikke havde Lejlighed til at sende den over til dette.

Arnth Jensen: Er det ikke en underlig Forretningsgang, naar man ved, hvor

spændt Situationen er, at den Embedsmand, der modtager den Indberetning, ikke øjeblikkelig alarmerer enten Direktør *Mohr* eller Udenrigsministeren?

P. Munch: Saa vidt Hr. *Mohr* kan oplyse, blev den modtaget enten af en Vagt eller af et Bud, og vedkommende har lagt den ind paa mit Bord, idet man regnede med, at jeg i Løbet af Aftenen vilde komme til Udenrigsministeriet. Jeg kom der først sent, fordi vi havde dette Partiformandsmøde, og fordi vi umiddelbart derefter gik over i Statsministeriet til Ministermøde.

Arnth Jensen: De har altsaa ikke, Dr. Munch, givet Ordre til, at hvis der kom ny Indberetning fra Gesandtskabet, skulde De øjeblikkelig have den?

P. Munch: De foregaaende Dage havde vi faaet Meddelelse om, at der vilde komme Indberetninger, og disse Indberetninger var der givet Besked om at lade gaa videre saa hurtigt som muligt. Den Dag har vedkommende Mand altsaa ment, at den hurtigste Fremgangsmaade var at lægge den ind paa mit Bord til mig. Hr. *Mohr* var optaget af Forhandlinger og Telefoneringer, bl. a. var han ovre ved dette Møde i Rigsdagen umiddelbart efter Partiformandsmødet, og efter det telefonerede han med den tyske Minister for at give det Svar, som Kommissionens ærede Medlemmer kender, og derfor kom han først sent i Viden om, at der inde paa mit Bord laa en saadan Beretning.

Arnth Jensen: Var Ministersekretæren heller ikke til Stede i Ministeriet den Aften, naar man vidste, hvor urovækkende det hele var?

P. Munch: Ja, jeg tør ikke sige, om Ministersekretæren har været der, jeg husker end ikke, hvem der var Ministersekretær paa det Tidspunkt, men der var en Vagt, som har lagt Beretningen ind til mig, og det har man anset for at være den hurtigste Fremgangsmaade.

Westermann: Jeg vil gerne spørge, om det vil kunne oplyses, hvornaar denne Meddelelse og Indberetning fra Kammerherre *Zahle* er kommet til København, det maa man formentlig kunne faa oplyst, og dernæst vil jeg gøre opmærksom paa, at Dr. Munch ikke har besvaret det sidste Spørgsmaal: Hvorfor lod Dr. Munch ikke *Zahles* Indberetning af 8. April gaa videre til Statsministeren og Forsvarsministeren samme Aften, uanset at Klokken var elleve?

P. Munch: Jeg mener rigtignok, at

jeg har besvaret det Spørgsmaal ved at sige, at da den Beretning indeholdt i alt væsentligt det samme som de foregaaende Beretninger, hvortil der var føjet denne Efterskrift, gik jeg ud fra, at den ikke fejede noget saadant til, at det kunde give Grundlag for atter at søge Forhandling med Deltagerne eller nogle af Deltagerne i det foregaaende Møde. Alle maa erindre, at Mandag den 8. om Aftenen var man her først og fremmest optaget af Begivenhederne ved Norge og Sverige, de store Skibsbevægelser op igennem Kattegat nordpaa og endelig den Bevægelse, der var foregaaet med tyske Soldater i Sydslesvig, hvor man gjorde to forskellige Opfattelser gældende, men hvad enten man byggede paa den ene eller den anden, er det klart, at man var i allerhøjeste Grad optaget deraf, og alt dette var drøftet baade i Partiformandsmødet og i Ministeriet, og der var efter mit Skøn ikke i den Indberetning, som jeg fik sendt om Aftenen, noget, der kunde forandre de Resultater, man her var kommet til.

Westermann: Jeg forstaar ikke, Dr. Munch, at det i en saadan Situation skulde kunne ses som noget tilsvarende. Den 4. forelaa der ingen direkte Trusel imod Danmark, medens der den 8. om Aftenen forelaa en Trusel: Der var stærke Troppekoncentrationer lige Syd for vor Grænse. Alle de Forhandlinger, der havde været i Løbet af hele Dagen Mandag den 8., tydede i Retning af, at man var alvorlig foruroliget og meget stærkere end tidligere, hvor det var meddelt fra Marineattachéen. Nu oplyses det, at den svenske Gesandt personlig møder hos den danske Gesandt og siger, at han har det ikke som et Rygte, at de tyske Planer gaar ud paa en hel eller delvis Besættelse af Danmark. At man under de givne Omstændigheder kan være noget saadant overhørig og parallellisere den Beretning med Beretningen af 4., forekommer mig helt ufatteligt.

Kristen Amby: Naar man tog den Stilling man gjorde fra Regeringens og ogsaa fra Udenrigsministerens Side den 8. om Aftenen i Partiformandsmødet og i det efterfølgende Ministermøde, skyldes det — det tror jeg er klart, at man vilde undgaa at provokere noget ved at foretage Indkaldelser eller Forskydninger af Tropper. Det er et Motiv, som ligger aabent i Dag, men det, jeg ikke forstaar, Dr. Munch, er dette, at det paa det Tidspunkt — jeg forstaar ikke den Maade,

hvorpaa Dr. Munch læser den Indberetning, heller ikke paa et senere Tidspunkt end dette Møde, hvor det næsten maa være saa sikkert, som noget kan være, at nu kommer det, uanset om vi har provokeret Angrebet eller ej — ikke giver Anledning til, at Dr. Munch taler med Forsvarsministeren og i øvrigt de militære Chefer; nu er Situationen en anden end for bare et Par Timer siden, da haabede vi ved vor Tilbageholdenhed, ved at lade være at provokere, at kunne afværge et Angreb, men nu kommer Meddelelsen fra den danske Gesandt paa en særlig Maade, det er yderligere understreget, at vi næsten ikke kan have nogen Mulighed for at undgaa det. Jeg kan i hvert Fald ikke forstaa, selv om Dr. Munch personlig maatte vurdere, at der endnu var en Chance, at det ikke giver Anledning til paa ny at henvende sig til Statsministeren, Forsvarsministeren og i øvrigt til de militære Chefer.

P. Munch: Det, der stod i den Efterskrift, var meget nøje det samme, der havde staaet i Beretningen af 4. April, nemlig, at Planerne skulde gaa ud paa en hel eller delvis Besættelse af Danmark og Norge — jeg tror, der bruges den Vending, at Planerne *skulde* gaa ud derpaa —, den forekom mig ikke ny; det var det, vi havde drøftet hele Aftenen, baade i Partiformandsmødet og i Ministermødet.

Endelig kan jeg til Hr. Amby sige, at han har fuldkommen Ret i, at den Betragtning, der spillede Hovedrollen for os, var den: Det ser efter alt, hvad der foreligger, ud til, at Tyskerne foretager en Aktion rettet mod Norge eller den fransk-engelske Flaade, som maa formodes at være i norske Farvande; hvis vi her i Danmark foretager militære Indkaldelser, foreligger der to Muligheder: Den ene er den, at Tyskland paa Forhaand har besluttet en Aktion mod Danmark, over for hvilken der vel er megen Tvivl, og i saa Fald kan det ene eller det andet Skridt fra vor Side ikke gøre hverken fra eller til. En Aktion maa da antages at komme meget hurtigt. En Mobilisering, selv en Indkaldelse af Sikringsstyrken, kunde kun blive en ren Demonstration, man vilde finde de danske Soldater paa Vej, begyndende at være paa Vej eller forberedende sig til at være paa Vej; at samle en Styrke, der betød noget, var paa Forhaand i sig selv fuldkommen udelukket, og at man fra tysk Side skulde lade sig afholde fra en Ak-

tion af Hensyn til, at man i Danmark foretog Indkaldelser, maatte man anse for overordentlig utroligt. Den anden Mulighed var den, at Tyskland ikke havde taget nogen Beslutning om en Aktion mod Danmark. Det var jo Opfattelsen her, at en saadan var meget vanskelig at forstaa; Kammerherre *Zahle* havde i sin Beretning stadig fremhævet Vanskeligheden ved at forstaa den Fordel, Tyskerne kunde antages at have derved; men vi gik jo ud fra, at i det Øjeblik Danmark foretog Indkaldelser, vilde Betragtningen i Tyskland være den: Nu stiller Danmark sig i Stilling til at optræde i Forbund med eller i Forstaaelse med Norge og Vestmagterne, og dette vilde øjeblikkelig fremkalde det Angreb paa Danmark, som vi i det mindste haabede at kunne undgaa, vel vidende, at afværge det kunde vi ikke; og dette, at vi ikke kunde afværge det, tror jeg, maa være forstaaet af alle, der tænker paa, hvilke Hærmasser der var til fri Raadighed for Tyskland paa det Tidspunkt, og den Maade, hvorpaa disse Hærmasser kort Tid efter blev anvendt overfor Lande med meget, meget store Indkaldelser, Holland og Belgien og derefter Frankrig, der længe havde været i Krig med Tyskland.

Kristen Amby: Ja, Dr. Munch, hvis den Betragtning fastholdes — og det gør den jo —, kan jeg ikke fortsaa, at man ikke fra Regeringen, og meget presset dertil af Udenrigsminister Munch, lader Hærens Afdelinger faa den Ordre, at kommer der et Angreb, kommer der en Overskridelse af Grænsen fra Tyskland, maa man ikke kæmpe — for det er i Virkeligheden et Slags Mord; naar man paa Forhaand siger, at hvis Tyskland vil angribe os, kan vi ikke forsvare os, og vi vil heller ikke forsvare os, forstaar jeg ikke, at man saa ikke giver den klare Besked til Hæren dernede: Værs'go! I maa ikke kæmpe. Jeg har ikke det Indtryk, at det var Regeringens Mening, jeg tror, Regeringens Mening var den — i alt Fald fik jeg det Indtryk ved Partiformændenes Udtalelser, som vi kender nu —, at kom der en Overskridelse af Grænsen, skulde man kæmpe, selv om man var klar over, at Udsigterne i en saadan Kamp maatte være haabløse. Men det er ikke det, der er det afgørende. Jeg synes, at naar der kommer en ny Indberetning, og den har den Forskel fra Indberetningen den 4., at medens der i Indberetningen den 4. endnu ikke foreligger noget om Troppekonzentrationer i Sydslesvig, der forelig-

ger Skibssamlinger, er der nu sket dette, at Skibene er gaaet til Norge, og tyske Styrker er paa Vej mod Grænsen, og den svenske Gesandt siger yderligere: Nu vil det ske — saa havde der været al Grund til at foretage noget.

P. Munch: Netop efter at alt dette var sket, og alt dette havde foreligget til fuldstændig Drøftelse mellem dem, der var samlet den Aften fra Regering og Rigsdag, kunde den enkelte Efterskrift i den paagældende Indberetning ikke føje noget nyt til, som kunde gøre Situationen anderledes, end den havde været, da vi drøftede den i Forvejen.

Med Hensyn til den Tanke paa Forhaand at give Ordre til overhovedet ikke at gøre Modstand maa jeg svare, at der forelaa jo i hvert Fald den Mulighed, at der foregik den ene eller den anden Art af Neutralitetskrænkelser, over for hvilken man efter de almindelige Regler var forpligtet til at sætte sig til Modværge, indtil det var klart for Regeringen, at Afværgelsesforsøg var haabløse. Dette blev klart om Morgenens eller Natten til den 9. April, og paa Grundlag deraf blev Beslutningen taget af Kongen og de andre, der var forsamlet paa Amalienborg den Morgen. Jeg føler mig overbevist om, at der ikke om Aftenen den 8. vilde have kunnet være blot nogenlunde Samling i Danmark mellem de forskellige Retninger om dette at give Forhaandsordre om, at ingen Modstand maatte ydes; noget helt andet er, naar den Situation foreligger, at det er aldeles givet, at Modstand er haabløs, og at Forsøg paa Modstand betyder omfattende Ødelæggelse af By og Land og alt, hvad dermed stod i Forbindelse.

Hartvig Frisch: Jeg vil gerne stille et Spørgsmaal til Dr. Munch i Tilknytning til dette. Jeg giver Dr. Munch fuldkommen Ret i, at den Passus, der er tilføjet, intet ændrer i det Grundlag, vi havde ved Partiformandsmødet. Jeg deltog selv i det Partiformandsmøde, hvor vi fik de foruroligende Meddelelser fremlagt af Udenrigsministeren. Ingen af os, der var til Stede, var ikke yderst foruroliget. Nu sætter jeg, at dette Brev var bragt over til os, mens vi havde dette Møde; der kunde ikke ved den Passus været givet Billedet et Særpræg af mere foruroligende Karakter. Dr. Munch havde netop fremhævet som en af de karakteristiske Ting for Materialet, der var fremlagt for os, at det var første Gang, Danmark var nævnt udtrykkeligt. Jeg vil derfor gerne

stille det Spørgsmaal, om det ikke er Udenrigsministerens Opfattelse, at alle vi, der deltog i Partiformandsmødet, naar vi stod over for den alvorlige Mulighed af Aggression paa Danmark og tiltraadte Regeringens Beslutning om ikke at indkalde Sikringsstyrken, blev ledet af den ganske tydelige Advarsel, der var givet af den tyske Gesandt; den paavirkede os alle, vi forstod alle, at det faktisk var en Trusel, og at vi ved at foretage det Skridt kunde bringe os i en Stilling, hvorved vi gav Paaskud til noget, vi til den yderste Grænse vilde søge at undgaa. Man kan derfor ikke paastaa, at den Meddelelse, hvis den var bragt over til Mødet, vilde i mindste Maade have forstærket den uhyre Alvor, som prægede os alle, den Frygt for Invasion, vi saa i Øjnene. De Betragtninger, man fremfører, og hvor man vil lægge en Slags Kløft mellem disse to Ting, kan derfor ikke gælde for os, som deltog i det Møde.

Endelig vil jeg sige, at jeg tror ikke, at nogen, der var med til at træffe den Beslutning, overhovedet vilde have kunnet tænke sig den Mulighed, som Pastor Amby her fremhæver, at vi skulde have givet Ordre til, at der ikke maatte kæmpes; tværtimod, efter et Ordskifte, der fremkaldtes af en Bemærkning, jeg først havde fremsat, og som Dr. Munch svarede paa, spurgte *Hasle*: Er det da Meningen, at der ikke skal kæmpes? hvorpaa Forsvarsministeren svarede: De Forholdsordrer, der er givet, ligger fast, og hvis der sker en Overskridelse af Grænsen, vil der blive kæmpet. Jeg vil gerne fremhæve dette. Det eneste i denne Sag, der forekommer mig dunkelt, er, hvorfor Flaaden slet ingenting gjorde; alt andet ligger ganske klart efter de Overvejelser, der blev anstillet, men det er unægtelig et fuldkomment Hul i hele Historien, at medens Alarmtilstand indtræder, som bestemt i Partiformandsmødet, og alting gaar, som det maatte gaa, naar Tyskland virkelig havde Aggressionshensigt, saa er der et Led, som falder fuldstændig ud, nemlig Flaaden.

Jeg vil gerne spørge, om den Betragtning, jeg her har fremført angaaende Stemningen paa Mødet, ikke ogsaa er Udenrigsministerens Indtryk?

P. Munch: Det Indtryk, Hr. Hartvig Frisch har faaet af Partiformandsmødet den Aften, falder fuldstændig sammen med det Indtryk, de 4 Regeringsmedlem-

mer, der deltog i Mødet, har faaet, og det var derfor af væsentlig Betydning ved det umiddelbart derefter følgende Ministermøde.

Bomholt: Det forekommer mig, at man fejlvurderer Kammerherre *Zahles* Indberetning af 8. April, hvis man ikke ser den i Relation til, hvad andet der forelaa den paagældende Dag, bl. a. gennem Aviserne. Set med mine Øjne indeholder praktisk talt alle de københavnske Aviser den 8. April om Morgenens Artikler, der er lige saa alvorlige som Kammerherre *Zahles* Indberetning. Jeg vil endog skønne, at den ledende Artikel, der findes paa Forsiden i »Berlingske Tiden« den Dag, er alvorligere end selve Kammerherre *Zahles* Brev. Derfor kommer man paa Tanken om Nødvendigheden af at fremskaffe et Overblik over, hvad der fandtes i Aviserne umiddelbart forud for den 9. April, da disse Blades Beretninger vil give et klarende Lys over de Beretninger, der i øvrigt fremkom fra Kammerherre *Zahle*. Maa jeg i øvrigt gøre opmærksom paa, at Minister *Mohr* i en Skrivelse i Tilknytning til Spørgsmaal vedrørende Oberst *Hartz'**) Afhøring har skrevet, at der i Kammerherre *Zahles* Brev staar, at Destinationshavnen skulde naas den 11. April. Minister *Mohr* bemærker dertil, at det kunde tyde paa, at Destinationsstedet laa hinsides Danmark.

Kristen Amby: Min Bemærkning før var ikke et Forslag, det vil jeg dog gerne have præciseret. Nej, den var fremkaldt, fordi Dr. Munch nævnte, at en af de to Muligheder var, at Tyskland havde bestemt sig til en Aggression mod Danmark, og saa kunde man ingenting gøre, men at man haabede længst muligt, at man ikke havde bestemt sig til en saadan Aggression, og at man derfor intet vilde foretage, der kunde fremkalde den. Naar jeg saa føjede det til, jeg gjorde, saa er det, fordi Dr. Munch siger: Hvis Aggression skal foretages, saa kan vi ikke kæmpe mod Tyskland, saa er det haabløst, derfor maa det opgives. Dertil svarer jeg: Ja, men Kammerherre *Zahles* Brev af 8. April mener jeg maatte give den Forestilling, at nu kommer Aggressionen, ikke bare, at der er Mulighed for, at den kommer, men at der er næsten 100 pCt.s Sikkerhed, og saa er det, jeg siger: Var det saa ikke Meningen, at man vilde kæmpe? Dr. Munch siger: Nej, hvis det

*) Se foran Sp. 567.

er Aggression, vil man ikke kæmpe. Jeg har forstaaet det saadan, at hvis der virkelig kom en Aggression, som man ikke kunde afværge, skulde der kæmpes, og naturligvis ikke bare kæmpes med de tilfældige smaa Styrker, man havde, for det var ingen Kamp, det var Demonstration, men kæmpes, saa langt man kunde, det vil sige, der maatte foretages i sidste Øjeblik de militære Foranstaltninger, det var muligt at foretage, Troppeskydninger og andet. Det er det, min Bemærkning gik ud paa. Naar man havde besluttet i sit Sind, at hvis det virkelig var Aggression, burde der ikke kæmpes, saa kan jeg ikke forstaa, at man ikke traf de deraf flydende militære Foranstaltninger.

Arnth Jensen: Dr. Munch har flere Gange fremhævet dette, at hvis man foretog sig noget i disse Aprildage med Hensyn til Beredskabet, kunde det opfattes som en Trusel mod Tyskland. Det første Spørgsmaal, jeg da gerne vil stille til Dr. Munch, er dette: Da der var en spændt Situation mellem England og Norge, som muligvis ogsaa kunde ramme os, tænkte man da ikke ogsaa paa, at man kunde indkalde Tropper, hvilket jo ikke kunde være rettet mod Tyskland, men netop vilde være en Foranstaltning, der var truffet for at hævde den ligelige Neutralitet?

Dernæst vil jeg gerne sige om det Spørgsmaal, der nu har været fremme, hvorvidt Formandsmødet den 8. April ønskede, at der skulde have været foretaget Foranstaltninger, at det fremgaar jo tydeligt af Hr. Hartvig Frischs Beretning her til Kommissionen, at han i Formandsmødet i hvert Fald var inde paa, at man for Fremtidens Skyld ved den Maade, man skulde optræde paa, i hvert Fald maatte vise Verden, at vi vilde holde os neutrale, men, skriver han videre, han var fuldstændig klar over under Mødet, at de ledende Kræfter inden for Regeringen havde taget den afgørende Beslutning i Sagen ikke at foretage sig noget — naturligvis, føjer Hr. Frisch til, for at undgaa ethvert Skin af Provokation over for Tyskland. (*Afbrydelse af Hartvig Frisch*). Ja, det staar udtrykkeligt her, at man rystede paa Hovedet, da De fremførte Deres Bemærkninger, og at De fik det Indtryk, at der var ikke noget at stille op.

Westermann: For mig ligger det saaledes, at Brevet den 8. maa ses paa den Baggrund, som de tyske Troppers Ryk-

ken ind i Sønderjylland maatte afgive. Naar Hr. Hartvig Frisch sagde, at alle var foruroliget i det Formandsmøde, der blev holdt den 8. om Aftenen, saa er dette efter de Rapporter, vi har faaet, rigtigt for saa vidt angaar de konservative Medlemmer og Hr. Frisch, men man kan ikke sige, at Mødet var besjælet af Uro, for ved Mødets Afslutning blev der af Statsministeren formuleret en Udsendelse til *Ritzaus Bureau*, som endte med, at man vilde fortsætte den næste Dag, og at der intet foruroligende var i Situationen. Udsendelse af denne Meddelelse gennem Ritzaus Bureau blev forhindret af de konservative Medlemmer netop med den Motivering, at man fandt, at der i høj Grad var noget foruroligende i Situationen.

Endelig vil jeg sige, at det ligger saaledes for mig, at den Omstændighed, at Dr. Munch ikke meddelte denne Indberetning fra Gesandt *Zahle* den 8. om Aftenen til henholdsvis Statsministeren og Forsvarsministeren, i hvert Fald har givet Anledning til, at der ikke blev givet noget Varsel til de militære Værn, og at det derfor maa falde tilbage paa Dr. Munch, at Besættelsen af København fandt Sted paa saa beskæmmende Maade, som Tilfældet var.

Hartvig Frisch: Jeg vil gerne til Hr. Arnth Jensen gøre den Bemærkning, at det, som jeg opdagede ved det Replikskifte i Formandsmødet med Ministrene, var, at jeg stod fuldkommen ene, ikke blev støttet, da jeg fremholdt disse Betragtninger, og da jeg samtidig ser, at mine to Partifæller ogsaa giver til Kende, at de heller ikke vil tage denne Tanke videre op. Det er det, jeg udtrykker ved, at hele Partiformandsmødet stillede sig paa det Standpunkt, som Dr. *Krag* formulerede ved at sige, at det kan der ikke være Tale om. Det var Spørgsmaalet om Indkaldelserne, som kunde virke provokatorisk.

Med Hensyn til, hvad der skulde siges til Pressen, har jeg skrevet i mine Notater, som altsaa fuldkommen er Udtryk for, hvad jeg stadig skarpt husker, at *Stauning* havde først lavet et Udkast om Mødets Forløb, hvori forekom en Udtalelse om, at der var forordnet Alarmtilstand, men herimod indvendte Dr. Munch, at Ordet vilde kunne have uheldige Følger. Det hang sammen med, at den tyske Gesandt ustandselig laa i Telefonen for at høre, hvordan det gik, idet han fra sit Synspunkt var ængstelig for,

at der skulde blive foretaget Indkaldelser. Over for en Formulering om, at Situationen ikke var foruroligende, som *Stauning* havde kradset ned, gjorde *Hasle* den forufterlige Bemærkning, at hvis der skete noget i Nattens Løb, vilde en saadan Udtalelse gøre det hele latterligt. Derfor enedes man om kun at udsende en Meddelelse om, at Mødet havde været afholdt og vilde blive fortsat næste Formiddag. Men det er ikke for mig et Indicum for, at Deltagerne i Mødet ikke skulde have været fuldkommen klar over Situationen.

Formanden: Nu maa denne Generaldebat mellem Medlemmerne være afsluttet. Vi vender tilbage til Spørgsmaalet. Det er til Dr. Munch, Spørgsmaalene skal rettes, og vi maa vente med den indre Diskussion, til vi er færdige med Afhøringen.

P. Munch: Maa jeg igen, tror jeg, det maa siges at være, sige til Hr. Ambys sidste Bemærkninger til mig, at det var paa Forhaand udelukket, at man kunde give en Forhaandsordre til ikke at modsætte sig Angreb. Den vilde stride mod de Direktiver, som gjaldt for Hær og Flaade, den vilde stride mod de Udtalelser, der var fremkommet mellem Regeringen og Rigsdagen i den foregaende Tid, og den vilde stride mod vore almindelige Neutralitetsregler og følgelig kunne bebrejdes os fra Vestmagternes Side. Der er en dyb og afgørende Forskel mellem dette paa Forhaand at sige: vi gør overhovedet ikke Modstand, hverken mod det ene eller det andet, og dette, naar Kendsgerningerne foreligger og det er klart som Dagen, at der kun kan blive Tale om ørkesløse Blodsudgydelser og Ødelæggelser, da at sige: I den Situation fortsætter vi ikke, men søger at undgaa dette. Jeg tror ogsaa, at Kommissionens ærede Medlemmer, hvis De tænker tilbage paa Stemningerne i Deres egen Kreds i de Dage, vil være paa det rene med, at havde vi i Partiformandsmødet sagt til Forsamlingen: det er Regeringens Opfattelse, at vi her i Aften skal udsende en Ordre til overhovedet ikke at gøre Modstand, saa vilde der have rejst sig en samlet Modstand fra de forskellige Retninger inden for Partiformandsmødet. Jeg ved ikke, om den vilde have omfattet alle, men at den vilde have omfattet en meget stor Del af Repræsentanterne ved Partiformandsmødet, det nærer jeg for min Del ikke den allerringeste Tvivl om.

Saa spurgte Hr. Arnth Jensen mig, om vi ikke paa et tidligere Tidspunkt burde have foretaget større Indkaldelser. Forholdet var jo dette, at ved de Overvejelser, der havde fundet Sted allerede i Efteraaret, og som siden af og til var fortsat, havde man inden for Regeringen været af den Opfattelse, at det Beredskab, som vi med Rimelighed kunde have paa dette Tidspunkt, var de to Aargange, der hele Tiden blev holdt inde til Raadighed, og dette Spørgsmaal drøftedes med de andre Partier gennem 8 Mands Udvalget, og jeg har aldrig hørt, at der dør fra noget af Partierne fremkom Krav om, at der skulde foregaa forøgede Indkaldelser i den Situation, som da forelaa. Natten eller Aftenen den 8. April var jo forøgede Indkaldelser, forudsat at der kom et tysk Angreb, fuldkommen uigennemførlige. Der var jo ikke den fjerneste Mulighed for dette.

Saa er der endelig rejst det Spørgsmaal, om man ikke kunde have givet de militære Myndigheder et Varsel den Aften ud over det, de i Forvejen havde. Der var jo den 8. April paa Grundlag af det, der forelaa, blevet udtrykkeligt fastsat gennem Forhandling hos Kongen højeste Alarmberedskab for de militære Styrker. Jeg er bestandig gaaet ud fra, at dette var gennemført i fuldt Omfang for de militære Styrkers Vedkommende. Jeg har nu bagefter hørt, at man for Flaadens Vedkommende mente, at dette behøvede ikke at ændre den Tilstand, der bestod i Flaaden, naar denne var inde til Sikringstjeneste. For Hærens Vedkommende er Forholdet jo dette, at man fra de militære Myndigheders Side i Forstaaelse med Forsvarsministeren paa Grundlag af de Efterretninger, som forelaa, mente at kunne nedsætte dette Alarmberedskab til næste Trin for at skaffe Soldaterne Hvile, undtagen for Sønderjyllands og Fredericias Vedkommende, og det er stadig for mig uden for al Tvivl, at de Bemærkninger, der gik ind i Indberetningen den 8. April, føjede intet til, som kunde være mere foruroligende end de Efterretninger, som de militære Myndigheder og vi andre havde i Løbet af Dagen den 8. April. Dertil kan føjes dette, at der jo ikke er Tvivl om, at Mødet den 8. om Aftenen var i høj Grad præget af Uro, og den Stemning, der gjorde sig gældende, kunde ikke være blevet ændret til en stærkere Uro med nye Beslutninger, selv om man havde kendt, at

den svenske Gesandt havde gentaget det, som var meddelt os fra svensk Side, fra det svenske Gesandtskab, gennem Mari-neattachéen den 4. April, og hvorom Kammerherre *Zahle* i den mellemliggende Tid Gang paa Gang havde talt med den svenske Gesandt.

Kristen Amby: Dr. Munch har nu flere Gange og sidst til Hr. Arnth Jensen sagt, at der ikke kom Krav fra Partierne angaaende det ene eller det andet. Ja, det er nu Regeringen, der regerer og afgør, om en Ting bliver gjort eller ikke, og ikke noget Krav fra Partierne. Det afgørende er naturligvis, hvad Regeringen skønner, og Regeringen har altsaa under de forskellige Situationers Udvikling ikke skønnet, at der skulde ske noget, men det er da ikke Regeringen, der skal sidde og vente, til der kommer Krav fra Partierne!

Det er det ene, jeg vilde sige. Det andet er henvendt til Hr. Hartvig Frisch. Jeg er vel klar over, at der i Formandsmødet, som der nu har været talt saa meget om, var en almindelig Ængstelse og Uro, og at man vel ogsaa maatte kunne regne med, at noget i alt Fald kunde ske, men ved at undlade at gøre det, som man havde paatænkt, haabede man at kunne afværge det. Men det kan jo ikke skjules, Hr. Hartvig Frisch, at det er nævnt under Partiformandsmødet fra bestemte Medlemmer — det er ikke stillet som et Krav; det gør Partiformænd ikke; naar man staar over for den ansvarlige Regering, stiller man ikke Krav —, at det er nævnt: var det ikke rigtigt, burde man ikke nu indkalde de hjemsendte Aargange? Saadan er det nævnt. Man kan ikke skyde sig ind under, at der ikke er stillet Krav, fordi de ikke nærmere er formuleret. Det kan Partiformændene jo ikke gøre.

Arnth Jensen: Efter det Svar, som blev givet, maa Dr. Munch have misforstaaet mit Spørgsmaal. Jeg spurgte paa Grund af, at Dr. Munch stadig har nævnt dette, at man var bange for at provokere Tyskland, hvis man foretog sig noget videre i de Aprildage, og saa sagde jeg: Tænkte man ikke paa Forholdsregler, dengang Begivenhederne mellem England og Norge begyndte at blive truende; saa vidt jeg ved, var det allerede den 28. Marts, at man kunde tænke sig, at nu kunde Norden blive inddraget. Tænkte man da ikke ogsaa da paa, at man kunde træffe Forholdsregler. De

kunde da i hvert Fald ikke provokere Tyskland.

Saa vil jeg gerne med det samme sige, at jeg er enig i den Betragtning, som Hr. Amby fremkom med, at man over for Dr. Munch, der siger, at man aldrig hørte fra Partierne, maa hævde, at det dog er Regeringen, der har Initiativet. Det er dog den, der sidder med Ansvar og ogsaa med Efterretningerne. Jeg erindrer godt, at Forsvarsudvalget, 8 Mands Udvalget, var nedsat, men var dette Udvalg ikke mere et Udvalg, som Regeringen gav Meddelelserne til? Det kan dog ikke have været et Udvalg, som Regeringen nu kan skyde sit Ansvar over paa. Det forekommer mig, at man Gang paa Gang har hørt, at Forsvarsudvalget forlangte ikke noget, men Regeringen kan dog ikke fralægge sig Ansvar, fordi dette Udvalg var blevet nedsat.

Harald Petersen: Ja, det er det samme Spørgsmaal. Jeg vil gerne spørge: Foreligger der fra dette Forsvarsudvalg, der først var et 21 Mands Udvalg og derefter et 8 Mands Udvalg, udførlige Referater eller Protokollater, foreligger der overhovedet en Redegørelse for de Forhandlinger, der har været ført dér? Var det ikke saadan, at det var en almindelig Diskussionsklub, hvor Regeringen dels kunde forelægge det, man ønskede, og derefter kunde sylte det, man ønskede?

Oluf Pedersen: Jeg vil gerne spørge Dr. Munch, om de Møder, der blev holdt med de 4 Partiers Formænd, var, hvad man kan betragte som Efterretningsmøder, eller om det var Møder, hvor Deltagerne havde Adgang til at fremsætte Ønsker. Naturligvis, selv om der var denne Adgang, er det givet, det synes jeg maa være klart, at Regeringen havde Ansvar, men de Deltagere, som ikke fremsatte noget Ønske, maa dog ogsaa have et Ansvar, fordi de ikke krævede ind. Men er det ikke rigtigt, at det var virkelige Møder, hvor man drøftede Tingene?

Hartvig Frisch: Jeg vil gerne stille det Spørgsmaal til Dr. Munch, om det ikke ogsaa er hans Indtryk, at det, der nu siges fra konservativ Side om, at man i Partiformandsmødet rejste paa særlig Maade Krav om Indkaldelser af de Aargange, der var hjemsendt med Vaaben, ikke kan siges at have været et Krav eller et Forslag, der har præget dette Mødes Forhandlinger. Det er karakteristisk for mit Vedkommende, at i den

Pro Memoria, som jeg faa Dage efter udformede, har jeg ikke noget i min Erindring om det. Jeg ser, at Dr. Krag har en Hentydning til det. Jeg betvivler ikke et Øjeblik, at det kan være blevet nævnt, men jeg synes, og jeg vil gerne spørge Dr. Munch, om det ikke ogsaa er hans Indtryk af Mødets Forhandlinger, at det kan ikke siges, at Mødet var præget af, at et bestemt Parti forlangte de med Uniform hjemsendte indkaldt. Det, som det hele samlede sig om, var, hvorvidt man skulde foretage særlige Foranstaltninger, og om det andet kan have været nævnt, saa maa det i hvert Fald siges, at noget i Retning af at præge Forhandlingerne, det gjorde det ikke.

Endelig vil jeg gerne som Formand for dette 8 Mands Udvalg sige, at det var da nu ikke den rene tomme Diskussion, for der kom 65 Mill. Kr. ud af det i Penge.

Hjermind: Jeg vil gerne i Tilslutning til det, der er blevet spurgt om nu sidst, rette et Spørgsmaal til Dr. Munch. Der foreligger for Kommissionen en Beretning fra tidligere Minister *Halfdan Hendriksen*, hvori han siger følgende om, hvad han selv har sagt:

»*Hendriksen* spurgte, om det ikke vilde være nødvendigt, at man nu indkaldte de 5 Aargange, der var hjemsendt med Uniform. Tidspunktet hertil maatte være inde.«

Og i *Hasles* Referat, der er optaget under Mødet, staar der:

»*Hendriksen* anmodede om, at de 5 Aargange, der er hjemsendt med Uniform, indkaldes«, og i det, der foreligger fra Dr. *Krags* efterladte Papirer, staar noget lignende, at *Halfdan Hendriksen* foreslog,

»at Sikringsstyrken blev indkaldt eller i det mindste de med Mundering hjemsendte Værnepligtige.«

Hvilken Erindring har Dr. Munch om denne Diskussion?

Kristen Amby: Jeg vil gerne sige til de Betragtninger, der nu er gjort gældende af Hr. Hartvig Frisch, der nu siger, at han kort efter nedskrev sit Referat, at de Referater, vi har faaet oplæst her i Kommissionen, som *Halfdan Hendriksen* og *Hasle* har taget, for *Hasles* Vedkommende blev skrevet ned under Mødet og for *Halfdan Hendriksens* Vedkommende lige efter Mødet og saa konfereret med, jeg tror, det var *Christmas Møller* og *Kraft*, der var til Stede uden-

for, hvor man netop fastholdt dette. Men der staar videre, i *Halfdan Hendriksens* Referat, hvis jeg maa sige det til Oplysning for Hr. Hartvig Frisch, at Forsvarsministeren paa *Hendriksens* Hensstilling, eller hvad man vil kalde det, siger, at det ikke vilde være rimeligt at indkalde de 5 Aargange eller nogle af dem, og at det heller ikke var krævet fra kompetent Side. Det vil altsaa med andre Ord sige, at Formandsmødet faar ikke noget Indtryk af, at saa sent som ved Mødet den samme Dag Kl. 17 med de militære Chefer er det krævet af General *Prior*. Det har man ikke haft Indtryk af. (*Hartvig Frisch*: Det havde jeg.)

P. Munch: Der er jo kommet forskellige Betragtninger frem, og deri ogsaa nogle Spørgsmaal over for mig, og Hovedpunkterne i det — og det kan jeg maaske sammenfatte det i — er følgende. For det første er der Spørgsmaalet om, hvorvidt jeg havde det Indtryk, at der rejstes Krav om Indkaldelser den Aften. Dertil kan jeg svare, at mit Indtryk er, at man spurgte Forsvarsministeren om, hvorvidt der var Tanker fremme derom, og at han saa fremførte de Overvejelser, der havde været om den ene og den anden mulige Form for Indkaldelser, derunder Indkaldelse af disse Aargange, der var hjemsendt med Uniform, hvilket vel for Resten talmæssigt var noget lignende som den Sikringsstyrke, der paa det Tidspunkt var Planer for, og derefter fremkom forskellige Betragtninger. Man spurgte om, hvad den tyske Minister havde sagt, man drøftede, hvorvidt hans Udtalelse kunde være fremkommet af den ene eller den anden Interesse, og jeg for min Del sagde, at det kunde man jo godt tænke sig. Paa den anden Side understregedes det meget stærkt paa Mødet uden for Ministeriet, at det vilde være i høj Grad uforstigt nu at foretage Indkaldelserne, og jeg har den bestemte Opfattelse, at der ikke fremkom nogen Indsigelse fra nogen Side eller nogen Modsigelse fra nogen Side af det som, Dr. *Krag* i den Henseende saa skarpt udtalte, saa mit Indtryk af Mødet er det samme, som Hr. Hartvig Frisch har nævnt her i Dag.

Saa er der Spørgsmaalet, om Regeringen ikke havde et Ansvar, og om det ikke var Regeringen, der skulde skønne over, hvad der skulde foretages. Der er jo ikke Spor af Tvivl om, at Ansvaret for, hvad der besluttes, og for det Skøn, der bliver afgørende, ligger hos den Regering, som sidder, det er jo givet. Hvis

Regeringen havde skønnet, at Danmarks Tryghed kunde forøges ved forøgede Indkaldelser paa det ene eller det andet Tidspunkt under Krigen, saa vilde Regeringen selvfølgelig have taget Beslutningen om saadanne Indkaldelser. Der har ikke været noget Tidspunkt, hvor vi har ment inden for Ministeriet, at Indkaldelserne kunde forøge Trygheden for Danmark. Dette er maaske til syvende og sidst Kærnepunktet i hele denne Situation. Men der maatte paa den anden Side for Regeringen ligge i høj Grad Vægt paa, hvorledes Opfattelsen af dette Forhold var i de andre Partier, der havde en anden Opfattelse af dansk Militærvæsen end den, de to Flertalspartier i Folketinget og andre ogsaa havde haft, og derfor var det naturligt, at vi, da det konservative Parti ønskede det, gik til Nedsættelse af 8 Mands Udvalget. Dette 8 Mands Udvalg fritager naturligvis ikke Regeringen for Ansvar, men det var af højeste Interesse for os at vide, hvilke Stemninger der fandtes i de andre Partier, og som maatte komme til Udtryk dér og i de Partiformandsmøder, som ogsaa holdtes i Løbet af Vinteren, og dér har Hr. Oluf Pedersen naturligvis Ret i, at selv om Regeringen havde det fulde Ansvar, saa havde baade Partiformændene og ethvert Medlem af Udvalget Adgang til at stille Forslag, til at fremføre sine Betragtninger. Det var ikke et Udvalg, der blot sad der til Meddelelsers Modtagelse, og det var jo ikke derfor det konservative Parti havde ønsket at faa dette Udvalg nedsat, saa jeg vil hverken overvurdere Betydningen af Forstaaelsen mellem Udvalget og Ministeriet eller paastaa, at Regeringen kunde fritages for Ansvar derved, at den ikke mødte Modstand i det paagældende Udvalg, men jeg tror dog, man maa erkende, at det for Regeringen vilde være overordentlig betydningsfuldt at vide, at der ikke fremførtes Ønsker og Krav mod dens egen Opfattelse fra de to Rigsdagspartiers Side, som sammen med Regeringspartierne var repræsenteret i dette Udvalg.

Jeg ved ikke, om jeg dermed har faaet svaret paa alle de Spørgsmaal, der var fremme nu.

Hjermind: Kan jeg forstaa Dr. Munchs Udtalelser saaledes, at Dr. Munch kan tiltræde det Referat, *Halvdan Hendriksen* giver omtrent samtidig med eller lige efter at Mødet har fundet Sted, og hvorefter han spurgte, om det ikke vilde være nødvendigt, at man nu indkaldte

de 5 Aargange: Tidspunktet hertil maa være inde.

P. Munch: Mit Indtryk er, at Spørgsmaalet gik ud paa, om der var Planer om Indkaldelser. Mere erindrer jeg ikke der har været fremme. Det faar jo en noget mere positiv Karakter, saadan som Hr. Hjermind nu refererer det for mig, og det Referat har jo ikke været mig bekendt, jeg har jo ikke kendt de forskellige Udtalelser, som foreligger her for Kommissionen. Naar jeg skal svare paa Spørgsmaalet om mit Indtryk, bliver Svaret dette, at der rettedes Spørgsmaal til Forsvarsministeren, og at man ikke har forfulgt Tanken, da han havde givet sit Svar.

Kristen Amby: I den Beretning, den daværende Forsvarsminister Alsing Andersen har givet os angaaende dette Møde, siger han udtrykkeligt selv, at han redegjorde for, at der havde været Tanker om Troppeforskydninger i Sønderjylland. Han udtaler ikke noget om, at han har redegjort for, at Militærcheferne, i hvert Fald General *Prior*, har krævet nogle Aargange ind. Han følger til for sit Vedkommende — saa vanskeligt er det altsaa —, at han mindes ikke, at der blev stillet Krav. Nu skal man jo ikke lægge for meget i Ordet »Krav«; han mindes altsaa ikke, at der fremkom Krav eller Henstillinger angaaende de 5 Aargange, men det er uden for al Tvivl, at det har været nævnt; det har altsaa været nævnt under en saadan Form, at den ene har opfattet det som et Spørgsmaal, og den anden har slet ikke opfattet det, og den paagældende, der har stillet Spørgsmaalet, har givet det den Form, at han siger: Tidspunktet maatte nu være inde. Men man faar ikke Meddelelse om, at der har været Tale om andet end Troppeforskydningerne i Mødet med de militære Chefer, ikke, at der har været Krav om Indkaldelser.

Arnth Jensen: Jeg ved ikke, om jeg forstod Dr. Munch rigtigt, men jeg har Indtryk af, at Dr. Munch udtalte, at hvis Regeringen havde troet paa, at Danmark ved Vaabenmagt kunde sikre sin Fremtid, saa var der sket Indkaldelser. Hvis det er rigtigt, hvis jeg har forstaaet Dr. Munch rigtigt, kan jeg ikke begribe, hvorfor Erklæringen af 19. Januar skulde frem. Saa maatte man hellere have sagt aabent og ærligt: vi tror overhovedet ikke paa den Forsvarslov og Forsvarsmagt, vi har.

Formanden: Vi kan ikke diskutere, hvad man har ment i sin Tid. Det er Spørgsmaal til Dr. Munch, der skal rettes; der skal ikke føres en Diskussion om, hvad der var betimeligt eller ikke betimeligt.

Hjermind: Mener Dr. Munch, at De efter Deres Erindring vil kunne bestride, at det Referat, der er givet — i det store og hele ens — af *Halfdan Hendriksen* og *Dr. Krag*, er rigtigt? Det er mit ene Spørgsmaal. Det andet Spørgsmaal, jeg vil stille samtidig, er dette: Blev det paa Formandsmødet oplyst for Deltagerne, at der paa et Møde den 5. April mellem Forsvarsministeren og Generalkommandoens og Søværnets Chefer af Generalkommandoen var stillet Krav om Sikringsstyrkens Indkaldelse, og at dette Krav var gentaget i Mødet den 8. April Kl. 10.30 og den 8. April Kl. 17?

Formanden: Det første Spørgsmaal har Dr. Munch jo besvaret mange Gange.

Hjermind: Jeg vil dog gerne bede, om Dr. Munch ikke ogsaa vil besvare det første.

P. Munch: Til Hr. *Hjerminds* Spørgsmaal maa jeg svare, at efter min Erindring er Ordene i Samtalen ikke faldet saa skarpt som et Ønske, saaledes som de skal være efter det Referat, Hr. *Hjermind* nu læste op, og som jeg ikke har kendt i Forvejen. Min Erindring gaar ud paa, at det, der fremkom fra konservativ Side i Mødet, var Spørgsmaal til Forsvarsministeren om, hvad man paatænkte, og at man, efter at Diskussion havde fundet Sted, ikke forfulgte den Tanke om Indkaldelser, der havde været fremme. Hvor meget Forsvarsministeren har sagt ved den Lejlighed, vil han jo bedre kunne gøre Rede for, end jeg kan gøre det. Jeg har ikke Optegnelser om det paagældende Møde fra den Aften. Det var ikke let for mig baade at følge med i alt, hvad der foregik i disse Dage, og saa tillige umiddelbart efter at gøre Optegnelser, saa hvad jeg har fæstnet paa Papiret paa et senere Tidspunkt, har ikke Karakteren af Optegnelser fra Mødet, men var mit almindelige Indtryk. Og mit Indtryk er dette, at Forsvarsministeren omtalte de forskellige Muligheder, der havde været drøftet med Hensyn til Indkaldelser, og at det ikke fremkaldte nogen fortsat Behandling af dette Spørgsmaal, da han havde gjort Rede for sit Syn, som var, at der var større Risiko ved at foretage disse Ting, end der vilde være ved at undlade dem.

Til Hr. Arnth Jensen maa jeg maa-ske have Lov at sige, at det, at man under Krigen, som den blev ført paa det Tidspunkt, havde den Opfattelse, at Danmarks Tryghed ikke forøgedes ved at indkalde nogle flere Aargange end dem, vi havde indkaldt, udelukker ikke, at man kunde blive enig i 1937 om en bestemt Militærordning, der meget nøje svarede til den, der bestod i Forvejen, og hvis Omdannelse der ikke kunde siges at være nogen Mulighed for. Vi har for vort Vedkommende hele Vinteren igennem haft den Opfattelse, at forøgede Indkaldelser maaske i visse Situationer kunde forøge Faren for os, hvorimod de ikke kunde skaffe Mulighed for en Modstand, der kunde — jeg vil ikke sige afskrække, men afholde en Stormagt som Tyskland fra at foretage, hvad den ønskede at foretage over for Danmark. Man maa stadig huske, at paa det Tidspunkt var Tyskland ikke i Krig med Sovjetunionen, og paa det Tidspunkt førtes der ingen virkelig Kamp paa Vestfronten. De tyske Hærkræfter var saa godt som udelukkende til Raadighed, hvor Tyskland maatte ønske at sætte dem ind for at skaffe sig Fordele, og Begivenhederne i de følgende Maaneder viste jo klart, hvor overordentlig en Styrke der var til Raadighed. Og at vi ved at indkalde nogle Aargange mere eller mindre kunde paavirke de Beslutninger, der blev taget, paa en for os gunstig Maade, det maa jeg indrømme, det anser jeg for ganske udelukket.

Kristen Amby: De sagde før, at 8 Mands Udvalget naturligvis ikke havde Ansvar for Tingene, for det var Regeringen, der havde det, men at naar man forhandlede der, vilde Regeringen vel ogsaa overveje og tage et vist Hensyn til de Synspunkter, der kom frem. Dertil vil jeg svare: det gjorde man jo ogsaa, for 19. Januar-Erklæringen blev jo til paa Foranledning af Oppositionen, og den Beslutning, der blev truffet omtrent paa samme Tidspunkt med Hensyn til øgede Bevillinger til vort Militærvæsen, var ogsaa fremgaaet af Drøftelserne i 8 Mands Udvalget. Med Hensyn til klart at meddele Verden, at vi vilde forsvare vor Neutralitet, bøjer man sig for den Betragtning, der altsaa ogsaa deles af Medlemmer af 8 Mands Udvalget og Oppositionen der, og ogsaa med Hensyn til det, der skulde give det Vægt, nemlig de forøgede Bevillinger. Derimod med Hensyn til den Politik, der skulde føres i et givet Øjeblik, forstaar jeg Dr. Munch saaledes,

at De mener, at den maatte helt og holdent føres efter Regeringens Linie og paa Regeringens Ansvar.

P. Munch: Jeg forstod ikke rigtig det sidste.

Kristen Amby: Det sidste er den Politik, der skulde føres, om man skulde foretage Indkaldelser eller ikke. Dr. Munch har nu selv givet os Motiverne, hvorfor man ikke mente at skulle foretage dem: det maatte bero paa Regeringens Skøn og være Udtryk for Regeringens bevidste, klare Politik og altsaa ogsaa være paa Regeringens Ansvar; paa denne Politik vilde Oppositionen ikke have nogen afgørende eller maaske slet ingen Indflydelse.

Hoff: Har jeg Ret i at præcisere Dr. Munchs Udtalelse derhen, at det var Deres Opfattelse, at Danmarks militære Op-gave kun bestod i at gribe ind over for Neutralitetskrænkelser, men at man over for et direkte Stormagtsangreb kun skulde markere et Forsvar, markere Viljen til et Forsvar, og at dette sidste ogsaa var den øvrige Regerings Opfattelse?

P. Munch: Det var Regeringens Opfattelse, at et Angreb, over for hvilket Modstand maatte siges at være fuldstændig haabløs, maatte den i Øjeblikket siddende Regering, naar Situationen forelaa, tage Stilling til. Og at den da maatte antages at tage den Stilling, at man ikke skulde føre en fuldstændig haabløs Kamp, det regner jeg med, og dette kunde ingen være i Tvivl om, da det fremgaar af den Begrundelse, Forsvarsministeren gav i 1937, da han forelagde den sidst gennemførte Militærlov. Man kunde selvfølgelig anlægge et Æressynspunkt og sige: vi skal kæmpe, vi skal ofre saa og saa meget, før vi giver op; men dette Synspunkt tror jeg gennem lange, lange Tider ikke har haft Tilslutning i en større Del af den danske Befolkning. Jeg forstaar rent psykologisk — om De vil, historisk — i høj Grad dette Synspunkt, forstaar, at det kan gøres gældende, og forstaar, at nu, efter at man i de sidste Aar har fundet en Form for Kamp, som var af en anden Karakter, og hvorved man mente at opnaa Resultater og opnaaede Resultater, kan dette Synspunkt gøre sig gældende for mange Menneskers Bevidsthed paa en anden Maade, end det kunde tidligere, da disse Ting ikke forelaa for Bevidstheden.

Rager: Hr. *Westermann* har ved Afhøringen af fhv. Viceadmiral *Rechnitzer* og af nuværende Viceadmiral *Vedel* frem-

sat en Meddelelse om, at han skriftligt fra Kystdefensionens daværende Chef for Mobiliseringsafdelingen, *Rohbeck*, har faaet Meddelelse om, at man behøvede ikke at indkalde 2000 Mand, men kun 600 Mand til Kystdefensionen, fordi Udenrigsministeriet bestemt havde forlangt, at der ikke maatte besættes Skyts paa eller over 15 cm. Jeg vil gerne spørge, hvornaar Udenrigsministeriet har givet denne Bestemmelse, og med hvilken Beføjelse, og om Forsvarsministeren har været indforstaaet med det.

P. Munch: Jeg kender ikke det allerfjerneste til en Bestemmelse af den Karakter. Det laa jo fuldkommen uden for Udenrigsministeriets Beføjelse at give Bestemmelser til de militære Myndigheder. Det kunde overhovedet ikke ske uden gennem Forsvarsministeren, og jeg for min Del kan ikke tænke mig blot den svageste Interesse, som Udenrigsministeriet kunde have i, om man bemandede Kanoner af det ene eller det andet Kaliber. Det er umuligt for mig i min Fantasi at fremtrylle nogen Bevæggrund, som vi kunde have til at beskæftige os med det Spørgsmaal.

Rasmus Hansen: De gav i Gaar Kommissionen den Oplysning, at daværende Statsminister *Stauning* under et Ophold i England i 1937 havde haft to Samtaler, en med daværende Førsteminister *Baldwin* og en med Minister *Eden*. De meddelte endvidere Kommissionen, at Minister *Eden* under Samtalen med Statsminister *Stauning* gav Udtryk for Tilfredshed med, at der fra den danske Regerings Side ikke blev fremsat Ønske om Løfter til Danmark. Vi har her i Kommissionen en Indberetning fra det danske Gesandtskab i London; den er afgaaet fra Gesandtskabet den 3. Februar 1940, og den drejer sig om en Samtale, som daværende Marineminister *Winston Churchill* har haft med nogle skandinaviske Presserepræsentanter. I den danske Gesandts Indberetning om denne Samtales Forløb meddeles der:

»We ought to be asked, sagde Churchill to Gange, gennem de sædvanlige diplomatiske Kanaler: Hvad kan og vil de Allierede gøre for at hjælpe Sverige og Norge, hvis den eller den bestemte Situation opstaar, og jeg er overbevist om, at Regeringen vil svare og svare omgaaende, ikke med et Ja i Almindelighed, men med bestemte Tilsagn og med nøjagtige Data. (Henvendt til fhv. Marineminister Alexan-

der): Jeg tror det vilde finde almindelig Tilslutning. Alexander: Ja, afgjort.

Jeg kan ikke bebrejde Danmark noget, sagde Churchill. De andre har dog en Grav, over hvilken de kan fodre Tigeren, men Danmark er saa frygtelig nært Tyskland, at det vilde være umuligt at bringe Hjælp. Jeg vilde i hvert Fald ikke paatage mig at garantere Danmark. Det gælder for Danmark om at balancere Vi faar noget Bacon og Smør, og Tyskerne faar noget det er maaske ogsaa det bedste saadan. Danmark har jo en Traktat med Tyskland, men jeg tvivler ikke paa, at Tyskerne vil oversvømme Danmark den Dag, det passer dem.«

Jeg vil gerne spørge Dem, Dr. Munch, om De kan erindre, at det Standpunkt, som Churchill her har givet Udtryk for over for Danmark, i det væsentlige er i Overensstemmelse med det engelske Synspunkt, som Minister *Eden* gjorde gældende over for Statsminister *Stauning* under *Staunings* Ophold i England i 1937, eller om der var Tale om, at *Winston Churchill* ved sine Udtalelser i Februar 1940 forstærkede det engelske Standpunkt over for Danmark.

P. Munch: Dertil kan jeg svare, at Betragtningen, der laa bagved, var utvivlsomt den samme som alle de Betragtninger, der anstilledes i England paa dette Omraade. At Udtrykkene er faldet stærkere fra *Churchill*, ved denne Pressesammenkomst end i en Samtale mellem *Eden* og Statsministeren, gaar jeg ud fra. *Churchill* og *Eden* havde meget forskellige Udtryksformer, og jeg tror nok man kan sige, at *Churchills* Udtryk regelmæssig plejede at være de stærkeste. Men det virkelige Indhold og hele Baggrunden for det er den samme, og den er bestemt af de geografiske Forhold som de fleste af de Begivenheder, der paa disse Omraader udspiller sig.

Hjermind: Dengang de to Telefonsamtaler den 5. April mellem Direktør *Mohr* og den norske og den svenske Gesandt var paa Tale, nævnte Dr. Munch til Støtte for de Oplysninger, der blev givet, at den norske og svenske Gesandt saa sent som Mandag den 8. April ved Gesandtmodtagelsen hos Udenrigsministeren stadig havde den samme Opfattelse af Situationen, nemlig at man ikke tillagde Meddelelserne nogen som helst Betydning, og at det var en gammel Historie. Jeg vil spørge Dr. Munch: var de to Gesandter da ikke klar over den 8.

April om Eftermiddagen, at Aktionen var i Gang, for saa vidt som Transportflaaden allerede var afsejlet?

P. Munch: De to Gesandter var klar over, at Mineudlægningen havde fundet Sted — den var jo bekendtgjort om Morgen —, og at der deraf kunde følge en Aktion fra tysk Side i Retning af Norge. Og Skibsbevægelserne i Storebælt maa jeg antage at vi har talt om ved den Lejlighed, altsaa de Skibsbevægelser, der var indberettet til os paa det Tidspunkt. Derfor sagde jeg ogsaa før, at Situationen foruroligede de to Gesandter i høj Grad. Jeg spurgte dem, om de havde noget at føje til det, som de havde sagt tidligere til os om deres Regeringers Opfattelse, og dertil svarede de, at det havde de ikke.

Hjermind: Nej, men man havde jo i Udenrigsministeriet den 7. April en ganske nøjagtig Meddelelse gennem Chiffertelegram, hvor der staar: »Erfaret Transportflaade forladt Stettin 4. April, Kurs Vest. Bestemmelse ubekendt, men forventes naaet 11. April.« En saadan Meddelelse, som jeg forstaar har været drøftet i den Samtale, maa dog alligevel være saa foruroligende, at man ikke kan sige, at de Herrers Gesandter havde den samme Opfattelse: at det var en gammel Historie eller noget, som man ikke kunde tillægge Betydning.

P. Munch: Hvor meget Gesandterne har været inde i disse forskellige Ting, tør jeg for min Del ikke sige. Vi har utvivlsomt talt sammen om de Bevægelser, som foregik. I Løbet af den 8. foregik jo Skibsbevægelserne nordpaa, og man regnede her i Almindelighed med, at Norge var i høj Grad truet. Men det forandrede altsaa ikke Gesandternes Udtalelser om, hvorledes man i Stockholm og i Oslo opfattede de tidligere Indberetninger. Jeg var naturligvis meget interesseret i at faa at vide, om der kunde være kommet noget nyt til dem, men fik dertil de benægtende Svar.

Westermann: Jeg resumerer Dr. Munchs Udtalelser her vedrørende Rapporterne saaledes, at Gesandt *Zahles* Indberetning af 4. April fæstede Dr. Munch for saa vidt Lid til, men skønnede om Rigtigheden af dens Indhold ved ogsaa at indhente Oplysninger fra Sverige og fra Norge, og Udtalelsen fra Sverige gik efter Direktør *Mohrs* Udtalelse ud paa, at i Stockholm troede man ikke paa, at Rygtet om et tilsigtet Angreb var rigtigt, i Overensstemmelse med hvad den

svenske Gesandt i Berlin ogsaa mente; og man mente saa, at dette var beroligende Udtalelser, saaledes at man ikke behøvede at foretage sig noget. Derefter faar man den 8. April en Indberetning fra Gesandt *Zahle*, hvorefter den samme svenske Gesandt i Berlin siger det modsatte af, hvad han har sagt før, nemlig at nu har han erfaret, at de tyske Planer gaar ud paa en hel eller delvis Besættelse af Danmark. Det forekommer mig, at det Standpunkt, som Regeringen og den daværende Udenrigsminister her tager, i hvert enkelt Tilfælde er det, som passer bedst, nemlig det, som giver Anledning til, at man ikke foretager sig noget. Jeg vil derfor gerne spørge Dr. Munch, om han kan forklare denne forskellige Vurdering af henholdsvis danske og svenske Indberetninger, hvor man paa det ene Tidspunkt, den 5. April, tillægger den svenske Indberetning saa stor Vægt, at den kan ophæve den danske, medens man, da derefter den svenske ændres, ikke følger med i Indstillingen og giver den svenske Indberetning den samme Vægt, som man har gjort før.

P. Munch: Jeg forstaar, at det er denne Efterskrift, Hr. Westermann tænker paa. Der staar i den den Vending, at han havde erfaret, at Planerne skulde gaa ud paa en Besættelse delvis eller helt af Danmark og Norge, og dette var det samme, som fra det svenske Gesandtskab den 4. April var blevet meddelt det danske Gesandtskab. Hvorvidt Minister *Richert* selv personlig troede mere eller mindre derpaa, har vi jo ingen Efterretning haft om paa det ene eller paa det andet Tidspunkt. Vi har derimod haft Efterretning om, hvorledes den svenske Regering saa paa det efter den første Beretning, men der kunde fornuftigvis ikke være Tale om at faa nogen Oplysning om det den 8. om Aftenen. Vi har jo lagt Vægt paa Spørgsmaalet om det beroligende eller ikke beroligende under Forhandlingerne i Ministeriet af Hensyn til Vurderingen af, hvorvidt det var nødvendigt straks at underrette Det udenrigspolitiske Nævn og Partiformændene, saaledes som jeg havde foreslaaet, eller det var rigtigere at søge forøget Belysning, før man gik til Forhandling med andre.

Westermann: Der, der virkede beroligende den 6. April, skulde ikke alene være afgørende for, hvorvidt Det udenrigspolitiske Nævn skulde indkaldes eller Partiformændene informeres, men det

skulde være Grundlag for, hvorvidt der skulde foretages Indkaldelser, og naar der udtrykkeligt i Direktør *Mohrs* Beretning her til Kommissionen staar, at den svenske Gesandt i Berlin var enig i den Meddelelse, der kom fra Stockholm om, at man ikke troede paa Rygterne om et tilsigtet Angreb, og den samme Gesandt nu siger, at nu tror han paa det, saa maa der dog deri ligge en reel Forskel, saaledes at jeg ikke kan se, hvorfor man i det ene Tilfælde tillægger det saa stor Vægt, at man ikke foretager sig noget, og i det andet Tilfælde overhovedet ikke foretager sig noget, end ikke meddeler Statsministeren og Forsvarsministeren, at denne Meddelelse er kommet.

P. Munch: Med Hensyn til det sidste var det saaledes, at Begivenhederne var gaaet langt forud for disse Meddelelser, og hele den Situation, som forelaa den 8. om Aftenen, var saa foruroligende for alle Deltagere i Forhandlingerne, at mit Skøn, da jeg saa denne Vending her, der fuldt og helt mindede mig om Vendingen fra den 4. April, var dette, at der ikke var fjerneste Mulighed for, at det kunde forandre Synspunkterne. Dette, om Situationen var mere eller mindre urolig, var jo ikke det afgørende for, om vi skulde gøre et Forsøg paa at foretage store Indkaldelser; det afgørende Synspunkt, der havde gjort sig gældende, var, om vi kunde forøge Trygheden eller vilde forøge Faren ved i dette Øjeblik, Natten mellem den 8. og 9. April, at gaa til Indkaldelser.

Westermann: Men man indrømmer altsaa netop, at det var en ganske anden Baggrund, der forelaa den 8. April, end den, der forelaa den 4. April om Aftenen, da Gesandt *Zahles* Indberetning kom. Det var det, jeg før henholdt mig til. Derfor maa jeg stadig fastholde, at jeg synes, at denne Indberetning maatte give Anledning til i hvert Fald, at de militære Ministerier fik Meddelelse om det.

P. Munch: Der var en afgjort anden Baggrund, men jeg drager altsaa den modsatte Slutning. Hr. Westermann drager deraf den Slutning, at saa var der mere Grund til atter at optage Forhandlingerne, hvorimod jeg drager den Slutning, at da Forhandlingerne var foregaaet paa en farligere Baggrund, end der overhovedet havde været Tale om tidligere end den 8. April, saa vilde en Gentagelse af de Behandlinger og de Beretninger ikke have kunnet forandre noget som helst.

Westermann: Men Dr. Munch har i

Dag oplyst, at han lod ikke denne Indberetning gaa videre til Statsminister og Forsvarsminister, grundet paa, at der intet nyt forelaa her i Forhold til *Zahles* Indberetning af 4. April.

P. Munch: Det er noget anderledes end det, jeg har sagt. Jeg har sagt, at der ikke forelaa noget nyt i Kammerherre *Zahles* Beretning i Forhold til tidligere Beretninger og saaledes, at det kunde ændre den Situation, der forelaa efter de Efterretninger, vi i Forvejen havde.

Jeg ved ikke, Hr. Formand, om jeg, hvis den øvrige Forhandling er sluttet, maa have Lov til at komme med nogle enkelte Bemærkninger i Forbindelse med Ting, der, saavidt jeg har forstaaet, er blevet forelagt Kommissionen paa anden Maade.

Formanden: Det er vel ikke noget, der giver Anledning til Forhandling?

P. Munch: Jeg kan ikke antage det, men jeg tør naturligvis ikke sige, hvad Kommissionen vil sige og gøre. Det, jeg ønskede at gøre nogle Bemærkninger om, er Vendinger i Kommandørkaptajn *Kjøl-sens* Pjece, som jeg forstaaar svarer til hans Udtalelser i Kommissionen, ikke for i det hele at give Grunde mod de Ting deri, som synes mig uholdbare — jeg gaar ud fra, at min Opgave her i det hele taget ikke er at diskutere de Spørgsmaal, hvormed der tit og ofte har været gjort forskellige Meninger gældende i Danmark, men kun at give de Oplysninger, som jeg er i Stand til at give Kommissionen. I denne Sammenhæng vil jeg da gerne gøre opmærksom paa nogle Udtryk, som kan give et urigtigt Indtryk af *min* Deltagelse i Forhandlingerne.

Der siges i den paagældende Pjece et Sted rigtigt, at jeg efter at have faaet Meddelelserne den 4. April om Aftenen samme Aften søgte Kontakt med Statsministeren, men andetsteds hedder det, at Meddelelserne var tilgaaet »i alle Fald eet af Regeringens Medlemmer, nemlig Udenrigsminister Dr. Munch«, og siden tales der om »de faa af vor Regering og af vore militære Myndigheder, der var informeret«. Kommissionens Medlemmer vil sikkert være paa det rene med, at hvis nogen deraf skulde faa det Indtryk, at jeg har tilbageholdt Meddelelserne, da er dette helt urigtigt. Kongen og alle Mini-

steriets Medlemmer blev underrettet af mig ligesom Søværnskommandoen og Generalkommandoen blev underrettet af Forsvarsministeren, ligesom ogsaa de militære Ministerier, og endvidere blev Partiformændene underrettet ved Mødet med de 4 Ministre.

Dernæst siges der, at Telefonmeddelelsen fra Berlin Søndag den 7. ikke befordredes til Marineministeriet. Det *kan* give det Indtryk, at jeg har holdt den tilbage. Dette er ikke Tilfældet. Det var Hr. *Svenningsen*, der kom ud til mig med den, og endnu medens han var hos mig, telefonerede jeg Meddelelsen til Forsvarsministeren og bad ham søge oplyst hos de militære Myndigheder, om de havde nogen Art af Efterretninger, der svarede dertil. Han telefonerede straks til Søværnskommandoen og Generalstaben, der saaledes blev underrettet, og meddelte mig kort Tid efter, at intet kunde oplyses om de i Telefonbeskeden nævnte Skibsbevægelser.

Endelig kan Omtalen af en Samtale, som Hr. *Kjøl-sen* i Maj 1940 har haft med mig, give det Indtryk, at jeg har fremstillet det saaledes, at jeg stod over for et Valg mellem to Muligheder med Hensyn til Meddelelserne, og at jeg havde valgt det Standpunkt, at kun saa faa som muligt fik Kendskab til Forholdene. Der maa her foreligge en afgjort Misforstaaelse. Det var ikke nogle faa, der fik Besked, men Kongen, alle Ministre, de militære Myndigheder og Partiformændene, og dernæst traf jeg ikke, som Vendingen kan give Indtryk af, personlig et Valg med Hensyn til, hvem der skulde have Meddelelserne. Bestemmelsen derom blev truffet af det samlede Ministerium.

Jeg antager ikke, at Kommandørkaptajn *Kjøl-sen* har tænkt sig, at hans Udtalelser kunde give et saadant Indtryk som det, jeg har omtalt her, men selve Vendingerne kan give det, og derfor har jeg ønsket nu med den højtærede Formands Tilladelse at gøre Kommissionen opmærksom paa, at et saadant Indtryk i hvert Tilfælde er helt uberettiget.

Formanden: Jeg vil saa takke Dr. Munch, fordi De er kommet til Stede her og har redegjort for de forskellige Spørgsmaal.

Torsdag den 6. September Kl. 14.

For Kommissionen mødte derefter paany fhv. Forsvarsminister Alsing Andersen.

Formanden: Vi fortsætter med Behandlingen af de Spørgsmaal, der er stillet til fhv. Forsvarsminister Alsing Andersen, og begynder med følgende: Erindrer Alsing Andersen, om Kommandørkaptajn *Vedel* var til Stede ved Møderne den 8. April Kl. 10.30 og 11.30?

Alsing Andersen: Nej, det gør jeg ikke, jeg er ikke saa lang Tid efter i Stand til at sige noget bestemt om det, jeg har ikke noteret noget om det i min egen Beretning.

Westermann: Jeg vil gerne gøre Hr. Alsing Andersen opmærksom paa, at naar der spørges om dette specielt, er det, fordi Viceadmiral *Rechnitzer* over for Kommissionen har anført, at hvis der var givet ham en Ordre om Alarmberedskab, maatte Kammandørkaptajn *Vedel* ogsaa have hørt den, men der er Tvivl baade hos Viceadmiral *Rechnitzer* og hos Kommandørkaptajn *Vedel* med Hensyn til, hvilket af Møderne Kommandørkaptajnen var til Stede ved.

Alsing Andersen: Det er jeg bange for, jeg ikke kan klare. Jeg kan ikke sige noget bestemt om det.

Formanden: Saa kan vi tage det næste Spørgsmaal: Har Alsing Andersen i Mødet paa Amalienborg den 8. April Kl. 11.15 meddelt de af General *Prior* fremsatte Krav om Sikringsstyrkens Indkaldelse?

Alsing Andersen: Ja, det er en Selvfølge, jeg har det, jeg nævnte de Drøftelser, der havde været, de Planer, der havde været fremsat senest om Sikringsstyrkens Indkaldelse, tidligere om Indkaldelse af de Styrker, der havde været hjemsendt med Uniform. Jeg nævnte ogsaa, at der havde været drøftet, at vi eventuelt, hvis det hastede, kunde indkalde dem pr. Radio, hvad jeg nok tror, de fleste vilde finde lovlig opsigtvækkende. Jeg fik imidlertid Tilslutning til det Standpunkt, jeg fremsatte, at det i det paagældende Tilfælde vilde være betænkeligt at foretage selv de mindre Indkaldelser, altsaa Indkaldelse af dem, der var hjemsendt med Uniform. Hertil blev der givet Tilslutning, saaledes at man vedtog i alt Fald indtil videre at nøjes med at gennemføre Alarmberedskab,

Indkaldelse af det uddannede Mandskab til »Niels Iuel« og Flyveropklaring ved Grænsen. Jeg har indskrænket mig til at stille disse Forslag til øjeblikkelig Gennemførelse, og det mener jeg ogsaa var rigtigt, jeg har i alt Fald aldrig angret, at jeg ikke gik videre i mine Forslag.

Formanden: Vi spørger saa: Var Alsing Andersen ikke gjort bekendt med Redaktør *Kronikas* Meddelelse den 8. April om Formiddagen, gaaende ud paa, at Angreb paa Danmark vilde finde Sted i Løbet af Timer?

Alsing Andersen: Nej, derom maa jeg sige, at det eneste, jeg husker om Redaktør *Kronika* var, at han havde nogle Korrespondancer i »Nationaltidende«, og der var vistnok en Mandag Formiddag den 8. April fra Berlin. I anden Forbindelse husker jeg ikke *Kronikas* Navn.

Westermann: Der er her Tale om en Telefonopringning, saa vidt jeg forstaar, til Udenrigsministeriet om Formiddagen den 8. April om, at Angreb vilde finde Sted i Løbet af faa Timer.

Alsing Andersen: Ja, det kan jeg ikke huske noget om.

Formanden: Næste Spørgsmaal: Var »Aftalen« i Mødet den 8. April Kl. 17 om henholdsvis Alarmberedskab og forhøjet Beredskab en Bemyndigelse eller en Ordre til General *Prior*?

Alsing Andersen: Herom vil jeg gerne sige, at Forholdet var det, at Generalkommandoen fandt det rigtigt — jeg tror, det blev nævnt for mig i Mødet Kl. 17 —, at der blev givet vore Styrker bedst mulig Hvile i Nattens Løb, efter at man havde faaet at vide, at de tyske Tropper i Holsten var standset med en Spids oppe i Nærheden af Grænsen, men saaledes at Flertallet af dem var gaaet i Kvarter nede omkring Byen Slesvig. Da dette var fremført, gav jeg det min Tilslutning. Vi aftalte med andre Ord, at det skulde være saadan, at man nedsatte Beredskabet for største Delen af Landet.

Før jeg fik det Spørgsmaal her, maa jeg sige, har jeg aldrig grundet over, om der var Tale om nogen Ordre eller Bemyndigelse, det var simpelt hen aftalt, at saadan skulde det være, men jeg vil gerne tilføje, som det ogsaa fremgaar af min

Beretning, at jeg hele Tiden har opfattet det saaledes, at de sydjyske Styrker fra Fredericia og sydpaa skulde forblive i Alarmberedskab. I Generalkommandoberetningen staar der, at det blev overladt til Jydske Division, og min Erindring gaar ud paa, at i Sønderjylland var det naturligt at holde Alarmberedskab.

Westermann: Derfor har jeg ønsket, dette Spørgsmaal maa blive klaret, hvorvidt der har været bindende Aftale, saaledes at den daværende Forsvarsminister med Rette kunde gaa til Partiformandsmødet og meddele, at der var Alarmberedskab i Sønderjylland. Over for dette foreligger i Generalkommandoens Beretning Meddelelse om en Ordre, der udgik fra Generalkommandoen til Jydske Division, gaaende ud paa, at Jydske Division selv kunde bestemme, hvilket Beredskab der skulde være. I Tilfælde af, at der havde været en bindende Aftale mellem Chefen for Generalkommandoen og Forsvarsministeren, kunde der formentlig ikke have været givet Jydske Division en saadan Ordre, som der blev givet.

Alsing Andersen: Der kan jeg kun fastholde, hvad jeg lige har sagt, at det staar ganske tydeligt for mig, at vi drøftede Nedsættelsen af Beredskab, og jeg tror, det var General *Prior* selv, der sagde — det vilde ogsaa have været det naturlige —: Men for Sønderjyllands Vedkommende er det vel rimeligt, at vi opretholder fuldt Alarmberedskab? og det gav jeg Tilslutning til positivt, det husker jeg; om man saa har fundet det rimeligt at disponere paa anden Maade, det ved jeg ikke noget om, det har jeg først erfaret, da jeg senere læste Generalkommandoens Beretning.

Rager: Har det ikke været Dem ligegyldigt, Hr. Alsing Andersen, dengang Aftalen blev truffet, om Meddelelsen blev givet paa den Maade til Jydske Division, at der skulde være allerhøjeste Beredskab i Sønderjylland, eller om den blev givet paa en anden Maade? Jeg kan oplyse, at de militære sagkyndige har sagt, at naar den blev givet paa den Maade, kunde Divisionen kun opfatte det saaledes, at det skulde være højeste Beredskab; de siger, at ingen Befalingsmand overhovedet kunde tænke sig at opfatte det anderledes, som Situationen var. Saa maa det have været Dem ligegyldigt.

Alsing Andersen: Saa er der heller ingen Ulykke sket ved det, det skete heller ikke, men vi drøftede slet ikke Formuleringsspørgsmaalet, vi aftalte kun,

at fra Fredericia sydefter burde fuldt Alarmberedskab opretholdes, medens det for det øvrige Lands Vedkommende ansaas for forsvarligt at gaa til næsthøjeste Trin.

Formanden: Vi kommer derefter til næste Spørgsmaal: Med hvilken Bemyndigelse kunde Finansministeren, før der var forhandlet med Forsvarsministeren og Generalkommandoen, give Ordre til, at Grænsegendarmerne i Tilfælde af Grænseoverskridelse ikke maatte skyde, og hvilken Begrundelse giver Forsvarsministeren for, at han mod Generalkommandoens Forestillinger tiltræder dette Standpunkt?

Alsing Andersen: Det maa jeg vist give en lidt udførlig Forklaring paa, jeg ved ikke, i hvor høj Grad der i Forvejen er givet Besked om det.

Formanden: Vi har alle Dokumenterne vedrørende denne Sag.

Alsing Andersen: Naa, men det er vel alligevel rimeligt, at jeg rekapitulerer Synspunkterne, saaledes som jeg har tænkt mig. Det forholder sig i det store og hele saaledes, at Finansministeren havde givet en foreløbig Ordre, og derpaa optog han Forhandling med Generalkommandoen og Krigsministeriet og mig i et Møde, der fandt Sted ovre i mit Kontor i Marineministeriet, hvor ogsaa Generaldirektør *Korst* fra Told- og Skattedepartementet var til Stede. Disse Forhandlinger resulterede i, at jeg gik ind paa de Motiver, som blev forebragt af Finansministeren og Generaldirektøren, saaledes at jeg kan sige, at disse Motiver ogsaa blev Grundlaget for min Afgørelse. Disse Motiver var i det væsentlige, at Gendarmerne egentlig var civile Tjenestemænd, at de vel var bevæbnede, men at deres Uddannelse og Udrustning ikke svarede til, hvad der maatte kræves ved egentlige Krigshandlinger, særlig i en moderne Krig, at det store Flertal af Gendarmerne var ældre Folk, de var over Værnepligtsalderen, saa hvis de ikke havde været Tjenestemænd i denne Egenskab, vilde de have været slettet af Rullen, og endelig, at Hærens Afdelinger ikke var blevet rykket frem mod Grænsen som Støtte for Gendarmerne, saaledes som — hvad skal jeg sige — Overenskomsten gik ud paa. Af disse Grunde ansaa jeg det for urimeligt, at denne Styrke, der kun talte godt 300 Mand, og som var fordelt langs hele Grænsen, skulde tage det første Stød ved en Grænseoverskridelse under disse Omstændig-

heder. Derfor afsendte jeg den Skrivelse, jeg forstaar Kommissionen har modtaget, en Skrivelse til Generalkommandoen, og det skete altsaa efter Aftale mellem Finansministeriet og Krigsministeriet. Jeg vil dog gerne have Lov til at citere et Par Satser af Skrivelsen for at understrege, hvordan Synspunktet blev trukket op fra Krigsministeriets Side. Vi understreger, at Grænsegendarmeriets Underlæggelse under Jydske Division ikke skal finde Sted paa Grundlag af den nuværende Tilstand, saaledes at vi siger: Saa længe der ikke er formeret Sikringsstyrke eller en særlig Beredskabsstyrke i Sønderjylland eller mobiliseret, skal Grænsegendarmeriet i Tilfælde af en eventuel Grænseoverskridelse fra tysk Side af væbnede Styrker ikke gøre Brug af Vaaben, men underrette de militære Myndigheder og efter Forholdene fortsætte Grænsetilsynet eller søge Styrken samlet bag de tilstedeværende Afdelinger af Hæren efter nærmere Anvisning fra Jydske Division. Det var altsaa ikke saaledes, at man sagde, at Grænsegendarmerne overhovedet ingen Opgave har, men vi sagde: Det er urimeligt i den Situation, at disse faa Mennesker skal staa ved Grænsen og tage Stødet uden egentlig militær Støtte. Derfor sagde vi: De skal i givet Fald gaa tilbage og afvente nærmere Anvisning af Jydske Division. I den Kopi, vi sendte af Skrivelsen til Finansministeriets Underretning, tilføjede vi:

»Man skal herefter henstille til det ærede Ministerium, at Grænsegendarmeriet nu bemyndiges til at gøre sit Mandskab bekendt med den Anvendelse, som senere vil kunne blive gjort af det i Forbindelse med Hærens Afdelinger«,

saaledes at der stadig var Mulighed for Jydske Division paa den Maade som trukket op i Krigsministeriets Skrivelse til at benytte sig af Grænsegendarmeriet, men vi ansaa det for baade — hvad skal jeg sige — menneskeligt og sagligt forsvareligt og naturligt, at vi ændrede Dispositionerne paa den Maade her.

Arnth Jensen: Jeg skal ikke komme ind paa det rimelige eller urimelige i det. Det, jeg vil hæfte mig ved, er, at trods dette, at Grænsegendarmeriet maatte høre under Hæren, udsteder Finansministeriet, allerede før de har forhandlet med Forsvarsministeriet og Generalkommandoen, en Ordre. Dette vil jeg tro, Hr. Alsing Andersen dog vil give

mig Ret i, at det er noget ejendommeligt, for ikke at sige det noget stærkere. Jeg mener ikke, Finansministeren er berettiget til at udstede Ordre.

Dernæst siger Hr. Alsing Andersen, at Grænsegendarmerne var civile Tjenestemænd. Efter den Aftale, der blev truffet i 1935, kan jeg ikke anerkende det Standpunkt. De maa være en Afdeling af Hæren, og de var ogsaa under militær Kommando, under en Ritmesters eller en Obersts Kommando.

Saa siger man, at Hærens Afdelinger var ikke rykket frem; maa jeg spørge: Var det da ikke efter et Direktiv fra Regeringens Side, at de ikke var rykket frem, var det ikke Generalkommandoens Ønske, at de skulde være rykket frem?

Dernæst siger Hr. Alsing Andersen nu, at der var ikke mobiliseret, og derfor kunde det være uden for denne Aftale. Men der var Alarmtilstand. Det er alligevel det samme. Der var ikke indkaldt Sikringsstyrke, men Situationen var den samme.

Endelig vil jeg gerne spørge: Hvorfor tillader man den 8. April, at det bliver bekendtgjort for Grænsegendarmerne, hvilken Anvendelse de eventuelt kommer ud for? I Aarevis har man nægtet dem at faa det at vide.

Alsing Andersen: Hvad det sidste angaar, maa jeg sige, at jeg synes ogsaa, det er urimeligt, at man ikke har gjort Korpsset bekendt med, hvilken Anvendelse de i givet Fald skulde ud for. Det er noget, jeg først er blevet klar over senere gennem Grænsegendarmerne, at de ikke var klar over den Aftale, der var Tale om. Men nu blev de altsaa gjort bekendt med det den Dag, da de fik den Ordre og senere fik en anden Ordre, men i og for sig synes jeg ogsaa, det var urimeligt, men det kan jeg ikke give nogen nærmere Forklaring paa, for de Overenskomster var truffet, i alt Fald før jeg blev Minister; det har jeg ikke undersøgt, det kan jeg ikke svare paa.

Hvad Hovedsagen her angaar, om Finansministeriet, synes jeg jo, at der ikke kan ske nogen Ulykke ved, at Finansministeriet har givet en foreløbig Ordre og straks gaar i Forhandling med Krigsministeriet om Tingene, hvorefter jeg saa altsaa giver den endelige Ordre. I Mellemtiden skete der jo ingenting, og det har ganske sikkert for Finansministeren, som det til sidst blev for mig, været rent menneskelige, men ogsaa saglige Grunde, der gjorde, at vi ændrede

den oprindelig paatænkte Disposition, for man maa huske, at selv om man naturligvis kan diskutere, om de var civile eller militære Tjenestemænd, er de jo egentlig civile Tjenestemænd; at de har et Gevær og nogle faa Maskingeværer, som de efterhaanden har faaet, er en anden Sag; at de i en given Situation skulde gaa ind under Hæren, er ogsaa rigtigt, men at det var rigtige Soldater, vil man dog ikke med Rimelighed kunne paastaa, det var Folk, hvorefter de allerfleste, hvis de havde været i det private Liv, for længst vilde være slettet af Rullen, saa jeg synes, at den Disposition, der blev truffet, var naturlig og forsvarlig, og det har antagelig været de Synspunkter, der er fremført for mig af Finansministeren, og det er dem, jeg har tiltraadt. Jeg synes, det er rimeligt.

Arnth Jensen: Det var dog Forsvarsministerens Ordre, at Hærens Afdelinger ikke skulde rykke frem. Det maa være en Ordre, der er givet fra Regeringens Side, imod Generalkommandoens Ønske.

Det undrer mig, at jeg nu faar at vide, at den daværende Forsvarsminister først senere blev klar over, at der fra Generalkommandoen, i hvert Fald fra Chefens Side og fra Grænsegendarmeriet Gang paa Gang har været fremsat Ønske om at faa meddelt Grænsegendarmerne, hvilken Anvendelse de kom ud for i Krig, og dér vil jeg gerne spørge Hr. Alsing Andersen: Har de Dokumenter da aldrig været forelagt Ministeren?

Alsing Andersen: Til det sidste maa jeg sige, at det fremgaar tydeligt af Arnth Jensens Bemærkninger, at De har studeret Dokumenterne grundigt, og det har jeg ikke, for jeg har ikke anet, at vi skulde have nogen Diskussion om de Problemer, saa det maa man tilgive mig, at den Slags Enkeltheder fra den Tid kan jeg sandelig ikke huske. Grænsegendarmerne har ikke været noget større Problem ud over, at jeg ved, at Finansministeriet var misfornøjet med den Overenskomst, som var truffet om Anvendelsen af Grænsegendarmerne, og et Par Gange havde bebudet, at vi maatte have talt om en Ændring af Grænsegendarmernes Forhold. Det husker jeg, men de andre Ting har jeg ikke gransket i, saa dem kan jeg ikke svare paa.

Hvad Ordren om ikke at rykke frem angaar, var der slet ikke paa det Tidspunkt Tale om noget saadant. Der var

erklæret Alarmtilstand, men Spørgsmaalet om at forskyde Tropperne i Sønderjylland var ikke rejst paa det Tidspunkt, det skete først i Mødet med General Prior Kl. 17.00.

Arnth Jensen: Det sidste tør jeg ikke udtale mig om, det skal jeg ikke gaa videre ind paa.

Jeg vil gerne tilsidst rette det Spørgsmaal: Havde Finansministeren virkelig Bemyndigelse til at udstede den Ordre, eller tilkom det Forsvarsministeren?

Alsing Andersen: Det kommer an paa, om man kan sige, at Situationen var en saadan, at Korpsset var overgaaet til Krigsministeriet; da der hverken var mobiliseret eller indkaldt Sikringsstyrke eller sønderjysk Beredskabsstyrke, tror jeg, man maa sige, at Korpsset i det Øjeblik hørte under Finansministeriet.

Frede Nielsen: Jeg vil gerne sige om det Spørgsmaal, at Bestemmelsen gik ud paa, at de under Mobilisering eller overhængende Krigsfare blev underlagt Krigsministeriet. Men der var ikke mobiliseret. Hvorvidt man vil sige, at der var overhængende Krigsfare, afhænger af et Skøn, det skal jeg ikke blande mig meget i. Men til Vurdering af den Beslutning vil jeg gerne sige, at vi havde dengang med et Korps at gøre, der væsentlig stammede fra 1920, de allerfleste blev Gendarmere i 1920, en hel Mængde af dem overførtes fra den gamle Grænse, og Korpsset talte Mænd paa noget over 50 og 40 Aar. Gendarmernes Gennemsnitsalder laa dengang paa noget over 40 Aar, og de var ganske uegnede. De hører først og fremmest under Finansministeriet, de udøver en Opsynstjeneste, det vil sige, at de aldrig nogen Sinde er ude paa Øvelser eller Træning eller noget som helst, de er, saa vidt jeg ved, udstyret med temmelig gammeldags Rifler, og jeg finder, det vilde have været det rene Mord at sende saa, jeg havde nær sagt, ubehjælpssomme Mennesker ud i Kamp. Deres hele Kvalitet fremgaar af de Skildringer, som Oberst Hartz har givet i sin Bog, hvor han skildrer det Øjeblik, da en Lastbil fuld af Grænsegendarmere ankom til Haderslev paa Flugt til Grænsen, han kalder dem gamle Mennesker, der var rystede o. s. v. Det var et Korps, der var ganske ude af Stand til at yde nogen som helst Indsats. Jeg forstaar i og for sig godt, at Finansministeriet, der havde Ledelsen

af Korpset, paa det daværende Tidspunkt skønnede, som det gjorde.

Arnth Jensen: Jeg vil dog gøre opmærksom paa, at Generalstabschefen fremhæver, at der vilde blive gjort en fornuftig Brug af Grænsegendarmerne, hvis man kun har den fornødne Frihed til, at de blev trukket rimeligt sammen og blev forsynet med Transportmidler og ogsaa gav Jydske Division Frihed til at skyde 4. Bataillon frem; i Stedet for fratager man de militære Myndigheder den Hjælp, som de efter den foreliggende Bestemmelse regnede med fra Grænsegendarmerne. Generalkommandoen havde gjort Regning med at bruge Grænsegendarmerne, det kan man ikke komme udenom.

Alsing Andersen: Nej, det er rigtigt nok, at saaledes indgik det i Planen, men derfor synes jeg alligevel, da jeg blev klar over, hvordan Situationen var med disse Folk, at det vilde have været helt uforsvarligt at lade dem tage det første Stød ved en Grænseoverskridelse. Det kommer jeg ikke bort fra, saa kan man sige, om det formelle var helt i Orden, hvad jeg for Resten mener, det var, for jeg maa som Minister have Bemyndigelse til at tage ogsaa det Ansvar og træffe en saadan Disposition, og jeg synes, det var en rigtig Disposition, der blev truffet over for de paagældende Folk.

Formanden: Vi kommer saa til næste Spørgsmaal: Har Alsing Andersen i Mødet med Partiformændene den 8. April Kl. 20 redegjort for de af General Prior fremsatte Krav med Hensyn til Sikringsstyrkens Indkaldelse?

Alsing Andersen: Ja, det ved jeg bestemt, at jeg nævnte. Selv om naturligvis Indkaldelsesspørgsmaalet efter *Renthe-Finks* Udtalelser var traadt betydeligt i Baggrunden, i alt Fald for Ministeriets Vedkommende, set fra Ministeriets Synspunkt, saa nævnte jeg, at der havde været talt baade om at indkalde Sikringsstyrken og ogsaa om at indkalde dem, der var hjemsendt med Uniform, men at Ministeriet ikke havde ment, at man burde foretage Indkaldelser. I Tilknytning til den Redegørelse, som hen paa Eftermiddagen blev givet af Udenrigsministeren om *Renthe-Finks* Udtalelser, var dette Spørgsmaal i alt Fald for Ministeriets Vedkommende indtraadt i en helt ny Belysning, saa man kan sige, at det i Virkeligheden indtog en tilbagetrukket Stilling i Overvejelserne, for

vi mente ikke, det vilde være forsvarligt at foretage Indkaldelser paa det Tidspunkt.

Westermann: I de to Referater, som *Halfdan Hendriksen* og *Hasle* har taget fra dette Møde — for *Hasles* Vedkommende er Referatet nedskrevet under selve Mødet, for *Halfdan Hendriksens* Vedkommende efter Mødet —, findes bestemte Udtalelser om, at Alsing Andersen har nægtet, at der var fremsat saadanne Krav. *Hasle* skriver i det, han har skrevet ned med det samme — det er muligt, at der kan foreligge en lille Misforstaaelse, derfor vil jeg gerne have Lov til at læse det op —:

»*Hendriksen*: Er det den kommanderende General og Viceadmiralen, der har sanktioneret, at der ikke foretages yderligere militære Foranstaltninger?

Alsing Andersen: Ja, men det har naturligvis været drøftet at indkalde Sikringsstyrken. Vi er imidlertid enige om« — »vi«, det maa i dette Tilfælde gaa tilbage paa Forsvarsministeren, den kommanderende General og Viceadmiralen —

»at der i Dag ikke bør foretages videre.«

Der er derefter et direkte Spørgsmaal, som *Hasle* besvarer saaledes:

»Hvis vi havde vidst, at de militære Chefer stod bagved et Krav om Indkaldelser, havde vi fastholdt det til det alleryderste.«

Det er altsaa den Forklaring, *Hasle* har givet her over for Kommissionen, og det stemmer fuldstændig med de Optegnelser, som *Halfdan Hendriksen* har, hvor han skriver:

»*Forsvarsministeren* udtalte, at det ikke vilde være rimeligt at indkalde de 5 Aargange eller nogle af dem, og at det heller ikke var krævet fra kompetent Side.«

Og videre, skriver han, udtalte Forsvarsministeren:

»Der har ikke fra Forsvarsmagtens øverste Ledelse været fremsat noget egentligt Forslag om Indkaldelse af Sikringsstyrken eller om andre Foranstaltninger.«

Og i Afhøringen af *Halfdan Hendriksen* svarer han, da han bliver spurgt, hvorvidt der er stillet Krav:

»Nej« »Derimod har vi faaet den stik modsatte Besked, nemlig Beskeden om, at man ikke fra Forsvarsmagtens Side krævede andet og mere

gennemført end det, der var gennemført.«

Over for disse Udtalelser i Beretningerne, nedskrevet under Mødet og umiddelbart efter Mødet, og redegjort for her i Kommissionen, vil jeg gerne spørge Hr. Alsing Andersen, om De fastholder, at der er givet klar Besked om, at Sikringsstyrken var krævet indkaldt af Chefen for Generalkommandoen i et Møde samme Dag Kl. 17.00.

Alsing Andersen: Der maa foreligge Erindringsforskydninger i disse Referater, for jeg har omtalt det, det vil jeg ganske afgjort holde paa, jeg husker ganske bestemt, at jeg har omtalt det, om jeg har nævnt, hvad der er foregaaet Kl. 17 eller paa andre Tidspunkter, tør jeg ikke hævde, men jeg ved i alt Fald, som jeg oplyste forleden Dag, at jeg nævnte, at General *Prior* Kl. 17 havde ønsket Troppeforskydninger foretaget i Sønderjylland, og dér regner jeg med, at jeg ogsaa har sagt, at han ønskede Sikringsstyrken indkaldt, at han paa ny fremsatte Ønsket om at faa Sikringsstyrken indkaldt. At jeg har nævnt Sikringsstyrken, er jeg dødsens sikker paa.

Med Hensyn til Spørgsmaalene om — nu kan jeg ikke huske alle disse Citater, men der blev sagt: »Vi er imidlertid enige om, at der i Dag ikke bør foretages videre« — det har jeg svaret paa derved, at jeg har nævnt, at man har ønsket Sikringsstyrken indkaldt. Men De maa undskylde, jeg kan ikke huske alle de Citater, De læste op dér, Hr. Westermann. Der var en anden Indvending, De gjorde ...

Westermann: Ja, det er hævdet, at der ikke fra Forsvarsmagtens Side er krævet eller stillet Forslag om nogen Indkaldelse.

Alsing Andersen: Det er ganske udelukket, at jeg kan have sagt det.

Westermann: Det staar i begge Referater, at Hr. Alsing Andersen i Mødet har redegjort for de Krav, der var stillet med Hensyn til Troppeforskydninger, og at Regeringen havde afvist — det er der ingen Tvivl om, derimod kan der være Tvivl om, hvad Hr. Alsing Andersen har ment med: »Vi er imidlertid enige om, at der ikke bør foretages videre«. Hr. Alsing Andersen har ment, at Regeringen er enig om, at der ikke bør foretages videre, men, som det staar her, viser »vi« tilbage til den kommanderende General, Viceadmiralen og Forsvarsministeren. Det maa opfattes, som

om det er de tre Personer, der er enige om, at der ikke bør foretages videre.

Alsing Andersen: Med Hensyn til »vi« dér er det ganske afgjort Regeringen, der er Tale om, men jeg vil alligevel gøre opmærksom paa noget andet, der maaske har spillet en Rolle for Opfattelsen dér, det er det, at der var en vis Forskel paa Opfattelsen hos Chefen for Søværnskommandoen og Chefen for Generalkommandoen. Det var en Kendsgerning, at Chefen for Søværnskommandoen, man kan sige i det allervæsentligste, delte Ministeriets Opfattelse, i alt Fald i Løbet af Mandagen, efter at vi havde hørt *Renthe-Finks* Udtalelse, saaledes at Chefen for Søværnskommandoen vel var lige saa betænkelig som vi andre ved at foretage nogen Foranstaltning, jeg husker ogsaa, at Viceadmiralen selv har skrevet i en af de Beretninger, han har afgivet, at han havde saadanne Betæneligheder i Løbet af Mandagen, og det er jo højst sandsynligt, at jeg, spurgt om Chefernes Stilling, har sagt noget i den Retning. Hvad General *Prior* angaar, kan jeg ikke have sagt det paa den Maade, at han havde givet Udtryk for saadan en Mening. Hvad jeg kan have sagt om General *Prior*, kan alene være det, at han har ønsket Sikringsstyrkens Indkaldelse, men at jeg, saaledes som det var Tilfældet, i Sammenkomsten Kl. 17 havde sagt til ham, at det var antagelig umuligt at gennemføre nu efter *Renthe-Finks* Udtalelser, fordi man nu i Ministeriet maatte skyde dette Spørgsmaal fra sig i Øjeblikket og anse det for helt umuligt at tænke paa at gennemføre en saadan Foranstaltning. Og da jeg havde haft den Samtale og sagt saadan til *Prior* Kl. 17 — det husker jeg —, er det meget muligt, at jeg har refereret eller hentydet til den Samtale, jeg dér har haft, og til Viceadmiralens Opfattelse. Paa anden Maade kan jeg ikke forklare det.

Rasmus Hansen: Det fremgaar af de Notater, Dr. *Krag* har efterladt sig fra Partiformandsmødet den 8. April 1940, at Alsing Andersen i Mødet har omtalt et Krav om Indkaldelse af Sikringsstyrken, et Krav eller et Ønske, der var fremsat af General *Prior*. Det fremgaar endvidere af Dr. *Krags* efterladte Notater, at Alsing Andersen har givet Udtryk for, at der var Uoverensstemmelse mellem ham og General *Prior* med Hensyn til Spørgsmaalet om Indkaldelse af denne Sikringsstyrke. Med Formandens

Tilladelse vil jeg gerne have Lov til at citere et kort Uddrag af, hvad Dr. *Krag* har nedskrevet. Han skriver:

»Forsvarsministeren meddelte dernæst, at det var besluttet at opretholde højeste Alarmberedskab for de sønderjydske Styrker incl. Fredericia, men for det øvrige Land Beredskab af næsthøjeste Trin. Han havde over for General *Prior* ytret Betænkelighed ved at indkalde Sikringsstyrken og at foretage Troppeforskydninger mod Grænsen under Henvisning til Dr. *Munchs* Samtale med *Renthe-Fink*; men han havde lovet General *Prior*, at han skulde faa endeligt Svar paa sine Ønsker, naar efter Formandsmødets Afslutning nyt Ministermøde var afholdt.«

Jeg vil gerne spørge Alsing Andersen, om det Referat, som Dr. *Krag* nedskrev under Mødet af, hvad der er foregaaet, og som jeg her har gengivet et Uddrag af, er i Overensstemmelse med den Erindring, som Hr. Alsing Andersen selv har fra det paagældende Møde om, hvad der er foregaaet.

Alsing Andersen: Ja, saa vidt jeg kunde konstatere under Oplæsningen, dækker det helt min egen Opfattelse af, hvad der er foregaaet under det Møde.

Rager: Vi har jo, Hr. Alsing Andersen, forskellige Partiformænds Udtalelser om, hvad der er sagt, det er desværre saadan, at De ikke har haft Lejlighed til at se dem i Forvejen, men *A. M. Hansen*, den nuværende Undervisningsminister, siger om sine Udtalelser, at det er personlige Optegnelser, som han foretog under selve Mødet — jeg lægger mest Vægt paa de Optegnelser, der er foretaget under selve Mødet, og han siger her:

»*Hasle* spørger: Er Regeringens Holdning i Overensstemmelse med de sagkyndige — Hæren og Flaaden?«

Og saa refererer han Deres Udtalelser saaledes:

»Vi har drøftet Mulighederne med de sagkyndige; de ønsker naturligvis Indkaldelser, men Ministeriet er enig om, at vi bør være saa tilbageholdende og forholde os saa stille som muligt. Vi har ogsaa drøftet Indkaldelserne af det hjemsendte Beredskabsmandskab. Men Ministeriet er enig om at undlade dette.«

Saa kommer man ind paa Troppeforskydningerne, men jeg vil gerne spørge, om det Referat her, som jeg synes

har stor indre Sandsynlighed for sig som rigtigt, nogenlunde dækker — det har jeg forstaaet, det gør — hvad De erindrer.

Alsing Andersen: Ja, det gør det, og jeg maa maaske tilføje — jeg glemte det før: Hr. Westermann var inde paa, at der var en Sætning: »Vi var enige om« o. s. v. det skulde gaa tilbage paa, at jeg var enig baade med Chefen for Generalkommandoen og Chefen for Søværnskommandoen om, at der ikke skulde foretages mere. Det kan ikke være det; det var i Ministeriet, vi var enige om det, og Chefen for Søværnskommandoen var ogsaa af den Opfattelse Mandag Eftermiddag. Saadan maa det forstaas. Jeg har antagelig tænkt paa Ministeriet, da jeg sagde »vi« i det Tilfælde.

Bomholt: Jeg vilde have fremført det Citat fra Dr. *Krags* Optegnelser, som Hr. *Rasmus Hansen* har fremført, og tilføjet en Bemærkning om, at det naturligvis er mest loyalt at sidestille alle Udtalelser fra Formandsmødet for at give en klar Forestilling om Situationen.

Westermann: Det er Hasle, der har nedskrevet det under selve Mødet, og han har forstaaet det, som om »vi« gik tilbage til Forsvarsministeren, den kommanderende General og Viceadmiralen, det fremgaar ogsaa af hans Udtalelse:

»Hvis vi havde vidst, at de militære Chefer stod bagved et Krav om Indkaldelser, havde vi fastholdt det til det alleryderste.«

Jeg henviser i øvrigt til det Referat, *Halfdan Hendriksen* nedskrev umiddelbart efter Mødet, hvor han udtrykkeligt siger, at der ikke fra den øverste Ledelse har været fremsat noget egentligt Forslag.

Alsing Andersen: Der maa jeg henviser til mine egne Udtalelser og det, der nu er fremsat af Dr. *Krags* og *A. M. Hansens* Udtalelser, som støtter min Opfattelse, og der er jo ikke Tale om noget stenografisk Referat, og al indre Sandsynlighed, vil jeg gerne have Lov til at sige, taler imod, at jeg kan have udtalt mig saa absolut, som man har refereret i en enkelt Udtalelse her, for som det er sagt fra anden Side — det blev oven i Købet refereret som et Afsnit af Dr. *Krags* Notater —, havde jeg sagt til General *Prior*: Efter Formandsmødet og det derefter følgende Ministermøde skal De faa endelig Besked, og det drejede sig baade om Sikringsstyrken og om Troppeforskydningerne. Jeg ved ikke

hvilket Indtryk, det gjorde paa General *Prior*, at han Kl. 17 fik at vide, hvad *Renthe-Fink* havde sagt, det afæskede jeg ham ikke Forklaring paa, men jeg søgte at gøre ham forstaaelig, at Situationen var saa alvorlig, at Betænklichkeitenne var vokset inden for Ministeriet, og at det derfor vilde være dobbelt betænkeligt at gøre noget nu. Men jeg afæskede ikke General *Prior* nogen Mening, det har jeg i alt Fald ingen Erindring om, for det var naturligvis til syvende og sidst ogsaa Regeringens Answer.

Westermann: De to konservative Partiformænd har i hvert Fald haft det bestemte Indtryk, at det Referat her er rigtigt, jeg ved det bl. a. deraf, at jeg var til Stede i Rigsdagen den Aften og ventede udenfor, og det første, de meddelte, da de kom ud, var, at den højeste Sagskundskab for Hær og Flaade, ikke havde stillet Krav med Hensyn til Indkaldelse, men kun om Troppeforskydning. Det forbavsede mig overordentligt, at der ikke var stillet saadant Krav paa det daværende Tidspunkt. Derfor ved jeg, at deres Indtryk umiddelbart efter Mødet var det, som er refereret her.

Frede Nielsen: Jeg er ude af Stand til at se, at vi kan komme Spørgsmaalet nærmere. Der foreligger Referat fra to konservative Medlemmer, men der foreligger ogsaa Referater fra Dr. *Krag* og *A. M. Hansen*, som støtter det Indtryk, Alsing Andersen selv har. Jeg kan ikke forstaa, at man skal vedblive at køre paa Fremstillingen udelukkende fra een Side, naar der fra 3 andre Sider er en enslydende Fremstilling.

Bomholt: Jeg gør kun opmærksom paa, at Hartvig Frisch i sin Pro Memoria har bemærket, at General *Prior* havde ønsket Mobilisering; han tillægger Alsing Andersen den Udtalelse, at *Prior* havde ønsket Mobilisering.

Alsing Andersen: Det er i alt Fald en Misforstaaelse; der har været talt om Sikringsstyrken, ikke om Mobilisering. Det tror jeg heller ikke er nævnt fra anden Side.

Bomholt: Men Hartvig Frisch har haft den Opfattelse, at der var forskellige Opfattelser.

Arnth Jensen: Erindrer De, Hr. Alsing Andersen, noget om, hvorvidt det ogsaa blev meddelt i Formandsmødet, at General *Prior* allerede den 6. April havde ønsket Sikringsstyrken indkaldt?

Alsing Andersen: Den 6.?

Formanden: Om Lørdagen.

Alsing Andersen: Naa, nej, det husker jeg ikke, jeg tror ikke, jeg har nævnt Dato, det tror jeg ikke. Jeg tror kun, jeg nævnte, at der i de Dage, der var forløbet, havde været forskellige Drøftelser om Indkaldelser af større eller mindre Omfang.

Arnth Jensen: Grunden til, at jeg rejste det Spørgsmaal, var, at jeg erindrer fra Dr. *Krags* Beretning den 8. April, at han tilføjede, at om Indkaldelser kunde der have været Tale den 5. eller 6. Det var derfor, jeg rejste Spørgsmaalet.

Formanden: Med Hensyn til Spørgsmaalet, om de to konservative Medlemmer i Formandsmødet om Aftenen vilde have fastholdt Kravet om Indkaldelse, hvis de havde vidst, at de militære Chefer ikke var enige med Forsvarsministeren, vil jeg gerne sige, at saa vidt jeg erindrer, er der i den skriftlige Fremstilling fra Formandsmødet, der blev givet her af *Halldan Hendriksen* og af *Henning Hasle*, ikke nævnt et Ord om, at de vilde have fastholdt det, hvis de havde været klar over, at de militære Chefer ikke var enige med Forsvarsministeren. Det var først ved den mundtlige Forhandling med Hr. *Hasle*, at Hr. *Hasle* til sidst erklærede, at havde han været klar over, at de militære Chefer stod bag Kravet, vilde de to konservative Medlemmer ogsaa have fastholdt det.

Westermann: Det er dog ganske givet, at Referatet, som *Henning Hasle* i sin Tid havde nedskrevet under selve Partiformandsmødet om Aftenen, vilde han ikke have skrevet, hvis det var blevet meddelt. Saa vilde han have stillet Krav, men det kunde han jo ikke skrive i Referatet af Mødet.

Formanden: Nej, det er meget muligt, men vi ved, hvorledes disse Udtalelser fremkom den Dag, Hr. *Hasle* var her oppe.

Da der ikke er flere, der har bedt om Ordet til dette Punkt, gaar vi til det næste Spørgsmaal: Erindrer Alsing Andersen ikke, at der i Formandsmødet den 8. April Kl. 20 fra *Halldan Hendriksens* Side blev stillet Forslag om at indkalde de 5 Aargange, der var hjemsendt med Uniform?

Alsing Andersen: Nej, det erindrer jeg ikke som et Forslag, men jeg er klar over, at Spørgsmaalet blev rejst fra konservativ Side, om man eventuelt skulde indkalde disse Aargange, der var hjemsendt med Uniform. Efter min Erindring

saa, om jeg saa maa sige, druknede dette Spørgsmaal i hele den Stemning, som Mødet beherskedes af paa Grund af *Renthe-Finks* Udtalelser, og efter min bedste Overbevisning ebbede Diskussionen om hele dette Spørgsmaal ud, og der blev ikke fra konservativ Side stillet hverken egentlige Forslag eller noget Krav om det.

Westermann: Jeg vil gerne referere over for Hr. Alsing Andersen, at i *Hasles* Referat, som altsaa er nedskrevet under Mødet, skriver han:

»*Hendriksen* anmodede om, at de 5 Aargange, der er hjemsendt med Uniform, indkaldes«.

Derpaa svarede Udenrigsminister *Munch*:

»Det var netop dette, *Renthe-Fink* advarede imod«.

Der staar ikke mere om det. I *Halfdan Hendriksens* Referat, der er nedskrevet umiddelbart efter Mødet, hedder det:

»*Hendriksen* spurgte, om det ikke vilde være nødvendigt, at man nu indkaldte de 5 Aargange, der var hjemsendt med Uniform. Tidspunktet her til maatte være inde.«

Det afviser derefter Forsvarsministeren, idet Forsvarsministeren udtalte, at det vilde være urigtigt i Øjeblikket at foretage sig noget saadant.

Alsing Andersen: Naa, ja, jeg har i og for sig ikke noget at tilføje ud over, at dermed tror jeg ogsaa, jeg har Lov at sige, at Diskussionen om Spørgsmaalet ebbede ud.

Westermann: Ja, men vil Alsing Andersen ikke indrømme, at her foreligger en Anmodning?

Alsing Andersen: Ja, hvis Ordene er faldet saadan, at man »anmodede« om det, saa er det en Anmodning, men det ved jeg ikke, det er naturligvis umuligt at opklare i Dag.

Westermann: Det bekræftes ogsaa af Dr. *Krags* Referat.

Alsing Andersen: Naa, ja, det tør jeg ikke benægte, men Situationen var jo den, at vi fra Ministeriets Side fraraadede det, og det var jo den alt overvejende Stemning, ogsaa Dr. *Krag* gik jo bestemt imod Indkaldelser paa det Tidspunkt som yderst betænkelige. Det var jo Situationen, og jeg maa tilstaa, at det er min Opfattelse af Mødets Afslutning, at alle derefter var enige om, at det ikke gik an at foretage mere. Det kan natur-

ligvis være en forkert Opfattelse, men saadan var mit Indtryk af Afslutningen.

Westermann: Maa jeg lige oplæse lidt af Dr. *Krags* Notater i dette Møde:

»Under denne foreslog den konservative Landstingsmand *Halfdan Hendriksen*, at Sikringsstyrken blev indkaldt eller i det mindste de med Mundering hjemsendte Værnepligtige.«

Der er altsaa tre sammenfaldende Referater vedrørende det Spørgsmaal.

Formanden: Jeg maa dog dertil oplyse, hvad Hr. *Westermann* selv har oplæst, at *Halfdan Hendriksens* Udtalelser lød saaledes:

»*Hendriksen* spurgte, om det ikke vilde være nødvendigt at man nu indkaldte de 5 Aargange, der var hjemsendt med Uniform. Tidspunktet her til maatte være inde.«

Det er altsaa et Spørgsmaal, der stilles. Vi har dokumenteret det tidligere. Det var ikke noget Forslag, der forelaa, det var et Spørgsmaal, der blev rejst.

Rasmus Hansen: Hr. *Westermann* citerede, hvad Dr. *Krag* har nedskrevet om *Halfdan Hendriksens* Udtalelser vedrørende Indkaldelse af Sikringsstyrken, men det forekommer mig, at man for at faa det helt rigtige Indtryk af, hvad der er foregaaet, skulde være gaaet noget videre med Citeringen, end *Westermann* gjorde. Jeg beder derfor om Formandens Tilladelse til et Citat. Der staar i Dr. *Krags* Notater:

»I Tilslutning til Redegørelserne for Noterne fra Z. og fra Samtalen med den tyske Gesandt fulgte nu en kortvarig Forhandling. Under denne foreslog den konservative Landstingsmand *Halfdan Hendriksen*, at Sikringsstyrken blev indkaldt eller i det mindste de med Mundering hjemsendte Værnepligtige. Paa direkte Spørgsmaal fra Udenrigsministeren om mit Raad i denne Sag svarede jeg, at jeg maatte finde Noterne af 4. og 5. April tilstrækkelig urovækkende til, at Foranstaltninger til Neutralitetens Varetagelse burde være truffet; men at skride til Indkaldelse af Værnepligtige i Løbet af Natten eller Morgendagen maatte jeg fraraade. Thi, hvis Tyskerne med Fremrykningen af Tropper mod den danske Grænse havde aggressiv Hensigt, vilde Grænsen sandsynligvis blive overskredet i de første kommende Morgentimer, og Indkaldelsen vilde komme for sent og føre til en

Fiasko. Havde Tyskerne ikke saadan Hensigt, kunde man (jfr. Gesandstens Advarsel) kalde Lynet ned over sig ved Indkaldelser eller Troppeskydninger.»

Og saa følger Dr. Krag til, og det er det afgørende:

»Yderligere Udtalelser om Spørgsmaalet blev derefter ikke fremsat.«

Det vil sige, at efter at Dr. Krag havde fraraadet at skride til Indkaldelse af Sikringsstyrken, saa fastholdt hverken Hr. *Halfdan Hendriksen* eller Hr. *Hasle* paa de Konservatives Vegne Indkaldelse af Sikringsstyrken den 8. April.

Westermann: Jeg forstaar slet ikke, hvad denne lange Oplæsning skal til. Jeg har kun nævnt, at det ogsaa af Dr. Krag's Referat fremgaar, at *Halfdan Hendriksen* har stillet et saadant Forslag. Jeg har ikke paa noget Tidspunkt hævdet, at *Hendriksen* har fastholdt et Krav derom, og saaledes lyder Spørgsmaalet her heller ikke, hvis Hr. Rasmus Hansen kan læse det.

Rasmus Hansen: Det afgørende er naturligvis, om Hr. *Halfdan Hendriksen* efter at have faaet de Oplysninger, som Regeringens Medlemmer kunde meddele Partiformændene, har fastholdt sit Forslag om Indkaldelse af Sikringsstyrken.

Formanden: Saa gaar vi til det næste Spørgsmaal: Blev Alsing Andersen ikke gjort bekendt med Gesandt *Zahles* Indberetning til Udenrigsministeren den 8. April om Aftenen?

Alsing Andersen: Dertil tror jeg, jeg maa svare Nej. Efter min bedste Overbevisning har jeg først hørt om den senere.

Formanden: Det næste Spørgsmaal lyder: Har Alsing Andersen den 9. April Kl. ca. 5 hørt Viceadmiral *Rechnitzer* give Ordre til Alarmberedskab for Søværnet med Tilføjelsen, at der ikke maatte skydes før efter nærmere Ordre?

Alsing Andersen: Ja, det har jeg.

Westermann: Saa maa jeg stille Alsing Andersen det Spørgsmaal: Hvorledes kan Alsing Andersen være uvidende om, at der var Alarmberedskab, naar Alsing Andersen har hørt, at der er udstedt Ordre til Alarmberedskab Kl. 5 om Morgenen den 9. April?

Alsing Andersen: Saa kunde jeg da først blive klar over det i alt Fald paa det Tidspunkt. Det har jeg ikke hæftet mig ved. Det, jeg hæftede mig ved, det var i Almindelighed Ordren om, at der ikke skulde skydes. Det grundede jeg

lidt over, da jeg hørte Admiralen give denne Ordre, men jeg skønnede, at det maaske var det bedste i den Situation, hvori vi befandt os dengang, at man ikke her ved Flaadens Leje og Holmen fik større Kamphandlinger udviklede, lige før vi skulde til at forhandle om Situationen paa Amalienborg, og derfor akkviescerede jeg ved det uden at nævne mere derom.

Westermann: I Alsing Andersens egen Indberetning staar der, at Alsing Andersen først efter de senere Samtaler i Rigsdagen blev gjort bekendt med, at Flaaden ikke havde været i Alarmberedskab. Ikke desto mindre har Alsing Andersen hørt, at der Kl. 5 om Morgenen blev udstedt Ordre til Alarmberedskab for Flaaden. Endelig vil jeg med Hensyn til den Ordre, som Alsing Andersen lægger særlig Vægt paa, nemlig at der ikke maatte skydes før efter nærmere Ordre, gerne spørge: Var Alsing Andersen klar over Konsekvensen af en Ordre af denne Art, at den medførte, at selv Skibe, der blev stillet over for uprovo-keret Angreb, ikke maatte forsvare sig, før de havde faaet Tilladelse fra Søværnskommandoen?

Alsing Andersen: Nej, det vil jeg sige, den Konsekvens har jeg ikke været klar over. Jeg tænkte paa den umiddelbare lokale Situation her i Flaadestationen lige ved Amalienborg, hvor jeg mente, at det maaske alligevel var bedst, at denne Ordre gik ud, saaledes at der ikke fandt Kamphandlinger Sted just som vi skulde til at forhandle om, hvad det egentlig var, der var blevet forelagt os. Ingen anede jo noget om det paa det Tidspunkt.

Med Hensyn til Alarmberedskabet kan jeg roligt sige, at jeg har den Morgen ikke skænket det en Tanke, at Ordet »Alarmberedskab« blev nævnt som nogen særlig Ordre. Jeg lagde Mærke til den Ordre, at der ikke maatte skydes, og jeg tænkte et Øjeblik: hvad betyder det i Forhold til de Forholdsordrer, som vi lige har talt om. Saa akkviescerede jeg ved det uden at indlade mig i nærmere Diskussion derom, med den Begrundelse, jeg har givet her, og saa tog vi af Sted til Amalienborg. Vi stod praktisk talt og skulde af Sted, da de Bemærkninger blev udvekslet.

Westermann: Jeg forstaar, at Alsing Andersen har sat det i Forbindelse med de Foreteelser, der fandt Sted ved København, altsaa her inde ved Holmen,

men at Alsing Andersen ikke har hørt, at det gjaldt en Udsendelse til alle Skibe, altsaa ogsaa en Udsendelse til Skibe, der befandt sig ude i Farvandene og skulde optræde paa eget Initiativ, og som efter denne Ordre ikke maatte skyde, end ikke i Selvforsvar, før de havde faaet Ordre fra Søværnskommandoen.

Alsing Andersen: Nej, jeg vil gerne gentage, at de Konsekvenser har jeg ikke tænkt paa i det Øjeblik. Jeg tænkte paa Modforanstaltninger, som Ordet blev nævnt her, paa Holmen og Flaadestationen, tænkte, at det er maaske bedst, at man lader være med at fremkalde Kamp-handlinger her. Det er den Forklaring, som er den rigtige efter min Overbevisning.

Rager: Ja, det undrer mig, at man her spørger, om Alsing Andersen har hørt Viceadmiralen give Ordre til *Alarmberedskab* for Søværnet, for nu har jeg været Deltager i uendelige Diskussioner, hvoraf det fremgaar, at Alarmberedskab var noget, man ikke kendte i Søværnet, der hed det Sikringstjeneste Nr. 1, 2 og 3. Derfor vil jeg gerne spørge Hr. Alsing Andersen: Naar De nu saa hurtigt gik ind paa at svare paa Hr. Westermanns Udtalelse om Alarmberedskab, var det saa ikke, fordi Westermann brugte Ordet, og tænkte De saa paa, om det var det teknisk rigtige Udtryk eller ej? Har det ikke den Morgen været Sikkerhedsanordning et eller andet, der blev givet Ordre til?

Westermann: Nej, Rechnitzer har sikkert brugt det forkerte Udtryk.

Alsing Andersen: Det er jo helt rigtigt, hvad Hr. Rager siger, at der er Forskel paa Begreberne inden for Hæren og Søværnet, men jeg har den Morgen slet ikke hæftet mig ved, hvilke Ord der blev brugt. Det var blot den Tilføjelse, at der ikke maatte skydes før efter nærmere Ordre i Forbindelse med, hvad Forholdsordren i Almindelighed indeholdt, som jeg hæftede mig ved. Jeg var godt klar over, at der der kunde være en Forskel, men jeg akkviescerede ved det uden at gøre Indvendinger.

Westermann: Jeg henviser til det, der staar Side 194 i Rechnitzers Beretninger. Der staar ikke »Alarmberedskab«, der staar noget andet forkert:

»Forinden havde jeg givet Ordre til forhøjet Beredskab, men at der ikke maatte skydes før efter nærmere Ordre.«

Rager: Det er altsaa ogsaa galt.

Westermann: Men der blev udsendt Ordre om Sikringstjeneste 3.

Formanden: Saa kan vi maaske gaa til det næste: Konfererede Alsing Andersen med Værnenes Chefer i Anledning af Folketingets Erklæring af 19. Januar 1940, og førte Beslutningen til særlige Forholdsregler?

Alsing Andersen: Det har jeg for saa vidt vel allerede svaret paa tidligere, men jeg skal gerne gentage, at jeg ikke holdt nogen særlig Konference med Værnenes Chefer i Anledning af Folketingets Beslutning af 19. Januar 1940, men et Par Dage efter meddelte jeg General Prior og vistnok ogsaa Viceadmiral *Rechnitzer*, at de militærpolitiske Problemer i det hele taget nu vilde blive taget op til Behandling i 8 Mands Udvalget, og det fandt ogsaa Sted i en Møderække, der begyndte den 2. Februar.

Formanden: Vi gaar saa til næste Spørgsmaal: Naar Søkrigsmateriellet var utilstrækkeligt til Neutralitetsbevogtning af danske Farvande, finder Alsing Andersen det saa formaalstjenligt og forvarsomt at lade »Niels Iuel« stryge Kommando alene for at benytte det som Kaserneskip for en Eksercerskole?

Alsing Andersen: Forholdet var jo det, at man gerne vilde fortsætte Uddannelsen af nyt Mandskab samtidig med at varetage Neutralitetsopgaverne, i alt Fald saadan at man kunde uddanne Mandskab i et rimeligt Omfang, og det fandt jeg ingen Anledning til at modsætte mig. Forholdet var jo ogsaa det, at det paagældende uddannede Mandskab blev hjemsendt allerede den 30. Marts, og det var altsaa før der var kommet disse foruroligende Meddelelser.

Westermann: De nævner et Sted, jeg har det ikke lige præsent, hvor det er, men De nævner i en Forbindelse i Deres Indberetning hertil, at der ikke var tilstrækkeligt Materiel til en alsidig Overvaagning af Neutraliteten i danske Farvande, og det var under den Forudsætning, at jeg stillede det Spørgsmaal, om man paa det Tidspunkt, i Februar—Marts, fandt det forvarsomt at stryge Kommandoen i en saa vigtig Enhed som »Niels Iuel« alene for at bruge det til Kaserneskip, hvilket man kunde bruge en hvilken som helst Bygning til.

Alsing Andersen: Ja, det var vel ikke blot for at være et Slags Kaserneskip, det var vel, for at de skulde have Uddannelse ombord, sejle og benytte Skibet.

Westermann: Nej, jeg vil bestemt hævde, at det var kun som Logiskib, det blev benyttet, og at en hvilken som helst Bygning i København kunde være brugt til det.

Alsing Andersen: Det kender jeg ikke noget til.

Formanden: Det næste Spørgsmaal lyder: I hvilken Grad har Ønsket om at berolige Tyskland spillet ind i Dispositionerne for Flaadens Placering i de danske Farvande?

Alsing Andersen: For saavel mig personlig som for Ministeriet som Helhed var Ledetraaden hele Tiden den, at vi ved Hjælp af Flaadens Skibe burde søge at bevogte vort Søterritorium i størst mulig Udstrækning for at undgaa Klager fra de krigsførende og de Forviklinger, der kunde følge deraf. At man her i høj Grad maatte anse Tyskland for den farligste Klager, var en given Sag, men Beslutningerne om Placeringen af Flaadens Skibe blev truffet efterhaanden ud fra en Bedømmelse af de skiftende Krigsforhold til Søs, saaledes som det vist ogsaa fremgaar af den skriftlige Indberetning, som jeg har givet til Kommissionen.

Formanden: Næste Spørgsmaal lyder: Var Alsing Andersen bekendt med, at der fra Søværnskommandoen allerede Kl. 5.30 — altsaa over en halv Time før Beslutningen paa Amalienborg den 9. April — var givet Torpedobaaden »Høgen« i Storebælt Ordre til at følge en tysk Opfordring om at forlade Posten ved Minespærringen og afgaa til Nakskov?

Alsing Andersen: Jeg mindes ikke at have været ude for den Situation, før jeg ser den i Spørgsmaalet her. Jeg kan vist roligt sige Nej. Det foregik jo ogsaa, medens vi var paa Amalienborg.

Westermann: Ja, maa jeg have Lov at spørge, om Alsing Andersen ikke har læst Generalrapporten for Sikringsstyrken?

Alsing Andersen: Generalrapporten for Sikringsstyrken?

Westermann: Ja.

Alsing Andersen: Jo, det har jeg.

Westermann: Der staar nemlig denne Sag omtalt, hvordan Telegrammet er afsendt fra Søværnskommandoen Kl. 5.30 og først sat i Kode og Ordren formentlig afgivet nogle faa Minutter efter at Forsvarsministeren forlod Ministeriet. Det er derfor jeg spørger, om Alsing Andersen ikke var bekendt med, eventuelt selv

havde givet Ordre til, at »Høgen« skulde følge den tyske Henstilling.

Alsing Andersen: Nej, absolut ikke.

Formanden: Saa gaar vi til næste Spørgsmaal: Hvorfor blev der af Alsing Andersen ikke givet Ordre i Anledning af Meddelelsen om det tyske Skibs Anløben af København?

Alsing Andersen: Ja, til at begynde med var der ingen, der var klar over, hvad det var for et Skib og hvilket Ærinde det havde, det fremgaar ogsaa tydeligt af Søværnskommandoens udførlige Beretning, men iøvrigt regnede jeg naturligvis med, at de givne Forholdsordrer fungerede.

Westermann: Ja, men Forholdet er jo her det, at Ministeren sidder inde med ganske andre Oplysninger end de Mennesker, som var ude paa Stedet, altsaa Kystdefensionens Personel, som eventuelt skulde disponere. De Mennesker kunde ikke disponere, for de maatte ikke beskyde Skibet uden efter Ordre fra Søværnskommandoen (Regeringen). Søværnskommandoen er paa dette Tidspunkt bekendt med, at Grænsen er overskredet, og Kystdefensionen venter paa Forholdsordre, men det varede fem Kvarter, før Forholdsordren kom til Kystdefensionen.

Alsing Andersen: Ja, Begivenhederne rullede jo over hinanden den Morgen, det beder jeg om, at man vil erindre, men iøvrigt vil jeg gerne sige, at jeg som politisk Minister nu ikke har opfattet mig som militær øverstkommanderende, der skulde tage Stilling og udstede militære Ordre. Jeg regnede med, at de Forholdsordrer, der var gældende, ogsaa traadte i Kraft. Det er da en ganske naturlig Opfattelse hos mig.

Westermann: Ja, men det, der forelaa, var, at man skulde indhente Søværnskommandoens Ordre. Det søgte man, men fik først Svar fem Kvarter efter, skønt der var direkte Telefon mellem dem.

Alsing Andersen: Ja, jeg maa hævde, at jeg har intet Ansvar for, at der er gaaet fem Kvarter.

Frede Nielsen: Jeg husker fra forrige Verdenskrig, fordi jeg selv oplevede det, at der dengang var Vagt ude forskellige Steder, bl. a. paa Langeliniemolen. Jeg vil gerne spørge Alsing Andersen, om det var blevet drøftet i Vinterens Løb at sætte Vagt forskellige Steder.

Alsing Andersen: Ja, det var det, jeg har i alt Fald selv nævnt det over for

de militære Myndigheder, og Spørgsmaalet er ogsaa rejst i Folketinget, husker jeg. Det var Hr. *Carsten Raft*, der ironiserede over, at man ikke benyttede Soldaterne til nogen Vagttjeneste og lignende nyttige Ting. Men man var altsaa dengang fra de militære Chefers Side af den Opfattelse, at Erfaringerne fra den første Verdenskrig, hvor man havde gaaet og holdt Vagt i de mange Aar ved Færger og Broer og Jernbanelinier, viste, at det virkede demoraliserende — naturligvis militært demoraliserende — paa Styrkerne, saaledes at man foretrak at holde dem samlede til særlige Øvelser og til Brug samlet. Saa Spørgsmaalet har været drøftet, men det er altsaa disse rent saglige Argumenter, der har været anført imod det.

Frede Nielsen: Jeg forstaar det saadan, at den daværende Forsvarsminister selv har været inde paa Tanken, og at det udelukkende er militære Betænklichkeiten, der har gjort sig gældende her.

Alsing Andersen: Ja, saadan var det i alt Fald dengang, det var vel Efteraaret 1939. Da fik jeg altsaa en Forespørgsel i Folketinget — ikke en Interpellation, det var under Finanslovdebatten, at Spørgsmaalet blev rejst —, og da drøftede jeg det altsaa paany med Generalkommandoen, og de forklarede mig da, af hvilke Grunde man helst undlod denne Anvendelse af Mandskabet, og den Motivering svarede jeg med i Folketinget over for det paagældende Medlem.

Rager: Spørgsmaalet blev ogsaa, som Alsing Andersen maaske husker, paa et vist Tidspunkt rejst og drøftet i 8 Mands Udvalget, og der er min Erintring ganske den samme, som Alsing Andersen her giver Udtryk for. General *Prior* hævdede bestemt, at det gjaldt om at holde Tropperne samlet et vist Stykke fra Kysten, saaledes at han i givet Tilfælde kunde sende dem ud, hvor de skulde bruges, og han hævdede, at Vagttjeneste var noget af det uheldigste, man kunde sætte Tropper til i det lange Løb.

Formanden: Det næste Spørgsmaal er: Kan Alsing Andersen give en sandsynlig Forklaring paa, at Viceadmiral *Rechnitzer* ikke har opfattet den af Forsvarsministeren givne Ordre om forhøjet Beredskab?

Alsing Andersen: Nej, jeg kan ikke. Jeg har ikke noget at føje til den Forklaring, som er givet i Søværnskommandoens Beretning om det Forhold.

Formanden: Det sidste Spørgsmaal lyder: Har Alsing Andersen den 10. Maj 1940 henstillet til Viceadmiral *Rechnitzer* at forblive i sin Stilling paa Trods af den til Admiralen skete Henvendelse fra Søværnets Personel?

Alsing Andersen: Da Viceadmiralen meddelte mig, at han ønskede sin Afsked og bl. a. begrundede det med, at han havde faaet en personlig Henvendelse derom fra 4—5 højtstaaende Søofficerer, saa indrømmer jeg, at jeg reagerede i første Omgang. Jeg anførte ogsaa over for Viceadmiralen bl. a. dette, at det da i alt Fald ikke skulde være Personellet, hvad enten det nu var højt eller lavt, der skulde træffe Bestemmelse i saadanne Sager, og derfor henstillede jeg til ham at overveje Sagen endnu en Gang. Jeg husker ikke, om det var samme Dag eller Dagen efter, at Viceadmiralen svarede, at han fastholdt sit Ønske og begrundede det med, at han ved at tage sin Afsked mente, at han kunde bidrage til paany at skabe rolige Arbejdsforhold inden for Søværnet, og efter at han havde givet en saadan Motivering og bestemt fastholdt sit Ønske, fulgte jeg naturligvis Viceadmiralens Ønske om Afsked. Jeg vil gerne tilføje, at da jeg refererede denne Sag i det store Samlingsministerium, vi havde dengang, blev der ogsaa fra anden Side udtrykt Betænklichkeiten ved den Fremgangsmaade, der her var anvendt, bl. a. fra Dr. *Krags* Side. Saaledes ligger altsaa det Forhold.

Rager: Har Ministeren dengang faaet at vide, hvilke højtstaaende Officerer det var, eller var de anonyme over for Ministeren.

Alsing Andersen: Nej, de var ikke anonyme, jeg fik Navnene, fik at vide, hvem det var. Jeg tør ikke være sikker paa, at jeg kan huske dem alle, om det var 4, 5 eller 6, der kom i Deputation, ved jeg ikke saa nøje. Nogle af Navnene kan jeg huske, men jeg ved ikke, om det har Interesse.

Rager: Jeg synes, det var rigtigt at faa Navnene.

Alsing Andersen: Ja, nu er det en Skam, at jeg ikke har faaet konfereret om det, saaledes at jeg er helt sikker. (*Westermann:* De kan faa Navnene af mig.) Den næstkommanderende i Marineministeriet, nu afdøde Kontreadmiral *Hammerich*, var i alt Fald en af dem, saa vidt jeg ved var ogsaa *Briand* og

Kommandør *Ipsen* med. De tre Navne husker jeg. (*Westermann*: Kommandør *Evers*.) Det er rigtigt, Kommandør *Evers* husker jeg ogsaa. De 4 Navne mener jeg at kunne huske med Bestemthed: Kommandør *Evers*, Kommandør *Ipsen* og de to Kontreadmiraler, *Hammerich* og *Briand de Crèvecoeur*.

Rager: Jeg forstaar, at dengang gjorde baade *Hammerich* og *Evers* Tjeneste i Ministeriet. De paagældende havde ikke meddelt Forsvarsministeren noget om deres Hensigt i Forvejen?

Westermann: *Evers* var ikke i Ministeriet.

Alsing Andersen: Nej, det er rigtigt, *Evers* gjorde ikke Tjeneste dér, men det gjorde Kontreadmiral *Hammerich*, han var Chef for Marinestaben og den egentlige næstkommanderende dér.

Rager: De havde ikke meddelt i Forvejen, nogen af dem, at de vilde foretage Aktionen?

Alsing Andersen: Nej.

Bomholt: I Kaptajn *Norups* Bog: »Hæren, der ikke maatte kæmpe«, staar der et lille Træk Side 87, tredie Stykke. Jeg skal med Formandens Tilladelse læse det op. Situationen er Kongens Forværelse om Morgenens paa Amalienborg:

»Der blev nu ringet fra Holmen, at Tyskerne gik i Land, og man forespurgte Viceadmiralen, om der skulde gøres Modstand. Admiralen gik til Telefonen og befalede, *at der ikke maatte skydes før paa nærmere Ordre*. Derpaa henvendte han sig til General *Prior* og sagde, at Hæren vel ogsaa maatte have Ordre, hvortil Generalen bemærkede, *at han foretrak at afvente Kongens og Regeringens Afgørelse*.«

Kan det ikke tænkes, at det først er paa dette Tidspunkt her, at Admiralen udsteder Ordre til, at der ikke maa skydes? (*Westermann*: Nej.)

Alsing Andersen: Det tør jeg ikke svare bestemt paa. Jeg har holdt mig til Søværnskommandoens Beretning.

Formanden: Saa er der ikke flere Spørgsmaal.

Arnth Jensen: I Relation til det Spørgsmaal, jeg stillede til forhenværende Udenrigsminister *P. Munch* i Formiddags, vil jeg gerne spørge Alsing Andersen, om De erindrer noget om, hvorvidt Kongen overhovedet fik Meddelelse om, at General *Prior* ønskede Folk indkaldt den 6. April?

Alsing Andersen: Den 6. April? Det kan jeg ikke vide noget om, for jeg var ikke, saa vidt jeg husker, hos Kongen før den 8. April. Jeg tror, jeg husker helt rigtigt.

Arnth Jensen: Nej, men jeg stillede Spørgsmaalet til Udenrigsminister *P. Munch*, og derfor spørger jeg, om De erindrer noget om, hvorvidt Kongen har faaet det at vide?

Alsing Andersen: Det kan jeg altsaa ikke vide, da jeg ikke selv har været Deltager i de Møder.

Westermann: I en Afhøring af Viceadmiral *Rechnitzer* kunde Viceadmiralen ikke forstaa, at der over for ham skulde være givet en Misbilligelse til Kende, saaledes som Alsing Andersen skriver i sin Rapport paa Side 51:

»Jeg misbilligede over for Viceadmiralen, dels at der ikke var givet Ordre om forhøjet Beredskab, og dels at Viceadmiralen ikke havde talt med mig om Spørgsmaalet.«

Over for dette hævder Viceadmiralen over for Kommissionen her, at der overhovedet ikke har været Tale om nogen Misbilligelse, og at Alsing Andersen oven i Købet endte Samtalen med at sige: Jeg skal være den sidste til at bebrejde Dem noget. Kan Alsing Andersen faa de to Ting til at rime sammen?

Alsing Andersen: Nej, det kan jeg ikke. Jeg husker, at jeg sagde til Viceadmiralen: De maa være ganske klar over, at i denne Sag her, hvor godt vi end har arbejdet sammen, kan jeg ikke forsvare eller dække Dem. Det sagde jeg til Viceadmiralen.

Westermann: Den afsluttende Udtalelse om: at jeg skal være den sidste, der vil bebrejde Dem noget, skulde altsaa ikke være faldet?

Alsing Andersen: Det kan jeg ikke have sagt, da jeg lige har bebrejdet Viceadmiralen det og sagt: De maa være klar over, Viceadmiral, at i denne Sag her kan jeg ikke hverken dække eller forsvare Dem. Det var omtrent ordret det Udtryk, jeg brugte. Om jeg saa har gjort nogle personlige Bemærkninger i Kraft af det lange Samarbejde, vi havde haft, og paa Grund af den Situation, Viceadmiralen var i, det er nok muligt, men jeg er ganske klar over, at dette var min Udtalelse til Viceadmiralen, saa der kan ingen Misforstaaelse være.

Fr. Dalgaard: Maa jeg spørge, Alsing Andersen. I sin Tid, ganske kort efter, det var vist i Maj 1940 i et Gruppemøde,

fik vi en Beretning fra Alsing Andersen om alle disse Forhold, og jeg erindrer, at De netop over for os gav Udtryk for, at De var utilfreds.

Alsing Andersen: Ja, det har jeg ganske afgjort, ganske sikkert gjort.

Fr. Dalgaard: Det var lige efter, da det laa klart, da man havde faaet Rap-

port om alt dette, og vi var allesammen enige om, at det var noget højest mærkværdigt, der var foregaaet.

Alsing Andersen: Ja.

Formanden: Ja, saa kan vi takke Dem, Hr. Alsing Andersen, fordi De kom til Stede og har udtalt Dem om de forskellige Spørgsmaal, som er blevet stillet til Dem.

Afhøringen sluttet Kl. 15.25.

